

Holy Bible

Aionian Edition®

**Nsari Bible
Saari Bible**

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as "The Purple Bible"

Holy Bible Aionian Edition ®
Nsari Bible
Saari Bible
Language: Saari
Cameroon (Misaje, Donga-Mantung, North West)

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025
Source text: eBible.org
Source version: 9/10/2025
Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Wycliffe Bible Translators, 2024

Formatted by Speedata Publisher 5.3.10 (Pro) on 12/3/2025
100% Free to Copy and Print
TOR Anonymously and <https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>
All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>
Volunteer help and comments are welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Nsari at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation!* What is an *un-translation?* Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Nsari at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 06/21/25 - 468 translations now available in 230 languages.
- 09/01/25 - 538 translations now available in 291 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Maacho	11
Mak	98
Luk	150
Jēorj	242
Kijwaati ki nime-ε	309
Lom	398
1 Kōreŋ	440
2 Kōreŋ	480
Galashanj	506
Efishenj	521
Filipi	535
Kolosi	545
1 Tēsalonika	554
2 Tēsalonika	562
1 Timōti	567
2 Timōti	579
Taato	587
Filimu	592
Hiburu	594
Jeenj	626
1 Pita	636
2 Pita	647
1 Jēorj	654
2 Jēorj	664
3 Jēorj	666
Jut	668
Bifiee bi Jēorj le	672

APPENDIX

- Reader's Guide
- Glossary
- Maps
- Destiny
- Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Jiso tuu dza tee le, "Taa, feeki bibifi bi beniij bani, kife be kii ye ffee fi be feti ke."

Beniij belu se dzə ndú yi Jiso be toy kay lu le be gache li yi yi bee.

Luk 23:34

Maacho

1 Maaj məjkooj mə bête kini ki Jiso Krai-i: Tè nuuŋ ȱwanę kini ki Mfɔŋ Daafi-i wu tè nuuŋ ȱwanę kini ki Abraha-aŋ. **2** Abrahaŋ tè nuuŋ te Adzi, Adzi nuuŋ te Yakɔ, Yakɔ nuuŋ te Judas bee bęjwaantee, **3** Judas nuuŋ te Pəres bę Dzara ε ni wu be tè nuuŋ Tama. Pəres nuuŋ te Hesrɔŋ, Hesrɔŋ nuuŋ te Lam. **4** Lam nuuŋ te Aminada, Aminada nuuŋ te Nashɔŋ, Nashɔŋ nuuŋ te Salmɔŋ. **5** Salmɔŋ nuuŋ te Bwaas wu ni tè nuuŋ Lahab. Bwaas nuuŋ te Obęd wu ni tè nuuŋ Lut. Obęd nuuŋ te Jeesi. **6** Jeesi nuuŋ te Mfɔŋ Daafi. Mfɔŋ Daafi nuuŋ te Salimu wu ni tè nuuŋ kwęe Yuria. **7** Salimu nuuŋ te Lehobwam, Lehobwam nuuŋ te Abija, Abija nuuŋ te Asa. **8** Asa nuuŋ te Jehoshafat, Jehoshafat nuuŋ te Jora, Jora nuuŋ te Yusaya. **9** Yusaya nuuŋ te Jotam, Jotam nuuŋ te Ahas, Ahas nuuŋ te Hesekaya, **10** Hesekaya nuuŋ te Manasi, Manasi nuuŋ te Emo, Emo nuuŋ te Josaya. **11** Josaya nuuŋ te Jekonaya bee bęjwaantee. Be tè bie be nuuŋ mfi wu bęniij be Babilɔŋ tè kao bęniij be Iselęe be gęęŋ be be li kwęęŋ wube wu Babilɔ-ęŋ. **12** Lejiŋ lelu, si be tè kęoyę bęniij be Iselęe be giięgi be be Babilɔŋ le, Jekonaya tè nuuŋ te Shitiya, Shitiya nuuŋ te Selubabę, **13** Selubabę nuuŋ te Abiyut, Abiyut nuuŋ te Eliakiŋ, Eliakiŋ nuuŋ te Aso, **14** Aso nuuŋ te Sadok, Sadok nuuŋ te Akiŋ, Akiŋ nuuŋ te Eliyut, **15** Eliyut nuuŋ te Elias, Elias nuuŋ te Mataŋ, Mataŋ nuuŋ te Yakɔ. **16** Yakɔ nuuŋ te Jęse wu nyume Maariya, Maariya nuuŋ wu wu tè bie Jiso wu be tè teenyi le Krai Kinsofu ki Nyɔ tè kaache. **17** Bedeeni, bête kini ki Jiso-o kini tè nuuŋ yoofi ntsɔ binęe mbęeče li

Abrahan mbe mbochu li Mfɔŋ Daafi-i, ki tuu ki nuun tε yoofi ntsɔ binεε mbεεchε li Mfɔŋ Daafi-i mbe mbochu li mfi wε tε kɔɔyε benniŋ be Iselεε be giŋgi be be Babilɔŋ. Mbεεchε mfi wu be tε kɔɔyε benniŋ be Iselεε mbe mbochu mfi wu be tε bie Krai nuun ε bete bini bi bee nuun yoofi ntsɔ binεε. **18** Biɛrɔ chi Jiso Krai tε ka lε dze yini-i: Ni wu Maariya tε nuun ε be tε koo fieŋ le gii nuun kwεε Jɔse. Fε be tε mεεŋ le be se fε bugoo, be dza be ηεŋ le wu kεmɔɔ fwe li buŋga bu Fiana yi Waan̄ li. **19** Si fi tε keti lε, Jɔse wu nyumi, si tε nuun wi wu tsaaŋ lε, tε gii kɔŋgisi yε le choori wu kε, se beeche nuun le gate bee wu lεjŋ lεjŋ. **20** Si tε gii mεεŋ beečhi le fε lε, fi ka le nchindaa wu Taa tε dza be lε wuu lε kifiee li mfi wu tε gii liiti, tee li wuu le, “Jɔse, ηwanε kini ki Mfɔŋ Daafi-i, kiiŋ o ni cheŋ ndzɔtsu Maariya si ni yih wa kε, kife fwe chi nuun be chi chini chεε chi wu kεmε be buŋga bu Fiana yi Waan̄ lε.” **21** Gii bie ηwan̄ wu nyuŋ be nyε bukooŋ bwee le Jiso, kife gii naa soo benniŋ bee li ηge wu bibifi bi bee. **22** Biee bini bichu tε ka le fi be fi kɔchε si Taa tε tee li kimfime ki ntomfɔŋ we-e le, **23** “Yike yεεŋ nε woo, ηwaakwεεŋ wu kii yε nyuŋ kε wumu gii fwee, bie ηwan̄ wu nyuŋ be teen̄ wu le Imaniwe.” Bukooŋ buni nuun le, “Nyø yε be bee.” **24** Si kifiee kεe lanε li Jɔse-ε lε, le kaŋgi biee fε nεe si nchindaa wu Taa bee tee li wuu lε. Tε dzo Maariya li ni yih we, **25** se nuun le, bee wu ti mεεŋ ki ka kε kintaa si kwεεŋ bee nyuŋ kε. Bee wu tε tsiiŋ lε nsiŋ gεεŋ bo bu Maariya tε bie. Jɔse se biee nyε bukooŋ bu ηwan̄ wulu-u le Jiso.

2 Be tε bie Jiso li kitɔŋ ki Betelheŋ le kimbe ki Judiya-a. Tε nuun li mfi wulu-u, Herɔ tε nuun Mfɔŋ wu Judiya. Fi

ka le bε bufii le bamu tè dza li kwεεŋ wumu-u le kimbe ki jobε tεti-i, be bε Jerosaleŋ be biiti laa, **2** “Mfɔŋ wu Bejuu wu bε bie we nuuŋ fεŋ le? Tε biiti ni kife te bee te ηεŋ fintsoŋ ffee le kimbe ki jobε tεti-i, te se bε le te boŋ wu.”

3 Le Mfɔŋ Herɔ tuu woo ntonj wuni, shéŋ tɔŋ wu, yi tɔŋ te mɔa bεniiŋ be Jerosaleŋ bεchu. **4** Se konche bεte muntofi bεnɔŋja bεnɔŋja mɔa bεniiŋ be tiifi bεnchi bε Nyɔ-ɔ bεchu, le be banchε. Se bii li bee laa fε bε tε nuuŋ le bε gii bε bie Kinsofu ki Nyɔ tε kaache kεe nuuŋ fεŋ le? **5** Be tuu le, “Bε tε nuuŋ le bε gii bε bie ki li kitoŋ ki Betelεheŋ ki nuuŋ kimbe ki Judiya. Fini nuuŋ si ntomfɔŋ wu Nyɔ tε tsεε le, **6** ‘Wε wu Betelεheŋ li kwεεŋ wu Juda-a, ɔ beeche kε le ɔ sendaoŋ ηge li kwεεŋ wu Juda-a kε. ɔ kεe le wi gii naa bo li kitoŋ kini-i wu gii ni sεki, bεniiŋ beŋ bε Isεlεε.’” **7** Mfɔŋ Herɔ se konche te bε bufii le baa lejiŋ lejiŋ bii woo bujɔŋ, mfi wu fintsoŋ filu tε bo. **8** Le woo, biee toŋ be Betelεheŋ tee le, “Gεne yεεŋ ne bεseyi ne gεaŋ ηwaŋ wulu bujɔŋ. ε ne gεaŋ ne ηεŋ wu, ne kaari ne bε ne tee mi nse ηgeεŋ te mboŋ wu.” **9** Bεniiŋ bεlu woo si Mfɔŋ tee lε, be biee be dza ηgenu wube. Le be ni be giingi, be ka be ηεŋ fintsoŋ fi be tε ηεŋ le kimbe ki jobε tεti-i fιεε si fi giingi be limfwe fi doonchi be dze. Le fi gεεŋ fi bo fε ηwaŋ wulu tε nuuŋ, fi leŋ fe. **10** Si be tε ηεŋ fintsoŋ filu lε, be kεmε kineetinε ηge yi dzɔŋ be. **11** Le be gεεŋ be le li yih yi ηwaŋ wulu tε nuuŋ lu, be ηεŋ ηwaŋ wulu bee ni wu Maariya, be ηguume ηwaŋ wulu lii be bundi wu. Le be boŋ wu lε, be gwiye bε babi bε bee be buu biee bi bε bundi mfɔŋ lu, be nyε li wuu. Biee bini tε nuuŋ kikwa ki gaa, bε kidzoma kimu ki bε teenyi le fraŋkinseŋ, bε mεεŋ mamu me bε

teenyi le mæer. **12** Nyø chiinse li bee lε kifiee li le kijø be ni kaari be to lijø le be ñøj Mføj Hørø kε. Be dza be to lijø li kwœøj wu bee lε dze yi jetø-ε. **13** Si bε bufii lε baa tè dza be gjiøgi lε, fi ka le nchindaa wu Taa tè dza be lε Jøsø lε kifiee li tee li wuu le, “Dza we o dzøø ñwanø bee ni neε be ne bo ne kifi ne gœøj li kwœøj wu Iji-ip, ne ni ne nuuø le nsiø gœøj bo mfi wu ñgii naa ntee le ne kaari. Ntiitøø ni kife Mføj Hørø gii ni weki ñwanø wulu le wo.” **14** Jøsø biee dza we, dzø ñwanø wulu bee ni butuu butuu be dza be gœøj Ijip, **15** be nuuø le gœøj bo mfi wu Mføj Hørø tè la wanø. Fi tè ka ni le fi be fi kochø si Nyø tè tee li kimfime ki Ntomføj we-e le, “Mi nteerø ñwanø wu bo li kwœøj wu Iji-ip.” **16** Le Hørø ñøj le bε bufii lε baa yœøj baa bε wu, fi fuumi wu ñge. Se biee toø beniøj le be gœøj Betøleheø mœø bimbe bi lu lichiø bichu, be woyø bœøj be bunøj be nuuø si mbœøche biya bife nto lijø. Tè nyø biya bini biki si tè bii li be bufii lε baa woo bujøj mfi wu be tè ñøj fintsoø filu. **17** Le be gœøj be woyø bœøj baa lε, fi se kochø si ntomføj wu Nyø-o wu Jeremaya tè saa wu tee le, **18** “Be woo baa kitata li kitø ki Lama-a, wi dii kwe, dii fuuti. Nuuø Lache wu dii bœøj bee. Be chiingisi wu bε chingisi nsøj, kife bœøj bee mœøj ye lu kε.” **19** Le Mføj Hørø la wanø, fi se ka le nchindaa wu Taa tè tuu buse le Jøsø-ε lε kifiee li, li kwœøj wu Ijip wœø, tee li wuu le, **20** “Dza o dzøø ñwanø bee ni neε be kaari ne to lijø li kwœøj wu Iseløø, kife beniøj be tè weki le be wo ñwanø wuni baa kwiø baa.” **21** Bedøeni Jøsø dza we dzø ñwanø wulu bee ni be to lijø li kwœøj wu Iseløø. **22** Se nuuø le, tuu bœø lœø, woo le ñwanø Mføj Hørø wu Akilo jiø kitinde ki tee le Judiya sekø, cheø

ŋgenu le. Be tuu be chiinse li wuu le kifiee li le kiiŋ ni gεεŋ le ke. Se ya gεεŋ nuuŋ li kiton ki te nuuŋ le kimbe ki kwεεŋ wu Galilii, **23** gεεŋ tsiŋ li kiton ki be teenyi le Nasare. Fi te ka le le fi be fi koché si ntomfəŋ wu Nyɔ tè tee ŋkosi le, “Be gii be ni be teenyi wu le Wi wu Nasare.”

3 Te nuuŋ li jo yee, Jøøŋ Nlisulidzø dza bo gεεŋ libuka le kimbe ki Judiya fenjisi je yi Nyɔ li benniŋ li le, **2** “Fiiki yee shéŋ yine, kifé bumfəŋ bu liboo bwεε tséketséke.” **3** Jøøŋ wuni nuuŋ wu ntomfəŋ wu Nyɔ wu Esaya tè tee kii wu mfi wu tè yø le, “Je yi wi dzεŋgi ye libuka le, ‘Be naché dze yi Taa, be leeki yi, yi ni yi nuuŋ tsaan.’” **4** Jøøŋ tè lisi nuuŋ ndú yi be ton be dzúŋ yi Kamεε, tè kendi kitsaa li tiŋ ki be naché be dzi yi nyan, bijiné biee tè nuuŋ tsóma be ŋgøø yi litøø. **5** Si tè tiiti le, benniŋ se buti Jerosaleŋ be biton bi Judiya møø bimbe bi li Dzøø yi Joodaan lichiŋ bichu, be bεε le wuu. **6** Si be tè bεε le, be teyi bibifi bi bee li Nyɔ-ɔ, Jøøŋ se lisi be li dzøø li Dzøø yi Joodaan. **7** Se nuuŋ le, mfi wu tè ŋεŋ si Befarasii bee Bεsadusii bamu ŋge bεε le lii be li dzøø, kween li bee le, “Kinŋøke ki mufaa le kini, ε noo wu tifi beŋ le ne kifi shéŋ yi fuuti Nyɔ yi yi gii yi doonche li be-εŋ yee, ne se bεε ni? **8** Ferε yeeŋ biee bi doonchi le ne fiiki baa shéŋ yine kituŋ. **9** Kiiŋ ne ni ne tiiti fine le Abrahaŋ nuuŋ chaa wunε ke. Ntee beŋ le Nyɔ nuuŋ yi fiiki ta yini yi to bøøŋ be Abraha-aŋ. **10** Ne kεε le be gεε baa føø kituŋ li gεεŋ yi biti-i. Kiti kichu ki wundi ye muttaaŋ mu dzeεŋ ke, be gii be wa ki li gεεŋ yi ki-i, be tøŋ fetaaŋ. **11** Nlisøø beŋ li dzøø kifé ne fiiki baa shéŋ yine. Se nuuŋ le, wi wu bεε le mi-i jinj koo wu yaa mi. Mmεεŋø ki koché ke wi wu nnuuŋ mfanche bikpø biee ke.

Gii ni lisi fiee beŋ nuuŋ li tsan̄ yi Fiana yi Waan̄ li mao li wi-i. **12** Kəməo kintek̄ kee le bə ki gii feɛ giŋ lu, ke wu feɛ, banche giŋ yi dzeen̄ yee geɛ li gwee, se kote mumfeɛ təŋ be wi wu duti nyimu nsiŋ.” **13** Si Jəoŋ tə lisi beniŋ li dzəo le, Jiso tə dza le kimbe ki Galili bə fe Dzəo yi Joodaan̄ le Jəoŋ lii wu li dzəo te. **14** Se nuuŋ le, Jəoŋ tə bechi feŋgi tiiti le, “E we o beeɔ kəmi le o lii mi li dzəo, o tuu o bee le mi-i ni?” **15** Jiso se tuu li wuu le, “Geɛ fi nuuŋ le deɛni, e le dze yini le tee we fe baa fiee fichu tsaaŋ fi Nyɔ wski.” Beðeɛni Jəoŋ se beŋ, lii Jiso li dzəo. **16** Nee si Jiso tə gii buti li dzəo ni, fi ka le kiboo tə gwiye, ŋen̄ Fiana yi Nyɔ si yi shiiti yi bee si kibime, yi be yi geri li wuu bwiŋ. **17** Fi ka le je tə yo liboo le, “Wuni nuuŋ ɻwanɛŋ wu shéŋ, wu ŋ'wuki bujəŋ be wu ŋge.”

4 Fiana yi Waan̄ se tuu yi dza yi dzə Jiso yi geɛŋ be wu libuka le kiŋkundi mənchɛ wu. **2** Geɛŋ shiiŋ fe tsiiŋ fe, tə jiti biee li jo mbaanyee li. Lejiŋ ləlu, dzeeŋ bechi yi wuu wu. **3** Wi wu ti mənchi beniŋ we se be tee li wuu le, “O nuuŋ ɻwanɛ Nyɔ, o tee le ta yini fiiki yi to tsée yi kibe.” **4** Jiso tuu le, “Be tsəɛ baa le, ‘Wi ti tsiiŋ ye kii kibe kwaa ke. Wi tsiiŋ kii je chichi yi buti le kimfime ki Nyɔ-o.’” **5** Beðeɛni kiŋkundi kilu tuu ki dzə wu ki geɛŋ be wu Jerosaleŋ kitoŋ ki waan̄, ki leeki wu fe kigo ki yih yi muntofi, **6** ki tee li wuu le, “O nuuŋ ɻwanɛ Nyɔ, o jiiŋ o seri lekwiiŋ, kife fi fieɛ e be tsəɛ le, ‘Nyɔ gii yi tee le bənchindaa bee kiiche we.’ Fi tuu fi nuuŋ e be tsəɛ te le, ‘Be gii be ka we bəbə le kii o ni ju kikaa ko li tətə-e.’” **7** Jiso se tuu li kii le “Be tsəɛ baa te le, ‘Kiiŋ o ni mənchɛ Taa wu Nyɔ ya ke.’” **8** Kiŋkundi kilu tuu ki dzə Jiso fe, ki

gεεŋ bε wu fε ŋkumε wumu-u fε fwa wu dεεŋ liwe ŋge, ki doonchε wu bitoŋ bi li kikoo ki nshε-ε bichu bε bunɔŋja bu nuuŋ li bi-i li wuu. **9** Si ki doonchε wu le ki tee li wuu le, “Ngii nyε biee bini bichu li wε-ε, oo we le mi-i lii o guuŋ mi.” **10** Jiso tee li ki-i le, “Gene laa Satan! Be tseε baa le, ‘O guundi Taa wu Nyɔ ya, o nindi nuuŋ li yi-i kwa.”” **11** Bedεεni, kinkundi kilu chine li Jiso-o, ki gεεŋ. Fi se ka le bεnchindaa bε Nyɔ-ɔ tε dza be bε be bichi le wuu. **12** Le Jiso dza woo le bε kɔɔ baa Jɔɔŋ Nlisulidzɔɔ bε bεŋε li yih yi ncha-a, tuu dza kaari to lijin kimbe ki Galilii. **13** Gεεŋ bo Nasarc, dza fe gεεŋ tsi li kiton ki Kapanu-un. Kiton kini nuuŋ li libε chi Galilii lichiŋ, libε cheε nuuŋ le bimbe bi bεniiŋ bε Sebulɔ-ɔŋ bε bi Naftali. **14** Fini tε ka ni le fi bε fi kɔchε si ntomfɔŋ wu Nyɔ wu Esaya tε tee le, **15** “Kimbe ki Sebulɔŋ bε ki Naftali bi nuuŋ lichiŋ li libε liwiŋ li Dzɔɔ yi Joodaan, kimbe keε nuuŋ te nshe yi Galilii yi bεniiŋ bε nuuŋ ye Bejuu ke tε tsiiŋ, **16** bεniiŋ bε tε shiiŋ be tsiiŋ li kijibε-ε, ŋεŋ baa kij'wofu kinɔŋja. Butuu woo bwεε li bεniiŋ bani-i bε tε shiiŋ be tsiiŋ li nshe yi kijibε ki kwe-e.” **17** Mbεεche li mfi wulu-u, Jiso tuu bεchi fenjisi li bεniiŋ li tiiti le, “Fiiki yεεŋ shéŋ yinε, kife bumfɔŋ bu liboo bwεε tsekεtsekε”. **18** Le Jiso dza ni deŋgi li libε chi Galilii lichiŋ, ŋεŋ bεniiŋ bamu bεfε, nuuŋ wi bee ŋwaani. Beniiŋ bani tε nuuŋ Simu wu bε tε teenyi le Pita, bε ŋwaani wu Andolo, be lendi gwii le libε-ε, si nime chi bee tε nuuŋ nsuuŋ yi kofε. **19** Jiso tee li bee le, “Biee yεεŋ mi, ŋgii mfe beŋ ne ni ne keeti nuuŋ bεniiŋ.” **20** Mfwaa mumkpaŋ be biee be chine gii yibe be dza be biki wu. **21** Jiso se dza fe kiŋgi, tuu ŋεŋ bεniiŋ bamu bεfε nuuŋ te wi bee ŋwaani. Beniiŋ

bani tè nuuŋ Jeen bee ḥwaani wu Jœŋ be tè nuuŋ bœŋ be Dzəbedii, be tè nuuŋ le ḥgo-o be tee wube wu Dzəbedii be tuushi gii. Teeŋ te be. **22** Mfwaa mumkpan be biee be shē ḥgo be tee wube be dza be biki wu. **23** Jiso tè dza tuu dengi le kimbe ki Galili kichu tiifi benniŋ li yih yibe yi bintaash-e, fenjisi ntoŋ wu dzeer kii bumfœŋ bu Nyɔ-ɔ. Tè gii wənchi chigoŋ chichu, mao chigoŋ chi nəŋja chichu li benniŋ li. **24** Bədeeni, ntoŋ wu kii wu se saaŋge gεεŋ li kween wu Silia kwikwi. Beniŋ tè bεε be benniŋ bechu be tè gendi mao be tè nuuŋ li ntənye-e le wuu, mao nuuŋ be bœŋ be kin̄kundi-i ḥwəki be be, mao nuuŋ be wi-i kika, mao nuuŋ be tè nuuŋ be ḥgwə. Be bεε be be le wənchi be bechu. **25** Mao nuuŋ feŋ fe tè gii giŋgi le, bintutu bi benniŋ le bi nəŋja banchi le wuu jin. Beniŋ bani tè dzeti le kimbe ki kween wu Galili, bamu dzeti le Bintsii bi Yoofi, bamu Jerosaleŋ mao bitoŋ bi Judiya bimu. Bamu se dzeti li Dzəŋ yi Joodaan liwiŋ.

5 Le Jiso ḥεŋ si bintutu bi benniŋ le bεε le wuu, dza miri shee fe ḥkume-e, bœŋ bee be kintutu banchε be be li wuu lichiŋ. **2** Se bechi tiifi be, tiiti le, **3** “Kinεetine kinəŋja kε ki benniŋ be kii le be baa be kifoo le kimbe ki Nyɔ-ɔ, kife bumfœŋ bu liboo bwεε bu bee **4** Kinεetine kinəŋja kε ki benniŋ be dii kwe-e, kife Nyɔ gii yi chiiŋgi be. **5** Kinεetine kinəŋja kε ki benniŋ be shiiki yi yibe fəkwiiŋ kife be gii be ji kikoo ki nshe-e. **6** Kinεetine kinəŋja kε ki benniŋ be dzeer wuu bee, kii ntse wu tsaaŋ, nshœŋ se təti be be ntse wulu, kife Nyɔ gii yi nyεke be. **7** Kinεetine kinəŋja kε ki benniŋ be keeti nshiiŋ li bamu-u, kife Nyɔ gii yi kɔ te nshiiŋ be be. **8** Kinεetine kinəŋja kε ki benniŋ be shéŋ

wuuti be kife be gii naa be ɻeŋ Nyɔ. **9** Kinɛetinɛ kinɔŋja kɛɛ ki bɛniiŋ be bɛɛ be mbɛɛŋgii kife be gii be teeŋ be le bɔɔŋ be Nyɔ-ɔ. **10** Kinɛetinɛ kinɔŋja kɛɛ ki bɛniiŋ be bɛniiŋ biindi bikaa le be jinj, kii ntse wu be wu tsaaj, kife bumfɔŋ bu liboo bwɛɛ bubeɛ. **11** Kinɛetinɛ kinɔŋja kɛɛ kine, mfi wu bɛniiŋ gaashi beŋ, be biindi bikaa le benɛ jinj, be tiiti ɻwaani biee bi bibifi bichu kii beŋ li yee li kife nɛ baa bɛniiŋ beŋ. **12** ε fi keti le nɛ neki yeeŋ nɛ kiiti, kife kinsomfu kinɔŋja kɛɛ kine liboo. Nɛ kɛɛ le, ε le si be gii be biindi bikaa le bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ be ɻkosi le. **13** Nɛ baa nuuŋ ntɔŋ me li nshe yini-i. Se nuuŋ le, ε ntɔŋ dza me to n'yike nsiŋ, be geeŋ be me, me se kaari me yike? Kɛ me mɛɛŋ ye bujɔŋ le be fɛ fiee fi dzeenj lu fuki le be shooshe me nsiŋ kɛ, bɛniiŋ ni be keti be dɛnchi me be bikaa. **14** Nɛ baa nuuŋ kin'wofu ki li nshe yini-i. Kitonj ki be gwaŋ li ɻkumɛ-ɛ ti nyiki ye yi kɛ. **15** Wi ti tendi ye lambo le tuu dzɔɔ kuuki be ɻkaa kɛ. Wi ti bɛɛ ε wu tɔŋ lambo tɔmi nuuŋ li fiee fi be ti tɔɔmi lambo lu-u, wu se yeŋgi li wi kwikwi wu nuuŋ li yi-ih. **16** ε nɛɛ le si kin'wofu wunɛ kɛmi le ni wuuti le bɛniiŋ lii, ke be se ɻeŋ nime chine chi dzeenj, be nyc kiyɔɔni li chaa wunɛ wu nuuŋ liboo li. **17** Kiŋ ne ni ne beechi le mi mbɛɛɔ le nleɛɛ biee bi nuuŋ le Kijwaati ki bɛnchi be Mɔɔse-ɛ mɔɔ bi nuuŋ le Biŋwaati bi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ kɛ. Mi mbɛɛɔ nuuŋ le mfe le bi kɔchɛ bu kɔchine. Mɛɛŋɔ ki mbe kɛ le nleɛɛshe bi bu leɛɛshe kɛ. **18** Ntee beŋ cheɛŋ cheɛŋ le nsiŋ kiboo be nshe gii bi ma, finlaŋ fi bioŋ le fi nuuŋ le Kijwaati ki bɛnchi fi sendɛ nuuŋ te naa la li yee li fuki fe fi be fi kɔchɛ li fiee fi fi doonchi nsiŋ kɛ. **19** Fi fieɛ le, wi kwikwi wu bonde nchi

wumu le bənchi bani-i, məə wəə nchi sendə si la le, tiifi tə bəniiŋ le be ni be bondini, kə mwə gii naa ni nuuŋ wi wu ŋkwenj le bumfəŋ bu liboo li. Se nuuŋ le, ε wi wu kichi bənchi bani, tuu tiifi tə bəniiŋ le be ni be kichi be, kə mwə gii naa ni nuuŋ wi wu nyəŋja le bumfəŋ bu liboo li lenti. **20** Ntuu ntee beŋ le, ε ne feti yε kiŋge kine tsaŋ le ki ni ki yeki ki bəniiŋ be tiifi bənchi be Nyɔ-ɔ məə ki Bəfarasii le kε, ne te naa məə le le bumfəŋ bu liboo li kε. **21** Ne woo baa le be tə tee li bəniiŋ be ŋkosi le, ‘Kiŋ ɔ ni wo wi kε. ε wi wo wi, kə mwə kəməə nsa.’ **22** Se nuuŋ le, ntiitɔɔ li be-en le wi kwi wu dzə shén be ŋwaani, kə kəməə te nsa. Wi wu gaa ŋwaani, mwə kεe le gii naa leŋ li bəniiŋ be səki bənsa-a limfwe. Wi wu teen ŋwaani le, ‘Kibere, mwə kεe le gii naa le li wi wu nyəŋja-a.’ (**Geenna g1067**) **23** Fi fiee le, ɔɔ wəki le ɔ nyε nya ya fe taantaa chi muntofi-i, ɔ kimi bubiee bu nəe ŋwaana le we-ε shén, **24** ɔ gεe nya ya fe taantaa chi muntofi fechiŋ, ɔ gεeŋ nəe ŋwaana saa ne nachε biee kwε, ɔ se kaari ɔ be ɔ nyε nya ya. **25** ε wi dzə we giŋgi be we li yih yi nsa-a, ɔ gwene ɔ nachε nəe wu ne to wi bee sini ne mεeŋ le dze, kii ni gεeŋ nyε we li tsəŋ yi wi wu səki bənsa-a, se tuu we li tsəŋ yi wi wu nchi-i be fa we li yih yi ncha-a. **26** Ntee we cheeŋ le, ɔ nuuŋ te bo lu fuki fe ɔ məeshi ɔ sooj finini fichu fi be tee le ɔ sooj siŋ ke. **27** Ne woo baa le be tə tee le, ‘Kiŋ ɔ ni giŋ be kwεε wi kε.’ **28** Se nuuŋ le, ntiitɔɔ beŋ le, wi kwikwi wu bichi kwεeŋ kəmi ŋgeeŋ li wu-u, kε wu giŋj be wu li shén yee li kituŋ. **29** Fi fiee le ε lisi cho chi lε kigɔŋε feti le ɔ ni ɔ feti bubiee, ɔ buu lisi chilu ɔ too. Fi dzəoŋ le ɔ lεe kimbe ki yi ya-a kimumkpaj, yeki

fe be nuuŋ be ləŋ wε kwikwi fe wi wu nyɔŋa-a. (Geenna g1067) 30 ε kibene ko ki kigɔŋε feti le o ni o feti bubieε, o sonde kibene kilu o too. Fi dzɔŋŋ le o lεε kimbe ki yi ya-a kimumkpaŋ, yeki fe yi ya chichi nuuŋ yi gεεŋ fe wi wu nyɔŋa-a. (Geenna g1067) 31 Be tè tuu be tee te le, ‘ε wi kooŋ be kwesi, mwe tsεε kiŋwaati nyε li kwεεŋ wulu-u ki doonchi le mεεŋ yε kwesi ke.’ 32 Se nuuŋ le, ntee beŋ le, ε wi kooŋ be kwesi, nuuŋ yε le kwεεŋ wulu jiiɔ bukwεε ke, ke wu feo nuuŋ le kwεεŋ wulu gεεŋ ni gimi be bunij be bukeεŋ bamu-u. Wi wu dzø kwεεŋ wu bo li nyuŋ wumu yih, wu gεε li wuu yih, ke mwe dzø kwεε wi. 33 Ne tè woo te si be tè tee li beniiŋ be ŋkosi-i le, ‘Oo tee ffee o chini, kiiŋ o ni ba fi mferu nsij ke. O kemi le o fe ffee fi o tee, o chini li Taa li limfwe le o gii o fe.’ 34 Se nuuŋ le, ntuuɔ ntiiti li be-eŋ le, kiiŋ wi ni tee ffee chini ke. Kiiŋ wi ni chini li bukooŋ bu liboo li ke, kife liboo nuuŋ kabara wu Nyɔ. 35 Kiiŋ wi ni chini li nshe-ε ke, kife nshe nuuŋ kilaanda ki bikaa bi Nyɔ-o te. Kiiŋ wi ni chini li Jerosaleŋ ke, kife Jerosaleŋ nuuŋ kiton ki Mfɔŋ wu nyɔŋa-a. 36 Kiiŋ wi ni tuu chini neε li yi yee li ke, kife wi nuuŋ te fe le yi ye yi li fa mumkpaŋ to chibu, ke le yi libe ke. 37 ε wi beŋ ffee le, ‘Iiŋ’, fi kɔchε le. O wu faaŋ le, ‘Wohoo’, fi kɔchε neε te le. ε wu taa ffee fe, ke ffee ffee dza ffee nuuŋ fe wi wu bifi wε-ε. 38 Ne woo baa te le, be tè tee le, ‘ε wi buu lisi chi wi-i, be buu te chi mwe-ε. ε wi buu kige ki wi-i, be buu te kee.’ 39 Se nuuŋ le, ntiito li be-eŋ le, kiiŋ wi ni ni nyiitini ffee be wi wu bifi ke. ε wi maaj kilaanche ko ki kigɔŋε, o fiiki ki kimese mεeshi maaj. 40 ε wi dzeti wε li nsa-a kii ndu ya yi lenti, o mεeshi o taa mao kijkoŋ ko fe.

41 ε wi kaŋ wε le o dɛndɛ ma mumkpanj, o dɛndɛ bɛma
bɛfɛ nɛɛ wu. **42** ε wi lɛkɛ fiee li wε-ε, o nyε wu. ε wi feeti
fiee li wε-ε, kiiŋ o ni faaŋ nyε kε. **43** Nε woo baa tε ε be tɛ
tee le, ‘O kɔŋgisi ŋwaana, o baanini wi wa wu mbani.’ **44**
Se nuuŋ le, ntiitɔɔ li be-eŋ le, ne kɔŋgisi yεεŋ bɛniiŋ bɛne
be mbani-i, ne lɛki li Nyɔ-ɔ li be biindi bikaa le bene jiŋ.
45 Bedɛeni, ne se ni ne nuuŋ bɔɔŋ be Baa wunε wu nuuŋ
liboo li. ε wu, wu ti feti wiiŋ bɛndi li bɛniiŋ be bifi-i mɔɔ
li be dzeenj li. Ti feti tε dzaaŋ bɛe li bɛniiŋ be feti biee bi
tsaaŋ li, mɔɔ li be feti yε biee bi tsaaŋ kε-ε. **46** Nε beečhi
le ε ne kɔŋgisi nuuŋ bɛniiŋ be kɔŋgisi beŋ kwaa, mbeŋ
wulu se nuuŋ la li be-eŋ? ε nɛɛ le tε si bɛniiŋ be kundi
kinwaati ti feti ni? **47** ε ne yeeshi nɛɛ nuuŋ beŋwaana
bɛne kwaa, fiee fi ne se feti fi bɛniiŋ bamu feti yε kε nuuŋ
fi la? Mɔɔ bɛniiŋ be nuuŋ yε Bejuu kε ti feti nɛɛ tε le ni?
48 Fi fiee le ne dzɔɔŋ ne gεεŋ ne mɛeshi si Baa wunε wu
nuuŋ liboo dzɔɔŋ wu gεεŋ wu mɛeshi tε le.”

6 “Nε ŋiŋgi yεεŋ le, ε ne feti biee bi dzeenj, ne fe kε le
bɛniiŋ li limfwe le be ni be ŋiŋgi kε. ε ne feti lε, Baa wunε
wu nuuŋ liboo tε soor beŋ kε. **2** Fi fiee nuuŋ le, mfi wu
o nyε fiee li wi wu kifoo li, kiiŋ o ni o teŋgi kimbuu si
bɛniiŋ be nimi ti shiiŋ be feti li yih yi lɛkɛ li Nyɔ-ɔ mɔɔ le
dze, le bɛniiŋ ni be pieti be kε. Ntee beŋ cheεŋ cheεŋ le
be kɛmɛ baa kinsomfu ki bee kituŋ. **3** Se nuuŋ le, mfi wu
o nyε fiee li wi wu kifoo li, kiiŋ o ni fe le kibɛnɛ ko ki
kimɛsɛ kɛsɛ fiee fi ki kigɔŋɛ feti kε. **4** Bedɛeni, nya ya ni yi
nuuŋ le munyiikɔɔ li, Baa wa wu ti ŋiŋgi biee bi be feti le
munyiikɔɔ li se soor wε. **5** Mfi wu ne lɛki li Nyɔ-ɔ, ne
fe kε si bɛniiŋ be nimi-i ti feti kε. Be ti kɔŋgisi nleme li

yih yi nléké li Nyɔ-ɔ, mɔɔ lε dzé ntasε be se lèki li Nyɔ-ɔ, le benniŋ se ñεŋ be. Ntee beŋ cheɛŋ le be kɛmɛ baa kinsomfu ki bee kituŋ. **6** Se nuuŋ le, mfi wuɔ weki le ɔ lèké li Nyɔ-ɔ, ɔ lε lε yi-ih lenti, ɔ bεŋɛ kigoo ɔ se lèki. Baa wa wu nuuŋ lε munyiikɔɔ li, Baa wa wu shiiŋ ñingi biee bi ɔ feti lε munyiikɔɔ li se soonj wε. **7** ε ne tuu lèki li Nyɔ-ɔ, kiiŋ ne ni ne yoomfi si benniŋ bε ti kii ye Nyɔ ke ti shiiŋ be feti le ke. Be ti feti lε be beechi le bε gii bε woo nléké li Nyɔ-ɔ wu be kii jé yibe yeti ñge. **8** Kiiŋ ne ni ne nuuŋ si be ke. Ne kεε le Baa wunε kiiɔ ffee fi ne weki kituŋ ne mεεŋ saa fi ki bii ke. **9** Ne kɛmɛ le ne ni ne lèki li Nyɔ-ɔ ni: ‘Baa wuseŋ wu nuuŋ liboo, fere benniŋ ni be guundi bukoŋ bwo, **10** ɔ fe le bumfɔŋ bwo bε, ɔ fe le ffee fi ɔ kɔŋgisi ni fi nuuŋ laaŋkwiiŋ si fi nuuŋ liboo. **11** Nyε bee bijinε bi bεŋ. **12** O feeki bee bibifi bisεŋ, si tè gii ti fekisi bibifi bi benniŋ bamu feti li bee li. **13** Kiiŋ ɔ ni chinε le te le li mɔnchε-ε ke. Fi bee li tsan yi wi wu bifi wε-ε. [Bumfɔŋ nuuŋ bwo, bunɔŋga nuuŋ bwo, bunɔŋja nuuŋ bwo mfi kwi ma nsij. Gεε fi nuuŋ le.]’ **14** Ne kεε le ε ne fekisi bibifi bi benniŋ bamu feti li be-εŋ, Baa wunε wu nuuŋ liboo se ni fekisi bine te. **15** Se nuuŋ le, ε ne fekisi ye bibifi bi benniŋ bamu feti li be-εŋ ke, Baa wunε te feeki te bibifi bine ke. **16** Mfi wu ne jiti biee bijε, kiiŋ ne ni ne bichi fuyaa si benniŋ bε nimi-i ti feti ke. Be ti suuti fe lii fe bee li mfi wulu-u, le benniŋ se ñεŋ le be jiti baa biee bijε. Nse ntiiitɔɔ li be-εŋ cheɛŋ le be kɛmɛ baa kinsomfu ki bee li nshe yini-i kituŋ. **17** Se nuuŋ le, mfi wu ɔ jiti biee bijε, ɔ tsootse yi ya, ɔ fwa bushi bwo, **18** benniŋ se te kεε le ɔ jitɔɔ biee bijε ke, Baa wa wu nuuŋ lε munyiikɔɔ li ni ñingi. Baa wa wu ti ñingi biee bi benniŋ

feti le munyiikɔɔ li se soon wε. **19** Kiiŋ ne ni kiri bulofu bune laaqkwiiŋ fe nuuŋ shee kaaŋ, mangere kɔɔ, mɔɔ fe bεyi nuuŋ be bondε be le be yi kε. **20** Kiri yεεŋ bulofu bune nuuŋ li kwεεŋ wu liboo li, fe shee nuuŋ te kaaŋ kε, be fe mangere nuuŋ te kɔɔ bu kε, mɔɔ be fe bεyi nuuŋ te naa bondε le be le be yi kε. **21** Nε ni ne kii le fe wi kiri bulofu bwee fe, ε nεε fe fe shén yee gii yi ni yi nuuŋ. **22** Lisi cho nuuŋ lambo li yi ya-a. Bεdeεni, ε lisi cho wuutɔɔ, kε yi ya chichi yisε yεε be kij'wofu. **23** Se nuuŋ le, ε lisi cho kwi, kε yi ya chichi yisε yεε be kijibε. ε kij'wofu ki wi-i dza ki to kijibε, se kijibε kilu gbeεŋ ki nuuŋ niŋ? **24** Wi nuuŋ te niŋ li bεte bikoo li bεfe kε. ε nindi le, kε gii ni baanini wumu, kɔŋgisi wumu, gii ni wuki li wumu ŋge, tε dzo wumu wε li ffee li kε. Ne nuuŋ ne te niŋ li Nyɔ-ɔ le ne tuu ne niŋ li kwa-a kε. **25** Bεdeεni, ntiiitɔɔ li be-en le kiiŋ ne ni ne buki yi kii ntse wunε laa, ne gii ne ji la, mɔɔ laa ne gii ne woŋ la, mɔɔ nuuŋ kii yi yinε laa, ne gii ne lii la le kε. Ntsε wu wi yεki nεε biee bijε, yi yi wi yεki nεε ndú ni? **26** Biche yεεŋ ne ŋεŋ si muniij mu jiindi liwe. Mu ti tɔyi yε, mu ŋ'wechi yε bijinε le mu banche mu gεε li bigɔɔnu kε. Se nuuŋ le, Baa wunε wu nuuŋ liboo nyεki nεε mu. Bεdeεni, ne yεki yε muniij muni ni? **27** ε noo le be-en lenti wu buki yi wu nuuŋ tondε mfi mumkpaŋ li ntse we-e? **28** Ne se buki yi kii ndú le la? Biche yεεŋ ne ŋεŋ si beflaaba be kuu libuka ti nindi yε, kε le be taa ndú kii yi yi be kε. **29** Nεε le ntee beŋ le mɔɔ nuuŋ Mfɔŋ Salimu li bunɔŋa bwee buchu bu gii tε kemi ti mεεŋɔ saa ki chuumε kε yi yee be ndú le kɔchε bujɔɔŋ bu flaaba wumu-u kε. **30** ε Nyɔ ti chuumini kitɔɔ ki kuu libuka,

kitoo ki kuu beej, ε bo fwaa be kuke ki fetaan, yi gii se lee ki chuumε ke beej be ndú yi yaa ki ni? Hooo beej benniij be kemi kimbeenche kinten bani! **31** Beedeeni, kiij ne ni ne buki yi ne kwenji laa ne gii ne ji la, ne woy la, ke ne gii ne lii la li yi yine le ke. **32** Biee bini bichu nuun bi benniij be nuun yε Bejuu ke ti shiij be giki bufii li bi-i. Ne kee le Baa wune wu nuun liboo kiij le ne waki baa biee bini bichu. **33** Saa yeej ne gεe bufii bune nuun li bumføj bu Nyø-ɔ kwe be li biee bi nuun tsaan le yi-i lii, yi se tondε biee bini bichu li be-ej. **34** Fi se fiee le, kiij ne ni ne bakini kii fwaa ke. Mbakine kii ffee fi fwaa, nuun fwaa. Ngε wu li jobε kochε nee nuun li jobε chilu-u chee.”

7 “Ne saa ke bijge bi benniij bamu-u ke, ε fi nuun le, Nyø te saa te kine ke. **2** Ne kee le dze yi ne sekki kijge ki wumu-u, ε nee yi yi Nyø gii yi saa te kine le. Fiee fi wi fichini ffee le nyε li wi-i ε fi fi Nyø gii naa yi fiche le yi se nyε li mwε-ε te. **3** Fi geenj fiøη ηijgi sheej yi kwij yi nuun ηwaana le lii, o se te ηej kijkøsi ki kwi-iη ki nuun le lii ya ke? **4** Ke fi geenj fiøη nuun o tee li ηwaana le ‘ηwaanej be mbuu sheej yee le wee lii,’ o te ηej te kijkøsi ki nuun wee le lii ke? **5** We wi wu nimi! Saa buu ko ki nuun we le lii o se bøseyi o ηej sheej yi nuun ηwaana le lii, o se buu. **6** Kiij ne ni dzøø ffee fi Nyø-ɔ ne nyε li bwí ke. ε ne fe le, yi fiiki yi numε beej. Kiij ne ni dzøø fincha fi waaj ne nyε li dziij li ke. ε ne fe le, yi be yi denche beej be bikaa.” **7** “Ne biiti yeej, Nyø gii yi nyε beej. Ne geendi yeej, Nyø gii yi doonche beej. Ne kundi yeej kigoo, Nyø gii yi gwiye li beej. **8** Ne kee le wi kwikwi wu biiti, gii kemε, wi kwikwi wu weki, gii ηej, wi wu kundi kigoo be gii be gwiye li mwε-ε.

9 ε noo li be-enj linti wu njwani bii wu buneeŋ, se tuu nyε
wu nuuŋ tete? **10** Kε wu bii wu nsuuŋ, tuu nyε wu nuuŋ
yo? **11** ε beŋ be nuuŋ beniiŋ be bifi ti kii si be nyεe biee bi
dzeenj li bɔɔŋ bene, Baa wunε wu nuuŋ liboo lee ki nyε ke
biee bi dzeenj li beniiŋ be biiti li wuu yeki si ne nyεe le
ni? **12** Fi se fiee le, ffee fi ne kɔŋgisi le beniiŋ fe li be-
enj, ε neε fi fi ne nuuŋ ne ni ne feti te li bee, kife fini fiee
fieu fihu fi kirjwaati ki bənchi be Moɔse mɔɔ Biŋwaati bi
bəntomfɔŋ be Nyɔ-o tiifi.” **13** “Lε yeeŋ nuuŋ le fweej wu
mbaŋ wu nuuŋ kimfase-ε, kife fweej wu nuuŋ mgbooj be
dze yi nuuŋ tsɛke, giingi nuuŋ fe be gii be la bula, beniiŋ
se lii baa le yi-i ḥge. **14** Ne ni ne kii le fweej wu mbaŋ
wu kimfase, be dze yi teemii nuuŋ yi giingi fe ntse wu
kimake-ε. Beniiŋ be ḥiŋgi yi baa niiŋ.” **15** “Ne dzeti yeeŋ
mfi kii beniiŋ be yεŋgi le be baa bəntomfɔŋ be Nyɔ-o. Be
beε le be-enj be yεŋgi le be baa nshóoŋ, se nuuŋ le, be
nuuŋ bəmboɔŋku lenti be yεŋgi si nshóoŋ. **16** Ne gii ne
kεε be nuuŋ li biŋge bi bee neε si be ti kii kitu nuuŋ li
muntaan mu woŋ li kitu kilu-u le. Nuuŋ be kɔ̄ muntaan
mu lembee li bifafu ni, ke nuuŋ be kɔ̄ muntaan mu ‘fi-ig’
li kitu ki biaan ni? **17** Fi fiee le kitu ki dzeenj kichu ti wundi
muntaan mu dzeenj, kitu ki bifi wundi muntaan mu bifi. **18**
Nuuŋ kitu ki dzeenj te woŋ muntaan mu bifi ke. Fi nuuŋ te
le kitu ki bifi nuuŋ te woŋ muntaan mu dzeenj ke. **19** Kiti
kichu ki wundi ye muntaan mu dzeenj ke, be gii be wa ki
be tɔŋ fetaan. **20** Fi fiee le, ne gii ne kεε beniiŋ be binsεe le
belu nuuŋ li biŋge bi bee.” **21** “ε wi kwikwi wu teenyi mi
le, ‘Taa, Taa’, wu gii le li bumfɔŋ bu liboo li ke. ε neε wi
wu feti fieu fi Taa wu nuuŋ liboo kɔŋgisi. **22** Gii be bo jobε

chi nsa wu kimerise, bəniiŋ ñge gii be ni be biiti li mi-i laa, ‘Taa, Taa, te tè larjini bentonj be Nyɔ-ɔ li bukooŋ bwo-o, te bushi bəoŋ be kiŋkundi-i li yi yi bəniiŋ li bukooŋ bwo-o, te feti nee məo bintewa bi biee le li bukooŋ bwo-o ni?’ **23** Nse ntuu ntee li bee le, ‘Nti mεεŋɔ nsaa ki kee ke beŋ ke. Dzatse yεεŋ mi lii beŋ bəniiŋ be nuuŋ te biee bənchi be Nyɔ-ɔ ke.’” **24** “Bədeeni, wi kwikwi wu wuki jε yεŋ yini, feti si yi tiiti we si wi wu bufii wu tè gwaŋ yih ye li kimba-anj. **25** Le dzaanj we, dzɔ́o yisε, mbaandze ka ju yih yilu, se nuuŋ le, yih yilu ba ki kemε ke, kife tè fε kimfoo kilu li kimba-anj liwe. **26** Se nuuŋ le, wi wu wuki jε yεŋ yini te fε si yi tiiti ke, ke mwε we nee si kibere ki wi-i ki tè gwaŋ yih ye nuuŋ li mfwε-ε. **27** Le dzaanj we, dzɔ́o yisε, mbaandze ka, ju yih yilu, yi kemε, yi we likwiij chichi be chiiŋ ni guuu.” **28** Le Jiso tee be biee bini bichu mεeshi, wa te kintutu ki bəniiŋ le kilu kii ntiife we, **29** kife tè gii tiifi si wi wu kemε bunga bu ntiife. Tè tiifi yε si bəniiŋ be bee be ti tiifi bənchi be Nyɔ-ɔ tè shiiŋ be tiifi ke.

8 Jiso tè dza li ŋkume-ε bəo, kintutu ki bəniiŋ le kinɔŋa banche ki biki wu. **2** Fi se ka le wi wumu wu tè gendi be chigɔŋ chi nɔŋa, tè dza be toŋ nút Jiso limfwe tee li wuu le, “Taa, nuuŋ o wənche mi ni ŋ'wuuti, oo kɔŋgisi lɔo.” **3** Jiso dza neeki kibene, koŋ li wuu, tee le, “ŋkɔŋgisoo, temi o ni o wuuti.” Mfwaa mumkpanj, chigɔŋ chi nɔŋa chilu biee chi ma li wuu bwij, to waanj. **4** Jiso se chiinse li wuu le, “Biche, kiiŋ o ni tee li wi-i ke. Si fi nuuŋ ni, gεne o doonche yi ya nuuŋ li te muntofi-i, o nyε nya yi Mɔɔse tè tee le wi kemε le nyε, le doonche li bəniiŋ li le wu temoɔ li chigɔŋ chini wu to waanj.” **5** Jiso dza geɛŋ le li kitorj ki

Kapanu-uŋ, te kikoo wu bəniiŋ bə nchi-i wumu bə ŋeŋ wu sungi bə li wuu tiiti le, **6** “Taa, ŋwanəŋ wu nime gimoɔ li yih ε ŋgwε kɔɔ wu.” **7** Jiso tee li wuu le, “ŋgii mbə ŋ'wənchε wu.” **8** Se nuuŋ le, te kikoo wu bəniiŋ bə nchi-i wulu tuu li Jiso le, “Taa, mεeŋɔ ki kɔchε kε wi wu o nuuŋ o bə li wuu yi kε. Yore nεe nuuŋ je kwaa, ŋwanəŋ wu nime temi. **9** Mi ŋ'we te le bunga bu wi wumu ləkwiŋ, bəniiŋ bə nchi-i nuuŋ te le mi-i ləkwiŋ. Mbεe ε mi ntee li wumu le, ‘O giŋgi,’ mwε gεeŋ, ε mi ntuu mi ntee li wumu le, ‘Bε,’ mwε bε. ε mi ntee te li mfwa wε-εŋ le, ‘Fεre fini,’ fe nεe te le.” **10** Le Jiso woo fiee fi wu tee, wa te wu. Kween li bəniiŋ bə tə biki wu baa le, “Ntee beŋ cheŋ le, mεeŋɔ saa ki ŋeŋ mɔɔ nuuŋ wi mumkpaŋ wu Iselεe wu gεe ŋwaani yini shéŋ li mi-i ni kε. **11** Ntee beŋ le, bəniiŋ ŋge gii naa be dza bimbe bichu mbεeche le jobε tεti ŋgenu mbochu le chi sechi, be ni be bεe be shiiti be jii biee bε be chaa bεne, Abraham, Adzi mɔɔ Yako li kwεeŋ wu Nyɔ-o wu liboo li, **12** se nuuŋ le, bɔɔŋ bε li kwεeŋ wulu kibεe bε gii bε lɔŋ be li kijibε-ε ləkuuŋ fe be gii be ni be dii be jii ŋgesi.” **13** Si Jiso tə yo le, biee tee li te kikoo wu bəniiŋ bə nchi-i wε le, “Nuuŋ o gεeŋ fio, si o bee o gεe shéŋ li mi-i ni, fi ka nεe be wε le.” Le tee le, ŋwaŋ wu nime wu te kikoo wu bəniiŋ bə nchi-i wulu biee temi nεe li mfi wulu-u. **14** Jiso tə dza gεeŋ le li Pita yih, ŋeŋ si mwεsε Pita gimi gendi bε kijkeŋke. **15** Jiso kon li kibεne kee li, kijkeŋke kilu se biee ki chikε, dza we biche fiee Jiso ji. **16** Le ni nuuŋ le femfo-o, bəniiŋ bεe bε bəniiŋ ŋge bε bɔɔŋ bε kijkundi-i tə gii be ŋwεki bε be le Jiso-o. Bεchi buushi fiana yi tii yilu nuuŋ nεe bε je yi lewa kwaa. Se wənchi bəniiŋ bεchu

be tè gendi. **17** Fi be fi kochε si ntomfɔŋ wu Nyɔ wu Esaya tè saa wu tee le, “Wu tsaakɔɔ be ntɔnye bɛsɛŋ, wu too chigɔŋ chisɛŋ.” **18** Le Jiso tuu ɔŋɛŋ si kintutu ki bɛniŋ le kinɔŋa banchε li wuu lichiŋ, tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, “Te lenchi libε chini te gɛɛŋ luwiŋ lɔɔ.” **19** Wi wumu wu tè tiifi bɛnchi be Nyɔ-o biee kiiŋgi tee li Jiso le, “Wi wu ntiife, ɔŋgii ni mbiki we mɔɔ o giingi fɛŋ le.” **20** Jiso tuu li wuu le, “Bijinu kɛmi ntuuŋ yi bi, muniiŋ mu jiindi liwe kɛmi yíh yi mu, se nuuŋ le, ɔŋwanewi kɛmi ye mɔɔ fe nuuŋ gɛɛ kikoo kee fe kɛ.” **21** Wi we wu kintutu wumu tuu tee li wuu le, “Taa, gɛɛ mi nsaa ɔŋgɛɛŋ ndiiye taa kwε nse ni mbiki we.” **22** Jiso se tuu li wuu le, “ɔ biki mi, gɛɛ binkwi ni bi diyi binkwi bi bee bi kwiye.” **23** Jiso gɛɛŋ le le ɔŋgo-o, bɔɔŋ bee be kintutu-u biee te wu le. **24** Fi ka le, mfiee yi tɛɛmi yimi tè taa yi dza yi bɛchi le libε chilu-u yi ndunŋi dzɔɔ yeki, yi leki le yi yise le ɔŋgo wulu. Si fi tè keti le, Jiso tè liiti fiee. **25** Bɔɔŋ bee be kintutu-u se gɛɛŋ be kaanggi wu be tee le, “Taa, fi bee, te kwii baa.” **26** Se kaanggi tee li bee le, “Hooo bɛniŋ be kimbeenche-ɛ ki sendɛ-ɛ. Ne chɛndi la?” Le tee le, se dza we waŋ mfiee yilu mɔɔ dzɔɔ yi nyɔŋa yɛ, se yi chike ni nshiiŋŋ. **27** Bimfimu wondɛ bɛniŋ bɛlu ni katara. Be tee le, “ɔŋwaani wuni wi nuuŋ wi wu la wu mfiee mɔɔ dzɔɔ wuki li wuu ni?” **28** Jiso lenchi bo kimbe ki bɛniŋ be Gadalaŋ. Bike be bɛniŋ bɛfɛ ε bɔɔŋ be kiŋkundi-i tè ɔŋwɛki be be. Bɛniŋ bɛlu tè bo le dzíŋ yí be diyi bɛniŋ le, be bɛndi yi ɔŋge si nuuŋ wi te mɔɔ ka le dze yilu-u kɛ. **29** Fi se ka le, be tè tuu be bɛchi be wɛndi lewe ɔŋge be tiiti le, “ɔŋwanɛ Nyɔ, o wɛki la li bee li? ɔ bɛɛ le o nyɛ bee ɔŋge mfi mɛɛŋ saa ki kochε ke ni?” **30** ε

kintutu ki dzíin le kímu tè jii biee fe fchín ñgøngømøø ki.

31 Bøøj be kíjkundi-i bølu se lèkè Jiso le, “Mintemii, oo buu bee, o tuumi bee te gøøj te le li dzíin yee.” **32** Jiso se tee li bee le, “Gøøe yeej le.” Be se bo, be gøøj be le li dzíin yilu. Fi se ka le kintutu ki dzíin le kilu kíchu tè bøø li mbømø wu ñkumø-ø ki seri, ki shee le libe chilu ki kwiyø li dzøø. **33** Beniijø be tè kiichi dzíin yilu baa kifi be gøøj li bintsii li, be tiiti fíee fíchu fi ka be beniijø be bøøj be kíjkundi-i tè nuuñ li bee baa. **34** Fi se ka le kiton kilu kíchu tè tuu ki bo ki be le ki chiij Jiso. Si be tè be be ñøøj wu le, be soonj bøø li Jiso le dza fe kintsii ki bee.

9 Jiso le le ñgo-o, kaari lenchi gøøj li kiton kee li. **2** Fi ka le beniijø bamu tè be be wi wumu ε ñgwø køø wu, ε be too wu fe kida-aø. Jiso ñøø si beniijø bølu gøø shéø li wuu, tee li wi wu ñgwø tè køø wøø le, “Ñwanøø, køøme shéø. Mi mfeekøø bibifi bio.” **3** Fi ka le beniijø bamu be doonchi bønchi be Nyø-o tè bechi be ñuñini bebe be tiiti le, “Wi wuni dzetøø kintsii ki Nyø-o.” **4** Jiso køø fíee fi be tè beechi, bii li bee laa, “Nø køømi be mbeechø be bifi li shéø yine ni kii la? **5** Fíee fi nuuñ tsøøkøø li ntefu nuuñ fi la? Ntefu li wi wuni le mi mfeekøø bibifi biee, møø le dza we o ni o deøgi le? **6** Se nuuñ le, ñgii mfe ne køø le Ñwanøwi køømi buñga laanøkwiiñ bu fekise bibifi.” Le tee le, biee tee li wi wu ñgwø tè køø wøø le, “Dza we, o dzøø kidaø ko o ni o giingi li yih.” **7** Mwø se dza giingi fekuuñ. **8** Le kintutu ki beniijø le køø ñøø fíee fi ka, be køøme chøøne, be bechi be yøønchi Nyø yi nyø ñwaani buni buñga li wiwo-oø. **9** Le Jiso dza fe le tuu ni deøgi giingi, ñøø wi wumu wu be teenyi le Maacho, nuuñ wi wu kundi kíjwaati, ε tè shee fe

kintsii kee ki nimε-ε. Jiso tee li wuu le, “O biki mi.” Biee dza we biki wu. **10** Jiso dza gεεŋ shee jii biee li Maacho yih, fi se ka le, bεniij̄ bamu nge bε tε kundi kijwaati, mɔɔ bεniij̄ bamu bε bifi tε bε be shee be jii biee bε Jiso mɔɔ bɔɔŋ bee bε kintutu-u. **11** Le Befarasii nεŋ si bee be jii biee lε, be bii li bɔɔŋ bee bε kintutu-u laa, “Fi geen̄ fi wi wunε wu ntiife jii biee bee bεniij̄ bε kundi kijwaati mɔɔ bεniij̄ bamu bε bifi?” **12** Jiso woo si be bii lε, tee li bee le, “Bεniij̄ bε teemi ti wεki yε wi wu ntsi kε. ε bεniij̄ bε gendi bε ti wεki wi wu ntsi. **13** Gεnε yεεŋ ne beeche ne nεŋ laa kinyi ki fiee fi bε tsεε Nyɔ tiiti le, ‘Ny'wεkɔɔ le bεniij̄ ni be keeti nshiij̄ li bεniij̄ bamu-u, n'wεki yε nuun̄ le be ni be feti muntofi li mi-i kε’, fi nuun̄ le la le? Ne kε le mεεŋɔ ki mbe kε le nteeŋ bεniij̄ bε nuun̄ tsaaŋ kε. Mi mbεεɔ nuun̄ le nteeŋ bε bifi.” **14** Bɔɔŋ bε kintutu be Jεɔŋ Nlisulidzɔɔ lε dza be bii li Jiso laa, “Fi geen̄ fi bee Befarasii tuu jiti bijε, bɔɔŋ bo bε kintutu-u jiti yε te kε?” **15** Jiso tuu li bee le, “Ne beechi le bε nuun̄ bε teeŋ bεniij̄ fe bugoo li, be gεεŋ be ni be nuun̄ li nshiij̄ li nyuŋ wutso mεεŋ bε be ni? Mfi bεεɔ wu bε gii bε fi nyuŋ wutso wulu li bee, be se bechi njiru bijε. **16** Wi nuun̄ te dzo nshεŋgε yi ndu yi fiŋ̄ le taa kijkoŋ̄ ki fichi lu kε. ε wu fe lε, nshεŋgε yi ndu yilu gii yi mεeshi yi gaame kijkoŋ̄ ki fichi kilu, n̄gaamine wulu tuu yaa wu bee saa nuun̄ nkosi. **17** Fi se nuun̄ te le wi nuun̄ te dzo mbiij̄ me feŋ̄ le gεε le kibεεŋ̄ ki fichi-i kε ε wu fe lε, mbiij̄ me feŋ̄ melu be nge, kibεεŋ̄ kilu munchi ki shaanshε, mbiij̄ melu shooshε likwiij̄. Cheεŋ̄ wulu wε le, bε kεmi le bε gεε mbiij̄ me feŋ̄ nuun̄ le kibεεŋ̄ ki feŋ̄. Bedεen̄i, mbiij̄ melu bε kibεεŋ̄ se ba nyεεkii.” **18** Nεε

si Jiso tè mæej yeti li bee lε, fi dza fi ka le wi wu nyøŋja wumu tè bε toŋ nūŋ wu limfwe lεkε wu tiiti le, “Jwanεŋ wu kwεεŋ wε lε kwe wa, bεdεen, bε nee ɔ koŋ li wuu bε kibεnε ko kaari temi.” **19** Jiso se dza bee wu bεchi be giingi, bøŋj bee bε kintutu-u biki wu tε. **20** Fi tuu fi ka tε le kwεεŋ wumu wu tè gøŋ bε chigøŋ chi bukεεŋ le biya yoofi ntsø bife tè dza bε Jiso le jinj koŋ li woŋ wu kinjkoŋ kee li. **21** Si tè koŋ le, nuuŋ ε tè tee li shéŋ yee li le, “ε mi ηkoŋ mao nuuŋ li kinjkoŋ kee li kwaa, kε mi ntεmøo.” **22** Le koŋ le, Jiso fiiki ηεŋ wu, tee li wuu le, “Naŋ, kiiŋ ɔ ni cheŋ kε. Shéŋ ya yi ɔ gεε li mi-i fe yεε ɔ temi kitun.” Neε li mfi wulu-u, kwεεŋ wulu biee temi. **23** Jiso gεεŋ fesi fe la wu wi wu nyøŋja wulu-u, ηεŋ beniŋ bε ti tengi teh yi kwe mao kintutu ki beniŋ le fe. Kintsii kilu fuuti bε kwe yi de. **24** Jiso se tee li bee le, “Saŋge yεεŋ, ηwaŋ wulu mæejø ki kwi-i kε, liitøo.” Beniŋ belu tè kee wu bu kefu. **25** Buu beniŋ belu lεkuuŋ, se le gεεŋ li yih, kεmε ηwaŋ wulu li kibεnε-ε, ηwaŋ wulu se biee dza we. **26** Ntoŋ wu kii fiee filu se saŋge gεεŋ le kimbe ki kwεεŋ le kilu-u kichu. **27** Le Jiso dza fe yih yilu-u tuu ni døŋgi giingi, binyεε bimu bife, bi bunij dza bi dzøŋgi lewe ηge bi biki wu, bi tiiti le, “Jwane kini ki Mføŋ Daafi-i, koo nshiiŋ bε bee.” **28** Jiso gεεŋ le li yih, binyεε bilu biee wu lu, se bii li bi-i laa, “Ne beŋ baa le nuuŋ mfe fíeē fí ne dii kii fí fini ni?” Be se beŋ le, “Iin Taa.” **29** Jiso se koŋ li lii yi bee, tee le, “Kii shéŋ yi ne gεε li mi-i, fi nuuŋ le bε beŋ.” **30** Lii yibe biee yi gwiye. Jiso bøseyi chiinse li bee, tee le, “Kiiŋ ne ni fe le wi kεε kε.” **31** Se nuuŋ le, be tuu be gεεŋ be biaki nton wu kii nime chi Jiso-o wulu le kimbe ki kwεεŋ le kilu kichu. **32** Si

bəniij bəlu tè dza be giingi lε, fi ka le bəniij tè dza be bεs
bε kibere kimu lε Jiso-o ε Ȑwanε kiŋkundi tè Ȑweki bε
wu. **33** Jiso se buu Ȑwanε kiŋkundi wulu li wi wulu-u, wi
wulu se bεchi yeti. Kintutu ki bəniij lε Ȑεj lε, wa tε be,
be se tiiti le, “Fini fiee ti mεεj fiee saa ki ka ke li kwεεj
wu Iselεε wuni ke.” **34** Se nuuŋ le, Befarasii tee fibee le,
“Busəo bəoŋ be kiŋkundi-i bani, nuuŋ be bunja bu mfəŋ
wu bəoŋ be kiŋkundi-i.” **35** Jiso dza deŋgi li bitoŋ bichu
məo li bintsii li fenjisi li bəniij li li yih yi kintaashε yibee,
tiiti te nsa wu dzeeŋ wu kii bumfəŋ bu Liboo. Si tè deŋgi
lε, tè gii wənchi chigəŋ chichu. **36** Le tuu Ȑεj bintutu bi
bəniij lε, nshiiŋ kəo wu bε be, kife be tè nuuŋ li ntənyε,
wi se foo wu nuuŋ fi be, be nuuŋ si nsháoŋ yi nuuŋ wi
wu kiichi yi nsiŋ. **37** Dza tee li bəoŋ bee bε kintutu-u le,
“Ȑ'wechε yanj Ȑge, se nuuŋ le, bəniij bε Ȑ'wechε-ε baa
niiŋ **38** Bədeεeni, ləke yεεŋ li Nyɔ-ɔ le Taa wu Te wε tuumi
bəniij bε Ȑ'wechε-ε liwε wee li.”

10 Dza teerj bəoŋ bee bε kintutu-u bε yoofi ntsə bεfε
baa, be bε. Nyε bunja li bee bu buushe fiana yi tii li
bəniij li məo bu wənchε chigəŋ məo ntənyε kwikwi. **2**
Maaŋ mεŋkoŋ me bəoŋ be nto-oŋ bε Jiso bε yoofi ntsə
bεfε bəlu: Wu Ȑkosi tè nuuŋ Simu wu bε teenyi le Pita,
bε Andolo wu Ȑwaani. Bamu tè nuuŋ Jeeŋ wu Ȑwanε
Dzεbedii bε Ȑwaani wu Jəoŋ məo **3** Fili bε Batolomu, Tome
bε Maacho wu tè kundi kiŋwaati, Jeeŋ wu Ȑwanε Afiyus,
Tajə bε **4** Simu wu tè nuuŋ wi wu kintutu ki Bəsilə-ɔ bε
Judas Iskaliyɔ wu tè kabə Jiso. **5** Jiso toŋ bəniij bε yoofi
ntsə bεfε bani, tee li bee le, “Ȑ ne giingəŋ kiiŋ ne ni gεεŋ
fe kintsii ki nuuŋ ye ki wi wu Bəjuu le ke. Kiiŋ ne ni gεεŋ

li bintsii bi benniij be Samaaria ke. **6** Genē yeeñ nuunj fe
bəoñ be Iselēe be tè laye si bəoñ be nshōoñ le. **7** E ne geeñ
ne tiifi be ne tiiti le, ‘Bumfɔñ bu liboo bwee tséketséke.’
8 Ne wənchi benniij be gendi, ne yimisi yeeñ benniij be
kwiyē, ne wənchi yeeñ benniij be kəmi chigōñ chi nəñja, ne
busi yeeñ te bəoñ be kiñkundi-i li yi yi benniij li. Mi nyəo
bunga li be-eñ li yee li. Genē yeeñ te ne ni ne fii benniij lu
li yee li. **9** E ne giñgəo, kiiñ wi ni dzəo kwa litij ke, məo
nuunj kwa wu nyəñja məo nuunj wu ŋkwəñ məo nuunj wu
sende si la le ke. **10** Kiiñ wi ni dzəo babi ke. Kiiñ wi ni
dzəo ndú fietu məo nuunj bikpə bimu məo nuunj kimbaañ
ke. Ne kəe le wi wu nime kəmi le ni jii fe kintsií kee ki
nindi-i. **11** E ne geeñ ne le li kito-oñ, məo nuunj fe kintsií
li, ne gəoñ ne ḡej wi wu kəchə, ne tsi be wu nsiij geeñ bo
jobə chi ne dzəti fe. **12** E ne geeñ, fe ne lii li yih, ne yesi
yih yilu. **13** E yih yilu kəchə, mbəeñgii wunə be li yih yilu-
u. E yih yilu məeñ ki kəchə ke mbəeñgii wunə kaari wu to
li be-eñ. **14** E wi faañ mfië beñ, ke le wuki ye fiee fi ne
tiiti ke, mfi wu ne buti li yih yilu-u, ke li kitoñ kilu-u, ne
kachə kiboy ki bee li bikaa binε-ε. **15** Ntee beñ cheeñ le,
bu jobə chi nsə wu kimerise Nyə gii yi kəo nshiiñ li kitoñ
ki Sədəñ be ki Gəməra yeki kitoñ ki kee ye. **16** Yike yeeñ
ne woo, ntundəo beñ le ne geeñ si nshōoñ li bembəoñku-u
linti. Bedəeni, e ne dençəo, ne kəmi bufii si yó, ne nuunj
nyeeñki si bibimu. **17** Mfi wu ne dençgi, ne dzeti yeeñ mfi
be benniij. Ne kəe le be gii be nyə beñ li tsəñ yi benniij be
səki bənsa-a. Be fiaamfië beñ li yih yibe yi ləkə li Nyə-
o. **18** Be gii be kwachə beñ be geeñ be beñ li ŋgəmina-a
limfwe, məo li bəmfə-əñ limfwe kii mi, le ne se yə li bee

maao li benniij be nuuŋ ye Bejuu kε-ε kii mi. **19** ε be nyε
beŋ li bee lε, kiiŋ ne ni ne mbeechi laa ne gii ne gεεŋ ne
tee le la, ke lε dze yi la le kε, kife Nyɔ gii yi nyε beŋ ffee fi
ne gii ne tee li mfi wulu-u. **20** ε beŋ ne gii ne yo ke. ε
fiana yi Baa wunε yi gii yi yo li bimfimu bine-ε. **21** Wi gii
dzɔɔ ŋwaani nyε le be wo, te ŋwaŋ dzɔɔ ŋwani nyε be wo.
Boŋ gii be dza te be ni be biindi bikaa lε betee be bee
lejij, be ni be feti le be woyε be. **22** Benniij bechu gii be ni
be baanini beŋ kii bukoŋ bweŋ. Se nuuŋ le, wi wu gii
kaŋ shεŋ nsiiŋ gεεŋ bo fe kimerise-ε, gii naa bøne. **23** Mfi
wu benniij biindi bikaa lε bene jin fe kintsii kimu-u, ne
kifi ne gεεŋ fe kimu-u. Ntee beŋ cheεŋ cheεŋ le, nuuŋ ne
te dende bitoŋ bichu bi Iselεε ŋwanewi se naa be ke. **24**
Ne kεε le ŋwaŋ wu laanchi ti yεki ye wi we wu ntiife ke,
nεε si ŋwane nime ti yεki ye te kikoo we ke. **25** Fi fieε
nεε bujoŋ le ŋwaŋ wu laanchi kijwaati nuuŋ nεε nuuŋ si
wi wu tiifi wu, ŋwaŋ wu nime nuuŋ nεε te nuuŋ si te
kikoo we. ε be teenyi te yih le Beesεbu, be se tuu be teeny
boŋ bee bukoŋ bu bendi yi bu yεki buni ni? **26** Bedεeni,
kiiŋ ne ni ne chendi wi ke. Ne kεε le ffee fimu nuuŋ ye
lu fi be baanyε fi gii naa fi ba mbochu fe waŋ nsij ke.
Ffee nuuŋ ye te lu le munyiikɔɔ li fi be nuuŋ te naa kεε fi
nsij ke. **27** Ffee fi ntiiti li beŋ butuu, ne tiiti fi li benniij li
fenshaaŋ. Fi mi ntee beŋ lε ntsoor li, ne dzaaŋ fi nuuŋ fe
kigo ki yi-ih. **28** Kiiŋ ne ni ne chendi benniij be nuuŋ be
wo nuuŋ nyaŋ yi li bwiŋ kwaa, be te wo fiana yi wi ke.
Cheŋ yeeŋ nuuŋ Nyɔ yi nuuŋ yi lee fiana yi wi, be yi yee
chi fe wi wu duti nyimu nsij. (**Geenna g1067**) **29** Be ti kabini
nεε munchaandi mumfeεŋ li fi nini kwaa ni? Se nuuŋ le,

nuuŋ fimumkpaŋ te we fckwiij Baa wunɛ ŋkeɛ fe nsiŋ ke.
30 Li be-eŋ, Nyɔ fa yɛ yi chichi yi nuuŋ beŋ li fa. **31** Kiiŋ ne ni ne chendi ke. Ne yaa baa munchaandi kiŋga ŋge. **32** Beðeɛni wi kwikwi wu beŋ le benniŋ lii le kii mi, ke ŋgii naa beŋ te mwe li Baa wɛŋ wu nuuŋ liboo li limfwe. **33** Se nuuŋ le, wi kwi wu faaŋ mi li benniŋ li limfwe, ke ŋgii naa faaŋ te wu li Baa wɛŋ wu nuuŋ liboo li limfwe. **34** Ne beeħe ke le mi mbɛɛɔ nuuŋ be mbɛɛŋgii li nshe yini ke. ε fieɛ yɛ fi mi mbe kii fi ke. Mi mbɛɛɔ nuuŋ be dziŋ.
35 Ne keɛ le mi mbɛɛɔ nuuŋ le mfɛ le ŋwaŋ wu nyuŋ ni gwii bee tee, wu kwɛɛŋ ni gwii bee ni, kwɛɛ ŋwaŋ ni gwii bee ni nyumi. **36** Benniŋ be mban i be wi-i gii ni nuuŋ neɛ benniŋ bee be li wuu yih. **37** ε wi kɔŋgisi tee ke ni yɛki mi, ke mwe mɛɛŋɔ ki kɔchɛ ke le ni nuuŋ wi wɛŋ ke. Wi wu kɔŋgisi ŋwani wu nyuŋ ke wu kwɛɛŋ yɛki mi, ke mwe mɛɛŋɔ ki kɔchɛ ke le ni nuuŋ wi wɛŋ ke. **38** ε wi mɛɛŋ ki too ke kintaŋ kee le ni biki mi ke, ke mwe mɛɛŋɔ ki kɔchɛ ke le ni nuuŋ wi wɛŋ ke. **39** ε wi bachi yi yee, ke mwe gii lɛɛ yi. Se nuuŋ le, wi wu lɛɛ yi yee kii mi, ke mwe gii kɛmɛ ntse wu kimake. **40** ε wi fi beŋ, ke mwe fiio te nuuŋ mi. Wi wu fi mi, ke mwe fiio te nuuŋ wi wu toŋ mi.
41 ε wi fi ntomfɔŋ wu Nyɔ, kifɛ mwe kiiɔ le ε Nyɔ yi toŋ wu, ke mwe gii kɛmɛ kinsomfu, ki Nyɔ suundi benniŋ bee be ntoŋ lu. ε wi fi wi wu tsaan, kifɛ mwe kiiɔ le mwe nuuŋ wi wu tsaan, ke mwe gii kɛmɛ kinsomfu ki Nyɔ suundi benniŋ bee be tsaan lu. **42** Ntee beŋ cheɛŋ le, ε wi nyɛ mao nuuŋ fika fi dzɔɔ yi tsɔɔŋ le li wi mumkpaŋ li kintutu ki benniŋ be nteŋ be nteŋ bani, kifɛ mwe kiiɔ le nuuŋ wi wɛŋ wu kintutu, ke mwe nuuŋ te lɛɛ kinsomfu kee ke.”

11 Le Jiso mæeshi tifi baoŋ bee be kintutu be yoofi ntsɔ bœfœ baa, biee dza fe tuu deŋgi li bintsii bi fe tiifi bœnij fenjisi mœ̄ ntonj wu dzeŋj. **2** ε li mfi wulu, wu Jœŋ Nlisulidzœ̄ tè nuuŋ li yih yi ncha-a. Se dza woo kii biee bi Krai tè feti, biee toŋ baoŋ bee be kintutu-u le be gœŋj, **3** be bii li wuu laa, ε wu, wu tè nuuŋ le gii be wε, mœ̄ bœ ni be ni tœŋgi wumu le? **4** Be gœŋj be bii, Jiso tuu li bee le, “Kaari yœŋj ne gœŋj ne tee Jœŋj, biee bi ne woo be bi ne ḥœŋj. **5** Binyee ḥœŋj biee kituj, binjkere deŋgi biee tsaaj, bœnij be gendi be chigoŋ chi nœ̄ja temi baa kituj, binchiinchu wuki biee biee, bœnij be kwiyε kaari baa be yinj, be tuu be fenjisi ntonj wu dzeŋj wu wu Nyœ̄ li bœnij be kifoo le. **6** Tee yœŋj te wu le kinœtine ki nœ̄ja kœ̄ ki wi wu mœ̄yœ̄ ki mœ̄yœ̄ ke mi ke.” **7** Le baoŋ be Jœŋj le be kintutu-u baa dza, Jiso tuu bechi tiiti li kintutu ki bœnij le, kii Jœŋj biiti laa, “Ne tè shiiŋ ne buti ne giŋgi libuka le ne gœŋj ne ḥœŋj nuuŋ la? Kitœ̄ ki mbaandze kœ̄ti ki sœ̄esi ni? **8** ε tè nuuŋ ye le ke, ne tè buti ne giŋgi fe le ne ḥœŋj la? Ne tè giŋgi le ne ḥœŋj wi wu tè chuumœ̄ ndú yi shaanj ni? Yike yœŋj ne woo, bœnij be ti chuumini ndú yi shaanj ti nuuŋ nuuŋ le bento-œ̄. **9** ε tè nuuŋ ye le ke, ne se tè buti ne giŋgi le kii la? Le ne gœŋj ne ḥœŋj ntomfœ̄ wu Nyœ̄ ni? Iiŋ, ntee beŋ le ε wi wu yœ̄ki ntomfœ̄ wu Nyœ̄. **10** ε wu, wu be tè tsœ̄ kii wu, Nyœ̄ tiiti le, ‘Yike yœŋj ne woo, ḥœ̄gi ntuumi wi wœ̄ŋ wu ntonj ni tuuti mbaaj li wε-ε, nachε dze ya œ̄ se be.’ **11** Ntee beŋ cheŋj le, lenti le bœnij be bukeŋj bie-ε, wi nuuŋ ye lu wu ko wu yaa Jœŋj Nlisulidzœ̄ ke. Se nuuŋ le, wi wu nuuŋ wi wu ḥœ̄kwœ̄ŋ li bumfœ̄ bu liboo li wε, ε wu wu ko wu yaa wu. **12** Mbœ̄eche li mfi wu

Jœøj Nlisulidzœ tè bechi nime chee mbe mbochu dœni, beniij nukini baa bumfœj bu liboo, beniij be buŋga lœchi be buŋga. **13** Bentomfœj be Nyɔ-o bechu mœœ benchi be Mœœse tè tiiti kii bumfœj bu liboo nsiij gœej bo li mfi wu Jœøj Nlisulidzœ li. **14** E ne ḡej le ne nuuŋ ne beŋ, ne beŋ le Jœøj wuni nuuŋ Elaja wu tè nuuŋ le gii naa be. **15** Wi wu kemi bintoon mwe woo.” **16** Jiso dza ta maa laa, “E la fi nnuuŋ neœ mmaa kiŋgøke ki dœni kini be fi? Be nuuŋ si bœŋ benten benten be shiiti li bintsii bi wa-aŋ, bamu teenyi bamu be biiti laa, **17** ‘Te tœŋ baa teh ne te bin ke ni? Te nyœ baa juuŋ yi kwe ne te beŋ ke ni?’ **18** Ntiitœ le kife Jœøj tè be jiti bije mœœ bi wonœ, be tee le bœŋ be kiŋkundi-i fiengisi baa wu. **19** Iwanewi bœœœ, jii biee, wundi biee, ne tee le biche yœej ne ḡej, wi wuni dengœœ wuti biee, wundi mbiin piendi, tuu shiij mœœ nsáj be beniij be kundi kiŋwaati mœœ beniij be bifi bamu. Se nuuŋ le bufii ti doonchi yi nuuŋ li fiee fi bu nindi-i.” **20** Jiso dza bechi fuushi binje bi bintsii bimu bi tè fe bintewa bi biee le li bi-i, kife tè fe le, beniij be fe faan le be fikisi yœ binje bi bee ke. **21** Le fusi le, tee le, “Ijœœ wu nyœœ wœ wunœ beŋ beniij be Korasiŋ, ijœœ wu nyœœ wœ te wunœ beŋ beniij be Besaida. Ne kœœ le, gii nuuŋ le mfe bintewa bi biee le bi ntè mfe li be-eŋ bini nuuŋ li kwœœj wu Tayœ bee Sido-ɔŋ, bee nuuŋ dœœj be tè fiiki shéŋ yibe, be liishe ndú yi kwe, be fwa tanœ li bwinj kichu le be doonche le be fiiki baa shéŋ yibe. **22** Se nuuŋ le, ntee beŋ le, naa nuuŋ bu jobe chi nsa wu kimake, biee biaan li beniij be Tayœ mœœ be Sido-ɔŋ yaa bine. **23** Mœœ beŋ beniij be Kapanu-ŋ, ne beechi le be gii be yœœki beŋ

nε yεε liboo ni? Wohoo! Be gii naa be lɔŋ beŋ li kweεŋ wu bεŋku-u. Ne keε le, bee le mbe mfe bintewa bi biee le bi ntè mfe li be-eŋ nuuŋ Sədəŋ, bee nuuŋ kiton kilu ki mεεŋ lu be bo beŋ. (Hadēs g86) 24 Se nuuŋ le, ntee beŋ le, naa nuuŋ jobe chi nsa wu kimakε, biee yaane li beniŋ be Sədəŋ yaa bine.” 25 Nεε li mfi wεε, Jiso dza tee le, “Mi nyεo kiyɔɔni li wε-ε Baa wεŋ Mfɔŋ wu kiboo be nshε le ɔ nyikɔɔ biee bini li be bufii le mao bεŋkεe biee, o doonchε nuuŋ li bɔɔŋ be bwi-i. 26 Fi fiεε le Taa, kife fi nuuŋ fiεε si o tè kɔŋgisi le fi nuuŋ. 27 Baa wεŋ nyεo biee bichu li mi-i. Wi nuuŋ ye lu wu kii ɻwanε Nyɔ yεki Baa we kε. Wi nuuŋ ye lu wu kii Baa we yεki ɻwani mao beniŋ be ɻwani tsaa le doonchε Baa we li bee kε. 28 Beŋ beechu be too bεntε be luuti be yεki beŋ, be yεεŋ be be fe mi-i, ɻgii nyε beŋ mfufine. 29 Dzɔɔ yεεŋ kimboŋ keŋ ne sumε, ne ni ne biki ntiife wεŋ, kife nnuuŋ fieŋ wi wu mbεεŋgii, ɻkεmi shεŋ yi tsaaŋ, ne gii ne keme mfufine li shεŋ yine-ε. 30 Kimboŋ keŋ luuti ye kε, ntε wεŋ nuuŋ te futuru-u.”

12 Le ni nuuŋ neε li mfi wulu-u, Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u denji be keti li wε wu giŋ wumu-u, ε te nuuŋ jobe chi beshiinshi. ε dzeeŋ tè wuu bɔɔŋ bee be kintutu-u, be dza be bechi be soomi bikoo bi giŋ le be jii. 2 Le Befarasii ɻεŋ le, be tee li Jiso-o le, “Biche o ɻεŋ, bɔɔŋ bo be kintutu-u feti baa ffee fi nchi mεεŋ ki beŋ kε le wi fe jobe chi beshiinshi kε.” 3 Bii li bee laa, “Ne mεεŋ baa saa ki teεŋ kε le Kir̥waati ki Nyɔ-o si dzeeŋ tè wo Daafi bee kintutu kee, fe kε ni? 4 Tè le li yih yi Nyɔ-o, ji kibele ki be tè tsaa be gεε le ε ki Nyɔ-o, ε te nuuŋ nchi le kiiŋ wu mao nuuŋ beniŋ be te nuuŋ be wu ji kε. Te nuuŋ neε

bete muntofi kwaa be nuuj be ji. **5** Məo ne məeŋ baa ki
teenj ke le banchi be Məəse le tè nuuj jobe chi beshiinshi,
te muntofi bondə nchi wu jobe chi beshiinshi niŋ nime
chee se ffee ba wu ki ge kε ni? **6** Ntee beŋ le ffee fiɛɛ
lu feni dəenii fi ko fi yaa yih yi muntofi. **7** Be tsɛɛ baa le
Kiŋwaati ki Nyə-ɔ, Nyə tiiti le, ‘ŋ'wəkəo nuuj le bəniŋ ni
be keeti nshiiŋ li bəniŋ li, ŋ'wəki yε le be ni be feti nuuj
muntofi li mi-i kε.’ Bee le ne ni ne kii ffee fi bintsi bini
tiiti, bee ne seki yε bəniŋ be nchəru ffee nsinj kε. **8** Fi fiɛɛ
le ŋwanewi nuuj Te Kikoo wu jobe chi beshiinshi.” **9**
Jiso dza fe, gεeŋ le li yih yi nləke li Nyə-ɔ yibe-e. **10** Fi se
ka le wi wumu tè nuuj lu ε ŋgwε tè kəo wu li kibənɛ-
ɛ. Befarasii bamu dza be bii li Jiso laa, “Nchi beenchi le
nuuj be wənchε wi jobe chi beshiinshi ni?” Be tè biiti le
be weki nuuj ffee fi be nuuj be terε wu lu. **11** Jiso se bii li
bee laa, “ε noo li be-eŋ linti wu nuuj ni kəmi nshəoŋ yee,
ke yi we lε fweenj jobe chi beshiinshi, mwε se ba ki seri kε
le, le chee yi buu kε? **12** Wi wonj yəki yε nshəoŋ yi nyəŋa
kε ni? Fi fiɛɛ le nchi beŋ le wi nuuj fe nime chi dzeŋ bu
jobe chi beshiinshi.” **13** Biee tee li wi wu ŋgwε tè kəo wu
li kibənɛ-ɛ wεɛ le, “Nəəmi kibənɛ ko.” Wi wulu nəəmi. Ki
biee ki temi si kimu kεε. **14** Se nuuj le, Befarasii baa tuu
be bo be gεeŋ be lii ntsuuj si be gii be wo Jiso. **15** Jiso kεε
kii taŋ wu be dzə, biee dza fe. Bəniŋ ŋge biee wu. Se
wənchε be bəchu be tè kəmi chigəŋ, **16** chiinse li bee le
kiŋ be ni fe bəniŋ kεε wu kε. **17** Fi tè gii fi nuuj le le
fi be fi kəchε si ntomfəŋ wu Nyə wu ɛsayə tè tee le, **18**
“Biche yεeŋ ne ŋεŋ, wuni nuuj ŋwanεŋ wu nime wu ntɛ
ntsaa. Nuuj shéŋ yεŋ, ŋ'wuki bujəŋ be wu. ŋgii nyε Fiana

yəŋ li wuu, ni tiifi biton kii dze yi tsaaŋ yi nsondini bənsa le. **19** Nuuŋ te naa le ni tsuki ntsooŋ be bəniiŋ, ke le ni kuundi kimfime ke. Wi nuuŋ te woo je ye le dzé ntase ke. **20** Nuuŋ te məeshi le bondə yəchə yi bondini kituŋ ke. Nuuŋ te naa nyiimi kuu wu lambo wu duti jibi jibi ke. Fi gii fi nuuŋ le gəeŋ bo mfi wu dze yi tsaaŋ, yi sondini bənsa le, so. **21** Biton bichu gii bi ni bi bichi limfwe bi giki bufii li wuu.” **22** Bəniiŋ bamu tə dza be be be wi wumu ε tə nyee, nuuŋ te kibere, bəoŋ be kiŋkundi-i ŋwəki be wu. Jiso fe wu bechi yeti tuu ŋingi məə biee. **23** Wa te bəniiŋ be tə nuuŋ fe bechu, be bechi be biiti laa, “Wi wuni nuuŋ nəε ŋwanə kini ki Mfəŋ Daafi ni?” **24** Befarasii woo si be biiti le be tee li bee le, “Wi wuni busəə bəoŋ be kiŋkundi-i nuuŋ be buŋga bu Beesəbu-u mfəŋ wu bəoŋ be kiŋkundi-i.” **25** Jiso kəε ftee fi be beechi biee tee li bee le, “Ε kiton dza ki gate ki gwii kiki, ke ki gii ki dza ki to nuuŋ kimfoo. Ε kintsii ke yih dza yi gate yi tuu yi gwii yi yi, yi te naa leŋ ke. **26** Ε Satan busi yi yee li wi-i bwiŋ, ke wu gatəə yi yee. Ε fi nuuŋ le, bumfəŋ bwēe te naa leŋ ke. **27** Ε fi nuuŋ le mbusi bəoŋ be kiŋkundi-i nuuŋ be buŋga bu Beesəbu-u, bəoŋ bene se busi te nuuŋ be bu noo le? Ftee fi bəoŋ bene belu feti doonche ftee le ne we baa nsa kituŋ. **28** Se nuuŋ le ε mbusi bəoŋ be kiŋkundi-i belu nuuŋ be buŋga bu Fiana yi Nyɔ-ɔ, ke bumfəŋ bu Nyɔ-ɔ be bwəε li be-eŋ. **29** Ne beechi le nuuŋ wih le li wi buŋga yih, kote biee bo be bi, məeŋ saa ki kɔɔ ke wi wu buŋga wulu le kaŋ ni? Ke wu kaŋ se le kote biee bo be bi. **30** Ε wi nuuŋ ye kimbe keŋ ke, ke mwe baaninɔɔ mi. Ε wi fii ye mi li mbanche-ε ke, ke mwe teetɔɔ bu tafu. **31** Bədeεni, ntiitɔɔ li be-

en le Nyɔ nuuŋ yi feeki biee bibifi mɔɔ jé yi bifi chichi
yi bəniiŋ yeti. Se nuuŋ le ε wi tiiti je yi bifi kii Fiana yi
Waan, ke Nyɔ nuuŋ te feeki mwe ke. **32** ε wi tee bubieε kii
Iwanewi, Nyɔ nuuŋ nεε yi feeki mwe. Se nuuŋ le ε wi tee
bubieε kii Fiana yi Waan, Nyɔ te naa feeki mwe li mfi
wuni mɔɔ li mfi wu bεε limfwe ke. (**aiōn g165**) **33** Wi wu
kemi kiti kee ki dzeen, ti kemi muntaan mu dzeen. Wi wu
kemi kiti ki bifi kemi te muntaan mu bifi, kife be ti kii kiti
nuuŋ li muntaan mu ki wundi-i. **34** Kingoke ki yó-o kini.
Nε gii ne geen ne se yo n'yɔru wu dzeen fe ne baa bəniiŋ
be bifi ni? Ne kεε le ffee fi yise li shén yi wi-i ε fi fi ti buti
le kimfime kee li. **35** Wi wu dzeen kemi gwεε wu biee
bi dzeen le wuu shén, busi biee bi dzeen le. Wi wu bifi
se kemi nuuŋ gwεε wu biee bibifi, busi biee bibifi le wu
shén. **36** Ntee beŋ le naa nuuŋ jobε chi nsa wu kimake-
ε, wi kwikwi ni kəmi le ku be kimfime kee jé yi ləələə
chichi yi tè yeti. **37** Ne kεε le naa nuuŋ fe be sek i wi, ε jé
buti le kimfime ki wi-i yi gii yi fe mwe bənε, ε nεε jé yi
buti le kimfime ki wi-i yi gii yi fe mwe se we nsa.” **38**
Bəniiŋ bamu be tè tiifi bənchi be Nyɔ-o mɔɔ Befarasii dza
be tee li Jiso-o le, “Wi wu ntiife, tε weki baa le o fe ffee fi
doonchi buŋga bwo te ŋεŋ.” **39** Jiso tuu li bee le, “Kingoke
ki bifi ki chine Nyɔ si kwεεŋ wu chine nyumi, ne weki le
ne ŋεŋ ffee fi doonchi buŋga bweŋ! Nuuŋ ntε ndoonche
fhee li kingoke kini-i fi yεki fi tè ka be ntomfɔŋ wu Nyɔ wu
Jona ke. **40** Si Jona tè tsı li dzø le nsuuŋ yi nyɔŋa shén jo
taa, ε nεε le si Iwanewi gii naa nuuŋ le nshe-ε leŋkwiin jo
taa. **41** Naa nuuŋ bu jobε chi nsa-a, bəniiŋ be Ninibε leŋ
be kingoke ki dεen i kini be tee le ki we kεε nsa, kife bəniiŋ

be Ninibε tè woo ffee fi Jøna tè fenjisi, be fiiki ntse wube. Fi fieε le, yike yeeŋ ne woo, wi wumu we feni be ffee fi ko fi yaa fi Jøna. **42** Yaa wu seki kiton ki Sheba gii naa len te bu jobε chi nsa wu kimake be kɪŋgəkε ki dεenι kini fe be se lii ki li ŋge-ε, kife tè dza li kiton kee li le kweeŋ luushi le be woo bufii bu Mføŋ Salimu. Ntee ber yike yeeŋ ne woo, wi wumu we feni be ffee fi kuu fi yeki fi Salimu-u. **43** Fiana yi tii ti buti li yi yi wi-i yi gεeŋ libuka yi geendi fe yi gii yi ni yi tsiiŋ. Se nuuŋ le, ε yi tuu yi goŋ nsinj, **44** yi tuu yi kweeŋ li yi yee li le, ‘Ngii ŋkaari nto li mi-i yih lu ntuu mbo.’ Mfi wu yi kaari yi be yi ŋeŋ le yih yilu yc kilere, ε be nachε be fwεyε yi wuuti, **45** bedεenι, yi biee yi kaari yi gεeŋ, yi be be fiana yi tii yimi mfomεnyaŋ yi teεmi yi yeki yi, bee yi se tuu be be le be tsiiŋ lu. Biee tuu bi mεeshi bi bee li mwε mfi wulu yaa si mwε tè saa nuuŋ. Fi fieε neε le si fi gii naa fi nuuŋ li kɪŋgəkε ki bifi ki dεenι kini.” **46** Neε si Jiso tè mεeŋ yeti li beniŋ li le, fi ka le ni Jiso bee be ŋwaani Jiso tè be be leŋ lεkuuŋ be wεki le be yo be wu. **47** Wi wumu se tee li Jiso-o le, “Na bee beŋwaana lemi baa lεkuuŋ be wεki le neε be ne yo.” **48** Se bii li wuu laa, “Naŋ nuuŋ noo, beŋwaanεŋ nuuŋ ban?” **49** Le bii le, biee doonche beniŋ bee be kintutu-u, tee le, “Baŋ benaŋ bee beŋwaanεŋ. **50** Ne kεe le wi kwikwi wu feti ffee fi Baa wεŋ wu liboo køngisi, ke mwε we ŋwaanεŋ wu nyuŋ mɔɔ wu kweeŋ mɔɔ naŋ.”

13 Neε booyaa, Jiso dza bo li yih, gεeŋ shee li libε lichiŋ.
2 Kintutu ki beniŋ le kinøja banche li wuu lichiŋ ki kεnε.
Dza le shee nuuŋ le ŋgo-o, kintutu kilu leŋ libuka li ŋgeme yi dzøɔ li. **3** Bechi tiiti biee ŋge li bee le ŋgaŋga li. Tee le,

“Wi wumu tè la le geeñ tuñ biee. **4** Si te gii tumi le, bimu we ye le dze, muniiñ be mu chöchë mu ji. **5** Bimu we ye li bintsii bi ta-a nshe nuuñ ye fe ñge ke, bi bo kife nshe tè nuuñ ye fe ñge ke. **6** Le wiñ bechi mbanu wu soonj biee bilu. Si bi ti meen ki seri ke le bi geeñ ñge ke le, bi biee bi woøbe. **7** Bimu we ye li bifafu-u. Bifafu bilu ko bi beemë biee bilu. **8** Bimu we ye te nuuñ li nshe yi dzeenj li, le bi bo bi ko bi woñ bujøñ. Bintutu bimu tè nuuñ shañ gwii, bimu mbaambusoo, bimu mbaanshee. **9** Wi wu kemi bitoonj, mwë woo.” **10** Bøøñ be kintutu-u be Jiso dza be kiingi, be geeñ be bii li wuu laa, “O yeti li beniiñ bani nuuñ le ñgañgaa kii la?” **11** Tuu li bee le, “Nyø fe ye beñ le ne kee biee bi bumføñ bu liboo bi nuuñ le munyikoo li. Se nuuñ le, yi se meen ye ki fe ke le beniiñ bani kee ke. **12** Ne kee le wi wu kemi ffee be gii be tondë fi yañ. Wi wu kemi ye ffee ke mao fi niiñ fi kemi, be gii be fi li wuu bufie. **13** Fiee ffee fi ntiiti li bee le ñgañgaa li, kife be bichi biee be te ñeñ ke. Be yiki biee be te woo mao nuuñ le be kee bi ke. **14** Fiee fi ntomføñ wu Nyø wu Esaya tè tee fi gbeeñ fiee fi kochë be ffee fi beniiñ bani feti. Tè tee le, ‘Ne gii ne ni ne yiki biee, se nuuñ le ne te woo ke. Ne gii ne ni ne bichi biee, se nuuñ le ne tè ñeñ ke. **15** Fi fiee le kife shéñ yi beniiñ bani deñ yee kituñ, bintoonj bi bee chiinye biee kituñ, be baanye baa lii yibe kituñ. Be fe baa le le kiinj be ni be ñingi biee be lii yibe, le be ni be wuki mao biee be bintoonj bi bee ke, shéñ yibe se ni yi yuusi, le be se kaari be to lijin le mi-i, nse ñ'wønchë be.’ **16** Se nuuñ le, kineetine ki noña kee kine kife lii yine ñeñ yee biee bini, bintoonj bine woo biee biee bini. **17** Ntee beñ cheeñ le,

bəntomfəŋ bε Nyɔ-ɔ ŋge bε bəniŋ bε tsaŋ bamu tè shiŋ
be dii le be ŋɛŋ biee bi nε ŋiŋgi bini, be tε ŋɛŋ kε. Be
dii tε le be woo biee bi nε wuki bini, be tε woo kε. **18**
Woo yeeŋ fiee fi ŋgaŋgaa chi kii wi wu tè tumi biee chini
doonchi. **19** ε wi shiŋ wuki fiee kii bumfəŋ bu liboo ŋkeč
kinyi kilu nsiŋ, ke Sataŋ wu wi wu bifi bεε wu kεnče je
yi be tɔyε li shéŋ yee li wu buu. Fini fiee nεε si biee bi bε
tè tumi bi we yε le dze biee. **20** Biee bi bε tè tumi bi we
yε li kintsii ki taa biee nuuŋ si wi wu wuki je yi Nyɔ fi
yi mfwaa mumkpaŋ bε kineetinε. **21** Se nuuŋ le, ε yi le li
shéŋ yee li, yi tε lii gεεŋ kε. Yi ŋoøne niŋkwaa. ε ŋge
bεchi mao nuuŋ bikaa bi beŋε le wuu jin kii je yilu, biee
to lijin mfwaa mumkpaŋ. **22** Biee bi bε tè tumi bi we yε li
bifafu-u biee, se nuuŋ wi wu wuki je yi Nyɔ, bεmfumise
bε biee bi li nshe yini-i, mao bεmbeeche kii bulofu tuu bi
baanyε je yilu yi laayε li yee li. (aiōn g165) **23** Biee bi bε tè
tuŋ li nshe yi dzeen li se nuuŋ wi wu wuki je yilu, woo
fiee bujɔŋ feti si yi weki, biee bilu se woŋ, bimu nyε lii
gwii, bimu lii mbaambusaa, bimu mbaanshee.” **24** Jiso tuu
wa ŋgaŋgaa chimu li bee le, “Bumfəŋ bu liboo nuuŋ bε
maa bε wi wumu wu tè gεεŋ tuŋ ŋgo yi giŋ yi dzeen li
wuu wε. **25** Le bəniŋ ni be liiti, wi we wu mbani gεεŋ tuŋ
ŋgo yi kitao ki bosini giŋ lu linti dza. **26** Le giŋ yilu man
yi bechi ŋko, ŋgo yi kitao ye biee yi yene te. **27** Bəniŋ bε
nime-ε bε wi wε wulu bε be bii li wi wulu laa, ‘Te Kikoo,
ɔ tè tuŋ nuuŋ ŋgo yi giŋ, yi kitao yini tuu yi bo feŋ lu
linti?’ **28** Tuu li bee le, ‘ε wi wεŋ wu mbani wu fe fiee
fini.’ Bəniŋ bee bε nime belu bii li wuu laa, ‘ɔ weki le tε
gεεŋ te choochε ni?’ **29** Te Kikoo wube faaj tee li bee le,

‘ε ne gεεŋ le ne chɔɔchi baa kitɔɔ, ne dza ne chɔɔchɛ mɔɔ
giŋ lu linti. **30** Gεε yεεŋ le bi ni bi kuu nsiŋ bi gεεŋ bi bo
mfi wu ŋ'wechɛ. Ke mfi wu ŋ'wechɛ nse ntee li bεniŋ be
ŋ'wechɛ le be saa be chɔɔchɛ kitɔɔ kilu be banchɛ be gεε
li bintutu-u li bintutu-u, be tɔŋ, be se banchɛ giŋ be gεε
li gwεε we-εŋ.’’ **31** Jiso se tuu wa ŋgangaa chimu li bee le,
“Bumfɔŋ bu liboo nuun si lisi chi ŋgɔ yi fintaŋ fimu fi wi
tè tɔyε li wuu wε, **32** ŋgɔ yini nuun yi sendε yi yaa ŋgɔ
yimi chichi. Se nuun le, mfi wu yi bo, yi gii yi ko yi yaa
biee bichu, yi tuu yi dza yi to kiti ki munij mu jiindi liwe
gii mu be mu gwanyε yíh li yεŋε yilu-u.” **33** Se tuu wa
ŋgangaa chimu li bee le, “Bumfɔŋ bu liboo bwεε si kishee
ki kwεεŋ tè fiche musu bεke be nəŋa be nəŋa biteetu, dzo
finsε lu, tɔ gεε, ki se tuu ki fε musu mεlu mεnchu dooki
ŋge.” **34** Jiso tè gii tiiti biee bini bichu li kintutu ki bεniŋ
le, nuun nee le ŋgangaa li. Tè gii gbεŋgi ye tiiti biee li bee
fuki le ŋgangaa li nsin kε. **35** Tè gii feti le le fi be fi kɔchɛ
si ntomfɔŋ wu Nyɔ wumu tè saa tee le, “ŋgii ni ŋgwiyi
kimfime keŋ buti nee nuun ŋgangaa le. ŋgii ntee kii biee
bi tè nuun le munyiikɔɔ li mbεεchɛ si be tè tɔŋ nshe.”
36 Jiso dza she kintutu ki bεniŋ le, gεεŋ le li yih. Bɔɔŋ
bee be kintutu biee wu, be tee li wuu le, “Tee bee ffee fi
ŋgangaa chi kitɔɔ ki liwε chεε doonchi.” **37** Se tee le, “Wi
wu tumi ŋgɔ yi dzeeŋ yilu ε ŋwanewi. **38** Wε wulu ε nshe
yini. ŋgɔ yi dzeeŋ ye doonchi bɔɔŋ be nuun be bumfɔŋ bu
Nyɔ-ɔ. Kitɔɔ kee nuun bɔɔŋ be wi wu bifi wε-ε. **39** Wi wu
mbani wu tè tuŋ kitɔɔ kilu ε kinjundi. Mfi wu ŋ'wechɛ
wε nuun mfi wu ntse wu li nshe yini-i gii naa wu ma.
Bεniŋ be ŋ'wechɛ nuun bεnchindaa be Nyɔ-ɔ. (aiōn g165)

40 Si be tè banchε kitɔɔ kilu be tɔŋ fe wi le, ε neε le si fi gii fi nuuŋ mfi wu nshe mεε. (aiōn g165) **41** ɻwanεwi gii naa tuumi bεnchindaa bee, be dεnde li bumfɔŋ bwεe li buchu be banchε biee bichu mɔɔ bεniiŋ be kichi ye bεnchi be Nyɔ-ɔ ke bechu be buu, **42** be lɔŋ be fe mbwεεŋ wu wi-i. ε fe fe bεniiŋ gii be ni be dii be jii ɻgesi. **43** Bεdεeni bεniiŋ be tsaan̄ gii be ni bεndi si jobε, le bumfɔŋ bu Tee wube-e. Wi wu kεmi bintooŋ mwε woo. **44** Bumfɔŋ bu liboo bwεε si bulofu bu wi tè dzɔ gεεŋ nyikε liwε. Le wumu be buŋε, kaari baanyε, koo fekuuŋ be kineεtine. Gεεŋ kabε biee bichu bi tè kεmi, gεεŋ go wε wulu. **45** Bumfɔŋ bu liboo bwεε neε si wi wu waj wumu wu tè dεngi wεki shāŋ yi munchi mu dzeen̄ ɻge. **46** Le ni geendi, gεεŋ buŋε fimu nuuŋ fi tεεmi. Gεεŋ kabε biee bichu bi tè kεmi le gεεŋ go shāŋ yi finchi filu. **47** Bumfɔŋ bu liboo bwεε si gwii wu be tè lɔŋ li dzɔ, bini bi nsúuŋ le bichu be bi le lu, **48** wu yisε. Le bεniiŋ chee be buu le bukaka, be shee fεkwiiŋ, be tsaa nsúuŋ yi dzeen̄ be gεε le bεŋkaa li, be too yi bifi yεε. **49** ε neε le si fi gii fi nuuŋ li mfi wu nshe naa mεε. Bεnchindaa be Nyɔ-ɔ gii naa be bo be be gate bεniiŋ be bifi li be dzeen̄ li linti, (aiōn g165) **50** be lɔŋ be fe mbwεεŋ wu wi-i, fe bεniiŋ gii be ni be jii ɻgesi.” **51** Jiso se bii li bɔŋ bee be kintutu-u laa, “Ne woo baa biee bini bichu bujɔŋ ni?” Be beŋ le, “Iiŋ.” **52** Se tuu tee li bee le, “Fi se fieε le, wi kwikwi wu tiifi bεnchi be Nyɔ-ɔ wu be tè saa be tifi wu kituŋ kii bumfɔŋ bu liboo nuuŋ si te yih wu kεmi bulofu, wu nuuŋ buu biee bi feŋ lu, ke biee bi fichi fe kintsii kilu-u.” **53** Le Jiso mεeshi wa ɻgaŋgaa yini ni, biee dza fe, **54** gεεŋ li kitɔŋ kee li, gεεŋ le tiifi bεniiŋ li yíh yibe yi leke li

Nyɔ-ɔ. Le be woo ntiife we, be keme kintewa, be bechi be tiiti laa, “Wi wuni dzo buni bufii be buŋga feŋ bu feti bintewa bi biee le ni? **55** ε nee ŋwanε te la wuni wu ti keendi biti we ni? Ni nuuŋ nee Maariya ni? Beŋwaani nuuŋ nee Jeen bee Jøse mao Simu mao Judas ni? **56** Dzémi yee chichi nuuŋ nee be bee feni ni? Wi wuni dza feŋ be biee bini bichu ni?” **57** Si be njanji le be biee be faaŋ wu. Jiso se tee li bee le, “Be ti guundi ntomfɔŋ wu Nyɔ fe bintsii bichu-u, ε nee fe kwεεŋ wee li mao li kini kee li kwaa fe be ti guundi ye wu ke.” **58** Jiso ti mεεŋ ki tuu ke le fe mfinj fe ŋge ke, kife be ti mεεŋ ki gεε ke shén li wuu ke.

14 Tè nuuŋ li mfi wulu, Mfɔŋ Herø wu tè sekí kimbe ki kwεεŋ le ki Galilii woo kii nime chi Jiso. **2** Se tee li beniiŋ be tè nindi le wu lεŋkwiij li le, “Wi wuni we nuuŋ Jøøŋ Nlisulidzø wu kaari wu bo li kwe-e. Fiεε ffee fi fe se kemi buŋga bu fere bintewa bi biee le bini ni.” **3** Tè tee le kife tè nuuŋ li mfi wu Herø tè køø Jøøŋ fa wu li yih yi ncha-a kii Heroja wu kwεε ŋwaani wu Fili, wu Herø tè dzo li kwesi. **4** Jøøŋ tè faaŋ tee le nchi mεεŋø ki beŋ ke le Herø dzo kwεε ŋwaani li kwesi-i ke. **5** Herø se waaŋ dze le wo Jøøŋ, se nuuŋ le tuu chendi beniiŋ, kife beniiŋ tè dzeti Jøøŋ si ntomfɔŋ wu Nyɔ. **6** Le ni nuuŋ jobe chi Mfɔŋ Herø tè feti tsønø le kimi jobe chi be tè bie wu, ŋwanε Heroja wu kwεεŋ le, bwachε bine limfwe li beniiŋ be tè nuuŋ fe tsønø chilu-u, Herø ŋεŋ le yi yuuse wu. **7** Se kaache ŋwan wulu, chini le gii fenyε wu mao nuuŋ be la fi wu bii le fenyε wu lu le. **8** Ni ŋwan wulu se tifi ŋwan wulu le tee li wuu le kate kikoo ki Jøøŋ Nlisulidzø li nyε wu ki fe kintekε-ε fewe. **9** Le tee le, Mfɔŋ Herø woo, yi wøø wu. Se

nuuŋ le, si tè chini li bəniiŋ bε tè nuuŋ fe tsənə limfwe lε, bəŋ tee le be fe si ŋwaŋ wulu tee. **10** Se toŋ bəniiŋ be gεŋ li yih yi ncha-a be ka kikoo ki Jəɔŋ le, **11** be bε bε kikoo kee fe kintekε-ε be nyε li ŋwaakwεŋ wulu-u, se gεŋ be ki nyε li ni-i. **12** Bəɔŋ be Jəɔŋ le be kintutu gεŋ be dzə gwini chi Jəɔŋ le be diyε, be gεŋ be tee ntonj wulu li Jiso-o. **13** Le Jiso woo ffee fi ka bε Jəɔŋ, biee le le ŋgo cheekiyi gεŋ fe kintsii ki bəniiŋ nuuŋ ye kε. Se nuuŋ le, bintutu bi bəniiŋ le woo, bi bo li bintsi li bi dengi bε bikaa bi biki wu. **14** Le bo le ŋgo ni feeshi li buka, ŋεŋ si kintutu ki bəniiŋ le turi fe ni mamama. Nshiiŋ kɔo wu bε be, se bəchi wənchi bəniiŋ bε tè gendi. **15** Le ni nuuŋ le femfo-o, bəɔŋ bee bε kintutu kiŋgi li wuu lichij, be tee li wuu le, “Feni fεe fəbuka, jobε kɔo chεε chi seri, tee le bəniiŋ bani gεŋ li bəla-a be go biee bi bee bijε.” **16** Jiso tuu li bee le, “Fi nuuŋ ye le nuuŋ be dza kε. ε bəŋ ne gii ne nyε be ffee fi jε.” **17** Be tuu li wuu le, “Tε kəmi baa nuuŋ biŋke bi bibele bitiinu bε nsúuŋ fieetu kwa.” **18** Tee li bee le, “Bε yεεŋ ne nyε mi.” **19** Be bε, fi, tee le kintutu ki bəniiŋ le kilu shee ye fəkwiiŋ li kitɔo li. Dzə biŋke bi bibele-e bi bi bitiinu bieε bε nsúuŋ yi fieetu yεε, biche liwe, nyε kiyəoni li Nyɔ-o, booyε li biŋke nyε li bəɔŋ bee bε kintutu, be gache li bintutu bilu. **20** Bəniiŋ bəchu ji be fuke. Bəɔŋ be Jiso-o bε kintutu-u banche muke mu tè shε mu yise bəŋkaa yoofi ntsə bεfe. **21** Bəniiŋ bε tè ji bibele bilu tè nuuŋ bunij kwa si bənchuki bətiinu, bε ti mεεŋ ki fa ke bukεεŋ bε bəɔŋ kε. **22** Jiso tuu tee li bəɔŋ bee bε kintutu le be le le ŋgo-o, be too wu mbaaj shε tee li kintutu ki bəniiŋ le kilu le ki ni ki kuuki. **23** Shε

yesi be, dza yee li njkumε-ε, le lke li Nyɔ-ɔ. Le lkuunj jinj
 nuuj nee fe wuu mbiij. **24** Se nuuj le li mfi wulu-u, be tɛ
 gεeŋ mfiij li dzɔɔ, ngo wulu tɛ ndungi, kife mbaandze tɛ
 bεe dze limfwe yekisi dzɔɔ yi juti wu. **25** Le ni nuuj le
 nj'wori, Jiso dza bεe fe bee denji li dzɔɔ li liwe. **26** Se nuuj
 le bɔɔŋ bee be kintutu nεŋ si denji li dzɔɔ li, be dzakε
 be keeti. Be bechi be tiiti le “ε njkuubee.” Be bechi be
 chendi be dzεŋgi lewe nge. **27** Mfwaa mumkpaŋ Jiso tee li
 bee le, “Kemε yeeŋ shén, ε mi ne chεŋ ke.” **28** Pita tee li
 wuu le, “Taa ε nuuj wε, o tee ndεnde te li dzɔɔ li liwe
 mbe fe wε-ε.” **29** Jiso tee li wuu le, “O bεe le.” Neεelε Pita
 bo le ngo-o denji li dzɔɔ giŋgi fe Jiso-o. **30** Si tɛ denji
 giŋgi le, nεŋ si mbaandze ndungi dzɔɔ, se bechi chendi,
 bechi sechi li dzɔɔ. Si tɛ sechi le dii le, “Taa fi mi!” **31**
 Mfwaa mumkpaŋ Jiso lɔŋ kibene kemε li wuu, tee li wuu
 le, “Hooo, kimbeenche ko sende kεe nge! O bee o meŋini
 kii la?” **32** Bee wu se miri le ngo-o lenti, mbaandze wulu
 chike. **33** Bɔɔŋ bee be kintutu-u be tɛ nuuj le ngo-o baa
 yɔɔŋgi wu be tee le, “Cheεŋ, cheεŋ ε we Ijwanε Nyɔ.” **34**
 Le be lenchi libε be bo kimbe ki Jenesare. **35** Beniŋ be fe
 nεŋ wu, be jiŋgi wu, be tuumi ntɔŋ li bimbe bi fe bichu-
 u, beniŋ bεe be beniŋ be chigo-ɔŋ le bechu le Jiso-o, **36**
 be sungi bo le gεe be koŋ mɔɔ nuuj li woɔŋ wu kin̄koŋ
 kee li. Wi kwikwi wu tɛ koŋ, te temi.

15 Befarasii be beniŋ bamu be tɛ tiifi benchi be Nyɔ-ɔ tɛ
 dza Jerosaleŋ be be fe Jiso-o be bii li wuu laa, **2** “Fi nuuj
 kii la fi bɔɔŋ bo be kintutu-u biki yε ntse wu bεtaa bεseŋ?
 Be tsootsi yε tsanj le dze yi nchi wεki be se jii biee ke.” **3**
 Jiso se tuu li bee le, “Fi nuuj te kii la fi ne bondini fine

nuunj banchi bε Nyɔ ne biki nuunj ntse wunes? 4 Ntiiitɔɔ ni, kife Nyɔ tè tee le, ‘Yooki chaa bee na.’ Tuu tee tε le, ‘ε wi gaa tee ke ni, bε wo mwε dududu.’ 5 Se nuunj le, ne tiiti baa fine ε le, ‘ε wi dza wu tee li tee li ke li ni-i le, “Fiee fi bee o keme li tsanj yeeŋ, mi nyεo fi li Nyɔ kituj,” ke nuunj te tuu le yooki tee ke ni le dzɔɔ ffee filu nyε li bee ke.’

6 ε le si ne biki baa ntse wunes wu kwεεŋ ni, ne se feti je yi Nyɔ tuu ffee fi yee. 7 Beniijj bε nimi-i bani! Fiee fi ntomfɔŋ wu Nyɔ wu εsaya tè tee kii benj ffee cheεŋ, si tè tiiti le, 8 ‘Beniijj bani guundi mi nuunj bε bimfimu, shéŋ yibe nuunj mfiŋ li mi-i. 9 Be guundi mi nuunj li yee li, kife be dzeti biee bi beniijj beechi be tiifi le ε je yeeŋ.’” 10 Jiso dza teenj beniijj le be bε. Tee li bee le, “Yike yeeŋ ne woo, ne kεε bujɔŋ. 11 Fiee fi lii wi lewa nuunj fi tè naa biifi wi ke. ε ffee fi buti le wi-i wa fi nuunj fi biifi wi.” 12 Bɔɔŋ bε Jiso bε kintutu dza be bε be tee li wuu le, “O kii neε le Befarasii be be woo ffee fi o bee o kweenj ffee fi tɔŋ be ni?”

13 Tuu li bee le, “Kiti kichu ki nuunj yε ntɔyε wu Baa wεŋ wu nuunj liboo nsinj ke bε gii bε buu ki. 14 Daayε yeeŋ le bee, ε kinyεε ki doonchi dze li kinyεε kimu. ε kinyεε doonchi dze li kimu, ke bi bichu gii bi gεεŋ bi we yε le kitoo li.” 15 Pita se tee li Jiso-o le, “Naanyε bee ffee fi ngangaa chini tiiti.” 16 Jiso bii laa, “Ne kii yε te biee ni?

17 Ne kii yε le ffee fichu fi ti lii le wi-i wa fi bɔɔ li shéŋ fi dεnde fi bo ni? 18 Se nuunj le, ffee fi buti le kimfime ki wi-i dzeti nuunj li shéŋ yee li, fi se bifisi wi. 19 Fi ti dzeti li shéŋ, wi se keme mbeechε wu bifi, tuu wo wi, dzɔ kwεε wi mɔɔ nuunj nyume wi, ji bukwεε, yi buyi, leŋ lejŋ le nsa wu binsee le, be bukoɔŋ bu wi-i bu bifise. 20

Bini nuuj biee bi nuuj bi biifi wi. Se nuuj le njε biee
be tsaj ntsootsε nsiŋ nuuj te biifi wi ke.” **21** Jiso dza fe
cheekiyi gεεŋ kimbe ki Tayε be Sidəŋ. **22** Fi se ka le kwεεŋ
wumu wu Kana wu tè nuuj fe tè dza be ŋεŋ Jiso, dii li
wu le, “Hooo Taa, ɻwanε kini ki Mfəŋ Daafi, kɔɔ nshiiŋ
be mi. ɻwanε kiŋkundi wumu ŋ'wεkɔɔ be ŋwanεŋ wu
kwεεŋ ŋge.” **23** Jiso woo, ba fiee n'yɔru nsiŋ. Bɔɔŋ bee be
kintutu kiŋgi be leki wu be tiiti le, “Tee li kwεεŋ wuni le
ni giingi. Bikɔɔ nyεε bee ŋge.” **24** Jiso se tuu le, “Be tè ton
mi nuuj li beniij be Iselεε kwaa. Be baa si nshóŋ yi la.”
25 Se nuuj le, kwεεŋ wulu be nεε tuu ton nún li Jiso-o
limfwe tee le, “Taa, fi nεε mi.” **26** Jiso se tuu li wuu le,
“Fi mεεŋ ki dzɔɔŋ ke le be dzɔɔ bijinε bi bɔɔŋ le be lɔŋ
li bwí ke.” **27** Kwεεŋ wulu se tee le, “Fi fεε cheεŋ baa
wεŋ. Se nuuj le, bwí ti bεε yi bɔɔnyi munke mu mwee
le fe baa we jii biee mu weyi.” **28** Jiso se tuu li wuu le,
“Hooo kwεεŋ wuni, mbeenchε wa temɔɔ. Fi ka be wε si ɔ
kɔŋgisi.” Nεε le ŋwanj wε biee temi. **29** Le Jiso dza fe ni
giingi, gεεŋ ka li libε chi Galili lichiŋ, miri gεεŋ li ŋkumε
shee fe. **30** Kintutu ki beniij le ki nəŋa be le wuu ni
giŋŋ. Bamu tè bεε be beniij be nuuj bimbyε, mɔɔ
binyεε, mɔɔ be biŋkere, mɔɔ bibere, be bamu ŋgee. Si
be tè bεε be be le, be gikisi wu limfwe se wɔnchi be. **31**
Kintutu kilu tè tuu ki kεmε bintewa si ki tè ŋεŋ bibere
yeti, bimbyε dεŋgi, biŋkere dεŋgi tsaaŋ, binyεε ŋiŋgi
biee. Be yooki Nyɔ yi beniij be Iselεε. **32** Jiso tuu teen
bɔɔŋ bee be kintutu-u tee li bee le, “ŋkemɔɔ nshiiŋ li
kintutu kini, kife ki nuuj kεε be mi jo taa, fiee fi ki nuuj
ki ji se nuuj yε lu ke. ŋ'wεki yε le nchinε li bee le be

gεεŋ bε dzeenj kε, kifε nuuŋ be gεεŋ be we yε lε dze bε dzeenj.” **33** Boɔŋ bee bε kintutu-u baa se bii li wuu laa, “Te gii tε dzɔɔ biee bijε fεŋ libuka luni bi tε nuuŋ te nyεkε ŋwaani kintutu ki bεniiŋ le kini lu?” **34** Jiso bii li bee laa, “Nε kεmi baa tsée yi bibele bi mε?” Be tuu le, “Yi yεε mfomenyaanj bε musuŋgu niiŋ.” **35** Jiso tee le kintutu ki bεniiŋ le kilu le ki shee yε fεkwiŋ. **36** Ki shee yε, dzɔ tsée yi bibele yi mfomenyaanj yεε mao nsúuŋ yilu, nyε kiyɔoni li Nyɔ-ɔ, booyε nyε li bɔɔŋ bee bε kintutu-u, be gache li bεniiŋ bεlu-u. **37** Wi kwi ji fuke. Be banche muŋke mu tε shε, mu yise bεŋkaa mfomenyaanj. **38** Beniiŋ be tε ji, tε nuuŋ buniŋ kwaα bεnchuki bεnεε, bε tε mεεŋ ki fa kε bukεŋ mao bɔɔŋ ke. **39** Se chine kintutu kilu ki koo. Le lε ŋgo-o gεεŋ le kimbe ki Magada-aŋ.

16 Bεfarasii bee Bεsadusii tε dza be bε le be mɔnchε Jiso, be tee le fε ftee fi doonchi bunja bu bεε liboo. **2** Jiso tee li bee le, “Bεε ε nuuŋ mfi wu jobε sechi kiboo yεchi, nε tee le, ‘Kikuŋ gii ki bo ki dzɔɔŋ,’ kifε nε ŋεŋ baa kiboo yεchi. **3** ε nuuŋ mfi wu jobε tεti kiboo yεchi ε kikuŋ laaŋ, nε tee le, ‘Mbaandze gii ka bεŋ,’ kifε nε ŋεŋ baa kiboo yεchi kikuŋ leendi. Nε ti mbichi kiboo nε kii si kikuŋ gii ki nuuŋ, nε se tε kεε bεŋkiki bε biee bi kεti li mfi wuni kε kii la? **4** Kιŋgøke ki bifi ki chine Nyɔ ki to si kwεεŋ wu chine nyumi kini, ki wεki ftee fi doonchi bunja bu bεε liboo. Nnuuŋ ntε ndoonchε beŋ mfiŋ yimi kε fuki nεε mfiŋ yi ntomføŋ wu Nyɔ wu Jøna yεε nsiŋ ke.” Si tε tee le shε be dza giingi. **5** Boɔŋ be Jiso bε kintutu fesi luwiŋ be ŋεŋ le be daayε baa le be dzɔɔ kibele. **6** Jiso dza tee li bee le, “Dzɔɔ yεεŋ mfi kii kishee ki Bεfarasii mao ki Bεsadusii.” **7**

Bəoŋ bee bə kintutu bəchi be yeti li yi yi bee kii ffee filu, be tiiti le, “Tiiitə teſe chini ni kife te məeŋ baa ki bə ke bə kibele ke.” **8** Jiso kəe ffee fi be yeti kii fi biee tee le, “Hooo bəniŋ bə kimbeenche kintəŋ bani-i! Nə yeti li yi yinε-ε nuuŋ kii kibele ki ne məeŋ ki kəme ke kii la? **9** Nə kii ye biee ke ni? Nə kiimi ye tsée yi bibele yi shiŋ yi bəniŋ tuu be ji bənchuki bətiinu yee ni? Biŋke bi ne tuu ne banche tuu be bo bəŋkaa bəmə? **10** Nə kiimi ye te tsée yi bibele yi mfomənyaan yi bəniŋ tuu be ji bənchuki bənəe yee ni? Nə tuu ne banche biŋke bi bo bəŋkaa bəmə? **11** ε la fi fe, fi ne məeŋ ki kəe ke le ntiiti ye nuuŋ kii bibele ke? Ntiitə nuuŋ le ne dzəo mfi kii kishee ki Bəfarasii bee Besadusii.” **12** Si tə kwəŋgi lc be tə kəe le tiiti ye le be dzəo mfi nuuŋ kii kishee ki bə teti kibele lu ke, le tiitə nuuŋ kii ntiife wu Bəfarasii bee Besadusii. **13** Jiso dza gəeŋ bo li kimbe ki kwəeŋ wu Kasaria wu Filipi, dza bii li bəoŋ bee bə kintutu-u laa, “Bəniŋ kwəŋgi le ɻwanəwi nuuŋ noo?” **14** Be tuu li wuu le, “Bəniŋ bamu kwəŋgi baa le ε we Jəoŋ Nlisulidzəo, bamu le εlaja bamu kwəŋgi le o nuuŋ Jeremaya bamu le ntomfəŋ wu Nyə wumu.” **15** Se bii li bee laa, “Beŋ kibee ne kwəŋgi fine le nnuuŋ noo?” **16** Simu Pita se tuu le, “ε we Kinsofu ki Nyə tə kaache ki nuuŋ ɻwanə Nyə, Nyə yi kəmi ntse.” **17** Jiso se tuu li wuu le, “Simu ɻwanə Jəna, Nyə bəoni ye we, kife fini nuuŋ ye wi wu bə wu tee we ke. ε Baa weŋ wu nuuŋ liboo wu tee we. **18** Ntiitə li we-ε le ε we Pita, ε li kimbaŋ kini-i li ɻgii gwəŋ kintaashə ki bəniŋ beŋ bə kimbeenche-ε. Nuuŋ buŋga bu kwe-e te shaanshə yih yi nleke li Nyə-o ki bəniŋ bə kimbeenche-ε yilu ke. (**Hadəs g86**) **19** ɻgii nyε bingwiyε

bi bumfɔŋ bu liboo le li wε-ε. Fiee fi o gii o kaj laanjkwiiŋ, ke be gii be kaj liboo tε. Fiee fi o gii o fanche laanjkwiiŋ, ke be gii be fanche liboo tε.” **20** Si Jiso tè tee le, bəsεyi chiinse li bɔɔŋ bee be kintutu-u le kiiŋ be ni mɔŋ be tee li wi-i le nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tè kaache ke. **21** Mbεεchε li mfi wεε, Jiso bεchi tiiti li bɔɔŋ bee be kintutu-u le kemi le gεen Jerosaleŋ, gεen ŋεŋ bumfa le ŋge li tsan yi bεniiŋ be sekí kwεεŋ li be bεte muntofi be nɔŋa be nɔŋa mɔɔ bεniiŋ be tiifi benchi be Nyɔ-o. Be gii be wo wu, ke jo ka taa kaari bo li kwe-e. **22** Pita dzɔ wu bee wu cheekiyi. Bεchi wami wu li ffee filu, tiiti le, “Taa, Nyɔ leesε! Fini ffee nuuŋ te naa ka be we ke.” **23** Jiso fiiki yi tee li Pita le, “Dza mi lejin Satan! O bangoo mi bu bangε kifc o ŋingi yc biee si Nyɔ ke. O ŋingoo si wiwoŋ.” **24** Si Jiso tè kween le, tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, “ε wi wεki le ni nuuŋ wi wεŋ wu kintutu, ke kεmɔɔ le faan yi yee, too kintaankee ni biki mi. **25** Nε kεε le wi wu bachi yi yee kii ni lεε yi ke gii lεε yi. Se nuuŋ le, wi wu lεε yi yee kii mi ke gii kεmε yi. **26** ε be banche nshe yini chichi, be nyε li wi-i wu ji, se wu tuu wu lεε ntse we, mbeŋ wulu ni nuuŋ la? Fiee ffee lu fi wi nuuŋ kose be fiana yee ni? **27** Nε ni ne kii le ɿwanεwi gii be be benchindaa bee li bunɔŋa bu Tee le, soon wi kwikwi li ffee fi mwe fe-ε. **28** Ntee beŋ cheεŋ le bεniiŋ bamu lemi baa feni be nuuŋ te naa woo kintsi ki kwe-e fuki fe be ŋεŋ si ɿwanεwi bεε be bumfɔŋ bwee nsiŋ ke.”

17 Le jo ka busoo, Jiso dzɔ Pita bee Jeen mɔɔ Jɔɔŋ wu ŋwaani Jeen, bee be yee li ŋkume wumu wu ŋgween li, be nuuŋ fe be be. **2** Be dza be ŋεŋ si mfise yee fiiki le be lii, bushi bwē miɛŋini si jobε, ndú yee neeŋ yi miɛŋini ni

mwamwamwa. **3** Fi se ka le Məəsə bee Elaja tè dza be busə fe, be tiiti biee bə Jiso. **4** Pita se dza taa tee li Jiso le, “Taa, fi dzəəŋ fiee si te baa feni ni. Əə kəŋgisi ləə, ŋgwanj bigəənu feni biteetu, kimu ni ki nuuŋ ko, kimu ki Məəsə-ɛ, kimu ki Elaja-a.” **5** Nee si tè gii məeŋ yeti lc, fi se ka le kikuŋ ki ncherere tè dza ki shee ki baanyə be, je yə li kikuŋ kilu-u le, “Wuni nuuŋ ŋwanəŋ, nuuŋ shén yəŋ. ɻ'wuki bujəŋ be wu ŋge. Ne wuki yeeŋ nuuŋ li wuu.” **6** Le bəəŋ bee be kintutu-u woo je yilu be chəŋ be keeti, be we be toŋ mənshi mə bee fəkwiiŋ. **7** Jiso se gəeŋ konchə li bee tee le, “Dza yeeŋ we. Kiiŋ ne ni ne chəndi ke.” **8** Le be tsaaki lii liwe be ti məeŋ ki ŋeeŋ wi wumu ke, be ŋeŋ nuuŋ Jiso kwaa. **9** Le be dza li ŋkumə wulu-u be ni be beki, Jiso chiinse li bee le, “Kiiŋ ne ni tee fiee fi lii yine bee yi ŋeŋ li wi-i, fuki fe ŋwanewi bo li kwe-e nsinj ke.” **10** Bəəŋ bee be kintutu-u bii li wuu laa, “Fi geenj fi bəniiŋ be tiifi bənchi kwəŋgi le Elaja kəmi le naa saa be Kinsofu ki Nyə tè kaachə se bə le?” **11** Jiso tuu le, “Fi fiee cheeŋ le Elaja kəmi le naa saa be nachə biee bichu. **12** Se nuuŋ le, ntee beŋ le Elaja bəeə kituŋ be se məeŋ baa ki kəe ke wu ke, be tuu be feti fiee fi be kəŋgisi bə wu. Ə nee le si ŋwanewi gii naa ŋeŋ ŋge li tsanj yi bee.” **13** Si tè tee le, bəəŋ bee be kintutu biee be kəe le tiitəə nuuŋ kii Jəəŋ Nlisulidzəə. **14** Le Jiso bee bəəŋ bee be kintutu-u bəə be fesi fe kintutu ki bəniiŋ le tè nuuŋ. Wi wumu dza be toŋ nūŋ li Jiso-o limfwe, tee li wuu le, **15** “Taa, koo nshiiŋ li ŋwanəŋ wu wii kika wuni-i, ŋiŋgəo ŋge ŋge. Ti dzəti wii fetaaŋ, ə wu dza tuu we li dzəə. **16** Mbee mbə be wu fe bəəŋ bo be kintutu-u le be wənchə wu, be məŋ nsinj.” **17**

Le Jiso woo lε tee le, “Hooo! Kinqokε ki ləələə ki mεεŋ ki gεε kε shéŋ li Nyɔ-ɔ kε kini. ɻgii nuuŋ tεεbeŋ ɻgeεεŋ mbo buŋ? ɻgii ɻkanj shéŋ bε beŋ ɻgeεεŋ mbo buŋ? Bε yeeŋ bε ɻwaŋ wulu feni nε nye li mi-i.” **18** Be bε be wu, Jiso waŋ ɻwanε kiŋkundi wu tε nuuŋ li ɻwaŋ wulu-u bo, biee temi mfwaa mumkpaŋ dududu. **19** Bɔɔŋ bε Jiso bε kintutu-u dza be gεεŋ fe wuu lejinj lejinj, be bii li wuu laa, “Fi geenj fi tε bee tε mɔŋ le tε buu ɻwanε kiŋkundi wulu nsij?” **20** Tuu li bee le, “Fi fiee lε kife kimbeenche kine sendε. Ntee beŋ cheεεŋ le, bee le nε keme kimbeenche ki nuuŋ si shanj yi finsoo, nε nuuŋ nε tee li ɻkume wuni le dza feni o gεεŋ o leŋ fεε, biee dza, fiee tε nuuŋ lu fi nuuŋ fi yaa beŋ ke.” **21** [Se nuuŋ le, ɻwaani wuni ɻwanε kiŋkundi nuuŋ wi tε buu wu fuki fe mwε leki li Nyɔ-ɔ, jiti biee bijε nsij ke.] **22** Si Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u tε banche Galilii lε, tee li bee le, “Bε gii bε kabε ɻwanewi li tsaj yi benniŋ li, **23** be wo wu, ke bo jo taa, bo li kwe-e.” Le be woo lε, yi bee be ɻge. **24** Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u gεεŋ be bo Kapanuŋ, benniŋ be tε kundi kiŋwaati ki li yih yi muntofi-i be be ɻge Pita be sɔɔse laa, “Wi wu ntiifε wunε wuni ti suuti neε kiŋwaati ki li yih yi muntofi-i ni?” **25** Beŋ le, “Iiŋ.” Le Pita to fekuuŋ, Jiso se shiiki fiee filu fεkwiiŋ, bii li wuu laa, “Simu, o ɻge fio le la? Bεmfɔŋ bε laŋkwiŋ bani shiiŋ be fii kiŋwaati mɔɔ kichore nuuŋ li ba-aŋ? Be ti shiiŋ be fii nuuŋ li bɔɔŋ be bee mɔɔ li mfon le?” **26** Pita tuu le, “Bε ti shiiŋ be fii nuuŋ li mfon.” Jiso se tee li wuu le, “E nuuŋ le ke bɔɔŋ bεεŋku-u kemi ye le be ni be suuti ke. **27** Se nuuŋ le, kii tε ni tingi-i shéŋ yi benniŋ belu siŋ, gεε o lɔŋ ɻgwε le libε-ε, nsuuŋ yi o saa o kɔɔ, o gwiye

kimfime ki yi-i, o gii o ηεη siri wu kwa le, o buu wu o γεη
o nyε li bee le o sooo kiŋwaati ki tεεbeη lu.”

18 Le ni nuuj li mfi wulu-u, baoj be Jiso-o be kintutu
be be bii li wuu laa, “Ε ηwaani wi wu la wu ko ηge le
bumfοη bu liboo li?” **2** Jiso teeη ηwaη wu bwi leeki le bee
lenti, **3** tee le, “Ntee beη chεεη le, ε ne mεεη ki fiiki ke
le ne to si baoj be bwi ke, ne te naa le ne le le bumfοη
bu liboo li ke. **4** Wi wu shiiki yi yee si ηwaη wuni, ε wu
wu gii naa nuuj wi wu ko le bumfοη bu liboo li. **5** Ε wi
fi ηwaη si wuni kii mi, ke mwe fio te nuuj mi.” **6** “Se
nuuj le ε wi fe ηwaη mumkpaη li kintutu ki baoj be bwi
be gεε shεη li mi-i bani we li bibifi-i, ke fi dzaoj fieε le
wεε wi, be shiiηε jeni chi nοηa wu lewe, be lοj wu shee
seri fe kindundu fekwiiη. **7** Ηge wu nyοηa we li benniη be
li nshe yini-i, kife biee bi teeki le benniη ni be feti biee
bibifi bieε lu. Biee bini kεmi le bi ni bi nuuj lu, se nuuj le
ηge wu nyοηa we li wi wu bεε be biee bilu. **8** Βεδεεni ε
kibene ko mao nuuj kikaa ko feti le o ni o feti biee bibifi,
o sonde kibene kilu ke kikaa kilu o too. Fi dzaoj le o le li
ntse wu kimake be kibene ke kikaa kiŋkosi, yεki le o keme
bibenu bichu be bikaa bichu be dzao wε be lοj fe wi wu
kimake-ε. (**αιōnios g166**) **9** Ε lisi cho feti le o ni o feti biee
bibifi, o buu lisi chilu o too. Fi dzaoj le o le le ntse wu
kimake-ε be lisi chimumkpaη, yεki le o keme lii chichi, be
lοj wε fe wi wu kimake-ε.” (**Geenna g1067**) **10** “Ηεη yεεη le
kiη ne ni ne dzeti wumu li baoj be benteη benteη bani
fekwiiη ke. Ntee beη chεεη le benchindaa be bee shiη
baa le Baa wεη lii mfi kwi liboo, be ηiηgi bushi bu Baa
wεη mfi kwi be bichi le baoj bani-i **11** [ηwanεwi tε be

nuunj le soo benniij be tè saa be la.] **12** Nε beechei le la? ε
wi kemi nshóøŋ gwii, yimumkpaŋ la li yi-i linti, gii le
ki saa ke le chine yi gwii mfomεyoofi ntsø mfomεyoofi
yεε li ŋkumε-ε, le gεεŋ gɔɔŋ nshóøŋ yimumkpaŋ yi la
yilu ni? **13** Ntee beŋ cheεŋ le, ε wu gɔɔŋ wu ŋεŋ, woo
buŋøŋ be nshóøŋ yimumkpaŋ yilu yeki yi gwii mfomεyoofi
ntsø mfomεyoofi yi mεεŋ ki laa ke yεε. **14** ε neε le si Baa
wune wu nuunj liboo kɔŋgisi yε le wi mumkpaŋ li bɔŋøŋ be
bwi bani-i le la kε. **15** ε ŋwaana fe ffee fi bifi li we-ε, o
gεεŋ o ŋεŋ wu o doonchε bubieε bwee li wuu neε wu beŋ
befε. ε wu woo ffee fi o tee, ke o kaarɔɔ o tuu ŋwaana li
we-ε bwiŋ. **16** ε mεεŋ ki woo ke ffee fi o tee ke, o dzø wi
mumkpaŋ ke befε neε be kaari ne gεεŋ fe wuu, le n'yoru
kwikwi keme benniij befε ke betεεtu be lemi le nsa wulu-
u lejiŋ. **17** ε ne gεεŋ wu faaŋ le wuki yε ffee fi ne tiiti
ke, o se dzø deεni o gεεŋ be fi li kintaashε ki benniij be
kimbeenchε-ε. ε wu tuu wu faaŋ le wuki yε li kintaashε
ki benniij be kimbeenchε-ε ke, o dzø wu si wi wu ti kii yε
Nyɔ ke, ke si wi wu kundi kijwaati. **18** Ntee beŋ cheεŋ le
ffee fi ne gii ne kaj laŋkwiiŋ fieε, ε be tè kaj liboo kituŋ,
ffee fi ne gii ne fanche laŋkwiiŋ fieε, ε be tè fanche liboo
kituŋ. **19** Nse ntuaŋ ntiiti li be-eŋ cheεŋ le, ε benniij befε
le be-eŋ lenti beŋ li ffee li laŋkwiiŋ, be leke li Nyɔ-o, ke
Baa wεŋ wu nuunj liboo gii fe fi li bee. **20** Nε ni ne kii le, fe
benniij befε ke betεεtu taashε li bukooŋ bweŋ, ke mi ŋ'we
li bee linti.” **21** Pita kiŋgi bii li Jiso laa, “Taa, ε kiŋga kime
ki ŋwaanεŋ nuunj fe biee bibifi li mi-i, mfeeki wu? Nuunj
gεεŋ bo si kiŋga mfomenyaaj ni?” **22** Jiso se tuu li wuu le,
“Nnuunj nte ntee we le ε kiŋga mfomenyaaj kwaakε.

Nuuŋ ɔ feeki kin̄ga gwii mfomenyaan̄ ntsɔ mfomenyaan̄.

23 ε n̄ee le si nuuŋ bε maa bumfɔŋ̄ bu liboo bε mfɔŋ̄ wumu
wu t̄e weki le nachε bε b̄eniiŋ̄ bee bε n̄ime kii kwa wee wu
t̄e kiri li tsan̄ yi bee. **24** Si t̄e b̄echi le ni teeti le, be bε bε
wi wumu wu fiɔ̄ ye te nuuŋ̄ b̄enchuki yoofi. **25** Si yi t̄e
yaa wu soŋ̄u le, mfɔŋ̄ wulu se tee le bε dzɔ̄ wu bee kwesi
mɔ̄ b̄eoŋ̄ maō biee biee bichu bε kabε bε kwa wulu bε
sooŋ̄ fiɔ̄ ye lu. **26** Si mfɔŋ̄ wulu t̄e tee le, wi wulu ton̄ n̄uŋ̄
wu limfwe sooŋ̄ bɔ̄ li wuu tee le, ‘Taa, koō nshiiŋ̄ bε mi,
ŋ̄gii nsoon̄ we ffee fihu.’ **27** Nshiiŋ̄ fe te kikoo we chine li
wuu daayε le fiɔ̄ yilu. **28** Se nuuŋ̄ le, wi we kibεε bo le ni
giŋ̄gi, gεεŋ̄ chiiŋ̄ wi wumu wu bee be t̄e nindi li mfɔŋ̄
wε-ε, ε t̄e gii kemi wu fiɔ̄ babi wu kwa mumkpan̄. Biee
cha wu fe we tee le, ‘Soŋ̄e fiɔ̄ ya.’ **29** Wi wu n̄ime wulu se
ton̄ te n̄uŋ̄ wu limfwe, leke wu tee le, ‘Koō nshiiŋ̄ bε mi,
ŋ̄gii nsoon̄ fiɔ̄ ya.’ **30** Faan̄, dzɔ̄ wu gεεŋ̄ bεŋ̄e wu li yih yi
ncha-a le ni nuuŋ̄ lu n̄siŋ̄ fe wu sooŋ̄ fiɔ̄ ye. **31** Beniiŋ̄
bamu bε bee be t̄e nindi ŋ̄εŋ̄ ffee fi ka, fi fieen̄gi be ŋ̄ge.
Be gεεŋ̄ be tee ffee fihu fi bee fi ka li mfɔŋ̄ wε-ε. **32** Mfɔŋ̄
sɔ̄omi wu, tee li wuu le, ‘ε we wi wu bifi. Mbee ndaayε le
ya fiɔ̄ li chichi kife ɔ bee ɔ sooŋ̄ bɔ̄ li mi-i. **33** Bee nuuŋ̄ ɔ
koō te nshiiŋ̄ bε wi wulu n̄ee si mbee ŋ̄kɔ̄ nshiiŋ̄ bε we
te’ **34** Shéŋ̄ tonye mfɔŋ̄, nyε wu le bε fa wu li yih yi ncha-
a, bε ni bε ŋ̄'weki bε wu gεεŋ̄ bo fe wu naa wu sooŋ̄ fiɔ̄
ye chichi. **35** ε n̄ee le si Baa wεŋ̄ wu nuuŋ̄ liboo gii fe bε
ben̄ bεchu, fe wi mεεŋ̄ ki feeki ke bε shéŋ̄ yee chichi li
ffee fi bifi-i fi ŋ̄waani tuu fe li wuu ke.”

19 Le Jiso tee biee bini mεeshi, dza le kimbe ki kwεεŋ̄
wu Galili, lenchi gεεŋ̄ Judiya liwir̄ li kimbe ki Dzɔ̄ yi

Joodaanj. **2** Le g̊eeŋ lε, kintutu ki b̊eniiŋ lε banche ki biki
wu, wɔnchε be b̊echu bε t̊e gendi fe. **3** Befarasii dza be bε
lε wuu le be mɔnchε wu, be bii li wuu laa, “Nchi beenchi
le wi nuuŋ kooŋ bε kwesi kii fiee fimu, mɔɔ nuuŋ fi la le
ni?” **4** Jiso tuu li bee le, “Nε m̊eeŋ baa saa ki teeŋ kε fiee
fi bε t̊e tsεε le, ‘Fε mb̊eechε, wi wu t̊e t̊oŋ b̊eniiŋ t̊e t̊oŋ le
be ni be nuuŋ nεe nyuŋ bee kwεεŋ ni?’ **5** T̊e t̊oŋ be, tee le,
‘ε kii fini fi nyuŋ gii naa shε tee bee ni, taashε bee kwesi,
be b̊efε se to wi mumkpaŋ.’ **6** Bedεenī, be m̊eeŋ ye b̊eniiŋ
b̊efε kε, be to baa wi mumkpaŋ. Fi se fiee le, fiee fi Nyɔ
taashε, kiiŋ wi ni mɔŋ ŋgatine kε.” **7** Beniij b̊elu se tuu
be bii li Jiso laa, “Se nuuŋ kii la fi Mɔɔse t̊e tee le wi nuuŋ
tsεε kiŋwaati nyε li kwesi ki doonchi le wu kooŋo bε wu,
se kooŋ wu le?” **8** Jiso tuu le, “Fi t̊e nuuŋ lε kii bikoo bine
bi t̊eεme bi Mɔɔse t̊e g̊ee le wi nuuŋ kooŋ bε kwesi. Se
nuuŋ le, ε lεe si fi t̊e nuuŋ lε fεmb̊eechε-ε kε. **9** Ntiitəo
fien li be-eŋ le, ε wi kooŋ bε kwesi nuuŋ ye kii le wu kɔɔ ɔ
kwεεŋ wulu bε nyuŋ wumu kε, ε wu dzɔ kwεεŋ wumu, kε
wu giŋo bε kwεε wi.” **10** Le b̊aoŋ be Jiso be kintutu-u woo
fini, be tee li wuu le, “ε fini nuuŋ kii nyuŋ bee kwεεŋ lε,
kε fi dzɔoŋ le wi ba fi mwεε kwere, tε dzɔ kwεεŋ kε.” **11**
Jiso se tee li bee le, “Se nuuŋ le ε wi kwikwi wu nuuŋ beŋ
fini fiee kε. ε nεe b̊eniiŋ bε Nyɔ fe le be beŋ kwaa. **12** Nε
ni ne kii le b̊eniiŋ bamu baa lu bε k̊emi ye mbeeche kii
kwεεŋ kε, fi fiee si be t̊e bie be be nuuŋ. Bamu se baa lε,
nuuŋ b̊eniiŋ bε fe be bo le be ni be nuuŋ lε. Bamu baa tε
fi bee lε, nuuŋ be bε fe bε yi yi bee le be ni be nuuŋ lε,
kii bumfɔŋ bu liboo. Wi wu nuuŋ beŋ fini mwε beŋ.” **13**
Beniij t̊e dza be b̊ee bε b̊aoŋ le Jiso-o le kɔŋ li bee, b̊aoŋ

bee bε kintutu-u wami be. **14** Jiso se tee ffee le, “Gεε yeeŋ
bəoŋ belu ni be bεε le mi-i. Nε loose ke be kε, kife bumfəŋ
bu liboo bwεε li beniŋ si bani-i.” **15** Le tee le, tiŋ mwε li
bee, dza giŋgi. **16** Fi se ka le wumu tε dza be le Jiso-o, bii
li wuu laa, “Wi wu ntiife, ffee fi dzeŋ fi nnuiŋ mfe nse
ŋkeme ntse wu kimake nuuŋ la?” (**aiōnios g166**) **17** Jiso bii li
wuu laa, “O biiti mi kii ffee fi dzeŋ kii la? Wi wu dzeŋ
wε lu mumkpaŋ kwaa. O weki le o naa o keme ntse wu
kimake, o kiri banchi bε Nyɔ-o.” **18** Wi wulu se bii li Jiso
laa, “Banchi bε Nyɔ-o nuuŋ be la?” Jiso tuu li wuu le, “O
wo ke wi ke, o giŋ ke be kwεε wi ke, o yi ke biee ke, o leŋ
ke le nsa wu binsee le lejiŋ ke, **19** o guundi chaa bee na,
mɔa le, o ni o kɔŋgisi ŋwaana si o kɔŋgisi yi ya.” **20** Səone
wi wulu tuu tee li wuu le, “Ntε ŋkiri banchi bani bechu. E
la fi se shε?” **21** Jiso tuu li wuu le, “O weki le o ni o nuuŋ
wi wu dzeŋ, o geεŋ o kabε biee bi o kemi bichu, o gache
kwa wulu li beniŋ be kifoo le, o se keme bulofu liboo. O
fe le o se be o ni o biki mi.” **22** Le səone wi wulu woo le,
dza giŋgi nshiiŋ nshiiŋ, kife tε gii kemi kwa ŋge. **23** Jiso
se tuu tee li bəoŋ bee bε kintutu-u le, “Ntee beŋ cheεŋ le,
fi teεmi fe wi wu kwa nuuŋ le li bumfəŋ bu liboo li. **24**
Ntuu ntee beŋ tε le, fi nuuŋ tsεke fe kamεε nuuŋ le le
fioŋ yi nsara, yεki fe wi wu kwa nuuŋ le li bumfəŋ bu
Nyɔ-o.” **25** Le bəoŋ be Jiso be kintutu-u woo fini, wa tε be
ŋge. Be bii laa, “E fi nuuŋ le, e noo wu se gii bo lu?” **26**
Jiso biche be ni, tee li bee le, “Fi teεmi nuuŋ be wiwoŋ, bε
Nyɔ ffee nuuŋ yε lu fi nuuŋ fi yaa yi ke.” **27** Pita tee li
wuu le, “Biche o ŋεŋ, tε shε baa biee bichu tε biki wε. Tε
gii te keme la?” **28** Jiso tee li bee le, “Ntee beŋ cheεŋ le,

mfi wu ḥwanewi gii naa shee li kabara we wu bunəŋja, li kwəεŋ wu fwε-εŋ, berj bani bε biki mi, nε gii nε naa nε shee tε li bekabara yoofi ntsə bεfε, nε ni nε səki bini bi Iselεε bi yoofi ntsə bεfεetu bieε. **29** Wi kwi wu chine la we, məɔ bεŋwaani, bε dzémi yee, məɔ nuuŋ tee, məɔ nuuŋ ni, məɔ nuuŋ bəɔŋ bee, kε yéh yee, kii mi, gii kεmε bεniiŋ bε biee kiŋga gwii yεki si tε saa kεmi. Se kεmε te ntse wu kimakε. (**aiōnios g166**) **30** Se nuuŋ le, bεniiŋ nεge bε nuuŋ limfwe dεenι gii be nuuŋ lejŋ, bε nεge bε nuuŋ lejŋ dεenι to limfwe.”

20 Jiso tuu tee le, “Bumfəŋ bu liboo bwεε si te la wumu wu tε dza taantaaŋ le gεεŋ dzəɔ bεniiŋ bε nime-ε gεε li wε wee li. **2** Si tε gεεŋ nεŋ be lε, bee be nachε le gii soon be nchuki nchuki li jobε-ε. Se tuumi be, be gεεŋ be nindi li wuu wε. **3** Le ni nuuŋ si jobε bikaa mfomεyoofi lε, bo gεεŋ nεŋ bεniiŋ bamu si be lemi fe waŋ li yee li. **4** Tee li bee le, ‘Genε yεεŋ te ne niŋ li mi-i wε, nεgii nsooŋ berj ffee fi kochε.’ Be biee be gεεŋ. **5** Le tuu bo nεε si fenshaan tsoo, fe nεε lε, le gεεŋ bo nεε te si jobε bikaa biteεtu lε, ka tuu dzə bεniiŋ bε nime-ε bamu. **6** Le tuu ni nuuŋ si jobε bikaa bitiinu lε femfo-o lε, ka bo gεεŋ nεŋ bεniiŋ bamu be nεgεeshi fe waŋ mfεru ffee nsij. Bii li bee laa, ‘ε la fi ne bεε ne shiiti ne nεgεeshi feni jobε chichu li yee li ni?’ **7** Be tuu le, ‘kife wi mεεŋo ki dzə ke bee li nime-ε ke.’ Se tee li bee le, ‘Genε yεεŋ te ne ni ne nindi li mi-i wε.’ **8** Le ni nuuŋ le femfo-o, te wε wulu bε tee li te kikoo wu bεniiŋ bε nime-ε wε le teeŋ bεniiŋ bε nime-ε baa, nsooŋ be, bεchi nsomfu nuuŋ bεniiŋ bε tε dzə lejŋ, gεεŋ mεεshi be be nεkosi. **9** Se bεchi suundi be. Bεniiŋ

be tè dzɔ li nime-ε jobe bikaa bitiinu be, soonj be nchuki nchuki. **10** Beniiŋ be tè saa dzɔ baa tè beechi le gii soonj be yaa bamu baa. Se nuun le, tè tuu soonj neε be nchuki nchuki. **11** Le be fi kinsomfu kibee, be bεchi be ɻunyi te la we, **12** be tiiti le, ‘Beniiŋ bani o bee o dzɔ be lejin be niŋ baa kikaa ki mfi kimumkpaŋ kwaa, o se tuu o soonj tεe be yεεŋ, nuun bee tε be tε shi tε fiengi be nime jobe kimbiri, wiŋ bendi bee fε fa.’ **13** Te we wulu tuu li wi wu be wumu le, ‘Sinŋ, meεŋo mfc ke bubiee li we-ε ke. Te be tε nachε neε nime chini li nchuki-i ni? **14** Dzɔɔ kinsomfu ko o ni o giingi. ε mi wu ɻkoŋgi le nsoonj wi wu lejin yεεŋ si mi nsoonj we. **15** ɻkemi neε bunga bu fere ftee fi ɻkongisi be ftee fi nuun neε fiŋ ni? Mɔɔ o feti bukaŋ kife mi ɻgwiyoɔ tsáŋ yεŋ li beniiŋ li le?’’ **16** Si Jiso tè tee le, biee meeshi le, “ε le si beniiŋ be nuun lejin deεni gii be to limfwe, be nuun limfwe se to be lejin.” **17** Le Jiso ni yεki Jerosaleŋ le bee bɔɔŋ bee be kintutu-u be yoofi ntsɔ bεfε baa bo le dze, teeŋ be bee be cheekiyi, se tee li bee le, **18** “Yike yεεŋ ne woo, tεebenj yεki baa tε giingi Jerosaleŋ be gii be geεŋ be nyε ɻwanewi li tsaj yi bεte muntofi-i be nɔŋa be nɔŋa mɔɔ beniiŋ be tiifi bεnchi be Nyɔ-ɔ, be saa wu be sondε le be wo wu, **19** be biee be nyε wu li tsaj yi beniiŋ be nuun ye Bejuu kεε, be ni be kwerisi wu, be fiaamfie wu be munwaan, be taaj wu li kintaaj li kwi, ke bo jo taa Nyɔ kaari yi buu wu li kwe-e.” **20** Ni bɔɔŋ be Dzebedii tè dza be le Jiso bee bɔɔŋ bee, tonj nún wu limfwe le lεkε ftee. **21** Jiso bii li wuu laa, “O weki nuun la?” Se tee li wuu le, “Kaachε le ke mfi wu o sεki bumfɔŋ bwo, bɔɔŋ beŋ be bεfε bani shee li we-ε lichiŋ, wumu le

kibene ko ki kigɔŋɛ-ɛ, wumu le ki kimese-ɛ.” **22** Se nuuj le, Jiso tuu li bɔɔŋ belu le, “Nɛ kii yɛ ffee fi nɛ biiti ke. Nuuj ne woŋ fika fi ŋgɛ-ɛ fi ŋgii ŋ'woŋ fini ni?” Be tuu le, “Tɛ nuuj te woŋ.” **23** Tee li bee le, “Chɛɛŋ ne gii ne woŋ fika fieŋ. Se nuuj le nshewu le kibene keŋ ki kigɔŋɛ-ɛ be ki kimese nuuj ye kintsii keŋ le nyɛ li be-eŋ ke. Bintsi bilu nuuj li beniŋ be Baa wɛŋ nachɛ wu gɛɛ li bee.” **24** Le kinke ki bɔɔŋ be kintutu-u be Jiso be yoofi baa woo kii ffee filu le, shén tonye be be bɔɔŋ be bɛfɛ belu. **25** Jiso se teen be bɛchu, be be tee li bee le, “Nɛ kii yɛ le beniŋ be sek̄i bitoŋ ti shiiti li beniŋ be bee, beniŋ be nɔŋa be nɔŋa be bee doonchi buŋga le bee le we ni? **26** Dɛɛni ffee fini kɛmi ye le fi nuuj le be-eŋ lenti ke. Wi wu wɛki le ni nuuj wi wu nyɔŋa li be-eŋ linti kɛmɔɔ le ni nuuj wi wu nindi li be-eŋ. **27** Wi wu wɛki le ni nuuj wi wu limfwe li be-eŋ linti, ke mwe kɛmɔɔ le ni nuuj mfwa wune. **28** Fi fies yɛɛŋ le, ŋwanɛwi tɛ mɛɛŋ ki be ke le beniŋ ni be nindi li wuu ke. Tɛ be nuuj le niŋ li beniŋ li, nyɛ ntse we le ya beniŋ ŋge li kwe-e.” **29** Le Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u gɛɛŋ be ni be keti Jeriko, kintutu ki beniŋ le banche ki biki wu lejɪŋ. **30** Fi se ka le binyɛɛ bimu bife, nuuj buniŋ be tɛ bɛɛ be shiiti li ŋgemɛ yi dze-e, nuuj ε be woo le Jiso yɛkɔɔ, be bɛchi be dzɛŋgi be tiiti le, “Taa, ŋwanɛ kini ki Mfɔŋ Daafi-i, kɔɔ nshiiŋ be bee.” **31** Kintutu ki beniŋ le kɛɛ se wami be ki tiiti le shee yɛɛŋ nshiiŋ. Se nuuj le be tuu be wendi be giŋgi bu limfwe le, “Taa, ŋwanɛ kini ki Mfɔŋ Daafi kɔɔ nshiiŋ be bee.” **32** Jiso biee len, teeŋ be, be bɛ, bii li bee laa, “Nɛ wɛki le mfe la li be-eŋ?” **33** Be tuu le, “Taa, fɛrɛ le lii yisɛŋ gwiye.” **34** Nshiiŋ

kɔɔ Jiso, konj li lii yi bee. Mfwaa mumkpanj be ŋɛŋ biee, be dza be biki Jiso.

21 Le Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u ni be féeshi Jerosaleŋ ε be bo li kitonj ki Betfaj ki nuunj li ɣkumε wu Biti bi Oli-if, biee tonj bɔɔŋ bee be kintutu bamu bɛfɛ, **2** tee li bee le, “Genε yeeŋ li kitonj ki limfwe kεε. ε ne gεeŋ, ne ŋɛŋ ni səmbwaa ε be gere, ŋwani nuunj li wuu lichiŋ, ne fanche, ne be mi be wu. **3** ε wi bii fiee li be-eŋ, ne tuu li wuu le Te Kikoo wəkɔɔ wu, ke gii chine le ne be be wu.” **4** Fini tè ka le le fi be fi kache si ntomfɔŋ wu Nyɔ wumu tè tee, tiiti le, **5** “Tee li kitonj ki Sayɔŋ le. ‘Biche yeeŋ ne ŋɛŋ, Mfɔŋ wune bεεɔ le be-eŋ. Wu shiikɔɔ yi yee fəkwiiŋ, wu beeŋɔ le səmbwaa li lewe, nuunj ŋwane səmbwaa wu mεεŋ bwi.’” **6** Le bɔɔŋ be Jiso be kintutu-u baa gεeŋ, be fe nεε si te tee. **7** Be se be be səmbwaa wulu mɔɔ ŋwaŋ, be lɔŋ ndú yibe li bee liwe, Jiso beeŋ shee le wumu, giŋgi. **8** Kintutu ki beniij le kinɔŋa tè gikisi ndú yibe le dze, bamu bonyi yεŋε yi biti be gikisi. **9** Kintutu ki tè giŋgi Jiso limfwe be ki tè biki lejŋ kεε tè wuuyi le, “Yiyi-i yiyi-i yiyi-i, bunɔŋa bwεε bu ŋwane kini ki Mfɔŋ Daafi looo! Nyɔ tiiŋ yε mwε li wi wu bεε li bukoŋ bu Taa le looo! Yiyi-i yiyi-i yiyi-i, bunɔŋa bwεε bu Nyɔ yi nuunj liboo li looo!” **10** Le Jiso gεeŋ fesi Jerosaleŋ kitonj kilu kichu sεesε. Beniij teki wa, be biiti laa, “Wuni nuunj noo le?” **11** Se kintutu kilu tuu ki tiiti le, “ε ntomfɔŋ wu Nyɔ wu Jiso wu dza li kitonj ki Nasare, li kwεεŋ wu Galilii.” **12** Jiso gεeŋ le fe yih yi muntofi yi Nyɔ-ɔ, kooŋ be beniij bεchu be tè kabini biee mɔɔ be tè guti biee lu, bache bidaŋ bi beniij be tè fikisi kwa-a, be bidaŋ bi beniij be tè kabini

bibimu. **13** Tε kungji be, tiiti le, “Fi fieε ε bε tε tsεε, Nyɔ tiiti le, ‘Bε gii bε ni bε teenyi yih yεεŋ le yih yi nlεkε li Nyɔ-ɔ.’ Ne fiiki baa yi to nuuŋ ntuurj wu bεyi.” **14** Le Jiso ni nuuŋ fe yih yi muntofi yilu, binyεε bε biŋkere bε le wuu wɔnchε be. **15** Se nuuŋ le, le bεte muntofi bε nɔŋja bε nɔŋja mɔɔ bεniiŋ bε doonchi bεnchi bε Nyɔ-ɔ ɳεŋ bεe bi bimfimu wondini, bε si bɔɔŋ bε niij niij tε wuuyi fe yih yi muntofi, be tiiti le, “Eeeee, kinɔŋja nuuŋ ki ɳwanε kini ki Mfɔŋ Daafi leee,” fi tɔŋ be ɳge. **16** Be wame Jiso laa, “ɔ wuki ye fiee fi bɔɔŋ bani tiiti ni?” Tuu li bee le, “Iiŋ, ɳ'wukɔɔ. Fi fiee le ne mεεŋ baa saa ki teeŋ kε fiee fi bc tsεε le, ‘Nyɔ gεε ye je yi buti li bimfimu bi bɔɔŋ bε bwi-i, mɔɔ li bimfimu bi bɔɔŋ bε mεεŋ be yεεndi mbeenj yi bε ni bε bee le be ni be pieti wu lu?’” **17** Jiso dza shε be, bo li kitɔŋ kilu, gεεŋ li kitɔŋ ki Betani-i, tsi fe. **18** Le ni nuuŋ feŋwεεŋ taantaanj, si Jiso tε kaarisi tuu lijiŋ le kitɔŋ ki Jerosaleŋ dzeen tε wuu wu. **19** ɳεŋ kiti kimu li dzee lichinj ki bε ti jii muntaaj mulu, gεεŋ fe, bedεenj ti mεεŋ ki ɳεŋ kε fiee li ki-i kε, ɳεŋ nuuŋ bibe kwaa li ki-i, tsoŋ kiti kilu, chini li ki-i le kiiŋ fintaaŋ ni naa tuu fi woŋ li wε-ε kε! Mfwaa mumkpaŋ, kiti kilu biee ki wɔɔbe. (aiōn g165) **20** Le bɔɔŋ bε kintutu bε Jiso ɳεŋ le, bimfimu wondε be. Be se ta maa laa, “Kiti kilu geenj ki wɔɔbe mfwaa mumkpaŋ ni le?” **21** Jiso tuu li bee le, “Ntee beŋ cheεŋ cheεŋ le, ε ne gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ, mεŋine siŋ, ne tε fe fiee fi mi mfe bε kiti kini kwaa kε. ε ne tee li ɳkume wuni le, ‘Dzatse feni ɔ gεεŋ ɔ we li dzɔɔ yi nyɔŋja,’ fi ka le. **22** Mɔɔ nuuŋ la fi ne leki li Nyɔ-ɔ le, kε ne gii ne kεmε, laa ne gεε baa shéŋ li Nyɔ-ɔ kwaa le.” **23** Jiso tε kaari le li yih yi muntofi-i,

bete muntofi be nɔŋja be nɔŋja be bəniŋ be səki kwəɛŋ
wu Bejuu be be ŋɛŋ si tiifi bəniŋ, be bii li wu laa, “O dzo
bunga bu o feti biee bini fəŋ? ε noo wu nyɛ bungga bulu li
wɛ-ε?” 24 Jiso tuu li bee le, “Ngii mbii tɛ fiee li be-ɛŋ, ε ne
tuu, nse ntee beŋ wi wu nyɛ bungga li mi-i le ni mfeti biee
bini. 25 Jœŋ tɛ lisi bəniŋ li dzɔ̄, bungga bulu buti nuuŋ
fəŋ? ε Nyɔ yi tɛ nyɛ wu liboo, mɔ̄ wiwoŋ le?” Le bii le,
be tɛchɛ bebe, be tiiti le, “ε te tuu le ε Nyɔ yi tɛ nyɛ, tuu
bii li bee li laa, fi ge la fi tɛ ti mɛɛŋ ki beŋ ke li Jœŋ li kɛ
le? 26 Se nuuŋ le, ε te tuu le, ‘ε wiwoŋ wu tɛ nyɛ,’ ke te
chɛndi baa kintutu ki bəniŋ le, si be bɛchu beenchi baa le
Jœŋ tɛ nuuŋ ntomfɔŋ wu Nyɔ.” 27 Nɛɛ le, be se tuu li Jiso
le, “Tɛ kii ye ke.” Jiso se tuu tee li be le, “Kɛ nuuŋ nte
ntee te beŋ wi wu nyɛ mi bungga le ni mfeti biee bini ke.”
28 Jiso gɛɛŋ limfwe bii laa, “Nɛ beečhi le la kii fini? Wi
wumu tɛ kəmi bɔ̄ŋ bee be bunij bɛfɛ. Dza gɛɛŋ fe ŋwanj
wu kaaj li, tee li wuu le, ‘Ngwanɛŋ, gɛnɛ o shi o ni o nindi
liwɛ beŋ.’ 29 Ngwanj wulu tuu li wuu le, ‘Nnuuŋ nte ŋgeɛŋ
ke.’ Se nuuŋ le dza tuu beečhe li shɛŋ yee li gɛɛŋ liwɛ lɔ̄.
30 Wi wulu tuu dza gɛɛŋ fe ŋwani wu lejŋ tee nɛɛ fiee fi
bee tee li wu kaaj wɛɛ, tuu li wuu le ‘Ngii ŋgeɛŋ taa.’ Se
nuuŋ le, ba ŋgenu nsij 31 Li bɔ̄ŋ be bɛfɛ bani linti, ε wu
la wu tɛ fe fiee fi tee tɛ gii kɔŋgisi?” Be tuu le, “ε wu kaaj
wɛ.” Jiso se tee li bee le, “Ntee beŋ chɛɛŋ le, bəniŋ be
kundi biŋwaati mɔ̄ binjinkwiŋ lii baa le bumfɔŋ bu Nyɔ-
ɔ limfwe li be-ɛŋ. 32 Ntiitɔ̄ ni kife Jœŋ tɛ lisi bəniŋ li
dzɔ̄ le doonchɛ dze yi tsaaŋ li be-ɛŋ, ne faaŋ mbeenchɛ li
wuu. Se nuuŋ le, bəniŋ be kundi biŋwaati be binjinkwiŋ
tɛ beŋ li wuu. Nɛ se tuu ne ŋɛŋ si be beŋ le, ne faaŋ tɛ

mfikisə shéŋ yinε le ne beŋ te li wuu.” **33** Jiso tuu kweenj le, “Tuu woo yeeŋ ŋangaŋaa chimu. Wi wumu tè niŋ we wu muntaan mu bε feti mbiŋ lu, tonj mbaŋ kene, chinj kisə ki bε gii bε ni bε kee muntaan mulu bε seendi le, mbiŋ se buti, gwaŋ kiko ki wi wu kiichi we wulu, she we wulu li benniŋ li, dza geeŋ li kitonj kimu. **34** Mfi wu bε ti kee muntaan mulu tè bε kɔchɛ, tonj benniŋ bee bε nime lε benniŋ bε tè she we li bee baa, le be geeŋ be fi mwee muntaan. **35** Be geeŋ, benniŋ bε tè she we li bee baa kɔ be, be too wumu, be wo wumu, be tome wumu bε ta. **36** Tuu tonj benniŋ bε nime-ε bamu be yan be yaa bε ŋkosi baa, benniŋ baa tuu be fe neε si be be fe bε bε ŋkosi baa lε. **37** Lejin lelu, tonj nuuŋ ŋwani kibɛ, beechi le be gii be guuŋ ŋwani wuni. **38** Se nuuŋ le, le geeŋ, benniŋ belu ŋeŋ wu, be tee bebe le, ‘Wuni we nuuŋ kinjila ki wi wu we wuni. Be yeeŋ te wo wu te ji bisheyɛ bilu.’ **39** Be kɔ wu be buu wu li we wulu, be wo wu.” **40** Si Jiso tè tee ni, tuu bii laa, “Wi wu we wulu gii ge la bε benniŋ belu fe wu bε?” **41** Be tuu le, “Gii bε meeshi bε munyamine mulu mu kwiyɛ, she we wulu li benniŋ bamu bε gii be nyɛ wu mwee muntaan mfi wu be kɔ.” **42** Jiso se bii li bee laa, “Ne ti meεŋ ki teenj ke le kiŋwaati ki Nyɔ le, ‘Tete chi benniŋ bε ŋgwanu-u tè faaŋ cheɛ, chi kaari cheɛ chi to tete chi fe boo chi yi ni? Moɔ fini nuuŋ mfɛru wu Taa, benniŋ bichi be teti maa ni?’ **43** Ntusɔɔ ntiiti li be-eŋ le, Nyɔ gii yi fi bumfɔŋ bwhee li tsanj yinε-ε, yi nyɛ nuuŋ li benniŋ bε gii be gbeɛŋ be ni be feti si benniŋ bε li kwɛɛŋ weɛ.” **44** [Tete chilu chini nuuŋ ε chi we li wi-i mwɛ chaafɛ, ε wi we li chi-i, mwɛ fwachɛ.] **45** Si Jiso tè wa ŋangaa chilu lε, bete

muntofi be noŋja be noŋja mao Befarasii woo le, be kεe le
wu wa wε nuuŋ kii be. **46** Be dza be wεki le be kɔɔ wu, se
nuuŋ le be kaari be cheŋ kintutu ki bəniiŋ le, kifε kintutu
kili te kεmi li Jiso le ni nuuŋ ntomfɔŋ wu Nyɔ.

22 Jiso tè yeti li bee le ŋgaŋaa li, chimu tè nuuŋ le **2**
“Bumfɔŋ bu liboo nuuŋ be maa bu be mfɔŋ wumu wu tè
nachε tsənɔ chi bugoo le bu ŋwani wu nyu-urj. **3** Toŋ
benchindaa bee le be gεεŋ be teeŋ bəniiŋ be tè teeŋ le be
be tsənɔ chi bugoo le baa le be be. Se nuuŋ le, benchindaa
belu gεεŋ bəniiŋ belu faaŋ mbε. **4** Tuu toŋ benchindaa
bamu tee li bee le, ‘Gεε yεεŋ ne ni tiiti li bəniiŋ be ntuu
ntee le be be tsənɔ chi bugoo le chini le be yikε be woo,
le mi mfεə biee bijε kituŋ, mi nseə bintomu bi bɔɔŋ be
bənaŋ le bi fəŋ. Mi nachəə biee bichu kituŋ, le be be fe
tsənɔ-o.’ **5** Se nuuŋ le, be gεεŋ bəniiŋ belu nyaami, be dza
fibee be giŋgi. Wi wumu la liwε, wi wumu bo wanj wee. **6**
Kιŋke ki bəniiŋ le kɔɔ benchindaa belu be ŋwεε be be, be
wooyε be. **7** Shéŋ tonyε mfɔŋ wulu, tuumi bəniiŋ bee be
dzi-iŋ, be gεεŋ be leeshe bəniiŋ be tè wooyε benchindaa
bee baa dududu, be tɔŋ kitɔŋ kibee kilu. **8** Si tè fe le, tuu
tee li bəniiŋ bee be nime-ε bamu le, ‘Mi mfεə tsənɔ chi
bugoo le kituŋ. Se nuuŋ le bəniiŋ be ntuu nteeŋ baa tuu
nuuŋ yε bəniiŋ ke. **9** Deeni, gεε yεεŋ le dzé ntase chi, ne
teeŋ bəniiŋ bechu be ne ŋεŋ, le be be fe tsənɔ chi bugoo le
chini.’ **10** Bəniiŋ be nime-ε belu bo be gεεŋ le dze chichi,
be konchε bəniiŋ bechu be be tè ŋεŋ, bəniiŋ be dzeεŋ be
be bifi be be. Yih yi bugoo yisε be bəniiŋ. **11** Mfɔŋ dza le li
yih yi bugoo yilu-u ŋεŋ bəniiŋ be tè be fe tsənɔ chilu-
u, ŋεŋ wi wumu lu mwε mεεŋ ki lii ke ndu yi tsənɔ chi

bugoo le kε. **12** Bii li wuu laa, ‘Sineŋ, o geen o le luuŋ
yih ndu yi tsənə nsinj?’ Wi wulu ba nshiiŋ. **13** Beðeəni,
mfəŋ wulu biee tee li bəniiŋ bε nime-ε baa le, ‘Kane yeeŋ
bibenu biee məo bikaa biee ne ləŋ wu li kijibε ləkuuŋ, fe
bəniiŋ dii be jii ŋgesi.’’ **14** Si Jiso tè tee le, tee le, “Ne kee
le, Nyə nuuŋ yi teeŋ bəniiŋ ŋge, se nuuŋ le, ε bε niiŋ bε yi
tseki.” **15** Befarasii dza be geeŋ be nachε si nuuŋ be fe Jiso
ləŋge bε n'yəru be se kəo wu. **16** Be se tonj bəəŋ bε bee bε
kintutu-u məo kintutu ki bəniiŋ bε Mfəŋ Herø fe Jiso. Be
geeŋ be tee li wuu le, “Wi wu ntiife te kii nəe le o nuuŋ wi
wu cheŋj, o ti tiifi bəniiŋ le dze yi cheŋj li. O ti dzeti ye le
wi wumu nuuŋ chichi kε, kife o ti bichi ye wi li fiee fi
mwε nuuŋ lu kε. **17** Deəni, tee bee wa mbēechε. Nchi beŋ
le te ni te suuti kiŋwaati li Kaisa mfəŋ wu Lo-om, məo te
soo ke le?” **18** Jiso kee fiee fi be gwenini bε fi, biee tee li
bee le, “Beŋ bəniiŋ bε nimi-i bani, ne teeki mi kii la? **19** Be
yeŋj bε kwa wu ne shiiŋ ne suuti kiŋwaati lu we-ε ŋεŋ.”
Be bε bε danali, be nye li wuu. **20** Jiso bii li bee laa, “Kikoo
kini nuuŋ ki noo le? Bukooŋ buni nuuŋ bu noo le?” **21** Be
tuu le, “E ki Kaisa, bukooŋ nuuŋ nəe te bwēe.” Jiso tuu tee
li bee le, “Ne nyee li Kaisa fiee fi nuuŋ fi Kaisa, ne nyee li
Nyə-o fi nuuŋ fi Nyə-o.” **22** Le be woo le, bimfimu wondε
be. Be chine li wuu dza giŋgi. **23** Nee booyaa, Besadusii tè
dza be bε fe Jiso-o. Besadusii nuuŋ kintutu ki bəniiŋ bε tè
shiiŋ be kwengi le bəniiŋ nuuŋ te naa bo li kwe-e kε. Si be
tè be le, be bii li Jiso-o laa, **24** “Wi wu ntiife, Moəse tè tee
le, ‘E wi kwi ŋkemε ŋwaŋ nsinj, ke ŋwaani kəmi le dzəo
kwesi bee wu bie bəəŋ li bukooŋ bu ŋku ŋwaani wulu.’ **25**
Deəni, bəəŋ bε wi wumu tè tsiiŋ bε bee fəni mfomenyaaj.

Wu kaanj tè dzɔ kwεεŋ, kwi bee wu ɳkεmε ɳwanj siŋ, shε kwesi li ɳwaani wu biki li wuu. **26** Fi ka nεε te le be wu biki mɔɔ wu te tuu biki, gεεŋ bo li wu mfomεnyaan li be kwi ye ɳkεmε ɳwanj siŋ. **27** Lεjŋ lεlu, kwεεŋ wulu kwi te. **28** Le deenii, si be bεchu be mfomεnyaan baa tè dzɔ kwεεŋ wulu lε, gii naa ni nuuŋ mfi wu bεniiŋ buti li kwe-e, kwεεŋ wulu nuuŋ kwεε noo?” **29** Jiso tuu li bee le, “Nε chaŋ baa ɳge, kife ne kii ye fiee fi be tsεε le Kijwaati ki Nyɔ-o ke. Ne ti kii ye te buŋga bu Nyɔ-o ke. **30** Ne ni ne kii le naa nuuŋ mfi wu bεniiŋ buti li kwe-e, buniiŋ bee bukεεŋ te tuu le be ni be feti bugoo ke, bεniiŋ mεεŋ ye be tuu be ni be nyεε bɔɔŋ li bugoo li ke. Be gii naa be ni be nuuŋ nεε si bεnchindaa be Nyɔ-o liboo. **31** ε nuuŋ kii mbochu wu bεniiŋ gii naa be ni be buti li kwe-e, ne tè mεεŋ ki teenj ke Kijwaati ki Nyɔ-o ne woo fiee fi ki tiiti li be-enj ni? Nyɔ tè tee le, **32** ‘ε mi Nyɔ yi Abrahaŋ be Nyɔ yi Adzi mɔɔ Nyɔ yi Yakɔ.’ Fi nuuŋ le Nyɔ nuuŋ ye Nyɔ yi bεŋku ke, yi nuuŋ Nyɔ yi bεniiŋ be nuuŋ be yon.” **33** Kintutu ki tè lemi fe woo ntusu wu Jiso tè tuu, wa tè be bεntiife we. **34** Le Bεfarasii woo le Jiso make wε bimfimu bi Besadusii, be banche yi be bε fe wuu. **35** Wi wumu wu tè gbeŋgi kii bεnchi be Nyɔ-o, mɔnche wu bε mbifu wumu le, **36** “Wi ntiife, nchi wu ko wu yaa bεnchi bεchu nuuŋ wu la?” **37** Jiso tuu li wuu le, “Nchi wu ko nuuŋ wu tiiti le, ‘O kɔŋgisi Chaa yi Nyɔ ya be shéŋ ya chi, o nyεε yi ya li yi-i o giki bufii bwo li yi-i buchu.’ **38** Wuni nuuŋ nchi wu limfwe wu ko wu yaa bεnchi bεchu. **39** Wu biki se nuuŋ nεε si wεε. Wu nuuŋ le, ‘O kɔŋgisi ɳwaana siɔ kɔŋgisi yi ya.’ **40** Biee bichu bi nuuŋ le kijwaati ki bεnchi, mɔɔ bi

nuuŋ le Biŋwaati bi bentomfɔŋ bɛ Nyɔ-ɔ, bi lemi li bənchi
bɛ bɛfɛ bani-i.” **41** Si Befarasii tè taashɛ fe le, Jiso dza bii
mbifu wumu li bee laa, **42** “Nɛ beechi le la kii Kinsofu ki
Nyɔ tè kaache? Nɛ beechi le ε ŋwanɛ noo?” Be tuu li wu
le, “Nuuŋ ŋwanɛ kini ki Mfɔŋ Daafi-i.” **43** Jiso se kaari bii
li bee laa, “Si nuuŋ ŋwanɛ kini ki Mfɔŋ Daafi-i le, fi geenj
fi Fiana yi Nyɔ fe Mfɔŋ Daafi se teenyi wu le Taa? Daafi tè
tee le, **44** ‘Taa Nyɔ tè tee li Taa li le shee le kibene keŋ ki
kigɔŋɛ-ɛ, gɛɛŋ bo mfi wu ŋji gɛɛ bəniiŋ bo bɛ mbani-i ɔ
tɔmi bikaa bio li bee.’ **45** ε Daafi teenyi wu le Taa, fi geenj
se tuu ni nuuŋ ŋwani?” **46** Si Jiso tè yo le, wi tè mɛɛŋ
ki keme ke fiee fi tuse li wuu ke. Mbɛɛchɛ booyaa, wi ti
mɛɛŋ ki tuu ke mɔɔ le bii fiee li wuu ke.

23 Jiso dza tee li kintutu ki bəniiŋ le bɛ bɔɔŋ bee bɛ
kintutu-u le, **2** “Bəniiŋ bɛ doonchi bənchi mɔɔ Befarasii
nuuŋ bəniiŋ bɛ dzɔ kintinde ki Mɔɔse. **3** Fi se nuuŋ le, nɛ
ni ne wuki fiee fichu fi bɛ tee li be-ɛŋ, nɛ feti. Se nuuŋ le,
nɛ fe ke fiee fichu fi be feti ke, kifɛ be nuuŋ bəniiŋ bɛ
nimi-i. **4** Be dzeti be yeke bənte bɛ yeki buŋga bu bəniiŋ
le be yiki bəniiŋ bɛ be, be kibɛɛ te mɔɔ mɔŋ le be laa tsan
le be fi be ke. **5** Biee bi be feti bichu nuuŋ nɛɛ le be fe
le bəniiŋ ŋɛŋ be. Muŋko mu bee mu Kiŋwaati ki Nyɔ-
ɔ ko ŋge. Munshɛŋge mu yooŋ yi ndú yi bee nuuŋ mu
ndeeŋ. **6** Be ti giingi fe tsənɔ-ɔ be kɔŋgisi nshewu nuuŋ
fe bəniiŋ guundi be, ε be gɛɛŋ li yih yi nlɛkɛ li Nyɔ-ɔ
be kɔŋgisi nshewu nuuŋ li bintindu bi limfwe-e. **7** Be ti
kɔŋgisi ndendɛ fe waŋ le bəniiŋ ni be yɛshi be, be kɔŋgisi
le bəniiŋ ni be teenyi be le Belabi. **8** Se nuuŋ le, kiiŋ wi ni
beenchi le bəniiŋ ni be teenyi wu le Labi ke, kifɛ nɛ kemi

Wi wu Ntiife nuuŋ nee mumkpaŋ kwaa, beŋ b̄echu baa wi
bee ɻwaani. **9** Kiiŋ ne ni ne teenyi wi wumu li nshe yini
le ε wu Baa wunε ke, kifε ne k̄emi Baa wunε mumkpaŋ
wu nuuŋ liboo. **10** Kiiŋ wi ni beŋ le bε ni bε teenyi wu le
Te Kikoo ke, kifε Te Kikoo wunε nuuŋ mumkpaŋ kwaa,
wu nuuŋ Krai Kinsofu ki Nyə t̄e Kaache. **11** Wi wu nyɔŋa
lε be-eŋ lenti k̄emi le ni nuuŋ wi wu nindi li be-eŋ. **12** Wi
kwikwi wu tsakisi yi yee, Nyə gii yi shiiki wu, wi kwikwi
wu shiiki yi yee, Nyə gii yi tsaaki wu. **13** ɻge wu nyɔŋa we
wunε, beŋ b̄eniiŋ be tiifi b̄enchi mao beŋ Befarasii. Ne baa
b̄eniiŋ be nimi-i! Ne lemi b̄eniiŋ lii, ne baanyi dze yi lii li
bumfɔŋ bu liboo. Beŋ kibεe ne kɔŋgisi ye nle lu ke, ne
tuu ne bangi dze li b̄eniiŋ be kɔŋgisi nle lu-u. [**14** ɻge
wu nyɔŋa we wunε, beŋ b̄eniiŋ be tiifi b̄enchi mao beŋ
Befarasii. Ne gb̄engi ne fiɛngisi bukeɛŋ bɛɛŋku-u, nleke li
Nyə-ɔ wunε deendi le ne doonche yi. Ne ni ne kii le wunε
ŋge gii naa bee.] **15** ɻge wu nyɔŋa we wunε beŋ b̄eniiŋ be
tiifi b̄enchi mao beŋ Befarasii. Ne baa b̄eniiŋ be nimi-i!
Ne dzeti ne dende kwɛɛŋ wuni kwikwi ne lenchi dzɔɔ
yi nyɔŋa yi nyɔŋa le ne weki baa wi wu mumkpaŋ wu
gii fiiki shéŋ to wi wunε wu kimbeenche-ε. ε wu fiiki
le, ne tuu ne fe wu mɛɛshi bee bubefu yaa mao wi wu
gɛɛŋ fe wi wu duti nyimu si-inj, se tuu nuuŋ wi wu nyɔŋa
nɛɛ si beŋ te. (**Geenna g1067**) **16** ɻge wu nyɔŋa we wunε.
Ne baa binyee ne kwengi le ne doonchi baa dzé li b̄eniiŋ
li! Ne baa b̄eniiŋ be kwengi le, ‘ε wi tee fiee, wu chini li
bukooŋ bu yih yi muntofi, ke fi nuuŋ ye nɛɛ fiee kε. Se
nuuŋ le, ε wi tee fiee wu chini nuuŋ li bukooŋ bu kikwa
ki kwa-a li yih yi muntofi-i, ke kɛmao le fe si wu tee wu

chini le.' **17** Binyee bini! Ne baa bibere! Fiee fi ko fi yaa
fimu nuuj fi la? Fi nge nuuj kikwa ki kwa-a mao yih yi
muntofi yi feti se kikwa kilu tuu ki nuuj ffee fi nuuj fi
Nyao le? **18** Ne kweengi te le, 'E wi tee ffee wu chini li
bukooj bu taantaa chi muntofi-i, ke fi nuuj ye te ffee ke.
Se nuuj le, E wi tee ffee wu chini nuuj li bukooj bu ffee
fi wi fe muntofi lu, ke kemao le fe si wu tee wu chini le.'

19 Binyee bini! Fiee fi ko fi yaa fimu nuuj fi la? Fi nge
nuuj nya yilu mao taantaa chi muntofi-i chi wu fe se
nya yilu nuuj ffee fi nuuj fi Nyao le? **20** Fiee fi nuuj lu
fies le E wi chini li bukooj bu taantaa chi muntofi-i, ke
wu chinoo nee le mao li biee bichu bi nuuj lu-u. **21** E wi
chini li bukooj bu yih yi muntofi-i, ke wu chinoo li yih
yilu mao li Nyao yi ntsiij lu-u. **22** E wi chini li kweenj wu
liboo li, ke wu chinoo te nuuj li kabara wu Nyao mao li
Nyao yi shiiti lu. **23** Nge wu nyoga we wune bej beniij
be tiifi benchi mao benj Befarasii. Ne baa beniij be nimi-
i! Ne ti nyee kimbe kimumkpaj li Nyao lenti le bimbe
yoofi-i bi bejjo be ne keeti ne giki le mbasi le yi ni yi yiki,
ne tuu ne fengi ffee fi luuti fi nchi tiiti kii fi le ne ni ne
feti, fi nuuj le ne ni ne feti biee bi tsaaq li beniij li, ne
keeti nshiij li beniij li mao le ne gee shenj li Nyao. Ne
kemi le ne fe biee bilu bichu ne te she fimu ke. **24** Binyee
bi doonchi dzé li beniij bamu bini! Ne kongisi mbusu
finyunyu le mbiij li, se nuuj le, ne tuu ne miyi nyaq yi
nyoga le shenj! **25** Nge wu nyoga we wune, bej beniij be
tiifi benchi mao benj Befarasii. Ne baa beniij be nimi-i! Ne
tsootsi muka be sho bwij kwaa, se nuuj le, biee yise biee
le nuuj bi ne lochi li beniij li mao bi lii yine funyi. **26**

Binyee bi Befarasii, saa yeej ne tsootse muka be shó lenti kwe, se mu ni mu wuuti te li bwiŋ. **27** Ngé wu nyɔŋa we wunc, beŋ beniŋ be tiifi banchi mao beŋ Befarasii. Ne baa beniŋ be nimi-i! Ne baa si dzíŋ yi be nache be fwa yi toncherere yi yengi lii bujŋ, se nuuŋ le, lenti lelu nuuŋ e le yise be biŋkomfu bi goon yi beniŋ le mao biee bi nyendi bichu. **28** E le si ne gwiyi baa lii le ne baa beniŋ be tsaan, se nuuŋ le, lenti laa e le yise be kimfi mao biee bifi bi fere. **29** Ngé wu nyɔŋa we wunc, beŋ beniŋ be tiifi banchi mao beŋ Befarasii. Ne baa beniŋ be nimi-i! Ne gwendi dzíŋ yi be ntomfɔŋ be Nyɔ-o, ne nachi te dzíŋ yi beniŋ be tè tsiiŋ ntse wu tsaan, ne nachi yi dzeen. **30** Ne feti le ne doonchi le, ‘Gii nuuŋ le te ni te nuuŋ lu li mfi wu betaas besen wee, gii te lemi ye fiseŋ fe ffee fi be tè feti le be ni be woyi be ntomfɔŋ be Nyɔ-o fisee ke.’ **31** Ne tiiti baa le, ne tiiti nuuŋ kii bikoo bine ne tuu ne teendi be bimfimu bine le ne baa nuuŋ bœŋ be beniŋ be tè woye be ntomfɔŋ be Nyɔ-o baa. **32** Gené yeej limfwe, ne meeshi nime chi bechaa bene tè bechi! **33** Yó yini! Kinjøke ki mu faa le kini! Ne beechi le be nuuŋ te naa gee beŋ fe wi wu nyɔŋa-a ke ni? (**Geenna g1067**) **34** Si fi nuuŋ le, mi nse ntuuə mi nton be ntomfɔŋ be Nyɔ-o le be-eŋ mao le beniŋ be bufii le be beniŋ be tiifi banchi. Ne gii ne naa ne woye bamu, ne taye bamu li bintaan li ne fiaan bamu li yih yine yi nleke li Nyɔ-o, ne beeŋ bikaa le bamu jin bintsii bichu bi be giingga li bi-i. **35** Ne gii ke ne fe le se ḥgɔŋ me beniŋ bechu be tè tsiiŋ ntse wu tsaan li nshe yini-i be be tè woye, nuuŋ fe bene fa. Ngɔŋ mani gii naa me nuuŋ fe bene fa mbɛeche li me Abe wu be tè wo nchoru ffee nsin, mbɛ mbochu li me

Sakariya wu ḥwanε Belekayε wu nε tè wo kintikinti ki yih yi muntofi-i bε taantaa chi muntofi-i. **36** Ntee bej cheεj le, mudzɔŋ mu biee bini bichu gii mu kɔɔ kingɔkε ki dεeni kini kichu.” **37** Le Jiso yø ni, bεeni yi le, “Hebee Jerosalej! Hebee Jerosalej! We wu woyi bε ntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, o tuu o tomi bεniij bε Nyɔ tuumi li wε-ε bε ta! ε kinga kime ki mi ḥgwεnɔɔ le mbanche bɔɔŋ bo nee si ni shee ti banchi bɔɔŋ bee foochε bε bibe biee lε, o se tuu o faaŋ? **38** Biche o ḥεj, bε chine baa yih ya, yi gii yi to kichiiye. **39** Ntiitɔo te li wε-ε le o mεεj ye le o tuu o ḥεj mi ke, ḥgenu mbochu mfi wu o gii naa o tee le, ‘Nyɔ tiŋ yε mwε li wi wu bεε li bukooŋ bu Taa Nyɔ-ɔ.’”

24 Le Jiso bo li yih yi muntofi-i, ni giingi, bɔɔŋ bee bε kintutu kiŋgi be bε li wuu lichiŋ be doonchi yih yi fe yih yi muntofi-i li wuu. **2** Se nuuŋ le, Jiso tuu tee li bee le, “Nε ḥεj baa yih yini ni? Ntee bej cheεj le tete chi mumkpaŋ nuuŋ te she li chimu liwe bε mεεj ki bache ke chi fekwiiŋ nsij ke.” **3** Le Jiso gεεj miri shee li ḥkume wu Biti bi Oli-if, bɔɔŋ bee bε kintutu-u kiŋgi bebe, be bε fe wuu be bii laa, “Tee bee mfi wu biee bini gii bi yene, bε ffee fi gii fi doonchε mfi wu o gii o kaari o bε, o se tuu o tee bee mfi wu ntse wu li nshe yini-i gii ma?” (**aiōn g165**)

4 Jiso tuu li bee le, “ጀεj yεεj le kiŋ wi ni yεεj bε bej nε taŋ dze ke. **5** Nε kεε le bεniij ḥge gii be bε be dzɔɔ bukooŋ bwej be gεε limfwe, wi ni kweŋgi le ε wu Kinsofu ki Nyɔ tè kaachε. Mfi wu be gii be ni be feti lε, be gii be ni be yεŋgi bε bεniij ḥge be tendi dzé. **6** Nε gii nε woo bε tundi dziŋ, nε ni nε wuki bεntoŋ te le dziŋ yε lu. ε nε wuki lε, kiŋ shér ni yi soomi bej ke. Bini bεε biee bi

kəmi le bi bə bi ka. Se nuuŋ le bi doonchi yε le ntse wu li nshε yini-i mao kε. **7** Kwεεŋ gii wu ni wu tundi dziŋ bε wumu, mfəŋ wumu tundi dziŋ bε wumu. Nshε gii yi ni yi nduŋgi li bintsii li, li bintsii li, dzeεŋ ni yi keeti. Bini biee mεεŋ biee fintεŋ si ntunu wu kwεεŋ ti bεechi. **8** Biee bini bichu biee si mfi wu kwεεŋ ti bεechi ntunu. **9** Beniiŋ gii be nyε beŋ bε ni bε liti beŋ, bε ni bε woyi beŋ. Bitoŋ bichu ni bi baanini beŋ kii bukoŋ bweŋ. **10** Bedεenī beniiŋ ŋge ni be tusi bikaa lijŋ, be kəmi mbani, be kabini mao yi yibe. **11** Beniiŋ ŋge bε yεŋgi le ε Nyɔ yi toŋ be gii be busε be ni be yεŋgi be beniiŋ ŋge. **12** Si bubefu gii bu yaŋ bu gεεŋ limfwe le, fi gii fi fe se kiŋkəŋgise ki beniiŋ le ŋgee to wεε. **13** Se nuuŋ le, wi wu gii kaŋ shεŋ gεεŋ bo fe kimεrisε gii bənε. **14** Be kəmi le be ni be tiifi nton wu dzeεŋ wuni kii bumfəŋ bu Nyɔ-ɔ gεεŋ bo li kikoo ki nshε-ε kichu, bitoŋ bichu se woo, se ntse wu li nshε-ε yini-i naa ma. **15** Bedεenī mfi wu ne ŋεŋ ffee fi bəndi yi fi nuuŋ fi biifi kintsii fi ntomfəŋ wu Nyɔ wu Danyε tε tee kii fi, fi lemi li yih yi muntofi, (wi wu teenyi kiŋwaati kini woo fini bujəŋ,) **16** beniiŋ be nuuŋ Judiya kifi be miri li bεŋkume-ε. **17** Kiiŋ wi wu nuuŋ le yi-ih lewe tuu shee le le dzəo ffee li yih ke. **18** Kiiŋ wi wu nuuŋ liwε tuu kaari le gεεŋ dzəo kiŋkoŋ ki foche ke. **19** ŋge wu nyɔŋa wε li jo yεε li bukeεŋ be nuuŋ be fe-e, mao be kisi bənε. **20** Ne leki li Nyɔ-ɔ le kiiŋ wuni ŋgwəti nuuŋ mfi wu fokpəŋ, ke jobε chi beshiinshi ke, **21** kife ŋge wu ŋge gii nuuŋ li wεε mfi-i, ŋwaani wεε ŋge ti mεεŋo saa ki nuuŋ ke lu fe mbεεchε si nshε tε bεechi mbε mbochu dεenī ke, ŋwaani wεε ŋge mεεŋ yεε naa nuuŋ lu ke. **22** Nyɔ tε gii mεεŋ ki gate ke li

jo yilu kε, wi mumkpaŋ gii wu bochε-ε lu kε. Se nuun le Nyɔ tè gate jo yilu kii bəniiŋ bee bε tè tsaa. **23** Gii ni nuun li mfi wu wεε, ε wi kwengi li be-en le, ‘Biche yeeŋ ne ɳεŋ, kinsofu ki Nyɔ tè kaachε kεe ke feni! Dεeŋ le, ‘wε fe fiiyε!’ Kiiŋ ne ni beŋ kε. **24** Ne ni ne kii le bəniiŋ gii naa be ni be bεε be yεŋgi le be baa nuun binsofu bi Nyɔ tè kaachε, bamu ni be kwengi le ε be bentomfɔŋ bε Nyɔ-ɔ, be ni be feti biee bi tεemi bi doonchi bunja bube, be fe tε bintε wa bi biee lε, le be yeeŋ be bəniiŋ se be taŋ dzé, be gii be gwene le be yeeŋ mɔɔ be bəniiŋ bε Nyɔ tè tsaa, ε dze bo lu. **25** Yike yeeŋ ne woo, mi nteeo biee bini li be-en se bi naa bi ka. **26** Bεdeeni, ε bəniiŋ dza be tiiti li be-en le, ‘Biche yeeŋ ne ɳεŋ, Kinsofu ki Nyɔ tè kaachε kεe libuka,’ kiiŋ ne ni gεeŋ lu kε. Kε le, ‘Biche yeeŋ ne ɳεŋ, wε li yih lenti kibεε,’ kiiŋ ne ni beŋ li bee kε. **27** Ne ni ne kii le si dzaan ti leebei liwe lε kimbe ki jobε tεti, yi yene yi gεeŋ yi bo fe jobε sechi, ε lε si mbe wu ɿwanewi gii naa nuun. **28** ‘E fe gwini chi ffee lε nuun, ε neε fe fe biŋguru banchi.’ **29** Mfwaa mumkpaŋ fe mfi wu ɳεŋ wu nyɔŋa wuni bε wu ka, jobε dza chi jiŋ, kwii tε neεŋ kε, muntsɔŋ dza liboo mu weyε, biee bi liboo bichu bi kεmi bunja seεse. **30** Se ndoonchε wu ɿwanewi yene liboo. Biton bichu bi li nshe-ε bechi bi ni bi fuuti be kwe. Beniiŋ gii be ɳεŋ si ɿwanewi bεε li kiku-uŋ liboo be bunja mɔɔ bunɔŋa. **31** Fe sɔŋ yi nyɔŋa gii yi yɔ liboo, biee ton bεnchindaa bee be gεeŋ li boo yi naa yi li nshe-ε, be yee mɔɔ liboo, be banche beniiŋ bee be tè tsaa. **32** Laanche yeeŋ ffee li kigume-ε. Ki bεε fe ki sanyε yεŋε, bibe bechi mbøche li ki-i, ne kεe le ndzeεŋ yε tseke. **33** Neε le ε ne ɳεŋ biee bini bichu keti, ne kεe le

mfi wulu we tseketséké mfweenj. **34** Ntee benj cheej le kingóké ki deeni kini nuuj ki te naa ma biee bini bichu mœej ki ka kε. **35** Kiboo bee nshe gii bi ka, se nuuj le je yej nuuj te naa ka kε. **36** Wi nuuj ye mœ lu wu kii jobe chilu, mœ mfi wulu kε. Mœ benchindaa be Nyɔ-ɔ be liboo mœ ñwanɛ Nyɔ kii ye te kε. ε Nyɔ Baa yi yi mbiij kwaa yi kii. **37** Nee si fi te nuuj li mfi wu Noa li le, ε le si fi gii fi nuuj li mfi wu ñwanewi gii kaari be. **38** Tè nuuj mfi wu dzœ ti mœej ki yise ke li kikoo ki nshe kε, benniij nuuj fibee, be jii biee, be wundi biee, bukeej be bunij feti bugoo, benniij nyee boøø be bukeej li bugoo li, gœej bo jobe chi Noa tè le yih yi li dzœ li, **39** benniij belu tè kii ye fíe fi gii fi ka kε, gœej bo mfi wu dzœ tè yise li nshe-ε yi too be bechu yi gœej be be. ε le si fi gii fi nuuj jobe chi ñwanewi gii naa be. **40** Bunij befe gii be ni be nuuj liwε, be dzœ mumkpañ mumkpañ shε. **41** Bukeej befe gii be ni be geki buneej fe jeenj, be dzœ mumkpan mumkpan shε. **42** Bedœni, ne tengi yeej kife ne kii ye jobe chi Taa wune gii naa be kε. **43** Ne kii le ε te yih kε mfi wu wih gii be butuu, te lee kε, ni kiichi, te chine le be bondε yih ye kε. **44** Fi se nuuj le, ne kemi le ne ni ne tengi kife ñwanewi gii be li mfi wu ne kii ye kε-ε. **45** ñwanɛ nime wu cheej mœ wu kemi bufii nuuj wu la? ε nee wu te kikoo we gœe wu le ni bichi fe yih ye le ke mfi kœche, nyε biee bije li boøø bee be nime-ε ni? **46** Kinæetinæ kinøña gii ki nuuj ki ñwanɛ nime wu te kikoo we gii ke wu be ñεj ε wu fe nime tsaanj si bee gœe. **47** Ntee benj cheej le te kikoo we gii be yeeki wu ni bichi le biee biee bichu-u. **48** Se nuuj le ε ñwaanc nime wulu dza tuu kemi kinge ki bifi, wu tee li yi yee le,

‘Te Kikoo wəj nuuj te kaari tsekə ke’, **49** ε wu bəchi tuki
bəoŋ bə nime-ε bamu bə bee be nindi baa, jii biee tuu
wundi biee bə beniiŋ bə wundi mbiinj, **50** ke te kikoo we
gii dza taa mbundə jobə chimu chi beechi ye məə mfi wu
kii ye ke. **51** ε wu mbundə le, nyε ɳge li ɳwani wu nime
wulu-u, tuumi wu gεεŋ ni nuuj li kintutu ki beniiŋ bə
nimi-i, ni nuuj fe beniiŋ gii be ni be dii be jii ɳgesi.”

25 “Bə nuuj bə maa bumfəŋ bu liboo bə bəsəoŋ bə
bukεεŋ le bamu yoofi bə tè dzə belambo bə bee, le be
gεεŋ be taŋ nyuŋ wutso be chine wu. **2** Bətiinu tè nuuj
bibere, bətiinu nuuj bə bufii le. **3** Fi se ka le be tè nuuj
bibere baa tè dzə belambo bə bee ndzətsu mεεŋ mamu
siŋ, **4** bə bufii le baa se dzə belambo bə bee məə sho yi
mεεŋ mamu lu lichiŋ. **5** Le be gεεŋ be ni be təŋgi nyuŋ
wutso wulu, le ni chiiti yi li mbεε, chilefə dza chi kəə be,
be bəchi nlefū. **6** Le bo butuu kintikinti, be dza be woo si
wi wuuyi le, ‘Yiyi-i yiyi-i yiyi-i, biche yεεŋ ne ɳεŋ, nyuŋ
wutso wulu fəsəo looo! Bo yεεŋ ne bə ne fi wu looo’ **7**
Bəsəoŋ bə bukεεŋ le baa bəchu dza we be yεεki belambo
bə bee. **8** Bəsəoŋ bə bukεεŋ le be tè nuuj bibere baa se tee
li bə bufii le baa le, ‘Nyε yεεŋ bee fe mεεŋ mene. Belambo
bəsəŋ shiiti baa.’ **9** Bə bufii le baa se tuu le, ‘Wohoo, me
nuuj te kəche li təəbeŋ bəchu ke. Gεεŋ yεεŋ nuuj fe be
kabini, ne go mene.’ **10** Si be tè gεεŋ le be go le, nyuŋ
wutso wulu she fesi. Bə tè nache yi kituŋ be təŋgi baa,
biee be gεεŋ be le bə wu li yih yi tsənə chi bugoo le, bə
bəŋ kigoo. **11** Lejiŋ lelu, bəsəoŋ bə bukεεŋ le bamu bə tè
gεεŋ le be go mεεŋ baa fesi, be leŋ mfweeŋ be tiiti le, ‘Te
Kikoo, te kikoo, gwiye kigoo te le.’ **12** Se tuu li bee le,

‘Chεεŋ chεεŋ ɲkii yε berŋ ke.’ **13** Fi se fiee le, ne nachε yi, ne ni ne tεŋgi, kife ne kii yε jobε mɔɔ mfi wulu ke. **14** Mfi wulu gii ni nuuŋ si wumu wu tε weki le gεεŋ ndendε, teenj baoŋ bee be nime nyε kwa we li tsáŋ yi bee. **15** Tε nyε ɲwani wu nime wumubebabi be kwaa betiinu, nyε wumubebabi befε, nyε wumu babi wu kwa mumkpaŋ. Tε nyεe le biki si bunga bu wi nuuŋ. Si tε nyε le, la ndendε we. **16** ɿwaŋ wu nime wu tε fi bebabi be kwaa betiinu wε, tε gεεŋ mfwaa mumkpaŋ fe waŋ lu, ji mbeŋ le bebabi betiinu. **17** Wu tε fi bebabi befε wε, tε fe waŋ lu, ji mbeŋ bebabi befε le lewe. **18** Se nuuŋ le, ɿwaŋ wu nime wu tε fi babi wu kwa mumkpaŋ wε, tε gεεŋ ffee chij kitoo nyike kwa wu te kikoo wεe le lenti. **19** Si te kikoo wu baoŋ be nime wulu tε la ndendε wε le, tε gεεŋ tsiiŋ le ɲge. Le kaari be, teenj baoŋ bee be nime, le be be, be bee nachε biee. **20** ɿwaŋ wu nime wu tε fi bebabi be kwaa betiinu wε be kituj be bebabi yoofi, tee le, ‘Te Kikoo, o tuu o nyε mi bebabi be kwaa betiinu, biche o ɲεŋ ntuu nshe mi mfe waŋ lu, mi ɲkeme bebabi bamu bitiinu le lewe.’ **21** Te Kikoo we tee li wuu le, ‘Kiyɔɔni kinɔŋja. ε we ɿwaŋ wu nime wu dzeenj mɔɔ wu chεεŋ! O tuu o she o nuuŋ tsaŋ le mbiche le ffee fi nteŋ bujɔŋ. Bedεeni, ɲgii ɲgee wε deεni o ni o bichi te le fi nɔŋa-a. Be o woo bujɔŋ be te kikoo wa.’ **22** ɿwaŋ wu nime wu kwa we tε nuuŋ bebabi befε wε te le, tee le, ‘Te Kikoo, o tε nyε mi bebabi be kwaa befε. Biche o ɲεŋ, ntuu nshe mi fe waŋ lu, mi ɲkeme bebabi bamu be kwa befε le lewe.’ **23** Te Kikoo we tee li wuu le, ‘Kiyɔɔni kinɔŋja. ε we ɿwaŋ wu nime wu dzeenj mɔɔ wu chεεŋ! O tuu o she o nuuŋ tsaŋ le mbiche le ffee fintε-εŋ bujɔŋ.

Beddeeni, njii njee we deeni o ni o bichi te le fi noja-a. Be
o woo bujor be te kikoo wa.’ **24** Le njwaŋ wu nimə wumu
wu tè nyε babi wu kwa mumkpaŋ we be le, tee le, ‘Te
Kikoo, nkii le o nuuŋ wi wu teemi le dzaa. O ti wechi fe o
meeŋ ki tɔye ke, o se banchi giŋ yɔɔ ti meeŋ ki tuŋ ke. **25**
Beddeeni ntè chendi njeeŋ nyike kwa wa fetoo. Biche o
njεŋ, wuuŋ kwa wa, ko.’ **26** Te Kikoo we tuu li wuu le, ‘E we
njwaŋ wu nimə wu bifi, o we kininge! O ti kii le nti nj'wechi
meeŋ ki ntɔye ke, mbaanchi giŋ meeŋ ki tuŋ ke. **27** Si o
tuuɔ kii le, tuu nuuŋ o kiri kwa wεŋ li yi h yi be kichi kwa
lu, le ke mfi wu mi nkaari mfi kwa wεŋ be mbeŋ le lewe.’
28 Si tè tee le, tee le be fi babi wu kwa wulu li wuu, be nyε
li wi wu kεmi bεbabí be kwa yoofi wε-ε. **29** Le be kεε le wi
wu kεmi, be gii be naa be tondε wu kεme njε. Se nuuŋ le
wi wu kεmi yε ke, mɔɔ nuuŋ fi niiŋ fi kεmi be gii be fi li
wuu. **30** Si tè tee le, tee le, ‘Lome yeeŋ kibere ki njwaŋ wu
nimε-ε kini li kijibe lekuuŋ, fe gii ni dii jii njesi.’ **31** Gii ni
nuuŋ mfi wu njwanewi kaarisi bεε li bunɔŋa bwē li, ni
bεε be benchindaa be Nyɔ-o bεchu, gii shee li kabara we
wu bunɔŋa. **32** Bitɔŋ bichu bi li kikoo ki nshe gii bi leŋ wu
limfwe, se gate be li bintutu bife si wi wu njkiiche ti gatini
nshɔŋ buu li bí linti le. **33** Gii gεε nshɔŋ le kibene ki
kigɔŋε-ε, se gεε bí le kibene ki kimese-ε. **34** Wu wu Mfɔŋ
gii tee li be nuuŋ le kibene kee ki kigɔŋε-ε le, ‘Bεniŋ be
Taa tiŋ mwε li bee, be yeeŋ ne kεme bintsii le bumfɔŋ bu
be nachε li be-eŋ mbεeche si be tè tɔŋ nshe, **35** kife dzeŋ
tè wuu mi, ne nyε mi biee bijε. Ndɔŋ tè wondε mi, ne
nyε mi ffee nj'woŋ. Ntè nuuŋ kilɔ, ne fi mi. **36** Ntè nuuŋ
bwij kilεrε, ne lii mi ndu. Ntè njendi ne be ne yesi mi.

Ntè nuuŋ li yih yi ncha-a, ne be ne yesi mi.’ **37** Gii ke wu
tee le, benniŋ be tsaŋ ba se tuu be bii li wuu laa, ‘Taa, ε
mfi wu la wu te tè ḥen we dzeen wuu we, tè nyε we biee
bijε, be mfi wu la wu ndəoŋ tè wondε we te nyε we fiee o
won? **38** ε mfi wu la wu te tè ḥen we o nuuŋ kilo, te fi
we, be mfi wu la woo tè nuuŋ bwiŋ kilere, te lii we ndu?
39 ε mfi wu la wu te te ḥen we o gendi o nuuŋ te li yih
yi ncha-a, te se be te yesi we?’ **40** Mfəŋ se tuu li bee le,
‘Ntee beŋ cheeŋ le, si ne tè feti biee bini, li wi wu ḥkwεŋ
li bəŋwaanεŋ bani-i, ne tè feti nuuŋ li mi-i.’ **41** Bedeeŋi,
gii tuu tee li be nuuŋ le kibene kee ki kimese baa le, ‘Beŋ
be kinləo le bani, dza yeeŋ mi limfwe, ne geεŋ ne le li ḥge
wu kimake-ε wu be tè nachε li kinkundi be benchindaa
bee li, (*aiōnios g166*) **42** kife dzeen tè wuu mi, ne ti meεŋ ki
nyε ke mi fiee fijε ke. Ndəoŋ tè wondε mi, ne faaŋ nyε mi
fiee fi ḥ'wone. **43** Ntè nuuŋ kilo, ne tè meεŋ ki fii mi ke.
Ntè nuuŋ bwiŋ kilere, ne tè meεŋ ki lii ke mi ndu li bwiŋ
ke. Ntè ḥgendi, ntuu nuuŋ li yih yi ncha-a, ne ti meεŋ
ki be ke le ne yesi mi ke.’ **44** Be se tuu be bii li wuu laa,
‘Taa, ε mfi wu la wu te tè ḥen we dzeen wuu we, ke ndəoŋ
wondini we, o nuuŋ kilo, ke bwiŋ kilere, o gendi, be li yih
yi ncha-a, te se meεŋ ki fi ke we ke?’ **45** Se tuu li bee le,
‘Ntee beŋ cheeŋ le, si ne ti meεŋ ki fe ke biee bini li wi
wu ḥkwε-εŋ li bəŋwaanεŋ bani ni ke, ke ε li mi li ne ti
meεŋ ki feε ke.’ **46** Beeyε benniŋ gii be geεŋ be le li ḥge wu
kimake-ε. Se be nuuŋ tsaŋ baa geεŋ be le fibee nuuŋ li
ntse wu shaŋ wu nuuŋ te ma ke.” (*aiōnios g166*)

26 Le Jiso yo biee bini bichu mεeshi, tee li bəŋ bee be
kintutu-u le, **2** “Ne keε le shεŋ jo faa, ni nuuŋ Tsəno chi

N'yafuwhee, bε gii bε nyε ɿwanewi li tsanj yi bεnij li be ta
wu li kintaaj li.” **3** Nεe li mfi wulu, bεte muntofi bε nəja
bε nəja bε bεnij bε seki kwεεj se gεεj be lε ntsuun lε
ntɔ wu Kaifas wu tε nuuŋ kikoo ki bεte muntofi, **4** be biee
be dzɔ ntaj si be gii be wεεj be se kɔ Jiso, be wo. **5** Si be
tε dzɔ ntaj lε, be tee le, “Kiiŋ te ni məŋ ffee fini li mfi wu
Tsəno-o kε, kife ε te məŋ, fi bε bε kwejε lε bεnij li lenti.”
6 Le Jiso tuu ni nuuŋ lε kitoŋ ki Bεtani-i, li Simu wu wi wu
chigɔŋ chi nəja yih, **7** be shee be jii biee, kwεεj wumu
dza le lu kəmi mεεj mamu mε seendi lε fika fimu fi bε
nache bε tεtε, me tεemi kwa ȳge, tumi li kikoo ki Jiso-
o. **8** Le bəoŋ bε Jiso-o bε kintutu-u ȳεj lε, ffee filu təŋ
be shén ȳge. Be tee le, “Bifisi mεεj melu kii la? **9** Bee
nuuŋ bε kabe mεεj melu li kwa ȳgee, bε nyε kwa wulu li
bεnij bε kifoo lε.” **10** Se nuuŋ le, Jiso tε kεe mbεechε
wube, tee li bee le, “Nε nyε ȳge li kwεεj wuni kii la? Wu
fəo nuuŋ ffee fi dzeen li mi-i. **11** Nε ni ne kii le bεnij
bε kifoo lε gii be ni be nuuŋ bε beŋ mfi kwi, se nuuŋ le,
nuuŋ te nuuŋ tεbeŋ mfi kwi kε. **12** Wu shooshəo mεεj
mani li yi yeeŋ ni le nache nuuŋ si bε gii be diye mi. **13**
Ntee beŋ cheeŋ le mao nuuŋ feŋ fe bε gii bε ni be tiifi
ntoŋ wu dzeeŋ wuni li kikoo ki nshe kichu, bε gii be ni be
tiiti kii ffee fi kwεεj wuni fe bε se ni be kiimi wu.” **14** Wi
wumu li kintutu ki bəoŋ bε Jiso bε yoofi ntsə bεfe baa wu
bε tε teenyi le Judas Iskaliyə dza gεεj ȳεj bεte muntofi
bε nəja bε nəja, **15** bii li bee laa, “E mi nyε Jiso li tsanj
yinε-ε, ne nyε mi la?” Be biee be fa bε siri mbaanshee bε
nyε li wuu. **16** Mbεechε li mfi wε, bεchi wεki dze yi gii
nyε Jiso li tsáŋ yi bee. **17** Le ni nuuŋ jobε chi ȳkosi chi

Tsənə chi Kibele ki bə məenj ki gəe ke kishee le kə, bəəŋ bə kintutu-u bə Jiso bə fe wuu, be bii li wuu laa, “O weki le tə geenj te nachə fe o gii o ji Tsənə chi N'yafuwee chilu nuunj feŋ?” **18** Tuu li bee le, “Genə yeeŋ fe la nyəŋa ε ne ḡej wi, ne tee li mwə le, ‘Wi wu Ntiife teeə le mfi we kochəo. Gii ji Tsənə chi N'yafuwee bee bəəŋ bee bə kintutu-u li wəε yih.” **19** Bəəŋ bə kintutu-u belu geenj be fe neε si Jiso bee tee li bee, be biee be nachə biee bijə bi Tsənə chi N'yafuwee chilu lu. **20** Le ni nuunj le fəmfo-o, shee bee bəəŋ bee bə kintutu bə yoofi ntsə bəfe baa le be ji biee. **21** Le be ni be jii, dza tee li be le, “Ntee li be-eŋ cheenj le, wi wumu li be-eŋ lenti gii kabə mi.” **22** Si bee tee le, bəəŋ bee bə kintutu-u dza be to nshiiŋ nshiiŋ, be bəchi be biiti li wuu mumkpaŋ mumkpaŋ laa, “Nuunj bo mi ni Taa?” **23** Tuu li bee le, “Wi wu gii kabə mi ε wi wu təε wu gii tə bike kibene le sho-o. **24** Ijwanewi gii geenj neε fiee si be tə tsəε kii wu. Se nuunj le, kinləo kinəŋa kəe li wi wu kabə Ijwanewi-i. Fi tə dzəəŋ ḡe le gii bə ba wu ki bie ke.” **25** Judas wu tə nuunj le gii kabə Jiso bii te li wuu laa, “Nuunj bo mi ni, Wi wu Ntiife?” Jiso tee li wuu le, “O teeə bə kimfime ko.” **26** Si be tə jii biee le, Jiso dza dzə kibele, nyə kiyəoni li Nyə-ə, booyə nyə li bəəŋ bee bə kintutu-u tee le, “Kə yeeŋ ne ji, yini nuunj yi yəŋ.” **27** Tuu dzə te fika, nyə kiyəoni li Nyə-ə nyə fika filu li bee tee le, “Wone yeeŋ ne tase beŋ bəchu. **28** Mani nuunj ḡəŋ meŋ me Nyə ji leh lu me bo kii beniŋ ḡee, le se feeki bibifi bi bee. **29** Ntee beŋ le məenj ye ntuu ḡ'woŋ mbiin me fingeetə fi leendi mani mbəeče dəenə, nsiij geenj bo jobə chi ḡii naa ḡ'woŋ me feŋ təebəŋ lenti le bumfəŋ bu Baa weŋ ke.”

30 Le Jiso bee bəəŋ bee bə kintutu-u məeshi, be yoo jumi chi n'yəənchə, be dza be michi be giŋgi li ŋkumə wu Biti bi Oli-if. **31** Si Jiso bee bəəŋ bee bə kintutu-u tə giŋgi le, dza tee li bee le, “Butuu bu bəŋ buni bəŋ bechu gii ne chee bikaa lijin kii fiee fi gii fi ka bə mi. Fi fiee si be tə tsəe Nyə tiiti le, ‘Ngii ŋ'wo kiŋkiichə nshəəŋ kintutu ki nshəəŋ le se saange.’ **32** Se nuun le, mfi wu Nyə buu mi li kwe-e, ntoo mbəŋ li be-en Galili.” **33** Se Pita biee tee fiee li wuu le, “E bəniŋ bechu chee bikaa lijin kii fiee fi gii fi ka bə wə, ε bə nyə nte chee bikaa lijin te ke.” **34** Jiso tee li wuu le, “Ntee wə cheŋŋ le butuu bu bəŋ buni, nyineshee gii ke yi təŋgəo, nuun ɔ̄ faaŋ mi kiŋga kiteetə.” **35** Pita tee li wuu le, “Məo nuun le ŋgii ŋkwi təe wə, nuun be te faaŋ wə ke.” Si tə tee nəe le, bəəŋ be kintutu-u bə Jiso bamu baa bechu tee nəe te le. **36** Jiso bee bəəŋ bee bə kintutu-u gəeŋ be le li wə wu biti bi muntaaŋ le wumu, wu bə teenyi le Gesemani, tee li bəəŋ bee bə kintutu baa le, “Shee yeeŋ fəni ŋ'waaki yi fənggoŋ fəmu nleke li Nyə-o” **37** Dzə Pita bee bəəŋ be Dzebedii be bəfə baa, bee be gəeŋ. Se bəchi nuun nshiiŋ nshiiŋ, shéŋ yee kəeti. **38** Biee tee li bee le, “Shéŋ yeeŋ yee nshiiŋ nshiiŋ ŋge nuun kəe ŋkwii. Shə yeeŋ fəni ne ni ne təŋgi.” **39** Jiso dza fe kiŋgi gəeŋ limfwe niij, we chirj bushi fəkwiiŋ, ləki li Nyə-o le, “Baa wəŋ, ε dze nuun lu yi nuun nəe o fe le fika fi ŋge-ε fini ka mi ŋ'wonu siŋ, o fe. Se nuun le, kiiŋ o ni fe si ŋkəŋgisi ke, fərə nuun si o kəŋgisi.” **40** Dza kaari to lijin fe bəəŋ bee bə kintutu, ŋəŋ si be liiti. Bii li Pita laa, “Fi nuun le ε bə nyə ne te shee we bə mi le bo si mfi ntəŋ mumkpaŋ ke ni? **41** Ne nuun yeeŋ we, ne ləki li Nyə-o kii

ne ni le li mənchə. Fi nuuŋ cheeŋ le shéŋ kəŋgisi lə, se nuuŋ le nyəŋ yi bwiŋ nuuŋ fəe.” **42** Tuu kaari gəeŋ kiŋga kifc ləki li Nyɔ-ɔ le, “Baa wəŋ, ε fi nuuŋ le ε bε nyε fika fini tε ka fuki fe mi ŋ'woŋ siŋ ɔ fe nε si ɔ kəŋgisi.” **43** Le tuu kaari to lijiŋ ka ŋεŋ si bəoŋ bee bε kintutu-u liiti kifc chilefε te nuuŋ be le lii ŋge. **44** Tuu ka she be, kaari gəeŋ tuu ləki li Nyɔ-ɔ kiŋga kiteetc, ləki li Nyɔ-ɔ tiiti nε nuuŋ fiee fi bee saa tiiti fiee. **45** Tuu kaari to lijiŋ fe bəoŋ bee bε kintutu tee li bee le, “Nε mεeŋ baa ne liiti ne fufini fine ni? Biche yeeŋ ne ŋεŋ, mfi kəchəo kituŋ. Be kabε baa ŋwanewi li bəniij be bifi-i. **46** Dza yeeŋ we tεebeŋ te ni tε giŋgi. Biche yeeŋ ne ŋεŋ wi wu kabε mi bεeə kituŋ.” **47** Nε si Jiso tε mεeŋ yeti le, Judas wu tε nuuŋ wi kintutu ki bəoŋ be Jiso bε yoofi ntsəo bεfe baa biee buse. Tε gii bεe bee kintutu ki bəniij le kinəŋa, be kəmi nyə be bimboki, ε bεte muntofi be nəŋa be nəŋa məo bəniij be səki kwεeŋ be tε tonj be. **48** Wi wu tε kabε Jiso tε nache si gii doonchε li bəniij belu, tee le, “Wi wu mi n'yεsi wu, mi ŋkoke, ke ε wu, ne biee ne kɔɔ wu.” **49** Si bee be tε bεe le, biee gεeŋ fe Jiso mfwaa mumkpaŋ tee li wu le, “Mi n'yεsɔɔ wε Wi wu Ntiife.” Si wu tee le, biee koke wu. **50** Jiso tee li wu le, “Sineŋ, fere fiee fi ɔ bε le ɔ fe.” Bəniij baa biee be gεeŋ fe Jiso-o be cha wu. **51** Fi se ka le wumu wu tε nuuŋ be Jiso ε tε nuuŋ be nyə ye yi dziŋ le mbwa-a buu, kəri kintoŋ ki mfwaa wu kikoo ki bεte muntofi lu, sonde. **52** Jiso tee li wi wulu le, “Kaari tuu nyə ya le mbwa li. ɔ kεe le wi kwi wu tsakisi nyə li we, gii naa kwi bε nyə. **53** ɔ beechi le nuuŋ nlee ki nlanjε kε le Taa tuumi bənchindaa bee fəni mfwaa mumkpaŋ li bənchuki le be gwe kii mi kε ni? **54** Se nuuŋ

le, ε mi dza mi fe le, fi dəndə ninj fi se be fi kəchə si be tə tsəə le Kijwaati ki Nyə-ə le fi kəmi le fi nuunj?” **55** Li mfi wəə, Jiso tuu bii li kintutu kəə laa, “Ne bəə le ne kəə mi ne bəə be nyə məə bimboki ke nəə bəə le ne kəə nuunj wi wu bəə be kpe li kwəəŋ li ni? Ntuu nshiinj jo chi nshiiti li yih yi muntofi ntiifi bəniij lu ne te kəə mi ke kii la? **56** Se nuunj le, fiee fini fichu keti fiee nəə le fi be fi kəchə si bəntomfəŋ be Nyə-ə tə tsəə le Kijwaati ki Nyə-ə.” Bəəŋ be Jiso be kintutu-u bəchu biee be shə wu fe, be kifi. **57** Bəniij be tə kəə Jiso dzə wu be gəəŋ be wu fe Kaifas wu te kikoo ki bəte muntofi-i. Bəniij be tiifi benchi be Nyə-ə bə bəniij be sekí kwəəŋ banche te fe. **58** Be tə giŋgi be Jiso Pita biki lejij mfiij. Le gəəŋ bo fe la wu kikoo ki bəte muntofi-i, tuu le gəəŋ shee be bəniij be tə kiichi la wulu le ŋəŋ si fi gii fi ka. **59** Bəte muntofi be nəŋa be nəŋa be bəniij bəchu be sekí bənsa tə wəki fiee fi be gii be səeyə be terə Jiso le be se wo wu. **60** Se nuunj le, be ti məəŋ ki kəmə ke fiee ke, bəniij ŋge buti be bəə limfwe be səeyi binseə. Si fi tə keti le bəniij bamu bəfə bo be lej limfwe, **61** be tee le, “Bwəə wuni tə tiiti le nuunj shaanshe yih yi muntofi yi Nyə kaari gwaŋ li jo taa li.” **62** Kikoo ki bəte muntofi kəə dza we ki bii li Jiso laa, “O kəmi ye fiee fi tuse ke ni? O wuki nəə biee bi bəniij bani tiiti kii wə ni?” **63** Jiso ba nəə nshiij. Kikoo ki bəte muntofi kəə tuu ki tee li wuu le, “Tee chəəŋ li bukoon bu Nyə yi kəmi ntse, əə nuunj kinsofu ki Nyə tə kaache ki ɿwanə Nyə, o tee bee.” **64** Jiso tuu li wuu le, “Fi fiee səə tee le. Se nuunj le, ntee beŋ le, lejij le mfi wuni-i, ne gii ne ŋəŋ ɿwanewi, ε wu shee le kibənə ki kigəŋə ki Wi wu kəmi Bung-a-a, ne tuu

ne ñej si bœ li kiku-urj liboo.” **65** Kikoo ki bête muntofi
 kœ woo le, ki tuu ki gaamœ ndú yi ki, ki tee le, “Wu dzœ
 kintsii ki Nyɔ-ɔ. Fiee nuuj ye lu fi tœbenj tuu geendi le wi
 lej feni ni tiiti ke? Ne woo baa kituj si wu dzœ kintsii ki
 Nyɔ-ɔ. **66** Ne se sonde le la?” Be tuu le, “E wi wu bœ nuuj
 bœ wo.” **67** Be se bœchi be kwiyi budii li bushi bu Jiso-o, be
 juti wu bœ muñkœ, be sungi bœ tsaj be tiiti li wuu le, **68**
 “We wu nuuj Krai, fere kintomfœj ko ki Nyɔ dœeni li bee
 li. Tee wi wu soon wœ.” **69** Tè nuuj e Pita shee lœkuun la
 kintikinti. Ñwanj wu kwœej wumu wu tè nindi fe, dza bœ
 li wuu lichij tee li wuu le, “O bee te nee Jiso wu Galilii
 wulu.” **70** Se nuuj le, Pita faaj limfwe li bœnij bœchu tee
 le, “Ñkii ye fiej fi o tiiti ke.” **71** Pita tuu dza bo gœej fc
 fweej wu ntœ-ɔ. Se ñwaakwœej wumu wu tè nindi te fe,
 ñej wu, tuu tee li bœnij bœ tè nindi fe baa le, “Wi wuni
 bee nuuj bee Jiso wu Nasare wulu.” **72** Pita tuu faaj,
 chini, tee le, “Ñkii ye wi wulu ke.” **73** Le mfi tuu kiiñgi
 niij, bœnij bœ tè lemi fe kiiñgi be gœej li Pita lichij be
 tee li wuu le, “Li cheej li, o nuuj te wi wu be wumu, kifœ
 n'yœru wa wœ si wube.” **74** Pita tuu faaj, teej kinlœ li
 yi yee li tee le, “Ñkii ye wi wuni ke.” Mfwaa mumkpañ
 nyineshee biee yi tœej. **75** Pita kimi n'yœru wu Jiso bee
 yo li wu le, “Nyineshee gii ke yi tœej, œœ faaj mi kinga
 kiteete.” Se dza fe bo lœkuuj, keeri kwe ñge.

27 Le butuu ni bu wuuti, bête muntofi bœ nœja bœ nœja
 bœ bœnij bœ sekj kwœej, shee be dzœ ntaj kii Jiso le be wo
 wu. **2** Be se kaaj wu, be dzœ wu be gœej be nyœ li tsaj yi
 Pailœ-et wu tè nuuj ñgomina le kimbe kilu. **3** Le Judas wu
 tè kabœ Jiso ñej le bœ sonde baa le bœ gii bœ wo wu, kaari

shéŋ yee, dzə be siri be mbaanshee baa kaari geeŋ le tuu
li bête muntofi be nɔŋa be nɔŋa be beniŋ be sekí kwɛŋ
baa. **4** Le gceŋ le, tee li bee le, “Mi mfəo bubiee le nkabə
wi wu mɛŋ ki chɔ ke ftee ke wuni.” Be se tuu li wu laa,
“Fiee ftee kemi la fi fere be be le? ε we wu kii ftee ftee.”
5 Judas se bwaaki kwa wulu fekwiiŋ li yih yi muntofi-i,
bo gceŋ shin. **6** Bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa kwaché
kwa wulu be tee le, “Wuni wee kwa wu ŋgoŋ, nchi mɛŋ
ki berŋ ke le nuuŋ te gce wu le ŋko wu kwa wu li yih yi
muntofi-i ke.” **7** Be shee be dzə ntaj, be gceŋ be go kintsii
li wumu wu te mɛ̄ mubee li, le be ni be diiyi mfɔŋ fe.
8 Fiee ftee fi be teenyi kintsii kilu mbə mbochu bɛŋ le,
“Kintsii ki ŋgo-ŋŋ.” **9** Fi tè ka le le ftee fi ntomfɔŋ wu Nyɔ
wu Jeremaya tè tee be fi kɔchɛ si tè tiiti le, “Be tè dzə kwa
be siri mbaanshee nuuŋ kwa wee wu bɔŋ be Iselɛɛ tè
seesɛ li yi yee li, **10** be go kintsii li wi wu mɛ̄ mubee li,
nɛ̄ si Taa Nyɔ tè tee li mi-i.” **11** Si Jiso tè leŋ limfwe li
Pailɛ-et wu ŋgɔmina wu Lo-om le, Pailɛt bii li wu laa “ε
we Mfɔŋ wu Bɛjuu ni?” Jiso tuu le, “Fi ftee si o tee le.” **12**
Se bête muntofi be nɔŋa be nɔŋa be beniŋ be sekí kwɛŋ
bɛchi be kaye biee li wuu, se te mɔ̄ tuu ke. **13** Pailɛt tuu
bii li wu laa, “ɔ wuki nɛ̄ ŋwaani biee bi be kayi li we-ɛ
bini ni?” **14** Se nuuŋ le, Jiso ti mɛŋ ftee li wuu ki tuu ke
mɔ̄ nuuŋ fimumkpaj li biee bi be tè sɛyɛ li yee li biee
ke. Le ŋgɔmina wulu ŋɛŋ le wa te wu. **15** Beddeeni tè nuuŋ
li mfi wu Tsɔnɔ chi N'yafuwée, ŋgɔmina wuni tè shiiŋ
busi wi mumkpaj wu beniŋ weki li yih yi ncha-a. **16** Le
ni nuuŋ li mfi wulu-u, wumu tè nuuŋ li yih yi ncha, ε be
tè kii wu kii kinje kee ki bifi, bukoon bwē tè nuuŋ le

Baraba. **17** Le bəniiŋ bε be banchε, Pailεt bii li be laa, “Nε wεki le mbuu nuuŋ noo li yih yi ncha-a? Nε wεki le mbuu Baraba, mɔɔ Jiso wu bε teenyi le Kinsofu ki Nyɔ tè kaache le?” **18** Tè gii biiti le kifε tè gii kii le be nye baa Jiso li tsan̄ yee li, kii shéŋ tè yεeti be bε wu. **19** Le ni nuuŋ mfi wu tè shee fε kintinde ki ti shiiti sεki bənsa-a, kwesi tuumi nton̄ li wuu, tee le, “Kiiŋ o ni fε fiee bε wi wεε ke. ε wi wu tsaŋ. Ntiiti ni kifε kifiee ŋwεε kεε bε mi butuu bu bεŋ buni ŋge kii wu.” **20** Le Pailεt bii le, bete muntofi bε nəŋa bε nəŋa bε bəniiŋ bε sεki kwεεŋ tè kunyi le bəniiŋ ni be tiiti le buu nuuŋ Baraba, bε mεeshi bε Jiso. **21** Ɂgəmina wε dza bii li bee laa, “Wi wu ne wεki le nchinel bε bəniiŋ bε bεfε bani-i lintaŋ nuuŋ noo?” Be tuu le, “Baraba.” **22** Pailεt tuu bii li be laa, “ε mi mbuu le, nse ŋgeeŋ bε Jiso wu bε teenyi le Kinsofu ki Nyɔ tè kaache?” Be bεchu tee le, “Bε taan̄ wu li kintaan̄ li bu tamfu.” **23** Kaari bii laa, “Bε taan̄ wu kii la? Fiee fi bifi fi wu fε nuuŋ la?” Be tuu be giŋgi limfwe bε dzaŋu le, “Bε taan̄ wu li kintaan̄ li.” **24** Le Pailεt ŋεŋ le dze lu ke, le Ɂkweŋε bεchi che. Dzə dzə, tsootse tsan̄ yee lu li kintutu ki bəniiŋ le limfwe, tee le, “Tsan̄ yεŋ nuuŋ yε fε kwe yi wi wuni-i ke. Kiiŋ nuuŋ bεŋ.” **25** Bəniiŋ bεchu tuu li wuu le, “Iin̄, gεε Ɂgoŋ mee nuuŋ li bikoo bisε-ŋ mɔɔ li bøŋ bεsε-ŋ.” **26** Pailεt biee buu Baraba si be tè wεki, tee le be fiaamfie Jiso, tuu nyε le be gεεŋ bε taan̄ wu li kintaan̄ li. **27** Bəniiŋ bε nchi-i bε Ɂgəmina dzə Jiso be le be wu lεntə we-e, bintutu bi bəniiŋ bε nchi-i bichu banchε bi kεne Jiso lεnti. **28** Bi buushe wu ndú bi dzə ndu yi bumføŋ yi yεchi bi chuumε wu li bwin̄, **29** be dzə bifafu be lo kifø ki bumfø-ŋ lu be been̄ wu lifa be tuu be nyε

wu kimbaanj le kibenee kee ki kigɔŋɛ-ɛ le ki ni ki nuun si
kimbaanj kee. Be bɛchi be bɛɛ be guundi wu limfwe be
choosi wu be tiiti le, “Buri, Mfɔŋ wu Bɛjuu!” **30** Si be feti
lɛ, be kwiyi wu bɛ budii li bwiŋ, be fi kimbaanj kɛɛ be tuki
wu bɛ ki li fa. **31** Le be mɛɛshi nchoose wu lɛ, be buu wu
ndu yi bumfɔŋ yɛ, be lii wu nuun ndu ye li wuu bwiŋ,
be biee be dzɔ wu le be gɛɛŋ be taanj wu li kintaanj li.
32 Si be tɛ giingi lɛ, be buse li wi wumu wu li kitorŋ ki
Seli-inj, bukoon bwee nuun le Simu. Be kanj wi wuni le
too kintaanj ki Jiso-o. **33** Be tɛ gɛɛŋ be bo kintsii kimu ki
bɛ teenyi le Goōgōota, (Bukoona buni nuun le Kintsii ki
Kingefi-i,) **34** be nyɛ wuu mbiijŋ ɛ be finse be fiee fimu fi
lochi si kikure le wonj. Se nuun le, tɛ mɔŋ, faanj ŋ'wonu.
35 Se be ta wu li kintaanj li, be dzɔ ndú yee be tonj kaŋ lu
le be gache li yi yi bee. **36** Si be tɛ fe lɛ, be sheeyɛ fe be
kiichi wu. **37** Be tsɛɛ kinwaati ki doonchi fiee fi bɛ ta wu li
kintaanj li kii fi, be ta fi li kintaanj li lɛ kikoo kee li lewe le,
“Wuni nuun Jiso, Mfɔŋ wu Bɛjuu.” **38** Be taye tɛ beyi bɛfɛ
li bintaanj li bɛ Jiso, wumu le kibenee ki kigɔŋɛ-ɛ, wumu le
kibenee ki kimesɛ-ɛ. **39** Beniiŋ keti be ŋiŋgi Jiso be sɛesi
bikoo, be tsuki wu bɛ tsooŋ, **40** be tiiti le, “Wɛ wu tɛ tiiti
le ɛ be shaanshe yih yi muntofi o kaari o gwaŋ li jo taa
li, sofɛ yi ya! ɔɔ nuun ŋwanɛ Nyɔ, shee li kintaanj kɛɛ
li.” **41** Bɛte muntofi bɛ nɔŋa bɛ nɔŋa be beniiŋ be tiifi
benchi mɔɔ beniiŋ be sekì kwɛɛŋ tɛ choosi wu be tiiti le,
42 “Tɛ gii suuti beniiŋ bamu, kɛɛ nuun soo yi yee nsij.
Mɔɔ Mfɔŋ wu beniiŋ be Iselɛɛ. Shee li kintaanj li dɛenii, se
tɛ beŋ li wuu. **43** Tɛ nyɛ yi yee li Nyɔ-o. ɛ Nyɔ kɔŋgisi wu,
yi soo wu dɛenii, si tɛ kwɛŋgi le nuun ŋwanɛ Nyɔ.” **44**

Bεyi bε bε tè ta li bintaanj li bε Jiso baa, tè tsuki wu bε ntsooŋ te. **45** Le nshaan yuuſe, lεkuuŋ dza le jin kweεŋ kwikwi, gεεŋ bo jobε bikaa biteεtu le femfo-o. **46** Le mfi gεεŋ bo si jobε bikaa biteεtu, Jiso dza wan lewe ḥge le, “Heli, Heli, lama sabatani.” Fi nuuŋ le, “Nyɔ yεŋ, Nyɔ yεŋ, s lɔŋ mi ni kii la?” **47** Beniiŋ bamu bε tè lemi fe woo lε, be tee le, “Wi wuni teenyɔɔ Elaja.” **48** Wi wu be wumu letc mfwaa mumkpaŋ dzo kifiŋ, fooŋ li mbiŋ me mgbanyi, sō li fintiŋ li, neeki le woŋ. **49** Se nuuŋ le, beniiŋ bamu tee le, “Tε leŋ kwe, tε ḥεŋ laa Elaja gii bε soo wu le!” **50** Jiso ka wan lewe ḥge, nyε fiana yee li tsan yi Nyɔ-o. **51** Fi dza fi ka le, ndu yi tè gatini yih yi muntofi lenti te dza yi bate kintikinti, mbεechε fe we mboowu mbochu fεkwiŋ li biŋke bife. Nshε seεse, bimbaŋ weyε, **52** dzíŋ gwiyε, se beniiŋ bε tè kwiyε le dze yi Nyɔ-o ḥge kaari be bo li kwe-e. **53** Le Jiso bo li kwe-e, beniiŋ belu dza be gεεŋ li kiton ki wuuti Jerosaleŋ beniiŋ ḥge ḥεŋ be. **54** Le te kikoo wu beniiŋ bε nchi-i, bε beniiŋ bε bee be tè nuuŋ fe be kiichi Jiso baa tuu be ḥεŋ te si nshe seεse, bε biee bichu bi tè keti, chεnε kɔɔ be ḥge. Be tee le, “Chεŋ, chεŋ wi wuni tè nuuŋ Ijwane Nyɔ.” **55** Bukeŋ ḥge tè lemi te fe mfiŋ be bichi. Bukeŋ bani tè gii be nuuŋ bε tè dza Galilii be biki Jiso, be fii wu. **56** Lε bee lenti tè nuuŋ, Maariya Madalin mao Maariya wu ni Jeen bee Jøse, mao ni baoŋ bε Dzεbedii. **57** Le ni nuuŋ le femfo-o, wi wu biee wumu wu Arimatia dza be bukoŋ bwee tè nuuŋ le Jøse. Tè nuuŋ wi kintutu ki Jiso wumu. **58** Gεεŋ ḥεŋ Pailet, lεkε le nyε gwini chi Jiso le gεεŋ diyε. Neε le Pailet tee le, be gεεŋ be nyε li wuu. **59** Jøse fi gwini chilu biee fiemε fe ndu yi wuuti-i, **60**

gεεŋ giiki lε dzinj yi tè mεεŋ fiεŋ, yi bε tè chɔ lε kimbaŋ,
se biŋgi tete chi nɔŋa chi banyε fweeŋ wu dzinj yilu, dza.

61 Maariya Madalinj bε Maariya wumu wε tè nuunj fe, be
shee li dzinj yilu lichiŋ kibεε. **62** Le butuu woo, ε jobε chi
be tè shiiŋ be nachi biee kii bu beshiinshi bε chi ka, bcte
muntofi bε nɔŋa be nɔŋa be Befarasii gεεŋ be ŋεŋ Pailεt,
63 be tee li wuu le, “Wi wu nyɔŋa, te kimi baa fiee fi wi wu
binseε wε tè tiiti mfi wu tè mεεŋ lu. Tè tee le, gii ni nuunj
jo taa kaari bo li kwe-e. **64** Si fi tè nuunj le, se tee beniij le
be gεεŋ be ni be kiichi dzinj nsiiŋ gεεŋ bo jo taa, kife te
chendi baa le bɔŋŋ bee be kintutu gii be dza be gεεŋ be yi
gwini chee be tuu be ni be tiiti li beniij li le, ‘Wu boɔ li
kwe-e.’ ε be fe le, binseε bi bee bi dεεni yaa bi ŋkosi.” **65**
Pailεt se tee li bee le, “Dzɔɔ yeeŋ beniij be nchi-i nεε be
nε gεεŋ, nε tee le be ni be kiichi dzinj yilu bujɔŋ si nuunj
be kiiche.” **66** Nεε le, be se gεεŋ be bɔseyi be bεŋε fweeŋ
wu dzinj yilu, be fe ŋkiki li tete chi be tè banε fweeŋ wu
dzinj yilu cheε, be gεε beniij be nchi le be ni be kiichi.

28 Le jobε chi beshiinshi bε chi ka, le butuu ni bu wuuti,
nuunj jobε chi ŋkosi li fuu li, Maariya Madalinj bee Maariya
wumu wε gεεŋ le be biche lε dzinj. **2** Fi se ka le, nshε tè
dza yi sεεsε be bunja, kife nchindaa wu Taa tè shee liboo
be biŋgi tete chi be tè banε fweeŋ wu dzinj yee lu, se shee
li chi-i liwe. **3** Nchindaa wulu tè gii nuunj ε bushi bwεe
mieŋini si dzaaj ti lεεbi le, ndu yee tè neŋgi ncherere
si kikuŋ. **4** Beniij be tè kiichi dzinj baa ŋεŋ le, be chεŋ
ŋge, be kεeti ni kikiki, be weyε fεkwiiŋ be gime si goor yi
beniij. **5** Nchindaa wu Nyɔ wulu tee li bukεεŋ baa li le,
“Kiiŋ nε ni ne chendi kε. ŋkiiɔ le ne wεki baa nuunj Jiso

wu be tuu be ta li kintaan li. **6** Meeŋ yε feni ke, wu bo o li
kwe-e kituŋ si tε tiiti lε. Be yεεŋ ne ḥεŋ fe tuu gimi fe. **7**
Genε yεεŋ tséketséke ne tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le wu
boɔ li kwe-e, le wu tooɔ mbaan̄ limfwe li bee giŋgi Galili.
Ne gii ne ḥεŋ wu le. Yike yεεŋ ne woo mi nteeɔ benj.” **8**
Bukεεŋ baa biee be dza fe dzin̄ felu tséketséke jaan̄ nuun̄
be be, se nuun̄ le, be te keme kineetinε kinɔŋja, be letini
be giŋgi le be gεεŋ be tee li bɔɔŋ be Jiso be kintutu. **9** Si
be te meεŋ be giŋgi lε, fi ka le Jiso te bike be be, tee li bee
le, “Mi n'yesoo benj.” Be be li wu lichin̄, be we be keme wu
li bikaa li, be bonj wu. **10** Jiso se tee li bee le, “Kiŋ ne ni
ne chendi ke. Genε yεεŋ ne tee li bεŋwaanεŋ le be ni be
giŋgi Galili ε le lε be gii be ḥεŋ mi.” **11** Fe bukεεŋ baa te
dza be giŋgi lε, fi se ka le bεniiŋ be nchi-i be te kiichi
dzin̄ baa te dza be gεεŋ fe kito-oŋ, le be gεεŋ be tee fieu
fichu fi te ka li bεte muntofi be nɔŋja be nɔŋja-a. **12** Bεte
muntofi bεlu konchε bεniiŋ be sek̄i kwεεŋ bee be shee be
cho ntaj̄, be nyε kwa ḥge li bεniiŋ be nchi baa, **13** be tee
li bee le, “Ne tiiti li bεniiŋ li le, bɔɔŋ bee be kintutu be
baa butuu be yi gwini chee be gεεŋ be chi mfi wu te tuu
te liiti. **14** ε ne tiiti lε, ke fi lε li bintoŋ bi ḥgəmina, ε
wεki le nyε ḥge li be-en̄, te nachε be wu, te tuu le lii beŋ li
ḥge-ε ke.” **15** Bedεen̄i be fi kwa wulu be fe neε si be te tee
li bee lε. Binseε kii le be te yi gwini chi Jiso te saŋge bi
gεεŋ li bini bi Bejuu le be tiiti nsij̄ be bo bεŋ. **16** Bɔɔŋ be
kintutu be Jiso-o be yoofi ntsɔ mumkpaj̄ baa dza be gεεŋ
Galili, be yεε li ḥkume wu Jiso te tee be. **17** Le be gεεŋ be
ḥεŋ wu fe, be guumε be bonj wu. Se nuun̄ le, bamu mεŋ
wu. **18** Jiso se kiŋgi be li bee lichin̄ tee li bee le, “Baa wεŋ

nyeo burnga li mi-i buchu bu liboo mao bu laanjkwij. **19**
Bεdεenι, gεnε yεεŋ li bitoŋ bichu-u, nε fε bεniiŋ ni be
nuun bεniiŋ beŋ bε kintutu, nε ni nε lisi be li dzəɔ, li
bukooŋ bu Baa wεŋ be bu ɿwaŋ mao bu Fiana yi Waŋ
lε. **20** Nε tiifi be le be ni be feti fiee fichu fi ntɛ ntee li be-
eŋ. Yike yεεŋ nε woo, ɿgii ni nuun be beŋ mfi kwi gεεŋ
bo li mfi wu ntse wu li nshe yini-i gii ma.” (**aīōn g165**)

Mak

1 Wuni nuuŋ ntoŋ wu dzeeŋ wu kii Jiso Krai wu Ijwanε Nyø. **2** Fi tè bechi nεe si Esaya wu ntomføŋ wu Nyø tè tsεε le Nyø tiiti yε le, “Yike o woo, ḥgii ntuumi wi weŋ wu ntoŋ ni tuuti mbaŋ li we-ε, gii geεŋ nachε dze ya. **3** Je yi wi dii yε libuka le be nachε dze yi Taa, be leeki yi ni yi nuuŋ tsaŋ.” **4** Bedεeni, wi wumu wu be tè teenyi le Jøøŋ Nlisulidzøø tè dza busε libuka, fenjisi li benniŋ li le be fiiki shéŋ yibe, lii be li dzøø Nyø se feekibibifi bi bee. **5** Benniŋ se tè dzeti li bitoŋ bi kwεεŋ wu Judiya kwikwi mao li kitoŋ ki Jerosale-εŋ kichu be giŋgi le Jøøŋ li, be teyi bibifi bi bee, se lisi be li dzøø, li Dzøø yi Joodaan. **6** Jøøŋ tè lisi ndú yi be nachε be dzúŋ yi nyāŋ yimi yi be teenyi le kamεε, tè kendi kitsaa litij ε be nachε be dzi yi nyāŋ, jii nuuŋ tsóma be ḥgoŋ yi litøø. **7** Tè gii fenjisi le, tiiti le, “Wumu bεεø le mi-i jin wu ko wu yaa mi, mεεŋø mao ki kochε ke le ḥguume mfanche bikpo biee ke. **8** Nlisoo beŋ nuuŋ li dzøø, se nuuŋ le, gii lii ffee beŋ nuuŋ li tsaŋ yi Fiana yi Waan li.” **9** Nεe li jo yee, Jiso dza Nasare kimbe ki Galilii, be Jøøŋ lii wu li dzøø, li Dzøø yi Joodaan. **10** Nεe si Jiso tè buti li dzøø ni, biee ḥεŋ si kiboo gwiye, Fiana yi Waan shiiti yi bεε li wuu bwiŋ si kibime. **11** Je se yo liboo le, “O nuuŋ Ijwanεŋ wu shéŋ, ḥ'wuki bujøŋ be we ḥge.” **12** Fiana yi Waan biee yi fe mfwaa mumkpaŋ Jiso geεŋ tsiin libuka. **13** Te nuuŋ lu li jo mbaanyee li, Sataŋ mənchi wu. Te nuuŋ lu le, be nyāŋ yi tøø, benchindaa be Nyø-ɔ bichi le wuu. **14** Be tè dza be køø Jøøŋ be geε li yih yi ncha-a. Le ni nuuŋ lejin lelu, Jiso geεŋ Galilii, fenjisi ntoŋ wu dzeeŋ wu kii Nyø le. **15** Tè bechi fenjisi, tiiti le, “Mfi

kochao, bumføŋ bu Nyɔ-ɔ bwεε tseketske. Fiiki yeeŋ shéŋ yine, ne beŋ li ntoŋ wu dzeeŋ wuni-i.” **16** Jiso dza le ni keti li Libe chi Galilii lichiŋ, neŋ Simu bee ŋwaani wu Andolo be lendi gwii le libe-ε, ε nime chi bee te nuuŋ nsúuŋ yi kofe. **17** Jiso tee li bee le, “Biee yeeŋ mi mfe ne ni ne keeti nuuŋ benniŋ.” **18** Mfwaa mumkpaŋ, be biee be chine gii yibe fe, be biki wu. **19** Jiso tuu kiŋgi geeŋ limfwe niiŋ, neŋ Jeen bee ŋwaani wu Jɔɔŋ, be te nuuŋ bɔɔŋ be Dzebedii, bee be nuuŋ le ŋgo-o be tuushi gii yi nsúuŋ. **20** Jiso se tuu teeŋ te be. Be shee tee wu be le ŋgo be benniŋ be be te dzo le be ni be nindi li bee, be se biee wu. **21** Jiso bee be se dza be geeŋ li kitoŋ ki Kapanu-uŋ. Le ni nuuŋ jobe chi beshiinshi, Jiso se biee geeŋ li yih yi nlékε li Nyɔ-ɔ tiifi benniŋ lu. **22** Beniŋ wuki, wa tii be be ntifε we, kife te tiifi si wi wu kemi buŋga bu ntifε-ε. Te gii tiifi ye si benniŋ be tiifi banchi be Nyɔ-ɔ ti shiinj be tiifi le kε. **23** Nee li mfi wulu-u, wumu te dza fesi li yih yi nlékε li Nyɔ-ɔ yilu-u, ε te nuuŋ wi wu fiana yi tii te nuuŋ wu libwiŋ. **24** Le le lu, biee wan le, “Jiso wu Nasare, ε la fi o weki le o fe be bee? O be le o leeshe bee ni? ɻkiio wi wu nuuŋ we. ε we wi wu Waanj wu dza fe Nyɔ-ɔ.” **25** Jiso wan fiana yi tii yilu, tee le, “Make, bo li wi wuni-i!” **26** Fiana yi tii yilu se fe wu we fekwiiŋ kakini, yi wan lewe ŋge, yi se bo li wuu bwiŋ. **27** Le benniŋ neŋ le, bimfimu wondε be, be bechi be tiiti li yi yi bee, be biiti laa, “Fini nuuŋ la? ε ntifε wumu wu fwεŋ ni? Wi wuni kemoo buŋga bu wanε moɔ fiana yi tii yi wuki li wuu.” **28** Mfwaa mumkpaŋ, ntoŋ wu kii Jiso saangε geeŋ bintsii bichu bi li kimbe ki Galilii. **29** Jiso bo li yih yi nlékε li Nyɔ-ɔ yilu-u, geeŋ li yih

yi Simu bee Andolo-o, ε Jeen bee Jɔɔŋ tè nuun bee be. **30**
Tè nuun ε mwesε Simu tè gimi lu, gendi be kiŋkeŋkε.
Nεε si Jiso tè le li yih yilu lε, be biee be tee wu kii kwεεŋ
wulu. **31** Jiso gεεŋ fe tè gimi fεε, kεmε wu li kibεnε-ε,
tsaaki wu we. Kiŋkeŋkε kεe se biee ki chikε li wuu, dza
we, biche fiee fijε nyε be. **32** Le ni nuun le femfo-o booyaa
jobε sechi, be tuu be bεε be bεniij bechu be tè gendi mao
bεniij be baoŋ be kiŋkundi-i tè ŋwεki be be le Jiso-o. **33**
Kiton kilu kichu se banche le fweenj. **34** Wənchε bεniij
ŋge be tè kεmi chigoŋ chichi chichi, tuu bushi tε baoŋ
be kiŋkundi-i ŋge li bεniij bamu-u. ε busi lɔ, tε beŋ le
bεnchindaa bεlu ni be yeti kε, kifε be tè kii wi wu tε nuun
wu. **35** Le ni mεεŋ feŋwεε taantaan lekuuŋ mεεŋ fiii Jiso
dza we, bo gεεŋ fe kintsiι kimu wuu mbiiŋ leki li Nyɔ-o.
36 Simu bee bεniij be bee be tè nuun, she be bo be gεεŋ
le be gaoŋ wu. **37** Be gεεŋ be ŋεŋ wu, be tee li wuu le,
“Bεniij bechu bee be shε be wεki wε.” **38** Jiso tuu fiee li
bee le, “Tε lenchi tε gεεŋ li bitoŋ bimu nse mfeenji tε je
yi Nyɔ le. ε fiee fi ntɛ mbe kii fi.” **39** Se deŋgi kimbe ki
Galilii kichu fenjisi je yi Nyɔ li yih yi nlεke li Nyɔ-o yibee,
buushi baoŋ be kiŋkundi-i li yí yi bεniij li. **40** Wumu wu
tε gendi be chigoŋ chi nəŋa tε dza be ton nūŋ Jiso limfwe,
leki wu tiiti le, “O nuun neε o wənchε mi ni ŋ'wuuti, o
kəŋgisi lɔ.” **41** Nshiiŋ kɔo Jiso, neεki kibεnε koŋ li wuu,
tee li wuu le, “ŋkəŋgisoo, temi le, o ni o wuuti.” **42** Mfwaa
mumkpaŋ, chigoŋ chi nəŋa chilu biee chi chine li wuu,
temi, woo. **43** Jiso se tee li wuu le ni giŋgi, bəsεyi chiinse
li wuu, **44** tee le, “ŋεŋ le kiiŋ o ni tee li wi-i kε. Se nuun
le, gεne o doonche yi ya li te muntofi-i, o se nyε nya yi

Məɔse tè tiiti le wi kəmi le nyε le doonchε li bəniiŋ li le
wu təməɔ li chigəŋ chini-i wuuti.” **45** Si Jiso chiinse le,
wi wulu se tuu gεεŋ yaki fiee filu. Ntonj wulu se saangε,
dze foo yi Jiso nuuŋ tuu ni lii li kito-oŋ gbanaa. Se ba
fiee nuuŋ litɔ, bəniiŋ dzeti li bitsii li, li bitsii li, be bεε le
wuu.

2 Le jo ka niiŋ, Jiso kaari to lijŋ Kapanuŋ. Beniiŋ woo le
wε fekuuŋ kituŋ, **2** be banche be bε fe ŋge, dze foo yi
nuuŋ wi tɔmi kikaa məɔ nuuŋ fweeŋ, se fenjisi jε yi Nyɔ li
bee. **3** Beniiŋ bamu dza be bεε be bənεε bε wi wumu ε be
sumε wu fe kida-aŋ, ε ŋgwε tè kɔɔ wu kimbe kimumkpaŋ.
4 Fi yaa be fe nuuŋ be gεεŋ be wu fe Jiso-o kife beniiŋ tè
yŋge fe ŋge. Be se beeŋ nuuŋ le yi-ih lewe, be tɔ kiye. Le
be tɔ le, be shiiki wi wulu fe ffee fi tè gimi fe fieε. **5** Jiso
ŋεŋ si be gεε shéŋ li wuu, se tee li wi wu ŋgwε tè wu
kɔɔ kimbe kimumkpaŋ wε-ε le, “Sineŋ, mi mfeekɔɔ bibifi
bio.” **6** Beniiŋ bamu be tè tiifi bənchi be Nyɔ-ɔ be tè shee
yε fe be wuki se bəchi be ŋuŋini le shéŋ le shéŋ, be biiti
laa, **7** “Wi wuni tiiti ni, kii la? Dzetoŋ kintsii ki Nyɔ-ɔ. ε
noo wu nuuŋ feeki bibifi fuki Nyɔ nsij?” **8** Jiso biee kεε li
shéŋ yee li ffee fi be tè bəechi, bii li bee laa, “Nε kəmi
ŋwaani bani bəmbeeche li shéŋ yinε ni kii la? **9** Fi tsεkε fi
tefe li wi wuni nuuŋ fi la? ε ntεfu le mi mfeekɔɔ bibifi
biee məɔ le dzə kidaj kee ni giŋgi le? **10** Se nuuŋ le, ŋgii
mfe nε kεε le ŋwanewi kəmi buŋga laŋkwiiŋ bu fekise
bibifi.” Le tee le, biee tee li wi wu ŋgwε tè kɔɔ wu wε-ε
le, **11** “Dza we o dzəo kidaj ko o ni o giŋgi li yih.” **12**
Se dza we, dzə kidaj kee buti beniiŋ bəchu bichi wu. Le
be nεŋ le, bimfimu wondε be, be bəchi be yɔɔnchi Nyɔ,

be tiiti le, “Tè mæej baa saa ki ñej ke ñwaani fini fíee ke.” **13** Jiso tuu dza gæej li libe-e lichiij, kintutu ki benniij le be fe, bechi tiifi be. **14** Le dza ni giingi, ñej Lebi wu ñwane Afiyus, ε wu shee fe kintsii kee ki nimε-ε, kundi kinwaati. Jiso tee li wuu le, “O biki mi!” Dza we biki wu. **15** Jiso bee baoj bee be kintutu gæej be jii biee li Lebi yih be benniij be tè kundi kinwaati moa benniij bamu be bifi. Ñwaani bani benniij tè shiij be biki wu ñge. **16** Befarasii be tè tiifi benchi be Nyɔ-ɔ ñej si Jiso jii biee bee benniij be bifi moa be tè kundi kinwaati, be se bii li baoj bee be kintutu-u laa, “ε kii la fi jii biee bee benniij be kundi kinwaati moa benniij be bifi bamu?” **17** Le Jiso woo si be bii le, tee li bee le, “Benniij be teemi ti weki ye wi wu ntsi ke. ε benniij be gendi be ti weki. Mæejø ki mbø ke le nteeñ nuuñ benniij be nuuñ tsaan ke. Mi mbø le nteeñ nuuñ be bifi.” **18** Te nuuñ mfi wumu ε baoj be Jœø le be kintutu-u, moa be Befarasii tè jiti biee. Benniij bamu tuu be be be bii li Jiso laa, “Fi geen fi baoj be kintutu-u be Jœø le, moa be Befarasii jiti biee, se baoj bo be kintutu-u te ji te ke?” **19** Jiso tuu li bee le, “Nuuñ be teen benniij fe bugoo li be gæej be tuu be ni be jiti biee nyuñ wutso mæej bee be ke. **20** Se nuuñ le, mfi gii naa be wu be gii be fi nyuñ wutso wulu li bee, be se bechi be ni be jiti biee bije li mfi wulu-u. **21** Nuuñ wi te dzø shengø yi ndu yi fieñ le tuushe ndu yi fichi lu ke. ε wu fe le, nshengø yi ndu yilu mæeshi yi gaame ndu yi fichi yilu bu gaame, fiooñ yi nuuñ fe se mæeshi yi ko yi yaa si yi te saa yi nuuñ. **22** Nuuñ wi te gεε mbiij me feñ le kibeeñ ki be nache be dzi yi nyañ, yi koo

yi donj kε. ε wu fe le, mbiij me feŋ mɛlu wo kibεεŋ ki fichi kilu, mbiij be kibεεŋ kilu la li yee li. Fi chεεŋ fiεε le, be kεmi le be gεε mbiij me feŋ nuuŋ le kibεεŋ ki fe-εŋ.”

23 Tè nuuŋ jobε chi beshiinshi chimu, Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u tè dengi be keti li we wu giiŋ wumu-u. Bɔɔŋ bee be kintutu-u bechi be soomi bikoo bi giiŋ le be jii. **24** Befarasii ηεŋ le, be bii li Jiso laa, “Biche ɔ ηεŋ, fi geenj fi bɔɔŋ bo be kintutu-u feti ffee fi nchi mεεŋ ki be-eŋ le wi fe jobε chi beshiinshi kε?” **25** Jiso bii tc li bee laa, “Nε mεεŋ baa saa ki teenj ke le Kinwaati ki Nyɔ-o si dzeeŋ tè wuu Mfɔŋ Daafi bee beniij bee fe ni? **26** Tè nuuŋ mfi wu Abiata tè nuuŋ kikoo ki bete muntofi-i, Daafi le li yih yi Nyɔ-o dzɔ kibele ki be tè tsaa be gεε le ε ki Nyɔ-o ki te muntofi tè nyε wu, ji nyε mɔɔ beniij bee, ε tè nuuŋ nchi le nuuŋ wi tε ji kibele kilu fuki bete muntofi nsij kε.” **27** Jiso se mεεshi tee li bee le, “Nyɔ tè gεε jobε chi beshiinshi kii wi. Tè mεεŋ ki tɔŋ ke wi kii jobε chi beshiinshi kε. **28** Se nuuŋ le, Iwanewi nuuŋ Te Kikoo wu bwεεshiinshi.”

3 Jiso tuu gεεŋ le li yih yi nlεkε li Nyɔ-o. Wi wumu tè nuuŋ lu ε ŋgwε kɔɔ wu li kibεε-ε. **2** Beniij bamu tè nuuŋ lu be wεki ffee fi nuuŋ be kayε li Jiso-o nsij, be se tɔŋ lii li wuu be bichi laa gii wɔnchε wi wulu jobε chi beshiinshi le. **3** Jiso se tee li wi wu ŋgwε tè kɔɔ wu wεε le, “Dza we ɔ be feni.” **4** Le mwε be, Jiso bii li beniij li laa, “Ffee fi nchi beenchi le nuuŋ wi fe jobε chi beshiinshi nuuŋ fi la? ε mferu ffee fi dzeeŋ, mɔɔ fi bifi le? Nsofu wi, mɔɔ ŋ'wo wi le?” Be chikε. **5** Jiso dzɔ shéŋ be be, biche be bεchu kεnε, yi wɔɔ wu kii shéŋ yibe yi bifi. Tee li wi wu ŋgwε tè kɔɔ wu li kibεε-ε wεε le, “Nεeki kibεε ko.” Nεeki ki, ki

se biee ki temi. **6** Be farasii se bo, be geej be kintutu ki beniij be Mfənə Hərə-ə, be geej be lii ntsuuj si be gii be wo Jiso. **7** Jiso bee bəəj bee be kintutu-u dza fe be geej fe libe chi Galilii. Kintutu ki beniij le ki nəja biee wu fe. Beniij bamu te dza kimbe ki Galilii be ki Judiya. **8** Bamu dza tè Jerosalej bamu kimbe ki Idumea, bamu dzeti liwnej li Dzəo yi Joodaanj, bamu bimbe bi Taye be bi Sidə-əj. Kintutu ki nəja kilu tè be nee le kife be tè wuki biee bi Jiso tè feti bichu. **9** Jiso dza tee li bəəj bee be kintutu-u le be gəəj ŋgo be nache be gee se le le kii kintutu kilu ni dza ki ni ki fachi wu. **10** Te tee le kife tè saa wu wonche beniij ŋge, beniij be chigo-əj se məej be bəe le be koŋ li wuu. **11** Le beniij be Fiana yi tii ti ŋwəki be be tuu be ŋen Jiso, be weyə wu limfwe be dii be tiiti le, “E we ŋwanə Nyə.” **12** Si be tè dii le, Jiso gbeene chiinse li bee bu chiinsine le kiij be ni fe le beniij kee wu ke. **13** Tè dza miri geej li ŋkumə-ε, teeŋ beniij be tè gii wəki, be be le wuu. **14** Buu beniij yoofi ntsə bəfe, teeŋ be le bəəj bee be nto-oj, le ke ni nuuŋ bee be, tundi be be dəŋgi be fenjisi je yi Nyə, **15** be ni be kəmi te bunja bu buushe bəəj be kijkundi-i li beniij li. **16** Beniij belu tè nuuŋ: Simu, wu te nyə bukoŋ bwee bumu le Pita. **17** Jeenj bee ŋwaani wu Jəəŋ be te nuuŋ bəəj be Dzebedii, be tè nyə meŋkooŋ me bee le, “Bohaneges,” me nuuŋ le, “Bəəj be dzaanj yi wəndi-i.” **18** Bamu se nuuŋ Andolo, Fili, Batolomu, Maacho, Tome, Jeenj wu ŋwanə Afiyus, Tajo, Simu wu te nuuŋ wi wu kintutu ki Besilo-ə, **19** moə Judas Iskaliyo wu tè wəej kabə Jiso. **20** Jiso tè dza geej fe tè tsiij, kintutu ki beniij le tuu ki banche fe, bee bəəj bee be kintutu se foo dze yi je biee.

21 Le kini kee woo, ki gεεŋ le ki dzəɔ̄ wu kifε bεniiŋ tè kwerŋgi le yoombəo. **22** Beniiŋ be tè tiifi bεnchi be Nyɔ-ɔ tè dza Jerosaleŋ be bɔ̄ɔ̄ le, be se tuu be tiiti le, “Bεesεbu wε li wuu bwiŋ, busəɔ̄ bɔ̄ɔ̄ŋ be kiŋkundi-i ni, nuuŋ be bunga bu mfɔ̄ŋ wu bεnchindaa wulu-u.” **23** Jiso teeŋ be, bii li bee lε ŋgaŋga li laa, “Nuuŋ Sataŋ tuu ni busi yi yee li wi-i nindee? **24** ε kiton̄ dza ki gate ki gwii kiki, ki te naa leŋ kε. **25** ε yih dza yi gate yi gwii yi yi, yi te naa leŋ kε. **26** Nεε le, ε Sataŋ dza wu gate bee kintutu kee bee be tuu be gwii li yi yi bee, be te naa leŋ kε, ni nuuŋ kimerise kee. **27** Nε kεe le wih nuuŋ ye lu wu nuuŋ naa le li yih yi wi wu bunga-a, kote biee biee cheεŋ letε be bi, fuki fe wu saa wu kaŋ wi wu bunga wulu, se kote biee bi li mwε yi nsij kε. **28** Ntee beŋ cheεŋ le, Nyɔ gii yi feeki bibifi mɔ̄ɔ̄ jé yi bifi chichi yi bεniiŋ tiiti kii yi. **29** Se nuuŋ le, ε wi kween je yi bifi kii Fiana yi Waan̄, Nyɔ nuuŋ te naa feeki wεε wi kε, kifε wu feo bubieε bu kimake.” (aiōn g165, aiōnios g166) **30** Jiso tè kween̄ le kifε bεniiŋ belu tè kwerŋgi le fiana yi tii yεε li wuu bwiŋ. **31** Ni Jiso bee bεŋwaani Jiso biee be fesi, be leŋ lekuun̄, be toŋ wi le mwε teeŋ wu. **32** ε kintutu ki bεniiŋ le tè shee ye ki kεne wu ki tase. Be tee li wuu le, “Na bee bεŋwaana biiti baa wε lekuun̄.” **33** Jiso se bii laa, “Naan̄ bee bεŋwaanεŋ nuuŋ baŋ?” **34** Si tè bii le biche bεniiŋ be tè shee ye be kεne wu baa, tee le, “Baŋ bεnaaŋ bee bεŋwaanεŋ. **35** Wi kwikwi wu feti fiee fi Nyɔ wεki, ε wu wu nuuŋ ŋwaanεŋ be dzémi yεŋ mɔ̄ɔ̄ bεnaaŋ.”

4 Jiso tè tuu bεchi tiifi bεniiŋ li libε-ε lichiŋ, ε kintutu ki bεniiŋ le tè banche fe weseεŋ. Se dza le shee nuuŋ le ŋgo-o, kintutu kilu lemi li ŋgemε yi dzəɔ̄ li, le bukaka. **2** Tè tiifi

be biee ηge nuuj le ηgangaa li. Dza wa ηgangaa chimu li bee le, **3** “Yike yeeŋ ne woo, wi tè la le geen tuŋ ηgo. **4** Le ni tumi, yimi weye le dze, muniij be mu chache mu ji. **5** Yimi weye fe kintsii ki ta-a, fe nshe nuuj ye fe ηge ke. Yi biee yi bo kife nshe tè nuuj ye fe bujəŋ ke. **6** Le wiŋ bəchi mbanu, wu soonj ηgo yilu yi wəobə, kife yi tè məeŋ ki lii ke geen le yi seri ke. **7** Ηgo yimi weye li bifafu-u. Bifafu bilu ko bi baanye ηgo yilu yi se ba η'wonu muntaan nsiŋ. **8** Ηgo yimi weye nuuj li nshe yi dzeen li, yi bo, yi ko, yi woŋ, yaa si be tè tuŋ, lii yi yimi woŋ muntaan mbaanshee, yi yimi sháŋ mbaambusə, yimi sháŋ gwii.” **9** Le Jiso wa le biee məeshi le, “Wi wu kəmi bintooŋ mwə woo.” **10** Jiso tè nuuj wuu mbiij, bəniij bamu be bee be tè nuuj məo bəoŋ bee be kintutu-u be yoofi ntsə bəfə baa tè bii li wuu kii ηgangaa chilu. **11** Tuu li bee le, “E li be-enj be Nyə doonche ye biee bi li bumfəŋ bwee li bi nuuj le munyiikə li. Se nuuj le, li bəniij bamu-u fieu fiche nuuj le ηgangaa li, **12** ke be se ni be bichi, be tə ηej ke, be ni be yiki, be tə woo ke. Bee nuuj ye le ke deenj be fiiki shéŋ yibe, Nyə feeki bibifi bi bee.” **13** Jiso dza bii li bəniij be tè nuuj be wu baa laa, “Fi nuuj le ne məeŋ ki kəe ke fieu fi ηgangaa chini tiiti ke ni? E ne məeŋ ki kəe ke chini ke, ne gii ne geen ne se kəe ηgangaa yimi? **14** Ηgo yi wi wulu tè tumi ye e je yi Nyə. **15** Ηgo yi tè weye le dze ye nuuj bəniij be wuki je yi Nyə, Sataŋ se be mfwaa mumkpaŋ buu je yilu li shéŋ yibe. **16** Ηgo yi tè weye fe kintsii ki ta-a ye nuuj bəniij be wuki je yi Nyə, be fi yi mfwaa mumkpaŋ be kinetinę, **17** se nuuj le, yi tè seri le yi geen li shéŋ yibee ke. E yi ηɔŋne niiŋ kwaa, e ηge be, ke

ε bəniiŋ biindi bikaa lε be jinj kii je yilu, be chee bikaa
lijin mfwaa mumkpaŋ. **18** ɻgo yi tè weye li bifafu-u ye
nuun bəniiŋ bε wuki je yi Nyɔ, **19** bəmbeeche kii biee bi li
nshε yini-i, bε kiŋkəŋgise ki bunəŋja-a məo biee bimu bε
bi taashe bi baanye je yilu yi la li yee li. (**aiōn g165**) **20** ɻgo
yi tè weye li nshε yi dzeeŋ li ye nuun bəniiŋ bε wuki je yi
Nyɔ, be fi yi, be feti si yi weki be giŋgi limfwe limfwe,
nεε si ɻgo, yi ti wundi muntaaŋ sháŋ mbaanshεε, yimi
sháŋ mbaambusɔɔ, yimi sháŋ gwii.” **21** Jiso dza bii laa,
“Wi ti lii bε lambo li yih kuuki bε ɻkaa, ke gεe lintakwiij
ni? Ti lii nεε təmi nuun nεε li ffee fi bε ti təomi lambo lu
ni? **22** Nε ni ne kii le ffee fichu fi nuun le munyiikɔɔ li ffee
ε bε tè nyike le bε naa bε yiingi fi, fi nuun lejin lejin fichu
bε gii naa bε fe fi bo fe waan. **23** Wi wu kəmi bintooŋ,
mwε woo.” **24** Jiso tuu tee le, “Ε ne yiki je yi Nyɔ ne yiki
bujɔŋ, ne kεe le dze yi wi yiki le ε yi yi Nyɔ gii naa yi fiche
le se yi nyε li mwε, yi gii naa yi nyε yaa bu yawu. **25** Wi
wu kəmi ffee bε gii naa bε tondε. Wi wu kəmi ye ffee kε,
məo nuun fi niij fi kəmi bε gii naa bε fi bu fie li wu-u.” **26**
Jiso tuu tee le, “Bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ nuun si ɻgo yi wi tuŋ
liwε. **27** Ε nuun butuu liiti, ε bu woo dza we. ɻgo yilu se yi
maŋ yi kuu, te kεe məo laa yi kuu niŋ le ke, **28** nuun nshε
yi feti yi se kuu. Ε yi kuu lɔɔ, yi dza yi təoŋ, yi boo yi fe
bikiiŋ, yi toŋ sháŋ. **29** Ε yi ta, dzə finyɔɔ le liwε, kife mfi
wu ɻ'weče kəchɔɔ.” **30** Jiso tuu dza tee le, “Tεeben nuun
te maa bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ bε la? Te nuun te maa bu bε
ngangaa chi la? **31** Bu bwεε si ɻwaani ɻgo yi fintaan fimu,
yi sendε yi yaa ɻgó chichi yi laŋkwiiŋ. Ε wi tuŋ liwε, **32**
yi ko, yi yaa biti bichu bi bε ti tumi liwε, yi nyε yéŋε yi

nyəŋa, yi fe kiyuundə ki muniiŋ mu jiindi liwe nuuŋ mu gwanyə yíh li kiyuundə ki yéŋe yilu-u.” **33** ε le si Jiso tè gii fenjisi je yi Nyə li bəniŋ li le ŋgangaa li si yini, si nuuŋ be woo. **34** Tè gii tiiti yε fiee li bee fuki le ŋgaŋgaa li nsij kε. Se nuuŋ le, ε nuuŋ bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u be be, se mεeshi naanyə ŋgaŋgaa yilu chichi li bee. **35** Jiso tè gii tiifi bəniŋ boyaa, le ni nuuŋ le femfo-o, tee li bɔɔŋ bee bε kintutu-u le, “Teebeŋ te lenchi libε te gεεŋ luwiŋ lɔɔ.” **36** Be shε kintutu ki bəniŋ le ki tè nuuŋ fe, be le le ŋgo-o wu Jiso te nuuŋ le wεε, bee be se lenchi, bεŋgo bamu biki be. **37** Si be tè leenchi le, kin̄kuŋku ki tεεmi bεchi ki nduŋgi be dzɔɔ, dzɔɔ le le ŋgo-o yi wεki le yi yisε le. **38** Jiso tè nuuŋ le kinyi ki ŋgo-o liiti, ε wu gεε kikoo kee li fiee fi miɔɔfi-i liwe. Be gεεŋ be kaŋgisi wu be tiiti le, “Wi wu ntiife, kwe wεki yε le yi dzɔɔ bee ni o te boo ke ni?” **39** Jiso kaŋgi, waŋ kin̄kuŋku kilu, tee li dzɔɔ li le, “Chike nshiiŋ.” Kin̄kuŋku kilu biee ki chike, bintsii se dεŋ ni nshiiŋ. **40** Bii li bɔɔŋ bee bε kintutu laa, “Nε chεndi la? Nε mεεŋ ki gεε ke shεŋ li mi-i ke ni?” **41** Be kεmε chεnε, se be yeti bebe laa, “Wuni wi nuuŋ niŋ, wu kin̄kuŋku mɔɔ dzɔɔ wuki li wuu?”

5 Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u lenchi libε chilu be bo liwiŋ, kimbe ki bəniŋ be Jerasene-ε. **2** Si tè buti le ŋgo-o le, bee wumu wu fiana yi tii tè ŋwεki be mwε, ε wu bo le dzíŋ yi be tè diyi bəniŋ le-e. **3** Wi wulu tè tsiiŋ le dzíŋ yilu-u. Wi tè nuuŋ yε lu wu nuuŋ mɔɔ kaŋ wu be be ncha ke. **4** Kinga ŋge tè nuuŋ ε be gεε wu li bεmfangε-ε, be kaŋ tsaj yee be bencha, soome bencha bεlu, shaanshe bεmfangε bεlu. Wi tè nuuŋ yε lu wu nuuŋ mɔɔ kεmε li

wuu kε. 5 Wi wulu tè shiiŋ denŋgi lε dzíŋ yilu-u buti michi li bεŋkumε-ε butuu be fenshaŋ, dzeŋgi, kwaashi yi yee li ta-a. 6 Le ŋεŋ Jiso mεεŋ mfiŋ, letε be ton núŋ wu limfwe, 7 dzaaŋ lewe le, “Jiso ŋwanε Nyɔ, Nyɔ yi nuuŋ Kikoo ki Biee Bichu-u, o weki la li mi-i? Nlekoŋ we li bukoŋ bu Nyɔ-o le kiiŋ o ni nyε ŋge li mi-i kε.” 8 Tè tiiti lε, kife Jiso bee saa wu dzaaŋ le, “Fiana yi tii yini, bochε li wi wuni.” 9 Jiso se bii li wuu laa, “Bukooŋ bwo nuuŋ le noo.” Tuu le, “Bukooŋ bwenŋ nuuŋ le kiyan, kife tè yan ŋge.” 10 Le tuu lε, bøseyi sooŋ bø li Jiso le kiiŋ ni kooŋ be be kimbe kilu kε. 11 Fi tè nuuŋ lε ε kintutu ki nøŋa ki dziŋ le tè jii biee li mbemε wu ŋkumε-ε fe. 12 Fiana yi tii yilu leke Jiso le, “Tuumi bee nuuŋ li dzíŋ yee, tè le li yi-i.” 13 Jiso beŋ. Fiana yi tii yilu bo li wi wulu-u, yi gεεŋ yi le li dzíŋ yilu-u. Kintutu ki dzíŋ le kilu tè nuuŋ si bønchuŋ befe. Yi letε, yi bøø li mbemε wεε, yi seri lε libε-ε yi kwiyε. 14 Beniiŋ be tè kiichi dzíŋ yilu se dza fe, be kifi, be gεεŋ be tee ntoŋ wulu li bito-ŋø møø li bintsii bi fe-e. Beniiŋ tè wuki, be buti be bεε le be ŋεŋ ffee fi tè keti. 15 Le be be fe Jiso tè nuuŋ, be ŋεŋ wi wu kiyaŋ ki bøøŋ be kiŋkundi-i tè shiiŋ be ŋwεki be wu wε, ε wu shee fe, wu lii ndu, bufii bwée kaari bu to tsaaŋ. Be chεŋ ŋge. 16 Beniiŋ be tè ŋεŋ ffee fi tè ka, se tiiti si fi tè ka be wi wulu møø kintutu ki dzíŋ lε kilu. 17 Le be woo lε, be leke Jiso le dza li kwεεŋ wu bee. 18 Le Jiso ni lii lε ŋgo-o, wi wu bøøŋ be kiŋkundi-i tè bo li wuu bwinj we bechi leki Jiso le bee wu ni be giŋgi. 19 Jiso faaŋ, tee li wuu le, “O giŋgi nuuŋ fekuŋ, o gεεŋ o tee li beniiŋ bo-o ffee fi Taa fe li wε-ε, be si wu køø o nshiiŋ be wε.” 20 Se nuuŋ le, wi wulu tè dza gεεŋ, denŋgi li

kweεŋ wu bε teenyi le Biton bi Yoofi wε kwikwi, tiiti fiee fi Jiso fe li wuu. Beniiŋ tε wuki, be tεti maa. **21** Jiso tuu kaari lenchi le ηgo-o gεεŋ luwiŋ lɔɔ nuuŋ li libε lichiŋ, kintutu ki beniiŋ le tuu ki banche fe. **22** Te Kikoo wu yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ wumu tε dza bε fe, bukoŋ bwee nuun le Jairɔs. Le ηεŋ Jiso, gεεŋ we wu limfwe, **23** bøseyi sungi bɔ li wuu tiiti le, “Iwanεŋ wu kweεŋ wu bwi wε le kwe wa. Mintemii, bε ɔ koŋ li wuu temi kii ni kwi.” **24** Jiso se dza bee wu gεεŋ, kintutu ki beniiŋ le banche ki biki ki fachi Jiso. **25** Kweεŋ wumu tε nuuŋ li kintutu kilu-u linti, ε wu gɔŋ be chigɔŋ chi mfi wu ηene-ε biya yoofi ntsɔ bifc. **26** Tε fiɔɔŋ ηge li beniiŋ bε ntsi-i, biifi fiee fichu fi tε kεmi, biee se biiti bi giŋgi bu limfwe-e. **27** Si tε woo kii Jiso, biee le wuu jiŋ li kintutu kεe linti, koŋ li ndu yee, **28** kifε tε tee li shéŋ yee li le, “Ε mi ηkoŋ nee mɔɔ nuuŋ li ndu ye kwaα, kε mi ntεmɔɔ.” **29** Si tε koŋ le, mfi wu ηεŋge we biee wu ma mfwaa mumkpanj. Kweεŋ wulu woo tε li yi yee li le, wu tεmɔɔ. **30** Jiso woo li yi yee li le, bunja bo bweε li wuu, fiiki yi mfwaa mumkpanj, bii li beniiŋ li laa, “Ε noo wu koŋ li ndu yεεŋ?” **31** Bøɔŋ bee bε kintutu tuu li wuu le, “O ηingi yε si kintutu ki beniiŋ le fachi wε, ɔ tuu ɔ biiti wi wu koŋ li wε-ε ni?” **32** Jiso ba bichi kεnini le ηεŋge wi wu koŋ li wuu. **33** Nεεle si kweεŋ wulu tε kεe fiee fi ka bε wu, biee bε, chεndi, keeti, toŋ nūŋ li Jiso limfwe tee chεεŋ we kwikwi li wuu. **34** Jiso tee li wuu le, “Iwanεŋ, shéŋ yoo gεe li mi-i, fe yεε ɔ temi. O giŋgi bujɔŋ. Chigɔŋ cho ma chεε kituŋ.” **35** Nεε si Jiso tε mεεŋ yeti li kweεŋ wulu-u le, beniiŋ bamu fesi ε be dza fe Jairɔs kuuŋ wu te kikoo ki yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ wε, be tee li wuu

le, “Ijwana mæeshao. E la fi o fiengisi Wi wu Ntiife?” **36** Si
be tee le, Jiso woo, se nuuŋ le, tè fe kεe mæeŋo ki woo kε,
tee li Jairøs le, “Kiiŋ o ni o chəndi kε, gεe shéŋ ya nuuŋ li
mi-i kwaa.” **37** Be ba be ŋgiingi, Jiso mæeŋ ki beŋ le wumu
biee wu kε, fuki Pita bε Jeenj mæo Jœøn wu ŋwaani Jeenj
nsiŋ. **38** Le be gεeŋ be fesi fe Jairøs kuuŋ, Jiso ŋεŋ si benniŋ
yeti fe bε kwe. **39** Le li yih, bii laa, “Nε dii, nε fiengisi
bintsii ni kii la? Ijwanj wulu mæeŋo ki kwi-i kε, liitøa bu
lefū.” **40** Be kee wu bu kefu. Dza buu benniŋ bechu lekuuŋ,
dzo nuuŋ te ŋwaŋ bε ni ŋwaŋ mæo benniŋ bee bε kintutu-
u bε beteetutu baa, bee be le be gεeŋ fe ŋwaŋ wulu tε gimi.
41 Keme ŋwaŋ wulu li kibene-ε, yø le jé yi bee le, “Talita
kum!” Fi nuuŋ le, “Ijwaakwεεŋ, n'yetøa li we-ε, dza we.”
42 Mfwaa mumkpaŋ, dza we denŋi. Ijwaakwεεŋ wulu tè
nuuŋ biya yoofi ntsø bife. Le be ŋεŋ le wa tε be. **43** Jiso
chiinse li bee mkpaŋ le, kiiŋ be ni fe wi kεe ffee fi bee fi
nuuŋ kε, se tee le be nyε wu ffee ji.

6 Jiso tè dza fe, bee bøøŋ bee bε kintutu-u gεeŋ li kiton
kee li. **2** Le ni nuuŋ jobε chibee chi beshiinshi, gεeŋ li yih
yi nlεkε li Nyø-ø bεchi tiifi benniŋ lu. Beniŋ ŋgee bε tè
wuki si tiifi, wa tε tii be. Be tuu be dza be njanji be tiiti
le, “Wi wuni laanche bini biee nuuŋ feŋ? Wu dzo buni
bufii feŋ? Wu ge niŋ se feti bini biŋkoofeyi bi biee le? **3** E
nεε wu, wi wu keendi biti wu nuuŋ ŋwanε Maariya ni?
Nuuŋ nεε ŋwaani Jeenj bee Jøse mæo Judas bee Simu ni?
Mæo beŋwaani bε buŋkeεŋ nuuŋ nεε feni bε bee ni?” Si
be tee le be faaŋ wu. **4** Se nuuŋ le Jiso tè tee li bee le,
“Be ti guundi ntomføŋ wu Nyø li bintsii bichu. E nεε li
kweεŋ we-e li kwaan be li kini kee li, mæo li wuu yih, li bε

ti guundi ye wu ke." **5** Si be tè faan Jiso le, fi yaa wu fe nuuŋ tuu fe biŋkoofeyi bi biee le fe ŋge, fuki nɛɛ le tè koŋ li beniŋ be chigɔ-ɔŋ niŋ be temi nsin. **6** Fi yaa wu fe be tè mɛɛŋ ki gɛɛ ke shéŋ li wuu ke. Jiso dza fe deŋgi li bitoŋ bi fe-e, tiifi beniŋ. **7** Dza teeŋ bɔɔŋ bee be kintutu-u be yoofi ntsɔ befe baa, tundi be ləkuuŋ befe befe, nyɛɛ bunga li bee bu buushe fiana yi tii li beniŋ li lu. **8** Le ni tundi be tee le kiiŋ be ni dzɔɔ ffee fuki kimbaaŋ siŋ ke. Kiŋ be ni dzɔɔ biee bije ke. Kiŋ be ni dzɔɔ babi, ke kwa li bitsaa bi bee ke. **9** Le be liishe bikpɔ, se nuuŋ le kiŋ be ni chuumɛ binkonj bi feetu ke. **10** Se tuu tee li bee le, "Mfi wu ne gɛɛŋ li kito-oŋ, ne le li yih, ne tsiiŋ lu gɛɛŋ bo jobe chi ne dzeti fe. **11** E kiton kimu faan le ki fii ye beŋ ke, mɔɔ le ki wuki ye ffee fi ne tiiti ke, ne dza fe, mfi wu ne dzeti lɔɔ ne kache kibonj ki li bikaa bine-ɛ, le fi doonchɛ ffee fi be mɔŋ." **12** Nɛɛle, be dza be gɛɛŋ be fenjisi le beniŋ fiiki shéŋ yibe. **13** Be tuu be buushi te bɔɔŋ be biŋkundi-i ŋge li beniŋ li, be tsiti beniŋ be chigɔŋ ŋge be mɛɛŋ, be wɔnchi be. **14** Le Mfɔŋ Hero woo ntɔŋ wu kii Jiso, si beniŋ tè wuki bukoŋ bwee li bintsii bichu-u, beniŋ bamu tiiti le, "Jiso wuni nuuŋ Jɔɔŋ Nlisulidzɔɔ wu tè kaari wu bo li kwe-e. Fieɛ ffee fi feti se kɛmi bunga bu fere biee bi koofi yi bini ni." **15** Bamu tiiti le, "E Elaja wu tè kaari wu be." Bamu le, "E ntomfɔŋ wu Nyɔ wumu si be lindɛeri." **16** Le Hero woo biee bini ni, tee ffee le, "E Jɔɔŋ Nlisulidzɔɔ, wu ntɛ ŋka kikoo kee wu kaari wu bo li kwe-e." **17** Hero tè toŋ beniŋ be gɛɛŋ be kɔɔ wu, be kanj be beŋɛ wu li yih yi ncha-a, kii Heroja wu kwɛɛ Fili wu ŋwaani Hero, wu Hero tè dzɔ li kwesi-i. **18** Jɔɔŋ tè fengi tiiti li wuu le, "Nchi mɛɛŋ ki beŋ

ke le wi dzəo kwəe ŋwaani si kwəsi ke.” **19** Si Jœŋ tè tee
le, Heroja gεe wu le shéŋ, weki le wo wu, le fi ni fi nuuŋ
ni, se nuuŋ le tè kəmi yε dze ke, **20** kife Hero tè chəndi
Jœŋ le ε wi wu waanj tuu nuuŋ tè wi wu Nyə. Se tuu ŋεŋ
le kiŋ be ni wo wu ke. Mfi wu Hero tè shiŋ yiki fiee fi
Jœŋ tiiti, shéŋ yee wəsini ŋge, se nuuŋ le tè kəŋgisi nε
le ni yiki fiee fi tiiti. **21** Dze tè dza yi yene li Heroja-a,
jobε chimu chi Hero tè feti tsənə bee bəte kwəeŋ məo
bikoo bi nchi-i məo bəniiŋ bε nəŋja bε nəŋja bε Galilii, le
kimi jobε chi bε tè bie wu. **22** Ijwane Heroja wu kwəeŋ le
bwachε bine, chi dzəŋ fe Hero bee bəniiŋ bee bε tsənə.
Se tee li ŋwaŋ wulu le, “Bii fiee fiəo kəŋgisi, mfenyəo
lu.” **23** Se tuu chini tee le, “Oo bii məo nuuŋ la li mi-i le,
məo nuuŋ kiŋgate ki kwəeŋ we-εŋ, ke ŋgi nyε we.” **24**
Ijwanj wu kwəeŋ wulu se bo gεeŋ bii li ni-i laa, “Ntee le
mfenyε mi bε la?” Ni se tuu le, “Gεne o tee le bε nyε we
kikoo ki Jœŋ Nlisulidzəo li.” **25** Se bake to lijiŋ mfwaa
mumkpaŋ, tee li Mfəŋ Hero le, “ŋwəkəo le o nyε mi kikoo
ki Jœŋ Nlisulidzəo li deenī fe kintekε-ε.” **26** Mfəŋ woo le,
yi kwi wu ŋge. Se nuuŋ le, si tè chini limfwe li bəniiŋ bε
tè nuuŋ fe tsənə-o, tè weki yε le tuu fiiki jε ye yi bee tee
li ŋwaŋ wulu-u ke. **27** Se biee torj nchindaa we mfwaa
mumkpaŋ le gεeŋ bε bε kikoo ki Jœŋ le. Gεeŋ li yih yi
ncha-a, ka kikoo ki Jœŋ le, **28** Be bε ki fe kintekε-ε, bε nyε
li ŋwaakwεeŋ wulu-u. Fi, bo gεeŋ nyε li ni-i. **29** Le bəŋ bε
kintutu-u be Jœŋ le wuki le, be gεeŋ be dzə gwini chi
Jœŋ le be diye. **30** Bəŋ bε ntəŋ be Jiso tè dende be kaari
be to lijiŋ le wuu, be tee wu biee bichu bi be tè fe, bε bi be
tè tiifi bəniiŋ lu li wuu. **31** Se dza tee li bee le, “Be yeeŋ,

ben ben tè geeŋ fe kintsii ki benniŋ nuun yε fe kε-ε, te fufe niŋ.” Tè tee le kife benniŋ ŋge tè bεε fe be tè nuun, bamu tè bεε, bamu karisi. Be tè kemi yε dze yi be nuun mao be ji biee kε. **32** Bee be le le ŋgo-o be cheekiyi, be geeŋ fe kintsii ki benniŋ tè nuun yε fe kε. **33** Se nuun le, benniŋ ŋge tè ŋεŋ nεε be si be giŋgi, be kεε be, be dza li bintuu li bichu be letini be giŋgi be soomi be limfwe. Le be geeŋ be fesi fe, Jiso bee baoŋ bee be kintutu-u se fesi tè. **34** Le bo le ŋgo ni feeshi li buka, ŋεŋ kintutu ki benniŋ le turi fe ni mama, nshiiŋ kao wu bε be, kife be tè nuun si nshóŋ yi nuun yε be kinkiiche ke. Se bechi tiifi be, tiifi be biee ŋge tε. **35** Le jobε bechi chi ni chi sechi, baoŋ bee be kintutu-u kiingi li wuu lichen, be tee li wuu le, “Feni fee febuka mfi geeŋo kituŋ, **36** gεε benniŋ bani be geeŋ li bito-on be bela be tseketseke, be go biee bi bee bije.” **37** Se nuun le Jiso tuu ffee le, “Ben kibεε nyε yeeŋ be ffee be ji.” Be bii li wuu laa, “O weki le te gaoŋ bedanali gi fee te go biee bije lu, te be te nyε li bee ni?” **38** Jiso bii li bee laa, “Ne kemi baa bibele bime? Genε yeeŋ ne biche.” Le be geeŋ be biche, be tee le, “Tsee yi bibele yee shin be nsúun fieetu.” **39** Jiso se tee li baoŋ bee be kintutu le be tee le, benniŋ belu shee yε li bintutu-u li bintutu-u, li ntseε li. **40** Le benniŋ belu shee yε fekwiŋ li bintutu-u gwii gwii li bamu mbaanshiŋ mbaanshiŋ. **41** Jiso fi tsée yi bibele yi shin yee be nsúun yi fieetu yee, biche liwe, nyε kiyooŋi li Nyɔ-ɔ, booyε nyε li baoŋ bee be kintutu-u, be gache li benniŋ belu-u. Se gache te nsúun yi fieetu yee li be bechu-u. **42** Benniŋ bechu ji be fuke. **43** Baoŋ be Jiso be kintutu-u banche muŋke mu bibele mwεε be bijke bi

nsúunj le bieε, bi yisε bεŋkaa yoofi ntsø bife. **44** Beniij bε
tè ji bibele bilu tε nuuŋ bunij kwaα bεnchuki bεtiinu. **45**
Jiso se tee li bøɔŋ bee bε kintutu-u le be le le ñgo-o be saa
be gεεŋ limfwe Besaida le shε yesi beniij bεlu be ni be
kuuki. **46** Shε yesi be, dza yee li ñkumε-ε, le lεke li Nyɔ-ɔ.
47 Le lεkuuŋ jinj, ε ñgo wulu tè nuuŋ dzøo kintikinti kituŋ,
Jiso mεεŋ neε libuka wuu mbiij. **48** ñεŋ si bøɔŋ bee bε
kintutu-u gwenini bε ñgo wu chefε, kifε mbaandze tè bεε
dze limfwe fεeti wu. ε tè nuuŋ si le ñwori le se dza bεε fc
bee, dεŋgi li dzøo li liwe. Tè bεε weki le ka li bee lichiŋ. **49**
Le be ñεŋ si dεŋgi li dzøo li liwe, be beechi le ε ñkuubee.
Be waŋ lewe, **50** kifε be bεchu tè ñεŋ wu jaanj kɔo be.
Mfwaa mumkpaŋ, Jiso yo li bee, tee li bee le, “Kεmε yεεŋ
shéŋ, ε mi. Kiiŋ ne ni chεŋ ke.” **51** Si wu tee le, se le shee
le ñgo-o bee be, mbaandze wulu biee wu chikε. Be nεŋ ni,
bimfimu wondε be ni kataraa, **52** be ti mεεŋ ki kεε ke tε
fiee fi tsee yi bibele yεε tè doonchi kii Jiso ke kifε be tè
mεεŋ ki gwiye ke shéŋ yi be ke. **53** Le be lenchi libε be bo
kimbe ki Jenesare, be shiŋε ñgo li ñgeme yi dzøo li. **54** Le
be bo le ñgo-o, beniij kεε Jiso mfwaa mumkpaŋ, **55** be
bεchi be letini be giŋgi li bitoŋ bi fe bichu-u, be busi
beniij be chigo-ɔŋ, be tuuti beniij be chigo-ɔŋ fe bida-an
fe kintsii kichu ki be woo le Jiso wε fe. **56** Kintsii kichu ki
Jiso gεεŋ fe, mɔo nuuŋ fe kintsii li mɔo nuuŋ fe kito-ɔŋ,
mɔo nuuŋ libuka, beniij giki beniij be chigo-ɔŋ fe beniij
ti taashi. Mfi wu Jiso ketøo, be leki le gεε be koŋ mɔo nuuŋ
li woɔŋ wu ndu yee. Wi kwikwi wu tè kundi, tè temi.

7 Jobε chimu Befarasii be beniij bamu be tè tiifi bεnchi
be Nyɔ-ɔ dza Jerosaleŋ be bε be banche li Jiso-o lichiŋ. **2**

Be dza be ɻεŋ bɔɔŋ bε kintutu-u bε Jiso-o bamu jii biee
tsaŋ tii, fi nuuŋ le be ti mεεŋ ki tsootse ke tsaŋ ke. 3
Befarasii mao Bεjuu bεchu tε biki nuuŋ ntse wu kwεεŋ
wu bε tee be bee bε ɻkosi, le nuuŋ wi tε ji biee fuki fε
mwe tsootse tsaŋ nε si bε tε shiiŋ bε tsootsi nsij ke. 4 Le
nuuŋ wi tε ji te ffee fε mwe koo fεwaŋ fuki fε wu tsootse
bikaa bε tsan yee le dze yi lu nsij ke. Be tuu be feti biee
bimu bi ntse wu kwεεŋ le ɻge, si ntsootse muka bε bibεεŋ
mao sháŋ. 5 Befarasii bε bεniŋ bε tiifi bεnchi bεlu tε bii li
Jiso laa, “ε kii la fi bɔɔŋ bo bε kintutu biki yε ntse wu
kwεεŋ wu betaan bεsεŋ bε ɻkosi ke? ε kii la fi be jii biee
tsaŋ tii?” 6 Jiso tuu li bee le, “Esaya ntomfɔŋ wu Nyɔ
tε tee chεεŋ kii ben le ne baa bεniŋ bε nimi-i. Ne feti
baa nε nuuŋ ffee fi bε tε tsεε, Nyɔ tiiti le, ‘Bεniŋ bani
guundi mi nuuŋ bε bimfim, shéŋ yibe nuuŋ mfiin li mi-i.
7 Be guundi mi nuuŋ li yee li, kife be dzeti biee bi bεniŋ
beechi, be tiifi le ε je yεŋ’. 8 ε nε le si ne chiŋgi baa
bεnchi bε Nyɔ-ɔ, ne kichi nuuŋ bε bεniŋ gεε.” 9 Jiso se
tee li bee le, “Ne gbεŋgi ne kii faŋu bεnchi bε Nyɔ-ɔ le se
ne ni ne biki nuuŋ bene. 10 Fi ffee ε Mɔɔse tε tee le, ‘Yooki
chaa bee na.’ Tuu tee te le, ‘ε wi gaa tee ke ni, bε wo mwe
dududu.’ 11 Se nuuŋ le, ne tiiti baa fine le, ‘ε wi dza wu
tee li tee li ke li ni-i le ffee fi bee nuuŋ wu fi tee ke ni lu,
le ffee filu to ffee Kɔbaŋ,’ fi nuuŋ le fi to ffee ffee fi Nyɔ-
ɔ, 12 ke mεεŋ yε ben le dzɔɔ ffee filu fi tee ke ni lu ke.
13 Ne feti baa le, ne feti je yi Nyɔ tuu ffee fi yee kii ntse
wunε wu kwεεŋ, wu ne tiifi bεniŋ lu. Biee bimu se biee te
lu ɻge si bini bi ne feti.” 14 Jiso dza tuu teeŋ bεniŋ le
be bε, tee li bee le, “Ben bεchu yike yεεŋ ne woo ffee fi

ntiiti, ne kεe bujɔŋ. **15** Fiee fimu nuuŋ yε lu ləkuuŋ fi nuuŋ fi le li wi-i fi liibi wi kε. ε ffee fi buti li wi-i, fi nuuŋ fi liibi wi. [**16** Wi wu kəmi bintooŋ le woo, mwε woo.”] **17** Jiso she bəniiŋ belu, le li yih, bɔŋ bee be kintutu-u bii li wuu kii ŋgangaa chilu. **18** Tuu li bee le, “Ne kii yε biee te ni? Kε ne kii yε le ffee fichu fi wi lisi le wuu wa nuuŋ te biifi wu kε ni? **19** Fi nuuŋ le, kife fi ti lii yε le fi gεεŋ nuuŋ li shé-eŋ kε, fi sechi nuuŋ le shéŋ, fi se dənde fi bo.” (Si Jiso tè tee le, fi se nuuŋ le biee bije bichu biee waan.) **20** Tuu gεεŋ limfwe tee le, “ε ffee fi buti li wi-i, fi bifisi mwε, **21** kife biee bichu bibifi bi wi feti dzeti nuuŋ li shéŋ yee li. Biee si bəmbeeche be bifi, kii bukwεε, n'ye buyi, ŋ'wo wi, ŋgimu be kweε wi ke nyumε wi, **22** nsəmfu biee, ŋkəmε tee chi bifi mferu kimfi, mferu nyεŋ, ŋkəmε shéŋ yi yεeti, məŋkoŋ me bəniiŋ le me bifise, ntsakise yi məo n'yoomfe kiyoomfe. **23** Biee bibifi bini bichu dzeti nuuŋ li shéŋ yi wi-i bi se bifisi mwε.” **24** Jiso tè dza fe, gεεŋ kimbe ki Tayε be Sido-ɔŋ. Le gεεŋ le, le li yih, tè weki yε le wi kε le we lu kε. Se nuuŋ le, bəniiŋ tè tuu be kεe. **25** Kweεŋ wumu tè nuuŋ fe fiana yi tii tè nuuŋ li ŋwani wu kweεŋ li. Mfwaa mumkpaŋ si tè woo kii Jiso le, se be we li bikaa biee li. **26** Kweεŋ wulu tè nuuŋ wi wu Grik, tè nuuŋ yε wi wu Juu kε. Be tè bie wu Fonisha li kweεŋ wu Silia. Si tè we le, ləke Jiso le buu ŋwane kiŋkundi wulu li ŋwani wεε. **27** Jiso se tuu li wuu le, “Gεε be saa be nyεke bɔŋ, kife fi mεεŋ ki dzəŋ ke le be dzəŋ bijine bi bɔŋ le be ləŋ li bwí kε.” **28** Kweεŋ wulu se tuu li wuu le, “ε cheεŋ baa wεŋ. Se nuuŋ le, bɔŋ ti bεε ε be ji biee bwí bəonyi muke mu weyi fəkwiiŋ.” **29** Jiso se tee li wuu le, “Kii ffee fiɔŋ tuu

fini, o nuuŋ o geeŋ fio, ŋwane kinkundi wulu bee chine li ŋwana kituŋ.” **30** Kwεεŋ wulu dza giŋgi fe wu kuuŋ, gεeŋ ŋεŋ ŋwani gimi fentaa ε ŋwane kinkundi wulu bo kituŋ. **31** Jiso dza le kimbe ki Tayε-ε, ka Sidøŋ ka kimbe ki Bitoŋ bi Yoofi-i, to dze le Libε chi Galilii. **32** Beniŋ bamu tè dza be be wi wumu nuuŋ kinchiinchii tè kii yε n'yøru ke. Be leke Jiso le gεe tsan yee li wuu bwiŋ, wønche wu. **33** Jiso se dzø wu bee wu bo li kintutu lenti bebe. Gεe tsan yee li bintoŋ bi wi wulu, kwiye budii, koŋ li nimi chi wi wulu be bu, **34** biche liwe, shøŋ, kweeŋ li wuu le, “Efata,” fi nuuŋ le, “Gwiye.” **35** Bintoŋ bi wi wulu se gwiye mfwaa mumkpaŋ, nimi chee fuute, bechi yeti bujøŋ. **36** Jiso chiinse li beniŋ li le kiiŋ be ni tee li wi-i ke. Se nuuŋ le, si tè chiinsini le, tuu to nuuŋ fiee fi be yaki be giŋgi be fi limfwe limfwe. **37** Bimfimu tè wondini beniŋ ŋge. Be njanji, be tiiti le, “Jiso kii mføru biee bichu bujøŋ. Feti binchiinchii wuki biee, bibere yeti.”

8 Nεε li jo yεε, kintutu ki beniŋ le tuu ki be ki turi ni mamama. Fi se nuuŋ le be tè kemi yε fiee fijε ke, Jiso teeŋ bøŋ bee be kintutu tee li bee le, **2** “ŋkemøø nshiiŋ fe kintutu kini-i, kifε be nuuŋ baa tεε be jo taa, fiee fi be nuuŋ be ji se mεεŋ ye lu ke. **3** ε mi nchinε le be ni be giŋgi li bela be bee, be gεeŋ be kwiye be dzeεŋ le dze, kifε bamu li bee lenti dza baa mfiŋ.” **4** Bøŋ bee be kintutu tuu le, “Wi gii dzø biee bije libuka luni feŋ bi nyεke ŋwaani bani beniŋ lu?” **5** Se bii li bee laa, “Nε kemi baa tsée yi bibele bi me?” Be tuu le, “Yi yεε mfomenyaan.” **6** Jiso se tee li kintutu ki beniŋ le kilu le ki shee yε fekwiŋ. Ki shee yε, dzø tsée yi bibele yi mfomenyaan yεε, nyε kiyøoni li

Nyɔ-ɔ, booyε, nyε li bɔɔŋ bee bε kintutu-u le be gachε li be-e. Be gachε. **7** Be tè kεmi tε munsuju mumu niiŋ kwaa. Se tuu dzɔ te, nyε kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, tee le be gachε li bεniiŋ bεlu-u. **8** Wi kwi ji fuke. Be banchε muŋke mu tè shε, mu yise bεŋkaa mfomεnuyaŋ. **9** Bεniiŋ bε tè ji tè nuuŋ si bεnchuki bεnεε. **10** Se chine be le be ni be kooyi. Le le ɔgo-o mfwaa mumkpaŋ bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u dza be gεεŋ bimbe bi Dalmanuta. **11** Bεfarasii dza be bε fe Jiso-o, be bεchi bitechine bε wu, be tee le fe ffee fi doonchi bunga bu dzeti liboo. Be tè tiiti le le be mənchε wu. **12** Jiso se shɔɔnshε ɔge, tee le, “Kingɔke kini wεki ffee fi doonchi bunga bu dzeti liboo le be fe la lu? Ntee bεŋ cheεŋ le kingɔke kini nuuŋ tè ɔge ffee ke.” **13** Shε be, se kaari tuu le le ɔgo-o, lenchi gεεŋ liwiŋ lumu lɔɔ. **14** Jiso tè giŋgi le ε bɔɔŋ bee bε kintutu-u daayε le be dzɔ kibele, be tè kεmi neε nuuŋ tsee mumkpaŋ kwaa le ɔgo-o. **15** Se tuu tifi be tiiti le, “Nε dzeti yεεŋ, mfi kii kishee ki Bεfarasii mɔɔ ki Herɔ-ɔ.” **16** Bɔɔŋ bee bε kintutu-u bεchi be yeti be be kii ffee filu, be tiiti le, “Tiitɔɔ kii kishee kini ni kife tε mεεŋ baa ki kεme ke kibele ke.” **17** Jiso kεε ffee fi be tiiti kii fi, bii li bee laa, “Nε tiiti kii kibele ki ne kεmi yε ke kii la? Nε mεεŋ baa ki ɔge ke biee, mɔɔ le ne kεε biee ke ni? Fi nuuŋ le bufii bune mεεŋ bwεε saa ki gwiye ke ni? **18** Nε kεmi lii ne tε ɔge biee ke ni? Nε kεmi bintoɔŋ ne tε woo biee ke ni? Nε kiimi yε biee ke ni? **19** Mfi wu ntɛ mbooyε tsée yi bibele shiŋ bεniiŋ bεnchuki bεtiinu ji, ne tè banchε biŋke bi tè shε bi yise bεŋkaa bε mε?” Be tuu le, “Yoofi ntsɔ bεfe.” **20** Tuu bii li bee laa, “Kii tsée yi mfomεnuyaŋ yi bεniiŋ bee be ji bεnchuki bεnεε, ne bee

ne banchε birjke bi shε bi yisε bεŋkaa bε mε?” Be tuu le, “Mfomεnyaanj.” **21** Se bii li bee laa, “Ne mεεŋ baa ki kεε ke biee ni?” **22** Jiso bee bøŋ bee bε kintutu-u tè lenchi be bo Besaida, bεniiŋ bamu bε bε kinyεε kimu le wuu be lεkε le koŋ li ki-i le wønche ki. **23** Jiso kεmε ki li kibεnε-ε, dzo ki bee ki bo li kitoŋ kilu-u. Kwiye budii li lii yi ki-i, gεε tsaj li ki bwiŋ bii li ki-i laa, “O ŋεŋgøo biee ni?” **24** Kinyεε kilu tsaaki lii liwe, ki biche ki tee le, “ŋingøo bεniiŋ jibi jibi be dengi be nuuŋ si biti.” **25** Jiso tuu gεε tsaj li lii yi wi wulu-u, mwe biche fwiiŋ, lii yee woo, ŋεŋ biee bichu bujøŋ. **26** Jiso se tee li wuu le, “O gjiŋgi fio fekuuŋ, si o gjiŋgi le kiiŋ o ni tuu o le li kito-oŋ ke.” **27** Jiso bee bøŋ bee bε kintutu-u dza fe be gjiŋgi li bitoŋ bi kimbe ki Kasaria Filipi. Le be ni be gjiŋgi, se bii li bee laa, “Bεniiŋ kwεŋgi le nuuŋ noo?” **28** Be tuu le, “Bεniiŋ bamu kwεŋgi baa le ε we Jøŋ Nlisulidzø, bamu le Elaja, bamu se kwεŋgi le o nuuŋ ntomføŋ wu Nyø wumu.” **29** Se fiiki bii li bee laa, “Ne kwεŋgi fine le nnuuŋ noo?” Pita tuu le, “O nuuŋ Kinsofu ki Nyø tè kaache.” **30** Jiso chiinse li bee le kiiŋ be ni møŋ be tee fini li wi kii wu ke. **31** Bechi tiifi bøŋ bee bε kintutu-u tiiti kii yi yee le, “ŋwanewi kεmi le ŋεŋ bumfa ŋge, bεniiŋ bε sεki kwεεŋ bε bεte muntofi bε nøŋa be nøŋa møŋ bεniiŋ bε tiifi bεnchi bε Nyø-ø se faaŋ wu. Be gii be wo wu, ke bo jo taa kaari bo li kwe-e.” **32** Tè tiiti biee bini li bee ni gbanaa. Pita se dzo wu bee wu cheekiyi, bechi wami wu li ftee filu-u. **33** Jiso fiiki yi, biche bøŋ bee bε kintutu-u, waŋ Pita tee le, “Dza mi lii Satan! O lemi ye le kimbe ki Nyø-ø ke. O lemoø nuuŋ le ki wiwo-oŋ.” **34** Se teeq kintutu ki bεniiŋ le bε bøŋ bee bε

kintutu-u, tee li bee le, “ε wi wəki le ni biki mi, ke kəməɔ
le faaŋ yi yee, too kintaaj kee se biee mi. **35** Nε kεε le
wi wu bachi ntse we kii ni la, ke gii nεε lεε wu. Se nuuŋ
le, wi wu lεε ntse we kii mi məə kii ntoŋ wu dzeeŋ ke
banchəɔ ntse wulu bu banche. **36** ε be banche nshe yini
chichi be nyε li wi wu ji, wu tuu wu lεε ntse we, mbeŋ
wulu ni nuuŋ la? **37** Fiee fi wi nuuŋ go fiana yee lu nuuŋ
la? **38** Nε kεε le ε wi kəmi buya bu biee ye mi məə je yεŋ
lenti le kingōke ki bifisi biee kini-i ke we si wi wu chiŋgi
li nyumi ke kwesi tuu buti jii bukwεε lε kuuŋ, mwe kεε le
Iwanewi gii naa kəme buya be mwe te mfi wu kaari wu
be le bunəŋa bu Tee le be benchindaa be Nyɔ be wuuti.”

9 Jiso tuu tee li bee le, “Ntee beŋ chεεŋ le, bəniiŋ bamu
lemi baa feni be nuuŋ tε naa woo kintsi ki kwe-e fuki fε
be ŋεŋ bumfɔŋ bu Nyɔ-o si bu bεε be bunŋga bu buu nsinj
ke.” **2** Le jo ka busəɔ, Jiso dzo Pita bee Jeŋ məə Jəŋ bee
be miri be gεεŋ li ŋkume wumu wu ŋgweeŋ li, be gεεŋ be
nuuŋ fe bebe. Be dza be ŋεŋ si mfise yi Jiso fiiki le be
lii, **3** ndú yee nεεŋ, yi miɛŋini yi yεki si nuuŋ wi tsootse
laankwiiŋ yi nεεŋ. **4** Be dza be ŋεŋ si Elaja bee Məɔse
busε, be yeti be Jiso. **5** Pita se dza tee li Jiso-o le, “Wi wu
ntiife wu nyɔŋa, fi dzəŋŋ fiee si te baa feni ni. Gεε te gwaŋ
bigəənu biteetu, kimu ni ki nuuŋ ko, kimu ki Məɔse, kimu
se ni ki nuuŋ ki Elaja-a.” **6** Tε tiiti le kife jaŋ tε koo be
ŋge te tuu le kεε ffee fi nuuŋ tee ke. **7** Nεε si tε mεεŋ yeti
le, kikuŋ dza ki shee ki baanyε be, je se yɔ li kikun kilu
linti le, “Wuni nuuŋ Iwanεŋ wu shéŋ. Nε wuki yεεŋ li
wu.” **8** Le be tuu bichi lɔɔ, be ti mεεŋ tuu ke le be ŋεŋ
beniiŋ belu ke, be ŋεŋ nεε nuuŋ Jiso kwaa. **9** Le be dza li

ŋkumε wulu-u be beki, Jiso chiinse li bee le kiiŋ be ni tee ffee fi be ŋεŋ li wi-i fuki fe ɿwanewi bo li kwe-e nsiŋ kε.

10 Be woo lε be kiri lε be shéŋ, be tcti maa li yi yi bee laa mbochu li kwe-e wuni nuuŋ la le. **11** Be se dza be bii li wuu laa, “ε kii la fi beniŋ be tiifi banchi kwengi le Elaja kεmi le saa be se Kinsofu ki Nyɔ tè kaache se be?” **12** Jiso tuu li bee le, “Fi fiee cheeŋ le Elaja gii naa saa be nache biee bichu bi to si bi tè nuuŋ. Se nuuŋ le, ε kii la fi be tè tsεε le ɿwanewi kεmi le naa ŋεŋ bumfa ŋge, beniŋ se faaŋ wu? **13** Se nuuŋ le, ntee beŋ le Elaja bεεo kituŋ, beniŋ se fe baa ffee fi be kɔŋgisi be wu. Fi fiee si be tè tsεε kii wu.” **14** Le Jiso bee baoŋ bee be kintutu-u bao be bo fe baoŋ be kintutu-u bamu tè nuuŋ, ŋεŋ ε kintutu ki beniŋ le ŋge kεne be, beniŋ bamu be tè tiifi banchi be Nyɔ-o techini biee bee be. **15** Mfwaa mumkpaŋ, si kintutu kichu tè ŋεŋ Jiso lε, ki dzake ŋge, ki letε ki gεεŋ ki yesi wu. **16** Bii li bee laa, “Ne techini biee be be kii la?” **17** Wi tè tuu li wuu li kintutu kεε linti le, “Wi wu Ntiife, mbee mbe be ŋwanen fe we-ε kife fiana yimi yεε li wuu bwiŋ, yi ti feti wi to kibere. **18** Fiana yilu bεε yi choofi wu yi tundi wu fεkwiŋ, bεfuu buti wu lε wa, bekini bige, dzeti nechi. Mi nteeo le baoŋ bo be kintutu-u buu fiana yilu, be mɔŋ nsiŋ.” **19** Le Jiso woo lε, tee li bee le, “E ee! Kingɔke ki mεεŋ ki gεε kε shéŋ li Nyɔ-o ke kini. ɿgii nuuŋ tεεbeŋ ŋgeεŋ mbo bunj? ɿgii ŋkaŋ shéŋ be beŋ ŋgeεŋ mbo bunj? Be yεεŋ be ŋwaŋ wulu feni ne nyε li mi-i.” **20** Be se dzo ŋwaŋ wulu be bεε be wu fe Jiso-o. Le fiana yilu ŋεŋ Jiso, yi biee yi choofi ŋwaŋ wulu mfwaa mumkpaŋ we fεkwiŋ bingisi fe, bεfuu buti wu lewa. **21** Jiso bii li te ŋwaŋ wulu-

u laa, “Fiee fini tè bëchi mfi wu la?” Tuu le, “Fi tè bëchi fe tè mëeŋ bwi. **22** Fiana yilu bache yee wu li kiŋga-a li kingga-a fe wi-i mao lidzao, yi leki le yi wo wu. Ðø nuuŋ ɔ fe fíee, nlekao we, o kao nshiiŋ be bee, o fi bee.” **23** Jiso bii li wuu laa, “Le nnuuŋ mfe fíee ni? Nuuŋ mfe fíee fichu li wi wu gee shéŋ li mi-i.” **24** Mfwaa mumkpaŋ te ŋwaŋ wulu waŋ lewe ŋge le, “Mi ŋgeeə shéŋ li Nyɔ-ɔ. Fere ntuu ŋgeə yaa le.” **25** Le Jiso ŋeŋ si kintutu ki beniŋ le letini ki bëe ki banchi fe tè nuuŋ, waŋ fiana yi tii yilu, tee le, “We, fiana yi tii yini yi feti ŋwaŋ wuni tè yo ke te woo biee ke, ntiitao li we-e le, boche li ŋwaŋ wuni-i, o geen. Kiŋ ɔ ni tuu o le li wuu ke.” **26** Fiana yilu waŋ lewe ŋge, yi ka yi chofi ŋwaŋ wulu, yi ton fekwiŋ le dze yi bifi, yi bo li wuu bwiŋ. Giŋ fekwiŋ si gwini chi wi le. Le beniŋ ŋge ŋeŋ le, be tee le, “Wu kwiø kituŋ!” **27** Jiso kemə wu li kibene-e tsaaki wu len we. **28** Le Jiso bee baoŋ bee be kintutu-u geen be le li yih, be bii li wuu le jin le jin laa, “E kii la fi tè bee tè maoŋ nsij le tè buu ŋwanenŋ kiŋkundi wulu?” **29** Tuu li bee le, “Fíee fi nuuŋ fi buu ŋwaani wuni nchindaa nuuŋ nleke li Nyɔ-ɔ kwaa. Nuuŋ fíee fimu fi chichi tè buu wu ke.” **30** Be tè dza fe be ka dze yi Galili, ε Jiso tè weki ye le wi kee ke, **31** kife tè deŋgi tiifi baoŋ bee be kintutu-u. Tè tiifi be le beniŋ gii be nyε ŋwanewi li tsan yi beniŋ li be wo wu. Ke bo jo taa, bo li kwe-e. **32** Le tee le, be ti mëeŋ ki kee ke fíee fi tè tiiti ke, kife be tè chendi mbifu li wuu. **33** Be geen be bo Kapanun, le be le be ni be nuuŋ li yih, Jiso bii li bee laa, “Ne bee ne techini biee le dze kii la?” **34** Be ba nshiiŋ, kife be tè deŋgi le dze be techini li yi yi bee laa wi wu limfwe nuuŋ noo le. **35** Jiso shee fekwiŋ,

teenj bε yoofi ntsø bεfε baa tee li bee le, “ε wi weki le ni nuuŋ wi wu limfwe, kε kemi le dzøŋ yi yee le wε wi wu kinshiingi mao wi wu nindi li bəniiŋ bεchu-u.” **36** Le tee lε, dzø ŋwaŋ wu bwi leeki lε bee lenti, tuu dzø too wu bø tee li bee le, **37** “ε wi fi ŋwaŋ si wuni li bukoŋ bwe-eŋ, kε wu fiø nuuŋ mi. Wi wu fi mi, kε mεeŋø ki fi kε nuuŋ mi kwaa kε, wu fiø nuuŋ wi wu toŋ mi.” **38** Jøəŋ tee li wuu le, “Wi wu Ntiife, tε bee tε ŋεŋ wumu teenyi bukoŋ bwo se busi bøŋø bε kinkundi-i li bəniiŋ li, tε loose wu, kifc nuuŋ yε wi wuseŋ wu kintutu kε.” **39** Se nuuŋ le, Jiso tε tuu li bee le, “Nε loose ke ŋwaani wεε wi kε. Nε kεε le ε wi feti mfiŋ teenyi bukoŋ bweŋ, kε mwe nuuŋ yε wi wu nuuŋ tuu ni baanini mi kε. **40** ε wi gwii yε be bee kε, kε mwe fεefø bee. **41** Ntee beŋ chεeŋ le, ε wi nyε mao nuuŋ fika fi dzøŋ le li be-eŋ le nε woŋ kifc bε teenyi baa beŋ le bəniiŋ bε Krai le, kε nuuŋ mwe tε naa foo kinderi kee lε dzé chichi-i kε.” **42** Jiso tuu tee le, “ε wi fε ŋwaŋ mumkpaŋ li kintutu ki bøŋø bε bwi be gεε shéŋ li mi-i bani we li bibifi-i, kε fi dzøŋ fiee le wεε wi-i le bε shiijε jeni chi nøŋa li kimi kee li, bε bache wu li dzøŋ yi nyøŋa.

43 Fi tuu fi nuuŋ le, ε kibene ko feti le o ni o feti bubiee, o sonde kibene kilu. Fi dzøŋ le o le li ntse wu kimake-ε bε kibene kinkosi, yeki fe o nuuŋ o ni o nuuŋ bε bibenu bio bichu o tuu o gεenj fe wi wu kimake-ε wu duti nyimu nsij. (**Geenna g1067**) **45** ε kikaa ko feti le o ni o feti bubiee, o sonde kikaa kilu. Fi dzøŋ le o le li ntse wu kimake-ε o mendi, yeki le o keme bikaa bichu bε se løŋ wε fe wi wu kimake-ε. (**Geenna g1067**) **47** ε lisi cho feti le o ni o feti bubiee, o buu lisi chilu. Fi dzøŋ le o le li bumføŋ bu Nyø-

ɔ bε lisi chimumkpanj, yεki fe ɔ ni kεmε lii chichi, bε se
løŋ wε fe wi wu nyøŋa-a. (Geenna g1067) **48** Kintsii kini nuuŋ
ki bimuunu jii bεniij fe bi te naa kwi kε, wi tε naa nyin fe
kε. **49** Ne kεε le wi gii naa wu møŋ wi kwikwi nεε si bε ti
kusi ffee bε ntøŋ le. **50** Ntøŋ ti nuuŋ ffee fi dzeenj, fi se fiee
le, ε me to n'yike nsij, ɔ gii ɔ geenj bε me se me kaari me
yike? Ne nuuŋ yeeŋ si ntøŋ me yiki, wi bee wi se ni be
nuuŋ li mbεεŋgii li.”

10 Jiso se dza fe, gεεŋ kimbe ki Judiya-a, lenchi Dzøø yi
Joodaan gεεŋ luwiŋ. Bintutu bi bεniij le tuu bi banchi
bi bεε le wuu, tiifi be nεε si tε shiij tiifi. **2** Bεfarasii dza
be bε le be mønchε wu, be bii li wuu laa, “Nchi berj le
nuuŋ wi kooŋ be kwesi ni?” **3** Jiso kaari bii te li bee laa,
“Møøse tε nyε nchi le ne ge la?” **4** Be tuu le, “Møøse tε gεε
le nuuŋ wi kooŋ be kwesi. ε kunjgi løø, tsεε kijwaati ki
doonchi le wu kooŋjø be wu, nyε li wuu.” **5** Jiso tuu li bee
le, “Tε nuuŋ kii bikoo bine bi tεεme bi Møøse tε tsεε nchi
wuni li be-ej. **6** Se nuuŋ le, tε nuuŋ fεmbεεchε-ε mfi wu
Nyø tε tøŋ biee, tε tøŋ nuuŋ nyuŋ bee kweenj. Si tε tøŋ le,
tee le, **7** ‘ε kii fini fi nyuŋ gii shε tee bee ni taashε bee
kwesi, **8** be bεfε se to wi mumkpanj.’ Neεelε, be mεεŋ yε
beniij bεfε kε, be baa dεenj wi mumkpanj. **9** Fi se nuuŋ
le, ffee fi Nyø taashε, kiiŋ wi ni møŋ ηgatine kε.” **10** Le
Jiso bee bøøŋ bee bε kintutu-u gεεŋ be ni be nuuŋ li yih,
be ka be bii li wuu kii ffee filu. **11** Tuu li bee le, “Møø
nuuŋ noo wu kooŋ be kwesi wu dzø wumu, kε wu fεø
bubiee li kwesi-i li ηgimu be kweenj wumu-u. **12** ε kweenj
bo li nyumi-i, wu gεεŋ wu giŋ be nyuŋ wumu, kε wu fεø
bubiee li nyumi-i li ηgimu be nyuŋ wumu-u.” **13** Beniij tε

dza be bεε bε bɔɔŋ le Jiso-o le konj li bee, bɔɔŋ bee bε kintutu-u wami be. **14** Le Jiso ɳεŋ le, shéŋ tɔŋ wu, tee li bee le, “Gee yeeŋ bɔɔŋ bε bwi ni be bεε le mi-i, nε bangε ke be kε, kife bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ bwεε nuuŋ li bεniiŋ si bani-i. **15** Ntee benj cheeŋ le, ε wi mεεŋ ki fi ke bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ si ɳwaŋ wu bwi ke, mwe te naa mao le le bumfɔŋ bulu-u ke”. **16** Si tε tee le, dzeti be kokini li guu, giki tsanj li bee, tinj mwε li bee. **17** Jiso dza le giingɔ, wi wumu letε bε ton nūŋ wu lii bii li wuu laa, “Wi wu Ntiife, wε wu wi wu dzeenj, ffee fi ɳkεmi le mfe nse ɳkεme ntse wu kimake nuuŋ fi la?” (**aiōnios g166**) **18** Jiso bii li wu laa, “O teenyi mi le wi wuu dzeenj kii la? Wi nuuŋ yε lu wu nuuŋ wi wu dzeenj ke. ε nεε Nyɔ kwaa yi nuuŋ wi wu dzeenj. **19** Mao o kiiə bεnchi be nuuŋ le, ‘Kiiŋ o ni wo wi ke, kiiŋ o ni giinj be kwεε wi ke, kiiŋ o ni yi biee ke, kiiŋ o ni leŋ le nsa wu binsee le lejiŋ ke, kiiŋ o ni fe kimfi ke, mao le o ni o guundi chaa bε na?’” **20** Wi wulu tuu li Jiso-o le, “Wi ntiife, bεnchi bani bεchu ntε mbεchi ɳkichi be mεεŋ sɔɔnewi.” **21** Jiso biche wu ni fwiiŋ, kɔɔŋgi wu, tee li wuu le, “Ffee she fiee fimumkpaj fi o mεεŋo o fe. Gεne o kabε biee bi o kεmi bichu, o gache kwa wulu li bεniiŋ bε kifoo le, o se kεme bulofu nuuŋ liboo. Oo fe le, o se be o ni o biki mi.” **22** Le Jiso tee le, wi wulu woo, soo bilii, fiiki yi yee dza giingi nshiiŋ nshiiŋ, kife tε kεmi kwa ɳge. **23** Jiso dza fiiki yi biche bɔɔŋ bee bε kintutu-u, tee li bee le, “Fi gii fi temi ɳge le bεniiŋ bε kwa le li bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ.” **24** N'yɔru wulu fieeŋgi bɔɔŋ bee bε kintutu-u. Jiso tuu tee li bee le, “Bɔɔŋ benj, fi tεemii ɳge fe wi-i le le li bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ! **25** Fi fiee tseke fe kikuŋ nuuŋ ki le le fiooŋ yi

nsara-a yeki fe wi wu kwa nuun le li bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ.”

26 Be woo le fi se fieŋgi be ŋge, be tuu be njanjɛ be tee le, “ɛ fi nuun le, noo se naa bo lu?” **27** Jiso kaari biche be, tee le, “Fini nuun fi yaa wiwoŋ, se nuun le fi tɛ nyɛ tɛ yaa Nyɔ ke, kife Nyɔ nuun yi fe ffee fichu.” **28** Pita se dza tee li Jiso-o le, “Biche o ŋɛŋ, tɛ chine baa biee bichu tɛ tuu tɛ biki we.” **29** Jiso tuu li wuu le, “Ntee wɛ cheɛŋ le, wi nuun yɛ lu wu chine yih ye, ke bɛŋwaani, ke dzémi yee, ke ni, ke tee, ke bɔɔŋ bee, ke yéh yee, le wu chinɔɔ kii mi mɔɔ ntɔŋ wu dzeeŋ wu kii Nyɔ, **30** wu nuun tɛ nuun le kemɛ yih mɔɔ bɛŋwaani, mɔɔ dzemí, mɔɔ beni, mɔɔ bɔɔŋ, mɔɔ yéh li ntse wu deen̄i foo ŋkemɛ kiŋga gwii siŋ ke. Beniŋ gii be tuu be ni be biindi tɛ bikaa le wuu jin̄, ke tuu nuun li mfi wu ntse wu bɛɛ li, ne kemɛ ntse wu kimake.

(aiōn g165, aiōnios g166) **31** Se nuun le, beniŋ ŋge be nuun limfwe deen̄i gii be nuun lejin̄, be ŋge be nuun lejin̄ deen̄i to limfwe.” **32** Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u dza be dzɔ dze, be yeki Jerosaleŋ tuuti mbaaŋ. Bɔɔŋ bee be kintutu-u teti maa. Beniŋ be tɛ biki wu, tɛ kemi chene. Jiso tuu dzo bɔɔŋ bee be kintutu-u be yoofi ntso bɛfɛ baa bee be cheekiyi se tuu tiiti be ffee fi gii fi ka be wu. **33** Tee li bee le, “Yike yeeŋ ne woo, te yeki baa te giingi Jerosaleŋ be giingi baa be nyɛ ɿwanewi li tsan̄ yi bɛte muntofi be nɔŋa be nɔŋa mɔɔ beniŋ be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ, be saa wu be sondɛ le be wo wu, be nyɛ wu li tsan̄ yi bito-oŋ, **34** be ni be choosi wu, be kwiyi wu be budii, be ni be tuki wu, be se wo wu, ke bo jo taa, bo li kwe-e.” **35** Jeen̄ bee Jɔɔŋ be tɛ nuun bɔɔŋ be Dzɛbedii dza be kiŋgi be be Jiso limfwe be tee li wuu le, “Wi wu Ntiifɛ, ffee fieɛ lu fi tɛ wɛki le o fe li

bee li.” **36** Jiso bii li bee laa, “Ne weki le mfe la li be-en?”

37 Be tuu le, “Te weki baa le ke mfi wua shee li kabara wu bunøja bwo-o, te shee li bintindu-u bi nøja bi nøja, wi wumu le kibene ko ki kigøjε-ε, wumu le kibene ki kimεsε-ε.” **38** Se nuuŋ le, Jiso tè tuu li bee le, “Ne kii ye ftee fi ne biiti ke. Nuuŋ ne woŋ fika fi ŋge-ε fi ŋgii ŋ'woŋ, ke ne le li ŋwaani ŋge wu nyøja wu ŋgii nlε wuni ni?” **39** Be tuu li wuu le, “Te nuuŋ te fe.” Jiso tee li bee le, “Nuuŋ ne woŋ fika fi ŋge-ε fi ŋgii ŋ'woŋ, ke ne le te ŋwaani ŋge wu nyøja wu ŋgii le lu wuni. **40** Se nuuŋ le li nshevlu le kibene keŋ ki kigøjε-ε ke le ki kimεsε-ε nuuŋ ye kintsii keŋ le nye li wi-i ke. Bintsii bilu bieε li beniij be be nache li bee.” **41** Le kiŋke ki boŋ be kintutu-u be Jiso be yoofi baa tuu be woo kii ftee filu shéŋ tøŋ be be Jeeŋ bee Jøŋ. **42** Jiso se teerŋ be bechu be be, tee li bee le, “Møo ne kii baa le beniij be sekí teεŋ yimi ti shiiti li beniij bebee be bito-on, beniij be nøja be nøja bebee doonchi bunga le bee lewe ni? **43** Fiεε kemi ye le fi ni fi nuuŋ li be-en linti kε. Wi wu weki le ni nuuŋ wi wu nyøja le be-en lenti kemi le ni nuuŋ wi nindi li be-en bu nimu. **44** Wi wu weki le ni nuuŋ wi wu limfwe li be-en linti, ke kemøo le ni nuuŋ mfwu wu wi kwikwi. **45** Ne kεe le ɻwanewi ti meεŋ ki be ke le beniij ni be nindi li wuu ke. Tè be nuuŋ le ninj li beniij li, nye ntse we soo beniij ŋge li tsaq yi kwe-e.” **46** Be dende be be be bo li kitøŋ ki Jeriko-o. Le Jiso ni tuu dzeti fe, bee boŋ bee be kintutu mao kintutu ki beniij le ki nøja, be ŋεŋ kinyee kimu ε ki shee li ŋgemε yi dze-e ki leki biee bukoŋ le Batimayu, ɻwanε Timayu. **47** Le woo le ε Jiso wu Nasare, bechi dzεŋgi le, “Jiso, ɻwanε kini ki

Mfɔŋ Daafi, kɔɔ nshiiŋ bɛ mi.” **48** Beniiŋ ŋge dza be bɛchi be wami wu, be tiiti le make. Se nuuŋ le, tè tuu mɛɛshi dzaar le, “ŋwanɛ kini ki Mfɔŋ Daafi, kɔɔ nshiiŋ bɛ mi.” **49** Jiso leŋ, tee le be teenj wu. Be se teenj kinyɛɛ kilu be tee le, “Kɛmɛ shéŋ, dza we, teenyɔɔ wɛ.” **50** Kinyɛɛ kilu lɔŋ ndu ye fɛkwiij, ki jiŋ liwe ki gɛɛŋ fe Jiso-o. **51** Jiso bii li ki-i laa, “O wɛki le mfɛ la li wɛ?” Se kinyɛɛ kilu tuu le, “Wi Ntiife, ŋ'wɛkɔɔ le ŋɛŋ biee.” **52** Jiso se tee li ki-i le, “O giingi fio. Shéŋ yi o gɛɛ li mi-i fe yɛɛ o temi.” Mfwaa mumkpaŋ, lii yi ki woo, ki tuu ki ŋɛŋ biee, ki dza ki biki Jiso fe tè giingi.

11 Le Jiso bee bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u ni be fɛɛshi Jerosaleŋ fe be tè nuuŋ li bintsii bi Bɛtfaj lichiŋ bɛ bi Bɛtani bi nuuŋ lichiŋ li ŋkumɛ wu Biti bi Oli-if, buu bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u bɛfɛ tonj, **2** tee li bee le, “Gɛnɛ yɛɛŋ li kintsii ki nuuŋ limfwe kii yɛ, si ne gii ne ni ne lii fe ni, mfwaa mumkpaŋ, ne gii ne ŋɛŋ ŋwanɛ sɔmbwaa ε bɛ kaŋ, wi mɛɛŋɔɔ saa kɛ le beŋ li wuu liwe kɛ, ne fanchɛ ne bɛ be wu. **3** ε wi bii li be-eŋ laa ne fanchi kii la le, ne tuu le Te Kikoo kɛmɔɔ fiee fi fɛrɛ bɛ wu, gii kaari tuu wu lijŋ dɛɛŋ dɛɛŋ.” **4** Be se dza be gɛɛŋ be ŋɛŋ ŋwanɛ sɔmbwaa wulu ε bɛ kaŋ wu fe fweeŋ wu yih yimi lɛ dze. Be se fanchɛ wu. **5** Si be tè fanchi le beniiŋ bamu bɛ tè lemi fe bii li bee laa, “Nɛ fanchi ŋwanɛ sɔmbwaa wɛɛ kii la?” **6** Be se tee li bee fiee fi Jiso bee tee. Be chine li bee be gɛɛŋ bɛ wu. **7** Be bɛ be wu fe Jiso-o, be deeri ndú yi be li sɔmbwaa wulu-u liwe, Jiso beŋ li wuu. **8** Beniiŋ ŋge tè gikisi ndú lɛ dze, bamu bonyi yéŋɛ yi biti libuka be gikisi tè lɛ dze. **9** Beniiŋ bɛ tè giingi Jiso limfwe mɔɔ bɛ tè biki lejiŋ tè wuuyi le, “Yiyi-i,

yiyi-i, yiyi-i, kiyɔɔni nuuŋ li Nyɔ-ɔ looo! Nyɔ tiij ye mwε
li wi wu bεε li bukoɔŋ bu Taa lε looo! **10** Nyɔ tiij ye mwε
li bumfɔŋ bu taa wuseŋ wu Daafi-i bu bεε li looo, mpiaru
nuuŋ li Nyɔ-ɔ yi liboo li looo, yiyi-i, yiyi-i, yiyi-i!” **11** Jiso
se gεεŋ fesi Jerosaleŋ le li yih yi muntofi, biche ŋεŋ si biee
bichuchu nuuŋ. Le mεrisi lɔɔ nuuŋ si mfi tε ka lε, bee
bɔɔŋ bee bε kintutu-u bε yoofi ntsɔ bεfe baa dza be gεεŋ
Bεtani. **12** Butuu bo bu woo Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-
u dza Bεtani be tuu be giingi Jerosaleŋ dzeen tε wuu wu.
13 Lɔŋ lii ŋεŋ kiti kimu limfwe mfiŋ ki bε ti shiiŋ be jii, ki
bachi bε bibe. Se dza giingi fe le ŋεŋ laa nuuŋ nee kε ffee
li ki-i jii le. Le gεεŋ bo fe ti mεεŋ ki ŋεŋ ke ffee li kii kε,
ŋεŋ nuuŋ bibe kwaa, kife tε nuuŋ ye mfi wu ki ti wundi
kε. **14** Se tee li kiti kilu le, “Kiiŋ wi ni naa tuu ka ji ffee li
wε-ε kε.” Si tε tee lε bɔɔŋ bee bε kintutu-u woo. (**aīōn g165**)
15 Be dza be gεεŋ be fesi Jerosaleŋ Jiso se gεεŋ le li yih yi
muntofi-i bεchi kungı bεniŋ be tε feti wan fe. Tε kungı lε
bachı mɔɔ bidaŋ bi bεniŋ be tε fikisi kwa-a, mɔɔ bintindu
bi bεniŋ be tε kabini bibimu-u. **16** Tε mεεŋ tuu ke le bεŋ
le, wi too ffee danse bε fi li yih yi muntofi kε. **17** Se tε tiifi
be tiiti le, “Mɔɔ bε tε tsεε Nyɔ tiiti le, ‘Yih ye bε gii bε
ni bε teenyi le yih yi nleke li Nyɔ-ɔ li tsεε chichi-i?’ Se
nuuŋ le, ne fiiki baa yih yi to ntuuŋ wu bεyi.” **18** Le bεte
muntofi bε nɔŋa bε nɔŋa bε bεniŋ be tε tiifi bεnchi woo
lε be se tuu be wεki dze yibe gii be wo wu le. Be tε kεmi
chεnε li ŋ'wo wuu kife kintutu ki bεniŋ le kεe kichu tε
wuki ntiife we bimfimu wondini be. **19** Le tuu ni nuuŋ lε
fεmfo-o, Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u bo li kitɔŋ kilu-
u. **20** Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u bo be kεti fεŋwεε,

be ɳεŋ kiti kεε ε ki wɔɔbε kichu ki shee ki bo li gεεŋ li.

21 Pita kimi ffee fi tuu fi ka, kweeŋ li Jiso-o le, “Wi wu Ntiife, ɳεŋ si kiti ki ɔ tuu ɔ tsoŋ kεε si ki wɔɔbε kituŋ.” **22** Jiso se tee li be bεchu-u le, “Gεε yeeŋ shéŋ li Nyɔ-o. **23** Ntee beŋ cheeŋ le, ε wi tee li ɳkume wuni-i le, ‘Mube feni ɔ gεεŋ ɔ we li dzɔɔ yi nyɔŋa’, ε tiiti le mεŋini yε li shéŋ yee li ke, nuuŋ ε wu beŋ le ffee fi tiiti nuuŋ fi ji, wu mube. **24** Bεdeeni, ntee beŋ cheeŋ le, ffee fichu fi ne leke li Nyɔ-o, ε ne beŋ le ne keme baa kituŋ, ke ne gii ne keme. **25** ε ne leŋ le ne leke li Nyɔ-o, ε nuuŋ le wumu kemi wumu lc shéŋ, feeki wu. Ne feti lc kife Baa wune wu nuuŋ liboo gii ni fekisi te bibifi bine. [**26** ε ne mεeŋ ki feeki ke bibifi bi bεniiŋ bamu-u ke, Baa wune wu nuuŋ liboo nuuŋ te dzeŋ le ni fekisi te bine ke.]” **27** Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u tɛ tuu be be be le Jerosaleŋ. Le ni tuu deŋgi fe yih yi muntofi, bεte muntofi be nɔŋa be nɔŋa be bεniiŋ be tiifi bεnchi be Nyɔ-o mao bεniiŋ be sekí kweeŋ dza be be be ɳεŋ wu, **28** be bii li wuu laa, “O dzɔ bungga feŋ bu ɔ feti biee bini? ε noo wu nyε we bungga bulu le ɔ ni ɔ feti biee bini?” **29** Jiso tee li bee le, “Ngii mbii ffee li be-εŋ fimumkpaŋ, ne tuu mi, nse ntuu ntee beŋ wi wu nyε bungga le ni mfeti biee bini. **30** ε noo wu tɛ nyε Jɔɔŋ bungga se lisi bεniiŋ li dzɔɔ? ε Nyɔ mao wi wu laaŋ we le? Tee yeeŋ mi ɳ'woo!” **31** Be se bεchi be techini li yi yi bee le, “ε te tuu le ε Nyɔ, se bii li bee li laa, ε la fi tɛ fe, se te mεeŋ ki beŋ ke li Jɔɔŋ li ke? **32** ε nuuŋ le te tuu le ε wiwoŋ wu nyε, nuuŋ fi ji ni?” Be tɛ chendi bεniiŋ kife bεniiŋ bεchu tɛ beŋ le Jɔɔŋ tɛ gbεŋgi nuuŋ ntomfɔŋ wu Nyɔ. **33** Bεdeeni, be se tuu li Jiso le, “Te kii ye ke.” Jiso se

tuu tee li bee le, “Kε nuuŋ ntè ntee tε beŋ wi wu nyε mi buŋga le ni mfeti biee bini kε.”

12 Jiso se dza bechi yeti li bee lε ŋangaa li le, “Wi wumu tè niŋ wε wu muntaaŋ mu bε feti mbiŋ lu, toŋ mbaŋ kεnε, se chinj kiſo ki bε gii bε ni bε seendi muntaaŋ mulu le mbiŋ buti, gwaŋ kiko li wi wu kiichi wε wulu, gεε bεniiŋ li wε wulu-u, se dza gεεŋ li kiton kimu-u. **2** Le mfi wu bε ti kee mu bε wu kochε, toŋ ŋwani wu nime wumu le bεniiŋ bε tε gεε wε li bee baa le be nyε wu mwee muntaaŋ le be bε mu. **3** Le gεεŋ, be tuu be kɔɔ wu be too wu, be kooŋ bε wu, to ljiŋ bɔ kilere. **4** Wi wu wε wulu se tuu ka toŋ ŋwani wu nime wumu, le gεεŋ, be ka be too wu be tɔ wu kikoo, be choɔri wu. **5** Se tuu ka toŋ wumu, be wo wu buwo. Se tuu nεe toŋ bamu ŋge mumkpaŋ mumkpaŋ, be too bamu, be woyε bamu. **6** Toŋ nsiŋ bε shε nuuŋ ŋwaŋ mumkpaŋ, wuni se nuuŋ ŋwani nuuŋ shér yee tε mεeshi toŋ wu lε bee, beechi le be gii be gεεŋ be guuŋ kwiŋ li ŋwani wulu-u. **7** Le gεεŋ, bεniiŋ belu tuu be tee li yi yi bee le, ‘Wuni wε kinjila ki wi wu wε wuni-i, bε yεεŋ tε wo wu, bisheyε bilu se ni bi nuuŋ bisεŋ.’ **8** Be se kɔɔ wu, be wo wu, be buu wu be lɔŋ wu lε mba-aŋ lεkuŋ.’ **9** Le Jiso tee lε, se bii laa, “Fiee fi wi wu wε wuni nuuŋ fe, nuuŋ la? Gii be leeshe bε bεniiŋ balu bu leeshe, gεε nuuŋ bεniiŋ bε detε li wε wulu-u. **10** Nε mεεŋ baa ki teeŋ ke kintsi kini lε Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ ni? Be tsεε le, ‘Tete chi bεniiŋ bε ŋgwanu tε faaŋ, tε tuu chi dza chi to tete chi boo chi yi-i. **11** Fini nuuŋ mferu wu Taa, bεniiŋ se bichi be tii wa.’” **12** Bεniiŋ baa woo ŋgaa chini, be se kεε le Jiso waɔ nuuŋ li bee. Be se weki le be kɔɔ wu,

be chendi nuuj kintutu ki bəniij lε ki tè nuuj fe. Be se chine li wuu, be dza be giingi. **13** Bikoo bi kwεεŋ lε dza bi ton Befarasii məə bəniij bamu bε kintutu ki Mfəŋ Herɔ le be gεεŋ be terε Jiso be kəə wu li n'yəru we-e. **14** Be bε be tee li Jiso-o le, “Wi wu ntiife, te ti kii le ɔ shiij ɔ tiiti nuuj chεεŋ, kifε ɔ chendi ye wi lii kε, məə mwε nuuj noo le. ɔ tiifi chεεŋ le dze yi Nyɔ-ɔ. Tee bee laa nchi beenchi le bε ni be suuti kijwaati li Kaisa wu nuuj Mfəŋ wu nyəŋja wu Lom, məə wu mεεŋ ki berj ke le? **15** Te ni te suuti, məə te soō ke le?” Jiso kεε ffee fi be gii be kanyi bε fi, tuu li bee le, “Nε teeki mi kii la? Bε yεεŋ bε lisi chi kwa-a ŋεŋ.” **16** Be se bε bε chi, fi, bii laa, “Kikoo kini bε bukooŋ buni nuuj bu noo le?” Be tuu le, “ɛ ki Kaisa, bukooŋ se nuuj nεε bwhee.” **17** Jiso se tee li bee le, “Nε nyεε ffee fi nuuj fi Kaisa li wuu, nε nyεε fi Nyɔ li Nyɔ-ɔ.” Le be woo lε, yi kwi be. **18** Besadusii bamu tè dza be bε le be bii ffee li Jiso-o. Besadusii tè nuuj bəniij bε tè kwenji le nuuj bəniij tè bo li kwe-e ke. **19** Le be bε lε, be tee le, “Wi wu ntiife, Məəsε tè tsεε li bee li le bənchi-i le, ‘ɛ ŋwaani wi kwi wu shε kwεεŋ ŋwaŋ nsij, ke wi wulu kəmi le dzəo kwεε ŋku wulu bee wu bie bəŋj li bukooŋ bu ŋku ŋwaani-i.’ **20** Bedεεni, wi wumu tè kəmi bəŋj bε buniŋ mfomenyaŋ, wu kaŋt tè dzə kwεεŋ, kwi bee wu mbiε ŋwaŋ nsij. **21** Wu biki se dzə tè kwεεŋ wulu, kwi tè ŋwaŋ nsij. Fi ka nεε te lε be wu biki li wuu wε. **22** Be bεchu dzə wu, wi se tè mεεŋ ki nuuj ke li bəniij bε mfomenyaŋ bəlu-u lenti wu tè bie ŋwaŋ bε kwεεŋ wulu ke. Lεjiŋ ləlu kwεεŋ wulu tè kwi te. **23** Si bəniij bε mfomenyaŋ bani tè dzə kwεεŋ wulu be bεchu lε, gii ni nuuj mfi wu bəniij buti li kwe-e,

kweεη wulu se nuuŋ kwεε noo?” **24** Jiso tee li bee le, “Ne kii baa ffee fi feti ne se tendi dzé ni? Fi ffee le kife ne kii ye ffee fi be tsεε le Kijwaati ki Nyɔ-ɔ ke, ne kii ye te mɔɔ buŋga bu Nyɔ-ɔ ke. **25** Ffee fi nuuŋ lu ffee le mfi wu benniŋ buti li kwe-e, bunij bee bukεεη mεεη ye le be ni be feti bugoo ke, benniŋ mεεη ye be tuu be ni be nyεε bɔɔŋ li bugoo li ke. Be gii naa be ni be nuuŋ nee si banchindaa be Nyɔ-ɔ liboo. **26** Kii ffee fi mbochu li kwe-e, ne mεεη baa ki teenj ke kintsii le Kijwaati ki Mɔɔse-ε kii kiti ki tè duti Nyɔ yeti li Mɔɔse yi tiiti le, ‘ɛ mi Nyɔ yi Abrahaŋ be Nyɔ yi Adzi mɔɔ Nyɔ yi Yako ni?’ **27** Fi nuuŋ le Nyɔ nuuŋ ye Nyɔ yi biŋkwi ke, yi nuuŋ nuuŋ Nyɔ yi benniŋ be yoŋ. Ne chanj baa biee ŋge.” **28** Wi wumu wu tè tiifi banchi be Nyɔ-ɔ be, woo si Jiso bee benniŋ baa techini biee, tuu ŋej si wu tuu ffee fi be bii li wuu le dze yi dzeenj li, bii te li Jiso laa, “Nchi wu yeki banchi bechu nuuŋ wu la?” **29** Jiso tuu li wuu le, “Nchi wu yeki banchi bechu nuuŋ wuni wu tiiti le, ‘Hooo benniŋ be Iselεε woo yeeŋ, Taa Nyɔ, wu Nyɔ yiseŋ, Taa Nyɔ wulu nuuŋ nee mumkpaj. **30** ɔ kɔŋgisi Taa wu Nyɔ ya be shéŋ ya chi, ɔ nyεε kikoo ko li yi-i kichu, ɔ gεε bufii bwo li yi-i buchu, ɔ nindi li yi-i be buŋga bwo buchu.’ **31** Nchi wu biki li wuni se nuuŋ le, ‘ɔ kɔŋgisi ŋwaana siɔ kɔŋgisi yi ya.’ Nchi wumu nuuŋ ye lu wu yeki bani ke.” **32** Wi wu tè tiifi banchi be Nyɔ-ɔ we se tee li Jiso-o le, “Wi wu Ntiife, ɔ tuuɔ nee bujɔŋ. ɔ tiitɔɔ nuuŋ cheŋ le Nyɔ nuuŋ nee mumkpaj yimi nuuŋ ye lu fuki yi nsinj ke. **33** ɔ kɔŋgise yi be shéŋ chi, ŋgewu bufii li yi-i buchu, nimu li yi-i be buŋga buchu be ɔ kɔŋgise ŋwaana siɔ kɔŋgisi yi ya, tuuɔ wu yaa mɔɔ mferu muntofi be nyáŋ

yi tɔnye mao bəntaanche bamu.” **34** Le Jiso tuu ŋeŋ si wu tuu si wi bufii, se tuu tee li wuu le, “O nuuŋ ye mfiij li nle li bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ ke.” Lejij lelu, wi se tè mceŋ ki tuu ke le mɔŋ mbɛ le bii fiee li wuu ke. **35** Jiso be tiifi beniiŋ li yih yi muntofi-i, dza bii li bee laa, “Bəniŋ be tiifi benchi geenj be se tiiti le Kinsofu ki Nyɔ tè kaache nuuŋ ŋwanɛ Mfɔŋ Daafi? **36** Nuuŋ ε Fiana yi Waan tè saa yi fe se Mfɔŋ Daafi wuni kweej kii Kinsofu kilu tiiti le, ‘Taa Nyɔ tè tee li Taa li le shee lc kibenee kee ki kigɔŋɛ-ɛ, nsiŋ fe yi giiki beniiŋ bee be mbani-i wu tɔmi bikaa biee li bee’. **37** ε Daafi kibee teenyi wu le Taa we, fi geenj se tuu ni nuuŋ ŋwani?” Si Jiso tè tiiti biee bini le, kintutu ki beniiŋ le ŋge ki tè nuuŋ fe tè wuki kineetinɛ wuu be. **38** Le tuu ni tiifi beniiŋ dza tee li bee le, “Dzɔɔ yeeŋ mfi, be beniiŋ be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ. Be ti kɔŋgisi nchumine ndú yi nyɔŋa yi nyɔŋa be deŋgi li bintsii bi be kabini biee li le beniiŋ ni be yeehi be be kin'yokise. **39** Fe be geeŋ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ, ke fe tsənɔ-ɔ, be tsaa nee nuuŋ bintindu bi nɔŋa bi nɔŋa, be se shee li bi-i liwe. **40** ε nee be be tusi bukeenj beεŋku-u lijiŋ, be yengi be fii biee bi bee, be tuu be feti nleke li Nyɔ-ɔ wu deendi le be ni be doonchi yi. Ijwaani bani beniiŋ, wu be wu ŋge gii naa bee ŋge.” **41** Jiso dza geeŋ le shee limfwe li fiŋko fi nya-a fi li yih yi muntofi-i, se bichi si beniiŋ bee be giki kwa le fiŋko filu-u. Beniiŋ be kwaa se tè bee ŋge be giki kwa le ŋgoakwe-e wu. **42** Kweenjku wumu se dza be, nuuŋ wi wu kifoo, gee munini le mumfeenj mu feti lisi chi kwa-a chi mumkpaŋ, wu meenj ki bo ke ffee ke. **43** Jiso se teenj baoŋ bee be kintutu-u tee li bee le, “Ntee li be-enj cheenj le kwee ŋku wuni wu nuuŋ

wi wu kifoo, nyεɔ wu yaa bεniiŋ bεchu bε gεε fiee lε finjko
fi li yih yi muntofi fini. **44** Bεniiŋ bεchu bε be be nyεε, be
be bεε nuuŋ bε tsuu yi kwa wu be wu yisε wu shooshi. Se
nuuŋ le, bee bε be kifoo kee kichu wu nyε fiee fichu fi be
kεmi, nuuŋ fi fi bee nuuŋ le ni tsiŋ li fi-i.”

13 Le Jiso ni dzeti fe yih yi muntofi-i, ɳwani wu kintutu
wumu tee li wuu le, “Wi wu Ntiife biche ɔ ɳεŋ ta yi nyɔŋa
yi nuuŋ li yih yini-i. Yih yini gbeŋgi yε yi nuuŋ yih yi
shaarj!” **2** Jiso tuu li wuu le, “O ɳingɔɔ yih yi shaarj yini
ni? Nuuŋ tεtε chimumkpaŋ tε she li chimu-u fuki fe bε
bachε chi fekwiiŋ nsij kε.” **3** Jiso dza gεεŋ beeŋ shee li
ɳkumε wu Biti bi Oli-if lε kimbe ki bichi yih yi muntofi,
Pita bee Jeerj mao Jɔɔŋ mao Andolo gεεŋ bebe be tee li
wuu le, **4** “Tee bee mfi wu biee bini gii naa bi ka, ɔ tuu ɔ
tee tε bee bεndoonačε bε gii naa be doončε mfi wu biee
bini bichu tε nuuŋ le bi ka.” **5** Jiso se tee li bee le, “Yεŋgε
yεεŋ le kiiŋ wi ni tuu yεεŋ be beeŋ ne taŋ dze kε. **6** Bεniiŋ
ŋge gii be ni bεε be dzeti bukoŋ bweŋ be tεkisi felii, wi
ni kweŋgi le, ‘E mi wulu.’ Be gii be ni be feti lε be yεŋgi
bε bεniiŋ ŋge be se tεndi dzé. **7** E ne naa ne woo le bε
tundi baa dziŋ kε le dziŋ gii yi nuuŋ lu, kiiŋ shεŋ ni yi
keeti beeŋ kε. Bini biee mεεŋ biee bi kεmi le bi ka. Se nuuŋ le, bi
doonchi yε le nshe mεε yε kituŋ kε. **8** Kweεŋ gii wu ni wu
tundi dziŋ bε wumu, mfɔŋ wumu tundi dziŋ bε wumu.
Nshe gii yi ni yi nduŋgi li bintsii li bintsii li, dzeεŋ ni yi
keeti. Bini biee mεεŋ biee fintεŋ si ntunu wu kweεŋ ti
bεechi. **9** Fe ne nuuŋ fe, ne dzeti yεεŋ mfi. Ne kεε le bε
gii bε nyε beeŋ li tsanj yi bεniiŋ bε sεki bεnsa-a. Be gii bε
fiaamfie beeŋ li yih yi kintaashε, ne gii ne leŋ li ɳgomina-a

limfwe, mao li bəmfə-əŋ limfwe kii mi, kii le nə tiiti baa li bee kii mi. **10** Se nuuŋ le bə kəmi le bə saa bə tee kii ntəŋ wu dzeenj wu Nyə li təeŋ chichi-i. **11** Mfi wu bə kəə beŋ bə giingi bə beŋ li yih yi nsa-a, kiiŋ nə ni nə buki yi laa nə giingi baa nə tee le la le kε. Mfi wu nə gəeŋ, nə tiiti nəe nuaŋ ffee fi buti li bimfimu bine-ε li mfi wulu-u, kifε məeŋ ye n'yəru wunε kε. ε Fiana yi Waŋ yi gii yi ni yi nyee n'yəru li bimfimu bine-ε. **12** Wi gii dza dzəo ŋwaani nyε le bə wo, te ŋwanj dzəo ŋwani nyε le bə wo. Bəoŋ gii be dza tə be ni be biindi bikaa le bətēe bəbee mao le bəni bəbee ləjij, be ni be feti le bə woyε be. **13** Beniŋ bəchu gii be ni be baanini beŋ kii bukoŋ bweŋ. Se nuuŋ le, wi wu gii kan shén nsiŋ gəeŋ bo fe kimerise-ε gii naa bənε. **14** (Wi wu teenyi kiŋwaati kini woo fini bujəŋ,) mfi wu nə ŋeŋ ffee fi bəndi yi fi nuuŋ fi biifi kintsii fi lemi fe fi bee fi kəmi ye le fi ni fi lemi kε, beniŋ bə nuuŋ Judiya kifi be miri li bəŋkume-ε. **15** Kiiŋ wi wu nuuŋ le yi-ih ləwe tuu shee le le li yih dzəo mao nuuŋ ffee le ni giingi bə fi kε. **16** Kiiŋ wi wu nuuŋ liwε tuu kaari le bə dzəo ndu ye yi foochε kε. **17** ɻge wu nyəŋa we li jo yee li bukeεŋ bə nuuŋ bə fe-e, mao bə kisi bəoŋ. **18** Ne ləki yeeŋ li Nyə-ə le kiiŋ ffee fini naa fi ka nuuŋ mfi wu fokpəŋ kε. **19** Beniŋ gii be ŋeŋ ɻge li jo yilu-u, se ŋwaani wəe ŋge ti məeŋə mao saa ki nuuŋ ke lu fe mbəechε si Nyə tə təŋ nshe mbə mbochu dəeni kε. ɻwaani wəe ŋge məeŋ ye le naa tuu nuuŋ mao lu kε. **20** Bee le Taa ni məeŋ ki gate kε fe jo yi ɻge yilu kε, wiwoŋ mumkpaŋ wu bochε-ε lu kε. Se nuuŋ le, kii beniŋ bee bə tə tsaa kituŋ wu gəe, wu gatəo fe jo yilu-u. **21** ε wi tee li be-əŋ li jo yilu-u le, ‘Biche yeeŋ ne ŋeŋ, Kinsofu ki

Nyɔ tè kaache kεε feni! Mɔɔ nuuŋ le, ‘Nyɔ yεεŋ wuu wu fe ffiye!’ Kiŋŋ ne ni berŋ kε. **22** Ne kεε le benniŋ gii naa be ni be bεε be yεŋgi le ε be binsofu bi Nyɔ tè kaache, bamu se ni be kwεŋgi le ε be bε nuuŋ bεntomfəŋ bε Nyɔ-ɔ, be feti biee bi doonchi bunga bubee, be feti te bintε wa bi biee lε, be mɔnchi le ε dze nuuŋ lu, be yεεŋ bε benniŋ bε Nyɔ tè tsaa be se taŋ dze. **23** Ne kεε le. Mi nteeɔ biee bini bichu li be-eŋ bi mεεŋ se bi naa bi dzəɔ kintsi. **24** Naa nuuŋ li jo yilu-u, mfi wu ŋge wulu ka, jobε dza chi jin, kwii te tuu le wu nεεŋ kε, **25** muntsəŋ ni mu dzeti liboo mu weyi, biee bi liboo bichu bi kεmi bunga sεesε. **26** Bεdeεni, benniŋ se ŋεŋ si ʃwanewi shiiti bεε li kikuŋ kεmi bunga ŋge mɔɔ bunɔŋa. **27** Gii se tuumi bεnchindaa bee be gεεŋ li boo yi naa li, fe kiboo bee nshe luushi, banche benniŋ bee be tè tsaa. **28** Laanche yεεŋ fiee li kigume-ε. Ki bεε fe ki sanyε yεŋε, bibe bεchi mbəchε li ki-i, ne kεε le ndzεεŋ ye tseke. **29** Nεε le ε ne ŋεŋ biee bini kεti, ne kεε le mfi wulu wε tseketske fweεŋ. **30** Ntee berŋ cheεŋ le kingɔkε ki deεni kini nuuŋ ki tè naa ma fuki fe biee bini bichu ka nsij kε. **31** Kiboo bee nshe gii bi ka, se nuuŋ le, je yεŋŋ nuuŋ tè naa ka kε. **32** Bεdeεni, wi se nuuŋ ye lu wu kii jobε chilu mɔɔ nuuŋ mfi wulu kε. Mɔɔ nuuŋ bεnchindaa be Nyɔ-ɔ be liboo ke ʃwanε Nyɔ kii ye nεε te kε. ε nεε Tee wuu mbiij wu kii. **33** Bεdeεni, ne bichi ne tengi, kife ne kii ye mɔɔ mfi wulu kε. **34** Fi fieε si wi ti bεε ε lεti ndendε, fe dzeti lɔɔ, gεε yih ye li tsaj yi bɔɔŋ bee bε nime, wi bε chee chi nime, wi bε chee chi nime, tee li wi wu kiichi fweεŋ wu mbaŋ le she o ni o kiichi bujɔŋ. **35** Bεdeεni, ne tengi tε, kife ne kii ye mfi wu te yih gii naa

kaari be ke. Nuuj tuu be le femfo-o, ke butuu kintikinti, ke mfi wu nyineshee yi nkosi taoj, ke fe nwesey taantaa. **36** Kiij ni dza taa mbunde ney ne liiti ke. **37** Fiee fi mi n'yø li be-ej fini, mi n'yø li beniij bechu le, ‘Wi ni tengi.’”

14 Tè shë jo faa le ni nuuj jobe chi Tsønø chi N'yafuwee be Tsønø chi Kibele ki be meej ki gëe ke kishee le ke-. Bete muntofi be nøja be nøja mao beniij be tiifi banchi be Nyø-o tè wëki dze yi be nuuj be koo Jiso le le munyiikoo li, be wo. **2** Be le ntsooj li yi yi bee le, “Kiij te ni moj ffee fini li mfi wu be feti Tsønø-o ke, kife e te moj, fi be be nkwej le beniij li lenti.” **3** Jiso tè nuuj li kitoj ki Betani-i, li yih yi Simu wu wi wu chigøj chi nøja-a, e be tè shee be jii biee, kwesey wumu dza le be fikoo fi meej mamu me seendi ni shuuñj. Meej mani tè teemi kwa nge, be tè nache me be naad wuwu. Le le le, boote kimfime ki fikoo filu tumi meej malu li kikoo ki Jiso-o. **4** Beniij bamu dza be yunjini be be, be tiiti le, “Bifisi meej mani ni kii la? **5** Bee nuuj be kabé meej malu, me yaa kwa banchuki gii tee, be nye kwa wulu li beniij be kifoo le.” Be nase be wu. **6** Se nuuj le, Jiso tè tee li bee le, “Gee yeesey wu nshiij. Ne nyeey wu nge kii la? Wu feo nuuj ffee fi dzeey li mi-i. **7** Ne kee le beniij be kifoo le gii be ni be nuuj be bej mfi kwi. Nuuj ne ni ne fii be mfi wu ne kongisi. Se nuuj le, nnuuj nte nuuj be bej mfi kwi ke. **8** Kwesey wuni feo nuuj ffee fi bee kemi le fe. Wu fwaø mi be meej mani ni, le nache nuuj yi yey meej si be gii be diye mi. **9** Ntee bej cheej le, mao nuuj fej fe be gii be ni be fenjisi ntoj wu dzeey wuni li kikoo ki nshe kichu, ffee fi kwesey wuni fe be gii be ni be tiiti te kii fi, be kiimi wu.” **10** Judas Iskaliyo wu tè

nuuŋ wi kintutu ki bɔɔŋ be kintutu-u be Jiso be yoofi ntsɔ
befɛ we tè dza gεεŋ fe bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa le
kabɛ Jiso li bee. **11** Le be woo le, be neetɛ nge, be kaachɛ
wu le be gii be nyɛ wu kwa. Se bɛchi weki dze yi gii nyɛ
Jiso li tsan̄ yi bee. **12** Jobɛ chi nkosi chi Tsɔnɔ chi Kibele
ki be mɛɛŋ ki gεε ke kishee le kɛ chi be tè shiij be sɛeti
ŋwan̄ wu kinkɔ li Tsɔnɔ chi N'yafuwee tè be chi kɔchɛ,
bɔɔŋ be Jiso-o be kintutu-u bii li wuu laa, “O weki le tɛ
gεεŋ te nachɛ nuuŋ fεŋ le ke o ji Tsɔnɔ chi N'yafuwee fe?”
13 Se toŋ bɔɔŋ bee be kintutu bamu befɛ, tee li bee le,
“Genɛ yεεŋ li kito-onj, mfi wu ne giŋgi lɔɔ, ne gii ne ŋɛŋ
wi wumu ε wu too dzɔɔ le tene-ε, ne biee wu. **14** Mfi wu
wu gεεŋ wu le li yih yi wu le lu-u, ne tee li wi wu kemi
yih yilu-u le Wi wu Ntiife biitɔɔ laa loŋ we wu bɛniiŋ be
ndendɛ-ε wu bee bɔɔŋ bee be kintutu-u gii be ji Tsɔnɔ
chi N'yafuwee lu nuuŋ fεŋ le? **15** Gii se doonchɛ loŋ wu
nyɔŋa wu lewe li yih yi biji-i wu be bɔseyi be nachɛ kitun̄
wu nuuŋ, ne se nachɛ biee bijɛ lu.” **16** Bɔɔŋ be kintutu
bɛlu se dza be gεεŋ li kiton̄ kilu-u, be gεεŋ be ŋɛŋ biee
nɛɛ yεεŋ si Jiso bee tee li bee. Be se nachɛ biee bijɛ bi
Tsɔnɔ chi N'yafuwee chilu-u lu. **17** Le ni nuuŋ le femfo-o,
Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu be yoofi ntsɔ befɛ baa taashɛ¹
lu. **18** Be shee be jii biee, Jiso dza tee li bee le, “Ntee beŋ
chɛɛŋ le wi wumu li beŋ lenti gii kabɛ mi, wi wuni jiiɔ
biee tɛɛ wu.” **19** Le be woo le, be dza be to nshiiŋ nshiiŋ,
be se tiiti li wuu wi mumkpan̄ mumkpan̄ le, “ŋkiio le ε mi
ke.” **20** Se tuu le, “ε nɛɛ wi wumu li beŋ be yoofi ntsɔ befɛ
bani-i wu fuundi kibele le sho-o tɛɛ wu. **21** ŋwanɛwi gii
gεεŋ nɛɛ si be tè tsɛɛ kii wu. Se nuuŋ le, nge wu nyɔŋa we

li wi wu kabə ɻwanəwi. Fi tè dzəɔŋŋ nge le gii bə ba wu ki biɛ kε.” **22** Si be tè jii biee lε, Jiso dza dzə kibele, nyɛ kiyəɔni li Nyɔ-ɔ, booyɛ, nyɛ li bəɔŋ bee bə kintutu-u tee le, “Kə yeeŋ, yiŋ yi yeeŋ.” **23** Tuu dzə te fika, nyɛ kiyəɔni li Nyɔ-ɔ, se nyɛ fika filu li bee, be woŋ be bəchu. **24** Tee li bee le, “Mani nuuŋ ɻgoŋ meŋ mɛ Nyɔ ji leh lu me bo kii bəniiŋ nge. **25** Ntee benj cheeŋ le mɛeŋ ye naa ntuu ɻ'woŋ mbiinj mɛ gwɛeŋ wu kitik i leendi mani-i kε nsiinj gɛeŋ bo jobe chi ɻgii naa ɻ'woŋ mɛfəŋ bə benj lenti lc bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ.” **26** Le Jiso bee bəɔŋ bee bə kintutu-u mɛeshi, be yoo jumi chi n'yɔɔnchɛ-ɛ, be dza be michi be giŋgi li ɻkumɛ wu Biti bi Oli-if. **27** Jiso tè dza tee li bee le, “Benj bəchu gii ne tuu bikaa lijiŋ. Fi nuuŋ si bə tè tsɛe Nyɔ tiiti le, ‘ɻgii ɻ'wo wi wu kiichi nsháoŋ, nsháoŋ se saŋge.’ **28** Se nuuŋ le, mfi wu Nyɔ buu mi li kwe-e, ntoo mbaj li be-enj Galilii.” **29** Pita tuu li Jiso le, “Mɔɔ nuuŋ le bəniiŋ bəchu gii be chee bikaa lε wɛe jiŋ, be to lijiŋ, nuuŋ ntɛ nchee kε.” **30** Jiso tee li wuu le, “Ntee wɛ cheeŋ le butuu bu bəŋ buni, fi fiee le fe nyineshee gii yi ni yi nuuŋ le yi tɔŋŋ kiŋga kifɛ, nuuŋ oo faaŋ mi kiŋga kiteetɛ.” **31** Pita yɔ bə bunja tee le, “Mɔɔ nuuŋ le ɻkwi tee wɛ, nuuŋ ntɛ naa mfaaŋ wɛ kε.” Le tee lε, be bəchu tee nɛe te si wu tee lε. **32** Be gɛeŋ be le li wɛ wu mbaj wumu-u, bə teenyi le Gesemani, Jiso tee li bəɔŋ bee bə kintutu le, “Shee yeeŋ feni, ɻgɛeŋ nleke li Nyɔ-ɔ.” **33** Dzo Pita bə Jeenj mɔɔ Jɔɔŋ, bee be dza fe. Se dza tuu seki biee wuki ntɔnye. **34** Tee li bee le, “Shéŋ yɛŋ yeeŋ nshiiŋ nshiiŋ nge yi nuuŋ ɻkwi. Shee yeeŋ ne ni ne tengi feni.” **35** Jiso dza fe kiŋgi gɛeŋ limfwe niiŋ, we fəkwiiŋ, ləke li Nyɔ-ɔ le

ε dze bee yi nuuŋ lu, mfi wu ŋge wulu ka nεε. **36** Leke li Nyɔ-ɔ le, “Abba, Baa wεŋ, o nuuŋ o fe nεε ffee fichu. Tsaaki fika fi ŋge fini kii ni ŋ'woŋ. Se nuuŋ le, fere nεε si o kɔŋgisi. Kiŋ o ni fe si ŋkɔŋgisi ke.” **37** Jiso kaari to lijiŋ le bee, ŋεŋ be liiti. Bii li Pita laa, “Simu, o liiti lɔ̄ ni? O nuuŋ te taŋ le gεeŋ bo ntaj wu mfi mumkpaŋ ni? **38** Nε nuuŋ yεεŋ we ne leki li Nyɔ-ɔ kii mɔnchε ni be le be-ŋ. Fi fiee cheeŋ le shéŋ kɔŋgisi yεε, se nuuŋ le nyāŋ yi bwij nuuŋ fεε.” **39** Si wu tee le kaari gεeŋ leke li Nyɔ-ɔ nεε si bee saa leki li Nyɔ-ɔ. **40** Le tuu ni karisi tuu lijiŋ, ŋεŋ bɔ̄ŋ bee be kintutu-u be liiti kifc chilefe tε nuuŋ be le lii ŋge. Be mεεŋ ki kεε ke ffee fi be nuuŋ be tuu li wuu kε. **41** Kaari to lijiŋ kinga kiteetε, bii li bee laa, “Nε mεεŋ ne liiti ne fufini fine ni? Chi kɔchε chee. Mfi wulu bεεo. Be kabε baa ŋwanewi li bεniŋ be bifi-i. **42** Dza yεεŋ we tεebeŋ te ni te giŋgi. Biche yεεŋ ne ŋεŋ, wi wu kabε mi bεεo kituj.” **43** Nεε si Jiso tε mεεŋ yeti le, mfwaa mumkpaŋ Judas wu tε nuuŋ wi kintutu ki bɔ̄ŋ be Jiso be yoofi ntsɔ bεfε baa biee busε. Tε gii bεε be kintutu ki bεniŋ le be kεmi nyó be bimboki, ε bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa be bεniŋ be tiifi bεnchi mɔ̄ bεniŋ be sekí kweeŋ tε toŋ be. **44** Tε nuuŋ ε wi wu tε kabε Jiso wulu tε nachε be bεniŋ bεlu tee le, “Wi wu ŋgii n'yεsi, ŋkoke nyɔɔchε, ε wi, ne biee ne kɔ̄ wu, ne dzo wu, ne giŋgi be wu ne bichi kii ni letε.” **45** Si Judas be le, gεeŋ mfwaa mumkpaŋ fe Jiso, yesi wu le, “Wi wu Ntiife.” Si wu yesi wu le, koke wu nyɔɔchε wu. **46** Beniŋ baa lɔ̄ŋ tsaj li Jiso, be cha wu. **47** Wi wumu tε gii lemi bee be Jiso tsɔ̄ nyo ye yi dzij, keri kintoog ki mfwaa wu kikoo ki bete muntofi lu, sondε. **48**

Jiso bii li bəniij bəlu laa, “Nε bε le nε kəo mi nε bεε bε nyó məo bimboki kεe nε bε le nε kəo nuuŋ wi ni? **49** Ntuu nshiij nuuŋ tεebεŋ li jo-o li jo-o məo li yih yi muntofi, ntiifi bəniij, nε mεεŋ ki kəo ke mi ke. Se nuuŋ le, fini keti fiee dεeni ni le fiee fi bε tε tsεe le Kιŋwaati ki Nyɔ-ɔ bε fi kəchε.” **50** Bəoŋ bε Jiso bε kintutu bεchu se ləŋ wu fe, be kifi. **51** Səoŋ wi wumu tε biki wu, ti mεεŋ ki lii ke fiee ndu li wuu bwiŋ ke, tε nuuŋ nεe bε ŋkweŋkwε wu ndu kwaa libwiŋ. Be gεεŋ le be kəo tε wu, **52** ndu yilu fanchε, chine letε tŋiŋ kilere. **53** Be dzə Jiso, be gεεŋ bε wu fe kikoo ki bεte muntofi-i. Bεte muntofi bε nəŋja bε nəŋja bε bəniij bε səki kwεεŋ məo bəniij bε tiifi bənchi baanche fe. **54** Be tε giŋgi bε Jiso Pita biki lejiŋ mfiŋ. Gεεŋ bo la kintikinti wu kikoo ki bεte muntofi-i, se shee bee bəniij bε tε kiichi la wulu wəoŋsi wi. **55** Bεte muntofi bε nəŋja bε nəŋja bε bəniij bεchu bε səki bənsa tε wəki fiee fi be nuuŋ be kayε li Jiso-o, fi fe se be wo wu. Se nuuŋ le, be ti mεεŋ ki ŋεŋ ke fiee ke. **56** Bəniij ŋge tε lemi lejiŋ le nsa wu binseε li kii Jiso. Se nuuŋ le, wi tε tiiti ye fiee fi kəchini bε fi wumu ke. **57** Bəniij bamu tε dza be leŋ we, be kayε bi bee binseε li wuu, be tee le, **58** “Tε tuu tε woo tiiti le gii shaanshe yih yi muntofi yini yi wiwoŋ gwaŋ bε tsəŋ, dzəo jo taa kaari gwaŋ yimi yi nuuŋ ye ŋgwanu wu wiwoŋ ke.” **59** Məo si be tε tiiti le, tefε chi bee tε bεε ye chi kəchini ke. **60** Kikoo ki bεte muntofi-i se dza ki leŋ we bəniij limfwe, ki bii li Jiso-o laa, “O kəmi ye fiee fi o nuuŋ o tuu ke ni? O wuki nεe biee bi bəniij bani tiiti kii wε ni?” **61** Jiso ba shiiŋ, mεεŋ ki tuu ke fiee ke. Kikoo ki bεte muntofi kεe tuu ki bii li Jiso-o laa, “O nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tε kaache ki

Ĳwanε Nyɔ, Nyɔ yi bε yɔɔnchi ni?” **62** Jiso tuu le, “ɛ mi. Nε gii naa ne ŋεŋ si ſwanewi ſhee lε kibene ki kigɔŋe ki Nyɔ-ɔ yi kemi Buŋga-a, nε tuu ne ŋεŋ si ſhiiti bε liboo li kiku-uŋ.” **63** Kikoo ki bεte muntofi kεε woo lε, ki gaame ndú yi ki, ki bii laa, “Fiee mεεŋ lu fi tεeben tuu geendi wi le leŋ feni ni tiiti ni? **64** Nε mεεŋ ki woo ke si dzeti kintſii ki Nyɔ-ɔ ni? Nε tee le la?” Beniiŋ bεchu ſonde le wε wi wu bε nuuŋ bε wo buwo. **65** Beniiŋ bamu bεchi be kwiyi Jiso bε budii, be kaŋ lii yee, be juti wu bε muŋkɔ, be tiiti le, “Doonche kintomfɔŋ ki Nyɔ-ɔ kεε dεenī.” Beniiŋ bε nchi dza be dzø Jiso be bεchi be tuki wu. **66** Si Pita tε nuuŋ dze le kwiŋ la kintikinti lε, ŋwaakwεεŋ wumu li bøŋ bε bukeεŋ bε tε nindi li kikoo ki bεte muntofi-i dza bε li wuu lichiŋ. **67** Si wu ŋεŋ Pita wɔɔnsi wi lε, biche wu ni fwiiŋ, tee le, “ɔ bee te nεε Jiso Wi wu Nasare wε.” **68** Pita faaŋ, tee le, “ŋkii yε ffee fi ɔ tiiti fini ke. ŋkii yε ke.” Si wu tee lε, dza fe gεεŋ fe fween wu mbaaŋ, nyinεshee tɔŋ. **69** Le ŋwaakwεεŋ wε ka ŋεŋ wu, tee li beniiŋ bε tε lemi fe-e le, “Wi wuni ε wi wumu li bee linti.” **70** Pita ka faaŋ. Le mfi kiiŋgi niij, beniiŋ bε tε lemi fe baa tuu be tee li Pita-a le, “ɛ cheεŋ le ɔ nuuŋ wi wu be, kife ε wε wi wu Galili.” **71** Pita chini, teeŋ kinløo li yi yee li, tee le, “ŋkii yε wi wu ne tiiti kii wu wuni ke.” **72** Mfwaa mumkpaŋ nyinεshee tuu yi tɔŋ li kinga kife. Pita se kimi tefε chi Jiso bee tee li wuu le, “Nyinεshee gii ni yi nuuŋ le yi tɔŋ kinga kife, nuuŋ oo faaŋ mi kiŋga kitεetε.” Waŋ kwe.

15 Le lεkuuŋ ni le nuuŋ kεε le wuuti laa ni, bεte muntofi bε nɔŋa bε nɔŋa bε beniiŋ bε ſeki kwεεŋ mao beniiŋ bε tiifi bεnchi bε Nyɔ-ɔ, mao beniiŋ bεchu bε ſeki bεnſa, bε

be shee be dzə ntəŋ, be kan Jiso, be dzə wu be geeŋ be
wu be nyε li tsəŋ yi Pailε-εt. 2 Pailεt bii li Jiso laa, “ε wε
Mfəŋ wu Bejuu ni?” Jiso tuu li wuu le, “Fi fieε si o tee.” 3
Bete muntofi be nəŋja be nəŋja se bəchi be kayi biee li
Jiso-o nge. 4 Nee le, Pailεt tuu bii li Jiso laa, “O kəmi ye
fiee fi o nuuŋ o tuu ke ni? O wukəo nee biee bi be kayi
li wε-ε bini ni?” 5 Se nuuŋ le, Jiso ti mεεŋ ki tuu ke le
tuu fiee li wuu ke. Fiee filu yaa Pailεt. 6 Bedεεni tè nuuŋ
li mfi wu Tsənə chi N'yafuwēe chini, Pailεt buu wi wu
ncha mumkpaŋ li yih yi ncha-a wu bəniiŋ ləke. 7 Tè nuuŋ
li mfi wulu-u, wi wumu nuuŋ li yih yi ncha-a bukoŋ
le Baraba, nuuŋ li kintutu ki bəniiŋ be tè nuuŋ li yih yi
ncha-a be tè bəchi kpe fe kintsii li be woyε bəniiŋ baa. 8
Kintutu ki bəniiŋ le se bəchi ki tiiti le Pailεt fe si ti shiiŋ
feti li bee. 9 Pailεt bii li bee laa, “Nε wəki le mbuu nuuŋ
Mfəŋ wu Bejuu ni?” 10 Tè gii biiti le kifε tè kii le bəte
muntofi be nəŋja be nəŋja tè nyε Jiso li tsəŋ yee li kifε bimi
tè fuumi be be wu. 11 Se nuuŋ le, bəte muntofi be nəŋja be
nəŋja tè kunse kintutu ki bəniiŋ le le be tee le buu nuuŋ
Baraba. 12 Pailεt tuu bii li bee laa, “ε mi mbuu le, ŋgeen
be wi wuni wu ne teenyi le Mfəŋ wu Bejuu wuni?” 13 Be
tuu be wan ləwe le, “Be ta wu li kintaan li bu taru.” 14
Pailεt bii li bee laa, “Be ta wu kii la? Fiee fi bifī fi wu fe
nuuŋ la?” Be tuu be wəndi be giŋgi nee bulimfwee le,
“Be taan wu li kintaan li.” 15 Nee le, Pailεt se buu nuuŋ
Baraba kifε tè wəki le fe si kintutu kεe tè kəŋgisi. Tee
be fiaan Jiso, se nyε le be geeŋ be taan wu li kintaan li.
16 Beniiŋ be nchi be Pailε-εt se dzə Jiso be le be geeŋ be
wu le ntə wu be tè teenyi le Pletoolom. Si be tè le le, be

se konj kirjek ki kintutu ki bəniij be nchi-i kεε kichu ki banchε. **17** Be dzø ndu yi bumføj yi gbøø be chuumε wu li bwiŋ, be se lo kifø ki bumfø-øj ki nuuŋ bianj bianj be beeŋ wu li fa. **18** Be bechi be bundi wu le, “Buri, Mføj wu Bejuu.” **19** Si be tè feti le be tuki wu be kimbaanj li kikoo li, be kwiyi wu be budii, be bεε be tundi nūj wu lii, be bundi wu. **20** Le be choose wu le be mæeshi, be kaari be buu ndu yi bumføj yi gbøø yε wu li bwiŋ, be lii wu ndú yee li bwiŋ, be dzø wu be giŋgi le be gεεŋ be taanj wu li kintaanj li. **21** Le be ni be giŋgi, be bike be wi wumu kuuki litøø bukooŋ bwhee le Simu, nuuŋ wi wu Seliŋ. Tè nuuŋ te Alekesanda be Lufu. Be kaŋ wu le too kintaanj ki Jiso-o. **22** Be giŋgi be Jiso, be gεεŋ be bo fe kintsii ki be teenyi le Gøøgøøta, (bukooŋ buni nuuŋ le Kiŋgefi ki Kikoo lε,) **23** be nyε mbiij li wuu le woŋ ε be fiinse be ntsi yimi yi be teenyi le mεε. Se nuuŋ le Jiso ti mεεŋ ki woŋ ke. **24** Be se ta wu li kintaanj li. Be dzø ndú yee le be gache li yi yi bee be se tonj kanj be ndú yilu le be kεε wi wu nuuŋ dzøø. **25** Mfi wu be tε ta Jiso li kintaanj li tè nuuŋ jobe bikaa mfomeyoofi fεŋwεεŋ. **26** Be tsεε fíeē fi be ta wu li kintaanj li kii fi, fi nuuŋ le, “Mføj wu Bejuu.” **27** Be tè tayε tε bεyi bamu befe li bintaanj li wumu le kibεnε ki Jiso-o ki kigøŋε, wumu le kibεnε kee ki kimesε. [**28** Fi se be fi køchε si be tè tsεε le Kiŋwaati ki Nyø-o le, “Be tè fa wu li kintutu ki bəniij be tè chø biee li lenti.”] **29** Beniij se keti be ŋjŋgi Jiso be tiki bikoo, be tsuki wu be ntsooŋ be tiiti le, “Eŋhεεŋ! Wε wu nuuŋ o shaanshε yih yi muntofi o kaari o gwaŋ yi li jo taa li, **30** fi yi ya, o shee li kintaanj kεε li.” **31** Be tø muntofi be nøŋa be nøŋa be bəniij be tiifi

bənchi bε Nyɔ-ɔ tuu bee choosi wu be tiiti li yi yi bee le,
“Tè gii fii bəniij bamu, kεe nuuŋ fi yi yee nsiŋ. **32** Wu wu
nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tè kaache, wu wu nuuŋ Mfɔŋ wu
bəniij bε Iselɛɛ shee li kintaan li dεen i te ŋεŋ te se beŋ li
wuu.” Beniij bε bε tè taan be li bintaan li bε Jiso baa tè
tsuki te wu bε ntsooŋ. **33** Le gεŋ bo fənshaan kintikinti,
ləkuun dza le jin kweŋ kwikwi nsiŋ gεŋ bo jobe bikaa
bitεetu le femfo-o. **34** Le ni nuuŋ jobe bikaa bitεetu, Jiso
dza dzaan lewe le, “Elɔy, Elɔy lama sabatani,” fi nuuŋ le,
“Nyɔ yεŋ, Nyɔ yεŋ, ε la fi o lɔŋ mi ni?” **35** Le bəniij bamu
bε tè lemi fe woo, be tee le, “Yike yεεŋ nε woo, teenyɔɔ
Elaja.” **36** Wi wumu li bee linti dza letε dzə kifiŋ, fooŋ li
mbiŋ mε mgbanyi-i, fase li fintiŋ li neeki le woŋ, se tee
le, “Leme yεεŋ te ŋεŋ laa Elaja gii bε shiiki wu li kintaan
kini-i le.” **37** Jiso dza waŋ kwe lewe ŋge se yindε yindine
wu kimerise. **38** Ndu yi tè gatini yih yi muntofi lenti tè
bate kintikinti mbεechε fewe mbəwu mbochu fεtε li biŋke
bife-ε. **39** Le te kikoo wu bəniij bε nchi-i wu tè lemi Jiso
limfwe tuu ŋεŋ dze yi Jiso kwi le, se tee le, “Cheŋ cheŋ,
wi wuni tuu nuuŋ ʃwanε Nyɔ.” **40** Bukeŋ bamu tè lemi
fe mfiŋ be bichi. Li bee linti tè nuuŋ Maariya Madaliŋ bε
Maariya wu ni Jeer wu bwi bε Jøse, wumu nuuŋ Salome.
41 Bukeŋ bani nuuŋ bε tè shiŋ be biki Jiso Galilii be fii
wu. Be tè nuuŋ fe mɔɔ bukeŋ bamu te ŋge bε tè biee Jiso
bee be bε Jerosaleŋ. **42** Tè nuuŋ le femfo-o booyaa, ε tè
nuuŋ Jobe chi nachε-ε le be le li jobe chi bəshiinshi-i, **43**
wi wumu wu Arimatia wu bε tè teenyi le Jøse, kan shén
gεŋ ŋεŋ Pailet leke gwini chi Jiso-o le gεŋ diye. Jøse
wuni tè nuuŋ wi wu kintutu ki bəniij bε səki kweŋ le, ε

bəniij tè guundi wu ñge. ε wu kibee tè gii təngi te mfi wu bumfəŋ bu Nyə-ɔ gii naa bu bε. **44** Pailət woo, kimfime wondə wu le Jiso kwia kituŋ. Se teen te kikoo wu bəniij bε nchi-i we bε, se bii li wuu laa Jiso bee kwi kituŋ ni. **45** Le woo li te kikoo wu bəniij bε nchi-i we le Jiso bee kwi, se nyε gwini chilu li Jøse-ε. **46** Jøse se dza gεεŋ go ndu yi dzeeŋ, gεεŋ shiiki gwini chi Jiso-o, fieemc fe, gεεŋ giiki lc dzij yi be tè cho li kimba-anj, biŋgi tete chi nəŋa baanyε fweeŋ wu dzij yilu lu. **47** Maariya Madalij bε Maariya wu ni Jøse tè ñεŋ kintsii ki be diye Jiso fe.

16 Le jobε chi bəshiinshi bε chi ka, Maariya Madalij bε Maariya wu ni Jeeŋ, məə Salome go mεεŋ me seendi le be gεεŋ be fwa gwini chi Jiso-o lu. **2** ε tè gii mεεŋ taantaan nεε si jobε mεεŋ chi teti li jobε chi ñkosi li fuu li, be dza be giŋgi fe dzij fe-ε. **3** Si be tè giŋgi le be tè tiiti li yi yi bee le, ε noo wu gii bache tete chi be beŋε mfweeŋ wu dzij wee be se le le? **4** Se nuuŋ le, le be lendi lii, be ñεŋ ε be tè biŋgi tete chilu. Tete chini tè nuuŋ kiŋgiŋgiri ki tete-ε. **5** Le be le le dzij, be ñεŋ səəne wi wumu ε wu shee le kibene ki kigøŋε-ε ε wu chuumε ndú yi njeeŋ, yi nεŋgi. Yi kofi be. **6** Səəne wi wulu tee li bee le, “Kiiŋ yi ni yi koofi beŋ ke. ñkiiŋ le ne wəki baa nuuŋ Jiso wu Nasare wu be tuu be taaj li kintaaŋ li wε. Mεεŋ ye feni ke. Wu boo li kwe-e. Biche yeeŋ ne ñεŋ fe be tuu be giiki wu. **7** Gεεŋ yeeŋ ne tee li baaŋ bee be kintutu-u məə li Pita-a le tuutəə mbaaj li bee Galili. Ne gii ne ñεŋ wu le si tè tee beŋ.” **8** Bukeeŋ baa bo le dzij be keeti ni kikikiki, be dza be kifi, ε bimfimu gbeεŋ bi wondə be ni kataraa. Be ti mεεŋ ki tee ke fiee li wi-i ke, kife be tè chendi. [**9**

(note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark

16:9-20.) Jiso tè bo li kwe-e li jobe chi ŋkosi chi li fuu li mæŋ li ki bitebite-e, saa buse nuuŋ le Maariya Madalin lii wu tè buu bəŋj be kirjkundi-i li yi yee li mfomenyaaj.
10 Maariya se geeŋ tee li benniŋ be Jiso tè nuuŋ bee be. Beniŋ bani tè nuuŋ ε be shee be chij bikoo be dii. **11** Le be woo si kwæŋ we tiiti le bee ŋen Jiso nuuŋ lu, be ti mæŋ ki beŋ ke dududu. **12** Lejij lelu, Jiso tuu doonche yi yee li benniŋ bee bamu be kintutu-u bɛfɛ be giingi li kiton kimu ε mbose yee fiiki. **13** Be to lijiŋ, be geeŋ be tee li kinke ki benniŋ be kintutu-u, be ti mæŋ ki beŋ li bee ke. **14** Lejij lelu Jiso doonche yi yee dɛeni li bəŋj bee be yoofi ntsɔ mumkpa-aŋ kibɛfɛ be tè jii biee. Se wame be, kifc be tè mæŋ ki beŋ ke, be tè tɛɛmi bikoo le be beŋ li benniŋ be tè ŋen wu mfi wu tè bo li kwe-e. **15** Se tee li bee le, “Genε yeeŋ li kwæŋ kwikwi-i ne geeŋ ne ni ne fenjisi nton wu dzeeŋ wu Nyɔ li benniŋ bɛchu-u. **16** Wi wu beŋ li nton wulu-u, be lii wu li dzəŋ, gii bəŋε. Wi wu faŋ mbeenchɛ, gii we nsa. **17** Beniŋ be gii be beŋ gii be ni be feti biee bi doonchi bungga bu Nyɔ-ɔ si buni: be gii be ni be busi bəŋj be kirjkundi-i li benniŋ li, li bukoŋ bwe-ŋ. Be gii be yɔ jé yi fieŋ. **18** Be gii be ni be kɛmi li yɔ-ɔ be tsan. Mɔɔ be woŋ tsi, yi tɛ ge be fiee ke. Be gii be ni be giki tsan li benniŋ be gendi-i, be tɛɛmi.” **19** Le Taa Jiso yɔ li bee le mɛeshi, Nyɔ se dzɔ wu yee liboo shee le kibɛne ki kigɔŋe ki Nyɔ-ɔ. **20** Bəŋj bee be kintutu-u dza be dengi be tiifi ton wu dzeeŋ li bitsii bichu-u. Taa se nindi bee be feɛfi fiee fi be tè tiifi le fi fiee cheŋ be biee bi doonchi bungga bu Nyɔ-ɔ bi be tè feti.]

Luk

1 Wi wu nyɔŋa Tiofilos bəniiŋ ŋge gwene baa le be tsɛɛ kii biee bi tè kəti lə bee li lənti. **2** Be tsɛɛ baa biee bilu nɛɛ tsaan̄ si bi tə tè woo be bəniiŋ be tè ŋɛŋ be lii yibe, mɔɔ bəniiŋ be tè laanche nsa wulu si wu tè bəchi. **3** Mi nse ndzɔɔ mfi le ntaashə lə biee bini-i lənti bichu fəmbəɛchɛ-ɛ, mi nse ŋɛŋ le fi dzoɔŋ le mbanchə ntseɛ te li wɛ-ɛ lə dze yi tsaan̄ li. **4** Mi mfəɔ ni le o kɛɛ chɛɛŋ wu biee bi be tè saa be tifi wɛ ŋkosi. **5** Mfi wu Mfɔŋ Hərɔ tè səki kwɛɛŋ wu Judiya, wi wu muntofi wumu tè nuuŋ le be teenyi wu le Sakariya. ɛ tè nindi li kintutu ki bəte muntofi-i be Abija-a, ɛ ni yih we tè bo li kini ki ɛrɔ-ɔŋ, be teenyi wu le Lisabə. **6** Beniiŋ be bəfə bani tè nuuŋ bəniiŋ be tsaan̄ lə Nyɔ lii, be kichi bənchi be Taa lə bəchu, be nuuŋ findzɔŋ siŋ. **7** Se nuuŋ le, be ti mɛɛŋ ki kəmɛ ke ŋwəŋ ke, kifɛ Lisabə tè nuuŋ kaa, be bəchu tè nuuŋ ɛ be doŋ kituŋ. **8** Mfi tè kɔchə le kintutu ki Sakariya ni ki nindi li yih yi muntofi-i yi Taa li. ɛ tè nuuŋ te muntofi lə Nyɔ lii booyaa, **9** ɛ be tè tsaa wu biki si be tè shiiŋ be təki bəte muntofi li ntse wube-e. Se tè le li yih yi muntofi le tɔŋ kidzoma. **10** Mfi se tè kɔchə le tɔŋ kidzoma ɛ bəniiŋ bəchu tè nuuŋ ləkuŋ be ləki li Nyɔ-ɔ. **11** Nchindaa wu Taa, taa buse wu lii, leŋ lə kibənɛ ki kigɔŋɛ ki taantaa chi muntofi-i. **12** Mfi wu Sakariya tè ŋɛŋ wu, dzakə bəchi kəeti be chenɛ. **13** Se nuuŋ le, nchindaa wulu tè tuu tee li wuu le, “Kiiŋ o ni chɛŋ ke Sakariya. Nyɔ woo yɛ nleke li Nyɔ-ɔ wa kituŋ. Ni yih wa wu Lisabə gii bie ŋwəŋ wu nyuŋ o choŋ wu bukooŋ le Jɔɔŋ. **14** Gii be be kinɛetinɛ li wɛ-ɛ, bəniiŋ ŋge se woo bujɔŋ kii bierɔ chee. **15** Gii ni nuuŋ wi wu nyɔŋa lə

Nyɔ lii. Kiiŋ ni ni wundi mbiij kε, teege me tεemi. Fiana yi Waaj gii yi yisε li wuu mεεŋ le ni shéŋ. **16** Gii fe le benniŋ be Iselεε nge fiiki shéŋ yibe, be kaari be to be Taa wu Nyɔ yibe. **17** Gii gεεŋ limfwe li Taa li, be fiana mɔɔ bunga bu Elaja-a le fiiki shéŋ yi be te bɔɔŋ, yi to li bɔɔŋ be bee. Gii fe benniŋ be tεemi bikoo chine li bikoo bi tεeme-ε, se fiiki bentse be bee, be ni be kεmi bembecchε be nuuŋ be benniŋ be tsaaŋ le. Gii naa fe le, le nachε benniŋ be ni be tεŋgi Taa.” **18** Sakariya se bii li nchindaa wu Nyɔ wulu-
u laa, “Fiee fi gii fi fe nse nkεε le nuuŋ la, si tεε ni yi wεŋ
nuuŋ ε tε donj kituj ni?” **19** Nchindaa wulu se tuu le, “ε
mi Gabriya, nlemi le Nyɔ lii mfi kwi, ε yi yi toŋ mi le mbe
nlanjε ntoŋ wu dzeenj wuni li wε-ε. **20** Biche o nŋεŋ, si o
mεεŋ o ki beŋ ke ntoŋ wuni ke le, mfi gii be kɔchε le fi
dzøø kintsi, o gii o to kinchiinchii, o tε yø ke, giŋgi buti
mfi wu ffee fini gii fi yene.” **21** Si fi tε keti le, benniŋ be tε
nuuŋ lekuuŋ be tεŋgi Sakariya baa tε ta maa laa, ε la fi fe
wu se ba li yih yi muntofi-i nge le le. **22** Mfi wu tε bo lu,
tε mεεŋ ye kii n'yoru li bee ke. Be se kεε le Nyɔ doonche
ye ffee fi kimfime wondini li wuu lu. Se tε to meki biee li
bee nuuŋ be tsanj, tε yø ke. **23** Le Sakariya mεeshi nime
chee li yih yi muntofi-i, kaari to lijiŋ fe wuu kuuŋ. **24** Le
jo yimi ka, kwesi wu Lisabe fwee. Tε to li yih, li yih kii tiŋ.
25 Lisabe se tee le, “Deeni Taa koo o nshiiŋ be mi, wu buu
buya li kikoo ke-eŋ.” **26** Le fwe chi Lisabe-ε cheε bo kii
busøø, Nyɔ toŋ nchindaa we wu Gabriya li kitøø kimu ki
Galilii ki be teenyi le Nasare. **27** Tε gεεŋ be ntoŋ le sɔɔnε
kweεŋ wumu wu be te teenyi le Maariya, wu tε mεεŋ saa
nyuŋ ki kεε ke. Tε nuuŋ ε be tε nachε le gii naa nuuŋ

kweε Jøse wu li kini ki Mføη Daafi-i. **28** Nchindaa wu Nyø wulu se gεεη ηεη Maariya tee li wuu le, “N'yeεeshøø wε. Taa tsaaø wε kituŋ we bε wε.” **29** Le Maariya woo le fi fieŋgi wu ηge, se ta maa laa ηwaani wuni n'yeεeshe nuuŋ wu niŋ le. **30** Se nuuŋ le, nchindaa wu Nyø wulu tε tee li wuu le, “Maariya kiiŋ o ni chεη ke. Nyø tsaa yε wε kituŋ. **31** Biche o ηεη, o gii o fwee, o bie ηwaŋ wu nyuŋ, o choŋ bukooŋ bwēe le Jiso. **32** Gii ni nuuŋ wi wu nyøja, bε ni bε teenyi wu le ηwanε Nyø, Nyø yi nuuŋ Kikoo ki biee bichuu. Taa wu Nyø gii biiŋgi wu li kabara wu Mføη Daafi-i wu te kini ki bee. **33** Gii ni taanchi kini ki Yakø-o mfi kwi, bumføη bwēe nuuŋ tε naa ma ke.” (aiōn g165) **34** Maariya se bii li nchindaa wu Nyø wulu laa, “Fini gii fi ka nindee le, si mεεη ηwaŋ wu kii yε nyuŋ ke ni?” **35** Nchindaa wu Nyø wulu se tuu li wuu le, “Fiana yi Waan gii yi bε li wεε, buŋga bu Nyø yi liboo yi nuuŋ kikoo ki biee bichu gii bu yise li wε-ε. Bedeeni, ηwaŋ wu o gii o bie wulu gii ni nuuŋ waan, bε se teenj wu le ηwanε Nyø. **36** Biche o ηεη, ηwanchaa wu Lisabe wu tε nyicħe bε budonu bε teenyi wu le kaa, wε dεeni bε fwe kii busøø, gii bie ηwaŋ wu nyuŋ. **37** Be Nyø ffee fimu lu fi nuuŋ fi yaa yi ke.” **38** Maariya se tee le, “E mi ηwanε nime wu Nyø. Fere fi ka bε mi nεε si o tee.” Le tee le, nchindaa wu Nyø wulu dza. **39** Mbεεchε li jo yilu-u, Maariya dza bake gεεη li kitøŋ kimu ki li kweεη wu Juda wu nuuŋ li ηkumε-ε, **40** le gεεη bo le, le li Sakariya yih, yesi ni yih we wu Lisabe. **41** Le Lisabe woo n'yeεeshe wu Maariya wε, ηwaŋ nduuŋ wu le shéη ηge. Fiana yi Waan yise li wuu. **42** Se wuri lewe ηge, tee le, “Kimbøne ki Nyø-o kεε li wεε yεki bukεεη bechu,

kimbənε kilu kεε te li ɳwaŋ wu ɔ gii ɔ bie-ε. **43** ɿwaani ffee fi nəŋa fini geenj fi ka bε mi, le ni Taa wεŋ la ɳka le mi-i? **44** Biche ɔ ɳεŋ, mfi wu mbee ɳ'woo n'yeešhε wa, ɳwaŋ nduuŋ mi le shéŋ be kineetinε ɳge. **45** Bujøŋ bunəŋja bwεε bwo, kife ɔ beŋø le ɳkaache wu Nyø tε kaache gii naa bε kochε.” **46** Maariya se tee le, “shéŋ yεŋ yɔɔnchi yε Taa wu Nyø, **47** ɳ'wuki bujøŋ kii Nyø yi nuuŋ Kinsofу keŋ. **48** Yi kimi yε le mi-i, nuuŋ ε mi ɳwani wu nime wu yee. Mbεeče dεenι ɳgenu limfwe, kingoke kichu gii ki ni ki tiiti le, Nyø løŋ yε kimbənε li mi-i, **49** kife Nyø yi Buŋga Buchu fe yε biee bi nəŋa bi nəŋa ɳge li mi-i. Bukooŋ bu yi kemi yε mawu ke. **50** Yi ti keeti nshiiŋ be beniiŋ be guundi li yi-i. Nshiiŋ yini se nuuŋ li kingoke kichu-u. **51** Yi doonche yε buŋga bu kibεnε kee le, yi shaanshε yε beniiŋ be tsakisi yí, bembeechε be bee layε. **52** Yi shoni yε bεmføŋ be nəŋa be nəŋa li bekabara, yi se tsaaki beniiŋ be yee liwe. **53** Yi nyekε yε beniiŋ be dzeenj wuu be, be fuke be biee bi dzeeŋ kituŋ, Yi kooŋ be beniiŋ be biee le bø kilεre. **54** Yi fi yε wi we wu nime wu Iselεε, Yi kimi ndoonche nshiiŋ li Abrahaj be kini kee, yi geεŋ yi mεeshi nεε si yi tε kaache li bεte taa bεse-εŋ.” (**aiōn g165**) **56** Le Maariya, tsi bee Lisabe, kii tεε, tuu kaari to lijiŋ fe kuuŋ. **57** Le mfi wu Lisabe wu bierø kochε, bie ɳwaŋ wu nyuŋ. **58** Le kini kee mao beniiŋ be tε tsiij tsekε tsekε fe woo le Nyø doonche yε nshiiŋ li wuu ɳge, be neεtε. **59** Le jo bo nyaaj, be be le be sεe ɳwaŋ wulu dzoo, be tuu be wεki tε le be nyε wu bukoŋ le Sakariya nεε si bu Tee le, **60** se nuuŋ le, ni tε faaŋ ffee, tee le be gii bε ni bε teenyi wu le Jøŋ. **61** Be se tee li wuu le, “Wi nuuŋ yε li kini kine bε

bukooŋ buni kε.” **62** Be se bεchi be mεki be tsan̄ li te ŋwaŋ, le be kε laa wεki le be nyε bukooŋ bu ŋwaŋ le noo le. **63** Se maa le be bε bε fiee tsεε fe fεwe. Be bε bε fi, se tsεε le, “Bukooŋ bwεe bwεe le Jooŋ.” Le be ŋεŋ le bimfimu wonde be. **64** Mfwaa mumkpaŋ, kimfime ki Sakariya biee ki gwiye, nimi chee fanche, tuu bεchi n'yɔru, piεti Nyɔ. **65** Beniiŋ be kiton̄ kilu-u tε te wa ŋge. Nton̄ wu biee bini bichu se saaŋge wu gεεŋ li kwεεŋ wu Judiya wu nuuŋ li ŋkume-ε kwikwi. **66** Beniiŋ bεchu be tε woo biee bini tε gεε li shεŋ yi bee, be se biiti laa wuni ŋwaŋ gii naa nuuŋ wu la le? Kife fi tε gbεŋgi fi doonchi le kimbone ki Nyɔ-ɔ kεε li wuu. **67** Fiana yi Waan̄ tε dza yi yisε li Sakariya wu te Jooŋ li, se dza yeti neε si ntomfɔŋ wu Nyɔ, tiiti le, **68** “Tε pia Taa wu nuuŋ Nyɔ yi beniiŋ be Iselεε. Yi be ye kituŋ le yi soo bikoo bi beniiŋ bee li, li ŋgε-ε. **69** Yi gεε ye wi wu bun̄ga kituŋ wu gii soo bee, wu bo li kini ki wi we wu nime-ε wu Mfɔŋ Daafi. **70** Fini nuun si yi tε kaache mεεŋ lindεeri le bimfimu bi bentomfɔŋ bee bε waan̄ be tε gεε, (aiōn g165) **71** le yi gii naa yi soo bee li tsan̄ yi beniiŋ be wεki le be leeshε bee, mao beniiŋ bεsεŋ be mbani-i. **72** Yi tε kaache le yi gii naa yi koo nshiiŋ li bεte taa bεsεŋ yi se shiiŋ yi kiimi leh wu yi yi Nyɔ tε ji. **73** Yi tε kaache li te betaas bεsεŋ wu Abraha-aŋ be nchini, yi chini le, **74** yi gii yi buu bee li tsan̄ yi beniiŋ bεsεŋ be mbani-i, ke te ni te nindi li yi-i nchenu nsij, **75** te ni te tsiij ntse wu waan̄ be wu tsan̄ le yi-i lii jo chichi li ntse wuse-εŋ. **76** We ŋwanεŋ, be gii be ni be teenyi we le ntomfɔŋ wu Nyɔ, Nyɔ yi nuuŋ kikoo ki biee bichu-u, kife o gii naa o gεεŋ limfwe li Taa li o ni o nachi dze ye. **77** O gii o ni o tiifi beniiŋ bee,

dze yibe gii be keme Kinsofu le, ki nuuj kimfekise ki Nyɔ
gii yi feeki bibifi bi bee, **78** kii nshiiŋ yi Nyɔ ŋge yi keeti li
beniiŋ li. Yi gii yi tuumi Kinsofu ki ni ki shiiti ki bɛɛ liwe
si jobe ti teti lε. **79** Yi gii yi nyɛ kinj'wofu li beniiŋ bɛ nuuj
li kijibɛ-ɛ mɔɔ bɛ nuuj lε kwe wa, se leeki bee lε dze yi
mbɛɛŋgii li.” **80** ɻwaŋ wulu se gii kuu li nyar̄ ye-e, kuu te
be fiana. Se dza gɛɛŋ le ni tsiŋ te li buka, gɛɛŋ bo jobe chi
te bo le doonchɛ yi yee li beniiŋ be Iselɛɛ.

2 Tè nuuj li mfi wumu-u, nchi bo le, bɛ fa beniiŋ bɛchu
bɛ nuuj li bitoŋ bi kwɛɛŋ wu Lo-om. Wu tè bo le Kaisa
Agustu wu tè nuuj Mfɔŋ wu nyɔŋa wu Lom. **2** Mfa wuni
tè nuuj wu ɻkosi li mfi wu Kwilinu tè nuuj ɻkuŋ wu tè
sɛki kimbe ki kwɛɛŋ wu Silia. **3** Bɛdɛɛni, beniiŋ bɛchu
tè tuu lijiŋ li bitoŋ bi bee, le be tsɛɛ mɛŋkooŋ mɛ bee
mɔɔ mfa wu be. **4** Jɔse se dza te Nasare li kitoŋ kimu ki
Galilii, gɛɛŋ Bɛtɛlɛhɛŋ lε kimbe ki kwɛɛŋ wu Judiya, lε be
tè bie Mfɔŋ Daafi. Tè gɛɛŋ le kifɛ tè nuuj wi wu li kini ki
Mfɔŋ Daafi-i. **5** Jɔse tè gɛɛŋ bee Maariya wu tè koo fieŋ
le gii naa ni nuuj kwesi le be tsɛɛ mɛŋkooŋ mɛ bee, ε
tè nuuj bɛ fwe. **6** Le be gɛɛŋ be bo le, mfi we wu bierɔ
kɔchɛ. **7** Biɛ ɻwani wu ɻkosi nuuj ɻwaŋ wu nyar̄, fiɛɛmɛ
fe ndú, giiki lε ɻgo wu nyá-aŋ, kifɛ be tè foo kintsii ki tsɛ
fe yih yi beniiŋ fufini fe-e. **8** Tè nuuj li mfi wulu-u, beniiŋ
bɛ kiichi nshóŋ bamu nuuj li kitoŋ kilu lichiŋ litɔɔ, be
kiichi kintutu ki nshóŋ yi be butuu. **9** Nchindaa wu Taa
taa busɛ be lii, kinj'wofu ki Nyɔ-ɔ kinɔŋa woo fe be te
nuuj, be keme chene ŋge. **10** Nchindaa wulu se tee li bee
le, “Kiiŋ ne ni chen̄ ke. Woo yɛɛŋ, mi mbɛɛŋ nuuj bɛ ntɔŋ
wu dzeeŋ li be-ɛŋ, wu gii wu be bɛ kinɛɛtine kinɔŋa li

bəniij bəne-ε bəchu-u. **11** Li jobε chi bəŋ chini bε bie baa Kinsofu kine li kiton ki Mfɔŋ Daafi-i ki nuuŋ Krai wu Taa. **12** Fiiŋ ffee fi gii fi doonche nton wulu li be-eŋ. Ne gii ne gεeŋ ne ḥeŋ ḥwaŋ ε bε fieemε wu fe ndu-u, bε giiki le ḥgo wu nyá-anj.” **13** Be se dza be taa be ḥeŋ nchindaa wulu le kintutu kimu ki bəniij bε dzij bε liboo li ḥge be yoɔnchi Nyɔ, be tiiti le, **14** “N'yoɔnchε nuuŋ li Nyɔ-o yi yeɛki biee bichu mbεɛŋgii ni nuuŋ laaŋkwiiŋ li bəniij bε Nyɔ wuki bujɔŋ bε be.” **15** Mfi wu bənchindaa baa tε chine li bee, be kaari be yee liboo, bəniij bε kiichi nshóŋŋ bəlu tee li yi yi bee le, “Tε gεeŋ deen̄i yani Bεtεleheŋ, tε ḥeŋ ffee fi ka fi Taa fe le tε kee fini.” **16** Mfwa mumkpaŋ, be dza be bake be gεeŋ be ḥeŋ Jøse bee Maariya mɔo ḥwaŋ, gimi le ḥgo wu nyáŋ. **17** Si be tε ḥeŋ le, be bəchi be tiiti biee bichu bi nchindaa wu Nyɔ bee tee li bee kii ḥwaŋ wulu. **18** Bimfimu se wonde bəniij bəchu bε tε woo biee bi bəniij bε kiichi nshóŋŋ baa tε tiiti be. **19** Maariya se kiri biee bini bichu le shéŋ, shiiŋ kiimi kii bi mfi kwi. **20** Bəniij bε kiichi nshóŋŋ baa se kaari be to lijiŋ be yoɔnchi be pieti Nyɔ li biee bichu bi be tε woo be ḥeŋ. Bi tε nuuŋ nee si nchindaa wu Taa tε tee. **21** Le ḥwaŋ wulu bo jo nyaanj, bε see wu dzoo, bε choŋ wu bukooŋ le Jiso, bukooŋ buni tε nuuŋ nee bu nchindaa wu Nyɔ-o tε tee li ni-i, meɛŋ se keme fwe. **22** Mfi se tε kɔchε wu fere muntofi le be tsootse bikoo bi bee si nchi wu Møose tε weki. Be se dzo ḥwaŋ wulu be yee bε wu Jerosaleŋ le be yiŋgi li Taa li. **23** Fini nuuŋ si bε tε tsεe le Kijwaati ki Benchi bε Taa le le, “ε wi bie ḥwaŋ wu ḥkosi ε nuuŋ ḥwaŋ wu nyuŋ, bε yiŋgi li Taa li, to wu Taa.” **24** Be tε gεeŋ le be fe muntofi muni

be bibimu bife, mao be baoj be mundongu mumfēentu biki si fi te nuuj le kijwaati ki banchi be Taa le. **25** Li mfi wulu-u, nyurj wumu te nuuj Jerosalej be teenyi wu le Simioj. E te nuuj wi wu tsaaj feti si Nyɔ weki, te gii tengi wi wu gii be deeni shéj yi beniij be Iselεε. Fiana yi Waanj te nuuj li wu-u, **26** Fiana yi waanj yilu fe le kee le kwe nuuj te naa dzɔ wu mεεŋ ki ηεŋ ke Kinsofu ki Taa le ki te kaache ke. **27** Fiana yi Waanj se dza yi fe Simioj geenj li yih yi muntofi. Le Jøse bee Maariya be be ηwanj wu Jiso li yih yi muntofi le be fe si nchi weki, **28** Simioj se fi ηwanj wulu keme bo, bechi yɔonchi Nyɔ, tiiti le, **29** “Taa beðεεni, siø fe ηkaache wa be wu kochε, dzɔ wi wa wu nime deenli mbeεŋgii li. **30** Lii yεŋ ηεŋ yee Kinsofu ko **31** ki o tuumi, beniij bechu gi be ηεŋ ki. **32** Ki nuuj kij'wofu li beniij be nuuj ye bejuu ke-e, ki gii ki doonche we li bee ki fe be se tsaaki bukooj bu beniij bo be Iselεε liwe.” **33** Le te ηwanj bee ni ηwanj woo biee bi Simioj tee kii ηwanj wuni, wa te be. **34** Simioj se tuu lɔŋ kimbɔnε li bee, tee li Maariya wu ni-i le, “Biche o ηεŋ, Nyɔ tsaaye ηwana wuni, li η'weyε be ndzatsu wu beniij ηge be Iselεε. Gii ni nuuj doonche wu ffee beniij se ni be tiiti kii wu. **35** Beðεεni, fini gii fi doonche biee bi beniij nyiki li shéj yi bee. Mfi wu biee bini bichu gii bi ni bi keti, shéj ya gii yi ni yi nuuj kee be beeŋ baa be finyoo.” **36** Gii nuuj li mfi wulu-u, kwεεŋ wumu nuuj lu be teenyi wu le Anas, e te nuuj ntomfɔŋ wu Nyɔ. Te nuuj ηwanε Fanuwe wu wi wu kini ki Asha-a. Kwεεŋ wulu te nuuj ε wu doŋ ηge. Te nuuj bee nyumi biya mfomenyaaj kwaa, nyumi kwi. **37** Te to kwεε ηku, se ba le biya gwii nyaaj ntsɔ bine-e shiij

li yih yi muntofi-i mbachu nsij yɔɔnchi Nyɔ butuu bε fənshaŋ, jiti biee, leki li Nyɔ-ɔ. **38** Le mfi wu be tè bεε bε ŋwaj wulu li yih yi muntofi, si kwεεŋ wulu tè ŋεŋ be lε, nyε kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, tee kii ŋwaj wuni li bəniiŋ bεchu bε tè tεŋgi mfi wu Nyɔ gii yi soo bəniiŋ bε Jerosaleŋ li tsanj yi ŋge-ε. **39** Mfi wu Jɔsε bee Maariya tè mεeshi biee bichu si nchi wu Taa tè wəki, be kaari be to lijŋ li kitonj kibee ki Nasare le kimbe ki kwεεŋ wu Galilii. **40** ŋwanj wulu se ko, kεmε bunga, tè yisε be bufii bunɔŋa, Nyɔ se tè Kɔɔŋgi wu. **41** Te Jiso bee ni tè shiiŋ be yεki Jerosaleŋ biya bichu kii Tsənɔ chi N'yafuwē. **42** Le Jiso bo biya yoofi ntsə bife, be yεε kii tsənɔ chilu nεε si be tè shiiŋ be yεki. **43** Le be ji tsənɔ be mεeshi, be to lijŋ, ŋwanj wu Jiso se she lejinj Jerosaleŋ. Se nuuŋ le tee bee ni tε mεεŋ ki kεε kε. **44** Be dεndε jobε chichu, be beechi le wε li kintutu ki bəniiŋ bε bee be tè dεŋgi. Be se bεchi be wəki wu lε kini kibee mɔɔ lε nsáŋ yi bee linti, **45** le be gɔɔŋ nsij, be tuu be kaari be to lijŋ Jerosaleŋ le be gɔɔŋ wu. **46** Le gεεŋ bo jo taa si be tè bεchi be wəki wu, be ŋεŋ wu nuuŋ fe yih yi muntofi, ε tè shee fe bee bəniiŋ bε ntiife yiki li bee, biiti bεmbifu. **47** Beniiŋ bεchu bε tè yiki tè ta maa ŋge kife tè kii biee ŋge mɔɔ ntusu bεmbifu bujɔŋ. **48** Si ni bee te tè ŋεŋ wu lε, wa tε be. Ni se teenj wu tee le, “ŋwanεŋ o geenj o ŋwεε bε bee ni? Biche o ŋεŋ, tεe chaa te gɔɔŋ baa wε nsiij te wεsε.” **49** Se tuu le, “Nε bee ne wəki mi kii la? Nε kii yε le ŋkemi le ni nuuŋ li Taa yih fəni kε ni?” **50** Se nuuŋ le be ti mεεŋ ki kεε kε ffee fi wu tee kε. **51** Se tuu dza bee be, be beki Nasare. Gεεŋ wuki li bee. Si biee bini tè keti ni, ni se gεε

biee bini bichu li shéj yee li. **52** Jiso tè kuu, kəmi bufii
ŋge, Nyə kəŋgisi wu, bəniŋ kəŋgisi wu tε.

3 Mfi wu Jœŋ wu ŋwanε Sakariya tè nuuŋ libuka, ntonj
wu Nyə bε lε wuu. Kiya kεε tè nuuŋ ε Tiberius Kaisa
tè nuuŋ ŋgomina wu Lom li biya yoofi ntsø bitiinu.
Pontu Pailεt se səki kimbe ki kwεεŋ wu Judiya, Hεrø səki
Galilii. Fili wu ŋwaani Hεrø tè səki kimbe ki Ituliya bε ki
Tεlakoniti, Lisanya se səki Abileŋ. ε tè nuuŋ mfi wu Anas
bee Kaifas tè nuuŋ bikoo bi bεtε muntofi-i. **3** Le Jœŋ woo
ntoŋ wu Nyə wulu, dza gεεŋ bimbe bi tεεŋ lε bichu bi
nuuŋ li Dzøø yi Joodaan, tuu tiifi bəniŋ le be fiiki shéj yi
be, se lii be lidzøø, Nyə se feeki bibifi bi bee. **4** Fini nuuŋ
si Esaya wu ntomføŋ wu Nyə tè tsεε lε Kijwaati kee li le,
“Je yi wi dii yεε libuka le, bε nachε dze yi Taa, bε leeki yi
nuuŋ tsaan, **5** bε shiiki bεŋkume bε nəŋa bε nəŋa məø bε
ntεŋ bε ntεŋ bεchu, bε yiiki feεŋ chichi, bε leeki dzé yi
nuuŋ tsaan, bε yiiki bitoo dze nuuŋ shiŋgii, **6** bəniŋ
bεchu se ŋεŋ si Nyə ti suuti bəniŋ.” **7** Si Jœŋ tè tiiti lε,
bintutu bi bəniŋ le tuu bi bεε le lii be lidzøø. Se tuu dza
tee li bee le, “Kijgøke ki yó kini, ε noo wu tee beŋ le nε
kifi shéj yi Nyə nuuŋ yi tuumi li be-eŋ? **8** Fεre yεεŋ biee
bi doonchi le nε fiiki baa shéj yinε. Kiiŋ nε ni tuu nε
bεchi n'yoru li yi yinε le Abrahāŋ nuuŋ taa wuseŋ kε.
Nse ntee li be-eŋ le Nyə nuuŋ yi fiiki ta yini yi to kini ki
Abraha-an! **9** Nε kεε le bε gεε baa føø kituŋ li gεεŋ yi biti-
i. Kiti kichu ki wundi yε muntaan mu dzeeŋ kε, bε gii
bε wa ki li gεεŋ yi ki-i, bε tøŋ fεtaan.” **10** Le bintutu bi
bəniŋ le biee woo lε, bi bii li Jœŋ li laa, “Te gii tε ge la
dεen?” **11** Se tuu le, “Wi wu kəmi ndú fieεtu nyε yimi li

wi wu kəmi yε kε-ε, ε wi kəmi biee bijε gate be wi wu kəmi yε kε.” **12** Beniiŋ bamu be kundi kiŋwaati tè be le wuu, le lii be lidzɔɔ, be bii li wu laa, “Wi wu ntiife, te gii te geεŋ fisεŋ?” **13** Se tuu li bee le, “Kiiŋ ne ni ne kundi kiŋwaati yeki si nchi weki kε.” **14** Beniiŋ be nchi be be bii te laa, “Fisεŋ nuuŋ le te geεŋ?” Se tuu le, “Jεŋ yεεŋ le, kiŋ ne ni ne chenisi beniiŋ ne ləchi kwa ne kayi mao biee li beniiŋ li, li yee li kε. Ne wuki yεŋ bujəŋ be fiee fi be suundi beŋ lu.” **15** Si beniiŋ tè nuuŋ be təŋgi Kinsofu ki Nyɔ tè kaache le, be tè tuu be biiti biee kii Jɔɔŋ, be tuu be beechi le semuke ε wu Kinsofu kilu. **16** Jɔɔŋ se tuu beechi tiiti li bee le, “Nlisəo beŋ nuuŋ li dzəo kwa, wi wu ko wu yaa mi mεεŋø bεε lejŋ, mεεŋø ki kəchε kε wi wu nuuŋ guume fanche bikpø biee kε. Mwε gii naa ni lisi fiee beŋ nuuŋ be tsan yi Fiana yi Waan mao be wi. **17** Kemao kintekε kee le bø ki gii fεε giiŋ lu, ke wu fεε, banche giŋ yi dzeen yεε gεε li gwεε, se fweyε mumfεε tøŋ be wi wu duti nyimu nsiŋ.” **18** ε le si Jɔɔŋ tè tiifi ntoŋ wu dzeen wu Nyɔ li beniiŋ li le, nyεε mao bentifε be dzeen ñge li bee. **19** Se nuuŋ le, tè yø li Herø wu wi wu nsawu kasi yi, kifε Herø tè dzø Heroja wu kwεε ñwaani li kwesi-i, se tuu yø mao kii biee bibifi bichu bi Herø tè betini. **20** Herø tè fε biee bibifi bi yan ñge se mεeshi biifi kiŋge kee tee le bε kø Jɔɔŋ be fa li yih yi ncha-a. **21** Mfi wu Jɔɔŋ tè mεen lisi beniiŋ li dzəo, le lii jobε chimu mεeshi, Jiso se be te Jɔɔŋ lii wu li dzəo. Le Jiso beechi ni leki li Nyɔ-o, kiboo gwiye, **22** Fiana yi Waan shee yi be li wuu bwiŋ yi nuuŋ si kibime. Je se yø liboo le, “Wuni ε Jwanεŋ, nuuŋ shéŋ yεŋ, ne wuki yεεŋ li wuu.” **23** Jiso tè nuuŋ si bija mbaanshee li mfi wu

tè bechi nimé chee. Beniij tè beechi le ti nuuŋ ŋwane Jøse
wu ŋwane Heli. **24** Heli tè nuuŋ ŋwane Maata, wu ŋwane
Lebi, wu tè nuuŋ ŋwane Meki wu ŋwane Jana, wu tè nuuŋ
ŋwane Jøse. **25** Jøse wuni tè nuuŋ ŋwane Matasha, wu
ŋwane Emø, wu tè nuuŋ ŋwane Nahuŋ, wu ŋwane Esili,
wu tè nuuŋ ŋwane Naga. **26** Naga tè nuuŋ ŋwane Maat
wu ŋwane Matasha, wu tè nuuŋ ŋwane Semenj, wu ŋwane
Jøse, wu tè nuuŋ ŋwane Joda. **27** Joda tè nuuŋ ŋwane
Joanaj, wu ŋwane Lesa, wu tè nuuŋ ŋwane Selubabé, wu
ŋwane Shitiya, wu tè nuuŋ ŋwane Neli. **28** Neli tè nuuŋ
ŋwane Meki wu ŋwane Adi, wu tè nuuŋ ŋwane Kosam,
wu ŋwane Emadam, wu tè nuuŋ ŋwane El. **29** El tè nuuŋ
ŋwane Joshwa wu ŋwane Eliesa, wu tè nuuŋ ŋwane Joleŋ
wu ŋwane Maata wu tè nuuŋ ŋwane Lebi. **30** Lebi tè nuuŋ
ŋwane Simioŋ wu ŋwane Judas, wu tè nuuŋ ŋwane Jøse,
wu ŋwane Jonam, wu tè nuuŋ ŋwane Eliakinj. **31** Eliakinj tè
nuuŋ ŋwane Melia wu ŋwane Mena, wu tè nuuŋ ŋwane
Matata wu ŋwane Nataŋ, wu tè nuuŋ ŋwane Daafi. **32**
Daafi tè nuuŋ ŋwane Jeesi, wu ŋwane Obéd, wu tè nuuŋ
ŋwane Bwas, wu ŋwane Sala wu tè nuuŋ ŋwane Nashoŋ.
33 Nashoŋ tè nuuŋ ŋwane Aminada, wu ŋwane Amina,
wu tè nuuŋ ŋwane Alni, wu ŋwane Hesrøŋ, wu tè nuuŋ
ŋwane Peres wu ŋwane Judas. **34** Judas tè nuuŋ ŋwane
Yako wu ŋwane Adzi, wu tè nuuŋ ŋwane Abrahaŋ, wu
ŋwane Tera, wu tè nuuŋ ŋwane Naho. **35** Naho tè nuuŋ
ŋwane Seruk wu ŋwane Leu, wu tè nuuŋ ŋwane Peleg wu
ŋwane Ebø, wu tè nuuŋ ŋwane Shela. **36** Shela tè nuuŋ
ŋwane Keenaj wu ŋwane Alfasa, wu tè nuuŋ ŋwane Sheŋ
wu ŋwane Noaa, wu tè nuuŋ ŋwane Lamek. **37** Lamek tè

nuuŋ ɻwanε Metusela wu ɻwanε εnø, wu tè nuuŋ ɻwanε
Jaled wu ɻwanε Mahalale, wu tè nuuŋ ɻwanε Keenaj. 38
Kenaj wuni tè nuuŋ ɻwanε εnøs wu ɻwanε Set wu tè
nuuŋ ɻwanε Adaŋ, Adaŋ nuuŋ ɻwanε Nyø.

4 Jiso tè dza fe Dzø yi Joodaanj, ε wu yisε be Fiana yi Waanj. Yi dzø wu gεεŋ tsiiŋ libuka. 2 Tè tsi le jo mbaanyεε, Kirjkundi mɔnchi wu. Tè nuuŋ le njε fiee nsij. Le jo yεε ka, dzeeŋ se bεchi yi wuu wu. 3 Kirjkundi kilu se dza ki tee li wuu le, “Oo nuuŋ ɻwanε Nyø, o tee le tεtε chini to bijε.” 4 Jiso tuu li ki-i le, “Be tsεε baa le, ‘Wi ti tsiiŋ ye kii bijε kwaakε.’” 5 Kirjkundi kilu dzø wu ki yεε be wu fe kintsii kimu-u fεwe, ki doonchε wu bitoŋ bi li kikoo ki nshε-ε bichu. Jiso ɻεŋ bi ni ɻwaanŋj. 6 Kirjkundi kilu se tee li wuu le, “Be nyε baa kikoo ki nshε-ε kini li mi-i kichu, nnuuŋ nεε nnyε li wi wu ɻkɔŋgisi-i. ɻgii nnyε li wεε o ni o seki, o ni o kemi bunɔŋja be buŋga bintsii bichu. 7 Fi fiεε kwaakε le o guuŋ mi, nse nyε biee bichu li wε-ε.” 8 Jiso tuu li kii le, “Be tsεε baa le, ‘O guundi Taa wu Nyø-o ya, o ni nindi nuuŋ li yi-i kwaakε.’” 9 Kirjkundi kilu se dzø wu ki gεεŋ be wu li kitoŋ ki Jerosaleŋ ki leeki wu fe kigo ki yih yi muntofi-i, ki tee li wuu le, “Oo nuuŋ ɻwanε Nyø, o jiiŋ lekwiiŋ, 10 kife be tsεε baa le, ‘Nyø gii yi tee li bεnchindaa bee li le be biche le wε-ε.’ 11 Fi tuu fi nuuŋ ε be tè tsεε le, ‘Be gii be ka wε bø bø, kii o ni ju bikaa bio li tεtε.’” 12 Jiso tuu li ki-i le, “Kirjwaati ki Nyø-o tiiti kεe te le, ‘Kiiŋ o ni mɔnchε Taa wu Nyø ya kε.’” 13 Le kirjkundi kilu mεeshi dzé chichi yi ki tε nuuŋ le ki mɔnchε Jiso le, ki se dza ki gεεŋ ki tεŋgi mfi wumu. 14 Jiso tè dza to lijinj Galilii, ε tè yisε be buŋga bu Fiana yi Waanj le. Ntoŋ wu

kii wu se saange geeŋ bimbe bi teeŋ le bichu. **15** Tè tiifi benniŋ li yih yi leke li Nyɔ-ɔ, benniŋ bechu se pieti wu. **16** Jiso tè dza geeŋ li kiton ki Nasare-ɛ fe tè ko. Le ni nuun jobe chi beshiinshi, se dza geeŋ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ nɛɛ si tè shiiŋ giingi. Tè dza len we le teen Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ. **17** Be tè nyɛ wu kiŋwaati ki ɛsaya-a ntomfɔŋ wu Nyɔ tè tsɛɛ. Le ni teenyi, ŋɛŋ kintsii kimu ki be tsɛɛ fe le, **18** “Fiana yi Taa Nyɔ yɛɛ li yi yɛ-ɛŋ, kife yi be yi tsaa mi kituŋ le mbe nlange nton wu dzeen li benniŋ be kifoo le. Yi tè toŋ te mi le mbe ntee li benniŋ be nuun li ncha-a le, be gii be buu be, nse ntee li binyɛɛ li le bi gii bi ŋɛŋ biee. Yi tè toŋ te mi le mbe mbuu benniŋ be be ŋ'wɛki be be li ncha-a, **19** nse ntee kiya ki Taa Nyɔ gii fi benniŋ.” **20** Le Jiso teeŋ ki ni, baan kiŋwaati kilu nyɛ li wi wu tè shiiŋ kiichi ki-i geeŋ shee fɛkwiŋ. Beniŋ bechu be tè nuun li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yilu-u, toŋ lii li wuu. **21** Se bɛchi naanyi li bee le, “Fiee fi ne woo le Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ fini be fiee fi kɔchɛ beŋ.” **22** Beniŋ yike je yilu yi dzɔɔŋ fe bee ŋge, be se kɛmɛ chene li n'yɔru wu dzeen wu buti le wuu wa. Se nuun le, be tè ya wa, be biiti laa, “Wuni nuun nɛɛ ŋwanɛ Jɔse ni?” **23** Jiso se tee li bee le, “ɛ fiee fi mɛjine ke, le ne gii ne wa ŋganŋaa chini li mi-i le, ‘Wi wu wɔnchi benniŋ, wɔnchɛ yi ya.’ Fiee fi te tè woo le ɔ fɛɔ Kapanuŋ, fere fi feni li kwɛɛŋ waa te.” **24** Jiso tuu tee li bee le, “Ntee li be-ɛŋ cheɛŋ le, be ti naa guundi ye ntomfɔŋ wu Nyɔ li kwɛɛŋ wee li ke. **25** Be cheɛŋ, ntee li be-ɛŋ le tè nuun li mfi wu ntomfɔŋ wu Nyɔ wu Elaja-a dzaaŋ tè ba liwe li biya biteetu be kii busoo, dzeen kɔɔ kwɛɛŋ kwi. Bukeɛŋ bɛɛŋku-u tè nuun li kwɛɛŋ wu Iselɛɛ li mfi wulu ŋge. **26**

Nyɔ tè mεεŋ ki tonj ke εlaja le bee ke, yi tè tonj wu nuuŋ le kwεεŋ jku wu tè nuuŋ Sarefa-a kwa, li kwεεŋ wu Sidɔ-ɔŋ.

27 Ne kee te le, tè nuuŋ li mfi wu ntomfɔŋ wu Nyɔ wu Elisha-a, bəniiŋ tè nuuŋ Iselεεŋ ge be tè kəmī chigɔŋ chi nɔŋa, be se tè mεεŋ wumu li bee linti ki wɔnchε ke. ε Naama kwa li kwεεŋ wu Siliya wu be tè wɔnchε, woo.”

28 Le Jiso tee le, bəniiŋ bεchu be tè nuuŋ li yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ woo, shéŋ tɔŋ be jge. **29** Be se dza we, be chiiŋ wu, be bo be wu li kwεεŋ wulu-u, be miri be wu fe jkumc fefwa wu tè nuuŋ li kitonj ki bee, be tè wεki le be lɔŋ wu le we le ba be kikoo. **30** Se nuuŋ le, tè ka be kintikinti gεεŋ fiee. **31** Jiso tè dza bɔɔ Kapanuŋ, kitonj kimu ki Galilii.

Le ni nuuŋ jobε chi bəshiinshi, gεεŋ tiifi bəniiŋ li yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ. **32** Bəniiŋ bεchu be tè yiki tè kəmε chεnε li ntifε we-e, kifε ntifε we tè kəmī bungā. **33** Wumu tè nuuŋ li yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ yilu-u, ε Fiana yi tii tè nuuŋ li wuu bwij. Tè dza dzεŋgi lewe jge le, **34** “Hebee Jiso wu Nasarε, o wεki la li bee li? O be le o lee bee ni? jkiiɔ wi wu nuuŋ we. O nuuŋ wi wu waaj wu buti fe Nyɔ-ɔ.” **35**

Jiso wanj Fiana yi tii yilu, tee le, “Make, bochε li wi wuni.” Le yi tsaaki wi wulu yi tonj wu fekwiŋ le bəniiŋ lii, yi bo li wuu bwij, se nuuŋ le, yi ti mεεŋ ki kpɔɔshε ke wu ke. **36** Bəniiŋ bεchu jεŋ, bimfimu wondε be, be ta maa, be biiti laa, “Wuni n'yɔru nuuŋ wu niŋ wu wi wuni yo le? Kemɔɔ bungā bu nɔŋa bu wane Fiana yi tii yi buti li bəniiŋ li.” **37**

Ntoŋ wu kii Jiso dende li bitoŋ bichu bi le kimbe ki le-e. **38** Jiso dza bo li yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ yilu-u, gεεŋ le li Simu yi. Tè nuuŋ ε mwεsε Simu tè gendi be kirjkeŋke. Be se leke le Jiso fi wu. **39** Jiso gεεŋ fe tè gimi, leŋ le wuu lewe, wanj

kinjkeŋke kilu. Ki se chine li wuu temi. Mfwaa mumkpaŋ, kwεεŋ wulu dza we, biche ffee fijε nyε be. **40** Le jobε ni chi sechi, bəniŋ bε tε kəmi bəniŋ bε gendi bε chigəŋ chichi chichi be dzeti be bεε bε be fe Jiso-o. Se kundi li bee bεchu-u, be tεemι. **41** Benchindaa bε kinjkundi-i baa tε buti li bəniŋ bamu ŋge be dzəŋgi le, “ε we ɿwane Nyø.” Se nuun le Jiso waŋ le kiŋ ne ni ne yeti ke, kife be tε kii le ε wu Kinsofu ki Nyø tε kaache. **42** Le butuu woo, Jiso bo gεεŋ fe kintsi kimu wuu mbiŋ. Beniŋ shε be bεchi be weki wu. Le be ŋεŋ wu, ε tε weki le dza li kitoŋ kilu-u. Be tε weki dzé le ba bε be. **43** Se nuun le tε faaŋ tee li bee le, “ɿkəmi le ntifi ntonj wu dzeeŋ wu kii bumføŋ bu Nyø-o li biton bimu-u tε, kife ε ffee fi Nyø tonj mi le mbε mfε.” **44** Tuu dza gεεŋ deŋgi fenjisi ntonj wu dzeeŋ wulu li yfh yi kintaashε li kwεεŋ wu Judiya-a kwikwi.

5 Le ni nuun jobε chimu, Jiso lemi li libε chi Jenesare-ε lichinj, ε bəniŋ tε kεne be fache wu be yiki je yi Nyø. **2** Se dza ŋεŋ bεŋgo bεfe li ŋgεme yi dzøŋ li, ε bəniŋ bε tε kəmi be tε boche le be tsootsi gii yibe yi nsúunj. **3** Gεεŋ le le ŋgo wumu-u, ε tε nuun wu Simu, tee le kiŋgi wu gεεŋ li dzøŋ niŋ. Le kiŋgi, Jiso se le shee le, bəniŋ nuun le buka tiifi be. **4** Le tifi mεeshi, tee li Simu le, “Kone ŋgo wu gεεŋ fe kindundu, ne løŋ gii yinε, ne køŋ nsúunj.” **5** Simu tuu le, “Te Kikoo te tsi baa we te lendi gii nsiiŋ bu woo, te mεεŋ ki køŋ ke ffee ke. Se nuun le, si o tee le, ŋgii nløŋ nεε.” **6** Be gεεŋ be løŋ, be køŋ nsúunj ŋgee, le be ni be busi gii yibe, yi leki le yi soome. **7** Bedeeni, be kwafi bəniŋ bε bee bε kintutu be le ŋgo wumu wεε le be bε be fi be. Be bε be buu nsúunj yilu, yi yise le bεŋgo bε bee, be leki le be shee

li dzɔɔ. **8** Le Simu Pita ḥεη fiee fi ka, gεεη torj núŋ Jiso limfwe tee le, “Mintemii Taa, dzatsε fio feni ɔ shε mi, nuunj fier wi wu bifi.” **9** Tε kwengi lε, kife wu bee beniij bee be kintutu tè ḥεη nsúunj yi be tè kɔɔ, yi bεη be. **10** Yi bεη te Jeen bee Jooŋ bɔɔŋ be Dzεbedii be tè nuunj le kintutu ki Simu-u. Jiso tee li Simu-u le, “Kiiŋ ɔ ni ɔ chendi kε. Mbεeche li dεeni ḥgenu limfwe, ɔ gii ɔ ni ɔ keeti nuunj beniij.” **11** Le be woo lε, be buushε bεηgo be bee le buka, be chine biee bichu fe be dza be biki Jiso. **12** Le ni nuunj mfi wumu, Jiso nuunj li kitonj kimu-u, wumu tè nuunj fe be chigoŋ chi nɔŋa. Le wi wulu ḥεη Jiso, be we wu lii, lεke wu tee le, “Taa, fεre mi ntεmi, ɔɔ kɔŋgisɔɔ.” **13** Jiso se neeki kibεne kɔŋ li wuu tee le, “ጀkɔŋgisɔɔ, temi ɔ ni ɔ wuuti.” Mfwaa mumkpaŋ, chigoŋ chi nɔŋa chilu biee chi chine li wuu. **14** Jiso chiinse li wuu le, “ጀ kiiŋ ɔ ni tee li wi-i kε. Se nuunj le, gεεη ɔ doonche yi ya li Te muntofi, ɔ se nyε nya yi Mɔɔse tè tiiti le wi kεmi le nyε le doonche li beniij li le wu tεmɔɔ li chigoŋ chini-i wu woo.” **15** Si Jiso tè chinse li wi wulu lε, ntonj wu kii Jiso se tuu saŋge gεεη limfwe ḥge, bintutu bi beniij le ḥge banchi bi bεε le bini bi yiki ntifi yee, mɔɔ le ni wɔnchi chigoŋ chi bee. **16** Se nuunj le, Jiso tè dzeti shiiŋ be giŋgi lεki li Nyɔ-o li buka. **17** Tè nuunj jobε chimu Jiso tiifi beniij, ε buŋga bu Taa lε tè nuunj wu li bwij le ni wɔnchi chigoŋ lu. Befarasii mɔɔ beniij be tè tiifi banchi be Nyɔ-o tè shee fe, ε be tè bo li bitoŋ bichu-u bi Galili mɔɔ bimbe bi Judiya be Jerosaleŋ. **18** Fi se ka le beniij bamu tè dza be bεε ε be tè sumε wi fe kida-aŋ fewe, ε ḥgwε tè kɔɔ wu. Be tè gii be gwenini le be lε bε wu be giiki wu Jiso limfwe. **19** Se nuunj le, be tè

meej ki keme ke dze ke, kife bennij te yinge fe nge. Be se beej be wu nuuj le yi-ih lewe be tote kiy, be shiiki wi wulu kintikinti ki bennij le Jiso limfwe, fe kidaj ki te gimi fe kee. **20** Si te ngej le bennij belu gee baa shenj yi be li wuu le, biee tee li wi wulu le, “Sinej, mi mfeekao bibifi bio kituj.” **21** Benij be te tiifi benchi be Ny-o be kintutu ki Befarasii le kee, be tuu be bechi be nujini be tiiti le, “Wi wuni nuuj noo wu dzao kintsii ki Ny-o? E noo wu nuuj feeki bibifi fuki Ny-o nsin?” **22** Jiso kee ftee fi be nujini, bii li bee laa, “Ne kemi nwaani wuni mbeeché li shenj yine ni kii la? **23** Fi tsukee nuuj fi la, ntefu le mi mfeekao bibifi bi wi wuni, moa le dza we ni deungi le? **24** Se nuuj le, ngii ndoonche ben le nwanewi kemi bunga laankwiij bu fekise bibifi.” Se tuu tee li wi wu ngwe te koa wee le, “Mi ntee li we-e, dza we, o dzao kidaj ko o ni o kuuki fekuuj.” **25** Mfwaa mumkpa, se biee dza we lej le bennij lii, dzao kidaj ki te gimi fe kee kuuki fe wuu kuuj, yoonchi Ny-o. **26** Le bennij ngej le, wa te be, be keme chene, be guume be leki li Ny-o be tiiti le, “Te ngej baa ftee fi tseemi beej.” **27** Jiso te dza bo fe deungi. Si te giangi le, ngej wumu wu te kundi kijwaati be teenyi wu le Lebi, e te shee fe yih yi kijwaati ki sofe-e. Jiso tee li wuu le, “O biki mi.” **28** Lebi chine biee bichu, se dza biki Jiso. **29** Se nuuj le, Lebi te dza fe tsone chi noja li wuu yih le neete be Jiso. Benij be te kundi kijwaati neki te fe moa bennij bamu be bee be te jii biee. **30** Befarasii moa bennij be bee be tiifi benchi be Ny-o bechi be nujini, be biiti li booy be kintutu-u be Jiso-o laa, “Fi geen fi ne jii biee, ne wundi biee be bennij be kundi kijwaati moa be bifi bemu le?” **31**

Jiso tuu li bee le, “Bəniij bə təəmi ti wəki yə mfində kə. **ε** bəniij bə gendi bə ti wəki. **32** Məəjə ki mbə kə le nteej bəniij bə nuuŋ tsaanj kə. Mi mbəəə nuuŋ le nteej bəniij bə bifi le be fiiki shéj yi be.” **33** Be dza be tee li Jiso-o le, “Bəəj bə kintutu-u bə Jəəj le tə shiij be jiti biee be ləki li Nyə-ə mfi kwi, fi nuuŋ si Bəfarasii ti feti, bədəəni bəəj bo se jii baa biee be wundi biee.” **34** Jiso tuu li bee le, “Bə nuuŋ bə teenj bəniij fe tsənə chi bugoo le ke be gəej, nə fe le be ni be jiti biee bije fe nyuŋwutso nuuŋ bee be ni? Nuuŋ fi tə nuuŋ le ke! **35** Fi fiee le, mfi gii bə wu bə gii bə lə nyuŋwutso li bee, be se tuu be bəchi njiru biee bije.” **36** Se tuu wa ŋgaŋaa chini li bee le, “Se nuuŋ le, wi nuuŋ ye lu wu nuuŋ naa gaame ndu yi fieŋ tuushə yi fichi lu kə. **ε** wi wu fe le, kə wu biifəo ndu yi fieŋ yilu. Fi nuuŋ le ndu yi fieŋ nuuŋ te gəej tsaanj bə finshəŋge fi fichi kə. **37** Nəe le le nuuŋ wi tə dzə mbiij me feŋ, le gəe le kibeeŋ ki mbiij me fichi-i kə, ε wu fe le kə mbiij me feŋ melu gii me wo kibeeŋ ki fichi kəε, mbiij melu shooshe. **38** Cheŋ wulu nuuŋ le, bə kəmi le bə gəe mbiij me feŋ nəe nuuŋ le kibeeŋ ki fe-εŋ. **39** Nə kii tə le wi ti nuuŋ ye lu wu wundi mbiij me be, fe wu woŋ me yiki kə. Wi ti bəε pieti nuuŋ me be.”

6 Tə nuuŋ jobə chi bəshiinshi chimu, Jiso bee bəəj bee bə kintutu-u dza be deŋgi be keti li wə wu giŋ wumu-u. Bəəj bee bə kintutu-u bəchi be soomi bikoo bi giŋ le be jii. **2** Bəfarasii bamu ŋεŋ le, be bii laa, “ε la fi nə feti biee bə nchi məεŋ ki beŋ kə, le wi ni feti jo yi bəshiinshi kə?” **3** Jiso tuu bii li bee laa, “Fi nuuŋ le nə məεŋ baa ki teenj kə le Kijwaati ki Nyə-ə si dzeeŋ tə wo Mfəŋ Daafi bee

kintutu kee fe ke ni? **4** Si tè le li yih yi Nyɔ-o dzo kibele ki
be tè tsaa be gεε le ε ki Nyɔ-o, ji nyε mɔɔ kintutu kee
fe te, ε tè nuuŋ nchi, fe wi nuuŋ ji kibele kilu fuki bεte
muntofi nsiŋ ke.” **5** Jiso se mεeshi tee li bee le, “Iwanewi
nuuŋ Te Kikoo wu jobε chi beshiinshi.” **6** Le ni tuu nuuŋ
jobε chi beshiinshi chimu, Jiso gεεŋ le li yih yi nlεke li
Nyɔ-o yi Nyɔ yimi tiifi bεniiŋ. Wumu tè nuuŋ lu ε ŋgwε
kɔɔ wu li kibεnε kee ki kigɔŋε-ε. **7** Beniiŋ be tè tiifi bεnchi
be Nyɔ-o mɔɔ Befarasii gii be wεki ffee fi be gii be kayε li
Jiso-o. Be tuu be tɔŋ lii li wuu, be bichi laa gii wɔnchε
wi jobε chi beshiinshi le. **8** Jiso kεε ffee fi be tè beechi,
tee li wi wu ŋgwε tè kɔɔ wu wε-ε le, “Dza we, o be o leŋ
feni.” Se dza leŋ we. **9** Jiso tee li bee le, “Mbiitɔɔ li beŋ
laa, ffee fi nchi beŋ le wi fe jobε chi beshiinshi nuuŋ fi la?
Le o fe ffee fi dzeen mɔɔ, fi biifi le, le o yiimi wi mɔɔ, le o
lεε wi le?” **10** Biche be li lii bεchu kεnε, se tee li wi wεε
le, “Nεεmi kibεnε ko.” Mwε nεεmi, ki biee ki tεmi. **11** Se
nuuŋ le, fi tè gbεεŋ fi tuu fi tɔŋ be shεŋ, be bεchi be chuti
ntaŋ si be gii be fe be Jiso. **12** Li jo yilu, Jiso se dza yεε
li ŋkume le gεεŋ leke li Nyɔ-o, tsi we lεki li Nyɔ-o nsiŋ
butuu woo. **13** Le butuu woo, se teen bεniiŋ bee be tè
biki wu, be bε. Se tsaa bamu yoofi ntsɔ bεfε teen be le
bɔɔŋ bee be nto-oŋ. **14** Beniiŋ be tè tsaa bεlu te nuuŋ:
Simu, wu tè nyε bukoŋ bwεe bumu le Pita, be Andolo wu
ŋwaani Simu. Bamu se nuuŋ Jeen, Jooŋ, Fili, Batolomu,
15 Maacho, Tome mɔɔ Jeen ŋwanε Afiyus, Simu wu tè
nuuŋ wi kintutu ki Besilo-o, **16** Judas wu ŋwanε Jeen mɔɔ
Judas Iskaliyo wu tè kabε Jiso. **17** Le tsaa be le, be bεchu
se dza be beki, le be bɔɔ, be leŋ li kinεεŋ li, bɔɔŋ bee bε

kintutu-u tè nuuŋ fe ŋge, mao kiyanj ki beniiŋ le tè turi fe
ki tè dzeti Judiya be Jerosaleŋ bamu te bo li dzəŋ yi Taye-ε
be yi Sidə-ɔŋ lichiŋ. **18** Be tè be le be yike ntiife wu Jiso,
le wənchə mao chigɔŋ chi bee. Beniiŋ be Fiana yi tii tè
fiengisi be tè bəe te busi fiana yilu. **19** Beniiŋ bechu se
tuu be gwenini le be koŋ li wuu, kife buŋga bu tè buti li
wuu bwiŋ tè wənchi beniiŋ bechu be tè kundi li wuu. **20**
Jiso dza tsaaki lii biche beniiŋ bee be kintutu-u, tee le,
“Kinætine ki nəŋja kəe kinε, beŋ be kifoo le, kife bumfɔŋ
bu Nyɔ-ɔ bwεe bune **21** Kinætine ki nəŋja kəe kinε, beŋ be
dzeenj wuu dεenj, Kife Nyɔ gii yi fe ne fuke Kinætine ki
nəŋja kəe kinε, beŋ be dii dεenj, kife ne gii ne kwake chike.
22 Kinætine ki nəŋja kəe kinε, mfi wu ne biki ɿwanewi,
beniiŋ baanini beŋ, be busi beŋ le bee lenti, be gaashi
beŋ be nyεe mao beŋ meŋkoŋ me bifi. **23** ε fi keti le, ne
nəki yεεŋ, ne wuki bujɔŋ, kife kinsomfu kinε kinəŋja kəe
liboo ε nee le si betee ŋkosi be bee tè ɿweki be bentomfɔŋ
be Nyɔ-ɔ le. **24** Se nuuŋ le, ŋge wu nyəŋja we wunε, beŋ
beniiŋ be bulofu-u, kife nshiiŋ yinε ma yεε kituŋ. **25** ɿge
wu nyəŋja we wunε, beŋ be bite yisε dεenj, kife ne gii
ne de dzeenj. ɿge wu nyəŋja we wunε, beŋ be kiiti dεenj,
kife ne gii ne ni ne dii ne seti bikoo. **26** ɿge wu nyəŋja
we wunε, mfi wu beniiŋ bechu pieti beŋ. Ne kəe le ε nee
le si bete beniiŋ be lindεeri tè shiiŋ be pieti beniiŋ be
binsee le be tè yεŋgi le be baa bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ. **27** Se
nuuŋ le ntiitɔŋ beŋ bani be wuki fiee fi ntiiti le ne ni ne
kɔŋgisi beniiŋ bene be mbani-i, ne feti nuuŋ biee bi dzeenj
li beniiŋ be baanini be-eŋ. **28** Ne leki yεεŋ nuuŋ le Nyɔ
lɔŋ kimbɔŋe li beniiŋ be leki le bubiee ni bu biki be-eŋ, ne

ləki li Nyɔ-o li bəniiŋ bə ɻwəki bə be-eŋ. **29** ε wi maanj wə li kilaanchε, o fiiki kimu mæeshi maanj ki. ε wu buu ndu ya yi ləkuunj, o gεe mæeshi dzə mɔɔ yi lənti. **30** ε wi ləkε fiee li wε-ε, o nyε mwε. ε wi dzə fiee fio, o bii kε. **31** Nε feti li bəniiŋ bamu-u fiee fi nε wəki le be ni be feti li be-eŋ. **32** ε ne kəŋgisi nuuŋ bəniiŋ bə kəŋgisi beŋ kwa, fiee fi bə gii bə pia beŋ li fi-i nuuŋ la? ε nεe le si bəniiŋ bə bifi ti feti nεe te le ni? Be kəŋgisi nuuŋ bəniiŋ bə kəŋgisi be kwa. **33** ε ne feti biee bi dzeen nuuŋ li bəniiŋ bə feti li beŋ kwa, fiee fi bə gii bə pia beŋ li fi-i nuuŋ la? Mɔɔ bəniiŋ bə bifi, be ti feti nεe te le. **34** ε ne feeti bəniiŋ biee nε bichi limfwe le be gii bə kaari be tuu li be-eŋ, fiee fi bə gii bə ni bə piɛt̩ beŋ lu nuuŋ la? Mɔɔ bəniiŋ bə bifi ti feeti biee li nsáŋ yi bee kifε be gii bə kaari be tuu fiee fiche nε ni? **35** Fi dzəoŋ le nε ni nε kəŋgisi bəniiŋ bənε bə mbani-i, nε feti te nuuŋ biee bi dzeeŋ li bee, ε ne feeti bəniiŋ biee nε beeche ke le be gii bə tuu kε. Nεelε, nε se kεmε kinderi ki nɔŋa, nε se nuuŋ bəoŋ bə Nyɔ yi nuuŋ Kikoo ki Biee Bichu, nε se ni nε nuuŋ bəoŋ bee, kifε ε nε Nyɔ yi ti feti biee bi dzeeŋ li bəniiŋ bəchu bə yεchi lii mɔɔ bə shéŋ yi tii le. **36** Ne ni nε keeti nshiiŋ li bəniiŋ li nεe si Baa wunc keeti nshiiŋ li be-eŋ. **37** Ne saa ke binjε bi bəniiŋ bamu-u kε, ε fi nuuŋ le Nyɔ te saa te kine kε. Ne been ke bikaa le bəniiŋ jin le be le li ɻge-ε kε, bedεen, Nyɔ se te been te le bene jin kε. Ne fekisi bibifi bi bəniiŋ bamu-u, Nyɔ se feeki te binε. **38** Ne nyεe yεeŋ nya li bəniiŋ li, Nyɔ se ni yi nyε te li be-eŋ. Mfi wu yi gii yi nyε, ε yi fiche bujəŋ, yi sεesε, yi chiiŋ bi yise bi ni bi shooshi fεkwiij. Fiee fi wi fichini fiee le, se nyε li wi-i, ε nεe fi fi Nyɔ gii naa yi fiche le yi se

nyε li mwε-ε te.” **39** Jiso tuu wa ŋgangaa chimu li bee le, “Kinyεε nuuŋ ki te doonchε dze li kimu-u kε. ε ki məŋ te lε, bi bichu lee ki we-e le kitoo li ni? **40** Ne kεε le ŋwanŋ wu laanchi ti yεki yε wi we wu wu ntiife kε, bεdεeni, ε mfi wu wu laanche wu mεshī, se kεε te si wi wu tε tifi wu. **41** Fi geenj fiø ŋinggi sheerŋ yi kwiŋ yi nuuŋ ŋwaana le lii, o se te ŋεŋ kinkɔsi ki kwi-iŋ ki nuuŋ le lii yaa kε? **42** Kε fi geenj fiø nuuŋ o tee li ŋwaana le, ‘ŋwaaneŋ bε mbuu sheerŋ yεε le wεε lii’, o se te ŋεŋ te kinkɔsi ki nuuŋ wε le lii kε? Wε wi wu nimi! Saa buu ko ki nuuŋ le wεε lii, o se bøseyi o ŋεŋ sheerŋ yi nuuŋ ŋwaana le lii, o se buu.” **43** Jiso tuu tee le, “Se nuuŋ le kiti ki dzeeŋ nuuŋ te woŋ muntaanŋ mu bifi kε, si kiti ki bifi nuuŋ te woŋ muntaanŋ mu dzeeŋ kε. **44** Bε ti kii kiti nuuŋ li muntaanŋ mu ki wundi-i. Fi nuuŋ le wi nuuŋ te kø fimbī li bifafu-u kε, nuuŋ wi te kø fingaa li bufii li kε. **45** Wi wu dzeeŋ le fikoo ffee fi shaanŋ li ti busi biee bi dzeeŋ le. Wi wu fikoo ffee nuuŋ biee bifi li shénŋ yee li, ti busi nεε nuuŋ biee bibifi. Fi ffee nεε le kifε ffee fi yise li shénŋ yi wi-i ε fi fi ti buti le kimfime kee li.” **46** Jiso tuu bii laa, “Fi geenj fi ne teenyi mi le, ‘Taa, Taa’, ne te fe ffee fi ntiiti li be-enj kε? **47** Wi kwi wu bεε le mi-i, wuki jε yεŋ, giŋgi feti si yi tiiti, ŋgii doonchε beŋ si ti nuuŋ. **48** Wε si wi wu tε wεki le gwaŋ yih, saa chirŋ seri koŋ li kimbaŋ se gwaŋ kimfoo li kimbaŋ kilu-u. ε dzøø yise, yi bε yi ju li yih yilu-u, yi te sεesε kε, kife tε bøseyi gwaŋ bujøŋ. **49** Se nuuŋ le, wi wu wuki jε yεŋ, ε wu gεεŋ te fe si yi tiiti kε, wε si wi wu tε wεki le gwaŋ yih, fooshe kimfoo li nshe li we, ε dzøø yise, yi kemε yih yilu, yi biee yi we bε nchiijŋ ni guuu.”

7 Si Jiso tè mæeshi ntiife benniij biee bini bichu le, tuu dza gæej le kitorj ki Kapanu-uŋ. **2** Te Kikoo wu kintutu ki benniij be nchi wu Lom tè nuuŋ fe, kəmi mfwa we wumu, kɔŋgisi wu ŋge. ε mfwa wulu tè gendi, nuuŋ le kwe bø. **3** Le te kikoo wulu woo kii Jiso, tonj bækaaŋ be sekí kwæej wu Bejuu, le be gæej be læké Jiso le be wənchë mfwa we wuni. **4** Be se gæej be ŋej Jiso, be soonj bø li wuu, be tee le, “Mintemii be o gæej o fi wi wuseŋ wuni, wæ nuuŋ wi wu o nuuŋ nee o fi wu. **5** Kɔŋgisi kwæej wuseŋ ŋge, ε wu wu tè gwanj yih yiseŋ yi kintaashë.” **6** Jiso se dza bee be giingi. Fe be tè nuuŋ tsæketseke li mbochu fe yih yi Te Kikoo wu benniij be nchi wæ, tonj nsáŋ yee yimi le yi gæej yi loose Jiso. Be se gæej, be bike be wu, be laŋe li wuu le, “Taa, Te Kikoo wu benniij be nchi teeo le, kiiŋ o ni fieengi yi ya le o be ke. Le mæejø ki kɔchë ke wi wu o nuuŋ o le li wuu yih ke. **7** Le fiee fí fe se mæej ki be ke be bikaa biee le ŋej wæ ke. Se nuuŋ le, o yø nee nuuŋ je kwaan be kimfime ko, ke ŋwani wu nime gii temi. **8** Mi ŋ'wæ te le buŋga bu wi wumu lekwiij, benniij be nchi-i nuuŋ te le mi-i lekwiij. Mbæε ε mi ntee li wumu le, ‘O giingi,’ mwæ gæej, ε mi ntuu mi ntee li wumu le, ‘Be,’ mwæ be nee. ε mi ntee te li mfwa wæ-ŋej le, ‘Fere fini’ fe nee te le.” **9** Le Jiso woo ntonj wulu, wa te wu, se fiiki yi tee li kimbanchë ki benniij le ki tè biki wu kæe le, “Ntee benj le, mæejø nsaa ki ŋej ke wi wu kəmi ŋwaani kini kimbeenche li mi-i mao nuuŋ li kwæej wu Iselæe li ke.” **10** Le benniij be te kikoo wu benniij be nchi tè tonj baa tuu be kaari be to li yih, be ŋej mfwa wulu ε wu temi. **11** Lejij lelu, Jiso be bøŋ bee be kintutu dza be giingi li kitorj kimu ki be teenyi le

Nayinj, kintutu ki bəniiŋ le biki wu le jinj. **12** Si be tè giingi
le, le be buti fe fweej wu mbaŋ wu tè lii li kitoŋ kilu, le
be bichi lɔɔ be ŋeŋ si be too gwini chi wi be buti be chi.
Wi wulu tè nuuŋ wu kwaal e ni bə. ε ni tè nuuŋ kwəεŋ ŋku.
Si be tè buti le, kintutu ki bəniiŋ le be li kitoŋ kilu tè biki
ni ŋwaaŋ wulu. **13** Le Taa tuu ŋeŋ kwəεŋ wulu, nshiiŋ kɔɔ
wu, tee li wuu le, “Kiŋ ɔ ni tuu ɔ de ke.” **14** Fe tè tee le, ka
gεεŋ kɔŋ li kidaŋ ki be tè too gwini chilu fe. Beniiŋ be tè
too gwini chilu baa se lenj. Tee le, “Səone nyuŋ, ntiitoo li
wεε dzatse we!” **15** Biee dza we shee, bechi n'yəru. Jiso
keme li wu nyε li ni-i. **16** Beniiŋ bechu ŋeŋ le, wa te be. Be
se guumε be yəonchi Nyə be tiiti le, “Ntomfəŋ wu Nyə wu
nyoŋa busɔɔ le bee li lenti. Nyə be ye le yi fi bəniiŋ bee.”
17 Ntoŋ wuni wu kii Jiso se saaŋge wu gεεŋ li kwəεŋ wu
Judiya kwikwi mɔɔ biton bi nuuŋ li kwəεŋ wulu lichinj. **18**
Bəŋŋ be kintutu-u be Jəŋŋ le woo biee bini bichu, be gεεŋ
be tee li wuu. Teeŋ bamu befe, **19** ton be le Taa li le be
gεεŋ be bii li wuu laa ε wu wu tè nuuŋ le gii be mɔɔ, be ni
be təŋgi wi wumu le? **20** Be gεεŋ be ŋeŋ Jiso be tee li wuu
le, “Jəŋŋ Nlisulidzɔɔ ton we bee le te bii li we laa, ε we wu
tè nuuŋ le ɔ gii ɔ be mɔɔ, be ni be təŋgi wi wumu le?” **21**
Be tè biiti le, nuuŋ li mfi wu Jiso tè wənchi chigɔŋ be
chigɔŋ chichu, busi mɔɔ Fiana yi tii li bəniiŋ li, gwiyi lii yi
binyee ŋge. **22** Jiso tuu li bee le, “Kaari yeeŋ ne gεεŋ ne
tee li Jəŋŋ li biee bi ne ŋeŋ mɔɔ bi ne woo. Binyee ŋeŋ
biee, bimbonye deŋgi biee tsaaŋ, bəniiŋ be gendi be
chigɔŋ chi nəŋa temi baa. Binchiinchu wuki biee,
bəniiŋ be kwiye kaari be bo li kwe-e, be tuu be tiifi te
ntoŋ wu Nyə wu dzeenj li bəniiŋ be kifoo le. **23** Kineetine

ki kinɔŋja kε ki wi wu mεεŋ ki mεŋε ke mi kε.” **24** Mfi wu bəniŋ bε Jœŋ tε tonj baa tε dza, Jiso se biee bεchi tiiti li kimbanchε ki bəniŋ le, kii Jœŋ, biiti laa, “Nε tuu nε shiŋj nε buti nε giŋgi libuka le nε gεεŋ nε ηεŋ te nuuŋ la? Kitɔɔ ki mbaandze keti ki səesi ni? **25** ε nuuŋ yε le kε nε se tε shiŋj nε buti nε giŋgi le nε ηεŋ te nuuŋ la? Wi wu chuumε yi yee bε ndú yi shaŋ ni? Yike yεεŋ nε woo, bəniŋ bε chumini yi yi be bε ndú yi tεemi mɔɔ bε tsiŋj ntse wu shaŋ ti nuuŋ nuuŋ le bento-ɔ. **26** Nε se tε giŋgi le nε ηεŋ te nuuŋ la? Ntomfɔŋ wu Nyɔ ni? Iiŋ, ntee beŋ le, wu yaaɔ ntomfɔŋ wu Nyɔ. **27** ε wu wu bε tε tsεε kii wu, Nyɔ tiiti le, ‘Yike yεεŋ nε woo, ηgiι ntuumi wi wεŋ wu ntonj ni tuuti mbaan li wε-ε, nache dze ya o se bεε.’ **28** Ntee beŋ le, lenti le bəniŋ bε bukeŋ bie, wi nuuŋ yε lu wu ko wu yaa Jœŋ ke. Se nuuŋ le, wi wu nuuŋ wi wu ηkwεŋ li bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ wε ε wu wu ko wu yaa Jœŋ”. **29** Beniŋ bεchu mɔɔ bəniŋ bε tε kundi kinqwaati woo si Jiso tee le tε nuuŋ ntomfɔŋ wu Nyɔ, be pia bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ le bu nuuŋ tsaaŋ kifε be tε beŋ Jœŋ lii be lidzɔɔ. **30** Se nuuŋ le, Befarasii mɔɔ bəniŋ bε tε gbεŋgi be kii bεnchi bε Nyɔ-ɔ faaŋ fi bee ntaj wu Nyɔ tε be bε wu wε kifε be tε faaŋ le kiiŋ Jœŋ ni lii be lidzɔɔ ke. **31** Jiso dza tee le, “ε la fi nnuuŋ mmaa bε kingɔkε ki bəniŋ bε dεenι kini? Be baa si la? **32** Ntee beŋ fiee fi be baa si fi. Be baa si bɔŋj bε bwi bε shiiti fε kintsiι ki wa-anj, bamu teenyi bamu be biiti laa, ‘Tε teh tenŋi tebi ne tε biŋ ke, tε nyε juuŋ yi kwe nε de kε kii la?’ **33** ε nεε le si Jœŋ Nlisulidzɔɔ tε bε, shiŋj bε dzeeŋ tε woŋ mbiŋj ke, nε tee le kεmɔɔ bɔŋj bε kinqundi-i li wuu bwij. **34** Ηwanewi bεεɔ, jii biee,

wundi biee, ne tee le, biche yeej ne yey wi wuni denjoo
wuti biee, wundi mbiij piendi, tuu shiij moa nsaj be
beniij be kundi kinjwaati moa beniij be bifi bamu. **35** Se
nuuj le, bufii ti doonchi yi nuuj li baoj bee bechu-u.”
36 Wi wu Befarasii wumu te dza teen Jiso le be ji biee li
wu yih. Jiso bej, gey be shee be jii biee. **37** Se nuuj le
kinjikwiij kimu te nuuj li kiton kilu. Ki woo le Jiso jio
biee li wi Befarasii we yih, ki se dzø fika fi meej mamu
me seendi bujøn ki gey be me fe, **38** ki se gey ki len Jiso
lejij, ki bechi ki dii, musu seyi Jiso li bikaa li. Ki biee ki
guume, ki beeki kikoo ki kii ki wooyi bikaa bi Jiso be yi yi
ki yi lifa, ki nyooche wu, ki fwa be meej malu. **39** Le wi
Befarasii wu te teen Jiso le be ji biee we yey le, beeché li
shéj yee li le, ε wi wuni bee nuuj ntomføn wu Nyø, bee
nuuj wu ke le ywaani wuni kwæej, ε kinjikwiij. **40** Jiso
dza tee li wi wu Befarasii we-ε le, “Simu, ykemøa fíe
fi ygii ntee li wee.” Simu se tuu le, “Wi wu Ntiifε, tee
le.” **41** Jiso bechi le, “Wi wumu te foø beniij befø kwa, foø
wumu be danali gii tø, foø wumu bedanali mbaanshiij. **42**
Wu te yaa be nsomfu, se tuu chine kwa wulu li bee. Se
nuuj le, le bee lenti ε wu la wu gii ni kɔygisi wu yge?” **43**
Simu tuu le, “Fi nuuj fi nuuj wi wu be te foø wu kwa wu
nyøja we.” Jiso se kweej le, o saaø cheej. **44** Si kwejgi
le, fiiki yi biche kwæej wee, biee tee li Simu le, “O yey
kwæej wuni ni? Si mbee mbe li wee yih, o bee meej moa
ki nyee mi dzø le ntsootse bikaa biey ke. Se nuuj le,
kwæej wuni tsootsøo bikaa biey nuuj be musu mee me
le lii, wu wooye be yi ye yi lifa. **45** O bee o meej ki kok
ke mi le o nyooche bikaa biey ke. Se nuuj le, si mbee

mbε feni, ε neε kwεεŋ wuni kwaα wu nyɔɔchε bikaa bieŋ.

46 ᏽ bee mεεŋ mɔɔ ki fwa kε kikoo keŋ be mεεŋ ke. Se nuuŋ le, ε neε kwεεŋ wuni kwaα wu fwaa bikaa bieŋ be mεεŋ me seendi ni shuuŋj. **47** Se nuuŋ le, ntee wε le, kwεεŋ wuni bee doonche kinkongise ki ŋge, be gii be feeki bibifi biee bi ŋge. Se nuuŋ le, wi wu be feeki bibifi biee bi niij doonchi kinkongise ki niij.” **48** Jiso se biee tee li kwεεŋ wulu-u le, “Be feeki baa bibifi bio.” **49** Beniij be bee be tè jii biee baa tuu be bechi be ŋunjini li yi yi bee, be tiiti laa, “Wuni nuuŋ noo kibεε wu fekisi bibifi bi beniij le?” **50** Jiso se mεeshi tee li kwεεŋ wulu-u le, “Gene fio be mbεεŋgii, shéŋ ya yi o gεε li mi-i soo yεε wε.”

8 Lejij lelu, Jiso tè dza denji li bitoŋ li be li bintsii li tiifi ntoŋ wu dzeeŋ kii bumfɔŋ bu Nyɔ-o. Bɔɔŋ bee be kintutu be yoofi ntso befe tè biki wu, **2** mɔɔ bukeεŋ bamu be tè wɔnche chigoŋ chi bee be bamu be tè buushe fiana yi tii li bee. Buksεŋ bani tè nuuŋ Maariya wu be tè teenyi le Madalinj, wu Jiso tè buushe bɔɔŋ be kinkundi li wuu bwinj mfomenyaanj. **3** Joana wu kwεε Chusa wu tè nindi li Herɔ-o, mɔɔ Sosana be bukeεŋ bamu benɔŋa. Be tè denji le, be busi biee le be babi be bee be fii Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u lu. **4** Beniij tè dza be buti li bitoŋ li bitoŋ li be bee fe Jiso-o. Le kintutu ki beniij le yise fe, se wa ŋgangaa chini li bee le, **5** “Wumu tè la le gεεŋ tuŋ muntaanj mwee. Le ni tumi, mumu weyε le dze, beniij keti be denchi be bikaa, munij mu jiindi liwe se be mu chochε. **6** Mumu se weyε li bikooshu-u, le mu maj mu bechi ŋko mu wɔɔbe kife nshe yi fe tè nuuŋ siij. **7** Mumu weyε li bifafu-u, le mu bo mu ni mu kuu be bifafu bilu, bi beeme mu, mu ba

ηko nsiŋ. **8** Mumu weyε te nuun li nshε yi dzeen li, le mu
maj, mu ko, bε kɔ mu bo bεŋkaa gwii yaa si bε tε tuŋ.” Le
Jiso wa ni, dzaaŋ le, “Wi wu kεmi bintooŋ, mwε woo.” **9**
Bəoŋ bee bε kintutu dza be bii li wu laa ηgaŋga chini
tiiti le la? **10** Se tuu le, “Ε beŋ bani bε Nyɔ fe yε le ne kε
bεntsooŋ be bumfəŋ bu Nyɔ-ɔ. Se nuun le bεniiŋ bamu
wuki baa nuun le ηgaŋga li, fi se fieε si fi tε nuun le, ‘Ε
be bichi lɔ be tε ηεŋ ke, ε be yiki lɔ be tε woo ke.’ **11** Woo
yεŋ naanyε wu ηgaŋga chilu. **12** Muntaaŋ mulu ε je yi
Nyɔ. Muntaaŋ mu tε weyε le dzeti mwεε nuun bεniiŋ bε
wuki je yi Nyɔ, kin̄kundi se bε ki buu yi li shéŋ yi bee ki
feti le be beŋ ke le yi fi be ke. **13** Mu tε weyε li bikooshu-u
mwεε nuun bεniiŋ bε wuki je yi Nyɔ, be fi yi be kineetinε,
se nuun le yi tε lii gweεŋ le yi seri li shéŋ yi bee ke, be
beenchi fefe, ε mənchε bε le bee, be tuu be to lijin. **14**
Muntaaŋ mu tε weyε li bifafu mwε nuun bεniiŋ bε wuki
je yi Nyɔ, si be giŋgi le bεmfumisε bε bunəŋa mɔɔ bujɔŋ
bu biee bi li nshε yini-i bε bi yike je yilu yi layε yi tε ko
ke. **15** Mu tε weyε li nshε yi dzeen li mwεε nuun bεniiŋ bε
kεmi shéŋ yi dzeen, bε wuki je yi Nyɔ, be bəseyi be gεε yi
li shéŋ yi bee, be se karŋ shéŋ, be feti si yi wεki nsiŋ biee
bi bee bi dzeen yεnε. **16** Wi ti tendi yε lambo le tuu dzɔɔ
ŋkwaa kuuki lu ke. Ke le tuu dzɔɔ lii litakwiŋ ke. Be ti
tendi lambo, bε tɔmi nuun li ffee fi bε ti tɔomi lu-u, le
bεniiŋ bε lii li yi ni be ηingi kin'wofu. **17** Fiee fichu fi
be nyike gii fi yεnε, biee bi lejŋ lejŋ gii bi yεnε bi bo lε
waŋ. **18** Bedεeni, ε ne yiki je yi Nyɔ ne yike bujɔŋ, kife
wi wu kεmi ffee bε gii bε taa wu fimu. Wi wu kεmi yε
ffee ke mɔɔ nuun fintεŋ fi beečhi le kεmɔɔ bε gii bε fi li

wuu.” **19** Si Jiso tè tiifi bəniij lε, ni bee bəŋwaani dza be
bε le be ŋεŋ wu. Fi se yaa be nle kifε bəniij tè yaŋ lu ŋge.
20 Wumu se tee li wuu le, “Na bee bəŋwaana lemi baa
ləkuŋ be wəki le be ŋεŋ wε.” **21** Se tuu ffee le, “Naŋ bee
bəŋwaanεŋ nuuŋ bəniij be wuki je yi Nyɔ be feti si yi
wəki.” **22** Le ni nuuŋ jobε chimu, Jiso le le ŋgo-o bee bəŋ
bee be kintutu-u tee li bee le, “Tε lenchi libε chini tε gεεŋ
luwiŋ lɔo.” Be se bəchi nleenche. **23** Le be ni be lenchi,
Jiso dza bəchi liiti. Mfiee yi tεemi, bəchi yi ndungi li dzəo
be buŋga, dzəo bəchi yi lii lε ŋgo-o yi wəki le yi yisε le, be
gii be nuuŋ lε kwe wa. **24** Be se gεεŋ be kəngisi Jiso be
tiiti le, “Te Kikoo, Te Kikoo, tε baa lε kwe wa.” Jiso kaŋgi
waŋ mfiee yi tεemi məo dzəo yi tε ndungi yilu. Mfiee
yilu məo dzəo yilu se chikε, bintsii deŋ ni nshiiŋ. **25** Se
bii li bee laa, “Nε gεε shén yine li noo li?” Be chεnε məo
kiŋkoofeyi, be se bii li yi yi bee laa, “Wuni nuuŋ noo, wu
wendī mfiee məo dzəo bi wuki li wuu le?” **26** Le be lenchi
libε chilu be bo kimbε ki Jerasənε, ki nuuŋ liwiŋ lε kimbε
ki kwεεŋ wu Galili. **27** Si Jiso tè bo lε ŋgo-o leŋ lε buka
lε, bee wumu wu li kiton kεε bike, nuuŋ ε bənchindaa
bε kiŋkundi-i tè shiiŋ be ŋwəki bε mwε. Be tè tsı wu li
bwiŋ ŋge deŋgi tŋi kilere, tè tsı li yih ke, tsiiŋ nuuŋ lε
dzíŋ yi bəniij li. **28** Le ŋεŋ Jiso, biee ton kitata, gεεŋ we
wu limfwe, waŋ bε buŋga le, “Jiso, ʃwanε Nyɔ, Nyɔ yi
nuuŋ Kikoo ki Biee Bichu-u, o wəki la li mi-i? Mintemi-i o
kiŋ o ni nye ŋge li mi-i ke.” **29** Tε yo lε kifε Jiso tè waŋ
Fiana yi tii yilu yi bo li wuu. Yi tè shiiŋ yi choofi wu li
kinga-a li kinga-a bε keeti wu bε kendi wu bibenu məo
bikaa bε bəncha bε kiichi wu. Si bε tè shiiŋ bε kendi wu

lε, soomi bəncha bəlu, fiana yilu choofi wu letini giingi libuka. **30** Jiso se bii li wi wulu-u laa, “Bukoonj bwo nuunj le noo?” Tuu le, “Bukoonj bweŋ nuunj le kimbanche.” Tè tuu le kife bəoŋ be kiŋkundi-i bəlu tè banche li yi yee li nge. **31** Benchindaa bəlu se soon bə li Jiso le, kiinj o ni tuumi bee nuunj le kitoo ki sechi wuuŋŋ li kε. (**Abyssos**
g12) **32** Fi tè nuunj le ε kintutu ki dzíinj le tè jii biee fe li mbemε-ε. Benchindaa be kiŋkundi-i bəlu se soon bə li Jiso-o le, tuumi be, be gεεŋ be lε nuunj li dzíinj yilu. Se benj. **33** Benchindaa be kiŋkundi-i bəlu se biee be bo li wi wulu-u, be danse li dzíinj yilu-u. Kintutu ki dziinj le kilu kichu se kεŋ ki bəo li mbemε weε ki seri le libε-ε ki woŋ dzoŋ ki kwiye. **34** Le bəniiŋ be tè kiichi dzíinj yilu ηεŋ fīeē fi ka lε, be dza fe, be kifi, be gεεŋ be tee ntonj wulu li bintsii bi li bitonj bi fe-e. **35** Le bəniiŋ woo lε, be buti be giŋgi le be ηεŋ fīeē fi ka fe. Le be be fe Jiso tè nuunj, be ηεŋ wi wulu fe, nuunj ε benchindaa be kiŋkundi-i baa chine li wuu, nuunj ε wu shee li Jiso-o lichiŋ, ε wu liishe ndú, bufii bwēe nuun tsaŋ. Be se kεmε chene ηge. **36** Beniiŋ be tè ηεŋ fīeē fi tè ka, tè tiiti li bee si fi tè nuunj be wi wu tè kemi benchindaa be kiŋkundi-i wε se temi. **37** Beniiŋ bechu be le bimbe bi Jerasene-ε kεmε jaan, be biee be soon bə li Jiso-o le dza ni giŋgi. Jiso se biee dza fīeē lε le ηgo-o gεεŋ, **38** Wi wu benchindaa be kiŋkundi-i tè bo li wuu wε se soon bə li Jiso le bee wu gεεŋ. Jiso faaŋ, tuu wu lijiŋ, tee le, **39** “Kaari to li yih, o gεεŋ o tee fīeē fi teεmi fi Nyɔ fe li wε-ε fini.” Si fi tè nuunj lε, wi wulu biee to lijiŋ gεεŋ deŋgi li kitonj kilu kichu, tiiti fīeē fi teεmi fi Jiso fe li wuu fini. **40** Jiso lenchi libε chilu kaari

to lijinj. Kintutu ki bennij le tè nuun fe, ki təŋgi wu. **41**
Nyuj wumu se bε fe bukooj le Jairɔs, ε tè nuun te kikoo
wu yih yi nləke li Nyɔ-ɔ yi fe. Tè bε, we li bikaa bi Jiso,
sunji bə le Jiso bε li wuu yih, **42** kife ḷwani wu kwεεŋ
mumkpaŋ wu tè nuun si biya yoofi ntsə bife tè nuun le
kwe wa. Le Jiso dza ni giŋgi kintutu ki bennij le fachi wu
bimbε bichu. **43** ε kwεεŋ wumu tè nuun li bee lenti wu tè
nuun bε chigoŋ chi mfi wu ḷene-ε biya yoofi ntsə bife. ε
wu biifi ffee fichu fi tè kəmi li bennij bε ntsi-i chi yaa be
wənchε. **44** Kiŋgi li Jiso lejiŋ koŋ li woŋ wu kiŋkoŋ kee
li, mfi we biee wu sonde. **45** Jiso bii laa, “ε noo wu koŋ li
mi-i?” Benij bechu mεŋε. Pita se dza tee le, “Te Kikoo, o
ŋinji yε le bennij kene baa wε lenti ḷge be fachi wε ni?”
46 Jiso tuu kweeŋ nεε le, “Wumu koŋ li mi-i. Mi ḷ'woo o si
bunga bo li yi yε-εŋ.” **47** Kwεεŋ wε ḷεŋ le dze yi nyime
nuun yε lu ke, bε keeti gεεŋ we li bikaa bi Jiso, le bintoŋ
bi bennij bechu, tee ffee fi bee koŋ li Jiso-o kii fi, tee mao
si bee koŋ le, chigoŋ chee ma mfwaa mumkpaŋ. **48** Jiso se
tee li wuu le, “Iwaj wu kwεεŋ, shéŋ ya yi o gεε li mi-i fe
yεε o temi gene bε mbεεŋgi.” **49** Nεε si Jiso tè mεεŋ yeti li
kwεεŋ wulu le, wi wumu fesi fe, wu tè bo li Jairɔs yih wu
te Kikoo ki yih yi nləke li Nyɔ-ɔ, tee li Jairɔs le, “Iwana
mεeshɔɔ wu kwi kituŋ. O fieengi ke Wi wu Ntiife wuni
ke.” **50** Le tee le, Jiso woo, tee li Jairɔs le, “Kiiŋ o ni chεŋ
ke, berŋ li mi-i, ḷwana gii yinj.” **51** Be se dza be giŋgi fe
Jairɔs kuunj, le be fesi fe, Jiso faan le kiiŋ wi ni le li yih ke.
Dzo nuun Pita bε Jeenj mao Jœŋ mao te ḷwaj bε ni ḷwaj
bee be le. **52** Tè nuun ε wi kwi wu tè nuun fe dii kwe, kwe
fuuti fe kichu. Jiso tee le, “Chike yεεŋ bε kwe, ḷwaj wuni

meεεŋj ki kwi ke, liitɔɔ nuuŋ chilefε.” **53** Beniij dza be kiti wu nuuŋ chike, kife be tε kii bujɔŋ le ŋwaŋ wulu bee kwi kituŋ. **54** Jiso gεεŋ fe ŋwaŋ wulu tε gimi, kεmε wu li kibene teeŋ le, “ŋwaŋ wu kwεεŋ, dza we!” **55** ŋwaŋ wulu biee yiŋ, dza we mfwaa mumkpaŋ. Jiso tee le bε biche fiee bε nyε wu ji. **56** Le ni bee tee ŋεŋ ffee fi ka lε, wa tε be. Jiso chiinse le kiiŋ be ni tee li wi-i ffee fi ka fini ke.

9 Dza teerŋ bɔɔŋ bee bε kintutu-u bε yoofi ntsɔ bεfε baa le be banchε be bε. Nyε be bunŋa bε dze le be ni be buushi bεnchindaa bε kiŋkundi-i li beniij li be wɔnchi mɔɔ chigoŋ, **2** biee torŋ be le be gεεŋ be ni be tiifi beniij kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ, be wɔnchi te mɔɔ beniij bε chigoŋ. **3** Se tee li bee le, “Si ne giŋgi le, kiiŋ wi ni dzoo ffee ke. Kiiŋ wi ni dzoo kimbaanŋ, ke babi, ke ffee fijε, mɔɔ nuuŋ kwa ke, kiiŋ wi ni dzoo ndú fieetu ke. **4** ε ne gεεŋ, yih chi yi ne le lu, ne tsiiŋ lu nsiiŋ gεεŋ bo jobε chi ne dzeti. **5** ε fe bε meεεŋ beŋ ki fi ke, ne dza fe, mfi wu ne dzeti lɔɔ, ne kache kibɔŋ ki li bikaa bine-ε, se ni nuuŋ ŋkiki wu ffee fi be mɔŋ.” **6** Be se dza be giŋgi be keti li bitooŋ, li bitooŋ, be tiifi ntoŋ wu dzeeŋ wu kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ, be wɔnchi mɔɔ beniij bε chigoŋ bechu. **7** Le Hεrɔ wu tε nuuŋ ŋgɔmina kimbe ki kwεεŋ le ki Galiliwoo biee bichu bi tε keti, bi ffeeŋgi wu kife beniij bamu tε dza be kweŋgi le Jiso wuni nuuŋ Jɔɔŋ Nlisulidzɔɔ wu kaari wu bo li kwe-ε. **8** Bamu kweŋgi le ε Elaja wu kaari wu bε. Bamu se kweŋgi fi bee le ε ntomfɔŋ wu Nyɔ wu ŋkosi wumu wu kaari wu bo li kwe-ε. **9** Hεrɔ se bii laa, “Jɔɔŋ wuni ntuu ŋka kikoo kee. Wuni wi se tuu nuuŋ noo wu ŋ'wuki ŋwaani bini biee kii wu deεni?” Se ba tuu gwenini le ŋεŋ

Jiso wulu. **10** Le bɔɔŋ be nto-on be Jiso dəndə be kaari be to lijiŋ, be tee wu biee bichu bi be fε. Se dza dzə be, be cheekiyi, be gεεŋ le kiton ki Besaida-a. **11** Se nuuŋ le, kiyanj ki bəniiŋ le tè kεε, ki biee wu. Se tuu bəchi tiifi be kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ wənchi məo bəniiŋ be chigo-ɔŋ. **12** Le jobe bəchi chi ni chi sechi, bɔɔŋ bee be kintutu be yoofi ntsə befe baa kiingi be tee li wuu le, “Tee li bəniiŋ bani-i le be gεεŋ li bitoŋ be bela be nuuŋ tsəkətsəkε, be biche biee bijε məo bintsii bi tse, kife feni fee fetoo.” **13** Jiso tuu fiee le, “Ε berŋ ne gii ne nyε be biee bijε.” Be tuu li wuu le, “Fiee fi te kemi ε nee tsée yi bibele shinj be nsúuŋ fiεetu kwaa, fi fiε le o wəki le te gεεŋ te go biee bijε te be te nyε li bəniiŋ bani bəchu ni?” **14** Be tè tiiti le kife bəniiŋ tè yan fe ŋge, ε bunij kwaa tè giŋgi li bənchuki bətiinu. Jiso tuu tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, “Tee yεεŋ li bəniiŋ bəlu-u le be shee yε fekwiiŋ li bintutu-u li bintutu-u, si mbaanshiŋ mbaanshiŋ.” **15** Be tee, be shee yε fekwiiŋ bəchu. **16** Jiso fi tsée yi bibele yi shinj yεε, be nsúuŋ yi fiεetu yεε, biche liwe, nyε kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, booyε nyε li bɔɔŋ bee be kintutu le be gache li kiyanj ki bəniiŋ le kεε. **17** Be se gache, li kiyanj ki bəniiŋ le kilu-u kichu, be ji be fuke. Bɔɔŋ be Jiso be kintutu-u banche mujke mu tè weyε mwεε, mu yise bεŋkaa yoofi ntsə befe. **18** Jobe chimu le Jiso ni leki li Nyɔ-ɔ wuu mbiijŋ, bɔɔŋ bee be kintutu be li wuu lichiŋ. Se dza bii li bee laa, “Bəniiŋ tiiti le ε mi noo?” **19** Be tuu li wuu le, “Bəniiŋ bamu kweŋgi baa le ε wε Jəɔŋ Nlisulidzəɔ, bamu le Elaja bamu se kweŋgi le ε wε ntomfɔŋ wu Nyɔ wu ŋkosi wumu wu kaari wu bo li kwe-e.” **20** Se tuu bii li bee laa, “Berŋ kibεε ne kweŋgi fine

le ε mi noo?" Pita tuu le, "Ε wε Kinsofu ki Nyɔ tè kaache."

21 Jiso se bɔseyi chiinse li bee le kiiŋ be ni mɔŋ be tee fini li wi-i ke. **22** Se tuu tee li bee le, "Iwanewi kəmi le ŋeŋ bumfa ŋge, bəniiŋ be səki kwəeŋ bee bəte muntofi bə nəŋa be nəŋa mɔɔ bəniiŋ be tiifi bənchi be Nyɔ-o gii be se faaŋ wu. Be gii be wo wu, ke jo ka taa, Nyɔ se kaari yi buu wu li kwe-e." **23** Jiso se dza tee li bəniiŋ bəchu-u le, "Ε wi wəki le ni nuuŋ wi wəŋ, ke mwəe kəmi le faaŋ yi yee, ni tuuti kintaan kee jo chichi biki mi. **24** Kifε, wi wu bachi ntse we kii wu ni la, ke gii lee ntse wulu. Se nuuŋ le, wi wu lee ntse we kii mi, ke mwε gii kəme ntse wulu. **25** Ε bε banche nshe yini chichi, be nyε li wi-i wu ji wu tuu wu lee ntse we mbenj wulu ni nuuŋ la? **26** Nε kεε le wi wu nuuŋ be buya le biee mi mɔɔ je yεŋ, mwε kεε le, Iwanewi gii naa nuuŋ be buya te mfi wu wu kaari wu bε li bunəŋa bu Tee le be bu bənchindaa bee bε waanj li. **27** Ntee beŋ cheŋ le, bəniiŋ bamu lemi baa fəni bε nuuŋ te naa woo kintsi ki kwe-e fuki fe be ŋeŋ si Nyɔ səki bumfɔŋ bu yi-i nsij ke."

28 Tè giingi li jo nyaan li, fe Jiso tè tee biee bini, se dzo Pita bee Jeɔŋ mɔɔ Jeen le bee be yεε li ŋkumε wumu le be leke li Nyɔ-o. **29** Le ni leki li Nyɔ-o, mfise yee dza yi fiiki, ndú yee fiiki yi bendi, yi mieŋini ni mwamwamwa. **30** Fi se ka le buniŋ bamu bεfe tè nuuŋ fe be tiiti biee bε wu. Be tè nuuŋ Moɔse bee Elaja. **31** Kiŋ'wofu ki Nyɔ-o woo li bee. Bee be tiiti kii kwe yi Jiso tè kəmi le gεeŋ kwi Jerosaleŋ fi bε fi kəche si Nyɔ tè gεe. **32** Be tè tiiti le, ε Pita bee Jeɔŋ mɔɔ Jeen tè geki chilefε chi bee. Le be kaŋgi, be ŋeŋ si kiŋ'wofu ki Nyɔ-o woo li Jiso-o, be ŋeŋ mɔɔ buniŋ bεfe be lemi bε wu. **33** Mfi wu bəniiŋ be bεfe belu te gate bε Jiso,

Pita se dza taa tee li Jiso le, “Te Kikoo, fi dzɔɔŋ fiee si te baa feni ni. Tε gwaŋ bigɔɔnu biteetu, kimu ni ki nuuŋ ko, kimu ki Mɔɔse, kimu se ni ki nuuŋ ki Elaja.” Tɛ tiiti le, te kεe ffee fi tiiti ke. **34** Fε gii mεεŋ yeti le, kikuŋ be le bee lewe ki baanyε be. Be tɛ keme jaan li kikuŋ kilu linti. **35** Jε se yɔ li kikuŋ kilu le, “Wuuŋ ɻwanεŋ wu mi ntsaa. Nε wuki yεεŋ li wuu.” **36** Le je yilu chike n'yɔru, be dza be ŋεŋ si Jiso lemi fe wuu mbiiŋ. Be ba nshiiŋ, be mεεŋ ki tee ke wi ffee fi ka li mfi wee li kume wee ke. **37** Le butuu woo, Jiso dza bee be li ŋkumε-ε be bɔɔ. Le be ni be beki, be bike be kintutu ki beniiŋ le ki nɔŋa. **38** Le be biche, be ŋεŋ si wumu li kintutu kee dza wu waŋ le, “Wi wu ntiife, mi nsooŋ o bɔ li we-ε, biche le ɻwanεŋ. ε wu kwaa wu nuuŋ ɻwanεŋ. **39** Yike o woo, fiana yimi dzeti yi choofi wu, yi lendi wu fɛkwiin, dzakini keeti, sukini be fin'yuuse, beſuu buti wu lewa. Yi giingi be wu, yi te beŋ le yinde ke. **40** Mbee nleke le bɔɔŋ bo be kintutu buu fiana yilu be mɔŋ nsiŋ.” **41** Le Jiso woo le, tee le, “E ee! Kingɔke ki lɔɔlɔɔ ki mεεŋ ki gεe ke shéŋ li Nyɔ-ɔ ke kini. ɻgii nuuŋ be beŋ ŋgeεŋ mbo buŋ, ɻkanj shéŋ be beŋ ŋgeεŋ mbo buŋ?” Se tuu tee li te ŋwaŋ wulu le, “Be be ɻwana feni.” **42** Dzɔ ɻwaŋ wulu be be wu, kinjkundi kilu tuu ki chof ɻwaŋ wulu ki toŋ fɛkwiin, bechi kakini. Jiso waŋ fiana yi tii yilu yi bo li ɻwaŋ wulu-u, se temi. Jiso se nyε wu li tee li. **43** Beniiŋ bechu ŋεŋ bunga bu nuuŋ bu Nyɔ-ɔ, wa te be. Beniiŋ bechu mεεŋ be beechi biee bichu bi Jiso tɛ feti, se dza tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, **44** “Je yini seri li bintoɔŋ binε-ε li ffee fi ɻgii ntee li be-en fini. Be gii be nyε ɻwanewi li tsaj yi beniiŋ bamu-u.” **45** Le tee le, be

meej ki kce ffee fi te tee lc kce, kifc ffee fimu tc bangi le
be kce ke, le fi nuuj le, be chej mbifu li wu kii tefc chilu.

46 Be te dza be bcechi bitechin c li yih yi bee laa, si te nuuj
ni, ε noo wu nuuj wi wu nyora le bee li lenti. **47** Jiso
kce ffee fi be beechi li shen yi bee, se dzə ηwanj wu bwi
leeki fe wuu fe chij, **48** tee li bee le, “ε wi fii ηwanj si
wuni li bukoon bween, ke wu fio te nuuj mi. Wi wu fi mi,
ke mwe fio te nuuj wi wu te toj mi. Fi se fies le, wi wu
guundi le been lenti ε wu, wu nuuj wi wu nyora.” **49**
Jeoj se dza teej Jiso, be tee li wuu le, “Te Kikoo, te bee te
ηen wumu busi benchindaa be kinckundi-i li yi yi beniij
li li bukooj bwo-o, te wame wu, kife ti nuuj ye wi wu
kintutu kisej ke.” **50** Jiso tuu ffee le, “Kiij ne ni loose we
wi ke, kife ε wi baanini ye bej ke, ke mwe we wi wunε.”

51 Fe mfi te be kochε wu Nyɔ te weki le yi dzə Jiso le yi
yeε be wu liboo, Jiso sone le gii geεj Jerosalej, se dza
ηeεnu. **52** Le ni dzeti, toj beniij bamu limfwe. Be geεj be
le li kitoj kimu ki Samaaria le be nachε kintsii fe li wuu.

53 Beniij belu faaj be kintsii le be fii ye wu ke, kife be
te kii waaj le ketoo giingi nuuj Jerosalej. **54** Jeej bee
Jeoj bcoj be Jiso be kintutu woo ffee filu, be bii li wuu
laa, “Taa, o weki le te teej wi li liboo wu shee wu duuri
beniij bani ni?” **55** Jiso tuu fiiki wame be, **56** bee be dza
be geεj li kitoj kimu ki dee. **57** Si be gii be giingi le dze
le, nyuj wumu se kweej li Jiso le, ηgii ni mbiki we moa o
giingi fej le. **58** Jiso tuu li wuu le, “Bijinu kemi ntuuj
yi bi, muniij mu jiindi liwe kemi yih yi mu, se nuuj le
ηwanewi kemi ye moa fe nuuj geε kikoo kee fe ke.” **59**
Jiso se dza tee li nyuj wumu le, “O biki mi.” Mwe se tuu

le, “Taa, gεε mi nsaa ηgεεη ndiyε taa kωε nse mbiee wε.”

60 Se nuuŋ le, Jiso te tuu li wuu le, “Gεε bεniŋ bε kwiyε ni be diyi binkwi bi bee. Li wε-ε, gεne fio o ni o tiifi kii bumføŋ bu Nyø-o.” **61** Wi wumu tuu tee le, “Taa, ηgii ni mbiki wε, se nuuŋ le, gεε mi nsaa ηgεεη n'yesi kini keŋ kωε nse mbiee wε.” **62** Jiso se tuu li wuu le, “ε wi guumε bε jii le nin nime, mwe se tuu nindi bichi lejin, ke mεεŋo ki køche ke le ni nuuŋ le bumføŋ bu Nyø-o lenti ke.”

10 Lejin lelu, Taa tsaa bεniŋ bamu gwii mfomenyaŋ ntsø bεfε toŋ be limfwe, bεfε bεfε le be gεεŋ li bitoŋ li mɔɔ li bintsii bi gii nuuŋ li gii gεεŋ li. **2** Le ni tundi be, tee le, “ŋ'wechε yaŋ o ηge se nuuŋ le, bεniŋ bε ŋ'wechε-ε sendε. Bεdeeni, leke yεεŋ li Nyø-o yi Te ŋ'wechε-ε le yi tuumi bεniŋ bε ŋ'wechε-ε li wε-ε. **3** Ne giŋgi yεεŋ. Yike yεεŋ ne woo si ne giŋgi le, ne kεε le mi ntɔŋo beŋ le ne gεεŋ nuuŋ si bøøŋ be nshøøŋ le le bεmbøøŋku lenti. **4** Si ne giŋgi le, kiiŋ wi ni dzøø babi wu kwa, mɔɔ babi, mɔɔ nuuŋ bikpø bimu ke. ε ne bo le dze, kiiŋ ne ni ne lemi ne yεeshi bεniŋ ke. **5** ε ne gεεŋ, yih chi yi ne le lu, ne saa ne yesi bεniŋ bε li yih yilu le, ‘Mbeεŋgii nuuŋ bε yih yini’ **6** ε wi wu køŋgisi mbeεŋgii nuuŋ lu, mbeεŋgii wune ba li wi wulu. ε wu foo lu nsiŋ wu kaari wu to li be-eŋ. **7** Mfi wu ne le li yih, ne ba ne tsiŋ lu, ne dende ke li yih li yih ke, ne jii ne wundi ffee fichu fi be nyε li be-eŋ, kifε wi wu nindi nime kεmi le keme kinsomfu kee. **8** ε ne le li kitooŋ, be fi beŋ, ne jii ffee fichu fi be nyε le ne ji. **9** Fe ne nuuŋ fe, ne wønchi bεniŋ bε chigo-øŋ, ne tiiti li bεniŋ bεlu-u le bumføŋ bu Nyø-o bwεε tseketsεke li bee. **10** Se nuuŋ le, ε ne le li kitooŋ, be faaŋ le be fii yε beŋ ke, ne

bo ne geeŋ le dzé ntase ne dzaarj le, **11** ‘Kiborj ki li kitonj kine-ε ki te dzø li bikaa bisεŋ kini, kiiŋ ki, ki tè kache le fieu fichu kaari fi to li bikoo bine-ε. Se nuuŋ le, ne kεe le bumføŋ bu Nyɔ-ɔ bεe bwεe tsεketsεkε.’ **12** Ntee beŋ le, naa nuuŋ bu nsa wu kimerise biee dzøŋ be Sødøŋ yaa kwεeŋ wεe.” **13** Jiso dza tee le, “Ngε wu nyøŋja we wunε ben beŋniŋ be Korasiŋ, ngε wu nyøŋja we te wunε ben beŋniŋ be Besaida. Ne kεe le, gii nuuŋ le mfe bintewa bi biee le bi ntè mfe li be-eŋ bini nuuŋ li kwεeŋ wu Tayε bee Sidø-øŋ, bee nuuŋ dεeŋ be te fiiki shéŋ yibe, be liishe ndú yi kwe, be fwa taŋε li bwiŋ kichu le be doonchε le be fiiki baa shéŋ yibe. **14** Se nuuŋ le, naa nuuŋ jobε chi nsa wu le kimerise-ε biee gii bi dzøŋ li Tayε-ε mɔɔ Sidøŋ jobε chilu yεki bine. **15** Mɔɔ beŋ beŋniŋ be Kapanuŋ, ne beechi le be gii be yεeki beŋ ne yεe liboo ni? Wohoo, be gii naa be lɔŋ beŋ li kwεeŋ wu beŋku-u.” (**Hadεs g86**) **16** Jiso tuu tee li bøɔŋ bee be kintutu-u le, “ε wi woo beŋ, kε mwε wooɔ nuuŋ mi. Wi wu faaŋ beŋ, kε mwε faaŋ o nuuŋ mi. ε wi faaŋ mi, kε mwε faaŋ o te nuuŋ wi wu tè toŋ mi.” **17** Beniŋ be gwii mfomenyaŋ ntsø bεfε baa tè kaari be to lijiŋ be kineetinε, be se tee li Jiso-o le, “Taa, mɔɔ bεnchindaa be kiŋkundi-i bee be wuki li bee li fε te teenyi bukoŋ bwo.” **18** Jiso tuu li bee le, “Mbee ηεŋ si Sataŋ dza liboo wii lεkwiŋ si dzaaŋ yi lεebi liboo. **19** Biche yεeŋ, mi nyεo beŋ bunga kituŋ le ne ni ne dεnchi yó be bibobu. Mi ntuu mi nyε beŋ bunga le ne yaa bunga bu Sata-aŋ wu wi wu mbani buchu. Fieu nuuŋ fi te koŋ li be-eŋ kε. **20** Se nuuŋ le, kiiŋ ne ni ne nεki le bεnchindaa be kiŋkundi-i wuki baa li be-eŋ kε. Ne nεki yεeŋ nuuŋ le be tsεe baa

məŋkooŋ mənə le Kijwaati ki Nyɔ-ɔ ki liboo.” **21** Nee li mfi wulu-u, Fiana yi Waaŋ fe Jiso neetə ñge. Se biee tee le, “Nyeeɔ kiyɔɔni li we Taa Mfɔŋ wu kiboo be nshɛ le ɔ nyikɔɔ biee bini li be bufii le mɔɔ li be ñkɛɛ ñge li, o se doonchee nuuŋ li bɔɔŋ be bwi-i. ε le Taa, kife fi nuuŋ fieɛ si o tè kɔŋgisi.” **22** Jiso tuu kween le, “Taa nyɛɔ biee bichu li mi-i. Wi nuuŋ ye lu wu kii ñwanj fuki Tee nsij ke. Wi se nuuŋ ye lu te wu kii Taa, fuki mi ñwani nsij be benniŋ be ñwani tsaa le doonchee wu li bee nsij ke.” **23** Se dza fiiki yi kween li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, “Kinɛetinɛ ki kinɔɔja kɛɛ kine le lii yine ñingi yee biee bini. **24** Ne kɛɛ le bɛntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ bɛnɔɔja be bɛmfɔŋ weki baa le be ñɛŋ biee bi ne ñɛŋ bini, be se te ñɛŋ ke. Be dii baa te le be woo biee bi ne wuki bini, be se te woo ke.” **25** Fi dza fi ka le wi wumu wu tè gbɛŋgi kii bɛnchi be Nyɔ-ɔ, tè dza be le mɔnchee Jiso. Mwɛ bii li wuu laa, “Wi wu ntiife, ε la fi nuuŋ mfe nse ñkɛmɛ ntse wu kimake?” (**aiōnios g166**) **26** Jiso se bii li wuu laa, “ε la fi be tsɛɛ le kijwaati ki Nyɔ ki bɛnchi-i? O teenyi o wuki le la?” **27** Mwɛ tuu le, “Bɛ tsɛɛ baa le, ‘O kɔŋgisi Taa Nyɔ ya be shéŋ ya chi, mɔɔ be ntse wa kwi, o nindi li yi-i be bunga bwo buchu, o gɛɛ bufii bwo buchu li yi-i, o kɔŋgigi te ñwaana si o kɔŋgisi yi ya.’” **28** Jiso se tee li wuu le, “Ntusu wa we bujɔŋ. O feti le, o se kɛmɛ ntse wu kimake.” **29** Wi wulu tè dza weki le doonchee le ε wu nyuŋ bii li Jiso laa, “ε noo wu nuuŋ ñwaaneŋ?” **30** Jiso tuu nuuŋ le ñgangaa li le, “Nyuŋ wumu tè dza Jerosaleŋ beki Jɛriko, le ni giingi le li tsan̄ yi bɛyi-i be too wu she niiŋ le kwi be buushe wu ndú be fi mɔɔ biee biee bichu be dza be lɔŋ wu fe. **31** Fi dza fi ka le,

te muntofi wu Nyə wumu tè beki lε dze yilu-u, le ɳεŋ wi wulu, saŋ dze yi je. **32** Wumu dza tε bεε nuuŋ wi wu li kini ki Lebi, le bo fe, gεεŋ le wuu lewe ɳεŋ wu, wεεŋ ka tε dze yi je. **33** Se nuuŋ le, wi wumu tε dεŋgi tε bεε lε dze yilu, nuuŋ wi wu Samaaria. Le bε bo fe ɳεŋ wu nshiiŋ kɔɔ wu bε mwε. **34** Gεεŋ le wuu lewe, gεε mbiiŋ be mεεŋ li bibaa biee li, kanj bibaa bilu bε nshεŋgε yi ndu, biee too wu lε nyaŋ ye lewe, gεεŋ bε wu fε yih yi bεniiŋ bε ndendε-ε ti fufini fe bichi lε wuu. **35** Bee wu tsi le bu woo, buu bεdanali bεfε nyε li wi wu yih wulu-u tee li wuu le, ‘She o ni o bichi lε wi wuni. Oo she o bifii kwa wu ka, ke mi ɳkaari ntuu li wε-ε.’’ **36** Le Jiso wa ɳgaŋgaa chilu lε, biee bii li wi wu tε gbεŋgi kii bεnchi wεε laa, “Li bεniiŋ bε bεtεetu bani, o ɳεŋ fio le wi wu tε doonchε le nuuŋ ɳwaani wi wu bεyi tε too wε nuuŋ wu la?” **37** Tuu le, “Tε nuuŋ wi wu tε kɔɔ nshiiŋ bε wi wu bεyi tε too wε.” Jiso se biee tee li wuu le, “Genε, o ni o feti tε le.” **38** Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u dza be giŋgi, be gεεŋ be le li kitɔŋ kimu-u, kweεŋ wumu nuuŋ fe bε teenyi wu le Maata. Fi Jiso li wuu yih. **39** Tε kεmi ɳwaani wumu bε teenyi le Maariya. Le Jiso gεεŋ le lu, Maariya biee gεεŋ shee li wuu lichin yiki ftee fi Jiso te tiifi. **40** Maata tuu nyε ɳgeenε ye nuuŋ le ntewuu. Dza gεεŋ bii li Jiso laa, “Taa, o mεεŋ ki ɳεŋ ke le ɳwaanεŋ chinɔɔ mi mbuki yi bε bufe mi-i mbiiiŋ, o te dzo li ftee li ke ni? Tee nεε li wuu le bε fi mi lu.” **41** Taa tuu li wuu le, “Maata, Maata, o nyε ɳgeenε lε biee bi ɳgee, **42** nuuŋ ftee ftee lu fimumkpaŋ kwaa fi bε wεki. Maariya tsaaɔ nuuŋ ftee fi dzeenε fi bε nuuŋ te naa fi li wuu ke.”

11 Tè nuuŋ jobe chimu, Jiso leki li Nyɔ-ɔ fe kintsii kimuu, le leke mɛeshi, ŋwani wu kintutu wumu tee li wuu le, “Taa, tifi bee si be leki li Nyɔ-ɔ, nɛɛ si Jɔɔŋ tè tifi bɛniij bee be kintutu le be ni be leki li Nyɔ-ɔ.” **2** Jiso se tee li bee le, “ɛ ne leki li Nyɔ-ɔ, ne tiiti le, ‘Taa wuseŋ, fere le bɛniij ni be guundi bukooŋ bwo, ɔ fe le bumfɔŋ bwo be. **3** ɔ nyɛɛ bee biee bije jo chichi, **4** ɔ feeki bee bibifi bisɛŋ, si te ti feekisi bibifi bi bɛniij bamu feti li bee li. Kiiŋ ɔ ni chine le be mɔnche yaa bee ke.” **5** Si te tee le, se biee maa li bee le, “Dzɔ yɛɛŋ le wumu lɛ be-eŋ lenti bee dza wu gɛɛŋ wu kon̄ sini kigoo butuu taantaaŋ kwɛŋgi le, ‘Sinɛŋ, dzatsɛ we ɔ fɔa mi tsée yi bunɛɛŋ shɛɛ. **6** Sinɛŋ wumu taaŋ wu la ŋka le mi-i, ŋkem⁹ yi fiee fi nuuŋ nyɛ wu le ji ke.’ **7** Nsaŋ ye yilu gii yi tuu fiee le, ‘ɔ mi fieenji ke. Tɛɛ bɔɔŋ beŋ te gin̄ baa kitun̄ te bɛŋɛ kigoo. Nnuuŋ ntɛ ndza we le ntuu ŋgoɔŋ fiee le nyɛ we ke.’” **8** Le Jiso maa le, tuu tee le, “Ntee beŋ le ε mɛɛŋ we ki dza ke le nyɛ wu bije kife ε wu sini, ke gii nɛɛ dza we nyɛ wu fiee fichu fi kɔŋgisi fe wu ba fe kundi mfiɔŋu nsin̄. **9** Nse ntiiiti li be-eŋ le, ne biiti yɛɛŋ, Nyɔ gii yi nyɛ beŋ. Ne geendi yɛɛŋ, Nyɔ gii yi fe ne ŋɛŋ. Ne kundi yɛɛŋ kigoo, Nyɔ gii yi gwiyɛ li be-eŋ. **10** Ne kɛɛ le wi kwikwi wu biiti, gii kɛmɛ, wi kwikwi wu weki, gii ŋɛŋ, wi wu kundi kigoo, be gii be gwiyɛ li mwɛ-ɛ. **11** ε te ŋwaŋ wu la lɛ be-eŋ lenti wu ŋwani nuuŋ bii wu nsuun̄, se tuu nyɛ wu nuuŋ yo? **12** Mɔɔ ε ŋwaŋ bee bii wu giki nyɛ wu nuuŋ kibobe le? **13** ε beŋ be nuuŋ bɛniij be bifi ti kii si be nyɛɛ biee bi dzeen̄ li boɔŋ bɛne-ɛ, Baa wunɛ wu nuuŋ liboo gii se lee ki nyɛ ke te Fiana yi Waaj li beŋ ne biiti li wuu yɛki lɛ ni?” **14** Jiso

tè buu ȝwanə kinjkundi li wumu wu tè nuuŋ kinchiinchii.
Le ȝwanə kinjkundi wulu bo, wi wulu se bəchi n'yəru.
Le kintutu ki bəniij le ȝeŋ le, wa tə be. **15** Se nuuŋ le,
bəniij bamu bəchi be kweŋgi le, “Busəo bənchindaa bə
kinjkundi-i nuuŋ be bunga bu Bəesəbu-u wu nuuŋ mfəŋ
wu bənchindaa bə kinjkundi-i.” **16** Beniij bamu tè wəki le
be tere Jiso, be tee li wuu le fə mfirj yi doonchi bunga bu
buti liboo. **17** Se nuuŋ le Jiso kəe bəmbeeche bə bee se tuu
tee li bee le, “ɛ kiton dza ki gate ki tuu ki gwii li yi yi kii,
kə ki nuuŋ te leŋ ke. ɛ kini dza ki gate ki gwii li yi yi kii,
kə ki gii ki shaanshe. **18** Fi fiee te le ɛ Sataŋ bee kintutu
kee dza be tuu be gate be gwii li yi yibe-e, bumfəŋ bwə
tè naa leŋ te ke. Ntiiti ni kife ne kweŋgi baa le mbusəo
bəŋj bə kinjkundi-i nuuŋ be bunga bu Bəesəbu-u. **19** ɛ
fi nuuŋ le mbusi bəŋj bə kinjkundi-i nuuŋ be bunga bu
Bəesəbu-u, bəŋj bene se busi te nuuŋ be bunga bu noo le?
Fiee fi bəŋj bene belu feti doonche fiee le ne we baa nsa
kituŋ. **20** Se nuuŋ le, ɛ mbusi bənchindaa bə kinjkundi-i
belu nuuŋ be kibene ki Nyə-o, kə bumfəŋ bu Nyə-o bə
bwəe kituŋ li be-eŋ. **21** ɛ wi wu buŋga nachə biee biee bi
dzi-iŋ, wu shee kiichi la we, wi nuuŋ te koŋ li fiee fiee li
ke. **22** Se nuuŋ le, ɛ wi buŋga wumu wu yəki wu bə wu
gwe wu yaa wu, gii se lə biee biee bi dzin bi baŋgi yi yee
lu biee, se kote biee biee bichu gəeŋ bə bi bee nsáŋ yee
gache. **23** ɛ wi nuuŋ ye kimbe keŋ ke, kə mwe baaninəo
mi. ɛ wi fii ye mi li mbanche-ɛ ke, kə mwe təetəo bu tafu.
24 Fiana yi tii ti buti li wi-i yi gəeŋ li buka yi wəki kintsii
ki tsə. Se nuuŋ le ɛ yi tuu yi goŋ nsij, yi kweeŋ li yi yee
li le, ‘Ngii ȝkaari nto li mi-i yih lu ntuu mbo.’ **25** Mfi wu yi

kaari yi ɳεŋ yih ε be fwεyε be nachε yi wuuti waanj, **26**
bεdεenι yi tuu yi kaari yi gεεŋ, yi be be fiana yi tii yimi
mfomenyaan yi biiti yi yεki yi, bee yí se tuu be lε be tsiŋ
lu. Biee mεeshi bi bee be mwε li mfi wulu yεki si tè shiŋ
nuun ɳkosi.” **27** Si Jiso tè mεen yeti lε, kwεen wumu li
kimbanche ki bεniiŋ le kεe te dza kween le, “Kinεetinε ki
kinøja kεe ki kwεen wu tè bie wεε, mao li mbeeŋ yoo tè
yaŋ li.” **28** Jiso tuu ftee nuun le, “Kinεetinε ki kinøja kεe
nuun ki bεniiŋ be wuki je yi Nyo be feti si yi wεki.” **29** Le
kintutu ki bεniiŋ le ni ki banchi ki bεe li Jiso lichiŋ, dza
tee le, “Kingøke ki dεenι kini nuun ki bifi. Ki wεki le ki
ɳεŋ mfiŋ yi doonchi buŋga bweŋ, be nuun te doonche li
ki-i kε. Se nuun le mfiŋ yi teεmi nuun ye lu yi yεki yi
Ntomføŋ wu Nyo wu Jøna ke. **30** Si Jøna tè nuun ɳkiki
li bεniiŋ be Ninibε-ε le, ε nεε le si ɳwanewi wε ɳkiki li
kingøke ki bεniiŋ be dεenι kini. **31** Gii naa ni nuun jobε
chi nsa wu kimake-ε, Yaa wu tè sekι kiton ki Sheba leŋ
be kingøke ki dεenι kini, fe le be lii ki li ɳge-ε, kife tè gii
dzeti li kiton kee li fe teεŋ luushi, le be woo bufii bu Mføŋ
Salimu-u. Se nuun le yike yεŋ ne woo, wumu lemao feni
be ftee fi ko fi yaa fi Salimu-u. **32** Naa nuun bu jobε chi
nsa-a, bεniiŋ be Ninibε leŋ be kingøke ki dεenι kini be tee
le ki we kεe nsa, kife bεniiŋ be Ninibε tè woo ftee fi Jøna
tè fenjisi, be fiiki ntse wube. Fi ftee le, yike yεεŋ ne woo,
wi wumu wε feni be ftee fi ko fi yaa fi Jøna. **33** Wi ti tendi
ye lambo le gεε lintakwiiŋ ke. Ke le dzoo ɳkwaa kuuki lu
ke. Wi ti tendi, tømi nuun li ftee fi be tøomi lambo lu-u,
le ke bεniiŋ lii li yih, be ɳεŋ kin'wofu. **34** Lisi cho nuun
lambo li yi ya-a. ε lisi cho wuuti loo, ke yi ya chichi gii yi

yisε bε kij'wofu. Se nuunj le, ε lisi cho wuuti yε ke, kε yi ya chichi gii yi yisε bε kijibε. **35** Fi se tuu fi nuunj le, wi ni bichi le mwe dengoo nuunj li kin'wofu-u nuunj yε li kijibε-ε linti ke. **36** ε yi ya chichi yisε bε kij'wofu, kimbe kimu nuunj yε li kijibε-ε ke, kε biee bichu gii bi ni bi wuuti te si lambo ti wuuti wu nyεε kin'wofu li yi ya-a.” **37** Le Jiso mεeshi tefε chee, wi Befarasii wumu se teenj wu le bε bee wu gεεŋ be ji biee. Jiso gεεŋ, lε bee wu shee, be jii biee, **38** te mεεŋ saa ki tsootse ke tsanj ke. Wi wu Befarasii wε se biche fi yaa wu. **39** Taa tè kii fiee fi tè beechi se biee kweenj li wuu laa, “Beŋ Befarasii tsootsi muka bε shó lεkuunj kwa, se nuunj le, biee bibifi bε kin'yerise lii yisε biee li shén yine-ε. **40** Bibere bini! Nyø yi tè tøŋ lεkuunj, ε nεε yi yi tè tøŋ lenti te ni? **41** Fi bee nuunj ne fe nuunj le, ne nyεε biee li biee bi ne kemi biee li beniij bε kifoo le, biee bichu se ni bi wuuti bε beŋ. **42** ɿge wu nyøŋa gii ni nuunj wunε beŋ Befarasii. Ne nyεε kimbe kimumkpanj li Nyø-ɔ lenti le bimbe yoofi bi mbási yi ne keeti mao bεŋo be ne keeti ne giki le mbasi le yi ni yi yiki, se nuunj le ne se tuu ne nyamisi mfεru biee bi tsaanj li beniij li, bε kin̄kɔŋgise Nyø. Ne bee ne kemi le ne ni ne feti biee bilu bichu, nshe fimu nsinj. **43** ɿge wu nyøŋa wε wunε beŋ Befarasii. Ne ti kɔŋgisi nszewu nuunj limfwe li yʃh yi kintaashε, ne tuu ne kɔŋgisi le bε ni be yεεshi beŋ fe wanj be pieti beŋ. **44** ɿge wu nyøŋa wε wunε, kife ne nuunj si dzinj yi ti yengi yε ke, beniij denji li yi-i ɿkeε nsinj.” **45** Si Jiso tè yeti ni, wumu wu tè gbeŋgi kii benchi bε Nyø-ɔ ɿge tee li wuu le, “Wi wu Ntiife, o kεε le fiee fiø tiiti fini konj fiee li bee li.” **46** Jiso tuu le, “ɿge wu nyøŋa wε te wunε

ben bennij be gbengi be kii banchi be Nyɔ-ɔ nge. Ne yiki bennij be bente be yeki bunja bu bee be nuuj ne te laa kwan le ne fi be ke. **47** Nge wu nyɔŋa we wunε. Ne gwendi dzin yi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, be bete chaa bene te woyε. **48** Fini doonchi fiee le ne gbengi baa ne feefi ffee fi bete chaa bene te fe. Be te woyε bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, ne she ne nache ne gwendi dzin yibe. **49** Fiiŋ ffee fi te fe se Nyɔ be bufii bwēe kweeŋ le, ‘Ngii ntuumi bentomfɔŋ be bɔŋ ben be nton lε bee, be woyε bamu, be ŋwεε be bamu.’ **50** ε le si Nyɔ gii yi bii li kingɔke ki dεeni kini kii ŋgɔŋ me bentomfɔŋ bee bechu be te woyε mbεeche si kweeŋ te bechi. **51** Gii naa bii mbεeche fe me Abe ŋgenu mbochu fe me Sakariya wu be te wo kintikinti ki taantaa chi muntofi be yih yi muntofi. Ntītɔɔ li ben cheeŋ le Nyɔ gii yi bii li kingɔke ki dεeni kini kii kwe yi bennij belu bechu. **52** Nge wu nyɔŋa we wunε ben bennij ne gbengi ne kii banchi be Nyɔ-ɔ. Ne nyike baa kingwiye ki gwiyi kigoo ki wi nuuj le le laanche, kεe ffee fi nuuj cheeŋ ne se baŋgi bennij be weki le be lε fe, ben kibee se ba nle nsin.” **53** Le Jiso dza fe ni giŋgi, Befarasii be bennij be te tiifi banchi be Nyɔ-ɔ bechi be lendi wu be jé be biiti biee li wuu ŋge ŋge, **54** be te feti lε be teeki wu le be woo ffee li kimfime kee li be se kɔɔ wu.

12 Si Jiso te yeti lε, bintutu bi bennij le te banchi bi bεe li benchuki-i li benchuki-i bi fakini. Bamu denchi bikaa bi bamu. Jiso se dza bechi tiiti li bɔŋ bee be kintutu le, “Dzɔɔ yεεŋ mfi kii kishee ki Befarasii lε ki ti nuuj ffee fi biee bi bee bi be ti tiiti chichi, be feti chichi. **2** Ne kεe le ffee fimu nuuj yε lu fi be baanye fi nuuj fi te yene

kε. Fiee nuuŋ yε lu tε fi bε nyike fi bε nuuŋ tε kεε kε. 3
Nε kεε le ffee fichu fi nε tiiti butuu ffee fi bε gii bε woo
fenshaanj. Fiee fichu fi nε shiiŋ ne bεŋi kigoo ne tsuundi
lε munyiikɔɔ li, bε gii bε dzaaŋ fe kigɔ ki yi-ih. 4 Nsáŋ
yεŋ, ntiitɔɔ li be-eŋ le, kiiŋ ne ni nε chendi bεniiŋ bε
wuu nyaŋ yi li bwiiŋ kwa, be se tε tuu le be fe ffee fimu
kε. 5 Ngii ntee beŋ wi wu nε nuuŋ nε cheŋ. Cheŋ yεεŋ
nuuŋ Nyɔ kife ε yi yi kεmi buŋga bu yi nuuŋ yi wo wi
yi tuu yi lɔŋ mwe fe wi wu duti nyimu siŋ. Ntiitɔɔ beŋ
cheεŋ le ε yi kwa, yi nε nuuŋ nε cheŋ. (Geenna g1067) 6
ε nεe munchaandi muntiinu mu bε ti kabini li munini
mumfeεntu ni? Se nuuŋ le, finchaandi fimumkpanj nuuŋ
yε mɔɔ lu fi Nyɔ ti daayi le fi-i kε. 7 Li be-eŋ, Nyɔ fa yε yi
chichi yi nuuŋ beŋ li fa. Kiiŋ ne ni nε chendi kε. Nε yaa
baa munchaandi kinja nge. 8 Ntuu ntee li be-eŋ le, wi
kwikwi wu beŋ le bεniiŋ lii le kii mi, kε Ngwanewi gii beŋ
tε li bεnchindaa bε Nyɔ-ɔ limfwe le kii wu. 9 Se nuuŋ le,
ε wi faaŋ mi li bεniiŋ li limfwe, kε ngi faaŋ tε mwe le
bεnchindaa bε Nyɔ-ɔ lenti. 10 Fi se tuu fi nuuŋ le, Nyɔ
nuuŋ yi feeki jé yi bifi chichi yi wi tiiti kii Ngwanewi, se
nuuŋ le, Nyɔ nuuŋ te naa feeki jε yi bifi yi wi tiiti kii Fiana
yi Waan kε. 11 Mfi wu bε kɔɔ beŋ be geεŋ be beŋ li yfh yi
leke li Nyɔ-ɔ, mɔɔ nuuŋ li bεniiŋ be sekí kwεεŋ le limfwe,
mɔɔ nuuŋ li bεniiŋ be kεmi buŋga bu nsawuu limfwe, le
be geεŋ be saa beŋ, kiiŋ ne ni nε buki kii ffee fi nε gii
ne geεŋ ne ku kε, mɔɔ nuuŋ ntefu kε, 12 kife Fiana yi
Waan yi tifi beŋ ffee fi nε gii ne tee li mfi wulu.” 13 Si
Jiso tε tiifi boɔŋ bee bε kintutu lε, wi wumu li kimbanchε
kilu se dza tee li wuu le, “Wi wu ntiife, tee li nwaanεŋ le

gate bishεyε bi tεε wu nyε bieŋ.” **14** Jiso se bii li wuu laa, “Nyŋ, ε noo wu gεε mi le ni le ni nuuŋ kinsondine bεnsa kine, ntuu ŋgatini mɔɔ bishεyε bine?” **15** Si tε bii lε, biee tee li wi kwikwi le, “Bøse yεεŋ yi ne dzøɔ mfi le, kiŋ lii ni yi yεchi bεŋ li biee li kε, kifε ntse wu wi ti nuuŋ yε kii biee bi mwε kεmi kε, mɔɔ mwε loo niŋ le.” **16** Le tee lε, biee wa ŋgangaa chini le, “Wi wu biee wumu tε kemi wε wee wu biee tε dzøɔŋ lu ŋge. **17** Se bεchi beečhi le wuu shéŋ laa gii geen le? Laa gii se gεε bijinε biee fεŋ le? **18** Se dzø ntaj le wuu shéŋ le, ‘Fiiŋ fiee fi ŋgii mfe: ŋgii nsaa bigɔɔnu bien, ŋkaari mgbeŋε bi, nse ŋgεc bijinε bε biee bieŋ lu bichu. **19** Ke mi mfe lε, nse ntuu ntee li yi yε-εŋ le mi ŋ'wε wi wu kishi. ŋkemøɔ biee bi ŋgii ni njii li biya-a ŋgee li. Mεεŋ yε ntuu ni mbuki kε. ŋgii ni njii ŋ'wundi ŋ'wuki bujɔŋ.’ **20** Si te nachi lε, Nyɔ se teen wu le, ‘Kibere kini! Butuu bu bεŋ buni ŋgii ŋkaari mfi ntse wa. Biee bichu bi o nache o gεε bini gii bi to bi noo le?’” **21** Le Jiso tee lε, biee kween le, “Ε neε le si fi gii fi nuuŋ li wi kwikwi wu banče bulofu li yi yee li se te kεmε bulofu le kimbε ki Nyɔ-o kε.” **22** Jiso tuu dza kween li bøɔŋ bee bε kintutu-u le, “Kiŋ ne ni ne buki yi kii ntse wune laa ne gii ne ji la, mɔɔ laa ne gii ne lii la le kε. **23** Ne kεε le ntse wu wi yεki biee bijε, yi yi wi yεki ndú. **24** Biche yεεŋ ne ŋεŋ bigɔ, bi ti fiee tɔyi yε ke se bo ŋ'wechε. Bi ti kεmi yε bε sambwa bε kiche biee lu, ke deε kε. Nyɔ se nyεki neε bi bichu. Ne kii yε le ne yεki baa muniiŋ ke ni? **25** Ε noo le be-εŋ lenti wu buki yi, wu nuuŋ tonde mfi mumkpaŋ li ntse we-e? **26** Ε nuuŋ ne te fe mɔɔ nuuŋ fi niŋ fini kε, ε la fi fe ne buki yi yine kii biee bimu? **27** Biche yεεŋ ne ŋεŋ si bεflaabti

kuu be nuun. Beflaaba ti nindi yε, kε le be taa ndú kii yi
yi be kε. Nεε lε, ntee beŋ le məə nuuŋ Mfəŋ Salimu, li
bunəŋja bwēe buchu bu te kəmi, ti mεεŋjø saa ki chuumε
kε yi yee bε ndú le kəchε bujɔŋjø bu flaaba wumu-u kε. **28**
ε Nyø ti chuumini kitəə ki kuu libuka, kitəə ki kuu beŋ, ε
bo fwaa bε kuke ki fetaaŋ, yi gii se lee ki chuumε kε beŋ
be ndú yi yaa ki ni? Hooo beŋ beniiŋ be kəmi kimbeenchε
kintεŋ bani! **29** Fi se fieε le kiiŋ ne ni ne buki yi kii fiee fi
ne gii ne ji be fi ne gii ne woŋ kε, **30** kifε bini biee beechi
nεε nuuŋ beniiŋ be li nshε-ε be kii yε Nyø kε. Nε kεε le
Baa wune kio le ne weki baa biee bini bichu. **31** Gεε yεεŋ
bufii bune li bumfɔŋjø bu Nyø-o kwε, yi se tuu yi ni yi nyεε
biee bini bichu li be-εŋ. **32** Kintutu ken si ne sendε ni,
ne cheŋ kε yεεŋ fiee kε, kifε Nyø yi nuun Baa wune tsaa
yε le yi nyε bumfɔŋjø bwēe li be-εŋ. **33** Kabε yεεŋ biee bi
ne kəmi, ne nyε kwa wulu li beniiŋ be kifoo lε. Ne biche
bebabi be kwa-a bεne bε nuuŋ te gaame kε, ne kichi yεεŋ
bulofu bune nuuŋ liboo, fe bu nuuŋ te naa ma kε, fe wi
nuuŋ te bo fe kε, məə le mun'yo yoo kε. **34** Nε ni ne kii
le fe wi kiri bulofu bwēe fe, ε nεε fe fe shéŋ yee gii yi ni yi
nuuŋ. **35** Kane yεεŋ bitsaa bine, ne tɔŋ belambo ne ni ne
leme ne tengi nime, **36** si bɔŋjø be nime-ε be tengi te kikoo
wube wu karisi le tsɔnɔ chi bugoo lε. Ke wu kaari wu bε
wu koŋ kigoo, be gwiye le lε. **37** Kinεetine ki kinɔŋja gii ki
nuuŋ ki bɔŋjø be nime bε te kikoo wube gii ke wu fesi ηεŋ
si be nuuŋ we be tengi wu. Ntee li be-εŋ cheŋ le, gii
kenchi ndú kaŋ li tiŋ, be se shee yε fεkwiiŋ, be se bε bε
bijε gache be. **38** Kinεetine ki kinɔŋja gii ki nuuŋ ki bɔŋjø
be nime-ε fe wu fesi wu chiiŋ be, be tengi wu butuu ntaaŋ

mɔɔ nuuŋ le ɻwori. **39** Nε kεε le ε te yih kii mfi wu wih gii
bε, kε gii ni kiichi. Nuuŋ te chine le bε bondε yih ye kε.
40 Mɔɔ beŋ te, nε kemi le nε ni nε tεŋgi, kife ɻwanewi
gii naa kaari bε nuuŋ li mfi wu nε kii ye kε-ε.” **41** Pita
se dza bii li wuu laa, “Taa, ɔ wa ɻgangaa chini nuuŋ li
bee li, mɔɔ li bεniiŋ bεchu-u le?” **42** Taa se tuu le, “ɻwan
wu nime wu nuuŋ tsaaŋ wu kemi bufii se nuuŋ wu la? ε
nεε wεε wu te kikoo we gεε le ni kiichi yih ye, le ke mfi
kochε se nyε biee bijε li bɔɔŋ bε nime-ε le mfi le wa ni? **43**
Kinεetinε kinɔŋa gii ki nuuŋ ki ɻwanε nime wu te kikoo
we gii ke wu bε ɻεŋ ε wu fε nime tsaaŋ si bee gεε. **44** Ntee
beŋ cheŋ le te kikoo we gii bε yεeki wu ni bichi le biee
biee bichu-u. **45** Se nuuŋ le, ε ɻwaŋ wu nime wulu dza wu
tuu wu tee li yi yee li le, ‘Te Kikoo wεŋ nuuŋ te bε tsεkε
kε,’ wu bεchi tuu tuki bɔɔŋ bε nime-ε bε bunij mɔɔ bε
bukεεŋ, jii biee tuu wundi biee bi keeti wu, **46** te kikoo
wu ɻwanε nime wε gii taa bε nuuŋ jobε chi te beechi yε
kε, mɔɔ mfi wu tε gii kii ye kε. Gii ke wu fesi le, gii wache
ɻwaŋ wu nime wulu-u, tuumi wu gεεŋ chiiŋ nuuŋ bεniiŋ
bε mεŋ ki gεε ke shεŋ kε. **47** ɻwaŋ wu nime wu kii ffee fi
te kikoo we wεki le fε, mεŋ nachε kε le ni feti kε, kε bε
gii bε fiaaŋ wu bε muŋwaŋ ɻge. **48** ɻwaŋ wu nime wu kii
yε ffee fi te kikoo we wεki le fε kε, ε wu fε ffee fi bε nuuŋ
bε fiaaŋ wu bε muŋwaŋ ɻge, kε bε gii bε fiaaŋ wu bε
muŋwaŋ niiŋ kwaa. Wi wu bε nyε biee li wuu ɻge, kε bε
gii bε fi ɻge li wuu. Wi wu bε gεε biee li tsaaŋ yee li ɻge,
bε gii bε bii ɻge li wuu.” **49** Jiso se tuu tee li bɔɔŋ bee
bε kintutu le, “Mi mbεεø le ɻkuke nuuŋ wi li nshe yini.
Bε dzɔɔ le wu duti wε kituŋ. **50** ɻkemɔɔ ɻwaani ɻge wu

mkpaanj wumu le nle li wuu, shéŋ yεŋ gii yi fufε nuuŋ nεε
mfi wu mi nle li wuu. **51** Nε beečhi le mi mbε nuuŋ bε
mbεεŋgi li nshe yini-i ni? Wohoo, nε kεε le mi mbεεɔ
nuuŋ bε buga. **52** Mbεečhe li mfi wuni ḡεnū limfwe, yih
yi kemi bəniŋ betiinu gii yi gate. Beniŋ be beteetu gii be
gate be befe, be befe se gate be beteetu. **53** Te ḡwaŋ gii
gate bee ḡwani wu nyuŋ, ḡwaŋ wu nyuŋ se gate bee tee.
Ni ḡwaŋ gate bee ḡwani wu kwεεŋ ḡwaakwεεŋ se gate
bee ni. Ni nyuŋ gii gate bee kwεε ḡwani, kwεε ḡwaŋ se
gate bee ni nyumi.” **54** Jiso kəo tee li kimbanche ki bəniŋ
lε le, “Mfi wu ne ḡεŋ si kikuŋ yeki kimbe ki jobε sechi, nε
tuu ne tee le, ‘Dzaŋ gii yi we.’ Yi se biee yi we. **55** ε ne
ḡεŋ te si mfiee feeti nuuŋ kimbe lite, nε tuu ne kween le,
‘Kiyubε ki kinɔŋa gii ki nuuŋ lu.’ Ki se nuuŋ lu. **56** Beŋ
bəniŋ be nimi-i bani, si ne bichi kiboo bε nshe ne tuu ne
kii si kikuŋ gii ki nuuŋ lε, nε se te kεε te biee bi Nyɔ
doonchi li mfi wuni ke ni? **57** Nuuŋ ne te beečhe ffee fi
tsaan fi nuuŋ ne ni ne sekni? **58** ε wi dzə we giŋgi bε
we li yih yi nsa-a, o gwene le nεε wu ne nache ne meεŋ
lε dze, kii ni chee we gεεŋ nyε we li tsan yi wi wu sekni
bensa-a, tuu nyε we li tsan yi bəniŋ be nchi-i, be se fa we
li yih yi ncha-a. **59** Ntee we le o nuuŋ te bo lu fuki feɔ
meeshi o sooj finini fichu fi be weki nsin ke.”

13 Tε nuuŋ li mfi wumu, bəniŋ bamu dza be tee Jiso kii
bəniŋ be Galili bamu be tε gεεŋ le be fe muntofi li Nyɔ-o,
Pailet toŋ bəniŋ be gεεŋ be wache be. ḡgoŋ me bee fiinsε
be me nyáŋ yibe tε fe muntofi lu-u. **2** Le Jiso woo lε, bii li
bee laa, “Nε beečhi le bəniŋ belu tε kwi ḡwaani yee kwe
kife bibifi bi bee tε yaa bi bəniŋ be Galili bamu ni? **3** ε

lε kε. Ntee beŋ le, ε ne mεεŋ ki fiiki kε shéŋ yinε kε, kε
beŋ bεchu gii ne kwiye tε lε. **4** Ne kiimi nεε beniiŋ bε
yoofi ntsø nyaanŋ bε yih yi njeeŋ yi Silon tε we yi woyε
baa ni? Ne beechi le beniiŋ bεlu tε kwiye lε kife be tε
nuunŋ beniiŋ bε bibifi wu bibifi bi bee tε yaa bi beniiŋ bε
Jerosaleŋ bamu ni? **5** ε lε kε. Ntee beŋ le, ε ne mεεŋ ki
fiiki kε shéŋ yinε kε, kε beŋ bεchu gii ne kwiye tε lε.” **6**
Jiso se wa ḡaŋgaa chimu li bee le, “Tε nuunŋ li mfi wumu,
wi wumu tɔyc kiti kimu li wε wee li, le mfi kɔchε, bε le bε
kɔ muntaaŋ mεεŋ ki ḡεŋ ke ffee lu kε. **7** Se tee li wi wu tε
bichi le wε wee wεε le, ‘Biche ɔ ḡeŋ, dεen i yaa biya biteet
bi mbεε le ḡkɔ muntaaŋ li kiti kini, nte ḡeŋ ffee li ki-i kε.
Ware ki! Ki bangi kεe kintsii li yee li.’ **8** Wi wu nime wulu
se tuu le, ‘Te Kikoo, tε tuu tε gεe ki nuunŋ li kiya kini-i,
ntuu nchuu fe kinyi kilu ḡkene ḡgeε bichachɔ fe. **9** ε ki
woŋ muntaaŋ li kiya ki bεe kini, kε ffee fishaaŋ, ε ki ba
ḡwonu nsij, nse wa ki.” **10** Le ni nuunŋ jobε chi beshiinshi
chimu, Jiso tiifi beniiŋ li yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ yimi-i. **11**
Kwεεŋ wumu nuunŋ lu kεmi fiana yi kinkundi li yi yee
li, yi ti feti wi mwε to wi wu chigɔŋ. Te gɔŋ biya yoofi
ntsø nyaanŋ, ba kinkuuŋ, tε lenj we tsaanŋ kε. **12** Le Jiso
ḡeŋ kwεεŋ wulu, teeŋ wu le bε. Se tee li wuu le, “Naanŋ, ɔ
temɔɔ li chigɔŋ cho chini.” **13** Le tee lε, nεεmi kibεnε
kee koŋ li wuu, mfwaa mumkpaj, dzaa ye nεεmi, lenj we
tsaanŋ, biee beechi yɔɔnchi Nyɔ. **14** Te Kikoo wu li yih yi
nlεke li Nyɔ-ɔ yilu ḡeŋ si Jiso wɔnchε kwεεŋ wulu nuunŋ
jobε chi beshiinshi, ffee filu tuu fi tɔnyε wu ḡe. Se tee li
beniiŋ li le, “Jo yi nime nuunŋ busɔɔ. Ne bεe yeeŋ li jo yilu
bε ni bε wɔnchi chigɔŋ chine. Kiiŋ wi ni mɔŋ le bε nuunŋ

jobe chi beshiinshi ke.” **15** Taa tuu li wuu le, “Beŋ bəniij
bə nimi-i bani, bəε ε nuuŋ bu beshiinshi, wi mumkpaŋ
mumkpaŋ le beŋ lenti ti dzeti ye naŋ məɔ nuuŋ səmbwaa
we fe tsiij le gεεŋ nyε wu dzəɔ ke ni? **16** Kweεŋ wuni wu
nuuŋ ŋwanε Abrahan, wu Satan tè ta wu li mfange-ε biya
yoofi ntsə nyaan, fi mεεŋ ki dzəɔŋ ke le be buu wu li ŋge-
ε jobe chi beshiinshi ke ni?” **17** Le Jiso kweεŋ le, bəniij
bee bε mbani kəmε buya, bəniij bamu ŋgee tè nəki kii
bintewa bi biee le bichu bi Jiso tè feti. **18** Jiso dza kweεŋ
le, “Bumfəŋ bu Nyɔ-ɔ nuuŋ si la? Fiee fi nuuŋ maa bε bu
nuuŋ la? **19** Bu bwεε si ŋgo yi fintaŋ fimu yi wi tè tuŋ
liwε wee li, le yi maŋ, yi ko yi to kitu muniiŋ mu jiindi
liwe se bε mu gwanyε yíh lu ki-i.” **20** Se dza tuu kweεŋ
le, “ŋgii ntuu maa bumfəŋ bu Nyɔ-ɔ be la? **21** Bu bwεε
si kishee ki kweεŋ tè fiche musu bəke bε nəŋa bε nəŋa
bətεetu fiinse lu, dzə tɔ, me se biee me fe me dooki.” **22**
Jiso tε dza giŋgi Jerosaleŋ. Tè gii giŋgi kəti li bintii li bε
li bitoŋ li tiifi bəniij. **23** Wumu se dza bii li wuu laa, “Taa,
ε bəniij niij bε gii be bənε li ŋge-ε ni?” Jiso se biee tuu li
bee le, **24** “Gwene yεεŋ nuuŋ le nε le le fweεŋ wu kimfasε-
ε. Nε kεε le bəniij ŋge gii be ni be geendi le be le be tε
kəmε dze ke. **25** Mfi gii kəchε, te yih se dza we fa kigoo.
Mfi wu wu fa, nε gii nε ba lekuuŋ nε ni nε juti kigoo nε
ləki le, ‘Te Kikoo, gwiye nεe kigoo tε le.’ Se tuu tuu li be-
en le, ‘ŋkii yε fe nε bεε fe ke.’ **26** Nε se bεchi nε ni nε fayi
le, ‘ε nεe bee tε tuu tè jii biee tε wundi biee, o se deŋgi
o tiifi bəniij li bitoŋ bisε-εŋ ni!’ **27** Gii tuu kaari tuu li
bee le ntiitɔɔ li be-en le, ‘ŋkii yε fe nε bo fe ke. Dzatsε
yεεŋ mi lii beŋ nε deŋgi ne bifisi biee bani.’ **28** Nε gii nε

ḡej Abrahan bε Adzi mao Yakə mao bentomfəŋ bε Nyɔ-ɔ
 bεchu le bumfəŋ bu Nyɔ-ɔ lenti ε bε bεŋε berj ləkuŋ, nε
 se ni ne dii ne jii ḡgesi. **29** Beniŋ gii be dza bimbe bichu
 mbεeche le jobe təti ḡgenu mbochu fε chi sechi, mao we
 we bε kwiiŋ kwiiŋ le kweŋ li, be ni be jii biee le bumfəŋ
 bu Nyɔ-ɔ lenti. **30** Yike yeeŋ ne woo, beniŋ bamu bε nuuŋ
 lejŋ dεen i be gii be to bε limfwe, bamu bε nuuŋ limfwe
 dεen i be gii be se to bε lejŋ.” **31** Tε nuuŋ li mfi wulu,
 Befarasii se tee li Jiso le, “Bo fio feni o gεeŋ kimbe kimu
 kife Mfɔŋ Hera wəkəo le wo we.” **32** Jiso se tuu li bee le,
 “Genε yeeŋ ne tee li kijine kilu le mbusəo bεnchindaa bε
 kiŋkundi-i li beniŋ li bεŋ, ntuu ŋ'wənchi mao chigŋ, nε
 si ḡgi mfe fwaa, ke feeshi fwaa se mεeshi nime cheŋ. **33**
 Se nuuŋ le, ḡgi mbechi ndεnde wεŋ Jerosaleŋ bεŋ, mbo
 ndεnde fwaa, gεeŋ bo feeshi fwaa. Fi mεen ki dzəoŋ kε le
 bε wo ntomfəŋ wu Nyɔ fε kintsi kimu fuki Jerosaleŋ sinj
 kε.” **34** Le Jiso yə ni, bεen i yi le, “Hebee Jerosaleŋ! Hebee
 Jerosaleŋ! We wu woyi bε ntomfəŋ bε Nyɔ-ɔ, o tuu o tomi
 beniŋ bε Nyɔ tuumi li wε-ε bε ta! ε kinga kime ki mi
 ḡgwənəo le mbanče bəoŋ bo nε si ni shee ti banchi bəoŋ
 bee foochε bε bibe biee le, o se tuu o faaŋ? **35** Biche o ḡεŋ,
 yih ya gii yi to kichiye. Ntee li be-εŋ cheeŋ le ne nuuŋ te
 tuu le ne ḡεŋ mi kε, nsiŋ gεeŋ bo mfi wu ne tee le, ‘Nyɔ
 nyε yε kimbəne li wi wu bεe li bukooŋ bu Taa le.’”

14 Tε nuuŋ jobe chi beshiinshi chimu, Jiso gεeŋ le ji
 biee li yih yi wi wu nyɔŋa wumu. ε wi wulu tε nuuŋ wi
 Befarasii. Beniŋ be tε nuuŋ fe tε nyaanchi Jiso le be ḡεŋ
 fiee fi gii fε. **2** Fi tε nuuŋ le ε nyuŋ wumu tε lemi fe Jiso
 limfwe, gendi bε chigŋ chi tε fε le tsan yee bε bikaa biee

ni bi muchi. **3** Jiso se bii li Befarasii li mao li beniiŋ be tè
gbəŋgi be kii bənchi be Nyɔ-ɔ be tè nuuŋ fe baa laa, “Nchi
wuseŋ ti beenchi le be wənche wi jobe chi bəshiinshi
mao le ke le?” **4** Be se ba nshiiŋ. Jiso se kəmə li wi wulu,
wənche wu, se tee li wu-u le geeŋ. **5** Jiso se bii li beniiŋ
bəlu laa, “ɛ wi wumu li be-eŋ linti kəmi ŋwaŋ mao nuuŋ
naŋ wu we le fweenŋ, gii leeki seri ke le mfwaa mumkpanŋ
le buu wu mao nuuŋ jobe chi bəshiinshi ke ni?” **6** Be se
waan fiee fi be nuuŋ be tuu nsiŋ. **7** Le Jiso biche ŋen si
beniiŋ bəe be tsəki nuuŋ bintsii bi limfwe be se shiiti, se
wa ŋgangaa chini li bee le, **8** “Mfi wu be teenŋ wə fe tsənə
chi bugoo le, kiiŋ ɔ ni shee nuuŋ fe kintsi ki limfwe ke,
kifə nuuŋ fi nuuŋ le be teenŋ baa tə wi wumu wu nyɔŋja
wu yəki wə. **9** Nyuŋ wutso wu bee teenŋ beŋ bəchu nuuŋ
be tuu tee li wə-ɛ le, ‘Dzatse we ɔ nyɛ kintsi kini li wi wu
nyɔŋja wuni-i.’ Mfi wu tee le, ɔ gii ɔ tuu ɔ dza be buya ɔ
gɛɛŋ ɔ shee nuuŋ lejiŋ. **10** Mfi wu be teenŋ wi le be fe tsənə
chi bugoo le, mwe gɛɛŋ shee nuuŋ lejiŋ, ke nyuŋ wutso
be se tee li wuu le, ‘Sineŋ, dzatse we fəni ɔ gɛɛŋ ɔ shee
nuuŋ limfwe.’ Bədəeni, ɔ gii se nuuŋ bəkiyune li beniiŋ
bəchu be nuuŋ fe limfwe. **11** ɛ le si fi fiee be wi kwikwi
wu tsakisi yi yee liwe, be gii be shiiki wu fəkwiŋ. Wi wu
shikisi yi yee fəkwiŋ, be gii be yee ki wu liwe.” **12** Jiso
se dza fiiki tee li te yih wu tè teenŋ wu li wuu yih wəɛ
le, “Mfi wu ɔ wəki le ɔ teenŋ beniiŋ le be be be ji biee,
kiiŋ ɔ ni teenŋ nuuŋ nsáŋ ya, ke bəŋwaana, ke kini ko,
ke beniiŋ be biee lə be li kitɔŋ ko-o ke. ɔ teenyi beeyɛ
beniiŋ, ke ɔ wəkɔɔ le be naa be teenŋ tə wə li yíh yi bee, fi
se doonche le be tuu baa nya ya. **13** Mfi wu ɔ kaa tsənə, ɔ

teenj nuuj bəniij bə kifoo lε, biŋkərε bə bimbonyε məɔ
binyεε. **14** Oo fe lε, ke ɔ giiø kəmε kimbənε, kifε beeε
bəniij kəmi yε fiee fi be gii be naa be kaari be tuu li wε-ε
ke. ε nεε Nyɔ kwaa yi gii yi sooj wε jobε chi bəniij bə
tsaŋgii be bo li kwe-e.” **15** Le Jiso yo lε, wumu wu bee be
tè jii biee tuu tee li wuu le, “Kinεetinε ki kinəŋa kεε ki
wi wu gii naa ji biee lε bumfɔŋg bu Nyɔ-ɔ lenti.” **16** Jiso
se tuu tee li wuu le, “Tè nuuj li mfi wumu, wumu kaa
tsənɔ chi nɔŋa, teenj bəniij nge. **17** Le jobε bə chi kɔchε,
tonj ŋwani wu nime le gεεŋ dəndε tee li bəniij bəchu bə
tè teenj baa le be ni be bεε, le wu nachəo biee bichu! **18**
ŋwani wu nime wulu gεεŋ ŋεŋ be, be bəchi be tuu be
ləki dze mumkpaŋ mumkpaŋ. Wi wu ŋkosi wu tε ŋεŋ tee
li wuu le, ‘Mi ŋgoø wε wεŋ wu fwεŋ, ŋkeməø le ŋgεεŋ
mbiche wu kwe. Mintemii, kiiŋ ne ni ne tεŋgi mi ke.’ **19**
Le tuu ŋεŋ wumu, mwε tee le, ‘Mi ŋgoø bənaŋ beŋ bε
nime yoofi, ŋgiŋgɔø dεenι mənchε be. Mintemii, kiiŋ ne
ni ne tεŋgi mi ke.’ **20** Le ŋεŋ wumu, mwε se tee fiee le,
‘Mεεŋø fe mi ndzø kweεŋ, fiee fiee fi nuuj ntε mbε ke.’ **21**
Le be tuu lε, ŋwani wu nime wε kaari to lijiŋ gεεŋ tee fiee
fichu li te kikoo we. Le te tsənɔ wulu woo lε, shéŋ təŋ wu.
Se tuu tonj ŋwani wu nime wε, tee le, ‘Gεε tseke, lε dzé
ntase məø li mu dzekε munchu-u li kitonj kini, ɔ konchε
bəniij bə kifoo lε, bimbonyε, bə binyεε məø biŋkərε ɔ bε
bε be.’ **22** Le mfwa wulu gεεŋ kaari, tee le, ‘Te Kikoo, mi
feø siø beeø tee, se nuuj le, yi mεεŋ yε nεε kiyise ke.’ **23**
Te Kikoo wulu se tuu tee li mfwa wulu le, ‘Bochε dεenι
ɔ gεεŋ lε dze bε mu dzekε munchu, ɔ kaj bəniij le be
bε, yih yεŋ se yisε. **24** Ne kεε le wi lu ke lε bəniij bə ntε

nteen baa lenti wu gii mɔŋ fiee fien le wa ke.” **25** Jiso tuu dza le ni giŋgi, kintutu ki bəniiŋ le banchə ki biki wu. Dza fiiki yi tee li bee le, **26** “Nuun wi te nuun ŋwanenj wu kintutu fuki fe wu kəŋgi mi wu yaa ni bee tee, wu kəŋgi mi wu yaa kwesi bee bəŋŋ mɔɔ bəŋwaani, mɔɔ dzəmi yee nsiŋ ke, kəmi le kəŋgi mi yaa yi yee. **27** Nuun wi te nuun wi weŋ wu kintutu mɛɛŋ ki too ke kintaan kee le ni biki mi ke. **28** ε noo le be-eŋ lenti wu weki le gwaŋ yih yi njeenj, mɛɛŋ saa ki shee ke fəkwiŋ le beeche laa kəmɔɔ kwa wu gii gwaŋ mɛeshi le? **29** ε mɛɛŋ saa ki fe le ke, ke nuun te mɛeshi ŋgwanu yih yilu ke mɔɔ nuun le tè saa wu fe kimfoo wu gεε. Beniiŋ gii be ni be keti be yəndi wu be tiiti le, **30** ‘Bwεε wuni tè bəchi yih yi gwane yi se yaa wu mərise.’ **31** Ke mfɔŋ wu la wu weki le gεεŋ toŋ dziŋ be mfɔŋ wumu, te saa le shee fəkwiŋ le beeche laa təemɔɔ bə bee bəniiŋ bee bε dziŋ le bε bənchuki yoofi bani le toŋ dziŋ be mfɔŋ wumu wu bεε bee bəniiŋ bee bε dziŋ le bε nuun bənchuki mbaamfiee le? **32** ε wu beeche wu ŋεŋ le fi gii fi yaa, se tuu toŋ bəniiŋ bee bamu le bεεŋ be ŋεŋ mfɔŋ wumu wεε mɛɛŋ mfiŋ be ləke wu le mbεεŋgi ni nuun le bee lenti. **33** Fi tuu fi nuun le, ε wi mɛɛŋ ki chine ke li biee biee li bichuchu ke, ke nuun te nuun ŋwanenj wu kintutu ke. **34** Ntɔŋ nuun fiee fi dzeenj. Se nuun le, ε me to n'yike nsiŋ, bε ge niŋ me se tuu me kaari me yike? **35** Ke me la maa li yee li. Me mɛɛŋ yε me dzəŋŋ ŋgewu li we ke, mɔɔ nuun li bichəchə ke. Mani maa dəeni nuun me shooshe. Wi wu kəmi bintoŋ mwe woo.”

15 Beniiŋ be tè kundi kiŋwaati mɔɔ bəniiŋ be bifi bamu tè bεε le Jiso le be yike fiee fi tè tiifi. **2** Befarasii be bəniiŋ

be tè tiifi bənchi be Nyɔ-ɔ se bəchi be njuñini, be tiiti le,
“Wi wuni fiio bəniiŋ be bifi tuu jii mɔɔ biee bee be.” 3
Bədəen, Jiso se wa ñgangaa chini li bee le, 4 “ɛ noo lɛ
be-eŋ lenti wu kəmi nsháŋ gwii, yi mumkpaŋ la, gii
chikə nshiin ni? Gii leeki shə ke yi gwii mfomεyoofi ntso
mfomεyoofi yee li buka le gεeŋ ni geendi yi mumkpaŋ
yε nsiin mfi wu ñεŋ yi ni? 5 Mfi wu gɔɔŋ wu ñεŋ yi,
gii neetse se too yi fe ñgerŋe, 6 koo be yi fəkuun. Mfi
wu koo be yi, gii teenye nsáŋ yee mɔɔ bəniiŋ be tsiiŋ li
wuu lichiŋ tee li bee le, ‘Bε yeeŋ təebeŋ te ni te nəki,
kifε nshoŋ yεŋ bee yi la, mi se ntuu mi ñεŋ yi.’ 7 Ntee
ben le, ε le si kinεetinε ki kinəŋa gii ki nuuŋ liboo kii wi
wu bifi mumkpaŋ, wu fiiki shén yee, yεki bəniiŋ be gwii
mfomεyoofi ntso mfomεyoofi be nuuŋ tsaan be meεŋ yε
be wεki kimfikise shén ke. 8 Kε kwεeŋ wu la, wu kəmi
besiri yoofi, mumkpaŋ la le bee lenti wu se chikə nshiin?
Gii leeki tɔŋ ke lambo yiiri, fweye yih, se gɔɔŋ bujɔŋ nsiin
mfi wu ñεŋ ni? 9 Ke wu gɔɔŋ wu ñεŋ, gii teenye nsáŋ yee
be bəniiŋ be tsiiŋ li wuu lichiŋ se tee le, ‘Bε yeeŋ təebeŋ
te ni te nəki kii siri wεŋ bee la, mi se ntuu mi ñεŋ.’ 10
Ntee ben le, ε le si bənchindaa be Nyɔ-ɔ ti nəki kii wi wu
bifi mumkpaŋ wu fiiki shén yee.” 11 Jiso tuu gεeŋ limfwe
tee le, “Wumu tè kəmi bɔɔŋ bee be bunij bεfε. 12 Wu
lejŋ wε se dza tee li wuu le, ‘Taa, gate bieŋ bisheyε ɔ nyε
mi dεen.’ Tee se dza gate bisheyε bilu li bee. 13 Ñwanj wu
bwi wε fi biee bisheyε, le jo ka niinkwaa, banche biee biee
bichu kabε dza la dεnde li kwεeŋ wumu mfiin, gεeŋ bonyε
kwa wulu li ntse wu waniti-i. 14 Le bonyε fieu fichu fi tè
kəmi, dzeen yi tεeemí se dza yi kɔɔ li kwεeŋ wεe, bəchi fuki

fiee fijε. **15** Se dza gεεŋ gεəŋ nime li wumu-u wu li kwεεŋ wεε le ni nindi li wuu. Wi wulu se toŋ wu gεεŋ kiichi dzinj yee. **16** Se dza beechi le gii ni jii fc bijine bi dzinj tè jii bieε, se nuuŋ le wi ti mεεŋ ki nyεε wu fiee fimu le ji kε. **17** Se tuu dza beechi seki biee, teenj bufii bwēe lijinj, tuu tee li yi yee li le, ‘Bεniiŋ bε nindi li taa li, kεmi baa biee bijε nge bi yeki be, ηkwii feni bε dzeenj. **18** Ηgii dza ηgεεŋ lε Taa li, ntee li wuu le, “Taa, mi mfεə biee bibifi li Nyɔ-ɔ yi liboo li mɔɔ li wε-ε. **19** Mεεŋo ki kochε ke le bε ni bε teenyi mi le ηwana ke. Yo dzɔɔ mi dεenι si wi wa wu nime.” **20** Bεdeεni, se dza tuu lijinj lε tee li. Le ni mεεŋ se fesi fεkuuŋ, tee lɔŋ lii ηεŋ wu. Nshiiŋ kɔɔ wu bε ηwanj wulu, dza we, letε gεεŋ, koke wu, nyɔɔchε wu. **21** Ηwanj wulu se tee li wuu le, ‘Taa, mi mfεə biee bibifi li Nyɔɔ mɔɔ li wεε. Mεεŋo ki kochε ke le bε teenj mi le ηwana ke.’ **22** Se nuuŋ le, tee tè tuu teeŋ bεniiŋ bee bε nime-ε tee le, ‘Genε yεεŋ tsekε, ne biche ndú yi dzeenj ηge, ne bε ne chuumε wu li bwiŋ, ne lii wu finseŋε li kwanj wee li, mɔɔ bikpɔ li bikaa biee li. **23** Ne se gεεŋ ne kɔɔ kintome ki fo-ŋ, ne sεε ki, te ni te jii te neki, **24** kife ηwanεŋ wuni tè kwi, wu se tuu wu bo. Tè la wu se tuu wu yene.’ Bεdeεni, be se tuu be beechi be neki. **25** Fiee fini tè keti lε, ε ηwanj wu kaaj wε tè nuuŋ fiee litɔɔ. Le ni kuuki, le bε bo lu laa lichinj, woo si bε kuti biee, bεniiŋ bindi. **26** Se teeŋ wi wu nime wumu, bii li wuu laa bε bindi nuuŋ la le? **27** Wi wulu tuu li wuu le, ‘Ηwaana bee kaari bεŋ. Chaa wune se sεε kintome kinaaj ki fo-ŋ, kife bee ηεŋ ηwaana mεεŋ we, teεmi.’ **28** Le woo lε, shεŋ tuu yi bee wu, se faaj fiee nle li yih. Tee se bo gεεŋ sungi bɔ li wuu le bε le nεε li yih. **29**

Se nuuŋ le, ŋwaaŋ wulu se tuu li tee li le, ‘Biche ɔ ŋeŋ, nshiiŋ nindi li wε-ε si mfwa li biya bini bichu-u, mεεŋɔ nsaa ki faaŋ ke mferu finton fio fimu ke. ɔ ti mεεŋɔ saa ki nyε ke mi məə nuuŋ fi ŋwaanŋ bi le ni neki tεε nsáŋ yεŋ ke. **30** Le ŋwana wuni wu tε gεeŋ wu bonyε bisheye be binjŋkwiŋ tuu kaari bε, ɔ se tuu ɔ kəo kintome ki fə-əŋ ɔ sεe kii wu.’ **31** Tee tuu li wuu le, ‘ŋwanεŋ, ε tεε wε te ti nuuŋ feni mfi kwi, fiee fichu fi ŋkemi ε nεe fio. **32** Se nuuŋ le, fi bee fi dzɔɔŋ le tε ni te neki kife ŋwaana wuni tε kwi, wu se bo, tε la, wu se tuu wu yene.”

16 Jiso tuu tee li bəəŋ bee be kintutu-u le, “Wi wu biee wumu tε kemi ŋwani wu nime wu tε gεe le ni bichi le biee biee li. Tε dza woo le ŋwaŋ wu nime wulu bifisɔɔ kwa wee, **2** se teen ŋwani wu nime wulu bii li wuu laa, ‘Fiee fi ŋwuki kii we fini nuuŋ la? Banche bijwaati bichu bi ɔ tseki kwa wεŋ le ɔ be be bi. Kife ɔ mεεŋ yε le ɔ ni ɔ nindi li mi-i ke.’ **3** ŋwaŋ wu nime wε gεeŋ shee beeche li yi yee li le, ‘Si te kikoo wεŋ gii buu mi li nime-ε le, ε la fi ŋgii ŋge? Si ŋkemi ye buŋga bu nime be jii ke, ntuu nuuŋ te be buya bu munleekɔɔ le ni.’ **4** Se tuu dza beeche le, ‘Mi ŋkeεɔ ffee fi ŋgii mfe mfi wu be buu mi li nime-ε. ŋgii ŋkeme nsáŋ yi gii yi ni yi fii mi li yf h yi bee.’ **5** Se biee teen beniŋ be te kemi fīɔɔ yi te kikoo we mumkpanj mumkpanj. Le wu ŋkosi bε, bii li wuu laa, ‘ɔ kemi te Kikoo wεŋ kwa kime?’ **6** Mwe tuu le, ‘Beginu bi mεεŋ le bi nɔŋa bi nɔŋa gwii.’ Se tee le, ‘Kɔ kiŋwaati ko ki fīɔɔ le kini ɔ shee fεkwiiŋ tseketsɛkε ɔ fiiki ɔ tseε le mbaanshiŋ.’ **7** Se tuu kaari bii li wumu le, ‘ɔ kemi ya niŋ?’ Se mwε tuu le, ‘ε bεbabí be giŋ le gwii.’ Se tee le, ‘Kɔ kiŋwaati ko ki

fiōo le kini o fiiki o tsēe le bēbabī gwii nyaan.’ **8** Le te kikoo wu ḥwanē nime wē ḥeŋ si wu fiiri wu le, tuu pia wu ḥge li kimfi kee li.” Jiso se mēeshi tee le, “Bēniiŋ bē laaŋkwiiŋ kēmi baa bufii bu fēre biee bi bee, yēki si bēniiŋ bē li kiŋ'wofu ti feti bi bee biee bi kiŋ'wofu-u. (**aiōn g165**) **9** Nse ntīitōo li be-eŋ le, nē dzōo biee binē bi laaŋkwiiŋ nē kōo nsāŋ lu, ke mfi wu bi ma, Nyō se fi beŋ li wuu yih fē nē gii ne ni ne nuuŋ mfi kwi. (**aiōnios g166**) **10** Wi wu kii mbiche le fīee fi nīiŋ li bujōŋ, kē nuuŋ kēe mbiche le fī nōŋa-a. Wi wu feti kimfi li fīee fi nīiŋ li, kē gii fē tē li fīee fi nōŋa-a. **11** ε ne nuuŋ tē kēe mbiche le biee bi laaŋkwiiŋ bini-i bujōŋ kē, ε noo wu gii se nyē beŋ biee bi cheeŋ? **12** ε ne kii yē mbiche le fīee fi wumu-u bujōŋ kē, ε noo wu gii se nyē tē beŋ binē? **13** Nuuŋ ḥwanj wu nime tē nīiŋ li bē te bikoo li bēfē kē. ε nindi le, kē gii ni baanini wumu, kōŋgisi wumu, gii ni wuki li wumu bujōŋ, se tē dzō wumu li fīee li kē. Nuuŋ ne tē nīiŋ li Nyō-o, le ne tuu ne nīiŋ li kwa-a kē.” **14** Le Jiso yo le, Bēfarasii woo fīee fīchu be dza be yēndi wu, kifē be tē kōŋgisi kwa ḥge. **15** Jiso se tee li bee le, “ε nēe beŋ ne feti yi le ne ni ne nuuŋ bēniiŋ bē dzeenj limfwe li bēniiŋ li, se nuuŋ le, Nyō kii yē biee bīchu bi nuuŋ li shēŋ yinē. Nē ni ne kii le biee bi bēniiŋ pīti le ε bi dzeenj ḥge, ε bi bi Nyō bīchi le ε biee bi bēndi yi.” **16** Jiso tuu tee le, “Tē nuuŋ ḥkosi bē tīifi nuuŋ bēnchi bē Mōosē-ε bē biee bi bēntomfōŋ bē Nyō-o tē tsekī. Se nuuŋ le, mbeechē si Jōŋ tē bē, bē tē to bē tīifi nuuŋ ntonj wu dzeenj wu kii bumfōŋ bu Nyō-o. Wi kwikwi gweninōo le bē le lenti le bumfōŋ bu Nyō-o tē. **17** Fi nuuŋ tsekē fē kiboo bee nshe nuuŋ bi ma, yēki fē biooj yi le kiŋwaati ki

bənchi bε Nyɔ-o nuuŋ yi la li yee li. **18** Fi se fiee le, ε wi kooŋ be kwesi, wu dzo wumu, ke wu giŋɔ be kwεε wi. Wi wu dzo kwεεŋ wu bo li wumu-u, ke mwε giŋɔ te be kwεε wi.” **19** Jiso se dza tee le, “Wi wu biee wumu tè nuuŋ lu, chumini ndú yi dzeeŋ yi tεemí kwa, tsiin ntse wu shaan jo chichi. **20** Wi wu kifoo wumu te nuuŋ lu, bukoŋ le Lasɔrɔ. ε bikɔti te ji wu bwiŋ kichu. Be tè giiki wu fe wi wu biee we mfweej, **21** tεŋgi le gii ni bɔɔnyi jii fe biee bi weyi fe kiden ki wi wu biee wee. Si tè gimi fe le, bwí tè tuu yi bεε yi mεrisi yi lachi bikɔti biee biee. **22** Le ni nuuŋ mfi wumu, wi wu kifoo wulu kwi, bənchindaa bε Nyɔ-o too wu be gεεŋ be gεε wu fe kintsii ki dzeeŋ li, li Abrahan lichiŋ. Wi wu biee we kwi te be diyε wu. **23** Gεεŋ nuuŋ li kwεεŋ wu biŋkwi-i, nuuŋ fe li ŋge wu nyɔŋa-a. Le dza lɔŋ lii, ŋεŋ Abrahan mfiŋ be Lasɔrɔ li wuu lichiŋ. (**Hadēs g86**) **24** Teeŋ le, ‘Taa Abrahan, kɔɔ nshiiŋ be mi o tuumi Lasɔrɔ lii kwaŋ li dzoo li, be deeni nimi cheŋ lu. ŋ'wukɔɔ ntɔnyε wu nyɔŋa li wi wuni-i.’ **25** Abrahan tuu li wuu le, ‘ŋwaanεŋ, kimi mfi wɔɔ te mεεŋ o tsiin li nshe-ε. O tè kεmi biee bi dzeeŋ bichu mfi we, Lasɔrɔ ŋiŋgi fiee nuuŋ ŋge. Dεεni, Lasɔrɔ we li bujɔŋ li, o nuuŋ li ntɔnyε. **26** ε fini kwaα ke. O kεε le foŋε chi nɔŋa chi be nachε cheε tεεbeŋ nti le kiiŋ wi ni dza lani danε be fɔɔ nuuŋ fεε ke, se nuuŋ nεε te wi te dza fɔɔ nuuŋ fεε le danε be lani ke.’ **27** Se wi wu biee we tuu leke le, ‘Mintemii taa, tuumi Lasɔrɔ fe besε kuuŋ. **28** ŋkεmɔɔ bεŋwaanεŋ betiinu, gεεŋ chiinse li bee le kiiŋ be ni naa be be te fe kintsii ki ŋge kini ke.’ **29** Abrahan se tuu le, ‘Be ŋwaana bεlu kεmi baa biŋwaati bi bənchi bε Mɔɔse tè tsεε be bi bεntomfɔŋ bε

Nyo-o tè tsεε, be ni be wuki ffee fi bi tiiti.’ **30** Wi wu biee we faaŋ tee le, ‘Aay, Taa Abrahaŋ, bee nuuŋ le wumu bo li kwe-e gεεŋ ni tiifi be, be se woo, be fiiki shéŋ yibe.’ **31** Abrahaŋ se tuu li wuu le, ‘ε be faaŋ le be wuki yε ffee fi Mɔɔse bee bentomfɔŋ be Nyo-o tiiti ke, be tε naa woo mɔɔ nuuŋ ffee fi wi wu bo li kwe-e tiiti ke.”

17 Jiso tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, “Biee bi teeki bəniiŋ le be ni be feti biee bibifi nuuŋ bi tè ma kε. Se nuuŋ le, ŋge wu nyɔŋa we li wi wu teeki bəniiŋ le be ni be weyi li biee bibifi-i. **2** Bee fi dzɔɔŋ le wεε wi be shiiŋe wu jeni li kimi-i, be bache wu li dzɔɔ yi nyɔŋa-a kii ni fe bɔɔŋ bani ni be feti biee bibifi. **3** ε ne nuuŋ lɔɔ ne dzeti yεεŋ mfi. ε ŋwaana fe ffee fi bifi, o yɔ li wuu. ε wu fiiki, o feeki wu. **4** ε wu fe biee bibifi li wε-ε kiŋga mfomənyaaj li jobε-ε, ε wu faaŋ le, nuuŋ te kaari le soŋ bo le wu feo bubieε ke, ke o kəmi nεε le o ni o fekisi wu.” **5** Bɔɔŋ be ntoŋ be Taa le dza be tee li wuu le, “Fεre se kimbeenche kisen temi ŋge.” **6** Taa tuu le, “Bee le ne ni ne kəmi kimbeenche ki sende mɔɔ nuuŋ si shaj yi finsoo, ke ne nuuŋ ε ne tee le kiti ki nɔŋa kini dza feni ki gεεŋ ki leŋ li dzɔɔ yi nyɔŋa, ki woo li be-enj. **7** Dzɔɔ yεεŋ le wi wumu le be-enj lənti kəməo ŋwani wu nime, wu bee shi nindi li wε we-e li, ke bichi le nshɔɔŋ yee li, mfi wu koo, gii tee li ŋwaŋ wu nime wulu le gεεŋ dzo biee bijε shee ni jii ni? **8** Fi nuuŋ yε le kε. Fiee fi nuuŋ tee nuuŋ le gεεŋ o buushε ndú, o nachε biee bijε o be be bi, o ni o tεŋgi ke mi nji mi ŋ'woŋ mi mεeshi o se gεεŋ o ji bio. **9** ŋwaŋ wu nime wuni fetɔɔ biee bini bichu, gii nyε mɔɔ wu kiyɔɔni ni? **10** Fi fiee le be berŋ. ε ne niŋ nime chi be nyε li be-enj chi ma, ne

tee le, ‘Tε baa fisεŋ bɔɔŋ be nimε-ε, tε feti baa nε nuunj nimε chi te bee te kεmi le te fe kwa.’” **11** Le Jiso ni giŋgi Jerosaleŋ tε gii keti le ŋgagwii wu kwεεŋ wu Samaaria be wu Galili. **12** Le gεεŋ ni lii li kitɔŋ kimu-u, buniŋ bamu yoofi be tε gendi be chigɔŋ chi nɔŋja ŋεŋ wu mεεŋ mfiŋ, **13** be bεchi be teenyi wu be je yi tεemi le, “Jiso te bεniiŋ, kɔɔ nshiiŋ be bee.” **14** Le Jiso ŋεŋ be, tee le, “Genε yεεŋ ne doonchε yi yinε li bεte muntofi-i.” Si be tε dza be giŋgi lε, be tεmi be woo be mεεŋ dze. **15** Wi wumu lε bee lenti ŋεŋ le wu tεmɔɔ, tuu kaari to lijiŋ le Jiso-o yɔɔnchi Nyɔ lewe ŋge. **16** Si tε be lε we fεkwiinj li Jiso-o limfwe yɔɔnchi wu. ε wi wulu te nuunj wi wu Samaaria. **17** Jiso tee le, “Bεniiŋ bee be nuunj yoofi be mbee mfe be woo, be mfoŋεyoofi nuunj fεŋ? **18** Fi nuunj le wi nuunj yε lu wu ŋεŋ le mwe nuunj kaari to lijin nyε n'yɔɔnchε li Nyɔ-ɔ fuki nee kilɔ kini siŋ ni?” **19** Jiso se tee li wuu le, “Dza we o ni o giŋgi fio. Shéŋ ya yi o gεε li mi fe yεε o temi.” **20** Bεfarasii tuu be dza be bii li Jiso laa bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ gii bu be nuunj buŋ le. Se tuu le, “Ndoonchε nuunj yε lu wu gii doonchε mfi wu Nyɔ gii yi bεchi yi ni yi sεki bumfɔŋ bwεe ke. **21** Wi nuunj yε lu wu gii ni tiiti le, ‘Biche yεεŋ ne ŋεŋ, Nyɔ sεki yε feni, ke le yεε yi yi sεki fεε ke,’ yike yεεŋ ne woo bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ bwεe li shéŋ yinε-ε.” **22** Se tuu kaari yɔ kituŋ li bɔɔŋ bee be kintutu li le, “Mfi gii be wu ne gii ne ni ne geendi le ne ŋεŋ ʃwanewi jobε chimumkpaj kwaan ne te ŋεŋ wu ke. **23** Gii ni nuunj li mfi wεε, bεniiŋ bamu gii be ni be tiiti le, ‘Biche yεεŋ ne ŋεŋ, wuu wu fe fii yε’, ke le, ‘Biche o ŋεŋ, wε feni.’ ε be tiiti le, kiiŋ ne ni ne biki be ne giŋgi le ne bichi ke. **24** Ne kii si

dzaanj ti shiinj yi ləbi liwe ni mwanjmwanj, bimbe bi kweej
lə bi binεε bichu woo ni ŋwaanj, beniiŋ bechu ŋεŋ. ε nεε
lə si beniiŋ bechu gii be ŋεŋ ɿwanewi li jobe chi wu kaari
wu bεε. **25** Se nuuj le, si gii gεεŋ se kaari be lə, kəmi le
saa ŋεŋ bumfa ŋge, se kiŋgəke ki deeni kini faanj wu. **26**
ε nεε lə si fi tə nuuj li mfi wu Noaa li, ε fi fi gii fi naa
fi nuuj li mfi wu ɿwanewi-i. **27** Beniiŋ tə jii be wundi,
bukεεŋ be bunij feti bugoo, beniiŋ nyεε bəoŋ be bee bε
bukεεŋ be bunij dzeti be li baa, gεεŋ bo jobe chi Noaa tə
lə le yih yi dzəo li se dzəo bo yi woyε be bechu. **28** Fi gii fi
nuuj nεε te lə si fi te nuuj li mfi wu Lə-ot. Beniiŋ tə jii be
wundi, be feti wanj, be nindi yéh, be gwendi yfh. **29** Jobe
chi Lət tə dza Sədəŋ, Nyø tə biee yi shiiki wi liwe wu duti
si mukanj, wu shee wu duuri beniiŋ be Sədəŋ bechu. **30** ε
lεε si fi gii fi nuuj jobe chi ɿwanewi gii naa taa mbundε
lə. **31** Fε gii naa ni nuuj jobe chilu, kiiŋ wi wu nuuj lε yih
lε we wu biee biee nuuj li yih, tuu shee lε li yih le dzəo,
kε le letε kε; ε nεε yεεŋ te le, kiiŋ wi wu nuuj litəo kaari
to fkuuj le gεεŋ dzəo ffee kε. **32** Kimi yεεŋ ffee fi tə ka bε
kweε Lət. **33** Wi wu weki le kiri ntε we kii ni lεε, kε gii lεε
wu, wi wu lεε ntε we, kε gii kεmε. **34** Ntee beŋ le, gii ni
nuuj butuu bulu, beniiŋ gii be ni be gimi fentaa befε, bε
dzəo mumkpaŋ wumu she. **35** Bukεεŋ befε gii be ni be
geki bunεεŋ fε jeenj, bε dzəo mumkpaŋ wumu she. **36**
[Bunij befε gii be ni be nuuj liwε, se bε dzəo mumkpaŋ
wumu she.]” **37** Bəoŋ bee bε kintutu se bii li wuu laa,
“Taa, ffee fini gii fi ka nuuj feŋ?” Tuu nuuj lε ŋgaŋga li
le, “Fε kiŋkwí ki ffee le nuuj fe, ε fe fε binguru taashi.”

18 Jiso wa ḡangaa chimu le tifi bɔɔŋ bee be kintutu-u, le be kəmi le be ni be ləki li Nyɔ-ɔ mfi kwi mfiɔŋju nsiŋ. **2** Tee le, “Wi wu sek̄i bənsa wumu tè nuuŋ li kiton̄ kimu-u, tè chəndi ye Nyɔ ke, dzeti ye te wi li fiee li ke. **3** Kweεŋku wumu tè nuuŋ te li kiton̄ kilu-u. Te shiiŋ giŋgi mfi kwi suuŋgi bɔ li wi wu sek̄i bənsa wε-ε le, mwε fi wu sonde nsa wu bee wi we wu mbani. **4** Wi wulu tè nyεε ye bintoŋ le ke, kwεε ḡku wε ba bεε fe jo chi. Lεjij le lu wi wulu tee le, ‘Mɔɔ nuuŋ le nchəndi ye Nyɔ ke, ndzeti ye wi li fiee li ke, **5** se nuuŋ le si kwεε ḡku wuni bεε nyεε mi ḡε ni, ḡgii ḡεŋ le nsonde nsa we wuni si wəki, ε foo lε siŋ, ba ni bεε fiεŋgisi mi, ntaa ndza ḡkwi le wuu bɔ.’” **6** Le Taa wa lε, tuu tee le, “Woo yεεŋ fiee fi wi wu sek̄i bənsa bε kimfi wuni tè tee. **7** Si tè fi kwεε ḡku wε lε, Nyɔ gii se leeki fi ke te bəniiŋ bee bε tè tsaa bε dii li yi-i butuu mɔɔ fenshaaŋ ni? Yi gii se tuu yi chee yi ni? **8** Ntee beŋ le Nyɔ gii yi sonde nsa wu be tsəke. Se nuuŋ le ḡwanewi gii ke karisi bεε ḡeŋ neε ε bəniiŋ gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ laaŋkwiŋ neε le ni?” **9** Jiso tuu dza wa ḡangaa chimu nuuŋ li bəniiŋ be tè ḡiŋgi yi yibe le be baa bəniiŋ be tsaaŋ, be se nyamisi bəniiŋ bamu. **10** Tee le, “Bəniiŋ bamu bεfε tè dza be yεε li yih yi muntofi-i le be lεke li Nyɔ-ɔ. Wumu tè nuuŋ wi Befarasii, wumu se nuuŋ wi wu kundi kijwaati. **11** Be gεεŋ be lε, wi Befarasii wε gεεŋ leŋ fiee wuu mbiinj ləki li Nyɔ-ɔ le, ‘Nyɔ, nyεεo kiyɔoni li wε-ε kifε nnuuŋ ye si bəniiŋ bamu ke. Lii ti yεchi ye mi bε biee ke. Nti mfeti ye kimfi ke. Nti mbiki ye bukεεŋ be bəniiŋ le ke, nnuuŋ ye si wi wu kundi kijwaati wεε ke. **12** Nti njiti biee bije jo faa li fuu li. Nti nyεε kimbe kimumkpaj li wε-ε lεnti le bimbe

yoofi bi biee bichu bi kəmi-i.’ **13** Se nuuj le, wi wu tè kundi kinjwaati we tè lej ffee mfiij, ti meej mao liwe ki bichi ke, chin kikoo, ləŋ ki tuu ləki le, ‘Hooo Nyə, nnuuj fier wi wu bifi, kəo nshiij be mi.’” **14** Le Jiso wa ni, biee tee le, “Ntee li be-ej le wi wu tè kundi kinjwaati we tè bo beki li wuu yih nuuj tsaan le Nyə lii nuuj ye si wi wu Befarasii we ke. Fi fiee nee le le wi kwikwi wu yekisi yi yee be gii be shiiki wu, se wi kwikwi wu shiiki yi yee, be gii be yekisi wu.” **15** Beniin tè dza be bee be bəəŋ be bwi le Jiso le koŋ li bee. Le bəəŋ bee be kintutu ŋej le, be bechi be wami be. **16** Se nuuj le, Jiso teenj bəəŋ bəlu le be ni be bee, tee li bəəŋ bee be kintutu le, “Gee yeej bəəŋ be bwi ni be bee le mi-i. Ne banj ke be ke, kife bumfəŋ bu Nyə-o bwəe nuuj li beniin si bani-i. **17** Ntee bej cheej le, ε wi meej ki fi ke bumfəŋ bu Nyə-o si ŋwan wu bwi ke, mwə tè naa mao le le bumfəŋ bulu-u ke.” **18** Wi wu nyəŋa wumu bii li Jiso laa, “Wi wu ntifε wu dzeej, ffee fi ŋkəmi le mfe nse ŋkəmə ntse wu kimake nuuj la?” (**aiōnios g166**)

19 Jiso bii li wu laa, “O teenyi mi le wi wu dzeej kii la? Wi nuuj ye lu wu nuuj wi wu dzeej ke. ε nee Nyə kwaayi nuuj wi wu dzeej. **20** Se nuuj le, li nto jij li ffee fi o bee o bii li, o kii banchi be tiiti le, ‘Kiij o ni giij be kwəe wi ke, kiij o ni wo wi ke, kiij o ni o yi-i biee ke, kiij o ni lej le nsa wu binsee li lejij ke’, mao wu tiiti le, ‘O guundi chaa bee na ni?’” **21** Mwə tuu le, “Benchi bani bechu ntè mbəchi kii be fe ntè meej sənewi.” **22** Le Jiso woo le, tee li wuu le, “Ffee shee fiee fimumkpar fi o meejə le o fe. Genε o kabə biee bio bichu, o gache kwa wulu li beniin be kifoo le, o se kəmə bulofu liboo, oo fe le, o se biee mi.” **23** Le

mwε woo lε, yi bee wu, kife te kemi biee ηge. **24** Jiso biche wu, tee le, “Fi teεmi ηge fe wi wu biee nuuŋ le le bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ. **25** Fi fieε tsεke fe kikuŋ nuuŋ ki le le fioon yi nsara-a yεki fe wi wu kwa nuuŋ le li bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ.” **26** Le bεniij bε gii be nuuŋ fe woo lε, be biee be bii laa, “Ε fi nuuŋ le, noo se naa bo lu?” **27** Jiso se tuu le, “Fiee fi yεki bεniij le be fe, fi nuuŋ te yaa Nyɔ mfεru kε”. **28** Pita tee li wuu le, “Biche o ηεŋ, te chine baa biee bisεŋ, te biki wε.” **29** Jiso tuu li bee le, “Ntee beŋ cheεŋ le wi lu kε wu chine la we, ke kwesi, ke bεŋwaani, ke tee bee ni, ke bɔŋ bee kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ, **30** wu nuuŋ te kεme bεniij bε biee ηge li ntse wuni, yaa bi wu shε kε. Ke fe nuuŋ li mfi wu bεe li, gii kεme ntse wu kimake.” (**aiōn g165, aiōnios g166**)

31 Jiso dza dzɔ bɔŋ bee bε kintutu bε yoofi ntsɔ befε baa bee be waaki yi. Tee li bee le, “Yike yεεŋ ne woo, te yεki baa Jerosaleŋ, ke te yεε te bo fe, fieu fichu fi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ tε tsεki kii Ηwanewi bε fi kachε. **32** Fi fieε le bε gii bε nyε wu li tsaj yi mfo-oŋ, be ni be yendi wu, be ni be gaashi wu, be kwiyi wu bε budii li bushi-i. **33** Be gii be fiaaŋ wu bε muŋwaŋ, be wo wu, ke bo jo taa, bo li kwe-e.” **34** Jiso tee le, fi fuumi be, be mεεŋ ki kεε ke laa wu tee le la le kε, kife fieu fimu te gii fi feti le kiiŋ be ni kεε kε. **35** Le Jiso ni feeshi kiton li ki Jεriko-o, ε kinyεε kimu tε shee li ηgεmε yi dze-e ki leki biee. **36** Ki woo si kintutu ki bεniij le kimu kεti, ki bii laa, “Ε la fi kεti le?” **37** Be se tuu li ki-i le ε Jiso wu Nasare wu kεti. **38** Ki se bεchi ki wεndi le, “Jiso, ηwanε kini ki mfoŋ Daafi-i, kɔɔ nεε nshiiŋ bε mi.” **39** Beniij bε tε giŋgi limfwe waŋ ki be tee le make. Se nuuŋ le ki tε tuu ki mεeshi ki waŋ lewe ηge le, “Ηwanε

kini ki mfɔŋj Daafi-i, kɔɔ nɛɛ nshiiŋ bɛ mi.” **40** Jiso woo
lenj, tee le bɛ yɛɛŋ bɛ ki. Be bɛ bɛ ki, Jiso bii li ki-i laa, **41**
“ɔ wɛki le mfe la li wɛ-ɛ?” Mwɛ tuu le, “Taa, fɛrɛ le ŋɛŋ
biee.” **42** Jiso se tee li ki-i le, “ɔ ŋiŋgi biee lɛ. Shéŋ ya yɔɔ
gɛɛ li mi-i fe yɛɛ lii ya gwiye kitun.” **43** Mfwaa mumkpaŋ,
nɛɛ le mwe bɛchi ŋiŋgi biee. Dza biee Jiso guumɛ lɛki li
Nyɔ-ɔ. Beniij bɛchu bɛ tɛ nuuŋ fe ŋɛŋ lɛ, be nyɛ kiyɔɔni li
Nyɔ-ɔ.

19 Jiso gɛɛŋ le li kitoŋ ki Jɛriko-o keti. **2** Wumu tɛ nuuŋ
fe bukooŋ le Sakiɔ, nuuŋ te kikoo wu beniij bɛ tɛ kundi
kiŋwaati, nuuŋ te wi wu biee. **3** Tɛ gii wɛki le ŋɛŋ Jiso si
tɛ keti. Se nuuŋ le, fi tɛ yaa wu, kife tɛ kuuŋ, ε ki kintutu
ki beniij le tɛ baanyi wu. **4** Se letɛ gɛɛŋ limfwe, gɛɛŋ miri
li kiti kimu-u, le ŋɛŋ Jiso si keti, kife tɛ nuuŋ le gii ka
kimbe kilu. **5** Le Jiso gɛɛŋ bo fe, lɔŋ lii ŋɛŋ wu liwe, teeŋ
le, “Sakiɔ, shee li kiti kɛɛ tseke, kife ŋkemɔɔ le ntsi li wɛ-ɛ
yi bɛŋ.” **6** Biee shee li kiti kilu, fi Jiso bɛ kinɛetinɛ. **7** Le
beniij bɛchu tuu be ŋɛŋ si Jiso giŋgi bee wu lɛ, be bɛchi
be ŋunjini be tiiti le, “Wi wuni giŋgo le gɛɛŋ tsi bee wi
wu bifi.” **8** Le be gɛɛŋ be ni be nuuŋ, Sakiɔ dza leŋ we tee
li Jiso le, “Taa, biche ɔ ŋɛŋ, ŋgi ŋgate biee bierɛ kintikinti
nyɛ li beniij bɛ kifoo le. ε fi nuuŋ le ntɛ mfi fiee fi wi-i lɛ
kimfi-i, ke ŋgii ŋkaari ntuu kinɛɛ li mwɛ-ɛ.” **9** Le
Jiso woo lɛ, tee li wuu le, “Bɛŋ yani kinsofu bɛ kɛɛ luuŋ
yih, si te la wuni nuuŋ te ŋwanɛ Abrahaŋ. **10** ʃwanewi tɛ
bɛ nuuŋ le goŋ, bɛ le soo beniij bɛ tɛ la.” **11** Si beniij tɛ
yiki si Jiso tiiti biee bini, dza gɛɛŋ limfwe wa ŋgangaa
chimu li bee, ε te tseke nle Jerosaleŋ ε beniij tɛ beechi
le semuke Nyɔ bɛechi ye le yi ni sɛki bumfɔŋ bwee. **12**

Tee le, “Tè nuunj mfi wumu, ɳwanε mfɔŋj wumu tè dza li kwεεŋ wee li giŋgi li kwεεŋ wumu mfiŋj, le bε gεεŋ bε koke wu li mfɔŋj, se kaari bε ni sekí bumfɔŋj bwee. **13** Si tè dzeti lε, teerj bɔɔŋ bee bε nime-ε yoofi, gache be kwa, mumkpan mumkpan benchuki gwii, gwii, se tee li bee le, ‘Kɔ yεεŋ ne shε ne ni ne feti waŋ lu fε mbεε.’ **14** Se biee dza, beniŋ be kwεεŋ wee le tè baanini wu ɳge. Be se shε be toŋ beniŋ le wuu jinj le be gεεŋ be tee le, be wεki yε le wi wulu nuunj mfɔŋj wu be kε. **15** Bε, tè gεεŋ be biŋgi wu, kaari to liŋj, teerj bɔɔŋ bee bε nime-ε be tè gache kwa li bee baa, le ɳεŋ laa be ji baa mbeŋ kime le. **16** ɳwanj wu nime wu ɳkosi bε tee le, ‘Te Kikoo, banchuki bo bε gwii bεεo tè nyε mi baa, ntè nshe nji mbeŋ le kiŋga yoofi.’ **17** Woo bujɔŋ, yɔŋgi wu tee le, ‘ɛ wε ɳwanj wu nime wu dzeenj. Siø tuu o shε o kee mbiche le fiee fi niŋj li bujɔŋ ni, ɳgii ɳgεε we o ni o sekí bitoŋ yoofi.’ **18** Wumu se bε tee le, ‘Te Kikoo, banchuki bo bε gwii bεεo tè nyε mi baa ntuu nshe mi nji mbeŋ le kiŋga kitiiñe.’ **19** Tee li wuu le, ‘ɳgii ɳgεε we o ni o sekí bitoŋ bitiinu.’ **20** ɳwanj wu nime wumu bε tee fiee le, ‘Te Kikoo, baŋj banchuki bo bε gwii baa feni, ntè shε mi ɳkochε fe nshεŋge yi ndu mi ɳkiri. **21** Ntè ɳkiri kife nti ɳkii le o ti tεεmi le dzaa, nse nchendi wε. O ti fii biee bi o mεεŋ ki kiri kε, o ti wechi biee bi o mεεŋ ki tɔyε kε.’ **22** Se te kikoo we tee li wuu le, ‘O wε ɳwanj wu nime wu bifi. ɳgii ndzɔo tefε chi bo le wεε wa, nse nsaa wε lu. O ti kii le nti nteεmi le dzaa, le nti mfi-i biee bi mεεŋ ɳkiri kε, ntuu ɳ'wechi biee bi mεεŋ ki ntɔyε kε. **23** O tè kii le, ε la fi tè ge loo kiri kwa wεŋ li yih yi kwa-a, le ke mfi wu mi ɳkaari mfi bε mbeŋ?’ **24** Se biee

tee li bəniiŋ bε tε lemi li wuu lichinj baa le, ‘Fi yεεŋ kwa wulu li wuu, nε nyε li wi wu bee kεmε mbeŋ kinŋa yoofi wεε.’ **25** Be faaŋ be tee li wuu le, ‘Te Kikoo, kεməɔ bεbabí bε kwa-a yoofi kitunj.’ **26** Se tuu le, ‘Ntee beŋ le, wi wu kəmi biee ŋge, bε gii bε tondε wu bimu. Se nuunj le wi wu kəmi yε fīee kε, məɔ nuunj fi niiŋ fi kəmi, bε gii bε fi fi li wuu. **27** Dεenj, li bəniiŋ bε tε baanini mi, be fεŋgi le kiŋ ni nuunj mfəŋ wu be kε, gεnε yεεŋ nε bε bε ne woyε be li mi-i lii.’’ **28** Lejinj lelu si Jiso tε tee biee bini ni, tuu dza too mbaaŋ yεki giŋgi Jerosaleŋ. **29** Le ni feeshi li kitonj ki Betfaj bε ki Betani-i bi nuunj li ŋkumε wu Biti bi Oli-if lichinj, tuu tsaa bəŋj bee bε kintutu bamu bεfε tonj be, **30** tee le, “Gεnε yεεŋ li kitonj ki nuunj limfwe kεε. Mfi wu ne fesi fe, nε gii nε ŋεŋ ŋwane səmbwaa ε bε kaŋ wu, wi ti mεεŋj saa kε le beenj le lewe kε, nε fanchε wu ne bε bε wu feni. **31** ε ne gεεŋ, nε fanchi, wumu bii laa ne fanchi kii la le? Ne tuu li wuu le, te kikoo wεkɔɔ wu.” **32** Bəŋj bε kintutu baa tε gεεŋ be ŋεŋ fīee fīchū nεε si Jiso te tee li bee. **33** Si be tε fanchi ŋwane Səmbwaa wulu le, bəniiŋ bε tε kəmi səmbwaa wulu bii li bee laa, “Ne fanchi ŋwane səmbwaa wεε kii la?” **34** Be tuu le, “Te Kikoo wεkɔɔ wu.” **35** Be se dzo wu be bε bε wu fe Jiso, be dεŋ ndú yibe li səmbwaa wulu, be biee be miiki Jiso le lewe. **36** Le ni giingi, bəniiŋ tε gikisi ndú yibe lε dze, se dεŋgi li yi-i liwe. **37** Le gεεŋ ni feeshi li dze yi beki li ŋkumε wu Biti bi Oli-if lichinj, kimbanche ki bəŋj bee bε kintutu kīchu bεchi ki wuuysi, ki pieti Nyɔ lewe ŋge kii bintewa bi biee le bīchu bi be tε ŋεŋ. **38** Be tε wuuysi be tiiti le, “Nyɔ lɔŋ yε kimbone li Mfəŋ wu bεε li bukuoŋ bu

Taa lε. Mbεεŋgii nuuŋ liboo, bunəŋja se nuuŋ bu Nyɔ yi nuuŋ liboo li.” **39** Bεfarasii bamu bε tε nuuŋ li kintutu kilu-u linti be dza be tee li Jiso le, “Wi wu ntiife, tee li bəniiŋ bo bε kintutu bani le be chikε nshiiŋ.” **40** Jiso tuu li bee le, “Ntee benj le, ε be chikε nshiiŋ, ke ta yini kibε gii yi ni yi wuuyi.” **41** Jiso bε le ni fεeshi Jerosaleŋ le biche ni, waŋ kwe, **42** fayi le, “Hebee Jerosaleŋ bee nuuŋ le ne kεe ffee fi bεε bε mbεεŋgii li jobε chi bεŋ chini-i! Se nuuŋ le ne mεεŋ baa ki kεe kε. **43** Fi ffee le, ne kεe le mfi bεεɔ wu bəniiŋ bene bε mbani gii be toŋ mbaŋ be kεne benj, be baŋ benj bimbe bichu. **44** Be gii be lε be mεeshi bε benj mɔɔ bəoŋ bene dududu, be kesi yih yine, tεtε te she li chimu-u liwe kε. Fi gii fi ka lε, kife ne ti mεεŋ ki kεe kε mfi wu Nyɔ tε bεε le be-eŋ kε.” **45** Jiso dza gεεŋ fe yih yi muntofi-i, bechi kungi bəniiŋ be tε kabini biee fe, **46** tiiti li bee le, “Fi ffee ε be tsεε le, Nyɔ tee yε le, ‘Yih yεŋ gii yi ni yi nuuŋ yih yi nlεkε li Nyɔ-o.’ Se nuuŋ le ne fiiki baa yi to ‘Ntuuŋ wu bεyi.’” **47** Jiso tε shiiŋ tiifi bəniiŋ li yih yi muntofi-i jo chichi. Bεte muntofi bε nəŋja bε nəŋja bε bəniiŋ be tε tiifi bənchi bε Nyɔ-o mɔɔ bəniiŋ be nəŋja bε nəŋja bε fe be se tuu be gwenini le be wo wu. **48** Se nuuŋ le be ti mεεŋ ki kεme kε dze kε, kife bəniiŋ bechu tε shiiŋ li Jiso-o lichinj be weki yε le be lεe ffee fi mumkpanj li biee bi tε tiifi kε.

20 Jobε chimu le Jiso ni tiifi bəniiŋ fenjisi ntoŋ wu dzeerŋ wu Nyɔ li yih yi muntofi. Bεte muntofi-i bε nəŋja bε nəŋja, bε bəniiŋ be tiifi bənchi bε Nyɔ-o mɔɔ bεkaŋj be kwεεŋ lε, **2** se bii li wuu laa, “Tee nεε bee wi wu nyεɔ bunja le ɔ ni ɔ feti biee bini. ε noo wu nyεɔ bunja bulu?” **3** Jiso tuu

li bee le, “Ngii mbii tε fiee li be-enj. Ne tee mi dεenj. 4
Bunja bu Jooj tε lisi bennij lu lidzɔɔ, ε Nyɔ yi liboo yi tε
nyε wu mɔɔ wiwoj le?” 5 Be se biee be kɔɔ ntsoonj bebe
le, “ε te tuu le ε Nyɔ yi liboo yi tε nyε, gii bii li bee li laa ε
la fi tε fe le te beŋ ke li Jooj li ke le? 6 Se nuuj le ε te tuu
le ε wiwoj wu tε nyε, ke bennij gii be tome bee be ta,
kifε be beenchi cheenj cheenj le Jooj tε nuuj ntomfɔnj wu
Nyɔ.” 7 Bedεenj be se tuu le, “Te kii ye wi wu tε nyε ke.”
8 Jiso se tuu tee li bee le, “Ke nuuj nte ntee te beŋ wi wu
nyε mi bunja le ni mfeti biee bini ke.” 9 Jiso se dza wa
ngangaa chimu li bennij li le, “Wi wumu tε niŋ we wu
muntaanj mu be feti mbiij lu. Tε gεε we wulu li bennij
li, tuu dza gεenj li kitonj kimu-u, gεenj tsi le nge. 10 Le
mfi wu be ti kee be kɔchε, tonj ɔwani wu nime wumu le
gεenj li we wu montaanj mu be feti mbiij lu wεε, fi mwee
montaanj. Le ɔwanj wulu gεenj, bennij be tε gεε we li bee
baa, tuu be too wu, be kooŋ be wu kaari bɔ kilere. 11 Wi
wulu tuu tonj ɔwani wu nime wumu, be ka be too wu, be
nyε wu buya, be kooŋ be wu to lijin bɔ kilere. 12 Mwε
tuu tonj wumu bo betεεtu, be too wu, be nyε wu bibaa,
be lɔŋ wu lekuuj. 13 Wi wu we wu montaanj mu be feti
mbiij lu wulu se beeche laa, ‘Ngii nge la le? Dεenj ngii
ntonj nuuj ɔwanεŋ wu nuuj shéŋ yεŋ. Semuke be gii
be guuj wu.’ 14 Le ɔwanj we dza gεenj le liwε, bennij be
tε gεε we li bee baa nεŋ wu, be bechi be tsuundi li yi yi
bee le, ‘Kini nuuj kinjila ki wi wu we wuni. Te wo ki,
we wuni se to wuseŋ.’ 15 Se be biee be kɔɔ wu, be bo
be wu li we wu montaanj mu be feti mbiij lu-u, be wo
wu.” Le Jiso tee lε, se bii laa, “Ne beechi le wi wu we wulu

gii bε ge la bε bεniiŋ baa le? **16** Ntee beŋ le, gii bε woyε bεniiŋ bεlu, gεε wε wu muntaaŋ mu bε feti mbiij lu wulu li bεniiŋ bamu-u.” Le bεniiŋ bεlu woo lε, be kasi yi le, “Nyɔ nuuŋ tε beŋ ke.” **17** Jiso biche be, bii laa, “Fiee fi bε tseε le Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ kini tiiti le la, fi nuuŋ le, ‘Tεtε chi bεniiŋ bε ŋgwanu tε faaŋ cheε, chi tε kaari nεε chi to tεtε chi fe boo chi yi-i ni?’ **18** Tεtε chilu chini cheε, ε wi we lu chi-i, kε mwε gii kpɔɔshε, ε chi we li wi-i, kε chi gii chi goɔri mwε li biŋke-ε”. **19** Si Jiso tε wa ŋgangaa chilu lε, bεniiŋ bε tiifi bεnchi bε Nyɔ-ɔ, bε bε te muntofi bε nɔŋa bε nɔŋa bεchi be wεki le be kɔɔ wu nεε fe. Be tε wεki le be kɔɔ wu kife be tε kεε le tε wa ŋgangaa chilu nuuŋ li bee, se nuuŋ le be tε chendi bεniiŋ. **20** Be se bεchi be biki bikaa biee lεjŋ lεjŋ, be waan bεtɔŋkii, be toŋ le be gεεŋ be toŋ ŋkii be ni be feti si bεniiŋ bε nuuŋ tsaan. Be tε feti le le be se woo ffee lε wuu wa, be se kɔɔ wu be nyε li tsan yi ŋgominā wu Lom wu tε sεki kimbe kεε. **21** Bεtɔŋkii bεlu dza be bii li wuu laa, “Wi wu ntiife, tε kii le biee bi ɔ tiiti mɔɔ bi ɔ tiifi nuuŋ bi tsaan, ɔ ti bichi yε bεniiŋ li lii ke. ɔ ti tiifi cheεŋ nuuŋ ffee fi Nyɔ wεki le bεniiŋ ni be feti. **22** Te se biiti baa laa nchi beenchi le tε ni tε suuti kiŋwaati li Kaisa Mfɔŋ wu Lo-om le?” **23** Jiso se kεε ffee fi be gwenini bε fi, tee le, **24** “Bε yεεŋ bε danali mumkpaŋ yεŋ.” Be bε bε wu se bii li bee laa, “Kikoo kini nuuŋ ki noo lε, bukoŋ buni se nuuŋ bu noo lε?” Be tuu le, “ε ki Kaisa.” **25** Jiso se tee le, “Nε nyεε yεεŋ li Kaisa ffee fi nuuŋ fi Kaisa, nεε nyεε li Nyɔ-ɔ fi nuuŋ fi Nyɔ-ɔ.” **26** Le bεniiŋ baa woo fi yaa be, be baa nshiij be mεεŋ ki kεmε kε ffee fi be nuuŋ be kɔɔ wu lu kε wa tε be bε ntusu

wulu be ba nshiiŋ. **27** Beniiŋ bamu li kintutu ki Besadusii tè dza be be le be bii fiee li Jiso. Besadusii bani tè nuuŋ beniiŋ be tè tiiti le beniiŋ nuuŋ tè kaari le be bo li kwe-e ke. **28** Be se be be bii li wuu laa, “Wi wu ntiifε, Mɔɔse tè tsεε le nchi wuseŋ le, ‘ε wi kemi kwεεŋ, mwε kwi bee wu mbiε ŋwaŋ nsij, ke ŋwaani kemi le dzɔ kwεεŋ wulu bee wu bie bɔɔŋ li bukoon bu ŋku ŋwaani.’ **29** Dεenī, bɔɔŋ be wi wumu tè nuuŋ mfomenyaŋ, le wu kaaj wε kεmε kwεεŋ kwi, bee wu kemi ye ŋwaŋ ke. **30** Wu biki wε tuu dzɔ kwεεŋ wulu, kwi tε ŋwaŋ siŋ. **31** Wu biki wumu tuu dzɔ kwεεŋ wulu, kwi tε ŋwaŋ siŋ. Fi tè ka nee le be bɔɔŋ be mfomenyaŋ baa bechu, wu be wumu ti mεεŋ ki bie ke ŋwaŋ be kwεεŋ wulu ke. **32** Li mεriſe kwεεŋ wulu kwi tε. **33** Si beniiŋ be mfomenyaŋ bani tè dzɔ kwεεŋ wulu bechu le, mfi wu beniiŋ gii be bo li kwe-e, kwεεŋ wulu gii ni nuuŋ kwεε noo?” **34** Jiso tuu li bee le, “Li mfi wu dεenī wuni, bunij bee bukεεŋ feti baa bugoo, beniiŋ nyεε bɔɔŋ li ba-a. (aiōn g165) **35** Se nuuŋ le, beniiŋ be kɔchε le ke be kεmε kintsii li mfi wu bεε li, mfi wu be kaari be bo li kwe-e, be nuuŋ tε tuu le be fe bugoo ke, beniiŋ mεεŋ ye le be nyε bɔɔŋ li ba-a ke. (aiōn g165) **36** Be mεεŋ ye be kwi ke, kife be gii be ni be nuuŋ si benchindaa be Nyɔ-ɔ kituŋ. Be gii be nuuŋ bɔɔŋ be Nyɔ-ɔ, kife be kaari baa be bo li kwe-e kituŋ. **37** Cheεεŋ wulu nuuŋ le Mɔɔse kibεε tè naanyε le beniiŋ gii be kaari be bo li kwe-e si tè tsεε kii kitii ki tè ŋεŋ ki duti. Tè teeŋ Taa le kintsii ki kiŋwaati kilu le Nyɔ yi Abraham, Nyɔ yi Adzi mɔɔ Nyɔ yi Yako. **38** ε tè teenyi le, ke tiitɔɔ le biŋkwi bini mεεŋ bieε we, Nyɔ ti nuuŋ ye Nyɔ yi biŋkwi ke, Nyɔ ti nuuŋ nuuŋ Nyɔ yi beniiŋ be nuuŋ lu,

kifε li Nyɔ-ɔ, bəniij bəchu mεεŋ bεyοŋ.” **39** Si Jiso tè yɔ
lε, bəniij bε tè doonchi bənchi bε Nyɔ-ɔ baa tee le, “Wi
wu ntiiſe, o bəsəo yi o tuu bujɔŋ.” **40** Nεε lε, wi ti mεεŋ ki
tuu kε le bii fiee li wuu kε. **41** Jiso se dza bii fiee li bee laa,
“Bəniij geen bε tiiti le Kinsofu ki Nyɔ tè kaache nuuŋ
ŋwane Mfɔŋ Daafi? **42** Nε kii yε le Daafi kibεε tè tsεε lε
kinjwaati kin'yɔɔnchε le, ‘Taa Nyɔ tè tee li Taa li le Shee
lε kibεε keŋ ki kigɔŋje-ε, **43** gεεŋ bo mfi wu ŋgii ŋgiiki
bəniij bo bε mbani-i le o tɔmι bikaa bio li bee si kiga
ko.’ **44** ε Daafi teenyi wu le Taa, fi geen se tuu ni nuuŋ
ŋwani?” **45** Jiso tuu dza yeti li bɔŋ bee bε kintutu-u,
bəniij bəchu wuki. Tiiti li bee le, **46** “Dzəo yεεŋ mfi, bε
bəniij bε tiifi bənchi bε Nyɔ-ɔ. Be ti kɔŋisi nchumine
ndú yi nyɔŋa yi nyɔŋa be deŋgi li bintsii bi bε kabini biee
li, be kɔŋisi bintindu bi shaan li yíh yi lεkε li Nyɔ-ɔ bε
bintsii bi bi kin'yokise-ε fe tsənɔ-ɔ. Fe be gεεŋ li yíh yi
nleke li Nyɔ-ɔ, ke fe tsənɔ-ɔ, be tsaa nεε nuuŋ bintindu bi
nɔŋa bi nɔŋa, be se shee li bi-i liwe. **47** ε nεε be bε tusi
bukεεŋ bεεŋku-u lijŋ, be yεŋgi be fii biee bi bee, be tuu
be feti nleke li Nyɔ-ɔ wu deendi le be ni be doonchi yi.
ŋwaani bani bəniij, wu be wu ŋge gii naa bee ŋge.”

21 Jiso dza lɔŋ lii, ŋεŋ si bəniij bε biee be giki nya yibe
lε fijkaa fi nya-a, li yih yi muntofi-i. **2** ŋεŋ tè kwεε ŋku
wumu wu tè nuuŋ wi wu kifoo, ε wu bε wu gεε munini
mumfeen le fijkaa filu-u. **3** Jiso se tee le, “Ntee beŋ cheen
le, kwεε ŋku wuni wu nuuŋ fiee bε kifoo, nyε wu yaa
bəniij bani bəchu. **4** Bəniij bəchu bε nyε, nyε baa nuuŋ
tsuu yi biee bi bee bi yisε nsij bi shooshi likwiij. Se nuuŋ
le kwεεŋ wu nuuŋ bε kifoo wuni nyε fiee fihu fi yemi

li fi-i.” **5** Boɔŋŋ be Jiso be kintutu bamu tε dza be wuuyi
kii yih yi muntofi, be piɛti ta yi dzeerŋ yi be tε gwarŋ lu
be biee bi bəniŋ tε nyεε le be nachε yi lu. Jiso se tee li
bee le, **6** “Ne ŋingi baa biee bini ni? Jobε bεε cheε chi
tεtε chimumkpanj nuun te leŋ li chimu-u liwe be mεεŋ ki
bachε ke chi fεkwiiŋ kε.” **7** Be bii laa, “Wi wu ntiife, fini
gii fi ka buŋ? ε la fi gii fi doonchε le mfi kɔchɔɔ wu fi gii
fi dzɔɔ kintsii?” **8** Jiso tuu le, “Dzɔɔ yεεŋ mfi le kiiŋ wi
ni yεεŋ be benj le ne tanj dze kε. Beniŋ gii be be ŋge, be
dzɔɔ bukoŋ bweŋ be tεeki fe lii, be ni be kweŋgi le, ‘ε mi
Kinsoful! Mfi wulu bεεɔ tseketsekε. ε be kweŋgi le, kiiŋ nc
ni yike kε. **9** Mfi wu ne woo le, be tundi baa dziŋ li bintsii
li, li bintsii li, ŋge nuun li nshe-ε, ne cheŋ ke yεεŋ ke. Biee
bini kəmi bieε neε le bi saa bi ka. Se nuun le, bi doonchi
yε le nshe ma yε li mfi wulu-u kε.” **10** Jiso se tee li bee le,
“Tεεŋ gii yi ni yi tundi dziŋ be yimi, bumfɔŋ bumu gii
bu ni bu tundi dziŋ be bumu. **11** Biee bi koofi yi gii bi ni
bi doonchi li bintsii li li bintsii li. Nshe gii yi ni yi sεesi
be bunga. Dzeenj gii yi kɔɔ, chigɔŋ gii chi nuun li bintsii
bichu-u. Beŋkiki be biee bi koofi yi gii be nuun liboo, be
nyε chene li bəniŋ li. **12** Ne kεε le fe biee bini gii bi ni bi
kεti, gii ni nuun ε be kɔɔ beŋ, be ŋweki be beŋ. Be gii be
gεεŋ be beŋ, be saa beŋ li yih yi kintaashε, be tonj beŋ li
ncha-a. Be tuu be dzɔɔ beŋ kii bukoŋ bweŋ be gεεŋ be
benj li bεmfɔŋ be bəniŋ be sekí kwεεŋ li limfwe, **13** wεε
mfi wunε wu ne gii ne kεme dze le ne tee li bee kii mi. **14**
Mfi wu be dzɔ beŋ le, ne boo ke yi yinε laa, ne gii ne yo le
la le kε, **15** kifε ŋgi nnyε n'yoru li bimfimu bine-ε, mɔɔ
bufii li be-eŋ, bu bəniŋ bene be mbani-i nuun te leŋ le be

teche be bej ke dududu. **16** Beniij be gii be kabé bej, gii ni nuuj nee bechaa benné, bee be na benné, mao be ñwaana benné, mao kini kine, be nsáñ yine. **E** nee be be gii be nyé bej be se woyé bej bamu. **17** Beniij bechu gii be ni be baanini bej, kii bukoon bwej. **18** Se nuuj le, mao nuun yi mumkpañ nuuj te la bej li fa ke. **19** Kane yeeñ shéñ yine, ne se keme ntse. **20** Mfi wu ne ñej beniij be dzi-in kene kiton ki Jerosaleñ lenti, ne kee le mfi kochinøa wu be gii be siise ki. **21** E fi keti le, beniij be nuun Judiya biee be kifi be miri li beñkume, beniij be nuuj fe kiton kilu-u boche. Kiiñ wi wu nuuj li buka tuu ni bee le le fe ke. **22** Jo yi yee nuuj yi Nyø gii yi løñ ñge li Jerosaleñ kii kiñge kee, le fe fieu fichu be fi koché si be tsé le kiñwaati kee li. **23** Ñge wu nyøña gii nuuj li jo yee li bukeen be fe-e, mao be kisi bøøñ. Shéñ gii yi bee Nyø be beniij bani, yi løñ ñge wu nyøña li kwæñ wuni. **24** Be gii be wache beniij bamu be nyó, be koayé bamu be gæñ be be li tæñ yimi-i chi be ni be nuuj bømfa. Beniij be ti kii ye Nyø ke gii be been le Jerosaleñ lewe, nsiij gæñ bo fe mfi wu be koché. **25** Beñkiki be koofi yi gii be yene li jobe-ε, be li kwii li mao li muntsøñ. Li nshe-ε, tæñ gii yi nuuj li ntønye, be ñge mao dzøa yi nyøña gii yi ni ndungi yi yeti. **26** Cheneñ gii chi fe le beniij ni be keeti ni kikikiki, be gii be ni beechi kii biee bi koofiyi bi gii bi ka li nshe-ε kife biee bi liwe bichu bi kemi bunja gii bi sœœ. **27** Bedeñni beniij gii be ñej si ñwanewi shiiti bee li kiku-uj linti be bunja mao bunøña bu ñge. **28** Ke mfi wu biee bini bechi bi keti ni, ne lej we, ne tsaaki bikoo liwe, kife mfi wu Nyø gii yi soo bej we tsæketséke.” **29** Si Jiso tè yø le, tuu maa le,

“Laanche yεŋ ffee li kigume be biti bimu bichu. **30** Bi ti
bεechi mbøchε, ne biee ne kε le ndzεεŋ ye kituŋ tsεkε. **31**
Nεε le, ε ne yεŋ biee bini kεti, ne kε le bumføŋ bu Nyø-ɔ
bwεε tsεkεtsεkε. **32** Ntee beŋ chεεŋ le kiŋgøkε ki dεεni
kini nuuŋ te naa ma fuki fe biee bini bichu ka nsiŋ kε. **33**
Kiboo bee nshe gii bi ka, se nuuŋ le je yεŋ nuuŋ te naa ka
kε. **34** Dzøɔ yεεŋ mfi fe ne dengi ne jii kikuŋ, ne wundi
biee ne jeti, ne giki bufii nuuŋ li ntse wu laaŋkwiiŋ li,
jobε chilu gii chi taa chi køɔ beŋ si kintasi. **35** Fiee fi li
jobε chilu chini gii fi be li benniŋ bεchu be nuuŋ li kikoo
ki nshe. **36** Se nuuŋ le ne lemi yεεŋ ne tεεmi, ne leki li
Nyø-ɔ mfi kwi, le ε bini biee ketøɔ, yi nyε beŋ dze le ne
wεεŋ ne ka le ne se len limfwe li Ðwanewi-i.” **37** Jiso tuu
shiiŋ tiifi benniŋ li yih yi muntofi jo yεε chichi. ε bo le fe
mfoo, yεε gεεŋ tsi li ŋkumε wu biti bi Oli-if. **38** Beniŋ
bεchu se bεε feŋwεεŋ fechu li yih yi muntofi le be ni be
yiki ntiife we.

22 Mfi tε bεε tsεkεtsεkε li tsønø chi Kibele ki be mεεŋ ki
gεε kε kishee le kε, chi be teenyi le tsønø chi N'yafuwhee.
2 Bεte muntofi be nøŋa be benniŋ be tε tiifi bεnchi be Nyø-
ɔ, tε weki dzé yibe gii be wo Jiso le le munyiikøɔ li, kife be
tε chendi benniŋ. **3** Sataŋ se le li shéŋ yi Judas, wu be tε
teenyi le Iskaliyø, wu tε nuuŋ wi wu li kintutu ki bøŋ be
Jiso be yoofi ntøɔ bεfe baa. **4** Se dza gεεŋ fe bεte muntofi
benøŋa møɔ bεte bikoo bi nchi bi tε kiichi yih yi muntofi.
Bee be se tuu be nachε si gii kabε Jiso li bee. **5** Be tε woo
buŋøŋ be wu, be se nachε le be gii be soonj wu kwa. **6**
Tε beŋ, se gεεŋ bεchi weki dzé yi gii nyε Jiso li tsøŋ yi
bee mfi wu kintutu ki benniŋ le nuuŋ ye fe kε. **7** Jobε chi

tsənə chi Kibele ki bε mεεŋ ki gεε kε kishee le kε, chi bε ti
seeti ŋwaane kinjko li tsənə chi N'yafuwēe chini tè bε chi
kōchε. **8** Jiso se biee ton Pita bee Jəəŋ tee le, “Gεnε yεεŋ
nε nachε biee bi tε gii te ji tsənə chini lu.” **9** Be bii li wu
laa, “O wəki le tε gεεŋ te nachε nuuŋ fεŋ?” **10** Tuu le,
“Woo yεεŋ, mfi wu nε giŋgi nε lii li kito-oŋ, nε gii nε
ŋεŋ wumū ε wu too dzəo le tεnε-ε, nε biee wu li yih yi
gii gεεŋ le lu-u. **11** Nε biee nε tee li te yih wulu le, Wi
wu ntiife biitəo laa lo-oŋ wu bəniiŋ bε ndəndε wu bee
bəoŋ bee bε kintutu gii be ji Tsənə chi N'yafuwēe lu nuuŋ
fεŋ le? **12** Gii doonchε benj lonj wu nyɔŋa le yih yi ləwe-e
ε bε bəseyi bε nachε, nε se nachε biee bije bilu lu.” **13**
Be tε gεεŋ be ŋεŋ biee nεε yεεŋ si Jiso tε tee be. Be se
biee be nachε biee bije bi Tsənə chi N'yafuwēe lu. **14** Le
mfi bε kōchε, Jiso bee bəoŋ bee bε ntonj bε be shee be
jii biee. **15** Dza tee li bee le, “Ntuu ŋkəŋgisi ŋge le nji
Tsənə chi N'yafuwēe chini bε benj nse ŋεŋ ŋge wu bεε. **16**
Nε kεε le, mεεŋ yε nji Tsənə chini kε nsiiŋ fi bε fi kōchε
mfi wu Nyɔ gii yi ni yi sekī bumfəŋ bwee.” **17** Dzə fika,
nyε kiyɔoni li Nyɔ-ɔ tee le, “Kə yεεŋ nε woŋ benj bεchu
nε tase. **18** Ntee benj le, mbεεchε li dεenī ŋgenu limfwe,
mεεŋ yε ntuu ŋ'woŋ mbiij me gwεεŋ wu kitī ki leendī
i mani kε, nsiiŋ gεεŋ bo mfi wu bumfəŋ bu Nyɔ-ɔ naa
bu bε.” **19** Dzə kibele, nyε kiyɔoni li Nyɔ-ɔ, booyε nyε li
bee tee le, “Yiiŋ yi yεŋ yi mi nyε kii benj. Nε feti yεεŋ ni,
nε se ni ne kiimi mi.” **20** Se nuuŋ le, si be tε mεeshi njε,
dzə fika kweeŋ le, “Fika fini nuuŋ leh wu fwεŋ wu Nyɔ
ji bε ŋgəŋ meŋ me bo kii benj. **21** Se nuuŋ le, yike yεεŋ
nε woo! Wi wu gii kabε mi njiiø biee fεni tεε wu! **22** Nε

keε le, Ijwanewi gii geεej neε si Nyɔ tè nachε. Se nuuj le, ηge wu nyɔŋa wε wu wi wu kabε wu.” **23** Be se bεchi be biiti li yi yi bee laa, wi wu nuuj fe ηwaani fini ffee lε bee lenti nuuj noo le? **24** Be tè dza be bεchi bitechine li yi yi bee laa, ε noo wu nuuj wi wu nyɔŋa le bee lenti le? **25** Jiso se tee li bee le, “Bεmfɔŋ be laŋkwiiŋ kεmi buŋga lε bεniŋ be bee lεwe, bεniŋ be sekí kwεεŋ se tiiti le be ni bε teenyi be le bintɔŋ bi bεniŋ le. **26** Se nuuj le, nuuj fi te nuuj le be beŋ ke. Wi wu nyɔŋa le be-eŋ lenti ni dzeti le ε wu ηwaŋ wu bwi, wi wu nuuj kikoo ni nuuj si wi wu nindi li beŋ bεchu-u. **27** Wi wu nyɔŋa nuuj wu la, ε wi wu yemi jii biee mɔɔ, wi wu deeki le? ε neε wi wu yemi jii biee ni? Se nuuj le, mi wε le be-eŋ lenti si wi wu nindi li be-eŋ. **28** Si nshiiŋ ηiŋgi bumfa mfi kwi ni, ε neε beŋ bani be ti nuuj be mi. **29** Fi fieε le, neε si Baa wεŋ nyε mi bumfɔŋ le ni nseki, mi nyε o te bumfɔŋ li be-eŋ le ne ni ne sekí. **30** Mi nyε o le ke ne ni ne jii, ne wundi biee kintsii kimumkpaŋ lε ntɔ wεŋ, ne se shee li bεkabara, ne ni ne sekí Bini bi Iselεε bi yoofi ntsɔ bife.” **31** Jiso dza teeŋ Pita le, “Simu, Simu, biche o ηεŋ, Satan fio buŋga buchεkine beŋ bεchu le buu bamu neε si wi ti fεeti giij buu mumfεε lε. **32** Se nuuj le, nlεkɔɔ Nyɔ li wεε le, kiŋ shεŋ ya ni bo li mi-i ke; Mfi wɔɔ kaari o teeŋ bufii bwo, o nyε buŋga li beŋwaana-a.” **33** Pita tee le, “Taa, ε fi nuuj le ηgeεŋ ncha ke le ηkwi, ke mi wε neε tεε wε.” **34** Jiso tee li wuu le, “Pita, woo ntee wε, Nyineshee gii ke yi tengi beŋ, nuuj o faaŋ mi kinga kitεεtε le o kii ye mi ke.” **35** Jiso dza bii li bee laa, “Ne kiimi mfi wu ntɛ ntonj beŋ babi wu kwa nsij, bεbabí be bikpɔ nsij, si ne te denji lε, ne te foo ffee ni?”

Be tuu le, “Wohoo, tε tè fuki ye ffee ke.” **36** Se tee li bee le, “Li dεeni, ε wi kεmi babi wu kwa, kε babi, mwε dzø. ε wi kεmi ye nyø yi dzinj ke, mwε kabε ndu ye go nyø. **37** Ntiitø fini ni kife ffee fi be tè tsεε le Kiŋwaati ki Nyø-ø le, ‘Bε tè fa wu bε beniij bε bifi’, fi kεmi le fi ka bε mi dεeni. Nε kεε le biee bi bε tè tsεε kii mi, bi bεε bieε bi kochε bichu.” **38** Be biee be dzake be tee le, “Taa biche ø ηεη, tè kεmi baa nyø yi dzinj fietu.” Tuu le, “Gεε yεη le.” **39** Jiso dza bo li kiton kilu bee bøøη bee bε kintutu be bεchi be yεki li ηkume wu Biti bi Oli-if, nεε si tè shiij feti. **40** Le be yεε be bo fe be tè giŋgi, tee li bee le, “Nε lεki yεεη li Nyø-ø le kiij mοnchε ni be le be-eη, yaa beη ke.” **41** Si tè tee le, tuu kiŋgi gεεη bo nεε si nuuη wi løη tεtε chi gεεη chi bo le, se toŋ nūŋ fekwiij lεki li Nyø-ø le, **42** “Baa wεη, øø køngisi lø, ø tsaaki fika fi ηge fini li mi-i. Se nuuη le, fεrε nεε si ø køngisi, ø fe ke si ηkøngisi ke.” [**43** Le lεke le, nchindaa wu Nyø shee liboo bε li wuu, nyε wu bunga. **44** Jiso tè nuuη, ε shéη yee tè bee ηge. Te tuu lεki li Nyø-ø bε bunga, lingisi, kiyubε kee sεyi fekwiij si bitetee bi ηgo-øη.] **45** Le lεke li Nyø-ø mεeshi, to lijiŋ fe bøøη bee bε kintutu, ηεη si nshiij fe be fiøøη be liiti. **46** Se bii li bee laa, “Nε tuu liiti løø ni? Dzatse yεεη we ne lεke li Nyø-ø kii mοnchε ni be le be-eη, yaa beη.” **47** Nεε si tè mεεη yeti le, kintutu ki beniij le buse ε tè nuuη Judas wu wi kintutu ki bøøη be Jiso be yoofi ntsø bεfe baa wu tè tuuti mbaanj. Gεεη li Jiso lichiŋ le koke wu. **48** Se nuuη le, Jiso bii li Judas laa, “O wεki le ø koke Ηwanewi, le ø doonchε le bε køø wu ni?” **49** Bøøη bee bε kintutu-u bε te nuuη li wuu lichiŋ ηεη ffee fi tè keti, be tuu be bii laa, “Taa, tε wachε

beniiñ bani ni?” **50** Wumu le bee lenti, keri kintooy ki kigɔŋe ki mfwu wu kikoo ki bête muntofi. **51** Jiso waŋ le, “Kiiŋ wi ni tuu maoŋ ke,” biee koŋ li kintooy ki wi wulu ki biee ki kobe. **52** Beniiñ be tè bee le be koo Jiso tè nuun bête muntofi be nɔŋa be nɔŋa, be bikoo bi beniiñ nchi be tè kiichi yih yi muntofi maō beniiñ be sekì kwɛenj. Bii li bee laa, “Nε be le ne koo mi ne bee be nyó maō bimboki kee ne bee le ne koo nuun wih ni? **53** Ntuu nuun tɛebeŋ li jo li jo fe yih yi muntofi ne te koŋ li mi-i ke kii la? Se nuun le, wuuŋ mfi wu nuun ne fe fieu firu, mfi wu bunga bu kijibε-ε.” **54** Beniiñ belu biee be koo Jiso be giingi be wu fe la wu kikoo ki te muntofi-i, Pita se biki lejij mfiŋ. **55** Be geenj be kuke wi la kintikinti be shee be woɔnsi. Pita se be shee te bee be. **56** Si wi tè duti le, ŋwaŋ wu nime wu kwɛenj wumu wu tè nindi fe la wulu-u dza ŋej Pita ε wu shee. Biche wu li lii bujɔŋ tee le, “Wi wuni bee nuun te bee wi wulu.” **57** Pita biee faaj tee le, “Kwɛenj wuni, ŋkii ye wi wulu ke.” **58** Le mfi tuu kiingi niiŋ, wi wumu tuu ŋej wu, tuu tee le, “O nuun te wumu li kintutu ki bee.” Se nuun le Pita tee le, “Nyuj, nuun ye wi wu be ke.” **59** Le mfi tuu geenj bo si ntaj mumkpaŋ le, wi wumu tuu sone le, “Cheenj, cheenj wi wuni bee nuun bee wu, kife nuun te wi wu Galilii.” **60** Pita tuu faaj tee le, “Nyuj wuni, ŋkii ye fieu fiɔŋ tiiti ke.” Si tè meenj yeti le, mfwaa mumkpaŋ nyineshee biee yi tɔɔŋ. **61** Le Taa fiiki yi, lii yee bike be yi Pita. Pita kimi n'yɔru wu Taa bee yɔ li wuu le, “Fe nyineshee gii yi tɔɔŋ beŋ, nuun oo faaj mi kinga kitete le o kii ye mi ke.” **62** Dza fe bo lekuun, de kwe ŋge. **63** Beniiñ be tè kemi li Jiso-o se beechi be yendi, be tuki

wu, **64** Be kaŋ wu ndu li bushi, be tee li wuu le, “Dεεni doonchε kintomfɔŋ ki Nyɔ-ɔ ko. ɔ tee wi wu soorj wε.”

65 Be tuu be tsuki wu bε ntsoonj njge be bifisi wu. **66** Le butuu woo, bεniiŋ be sekij kweεŋ be bεte muntofi be nɔŋja be nɔŋja, mɔɔ bεniiŋ be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ banchε yi bεchu. Si be tε banchε lε, be biee be dzo Jiso be gεεŋ be wu fe be tε shiiŋ be sekij bεnsa fe. **67** Le be gεεŋ be wu lε, be tee li wuu le, “ɔɔ nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tε kaache kεε, ɔ tee bee.” Tuu li bee le, “ɛ mi ntee beŋ, ne te beŋ ke. **68** ɛ mi mbii ffee li be-εŋ, ne te tuu ke. **69** Se nuuŋ le, mbεεchε li dεenj ɔwanewi gii shee lε kibεnε ki kigɔŋε ki Nyɔ yi bung-a-a.” **70** Be dzakε be bεchu be bii laa, “ɛ wε wu nuuŋ ɔwanε Nyɔ ni?” Tuu li bee le, “Fi fies si ne tee le.” **71** Be se tee le, “Tε tuu tε geendi wumu le bε tee bee la. Tε woo baa ffee fi wu kweenj kituŋ be kimfime kee.”

23 Si kintutu ki bεniiŋ be tε sekij bεnsa tε tee lε, be se dza be bεchu be dzo Jiso be giŋgi be wu fe Pailεt. **2** Le be gεεŋ be bo fe, be bεchi be kayi biee kii wu, be tiiti le, “Wi wuni deŋgɔɔ bifisi kweεŋ wuseŋ, fεŋgɔɔ le kiiŋ bεniiŋ ni be suuti kiŋwaati li Kaisa Mfɔŋ wu Lom ke, tuu tiiti le nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tε kaache, fi doonchi le ε wu mfɔŋ wumu.” **3** Pailεt bii li Jiso laa, “ɛ wε Mfɔŋ wu Bejuu ni?” Jiso tuu li wuu le, “Fi fies si o tee.” **4** Pailεt dza kweenj li bεte muntofi bεnɔŋa bεnɔŋa be kintutu ki bεniiŋ lε ki tε nuuŋ fe le, “Mεεŋɔ ki ɔŋj bubieε bu wi wuni-i ke.” **5** Be bεchu tuu be kunyi wu le, “Wi wuni deŋgɔɔ tiifi bεniiŋ li kweεŋ kwikwi wu Judiya feti le be ni be tεεmi bikoo. Tε bεchi Galili, dεenj yani wε feni.” **6** Le Pailεt woo fini lε, se bii laa, “Wi wuni nuuŋ wi wu Galili ni?” **7** Be beŋ,

se tuumi Jiso fe Mfɔŋ Hεrɔ, kife ε wu, wu tè səki kimbə ki kwεεŋ le kilu, ε tè nuuŋ Jerosaleŋ li mfi wulu. **8** Be gεeŋ be Jiso, le Mfɔŋ Hεrɔ ŋεŋ wu, yi dzɔɔŋ wu ŋge, kife tè shiiŋ wuki kii wu, se bichi limfwe le gii naa ŋεŋ wu, tuu nəki te le semuke Jiso nuuŋ fe fiee fi doonchi bunga bu Nyɔ-ɔ. **9** Se bəseyi bii biee li Jiso-o bujɔŋ, le fi nuuŋ lε, Jiso ba nshiiŋ. **10** Fε tè biiti lε, bεte muntofi bεnəŋja bεnəŋja, bε bεniiŋ bε tiifi bεnchi bε Nyɔ-ɔ lemi te fe be kayi binseŋ kii Jiso. **11** Mfɔŋ Hεrɔ bee bεniiŋ bee bε nchi-i se dza be bεchi be yεndi be gaashi wu, be chuumε wu ndu yi dzeεŋ li bwij, be too wu be tuumi wu lijin fe Pailεt. **12** Si fi tè nuuŋ lε, Pailεt bee Mfɔŋ Hεrɔ tè kεmi mbani, le tuu boo yεlu be to nsaj. **13** Si be tè tuu Jiso lijin lε, Pailεt konchε bεte muntofi bε nəŋja bε nəŋja mɔɔ bεniiŋ bε tè səki kwεεŋ, tuu konchε bεniiŋ bεchu. **14** Be banchε, tee li bee le, “Nε bee ne bε bε wi wuni fεni le fetɔɔ bεniiŋ tεεmi bikoo, mi ntaaɔ lε biee bini-i lεnti li lii yine-ε, biche yεεŋ ne ŋεŋ, mεεŋɔ ki ŋεŋ li biee bi ne kayi kii wu bini le wu fεɔ fimu kε. **15** Mfɔŋ Hεrɔ mεεŋɔ ki ŋεεŋ te kε. Fiee fiee fi fe le kaari tuumi wi wuni li bee li. ŋεŋ yεεŋ le fiee nuuŋ yε lu fi wi wuni fe fi nuuŋ bε wo wu buwo kε. **16** Si fi nuuŋ ni ŋgii mfiaamfie wu bu mfiaamfie nchinε li wuu gεeŋ.” **17** [Si fi ti shiiŋ fi nuuŋ le mfi wu Tsɔnɔ chi N'yafuwεe, Pailεt kεmi le buu wi mumkpaŋ li yih ncha-a, nyε li bεniiŋ li si nchi wu be tè gβεŋgi tiiti.] **18** Bεniiŋ bεchu se dza be waŋ lewe ŋge le, “Mεeshi bε wi wuni! ɔ buu nuuŋ Baraba li yih yi ncha-a ɔ nyε li bee li!” **19** Baraba wuni tè nuuŋ li yih yi ncha-a kife tè bεchi kρε li kitɔŋ kilu-u tuu wo wi. **20** Pailεt woo lε se yo li bεniiŋ

bëchu-u, kife tè wëki le chine li Jiso-o. **21** Se nuuŋ le, be tè tuu be wëndi nëe le, “Taaŋ wu li kintaan li! Taaŋ wu li kintaan li!” **22** Pailët se tuu kween li bee kinga kiteetë le, “Bë taaŋ wu kii la? Bubiës bu wu fe nuuŋ la? Mmeeŋjø ki ñenj ke fíee fi bibifi fi wu fe fi nuuŋ bë wo wu ke! Ngii mfiiaŋ wu nchine li wuu.” **23** Be ba be wëndi lewe ñge le bë taaŋ wu li kitaan li, ñ'wanu wu be yaa Pailët. **24** Bëdëeni, Pailët sondë nsa wulu, chine li wuu, le be fe bë wu li ñkongisë wu be-e. **25** Se tuu buu Baraba li yih yi ncha-a, nuuŋ wu wu be tè biiti, ε tè bëchi kpe li kiton kilu-u wo mao wi. Se buu Jiso nyé li bee si be tè wëki. **26** Be biee be dzo Jiso be giingi bë wu. Si be tè giingi le, be bike bë wumu kuuki litoo bukoon bwee nuuŋ le Simu, ε tè nuuŋ wi wu Seliŋ. Be koo wu be gëe kintaan li Jiso-o wu fe ñgenge too biki Jiso. **27** Bee be se giingi, kintutu ki bëniij le ñge biki wu. Le bee lenti tè nuuŋ bukeey bamu bë tè dii be fayi bë ñge bee. **28** Jiso se dza fiiki yi tee li bee le, “Bukeey bë Jerosaleŋ kiiŋ ne ni ne dii kii mi ke. Ne dii yeeŋ nuuŋ kii bikoo binε, mao bi baoŋ bëne-ε. **29** Ne këe le jo bëe yee limfwe yi bëniij gii be ni be tiiti le, ‘Kinëetine kinøja këe ki bukeey bë nuuŋ kaa bë mëej saa ki bie ke baoŋ ke, mao bë mëej saa ki nyé ke baoŋ mbeey ke.’ **30** Li mfi wu wëe, bëniij gii be ni be dzengi li bëŋkume bë nøja-a le, ‘Weyë yeeŋ li bee li’, li bë ntë-εŋ le, ‘Baanyë yeeŋ bee’. **31** Be gii be ni be dzengi le, kife ε bë feti ñwaani bini biee bë kiti ki mëej tsøŋ, be se fe niŋ bë kiti ki wonde kitun.” **32** Si be tè giingi bë Jiso le, be tè giingi te bë bëniij bë ncha bamu bëfe, le be gëeŋ be wo të be. **33** Be se gëeŋ bë be, be bo kintsii kimu ki bë teenyi le,

Kingefi, be biee be taar Jiso fe li kintaan li, be taar te moa beniiŋ be ncha be befe baa li bintaar li mumkpaŋ le kibene ki Jiso ki kigoŋe, wumu le kibene kee ki kimese. **34** Jiso tuu dza tee le, “Taa, feeki bibifi bi beniiŋ bani, kife be kii ye ffee fi be feti ke.” Beniiŋ belu se dzə ndú yi Jiso be ton kaŋ lu le be gache li yi yi bee. **35** Si biee bini bichu tè keti be Jiso le, beniiŋ tè lemi fe be bichi. Beniiŋ be tè sekí kweeŋ tuu be bechi be chōrisi wu, be kweeŋgi le, “Te fii beniiŋ bamu, fi te yi yee deen. E ti nuuŋ kinsofu ki Nyɔ tè kaache yi tsaa!” **36** Beniiŋ be nchi-i tè be, be yendi wu, be nyee wu moa mbiin me mgbanyi, **37** be tiiti le, “Oo ti nuuŋ Mfɔŋ wu Bejuu, o fi yi ya.” **38** Be tè tsəe kinjwaati be ta le kikoo ki Jiso-o lewe le, “Wuni nuuŋ Mfɔŋ wu Bejuu.” **39** Wumu li beniiŋ be ncha-a be be tè shiŋe li kintaan li fe baa, dza bechi gaashi Jiso, tiiti le, “E nee we o ti nuuŋ kinsofu ki Nyɔ tè kaache ni? Fi yi ya le, o fi te bee.” **40** Wumu we se woo ffee fi wumu we kween, wame wu, bii li wu laa, “O chendi ye Nyɔ ke ni? O we li ñge-e te nee si wu. **41** Tee we kwi-i baa cheeŋ nuuŋ kinsomfu ki biee bibifi bi te tè fe-e. Wi wuni kwiiŋ ffee mœŋ ki fe ke ffee fi bifi ke.” **42** Wi wu ncha wulu se tuu tee le, “Jiso, ke o ni o kiimi mi mfi wu o gii o ni o sekí bumfɔŋ bwo.” **43** Jiso tuu li wuu le, “Ntee we cheeŋ le beŋ yani tee we gii te ni te nuuŋ kintsi ki Bujoŋ bu Nyɔ-o.” **44** Le ni giŋgi si jobe bikaa yoofi ntsə bife, wiŋ nyiŋ, lekuuŋ dza le jin kweeŋ kwikwi, geen bo si jobe bikaa biteetu le femfo-o, **45** Ndu yi ti gatini yih yi muntofi lenti biee yi baté kintikinti yi to biŋke bife. **46** Le Jiso ni nuuŋ li kintaan li, dza waŋ lewe ñge le, “Taa, mi nyeo fiana yęŋ li tsąŋ ya-a.” Le tee le, biee yindę

n'yindine wu kimerise. **47** Te Kikoo wu bəniij bə nchi-i
wu tè lemi fe wε ŋεŋ ffee fi ka, nyε kiyoɔni li Nyɔ-o tee le,
“Cheeŋ, cheeŋ, wi wuni bee nuuŋ findzɔŋ siŋ.” **48** Beniij
bəchu bə tè turi fe le be ŋεŋ ffee fi ka, be dza be kuuki li
bela bə bee ε be ta tsan lifa. **49** Nsáŋ yi Jiso chichi tè bə yi
len fi yi-i nuuŋ mfiij yi se bichi ffee fi tè keti. Bamu tè
nuuŋ bukeen be tè dzeti Galilii be biki wu. **50** Wumu tè
nuuŋ li mfi wεε bə teenyi wu le Jøse, ε tè nuuŋ wi wu
li kiton ki Bejuu le kimu ki bə tè teenyi le Arimatia. Tè
nuuŋ wi wu dzeeŋ məo wi wu tsaaŋ le Nyɔ lii, gii tεŋgi
mfi wu Nyɔ gii yi bε yi ni yi sekí bumfɔŋ bu bwee. Tè
nuuŋ tε wi wu kintutu ki bəniij bə tè sekí bənsa-a. Se
nuuŋ le, tè mεεŋ ki beŋ ke ffee fi bε tè seese le bε fe bε
Jiso ke. **52** Geεŋ fe Pailεt, leke gwini chi Jiso-o. **53** Pailεt
beŋ, geεŋ se shiiki gwini chilu, fieεme fe ndu-u, geεŋ giiki
le dziŋ yi bε tè cho le kimba-aŋ, yi bε ti mεεŋ saa wi le ki
geε ke. **54** ε tè nuuŋ jobε chi nachε le bε le li Jobε chi
bəshiinshi, ε tè she neε niiŋ le jobε chi bəshiinshi chilu
bəchi. **55** Bukeen be tè dzeti Galilii be biki Jiso baa, biee
Jøse le dziŋ, be ŋεŋ si bε giki gwini chi Jiso le dziŋ. **56** Be
dza fe, be to li bela bε bee, be geεŋ be fe mεεŋ me dzeεŋ
me seendi me bε tè shiiŋ be fweti goon lu. ε tè nuuŋ jobε
chi bəshiinshi, be shi fe, si nchi wu be weki.

24 Jobε chi bəshiinshi bε chi ka, mεεŋ le ŋ'wori li jobε
chi ŋkosi li fuu li. Bukeen baa, dzə mεεŋ me be tè nachε
be geεŋ fe dziŋ fe-ε. **2** Le be geεŋ be bo fe, be ŋεŋ ε bε
biŋgi tete chi be tè baŋε fweeŋ wu dziŋ ye lu. **3** Be le be
geεŋ le dziŋ le lu. Be ti mεεŋ ki ŋεŋ ke gwini chi Taa Jiso-o
le ke. **4** Be len fe be teti maa. Fi ka le buniŋ bamu bεfe tè

lenj li bee lichinj, ε be chuumε ndú yi ncherere yi miεnjini.

5 Bukeεŋ bəlu tè chεŋ ŋge, be biee be toŋ bikoo bi bee fckwiij. Bunij baa bii li bee laa, “ε la fi ne wεki wi wu mεŋ yoŋ li biŋkwi-i linti? **6** Wu feni ke, wu bo we li kwe-e. Ne kimi ffee fi tè tee beŋ mfi wu ne tè mεŋ Galili. **7** Te tee le, ‘Bε kəmi baa le bε nyε ɿwanewi li tsəŋ yi bənij bε bifi-i, be taŋ wu li kintaŋ li, ke bo jo taa, bo li kwe-e.’”

8 Be kimi ffee fi Jiso tè tee li bee. **9** Be dza fe dzinj, be kaari be to liŋj be gεŋ be tee biee bini bichu li bɔŋ bee bε kintutu bε yoofi ntsø mumkpaŋ məo bənij bεchu bε tè biki wu. **10** Bukeεŋ bε tè tee ffee fi te ka filu li bɔŋ bε nto-onj bε Jiso baa tè nuuŋ Maariya Madalinj, Joana məo Maariya wu ni Jeeŋ bε bukeεŋ bamu. **11** Be woo tefε chilu lamfaa, be faaj mbeenche. **12** Se nuuŋ le, Pita tè dza neε we, letε gεŋ bo fe dzinj felu, guume biche le dzinj lelu, ŋεŋ nuuŋ ndú yi miεfii yi bε tè fiεme Jiso fe ye. Se biee dza karisi tuu liŋj be chεŋ kii ffee fi ka. **13** Fi tè dza fi ka le, booyaa bənij bamu bεfe bε tè biki Jiso tè dza Jerosaleŋ be giingi li kitonj kimu ki bε teenyi le εmayo, ki tè nuuŋ si bεma mfomenyaaj mbochu fe. **14** Be tè giingi be tiiti li yi yi bee kii biee bi tè ka bini bichu. **15** Si be tè tiiti biee bini be tuu fe le, Jiso kibε tè bε dengi bee be. **16** Fiee fimu fe le be kεε ke wu ke. **17** Jiso se dza bii li bee laa, “ε la fi ne tiiti kii fi li yi yine si ne giingi ni?” Si tè bii le, be tuu be lenj be nshiij li menshi me bee. **18** Wumu le bee lenti wu bukoŋ bwē tè nuuŋ le Klofas bii li wuu laa, “ε wε kwaaw wu nuuŋ kilo Jerosaleŋ feni wu mεŋ ki woo ke biee bi ka li jo yini ke ni?” **19** Bii laa, “Biee bi la?” Be tuu le, “Biee bi tuu bi ka bε Jiso wu Nasare. Wi wuni tè nuuŋ ntomfɔŋ

wu Nyɔ, biee bi tè feti mɔɔ bi tè tiiti tè nuuŋ bintewa bi biee lε. Te nuuŋ wi wu nyɔŋja li Nyɔ-ɔ limfwe bε li bəniiŋ bəchu-u. **20** Bete muntofi bənɔŋja bənɔŋja bε bəniiŋ bε səki kweeŋ wuseŋ tuu be nyε wu le bε wo. Bε se taanŋ wu li kintaanŋ li. **21** Te tè bichi limfwe li wuu le, ε wu wu gii buu bəniiŋ bε Iselεε li tsanŋ yi ŋge-ε. Se nuuŋ le, bεŋ yaa jo taa si biee bini tuu bi ka. **22** Fimu fiee le bukeenŋ bamu li kintutu kiseŋ be be tee ffee fi fieengi bee, le be tuu be bo be gεeŋ fe dzinŋ taantaanŋ, **23** be mεeŋ ki ŋeŋ ke gwini chee le kε. Le be kaari be to lijinŋ, be tee le be ŋeŋ baa bənchindaa bε Nyɔ-ɔ si kifiee, be tee be le Jiso wε we. **24** Bəniiŋ bamu li kintutu kise-εŋ gεeŋ fe dzinŋ felu be ŋeŋ nεε si bukeenŋ baa be be tiiti, se nuuŋ le, be se mεeŋ baa ki ŋeŋ Jiso ke.” **25** Jiso kweeŋ li bee le, “Yeee, bibere bini, shén yine yee wεe ŋge le nε beŋ biee bi bəntomfɔŋ bε Nyɔ-ɔ tè tiiti. **26** Nε kii yε le Kinsofu ki Nyɔ tè kaache tè kəmi le ki ŋeŋ bəŋge bani, ki se le li bunɔŋja bu kii ni?” **27** Jiso se bəchi naanyi li bee biee bichu bi be tè tsεε le Kijwaati ki Nyɔ-ɔ kii wu, mbεeche li bi Mɔɔse tè tsəki, gεeŋ bo fe bi bəntomfɔŋ bε Nyɔ-ɔ tè tsεε. **28** Le be be be bo li kitonŋ ki be tè giingi fe kεe lichinŋ, Jiso fe kεe ketɔɔ fe. **29** Be leke wu ŋge be tee le, “Te gεeŋ te tsi. Lεkuuŋ jinŋ laa ŋge, mfi gεeŋɔ ŋge,” Se beŋ le gεeŋ tsi bee be. **30** Be se gεeŋ, le be ni be jii biee, dzɔ tsee yi kibelete, nyε kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, booyε nyε li bee. **31** Mfwaa mumkpanj nεεlε, lii yibe gwiye, be se biee be kεe wu. Jiso la be lε lii. **32** Be shε be tiiti li yi yi bee le, “Mɔɔ shén yisεŋ bee yi yuuse mfi wu bee tiiti li bee li lε dze, fe bee naanyi biee bi lε Kijwaati ki Nyɔ-ɔ li bee li ni?” **33** Be se biee

be dza mfwaa mumkpan li mfi wulu-u be to Jerosaleŋ.
Le be gεεŋ, be ŋεŋ bəŋŋ be Jiso be kintutu be yoofi ntsɔ
mumkpan baa ε be banche kintsii kimumkpan be bəniŋ
bamu be gii be shiiŋ be biki wu. **34** Be tee le, “Cheŋ, Taa
wuseŋ boo li kwe-e. Bee taa wu buse le Simu lii.” **35** Be
tuu be tee te be fiee fi tè ka be le dze, be naanyε mɔɔ si
be be kεε wu mfi wu bee booyi kibele. **36** Nεε si be tè
mεεŋ be tiiti le, Jiso kibεε dza buse le bee lenti yesi be le,
“Kimbone nuuŋ be ben.” **37** Be dzakε be keeti, be tè cheŋ,
be beechi le be ŋεŋ baa nuuŋ ŋkuubee. **38** Se bii li bee
laa, “Nε chendi la? Fi geen fi ne mεŋε mi? **39** Biche yεεŋ
ne ŋεŋ tsan yεεŋ be bikaa bieŋ ne se kεε le ε mi kibεε.
Mɔnche yεεŋ yi yεεŋ ne kεε, kife ŋkuubee ti kεmi ye nyāŋ
be biŋkomfu si ne ŋεŋ mi kεmi ni kε.” **40** Le tee le, biee
doonche tsan yee be bikaa biee li bee. **41** Be biche Jiso, be
woo bujɔŋ, be ta maa. Fi yaa be mbeenche le ε wu. Dza bii
li bee laa, “Nε kεmi baa fiee fijε feni ni?” **42** Be dzɔ kinke
ki nsuuŋ yi be kuni, be nyε wu. **43** Fi ji le be lii. **44** Se tee li
bee le, “Biee bi ne ŋεŋ bεŋ bini nuuŋ bi ntε ntiti beŋ kii
bi mεεŋ tεεbeŋ. Ntε ntee le, biee bichu bi be tè tsεε kii mi
le bənchi be Mɔɔse-ε, be le Biŋwaati bi bəntomfɔŋ be Nyɔ-
ɔ mɔɔ le kirwaati ki n'yɔɔnche, kεmi le bi be bi kɔchε.” **45**
Se gwiye bufii bube, be kεε biee bi nuuŋ le Kirwaati ki
Nyɔ-ɔ. **46** Se tee le, “Be tè tsεε le, Kinsofu ki Nyɔ tè kaachε
kεmi le ki ŋεŋ ŋε ki kwi, ke bo jo taa, ki bo li kwe-e. **47** Fi
se fiee te le, be gii be beechi Jerosaleŋ be ni be fenjisi li
bitoŋ bichu-u kii bukoŋ bwē, le bəniŋ bəchu fiiki shén
yibe, Nyɔ feeki bifi bi bee. **48** ε beŋ bani ne gii ne ni ne
tiifi biee bini bi ne ŋεŋ baa be lii yinε. **49** Yike yεεŋ ne

woo, ñgii ntuumi nya yi Taa tè kaachë beñ lu. Si fi nuunj
lε, ba yeeñ fe kitoñ kini ne ni ne tengi buñga bu gii bu
shee liboo bu bε li be-enj.” **50** Dzɔ be bo bε be fe kitonj
kili-u, le bee be geeñ be bo li kitonj ki Bεtani lichiñ, tsaaki
bibenu biee liwe, tiñ mwε li bee. **51** Si tè mεenj tingi mwε
li bee lε, biee dza yeki liboo, se yee layε. **52** Be se nyε
kiyɔɔni ki nɔña li wuu, be se dza fe be to Jεrosaleñ be
kineetine ki kinɔña li shéñ yi be-e. **53** Be tè giñgi be shiiti
li yih yi muntofi, be yɔɔnchi Nyɔ mfi kwi.

၂၁၂

၁ Fe mbεεchε-ε Je tè nuuŋ lu. Je yilu tè nuuŋ be Nyø, Je yilu tè nuuŋ Nyø. **၂** Yi tè nuuŋ lu fεmbεεchε-ε be Nyø. **၃** Nyø tè tøŋ biee bichu kεti li tsaq yee li. Fiee fimu nuuŋ yε lu mao nuuŋ fimumkpaŋ fi be tè tøŋ fuki yi siŋ kε. **၄** Kemøo ntse li yi yee li, ntse wulu se nuuŋ kiŋ'wofu li benniŋ li. **၅** Kiŋ'wofu kilu bendi kεε li kijibε-ε, kijibε kilu se nuuŋ te nyiimi kiŋ'wofu kilu kε. **၆** Wumu tè nuuŋ lu wu Nyø tè tøŋ bukoŋ bwee nuuŋ le Jøøŋ. **၇** Tè be le tee kii kiŋ'wofu kilu, le leŋ lε nsa wu ki-i lejiŋ, le ke se fε benniŋ bechu gεe shéŋ li kiŋ'wofu kilu-u. **၈** Wu wu Jøøŋ kibεe tè nuuŋ yε kiŋ'wofu kilu kε. Tè be nεe le leŋ nuuŋ lε nsa wu kiŋ'wofu kilu-u lejiŋ. **၉** Kiŋ'wofu ki cheεŋ ki doonchi kiŋ'wofu li benniŋ bechu be tè be li nshe yini-i. **၁၀** Te nuuŋ li nshe yini-i, nshe yini nuuŋ yi Nyø tè tøŋ kεti li tsaq yee li, se nuuŋ le, benniŋ be nuuŋ be li nshe yini-i se ti mεεŋ wu ki kεε kε. **၁၁** Tè be li nshe ye-e, benniŋ bee se ba wu ki fi kε. **၁၂** Se nuuŋ le, li benniŋ bechu be tè fi wu, be gεe shéŋ li wuu, nyε bunŋa li bee le be ni be nuuŋ bøøŋ be Nyø-ø. **၁၃** Bøøŋ be Nyø-ø bani nuuŋ yε be be bie be biki ηgøŋ me kini-i, ke be kiŋkøŋgise ki wi-i, ke bierø chi wiwoŋ kε. Be bie baa be biki nuuŋ bierø chi nuuŋ chi Nyø-ø. **၁၄** Je yilu tè to wiwoŋ se tsiiŋ le bee li lenti, tè yisε be kiŋkøŋgise ki Nyø-ø be cheεŋ. Te tè ηεŋ bunøŋa bwee. Bunøŋa bu nuuŋ bu Iŋwaj wu dza fε Tee li kwa. **၁၅** Jøøŋ tè leŋ lε nsa lejiŋ kii wu se dzεŋgi tiiti le, “Wuni nuuŋ wi wu ntè ntiiti kii wu ηkweŋgi le, ‘Wi wu bεe le mi jιŋ kuuŋ yεki mi, kife tè saa wu nuuŋ lu, nse naa nuuŋ lu.’” **၁၆** Si wu yisε be kiŋkøŋgise ki Nyø-ø le, se nyεεo bee bechu

kiŋkɔŋgise li kiŋkɔŋgise-ε. **17** Tε kii baa le Nyɔ tè nyε
benchi keti li tsan yi Mɔɔse-ε. Se nuuŋ le, kiŋkɔŋgise ki
Nyɔ-ɔ be cheεŋ be bieε bi keti li tsan yi Jiso Krai. **18** Wi
nuuŋ ye lu wu saa wu ŋεŋ Nyɔ ke. ε nεε ʃwani kwaa wu
ba nεε wu wu nuuŋ li Tee li lichiŋ wu feɔ tεebeŋ se kεε yi.
19 Fini nuuŋ fиеe fi Jɔɔŋ tè tee mfi wu bikoo bi Bejuu bi
Jerosaleŋ tè toŋ bεte muntofi be beniŋ be kini ki Lebi-i le
be bii li Jɔɔŋ li laa, ε wu noo le. **20** Jɔɔŋ tè mεεŋ ki faaŋ ke
ntusu mbifu wu be ke. Tε yɔ be kimfime kee le, “ε mi wu
nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tè kaache ke.” **21** Be se bii li wuu laa,
“ɔ se nuuŋ noo? ɔ nuuŋ Elaja ni?” Se tuu li bee le, “ε mi
Elaja ke.” Be se tuu be bii li wuu laa, “ε we Ntomfɔŋ wu
Nyɔ we ni?” Se faaŋ. **22** Be se tuu be bii li wuu laa, “ɔ se
nuuŋ noo? ɔ tee le la kii kikoo ko? Tee nεε bee, te kεmε
fиеe fi te karisi baa te gεεŋ te laŋe li beniŋ be bee be toŋ
bee.” **23** Jɔɔŋ se tuu li bee si Esaya wu ntomfɔŋ wu Nyɔ tè
tee le, “ε mi je yi dzεŋgi libuka le, ‘Be leeki dze yi Taa yi
ni yi nuuŋ tsaan.’” **24** Beniŋ bani tè nuuŋ Befarasii be tè
ton be. **25** Be bii li Jɔɔŋ li laa, “ɔ se nuuŋ ye Kinsofu ki Nyɔ
tè kaache, ke Elaja, ke Ntomfɔŋ wu Nyɔ weε ke, o se tè lisi
beniŋ li dzɔɔ kii la?” **26** Jɔɔŋ se tuu li bee le, “Nlisɔɔ fieŋ
beniŋ nuuŋ li dzɔɔ kwaa, se nuuŋ le wumu we lu li be-
enj linti, ne se te kεε wu ke. **27** ε wu wu bεεɔ le mi-i jiŋ,
mmεεŋɔ ki kɔche ke le mfanche kikpɔ kee ke.” **28** Fиеe fini
fihu tè keti nuuŋ Betani Dzɔɔ yi Joodaan liwiŋ fe Jɔɔŋ tè
lisi beniŋ li dzɔɔ. **29** Le butuu woo, Jɔɔŋ ŋεŋ si Jiso bεε, se
tee le, “Biche yεεŋ ne ŋεŋ, wuni nuuŋ ʃwanε Nshɔɔŋ wu
Nyɔ yi tsakisi bibifi bi li nshe-ε! **30** ε wu wu ntuu ntiiti kii
wu ŋkweŋgi le, ‘Wi wumu bεεɔ le mi-i jiŋ wu ko wu yaa

mi, kifé tè saa wu nuuŋ lu nkosi, nse naa ntuu nuuŋ lu.’

31 Mi kibee ntè nkii ye mao wu ke. Se nuuŋ le, ntè mbé nlisi benniŋ li dzoo le ke benniŋ be Iselée se kee wu.” **32** Jœŋ tè tuu kweeŋ le gii leŋ le nsa wu Jiso lejiŋ tee le, “Ntuu ñen si Fiana shiiti yi bee liboo si kibime le, yi be yi geri li wuu. **33** Mi kibee ntè nkii ye mao fieŋ wu ke. Se nuuŋ le, wi wu tè ton mi le mbé ni nlisi benniŋ li dzoo tè tee li mi-i le, ‘Wi wu o gii o ñen si Fiana shee liboo yi be yi geri li wuu, e wu wu gii ni lisi benniŋ nuuŋ li tsan yi Fiana yi Waan li.’ **34** Fini nuuŋ ffee fi ntè ñen, nse ntuu nlemi le nsa wulu lejiŋ ntiiti le wi wuni nuuŋ ñwané Nyø.” **35** Le butuu woo, Jœŋ tè tuu leŋ fe tè lemi be bœŋ bee be kintutu-u befe. **36** Dza ñen si Jiso dengi keti, tee le, “Biche yeeŋ ne ñen, wuni nuuŋ ñwaan Nshœŋ wu Nyø.” **37** Le bœŋ bee be kintutu-u be befe baa woo si wu tee le, be se dza be biki Jiso. **38** Jiso fiiki yi ñen si be biki wu, bii li bee laa, “Ne weki nuuŋ la?” Be bii li wuu laa, “Labai, o tsiŋ feŋ?” (Bukooŋ bu Labai buni nuuŋ le, “Wi wu Ntiife wu Nyøja.”) **39** Jiso se tuu li bee le, “Be yeeŋ ne ñen.” Be geŋ be ñen fe tè tsiŋ. Bee be shi nsiŋ lekuuŋ jiŋ. Mfi wu be tè biki wu tè nuuŋ nee si jobe bikaa binne le femfo-o. **40** Wi mumkpaŋ li benniŋ be befe be tè woo si Jœŋ yo be se dza be biee Jiso tè nuuŋ Andolo ñwaani Simu Pita. **41** Andolo wulu geŋ mfwaa mumkpaŋ goŋ ñwaani wu Simu, tee li wuu le, “Te ñen baa Kinsofu ki Nyø tè kaache kituŋ” (ki nuuŋ le Krai). **42** Se nuuŋ le, se dzo Simu geŋ be wu le Jiso-o. Jiso biche wu ni fwiŋ, tee le, “E we Simu wu ñwané Jœŋ. Be gii be ni be teenyo we le Sefa.” (Bukooŋ bu Sefa buni nuuŋ le Pita). **43** Le butuu

woo, Jiso se ɳeŋ le gii geeŋ kimbe ki Galili. Geeŋ ɳeŋ Fili, tee li wuu le, “O biki mi.” **44** Fili wuni tè nuuŋ wi wu li kiton ki Besaida-a. Kiton kini tè nuuŋ ki Andolo bee Pita. **45** Fili se geeŋ goəŋ Natanya tee li wuu le, “Te ɳeŋ baa wi wu Mɔɔse tè tsεε lε Kiŋwaati ki banchi kii wu be ki bentomfɔŋ be Nyɔ tè tsεε te kii wu we kituŋ. Wi wuni nuuŋ Jiso wu Nasare wu ɳwanε Jɔse.” **46** Natanya tuu li wuu laa, “Fiee fi dzeenŋ nuuŋ naa fi bo Nasare ni?” Fili tee li wuu le, “Be o ɳeŋ.” **47** Jiso dza ɳeŋ si Natanya bεε, tee kii wuu le, “Biche yeeŋ ne ɳeŋ, wi wuni we nuuŋ wi wu Iselεε kibεε. Ntse wu kimfi nuuŋ ye li wuu bwiŋ ke.” **48** Natanya se bii li Jiso laa, “O geenŋ o se kεε mi?” Jiso tee li wuu le, “Fe Fili bee bεε le teenŋ we, nuuŋ ε mbee saa mi ɳeŋ we le kinyi ki kiti ki fig lε kεε.” **49** Natanya tuu li wuu le, “Labai, ε we ɳwanε Nyɔ! ε we Mfɔŋ wu Iselεε!” **50** Jiso se tee li wuu le, “O se beŋɔ deεni kifε mi nteeo li we-ε le mbee nsaa mi ɳeŋ we le kinyi ki kiti kεε ni? O gii o ɳeŋ biee bi kuu bi yeki bini.” **51** Jiso se tuu tee li wuu le, “Ntiitoo beŋ cheenŋ cheenŋ le ne gii ne ɳeŋ si kiboo gwiye, banchindaa be Nyɔ-o yeki, be shiiti li ɳwanεwi-i.”

2 Le jo bo taa, be tè gii be feti tsənə chi bugoo lε li kiton ki Kana-a kimbe ki Galili, ni Jiso nuuŋ fe. **2** Be tè teenŋ tε mɔɔ Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u fe tsənə chilu-u. **3** Mbiiŋ tè dza me ma, ni Jiso ku li wu tee li wuu le, “Be mεεŋ ye be kεmi mbiij ke.” **4** Jiso tuu li wu le, “Kwεεŋ, o kuti li mi kii la? Mfi wεŋ mεεŋø saa ki kɔchε ke.” **5** Ni tee li beniiŋ be gabí baa le, “Fiee fichu fi wu tee le ne fe, ne fe.” **6** Teεεŋ tè gii yi nuuŋ fe busɔɔ yi be tè fe be ta. Teεεŋ yini nuuŋ yi Bejuu tè shiiŋ be giki dzɔɔ le, be tsootsi

bikoo bi bee lu, le be ni be wuuti le Nyɔ lii. Tɛnɛ chi mumkpaŋ tè dzeti bɛ tasa bɛ dzɔɔ le si gwii mfomenyaanɔ ntsɔ bɛtiinu Mbochu bɛ tasa gwii bɛ yoofi ntsɔ bɛtiinu. 7 Jiso dza tee li bɛniij bɛ gab-i bɛlu le, “Kwɛ yɛɛŋ dzɔɔ ne yiiki tɛɛŋ yini lu.” Be se kwɛ dzɔɔ be yiiki le tɛɛŋ yilu-u, yi yisɛ. 8 Se biee tee li bee le, “Kɔbi yɛɛŋ yimi dɛenɛ ne gɛɛŋ bɛ yi fe te gab-i.” Be se kɔbi be gɛɛŋ bɛ yi. 9 Te gab-i fi dzɔɔ yilu mɔŋ, woo ε yi to mbiij. Mɛŋɛ laa mani mbiij buti fɛŋ le. (Se nuuŋ le, bɛniij bɛ gab-i bɛ tè kwɛ dzɔɔ yilu te kii fe me buti fe.) Te gab-i teeŋ nyuŋ wutso, 10 bii li wuu laa, “Bɛniij ti bɛɛ be saa be gache nuuŋ mbiij mɛ dzeeŋ fe tsənɔ-ɔ, fe bɛniij woŋ be fuke kituŋ, be se gache mɛ ti dzeeŋ ye ke maa. ɔ tuu ɔ gɛɛ fio mbiij mɛ dzeeŋ ɔ bɛ bɛ me nuuŋ dɛenɛ ni?” 11 Fini tè nuuŋ fiee fi ŋkosi fi doonchi bunɔŋa bu Jiso fi tè fe le biee bi doonchi bunɔŋa bwē li. Tè fe fiee fini li kitoŋ ki Kana-a ki kimbe ki Galili. Si tè fe le, fi se doonche bunɔŋa bwē, bɔɔŋ bee bɛ kintutu gɛɛ shéŋ li wuu. 12 Lɛjɪŋ le lu, Jiso dza bɔɔ Kapanuj bee ni mɔɔ bɛŋwaani bɛ bunij bɛ bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u, bee be tsi le jo niiŋ. 13 Jobe chi Tsənɔ chi Bɛjuu chi bɛ teenyi le N'yafuwe tè bɛɛ tsɛketsɛkɛ, Jiso dza yɛɛ Jerosaleŋ. 14 Le gɛɛŋ bo li yih yi muntofi-i, ŋɛŋ bɛniij bɛ te kabini bɛnaŋ bɛ nshɔɔŋ mɔɔ bibimu mɔɔ bɛ tè fikisi kwa ε be sheeyɛ. 15 Dzɔ bɛkuu nachɛ seh lu, kooŋ be bɛchu bɛ wu, kooŋ mɔɔ nshɔɔŋ bɛ bɛnaŋ buu li yih yi muntofi-i. Se tuu taashe kwa wu bɛniij bɛ tè fikisi kwa baa, bache bideŋ bi bee, 16 tee li bɛniij bɛ tè kabini bibimu baa le, “Dzɔ yɛɛŋ biee bini ne dza bɛ bi feni. Kiŋ ne ni dzɔɔ yih yi Taa ne tuu yi to yih yi waŋ ke.” 17 Si tè

tee le, bɔɔŋ bee be kintutu-u biee be kimi ffee fi be tsɛɛ
le Kirjwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Kirjkɔŋgise ki nɔŋja ki ŋkem̩ li
yih ya-a gii ki wo mi buwo.” **18** Bikoo bi Bejuu le se bii li
wuu laa, “Fiee fi doonchi bunɔŋja bwo fi o nuuŋ o fe le o
doonchɛ li bee li le be nyɛ baa we bunga bufere fini nuuŋ
la?” **19** Jiso tuu li bee le, “Shaanshe yeeŋ yih yi muntofi
yini, ŋgii ntuu ndzɔɔ jo taa kwaan ŋkari nleeki yi we.” **20**
Bejuu bɛlu se bii li wuu laa, “Fi tɛ dzɔ biya mbaanyɛɛ ntsɔ
busɔɔ ŋgwanu yih yi muntofi yini, o se gii o dzɔɔ fio nuuŋ
jo taa o leeki yi we ni?” **21** Se nuuŋ le, Jiso te tiiti kii yih
yi muntofi yini le nuuŋ yi yee. **22** Bedeɛni, mfi wu tɛ bo li
kwe-e, bɔɔŋ bee be kintutu-u tuu be kimi le fini nuuŋ ffee
fi tɛ tiiti fieɛ. Be se ben ffee fi nuuŋ le Kirjwaati ki Nyɔ-ɔ,
be ben te mao n'yɔru wu Jiso tɛ yeti. **23** Si Jiso tɛ nuuŋ
Jerosaleŋ fe Tsɔnɔ chi N'yafuwhee chini ni, bɛniŋ ŋge tɛ
gɛɛ shéŋ li wuu kii biee bi doonchi bunɔŋja bwē bi tɛ
feti. **24** Se nuuŋ le, Jiso tɛ mɛɛŋ ki gɛɛ ke ffee bufii bwē lk
bee ke, kifɛ tɛ kii bɛniŋ bɛchu si be nuuŋ. **25** Tɛ mɛɛŋ ki
waŋ ke le wi wumu shee tee wu kii wumu ke, kifɛ wu
kibɛɛ tɛ gii kii ffee fi wiwoŋ kɛmi le mwe shéŋ.

3 Wi wu kintutu ki Befarasii wumu tɛ nuuŋ lu be teenyi
wu le Nikodemu, ε tɛ nuuŋ wi wu kintutu ki bikoo bi
kwɛɛŋ wu Bejuu le. **2** Wi wuni dza be le Jiso butuu teeŋ
wu le, “Labai, te kii le o nuuŋ Wi wu Ntiife wu dza fe Nyɔ-
ɔ, kifɛ wi nuuŋ ye lu wu nuuŋ ni feti ŋwaani bini biee bi
doonchi bunɔŋja bu Nyɔ-ɔ bi o feti bini fuki le Nyɔ ye be
wu nsij ke.” **3** Jiso tuu li wuu le, “Ntiitɔɔ we cheɛŋ cheɛŋ
le, ε be mɛɛŋ ki bie ke wi li bierɔ chi feŋ ke, mwe tɛ naa
ŋɛŋ bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ ke.” **4** Nikodemu bii li Jiso laa, “Be

nuuŋ bε geen bε se tuu bε kaari bε biε wi wu ta kituŋ le?
Mwε nuuŋ tuu kaari to lε ni shéŋ le tuu ka biε wu ni?” **5**
Jiso tuu li wuu le, “Ntiitoo we cheeŋ cheeŋ le, ε wi mεeŋ
ki keme ke bierø chi dzøø le møø chi Fiana ke, ke nuuŋ te
le le bumføŋ bu Nyɔ-o ke. **6** Wiwoŋ ti bii wiwoŋ, Fiana bii
fiana. **7** Kiiŋ wa ni te we le mi nteeo li wε-ε le bε kemi le
bε kaari bε biε beniŋ bechu li bierø chi feŋ ke. **8** Mfiee ti
keti si yi kɔŋgisi, oɔ wuki si yi keti, se nuuŋ le, o nuuŋ te
tee laa yi buti feŋ, ke laa yi giingi feŋ le ke. ε le si fi fiε
bε wi wu keme bierø chi fiana yi waan le.” **9** Nikodemus se
ta maa laa, “Fini nuuŋ fi ka niŋ le?” **10** Jiso tuu li wuu le,
“O nuuŋ wi wu tiifi beniŋ bε Iselεε, o se te kεε fini ni? **11**
Ntiitoo li wε cheeŋ cheeŋ le, te tiiti nuuŋ ffee fi te kii, te
lemei le nsa lejiŋ nuuŋ li ffee fi te ŋεŋ, se nuuŋ le ne se
beenchi yε li ffee fi te tiiti ke. **12** ε ntiti biee li be-eŋ bi li
nshε yini ne te beŋ ke, ne se naa ne geen ne se beŋ fe mi
ntee nuuŋ bi li kwεεŋ wu Nyɔ-o? **13** Wi nuuŋ yε lu wu tè
saa wu yεε liboo ke. ε neε wi wu tè bo lu wu bε laanjkwiiŋ,
wu nuuŋ ɻwanewi. **14** Si Møøse tè shiŋε yø yi be tè fe bε
kikwa li kiti libuka, ε le si bε kemi le bε shiŋε ɻwanewi le,
15 le ke møø nuuŋ noo wu gεε shéŋ li wuu le, mwε gii
naa keme ntse wu kimakε. (aiōnios g166) **16** Nyɔ tè gbeεŋ yi
kɔŋgi nshε yini ŋge, yi se toŋ ɻwani wu mumkpan, le ke
møø nuuŋ noo wu gεε shéŋ li wuu le, mwε te la ke, mwε
keme nuuŋ ntse wu kimakε. (aiōnios g166) **17** Nyɔ ti mεeŋ ki
ton ke ɻwani li nshε yini le bε saa beniŋ le be we nsa ke.
Tè toŋ wu nuuŋ le, bε buu be bu busu. **18** Wi wu gεε shéŋ
li wuu nuuŋ te we nsa ke. Se nuuŋ le wi wu mεeŋ ki gεε
ke shéŋ li wuu ke, ke mwε weø nsa kituŋ, kife mεeŋø gεε

ke shéŋ li bukoonj bu Jwane Nyɔ-o wu nuuŋ wu kwaan ke.

19 Be gii be sondə nsa le yini dze, kife kinj'wofu be kεε
li nshε, benniin se tuu be kɔɔŋgi fi bee nuuŋ kijibε yeki
kinj'wofu. Be kɔɔŋgisi le kife binjε bi bee nuuŋ bibifi. **20**
Wi kwikwi wu feti kinge ki bifī ti baanini kinj'wofu, te
bo fe kinj'wofu nuuŋ ke, le kiiŋ kinge kee tuu ki yene fe
waan ke. **21** Se nuuŋ le wi wu feti biee bi chεεŋ ti bεε li
kinj'wofu, le kinge kee ni ki yengi si ki wi wu nuuŋ be
Nyɔ.” **22** Lejin ləlu, Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u dza be
gεεŋ kimbe kimu ki Judiya. Bee be se gεεŋ be nuuŋ fe, lisi
beniin li dzɔɔ. **23** Jɔɔŋ tε lisi te benniin li dzɔɔ li kiton ki
ɛnɔŋ li Salij lichiŋ kife dzɔɔ te nuuŋ fe ŋge. Beniin tε bεε
lisi be li dzɔɔ. **24** Fini tε nuuŋ be mεεŋ saa wu li yih yi
ncha-a ki lii ke. **25** Bɔɔŋ be Jɔɔŋ le be kintutu-u bamu
be wi wu Juu wumu tε dza be bechi bitechinc kii yi yibe
tsootsi le be ni be wuuti le Nyɔ lii. **26** Bɔɔŋ be kintutu-u
be Jɔɔŋ le dza be gεεŋ fe Jɔɔŋ li, be tee li wuu le, “Labai,
wi wu nεε wu nε tuu nε nuuŋ li Dzɔɔ yi Joodaaŋ luwin
lɔɔ, wɔɔ tε tiiti ŋge kii wu wε, wi wulu lisɔɔ te benniin li
dzɔɔ, benniin bechu se giŋgi baa nuuŋ fe wuu.” **27** Jɔɔŋ
tuu li bee le, “Wi nuuŋ te nuuŋ fiee fimu fuki fe Nyɔ fe le
ni nuuŋ fi nsij ke. **28** Beŋ kibεε ne nuuŋ ne leŋ le nsa
wεŋ lejin le ntε ntee le ε mi wu nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tε
kaache ke. Se nuuŋ le, be tε toŋ mi le nsaa ntoo mbaaj li
ki-i. **29** Nyuŋ wutso nuuŋ wi wu kεmi kwεεtso. Nsaŋ yi
nyuŋ wutso yi lemi li nyuŋ wutso wulu lichiŋ yi wuki jε
yi nyuŋ wutso, ti wuki bujɔŋ si yi wuki jε ye le. ε le si mi
ŋ'we te deenι ε mi n'yise be kineetinε. **30** ŋkεmi nεε le ni
ŋkuu ŋgiŋgi nuuŋ limfwe, nse ntuu lejin.” **31** Wi wu dza

liboo kuu yeki benniij bechu. Wi wu li nshe yini-i, nuuj wi
wu li nshe yini-i tiiti kii biee bi li nshe yini-i. Wi wu dza li
kwεεŋ wu liboo li yeki wi kwi, **32** mwε lemi le nsa wu biee
bi wu ŋεŋ be bi wu woo lejij. Se nuuj le wi nuuj ye lu
wu beenchi ffee fi tiiti ke. **33** Wi kwi wu beenchi ffee fi
tiiti nuuj wi wu doonchi le teendəo ffee filu le Nyɔ tiiti
ye cheεŋ. **34** Wi wu Nyɔ ton ti yeti nuuj je yi Nyɔ, kifε
Nyɔ nyε ye wu Fiana, yi be nyε te fiche ke. **35** Te ɿwanj
kɔŋgɔo ɿwanj, wu se nyc biee bichu li tsan yee li. **36** Wi
wu gεε shεŋ li ɿwanj, ke mwε keməo ntse wu kimake. Wi
wu mεεŋ ki woo ke li wuu ke, nuuj te kemε ntse ke. Wεε
wi, sheŋ fuuti yεε Nyɔ be wu kituŋ. (*aiōnios g166*)

4 Jiso tè dza kεε le Beferasii woo baa kituŋ le fetəo tuu
lisi benniij be kintutu-u li dzəo ŋge, yeki Jɔɔŋ. **2** Se nuuj
le, ε mɔɔ Jiso kibεε wu gii lisi benniij li dzəo ke, ε bɔɔŋ bee
be kintutu-u kwaa be tè lisi benniij li dzəo. **3** Le kεε le, dza
le kimbe ki kwεεŋ wu Judiya wulu, tuu karisi tuu lijin le
ki Galilii. **4** Tè kemi le ka dze yi kimbe ki Samaaria. **5**
Gεεŋ bo li kitɔŋ ki Samaaria kimu ki be teenyi le Sika, ε ki
tè nuuj li we wu Yako tè nyε li ɿwani wu Jɔse-e lichiŋ. **6**
Kitoo ki dzəo yi Yako tè chij tè nuuj fe. Si Jiso tè dende
fioŋ le, se shee li kitoo ki dzəo yilu-u lichiŋ. Mfi tè nuuj
si jobε bikaa yoofi ntso bife fenshaanj. **7** Kwεεŋ wumu wu
li kwεεŋ wu Samaaria wulu dza be le chee dzəo fe, Jiso se
tee li wuu le, “Nyε mi dzəo ŋ'woŋ.” **8** Te nuuj ε bɔɔŋ be
kintutu-u be Jiso-o tè gεεŋ fe la nyɔŋa le be go biee bijε. **9**
Kwεεŋ wulu bii li Jiso-o laa, “O nuuj wi wu Juu, nnuuŋ wi
wu Samaaria, fi geεŋ fioŋ tuu lεki dzəo li mi-i?” Kwεεŋ
wulu tè tiiti le, kifε Bejuu tè nyamisi benniij be Samaaria.

10 Jiso tuu li wuu le, “Bee nuunj le o ni o kii nya yi nuunj yi Nyø, mœ wi wu tiiti li we-e le o nyø wu dzøø, bee nuunj o lækø wu, wu nyø we dzøø yi beki mfi kwi.” **11** Kweeñ wulu se kaari bii li Jiso-o laa, “Baa, o kemí ye ñkaa wu kwe dzøø le ke, si kitoo kini seri ni, o gii o dzøø yini dzøø feni yi beki mfi kwi? **12** Fi nuunj le o ko o yaa taa wuseñ wu Yakø wu tè chinj kitoo kini gæ li bee li ni, yi wu kibee tè woñ fe dzøø yilu, bœñ bee woñ te fe, nyán yee woñ te fe ni?” **13** Jiso tuu li wuu le, “Wi kwi wu woñ dzøø yini ndœøj meejø wu wonde li mwæ-e. **14** Se nuunj le, mœ nuunj noo wu woñ dzøø yi ñgii nnyø yini le, ndœøj nuunj te naa wonde li wuu ke. Dzøø yi ñgii nnyø li wuu yi gii yi dza yi to ntuuñ wu dzøø yi buti li wu-u mfi kwi, yi gii yi dende yi nyø wu ntse wu kimake.” (*aiōn g165, aiōnios g166*) **15** Kweeñ wulu se tee li Jiso-o le, “Baa, nyø mi ñwaani yini dzøø ke ndœøj te naa tuu le wonde li mi-i le ni mbæe feni ntuuti dzøø ke.” **16** Jiso tee li wuu le, “Gene o teenj nyuma nee wu be.” **17** Kweeñ wulu tuu li wuu le, “Ñkemí ye nyuñ ke.” Jiso se tee li wuu le, “O teeñ cheeñ si o tee le o kemí ye nyuñ ke le. **18** O kemø bunij betiinu, wu o nuunj be wu deenj nuunj ye mœ wa ke. Fiee fi o tee fiee cheeñ.” **19** Kweeñ wulu tee li Jiso le, “Baa, mi ñeñgœø deenj le e we ntomfœø. **20** Bete taa besenj tè shiij be leki Nyø li ñkume wuni, beñ Bejuu se kwenji fine le benij kemí le be ni be leki li Nyø-o nuunj Jerosaleñ kwaa.” **21** Jiso tuu li wuu le, “Kweeñ, beñ ffee fi ntiiti fini. Mfi beesø wu ne gii ne ni ne leki li Taa Nyø nuunj ye li ñkume wuni mœ nuunj Jerosaleñ ke. **22** Beñ benij be Samaaria leki li Nyø-o ne kii ye ffee fi ne leki li fi-i ke, bee Bejuu te leki li Nyø-o, te kii wi wu te leki lu, kife

kinsofu keti nuuŋ li Bεjuu li. **23** Se nuuŋ le, mfi bεεɔ, wu se bεεɔ kituŋ wu bεniŋ bε leki li Nyɔ-o cheεŋ cheεŋ gii be ni be leki li Taa Nyɔ li fiana-a bε li cheεŋ li. Baŋŋ ɲwaani bεniŋ bε Taa Nyɔ wεki le be ni be leki li wuu. **24** Nyɔ nuuŋ Fiana, bεniŋ bε leki li yi-i se kεmi le be ni be leki li yi-i li fiana bε li cheεŋ li.” **25** Kweεŋ wulu se tee li Jiso le, “ŋkiiɔ le Kinsofu ki Nyɔ tε kaache bεe kεε, ki bε teenyi le Krai. Mfi wu ki naa ki bε, ki gii ki naanyε biee bichu li bee li.” **26** Jiso tee li wuu le, “Mi wu n'yeti li wε-ε wuni ε mi ki.” **27** Nεε li mfi wulu, bɔɔŋ bε Jiso bε kintutu-u tuu karisi be bεε. Bimfimu wonde be le yetoo bε kweεŋ. Se nuuŋ le, wu be wumu ti mεεŋ ki bii kε li wu-u laa, wεki la le, kε laa Jiso yeti bee kweεŋ wulu kii la le? **28** Kweεŋ wulu se shε shaŋ ye yi dzɔɔ fe, kaari gεεŋ fe kitonj, gεεŋ tee li bεniŋ li le, **29** “Bε yεεŋ ne ŋεŋ wumu wu bee tee mi ffee fichu fi ntε nsaa mi mfe. Wi wuni nuuŋ bo Kinsofu ki Nyɔ tε kaache kilu ni?” **30** Beniŋ bo li kitonj kilu be bε fe Jiso-o. **31** Nuuŋ ε bɔɔŋ bε kintutu-u bε Jiso-o tε shε be leki Jiso be tiiti li wuu le, “Labai, ji ffee.” **32** Se nuuŋ le, Jiso tε tuu li bee le, “ŋkemɔɔ biee bije bi ŋgii nji nε se kii yε bi kε.” **33** Bɔɔŋ bee bε kintutu-u se ta maa li yi yi bee laa, “Wumu bee shε wu bε biee bije wu nyε wu ni?” **34** Jiso se tee li bee le, “Bije bieŋ nuuŋ le mfe ffee fi wi wu tonj mi wεki, mɔɔ le mεeshi nime chee chichu. **35** Mɔɔ ne tee baa fine le shεɔ kii nεε, le mfi wu ŋ'wechε bε nεε ni? Ntee benj le, tsaaki yεεŋ lii liwe ne biche ne ŋεŋ si biee yεri bieε li wε le bε weri. **36** Wi wu wechi kεmi kinsomfu kee, banchi bijinε giki li ntse wu kimakε, wi wu ntɔyε bee wi wu ŋ'wechε se gii be ni be nεki li ffee fi mumkpaŋ. (aiōnios

g166) 37 Fini tiifi le ŋgangaa chini nuuŋ cheeŋ chi tiiti le, ‘Wumu ti tɔyi, wumu se weri.’ **38** Mi ntɔŋɔ beŋ le ne geeŋ ne ni ne wechi biee bi ne ti mceŋ ki niŋ ke. Beniiŋ bamu tè niŋ, ne se le baa li bujɔŋ bu nime chi bee.” **39** Beniiŋ be Samaaria ŋge li kiton kilu tè gee shéŋ li Jiso kii ffee fi kweeŋ wulu tè tee li bee le Jiso bee tee ffee fichu li wuu fi tè saa wu fe. **40** Bedeeni, fe be tè be be ŋen Jiso, be lɛke le tsi bee be. Se beŋ, bee be tsi jo faa. **41** Beniiŋ ŋge tuu be gee shéŋ li Jiso-o kii tefc chee. **42** Beniiŋ belu se tee li kweeŋ we-e le, “Te gee baa shéŋ li wuu nuuŋ ye kii n'yɔru wa ke. Te woo baa be bintooŋ bisen, te se kεe le wi wuni we Kinsofu ki nshe yini cheeŋ.” **43** Jo yi faa yilu ka, Jiso dza giingi Galili. **44** Wu kibee te nuuŋ ε wu saa wu tee le be ti guundi ye ntomfɔŋ wu Nyɔ li kweeŋ we-e li ke. **45** Le geeŋ fesi Galili, beniiŋ be fe fii wu kife be tè ŋen biee bi te fe fe tsənɔ-ɔ Jerosaleŋ kife be tè nuuŋ te fe tsənɔ chilu. **46** Jiso tè tuu kaari geee Kana wu kimbe ki Galili fe tè fiiki dzɔɔ yi to mbiij feε. Tè nuuŋ ε wi wu nyɔŋa wumu tè nuuŋ li kiton ki Kapanu-uŋ, ŋwani wu nyuŋ gendi. **47** Le wi wu nyɔŋa wulu woo le Jiso bee dza Judiya wu be Galili, se geee fe wu-u, soon bɔ li wuu le bɔ be wonche ŋwani, le we le kwe wa. **48** Jiso se tee li wuu le, “Fuki fe ne ŋen biee bi doonchi bunɔŋa bu Nyɔ-ɔ, be bintε wa bi biee siŋ, ne te gee shéŋ li mi-i ke.” **49** Wi wu nyɔŋa wulu tee li wuu le, “Baa, be nee te ni te beki, ŋwanen ni kwi.” **50** Jiso tuu li wuu le, “O giingi, ŋwana gii temi.” Wi wulu tè beŋ ffee fi Jiso tee li wuu, biee dza giingi. **51** Si tè beki lε, bee bɔŋ bee be nime bike, be tee wuu le ŋwani temo. **52** Se tuu bii li bee mfi wu be bechi ntεemε. Be se tee li wuu le,

“Tuu nuuŋ mfo si jobε kikaa kimumkpaŋ le fenshaan li, kiŋkeŋke kilu chine li wu-u.” **53** Te ŋwaj wulu se tuu kimi le ε nee mfi wulu wu Jiso tuu tee li wu-u le, “Nywana gii temi.” Wu mao yih ye chichi gεe shéŋ li Jiso-o. **54** Fiiŋ fiee fi doonchi bunəŋja bu Jiso-o fi kinga kife fi tè fe mfi wu tè dza Judiya bεe Galilii.

5 Lejiŋ lelu tsənə chi Bejuu le chimu tè nuuŋ Jerosaleŋ, Jiso se yee fe. **2** Kitoo ki dzəo le kimu tè nuuŋ fe be teenyi le jé yi Hiburu le Bəsaida, ki tè nuuŋ li Fweeŋ wu Mbaŋ wu Nsháŋ li lichiŋ. ε be tè gwaŋ biji fe bitiinu, **3** bəniŋ be chigo-ɔŋ tè turi fe ŋgoŋkwe-e be, binyee, be biŋkere mao be ŋgwe kəo be. [Be tè shiij be gimi fe be tengi mfi wu dzəo gii naa yi dza yi ni yi səesi. **4** Nchindaa wu Taa wumu tè shiij bεe fe li mfi-i li mfi-i, lii səesi dzəo yilu. Wi wu ŋkosi wu saa wu le le mfi wu nchindaa wulu səesə dzəo yilu, ke mwε gii temi li chigoŋ chee li mao chi nuuŋ niŋ le.] **5** Wi wumu tè nuuŋ fe ε wu gɔŋ biya mbaanshee ntso nyaan. **6** Le Jiso be fe ŋεŋ wu, kee le mwε tè gimi fe lindεeri, se bii li wuu laa, “O kəŋgisi le o temi ni?” **7** Wi wu tè gendi wulu se tuu le, “Baa, ŋkəmi yε wi wu nuuŋ lii mi li dzəo yini li mfi wu yi səesi-i ke. Bεe fe nuuŋ mfi wu yi səesi, ε ŋgiŋgi le nle lu, nuuŋ ε wumu saa wu le.” **8** Jiso tee li wu-u le, “Dzatse we, dzəo kiga ko, o ni o ŋgiŋgi!” **9** Mfwaa mumkpaŋ, wi wulu se biee temi, dzəo kiga kee giingi. Boo yεlu tè nuuŋ jobε chi beshiinshi. **10** Bejuu se tee li wi wu be tè wənche wεe le, “Bεŋ yaa jobε chi beshiinshi chi nchi mεŋ ki beŋ ke le o too kiga ko ke.” **11** Tuu li bee le, “Wi wu bee wənche mi bee tee le ndzəo kiga ker ni ŋgiŋgi.” **12** Be bii li wuu laa, “ε noo wu

bee tee li wε-ε le ɔ dzɔɔ kiga ko ɔ gεεŋ?” **13** Wi wu bε bee bε wənchε wulu tè kii yε mɔɔ wi wu tè wənchε wu kε, kifε Jiso tè dza kituŋ gεεŋ le li kintutu ki bεniŋ le ki tè nuuŋ fe. **14** Le ni nuuŋ lejiŋ lelu, Jiso se ŋεŋ wi wulu fe yih yi muntofi-i, tee li wuu le, “Biche ɔ ŋεŋ si ɔ temi kituŋ. Kiiŋ ɔ ni tuu ɔ fe biee bibifi kε. ɔɔ tuu ɔ fe le, kε fiee fi gii fi nuuŋ be wε gii fi bee fi yaa fini.” **15** Wi wulu dza gεεŋ tee li Bεjuu li le ε Jiso wu bee wənchε wu. **16** Bεjuu se bεchi be biindi bikaa le Jiso jinj, kifε tè wənchε wi wulu nuuŋ jobε chi bεshiinshi. **17** Jiso tee li bee le, “Baa wεŋ ti nindi mfi kwi, nse nindi nεε te le.” **18** N'yøru wuni fe Bεjuu mεeshi be waaj dzé chichi yi nuuŋ be wo wu, kifε tè mεεŋ ki ba kε nchi wuni wu tè bonde kwaakε. Tè teenyi tε Nyø le Tee, fichini yi yee le nuuŋ yεεŋ be Nyø. **19** Jiso dza tee li bee le, “Ntee beŋ cheεŋ cheεŋ le mi ʃwaj, nnuuŋ ntè fe ffee li buŋga bu bwe-εŋ kε. Nti mfeti nuuŋ ffee fi ʃinggi Baa wεŋ feti. Ffee fi Baa wu ʃwanj feti, ε nεε fi fi ʃwanj nuuŋ fe te, **20** kifε Baa wu ʃwanj wulu kɔŋgisi ʃwani se doonchi ʃwanj biee bichu bi wu wu Baa wu ʃwanj feti. Se gii tuu doonchε biee bi yεki bini li wuu, ni feti ne ʃinggi, bimfimu ni bi wondini beŋ. **21** Si Baa wu ʃwanj busi bεniŋ li kwe-e nyεε ntse li bee le, ε le si ʃwanj nyε tè ntse mɔɔ nuuŋ li noo wu kɔŋgisi le. **22** Li ntawu fe-e nuuŋ le, Baa wu ʃwanj ti sεki yε wumu kε. Wu nyεø nsawu kwikwi nuuŋ li tsanj yi ʃwani-i, **23** le bεniŋ bεchu se ni be guundi ʃwanj nεε yεεŋ si be guundi Baa we. ε wi guundi yε ʃwanj kε, kε mwe guundi yε Baa we wu toŋ wuu kε. **24** Ntee beŋ cheεŋ cheεŋ le wi wu woo je yεŋ, wu beŋ li wi wu toŋ mi-i, kε mwe kεmɔɔ ntse wu

kimake. Mwe mœej ye tuu kemi nsa ke. Wœœ wi boœ li tsaj yi kwe-e kituj, wu le li ntse-ε. (aiōnios g166) 25 Ntee ben cheej cheej le mfi bœœ, wu se bœœ kituj wu bœniij be tè kwiye gii be woo je yi ḥwanœ Nyœ, ke be woo be keme ntse. 26 Fi se fœœ le, kife si ntse dzeti li Baa wu ḥwa-anj, ε le si wu nyœœ buŋga li ḥwa-anj le ntse ni dzeti te nuun li ḥwanj wulu-u. 27 Wu nyœœ te buŋga li ḥwa-anj le ni sondini bœnsa, kife ε ḥwa-anj wulu wu nuun ḥwanœwi. 28 Kiin bimfimu ni bi wondini bej li fini ke. Mfi bœœ wu bœniij bechu be nuun le dzinj gii be woo je ye, 29 be se bochœ le dzinj yilu-u, be tè feti biee bi dzeej be bo be le li ntse wu kimake, bœniij be tè feti biee bibifi baa be saa be, be we nsa. 30 Fœœ nuun ye lu fi nuun mfe li buŋga bwe-œœ ke. Nœki nsa mbiki si ȏ'wuki, dze yi nsondini le nuun yi tsaan, kife ȏ'weki ye le ni mfeti nuun fœœ fi ȏkœngisi ke. Mfeti nuun fœœ fi wi wu ton mi kœngisi. 31 ε nlemi lejij le nsa wœ-εœ, ke fœœ fi ntiiti kœchini-i ke. 32 Se nuun le, wi wœ lu wu lemi le nsa wœ-εœ lejij, ȏkii nœœ le fœœ fi tiiti kii mi nuun cheej. 33 Ne tè ton bœniij le Jœœj li, gœœj lejij lejij le nsa kii cheej. 34 Fi nuun ye le ȏkœngisœœ le wiwoœ ni tiiti wi wu nuun mi ke. Se nuun le, n'yetœœ ni le ne se keme kinsofu. 35 Jœœj tè nuun si kiŋ'wofu ki be ton ki duti ki nyœœ kiŋ'wofu, ne se kœngi le ne ni ne nuun li kiŋ'wofu kee li, li mfi niij li, ne nœki. 36 Fœœ fimu fœœ lu fi doonchi wi wu nnuun fi yœki Jœœj. Fi nuun le, nime chi Baa wœœ nyœœ le niœœ mœeshi chini, ε biee bi mfeti bini, bi doonchi le ε Baa wœœ wu ton mi. 37 Baa wœœ wu ton mi ε wu kibœœ wu lemi te le nsa wœ-εœ lejij. Ne mœej baa saa ki woo ke je ye ke, ne se mœej baa saa ki ȏœœ ke te si nuun

ke. **38** Ne kemi ye te je ye li shéy yine ke, kife ne mœy baa ki gœe ke shéy yine li wi wu wu toj ke. **39** Ne teeti baa Kinwaati ki Nyɔ-o kife ne beechi le ε le le ne nuuj ne keme ffee fi gii fi fe ne se keme ntse wu kimake. Ffee fi nuuj le Kinwaati kini, fi tiiti ffee nuuj kii mi. (aiōnios g166)

40 Se nuuj le, ne se tuu baa ne fœngi mbœ le mi-i le ne keme ntse. **41** Ḧweki ye mpiaru wu buti li wiwo-onj ke. **42** Se nuuj le ḥkiiə bej. ḥkii nee le ne kemi ye kiŋkœngise ki Nyɔ-o li shéy yine ke. **43** Mi mbœeo li bukoonj bu Baa we-εy, ne mœy ki fii mi ke. Bee le be nuuj wi wumu wu be li bukoonj bwée li, ke weε wi wu bee nuuj ne fi. **44** Ne gii ne geenj ne se bej li mi-i, fe ne weki baa nuuj mpiaru wu dzeti fe yi yine, ne wekiye mpiaru wu dzeti fe Nyɔ yi nuuj yi kwaa ke. **45** Kiiŋ ne ni ne beechi le ε mi wu ḥgii naa ntachœ binje binœ bibifi li Baa we-εy li ke. ε Mœose wu ne leeki bufii li wu-u, wu tœchœ binje bini li Baa we-εy. **46** ε ne tè bej li Mœose cheenj cheenj, ne se bej te li mi-i, kife tè tsœe kii mi. **47** Se nuuj le si ne mœy mœo ki bej ke li biee bi tè tsœki ke, ne gii ne geenj ne se bej li ffee fi ntiiti?"

6 Lejiŋ lelu, Jiso dza geenj lenchi Libe chi Galilii, geenj luwin lœ. Libe chini be teenyi chi le chi Tiberia. **2** Kintutu ki beniij le banche le wu jiŋ kife be tè ḥœy biee bi doonchi bunœya bwée bi tè gii feti li beniij be chigoŋ si tè wœnchi be. **3** Jiso bee bœy bee be kintutu-u dza be yee be geenj be shee li ḥkumœ-ε. **4** Te nuuj li mfi wulu Tsœnœ chi Bejuu le chi N'yafuwœ tè nuuj tsœketsœke. **5** Jiso dza lœj lii, ḥœy si kintutu ki beniij le bœe le wuu, bœi li Fili laa, "Te gii te geenj te se go bije le beniij bani ji?" **6** Te gii biiti le, mœnchi Fili bu mœnche kife wu kibœ tè kii ffee fi gii

fc. 7 Fili tuu li wuu le, “Benchuki gii fee nuuŋ te kɔchɛ
wu bɛ nuuŋ bɛ go bijɛ bi wi mumkpaŋ mumkpaŋ nuuŋ
kɛmɛ niij ke.” 8 ɻwani wu kintutu wumu wu bukoonj
bwee tɛ nuuŋ le Andolo wu tɛ nuuŋ ɻwaani Simu Pita se
tee li wu-u le, 9 “ɻwaŋ wu nyuŋ wumu we feni bɛ tsée
yi bibele bitiinu bɛ nsúuŋ fiɛetu, se nuuŋ le fini nuuŋ
fi ge la bɛ kintutu ki bani bɛniiŋ ɻge ni?” 10 Jiso se tee
le, “Tee yɛɛŋ li bɛniiŋ bɛlu le be shee yɛ fekwiiŋ.” Kitɔɔ
gii ki nuuŋ fe ɻge, be tee le be shee yɛ, buniŋ kwaa tɛ
nuuŋ si bɛnchuki bɛtiinu. 11 Jiso se fi tsée yi bibele yɛɛ,
nyɛ kiyoɔni li Nyɔ-o, gache li bɛniiŋ bɛ tɛ shee yɛ baa li.
Tuu fe te le bɛ nsúuŋ yɛɛ. Wi kwikwi tɛ kɛmɛ si mwɛ tɛ
kɔngisi. 12 Be tɛ ji be fukɛ, tee li bɔɔŋ bee bɛ kintutu-
u le, “Banche yɛɛŋ biŋke bilu kiiŋ ffee fimu ni la li yee
li ke.” 13 Bɛdɛenɛ, be banche biŋke bi tsée yi bibele bi
bitiinu bi tɛ shɛ bieɛ, bi yisɛ bɛŋkaa yoofi ntsɔ bɛfɛ. 14 Le
bɛniiŋ bɛlu ɻɛŋ ffee fi doonchi bunɔŋa bwee fi tɛ fe fini,
be tee le, “Wi wuni gbeŋgɔɔ nuuŋ Ntomfɔŋ wu Nyɔ cheɛŋ
wu tɛ nuuŋ le gii be li nshe yini we.” 15 Le Jiso ɻɛŋ le
bɛniiŋ bɛlu wɛki baa le be kɔɔ wu bɛ bunɔŋa be koke wu li
Mfɔŋ wu bee, cheekiyi kaari miri li ɻkumɛ-ɛ nuuŋ fe wuu
mbiŋ. 16 Le ni nuuŋ le fɛmfo-o, bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u
bɔɔ be gɛɛŋ fe libɛ-ɛ, 17 be le le ɻgo-o be bɛchi be lenchi
be giŋgi Kapanuŋ. Li mfi wɛɛ, lɛkuuŋ tɛ jiŋ kituŋ Jiso
mɛɛŋ ki be ke fe be te nuuŋ ke. 18 Dzɔɔ bɛchi yi duŋgi,
kifɛ mfiee yi tɛɛmi tɛ gii yi keti. 19 Be tɛ kundi ɻgo be
lenchi, le be gɛɛŋ be bo nɛɛ si bɛma bɛtɛɛtu ke bɛnɛɛ, be
dza be ɻɛŋ Jiso si derŋgi li dzɔɔ li liwe bɛɛ li ɻgo-o lichiŋ.
Jaan kɔɔ be. 20 Se nuuŋ le, tɛ tee li bee le, “Kiiŋ ne ni nɛ

chendi ke. ε mi.” **21** Le be woo le, be kɔɔŋgi le be dzɔ
wu le ŋgo-o. Le be dza, be taa be ŋεŋ ε ŋgo fesi kituŋ li
ŋgeme yi dzɔ li fe be tè giŋgi. **22** Le butuu bo bu woo,
beniiŋ be tè shε li libε luwiŋ baa kimi le ε ŋgo mumkpaŋ
wu tuu nuuŋ fe, se Jiso ti mεcŋ ki le le ŋgo-o be bɔɔŋ bee
be kintutu-u ke, bɔɔŋ bee be kintutu-u dza be gεεŋ be be
mbiinj. **23** Se nuuŋ le, bɛŋgo bamu tè dza kimbe ki Tiberia,
be lenchi be be fe kintsii ki beniiŋ tè ji kibele ki Taa tè dzɔ
nyε kiyɔɔni li Nyo-o kee lichiŋ. **24** Si beniiŋ bεlu tè ŋεŋ le
Jiso tè nuuŋ ye fe ke le, ke bɔɔŋ bee be kintutu-u, be le be
bɔɔ le bɛŋgo bεlu, be lenchi be gεεŋ Kapanuŋ le be gεεŋ
be gɔɔŋ Jiso. **25** Le be gεεŋ be ŋεŋ wu luwiŋ lɔ, be bii li
wuu laa, “Labi, o be feni mfi wu la?” **26** Jiso tuu li bee le,
“Ntee beŋ cheeŋ cheeŋ le ne wεki ye mi nuuŋ kii biee bi
doonchi bunɔŋa bwen bi ne ŋεŋ mfeti ke. Ne wεki mi
nuuŋ kife ne tuu ne ji tsée yi bi bibele biee ne fuke. **27**
Kiiŋ ne ni ne nindi le ne kεmε nuuŋ bijine bi nuuŋ bi bee
ke. Nime yeeŋ nuuŋ le ne kεmε bijine bi nuuŋ bi ba bi ni
bi nuuŋ lu gεεŋ bo bu ntse wu kimake-ε. Bini nuuŋ biee
bi ɿwanewi gii nyε li be-εŋ. ε wu, wu Nyo yi Baa we gεεŋ
ŋkiki we li wuu le fi doonche le wu bɛŋɔ wu.” (*aiōnios g166*)

28 Be se bii li wuu laa, “Biee bi tè kεmi le te ni te feti bi se
nuuŋ le te feti baa nime chi Nyo nuuŋ bi la?” **29** Jiso tuu li
bee le, “nime chi Nyo chee chini, ne gεε shéŋ li wi wu
wu to-οŋ.” **30** Bεdεεni be tuu be bii li wuu laa, “Fiee fi
doonchi bunɔŋa bwo fi o nuuŋ o fe, le te ŋεŋ se te tuu tè
gεε shéŋ li wε-ε nuuŋ la? Fiee fi o nuuŋ o fe nuuŋ fi la? **31**
Bεtaa bεsεŋ tè ji mana li buka, fi se nuuŋ si be tsεε le, ‘Tε
nyε be bijine bi dzεti liboo be ji.’” **32** Le be tee le, Jiso se

tuu tee li bee le, “Ntee beŋ cheeŋ cheeŋ le tè nuuŋ ye
Məɔse wu tè nyε beŋ bijine bi dzeti liboo ke. ε Baa weŋ
wu nyεε bijine bi cheeŋ bi dzeti liboo. **33** Ne ni ne kii le
bijine bi Nyɔ-ɔ nuuŋ bi shiiti liboo bi nyεε ntse li bəniiŋ
be li nshε yini-i.” **34** Be se tee li wuu le, “Taa, o nyεε bee
bijine bini mfi kwi.” **35** Jiso se tee li bee le, “ε mi bijine
bilu bi nyεε ntse. Wi wu bεε le mi mwe mεεŋ ye woo
dzeeŋ ke. Wi wu gεε shéŋ li mi-i, ndəɔŋ we nuuŋ te naa
wonde ke. **36** Se nuuŋ le mi nteeo beŋ le ne ŋεŋ baa mi,
ne faaŋ ŋgeewu shéŋ li mi-i. **37** Beniiŋ bechu be Baa weŋ
nyε li mi-i, be gii be ni be bεε le mi-i. Wi wu bεε le mi
nuuŋ ntɛ ŋkooŋ be mwe ke. **38** Kifε mi dza liboo mi mbe
laanjkwiiŋ. Mεεŋ ki mbe ke le mfe nuuŋ ffee fi ŋkəŋgisi
ke. Mi mbe le mfe nuuŋ ffee fi wi wu toŋ mi Kongisi **39** Se
fhee fi wi wu toŋ mi kongisi nuuŋ fini le, kiiŋ ni nlεε mao
nuuŋ wi mumkpaŋ li bəniiŋ be wu nyε li mi-i ke, se nuuŋ
le ke naa mbuu be li kwe-e li jobε chi kimerise. **40** Ne ke
le fhee fi Baa weŋ kongisi nuuŋ fini, le wi kwikwi wu ŋεŋ
ŋwani, wu gεε shéŋ li wu-u, gii keme ntse wu kimake, ŋgii
nse mbuu mwe te li kwe-e li jobε chi kimerise.” (*aiōnios*
g166) **41** Bejuu se bεchi be ŋujini kii wu, kife tè tee le, ε
wu bijine bi dza liboo bi be laanjkwiiŋ. **42** Be tè ŋujini be
biiti laa, “Wuni nuuŋ neε Jiso wu ŋwanε Jɔse ni? Wu tè kii
neε tee bee ni ni? Fi geenj dεenj fi kwenjgi le wu dza nuuŋ
liboo?” **43** Jiso se tuu li bee le, “Kiiŋ ne ni ne ŋujini beŋ
beŋ ke. **44** Wi nuuŋ te be le mi-i, fuki fe Baa weŋ wu toŋ
mi chee mwe le be nsir ke. ŋgii mbuu mwe te li kwe-e li
jobε chi kimerise-ε. **45** Bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ tè tsεε le,
'Nyɔ gii yi tifi be bechu.' Bedεenj wi kwikwi wu woo fhee

fi Baa wəŋ tiifi wu kεε, gii bε lε mi-i. **46** Ntiiti yε ni le wi wε lu wu saa wu ɻεŋ Baa wəŋ ke. ε nεε wu wε wu dza fε Nyɔ-ɔ kwaa wu saa wu ɻεŋ Baa we. **47** Ntee beŋ chεεŋ chεεŋ le, wi wu beŋ kεmɔɔ ntse wu kimake kituŋ. (aiōnios g166) **48** ε mi bijine bi nyεε ntse li beniij li. **49** Bechaa benc tε ji mana libuka, se nuuŋ le be kwiye nεε. **50** Bijine bini nuuŋ bi dza liboo bi bε le, ε wi ji bi te kwi ke. **51** ε mi wu nuuŋ bijine bi dzeti liboo bi nyεε ntse li beniij li. ε wi ji bijine bini, mwe ba ni nuuŋ lu mfi kwikwi. Se bijine bi ɻgii nyε li beniij be li nshe-ε le be kεmε ntse bini nuuŋ yi yεŋ.” (aiōn g165) **52** Bejuu se bεchi be waanini be be, be biiti laa, “Wi wuni gii geerŋ se nyε yi yee le tεebeŋ se ji le?” **53** Jiso se kween li bee le, “Ntee beŋ chεεŋ chεεŋ le ε nε mεεŋ ki ji yi yi ɻwanewi ke, ɻ'wonu mɔɔ ɻgoŋ mee nsiŋ, nε te kεmε ntse li yi yi nεε ke. **54** Wi wu jii nyāŋ yεεŋ wu tuu wu woŋ ɻgoŋ meŋ kεmɔɔ ntse wu kimake. ɻgii naa mbuu wu li kwe-e jobe chi kimerise, (aiōnios g166) **55** kifε nyāŋ yεεŋ gbeŋgi yi nuuŋ nεε bijine, se ɻgoŋ meŋ gbeŋgi me nuuŋ fiee fi wonε. **56** Wi wu ji nyāŋ yεεŋ tuu wundi ɻgoŋ meŋ tsiiŋɔ li yi yεεŋ ntsiiŋ tε li yi yee li. **57** Baa wəŋ wu ton mi kεmi ntse, nse ɻkεmi ntse kii Baa wəŋ. Bedεeni wi wu jii nyāŋ yεεŋ gii kεmε tε ntse kii mi. **58** Bijine bini nuuŋ bi dza liboo bi bε. Bi nuuŋ ye si bi bechaa tε ji be tuu be kwiye biee ke. Wi wu jii bijine bini gii ba ni nuuŋ lu mfi kwi.” (aiōn g165) **59** Biee bini nuuŋ bi Jiso tε tiiti mfi wu tε tiifi beniij li yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ Kapanuŋ. **60** Le beniij bε Jiso-o bε kintutu ɻge woo ntiife wuni ni be tee le, “Wuni n'yøru temɔɔ ɻge! ε noo wu nuuŋ beŋ wuni n'yøru?” **61** Jiso kεe le beniij bee bε kintutu-u ɻujini baa

bebe kii n'yøru wulu, biee bii li bee laa, “Fiee fi mi n'yø
fini seesø shéj yine ni? **62** ε fi nuuŋ le, ne gii ne geerj mfi
wu ne ηεη Ηwanewi wu karisi yekí fe tè saa nuuŋ ηkosi?
63 Fiana yi Nyø nuuŋ fíee fi nyεε ntse. Nyaj yi bwiŋ kemi
ye fíee fi yi gii ke. Tefé chi mi n'yø li be-eŋ nuuŋ Fiana,
tuu nuuŋ ntse. **64** Se nuuŋ le beŋ bamu baa lu be meεŋ
ki beεŋ tefé chilu ke.” Jiso tè yeti ni kife tè kii kituŋ fe
mbεεchε bεniij be meεŋ ki gεε ke shéj li wu-u ke, kii te
wi wu gii kabε wu. **65** Tuu tee li bee le, “ε neε fíee fi mbee
nsaa mi ntee kituŋ li be-eŋ le, nuuŋ wi te be li mi-i fuki fe
Baa wεŋ nyε dze li wu siŋ ke.” **66** Lejiŋ lelu, bεniij bee be
kintutu kinøja se tuu be goonj lijiŋ, be faaŋ ndεndε be
wu. **67** Jiso se dza bii li bøøŋ bee be kintutu-u be yoofi
ntso bεfε baa laa, “Beŋ te ne køngisi le ne gεεŋ ni?” **68**
Simu Pita tuu li wuu le, “Taa, te giingi le noo li. ε we wu
kemi n'yøru wu nyεε ntse wu kimake, (aiōnios g166) **69** te
ben te tuu te kii le ε we wi wu Wuuti wu dza fe Nyø wε-
ε.” **70** Jiso tee li bee le, “ε neε mi wu ntsaa beŋ be yoofi
ntso bεfε bani ni? Se nuuŋ le, wumu li be-eŋ linti wε
kiŋkundi.” **71** Jiso tè tiiti le nuuŋ kii Judas wu ηwane Simu
Iskaliyo. Tè nuuŋ li kintutu ki bøøŋ bee be yoofi ntso bεfε
baa, se te gii nuuŋ wu, wu tè nuuŋ le gii dεndε kabε Jiso.

7 Lejiŋ lelu Jiso ba tuu deŋgi neε nuuŋ kimbe ki Galili. Tè meεŋ ki tuu ke le gεεŋ Judiya ke, kife Bejuu tè weki le be wo wu. **2** Mfi wu Tsønø chi Bejuu le chi be tè teenyi le Tsønø chi Bigøønu-u tè bεε tseketsεke. **3** Beŋwaani Jiso se tee li wuu le, “Dzatse feni o gεεŋ Judiya ke bεniij bo be kintutu-u se ηεŋ nime chi o nindi. **4** ε wi nindi nime weki le bεniij kεε wu, te tuu le ni nindi nyimi bu nyime

ke. Si o feti biee bini ni, gεnε o doonchε yi ya li kwεεŋ
li.” **5** Beŋwaani bεlu tε tiiti lε kife be tε mεεŋ mɔɔ ki gεε
ke fibee shén li wuu ke. **6** Jiso se tuu li bee le, “Mfi wεŋ
mεεŋɔ saa ki kɔchε ke. Li be-eŋ, mfi wunε wε ε wu kɔchε
kitunj. **7** Beniij be li nshe yini nuuŋ te baanε beŋ ke. Se
nuuŋ le, be baanini baa mi kife ntiitɔɔ li bee le biŋge bi
bee biee bibifi. **8** Yεε yεεŋ fine ne gεεŋ fe Tsɔnɔ-ɔ. Nuuŋ
ntε n'yeε fe ke, kife mfi wεŋ mεεŋɔ saa ki be ke le kɔchε
ke.” **9** Si tε tee lε, shee ftee Galili. **10** Se nuuŋ le, mfi wu
beŋwaani tε yεε fe Tsɔnɔ chilu-u, se shee yεε te fe. Si tε
yεki lε, tε mεεŋ ki yεε ke le beniij ni be ŋingi wu ke, tε
yεε ffee nuuŋ le munyiikɔɔ li. **11** Tε nuuŋ ε Beŋjuu tε bechi
be weki wu fe Tsɔnɔ chilu-u be biiti laa, “Gbεŋgi nuuŋ feŋ
le?” **12** Beniij dza be tuu be tsuundi kii wu ŋge. Bamu se
piesti le, “ε wu wi wu dzeen.” Bamu kaasi yi le, “Yεŋgi be
beniij bu yεŋu.” **13** Se nuuŋ le wi tε nuuŋ ye lu wu tiiti
kii wu gbanaa ke, kife be tε chendi bikoo bi Beŋjuu le. **14** Le
jo yi tsɔnɔ tuu yi gate kintikinti, Jiso se gεεŋ le li yih yi
muntofi-i bechi tiifi beniij. **15** Le bikoo bi Beŋjuu le tuu bi
woo be kεmε chεnε, be tamaa laa, “Wi wuni geεŋ wu kii
biee ni, nlaanche wuu saa wu laanche Kiŋwaati ki Nyɔ-
ɔ nsiŋ.” **16** Jiso se tuu dza tee le, “Ntiife wu ntiifi wuni
nuuŋ ye wεŋ ke. ε wu wi wu ton mi. **17** ε wi weki le ni feti
nuuŋ ffee fi Nyɔ kɔŋgisi, mwε gii kεe laa ntiife wuni dzeti
nuuŋ fe Nyɔ-ɔ, mɔɔ ntiifi li bunga bweŋ le. **18** Wi wu yeti
li bunga bwhee li ti weki bukoɔŋ bu nɔŋa nuuŋ li yi yee li.
Se nuuŋ le, wi wu weki bukoɔŋ bu nɔŋa nuuŋ bu wi wu
ton wu ti nuuŋ wi wu chεεŋ, binsεe se te nuuŋ li yi yee
li ke. **19** Mɔɔse te mεεŋ ki nyε ke bεnchi li be-eŋ ni? Se

nuunj le, wi wumu nuunj ye li be-enj linti wu kichi banchi
belu ke! Ne weki le ne wo mi kii la?” **20** Beniij belu se
tuu li wuu le, “O kemoa benchindaa be Kinkundi-i li we-e
bwiij. Wi wu weki le wo we nuunj noo?” **21** Jiso se tee li
bee le, “Ntè mfe nime chimumkpanj, ne tewa li chi-i. **22**
Moosse tè nyé nchi le ne ni ne seeti dzoo. E nchi wuni tè
butiyé moa li Moosse-e ke. Tè bo nuunj li bechaa bené. Ne
se biee ne seeti baoj dzoo moa nuunj jobe chi beshiinshi.
23 E be ti seeti wi dzoo jobe chi beshiinshi kii be ni biifi
nchi wu Moosse, ne se lochi be mi le ntuu mfe wi wu temi
jobe chi beshiinshi ni? **24** Kiij ne ni ne seki nsa ne sondini
ntawu le lenti le ne ñej nsiij ke. Ne seki le dze yi tsaanj li.”
25 Beniij be Jerosalej bamu se tuu be dza be biiti laa,
“Wuni nuunj nee wi wu be weki le be wo we ni? **26** Biche
yeij ne ñej wuu wu feni, yetoø gbanaa, wi ntusu fiee li
wuu nsiij. Fi nuunj le bikoo bi kwéej le bee bi këe le wi
wuni nuunj nee Kinsofu ki Nyø tè kaache ni? **27** Se nuunj
le, tè kii baa fe wi wuni dza fe. Mfi wu Kinsofu ki Nyø tè
kaache gii ki be nuunj wi te naa këe fe ki dza fe ke.” **28** Se
nuunj le Jiso tuu tifi beniij li yih yi muntofi-i, dzengi lewe
ñge le, “Ne kii baa mi, ne kii te fe mi dza fe? Se nuunj le,
meeñj ki mbe ke feni li buñga bwe-ej ke. Wi wu toj mi
nuunj wi wu cheej, ne se kii ye wu ke. **29** ñkiø wu kife ntè
ndza fe wu-u, e wu wu se te toj mi.” **30** Si tè yo le, beniij
bamu se tuu be weki le be koo wu. Se nuunj le, wi tè meeñj
ki ko-orj li wuu ke, kife mfi we te meeñj ki koché ke. **31** Se
nuunj le, beniij be ñge se gëe shéñj li wuu be tuu be biiti
laa, “Mfi wu Kinsofu ki Nyø tè kaache naa bee lõo, ki gii
naa ki fe biee bi doonchi bunøja bu Nyø-o yeki bi wi wuni

fe kituj bini ni?” **32** Le Befarasii tuu be woo si kintutu ki beniij le tsuundi kii Jiso, bête muntofi be nɔŋa be nɔŋa ton beniij be nchi-i le be geeŋ be kɔ wu. **33** Le be geeŋ, Jiso se tee le, “Ngii nuuŋ tɛebeŋ nɛe li mfi niiŋ li, se ntuu ŋkaari nto lijiŋ fe wi wu te ton mi-i. **34** Ne gii ne shɛ ne gɔŋ mi ni, ne te ŋɛŋ mi ke. Fe ŋgiŋgi nuuŋ ne te naa be fe ke.” **35** Bejuu yɔ li yih yi bee laa, “Wi wuni weki le geeŋ nuuŋ feŋ fe tɛebeŋ gii te naa te gɔŋ wu, te tɛ ŋɛŋ wu ke? Weki le geeŋ li bitoŋ bi beniij besen tɛ saange be geeŋ be tsiŋ le geeŋ ni tiifi beniij be bitoŋ bilu ni? **36** Fiee fi tiiti le, ‘Ne gii naa ne gɔŋ mi ne te ŋɛŋ mi ke, mɔɔ fe ŋgiŋgi nuuŋ ne te naa le ne be fe ke,’ tiiti le fi nuuŋ le la?” **37** Te nuuŋ jobe chi Tsənə chi kimerise-ɛ chi tɛ nuuŋ jobe chi Tsənə-ɔ chilu chi nɔŋa, Jiso dza leŋ we dzaŋ lewe ŋge le, “ɛ ndaɔŋ wonde li wi-i, mwɛ be fe mi-i woŋ ffee. **38** Wi wu gɛɛ shéŋ li mi-i mwɛ gii ni nuuŋ ne si Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ ki tiiti le, ‘Dzɔɔ yi nyɛɛ ntse gii naa yi ni yi buti li shéŋ yee li yi beki ni kukukuku.’” **39** Fini nuuŋ ffee fi Jiso tɛ tiiti nuuŋ kii Fiana yi bəniij be tɛ gɛɛ shéŋ li wuu gii naa be kɛmɛ. Tɛ nuuŋ li mfi wuni be mɛɛŋ saa ki nyɛɛ Fiana yilu li bee ke, kifɛ Jiso tɛ nuuŋ be mɛɛŋ saa ki yɛɛki ke wu le le li bunɔŋa bwē li ke. **40** Beniij woo ffee fi Jiso tɛ tee fini, bamu tee le, “Wi wuni gbeŋgɔɔ nuuŋ Ntomfɔŋ wu Nyɔ-ɔ we.” **41** Bamu tee le, “Wuni nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache.” Se nuuŋ le, bamu bii fibee laa, “Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache tɛ kemi le ki bo nuuŋ Galili ni? **42** Mɔɔ Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ tee nɛe le Kinsofu kilu gii naa ki bo tɛ nuuŋ le kini ki Mfɔŋ Daafi-i, li kiton ki Bɛtɛlɛhɛŋ, ki nuuŋ kiton ki Daafi-i ni?” **43** Si beniij tɛ tee le, buga se

biee bu bε lε bee lenti kii Jiso. **44** Beniiŋ bamu se tuu be wəki le be kəo wu, bədəeni, wi se ti məeŋ ki koŋ li wuu kε. **45** Beniiŋ bε nchi-i baa dza be kaari be to lijin fε bcte muntofi bε nəŋa be nəŋa məo Befarasii baa, be se bii li beniiŋ bε nchi-i bəlu laa, “Nε məeŋ ki bε kε bε wu kε kii la?” **46** Beniiŋ bε nchi-i bəlu se tuu li bee le, “Wi məeŋø saa kε le ni yeti si wi wuni kε.” **47** Befarasii bii li bee laa, “Wu gεeŋø te wu yeeŋ məo bε bεŋ te ni? **48** Nε ŋεŋ bikoo bi kwεeŋ le, kε Befarasii be gεe shéŋ li wu ni? **49** E kintutu kini kwaa ki kii yε nchi wu Nyɔ-ɔ kε. Bubiee bwεe fε be fa.” **50** Nikodemus wu tε nuuŋ wi wu kintutu ki Befarasii, wu tε gεeŋ jobε chimu ŋεŋ Jiso wε tε nuuŋ fe. Bii li bee laa, **51** “Nchi wuseŋ beŋø le bε sondε nsa wu wi fuki fε bε saa bε yike bε woo ftee fi wu kween nsij ni?” **52** Be se bii li wuu laa, “O dza te Galilee ni? Biche lε Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ bujøŋ ɔ gii ɔ ŋεŋ le, nuuŋ ntomføŋ wu Nyɔ-ɔ wumu tε naa bo Galilee kε.” **53** Be dza mumkpaŋ mumkpaŋ be giŋgi li bəla bε bee.

8 Jiso dza yee ftee nuuŋ li ŋkume wu Biti bi Oli-if. **2** Butuu bo bu woo, se tuu kaari gεeŋ fε yih yi muntofi-i. Beniiŋ bechu banche li wuu lichiŋ, se shee fεkwiiŋ tiifi be. **3** Beniiŋ bε tiifi bənchi məo Befarasii dza be bε bε kwεeŋ wumu ε bε tε kəo wu gimi bε nyume wumu. Si be tε bε wu lε, be leeki wu limfwe, **4** be tee li Jiso-o le, “Wi wu ntiife, kwεeŋ wuni wε ε bε kəo wu gimi bε nyume wumu. **5** Le bənchi-i, Məəse tε tee le wuni kwεeŋ bε gii bε tome wu bε ta butome kwi. O tee fio le la?” **6** Be tε feti lε be teeki Jiso bu teekε le fiimfε bε jε be se kəmε ftee fi be gii bε kəo wu li fi-i. Se nuuŋ le, Jiso tε guumε tseki ftee

fekwiij be kwaŋ. **7** Be ba nɛɛ be lemi fe be fiengisi wu. Se dza leŋ we tee li bee le, “ɛ wi nuuŋ lu li be-erj linti wu kəmi ye bubiee ke, saa nuuŋ wi wu ŋkosi wu gii tonj kwɛɛŋ wuni be tete.” **8** Si Jiso tè tee le, tuu kaari guumɛ tseki fiee fekwiij be kwaŋ. **9** Le be woo fiee fi Jiso tee, be bəchi be saangini mumkpaŋ mumkpaŋ mbɛɛchɛ li bəkaŋ li. Be saange, se she nɛɛ kwɛɛŋ we kwaal lemi fe bee Jiso. **10** Jiso kaari leŋ we, bii li kwɛɛŋ wɛɛ laa, “Kwɛɛŋ, be feŋ? Wi mɛɛŋ ki nuuŋ ke lu wu tee le o kəmi nɛɛ le o kwi ke ni?” **11** Se tuu le, “Wi mɛɛŋo ki nuuŋ ke lu ke, Taa.” Jiso biee tee le, “Nuuŋ ntc ntee te le o kəmi le o kwi ke. O giŋgi, bədeeni kiiŋ o ni tuu o fe bibifi ke.” **12** Jiso tuu kween li bəniij bəlu-u le, “ɛ mi kin'wofu ki li nshe yini-i. Məo nuuŋ noo wu biki mi le, nuuŋ tè naa le ni deŋgi li kijibɛ-ɛ ke. Gii ni kəmi kin'wofu ki nyɛɛ ntse li bəniij li.” **13** Befarasii se tee li wuu le, “O leməo le nsa lejiŋ kii kikoo ko. Fiee fi o tiiti kəchini ye ke.” **14** Jiso tuu li bee le, “Məo nuuŋ le nleməo lejiŋ le nsa-a fe kikoo ke-erj, ke fiee fi ntiti kəchini fiee, kife ŋkii fe mi ndza fe, ŋkii te fe ŋgiŋgi fe. Se nuuŋ le ne kii ye fe mi ndza məo fe ŋgiŋgi fe ke.” **15** Ne sek̄i baa bəniij si bəniij be bə. Nti nsek̄i ye fien wi ke. **16** Se nuuŋ le, ε nuuŋ le nsek̄o wi, ke nsek̄o le dze yi tsaaŋ li, kife nsek̄i ye mi mbiij ke. Nsek̄o tɛɛ Baa wɛŋ wu tonj mi. **17** Le kiŋwaati kine ki bənchi-i, be tsɛɛ baa le, ε bəniij lemi le nsa jiŋ bɛfɛ, ke cheɛŋ. **18** Nlemei le nsa jiŋ kii kikoo kej, Baa wɛŋ wu tonj mi lemi te le nsa wɛ-ɛŋ lejiŋ.” **19** Be se bii li wuu laa, “Baa wa nuuŋ feŋ?” Jiso tuu le, “Ne kii ye mi, ke Baa wɛŋ ke. Bee le ne ni ne kii mi, bee ne kii te Baa wɛŋ.” **20** Jiso tè tiiti biee bini ε tè tiifi bəniij li yih

yi muntofi-i lichin fe kintsii ki be tè shiij bε nyεε kwa fe li yih yi muntofi-i. Se nuuj le, wi ti mεεŋ wu ki kɔɔ kε, kifε mfi we ti mεεŋ ki kɔchε ke. **21** Jiso tuu tee li bee le, “ŋgiŋgɔɔ, ne gii ne she ne gɔɔŋ mi ne kwiye li bibifi bine-ε. Fe ŋgiŋgi fe, nuuj ne te be fe ke.” **22** Bejuu se bii laa, “Gii wo yi yee ni, se tiiti le fe giŋgi nuuj tεεbeŋ te tè be fe ke?” **23** Jiso tee li bee le, “Ne dza laaŋkwiij, mi dza fien liboo. Ne nuuj bεniij be li kwεεŋ wuni-i. Nnuuj yε wi wu li kwεεŋ wuni-i ke. **24** Mi nteeo beŋ le ne gii ne kwiye li bibifi bine-ε linti. Ne kεε le ne gii ne kwiye li bibifi bine-ε fe ne mεεŋ ki beŋ ke le ε mi wulu ke.” **25** Be se bii li wuu laa, “ε we noo?” Jiso tuu le, “Nnuuj wi wu ntuu tiiti kii wu li be-eŋ fe mbεεche we. **26** ɻkεmɔɔ biee ŋge bi nuuj ntee kii beŋ mɔɔ biee ŋge bi nuuj nsaa beŋ lu. Se nuuj le, nnuuj nte mfe le kε, wi wu toŋ mi, nuuj wi wu cheεŋ. Fiee fi ntiiti li nshe yini-i nuuj fi mi ŋ'woo li wuu.” **27** Si tè tee le, be ti mεεŋ ki kεε ke le tiiti li bee nuuj kii Baa we ke. **28** Neε le, Jiso se tee li bee le, “Mfi wu ne shiŋe ɻwanewi liwe, ne se kεε le ε mi wulu, mɔɔ le mfeti yε fieu simu li buŋga bwe-eŋ ke, le ntiiti ni nuuj si Baa weŋ tifi mi. **29** Wi wu toŋ mi we be mi. Mεεŋɔ ki chine ke mi le ni nuuj mi mbiij ke, kifε nti mfeti biee mfi kwi nuuj bi dzeeŋ fe wu-u.” **30** Si Jiso tè tee biee bini ni, bεniij ŋge gεε shéŋ li wu-u. **31** Jiso se tee nuuj li Bejuu be tè gεε shéŋ li wuu le, “ε ne ba ne lemi li je yε-εŋ, ne ni ne nuuj bεniij beŋ be cheεŋ be kintutu-u, **32** ne gii ne kεε cheεŋ, cheεŋ wulu wu se fe ne bo li bumfa-a.” **33** Be tuu li wuu le, “Te nuuj kini ki Abraha-aŋ, te ti mεεŋ baa mɔɔ saa ki nuuj ke bεmfα li tsaq yi wumu-u ke. Fi geεŋ fi ɔ

tuu tiiti le te gii te bo li bumfa-a?” **34** Jiso tuu li bee le, “Ntiitoo beej cheej cheej le wi kwikwi wu feti bibifi nuuj mfwaa wu bibifi. **35** Mfwaa nuuj te ba le ni nuuj yjwane yih yi nuuj lu mfi kwi ke. ε yjwane yih kwaawu ti bee ba yjwane yih mfi kwi. (aiōn g165) **36** Bedeeni, ε yjwanj buu beej li bumfa-a, ke ne gbeej baa ne bo li buu cheej. **37** Ykiio nee le ne nuuj kini ki Abraha-an, se nuuj le, ne weki baa nee le ne wo mi kife je yej kemi ye kintsii li yi yine-e ke. **38** Ntiitoo nuuj ffee fi njingi li Baa we-ej, ne se feti fine te nuuj ffee fi ne woo li chaa wune-e.” **39** Be se tuu li wuu le, “Baa wusej nuuj Abrahaan.” Jiso tee li bee le, “ε ne te nuuj beej be Abraha-an, ke bee nuuj ne feti ffee fi Abrahaan te feti. **40** Nnuuj wi wu teeoo beej cheej wu mi y'woo li Nyō-o. Se nuuj le, ne se weki baa le ne wo mi deeni, fini nuuj ye ffee fi Abrahaan te feti ke. **41** Ne feti baa nuuj ffee fi baa wune feti.” Be tee li wuu le, “Tee nuuj ye beej be be bie kwiij ke. Te kemi Baa wusej mumkpaan, wu nuuj Nyō.” **42** Jiso tee li bee le, “ε Nyō bee yi nuuj baa wune, bee ne kōngisi mi, kife mi ndza nuuj fe Nyō-o mi nse mbe. Meejō ki mbe ke feni li bunja bwe-ej ke. ε yi yi toj mi. **43** Fi geej fi ne meeey ki woo ke ffee fi ntiiti ke? Fi ffee nee kife ne kōngisi ye le ne woo je yej ke ni? **44** Ne nuuj beej be chaa wune wu Kinkundi-i, ffee fi ne kōngisi nuuj le ne fe ffee fi chaa wune weki. Tee nuuj wi wu woyi beniij fe mbeech. Kemi ye ffee fi fere be cheej ke, kife cheej nuuj ye li wuu ke dudu. Mfi wu yejgi binsee tiiti nee si kinje kee ti nuuj, kife ti nuuj wi wu binsee tuu nuuj te binssee. **45** Se nuuj le, ntiitoo fiej nuuj cheej, ffee ffee fi ne meeey baa ki beej ke mi ke. **46** ε noo li be-ej

linti wu nuuj doonche bibifi bi mi mfε? Si fiee fi ntiiti li
be-eŋ nuuj cheeŋ, fi ge la fi nε mεeŋ ki beŋ kε mi kε? 47
Wi wu nuuj wi wu Nyɔ ti wuki je yi Nyɔ. Fiee fi nε ti wuki
yε je yi Nyɔ nuuj kife ne nuuj yε benniŋ be Nyɔ-o kε.” 48
Bejuu se tee li Jiso le, “Te bee te mεeŋ ki tee kε cheeŋ le o
nuuj wi wu Samaaria bɔŋ be Kijkundi-i se nuuj li wε-ε
ni?” 49 Jiso tuu li bee le, “Nchindaa wu Kijkundi nuuj
yε li mi-i kε. Iguundi fierŋ nuuj Baa wεŋ, bεdeεni ne se
guundi yε mi kε. 50 Fi nuuj yε le ŋ'wεkɔɔ bukoŋ bu
nɔŋa li yi yεŋ. Wi wε lu mumkpaŋ wu wεki bu, ε wu wu
sondini bensa. 51 Ntiitoo beŋ cheeŋ cheeŋ le ε wi wuki je
yεeŋ, te naa woo kintsi ki kwe-e kε.” (aiōn g165) 52 Bejuu
tee li wuu le, “Te kεe baa dεeni le bɔŋ be Kijkundi-i baa
li wε-ε. Abrahaŋ tε kwi, bentomfɔŋ be Nyɔ-o kwiyε te, o
se kweŋgi le wi wu wuki je ya, te naa woo kintsi ki kwe-e
kε. (aiōn g165) 53 O yeki taa wuseŋ wu Abrahaŋ wu tε kwi, o
yeki bentomfɔŋ be Nyɔ-o be tε kwiyε te ni? O gbεŋgi o
beechi le o nuuj la?” 54 Jiso tuu le, “E ntsakisi yi yεeŋ, kε
fi fiee nuuj yee. E Baa wεŋ wu tsakisi mi, se nuuj wu wu
ne kweŋgi le ε wu Nyɔ-o yinε. 55 Se nuuj le, ne kii yε yi
kε. E neε mi kwaawu wu ŋkii yi. E mi ndza mi ntee le ŋkii yε
yi kε, kε mi wε nuuj wi wu binsεe si beŋ. Se nuuj le, si fi
nuuj ni, ŋkii yi, ŋ'wuki je ye. 56 Baa wunε wu Abrahaŋ tε
neki le gii ŋεŋ jo yεŋ. Tε ŋεŋ, se neεte.” 57 Bejuu se dzake
be bεchi be tiiti le, “O mεeŋo ki bo kε biya mbaanshiŋ kε,
o se tiiti le o tε ŋεŋ Abrahaŋ ni?” 58 Jiso tuu li bee le,
“Ntee beŋ cheeŋ cheeŋ le, fe Abrahaŋ tε nuuj, nnuuj.”
59 Le be woo lε, be se kwache ta le be tome Jiso lu. Jiso
wεŋ bo li yih yi muntofi-i.

9 Le Jiso tuu dza ni dengi, ḥej nyuŋ wumu ε be tè bie
wu nuuŋ kinyεε. **2** Bəoŋ bee be kintutu-u bii li wuu laa,
“Labai, ε noo wu tè fe bubieε wi wuni se nuuŋ kinyεε? ε
wu wu tè fe, mɔɔ tee bee ni le?” **3** Jiso se tuu li bee le,
“Fi nuuŋ ye le wi wuni tè fe bubieε ke ni bee tee ke. Be
tè bie wu le le nime chi Nyɔ-o doonche yi yi chi li wuu
bwiŋ. **4** Tεebenj kəmi le te ninj nime chi wi wu tonj mi
mεεŋ fənshaanj. Kijibe bεε kεε nuuŋ mfi wu wi nuuŋ te
ninj ffee ke. **5** ḥgenu mbochu mɔɔ nuuŋ li mfi wu la le si
nuuŋ si li nshe yini-i, ε mi kiŋ'wofu ki li nshe yini-i.” **6** Si
Jiso tè yo n'yɔru wuni ni, kwiye budii fəkwiŋ, tə be nshe
kuse wi wulu li lii, **7** se tee li wuu le, “Gene o tsootse le
Kindundu ki Siloŋ.” (Bukooŋ bu Siloŋ nuuŋ le, “Be tonj.”)
Se gεεŋ tsootse, kaarisi bεε ḥiŋgi biee kituŋ. **8** Beniiŋ be
tè tsiiŋ li wuu lichinj mɔɔ beniiŋ be tè shiiŋ be ḥiŋgi wu si
wi wu munleekɔɔ be tè tamaa laa, “Wuni nuuŋ neε wi wu
tuu shiiŋ shiiti leki biee we neε ni?” **9** Bamu tè tiiti le, “ε
wu.” Bamu le, “Aay, bosinɔɔ bu bosine.” Wi wulu kibεε se
tee le, “ε mi wulu.” **10** Se nuuŋ le, be se bii li wu laa, “Lii
ya se geenj yi gwiye?” **11** Tuu le, “Wi wu be teenyi le Jiso
bee wu tə nshe wu kuse mi li lii li, wu tee li mi-i le, ḥgeεŋ
ntsootse le dzɔɔ yi Silo-oŋ. Mi nse ḥgeεŋ mi ntsootse,
lii yeeŋ se gwiye.” **12** Be bii li wuu laa, “Nuuŋ feŋ?” Se
tuu le, “ጀkii ye ke.” **13** Be tè dza be dzɔ wi wu tè shiiŋ
nuuŋ kinyεε we, be gεεŋ be wu fe Befarasii. **14** Jiso tè tə
nshe tuu gwiye lii yi wi we nuuŋ jobe chi bəshiinshi. **15**
Befarasii baa tuu be bii li wi wulu-u si fi bee fi ka lii yee
se gwiye. Se tee li bee le, “Bee kuse lii yεŋ be nshe, mi
ṅgeεŋ mi ntsootse mi nse mbechi ḥiŋgi biee.” **16** Befarasii

bamu tee le, “Wi wuni mεεŋjø ki dza kε fε Nyɔ-ɔ kε, kifε nindɔɔ jobε chi beshiinshi.” Bamu tee fibee le, “ɛ nuuŋ le wi feti biee bibifi, geen se ni feti ɻwaani biee bi doonchi bunɔŋja bu Nyɔ-ɔ bini?” Buga se bε le bee lenti. **17** Be tuu be kaari be bii li wi we laa, “ɔ tee fio le la kii wi wulu si bee gwiye lii ya le?” Tuu le, “Wi wulu nuuŋ ntomføŋ wu Nyɔ.” **18** Bεjuu ti mεεŋ ki benj ke le wi wulu tε shiij nuuŋ kinyεε bε se gwiye lii yee kε, be dεndε be teeŋ ni bee tee, be bε. **19** Be se bii li bee laa, “Wuni nuuŋ nεε ɻwanε nε wu nε kwenŋgi le ne tε bie wu bo kinyεε wε ni? Fi geen se tuu ɻingi biee dεenī?” **20** Ni bee tee tuu le, “Tε kii baa bujɔŋ le wuni nuuŋ ɻwanε seŋ wu tε tε bie nuuŋ kinyεε wε. **21** Se nuuŋ le, si fi dεndε se ɻingi biee dεenī, tε kii ye kε. Tε kii ye tε wi wu gwiye lii yee kε. Bii yεεŋ nuuŋ li wuu. Wε wi wu kaaj, nuuŋ tee bε kimfime kee.” **22** Ni bee tee tε tee le kifε be tε chendi Bεjuu, fi se nuuŋ le Bεjuu tε kɔɔ be gεε le ε wi mɔŋ wu tee bε kimfime kee le Jiso nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tε kaache, be kooŋ bε mwε li yih yibe yi leke li Nyɔ-ɔ. **23** Fiee ftee fi ni bee tee tε tiiti le, ε wu wi wu kaaj, le be bii nuuŋ li wuu. **24** Li kinŋga kifε-ε, be tuu be teeŋ wi wu tε saa nuuŋ kinyεε wε, be tee li wuu le, “Tee cheeŋ wa, n'yɔɔnche gεεŋ li Nyɔ-ɔ, tε kii baa fisεŋ le wi wuni nuuŋ wi wu feti bibifi.” **25** Tuu le, “Dεenī feti bibifi lee, ɻkii ye kε. Fiee fi ɻkii fimumkpaŋ nuuŋ le ntuu nshiiŋ nnuuŋ kinyεε, dεenī ɻnjingɔɔ biee.” **26** Be se tuu be bii li wuu laa, “ɛ la fi bee fε bε wε? Be fε niŋ wu se gwiye lii ya?” **27** Tuu li bee le, “Mbee nsaa mi ntee li be-eŋ, nε mεεŋ ki kɔɔŋgi kε le ne woo kε. Ne tuu wεki le ne woo nuuŋ la? Ne wεki le ne nuuŋ tε bεniiŋ bee bε kintutu-u

ni?” **28** Be gaashε wu bugaashε be tiiti le, “Ε wε wi we wu kintutu. Τε nuuŋ fisεŋ bεniiŋ be kintutu ki Mεəsε-ε. **29** Τε kii Mεəsε nuuŋ wi wu Nyɔ tε shiŋ yi tiiti biee be wu. Se nuuŋ le, wi wuni, tε kii ye fe wu bo fe ke.” **30** Wi wulu tuu le, “Hebee, fiŋ ffee fi tεemi! Ne kwengi le nε kii ye fe wi wuni bo fe ke ni? Se nuuŋ le wu gwiyɔɔ lii yεεŋ. **31** Ne ni kii le Nyɔ ti wuki ye nlεkε wu wi wu feti bibifi ke. Se nuuŋ le, ε wi guundi li Nyɔ-ɔ feti biee bi yi kɔŋgisi, ke Nyɔ gii ni yi wuki nlεkε li Nyɔ-ɔ we. **32** Si nshe yini tε bεchi be mεεŋ baa saa ki woo ke le wi gwiyɔɔ lii yi wi wu be tε bie mwε nuuŋ kinyee ke. (aiōn g165) **33** Bee le wi wuni ni mεεŋ ki bo fe Nyɔ-ɔ ke, wu kemi ye buŋga bu fεre ffee ke.” **34** Be tuu li wuu le, wε wu be tε bie li bibifi linti dududu, o se wεkω le o tifi bee ni? Si be tε tee le, be kooŋ wu lε bee lenti. **35** Jiso woo le be kooŋ baa be wi wulu lε bee lenti, gwene gɔɔŋ ŋεŋ wu, bii li wuu laa, “O gεεɔ shéŋ li ɿwanewi-i ni?” **36** Se tuu le, “Wi wulu nuuŋ noo baa wεŋ? Tee nεε mi, nse ŋgεε shéŋ yεεŋ li wuu.” **37** Jiso tee li wuu le, “O ŋεŋgω wu kituŋ. Ε wu wω yeti nεε wu dεεni.” **38** Wi wulu se biee tee le, “Taa, mi ŋgεεɔ.” Le tee lε, se toŋ núŋ wu limfwe boŋ wu. **39** Jiso se tee le, “Mi mbεεɔ li nshe yini le be saa bεniiŋ, le bεniiŋ be ŋingi ye biee ke, ŋεŋ biee, bεniiŋ be ŋingi biee, to binyee.” **40** Le Jiso kweeŋ lε, Bεfarasii be tε nuuŋ li wuu lichiŋ woo, be se bii li wuu laa, “Τε nuuŋ te binyee ni?” **41** Jiso tee li bee le, “Bee nuuŋ le nε nyεε, bee nuuŋ tsan yinε yi nuuŋ waŋ li bibifi. Se nuuŋ le si nε kwengi dεεni le nε ŋingi baa biee, bibifi binε gii bi ba be beg.”

10 “Ntee beŋ chœŋ chœŋ le, ε wi lii lε mbaŋ wu nsháŋj li, wu nlε lε fweeŋ wu mbaŋ nsinj, wu tuu wu beeŋ nuuŋ li mbaŋ wu se lε, kε mwε we wih, tuu nuuŋ wi wu ləchi biee lε bunga-a. **2** Se nuuŋ le wi wu nuuŋ le kiichi nsháŋj ti bεe lii fiee nuuŋ le fweeŋ wu mba-anj. **3** Wεε wi nuuŋ ε wi wu kiichi fweeŋ wu mbaŋ wulu bεe gwiyi mbaŋ wulu li wuu, se lε teenj nsháŋj yi nuuŋ yee li bukoonj li, yi woo jε ye, se dzə yi bo bε yí. **4** Mfi wuu buu nsháŋj yee chichi ləkuuŋ, se giingi limfwe teenyi nsháŋj yilu yí biki wu, kife yí kii je ye. **5** Bεε ε nuuŋ wi wu gwe, yi tε biee wu kε. Yi kiifi wu, kife yí kii yε je yí wi wulu kε.” **6** Le Jiso wa ŋgaŋgaa chini li bee ni, be tε mεεŋ ki kεe ke fiee fi tiiti li bee lε ŋgaŋgaa chilu kε. **7** Se nuuŋ le, Jiso se tε tuu tee li bee le, “Ntee beŋ chœŋ chœŋ le, ε mi wu nuuŋ fweeŋ wu mbaŋ wu nsháŋj keti le. **8** Beniiŋ bεchu bε tε saa be bε mi limfwe nuuŋ beyi məo beniiŋ bε ləchi biee lε bunga-a. Se nuuŋ le, nsháŋj tε mεεŋ ki yikε fiee fi be tε tiiti kε. **9** ε mi fweeŋ wu mbaŋ. ε wi ka li mi-i, mwε se lε, kε gii kεme kinsofu. Mwε gii ni nuuŋ si nsháŋj yi ti buti yi geεŋ yi ji biee, yi kaari yi to lejiŋ yi lε le mba-anj. **10** Wih ti bεε nuuŋ le yi, le wo, məo le biifi biee. Mi mbεεo fieŋ le beniiŋ kεme nuuŋ ntse, ntse wu gβεεŋ wu yisε ŋge. **11** ε mi kiŋkiiche ki nsháŋj le ki dzeeŋ. Kiŋkiiche ki nsháŋj le ki dzeeŋ ti nyεε ntse wu ki le ki kwi kii nsháŋj yí ki. **12** Wi wu bε dzə si wi wu nime, wu nuuŋ yε kiŋkiiche ki nsháŋj le kε, wu nsháŋj nuuŋ yε yee ke, bεε ε wu ŋεŋ mbəəŋku bεε, tuu chine li nsháŋj yilu kifi, mbəəŋku shε koo nsháŋj yimi, yimi se saaŋge. **13** Ti kiifi kife be dzə baa wu bu dzətsu si wi wu nime, mεεŋ ki kwi ke fiee fε

nshóøj yilu-u kε. **14** ε mi kiŋkiichε ki nshóøj le ki dzeerj. Se nuuŋ le, ŋkii nshóøj yi nuuŋ yεŋ, nshóøj yεŋ se kii te mi, **15** Nee si Taa kii mi, nse ŋkii te Taa, mi nyεø ntse wεŋ le ŋkwi kii nshóøj yεŋ. **16** ɻkemøø nshóøj yimi yi nuuŋ yε li kintutu kini-i kε. Nse ɻkemøø le mbe bε yi te, yi ni yi wuki jε yεŋ, kintutu ki nshóøj le to kimumkpaŋ se kiŋkiichε ki nshóøj le ni ki nuuŋ kimumkpaŋ. **17** Mi nyεø ntse wεŋ le ŋkwi, le nuuŋ nee ɻkaari mfi ntse wεŋ lejiŋ. Fini nuuŋ ffee fi Baa wεŋ køngisi mi. **18** Wi nuuŋ yε lu wu dzeti ntse wεŋ kε. ε mi wu nyε ntse wεŋ li ɻkøngise wεŋ. ɻkemøø bunga le nyε ntse wεŋ le ŋkwi, ɻkemi bunga le ɻkaari mfi ntse wεŋ lejiŋ. Fiiŋ ffee fi Baa wεŋ tee le mfe.” **19** Le Jiso tee biee bini ni, buga se ka bu bε li Bejuu li lenti. **20** Be bε ɻge se tuu be tiiti le, “Kemøø bønchindaa bε kiŋkundi-i, jetøø. Ne yiki la li wu-u?” **21** Se nuuŋ le bamu se tiiti le, “ɻwaani chini tefε nuuŋ yε chi wi wu kemøø bøøø bε kiŋkundi-i kε. Nchindaa wu kiŋkundi nuuŋ gwiye lii yi kinyεε ni?” **22** Tø nuuŋ mfi wu Tsønø chimu chi nuuŋ le be kimi si be tø kaari be gwiye yih yi muntofi Jerosaleŋ **23** Jiso gεεŋ kanyi fe yih yi muntofi-i, fe kiji ki Salimu-u. Mfi wεε tø nuuŋ mfi wu fokpøø. **24** Bejuu dza be kene wu lenti, be bii li wuu laa, “O gii o gεε bee te ba li mεŋine ni nsiij gεεŋ bo buŋ? ε nuuŋ we o nuuŋ Kinsofu ki Nyø tø kaache, o tee bee waaj.” **25** Jiso se tuu li bee le, “Mi nteeø beŋ, ne mεεŋ ki beŋ kε. Niŋ yi nindi li bukoonj bu Baa wεŋ doonchi wi wu nuuŋ mi. **26** Se nuuŋ le, ne nuuŋ te beŋ kε, kife ne nuuŋ yε li kintutu keŋ ki nshóøj le kε. **27** Nshóøj yεŋ ti wuki jε yεŋ. ɻkii yi, yi se biki mi, **28** nyεε ntse wu kimake li yi. Yi nuuŋ te naa layε kε. Wi

nuuŋ yε lu wu nuuŋ naa lō yí li tsan̄ yεŋ kε. (aiōn g165,
aiōnios g166) 29 Baa wεŋ wu nyε nshóčŋ yilu li mi-i yεkɔɔ
wi kwi, wi nuuŋ yε lu, wu nuuŋ lō yi li tsan̄ yee li kε.
30 Tεε Baa wεŋ te baa fiee fimumkpaŋ.” 31 Bejuu ka be
kwache ta le be tome wu lu. 32 Jiso se bii li bee laa, “Nε
ŋεŋ baa nime chi dzeeŋ ŋge chi Baa wεŋ tee le ni mfeti. ε
kii chi la chi ne wski le ne tome mi kii chi?” 33 Be se tuu
li wuu le, “Tε tomi yε we nuuŋ kii nime chi dzeeŋ chi o fe
kε. Tε tomi baa we nuuŋ kife o bifisɔɔ bukoŋ bu Nyɔ-ɔ. ε
we wiwoŋ, o se tuu o kweŋgi le o nuuŋ Nyɔ.” 34 Jiso tuu li
bee le, “Mɔɔ be tseε baa le Kiriwaati kine ki bənchi-i, Nyɔ
tiiti le, ‘Mi ntee neε le ε beŋ bənyɔ ni?’ 35 Nyɔ teenyi
beniiŋ bəlu le bənyɔ, ε be bəlu be je ye tε bεε li bee, tε kii
baa le fiee fi nuuŋ le Kiriwaati ki Nyɔ nuuŋ te fiiki kε. 36
Si fi nuuŋ ni, ε kii la fi ne tiiti li wi wu Tee tsaa wu wu toŋ
li kwεεŋ wuni le bifisɔɔ bukoŋ bu Nyɔ-ɔ, kife wu tee
kwaa le ε wu ɿwanε Nyɔ? 37 ε mfeti yε nuuŋ niŋ yi Baa
wεŋ kε, kiiŋ ne ni beŋ li mi-i kε. 38 Se nuuŋ le, ε mfeti
nuuŋ yí, ε ne mεεŋ ki beŋ ke li mi-i kε, ne beŋ li yi-i, ne
bəseyi ne kεε le Baa wεŋ nuuŋ li mi-i, nuuŋ te li wu-u.”
39 Bejuu tuu be weki le be kɔɔ wu, bedεen̄ se dime li tsan̄
yi bee. 40 Jiso tuu geεŋ lenchi to Dzɔɔ yi Joodaaŋ luwiŋ fe
Jɔɔŋ tε saa lisi beniiŋ li dzɔɔ, se nuuŋ fe. 41 Beniiŋ ŋge
bεε be ŋinŋgi wu. Be dza be tee le, “Jɔɔŋ tε mεεŋ ki fe kε
fiee fimu fi doonchi bunɔŋa bu Nyɔ-ɔ kε. Se nuuŋ le fiee
fihu fi tε yeti kii wi wuni nuuŋ neε cheεŋ.” 42 Bedεen̄,
beniiŋ ŋge se geε shéŋ li Jiso-o fe.

11 Wumu wu bukoŋ bwē tε nuuŋ le Lasɔrɔ tε dza
gendi. Tε nuur̄ wi wu kitor̄ ki Betani, tsiir̄ fe bee dzémi

yee yi tè nuunj Maariya bee Maata. **2** Maariya wuni wu
ŋwaani wu Lasoro tè gendi, ε wu wu tè fwa bikaa bi Taa le
be mceŋ me seendi ni shuurŋŋ, wəɔyε be yi ye yi lifa. **3** Si
tè gendi le, dzémi yee yilu biee yi tuumi ntonj li Jiso-o le,
“Taa, wi wuo ti kəŋgisi wε gendəo.” **4** Le Jiso woo ntonj
wulu, tee le, “Chigoŋ chini nuunj ye chi kwe-e ke. Chi cheε
le chi doonche bunəŋja bu nuunj bu Nyɔ-ɔ, ke ɻwane Nyɔ
se naa keme bukooŋ bu nəŋja kii chi.” **5** Jiso tè kəŋgisi
Maata bee ŋwaani wu Maariya mɔɔ Lasoro ŋge. **6** Se nuunj
le, mfi wu tè woo le Lasoro gendəo, tuu tsi fe tè nuunj
fee jo faa. **7** Lejŋŋ lelu, tee li bəŋŋ bee be kintutu-u le,
“Te kaari te to Judiya.” **8** Be bii li wuu laa, “Labai, ε neε
mfo mfo fe Bεjuu tuu be wεki le be tome wε be ta le ɔ
kwi, ɔ se tuu ɔ karisi ɔ tuu fe ni?” **9** Jiso tuu li bee le, “ε
neε bikaa bi mfi yoofi ntsɔ bεfε bi nuunj li jobε ni? ε wi
dengi fənshaŋŋ, ke mwε nuunj tè kətε li fiee li ke, kifε
kin'wofu ki li nshe yini-i wuuti kεε. **10** Se nuunj le, ε wi
dengi butuu, ke mwε nuunj kətε, kifε ɻiŋgi ye kin'wofu
kε.” **11** Si tè kweenj le, tuu tee li bee le, “Nsəŋ yisəŋ yi
Lasoro lee ye, bεdeeni, ɻgii ɻgeεŋŋ ɻkaangi wu li chilefε
chilu-u.” **12** Bəŋŋ bee be kintutu-u se tee li wuu le, “Taa, ε
fi nuunj le wu leeɔ, ke gii kaŋgi.” **13** Jiso tè tiiti nuunj kii
kwe yi Lasoro, bεdeeni be wuki le liitɔɔ nuunj chilefε chi
chilefε. **14** Jiso se tee li bee tsaaŋ le, “Lasoro kwio kituŋ.
15 Se nuunj le, ɻ'wukɔɔ bujŋŋ kii berj le ntè nuunj ye fe kε,
ke ne se gεε shénj li mi-i. Te ni te giingi fe.” **16** Tome wu
bukooŋ bwhee bumu tè nuunj le Maŋ, tee li bəŋŋ bamu be
kintutu-u baa le, “Te gεεŋ te laa tεebenj nuunj te kwi te be
wu le.” **17** Jiso fesi fe, woo le Lasoro tsio le dzijŋ jo naa. **18**

Betani wuni tē nuuŋ nēe li Jerosaleŋ lichinj si bēma bēfē
lē. **19** Bejuu ḥge tē bē le Maata bee Maariya le be gachē
nshiij bē be kii kwe yi ḥwaani wu be. **20** Le Maata woo
le Jiso bēe, biee bo le gēeŋ le bee wu bike, se nuuŋ le,
Maariya tē ba li yih. **21** Maata gēeŋ tee li Jiso-o le, “Taa,
tuu nuuŋ le o ni o nuuŋ feni, ḥwaanēŋ wu kwiyēe ke. **22**
Se nuuŋ le, ḥkiio le mōo nuuŋ dēeni, mōo nuuŋ la fi o
lēke li Nyō-o le, ke yi gii yi nyēo.” **23** Jiso tee li wuu le
“Ḩwaana gii bo li kwe-e.” **24** Maata tee li wuu le, “Ḩkiio
nēe le gii kaari bo jobe chi kimerise chi beniij gii naa be
ni be buti li kwe-e.” **25** Jiso tee li wu-u le, “E mi wu mbusi
beniij li kwe-e, ε mi wu nyē ntse li beniij li. Wi wu gēe
shēj li mi-i mōo kwi, ke mwē gii ni nuuŋ lu, **26** mōo nuuŋ
noo wu mēeŋ lu dēeni wu gēe shēj li mi-i nuuŋ tē naa
kwi ke. O beŋo fini ni?” (aiōn g165) **27** Se beŋ le, “liŋ Taa, mi
mbeŋo le o nuuŋ Kinsifu ki Nyō tē kaachē. E we ḥwanē
Nyō wu tē nuuŋ le gii naa bē li nshe yini-i.” **28** Le Maata
tee lē, se gēeŋ teeŋ Maariya wu ḥwaani, yo li wuu fēkwiij
fēkwiij le, “Wi wu Ntiife we feni kituŋ, teenyō we.” **29** Si
tē woo lē, se dzakē gēeŋ ḥeŋ wu. **30** Tē nuuŋ ε Jiso mēeŋ
saa ki le ke li kiton kilu-u ke. Tē gii mēeŋ nēe fe Maata tē
gēeŋ ḥeŋ wu fe. **31** Bejuu be tē nuuŋ bē Maariya be gachi
nshiij, bē wu baa ḥeŋ si wu dzakē wu bo li yih, be dza be
biki wu be beechi le giingō fe dziŋ le gēeŋ ni dii fe. **32**
Le Maariya gēeŋ fesi fe Jiso teh nuuŋ, ḥeŋ wu, se we li
bikaa biee li tee le, “Taa, tuu le o ni o nuuŋ feni, tuu nuuŋ
ḥwaanē wu kwiyēe ke.” **33** Le Jiso tuu ḥeŋ si dii, Bejuu bē
tē biee wu dii tē, fīe filu koŋ wu li shēj ḥge, yi bee wu.
34 Se dza bii laa, “Nē tuu ne diiyē wu feŋ?” Be tee li wuu

le, “Taa, be ɔ ɳɛŋ.” **35** Jiso de. **36** Le Bɛjuu ɳɛŋ lɛ, be tee le, “Biche yeeŋ ne ɳɛŋ si tuu kɔŋgisi wu.” **37** Se nuuŋ le, bamu se tuu be tee le, “ɛ wu wu tè gwiye lii yi kinyee, tuu lee ki baŋge ke wi wuni le wu kwi ke ni?” **38** Shéŋ yee tuu yi s̄eese ɳge. Dza ḡeŋ fesi fe dzin yilu-u. Dzin yini tè nuuŋ tuuŋ wu be tè beŋe mfweeŋ wulu be tete chi nɔŋa. **39** Jiso tee le, “Tsaaki yeeŋ tete chini.” Maata wu tè nuuŋ dzəmi yi wi wu tè kwi wε tee li Jiso-o le, “Taa, d̄eəni yani wu saŋo kituŋ. Wε jo naa si tuu kwi.” **40** Jiso bii li wu-u laa, “Mbee m̄eŋ ki ntee ke li wε-ɛ le ɔ ḡeŋ shéŋ li mi-i, ɔ se ɳɛŋ bunɔŋa bu Nyɔ-ɔ ni?” **41** Se nuuŋ le, be se tè tsaaki tete chilu. Jiso tsaaki lii liwe tee le, “Baa wɛŋ, nyeeŋ kiyɔoni li wε-ɛ le ɔ wooŋ nleke li Nyɔ-ɔ wεŋ. **42** ɻkii ɔ le ɔ ti wuki nleke li Nyɔ-ɔ wεŋ mfi kwi. Se nuuŋ le, ntiitao fini d̄eəni le b̄eniiŋ be lemi feni bani se beŋ le ε wε wu tonj mi.” **43** Le ni kwenŋgi lɛ, waŋ l̄ewe le, “Lasɔrɔ, boche!” **44** Wi wu tè kwi kituŋ wε se biee bo, bibenu biee mɔɔ bikaa biee nuuŋ ε be liiŋ be nshenŋge yi ndú be liiŋ tè bushi bwēe be nshenŋge yi ndú. Jiso tee li bee le, “Fanche yeeŋ wu, ne ḡeŋ ni giŋgi.” **45** Bɛjuu ɳge be tè b̄ee le Maariya, le be ɳɛŋ ffee fi Jiso fe, be ḡeŋ shéŋ li wu-u. **46** Se nuuŋ le, bamu te ḡeŋ fibee nuuŋ le Befarasii, be tee be ffee fi Jiso fe. **47** Bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa be Befarasii tuu be konchɛ bikoo bi kwɛŋŋ lɛ, be kwenŋ le, “ɛ la fi te gii te ge? Wi wuni fetɔɔ biee ɳge bi doonchi bunɔŋa bu Nyɔ-ɔ. **48** ɛ te chine le ba ni giŋgi be fi limfwe, ke b̄eniiŋ b̄echu gii be ḡeŋ shéŋ li wu-u, b̄eniiŋ be Lom be s̄eki bee gii be dza be be be k̄esi kintsi kisɛŋ ki wuuti mɔɔ kitoŋ kisɛŋ.” **49** Se nuuŋ le, wi wu be wumu wu bukoŋ bwēe tè nuuŋ le

Kaifas, wu tè nuuŋ kikoo ki bëte muntofi-i li kiya këe dza tee ffee li bee le, “Në kii yë ffee kë dudu. **50** Në kii yë le fi dzɔɔŋ le wi mumkpanj kwi li bëniij bëchu-u yëki fë kitoŋ kichu nuuŋ ki la bu la kë ni?” **51** Kaifas tè tiiti yë ffee fini bë bufii bu nuuŋ bwëe kë. Wu si kikoo ki bëte muntofi-i li kiya këe tè tiiti fini laŋini nuuŋ ntoiŋ wu Nyɔ le Jiso tè këmi le kwi kii kitoŋ ki Bejuu. **52** Tè nuuŋ yë nëe kii kitoŋ kilu kwaa kë, tè këmi le kwi le banchë bɔɔŋ bë nuuŋ bë Nyɔ-o bëchu bë li biton bimu, bë nuuŋ li ffee fi mumkpa-anj. **53** Mbëeche booyaa, bikoo bi kwëeŋ le se bëchi bi dzeti ntaj si bi gii bi fë bi se wo Jiso. **54** Nëe le, Jiso te mëeŋ yë deŋgi gbanaa le Bejuu li lenti kë. Dza ffee fe gëeŋ li kitoŋ kimu ki nuuŋ li kitoŋ ki li bukaka lichinj bee bɔɔŋ bee bë kintutu-u, bë tè tsiiŋ fë kitoŋ kimu ki bë tè teenyi le Efelëŋ. **55** Tsənə chi Bejuu le chi N'yafuwee tè bëe kituŋ tséketséke, bëniij tè dzëti li bintsii bichu-u bë yëki Jerosaleŋ jobë chini mëeŋ chi bëe le be tsootse bikoo bi bee kii be ni le li tsənə chilu bë kinjire. **56** Be se gëeŋ be bëchi be wëki Jiso be biiti li yi yi bee si be tè lemi fë yih yi muntofi-i be tiiti laa, “Në beechi le la? Jiso gii bë fë tsənə chini-i ni?” **57** Tè nuuŋ e bëte muntofi bë nɔŋa bë nɔŋa mɔɔ Befarasii tè nyë nchi kituŋ le wi wu kii fë Jiso nuuŋ fe, mwe fë be këe, ke be se kɔɔ wu.

12 Fë tè shë jo busɔɔ le nuuŋ mfi wu Tsənə chi N'yafuwee, Jiso dza gëeŋ li kitoŋ ki Betani fë Lasorɔ wu tè buu li kwe-e wë tè nuuŋ. **2** Le gëeŋ le, bë fë biee bijë be tëe wu lu. Maata tè nuuŋ wi wu gabì, Lasorɔ se nuuŋ wumu li kintutu ki bëniij bë tè shee be jii biee bee bë Jiso-o. **3** Maariya se dza dzɔ fikoo fi mëeŋ mamu më sseendi ni

shuuŋj, tumi li bikaa bi Jiso-o, wəɔyε bε yi ye yi lifa. Mεεŋ mani tè tεεmi kwa ŋge, ε bε tè fε bε fiee fimu fifi fi bε teenyi le naad wuwu. Si tè tsi wu lε, li yih lɔɔ saanj kichu ni shuuŋj. **4** Se nuuŋ le Judas Iskaliyɔ wu tè nuuŋ wi kintutu ki bɔɔŋ bε Jiso-o wumu, (wu tè dza kabini wu) dza kweeŋ le, **5** “ε la fi be fi ge le bε kabε mεεŋ mani bεnchuki gii tεε, bε nyε kwa wulu li bεniiŋ bε kifoo lε?” **6** Judas tè gii tiiti ni kemi yε mbeechε fε bεniiŋ bε kifoo lε baa ke. Tè nuuŋ wi wube wu babi, tè shiiŋ lisi tsan le fii yi yee lu. **7** Jiso tee le, “Gεε wu lε. Tè kiri mεεŋ mani ni le nache nuuŋ ndiyε wεŋ lu. **8** Bεniiŋ bε kifoo lε gii be ni be nuuŋ bε beŋ mfi kwi, bεdεeni nuuŋ ntε nuuŋ tεεbeŋ mfi kwi ke.” **9** Kintutu ki Bεjuu lε woo le Jiso wε fe, bε bε fe. Be tè mεεŋ ki bε ke kii Jiso kwaa ke. Be tè bε tε le be bε ŋεŋ Lasərɔ wu Jiso tè buu li kwe-e wε. **10** Se nuuŋ le, bεtε muntofi bε nəŋja bε nəŋja tè kaache le be wo tε Lasərɔ, **11** kife tè nuuŋ kii wu, wu Bεjuu ŋge, tè gεε shéŋ nuuŋ li Jiso-o. **12** Le butuu bo bu woo, kintutu ki bεniiŋ le ki tè bε fε tsənɔ-o woo le Jiso wε le dze bεε Jerosaleŋ. **13** Be se dzə biaate be bo le, be gεεŋ be fi wu lε dze. Be gεεŋ be wuuyi be tiiti le, “Yiyi-i yiyi-i yiyi-i, kin'yokisε ni ki nuuŋ li Nyɔ-o looo! Nyɔ tiij yε mwε li wi wu bεε li bukooŋ bu Taa lε looo! ε wu wu nuuŋ Mfɔŋ wu Iselεe looo!” **14** Jiso se gɔɔŋ səmbwaa wu sɔɔŋ miri le. Fi se nuuŋ si bε tè tseε le, **15** “Bεniiŋ bε Sayəŋ, kiŋ ne ni ne chendi ke. Biche yεεŋ ne ŋεŋ, Mfɔŋ wunε bεεɔ, wu mirɔ-o le səmbwaa wu sɔɔŋ li.” **16** Si fi tè nuuŋ ni bɔɔŋ bε Jiso bε kintutu tè kii ye si fiee fini tε doonchi fε mbεechε ke. Le Jiso lε li bunɔŋa bwεe li, be se tuu be kimi le bε tè tseε fiee fini nuuŋ kii wu, fi se

ka fiee be wu nee si be tè tsee. **17** Kintutu ki tè nuuŋ be Jiso jobe chi tè teerj Lasorɔ le dzirj buu wu li kwe-e kee tè geenj be ntewu si be tè ḥej. **18** Fiee fi kintutu kilu tè bo le ki geenj ki fi wu le dze tè nuuŋ kife be tè woo le tè fe ffee fini fi doonchi bunøja bu Nyɔ-o. **19** Be farasii ḥej ni be tuu be tiiti li yi yi bee le, “Ne meenj baa ki ḥej ke ni? Fiee lu ke fi nuuŋ ne fe. Kweenj kwikwi banche wee kitunj wu biki wu.” **20** Beniij bamu tè nuuŋ li kintutu ki beniij be tè yee Jerosaleenj le be leke li Nyɔ-o mfi wu tsønø chini, be tè nuuŋ Begrik. **21** Begrik bani geenj be ḥej Fili wu tè dzeti li kitonj ki Besaida-a le kimbe ki Galilii, be tee li wuu le, “Wi wu nyøja, te weki baa le te ḥej Jiso.” **22** Fili se geenj tee li Andolo, bee wu geenj be tee li Jiso-o. **23** Jiso tuu li bee le, “Mfi kochao kitunj wu ḥwanewi gii keme bukooŋ bu nøja. **24** Ntee beŋ cheenj cheenj le, ε ḥgo yi ffee meenj ki we ke li nshe-ε le yi kwi ke, ke yi ba ye nee yi yi-i mbiinj. Se nuuŋ le ε yi kwi, yi se yiŋ yi won mutaan ḥge. **25** Wi wu kɔŋgisi ntse we ḥge ke gii lε ntse wulu, wi wu baanini ntse we li nshe yini, ke mwe gikɔɔ bu gewu le ke naa keme ntse wu kimake. (**aiōnios g166**) **26** ε wi nindi li mi-i, ke mwe kemi le ni biki mi, mɔɔ nuuŋ feŋ fe nnuuŋ le, wi weŋ wu nime ni nuuŋ te fe. Wi wu nindi li mi-i, ke Baa weŋ gii naa tsaaki mwe liwe.” **27** Jiso se dza tee le, “Deeni shéŋ yee wesini yee. ε la fi nnuuŋ mɔɔ ntee? Le Taa buu mi le mfi wu ḥge wuni lenti ni? Aay, ε kii mfi wulu wuni wu ntè mbɛ. **28** Baa weŋ, fere bukooŋ bwo ni bu kuu.” Le yo le, je shee liboo le, “Mi mfeɔ bu ko kitunj, nse mmeeŋɔ ntuu ḥka mfe.” **29** Le kintutu ki tè lemi fe woo je yilu le, ki tee fi ki-i le, “ε dzaaj yi kumini.” Bamu se tee le, “ε

Nchindaa wu Nyɔ wu yeti li wu-u.” **30** Jiso tuu le, “Jε yini
be yε kii beŋ. Yi mεεŋ yε ki be kε kii mi kε. **31** Dεεni yaa
mfi wu be gii be saa nshε yini. Dεεni be gii be shəni be
kooŋ be mfəŋ be səki nshε yini. **32** Se nuuŋ le fieŋ fieε le
mfi wu be shiŋε mi li we, ŋgii nchee bəniiŋ bəchu be ni
be bεε le mi-i.” **33** Jiso tè tiiti le doonchi nuuŋ ŋwaani
kwe yi gii kwi. **34** Kintutu ki bəniiŋ le kεε se tuu li wuu le,
“Tε wuki baa le Kiŋwaati ki bənchi-i le Kinsofu ki Nyɔ tè
kaache gii ki booshe. ɔ geen ɔ se kwengi le be gii be shiŋε
ŋwanewi li we? ŋwanewi wulu nuuŋ noo?” (**aiōn g165**) **35**

Jiso se tee li bee le, “Kin'wofu gii ki ni ki nuuŋ be beŋ
li mfi niiŋ li. Nε deŋgi yεεŋ le, si nε kəmi kiŋ'wofu be
ben le, kiiŋ kijibε ni dza ki jin li be-eŋ kε. Wi wu dengi li
kijibε-ε ti kii yε fe giŋgi kε. **36** Si ne kəmi baa kin'wofu be
ben le, beŋ yεεŋ li kiŋ'wofu kilu, nε se ni nε nuuŋ bəoŋ be
kiŋ'wofu-u.” Le Jiso tee biee bini ni, se dza gεεŋ nyiŋ. **37**
Məo si tè fe biee ŋge bi doonche bunəŋa bwē be ŋεŋ ni,
be ti mεεŋ nεe ki gεε kε shéŋ li wu-u kε. **38** Fi tè nuuŋ le
le fi be fi kəche si ɛsaya wu ntomfəŋ wu Nyɔ tè tee le,
“Taa, ε noo wu wε lu wu beŋ fīe fi tε tiiti? ε li ba-an li be
doonche bunga bu kibene Taa le?” **39** Se nuuŋ le, be se
tè ba ŋgewu shéŋ li wuu nsinj, kife ɛsaya tè tuu kweeŋ
kintsii kimu le, **40** “Wu nyεεkəo lii yi be, wu fe məo le
shéŋ yi be ni yi dendı, le kiiŋ be ni be ŋiŋgi biee be lii yi
be, be ni be kii biee be shéŋ yi be, be se kaari be to lijin le
mi-i le ŋ'wənche be kε.” **41** ɛsaya tè tiiti biee bini ni kife
tè saa wu ŋεŋ bunəŋa bu Jiso-o, se tiiti kii wu. **42** Məo si
bəniiŋ tè nuuŋ yε le be gεε shéŋ li Jiso-o le kε, bəniiŋ
ŋge be tè nuuŋ bikoo bi kweeŋ le tè gεε tε shéŋ li wu-u,

bədəeni, be se tè məeŋ ki tee kε bε bimfimu bi bee kε, kifε
be tè chəndi Bəfarasii le kii be ni kooŋ be li yih yi nləkε li
Nyɔ-ɔ. **43** Be tè chəndi lε kifε be tè kɔŋgisi le be kεmε
mpiaru nuuŋ wu dzəti fe bəniiŋ li, yεki le be kεmε nuuŋ
mpiaru wu dzəti fe Nyɔ-ɔ. **44** Jiso se dza dzaan lewe ŋge
tee le, “Wi wu gεe shéŋ li mi-i, məeŋo ki gεe ke nuuŋ li
mi-i kε. Wu gεeo nuuŋ li wi wu toŋ mi-i. **45** ε wi ŋεŋ mi,
kε mwe ŋεŋgoŋ nuuŋ wi wu toŋ mi. **46** Mi mbεeo li nshe
yini-i si kin'wofu le məo nuuŋ noo wu gεe shéŋ li mi-i le
mwe tε ba li kijibε-ε kε. **47** ε wi wu woo jε yεŋ, məeŋ yi ki
gεe ke, ntè nsaa wu kε, kifε nti məeŋ ki mbε ke le nsaa
bəniiŋ be li nshe yini le be we nsa kε. Ntè mbε nuuŋ le
nsso be. **48** Wi wu faan mi məeŋ ki fi jε yεŋ ke kεməo fiee
fi gii fi saa wu. Jε yi mi n'yø li wu-u ε yi yi gii yi saa wu
we nsa jobε chi kimεrise. **49** Fi fiee le kifε n'yeti yε nuuŋ li
buŋga bwe-eŋ kε. Baa wεŋ wu toŋ mi, ε wu wu tee le ni
ntiiti, ε wu wu nyε mi fiee fi ŋgii ni ntiiti, wu tee mi si
50 ŋkii le fiee fi wu tee le ni ntiiti nuuŋ fiee
fi nyε ntse wu kimakε. Se nuuŋ le fiee fi ntiiti nuuŋ fi
Baa wεŋ bee tee le ni ntiiti.” (*aiōnios g166*)

13 Le ni nuuŋ le bu gii bu woo se nuuŋ jobε chi Tsənɔ
chi N'yafuwee, Jiso kεe le mfi wu gii chine li nshe yini-i,
kaari gεeŋ fe Tee li kɔchəo kituŋ. Si tè kɔŋgisi bəniiŋ be tè
nuuŋ bee li nshe yini-i, se kɔŋgi be gεeŋ mεeshi. **2** Le be
ni be jii biee fəmfo, ε kijkundi tè saa ki lii mbeechε li
shéŋ yi Judas wu ŋwanε Simu Iskaliyø le kabε Jiso. **3** Si
Jiso tè kii kituŋ le Tee nyε biee bichu li tsan yee li, bε le
tè dza fe Nyɔ-ɔ, məo le karisəo tuu lijŋ fe Nyɔ-ɔ, **4** dza le
bijε lewe, buushε bɪŋkoŋ biee, dzə ndu yi bε wəɔyi bwinj

lu, karj litij, **5** tumi dzəɔ̄ le shoo, bəchi tsootsi bikaa bi
bəɔ̄ŋ bee bə kintutu-u lu, wəɔ̄yi bə ndu yi tə karj li litij
yε. **6** Le tsootse bo fc Simu Pita, Simu bii li wuu laa, “Taa,
ɔ̄ gii ɔ̄ tsootse bikaa bieŋ ni?” **7** Jiso tuu li wuu le, “Fiee fi
mfeti ɔ̄ nuuŋ te kεe fi dεeni ke. ɔ̄ gii ɔ̄ kεe nuuŋ lejin.” **8**
Pita tee li Jiso-o le, “ɔ̄ nuuŋ te naa tsootse bikaa bieŋ ke.”
Jiso se tuu li wuu le, “ɛ mεεŋ ki ntsootse ke bikaa bio ke,
ɔ̄ te kεmε fiee tεe wε ke.” (**aiōn g165**) **9** Simu Pita se tee li
Jiso-o le, “Taa, ε fi nuuŋ le, ke ɔ̄ nuuŋ te tsootse bikaa
bieŋ kwaa ke. ɔ̄ gii ɔ̄ tsootse te tsan̄ yεŋ məɔ̄ kikoo keŋ
te.” **10** Jiso tee li wuu le, “Wi wu bee saa wu tsootse bwiŋ
wε waan̄ kitun̄ bwiŋ kichu, kεmi yε le tuu tsootse bwiŋ
fuki bikaa kwaa nsin̄ ke. Nε baa fine waan̄ kitun̄, se nuuŋ
le ε beŋ bεchu bε wuuti baa ke.” **11** Jiso tə tiiti le kife tə
kəo wu kεe wi wu gii kabε wu. Fiee fiee fi tə tiiti le, “ɛ Beŋ
bεchu bε wuuti ke.” **12** Le Jiso mεeshi tsootse bikaa bi
bee, liishe ndú yee, kaari gεεŋ to fc kintsi kee li, se bii li
bee laa, “Nε kεe baa fiee fi mi mfc li be-en̄ fini ni? **13** Nε
teenyi mi le Wi wu Ntiife ne tuu ne teenyi tε mi le Taa, ne
teenyi baa nuuŋ bujɔ̄ŋ, kife ε fiee fi nnuuŋ. **14** ɛ mi wu
nuuŋ Taa wune məɔ̄ Wi wune wu Ntiife mi tsootse bikaa
bine, ke ne kεmi baa le ne ni ne tsootsi te bikaa bi wi bee
wi-i. **15** Mi mfcə fini le ndoonchε li be-en̄ le ne ni ne feti
nεε te si mi mfc li be-en̄ le. **16** Ntee beŋ chεεŋ chεεŋ le
ŋwaŋ wu nime nuuŋ te ko le yaa te kikoo we ke, ke le wi
wu be toŋ ko yaa wi wu toŋ wu ke. **17** ɛ ne kii biee bini,
ne feti bi, ke kineetinε kin̄ge kεe kine. **18** Ntiiti yε nuuŋ
kii beŋ bεchu ke. ɻkiio beniŋ be mbee ntsaa. Se nuuŋ le,
fi se fiee le fiee fi nuuŋ le Kijwaati ki Nyɔ̄-ɔ̄ kεmi le fi bε

fi kɔchɛ si bɛ tsɛɛ le, ‘Wi wu jii biee bierŋ wu dzaø biki bikaa bierŋ.’ **19** Ntiitɔɔ fiee fini li be-eŋ dɛeni fi mɛɛŋ fi se naa fi ka, le ke fi tuu fi ka, nɛ se tuu nɛ bierŋ le ε mi wulu. **20** Ntee bierŋ cheɛŋ cheɛŋ le wi wu fii mɔɔ nuuŋ noo wu mi ntɔŋ le, wu fiɔ nuuŋ mi. Wi wu fi mi, fiɔ nuuŋ wi wu tonj mi.” **21** Si Jiso tee biee bini ni, shéŋ dza yi wɛsini wu. Dza tee gbanaa le, “Ntee bierŋ cheɛŋ cheɛŋ le wumu li be-eŋ lenti gii kabɛ mi.” **22** Bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u dza be bichi yi yi bee, be mɛŋini laa tiiti nuuŋ wi wu la le. **23** Wi wu kintutu ki bɔɔŋ be Jiso wumu wu Jiso tɛ gii kɔŋgisi tɛ yemi jii biee nɛe li wu-u lichiŋ. **24** Simu Pita kwafi wu tee le bii li Jiso-o laa tiiti nuuŋ noo le. **25** Se nuuŋ le, se yɛŋ gɛɛŋ li Jiso bii li wuu laa, “Taa, ε noo?” **26** Jiso tuu li wuu le, “ε wi wu ŋgii boote kibele nlili li kitsubi ki mbasi nyɛ li wuu.” Bɛdɛeni, tuu lii kibele kilu li kitsubi ki mbasi nyɛ li Judas wu ŋwanɛ Simu Iskaliyo. **27** Nɛe si Judas tɛ fi kibele kilu le, Satan biee le li yi yee li. Jiso tee li wuu le, “Fɛrc fiee fiɔ wɛki le o fe tsɛkɛ.” **28** Wi wumu li kintutu ki bee tɛ mɛɛŋ ki kɛe ke fiee fi wu tee li wuu le kɛ. **29** Bamu tɛ beechi le si Judas tɛ nuuŋ wi wu kichi babi wu kwa le, le Jiso tiitɔɔ li wuu le gɛɛŋ go biee bi be ti kɔŋgisi njɛ Tsɔnɔ lu, kɛ le gɛɛŋ nyɛ fiee li beniŋj be kifoo le. **30** Si Judas tɛ fi kibele kilu le ji, biee bo mfwa mumkpaŋ gɛɛŋ. Mfi wu wɛɛ tɛ nuuŋ butuu. **31** Si Judas tɛ bo gɛɛŋ le, Jiso shɛ tee le, “Dɛeni be gii be bechi be ni be ŋingi bunɔŋa bu ŋwanewi-i, be tuu be ni be ŋingi te bunɔŋa bu nuuŋ bu Nyɔ-o li yi yee li. **32** ε be ŋɛŋ bunɔŋa bu Nyɔ li yi yee li, kɛ Nyɔ gii yi doonchɛ te bunɔŋa bu ŋwani li yíh yi Nyɔ-o. Kɛ gii doonchɛ mfwa mumkpaŋ. **33** Bɔɔŋ bierŋ, ŋgii nuuŋ tɛɛbierŋ

li mfi niij li. Ne gii ne shε ne gaoj mi ne te ηεη kε. Si ntè ntiiti li Bejuu li le, ε neε le si ntiitao li be-ej dεeni le, ‘Fe ηgiingi nuuj ne te be fe kε.’ **34** Nyεεo nchi li be-ej, nuuj nchi wu fwεη, le mfi wu ne shε ne ni ne nuuj be kiŋkəŋgise. Ne ni ne kəŋgisi neε tsaaj si ntuu kəŋgisi bej. **35** ε ne shε ne nuuj be kiŋkəŋgise, fini fe bəniij bechu se kεe le ne baa baoj bej be kintutu-u.” **36** Simu Pita se bii li Jiso-o laa, “Taa, o giŋgi nuuj fej?” Jiso tuu le, “Fe ηgiingi fe nuuj o te biee mi fe dεeni kε. O gii o shε o se biee.” **37** Pita kaari bii li wu-u laa, “Taa, nuuj ntε mbiee wε dεeni kε kii la? Ηgii nyε ntse wεj le ηkwii kii wε.” **38** Jiso bii li wu-u laa, “O nuuj o nyε ntse wa le o kwi kii mi ni? Nteeo cheεη cheεη le nyineshee nuuj tε taoj kinga kiteεete o meεη ki faaj ke mi kε.”

14 Jiso tuu kweej li baoj bee be kintutu-u le, “Kiij ne ni gεε le shéj yinε ni yi wesini kε. Gεε yεεj shéj li Nyɔ-o, ne gεε te shéj li mi-i. **2** Li Baa wεj yih, bəloj baa lu ηge. Bee le fi ni fi nuuj yε le kε, be mi ntefεε le ηgiingoo nachε kintsii li be-ej kε. **3** Nse ηgiingoo ke mi nachε kintsii li be-ej, ηkaari mbe ndzao bej te ni te nuuj, le fe nnuuj fe, ne ni ne nuuj fe te. **4** Ne kii baa kituj dze yi giŋgi fe ηgiingi fe.” **5** Tomε se tee li wuu le, “Taa, te kii yε feo giŋgi fe kε. Te gii te geεj te se kεe dze yilu?” **6** Jiso tuu li wuu le, “ε mi wu nnuuj dze, nnuuj cheεη, nnuuj te ntse wulu. Wi nuuj te geεj fe Baa wε-ej fuki fe wu ka li mi-i nsij kε. **7** Bee le ne ni ne kii mi, bee nuuj ne kεe te Baa wεj. Mbεεche dεeni, ne kεe baa wu ne tuu ne ηεη te wu te.” **8** Fili tee li wuu le, “Taa, doonche Baa wa li bee li, te ηεη wu te se fuke.” **9** Jiso tuu li wuu le, “Fili, tεεbej tsi

baa ηge ni o se te kεe mi ke ni? Wi wu ηeŋ mi, ke mwe
ηeŋgօ Baa weŋ kituŋ. Fi geerj o se tuu o tiiti le ndoonche
Baa weŋ li be-eŋ? **10** O mεeŋj ki beŋ ke le nnuuŋ li Baa
we-εŋ, Baa weŋ se nuuŋ te li mi-i ke ni? Tefε chi ntiti li
be-eŋ chini nuuŋ ye li buŋga bwe-eŋ ke. ε Baa weŋ wu
nuuŋ li mi-i wu nindi niiŋ yee. **11** Beŋ yeeŋ li mi-i le mi
ŋ'we li Baa we-εŋ, se Baa weŋ nuuŋ li mi-i. ε ne mεeŋ ki
beŋ ke li mi-i kii ftee fi ntiti ke, ne beŋ li mi-i kii niiŋ yi
nnindi. **12** Ntee beŋ cheeŋ cheeŋ le wi wu gεe shén yee li
mi-i, gii ni feti te niiŋ yi mfeti. Gii niiŋ yaa mao yi mi niiŋ,
kife ηgiŋgօ kituŋ le Baa we-εŋ. **13** Mao nuuŋ la fi ne bii
li bukoŋ bwe-eŋ le, ηgii mfe fi, ke se Baa wu ηwanj keme
bukooŋ bu noŋa nuuŋ kii ηwanj. **14** ε ne bii mao nuuŋ la li
bukooŋ bwe-eŋ le, ηgii mfe fi. **15** ε ne kəŋgisi mi, ne ni ne
kichi bənchi beŋ. **16** ηgii nleke Baa weŋ se nyε beŋ Wi wu
Mfie wumu wu gii ni nuuŋ be beŋ mfi kwi. (aiōn g165) **17** Wi
wuni we nuuŋ Fiana yi cheeŋ. Nuuŋ ye wi wu bəniiŋ be
nuuŋ li nshe yini-i nuuŋ be fi wu ke, kife be ηiŋgi ye wu
ke, be kii ye mao wu ke. Ne baa fine ne kii wu, kife tsiŋj
be beŋ, se gii ni nuuŋ li yi yine-ε. **18** Nnuuŋ ntε nshe beŋ
le ne ni ne nuuŋ si bəŋj bəeŋku-u ke. ηgii ηkaari mbe nni
nnuuŋ təebeŋ. **19** Sheo niiŋ le bəniiŋ be nuuŋ be li nshe
yini-i te tuu le be ηeŋ mi ke. Se nuuŋ le, ne gii ne ni ne
ηingi mi. Si ηgii ni nnuuŋ lu le, ne gii ne ni ne nuuŋ te lu.
20 Naa nuuŋ boo yεlu, ne kεe le mi ŋ'we li Baa we-εŋ, se
ne nuuŋ li mi-i, nse nnuuŋ te li yi yine-ε. **21** Wi wu kii
benchi beŋ kichi be, we wi wu kəŋgisi mi. Wi wu kəŋgisi
mi, ke Baa weŋ gii kəŋgi te mwe. ηkəŋgi mwe te, nse
ndoonche yi yεŋ li mwe-ε.” **22** Judas wumu (nuuŋ ye wu

be teenyi le Iskaliy়o we ke) bii li wuu laa, “Taa, fi geenj fi ৩
gii ০ doonche yi ya nuuŋ li bee li kwa, ০ te doonche li
beniij be nuuŋ be li nshe yini-i ke?” 23 Jiso tuu li wuu
le, “ε wi kɔŋgisi mi, ke gii ni kichi n'yɔru weŋ, ke Baa
weŋ gii kɔŋgi wu, tεe Baa weŋ gii te be li wuu, ni tsinj te
be bee. 24 Wi wu kɔŋgisi ye mi ke, ti kichi ye je yeŋ ke.
N'yɔru wu ne wuki wuni nuuŋ ye weŋ ke. ε wu Baa weŋ
wu tonj mi. 25 Biee bini ntiičø bi li be-eŋ mɛeŋ tεebeŋ. 26
Se nuuŋ le, Wi wu Mfie wu nuuŋ Fiana yi Waanj wu Baa
weŋ gii tuumi li bukoŋ bwe-eŋ gii tifi beŋ biee bichu
tuu ni feti ne kiimi biee bichu bi ntè ntee li be-eŋ. 27 Mi
nsheø mbɛeŋgii le ni nuuŋ be beŋ. Mi nnyeø mbɛeŋgii wu
nuuŋ weŋ li be-eŋ. Se nuuŋ le nnyeε ye mbɛeŋgii wuni li
be-eŋ si beniij be nuuŋ li nshe yini-i ti nyee ke. Kiiŋ ne ni
geε le shéŋ yine ni yi wesini, ke le ne ni ne kemi jaaj ke.
28 Ne woo baa si mi ntee le ŋgiingøø, nse ntuu ŋkaari mbɛ
nni nnuuŋ tεebeŋ. Bee le ne ni ne kɔŋgisi mi, bee nuuŋ
ne neetini bunetinε, kife ŋgiingøø nuuŋ fε Baa we-εŋ,
kife Baa weŋ ko wu yaa mi. 29 Dεeni mi nteeø fiee fini li
be-eŋ kituŋ fi mɛeŋ fi se naa fi ka, le ke fi naa ketøø, ne se
beŋ li mi-i. 30 Mɛeŋ ye ntuu nshee nni n'yeti li beŋ ŋge
ke, kife mføŋ wu sekø nshe yini beεø kituŋ. Nuuŋ ye le
kemøø buŋga le mi-i lewe ke. 31 Se nuuŋ le, mfetøø te
nuuŋ si Baa weŋ tee le ni mfeti le ke beniij be nuuŋ be li
nshe yini-i naa keε le ŋkɔŋgisi Baa weŋ. Dza yeeŋ we, te
geεŋ bu limfwe-e.”

15 “ε mi kigiite ki kiti ki muntaaj le ki chεeŋ, Baa weŋ
se nuuŋ wi wu nachi kigiite kilu. 2 Yéŋε yeŋ chichi yi
wundi ye muntaaj ke, nti mbεε ŋkaanshe mbuu, yí wundi

muntaan yee nache yi nkεeyε yi le yi ni yi wuuti yi se wundi muntaan nge. **3** Tefε chi mi ntee li be-eŋ, fe cheε ne to waan kituŋ. **4** Ba yeeŋ le ne ni ne nuuŋ li mi-i, nse mba te ni nnuuŋ li be-eŋ. Yεŋε nuuŋ te woŋ muntaan yi yi, fuki fe yi nuuŋ li kiti-i nsinj ke. ε nee le si nuuŋ ne te fe ffee fuki fe ne ba li mi-i nsinj ke. **5** ε mi kigiite ki kiti ki muntaan le ne se nuuŋ yéŋε yilu. Wi wu ba nuuŋ li mi-i, mba te ni nnuuŋ li mwε-ε, wεε wi wε si yεŋε yi nuuŋ yi wonj muntaan nge, kife ε foo mi nsinj, wi te fe ffee ke. **6** Wi wu mεεŋ ki ba le ni nuuŋ li mi-i ke, wε si yεŋε yi be nuuŋ be wa be ləŋ bu ləmu, yi wondε. ɻwaani yee yéŋε be ti beε be banchε be ləŋ yi fe wi yi do. **7** ε ne ba ne nuuŋ li mi-i, je yεŋ se ba yi ni yi nuuŋ li be-eŋ, ε ne bii mao nuuŋ fi la fi ne wεki le, ke be gii be fe fi li be-eŋ. **8** ε ne nuuŋ si yéŋε yi wundi muntaan nge, fini nyε bukoŋ bunøja li Baa wε-εŋ, fi se tuu fi doonchε le ne nuuŋ beniiŋ beŋ be kintutu-u. **9** Si Baa wεŋ kɔŋgisi mi le, ε nee le si nkɔŋgisi beŋ. Ba yeeŋ ne ni ne nuuŋ li kiŋkɔŋgise ke-eŋ lenti. **10** ε ne kichi benchi beŋ, ne ba ne ni ne nuuŋ li kiŋkɔŋgise ke-eŋ linti, nee si mi nkiri benchi be Baa wε-εŋ mi nse mba li kiŋkɔŋgise kee li. **11** Biee bi ntiti li be-eŋ bini bieε le kineetine keŋ ni ki nuuŋ li be-eŋ, ne se tuu ne kεmε kineetine ki yisε. **12** Nchi wεŋ nuuŋ wuni, wu nuuŋ le ne ni ne kɔŋgisi nee wi bee wi nee si nkɔŋgisi beŋ. **13** Kiŋkɔŋgise kimu nuuŋ yε lu ki ko ki yaa ki nuuŋ le wi nyε ntse we le kwi kii nsáŋ yee ke. **14** ε ne feti ffee fi ntiti le ne ni ne feti, ke ne ba baa nsáŋ yεŋ. **15** Mεεŋ yε ntuu ni nteenyi beŋ le boŋ be nime-ε ke, kife ɻwanj wu nime ti kii yε ffee fichu fi te kikoo we feti ke. Nteenyɔɔ beŋ le

nsáŋ yεŋ kifε ffee fihu fi mi n'woo li Baa wε-εŋ, mi mfεɔ
nε kεε fi. **16** ε beŋ ne tε tsaa mi kε. ε mi wu ntε tsaa beŋ,
mi mbuu mi gεε le ne gεεŋ ne ni ne nuuŋ si yέŋε yi wundi
muntaaŋ, muntaaŋ mu gii mu ba mu ni mu nuuŋ lu. ε ne
feti lε, mɔɔ nuuŋ la fi ne bii li Baa wεŋ, li bukooŋ bwe-εŋ
le, kε gii nyε li be-εŋ. **17** Nchi wu nnyεε li be-εŋ wε nuuŋ
wuni le, ne ni ne kongisi yi yine. **18** ε nshe yini baanini
beŋ, ne kεε le yi tε saa yi bechi yi baanini mi, yi se baanini
beŋ. **19** Bee nuuŋ le ne ni ne nuuŋ bəniŋ be li nshe yini-
i, nshe yini yi kongisi beŋ si bəniŋ bee. Se nuuŋ le, ne
nuuŋ yε bəniŋ be li nshe yini-i kε. Mi ntsaaø beŋ li nshe
yini-i. Fiee ffee fi nshe yini baanini beŋ. **20** Kimi yεεŋ tefε
chi mbee ntiti li be-εŋ le ŋwaŋ wu nime ti kuu yε yeki te
kikoo we kε. ε be tε biindi bikaa lε mi-i jin, kε be gii be ni
be biindi te lε bene jin. ε nuuŋ le be tε woo je yεŋ, kε be
gii be woo yine tε. **21** Biee bini bichu, be gii be ni be feti
be beŋ kii mi, kifε be kii yε wi wu toŋ mi kε. **22** Bee le nni
mmεεŋ ki mbε kε le n'yø li bee kε, be kεmi yε findzøŋ kε.
Se nuuŋ le, be kεmi yε ffee fi be nuuŋ be make bimfimu
bibifi bi bee lu dεeni kε. **23** Wi wu baanini mi, kε mwe
baaninɔɔ Baa wεŋ tε. **24** Bee le ni mεεŋ ki niiŋ kε ŋwaani
nime chi wi mεεŋø saa ki niiŋ kε le bee lenti chini kε, bee
nuuŋ be kεmi yε cho kε. Se nuuŋ le be ŋεŋ baa mfiŋ, be
se tuu be baanini mi mɔɔ Baa wεŋ. **25** Fini nuuŋ le fi be fi
fε je be yi koche si be tε tsεε le Kijwaati ki bənchi be bee
le, ‘Bε baanini mi li yee li.’ **26** Se nuuŋ le, Wi wu Mfiε
wu ŋgii ntuumi nuuŋ wu dzeti fε Baa wε-εŋ. Wi wu Mfiε
wuni nuuŋ Fiana yi cheεŋ yi dzeti fε Baa wε-εŋ. Mfi wu yi

be, yi gii yi lej le nsa wəŋ lejiŋ. **27** Nε gii ne lej te le nsa wəŋ lejiŋ, kife təebeŋ te tə nuuŋ fəmbəeche-ε.”

16 “Ntiitəo biee bini bichu li be-eŋ le kiŋ ne ni we li kimbeenche kine-ε lijiŋ ke. **2** Be gii be kooŋ beŋ li yíh yi be yi kintaashə kii cheeŋ, mfi bəeə wu ke wi wu wuu beŋ, ni beečhi le fetəo nuuŋ nime chi dzeer li Nyə-o lənti. **3** Be gii be ni be feti le, kife be məeŋ baa saa ki kəe ke Baa wəŋ məo mi ke. **4** Ntiitəo beŋ biee bini bichu le le ke mfi wulu kəchə, ne kimi le ntə nsaa mi ntee beŋ kii bi. Nti məeŋ ki ntee ke beŋ biee bini fəmbəeche-ε ke, kife ntə nuuŋ təebeŋ. **5** Dəeni ntuuŋ lijiŋ le wi wu tə toŋ mi-i. Se nuuŋ le, wunə wumu məeŋə məo ki bii ke li mi-i laa ŋgiirŋgi feŋ le ke. **6** Nε baa nshiiŋ nshiiŋ kife mbee ŋkəo mi ntee biee bini li be-eŋ. **7** Məo nuuŋ si fi nuuŋ le, ntee beŋ cheeŋ le, ε ffee fi dzeer li be-eŋ le ŋgeεŋ. ε məeŋ ki geeŋ ke, Wi wu Mfiε wə tə be le be-eŋ ke. Se nuuŋ le, ε mi ŋgeεŋ, nse ntuumi wu li be-eŋ. **8** Ke wu be, gii təchə bəniiŋ be nuuŋ be li nshə yini-i, fe be ŋεŋ bibifi bibe, fe be ŋεŋ ffee fi nuuŋ ntse wu tsaaŋ, fe te be ŋεŋ fi nuuŋ nsawu wu nuuŋ wu Nyə. **9** Gii fe be ŋεŋ bibifi bi bee si be məeŋ ki gee ke shéŋ li mi-i ke, **10** fe be ŋεŋ ffee fi nuuŋ ntse wu tsaaŋ, si ŋgiirŋgi le Baa wə-εŋ le, ne məeŋ ye ne tuu ne ŋεŋ mi ke. **11** Gii fe be ŋεŋ ffee fi nuuŋ nsawu wu Nyə kife mfəŋ wu sekı nshə yini, nsa kəo wə wu kituŋ. **12** Mməeŋə ŋkəmi neε biee ŋge bi tefə li be-eŋ, se nuuŋ le bi nuuŋ te le li bintoŋ binε-ε dəeni bujəŋ ke. **13** Mfi wu Fiana yi cheeŋ gii yi be, yi gii yi fe ne se kəe cheeŋ wulu kwikwi. Yi nuuŋ te tuu le yi ni yi yeti li buŋga bu yi-i ke. Ffee fichu fi yi woo ε fi fi yi gii ni yi tiiti, yi se tuu yi tee beŋ biee bi gii bi

be. **14** Yi gii yi doonchə bunɔŋja bweŋ, si yi gii yi ni yi dzeti nuuŋ ffee fi nuuŋ fieŋ yi tiiti li be-eŋ. **15** Ffee fi Baa wəŋ fichu nuuŋ fieŋ. ε nee fi fi ntiiiti le yi gii yi ni yi dzeti nuuŋ ffee fi nuuŋ fieŋ yi tiiti li be-eŋ. **16** Sheɔ niij ne te tuu le ne ŋeŋ mi ke, ke tuu ŋɔɔne niij ne kaari ne ŋeŋ mi.” **17** Si Jiso tè tee le, bəəŋ bee bə kintutu-u bamu yo li yi yi bee le, “Fini nuuŋ la fi tiiti li bee li le, sheɔ niij teebeŋ te tè ŋeŋ wu ke, ke tuu ŋɔɔne niij te ŋeŋ wu, bə le giingoo le Tee li? **18** Ffee fi kwengi le sheɔ nee niij nuuŋ le la? Teebeŋ mœŋ baa ki kee ke ffee fi tiiti le ke.” **19** Jiso kee le be weki baa le be bii wu ffee fi tiiti, se bii li bee laa, “Ne yeti beŋ beŋ kii ffee fi mi ntee le, ‘Sheɔ niij ne te ŋeŋ mi ke, ke tuu ŋɔɔne niij ne tuu ne kaari ne ŋeŋ mi ni?’ **20** Ntee beŋ cheeŋ cheeŋ le, ne gii ne ni ne dii kwe, ne shinini beniiŋ be nuuŋ be li nshe yini ni be neki fi bee bunewu. Ne gii ne ni ne nuuŋ li nshiiŋ li, se nuuŋ le nshiiŋ yine yini gii yi dza yi to kineetine. **21** Kwεεŋ bεe fε tundi, wuki ntɔnyε, kifε mfi we wu bierɔ kɔchɔɔ. Mfi wu wu bie ŋwan, te tuu le kimi ntɔnyε wulu ke, kifε wukɔɔ nuuŋ bujɔŋ le wiwoŋ tuuɔ wu be li nshe-ε. **22** ε le si fi fies be beŋ dεenι. Ne baa nshiiŋ nshiiŋ le ke mi ŋkaari, mi ŋeŋ beŋ, ne se keme nuuŋ kineetine li shéŋ yine-ε, ŋwaani kineetine ki kee kee ki wi nuuŋ te naa fi li be-eŋ ke. **23** Gii ni nuuŋ li mfi wεε, ne te tuu le ne bii mi ffee fimu ke. Ntee beŋ cheeŋ cheeŋ le, ε ne bii mɔɔ nuuŋ la li Baa wε-εŋ li bukooŋ bwe-eŋ, ke gii nyε beŋ ffee filu. **24** Fε mbεεche mbe mbochu dεenι, ne mœŋ baa ki bii ke ffee li Baa wε-εŋ, li bukooŋ bwe-eŋ ke. Bii yεεŋ, ne gii ne keme, ke kineetine kine se yise. **25** N'yetɔɔ n'yɔru wuni nuuŋ le

ŋkuŋ le ŋkuŋ, se nuun le mfi bεεɔ wu nnuun ntε ntuu le n'yø li be-eŋ le ŋgaŋga li kε. Ngii n'yø li be-eŋ gbanaa le kii Baa wε-εŋ. **26** Gii ni nuun li mfi wεε nε bii ffee li Baa wε-εŋ li bukooŋ bwe-eŋ. Ntiiti yε li be-eŋ le ŋgii nlεkε ffee li Baa wε-εŋ li kii be-eŋ kε. **27** Baa wεŋ kibεε kɔŋgisɔɔ beŋ, kifε ne kɔŋgi baa mi nε beenchi te le mi ndza fe Baa wε-εŋ. **28** Ntε dza fe Baa wε-εŋ mbε li nshe yini-i, nse ntuuɔ ndzeti li nshe yini-i ntuu le Baa wε-εŋ.” **29** Si Jiso tε yo le, bɔɔŋ bee be kintutu-u pia bu piaru, be tee le, “ɛŋhεεŋ! ɔ yetɔɔ dεenι, gbanaa nuun yε le ŋkuŋ le ŋkuŋ kε! **30** Dεenι te ŋεŋ baa le o kii biee bichu o tengi yε le wi ni biiti ffee li wε-ε bu bifu kε. Fini fe ffee te se beŋ le o dza fe Nyɔ-o.” **31** Jiso tuu li bee le, “Nε se beŋ baa dεenι ni? **32** Mfi bεεɔ, wu se bεεɔ kituŋ, wu ne gii ne saaŋgε mumkpanj mumkpanj wi ni giŋgi li wu-u yih, ne shε mi mbiij. Se nuun le nnuun yε mi mbiij kε, kifε Baa wε-εŋ wε be mi. **33** Ntiitɔɔ biee bini li be-eŋ le ke, si ne nuun li mi-i ni, nuun ne ni ne kεmi mbεεŋgii. Li nshe yini-i ne ŋjŋgi baa ŋgε, se nuun le ne ni ne kendi shéŋ. Mi n'yaao nshe yini kituŋ.”

17 Le Jiso yo n'yøru wuni mεeshi, dza tsaaki lii biche liwe lεkε li Nyɔ-o le, “Baa wεŋ, mfi kɔchɔɔ kituŋ. Doonche bunɔŋja bu ɿwana ke ɿwaŋ doonche te bunuŋja bwo. **2** Nuun doonche kifε o nyε bunga li wuu le wi kwikwi-i lewe le nyε ntse wu kimake li be bεchu be o tuu o nyε li wu-u. (**aiōnios g166**) **3** Ntse wu kimake wuni wε nuun le be ni be kii wε wu nuun Nyɔ yi cheŋŋ kwa, mɔɔ le be kεe te mi wu Jiso Krai wuɔ tε toŋ. (**aiōnios g166**) **4** Mi ndoonchɔɔ bunɔŋja bwo li nshe-ε, si mi mεeshi nime chi o tε nyε le

niŋ. **5** Li dεenι Baa wεŋ, kaari o nyε mi bunəŋja li wεε
mfwe bu ntè nsaa ŋkemi ŋkosi nshε bee kiboo mεεŋ se
naa bεchi. **6** Mi ndoonchɔɔ wε li bεniiŋ bε o tè tsaa li
nshε yini o nyε li mi-i baa. Bεniiŋ bani tε nuuŋ bo, o se
tuu o nyε be li mi-i. Be woo baa li je ya-a. **7** Be kii baa
dεenι kituŋ le fiee fichu fi ŋkemi dzεti nuuŋ fe wε-ε. **8**
Ntitiŋ ni kife mi nyε je yi o te nyε li mi-i ye li bee, be fi,
be se kii baa chεεŋ le ntè dza nuuŋ fe wε-ε, be beŋ baa tε
le ε wε wu tè ton mi. **9** Nlεkɔɔ li Nyɔ-o ni, nuuŋ li bani-i.
Nlεki ye nuuŋ li baa bεniiŋ bε nuuŋ be li nshε yini ke.
Nlεkɔɔ li Nyɔ-o ni nuuŋ li be o tè nyε li mi-i bani, kife ε
bεniiŋ bo. **10** Biee bichu bi ŋkemi nuuŋ bio, se biee bichu
bi o kemi nuuŋ tε bieŋ. ε li bεniiŋ bani-i li bunəŋja bweŋ
yeŋgi. **11** Dεenι, mεεŋ ye ntuu nnuuŋ li nshε yini-i ke. Se
nuuŋ le, be mεεŋ baa li nshε yini-i, ŋkarisɔɔ mbεε le wε-
ε. Baa wu wuuti, gεε be li bukoŋ bwo bu o tè nyε li mi-i,
ke be se ni be nuuŋ li fiee fi mumkpa-aŋ neε si tεε wε tε
nuuŋ li fiee fi mumkpa-aŋ. **12** Mfi wu ntè nuuŋ tεε be, ntè
ŋgεε be li bukoŋ bwo bu o tè nyε li mi-i. Ntè ŋkiichε
be, wi wumu li bee linti ti mεεŋ ki la ke, fuki neε wi wu
nuuŋ le gii la wε nsiŋ. Fini tè nuuŋ le fiee fi be tè tεε le
Kinwaati ki Nyɔ-o be fi kɔchε. **13** Dεenι ŋkarisɔɔ mbεε le
wε-ε, se biee bini ntitiŋ mεεŋ li nshε yini-i ke bεniiŋ
bεŋ se kεme kineetinε keŋ ki yisε li bee. **14** Ntè nyε je ya
li tsan̄ yi bee, bεniiŋ bε li nshε yini-i se baanini be kife
be nuuŋ ye bεniiŋ bε li nshε yini-i ke, neε si nuuŋ ye tε
wi wu li nshε yini-i ke. **15** Nlεki ye nuuŋ le o buu be li
nshε yini-i ke. Nlεkɔɔ nuuŋ le o ni o kiichi be le be le ke
li tsan̄ yi wi wu bifi wεε ke. **16** Be nuuŋ ye bεniiŋ bε li

nshε yini-i kε, nεε si nuuŋ yε te wi wu li nshε yini kε. **17**
Nache be o gεε chichi be ni be wuuti le cheεŋ li lenti. Je
ya nuuŋ cheεŋ. **18** Si o tε tonj mi li nshε yini-i, ε nεε le si
mi ntɔŋɔ te be li nshε yini-i. **19** Si mi nachɔɔ yi yεŋ mi
ŋkiri chichi kii be, le nuuŋ be nache te yi yi be, be gεε
chichi li cheεŋ li. **20** Nleki yε li Nyɔ-ɔ nuuŋ li bəniŋ bani-i
kwaa kε. Nlekɔɔ te li bəniŋ bechu be gii be woo je yibe,
be gεε shεŋ li mi-i. **21** Nlekɔɔ le be bechu ni be nuuŋ li
fiee fimumkpa-aŋ nεε si wε wu Baa wε-εŋ nuuŋ li mi-i,
nse nuuŋ te li wε-ε. Nlekɔɔ te le be ni be nuuŋ li tε wε ke
bəniŋ be nuuŋ be li nshε yini-i se beŋ le ε wε wu tε tonj
mi. **22** Bunɔŋja bu o tε yooki mi lu, mi nyεɔ li bee kituŋ ke
be se ni be nuuŋ li fiee fimumkpa-aŋ, nεε si tε tε nuuŋ li
fiee fimumkpa-aŋ, **23** mi ŋ'wε li bee, o se nuuŋ te li mi-i.
Le be ni be gβεŋgi be nuuŋ li fiee fimumkpa-aŋ, bedεenι
bəniŋ be nuuŋ li nshε yini-i se kεε le ε wε wu tε tonj mi, o
se kɔŋgisiɔɔ be nεε si o kɔŋgisi mi. **24** Baa wεŋ, ŋ'wεkɔɔ le
be be o tε nyε li mi-i baa be naa nuuŋ te fe nnuuŋ, ke
be se ŋεŋ bunɔŋja bu o tε nyε li mi-i kii kiŋkɔŋgise ko
li mi-i fe nshε bee kiboo tε bechi. **25** Hooo Baa wεŋ wu
nuuŋ tsaŋ, bəniŋ be nuuŋ be li nshε yini-i kii yε wε kε,
bedεenι ŋkiio wε, bəniŋ beŋ bani kεε baa tε le ε wε wu tε
tonj mi. **26** Mi mfεɔ be kεε wε kituŋ, nse mmeεŋɔ ni mfeti
be ni be kii wε, ke kiŋkɔŋgise ki o kɔŋgigi mi lu ni ki nuuŋ
li bee, nse ni nnuuŋ te li bee.”

18 Le Jiso lεke li Nyɔ-ɔ mεeshi, bee bɔŋŋ bee be kintutu-
u dza fe, be gεεŋ be lenchi kinεŋ ki be teenyi le Kídρɔŋ,
be bo liwiŋ le wε wu biti bi muntaaŋ bimu-u, be le lu. **2ε**
Judas wu tε kabε Jiso wε tε kii tε kintsii kilu, kife Jiso

bee bɔɔŋ bee be kintutu-u tè shiŋgi be taashi fe mfi kwi. **3** Judas se gɛɛŋ fe be kintutu ki bəniiŋ be nchi-i mɔɔ bəniiŋ bamu be tè kiichi yi yi muntofi. Bəniiŋ bani tè nuuŋ bəte muntofi be nəŋja be nəŋja mɔɔ Bəfarasii. Be tè giŋgi be kəmi bitesine bi wi-i be bitesine bi be tɔŋ mɔɔ biee bi dziiŋ. **4** Si Jiso tè kii fiee fi tè nuuŋ le fi gii fi ka be wu lε, kiŋgi be be limfwe, bii li bee laa, “Nε weki nuuŋ noo?” **5** Be tuu li wuu le, “Jiso wu Nasare.” Jiso tee li bee le, “ε mi wu wu.” Tε nuuŋ ε Judas wu tè kabε wu wε tè lemi bee bəniiŋ belu. **6** Si Jiso tè tee li bee le ε wu lε, be kaari be to lijin lijin, be weyε fəkwiŋj. **7** Tuu bii li bee laa, “Nε weki nuuŋ noo?” Be tuu le, “Jiso wu Nasare.” **8** Jiso tee li bee le, “Mi ntēeo beŋ le ε mi wulu. ε ne weki nuuŋ mi, ne gεε bəniiŋ bani be ni be giŋgi.” **9** Tè yɔ le fi be fi kəche be je yi tè saa wu tee li Nyɔ-o le tè mεεŋ ki lεε ke wi mumkpaŋ li bəniiŋ be tè nyε li wuu baa kε. **10** Simu Pita tè kəmi nyɔ yi dzinj. Biee buu lε mbwa-a, kəri kintoŋj ki mfwa wu kikoo ki bəte muntofi ki kigɔŋε lu, sondε. Bukooŋ bu mfwa wulu tè nuuŋ le Malku. **11** Jiso tee li Pita le, “Kaari tuu nyɔ ya lε mbwa-a. Mi ŋ'woŋ ke fika fi ŋge-ε fi Baa wεŋ nyε li mi-i fini ni?” **12** Kikoo ki bəniiŋ be nchi-i be kintutu ki bəniiŋ be nchi-i mɔɔ bəniiŋ be tè kiichi yih yi muntofi yi Bəjuu se cha Jiso, be kaŋ wu be bəkuu. **13** Be saa be dzɔ wu be gɛɛŋ be wu fe Anas, kife Anas tè gii nuuŋ gwene Kaifas wu tè nuuŋ kikoo ki be te muntofi-i li kiya kilu-u. **14** Kaifas wuni nuuŋ wu tè saa wu tifi Bəjuu le fi dzɔɔŋ le wi mumkpaŋ kwi kii bəniiŋ bəchu. **15** Si be tè giŋgi be Jiso lε, Simu Pita be ŋwane kintutu ki Jiso wumu tè biki wu. ŋwane kintutu wu Jiso wuni tè nuuŋ

kikoo ki bête muntofi-i tè kii wu, tuu biee Jiso gεεŋ le
kintikinti ki la wu kikoo ki bête muntofi-i. **16** Pita shε
leme lεkuuŋ li fween wu mbaŋ lichiŋ. ɻwanε kintutu wu
Jiso wulu wu kikoo ki bête muntofi tè kii wε, kaari bo
be yo be ɻwaakwεεŋ wu tè kiichi fween wu mbaŋ wε,
dzɔɔ Pita o le be wu. **17** ɻwaŋ wu kwεεŋ wulu bii li Pita
laa, “Mɔɔ o nuuŋ te wi wu kintutu ki wi wuni?” Pita tuu
le, “Nuuŋ ye ke.” **18** Tè nuuŋ ε lεkuuŋ tè dendı, bɔɔŋ be
nimε-ε be beniij be tè kiichi yih yi muntofi baa kuke wi
be leme fe be woɔnsi. Pita se ka, gεεŋ leŋ bee be woɔnsi
te. **19** Kikoo ki bête muntofi-i se biiti biee li Jiso-o kii bɔɔŋ
bee be kintutu mɔɔ kii ntiife we. **20** Jiso tuu li wuu le, “Nti
n'yeti li nshe chichi-i gbanaa. Nti ntiifi te beniij li yih
yi nlεke li Nyɔ-ɔ mɔɔ li yih yi muntofi-i yi Bejuu bεchu
banchi. Nti ntiiti ye ffee le munyiikɔɔ li ke. **21** O biiti biee
bini nuuŋ li mi kii la? O biiti nuuŋ li beniij be ti wuki si
ntiifi. Be kii baa ffee fi nti ntiiti.” **22** Si Jiso tè yo le, wi
wumu wu kintutu ki beniij be tè kiichi yih yi muntofi wu
tè leme fe wu-u fεchin sooj wu be kibene le ntoonj, bii li
wu-u laa, “Yini nuuŋ dze yi o tuni ffee li kikoo ki bête
muntofi-i ni?” **23** Jiso bii li wu-u laa, “E nuuŋ le mi n'yo
bubieε, o doonche bubieε bulu. E ntiiti nuuŋ cheεŋ, o se
tuu o sooj mi kii la?” **24** Anas se dza tuumi Jiso le Kaifas
wu kikoo ki bête muntofi. Jiso meεŋ neε kiŋkaŋ be bekuu.
25 Si Simu Pita tè meεŋ leme woɔnsi wi le, beniij bii li
wu-u laa, “O nuuŋ neε wi wumu li kintutu ki beniij bee
li ni?” Se nuuŋ le, Pita te faaŋ tee le, “Nnuuŋ ye wube
wumu ke.” **26** ɻwanε nimε wu kikoo ki bête muntofi-i
wumu tuu bii li Pita laa, “Mbee ɻεŋ neε wε neε wu le wε

wu mbarj weε ni?” Ijwanε nime wulu tè nuuŋ kini ki wi
wu Pita tè sondε kintooŋ kee wε. **27** Pita tuu ka faaj. Nεε
li mfi wulu, nyineshee se tɔɔŋ. **28** Beniiŋ belu se dzo Jiso
fe yiŋ yi Kaifas be giŋgi be wu le ntɔ wu Mfɔŋ wu Lo-om
wu te gii seki le. ε tè mεεŋ taantaaŋ. Be gεεŋ be ba nle le
ntɔ nsij, kife ε be le le be liibi bikoo bi bee, si be tè nuuŋ
le be gii be ji Tsɔnɔ chi N'yafuwee le. **29** Se nuuŋ le Pailεt
se bo ŋεŋ be bii li bee laa, “Fiee fi ne ŋεŋ le wi wuni bee
chɔ nuuŋ la?” **30** Be tuu li wu le, “ε wi wuni bee mεεŋ ki
chɔ fiee ke, bee nuuŋ te bεε be wu le tè nyε li weε ke.”
31 Pailεt tuu li bee le, “Dzɔɔ yεŋ wu ne saa biki si nchi
wune weki.” Bejuu tee li wu-u le, “Tε kemi yε bunŋga bu
wo wi ke.” **32** N'yøru wuni se be kɔchε be n'yøru wu Jiso
tè saa tiiti doonchi ŋwaani kwe yi gii kwi. **33** Pailεt kaari
gεεŋ le le ntɔ we-e, teen be, be be Jiso, bii li wu-u laa, “ε
we mfɔŋ wu Bejuu ni?” **34** Jiso bii li wuu laa, “O tiiti fini
nuuŋ mbeechε wu wa, mɔɔ beniiŋ bamu be tee wε kii
mi le?” **35** Pailεt bii li wu-u laa, “ε mi wi wu Bejuu ni? ε
beniiŋ bo be kwεεŋ le be bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa be
be wε be nyε li mi-i. O chɔ nuuŋ la?” **36** Jiso tuu li wu-u
le, “Bumfɔŋ bweŋ nuuŋ yε si bu li nshe yini-i ke. Bee le
bumfɔŋ bweŋ ni bu nuuŋ si bu li nshe yini-i, bee nuuŋ
beniiŋ beŋ be nime-ε be gwii le kiiŋ be ni nyε mi li tsan yi
Bejuu li ke. Se nuuŋ le bumfɔŋ bweŋ nuuŋ yε bu dza li
nshe yini-i ke.” **37** Pailεt se bii li wu-u laa, “ε we mfɔŋ
ni?” Jiso tuu li wuu le, “Fi fiεε si o tee le ε mi mfɔŋ. Be tè
biε mi, mbε li nshe yini-i kii fini le mbε ntee kii cheεŋ. Wi
kwikwi wu biki cheεŋ ti wuki je yεŋ.” **38** Pailεt bii laa,
“Cheεŋ nuuŋ la?” Si tè bii le, tuu kaari bo gεεŋ ŋεŋ Bejuu

baa, tee li bee le, “Mmeeŋjø ki ŋεŋ ffee fi wu chø kε. **39**
Se nuuŋ le nε kemi ntsε wunε wumu le ε nuuŋ mfi wu
Tsənə chi N'yafuwee, mbuu wi wu ncha mumkpanj li yih
yi ncha-a. Ne weki le mbuu nuuŋ Mføŋ wunε wu Bejuu
ni?” **40** Bejuu bəlu waŋ lewe ŋge le, “Aay, tε weki yε wi
wuni kε, buu nuuŋ Baraba!” Baraba wuni tè nuuŋ wi wu
kintutu ki beniŋ be tè gwii be bara wu Lom.

19 Pailət se dzə Jiso nyε le bε liche wu. **2** Beniŋ be nchi-
i lo kifø ki bumføŋ ki nuuŋ biaŋ biaŋ be beerj wu lifa, be
dzə ndu yi bumføŋ yi gaa, be chuumε wu li bwiŋ. **3** Be
se bεε fe wuu, be bundi wu, be tiiti le, “Buri! Mføŋ wu
Bejuu!” Si be feti le be maami wu bε bibenu. **4** Pailət se
tuu bo ləkuŋ tee li bee le, “Biche yeeŋ, ŋgii mbuu wi
wuni nyε li be-eŋ, ne se kεε le mmeeŋjø ki ŋεŋ ffee fi wu
chø kε.” **5** Jiso se bo bεε be kifø ki biaŋ lifa məo ndu yi
bumføŋ ye li wu-u bwiŋ. Pailət se tee li bee le, “Biche
yeeŋ ne ŋεŋ wuuŋ wi wulu!” **6** Bεte muntofi be nəŋa be
nəŋa be beniŋ be tè kiichi yih yi muntofi ŋεŋ wu le, be se
wendi le, “Ta wu li kintaŋ li, ta wu li kintaŋ li!” Pailət
tee li bee le, “Dzəo yeeŋ wu bε tsaj yine ne taŋ wu li
kintaŋ li, kifε mεeŋjø ki ŋεŋ chø ye kε.” **7** Bejuu bəlu
tuu li wuu le, “Tε kemi baa nchi wuseŋ, ε nchi wulu wu
doonchi le kemi le kwi, kifε wu feŋ yi yee le, ε wu ɿwanε
Nyø.” **8** Le Pailət woo n'yøru wuni le, se tuu kεme chεne
ŋge. **9** Bee Jiso tuu be to lejŋ le ntø, bii li Jiso laa, “O dza
feŋ?” Se nuuŋ le Jiso ti mεeŋ ki tuu ke ffee kε. **10** Pailət bii
li Jiso-o laa, “O nuuŋ tε yo li mi ke ni? O kii yε le ŋkemi
bunga bu chiŋge li wε-ε, ntuu ŋkemi bunga bu tefε le bε
taŋ wε li kintaŋ li ni?” **11** Jiso tuu li wuu le, “Nuuŋ o

te keme bunga le mi lewe, fuki fe be nyε bunga bulu li wε-ε liboo nsir̄ ke. Se nuuŋ le kii fini, wi wu nyε mi li tsan̄ ya ε wi wu kemi bubieε bu kuu bu yεki bwo.” **12** Le Pailεt woo n'yøru wuni ni, se bεchi wεki dze le chine li wuu. Se nuuŋ le Bejuu tε wan̄ lewe ηge le, “Oo məŋ o chine li wi wuni, ke o nuuŋ ye nsan̄ yi Kaisa wu Mføŋ wu nyøŋa wu Lom ke. Wi kwi wu yekisi yi yee le mwe nuuŋ mføŋ ke mwe wε wi wu mbani wu Kaisa.” **13** Le Pailεt tuu woo ηwani wuni n'yøru, se bo bee Jiso, shee li kintindc ki nsa-a fe be tε teenyi le, Kintsii ki be gwaŋ be Ta, ki be teenyi le jé yi Hiburu le Gabata. **14** Tε nuuŋ Jobε chi Nache kii Tsønø chi N'yafuwee, ε mfi tε nuuŋ si jobε bikaa yoofi ntsø bifeεtu. Pailεt tee li Bejuu li le, “Biche yεεŋ ne ηεŋ, wuuŋ Mføŋ wune!” **15** Bejuu bεlu bεchi be dzεŋgi le, “Gene be wu, gene be wu, ta wu li kintaaj li!” Pailεt bii li bee laa, “Ntaaj Mføŋ wune li kintaaj li ni?” Bεte muntofi be nøŋa be nøŋa baa tuu li wuu le, “Te kemi ye Mføŋ wumu ke fuki Kaisa nsir̄.” **16** Pailεt se nyε Jiso li bee le be gεεŋ be taaj wu li kintaaj li. **17** Be se dzø Jiso, be bo be wu. Too kintaaj kee giŋgi fe kintsii ki be teenyi le Kingefi, be teenyi le jé yi Hiburu li le Gøøgøøta. **18** Be se gεεŋ be ta wu fe li kintaaj li, be ta te beniij bamu bεfe li bintaaj li wumu le kigøŋε, wumu le kimesε, Jiso nuuŋ kintikinti. **19** Pailεt tsεε fiee fimu be ta li kintaaj ki Jiso-o. Fiee fi tε tsεε filu tε nuuŋ le, “Jiso wu Nasare, Mføŋ wu Bejuu.” **20** Bejuu ηge tε teeŋ fiee fi tε tsεε filu, kife fe be tε ta Jiso li kintaaj li tε nuuŋ tsεkεtseke li kiton kilu lichin̄, tε tsεε fiee fini le jé yi Hiburu be yi Latin mao yi Grič. **21** Bεte muntofi be nøŋa be nøŋa be Bejuu gεεŋ be

tee li Pailct le, “Kiiŋ ɔ ni tsɛɛ le, ‘Mfɔŋ wu Bejuu ke.’ Tsɛɛ nuuŋ le, ‘Wi wuni kweŋgɔo le nuuŋ Mfɔŋ wu Bejuu.’” 22
Pailct tuu li bee le, “Fiee fi mi ntseɛ mi ntseɛɔ kituj.” 23
Si bəniiŋ bɛ nchi-i baa tè ta Jiso li kintaan li lɛ, be dzɔ ndú yee be gache li yi yibe bintsii binɛɛ si be tè nuuŋ. Be tuu be dzɔ mɔɔ kiŋkoŋ kee. Se nuuŋ le kiŋkoŋ kini bɛ tè ton ki mbaru nsij mbɛɛche li kimi mbɔɔwu mbochu li bikaa li. 24 Beðeɛni be se tee li yi yi bee le, “Kiiŋ te ni gaame kiŋkon kini ke. Tɛɛben ton kaŋ, te ŋɛŋ wi wu gii keme ki.” Fini te keti le fi be fi kɔchɛ si be tè tsɛɛ le Kiŋwaati ki Nyɔ-o le, “Be tè gache ndú yɛŋ li yi yi bee, be ton kaŋ be kiŋkoŋ ŋkeŋ.” Se nuuŋ le bəniiŋ bɛ nchi bɛlu tè fe neɛ fini fiee. 25 Buκεɛŋ bamu tè gii be lemi fe, li kintaan ki Jiso-o lichiŋ. Buκεɛŋ bani tè nuuŋ ni Jiso bɛ bɛŋwaani ni Jiso wu kwɛɛŋ mɔɔ Maariya wu kwɛɛ Klofas mɔɔ Maariya Madaliŋ 26 Le Jiso dza ŋɛŋ ni mɔɔ ŋwani wu kintutu wu tè kɔŋgisi wɛ si be lemi li wuu lichiŋ, tee li ni- i le, “Kwɛɛŋ, biche ɔ ŋɛŋ, wuni to wɛ ŋwana.” 27 Si tè tee lɛ, kaari tee te li ŋwani wu kintutu wɛɛ le, “Biche ɔ ŋɛŋ, wuni to wɛ na.” Mbɛɛche li mfi wɛ ŋwani wu kintutu wɛ se dzɔ ni Jiso gɛɛŋ tsiiŋ nuuŋ li wuu yih. 28 Lɛjŋ lɛlu, Jiso tè kɛɛ kituj le fiee fichu ma fieɛ, le fe fi be fi kɔchɛ si be tè tsɛɛ le Kiŋwaati ki Nyɔ-o, se dza tee le, “Ndɔɔŋ wondinɔɔ mi.” 29 Tene chimu tè nuuŋ fe bɛ mbiŋ mɛ mgbanyi le tɛɛ. Beniiŋ bɛ nchi-i baa tuu be lii kifiŋ li mee be shiŋge li kiti ki iso-ob be neɛki le wuu wa. 30 Le Jiso fi mbiŋ melu se tee le, “Fi ma fieɛ.” Si tè tee lɛ, bɛɛki kikoo kee, kwi. 31 Si boo yɛlu tè nuuŋ Jobɛ chi Nachɛ le bɛ le li jobɛ chi bɛshiinshi-i lɛ, Bejuu tè wɛki le be fe

le kiij goonj yilu ba li bintaanj li jobε chi beshiinshi kε,
(teege si jobε chi beshiinshi chilu tè nuuj chi nɔŋja le).

Be se gεεŋ be ŋεŋ Pailεt be lεkε wu be tee le be gεεŋ be
bonyε bikaa bi benniij bε tè nuuj li bintaanj bilu-u, be
se kwiye tsekε be shiiki be tsaaki be. **32** Bεdεenι benniij
bε nchi baa bonyε bikaa bi wi wu ŋkosi, be bonyε tè bi
wu biki. **33** Se nuuj le, le be bo fe Jiso, be ŋεŋ ε wu kwi
kituj, be ti mεεŋ ki bonyε kε bikaa biee kε. **34** Wumu
wu li kintutu ki benniij bε nchi-i baa beenj Jiso lεfufu bε
gɔŋε. Le beenj le, mfwaa mumkpanj ŋgɔŋ mɔɔ dzoɔ tasi fe.
35 Wi wu tè ŋεŋ biee bini tè lenj lejinj le nsa wulu-u le,
n'yɔru we nuuj cheεŋ, se kii tε le wuni n'yɔru tè nuuj
wu cheεŋ, wu ne nuuj ne benj. **36** Biee bini tè keti ni le
fiee fi bε tè tsεε le Kiŋwaati ki Nyɔ-o be fi kɔche si be tsεε
le, “Kiŋkomfε kee kimukpanj nuuj tè naa bonde kε.” **37**
Fi se tuu fi nuuj ε be tsεε le kintsii kimu-u le Kiŋwaati ki
Nyɔ-o le, “Benniij gji be ni be bichi wi wu bε beenj wulu.”
38 Lejinj lεlu Jɔsε wu Arimatisa dza gεεŋ ŋεŋ Pailεt lεkε wu
le benj gεεŋ tsaaki gwini chi Jiso-o. Jɔsε wuni tè nuuj wi
wu kintutu ki Jiso-o, se nuuj le tè nuuj lijiŋ lijiŋ kife tè
chendi Bεjuu. Pailεt benj, se gεεŋ shiiki gwini chilu. **39**
Nikodemus wu tè saa gεεŋ ŋεŋ Jiso butuu bumu wε, tè
be te be mεεŋ mamu me seendi ni shuuŋŋ me bε fiinse
be mεεŋ mɔɔ alos, me luuti si bε kilo mbaanshee ntso
beteεet. **40** Bee wu se shiiki gwini chi Jiso-o be fεεme bε
ndú be fwa be mεεŋ maa be diyε wu li ntse Bεjuu. **41**
Mbarj wu wε wumu tε nuuj fe fe chirj fe be tè ta Jiso li
kintaanj li fεε. Li wε wulu dzirj yi fεε yimi tè nuuj fe ε bε
ti mεεŋ saa ki diyε kε wi le kε. **42** Se nuuj le si booyaa tè

nuunj Jobe chi Bejuu le chi Nache wu jobe chi Beeshiinshi
le, ε dziŋ yilu tē nuunj te tséketséke, be se giiki Jiso le.

20 Le ni nuunj jobe chi ŋkosi li fuu li, Maariya Madalin
bo le ŋ'wori geeŋ fe dziŋ feε, ŋεŋ ε be bache tete chi be
te baŋe fweeŋ wu dziŋ yee lu. **2** Se nuunj le, se biee letε
gεeŋ ŋεŋ Simu Pita be ŋwanε kintutu ki Jiso-o wumu wu
Jiso tē kɔŋgisi wε, tee li bee le, “Be buu baa Taa le dziŋ,
te kii ye laa be gεe wu feŋ le ke.” **3** Pita bee ŋwaŋ wu
kintutu ki Jiso wulu biee be bo be giingi fe dziŋ yilu-u. **4**
Be tē giingi be letini bu letine, bedeeni, ŋwaŋ wu kintutu
ki Jiso wε letε yaa Pita saa fesi fe dziŋ felu. **5** Le fesi fe,
guumε biche, ŋεŋ ε ndú yi be tē fiεeme Jiso lu ye gimi
le. Le biche le, ba le ki le ke. **6** Simu Pita biee wu be fesi
fe, se le gεeŋ le dziŋ lelu. Le le, ŋεŋ nεε nuunj ndú yee
kwaa si yi gimi fe, **7** mɔɔ finsheŋge fi ndu fi be tē liiŋ
kikoo ki Jiso-o lu, fi tē gimi ye be ndú yimi yee ke. ε be tē
kenchi be giiki fe kintsii kee li fi gimi fi fimbiiŋ. **8** ŋwan
wu kintutu wu Jiso wu tē saa wu fesi fe dziŋ wε se le te
gεeŋ le dziŋ ŋεŋ ffee fini se ber. **9** Fi tē nuunj ε be ti mεeŋ
ki kεε ke kinyi ki ffee fi nuunj le Kirŋwaati ki Nyɔ-o le Jiso
tē kεmi le bo li kwe-e ke. **10** Bɔɔŋ be kintutu-u be Jiso-o
baa kaari be koo fekuunj. **11** Se nuunj le, Maariya she lemi
dii fe dziŋ felu. Si tē dii le dza guumε biche le dziŋ, **12** ŋεŋ
benchindaa be Nyɔ-o befe ε be chuumε ndú yi ncherere
be shee fe be te giiki gwini chi Jiso-o feε, wumu fe kintsii
ki kikoo ki Jiso-o tē nuunj, wumu fe kintsii ki bikaa biee
tē nuunj. **13** Benchindaa be Nyɔ-o baa se bii li wuu laa,
“Kwεεŋ, o dii kii la?” Tuu le, “Ndiiɔ kife be tsaaki baa Taa
be dza be wu, ŋkii ye fe be gεe wu ke.” **14** Le tee le, le

fikisi yi ηεη Jiso lemi. Se nuuŋ le, ti mεεŋ ki kεε ke le ε Jiso ke. **15** Jiso bii li wuu laa, “Kwεεŋ, o dii kii la? ε noo wɔɔ weki?” Maariya se tè beeche le ε wi wu bichi le mbaj wu we wulu-u. Se tee li wuu le, “Baa wεŋ, ε nuuŋ we wu tsaaki wu, o dza bε wu, o tee feo gεε wu fe, ηgeεŋ ndzo wu, ndza bε wu.” **16** Jiso dza teeŋ wu le, “Maariya.” Se kaari teenŋ wu lε jé yibee yi Hiburu le, “Laboni,” fi nuuŋ le, “Wi wu Ntiife.” **17** Jiso tee li wuu le, “Kiiŋ o ni koŋ li mi-i ke, kifε mmεεŋo nsaa ki n'yeεε ke fe Baa wε-εŋ ke. Genε nuuŋ le beŋwaanεŋ o tee li bee le, n'yeεkɔɔ fe Baa wεŋ wu nuuŋ te Baa wunε, mɔɔ fe Nyɔ yεŋ yi nuuŋ te Nyɔ yine.” **18** Maariya Madaliŋ se dza gεεŋ tee li bɔɔŋ be Jiso-o be kintutu-u le wu ηεŋgɔɔ Taa, tuu tee li bee le, wu teeə biee bini li wu-u. **19** Le ni nuuŋ le femfo-o booyaa ε tè nuuŋ jobε chi ηkosi li fuu li, bɔɔŋ be kintutu-u be Jiso-o nuuŋ li yih ε be bεεnyε bigoo, kifε be tè chεndi Bεjuu. Jiso dza busε leŋ le bee lεnti, tee li bee le, “Mbεεŋgii ni nuuŋ be beŋ.” **20** Le tee li bee lε, se doonchε tsaq yee mɔɔ lefufu lee li bee. Bɔɔŋ be Jiso-o be kintutu-u baa tè neεtε ηge fe be tè ηεŋ Taa. **21** Jiso se tuu kaari tee li bee le, “Mbεεŋgii ni nuuŋ be beŋ. Si Baa wεŋ tè toŋ mi, ε le si ntundɔɔ beŋ dεεni.” **22** Le tee lε, se yinde li bee, tee li bee le, “Fi yεŋ Fiana yi Waŋ. **23** ε ne feeki bibifi bi wi-i, ke Nyɔ feeki ye te kituŋ. ε ne ba mfekise nsinŋ, ke bi gii bi ba lε.” **24** Mfi wu Jiso tè be fe bɔɔŋ bee be kintutu-u, Tomε wu tè nuuŋ wi kintutu ki bɔɔŋ be yoofi ntsɔ bεfe wu be tè teenyi bukoŋ bwεe bumu le Maŋ wεε, tè nuuŋ ye bee be ke. **25** Kiŋke ki kintutu ki bɔɔŋ be Jiso-o keε se biee ki tee li wuu le, “Tè bee tè ηεŋ Taa.” Se nuuŋ le, tε tee fiee

li bee le, “ε mεεη ki ηεη ke bibaa bi biεni yεε li bibεnu biee li nse nlii kwaŋ weŋ le kε, nse ntuu nlii kibεne keŋ lefufu lee kε, ntε mbeŋ ke dududu.” **26** Le fuu ka be tase, le bøøŋ be Jiso-o be kintutu-u tuu be ni be nuuŋ li yih, Tome nuuŋ te bee be, bigoo nuuŋ bimbεŋε. Jiso se dza busε le bee lenti, tee li bee le, “Mbeεŋgii ni nuuŋ be beŋ.” **27** Le tee li bee le, se tee li Tome-ε le, “Gεε kwaŋ wa li kibεne keŋ, o ηεη si ki nuuŋ, o tuu o lii te kibεne ko lefufu lenj. Kiŋ o ni mεεη ke, beŋ.” **28** Tome se tuu le, “Taa weŋ, mao Nyø yεŋ.” **29** Jiso tee li wuu le, “O beŋo dεεni kife o ηεŋgø mi ni? Kineetine ki noŋja keε li beniŋ be mεεη ki ηεη ke mi ke, be se beŋ baa neε.” **30** Jiso tε fe biee ηge bi doonchi bunga bu Nyø-o li bøøŋ bee be kintutu-u be ηεη, be se mεεη baa ki tsεε ke le Kiŋwaati kini ke. **31** Se nuuŋ le bini bi be tε tsεε biee le bi fe le ne beŋ le Jiso nuuŋ Kinsofu ki Nyø tε kaachε, mao le nuuŋ Iŋwanε Nyø. ε ne beŋ dεεni, ne se kεme ntse wu kimake kii bukoŋ bwee.

21 Lεjiŋ lεlu, Jiso tuu ka doonchε yi yee li bøøŋ bee be kintutu-u fe Libε chi Tiberia lichiŋ. Fi tε ka le yini dze-e: **2** Simu Pita bee Tome wu be tε teenyi le Maŋ, mao Natanya wu Kana wu kimbe ki Galilii, mao bøøŋ be Dzebedii, be bøøŋ be kintutu-u be Jiso-o bamu befe tε nuuŋ fe kintsii kimumkpa-aŋ. **3** Simu Pita dza tee li bee le, “Iŋgii nla nsuuŋ.” Be tee li wuu le, “Te gii te la be we te.” Bee be bo, be gεεŋ, be le le ηgo-o. Se nuuŋ le, be tε dεndε be tsi li dzøø be ti mεεη ki køø ke fiee ke. **4** Le lεkuuŋ ni le wuuti le beε, Jiso be leŋ li ηgemε yi dzøø li, bøøŋ bee be kintutu-u tε mεεη ki keε ke le ε wu ke. **5** Jiso bii li bee laa, “Bøøŋ beŋ, ne køø baa neε nsúuŋ ni?” Be tuu le,

“Wohoo.” **6** Tee li bee le, “Lɔmɛ yeeŋ gwii dze lɛ kibɛnɛ ki kigɔŋɛ ki ŋgo-o, ne gii ne kɔɔ fiee.” Be se lɔŋ, wu tɛ tuu wu yaa be nchewu, kifɛ be tɛ gbɛɛŋ be kɔɔ nsúun le ŋge. **7** Le ŋwaj wu kintutu ki Jiso-o wu Jiso tɛ kɔŋgisi wɛ yɛŋ lɛ, tee li Pita le, “ɛ Taa.” Le Simu Pita woo le ε Taa lɛ, biee liishe ndú yee kifɛ tɛ nuuŋ bwiŋ kilɛre. Le liishe lɛ, jiŋ seri li dzɔɔ giŋgi le Jiso-o. **8** Bɔɔŋ be kintutu-u bamu baa biki lɛ ŋgo-o, be chiiti gwii wɛɛ ε wu yisɛ be nsúun. Be tɛ nuuŋ ye mfiŋ li mbochu li buka-a kɛ. Bentan tɛ she si mbaanshiŋ lɛ. **9** Be gɛɛŋ be fesi li bukaka be ŋɛŋ bikaa bi wi-i si bi keeti, nsúun nuuŋ fe, kibele nuuŋ tɛ fe. **10** Jiso tee li bee le, “Bɛ yeeŋ be nsúun yimi yi ne kɔɔ.” **11** Bedeɛni, Simu Pita gɛɛŋ miri lɛ ŋgo-o, chee gwii wu bo li buka ε wu tɛ yisɛ be nsúun yi nyɔŋa gwii be kitsɔ mbaanshiŋ ntsɔ shɛɛ. Mɔɔ si yi tɛ yisɛ ŋge lɛ, gwii tɛ mɛɛŋ ki gaame kɛ. **12** Jiso tee li bee le, “Bɛ yeeŋ ne ji biee.” Wi mumkpaŋ li bɔɔŋ bee be kintutu-u ti mɛɛŋ mɔɔ ki mɔɔŋ kɛ le bii li wuu laa ε wu noo le kɛ. Be tɛ kɛɛ neɛ le ε Taa. **13** Jiso se gɛɛŋ dzɔ kibele kɛɛ nyɛ be, mɔɔ nsúun yee. **14** Fini tɛ bo kinga kiteɛɛtɛ si Jiso tɛ doonche yi yee li bɔɔŋ bee be kintutu-u mbɛɛchɛ fe tɛ bo li kwe-e. **15** Le be ji biee be mɛɛshi, Jiso teeŋ Pita bii li wuu laa, “Simu ŋwanɛ Jɔɔŋ, o kɔŋgisi mi o yɛki bani ni?” Tuu le, “Iin Taa, o kii le ŋkɔŋgisi wɛ.” Jiso tee li wuu le, “O nyɛki bɔɔŋ beŋ be nshɔɔŋ le.” **16** Jiso tuu teeŋ wu kinga kifɛ bii li wuu laa, “Simu ŋwanɛ Jɔɔŋ, o kɔŋgisi mi ni?” Tuu le, “Iin Taa, o kii le ŋkɔŋgisi wɛ.” Tee li wuu le, “O bichi lɛ nshɔɔŋ yɛŋ.” **17** Jiso tuu teeŋ wu bo kinga kiteɛɛtɛ bii li wuu laa, “Simu ŋwanɛ Jɔɔŋ, o kɔŋgisi mi ni?” Le Pita

woo si Jiso bii li wuu bo kinga kiteetet laa kongisi wu le, fi fuumi wu. Tee li Jiso le, “Taa, o kiio ffee fihu, o kiio le nkongisi we.” Jiso tee li wuu le, “O nyeki nshóəŋ yeeŋ. **18** Ntee we cheeŋ cheeŋ le, mfi wuao te meeŋ soone wi, o te kiichi yi ya o lisi ndú ya o giangi fe o kongisi. Se nuuŋ le, mfi wuao gii o doy o gii o neemi bibenu bio le wumu lii li we-ɛ, dzoo we geenŋ be we fe kintsii ki o ti kongisi ye ngenu ke.” **19** Jiso te tiiti fini doonchi nuuŋ ɻwaani kwe yi Pita te nuuŋ le gii kwi yi se be be bukoon bu noya li Nyoo-o. Le Jiso yo le, se tee li wuu le, “O biki mi.” **20** Le Pita tuu fikisi yi, ɻenŋ si ɻwanŋ kintutu wu Jiso te kongisi ɻge we biki li bee. ɻwanŋ kintutu wuni nuuŋ wu te yen geenŋ li Jiso mfi wu be te jii biee le femfo-o fe kimerrise bii li wuu laa, “Taa, ɛ noo wu gii kabə we?” **21** Si Pita te ɻenŋ ɻwanŋ kintutu wulu biki be le, bii li Jiso laa, “Taa, fi wi wuni nuuŋ le la?” **22** Jiso tuu li wuu le, “ɛ nuuŋ nkogise wenŋ le ba ni nuuŋ nsiij geenŋ bo fe mi ɻkaari mi mbe, fiee keme la fi fere be we? O biki mi le.” **23** Si Jiso te tiiti le, tefə chilu se saangini chi giangi li benniij be kimbeenche-ɛ lenti le ɻwanŋ kintutu wu Jiso wuni nuuŋ te kwi ke. Se nuuŋ le, Jiso te meeŋ ki tee ke le gii kwi ke. Te tee nuuŋ nse le, “ɛ mbee kongisi le ba ni nuuŋ nsiij geenŋ bo fe mi ɻkaari mi mbe, fiee kemi la le fi fere be we?” **24** ɻwanŋ wu kintutu wulu wuni nuuŋ wu, wu tiiti kii biee bini, ɛ wu, wu te tsəe biee bilu, te kəe baa le ffee fi tiiti kii fi nuuŋ cheenŋ. **25** Se nuuŋ le biee bimu biee te lu ɻge bi Jiso te fe, bee nuuŋ le be tsəe bi bichu, njingi le nshe chi kemi ye kintsii ki be nuuŋ be kiri bijwaati bilu fe ke.

Kinjwaati ki nime-ε

1 Te la Tiofilos, le kinjwaati kej ki ŋkosi ki ntè ntsεε li wεε, ntè ntsεε le kii biee bichu bi Jiso tè feti mɔɔ bi tè fenjisi li bəniiŋ li, mbεεchε si tè bεchi nime chee, **2** gεεŋ bo jobε chi Nyɔ tè dzo wu yi yεε bε wu liboo. Fe Nyɔ tè gii yi dzeti wu le yi yεε bε wu liboo le, tè ka li bunja bu Fiana yi Waaj li tifi bɔɔŋ bee bε ntoiŋ bε tè tsaa. **3** Mfi wu tè bo li kwe-e, tè tuu doonchε yi yee li bee, li jo mbaanyεε li, le dzé ŋge li, le doonchε le wε yonj. Tè tuu tiiti be kii bumfɔŋ bu Nyɔ-o. **4** Si bee be tè nuuŋ lε, tee li bee le, “Kiiŋ ne ni dza Jerosaleŋ ke. Ne tεŋgi yεεŋ kinderi ki Taa tè kaache bej lu, ki ne tè woo ntiiti kii ki kεε. **5** Ne kεε le Jøɔŋ tè lisi bəniiŋ li dzoɔ, se nuuŋ le li jo niiŋ li, Nyɔ gii yi lii bej nuuŋ li yi Fiana yi Waaj li.” **6** Jiso bee bɔɔŋ bee bε ntoiŋ tè nuuŋ li mfi wumu-u, be dza be bii li wuu laa, “Taa, mfi kɔchɔɔ kituŋ wuɔ gii o fe le bəniiŋ besεŋ bε Iselεε kaari be ni be seki bumfɔŋ bu bee ni?” **7** Tuu li bee le, “Mfi mɔɔ jobε chi fi gii fi yene wε nuuŋ ε Taa nachε bε bunja bwεe, fi nuuŋ yε kintsi kine le ne kεε ke. **8** Fi ne nuuŋ ne kεε nuuŋ le, Fiana yi Waaj gii yi bε yi yisε li yih yinε, ne se keme bunja, ne bεchi ne ni ne tiiti kii mi mbεεchε Jerosaleŋ mɔɔ bimbe bi Judiya bε bi Samaaria bichu, ŋgεnu mbochu fe tεŋ luushi.” **9** Nee si tè tiiti lε, Nyɔ dzo wu yi yεki bε wu liboo, be bichi si yεki, gεεŋ kikuŋ baanyε wu, la be le lii. **10** Si be tè tonj lii be bichi si yεki lε, fi ka le buniŋ bεfe tè dza be taa be buse ε be chuumε ndú yi ncherere, be leŋ li bee lichij, **11** be bii li bee laa, “Buniŋ bε Galilii, ε la fi ne lemi ne bichi liwe? Jiso wuni wu Nyɔ-o dzo li be-eŋ lanti wu yεε bε wu liboo, gii

naa kaari be nee si ne bee ne yegi wu yegi le.” **12** Beoŋ be ntoŋ be Jiso se dza li Ngumę wu Biti bi Oli-if be tuu lijiŋ Jerosaleŋ ε tè nuuŋ si kingate ki ma ngenu mbochu fe. **13** Le be le fe, be yee be geeeŋ le loŋ wu yih yi lewe fe be tè shiŋ be fufini. Beniŋ bani tè nuuŋ Pita, Jeoŋ, Jeenj mao Andolo, Fili be Tome, Batolomu be Maacho, Jeenj wu Ngwane Afiyus, Simu wu tè nuuŋ wi kintutu ki Besilo-ɔ mao Judas wu Ngwane Jeerj. **14** Be bechu mao bukeŋ bamu mao Maariya wu ni Jiso be Benjwaani Jiso tè banchi li fiee fimumkpanj, le be ni be leki li Nyɔ-ɔ mfi kwi. **15** Le ni nuuŋ li jo yee, boŋ be kintutu-u be Jiso taashε. Be tè nuuŋ fe giŋgi gwii be kitsɔ mbaamfiee. Pita dza we tee li bee le, **16** “Benjwaanenj, fiee fi Kinwaati ki Nyɔ-ɔ tè tee kemi le fi ka. Fiee fiee fi Fiana yi Waanj tè fe Daafi se kweenj nkosi kii Judas wu tè too mbaanj be se koo Jiso. **17** Neε le Judas wuni tè nuuŋ wumu li kintutu kise-εŋ, kemi chee chi nime li bee li lenti.” **18** (Fe Pita tè yeti le nuuŋ ε Judas tè dzɔ kwa wu be tè nyε li wuu kii fiee fi tè fe, go kintsii lu. ε fe kintsii kilu-u fe tè we bushi likwiŋ tee chee bukε, bule buchu se bo. **19** Beniŋ be Jerosaleŋ bechu woo le, be se teenyi kintsii kilu le jé yi bee le Akedama, fi nuuŋ le, “Kintsii ki Ngoy.”) **20** Pita tuu tee le, “Daafi tè tsεε le Kinwaati kin'yoŋchε le, ‘Be chine la we to kichiye, wi te tuu le ni tsiŋ fe ke.’ Tè tuu tsεε le, ‘Wumu kemi le dzɔ kintsii kee ki nime-ε.’ **21** Si fi nuuŋ ni, wumu kemi le taa li bee li, wu te gii te ni te tiifi le Taa Jiso tè bo li kwe-e. Weε wi kemi le ni nuuŋ wi wu tè deŋgi be bee mfi kwi fe Jiso tè deŋgi be bee mbεeče li mfi wu Jeoŋ tè lisi beniŋ li dzɔ, ngenu mbochu jobe chi Nyɔ tè dzɔ Jiso le bee lenti

yεε liboo.” **23** Le tee lε, be tsaa bεniiŋ bεfε. Wumu tε nuuŋ Jøse wu bε tε teenyi le Basaba bε tuu bε teenyi wu le Justu, se wumu nuuŋ Matiya. **24** Le be tsaa be lε, be biee be lεkε li Nyø-o le, “Taa, o kii shéŋ yi bεniiŋ bεchu. Se nuuŋ le, doonchε li bee li wi wu tε gii tε buu lε bεniiŋ bε bεfε bani-i lenti, **25** le ni nuuŋ ŋwane ntoŋ wu Jiso wu gii dzøɔ kintsii ki Judas ki nime-ε, ki tε chine gεεŋ fε kee kintsii li.” **26** Si be tε lεkε li Nyø-o lε, be se tsεε mεŋkoŋ mε bee, be sεesε bu Matiya bo bu we. Be taa wu li kintutu ki bøoŋ bε nto-oŋ be Jiso-o bε yoofi ntsø mumkpaŋ baa.

2 Le jobε chi Tsønø chimu chi bε tε teenyi le Pentekø bε chi køchε, ε bεniiŋ bεchu bε tε gεε shéŋ li Jiso-o banchε kintsii Kimumkpaŋ. **2** Be dza be taa be woo si fiee fimu nduŋgi fi shiiti liwe si kiŋkuŋku. Fi shee, fi yisε li yih yi be tε nuuŋ lu chichi. **3** Le be bichi lø, be ŋεŋ fiee fimu si nín yi wi lε, yi se saaŋgε yi gεεŋ yi nuuŋ li bee, wi mumkpaŋ mumkpaŋ. **4** Fiana yi Waaj se biee yi yisε li be bεchu, yi fε le be to be ni be yeti jé yi bitoŋ chichi chichi. **5** Tε nuuŋ li mfi wεε, Bejuu bε tε bøseyi be gεε shéŋ li Nyø-o tε nuuŋ Jerosaleŋ, ε be tε dza li bitoŋ bichu bi li kikoo ki nshe-ε. **6** Le be woo nduŋu wε lε, be se banchi be bεε ŋge fε bεniiŋ bε tε gεε shéŋ li Jiso-o tε nuuŋ. Bεniiŋ bε tε gεε shéŋ li Jiso-o bølu tε yeti, wi mumkpaŋ mumkpaŋ be wuki tε jé yibe. Fi fuumi be. **7** Bimfimu wondε be, be ta maa, be tiiti laa, “Bεniiŋ bε yeti bani bεchu nuuŋ nεε bεniiŋ bε Galilii ni? **8** Fi geen fi wi mumkpaŋ mumkpaŋ wuki be yeti le jé yi bitoŋ bi bee ni? **9** Bee bamu dza Paatia, bamu dza Meda bε Elam, bamu dza Misopotemia bε Judiya mɔɔ Kapadosia, bamu dza Pontu bε Eesha. **10** Bee bamu dza

Flija bε Pamfila, bamu Ijip bε bimbe bi Libia, bi nuuŋ li kitoŋ ki Seli-iŋ lichiŋ. Bee bamu se dza Lom, se nuuŋ Bejuu bε benniŋ bε fiiki be to benniŋ bε kimbeenche-ε ki Bejuu. **11** Bee bamu se dza Klet bε Alabia. Tε se wuki li jé yi bitoŋ bisenj chichi chichi si benniŋ bani yeti biee bi koofiyi bi Nyɔ fe.” **12** Bimfimu wondε be, be njanje bebe laa fini ffee se tiifi le la le. **13** Benniŋ bamu tε choosi fibee bu choose, be tiiti le, “Benniŋ bani baa ε mbiŋ kɔ̄ be.” **14** Bedeeni, Pita bee bɔ̄oŋ bε nto-oŋ bε Jiso-o bε yoofi ntso mumkpaŋ baa leŋ fe. Pita se bechi yeti li kintutu ki benniŋ le, lewe nge le, “Bejuu benj mao benniŋ bechu bε tsiŋ Jerosaleŋ nwækɔ̄ le ne kεe fini bujɔ̄ŋ. Yike yεŋ bujɔ̄ŋ li ffee fi ngee ntee li be-eŋ. **15** Mbiŋ mεenj maa ki kɔ̄ ke benniŋ bani si ne beechi le kε. Dεeni mεenj yaa jobε bikaa mfomεyoofi feŋwεεŋ. **16** Fiee fi keti dεeni fini nuuŋ fi Juεl wu ntomfɔ̄ŋ wu Nyɔ-o tε tee le, **17** ‘Nyɔ tiiti yε le, fe gii ni nuuŋ li jo yí kimerise, yi gii yi shooshe Fiana yee li benniŋ bechu-u. Se nuuŋ le, bɔ̄oŋ bene bε buniŋ mao be bukeenj be gii be ni be wuki biee bi ntiiti be tiiti li benniŋ li, biee si biffee gii bi ni bi bεe le besɔ̄ŋ bene-ε, biffee se ni bi tendi bekaan bene, **18** Fe gii ni nuuŋ li jo yεε, se shooshe Fiana yee li benniŋ bee bε nime-ε bechu, buniŋ bε bukeenj, be ni be wuki biee bi ntiiti, be tiiti li benniŋ li. **19** Yi gii yi fe biee bi bimfimu wondini liwe, tuu fe biee bi doonchi bunga bwē li nshe-ε. Ngɔ̄ŋ be wi mao njin me koofiyi gii me nuuŋ. **20** Jobε gii chi to kijibε, kwii se dza wu yeri si ngɔ̄ŋ, jobε chi nɔ̄ŋa chi Taa le chi tεemí se naa chi bε. **21** Se nuuŋ le, mao nuuŋ noo le wu gii naa teenj bukoŋ bu Taa le, gii naa bɔ̄ne.” **22** Pita tuu tee le, “Benniŋ bε

Iselēe, yike yεŋ ne woo bujɔŋ fīee fi ntīiti. Jiso wu Nasarε tè nuuŋ wi wu Nyɔ tè bəseyi yi doonchε li be-eŋ le ε yi yi tè ton wu, si yi tè fe Jiso feti bīee bi doonchi bunga bu Nyɔ-ɔ, bε bi bimfimu bi wondini mɔɔ bintε wa bi bīee lε, lε be-eŋ lenti. Ne kii baa bīee bini bujɔŋ. **23** Jiso wuni nuuŋ wi wu be tè nyε li be-eŋ, nuuŋ nεε Nyɔ yi tè nachε, si fi tè keti le nuuŋ ε yi tè kεe kituŋ. Ne se wo wu si ne tè nyε wu li tsan̄ yi bənīij bε bifi-i, be ta wu li kintaan̄ li. **24** Se nuuŋ le, Nyɔ fe kaari yi buu wu li kwe-e, se bo li tsan̄ yi kwe-e, kife kwe tè nuuŋ yε le yi gii yi ba yi ni yi kəmi li wuu ke. **25** Daafi tè tee kii Jiso wuni le, ‘Nyɔngɔɔ Taa nuuŋ bε mi mfi kwi le kibene keŋ ki kigoŋε-ε, ke fīee fīmu se tè sεesε mi ke. **26** Se nuuŋ le, shéŋ yεŋ se wuki yε bujɔŋ, nse n'yeti be kineetinε. Nnuuŋ nεε si wi wu gii kwi, se nuuŋ le mbichɔɔ nεε nuuŋ limfwe, **27** kife wε wi wu Nyɔ nuuŋ tε chine fiana yee li kwεεŋ wu bεŋku-u ke. Se o nuuŋ tε naa chine ŋwana wu nime wu Wuuti le fɔ le dzij ke.

(Hadēs g86) **28** O doonchɔɔ mi dze yi ŋgii ŋka le nse mbo. ŋgii naa ni neetini si nuuŋ li wε limfwe.” **29** Pita se tuu tee le, “Bεŋwaaneŋ, nnuuŋ nεε ntee li be-eŋ mεŋine nsin̄ le te bεtaa bεseŋ wu Mfɔŋ Daafi tè kwi, bε diye wu, dzij ye se nuuŋ feni nsin̄ bo bεŋ. **30** Tε nuuŋ ntomfɔŋ wu Nyɔ, tuu kii ŋkaache wu Nyɔ tè kaache yi chini le yi gii naa yi gεe ŋwan̄ wu kini kee li li kabara we-e. **31** Se bīee ŋεŋ fīee fi Nyɔ tè nuuŋ le yi gii naa yi fe, se kweeŋ le Kinsofu ki Nyɔ tè kaache gii naa ki bo li kwe-e. Fiee fīee fi tè tee le, ‘Tε mεeŋ ki ba li kwεεŋ wu bεŋku-u ke, yi yee tè mεeŋ ki fɔ ke le dzij ke.’ (Hadēs g86) **32** Jiso wuni wε ε Nyɔ tè buu wu li kwe-e, wu bee bechu bε nuuŋ bənīij bee bε kintutu

tè ḡεŋ wu. **33** Nyɔ yeeki wu yi shiiki wu lε kibεnε kee ki kigɔŋε-ε, yi nyε Fiana yi Waarŋ li wuu si yi tè kaache. Fiee fi ne ḡingi ne wuki dεenι fini nuunj Fiana yilu yi Jiso nyεɔ li bee li. **34** ε Daafi wu tè yee liboo kε. Daafi kibεε tè tee fiee le, ‘Taa Nyɔ tè tee li Taa wεŋ le, shee lε kibεnε keŋ ki kigɔŋε-ε, **35** gεeŋ bo mfi wu ḡgii ḡgiiki bεniiŋ bo bε mbani le o tɔmι bikaa bio li bee si kiga ko.’ **36** Se nuunj le, bεniiŋ bεchu be Iselεε se kεe te bujɔŋ le Jiso wuni wu ne tè ta li kintaanj li nuunj wu wu Nyɔ gεc le ε wu Taa tuu nuunj Kinsofu ki Nyɔ tè kaache.” **37** Le bεniiŋ belu woo lε, n'yɔru wulu se we be li shé-εŋ. Be se tuu be bii li Pita bee bɔŋŋ bamu be nto-oŋ be Jiso-o laa, “Bεŋwaanεŋ, tε gii te geenj dεenι?” **38** Pita tuu li bee le, “Wi mumkpaŋ mumkpaŋ fiiki shéŋ yee, bε lii wu li dzɔo li bukooŋ bu Jiso Krai Nyɔ se feeki bibifi biee yi tuu yi nyε wu nya ye yi ti nuunj Fiana yi Waarŋ. **39** ḡkaache wuni wε li be-εŋ, mɔɔ li bɔŋŋ bεnε-ε, mɔɔ li bεniiŋ bεchu be nuunj mfiŋ. Wu nuunj li bεniiŋ bεchu be Taa wu Nyɔ-o yisεŋ teenyi be bεε lε wuu.” **40** Pita tuu tee biee ḡge, tifi be, lεkε le be fi bikoo bi bee li ḡge wu gii naa be li kιŋgɔkε ki bifi kini-i. **41** Bεniiŋ woo n'yɔru wu Pita wuni, be ḡge beŋ, be se biee be lii be li dzɔo. Boo yεlu bεniiŋ taa li kintutu ki bεniiŋ be Jiso-o si bεnchuki bεtεetu lε. **42** Be se biee be nyε yi yi bee, be wuki biee nuunj bi bɔŋŋ be nto-oŋ be Jiso tè tiifi. Bee be nuunj li kintutu-u, be bootini kibele, be lεki li Nyɔ-o li kintutu-u. **43** Bɔŋŋ be nto-oŋ be Jiso tè feti biee bi bimfimu bi wondini be biee ḡge bi doonchi bunga bu Nyɔ-o, bεniiŋ ḡingi lε, fi yεki be. **44** Kintutu ki bεniiŋ be kimbeenche-ε kichu nuunj li fiee fi mumkpa-aŋ, be kεmi

fiee fibee fimumkpanj. **45** Be tè dzeti be kabini bintsii bi bee bε biee bi bee, be gachi kwa wulu li yi yi bee si ηge wu wi nuuj. **46** Be shiij be banchi fe yih yi muntofi-i jo chi, be jii biee li kintutu-u li bela bε kineetinε li shéj yi bee, be tè yeri lii ke, **47** be yøonchi Nyø, benniij bεchu se køngisi be. Taa se suuti benniij jo chi, teeti li kintutu kibee.

3 Le ni nuuj jobε chimu, Pita bee Jøøj dza be yeki fe yih yi muntofi-i fenshaaj jobε bikaa biteetu, ε tè nuuj mfi wu li yih yibe yi leke li Nyø-ø **2** Nεε li mfi wulu-u, ε benniij too wi wumu be bεε bε wu, be bε be shiiki wu fe fweej wu mbaŋ wu bε tè teenyi le fweej wu Dzeenj, wu tè lii li yih yi muntofi-i. Wi wulu nuuj ε bε tè bie wu, nuuj kiŋkere, benniij belu tè shiij be tuuti wu jo chi be bεε be shiikisi wu fe leki kwa li benniij bε keti be lii yih yi muntofi-i. **3** Ηεj si Pita bee Jøøj keti le be le lu, leke kwa li bee. **4** Be toj lii li wuu fwiij. Pita se tee li wuu le, “Biche bee!” **5** Biee biche be, beechi le be gii be nyε wu fiee. **6** Pita tee li wuu le, “ηkemi ye kwa kε dududu, bεdεeni ηgii nyε wε fiee fi ηkemi. Ntiitø li wεε li bukoonj bu Jiso Krai wu Nasare, dza we ø dønde!” **7** Le tee le, keme wu li kibene ki kigøjε-ε, tsaaki wu liwe. Mfwaa mumkpanj, bikaa bε muŋkøkø mu wi wulu temi. **8** Jiij liwe lej, bεchi deŋgi. Bee be geεj be le li yih yi muntofi, deŋgi fe, jiindi liwe, yøonchi Nyø. **9** Le benniij bεchu bε tè ηεj si te deŋgi yøonchi Nyø le, **10** be kεε le ε wi wu tè shiij leki biee le fweej wu mbaŋ wεε wu bε teenyi le Fweej wu Dzeenj wu lii li yih yi muntofi-i. Be tè ta maa be njanje bε fiee fi te ka bε wu. **11** Wi wulu bønchi li Pita bee Jøøj li. Benniij ηεj

bimfimu wondε be, be letini be giingi be chiindi be fε
kintsi ki bε tè teenyi le kiji ki Salimu-u. **12** Le Pita ηεη si
beniij banchi be bεε lε, se tee li bee le, “Beniij bε Iselεε,
ε la fi nε ya wa kii ffee fini, nε se bichi bee ni? Nε beechi
fine le te fe be bunga busεη wi wuni se tuu dengi ni? Mօɔ
nε beechi le te fe bε ntse wuseη wu wuuti le? Fi nuuη yε
lε kε. **13** Fi nuuη le Nyø ε yi Abrahaŋ bee yi Adzi mօɔ yi
Yakø, yi nuuη Nyø yi bεte taa bεseη bεchu yi tè yεeki Jiso
wi we wu nime yi gεε li wu-u lichinj. Jiso wuni nuuη wu
nε tè faaŋ ne dzø ne nyε li beniij bε nsa-a, Pailεt tè wεki
le chine li wuu, nε faaŋ. **14** Jiso tè nuuη wi wu wuuti,
nuuη tsaanj, nε faaŋ wu, nε tee le bε buu nuuη wi wu tè
woyi beniij, bε nyε li be-eŋ. **15** Le nε fe le nε se wo wi
wu nyεε ntse li beniij li, se nuuη le, Nyø tε kaari yi buu
wu li kwe-e, te tè ηεη wu, tè se tiiti baa kii wu. **16** ε li
bunga bu bukoŋj bu Jiso wuni bu fe kijkere ki ne gii ne
kii, ki se dengi beŋ limfwe. Fi ka le kifε te gεε baa shéŋ li
Jiso-o, shéŋ yi te gεε li Jiso-o se fe yεε wi wuni se temi
buŋoŋ si ne ηingi ni. **17** Dεεni yani, bεŋwaane, ffee fi beŋ
be bikoo bine bi kwεεŋ le tè fe li Jiso-o nuuη ne tè fe ηkeε
nsinj. **18** Fi tè ka le yini dze-e le fi bε fi kochε si Nyø tè
fe bentomføŋ be tiiti mεεŋ lindεeri le, Kinsofu kee ki tè
kaache gii naa ki ηεη ηge. **19** Se nuuη le, nε fiiki shéŋ
yine ne kaari ne to bε Nyø, yi se feeki bibifi bine, **20** tuu fe
shéŋ ni yi dendli be-eŋ yi se tuumi Krai Jiso wu Kinsofu
ki tè saa wu tsaa li be-eŋ. **21** Jiso wuni kεmi le ba liboo
nsinj gεεŋ bo mfi wu Nyø nachε biee bichu bi kaari bi to
bifeŋ, si tè tee li bimfimu bi bentomføŋ bee bε wuuti bε
lindεeri. (aiōn g165) **22** Mօɔse tè saa wu tee le, ‘Taa Nyø gii

naa buu wi we wu ntorj wumu le bəŋwaana lenti, tuumi li be-eŋ nεε si tè tuumi mi, nε kəmi le nε ni nε wuki fiee fichu fi tiiti li be-eŋ. **23** Wi wu nuuj te woo li ntomfɔŋ wulu-u kε, wε nuuj wu bε gii bε buu wu li kintutu ki bəniij bε Nyɔ-ɔ, bε mεeshi bε wu.’ **24** Bentomfɔŋ bεchu bε tè bε, mbεechε fe Samwε-ε məə bε tè bε le wu-u jinj, be tè tee te kii biee bi tè keti li jo yini-i. **25** Biee bichu bi Nyɔ tè kaache le bimfimu bi bəntomfɔŋ bee banī bieε nε, leh wu Nyɔ tè ji bε bεte chaa bεnε. Fi fiee si Nyɔ tè tee li Abrahaŋ le, ‘Ngii ntiij mwε li bəniij bεchu-u li kikoo ki nshe-ε le dze yi ŋwana wu li wε-ε yi-ih.’ **26** Nyɔ se tsaa wi we wu nime yi saa yi tuumi li be-eŋ le bε tiij beŋ mwε, fe nε se chine le dze yine yi bifi-i.”

4 Nεε si Pita bee Jɔɔŋ tè mεεŋ be yeti li bəniij li le, bεte muntofi bamu bε kikoo ki bəniij bε nchi wu tè kiichi yih yi muntofi məə Besadusii bamu fesi fe. **2** Shéŋ tè tənyi be kifε Pita bee Jɔɔŋ tè tiifi bəniij, be tiiti le, si Jiso tè bo li kwe-e le, biŋkwi gii bi bo li kwe-e te. **3** Be kəə be, be gεεŋ be fa be li yih yi ncha-a, kifε tè nuuj le fəmfo-o, nsiij bu woo. **4** Se nuuj le, bəniij ŋge bε te woo ntiife wu Pita bee Jɔɔŋ tè beŋ, kintutu ki bee se yan, bunij tè nuuj si bənchuki betiinu. **5** Le bu woo, bεkaaŋ bε bəniij bε sekí kwεεŋ məə bəniij bε tè tiifi bənchi bε Nyɔ-ɔ, banchε kintsii Kimumkpaŋ Jerosaleŋ **6** ε Anas wu kikoo ki bεte muntofi-i bε Kaifas məə Jɔɔŋ bε Alekesanda məə bəniij bamu bε tè nuuj te li kini ki kikoo ki bεte muntofi-i tè nuuj fe. **7** Be se leeki Pita bee Jɔɔŋ li bee limfwe, be bii li bee laa, “Nε tuu ne dzə buŋga bu ne wənchε wi wuni lu fεŋ? Nε tuu ne wənchε li bukoŋ bu noo le?” **8** Fiana yi

Waanj se yisse li Pita yi fe se tuu li bee le, “Bete kweeŋ be beniiŋ be sekì kweeŋ, **9** nuuŋ ne ni ne biiti li bee kii nime chi dzeenj chi te tè niŋ li kiŋkere kini, ne se weki le ne kee si fi tè ka se deŋgi **10** beŋ be beniiŋ bechu be Iselëe ne kee le wi wuni wu lemi feni le bene lii deenj temi ni li bukoonj bu Jiso Krai wu Nasare-ε. Jiso wuni, ε wu wu ne tè dzø ne ta li kintaanj li se kwi, se nuuŋ le, Nyɔ tè kaari yi buu wu li kwe-e, ε kii wu wu wi wu lemi beŋ limfwe wuni temi. **11** ε Wu tete chi Kiŋwaati ki Nyɔ-o tiiti kii chi le, ‘Tete chi beŋ beniiŋ be ŋgwanu tè faaŋ, ε chi chi dza chee chi to tete chi feboo chi yi-ih.’ **12** Wumu lu ke wu nuuŋ be be Kinsofu fuki Jiso nsij. Bukoonj bumu nuuŋ ye lu laankwiiŋ bu Nyɔ nyε le beniiŋ li linti bu nuuŋ bu soo bee ke’. **13** Le beniiŋ be sekì kweeŋ baa woo si Pita bee Jœŋ yeti nchenu nsij le, be tuu be ŋεŋ te le be baa beniiŋ be yee, be tè meeŋ ki geεŋ ke kiŋwaati bujɔŋ ke, bimfimu wondë be. Be se kee le fi fiee le, kife ε beniiŋ be tè deŋgi be Jiso. **14** Si be tè ŋingi wi wu Pita bee Jœŋ tè wɔnchε we si lemi bee be le, be foo ffee fi be nuuŋ be tee kii be. **15** Beniiŋ be sekì kweeŋ baa saa be buu be lekuunj, be shε be chuti bentanj bebe le, **16** “ε la fi tè gii tè fe be beniiŋ bani? Beniiŋ bechu be Jerosaleŋ kee baa kii ffee fini fi doonchi bunga bu Nyɔ-o gbanaa fi be fe, nuuŋ te te faaŋ fi ke. **17** Se nuuŋ le, le te fe le kiiŋ ntoŋ wuni ni saangε wu geεŋ limfwe ke, tè nchiinse li beniiŋ bani le kiiŋ be ni mɔŋ ntefu ffee li wi-i kii bukoonj bu Jiso-o buni ke.” **18** Be teenj Pita bee Jœŋ be kaari be le. Be se chee be bintoonj le kiiŋ be ni naa tuu be mɔŋ ntefu mɔɔ nuuŋ ntiifε wi kii bukoonj bu Jiso-o ke. **19** Pita bee Jœŋ tuu fi bee le,

“Beechε yεŋ laa ffee fi nuuŋ tsaarj le Nyɔ lii nuuŋ le tε
woo li be-eŋ mɔɔ li Nyɔ-ɔ le? **20** Tε nuuŋ te te chike ntefu
kii biee bi te tε ŋεŋ be bi te tε woo bini ke.” **21** Beniij be
seki kwεεŋ baa se bɔseyi be chee be bintooŋ ŋge, be chinε
li bee be giingi. ε be tε foo ffee fi nuuŋ be lii be li ŋgε-ε,
kife beniij bechu tε yɔənchi Nyɔ li ffee fi tε ka-a, **22** fi ŋge
tε nuuŋ le wi wu be tε fe ffee fi doonchi bunga bu Nyɔ-ɔ,
yi wɔnche wu wεε tε yaa biya mbaanyεε. **23** Si be tε chinε
li Pita bee Jɔɔŋ li lε, be kaari be to lijin fe beniij be bee be
kintutu-u, be tee be ffee fi bεte muntofi be nɔŋa be nɔŋa
be beniij be sekı kwεεŋ tee li bee. **24** Le be woo lε, be
banche yih yi be, be leke li Nyɔ-ɔ li ffee fi mumkpaŋ le,
“Taa wu Te Kikoo, ε wε wu tε fe kiboo bee nshε be dzɔɔ
mɔɔ biee bichu bi nuuŋ li bintsii bini-i. **25** O tε fe te betaan
besεŋ wu Daafi, wu tε nuuŋ ŋwana wu nime kween li
bunga bu Fiana yi Waaj li le, ‘ε kii la fi beniij be nuuŋ ye
Bεjuu ke fuuti be ffee li shεŋ yi bee, beniij chuti bentan
be nuuŋ te niŋ kε? **26** Bεmfɔŋ be laajkwiiŋ nachi baa yi
yibee li dzi-inj, beniij be sekı kwεεŋ banchi yi yibee le be
gwe be Taa be wi we wu tsi le ni nuuŋ Kinsofu.’ **27** ε nεε
cheεŋ li ffee fi tε ka fe kintsii kini-i. Mfɔŋ Hεrɔ bee Pontu
Pailet tε banche be bitoŋ mɔɔ beniij be Iselεε be be be
kimfie le Jiso jiŋ wu ʃwana wu nime wu wuuti wu o tε tsi
le ni nuuŋ Kinsofu. **28** Be tε banchi le be fe nuuŋ biee bi o
tε nache kituŋ lindεeri be bunga bwo le o wεki le bi be
bi ka. **29** Dεεni yani Taa, biche o ŋεŋ dze yi beniij bani
cheinisi bee. Nyε bee beniij bo be nime shεŋ yi tεεmi le
be ni be tiifi jε ya nchenu nsij dududu. **30** Nyε bee bunga
bwo bu wɔnche beniij te tuu te ni te feti biee bi doonchi

bunga bwo mao biee bi bimfimu wondini li bukoorj bu Jiso wu Ijwana wu nime wu wuuti.” **31** Le be mæeshi nlæk li Nyɔ-o lε, nshe seesε fe be tè nuunj. Fiana yi Waaj yisε li bee, be tiifi jε yi Nyɔ nchenu nsiŋ. **32** Kintutu ki benniij be kimbeenchε-ε kichu tè nuunj li mbeechε mumkpa-aŋ, mao li ffee fi mumkpa-aŋ, wi teenyi ye ffee fimu le ε ffee ffee wuu mbiij ke. Ffee fi wi nuunj ffee fi wi kwikwi. **33** Nyɔ nyε buŋga bunɔŋa li bɔŋj be nto-oŋ be Jiso-o, be tuu be tiifi nεe benniij ñge le Taa Jiso boo li kwe-e. Be nuunj ε mfiε wu Nyɔ nuunj li bee bechu-u ñge. **34** Wi tè nuunj ye li bee linti wu fuki ffee kε, kife benniij be tè kemi yíh tè kabini, be bεe be kwa wulu, **35** be nyεe li tsaq yi bɔŋj be nto-oŋ be Jiso-o, be se gachi li benniij bechu si ñge wu wi tè nuunj. **36** Wi wumu tè nuunj lu be teenyi wu le Jøse, bɔŋj be nto-oŋ be Jiso-o tè nyε wu bukoorj bwee bumu le Banaba, (bu nuunj le, wi wu Kangisi Shén yi benniij). Tè nuunj wi wu li kini ki Lebi, ε be tè bie wu Saaplu. **37** Tuu gεεŋ te kabε wee, be nyε kwa wulu li tsaq yi bɔŋj be nto-oŋ be Jiso-o.

5 Wumu wu be tè teenyi le Ananiya bee kwesi wu Safira tè kabε te kimbe ki kintsii lε. **2** Tè gate fe kwa wulu kiri, kwesi kii fe. Se dzø kinjke gεεŋ nyε li tsaq yi bɔŋj be nto-oŋ be Jiso. **3** Le nyε lε, Pita se bii li wu laa, “Ananiya, ε la fi ge o se gεε le Satan lε li shén ya le fe le o yεεŋ binsεε li tsaq yi Fiana yi Waaj li, o se tuu o tsøø fe kwa wuø bee o kabε kintsii lu wεε? **4** Fe o bee o kabini kintsii kini bee nuunj nεe ko ni? Fe o bee o kabε, kwa wulu bee nuunj nεe wa ni? O geenj o se fe ñwaani fini ffee ni? O mεεŋø ki yεεŋ ke nuunj be benniij ke, o yεεŋø nuunj be Nyɔ.” **5** Mfwa

mumkpaŋ si Ananiya tè woo n'yɔru wuni lε, we fckwiij
kwi. Beniiŋ bechu bε tè woo ffee filu tè chεŋ ŋge. **6** Besoŋ
bε buniŋ lε, bε be ffee mε wu fe ndu-u, be dzə wu be bo bε
wu be gεεŋ be diye. **7** Le gεεŋ bo bikaa bi mfi si betεεtu
lε, kwesi biee lε, kii yε ffee fi bee fi ka bε nyumi kε. **8** Pita
bii li wuu laa, “Tee nεε mi, wuni nuuŋ kwa kwikwi wu
nεε nyuma bee nε kabε wε lu ni?” Tuu le, “Iinj ε wu lε
kwikwi.” **9** Pita tuu bii li wuu laa, “Nεε nyuma nε ge ninj
nε nachε le nε mənchε Fiana yi Taa? Yike o woo, nchiin yi
beniiŋ bε bee be gεεŋ be diye nyuma yεε fweenj kituj, be
gii be lε be too tε wε be bo bε wε be gεεŋ be diye.” **10** Le
Pita yo lε, mfwaa mumkpaŋ Safira biee we lε wu-u lii
kwi. Le besoŋ baa tuu be lε be ŋεŋ ε wu kwi kituj, be se
too wu be bo bε wu be gεεŋ be diye li nyumi-i li lichiŋ.
11 Kintutu ki beniiŋ be kimbeenche-ε kichu məə beniiŋ
bechu bε tè woo ffee filu chεŋ ŋge. **12** Bəŋj be ntoŋ be
Jiso fe biee bi doonchi buŋga bu Nyɔ-o bε bintewa bi biee
lε ŋge li beniiŋ li linti. Beniiŋ be kimbeenche-ε bechu tè
shiiŋ be banchi fe kiji ki Salimu ki li yih yi muntofi-i. **13**
Beniiŋ be yee tè mendi yε ntaashe bε be ke. Se nuuŋ le
beniiŋ tè shiiŋ be pieti be ŋge. **14** Bunij be bukeenj ŋge
bε tè gεε shéŋ li Taa li bεε be tεeti li kintutu ki bee. **15**
Biee bi bɔŋj be nto-onj be Jiso tè feti, tè fe beniiŋ tuuti
beniiŋ be chigo-ŋj be gikisi li dzé lichiŋ li bida-anj məə
li biga-a le ke Pita ketoo, məə nuuŋ kinjiinjii kee ki we
li bee. **16** Bintutu bi beniiŋ le bilu te dzeti li bintsii bi
li Jerosaleŋ lichiŋ bi bεε be beniiŋ be chigo-ŋj məə bε
kemi fiana yi tii lε bee, be wɔnchi be bechu. **17** Kikoo ki
bete muntofi bε kintutu kee ki Besadusii tè dza be bechi

be yεεti shéj be bɔɔŋ be nto-oŋ be Jiso-o, **18** be tuu be tonj bəniiŋ be gεεŋ be kɔ̄ be, be bεŋε be li yih yi ncha-a.

19 Se nuuŋ le, le ni nuuŋ butuu nchindaa wu Taa gwiyε bigoo bi yih yi ncha-a buu be. Si tè buu be lε, tuu tee le, **20** “Gεεŋ yεŋ li yih yi muntofi-i kibεε, nε gεεŋ nε ni nε tiifi ffee fchu li bəniiŋ li kii ntse wu fwεŋ wuni.” **21** Si be tè woo lε, be se gεεŋ. Le ləkuuŋ bεchi ŋ'wofu, be lε li yih yi muntofi, be bεchi be tiifi bəniiŋ. Nεε li mfi wulu, kikoo ki bεte muntofi-i be bəniiŋ bee bε kintutu, se konchε bəniiŋ be Iselεε be səki kwεεŋ bεchu le bee be shee, se tonj bəniiŋ be nchi-i le be gεεŋ li yih yi ncha-a, be bε be bɔɔŋ be nto-oŋ be Jiso. **22** Be gεεŋ be bo fe, be gɔɔŋ be nsij be to lijin be tee le, **23** “Te gεεŋ baa tε bo li yih yi ncha-a, tε ŋεŋ si bigoo nuuŋ ε be bəseyi be bεŋε, bəniiŋ be nchi-i lemi fe be kiichi. Le tε ni te gwiyi yih yilu tε mεεŋ ki ŋεεŋ wi lu kε.” **24** Le kikoo ki bəniiŋ be nchi be tè kiichi yih yi muntofi be bεte muntofi be nəŋja be nəŋja, woo lε, fi fieŋgi be, be bεchi be tεti maa laa be gii be to fεŋ be fini ffee le. **25** Wi dza lε tee li bee le, “Woo yεŋ, bəniiŋ be ne tuu ne fa li yih yi ncha baa, be baa kituŋ li yih yi muntofi be tiifi bəniiŋ.” **26** Le be woo lε, kikoo ki bəniiŋ be nchi-i bee kintutu kee biee be bo be gεεŋ be dzə be, be bε be be. Se nuuŋ le, be tè kendi yε be bu kanu kε, kife bəniiŋ be nchi-i belu tè chəndi le nuuŋ bəniiŋ tomε be bε ta. **27** Le be bε be bɔɔŋ be nto-oŋ be Jiso baa, be lε be be, be leeki limfwe li bəniiŋ be səki kwεεŋ li. Kikoo ki bεte muntofi kilu se biiti biee li bee ki tiiti le, **28** “Te tuu tε gβεεŋ te loose le kiiŋ nε ni tuu ne mɔŋ ntiife wi kii bukoŋ bu wi wuni kε. Se nuuŋ le, ŋεŋ yεŋ ffee fi nε mɔŋ!

Nε fε baa ntiife wune tuu wu saangε wu gεεŋ Jerosaleŋ kwikwi. Nε weki le nε fε le fi doonchε le tε kii baa fiee fε kwe ye.” **29** Pita bee kintutu ki bəəŋ bε nto-on bε Jiso tuu le, “Tε kəmi le tε ni tε wuki nuuŋ li Nyɔ-ɔ, yεki fε tε nuuŋ tε woo li wi-i. **30** Nε tε ta Jiso li kintaan li kwi. Nyɔ yi bεte taa bεseŋ buu wu li kwe-e, **31** Nyɔ tε yεeki wu, yi shiiki wu lε kibεnε kee ki kigoŋε le ni nuuŋ Te Kikoo mɔɔ Kinsofu, le ke bεniiŋ bε Iselεε fiiki shεŋ yi bee, yi yi Nyɔ feeki bibifi bi bee. **32** Tε ηεŋ baa biee bini tε se tiiti li bεniiŋ li ki Fiana yi Waaŋ yi Nyɔ nyεε li bεniiŋ bε wuki yi-i, be beenchi yε tε le bi biee chεεŋ.” **33** Si bεniiŋ bε tε sεki kwεεŋ baa woo n'yɔru wuni ni, shεŋ tε yεε be ηge. Be weki le be woyε bəəŋ bε nto-on bε Jiso. **34** Se nuuŋ le, wumu li kintutu ki bεniiŋ bε tε sεki kwεεŋ wu bukoŋ bwee tε nuuŋ le Gamaliya, nuuŋ tε wi Bεfarasiι mɔɔ wi wu tiifi bεnchi bε Nyɔ-ɔ, wu bεniiŋ bεchu tε guundi wu ηge, dza we, tee le be saa be buu bəəŋ bε nto-on bε Jiso lεkuuŋ. **35** Shε kweenj li bεniiŋ bε tε sεki kwεεŋ baa le, “Bεniiŋ bε Iselεε, dzɔɔ yεŋ mfi bε fiee fi ne weki le nε fε bε bεniiŋ bani fini. **36** Nε kimi le tε nuuŋ li mfi wumu, wi wumu tε dza fεni bε teenyi wu le Teoda, doonchi le ε wu wi wu nyɔŋa. Bεniiŋ se tε suuki le wuu jinj be nuuŋ si gii nεε. Be tε wo wu kintutu kee shaanshe, fiee fi tε bεε bε fi laayε li yee li. **37** Lε jin lεlu, wumu tuu dza li mfi wu bε tε fεε bεniiŋ li bε teenyi wu le Judas, ε tε nuuŋ wi wu Galili. Tε chee tε bεniiŋ ηge lε wu-u jinj. Be tε wo wu, kintutu kee shaanshe. **38** Li nsa wuni, ntiifɔɔ ben le kiij ne ni fε fiee bε bεniiŋ bani ke. Nε chine li dze yi bee. Kifε, ε nuuŋ le fiee fini fi be bεε bε fi, be se tuu be tiifi bεniiŋ lu ε wi

wu bə wu bəchi, kε fi gii fi la li yee li. **39** Se nuuj le, ε fiee filu nuuj mbeechε wu Nyə-ə, kε ne nuuj tè naa yaa be kε. ε ne dzeti yε mfi kε, fi dza fi nuuj le ne gwii baa nuuj be Nyə.” **40** Si Gamaliya tè kweeŋ le, bəniiŋ be tè seki kweeŋ baa woo ntifi yee, be kaari be teenj bəoŋ be nto-oŋ be Jiso le be le. Le be le, be fiaaŋ be, be chiinse le kiij be ni tuu be məŋ ntiife wi kii bukoŋ bu Jiso-o kε, be se chine li bee be gεeŋ. **41** Le be bo lu be giingi fibee be kinεetinε le be kəchε baa bəniiŋ be fii buya kii bukoŋ bu Jiso. **42** Be gεeŋ le, be tuu be tiifi neε bəniiŋ jo chichi li yih yi muntofi-i məo li bəla, be tiifi nton wu dzeen wu nuuj le Jiso nuuj Kinsofu ki Nyə tè kaache.

6 Le ni nuuj mfi wumu, si kintutu ki bəniiŋ be kimbeenche-ε tè kuu ki giingi limfwe le, Bεjuu be tè yeti jé yi Grik dza be bəchi be ȣunyi Bεjuu be tè yeti jé yi kweeŋ le be gachi baa biee li bukεeŋ bεεŋku-u jo chichi be tè biche le be bee kε. **2** Se nuuj le, bəoŋ be nto-oŋ be Jiso-o be yoofi ntsə bəfε baa se konche kintutu ki bəniiŋ be kimbeenche-ε kichu be tee li bee le, “Fi mεeŋ ki dzəoŋ kε le tε chine je yi Nyə te gεeŋ te shee te ni te gachi nuuj biee bijε kε. **3** Bεjwaaneŋ, fi dzəoŋ le ne buu bəniiŋ mfomenyaŋ li be-enj linti, te nyε nime chini li tsaj yi bee. ε ne busi ləo, ne bichi nuuj bəniiŋ be kəmi ntse wu dzeen, be yise be Fiana yi Waaj be kəmi te bufii. **4** Te se nyε yi yiseŋ nuuj li nləkε li Nyə-ə be nime chi je yi Nyə-ə.” **5** Bəniiŋ bəchu woo ntaj wulu, wu dzəoŋ fe bee, be se buu Fitifirj wu tè nuuj wi wu kimbeenche wu tè gbeεŋ wu yise be Fiana yi Waaj. Bamu tè nuuj Fili bee Prukolu, Nikano bee Timəŋ, Parməna bee Nikola wu

tè nuunj wi wu Antiok wu tè fiiki bufikisë wu to wi wu kimbeenche wu Bejuu. **6** Be se dzø benniij bani be leeki limfwe li bøøŋ be nto-oŋ be Jiso-o, be gεε tsan li bee, be lækε li Nyɔ-ɔ. **7** Je yi Nyɔ se saanjini yi gjiŋgi. Kintutu ki benniij be kimbeenche-ε be Jerosaleŋ se kuu ki gjiŋgi limfwe. Bete muntofi ñge se giki shéŋ li Jiso-o. **8** Fitifinj tè nuunj ε wu yise be kimbøne ki Nyɔ-ɔ mɔɔ bunga, feti biee bi benniij teti maa be biee bi doonchi bunga bu Nyɔ-ɔ li benniij li linti. **9** Beniij bamu dza be bøchi bitechinε be Fitifinj. Beniij belu tè nuunj Bejuu be tè dzeti Seli-iŋ be Alekkesanda mɔɔ Silisha be Eesha. Be tè nuunj benniij be li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ, yi be teenyi le Bemfa be Bo li Bumfa-a. **10** Si be tè techini le, Fiana yi Waan nyε Fitifinj bufii wi tè nuunj lu wu nuunj yaa wu li fiee fi tiiti ke. **11** Be se dza be kunyε benniij bamu lejij lejij be bøchi be yεŋgi le be woo baa Fitifinj tiiti jé yi bifi kii Mɔɔse bee Nyɔ. **12** Si be tè fe le, be se sεesε shéŋ yi benniij, mɔɔ yi benniij be tè sekí kwεεŋ, mɔɔ yi benniij be tè tiifi bønchi be Nyɔ-ɔ. Be se biee be le li Fitifinj, be dzø wu be gεεŋ be wu li benniij be sekí kwεεŋ li mɔɔ benniij be doonchi bønchi be Nyɔ-ɔ. **13** Beniij baa tuu be be be benniij bamu le be lej le nsa wu binseε le lejij, be ni be kayi biee li Fitifinj, be tiiti le, “Wi wuni ti naa nuunj ye ntefu jé fuki yi bifi kii yih yi muntofi yini be bønchi be Mɔɔse nsij ke. **14** Te woo baa tiiti le Jiso wu Nasare we gii naa kesi yih yi muntofi yini, tuu fiiki ntse wu kwεεŋ wuseŋ wu Mɔɔse tè nyε li bee li wuni.” **15** Beniij bøchu be tè nuunj li yih yi nsa-a ye luungj lii li Fitifinj, be dza be ñεŋ ε bushi bwēe fiiki bu bosini bu nchindaa wu Nyɔ-ɔ.

7 Kikoo ki bete muntofi-i bii li Fitifinj laa, “Biee bi bε
tiiti bini nuuŋ chεεŋ ni?” **2** Fitifinj tuu le, “Bεtaa mɔɔ
bεŋwaanεŋ, yike yeeŋ ne woo. Nyɔ yi bunəŋja tè buse li
taa wuseŋ wu Abrahaŋ fe tè mεεŋ tsiiŋ Misopotemia, se
naa dza gεεŋ tuu ni tsiiŋ Halaŋ, **3** yi tee li wuu le, ‘Chine
kini ko, o bo li kwεεŋ wuni-i, o gεεŋ li kwεεŋ wu ŋgii
ndoonche li wε-ε.’ **4** Se nuuŋ le, tè dza li nshε yi Kaaldia-
a, gεεŋ tsiiŋ Halaŋ. Si tee tè kwi, Nyɔ fe se dza bε fe ne
tsiiŋ dεenι feni. **5** Le ni nuuŋ feni, Nyɔ ti mεεŋ ki nyε ke
wu fi kintsii ke, se nuuŋ le, yi tè kaachε wu nuuŋ le yi gii
yi nyε wu kwεεŋ wuni, wu ni wu nuuŋ wee bee kingoke
kee. Nyɔ tè kaachi le, Abrahaŋ mεεŋ mɔɔ saa ke le kεmε
ŋwaj ke. **6** Nyɔ se tuu yi tee li wuu le, ‘Kingoke ko gii ki
ni ki nuuŋ mfonj yi kwεεŋ wumu, ki ni ki nindi bumfa le,
bε ni bε ŋwεki bε ki li biya gii nεε li. **7** ŋgii nləŋ ŋge li
kwεεŋ wulu-u, kinjgøke ko bo le ki bε ki ni ki guundi mi
lani.’ **8** Nyɔ tuu yi ji Leh bε Abrahaŋ, ndoonche wu Leh
wulu tè nuuŋ le Abrahaŋ gii ni sεeti bøøŋ bee dzoo. Le
Abrahaŋ bie Adzi, le bo jo nyaan sεε wu dzoo. Le Adzi tuu
bie Yako sεε te wu dzoo. Yako tè sεε bøøŋ bee bε yoofi
ntsø bεfε baa dzoo bε nuuŋ bεte taa bεsεŋ fe kini kisεŋ tè
bo. **9** Bεte taa bεsεŋ belu tè dza be yεeti shεŋ bε Jøse wu
ŋwaani wu be, be se kabε wu, gεεŋ nuuŋ mfwa li kwεεŋ
wu Iji-ip. Se nuuŋ le, Nyɔ se bichi le wuu, **10** yi fii wu
li bεŋge bee li bεchu. Nyɔ se tuu yi nyε wu bufii yi fe
Fero Mføŋ wu Ijip køngisi wu, se gεε wu li njii we-e, tuu
nuuŋ wi wu bichi le kini kee le. **11** Dzeenj tè dza yi kɔɔ Ijip
kwikwi mɔɔ Kana, bεniiŋ ŋεŋ ŋge ŋge. Bεte taa bεsεŋ tè
kemi yε ffee fijε ke. **12** Le Yako woo le biee bijε biee Ijip,

se ton bɔɔŋ bee bε tè nuuŋ bete taa bɛsɛŋ, be gεεŋ le li
kiŋga ki ŋkosi-i. **13** Le be gεεŋ le li kiŋga kife-ε, Jøse se fε
bɛŋwaani kεε wu, doonche te be li Fεrɔ-ɔ. **14** Jøse tuumi
ntoŋ li Yakɔ wu tee li le, bee kini kee kichu bε Ijip. Kini
ki Yakɔ tè nuuŋ mfi wulu bɛniŋ gwii mfomənyaan ntsɔ
bɛtiinu. **15** Le Yakɔ woo lε, se dzɔ kini kee kichu bɔɔ Ijip.
Wu bee bete taa bɛsɛŋ se tè kwiye le bɛchu. **16** Bε tè too
yε goon yi be bε kaari bε yi lani, bε diye be Sheken lε
dzin yi Abrahaŋ tè go li bɔɔŋ bε Hamɔ-ɔ. **17** Mfi tè gii
kɔchini wu Nyɔ tè nuuŋ le yi gii yi fε fiee fi yi te kaache
Abrahaŋ lu, bɛniŋ bɛsɛŋ tè yan Ijip ŋge. **18** Bɛniŋ bε le tè
koke mfɔŋ wumu wu tè kii yε Jøse ke. **19** Mfɔŋ wulu bɛchi
ŋweki bε bɛniŋ bɛsɛŋ le bufii li, kendi bete taa bɛsɛŋ le
be toofe bɔɔŋ bε bwi lɛkuuŋ be kwiye. **20** Li mfi wulu-u bε
tè bie Mɔɔse, tè gii nuuŋ ŋwan wu dzeen ŋge li Nyɔ-ɔ. Be
kɛme wu li yih kii tεε, **21** be se dzɔ wu bε gεε lɛkuuŋ.
ŋwanε Mfɔŋ Fεrɔ wu kwεεŋ se gεεŋ bɔɔŋ wu, kii wu si
ŋwani. **22** Bε se tiifi Mɔɔse bufii bu Ijip buchu, tè nuuŋ wi
wu kii n'yɔru mɔɔ biee bi fεre bujɔŋ. **23** Le ni nuuŋ biya
mbaanyεε, tè dza beeche le gii la ŋka le bɛŋwaani bε tè
nuuŋ bɛniŋ be Iselεε. **24** Le ni giŋgi ŋεŋ si wi wu Ijip
nusini wi wu Iselεε wumu. Le fe le tuu nsooŋkibaa, tuu
wo wu buwo. **25** Beechi le bɛŋwaani gii be kεε le ε Nyɔ yi
ton yε wu le bε buu be li ŋge-ε. Se nuuŋ le, be ti mεεŋ
ki kεε ke. **26** Le butuu woo, Mɔɔse bo giŋgi, mbundε li
bɛniŋ be Iselεε bεfε be gwii. Le fe le gate bugwe bulu, bii
li bee laa, ‘Bɛŋwaanεŋ, ne baa wi bee ŋwaani, fi ge la fi ne
tuu gwii li yi yine?’ **27** Wi wu tè nusini ŋwaani wε bache
wu bu bache, bii li wuu laa, ‘ε noo wu gεε wε le o ni o

seki bee, o sondini mao bensa besen? **28** O weki le o wo mi si wi wu Ijip wo o tuu o wo mfo we ni?' **29** Le Moosé woo le, tuu cheŋ dza li kweŋ wu Iji-ip, kifi gceŋ nuuŋ li kweŋ wu Midia, fe tè bie baoŋ be bunij fe befe. **30** Le biya mbaanyee ka, nchindaa wu Nyø buse li Moosé si wi, wu duti li kiti ki li buka li ŋkumé wu Sina-a lichiŋ. **31** Le Moosé ŋen fi yaa wu, kiŋgi lu lichiŋ le biche bujəŋ. Le kiŋgi woo si Taa Nyø kweŋ li wuu le, **32** 'E mi wu nuuŋ Nyø yi bete chaa benné, Nyø yi Abrahan be yi Adzi mao yi Yako.' Le Moosé woo le, kaa be chené, meenj tuu ke le moŋ mbiche ke. **33** Taa Nyø tuu yo li wuu le, 'Buushe bikpo bio, kife fe o lemi fee e kintsi ki wuuti. **34** Mi gbeenjoo mi ŋen si be ŋweki be beniŋ beŋ Ijip, mi ntuu mi ŋwoo si be chendi, mi se sheeo mi mbé le mbuu be li ŋge wulu-u. Yike o woo, ŋgii ntoŋ we Ijip deeni.' **35** Moosé wuni nuuŋ wu be tè saa be faaj wu, be biiti li wuu laa, 'E noo wu geɛ we le o ni o seki bee, o sondini mao bensa besen le?' E yi yi Nyø yi tè ton le geɛŋ ni nuuŋ wi wu seki be, se buu be li ŋge-e. Nyø tè ton nuuŋ nchindaa we, be li kiti ki tè duti kee le tee ntoŋ wulu li wuu. **36** Moosé se geɛŋ Ijip, fe biee bi bimfimu wondini be biee bi koofiyi, buu be le. Fe bimu fe Dzoo yi Nyøja yi Yechi, tuu fe bimu libuka le be tè denŋi li biya mbaanyee li. **37** E Moosé wuni wu tè tiiti li beniŋ be Iselée li le, 'Nyø gii yi buu Ntomfɔŋ we wumu li beŋwaana linti, tuumi li be-en nee si yi tè buu mi.' **38** Tè nuuŋ nee Moosé wuni, wu nchindaa wu Nyø tè yo li wuu libuka li ŋkumé wu Sina-a, mfi wu kintutu ki beniŋ le ki Iselée tè nuuŋ li buka be bete taa besen, Nyø nyɛ jé yi nyɛ ntse le laŋe li bee. **39** Se nuuŋ le, bete taa besen tè

tuu be faarj le be wuki ye li wuu ke, be baa dzáa yibe li wuu, be tuu be kɔŋgisi le bee be kaari be to Ijip. **40** Be tuu be tee li εrɔ-ɔŋ le, ‘Ferc bee bənyɔ bε gii be ni be tuuti bee mbaanj, kifε te kii ye ffee fi ka be Məɔse we wu tε buu bee li kwεεŋ wu Iji-ip ke.’ **41** Be se nachε finyɔkine fimu fi bosini ŋwaanj naŋ, be fε muntofi li fi-i, be se neki li ffee fi be nachε bε tsanj yibe. **42** Le be fε le, Nyɔ se baa dzaa li bee, be se guundi nuuŋ li jobε bε kwii mɔɔ muntsɔŋ. Fi se ffee si be tε tsεε le Kinwaati ki bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, Nyɔ tiiti le, ‘Bəniiŋ be Iselεε, ne tε sεeti nyán li bukaka li biya mbaanyεε li, ne feti muntofi nuuŋ li mi-i ni? **43** Ne tε deŋgi ne tuuti kigɔɔne nuuŋ ki nyɔ yi be teenyi le Molok, ne tuu ne tuuti te fintsɔŋ fi be tε fε le fi ni fi nuuŋ finyɔ yi bukooŋ nuuŋ le Lefaj, ε munyɔkine mu ne tε tɔŋ le ne ni ne leki li mu-u. Kii fini, ŋgii buu ben ne gεεŋ ne ka Babilɔŋ bu karu.’ **44** Bεte taa bεsεŋ tε deŋgi li bukaka be kəmi kigɔɔne ki tε doonchi le Nyɔ ye bε be, be tε fε kigɔɔne kilu biki nεε yεεŋ si Nyɔ tε doonchε li Məɔse le ki nuuŋ. **45** Bɔŋj be bεte taa bεsεŋ tε fi, be se dza be too be bε be ki lani mfi wu bee bε Joshwa tε lɔchi nshe li tεεŋ yi tε nuuŋ lani, ε Nyɔ yi tε giŋgi bee limfwe yi kungj bε tεεŋ yilu. Kigɔɔne kilu tε nuuŋ lani mbe Mbochu mfi wu mfɔŋ Daafi tε sekí kwεεŋ wuni. **46** Se ŋεŋ le Nyɔ tε kɔɔŋgi wu ŋge, se lεke le Nyɔ beŋ le gwaŋ yi nye li yih yi Nyɔ yi Yakɔ le yi ni yi tsiiŋ lu. **47** Fi bε fi ka le ε Salimu wu tε gwaŋ yih yi Nyɔ yilu. **48** Se nuuŋ le, Taa Nyɔ yi nuuŋ Kikoo ki Biee Bichu ti tsiiŋ ye li yih yi bəniiŋ gwaŋ ke-ε. Bεdεeni si ntomfɔŋ wu Nyɔ wumu tε saa wu tsεε Nyɔ tiiti le, **49** ‘Liboo nuuŋ kabara wεŋ, nshe nuuŋ kilaanda ki

bikaa bieŋ. Yih yi wi nuuŋ gwan le yi nuuŋ yεŋ nuuŋ naa
yi nuuŋ niŋ? Ijwaani kintsii kimu kεε lu si keeyε ki nnuuŋ
nnaa nshee fe ni? **50** Ε nee mi wu mfc biee bini bichu ni?”
51 Fitifiŋ se dza tee le, “Ne tεemi baa bikoo ŋge, shεŋ yinε
be bintoŋ bine gbεεŋ bieε bi chiinyε. Ben be be chaa
benε baa nee yεεŋ. Ne fεŋgi mfi kwi le ne wuki yε li tsan
yi Fiana yi Waan li ke. **52** Ntomfəŋ wu Nyɔ wumu we lu
wu bεte chaa benε ti mεεŋ ki beeŋ ke bikaa le wuu jin ni?
Be tε woyε bentomfəŋ be Nyɔ-o be tε tiiti le Wi wu nime
wu Nyɔ wu Tsaan gii be. Le be, ne kabε wu, ne tuu ne wo
wu. **53** Se nuuŋ nee beŋ be Nyɔ tε tonj benchindaa bee le
be nyε banchi bee li be-eŋ, ne se faaŋ mbiewu be.” **54** Le
beniij be tε seki kwεεŋ woo ftee fi Fitifiŋ tε kween, shεŋ
tonj be bu tonyε, be ji ŋgesi kii wu. **55** Fitifiŋ yise be Fiana
yi Waan, bechi bichi ftee nuuŋ liwe, dza ŋεŋ kin'wofu
ki nuuŋ ki Nyɔ-o, ŋεŋ te si Jiso lemi le kibεne ki kigɔŋε
ki Nyɔ-o. **56** Fitifiŋ wulu dza tee le, “Biche yεεŋ ne ŋεŋ,
mi ŋεŋgɔɔ si kiboo gwiye, se Ijwanewi lemi le kibεne ki
kigɔŋε ki Nyɔ-o.” **57** Le be woo ftee filu, be jinyε bintoŋ
be tsan, be wendi lewe ŋge, be biee be dza be bechu wooo
be we li wu-u, **58** be chee wu be bo be wu lεkuuŋ li kiton
kilu-u, be gεεŋ be tomi wu be ta. Beniij be tε lemi le nsaa
wulu lejiŋ buushe ndú yi bee, be nyε li sɔɔne wi wumu
wu be tε teenyi le Sɔɔ be se tomi. **59** Si be tε tomi Fitifiŋ
le, lεki li Nyɔ-o, tiiti le, “Taa Jiso, fi fiana yεŋ.” **60** Se tuu
ton nūŋ fekwiiŋ, dzεŋgi lewe ŋge le, “Taa, kiiŋ o ni kimi le
bibifi bi beniij bani feti ke!” Le tee le, biee kwi.
8 Si be tε wo Fitifiŋ le, Sɔɔ fεfi. Neε booyaa, be bechi be
nyεε ŋge wu tεemi li kintutu ki beniij be kimbeenche-ε

be Jerosaleŋ Ki se saŋgɛ kichu ki bo le, ki gɛɛŋ bimbe bi Judiya mɔɔ Samaaria, tè shɛ nɛɛ bɔɔŋ be nto-oŋ be Jiso-o kwaa. **2** Bunij bamu be tè bɔsɛyi be gɛɛ shéŋ li Nyɔ-ɔ, be be be dzɔ gwini chi Fitifiŋ be diyɛ, be de wu ŋge. **3** Sɔɔ tè giŋgi nɛɛ fiee limfwe be bifisɛ kintutu ki bɛniiŋ be kimbeenche-ɛ, leyi li yíh, li yíh keeti be, bunij mɔɔ bukɛɛŋ tumisi be li yih yi ncha-a. **4** Bɛniiŋ be tè saŋgɛ baa tuu be giŋgi li bintsii bichu be tiiti jɛ yi Nyɔ. **5** Fili bɔɔ fiee gɛɛŋ lc kiton̄ ki Samaaria, se tiifi nton̄ wu kii Kinsofu ki Nyɔ tè kaachɛ le. **6** Bɛniiŋ ŋge tè woo, be tuu be ŋɛŋ biee bi doonchi bunja bu Nyɔ-ɔ bi yi tè feti, be se nyɛ bintoɔŋ li wuu ŋge. **7** Fiana yi bifi tè buti li bɛniiŋ li, yi wendi lewe ŋge, bɛniiŋ ŋge be tè nuuŋ ε ŋgwɛ kɔɔ be mɔɔ binjkere tɛemi tɛ. **8** Se nuuŋ le, kineetinɛ ki nɔŋja tè nuuŋ li kiton̄ kilu-u. **9** Wi wumu tè nuuŋ li kiton̄ kilu-u bukoɔŋ bwēe nuuŋ le Simu, ε tè saa doonchi mfifj yee lindɛeri bɛniiŋ be Samaaria bechu se ŋingi bimfimu wondini be. Tè tuu kwengi tɛ le ε wu wi wu nyɔŋja wumu. **10** Bɛniiŋ bechu be li kiton̄ kilu mbɛɛchɛ li bɛntɛŋ bɛntɛŋ mbochu li be nɔŋja be nɔŋja, nyɛ bintoɔŋ li wuu be tiiti le, “Wi wuni nuuŋ bunja bu Nyɔ bu be teenyi le Bunja bu Nɔŋja.” **11** Be tè nyɛɛ bintoɔŋ li wuu le, kife tè shiiŋ doonchi mfifj yee mɛɛŋ lindɛeri bɛniiŋ ŋingi bimfimu se wondini be. **12** Se nuuŋ le, le Fili be ni tiiti nton̄ wu dzeeŋ wu kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ mɔɔ kii bukoɔŋ bu Jiso Krai le, bukɛɛŋ be bunij beŋ nton̄ wulu se lii be li dzɔɔ. **13** Simu wɛ kibɛɛ beŋ te be lii wu li dzɔɔ. Se ba nuuŋ li Fili lichin̄ ŋingi biee bi koofiyi bi nɔŋja bi nɔŋja be biee bi doonchi bunja bu Nyɔ-ɔ bi yi tè feti, kimfime wondini wu. **14** Le bɔɔŋ be nto-oŋ be Jiso

tuu be woo Jerosaleŋ le bəniiŋ bə Samaaria fi baa jε yi Nyə kituŋ, be se toŋ Pita bee Jəoŋ le. **15** Le be gεeŋ be bo fe, be ləke li Nyə-ɔ kii bəniiŋ bc kimbeenche-ε bəlu le be kəmə Fiana yi Waan, **16** kife Fiana yi Waan tè mεeŋ saa ki be ke li wube wumu ke. Be tè lii be nuuŋ be dzəo kwaal bu bukooŋ bu Taa Jiso-o. **17** Pita bee Jəoŋ ləke li Nyə-ɔ, be gεe tsan li bee, be se kəmə Fiana yi Waan. **18** Le Simu tuu ŋεŋ si bəoŋ be nto-oŋ be Jiso giki tsan li bəniiŋ li Fiana yi Waan se bəe li bee, se bəchi nyee kwa li Pita bee Jəoŋ li, **19** tiiti le, “Nyε yeeŋ mi fe buŋga buni te, le ke məo nuuŋ noo wu mi ŋgee te tsan yεŋ li wuu le, mwe kəmə te Fiana yi Waan.” **20** Pita se tuu li wuu le, “Nee kwaal wa wulu la bula. O geen o se bəechi le nuuŋ be go nya yi nuuŋ yi Nyə be kwa? **21** O kəmi yε məo le o ni o deŋgi le nime chini-i lenti ke, kife shéŋ ya wuuti yε be Nyə ke. **22** Fiiki shéŋ ya li ffee fi bifi fi o wəki le o fe fini, o ləke li Nyə-ɔ laa nuuŋ nee te Taa Nyə feeki bəmbeeche be bifi be o kəmi li shéŋ ya bani le. **23** ɻiŋgəo le o yisəo kituŋ be ki nyerise lii, o to mfwa wu bibifi.” **24** Simu se ləke Pita bee Jəoŋ le, “Mintemii, ləke yεŋ li Taa Nyə le kii ffee simu le biee bi ne tiiti bini lenti ka be mi ke.” **25** Le Pita bee Jəoŋ tuu be məeshi ntiife jε yi Nyə, be tee biee bi be kii, kii Jiso, be se dza be tuu lijiŋ Jerosaleŋ si be tè tuu lijiŋ le, be kəti li bitoŋ bi Samaaria ŋge, be tiifi nton wu dzeŋ wu Nyə le. **26** Nchindaa wu Taa dza tee li Fili le, “Dzatse o bəo dze kwiiŋkwiiŋ, o gεeŋ le dze yi dzəti Jerosaleŋ yi keti libuka yi giŋgi Gasa-a.” **27** Fili se dza mbəwu. Wi wu nyəŋa wumu wu Itoopia tè nuuŋ le dze yilu. Tè nuuŋ wi wu be tè choochə, tè gii nuuŋ wi wu tè bichi fe bulofu bu

Yaa wu Kanda wu tè sekì kwεεŋ wu Itoopia. Wi wulu tè dza Jerosaleŋ fe tè gεεŋ le leke li Nyɔ-ɔ, **28** tè tuu lijiŋ li kwεεŋ wee li le kikpɔtɔ kimu ki nyáŋ chiiti, ε tè shee le, teenyi fiee le Kijwaati ki Esaya wu ntomfɔŋ wu Nyɔ tè tsεε. **29** Fiana yi Waanj tee li Fili le, “Kiŋgi o gεεŋ li kikpɔtɔ kε lichiŋ.” **30** Fili letε gεεŋ li ki-i lichiŋ, woo si wi wulu teenyi le Kijwaati ki Esaya. Bii li wuu laa, “O teenyi ni o wuki fiee fi ki tiiti ni?” **31** Tuu le, “Ngii ngeenj nse nwoo fuki fc wi tuu wu naanyε li mi-i nsinj?” Se tee le Fili miri shee bee wu le kikpɔtɔ. **32** Kintsii ki tè teenyi le Kijwaati kilu tè tiiti le, “Tè nuun si nshɔɔŋ yi be giŋgi le be sεε, tuu nuun neε si nwanε nshɔɔŋ ti nuun fe be keendi dzúŋ yee, tε de kε. Tè nuun nshiiŋ. **33** Be tè nyε wu buya, be faaŋ le be sekì ye nsa we tsaaŋ kε. ε noo wu gii se naa tee kii kini kee, fe be tè sonde ntse we laaŋkwiij.” **34** Wi wu nyɔŋa wulu se sooŋ bɔ li Fili le, “Mintemi-i, tee neε mi, ntomfɔŋ wu Nyɔ wuni tiiti nuun kii noo? Tiiti nuun kii yi yee mɔɔ kii wi wumu le?” **35** Fili se bεchi neε fe kintsii ki Kijwaati kilu-u, naanyi ntoŋ wu dzeenj wu kii Jiso li wuu. **36** Bee wu se giŋgi le dze, be gεεŋ be bo fe kintsii kimu ki dzɔɔ tè nuun fe. Wi wu nyɔŋa wulu tee le, “Biche o nεŋ, dzɔɔ ye feni, ε la fi nuun fi tuu fi loose le o lii ke mi li dzɔɔ ke?” [**37** Fili tuu li wuu le, “O benj li Jiso Krai li be shéŋ ya chi, nse nlili we li dzɔɔ.” Tuu le, “Mi mbenjɔ le Jiso Krai nuun Ngwanε Nyɔ.”] **38** Wi wu nyɔŋa wulu tuu tee le be geri kikpɔtɔ kilu. Bee Fili se shee, be le be gεεŋ li dzɔɔ, Fili lii wu lidzɔɔ. **39** Le be bo lidzɔɔ lɔɔ, Fiana yi Taa chofi Fili fe, wi wu nyɔŋa we ti mεεŋ wu ki nεŋ kε, bεdeeni ba giŋgi fiee be kinεεtine. **40** Fili se taa

buse nuuj Asoto, se giingi keti li bitoŋ bichu fenjisi nton
wu dzeerj wu Nyɔ nsiij gεεŋ bo li kitoŋ ki Kasaria.

9 Tε nuuj li mfi wεε, Sɔɔ mεεŋ giingi limfwe bε nduju,
chεnisi bεniiŋ bε kintutu bε Taa lε le gii ni woyi be. Se
dza gεεŋ fe kikoo ki bεte muntofi-i, **2** le bii biŋwaati le
gεεŋ bε bi li yih yi nlεkε li Nyɔ-ɔ yi Damako, bi doonchi le
ε wu ŋεŋ bεniiŋ bε biki Dze yi Taa le, mɔɔ nuuj bukεεŋ,
mɔɔ nuuj buniŋ, kɔɔ be kanj, bε bε be Jerosaleŋ. **3** Nyε
wu, Sɔɔ se dza ŋgenu Damako, le ni nuuj tsεkε li mbochu
li kitoŋ kilu-u, kiŋ'wofu kimu taa ki dza ki lεbi liboo, ki
shee li wuu bwij. **4** We fεkwiiŋ, woo si je kweŋgi li wuu
le, “Sɔɔ, Sɔɔ, o biindi bikaa lε mi-i jiŋ kii la?” **5** Se bii
laa, “Taa, ε wε noo?” Je yilu tuu le, “Ε mi Jiso, wuɔ biindi
bikaa lε wuu jiŋ wulu. **6** Dεen i yani, dza we, o lε li kito-oŋ,
bε gii bε tee wε ffee fi o kεmi le o fe.” **7** Bεniiŋ bε tε deŋgi
be Sɔɔ baa leŋ fe, be ŋgesi si be tε wuki je yilu be tε ŋεŋ
wi ke lε. **8** Sɔɔ dza fεkwiiŋ, le ni wεki le gwiye lii, mεεŋ
tuu ke le ŋεŋ biee ke. Be kεmε wu li kibεnε-ε, be tsεtsi wu
be giŋgi bε wu Damako. **9** Gεεŋ nuuj fe jo taa ŋεnu biee
nsiŋ. Tε nuuj lε, jiiyε ffee ke, wundi yε ffee ke. **10** Wi
wu kimbeenchε wumu tε nuuj Damako wulu bukoŋ le
Ananiya. Taa Jiso dza tee li wuu lε ffee fimu si kifiee lε le,
“Ananiya.” Beŋ le, “Taa, wuŋ mi feni.” **11** Taa tee li wuu
le, “Dzatsε, o ni o giŋgi lε dze yi bε teenyi le Tsaaŋ li,
ke o bo fe yih yi Judas, o bii wi wumu wu Taasu wu bε
teenyi le Sɔɔ. Yike o woo, wε fe lεki li Nyɔ-ɔ, **12** bee ŋεŋ
wi lε ffee fimu si kifiee wu bε teenyi le Ananiya, ε wu bε
wu gεε tsaaŋ li wuu bwij, le kaari ni ŋiŋgi biee.” **13** Se
nuuj le, Ananiya tee le, “Taa, mi ŋ'woɔ li bεniiŋ li ŋge kii

wi wuni si fetɔɔ biee bibifi li bəniiŋ bε Nyɔ-ɔ Jerosaleŋ.

14 Bεεɔ ni nuuŋ ε wu fi buŋga li bεte muntofi bε nəŋa bε nəŋa, le bε kɔɔye bəniiŋ bechu feni bε leki li Nyɔ-ɔ be teenyi bukooŋ bwo.” **15** Taa tuu li wuu le, “Gεnε le! Mi ntsaaɔ wi wulu kituŋ li wi wεŋ wu nime-ε, le ni tiifi bukooŋ bweŋ li bəniiŋ bε nuuŋ ye Bεjuu ke bε bεmfəŋ bε bee, mɔɔ li bəniiŋ bε Iselle. **16** Mi kibεε ŋgii ndoonche wu si kəmi le ŋεŋ ŋge kii bukooŋ bweŋ.” **17** Ananiya se gεεŋ, le li yih yilu-u, gεε tsan yee li Sɔɔ li, tee le, “Sɔɔ ŋwaaneŋ, ε Taa Jiso wu toŋ mi. ε Jiso wu o tuu o ŋεŋ le dze mfi wu o tuu bεε feni wε. Wu toŋ mi le mbe mfε o kaari o ni o ŋiŋgi biee, Fiana yi Waan se bε yi yisε li wε-ε.” **18** Nεε si tε kwengi le, ffee fimu fi nuuŋ si bifabu le dza bi bo Sɔɔ le lii bi weyε fεkwiiŋ, se bεchi ŋiŋgi biee. Dza we, bε se lii wu li dzɔɔ. **19** Le dza ji biee, bunga kaari bu to wu li bwiŋ. Sɔɔ tsi Damako bε kintutu ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε jo niiŋ, **20** bεchi mfwa mumkpaŋ deŋgi li yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ, tiiti le, “Jiso nuuŋ ŋwanε Nyɔ.” **21** Bəniiŋ bechu bε tε wuki meŋε laa, “Wi wuni nuuŋ nεε wi wu tuu deŋgi bifisi bəniiŋ bε leki li Nyɔ-ɔ be teenyi bukooŋ buni Jerosaleŋ ni? Mɔɔ wu bεεɔ feni ni nuuŋ le kɔɔ bε nuuŋ feni, kaari gεεŋ bε be, nyε li tsan yi bεte muntofi bε nəŋa bε nəŋa nεε ni?” **22** Sɔɔ tuu nεε tiiti ffee kii Jiso giŋgi nuuŋ limfwe, doonchi le Jiso nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tε kaache. Bεjuu bε tε nuuŋ Damako waan ffee fi be nuuŋ be tuu li wuu nsinj. **23** Le jo ka ŋge, Bεjuu belu shee, be cho ntaj le be wo Sɔɔ. **24** Be se shiŋ, be tεŋgi wu fe fween wu mbaŋ wu Damako-o, le ke keti lɔɔ, mɔɔ nuuŋ butuu mɔɔ nuuŋ fenshaŋ, be wo wu. Se nuuŋ le, Sɔɔ kεε ntaj wube. **25** Bəniiŋ bee bε

kintutu dza be dzə wu butuu, be gεε wu lε ɲkaa li, be buu
wu fε fwii wu mbaŋ, be shiiki wu fεkwiiŋ nuuŋ lekuuŋ. **26**
Le Səə to lijin Jerosaleŋ, tè weki le taa li kintutu ki bəniiŋ
bε kimbeenche-ε, be se chəndi wu bu chənu, kife be tè
beenchi yε le gbəŋgi nuuŋ wi wu be wu kintutu ke. **27** Se
nuuŋ le, Banaba tè dzə wu, bee wu gεεŋ fe bəoŋ be nto-oŋ
bε Jiso-o. Se tee be si Səə tè ŋεŋ Taa le dze Taa yə li wuu,
se tuu tee tε be si tè tiiti kii Jiso Damako nchənu nsij. **28**
Se nuuŋ le, Səə tuu nuuŋ le dəŋgi bee be li bintsii bichu
bi Jerosaleŋ tiiti kii Jiso, nchənu nsij. **29** Tè tiiti tε li Bεjuu
bε tε yeti jé yi Grik, techini biee bee be, be se dza be weki
le be wo wu. **30** Beniiŋ bε kimbeenche-ε kεε le bε weki
baa le bε wo wu, be se dzə wu be bəo bε wu li kiton ki
Kasaria, be tuumi wu gεεŋ Taasu. **31** Li mfi wulu, kintutu
ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε fufε li ŋge-ε bimbe bi kwεεŋ le
bi Judiya bε Galilii məə Samaaria. Fiana yi Waanŋ se fε le
kintutu kilu temi, ki tuu ki teeti li kintutu ki kuu. Ki se
tsiŋ, ki guundi nuuŋ Taa. **32** Pita tè dəŋgi giŋgi lε bəniiŋ
bε nuuŋ bε Nyɔ-o li bintsii bichu, dənde gεεŋ bo fε bε
nuuŋ Lida-a. **33** Si tè nuuŋ fe lε, ŋεŋ wumu ε ŋgwε te kəo
wu, bukoŋ bwee nuuŋ le Eenia, ε wu ŋgeeŋ wu tsi fentaa
biya nyaanŋ. **34** Si Pita tè ŋεŋ wu lε, tee li wuu le, “Eenia,
Jiso Krai wənchəo we kituŋ. Dza we o nachε kintaa ko.”
Mfwa mumkpaŋ Eenia dza we. **35** Beniiŋ bε Lida məə bε li
kinεεŋ ki Shalo-oŋ bechu ŋεŋ si wi wulu temi kituŋ, be
gεε shéŋ li Taa Jiso-o. **36** Fi tè nuuŋ ε kwεεŋ wumu nuuŋ
li kiton ki Jopa, ε tè nuuŋ wi wu kimbeenche-ε, bukoŋ
bwee nuuŋ le Tabita, bukoŋ buni nuuŋ le jé yi Grik le
Dooka. Tè shiiŋ feti biee bi dzeenŋ mfi kwi, fii bəniiŋ bε

kifoo le. **37** Le ni nuuŋ li jo yee, kweeŋ wulu we chigoŋ, kwi. Be tsootse gwini chee, be miri be gee wu le lo-onj wu yih wu lewe. **38** Si Jopa tè nuuŋ li Lida-a lichinj le, kintutu ki benniij be kimbeenchε-ε dza ki woo le Pita we Lida, ki se toŋ bunij befe le wuu. Be geenj be leke wu le, Mintemii, le be li bikaa li liwe. **39** Pita se dza bee be giingi. Le geenj bo fe, be dzo wu be miri be wu le lo-onj wu yih wu lewe weε. ε bukeenj beεŋku-u be fe bechu kene wu be tase be dii, be yingisi wu ndú yi Dooka tè feti mfi wu tè meenj we. **40** Pita buu be bechu lekuunj, toŋ nūŋ fekwiij leki li Nyɔ-ɔ, dza fiiki yi tee li gwini chilu-u le, “Tabita dza we.” Se biee gwiye lii, biche ḥej Pita, se dza shee we. **41** Pita kemε wu li kibene-ε, leŋ we. Pita kaari teej benniij be nuuŋ be Nyɔ-ɔ be bukeenj beεŋku-u baa, doonchε wu li bee, ε wu kaari wu yinj. **42** Ntoŋ wulu se saangε wu geenj Jopa kwikwi. Beniij ḥge se gεe shéŋ li Taa li. **43** Pita tè tsi Jopa li jo ḥgee li, tsiin bee wumu wu tè nachi dzí bukoŋ bwēe nuuŋ le Simu.

10 Wi wumu tè nuuŋ li kitoŋ ki Kasaria be teenyi wu le Kəniyu, tè nuuŋ kikoo ki kintutu kimu ki benniij be nchi-i be Lo-om, ki be tè teenyi le ki Itali. **2** Wu, bee kini kee kichu tè bəseyi be gεe shéŋ li Nyɔ-ɔ. Tè gii guundi tuu leki li Nyɔ-ɔ mfi kwi, nyee nya ḥge li Bejuu li be benniij be kifoo le. **3** Le ni nuuŋ jobε chimu nee si jobε bikaa biteetu le fenshaarj li, ftee firu si kifiee dza fi be le wuu gbeεŋ ḥej nchindaa wu Nyɔ le ftee filu. Nchindaa wulu be le teerj wu le, “Kəniyu.” **4** Kəniyu cheŋ toŋ lii li wu, bii le, “Te, kikoo ε la?” Nchindaa wulu tuu le, “Nyɔ kəoyε yi woo nlεke li Nyɔ-ɔ wa, yi se tuu yi ḥej te nya yɔɔ nyee li

beniij bε kifoo lε, yi se kimi wε. **5** Dεenι, tomc bεniij Jopa be gεej be teej wi wumu wu bukoɔŋ bwē nuuj le Simu, bumu se nuuj le Pita. **6** Wu bεeɔ tsiij bee Simu wumu wu ti nachi dzí wu la we nuuj li dzɔɔ yi nyɔŋa-a lichinj.” **7** Le nchindaa wu Nyɔ wulu yɔ le dza. Kɔniyu she teej bεniij bee bε nime-ε bεfe, teej te wi nchi wumu wu tε kiichi wu, tε nuuj wi wu tε bɔseyi wu gεe te shén yee li Nyɔ-ɔ. **8** Be bε, tee be ftee fichu fi bee fi ka, se toj be Jopa. **9** Le butuu woo, nee si fεnshaaj kintikinti, si be tε feeshi li kitoŋ kilu lε, Pita dza miri lε yi lewe le lεkε li Nyɔ-ɔ. **10** Dzeenj dza yi bεchi yi wuu wu, wεki le ji biee, ε bε tε mεej bε deeki biee bijε. Ftee fimu si kifiee dza fi bε lε wuu. **11** ɻεnεn le ftee filu ε kiboo gwiyε, ftee fimu shiiti liwe fi nuuj si ndu yi nyɔŋa ε bε kεmε li yooŋ naa li. **12** Li ndu yilu, nyán chichi nuuj lu, nyán yi dεngi, mɔɔ yi kεendi bε muniij mu jiindi li we. **13** Je dza yi tee li wuu le, “Pita, dzatse we o sεeyε o ji.” **14** Pita tuu le, “Taa, nuuj ntε mɔŋ kε, kife nti mεejø saa ki nji kε ftee fi lɔɔlɔɔ, kε fi wuuti yε kε.” **15** Je yilu tuu yi yɔ li wuu le, “Kiiŋ o ni nyaami ftee fi Nyɔ fε fi wuuti kε.” **16** Fi ka le kingga kiteεtε, bε kaari bε chee fi liboo. **17** Ftee fi tε bε si kifiee ftee fuumi Pita se mεjε laa fi doonchi nuuj la le. Neε li mfi wulu bεniij bε Kɔniyu tε toj baa bε be biiti fε la wu Simu wu nachε dzi wε nuuj, be lemi fε fweej wu mbanj wε-ε, **18** be teenyi, be biiti laa, “Mfondε wumu wε feni bukoɔŋ le Simu Pita ni?” **19** Si Pita tε mεej beečhi kii ftee fi tε bε le wu filu, Fiana yi Waanj dza yi tee li wuu le, “Biche o ɻεnεn, bεniij bεtεetε wεki baa wε. **20** Dzatse we o shee neε be ne ni ne giŋgi kikaa mumkpaj. Kiiŋ o ni laanj

kε, ε mi wu tonj be.” **21** Se nuuj le Pita tè dza shee, tee li bennij belu le, “ε mi wu ne wəki. Ne be le la?” **22** Be tuu le, “Kəniyu wu nuuj kikoo ki kintutu kumu ki bennij be nchi-i be Lom toŋj bee. Nuuj wi wu tsaaŋ, chəndi Nyɔ, Bəjuu bəchu se pieti wu. Nchindaa wu Nyɔ wumu wu wuuti tuu tee li wuu le tuumi ntonj le o be li wuu yi, le woo ffee fi o gii o tee wu.” **23** Le be tuu lε, Pita se tee le be lε bee be tsi. Le butuu woo, dza bee be giŋgi. Benij be kimbeenche-ε bamu be Jopa biee wu. **24** Be dənde siŋ be tsi dze, le bu woo be fesi Kasaria. Kəniyu bee bennij bee be kini mɔɔ nsáŋ yee yi shéŋ yi tè teenj tè tengi be. **25** Le Pita ni lii giŋgi li yi, bee Kəniyu bike. Kəniyu we wu lii bundi wu. **26** Se nuuj le, Pita tè tsaaki wu liwe tee le, “Dzatse we, miɔ te wiwoŋ si wε.” **27** Bee Kəniyu tiiti biee be lii be giŋgi li yih, le be lii lɔɔ, be ŋεŋ si kintutu ki bennij le turi lu. **28** Se kweenj li bee le, “Ne kii bujɔŋ le nchi wuseŋ mεεŋ ki beŋ kε le wi wu Juu la ŋka, kε le kɔɔ nsaaŋ be wi wu nuuj yε wi wu Juu kε. Se nuuj le, Nyɔ doonche yε mi le ŋkəmi yε le ni nteenyi wumu ntiiti le ε wi wu yee, kε le mwe wuuti yε kε. **29** Bedəeni, le ne tuumi ntonj le mbε, mi mbəεɔ mεεŋɔ ki chee kε yi kε. Nse mbiitɔɔ li be-eŋ laa, ne teenj mi kii la?” **30** Kəniyu tuu le, “Beŋ yaa jo naa si ntuu nuuj li yi, si jobε bikaa bitεetu fenshaaŋ nleki li Nyɔ-ɔ. Wumu se taa wu dza wu busε mi lii ε mwe chuumε ndú yi miεŋini. **31** Wu tee li mi-i le, ‘Kəniyu, Nyɔ kɔɔyε yi woo nleke li Nyɔ-ɔ wa yi se ŋεŋ nya yi o nyεε li bennij be kifoo lε, yi se kimi wε. **32** Se nuuj le tome bennij Jopa be gεεŋ be teenj wumu wu bukoŋ bwēe nuuj le Simu, bumu se nuuj le Pita. Wu

bɛɛɔ tsiiŋ bee Simu wu nachi dzí wu la we nuuŋ li dzɔɔ
yi nyɔŋja lichiŋ.' **33** Mfwa mumkpaŋ le, mi se mbiee mi
ntuumi ntonj le o bɛ. Si o bɛ ni, fi dzɔɔŋ fiee ŋge. Te se baa
feni le Nyɔ lii le tè woo ffee fi Taa tonj we le o bɛ o tee
li bee li." **34** Pita se bɛchi n'yɔru tiiti le, "Bɛ cheɛŋ, mi
ŋɛŋ le Nyɔ ti doonchi ye chichi chichi ke. **35** Wi kwikwi
wu chendi yi tuu feti ffee fi tsaaŋ, ke yi gii yi fi wu yi tè
biche laa mwe buti fɛŋ le ke. **36** Ne kii baa ntonj wu Nyɔ te
tuumi li beniŋ be Isseɛɛ, fenjisi ntonj wu dzeenj le Jiso
Krai tè bɛ le mbɛɛŋgi se nuuŋ lu. Jiso Krai wuni nuuŋ Te
Kikoo wu beniŋ bɛchu. **37** Ne kii baa ffee fi tè ka li kwɛɛŋ
wu Judiya kwikwi, mbɛɛchɛ Galilii lejiŋ le mfi wu Jœŋ tè
fenjisi lisi beniŋ lidzɔɔ. **38** Ne kii baa te si Nyɔ tè shoohɛ
Fiana yi Waaj shooshe li Jiso wu Nasare, tuu nyɛ buŋga li
wuu, nuuŋ be wu. Si Nyɔ tè nuuŋ be wu le, se dengi li
bitsii bichu feti nime chi dzeenj tuu wɔnchi mɔɔ beniŋ be
kinkundi ŋweki be be. **39** E bee te tè ŋɛŋ biee bichuchu bi
tè feti li kwɛɛŋ wu Bejuu li kwikwi, mɔɔ bi tè feti li kitonj
ki Jerosaleŋ. Be tè ta wu li kintaŋ li kwi. **40** Se nuuŋ le, le
bo jo taa, Nyɔ buu wu li kwe-e, yi fe beniŋ ŋɛŋ wu. **41**
E beniŋ bɛchu be tè ŋɛŋ wu ke. E bee, bɛ yi yi Nyɔ tè
tsaa le te ni te tiiti kii Jiso kwa. Te tè ji biee te wundi
biee be Jiso mfi wu tè bo li kwe-e. **42** Te tee li bee li le te
ni te tiiti je yi Nyɔ li beniŋ li, te tuu te tiiti li bee le, e
wu wu Nyɔ tè tsaa le ni sɛki beniŋ be mɛɛŋ lu mɔɔ be
kwiyɛ. **43** Jiso wuni nuuŋ wu bentomfɔŋ be Nyɔ-o bɛchu
tiiti kii wu le wi kwikwi wu gɛɛ shéŋ li wuu, Nyɔ gii yi
feeki bibifi bi mwe li bukoɔŋ bwē li." **44** Neɛ si Pita tè
mɛɛŋ tiiti biee bini ni, Fiana yi Waaj dza yi shee yi be li

wi kwikwi wu tè yiki n'yøru wulu. **45** Bimfimu wondë benniij be kimbeenche-ε be nuuŋ Bejuu be tè biki Pita, be se ḥej le Nyø nyε ye te nya ye yi nuuŋ Fiana yi Waanj li benniij be tè nuuŋ ye Bejuu ke. **46** Bejuu baa wuki si be yeti jé yibe tè kiye ke, be yøonchi Nyø. Pita se bii laa, **47** “Si Fiana yi Waanj be ye li benniij bani kituŋ ni, neε si yi tè be li bee li le, wi nuuŋ tuu ni føngi le be lii ke be li dzøo ke ni?” **48** Si Pita tè bii le, biee tee le be lii be li dzøo li bukoŋ bu Jiso Krai. Lejin lelu, benniij belu lkele le tsi bee be li jo niiŋ li se dza.

11 Bøøŋ be nto-orj be Jiso mɔɔ benniij be kimbeenche-ε be Judiya bechuchu woo le benniij be ti nuuŋ ye Bejuu ke fi baa te je yi Nyø. **2** Le Pita tuu kaari yee Jerosaleŋ benniij be kimbeenche-ε bamu bechi be gundi wu. Benniij bani nuuŋ be tè lemi le be kemi le be sse wi wu nuuŋ ye wi Juu ke dzoo se mwε nuuŋ wi wu Nyø! **3** Be tè gundi wu be biiti laa, “O geenj o la ḥka le benniij be meenj bintorø, o jii mɔɔ biee be be?” **4** Pita se bøseyi naanye be fieu fichu fi tè ka li n'yoŋ li li n'yoŋ li, tee li bee le, **5** “Ntuu nuuŋ li kitoŋ ki Jopa-a nleki li Nyø-ɔ, fieu si kifiee dza fi be le mi-i. Mi ḥej le fieu filu ε kiboo gwiyε, fieu fimu shiiti liwe fi nuuŋ si ndu yi nyøŋa ε be keme li yoŋ naa li. Fi shee fi leŋ mi lii. **6** Le ntuu mbiche lɔ, mi ḥej nyáŋ li bini li bini, yimi nuuŋ yi fekuuŋ, yimi yi libuka be yi kεendi, mɔɔ muniiŋ mu jiindi liwe. **7** Mi ndza mi ḥwoo je tee li mi le, ‘Pita, dzatsε we o sseye o jil!’ **8** Nse mi ntuu le, ‘Taa, nuuŋ nte mɔɔŋ ke. Fieu fi løøløø be fi wuuti ye ke meenj fieu saa ki le-ε, le mi wa ke.’ **9** Je yilu tuu yi kweenj liboo le, ‘Kiiŋ o ni nyaami fieu fi Nyø fe, fi wuuti ke.’ **10** Fi ka le kinga

kiteete se be kaari be chee ffee filu fichu fi yee fi to liboo.

11 Nee li mfi wulu, benniij beteetu fesi fe yih yi ntè ntsiij fe-e, ε be dza Kasaria, ε be tonj be le be be teenj mi.

12 Fiana yi Waanj tee li mi-i le kiij ni nyaami ḥgenu tεe benniij belu ke. Bejwaanenj be Jopa be busao bani biee mi, tεe be bechu tè gεej tε le li yih yi wi wulu. **13** Si te tè le le, mwε tee bee si bee ḥej nchindaa wu Nyɔ li wu-u yih, wu se tee le, ntonj wi Jopa mwε gεej teej wi wumu wu be teenyi le Simu Pita. **14** Wi wulu gii be we be ntonj wu benniij bechu be li wεe yih gii be kεme kinsofu. **15** Le ntuu mbecchi le ni n'yeti, Fiana yi Waanj dza yi shee yi be li benniij belu nee si yi tè be li tεebenj fembεechε-ε. **16** Le ḥej le, mbiee ḥkimi ffee fi Taa tè tee le, 'Jooj tè lisi benniij li dzao, bedεeni, Nyɔ gii yi lii bej te nuuj be tsaj yi Fiana yi Waanj.' **17** ε Nyɔ tè nyε benniij belu nya yi nuuj yi tè nyε li tεebenj mfi wu te tè gεe shεj li Taa Jiso Krai, ntè nuuj noo wu gji nuuj wu nloose ffee fi Nyɔ feti?" **18** Le benniij belu woo si Pita kweej le, be ti meej ki tuu ke le be gun wu ke. Be dza be tuu be yɔonchi bu Bujɔj bu Nyɔ-ɔ be tiiti le, "ε fi nuuj le, ke Nyɔ nyε ye te dze li benniij be nuuj ye Bejuu ke le be fiiki shεj yibe, be kεme ntse wu kimake." **19** Beniij be tè saŋge si ḥge tè bechi mfi wu be tè wo Fitifiŋ we be gεej li bintsii, li bintsii li, be gεej be bo Fonisha, bamu gεej Saaplu, bamu se gεej Antiok. Si be tè giingi le, be tè fenjisi je yi Nyɔ nuuj li Bejuu li kwaa. **20** Se nuuj le, benniij bamu be kimbeenche-ε be tè dzeti Saaplu mɔɔ Seli-inj, be giingi Antiok be fenjisi te ntonj wu dzeenj wu kii Taa Jiso li benniij be tè nuuj ye Bejuu ke. **21** Li bunga bu Taa Nyɔ-ɔ, be fe benniij ḥge gεe shεj li Taa

Jiso-o, be fiiki be to be wu. **22** Ntonj wuni tè le li bintooŋ bi kintutu ki bəniiŋ bə kimbeenche-ε be Jerosaleŋ. Be se tonj Banaba Antiok wudoonche lu. **23** Le geeŋ bo le, ŋeŋ si Nyə shéŋ yee yi dzeerj li bee, woo bujəŋ, se tifi be le be ni be biki li Taa li, bə shéŋ yibe chi. **24** Banaba wuni tè nuuŋ wi wu dzeerj, tè yisə bə Fiana yi Waanj tuu kəmi kimbeenche ŋge. Bədeeni se fe bəniiŋ ŋge gee shéŋ li Taa li le. **25** Banaba se dza geeŋ Taasu le gəŋj Səo. **26** Le gəŋj ŋenj wu, dzo wu, bee wu to lijiŋ Antiok. Be tè nuuŋ fe kiya kimbiri bə kintutu ki bəniiŋ bə kimbeenche-ε, be tiifi bəniiŋ ŋge. ε Antiok wulu wu bə tè bəchi bə teenyi kintutu ki bəniiŋ bə kimbeenche-ε le bəniiŋ bə Krai le. **27** Le ni nuuŋ li mfi wulu, bəniiŋ bamu bə tè laŋini biee bi be wuki Nyə tiiti, tè dza Jərosaleŋ be bəo Antiok. **28** Fiana yi Waanj fe se wi wumu li bee linti wu bukoŋ bwē tè nuuŋ le Agabu, dza leŋ we dzaanj le, dzeerj yi təəmi gii yi kəo kwəŋj wuni kwikwi. Dzeerj yilu se bə yi kəo mfi wu Klawdu tè nuuŋ Mfəŋ wu Lom. **29** Le kintutu ki bəniiŋ bə kimbeenche-ε be Antiok woo le, be nachə le wi kwikwi cho kwa wu mwə kəmi, be fi bəŋwaani bə bee bə nuuŋ Judiya lu. **30** Be se cho, be tonj Banaba bee Səo lu le be geeŋ be nyə li bəte kintutu ki bəniiŋ bə kimbeenche-ε.

12 Le ni nuuŋ li mfi wulu-u, Mfəŋ Herə bəchi ŋweki bə bəniiŋ bamu bə kintutu ki bəniiŋ bə kimbeenche-ε. **2** Kweenj be wachə Jeeŋ wu ŋwaani Jəoŋ kwi. **3** Le ŋeŋ le fi dzəŋj fies fe Bəjuu li, se geeŋ limfwe tee le be kəo te Pita. Be tè kəo wu nuuŋ li jo yi Tsəno chi Kibele ki bə məeŋ ki gee ke Kishee le ke. **4** Le be kəo wu le, be se bəŋe wu li yih yi ncha-a, be gee bintutu bi bəniiŋ bə nchi-i binεε le bi ni

bi kiichi wu bəniiŋ bənɛɛ, bənɛɛ. Hərɔ tè giki Pita lε le ke Tsənɔ chi N'yafuwee tuu chi ka, se buu wu leeki limfwe li bəniiŋ li be saa wu. 5 Pita se nuuŋ nɛɛ li yih yi ncha-a. Se nuuŋ le, kintutu ki bəniiŋ bε kimbeenche-ɛ tè leki li Nyɔ-ɔ mkpaŋ kii wu. 6 Le ni nuuŋ butuu bu tè wuuti le Hərɔ buu Pita le be saa wu, Pita tè liiti kintikinti ki bəniiŋ bε nchi-i bɛfɛ ε be karj wu bε bəncha bɛfɛ, be se kiichi wu. Bəniiŋ bε nchi-i bamu kiichi lε yi-i yi ncha-a mfweenj. 7 Fi se ka le nchindaa wu Taa tè dza taa buse, kin'wofu baŋ li yih yi ncha-a yilu-u. Nchindaa wulu koŋ Pita li bwɛɛŋ li, kaŋgi. Tee li wuu le, “Dza we tseke.” Si wu tee lε, bəncha baa biee be fanche li bibenu bi Pita be weyε fɛkwiiŋ. 8 Tuu tee li wuu le, “Lii ndu ya, o lii bikpɔ bio.” Pita fe lε. Nchindaa wulu se tuu tee le, “Fooche ndu ya o biee mi!” 9 Pita se bo, biki wu ləkuŋ. Te mɛɛŋ nɛɛ ki kɛɛ kε le fiee fi nchindaa wulu feti nuuŋ cheɛŋ kε. Tè beechi le ε fiee si kifiee ki bɛɛ lε wu-u. 10 Be tè dɛndɛ be ka kintsii ki limfwe fε bəniiŋ bε nchi-i tè kiichi, be tuu be ka ki lɛjiŋ, be biee be fesi fɛ fweenj wu mbaj wu munkɔŋ wu busini li kitoŋ ki fe-e. Fweenj wu mbaj wulu gwiye lε wu bɔ, be se bo. Le be bo lε, be dɛŋgi be beki dze dze, nchindaa wu Taa Nyɔ wulu se dza la lε wu-u lii. 11 Le Pita shε, bufii to wu fe, tee le, “Deɛni mi ŋkɛɛɔ cheɛŋ cheɛŋ le ε Taa wu bee toŋ nchindaa we le bε buu mi li tsanj yi Hərɔ-ɔ, mi nse mbo li ŋge wu Bɛjuu tè tɛŋgi le be gii be nyɛ mi.” 12 Le kɛɛ lε, se dza giŋgi li Maariya yih wu ni Jɔɔŋ Mak, ε bəniiŋ te banche fe ŋge be leki li Nyɔ-ɔ. 13 Gɛɛŋ bo fe, koŋ fweenj wu mbaj, ŋwaakwɛɛŋ wumu wu bukoon bwɛɛ tè nuuŋ le Loda wu tè nindi li yih lɔɔ bε le gwiye. 14 Le

tuu woo nuun jε yi Pita, nεεtε ηge, tè mεεn ki gwiye kε
mbanj kε, tuu dza letε kaari gεεn lε li yi, tee li benniij li le,
“Pita we fe mfweenj wu mbanj.” **15** Be tuu li wuu le, “O
jetoo.” Se nyitini nεe le ε Pita. Be dza be tee le “Nuun ni
nuun nchindaa wu Nyɔ-o ye.” **16** Si be tè tiiti lc, Pita ba bε
ηkonu. Be gwiiyi lɔ, be ηεn cheεn lε ε wu, wa tε be. **17**
Maa be bε tsan le be chike bε ηkweηε, se tee be si Taa
bee buu wu li yih yi ncha-a, tuu tee le be tee Jeer mɔɔ
beniij bε kimbeenche-ε bεchu. Si tè tee lc, se dza gεεn
kimbe kimu. **18** Le butuu woo, bufii shaanshe li benniij bε
nchi baa bushaanshe laa fi ka niŋ be Pita le. **19** Herø buu
beniij le be dende be gøøŋ wu. Be gøøŋ, be gøøŋ nsinj. Se
teenj benniij bε nchi-i bε tè kiichi Pita baa, bii biee li bee,
se dza tee le bε dzøɔ be, bε gεεn bε mεeshi bε be. Lεjnj
lεlu, Herø dza kimbe ki kwεεn lε ki Judiya, bøø gεεn nuun
li kitoŋ ki Kasaria. **20** Li mfi wulu shéŋ tè tønyi Mføŋ Herø
bε benniij bε Taye mɔɔ bε Sidøŋ. Beniij bεlu se banchε yi
le be gεεn bε sooŋ bo le mbεεŋgii ni nuun lu, kifε kwεεn
wube tè kemi biee bijε nuun li kwεεn wee li. Be gεεn, be
saa be køø nsan bε Blastus wu tè nuun te ntø. **21** Le jobε
bε chi køchε, Mføŋ Herø chuumε ndú yi buŋkuŋ, shee li
kabara, nyε tefε li benniij bεlu. **22** Be dza be wuuyi, be
yøønchi wu be tiiti le, “Chini tefε nuun chi nyø, nuun yε
chi wi wu bo ke.” **23** Mfwaa mumkpaŋ, nchindaa wu Taa
biee ton chigøŋ li Mføŋ Herø, kifε ti mεεn ki nyεε mpiaru
wulu li Nyɔ-o kε. Muntsonj biee mu ji wu, kwi. **24** Se nuun
le, jε yi Nyø se lii li shéŋ yi benniij li, yi saangini yi giŋgi
limfwe limfwe. **25** Banaba bee Søø mεeshi ffee fi bε tè tonj

be Jerosaleŋ lu, be se kaari be to lejirj Antiøk. Fε be tè tuu
lijirj, be dzø Jøɔŋ Mak.

13 Beniiŋ bamu te nuuŋ li kintutu ki benniŋ be
kimbeenche-ε ki Antiøk, nuuŋ be tè tiiti biee bi be wuki
Nyo yeti, be tuu be tiifi benniŋ. Beniiŋ belu tè nuuŋ Banaba
bee Simiøŋ wu be tè teenyi le wu Tii, mao Lushus wu Seli-
inj be Søø mao Maneeŋ wu tè ta be Herø wu wi wu nsawu.
2 Be tè shiiŋ be fεŋgi biee bijε be leki li Nyo-ɔ, Fiana yi
Waaŋ dza yi tee li bee le, “Buu yεεŋ Banaba be Søø ne gεε
chichi be ni be nindi nime chi mi nteerj be le be ni be
nindi.” **3** Le be woo le, be ba neε be fεŋgi biee bijε be leki
li Nyo-ɔ, be dza be gεε tsarj li bee, be chine be, be tuumi
be le be ni be giingi. **4** Banaba bee Søø se dza ŋgenu si
Fiana yi Waarj tè torj be. Be dza be bøø li kitoŋ ki Selusa-
a, be le le yih yi li dzøø li, be lenchi, be giingi li kwεεŋ
wu Saaplu-u. **5** Le be lenchi be bo li kitoŋ ki Salami-i,
be tuu be deŋgi be tiiti je yi Nyo li yih yi nlækε li Nyo-ɔ
yi Bejuu, Jøɔŋ Mak tè deŋgi bee be, fii be. **6** Be døndø li
kwεεŋ wu dzøø kintikinti wulu-u, be se lenchi be gεεŋ be
busε li kitoŋ ki Pafo-o kibεε. Le be gεεŋ be mbunde li wi
wu Bejuu wumu fe-e, ε tè nuuŋ wi wu mfiŋ bukooŋ bwε
nuuŋ le Bal Jiso, ε tè shiiŋ yεŋgi le ti nuuŋ wi wu tiiti biee
bi ti wuki Nyo tiiti. **7** Tè shiiŋ bee Segus Pølus wu tè nuuŋ
wi wu nsawu li kwεεŋ wulu-u. Wi wu nsawu wulu tè kemi
bufii ŋge. Se dza teeŋ Banaba bee Søø kife tè weki le woo
je yi Nyo. **8** Le be bε, bedεenι se Elima wu wi wu mfiŋ we
si bukooŋ bwε tè nuuŋ le jé yi Grik, se loosi be, gwenini
le fe le kiiŋ wi wu nsawu wulu ni gεε shéŋ li Jiso-o ke. **9**
Fiana yi Waarj yisε li Søø li, wu bukooŋ bwε bumu tè

nuunj le Poo, luungi lii li wi wu mfinj wulu-u, **10** tee li wu le, “*ε we ḥwanε ki᠁kundi, ε we wi wu baanini fieu fihu fi nuunj tsaanj.* Kimfi be binsεe yise biee li shénj ya-a. Nuunj o tè nuunj yee mfikisε chεεj wu Nyɔ le wu to binsεe ke ni? **11** Yike o woo, dεen i yani kibene ki Nyɔ-o gii ki we li we-ε o nyεε, fi gii fi dzao mfi se o tuu o ḥεj mɔɔ jobε.” Mfwaa mumkpaŋ nee lε, fieu fimu shee nee si kikunj, fi baanyε lii yi Elima. Se dza tuu mɔnchi bintsii, weki wi wu nuunj ni tsctsi wu. **12** Le wi wu nsawu we ḥεj lε, se gεc shénj li Jiso-o, keme chene li biee bi be te tiifi kii Taa Jiso. **13** Poo bee kintutu kee lε lε yih yi li dzao yi Pafo-o, be lenchi dzao yi nyɔŋa be bo li kitonj ki Perga-a li kwεεj wu Pamfila-a. Le be bo fe, Jɔɔŋ Mak she be, to lijiŋ Jerosaleŋ. **14** Be dza fe, be ka be gεεj li kitonj ki Antiok wu Pisidia. Le ni nuunj jobε chi beshiinshi, be gεεj be lε be shee li yih yibe yi nlεke li Nyɔ-o **15** Beniiŋ dza be teeŋ Kiŋwaati ki bεnchi be Mɔɔse-ε mɔɔ ki bentomfɔŋ be Nyɔ-o be mεeshi, bεte kikoo be li yih yi nlεke li Nyɔ-o yilu biee be tonj ntonj li Poo li le, “*Beniiŋ besεŋ, ε ne kemi ntifi le ne tifi beniiŋ lu, ne tee kituŋ.*” **16** Poo se dza we, chi beniiŋ be kibene bechi tiiti le, “*Beniiŋ be Iselεe mɔɔ beniiŋ be nuunj yε Benjuu ke be guundi te Nyɔ, yike yεεŋ ne woo.* **17** Nyɔ yi beniiŋ be Iselεe tè tsaa bεte taa besεŋ, yi fe le kini kibee ko li mfi wu be tè nuunj mforj li kwεεj wu Iji-ip. Yi be yi buu be le be bunga bwεe. **18** Yi kɔɔ nshiiŋ be be, se yi bichi nee fe bee li buka li biya mbaanyεe li. **19** Yi fe be shiiki bitonj bi mfomenyaŋ bi li kwεεj wu Kana-a, yi se nyε kwεεj wulu wu to wu bee. **20** Biee bini bichu tè dzø kintsii si biya gii nee be kitsø mbaanshij. Si yi tè nyε

kweεη wulu li bee le, yi se gεε bεniij be sεki be. Be saa be gεεη bo li mfi wu ntomføη we wu Samwε tè sεki. **21** Nεε li mfi wεε be dza be lεkε le be kεmε nuuη mføη, Nyø se nyε be Søø, ηwanε Kish wu li kini ki Bεnjame-εη. Se saa bumføη bulu biya mbaanyεε. **22** Nyø se shiiki wu, yi gεε Daafi li Mføη wu bee. Nyø tè tee kii Daafi wuni le, ‘Mi ηengøø Daafi wu ηwanε Jεesi we nuuη shéη yεη. Gii naa ni feti fiee fichu fi η'wεki.’ **23** ε li kini ki Mføη Daafi-i wuni li Nyø tè buu Kinsofu, yi nyc li bεniij be Isεleε si yi tè kaache. Kinsofu kini nuuη Jiso. **24** Fε Jiso wuni tè mεεη se naa bεchi nime chee nuuη ε Jøøη tè tiiti le bεniij bechu be Isεleε fiiki shéη yibe le lii be li dzøø. **25** Le Jøøη ni tuu nuuη le kimerise ki nime chee le, tuu dza bii li bεniij li laa, ‘Nε beechi le nnuuη noo? Nnuuη yε wi wu ne tεηgi ke. Wi wulu bεεø le mi jinj, mmeεηø møø ηki køche ke le ηguumε mfanchε bekuu be bikpø biee li ke.’” **26** Pøø gεεη limfwe kween le, “Bεnwaanεη be nuuη kini ki Abraha-an møø beη bεniij bechu be nuuη yε Bεjuu ke be guundi te li Nyø-ø, Nyø tè tuumi ntoj wuni wu nuuη le bεniij bo lu li tεebεη. **27** Se nuuη le, bεniij be Jεrosaleη be bεniij be bee be sεki kweεη, faaη le be dzeti yε Jiso si Kinsofu ke. Be tuu be faaη le be kii yε kinyi ki biee bi bεntomføη be Nyø-ø tè tsεε kii wu ke. ε nεε bi bi be tè shiij be teenyi li jo yi beshiinshi chichi. Si be tè tee le be wo wu le, fini fe fi se be fi køche si bεntomføη be Nyø-ø tè tee. **28** Møø si be ti mεεη ki ηεη cho yi nuuη be wo wu kii yi ke, be gεεη nεε limfwe be tee li Pailεt le be wo wu. **29** Be fe fiee fichu si Kinwaati ki Nyø-ø tè tee kii Jiso, be shiiki wu li kintaaj li be gεεη be gεε wu le dzinj. **30** Se nuuη le, Nyø tè kaari yi

buu wu li kwe-e. **31** Tè doonchë yi yee li jo ñge, li benniij
be bee be tè dza Galili be gëeñ Jerosaleñ. E be be tiiti kii
wu dëeni li benniij be Iselëe. **32** Se nuuñ le, tè se baa feni
dëeni te le te ni te tiiti ntonj wu dzeeñ wulu li be-eñ. Ntonj
wulu nuuñ le, fiee fi Nyø tè kaachë bête te benniij be Iselëe
lu, **33** wu feo fi be fi kochë dëeni li mfi wu tæbeñ wuni-
i, tæbeñ te nuuñ bcoñ be bee. Fini tè ka si Nyø tè buu
Jiso li kwe-e. Be tè saa be tsëe kii fiee fini le Kijwaati ki
N'yoonchë bintsii bife, e Nyø tiiti le, ‘O we ïwanenj, nse
numi Chaa beñ.’ **34** Kii mbusu wu Nyø tè buu Jiso li kwe-e
le kiij ni fo ke, Nyø tè tee le yini dze-e le, ‘Ngii nyé beñ
kimbone ki nuuñ keñ, ki ntè ñkaachë Daafi lu, nchini.’ **35**
Fi fiee e be tè tuu be tsëe fe kintsii kimu le Kijwaati ki
N'yoonchë-e Daafi tiiti le, ‘O nuuñ tè naa chine ïwana wu
nimë wu Wuuti, le fo le dzij ke.’ **36** Fi Daafi nuuñ le tè
nij nime chee chi Nyø tè nyé li wu li mfi we-e, le kwi be
se diiyë wu li betee li lichiñ fo. **37** Se nuuñ le, wi wuni
wu Nyø tè buu wu li kwe-e tè mëej ki fo-o le dzij ke. **38**
Bëdeeni, bëjwaanenj, ne këe bujøñ le ntonj wuni wu be
fenjisi le Nyø fekisi bibifi bi benniij le nuuñ le yi fekisi kii
Jiso wuni. **39** Wi kwikwi wu gëe shéñ yee li Jiso-o, we e wu
bo li bibifi biee li bichu, se nuuñ fíee fi nchi wu Mëosë
nuuñ te fe ke. **40** Se nuuñ le, ñeñge yëñ le, kiij fíee fi be
tsëe le Kijwaati ki bëntomføj be Nyø-o ni koo beñ ke. Be
tiiti baa le le, **41** ‘Yike yëñ ne woo, beñ be choosi Nyø.
Bimfimu gii bi wonde beñ, ne kwiyë. Ngii møy fíee li mfi
wunë, nuuñ fi wi bee tee li beñ, ne te beñ ke.’” **42** Le Poo
bee Banaba ni be buti li yih yi nlékë li Nyø-o yilu, benniij
belu se leki le ke be tuu be be bwëeshiinshi bu bëe le be be

be tee be biee bini. **43** Le bəniiŋ bəlu bo li yih yi nləke li Nyɔ-ɔ, bəniiŋ ŋge bε tε nuuŋ Bejuu məə bəniiŋ bε tε fiiki bufikisε be to Bejuu, be biki Pɔɔ bee Banaba. Be dengi be tiiti li bəniiŋ le be ba be ni be nuuŋ lenti le mfie wu Nyɔ-ɔ. **44** Le ni nuuŋ bwəeshiinshi bu biki bwεε, kiton kilu kichu se tuu ki leki le ki bo ki bε ki yike jε yi Nyɔ. **45** Le Bejuu ŋεŋ si kimbaanche ki bəniiŋ le banche lε, be se bəchi be yεetti shéŋj be fεŋgi biee bi Pɔɔ tε tiiti, be gaashi wu. **46** Pɔɔ bee Banaba se yeti nεe nchenu nsinj, be tiiti le, “Fi dzɔɔŋj le tε saa tε tee jε yi Nyɔ nuuŋ li beŋ Bejuu li. Si nε ŋwesi baa bun'weshe ne dzo yi yine le ne mεεŋ baa ki kachε ke le ne nuuŋ tε kεmε ntse wu kimake lε, ke tε gii tε fiiki fiseŋ te ni te tiiti fiseŋ nuuŋ li bəniiŋ bε nuuŋ ye Bejuu ke. (aiōnios g166) **47** Fi fιεε si Nyɔ tε tee li bee li, mfi wu tε tee le ‘Mi nleekɔɔ wε le o nuuŋ kin'wofu li bəniiŋ bε nuuŋ ye Bejuu ke, o fe se bəniiŋ bε nuuŋ li nshe yini chichi be bɔne.’” **48** Beniiŋ bε nuuŋ ye Bejuu ke woo lε, be nεεtε, be pieti jε yi Taa. Beniiŋ ŋge beŋ ntoŋ wulu, nuuŋ bε Nyɔ bee saa yi tsaa le be gii be kεmε ntse wu kimake. (aiōnios g166) **49** Jε yi Taa se dεndε li kwεεŋ wulu kwikwi. **50** Se nuuŋ le, Bejuu tε dza be ŋkunse bεte kiton bε bukεεŋ bε nɔŋa be nɔŋa bamu, bukεεŋ bani nuuŋ bε tε shiiŋ be bε li yih yi nləke li Nyɔ-ɔ, be baanini Pɔɔ bee Banaba, be se kooŋ be le be dza fe. **51** Le be ni be dzeti lε, be kachε kibon ki li bikaa bi bee, le fi ni fi nuuŋ doonche wu fiee fi be mɔŋ, be se gεεŋ li kitoŋ ki lkonjɔŋ. **52** Kintutu ki bəniiŋ bε kimbeenchε-ε shε ki nuuŋ ki fi ki wuki bujɔŋ ŋge Fiana yi Waŋ yise li bee.

14 Le Pɔɔ bee Banaba gεεŋ Ikonyɔŋ, be fe nεε si be tɛ feti Antiɔk, be lε li yih yi nlεke li Nyɔ-o yi bε Bejuu yi fe-e, be tee ntonj wu dzeenj lu. Be bəsεyi be tiiti, Bejuu mɔɔ bəniiŋ be nuuŋ ye Bejuu ke se berŋ ŋge. **2** Se nuuŋ le, Bejuu be tɛ fεŋgi le be beenchi yε ke baa dza be kunsε bəniiŋ bamu be te nuuŋ ye Bejuu ke, be biifi shéŋ yibe, le shéŋ ni yi tɔnyi be bε bəniiŋ be kimbeenche-ε. **3** Pɔɔ bee Banaba ba nεε fe mfi dεεŋ, be fenjisi nchenu nsij kii Taa. Taa nyε be bunga le be ni be feti biee bi doonchi bunga bu Nyɔ-o bε biee bi bimfimu wondini bi doonchi le fiee fi be tiiti kii Taa si wu doonche shéŋ yee yi dzeenj li bəniiŋ li nuuŋ cheεŋ. **4** Bəniiŋ be li kitɔŋ kilu-u gate. Bamu to kimbe ki Bejuu be tɛ fεŋgi mbeenche baa, bamu se to le kimbe ki bɔɔŋ be nto-oŋ be Jiso-o. **5** Bejuu baa, bε bəniiŋ be tɛ nuuŋ ye Bejuu ke mɔɔ bikoo bi kwεεŋ le se banchε, be dzɔ ntaj le be ŋwεε be bɔɔŋ be nto-oŋ be Jiso-o, be tome be bε ta le be kwiye. **6** Be kεε ntaj wulu, be se kifi be gεεŋ li kwεεŋ wu Likonia-a, be tuu be dengi li bitɔŋ bi Listra bε Delbi mɔɔ li bitɔŋ bi nuuŋ lu lichinj, **7** be tiiti ntoŋ wu dzeenj le. **8** Wi wumu tɛ nuuŋ Listra, tɛ shiiŋ nεε fεkwiiŋ, tɛ gii dengi yε ke, kife bε tɛ bie wu nuuŋ kinjkere. Le ni nuuŋ jobε chimu, **9** shee yiki fiee fi Pɔɔ tɛ tiifi. Pɔɔ lɔŋ lii li wu-u, ŋεŋ wi wulu kemí kimbeenche le Nyɔ nuuŋ yi wɔnchi wu, **10** se tee li wu-u lewe ŋge le, “Dza o len we.” Mwe se jiiŋ liwe, bεchi dengi. **11** Kimbaanche ki bəniiŋ le ŋεŋ fiee fi Pɔɔ fe, be bεchi be tundi bitatu, be tiiti le jé yi Likonia-a le, “Bεnyɔ to baa bəniiŋ, be shee be bε li tεεbenj.” **12** Be bεchi be teenyi Banaba le Siyus, be teenyi Pɔɔ le εmi kife Pɔɔ tɛ shiiŋ yeti

ŋge. **13** Tè nuuŋ yih yi muntofi yi nyɔ yimi yi bε teenyi le Siyus yi nuuŋ li kitɔŋ kilu lichiŋ. Te muntofi wu fe se dzɔ bɛnaj bε bunij mɔɔ bε flaaba bε bε be fε fweej wu mbaaj le bee bɛniiŋ fε muntofi lu li Banaba bee Pɔɔ li. **14** Bɔɔŋ bε nton bε Jiso bani, kεe ffee fi bɛniiŋ belu tε wεki le be fε, be gaame ndú yi bee, be letε be le li bɛniiŋ belu linti, be wendi le **15** “Bɛniiŋ bani, ε la fi ne feti fini? Te nuuŋ neε bɛniiŋ si benj, tε bε baa feni le tε tee nton wu dzeen wu dzeti fε Nyɔ-ɔ le ne chine li bɛnyɔ bε yee bani-i, ne ni ne biki nuuŋ Nyɔ yi Nyɔ. Nyɔ yini nuuŋ yi tε tɔŋ kiboo bε nshe mɔɔ dzɔ yi nyɔŋa yi nyɔŋa bε biee bichu bi nuuŋ li bintsii bini-i. **16** Tε gii nuuŋ ŋkosi, yi chine bɛniiŋ li tεεŋ chi, le be ni be feti si be Kongisi **17** Se nuuŋ le, yi tε feti neε biee bi dzeen li bɛniiŋ li le yi doonche le yi yεε lu. Yi nyε be dzaaj, be kεmi bijine li mfi wu dzeen li, be jii be wuki bujɔŋ.” **18** Mɔɔ si Banaba bee Pɔɔ tε tee biee bini li bee ni, be faaŋ fintofi, bɛniiŋ bɛlu se ba mfεru muntofi li bee nsiŋ. **19** Bejuu bamu tε dza be bε fe, bε tε dza Antiɔk bε Ikonyɔŋ, be bε be kunsini bɛniiŋ ŋge le be tome Pɔɔ bε ta. Be tome, be chee wu be bo bε wu fε kitɔŋ kilu-u be beechi le wu kwiŋ kituŋ. **20** Se nuuŋ le, kintutu ki bɛniiŋ bε kimbeenche-ε bε ki banche le wu-u lεwe, kaari dza we, to fε kitɔŋ kilu-u. Le bu woo, bee Banaba dza fe, be giŋgi li kitɔŋ ki Dεlbi-i. **21** Si Pɔɔ bee Banaba tε lε Dεlbi lε, be tee nton wu dzeen kii Jiso, be kεme bɛniiŋ bε kimbeenche-ε le ŋge. Be se dza fe be kaari be tuu lijiŋ, be kεti bitɔŋ bi Listra bε Ikonyɔŋ mɔɔ Antiɔk wu Pisidia. **22** Si be kεti lε, be kangisi shéŋ yi bɛniiŋ bε kimbeenche-ε, be nyεε be ntifi le be ba neε be ni be lemi mkpaaj bε

kimbeenche kibee, le be kemi le be ḡej bumfa ḡe be se
le li bumfəj bu Nyɔ-ɔ. **23** Be tseki tè bete bintaashé bi
beniij be kimbeenche-ɛ, be giki li bintaashé bi beniij be
kimbeenche-ɛ bichu-u. Mfi wu be giki be, be fəŋgi biee
bijɛ be ləki li Nyɔ-ɔ be se nyɛɛ be li tsəŋ yi Taa Jiso wu
be beenchi li wu-u. **24** Pɔɔ bee Banaba ka li kwɛɛŋ wu
Pisidia-a, be dansɛ be gɛɛŋ li wu Pamfila-a, **25** be tiiti jɛ yi
Nyɔ li kiton ki Perga-a, be se bɔɔ be gɛɛŋ li kiton ki Atalia-
a. **26** Le be bɔɔ le, be lɛ lɛ yih yi li dzɔɔ li, be kaari be
giŋgi Antiɔk. Antiɔk wuni nuuŋ fe be tè nyɛ be li tsəŋ yi
Nyɔ-ɔ bɔɔni be be mfis we le be ni be dengi be nindi nime
chini chi be mɛeshi. **27** Le be fesi fe, be banché kintutu ki
beniij be kimbeenche-ɛ, be tee fieu fichu li bee si Nyɔ tuu
nindi bee be, be si yi tuu yi gwiye shéŋ yi beniij be tè
nuuŋ ye Bejuu kɛ, be gɛɛ shéŋ li Jiso-o. **28** Pɔɔ bee Banaba
se tsi be kintutu ki beniij be kimbeenche-ɛ belu mfi dɛɛŋ.

15 Beniij bamu tè dza Judiya, be bɔɔ be be Antiɔk, be se
tiifi beniij be kimbeenche-ɛ le, fuki fe be sɛɛ wi dzoo si
nchi wu Mɔose tiifi nsinj, ke Nyɔ nuuŋ te soo mwɛ kɛ. **2**
Pɔɔ bee Banaba faaj ntiifɛ wulu, bee beniij belu shi be
bitechine li fieu filu-u, nuuŋ ye bi didi kɛ. Le fi yaa be,
kintutu ki beniij be kimbeenche-ɛ be Antiɔk, buu Pɔɔ bee
Banaba mɔɔ beniij be kimbeenche bamu, be toŋ be le be
yɛɛ Jerosaleŋ be ḡej bɔɔŋ be nto-oŋ be Jiso-o mɔɔ bete
kintaashé ki beniij be kimbeenche-ɛ ki le, le be bende fe
fieu filu. **3** Se nuuŋ le, kintutu ki beniij be kimbeenche-ɛ
ki Antiɔk se chine be, be se giŋgi be keti bimbe bi Fonisha
be bi Samaaria be tiiti li beniij be kimbeenche-ɛ be le le,
beniij be nuuŋ ye Bejuu kɛ fiiki baa shéŋ yibe. Beniij

bechu wuki le, be neetini nge. **4** Be yee be geee be fesi Jerosaleŋ kintaashε ki benniŋ be kimbeenche-ε be baoŋ be nto-onj be Jiso-o mao bete kintaashε ki le, fi be. Be se tee ffee fichu li bee, si Nyɔ tuu yi niŋ keti li tsan yi bee. **5** Se nuun le, benniŋ be kimbeenche-ε bamu be tè nuun te li kintutu ki Befarasii le, dza we be tee le, “Be kemí baa le be ni be seeti benniŋ be nuun ye Bejuu ke dzoo, be tiiti te be le be ni be kichi banchi be Moosé.” **6** Le be tee le, baoŋ be nto-onj be Jiso mao bekaŋ tuu be shee le be nge lе ffee filu lenti. **7** Be shi be tiiti kii fi, mfi geee. Pita se dza leŋ we tee le, “Bejwaanε, ε nee le si nkosi Nyɔ tè buu mi le beŋ lenti, le ε li kimfime keŋ li benniŋ be nuun ye Bejuu ke gii be ni be wuki ntonj we wu dzeen, be se ni be beenchi li ntonj wulu-u. **8** Nyɔ yi kii shén yi benniŋ, doonche le yi fi ye benniŋ be nuun ye Bejuu ke, yi nyε be Fiana yi Waŋ nee si yi tè nyε li tεebenj. **9** Yi ti meenj ki doonche ke chichi li tεebenj be benniŋ belu ke. Yi tè fe shén yibe yi wuuti kife be tè geee shén li Jiso-o. **10** Si fi nuun le, fi geenj fi ne weki le ne ni ne seesi shén yi Nyɔ, ne dzeti bente ne giki li bimi bi benniŋ be kimbeenche-ε, ε bente bani be tè yaa nee tεebenj mao bete taa besenj ni? **11** Fi meenj ki dzooŋ ke! Tεebenj beŋ baa le Nyɔ suuti bee nuun kii shén yi dzeenj yi Taa Jiso doonche li bee li yi fe. ε nee te le si yi bee yi soo benniŋ be nuun ye be Juu ke.” **12** Le Pita yo meeshi, benniŋ bechu chike nshiiŋ, be yiki biee bi Banaba bee Poo tè tiiti si be tuu be dengi be giingi li benniŋ be nuun ye Bejuu ke, Nyɔ nyee be bunja le be ni be feti biee bi doonchi bunja bu Nyɔ-o be biee bi bimfimu wondini. **13** Le be yo be meeshi, Jeenj se tee le, “Bejwaanε, yikε

yeεŋ ne woo ffee fi njii ntee. **14** Simu teeə tcebeŋ si Nyɔ
tè bεchi yi doonchi tε kiŋkɔŋgiſe kee li bεniiŋ be nuuŋ
ye Bejuu kε, yi tsaa bamu li bee lenti le be ni be nuuŋ
bεniiŋ bee. **15** Ffee fi bεntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ tè tsεε dεndε
fieε yeεŋ be fi Nyɔ tè fe. Be tè tsεε le, **16** ‘Mfi bεεo wu njii
ntuu njkaari mbe, nachε yih yi Daafi yi tè we. Njii gwanj
bimfoo bilu, se yi kaari yi lenj we. **17** Se nuuŋ le, kinke ki
bεniiŋ le se ni ki geendi Taa, bεniiŋ bani bεchu be nuuŋ
ye Bejuu ke bc mbee ntsaa le be ni be nuuŋ bεniiŋ benj. **18**
Fini ε Nyɔ yi tiiti, yi tè fe bεniiŋ keε meεŋ lindεeri.’ (**aiōn**
g165) **19** Mi njεŋgɔɔ fien le te nyε ke njε nuuŋ li bεniiŋ bc
nuuŋ ye Bejuu ke be gεε shεŋ li Nyɔ-ɔ kε. **20** Tè tsεε nuuŋ
Kinwaati kwaa li bee, tè tee le kiiŋ be ni be jii biee bi
bεniiŋ fe bentanje lu li bεnyɔ-ɔ kε, kifε ε biee bi nyε-εŋ, le
kiiŋ be ni be kεmi ffee fi fεre be bukwεε kε, le kiiŋ be ni
be jii nyaŋ yi be sεε fuki le njgoŋ bo nsij kε, kiiŋ be ni
be jii njgoŋ me nyaŋ kε. **21** Be tsεε baa le, kifε bεnchi bc
Mɔɔse bani be tè tifi be meεŋ lindεeri li bintsii bichu-u
bεniiŋ wuki, ε nεε be be be teenyi baa bεŋ li yí yi nleke li
Nyɔ-ɔ jo yi beshiinshi chichi.” **22** Se nuuŋ le, bɔɔŋ be nto-
onj be Jiso-o bee bεte kintutu ki bεniiŋ be kimbeenche-ε
bεchu se bεŋ ffee fini, be se njεŋ le fi dzɔɔŋ le be tsaa
bεniiŋ li bee li lenti be toŋ le be be Banaba mɔɔ Pɔɔ be
gεεŋ Antiɔk. Be se biee be tsaa Judas wu bukoŋ bwεe
bumu tè nuuŋ le Basaba, be tuu be tsaa te Sila. Bεniiŋ be
bεfε bani tè nuuŋ bikoo lenti le bεniiŋ be kimbeenche-ε.
23 Be se tsεε Kinwaati be toŋ be be ki, ki nuuŋ le: “Bee
bεŋwaana be nuuŋ bɔɔŋ bentoŋ be Jiso-o, be bεte kintutu
yeεshi baa bεŋ bεniiŋ be kimbeenche-ε bεchu be nuuŋ ye

Bəjuu kε, bε nuuŋ li kiton ki Antiøk mɔɔ bε nuuŋ kimbε
ki Silia mɔɔ bε li ki Silisha. **24** Tε woo baa le bəniiŋ bamu
bo baa lε bee li lenti, be bε be fiengisi benj, be bifisi bufii
bune bε ntiife wumu, nuuŋ yε bee tε toŋ be kε. **25** Se
nuuŋ le, tε se shee baa bee bεchu tε benj le tε buu bəniiŋ
bamu tε toŋ be lε be-eŋ, be se bεe baa, be bε Banaba mɔɔ
Pɔɔ bε nuuŋ nsáŋ yisen yi shénj. **26** Bəniiŋ bani baa bəniiŋ
bε nyε yi yibe le nuuŋ be kwi kii nime chi Taa wuseŋ wu
Jiso Krai. **27** Tε se ton baa Judas bee Sila le be bε be tee
benj be kimfime tε, ftee fi nuuŋ lε Kijwaati kini. **28** Bee bε
Fiana yi Waan tε ḡεŋ baa le fi mεeŋ dzɔɔŋ ke le tε yike
benj be bente bamu, yeki bənchi bε shaan bani bε nuuŋ
le: **29** Kiin ne ni ne jii biee bije bi bε fe bəntaanche lu li
bənyo-ɔ kε. Kiin ne ni ne jii ḡoŋ mε nyaj kε. Kiin ne ni
ne jii nyaj yi be mεeŋ ki sεe ke le ḡoŋ bo kε. Kiin ne ni
ne kəmi ftee fi fere bε bukwε kε. ε ne kifi biee bini, kε ne
fe baa bujɔŋ. Be shε baa.” **30** Le be tsεe lε, be se toŋ bəniiŋ
baa bε ki be bɔɔ bε ki Antiøk. Be gεeŋ be konche kintutu
ki bəniiŋ bε kimbeenchε-ε bε fe kichu, be nyε Kijwaati
kilu li bee. **31** Be teeŋ Kijwaati kilu, ntoŋ wulu deeni
shénj yibe, be woo bujɔŋ ḡe. **32** Se Judas bee Sila bε tε
nuuŋ bəniiŋ bε tiiti biee bi be wuki Nyɔ tiiti, nyε ntifi ḡe
li bəniiŋ bε kimbeenchε-ε, fi fe be se kəme bunga li shénj
yibe. **33** Be se ḡoŋe be tsi le. Bəniiŋ bε kimbeenchε-ε dza
be chine be, be kaari bε mbεeŋgii be tuu lijiŋ lε bəniiŋ
bε tε toŋ bee. **35** Pɔɔ bee Banaba tε bəseyi be tsi Antiøk
weseenj, bee bəniiŋ bamu be fenjisi be tiiti je yi Taa. **36** Le
mfi tuu kiingi, Pɔɔ tee li Banaba le, “Tee wε te kaari te to
lijiŋ te dende li bintsii bi tε tε fenjisi je yi Taa li bi biee,

te ηεη laa benniij be kimbeenche-e be le ge niij le.” **37**

Banaba tuu weki le dzao Jeeη Mak le ni deηgi bee be. **38**

Se nuuj le, Pao tè kəngisi ye le be dzao wu ke, kife tè she be Pamfila, ba ki mæshi ke ndendə wu bee be tè kemi ke.

39 Pao bee Banaba se shi be bisenine bi teemmi, be se gate.

Banaba dzao Mak be le le yih yi li dzao li, be geeη Saaplu

40 Pao se tsaa fiee nuuj Sila. Le be ni be dzeti, benniij be kimbeenche-e nyε be li tsaq yi mfie wu Taa li. **41** Be se geeη dze bimbe bi Silia be bi Silisha, be deηgi be kangisi shéη yi bintutu bi benniij be kimbeenche-e.

16 Pao dende geeη bo li kitoj ki Dəlbi, dza geeη le Listra.

Wi wu kintutu ki Jiso-o wumu te nuuj Listra wulu bukoonj bwee nuuj le Timoti, ni tè nuuj wi wu Juu, nuuj tè wi wu kimbeenche, bedeeni tee te nuuj wi wu Grik. **2** Timoti wuni tè nuuj wi wu benniij be kimbeenche-e bechu be Listra moa be ikonyoη tè pieti wu. **3** Pao gii weki le dzao wu bee wu ni be deηgi, biee see wu dzoo. Tè see wu dzoo le, kife Bejuu bechu be tè tsiij bimbe bilu te kii le te Timoti tè nuuj wi wu Grik. **4** Be se deηgi be giingi li bitoη, be giingi be tiiti benniij be kimbeenche-e benchi be boη be nto-oη be Jiso-o moa bekaaj be leke li Nyə-o be Jerosaleη tè gεe le be ni be biki. **5** Se nuuj le, se bintaash be benniij be kimbeenche-e bilu se teemmi bi giingi limfwe limfwe be mbeenche. Benniij se teeti li bee jo chichi. **6** Pao bee kintutu kee dza le be geeη be feenji je yi Nyə li kweη wu Eesha, Fiana yi Waaj faaj. Se be dza be ka nuuj dze yi kimbe ki Flija be ki Galashan. **7** Le be geeη be bo li kweη wu Misa lichiη be tè weki le be le be geeη kimbe ki Bitina, Fiana yi Jiso tuu yi faaj. **8** Se nuuj le, be se ka kweη wu

Misa, be dansé be geeŋ li kiton ki Towa-a. **9** Le ni nuuŋ butuu, fiee fimu si kifiee dza fi be le Poo li. ɻeŋ le fiee filu wi wumu wu Masadonya lemi leki wu le, “Mintemii, lenchi o be Masadonya feni o fi bee.” **10** Si fiee filu tè be le Poo li le, te se ɻej le Nyɔ doonchɛ yɛ bee le te geeŋ te ni te fenjisi ntor we wu dzeeŋ li kwɛeŋ wu Masadonya. Mfwaa mumkpaŋ, te se nachɛ ɻegen le. **11** Te dza Towa, te lenchi tsaaŋ le yih yi li dzao li, te buse Samotɛ. Le bu woo te geeŋ limfwe te bo Niapoli. **12** Te dza fe te dendɛ te geeŋ Filipi, wu nuuŋ kiton ki li kimbe ki ɻkosi ki Masadonyaa. Kiton kilu tè nuuŋ ki bara wu Lo-om. Se te tsi fe li jo. **13** Le ni nuuŋ jobe chi beshiinshi, te bo li kiton kilu-u te geeŋ li ɻgemɛ yi dzao li fe te tè seki le ε kintsii ki Bejuu le ki be leki li Nyɔ-o nuuŋ. Le te geeŋ, nuuŋ ε bukeɛŋ bamu tè banche fe kituŋ, te se tè shee fe te yeti li bee. **14** Kwɛeŋ wumu tè nuuŋ fe yiki te, bukoŋ bwē nuuŋ le Lija, tè shiŋ guundi Nyɔ. Te bo le kiton ki Tayatira-a, tè shiŋ kabini ndú yimi, yi nuuŋ kee yi yechi lo, yi tɛɛmi kwa. Taa gwiye shéŋ yee, beŋ fiee fi Poo tè tiiti. **15** Be lii wu bee beniŋ be li wu yih li dzao, se leke bee tee le, “Mintemii yeeŋ, ε ne ɻej le mi ɻgeɛo shéŋ yeeŋ chi li Taa li, be yeeŋ te geeŋ te tsi li mi yih.” Le ba ni leki le, te dza te beŋ te geeŋ. **16** Te nuuŋ jobe chimu te giŋgi fe kintsii ki nleke li Nyɔ-o, te bike be ɻwaakwɛeŋ wumu wu tè nuuŋ mfwaa. Te gii kemi fiana yimi li wu bwiŋ, yi ti feti wi nuuŋ wi yeeŋ. Beniŋ be tè kemi ɻwaakwɛeŋ wulu tè banchi kwa kii wu ɻge, kife tè gii tiiti biee bi nuuŋ bi ka. **17** Le ɻwaakwɛeŋ wulu tuu ɻej tɛɛ Poo, se biki bee dzɛŋgi, tiiti le, “Beniŋ bani nuuŋ beniŋ be nime chi Nyɔ yi nuuŋ Kikoo ki Biee

Bichu-u, be doonchi dze yi nuuj ne ka le yi se ne bo.” **18**
Tè fe le li jo ñge, fi dza fi tøj Pøø, fiiki yi waŋ fiana yi tii
yilu, tee le, “Ntiitøø li we li bukoonj bu Jiso Krai, bochø li
ñwaŋ wuni.” Yi se bo li wu bwiŋ mfi wulu. **19** Beniiŋ be tè
kemi mfwaa wulu ñeŋ le dze yibe yi kwa ma ye, be køø Pøø
bee Sila be chee be, be gœŋ be be limfwe li bøte kwœŋ li
fe waŋ. **20** Le be gœŋ be be, be leeki be limfwe li bara wu
Lo-om wu tè sekø bønsa, be tee le, “Beniiŋ bani ε Bejuu, be
nyee baa ñge li kitøø kise-εŋ. **21** Be tiifi beniiŋ ntse wu
nchi wu tœbenj mœŋ ki beŋ ke. Tè nuuj beniiŋ be Lom, ε
be nyε te tè biee ntse wulu ke.” **22** Kintutu ki beniiŋ le ki
tè nuuj fe biee ki fefi be, be we li Pøø bee Sila-a. Beniiŋ be
tè sekø bønsa baa se gaamε ndú yi Pøø bee Sila, be tee le
be fiaŋ be. **23** Be bøseyi be fiaamfie be ñge, be dzo be be
gœŋ be beŋe li yih yi ncha-a, be tee li wi wu tè kiichi
yih yi ncha we le ni kiichi be bujøø. **24** Le woo le, se dzo
be gœŋ beŋe le loŋ wu lenti li yih yi ncha-a ta be bikaa
li mfanjge-ε. **25** Le ni nuuj si butuu kintikinti, Pøø bee
Sila leki li Nyø-ø be yuuti juuŋ yi mpiaru be yøønchi Nyø,
beniiŋ be ncha-a bamu yiki, **26** nshe dza yi taa yi sœsœ be
bunga, yih yi ncha yilu sœsœ gœŋ bo li kimfoo li. Mfwaa
mumkpaŋ, bigoo bichu gwiye, bøncha fanche li beniiŋ
be ncha-a bechu. **27** Le wi wu tè kiichi yih yi ncha yilu
kaŋgi, le bichi lo, ñeŋ si bigoo nuuj mkpeenj, se beechø
le beniiŋ be ncha-a kifi baa. Se buu nyø le mbwa li le wo
yi yee lu. **28** Pøø se waŋ lewe, tee le, “Kiiŋ ø ni wo yi ya
ke. Te baa feni bee bechu.” **29** Wi wu tè kiichi yih yi ncha
wulu teenj le wi be wu be wi, letø le li yih, gœŋ ton nún
limfwe li Pøø bee Sila keetøø be chene. **30** Se dza dzo be, bo

be be l̄kuunj, bii li bee laa, “B̄taa, njii njgeenj nse mbo.”

31 Be se tuu li wu-u le, “Gee shéñ ya li Taa Jiso, nee beniiñ
be li wee yih se ne tuu ne bo.” **32** Be tee ntonj wu kii Taa
li wu be beniiñ be li wu yih bechu. **33** Se dzø be butuu
bulu, tsootse bibaa bi bee. Mfwaa mumkpanj, be se lii wu
be beniiñ bechu be li wuu yih li dzøo. **34** Se dzø be, bee
be yee li wu-u yih, nye be biee bije be ji. Wu bee beniiñ
bechu be li wu-u yih se be neetse le be gee baa shéñ li Nyɔ-
ɔ. **35** Butuu bo bu woo, bara wu Lom we wu tè sekki bensa
tonj beniiñ be nchi-i le be geeñ be tee li wi wu kiichi yih yi
ncha-a we le buu beniiñ baa le be ni be giingi. **36** Se wi
wu tè kiichi yih yi ncha wulu biee geeñ ñeñ Pɔo, tee li
wu-u le, “Bara tuumɔa ntonj le mbuu beñ, gene yeeñ be
mbœengii.” **37** Se nuuñ le, Pɔo te tee li beniiñ be nchi-i baa
le, “Be tuu be fiaamfic bee fe waanj be meej saa ki saa ke
bee ke, te nuuñ te nuuñ beniiñ be Lom, be tuu be beñe
bee li yih, be se kwenji baa deeni le be buu bee lejin lejin
ni? Fi nuuñ tè ka le ke. E nee bara wulu wu gii be feni se
buu bee.” **38** Beniiñ be nchi-i baa se kaari be to lijin be
tee li bara wu Lom wee fiee fi Pɔo tee. Le be woo le Pɔo
bee Sila nuuñ te beniiñ be Lom, be se chenj. **39** Be se be be
sooñ bo li bee, be buu be li yih yi ncha-a, be chine be, be
leke be le be dza fe kitonj kilu. **40** Pɔo bee Sila bo li yih yi
ncha-a, be geeñ li Liija yi, e beniiñ be kimbeenche-e te
nuuñ lu, be tifi be, be se dza fe.

17 Pɔo bee Sila se dza ñgenu, be ka Amfipoli be Apolona,
be danse be geeñ be bo Tesalonya. Yih yi nlake li Nyɔ-ɔ yi
Bejuu te nuuñ fe. **2** Pɔo se geeñ le li yih yi nlake li Nyɔ-ɔ
nee si ntse we tè shiij nuuñ, tè bee yeti li beniiñ lu, li jo yi

beshiinshi taa, doonchi be fieu fichu fi nuunj le Kijwaati ki Nyɔ-o. **3** Tè tiifi be, tɔchi le Kinsofu ki Nyɔ tè kaache tè kemi le ki ŋɛŋ ŋge ki kaari ki bo li kwe-e. Jiso wu ntiiti kii wu wuni nuunj kinsofu kilu. **4** Le bəniiŋ bamu woo lε, be benj be taa li Pɔɔ bee Sila. Begrik bamu be tè guundi Nyɔ mɔɔ bukeenj be nɔŋa be nɔŋa bamu beŋ te ŋge. **5** Se nuunj le, Bejuu bamu se bəchi be yɛeti shéŋj be Pɔɔ bee Sila, be konchɛ bəniiŋ bamu be tè mbwɛŋgi fe yee, bee be banche li kintutu, be bəchi be fiengisi kitonj. Se be biee be dza be gɛɛŋ be bondɛ yih yi Jasɔŋ le be wɛki baa Pɔɔ bee Sila le be buu be be nyɛ li bəniiŋ li lɛkuunj. **6** Le be gɔɔŋ nsiŋ, be se chee Jasɔŋ be bəniiŋ be kimbeenchɛ-ɛ bamu be gɛɛŋ be be limfwe li bɛte kito-onj, be dzɛŋgi be tiiti le, “Bəniiŋ bani nuunj be deŋgi be fikisi kwɛɛŋ wu tuu kimbasaje, be be baa be bo feni, **7** Jasɔŋ fi be wu gɛɛ li wu-u yih. Be bəchu bondini baa bənchi be Mfɔŋ wu Lo-om, be kwenji le Mfɔŋ wumu we lu bukoon bwɛe nuunj le Jiso.” **8** Le bɛte kito-onj bee bəniiŋ woo lε, be dza be wɛse. **9** Be se kunyɛ Jasɔŋ be bəniiŋ be kimbeenchɛ-ɛ, be nyɛ kwa le ε fi ka fi nuunj lε, be tè tuu kwa wulu li bee ke. Be se chine li bee be ni be giŋgi. **10** Butuu jiŋ, bəniiŋ be kimbeenchɛ-ɛ dzɔ Pɔɔ bee Sila be tuumi le be gɛɛŋ li kiton ki Beria. Le be lε fe, be gɛɛŋ li yih yi nleke li Nyɔ-o yi Bejuu. **11** Bejuu be fe tè nuunj bəniiŋ be kii biee be yɛki be Tesalonya, kifɛ be tè bɔseyi be fi ntiife be kinjkɔŋgise, be se tɛeti Kijwaati ki Nyɔ-o jo chichi le be ŋɛŋ laa biee bi Pɔɔ tiifi be bini nuunj bi chɛɛŋ le. **12** Be bɛ ŋge se beŋ je yi Nyɔ. Bukeenj be nɔŋa be nɔŋa ŋge be tè nuunj Begrik mɔɔ bunij ŋge be tè nuunj Begrik beŋ te.

13 Se nuuŋ le, Bejuu be Tsalonya tè woo le Poo koo wu gεεŋ tiifi je yi Nyɔ li kitɔŋ ki Beria, be biee be gεεŋ te le, be kunsɛ kintutu ki beniiŋ le le ki bεechi kpε. **14** Beniiŋ be kimbeenchε-ε se toŋ Poo le mfwaa mumkpaŋ gεεŋ li ngemɛ yi dzɔŋ yi nyɔŋja-a. Se nuuŋ le, Sila bee Timɔti she Beria. **15** Beniiŋ be tè giŋgi le be chine Poo baa be gεεŋ be bo Ateŋ be biee be chine wu. Be tuu lijin, Poo toŋ be le be gεεŋ be tee li Sila bee Timɔti le be gwene be biee wu tsekε. **16** Poo se tengi Sila bee Timɔti Atεŋ. Le ni tuu denŋi fe, ηεŋ ε kitɔŋ kilu yisε be bεnyo. Fi se tɔnye wu shéŋ. **17** Se tuu gεεŋ li yih yi nlɛke li Nyɔ-o yi Bejuu, yo bee be mɔɔ beniiŋ be tè nuuŋ ye Bejuu ke be tè leki te li Nyɔ-o fe. Tè tuu yeti te jo chichi fe waan li beniiŋ be tè dza be be fe. **18** Beniiŋ be ntiife bamu be be tè teenyi le Epikolian mɔɔ be be tè teenyi le Sitoyik tè dza be be le be tecħe biee be Poo. Si Poo tè tiifi kii Jiso mɔɔ mbochu li kwe-e, bamu se biiti laa, “Kibere kini feti kimfime le la le?” Bamu se kwengi fi bee le, “Yεŋgɔɔ kεε tiifɔɔ kii bεnyo be beniiŋ bamu.” **19** Se nuuŋ le, be tuu be dzɔ Poo bee be gεεŋ li kinshewu ki be teenyi le Aleopagu, be tee li wuu le, “Tε wεki baa le tε tuu tε woo kii ntiife wu fwεŋ wuni wɔɔ bεε be wu laa wu nuuŋ le la le. **20** (tiitɔɔ biee bimu bi tε ti mεεŋ saa ki woo kε. Se nuuŋ le, tε se wεki baa le tε kεε kinyi kilu.) **21** (Beniiŋ be Ateŋ mɔɔ mfoŋ yi fe tε shiiŋ fi bee le be ni be wuki nuuŋ biee bi fεŋ, be se tiiti kii bi.) **22** Poo se leŋ limfwe li kinshewu ki Aleopagu kilu, tee le, “Beniiŋ be Ateŋ, mi ηεŋgɔɔ le dzé chichi le ne guundi baa bεnyo ηge. **23** Ntiitɔɔ ni, kife ntuu ndenŋi li kitɔŋ kine-ε, mbichi li bintsii bi ne leki li bεnyo-o mi ηεŋ

taantaa chi muntofi chimu ε be tsεε li chi le, ‘Li nyɔ yi be kii ye kεε.’ Nyɔ yilu yi ne leki, yi be kii ye kε, ε yi yi ηgii nlanjε li benj dεeni. **24** Nyɔ yilu yini nuun yi tè tøŋ nshe yini be biee bichu bi nuun lu. ε yi Mføŋ wu kiboo be nshe, yi ti tsiinj ye li yí yi muntofi yi benniŋ gwaŋ kε. **25** Yi fuki ye ffee fimu fi yi weki yi bichi le wi niŋ li yi kε, kife ε yi yi feti benniŋ bεchu be se yindini, be nuun lu, be kεmi ffee fichu fi be weki. **26** Yi tè fe bini bi benniŋ le bichuchu bi bo li wi mumkpar bi nuun li kikoo ki nshe-ε. Fe yi tè feti le, yi saa yi nachε mfi wu be gii be ni be nuun lu, mɔɔ dii yi bintsii bi be gii be ni be tsiinj. **27** Yi tè fe le, le benniŋ ni be tεeti, be weki yi laa be gii naa be ηεŋ yi le. Se nuun le, Nyɔ nuun ye mɔɔ mfiinj li wuseŋ wumu kε. **28** Fini ffee nε si wumu tè kɔɔ wu tee le, ‘Ε yi yi feti se tεebenj tè tsiinj, te dεŋgi, tè tuu te nuun si te nuun le.’ Si wi wunε wu kimfe wumu tè kweenj te le, ‘Ε bee bɔɔŋ bee kibεε’. **29** Si tεebenj nuun bɔɔŋ be Nyɔ-ɔ, kijŋ te ni te beechi le Nyɔ bosini ffee fi wi nachε be bufii bwεe kε, kε le wu tøŋ be kitu ki kwa-a, kε le be nachε be ta kε. **30** Gii nuun li mfi wu benniŋ tè mεŋ li kijibε-ε, be feti biee bibifi bini, Nyɔ bichi nε shiinj. Se nuun le, dεeni yi tiiti ye le benniŋ bεchu fiiki shéŋ yibe. **31** Be fiiki kife yi gεε ye jobε chi yi gii naa yi saa kwεεŋ kwikwi yi ni yi biki chεεŋ wulu. Yi tsaa ye wi we kitunj wu gii ni sεki. Fini nuun fi yi kɔɔ yi doonche li benniŋ bεchu le ε chεεŋ si tè buu wi wulu li kwe-e”. **32** Si Pɔɔ tè kweenj le, be woo si wu tee kii mbochu li kwe-e, benniŋ bamu dza be kiiti wu bukefu. Bamu tee fi bee le, “Te weki baa le te tuu te woo kii ffee fiɔɔ tiiti fini.” **33** Se nuun le, Pɔɔ se dza she be. **34**

Bεdεenī, bεnīij bamu bε tε bεnīj fīeē fī tīiti, bε bīee wū.
Wumu li bee tε nuuŋ Dionisu wū tε nuuŋ wi kinshewu ki
Aleopagu, wumu nuuŋ kwεεŋ wū bukoonī bwee tε nuuŋ
le Damali mōo bεnīij bamu tε.

18 Lεjīŋ lεlū, Pōo dza Ateŋ gεεŋ li kitonī ki Kōre-εŋ. 2
Si tε gεεŋ le, bee wi wū Juu wumu bīkε bukoonī bwee
nuuŋ le Akwila ε bε tε bīε wū Pontu. Akwila bε Prisilia wū
kwesi tε mεεŋ nεε fε be dza Itali, kife Klawdu wū Mfōŋ wū
Lom tε buu nchi le Bεjuu bεchū bo le. ε Pōo tε la ȳka lε
bee, 3 tuu ȳεŋ be nachi dzi yi bε yuumfi bigəənu lu, ε tε
nuuŋ nεε tε nime chi wū wū Pōo tε tsiiŋ kii chi, tuu tsiiŋ
bee be, bee be nindi. 4 ε nuuŋ jo yi bεshiinshi chichi,
giŋgi li yih yi nlεkε li Nyō-ō, tiifi Bεjuu mōo Bεgrik lu,
gwenini le fε le be bεnīj fīeē fi tε tiifi. 5 Sila bee Timōtī se
dza Masadonya be bε, Pōo se dzō mfi we kwikwi tuu tīiti
tε nuuŋ je yi Nyō, doonchi li Bεjuu li le Kinsofu ki Nyō tε
kaache tε nuuŋ Jiso. 6 Se nuuŋ le, Bεjuu belu tε dza be
tuu be fεŋgi fīeē fi tε tīiti, be gaashi wū. Se sεesε ndú yee
tee li bee le, “Kwe yine ye li tsaj yine-ε. ȳkεmi ye tsaj fe
kε. Mbεεchε li dεenī, ȳgii ni ȳgiŋgi nuuŋ le bεnīij bε ti
nuuŋ ye Bεjuu kε.” 7 Se shε be, bo gεεŋ tsiiŋ tε nuuŋ bee
wi wumu wū tε nuuŋ ye wi wū Juu kε, ε wi wulu tε shiiŋ
guundi Nyō. Bukooŋ bwee tε nuuŋ le Tishu Justu, la we
nuuŋ li yih yi nlεkε li Nyō-ō lichij. 8 Krispu wū te kikoo
ki yih yi nlεkε li Nyō-ō bε bεnīij bεchū bε li wu-u yih tε
gεε shεŋ li Taa li. Bεnīij bε Kōreŋ ȳge tuu be wuki si Pōo
tiiti kii Jiso, be beenchi, se tuu lisi be li dzō. 9 Le ni nuuŋ
butuu bumu, Taa se yo li Pōo li le fīeē fīmu si kifīe li le,
“Kiiŋ o ni o chendi kε, o tiifi nεε je yεŋ o giŋgi bε yi. Kiŋ

ɔ ni chikε kε, **10** kifε miɔ bε wε, wi nuuŋ yε lu wu nuuŋ fε
fiee bε wε kε. Beniiŋ beŋ baa li kitonj kini ŋge.” **11** Nεε lε,
Pɔɔ se tsi fe kiya kimbiri bε kinjke, tiifi beniiŋ jε yi Nyɔ. **12**
Si Pɔɔ tè nuuŋ le lε, le Galio ni nuuŋ wi wu sεki kimbe ki
Akeya, Bejuu banche yi yibe be kɔɔ Pɔɔ be gεεŋ be wu li
yih yi nsa-a, **13** be tee li Galio le, “Wi wuni gweninɔ le
fiiki beniiŋ le be ni be lεki li Nyɔ-ɔ lε dze yimi yi chichi
yi nuuŋ yε si nchi weki kε.” **14** Pɔɔ dza le yɔ, Galio dza
kween li Bejuu baa le, “Bejuu woo yεŋ, bee le fiee fini ni fi
nuuŋ ffee fi bifi fi wi wuni fε, mɔɔ nuuŋ nchi wumu wu
wu bondε, kε bee mi ŋkan shéŋ le n'yike ffee fi ne tiiti. **15**
Se nuuŋ le, si ffee fini ffee neε nuuŋ bitechine kii jé bε
bukoonj mɔɔ bεnchi bεne, nachε yεŋ beŋ beŋ. ε bε nyε
ntε nsaa fini ffee kε.” **16** Si wu kweeŋ lε, se kooŋ bε be
bo li yih yi nsa-a. **17** Se be bεchu dza be lε li Sostene wu
tε nuuŋ te kikoo ki yih yi nlεke li Nyɔ-ɔ, be too wu li yih
yi nsa-a limfwe. Galio se ti mεεŋ ki kwi ffee fe kε. **18** Lεjnj
lεlu, Pɔɔ se tuu tsi Kɔrεŋ bee beniiŋ bε kimbeenche-ε li jo
ŋgee li, tuu dza she be, se bee bε Prisilia mɔɔ Akwila lε
le yih yi li dzɔɔ le be gεεŋ Silia. Fε be tε dzεti Sεŋkriya
fε be tε le le yih yi li dzɔɔ li, Pɔɔ mu kikoo kii chini wu
tε gεε li Nyɔ-ɔ. **19** Le be ni be giingi, be buti Efishεŋ,
Pɔɔ she Prisilia bee Akwila fe, gεεŋ ffee nuuŋ li yih yi
nlεke li Nyɔ-ɔ yi Bejuu li, yɔ li Bejuu li lu. **20** Be lεke le
tuu tsi bε be jo ŋge, faanj. **21** Se nuuŋ le, le ni dzεti, tee li
bee le, “Ngii ŋkaari mbε le beŋ fe Nyɔ fi.” Le tee lε, se lε
le yih yi li dzɔɔ li dza Efishεŋ. **22** Le yih yi li dzɔɔ gεεŋ
bo Kasaria, Pɔɔ bo, yεε gεεŋ yesi kintaashε ki beniiŋ bε
kimbeenche-ε Jerosaleŋ se dza bɔɔ Antiok. **23** Tsi fe, mfi

kiingi, kaari dza denji keti li bimbe bi Galashanj be Flija, kanjisi shéñ yi benniñ be kimbeenche-e be le. **24** Wi wu Juu wumu tè dza be Efisheñ bukoonj bwee nuun le Apolo, be tè bie wu Alekesanda. Tè nuun wi wu tè kii n'yøru, kii te Kinjwaati ki Nyɔ-o bujøj. **25** Be tè tifi wu be Dze yi Taa tiifi, se yuusi be ntiife kii Jiso, tiifi benniñ tsaaj. Se nuun le, te kii nee nuun fíee fi Jøøj tè tiiti lisi benniñ li dzøo. **26** Si tè be Efisheñ, bechi tiifi benniñ li yih yi nléke li Nyɔ-o nchenu siñ. Prisilia bee Akwila woo si tiifi le, be se dzø wu, be gëeñ be naanyé li wuu bujøj si Dze yi Nyɔ doonchi. **27** Apolo dza beeché le gii lenchi gëeñ kimbe ki Akeya. Beniñ be kimbeenche-e be Efisheñ se fi wu, be tséε Kinjwaati li kintutu ki benniñ be kimbeenche-e be Akeya be leki le ke wu fesi be fi wu. Gëeñ bo fe, fi benniñ be kimbeenche-e bujøj, benniñ bani nuun be Nyɔ tè doonche shéñ yi dzeenj li bee yi fe be gëe shéñ li Jiso-o. **28** Tè techini be Bejuu yeti li bee gbanaa, nuun ye bitechinc bi didi ke, yeki be, doonchi be le Kinjwaati ki Nyɔ-o le Jiso nuun kinsofu ki Nyɔ tè kaaché.

19 Tè nuun mfi wu Apolo tè nuun Koreñ, Pøø tè dzø dze yi lenti lenti le bimbe bi tè denji le-e, fesi Efisheñ. Le fesi fe, ñej kintutu ki benniñ be kimbeenche-e bamu, **2** bii li bee laa, “Fiana yi Waanj tè be li be-eñ mfi wu ne tè gëe shéñ li Jiso-o ni?” Be tuu le, “Te meεñ baa saa ki woo ke le fíee fimu nuun le Fiana yi Waanj li ke.” **3** Pøø bii laa, “Ef fi nuun le, be se tè lii beñ li dzøo kii la?” Be se tuu le, “Be tè lii bee li dzøo biki si Jøøj tè tiiti.” **4** Pøø se tee li bee le, “Jøøj tè lisi benniñ li dzøo, le fi doonche le be fiiki baa shéñ yibe, tè tiiti le be beñ nuun li wi wu bee le wuu jinj

wi wu tè tiiti ki wu wulu tè nuun Jiso.” **5** Beniiŋ bɛlu woo si Pɔo tee lε, bε se lii be li dzɔo nuun li bukooŋ bu Taa Jiso-o. **6** Pɔo gεe tsan li bee, Fiana yi Waan se bε li bee. Be se dza be yeti jé yibe tè kii ye ke, be tuu be tiiti li beniiŋ li biee bi be wuki Nyɔ tiiti. **7** Beniiŋ bɛlu tè nuun wi si yoofi ntsə bɛfe. **8** Pɔo nuun nee Efisheŋ, giŋgi li yih yi nlεke li Nyɔ-o, li kii tεe li, yeti li beniiŋ li lu nchenu nsij. Bee be techini biee, gwenini le fε le be berj ffee fi tiiti kii bumfɔŋ bu Nyɔ-o. **9** Beniiŋ bamu se temi bikoo be faan mbeenche, be se yeti jé yi bifi le beniiŋ lii kii Dze yi Taa. Pɔo se shε be, dzɔ kintutu ki beniiŋ bε kimbeenche-ε, bee be gεeŋ nuun li yih yi nlaanche yi Tirantu-u, se yeti li bee lu jo chi. **10** Pɔo tè fe le li biya bife. Se nuun le, Bεjuu mɔɔ Begrik bεchu bε li kwεeŋ wu Eesha wulu se woo jε yi Taa. **11** Pɔo tè nuun, ε Nyɔ feti wu le ni feti bintewa bi biee lε, nuun biee bi wondini bimfimu. **12** Be tè dzeti nee mɔɔ nuun ffee ffee fi li wu-u bwinj si fi nshεŋgε fi ndu-u, mɔɔ nuun ndu ye yi nime, ε be gεeŋ be koŋ wi wu chigɔŋ lu, mwε se temi, ε nuun wi wu kemi Fiana yi tii li wu-u bwinj, yi bo. **13** Bεjuu bamu bε tè shiiŋ be dεŋgi be busi mfíee yi bifi li beniiŋ li, be tuu be dza be gwenini nteenyε bukuoŋ bu Taa Jiso-o li mbusu fiana yilu-u. ε wi dza tuu tee li Fiana yi tii le, “Mbusoŋ we li bukuoŋ bu Jiso wu Pɔo tiiti.” **14** Beniiŋ bε tè mɔnchi ffee filu tè nuun mfomenyaŋ, be tè nuun bɔɔŋ bε Skefa wu kikoo ki bεte muntofi ki Bεjuu lε. **15** Fiana yi bifi dza yi bii li bee laa, “Ykii Jiso, ykii tè Pɔo, ε berj baŋ?” **16** Wi wu Fiana yi tii yilu te nuun li wu-u bwinj se jiŋ we li beniiŋ bɛlu-u, gɔɔri be fεkwiiŋ, be ta yŋgweti be bo li yih yi wi wulu-u, tij bilelu bε bibaa

bwiŋ kichu. **17** Bejuu bε Begrik bechu bε tε tsiiŋ Efisheŋ
woo kii ffee filu, be cheŋ. Beniiŋ se guundi bukooŋ bu
Taa Jiso-o be giŋgi limfwe. **18** Beniiŋ ŋge bε tε saa be
nuuŋ beniiŋ bε kimbeenchε-ε tε bεε be tiiti biee be tōčhi
mɔɔ biee bi li kijibε-ε bi be tε feti. **19** Bamu ŋge bε tε feti
mfiŋ, banchε biŋwaati bi bee bi mfiŋ, be bε bε bi, be tŋŋ
le beniiŋ lii. Be fa kwa wu biŋwaati bilu kwikwi, wu bo
munini mu ncherere bənchuki mbaanshiŋ. **20** Se nuuŋ le,
biee bini fε le je yi Taa le li shén yi beniiŋ li be bunga, yi
saŋgε yi gεεŋ limfwe limfwe. **21** Le ni tuu nuuŋ lejŋ
ləlu, Pɔɔ ŋεŋ le gii gεεŋ Jerosaleŋ le ε giŋgi lɔɔ, ka dze
bimbe bi Masadonya bε Akeya. Tε tuu tiiti le, “ŋgiŋgəo
ke mi ŋgεεŋ mi mbo Jerosaleŋ nni ŋkemi te le ŋgεεŋ mbo
Lom.” **22** Se tuu saa tŋŋ beniiŋ bεfε, Timəti bee Erastu
bε tε fii wu, be gεεŋ limfwe Masadonya. Se shε tuu tsi
Eesha niiŋ. **23** Le ni nuuŋ nεε li mfi wulu, kpe dza bεchi
Efisheŋ kii Dze yi Taa nuuŋ ye wu didi kε. **24** Wi wu tendi
gwe wumu tε nuuŋ fe, bukooŋ bwee nuuŋ le Demetruš,
tε shiiŋ tendi biee bi bosini yih yi muntofi yi nyɔ yi bε
teenyi le Atəmi. Nime chini tε shiiŋ chi bεε bε kwa li li
beniiŋ bε tendi gwe-ε nuuŋ ye wu didi kε. **25** Demetruš se
biee konchε beniiŋ bε tε tendi gwe bechu mɔɔ beniiŋ bε
ti nindi ŋwaani chini nime, be taashe. Se tee li bee le,
“Beŋwaanεŋ, ne kεe le nime chini te ŋeti baa kwa li chi-i
ŋge. **26** Ne ŋingi baa ne tuu ne wuki ffee fi fibwεε fi Pɔɔ
fini feti. Denŋəo tiiti le benyə bε bε feti bε tsan̊ ti nuuŋ
ye bε nyɔ kε. Wu feɔ le, wu fiiki bufii bu beniiŋ le feni
Efisheŋ ŋge, se tusəo fikisi bu beniiŋ bε Eesha bechu be
beenchi li wu-u. **27** ŋiŋgəo le nime chi sεŋ chini gii chi

kemē bukoon bu bifi. Se tε ba lε kwaasinj, yih yi muntofi
yi nyɔ yi nyɔŋja yi chεεŋ yi Atemi gii yi to fiee fi yee. ε fi
ka lε, ke bε nyε baa buya li nyɔ yi nyɔŋja yi bε bundi Eesha
kwikwi, kikoo ki nshe kichu bundi tε yi.” **28** Si bεniiŋ
bεlu tε woo lε, shεŋ tɔŋ be. Be bεechi be dzεŋgi, be tiiti
le, “Atemi wu Efisheŋ nuuŋ nyɔ yi nyɔŋja.” **29** Kiton kilu
kichu se saangε. Kimbanche ki bεniiŋ le ki tε taashε ki
se lε li yih yi Gayɔŋ bε yi Aristaku, ε tε nuuŋ bεniiŋ bε
Masadonya bε tε dengi bee bε Pɔɔ, be chee be, be gεεŋ
bε be li yih yi bε ti kemē nshewu fe bε feti mɔɔ sɔɔŋ fe.
30 Pɔɔ weki le lε gεεŋ limfwe li kintutu kilu, bεniiŋ bε
kimbeenche-ε faaŋ. **31** Bεniiŋ bamu bε nɔŋja bε nɔŋja bε fe
bε kemē kwεεŋ bε tε nuuŋ nsáŋ yee, be tuu be tuumi nton
li wuu, be sooŋ bɔ le kiiŋ ni mɔŋ tɔmi kikaa lu kε. **32**
Kintutu ki tε banche fe kεε se dza ki lake. Bani dzεŋgi
fini fiee, baa dzεŋgi fιεε fiee. Bεniiŋ ηge tε mεεŋ mɔɔ
kikεε kε fiee fi bε tε banche fe kii fi kε. **33** Bεjuu se dzo
Alεkesanda be bε bε wu li kintutu ki bεniiŋ le limfwe,
bεniiŋ bamu ηεŋ be se bεechi le kiiŋ fiee fe. Se tuu chiti
bεniiŋ bε kibεnε le ku bε kimfime kee. **34** Bεniiŋ bεlu
kεε le Alεkesanda nuuŋ wi wu Juu, be tuu be mεeshi be
dzεŋgi be giŋgi limfwe je mumkpan, be tiiti le, “Atemi
wu Efisheŋ nuuŋ nyɔ yi nyɔŋja.” Be tε wan lε, gεεŋ bo
bεntan bε mfi bεfe. **35** Le wi wu ntsewu wu fe kintsii kilu-
u tuu dza chi be, be se chikε bε n'yɔru. Se bii li be laa,
“Bεniiŋ bε Efisheŋ, wi wε lu wu kii yε le ε bee bε Efisheŋ
fεni bε kemē yih yi muntofi yi nyɔ yi Atemi mɔɔ tεtε chi
nyɔ chi tε we liwe ni? **36** Si wi nuuŋ yε lu wu nuuŋ tεchε
fini fiee kε ni, bee nuuŋ ne shee fine nshiij, ne yoomfi yε

ke. **37** Nε bε baa bε bεniij bani feni be mεeŋ ki yi-i ffee li yfh yi bεnyo ke, ke le be yo jé yi bifi kii nyo yiseŋ yi chεeŋ yini nsiŋ. **38** E Demetrus be bεniij bee kεmi nsa be wi, ke jo yi nsa yee lu yibe nuuŋ be gεeŋ be ηεŋ bεniij be sek i bεnsa bee be saa. **39** E ffee fimu nuuŋ lu fi yeki fini fi ne weki, ke be gii be biche le fi-i lenti fe kinshewu ki bεte kitonj. **40** Ntiitoo ni kife ηiŋgɔɔ le ffee fini gii fi lii bee li ηkweŋe le tεebeŋ bεchi baa kpe. E fi ka le, te te kεmε ffee fi shaanj fi be nuuŋ be tuu ke.” **41** Le yo le, se tee kintutu kilu saanje.

20 Le kpe wu tε nuuŋ Efishεŋ we ma, Pɔɔ se teeŋ kintutu ki bεniij be kimbeenche-ε, tifi be, yesi be se dza ηgenu Masadonya. **2** Le gεeŋ, dende bimbe bi le bichu, kaanjgi shεŋ yi bεniij be kimbeenche-ε bujɔŋ, se danse gεeŋ Griis, **3** tsi fe kii tεe. Le dza le gii gεeŋ le le yih yi li dzɔɔ li gεeŋ Silia, se woo le Bejuu nyi baa kii wu le dze, se ηεŋ le fi dzɔɔŋ le kaari to lijiŋ dze Masadonya. **4** Tε deŋgi bee be Sopata ηwane pilu wu Beera, mao Aristaku be Sekundu be tε bo Tesalonya, mao Gayɔŋ wu Dεlbi, mao Timɔti, mao Tichiku be Tufimu be tε nuuŋ bεniij be Eesha. **5** Beniij bani se gεeŋ limfwe be tεŋgi tεe Pɔɔ Towa. **6** Tsɔnɔ chi Kibele ki be mεeŋ ki gεe ke kishee le ke tε ka, te le le yih yi li dzɔɔ Filipi, le jo ka tij, te chiinde be Towa, fe te tε tsi fe jo mfomenyaanj. **7** Le ni nuuŋ jobε chi ηkosi chi li fuu li, tεe kintutu kilu tε banche yih yiseŋ le fεmfo-o le te boyε kibele. Si Pɔɔ tε nuuŋ le gii bo dza fe buwoo, se bεchi yeti li bee, dεemi tefε chee chi gεeŋ chi bo butuu kintikinti. **8** Te tε nuuŋ lenti le kiji ki yih yi lewe, fe bin'wofu te bεndi le ηge. **9** Soone wi wumu wu bukoonj tε nuuŋ le Yutiku tε

shee le fwii wu yi-ih. Tè dza bëchi liiti si Pɔɔ te giingi
nεε limfwe be n'yøru le. Chilefe tè kɔɔ wu, se dza fe we
lckwiij, fe tè nuuŋ biji bi yi-ih biteetu mbεεchε fckwiij,
be shee be dzɔ wu, ε wu kwi kituŋ. **10** Pɔɔ shee gεεŋ
guumε le wu-u lewe, koke wu tee li benniij li le, “Nε boo
ke yi ke, mεεŋ o lu.” **11** Le Pɔɔ kaari miri le kiji ki lewe
kεε, boote kibele ji, se tuu bëchi biee bi tefc be be nsiij
butuu woo, se dza. **12** Benniij se dzɔ səəne wi wε be koo be
wu fkuuŋ mεεŋ yon, shén se dεŋ be tsəəŋ. **13** Te tè dza
te le yih yi li dzɔɔ, te gεεŋ Aso, si Pɔɔ tè seesε le ε le le te
gii te dzɔɔ wu. Tè tee le, kife tè weki le dende nuuŋ kwiij.
14 Le te taa li bee li Aso, te dzɔ wu le yih yi li dzɔɔ, tεε be
se gεεŋ te bo Mitileŋ. **15** Te dza fe le yih yi li dzɔɔ, butuu
bo buwoo, te fesi li Kios lichiŋ te ka, le bu tuu bo buwoo,
te fesi Samo, te tuu te ka, le bu wuutɔɔ, te le Militu. **16**
Te tè dende ni, te wεεŋ dze Efishenj kife Pɔɔ tè weki ye
le lεε mfi Eesha ke. Te giingi tsekε tsekε laa nuuŋ nεε
nuuŋ Jerosaleŋ jobε chi Tsənə chi Pentekɔ-ɔ le. **17** Le te
le Militu, Pɔɔ tuumi ntɔŋ li bete kintaashε ki benniij be
kimbeenchε-ε be Efishenj le be be be ηεŋ wu. **18** Le be be,
tee li be le, “Nε kii si ntse wεŋ tè nuuŋ tεεbenj mbεεchε
jobε chi ηkosi chi ntè ntəmi bikaa li nshe yi Eesha-a. **19**
Ntè shiiki yi yεŋ, nindi li Nyɔ-ɔ be musu le lii. Nse ntuu
ηεŋ bεŋge le dzé ηge li si Bejuu te biindi bikaa le mi jiŋ.
20 Nε kii baa nεε si ntè ntiifi beŋ gbanaa, ntuu ndεŋgi
ntiifi li yi-ih li yi-ih. Ntè mεεŋ ki nyikε ke ffee fimu fi
nuuŋ fi fi beŋ ke. **21** Ntè ntεe nεε nuuŋ ffee fiumkpaŋ li
Bejuu li, mɔɔ li benniij be nuuŋ ye Bejuu ke, ηkwengi le be
fiiki shén yibe, be to be Nyɔ, be gεε shén li Taa wuseŋ wu

Jiso Krai. **22** Dëeni, yike yëŋ ne woo, ḥgiingga Jerosaleŋ nuuŋ nee si Fiana yi Waan tee li mi, ḥkii ye laa ε la fi gii fi ka bε mi le ke le. **23** Fiee fi ḥkii kwaa nuuŋ le, bitsii bichu bi mi ḥka li bi-i, Fiana yi Waan tiiti nee li mi le ncha bε ḥge tēŋgōo mi limfwe. **24** Se nuuŋ le, ḥŋgi ye ntse wëŋ le we ffee ke, fuki le mëeshi nime chi Taa Jiso tè nyε li mi, chi nuuŋ le ni fenjisi ntoŋ wu dzeen kii shéŋ yi dzeen yi Nyɔ doonche li beniij li. **25** Li dëeni, yike yeeŋ ne woo, ḥkiio le wi lu li be-en̄ lenti wu t̄e be tuu tè tiiti kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ mëeŋjø naa ḥyεŋ bushi bweŋ ke. **26** Nse mgbeŋgōo ntiiti li be-en̄ bεŋ le, ε wumu li be-en̄ lenti la dëeni, ke ḥkemi ye tsaj fe wu-u ke, **27** kife ntuu mëeŋ ki nyike ke ntefu beŋ ffee fichu fi Nyɔ weki ke. **28** ε ne she, ne bichi fe bikoo binε mao fe kintutu ki beniij be kimbeenche-ε be nuuŋ si nsháŋjø, be Fiana yi Waan gεε le ne ni ne bichi. Ne nuuŋ biŋkiiche nsháŋjø bi kintutu ki beniij be Nyɔ-ɔ ki tè go be ḥgɔŋ me ḥwani-i. **29** ḥkiiø le mfi wu mi ntsoŋ bikaa li be-en̄, bembəŋku be t̄eemi gii be le li kintutu kinε-ε lenti, be tè tsaa wi wu be gii be kɔ̄ ke. **30** Beniij bamu gii be bo nee li beŋ lenti, be ni be yεŋgi be kintutu ki beniij be kimbeenche-ε, be chiiti, be tusi li kintutu kibee. **31** Se nuuŋ le, nee bichi yεŋ ne kiimi le, li biya bi biteetu, mi ntiføo beŋ bechu butuu mao fənshaŋ be dzøo le lii. **32** Nse nyεo beŋ dëeni li tsaj yi Nyɔ-ɔ mao li je yee yi nuuŋ kii mfiε wu Nyɔ li beniij li. Je yini ye yi nuuŋ yi fe se ne ni ne kuu, ke se ne keme kimbe fe kintsii ki Nyɔ gεε li beniij be yi fe le ε bee kibetee. **33** Nti mëeŋjø saa ki ndzeŋ ke kwa wu wi mao nuuŋ ndú yi wi ke. **34** Ne kii baa bujɔŋ le ε tsaj yεŋ yini yi ntè nindi ffee fichu fi t̄e kintutu keŋ

te tè Kɔŋgisi **35** Li biee bichu ntè ndoonchi benj le wi kəmi
le ni nindi bujɔŋ se fii bəniiŋ be ŋge, ŋkiimi si Taa Jiso tè
tee le, ‘Kineetinę ki ŋge nuun ki wi wu nyee bunyee, yeki
wi wu fii bufie.’’ **36** Le Pɔɔ mæshi n'yɔru lε, bee be se toŋ
núŋ fekwiij bɛchu, be lɛke li Nyɔ-ɔ. **37** Be dza be waŋ kwe
be dii, be koke Pɔɔ be nyɔchɛ wu be tee le be shɛ baa. **38**
Fiee fi tè ge le be ni be dii ŋge ni, tè nuun je yi Pɔɔ tè yo
le be mæŋ yɛ be tuu be ŋɛŋ bushi bwee kɛ. Be se chine
wu be geeŋ be bo fe gii le le yih yi li dzɔɔ li.

21 Tee be Pɔɔ tè yesi be, te se dza fe tè lenchi le yih yi li
dzɔɔ li tsaanj, te fesi Kos. Le bu woo, te geeŋ Lodes, le tè
dza fe, te geeŋ Patara. **2** Le te bo fe, te ŋɛŋ yih yi li dzɔɔ
yimi yi tè giŋgi Fonisha, te se le le te geeŋ. **3** Le te ŋɛŋ
Saaplu, te shɛ wu le kibene ki kimɛse-ɛ, te se ka te geeŋ te
bo Tayɛ, kweŋ wu Silia fe yih yi li dzɔɔ yilu tè nuun le yi
gii yi buu biee. **4** Te gɔɔŋ bəniiŋ be kimbeenche-ɛ, tee be
tsi jo mfomenyaanj. Fiana yi Waŋ fe, be tifi Pɔɔ le kiiŋ ni
mɔŋ ŋgenu Jerosaleŋ kɛ. **5** Le tee be te tsi, jobɛ be chi
kɔchɛ chi te dzeti, te se dzo dze. Be bɛchu mɔɔ bukeŋ be
bee mɔɔ bɔɔŋ, chine bee be bo li kiton kilu be geeŋ be
busɛ li ŋgemi yi dzɔɔ yi nyɔŋa-a, tee be toŋ núŋ fekwiij,
te lɛke li Nyɔ-ɔ, te yeeshe yi. **6** Se te le le yih yi li dzɔɔ li,
be to lijiŋ li bela be bee. **7** Te se dza Tayɛ, te dzo dze, te
geeŋ te bo Toləmay. Tee beŋwaanɛŋ be kimbeenche-ɛ yesi
yi, te tsi jobɛ chimumkpaj. **8** Le bu woo, te dza, te geeŋ te
fesi Kasaria, te geeŋ li yih yi Fili wu tè deŋgi tiiti je yi Nyɔ,
se tee be tsi. Fili wuni tè nuun wi mumkpaj li kintutu ki
beniiŋ be mfomenyaanj be be tè buu baa. **9** Te kəmi bɔɔŋ
be bukeŋ bənɛɛ, be ti mæŋ saa ki kɛɛ ke bunij kɛ, be

tè shiiŋ be tiiti bəniiŋ biee bi be wuki Nyɔ tiiti. **10** Tε tè nuuŋ fe jo ŋge, wi wumu wu tè shiiŋ tiiti biee bi wuki Nyɔ tiiti tè dza Judiya bɔɔ bɛ fe bukoon bwee nuuŋ le Agabu. **11** Le bɛ ŋɛŋ bee, dzɔ kitsaa ki Pɔɔ lε, kaŋ bikaa biee bi wu wu Agabu mɔɔ bibenū biee lu, se tee le, “Fiana yi Waan̄ tiiti yε le ε nεe ni si Bejuu bɛ Jerosaleŋ gii be kaŋ wi wu kemi kitsaa kini ni, be nyc wu li tsan̄ yi beniiŋ bɛ nuuŋ yε Bejuu ke.” **12** Le te woo lε, bee bɛ beniiŋ bechu bɛ tè nuuŋ fe lɛke Pɔɔ le kiij ni geen̄ Jerosaleŋ ke. **13** Se tuu le, “Ε fi la fi nε gii le? Nε kii yε le nε dii baa ni shéŋ yεŋ s̄eesi ni? Mεεŋ̄ ki nachε ke kwaa le nle li yih yi ncha-a Jerosaleŋ ke. Mi nachɔɔ te le ŋkwi le kii bukoon bu Taa Jiso-o.” **14** Si dze tè mεεŋ̄ ki nuuŋ lu le te fe le fiiki mbeechε we ke lε, te chikε, te tee nεe le, “Fi nuuŋ si Taa wεki.” **15** Le jo ka, te banchε biee bisen̄, se te yεki Jerosaleŋ. **16** Beniiŋ bɛ kimbeenchε-ε bamu bɛ Kasaria se yεε te bɛ bee, be dzɔ bee tεε be te gεεŋ̄ li Menasɔŋ̄ yih fe te tè nuuŋ le te gii te tsi. Menasɔŋ̄ wuni tè nuuŋ wi wu Saaplu, tè nuuŋ wumu lenti le beniiŋ bɛ tè saa be gεε shéŋ̄ li Jiso-o. **17** Le te fesi Jerosaleŋ beniiŋ bɛ kimbeenchε-ε bɛ fe fi bee bujɔŋ̄. **18** Le bu woo, tεε bɛ Pɔɔ la ŋka lε Jeen̄ li, bete kintaashε tè nuuŋ te fe bechu. **19** Pɔɔ yesi be, se naanyε fieu fihu li bee fi Nyɔ fe li beniiŋ bɛ nuuŋ yε Bejuu ke keti li nime chee chi te nindi. **20** Le be woo lε, be bɛchi be yɔɔnchi Nyɔ. Se nuuŋ le, be dza be tee li Pɔɔ li le, “ŋwaan̄εŋ̄, biche ɔ ŋɛŋ̄ si Bejuu gεε shéŋ̄ li Jiso li bɛnchuki li bɛnchuki. Se nuuŋ le, be baa lε, be mεεŋ̄ be lemi li bɛnchi bɛ Mɔɔsε mkpaan̄, **21** be tee baa bee kii wε le ɔ den̄gɔɔ ɔ tiifi Bejuu bɛ tsiiŋ li tεεŋ̄ yimi le be chine li bɛnchi bɛ Mɔɔsε-ε, ɔ tiiti le kiij be

ni be sseeti baañ dzoo kε, bε le kiiñ be ni be biki ntse wu li kween wuseñ ke. **22** Si fi fieε le be gii be kεε nεε le o bεεo lε, te gii te geen dεeni? **23** Te gii te tee we ffee fi o gii o fe. Te kemi baa beniiñ feni bεnεe be fe baa nchini be Nyø. **24** Dzoo be, nεε be ne gεen ne tsootse bikoo binε, o soonj ffee fchu fi be kemi le be soonj le be gεen be mu bikoo bi bee. Oo fe le, beniiñ bechu kε le o kichoo bεnchi be Møøse, ke biee bichu bi be tiiti kii we tè nuun yε cheenj ke. **25** Fi kii beniiñ bε kimbeenche-ε be nuun yε Bejuu kε, te dzø baa ntaj te tsεε Kinwaati te tuumi li bee le kiiñ be ni be jii biee bije bi be fe muntofi lu li bεnyø-o kε. Kiiñ be ni be jii ηgøñ me nya-an kε. Kiiñ be ni be jii nyāñ fuki yi be sse ηgøñ bo siñ kε. Kiiñ be ni be kemi ffee fi fere be bukwεe kε.” **26** Bedεeni, Pøø se dzø beniiñ belu, le butuu woo bee be gεen be tsootse bikoo bi bee. Pøø se gεenj li yih yi muntofi, tee jobε chi jo yi ntsootse bikoo gii yi ma, be se fe muntofi li bee wi mumkpanj mumkpanj. **27** Le jo yilu ni yi mεε, ε yi tè nuun mfomenyaan, Bejuu bamu be tè dzeti Eesha be ηεñ Pøø li yih yi muntofi-i, be kunse kintutu ki beniiñ le le be køø wu, **28** be tundi kitata be tiiti le, “Beniiñ be Isεlεε, fi yeeñ bee. ε wi wuni wu deñgi tiifi biee bibifi li beniiñ li, li bintsii bichu-u kii kween wuseñ be bεnchi be Møøseε møø kii yih yi muntofi yini. Wu se mεeshøø wu dzø beniiñ be nuun yε Bejuu kε, wu bε be be li yih yi muntofi feni, wu biifi bintsii bi wuuti bini.” **29** Be tè tiiti le, kife be tè ηεñ si Pøø deñgi fe kintsi li bee Tufimu wu wi wu Efisheñ. Be se tè beechi le Pøø leo be wu li yih yi muntofi-i. **30** Kitata kilu tè fe kitoñ kichu sseεε, beniiñ letini be bεε fe. Be cha Pøø, be chee wu be

bo be wu li yih yi muntofi-i, mfwaa mumkpaŋ, be se fa bigoo. **31** Be wəki le be wo Pɔɔ, ntoŋ wulu le le bintooŋ bi bəte bikoo bi bəniiŋ be nchi-i be Lom le Jerosaleŋ kwikwi shanshɔɔ. **32** Se dza mfwaa mumkpaŋ, dzo bəniiŋ be nchi-i be bikoo bimu bi bintutu bi bəniiŋ be nchi-i, bee be letc be bɔɔ le. Le bəniiŋ ŋeŋ bəniiŋ be nchi-i ε te kikoo wu bəniiŋ be nchi-i nuuŋ fe, be se chike nsoŋu Pɔɔ. **33** Te Kikoo wu nchi wulu se be kɔɔ Pɔɔ, tee le be kaŋ wu be bəncha befε. Se bii li be laa, “Wuni nuuŋ noo? Wu cho nuuŋ la?” **34** Fe bəchi nduŋu, bani wəndi fini, baa wəndi fieε. Tè məεen ki gbeεŋ ke le woo fiee fi ka ke. Se dza tee le be dzɔ Pɔɔ be yεε be wu fe la wu bəniiŋ be nchi-i. **35** Bəniiŋ be nchi-i baa se dzɔ wu, le be ni be yεki fe dze yi be tè wa bitoo li be too Pɔɔ bu towu, kifε kintutu kilu tε fuuti lejij. **36** Ki tè biki le ki wəndi le, “Bε məeshi be wu.” **37** Si be tè lii be Pɔɔ fe la wu bəniiŋ be nchi le, leke te kikoo wu bəniiŋ be nchi we le, “Nnuuŋ ntee fiee li we ni?” Le woo ni, bii li Pɔɔ li laa, “Fi nuuŋ le o kii je yi Grik ni? **38** ε neε we wi wu Ijip wu tè be bəchi kpe be bikoo bi kweεŋ le mfi wumu, banche kintutu ki bəniiŋ le bənchuki bəneε be tè woyε bəniiŋ bee be gεεŋ be nuuŋ litɔɔ ni?” **39** Pɔɔ tuu le, “Nuuŋ wi wu Juu, be tè bie mi Taasu kweεŋ wu Silisha, Taasu nuuŋ ye kitοŋ ki yee ke. Mintemii, nyε neε mi dze n'yo li bəniiŋ bani-i.” **40** Se te kikoo wu bəniiŋ be nchi wulu tuu nyε wu dze le yo. Pɔɔ se leŋ fe be tè wa bitoo bi dze feε, chi bəniiŋ be kibεnε. Be chike be n'yɔru, yo li bee le jé yi Hiburu li le.

22 “Bətaa mɔɔ bəŋwaanεŋ, yike yεεŋ ntaj kikoo keŋ li be-enj limfwe.” **2** Le be woo si tuu yeti nuuŋ le jé yibe yi

Hiburu li, be meshi be chij ni nshiij. Pɔɔ tee le, **3** “Nnuuj wi Juu, bε tε biε mi Taasu kwεεj wu Silisha, bεdεeni bε se kii baa mi Jerosaleŋ feni, ntε nlaanche Kijwaati li tsanj yi Gamaliya. Tε bøseyi wu tiifi mi bεnchi bε bεtaa bεsεj, nse nlemoɔ te li fiee fi Nyɔ-o mkpaanj nεε si bεj bεchu bε nuuj feni bεj. **4** Ntε shiij mbiindi bikaa le bεniij bε biki Dze yi Taa li, mfeti le bε woyε be, ηkeeti bukεεj bε bunij ntumisi li yih yi ncha-a. **5** Fini nuuj fiee fi kikoo ki bεte muntofi bε bεniij bε sεki kwεεj kii waanj. **6** be bε tε nyε mi birjwaati le ηgεεj le bεrjwaanεj bεsεj bε nuuj Damako. Se ηgiingi le ηkɔɔ bεniij bε biki Dze yi Taa, ηkanj be, mbε bε be Jerosaleŋ bε nyε be ηge. **7** Si ntε ndenjgi mbεc ntsεkε nle Damako si le fεnshaanj li kintikinti, kij'wofu kimu ki nɔŋa dza ki lebi liboo, ki shee li mi-i bwij. **8** Η'we fekwiij, η'woo si jε yɔ li mi-i le, ‘Sɔɔ, Sɔɔ, o biindi bikaa le mi-i jiŋ kii la?’ **9** Mbii le, ‘Taa, ε we noo?’ Je yilu tuu le, ‘ε mi Jiso wu Nasare, ε mi wu o biindi bikaa le wu jiŋ.’ **10** Beniij bε ntε nuuj tεε be ηεj kij'wofu kilu, bεdεeni, be tε mεεj ki woo kε jε yi wi wu tεε wu yeti we kε. **11** Ntuu mbii le, ‘Taa, ε la fi ηgii mfe?’ Yi tuu li mi-i le, ‘Dzatse we, o le o gεεj Damako, bε gii bε tee we le nime chichu chi Nyɔ nachε le o niŋ.’ **12** Ntε ndza fe, ε kin'wofu kεε fe mi nyεε, bεniij bε tεε be te gii tε denjgi baa se tsetsi mi butsεtse, be le be gεεj bε mi Damako. **13** Wi wumu tε nuuj Damako wulu, bukoonj bwee nuuj le Ananiya, ε tε gbeŋgi guundi Nyɔ, giki bεnchi bεsεj, Bejuu bεchu bε tε nuuj le piεti wu. **14** Dza be ηεj mi, lenj li mi lichinj tee li mi-i le, ‘Sɔɔ ηwaanεj, kaari o ni o ηiŋgi biee.’ Nεε li mfi wulu le, nse ηkaari ηiŋgi biee, nse ηεj

te wu wu Ananiya. **14** Tee li mi-i le, ‘Nyo yi betaabesəŋ
tsaa ye we kituŋ le o kee ffee fi yi kɔŋgisi, be le o ŋɛŋ Wi
we wu nime wu Tsaaŋ, o woo n'yɔru wu buti li kimfime
kee li. **15** O gii o naa o nuuŋ wi wu tiifi kii wu, o ni o tiiti
li benniŋ bechu-u ffee fi o ŋɛŋ be fi o woo. **16** Si fi fies
dɛenii ni, o mɛenii o tuu o tɛŋgi nuuŋ la? Dzatsə we be lii
we li dzɔɔ, be tsootse bibifi bio, si o leki li Taa li le.’ **17**
Ntuu nto lijiŋ Jerosaleŋ le ntuu ni nleki li yih yi muntofi
i, ffee fimu si kiffee dza fi be le mi-i. **18** Nse ŋɛŋ Taa le ffee
filu, tee li mi-i le, ‘Bake o dza Jerosaleŋ feni tsɛke kife
benniŋ be feni nuuŋ te benj ffee fi o tiifi kii mi ke.’ **19** Ntuu
li wuu le, ‘Taa, be kii baa bujɔŋ le ntɛ nshiiŋ nleyi li yí yi
nlekte li Nyo-o, ŋkɔɔyi benniŋ be gee shéŋ li we, ntuki be.
20 Mfi wu be tɛ wuu Fitifiŋ wu tɛ tiifi benniŋ kii we, ntɛ
mbgenji nuuŋ fe mfɛeffi. E mi wu benniŋ be tɛ wuu wu tɛ
buushɛ ndú yibe, be nyɛ li mi ŋkɛmi.’ **21** Taa tuu tee li mi
le, ‘Dzatse feni, kife ntundɔɔ we nuuŋ mfiŋ li benniŋ be
nuuŋ ye Bejuu ke.’ **22** Si Pɔɔ tɛ gii tiiti benniŋ yiki, si
n'yɔru wuni tɛ buti le wu-u wa ni, be se bɛchi be wɛndi
lewe ŋge, be tiiti le, “Be lee ŋwaani fini finiŋ bulɛsu li
nshɛ yini-i. E wi wu nuuŋ ni nuuŋ we ke.” **23** Si be tɛ
dzeŋgi le, be sɛesi ndú yibe, be lendi kibɔŋ liwe. **24** Se te
kikoo wu bikoo bi benniŋ be nchi tuu dza we tee li benniŋ
be nchi baa le be dzɔɔ Pɔɔ be geeŋ be wu fe la wu be, le be
gɛɛŋ be fiaamfie wu, be bii biee li wu, se tee ffee fi fe
Bejuu se tuu be wɛndi wu ni. **25** Be se geeŋ be wu be kanj
wu, be dza le be fiaamfie wu, Pɔɔ bii li kikoo ki kintutu ki
benniŋ be nchi kimu ki tɛ lemi fe laa, “Nchi beenchi le be
fiaaŋ wi wu Lom be mɛenii ki saa ke nsa we ke ni?” **26**

Kikoo ki kintutu ki bennij be nchi wulu woo le, dza gεεŋ
ŋεŋ te kikoo wu be, tee li wuu le, “O weki le mɔnchɛ nuuŋ
la ni? O kee le wi wuni nuuŋ wi wu Lom.” **27** Le te kikoo
wulu woo le, se gεεŋ ŋεŋ Pɔɔ bii li wuu laa, “Tee nεε mi, o
nuuŋ wi wu Lom ni?” Se beŋ. **28** Te Kikoo wulu tee li wuu
le, “Ntè ŋgo be kwa ŋge, nse nto wi wu Lom.” Pɔɔ se tuu
li wuu le, “Nnuuŋ fien wi wu Lom kibεε.” **29** Benij be tε
nuuŋ le be ni biiti biee li wuu baa se cheeki bikaa lijin
mfwaa mumkpanj. Te Kikoo wu be wε cheŋ te, kife tε tee
le be kaŋ Pɔɔ, nuuŋ wi wu Lom. **30** Te Kikoo wulu tε weki
le gbeεŋ kee fiee fi Bejuu tε kayi li Pɔɔ li. Le bu woo, tee
be fanchɛ Pɔɔ, teeŋ bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa mɔɔ
benij bechu be sekí kwεεŋ, be be, se leeki Pɔɔ be limfwe.

23 Pɔɔ toŋ lii li benij be sekí kwεεŋ baa fwiiŋ, tee le,
“Beŋwaanεŋ, li ntse we-εŋ siŋ be bo beŋ, nti mfeti nuuŋ
biee bi ŋkii le bi biee tsaaŋ le Nyɔ lii, fiee nuuŋ ye lu fi
sekí shéŋ yeŋ ke.” **2** Ananiya wu tε nuuŋ kikoo ki bete
muntofi tee li benij be tε lemi li Pɔɔ li lichiŋ le be ju wu
li kimfime kee li. **3** Pɔɔ tuu li wu le, “Nyɔ gii yi ju te we. O
bosini kimbe ki yi-ih ki be fwa ki neŋgi nuuŋ bwiŋ. O
sheeo fεe le o ni o sekí mi o biki nchi, o se tuu o bondini
nchi wulu o tiiti le be ju mi ni?” **4** Benij be tε lemi li Pɔɔ
li lichiŋ bii li wuu laa, “O gaashi kikoo ki bete muntofi ki
Nyɔ-o ni?” **5** Pɔɔ tuu le, “Beŋwaanεŋ, mbee ŋkii ye le
nuuŋ kikoo ki bete muntofi ke. Be tseε baa le, ‘Kiiŋ wi ni
tee je yi bifi kii wi wu sekí benij ke.’” **6** Le Pɔɔ biche ŋεŋ
le benij be tε nuuŋ fe tε nuuŋ bamu nuuŋ Besadusii
bamu Befarasii, se yo be je yi teεmi kintikinti ki benij
be sekí kwεεŋ baa le, “Beŋwaanεŋ, ε mi wi wu Befarasii,

nuun ḥjwaŋ wu Befarasii. Mi we feni li nsa kifε mbichi limfwe, ḥkii le biŋkwi gii bi bo li kwe-e.” **7** Si tè yø le, Besadusii bε Befarasii dza be bεchi ntsooŋ, kinshewu kilu gate. **8** Be tè tsuki le, kifε Besadusii tè shiiŋ be kweŋgi le biŋkwi nuun te naa bo li kwe-e ke, be tuu be kweŋgi le fiee fimu nuun ye lu si bεnchindaa bε Nyɔ-ɔ mɔɔ nuun fiana ke. Se nuun le, Befarasii se beenchi le bini bichu nuun lu. **9** Ntsooŋ yi tεεmi tè dza yi yεε liwe. Se bεniiŋ bε tiifi bεnchi bamu bε tè nuun li kintutu ki Befarasii lc dza be leŋ be yø bu n'yøru mkpaan le, “Tε mεεŋ baa ki ḥεŋ ffee fi bifi bε wi wuni ke.” Nuun ni nuun fiana yimi, ke nchindaa wu Nyɔ-ɔ wu bee wu yø li wuu. **10** Kweŋgi chilu se dza, chi wεki le chi to bugwe, se te kikoo wu bikoo bi bεniiŋ bε nchi wε tè chendi le semuke be dza be nshaanshe Pɔɔ bu nshaanshe li biŋkε. Se tee le bεniiŋ bε nchi-i bɔɔ fe, be lɔ Pɔɔ li tsaj yi bee, be kaari be yεε bε wu fe la wu nchi-i. **11** Le ni nuun butuu, Taa bε leŋ li Pɔɔ li lichiŋ, tee li wuu le, “Kane shéŋ. Si o teeɔ li bεniiŋ li kii mi Jerosaleŋ ε neε le si o gii o tee te kii mi Lom.” **12** Le butuu woo, Bεjuu bamu kɔɔ ntsooŋ, be chini le be nuun tè ji ffee mɔɔ nuun le be woŋ ffee fuki fe be wo Pɔɔ siŋ ke. **13** Bεniiŋ bε tè kɔɔ ntsooŋ, be chini tè yeki wi mbaanyεε. **14** Be se gεεŋ fe bεte muntofi-i bε nɔŋa bε nɔŋa, mɔɔ bεniiŋ bε sεki kwεεŋ, be tee li bee le, “Tε bɔɔ baa yi te chini le te nuun te lii ffee lεwa fuki fe te wo Pɔɔ siŋ ke. **15** Li dεεni, beŋ bε bεniiŋ bεchu bε sεki kwεεŋ tuumi ntoi li te kikoo wu bikoo bi bεniiŋ bε nchi-i, ne yεεŋ bε wu le tuu tuumi Pɔɔ le bε beŋ limfwe, le ne wεki baa le ne tuu ne biche le nsa we-e bujɔŋ. Ke fi nuun le, te

se t^{ee} wu l^e dze, ke b^e beki b^e wu, t^e se wo wu m^{ee}n^j l^e dze.” **16** Si be t^e k^o ntsoo^j wulu l^e, ^ŋwane dz^emi yi P^oo wu nyu^j woo, se g^{ee}n^j f^e la wu b^enii^j be nchi-i, tee li P^oo li. **17** Se tee^j kikoo ki kintutu ki b^enii^j be nchi-i kimu tee li ki le, “Dz^oo s^oone wi wuni o g^{ee}n^j b^e wu f^e te kikoo wu bikoo bi b^enii^j be nchi, k^em^oa f^eee le tee li wuu.” **18** Se dz^o wu g^{ee}n^j b^e wu f^e te kikoo wu bikoo bi nchi, tee li wuu le, “P^oo wu wi wu ncha tee^j mi, wu tee le ndz^o s^oone wi wuni m^be b^e wu l^e w^e-^e, le k^em^oa f^eee le tee li w^e-^e.” **19** Se te kikoo wulu tuu k^em^e wu li kibene, bee wu cheekiyi, bii li wuu laa, “E la fi o w^eki l^oo tee mi?” **20** S^oone wi wulu tuu le, “Bejuu bamu dz^o baa ntaj be tee le, be gii be tee le o beeki P^oo be limfwe li b^enii^j be sekⁱ kw^ee^j li fwaa, le b^e w^eki baa le b^e biche le nsa we buj^oj, be feti baa l^e, be y^engi b^e w^e bu y^engu. **21** Kii^j o ni ben^j k^e, kif^e b^enii^j baa lu y^eki wi mbaany^ee b^e t^{ee} baa wu l^e dze, be chini baa le be nuu^j t^e ji f^eee m^oa nuu^j le be wo^j f^eee fuki f^e be wo P^oo nsi^j k^e. Be baa d^eeni ^e be nache yi kitu^j, be t^engi baa nuu^j f^eee fi o gii o tee.” **22** Se te kikoo wu bikoo bi b^enii^j be nchi-i wulu se tee le s^oone wi wulu ni giingi, chinse li wuu le, si giingi ni kii^j ni f^e wi k^ee le wu tee^j f^eee filu li wu-u k^e. **23** Te Kikoo wu bikoo bi b^enii^j be nchi wulu se tee^j bikoo bi bintutu bi b^enii^j be nchi bife tee li bi-i le, “Nache y^ee^j b^enii^j be nchi gii f^ee, be biku^j gwii mfomenyaan, m^oa be g^oo^j l^e gii f^ee, ke nuu^j jobe bikaa mfomeyoofi butuu, be g^{ee}n^j Kasaria. **24** Ne nache te biku^j li P^oo li, ne dz^o wu ne g^{ee}n^j b^e wu f^e Feli-i wi wu sekⁱ f^eee m^{ee}n^j ki koo^j li wuu l^e dze k^e.” **25** Si wu tee l^e, se ts^{ee} kinwaati li wu-u ki tiiti le. **26**

“ε mi Klawdu Lisia. Ntsækəo kinjwaati kini li wε wu Feli
ŋgəmina. N'yeešhəo li wε-ε. **27** Bejuu tuu be kəo wi wuni
be tuu be weki le be wo. Mi ɻwoo le nuuj wi wu Lom, təe
beniij bej be nchi tuu tε le fe, tε lə wu li tsaj yi bee. **28**
Ntuu ɻ'weki le ɻ'woo ffee fi be seyi kii wu, nse mbəo be
wu fe beniij be bee be seki kwəεŋ li. **29** Le be bichi lə,
mi ɻεŋ le biee bi be seyi kii wu biee nuuj bitechine kii
benchi be bee, se mεεŋə fe ke ffee fi nuuj be wo wu buwo
ke le bc lii wu li yih yi ncha-a kε. **30** Wumu tuu tee mi
le Bejuu bamu kəo baa ntsoorj le be wo wi wuni, mi se
ntuumi wu li wε mfwaa mumkpaŋ. Mi nteeo te li beniij
be seyi biee li wu le be be ɻεŋ nuuj wε, be tee ffee fi
be kəmi be wu.” **31** Beniij be nchi-i baa se dza be fe si te
kikoo wu be tə tiiti, be dzo Pəo butuu, bee be gεεŋ be bo
Antipati. **32** Le butuu woo, beniij be nchi be tə denji be
bikaa chine Pəo li tsaj yi be tə denji le bikuŋ le be ni be
giingi be wu limfwe, se be kaari be to lijin fe la wu be. **33**
Be gεεŋ be fesi Kasaria, be nyε kiŋwaati kεe li ŋgəmina,
be nyε te Pəo li tsaj yee li. **34** Se fi kiŋwaati kilu teenj, bii
li Pəo li laa wu bo kimbe ki la le. Le woo le Pəo nuuj wi
wu Silisha, **35** se tee li wuu le, “Ngii n'yike nsa wa mfi wu
beniij bo be nee be kəmi nsa fesi feni.” Se tee be dzo Pəo
be gεεŋ be gεε wu le ntə wu Hera, be kiichi wu.

24 Le jo bo tij, Ananiya wu kikoo ki bəte muntofi be
beniij bamu be seki kwəεŋ, məo Tətulu wu tə gbeεŋ wu
laanche nchi, be bəo be gεεŋ Kasaria. Be gεεŋ be ɻεŋ Feli
wi wu seki, be gεε nsa wube kii Pəo li wu mfwae. **2** Be teenj
Pəo, Tətulu bechi kayi biee kii Pəo, tee li Feli-i le, “Wi
wu nyəŋa, mbeεŋgii wε li kwəεŋ wuni mbe mbochu bej,

nuuŋ kii nsawu wa wu dzeenj, biee fiiki biɛɛ ŋge li kwɛɛŋ
wuni nuuŋ li tsaaŋ ya-a. **3** Beniiŋ bechu wuki baa bujɔŋ
ŋge be tuu be fii bumfɔŋ bwo li bintsii bichu-u mfi kwi. **4**
ŋ'weki ye le mbiifi mfi wa ŋge ke, nlɛkɔɔ le ɔ yike nɛɛ
niij, ɔ woo ffee fi te gii te tee. **5** Te ŋɛŋ baa le wi wuni we
wi wu ffee. Denjɔɔ shiishi kpe li Bejuu li, li kikoo ki nshe
kitchu. Se nuuŋ te te kikoo wu kintutu ki be teenyi le ki
Nasare. **6** Te weki te le biifi yih yi muntofi se te kɔɔ wu. **8**
ɔ bii biee bini li wi wuni, ɔ woo li wu biee bichu bi tɛ
tiiti kii wu bini.” **9** Si Tetulu tɛ tee le, Bejuu bechu beŋ be
kurisi le biee bini bichu biɛɛ nuuŋ cheɛŋ. **10** Se ŋgɔmina
maa li Pɔɔ li le yɔ. Se kweeŋ le, “ŋkiiɔ le ɔ saa we bensa li
kwɛɛŋ wuni li biya ŋge. Nse ŋ'wukɔɔ bujɔŋ le nlen taanj
be kikoo keŋ li we lii. **11** ɔ dza ɔ biiti, ɔ gii ɔ woo le jo
mɛɛŋ ye ka yoofi ntsɔ faa si ntuu n'yee Jerosaleŋ le li yih
yibe yi kintaashe **12** Bejuu tɛ mɛɛŋ ki ŋɛŋ ntɛchini biee
tee wi ke, be tɛ mɛɛŋ ki ŋɛŋ te le ntɛ ŋkosini benniŋ li yih
yi muntofi, ke li yih yi nlɛke li Nyɔ-ɔ, ke li bintsii bimu li
kito-oŋ ke. **13** Be kemi ye ffee dududu fi nuuŋ fi doonche
le ntɛ fe biee bini bi be kayi kii mi bini ke. **14** Mi mbeŋɔ
fini li we-ɛ lii, le nlɛki li Nyɔ-ɔ yi betaŋ bɛsɛŋ mbiki Dze
yibe teenyi le yi bifi. Mbeenchoɔ nuuŋ li biee bichu bi
nuuŋ le Kinwaati ki bɛnchi be Moɔse-ɛ mɔɔ bi nuuŋ le
Birwaati bi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ. **15** Mbichɔɔ limfwe li
Nyɔ-ɔ nɛɛ si benniŋ bani bichi, le benniŋ bechu, be dzeenj
mɔɔ be bifi gii be bo li kwe-e. **16** Nɛɛ le, nse ŋgwениnɔɔ
mfi kwi le ni ntsiŋ ntse wu tsaaŋ be Nyɔ mɔɔ be benniŋ,
le kiiŋ ffee nuuŋ lu fi nuuŋ fi ni fi sek̄ mi li shéŋ yɛŋ ke.
17 Fi ffee biya ŋge si ntɛ ndza Jerosaleŋ nse ntuu ŋkaari le

nyε kwa li bəniiŋ beŋ bε kwεεŋ lε, mɔɔ le mfε muntofi. **18**
Fiiŋ ffee fi be tuu be ŋεŋ mi li yih yi muntofi mfeti, nuuŋ
ε ntuu ŋkɔɔ mi ntsootse kikoo keŋ. Kiyan ki bəniiŋ lε tè
nuuŋ ye fe ke. **19** Bejuu bamu bε Eesha tuu be nuuŋ fe, ε
be bε kemi le be ni be nuuŋ feni le be tee wε ffee fi be kii
kii mi, ε nuuŋ le ffee fιεε lu. **20** ε nuuŋ ye lε ke, bəniiŋ
bani tee wε ffee fi be tuu be ŋεŋ le mi nachɔɔ, mfi wu
ntuu nleŋ limfwe li bəniiŋ bε seki kwεεŋ li, **21** fuki ffee fi
ntuu ntee bc je yi tεemli bee le, mi ŋ'wε li bee limfwe li
mfi wu wεε li nsa, kife mbeenchoɔ le biŋkwi gii bi bo li
kwe-e.” **22** Le Pɔɔ yo lε, Feli yike neε ni, ε tè nuuŋ wi wu
gbεŋgi kii Dze yi Taa, se kiri nsa wulu tee le, “Mfi wu
Lisia wu te kikoo wu bikoo bi bəniiŋ bε nchi bɔɔ wu bε,
nse nsonde nsa wune.” **23** Se tee li kikoo ki kintutu ki
bəniiŋ bε nchi kimu le ki dzɔɔ Pɔɔ ki gεεŋ ki lii wu li yi, ki
ni ki kiichi. Se nuuŋ le, le bε nyε wu dze, bε gεε nsáŋ yee
ni yi bεε yi fii wu. **24** Le jo tuu yi kiiŋgi, Feli bee Drusila
wu kwesi wu tè nuuŋ wi Juu be bε. Feli gεεŋ teeŋ Pɔɔ
bε, be se yiki ffee fi tiiti kii ŋgεεwu shéŋ li Krai Jiso. **25**
Tiiti si wi nuuŋ ni nuuŋ wi wu dzeeŋ, bε si wi nuuŋ ni
kiichi yi yee, mɔɔ si Nyɔ gii yi saa bəniiŋ. Le Feli woo lε, fi
chεenli wu ŋge. Se tee li Pɔɔ li le, “Nuuŋ o gεεŋ dεenli, ke
mi ŋkeme mfi nse ntuu nteeŋ wε.” **26** Tè tee le, beechi le
semuke Pɔɔ gii go wu bε kwa. Kii fini, se shiiŋ teenyi Pɔɔ
mfi kwi bee wu mbungi biee. **27** Se nuuŋ le, biya soon
bife. Le bε tuu bε gεε Pɔɔshu Festu li kintinde ki Feli, se
Feli tè wεki le fε se Bejuu ni be kɔŋgisi wu, se shε Pɔɔ li
yih yi ncha-a.

25 Le bo jo taa si Festu tè bëchi le ni sëki kimbe ki kwëej
lë ki Judiya, dza Kasaria yee Jërosalej. **2** Bëte muntofi bë
nøja bë nøja mao bikoo bi Bejuu lë bi kwëej lë se bë le bi
yëj wu, be se gëe nsa wu be këmi bë Poo li wu-u mfwe, be
sooñ bë li Festu, **3** le doonchë shéj yi dzeerj li be-e, fë
le bë tuumi Poo Jërosalej. Be tè feti lë ε be saa be koo
ntsooñ le be tée Poo dzetsi. **4** Festu tuu li bee le, “Poo wë
li yih yi ncha-a Kasaria, mi kibëe ñgii ni ñkarisi ntuu le li
jo yini. **5** Beniij bë këmi bunga bu nsawu bamu biee mi
Kasaria, be tee fíee fi wu chö nuuñ le, ε nuuñ le fíee fíee
lu.” **6** Le Festu tsi bee be gëej bo si jo nyaan ke jo yoofi,
se kaari bë Kasaria. Le bu woo, gëej shee li yih yi nsa-a,
tee le be bë bë Poo. **7** Le Poo fesi, Bejuu bë tè dza Jërosalej
be bë fe, be lej be këne wu, be bëchi be kayi biee ñge kii
wu nuuñ ye bi didi ke, bëdëeni, fíee nuuñ ye lu fi nuuñ be
tee le fi doonchë le wu fëo fíee fimu ke. **8** Poo taañ bë
kikoo kee tee le, “Mmëejø ki mbondë ke nchi wu Bejuu
ke dududu, ke wu li yih yi muntofi-i, mao nuuñ wu Mføj
wu Lom ke.” **9** Se nuuñ le, Festu tè weki le fë se Bejuu ni
be këngisi wu, se bii li Poo li laa, “O këngisi lò le o yee
Jërosalej le mi kibëe ñgëej nsaa nsa wa fe kii biee bini
bichu ni?” **10** Poo tuu le, “Nlemoñ feni kituñ le ñko wu
nsa wu Mføj wu Lom, ε nuuñ le feni fë be këmi le bë saa
nsa wej. We kibëe o kiiñ bujøj le mmëejø ki nchø-o fíee
tée Bejuu ke. **11** ε nuuñ le mi mbondë nchi, mi mfe te
bubië bumu bu nuuñ bë wo mi nuuñ buwo, nuuñ nte
mfaaj kwe ke. Se nuuñ le, ε fi nuuñ le biee bi bë seye li yi
yeej bini nuuñ binsee, ke wi nuuñ ye lu wu nuuñ nyë mi
li tsaj yi Bejuu bani ke. Nlekøo le nsa wej gëej limfwe fë

Mfɔŋ wu Lo-om.” **12** Le Festu woo lε, bee bəniiŋ bε bee bε tε səki bənsa baa kɔɔ ntsooŋ. Se tee li Pɔɔ li le, “Si o lɛkɔɔ le nsa wa gεεŋ fe Mfɔŋ wu Lom lε, kε wu gii wu gεεŋ fe.” **13** Le ni nuuŋ li mfi wumu lejɪŋ ləlu, Mfɔŋ Agripa bee Bəni la ŋka le Feli Kasaria le be yesi Festu. **14** Le be tsi fe jo ŋge, Festu beh nsa wu Pɔɔ li Mfɔŋ tee le, “Wumu wε feni wu Feli tε shε li yih yi ncha-a, **15** fe ntɛ ŋgεεŋ Jerosaleŋ bεtε muntofi bε nɔŋa bε nɔŋa bε bəniiŋ bε səki kwεεŋ wu Bəjuu tε bε nsa we be gεε mi limfwe be tee le ntee le wu weɔ nsa. **16** Ntɛ ntee li bee le, ntse wu bəniiŋ bε Lom mεεŋɔ ki ben le bε sonde nsa wu wi, le wu weɔ nsa, ε bε mεεŋ saa ki nyε wu dze, le leŋ lε ŋko wu nsa, limfwe li bəniiŋ bε bee be kəmi nsa taŋ bε kikoo kee li biee bi bε kayi li wu. **17** Mfi wu be bεchu tε bε feni, ntuu mεεŋ ki ŋɔɔne kε. Le bu woo, ŋgεεŋ nshee li yih yi nsa ntee bε bε wi wulu. **18** Le bəniiŋ bε bee be tε kəmi nsa baa dza be leŋ we, be ti mεεŋ ki doonchε ke chɔ yi ntɛ mbeechi le be nuuŋ be tee kii wu kε. **19** Be tε tuu be tiiti nuuŋ biee bi bitechine li wu kii dze yibe leki li Nyɔ-ɔ fe, mɔɔ kii wi wumu wu bε teenyi le Jiso wu tε kɔɔ wu kwi, bεdεeni se Pɔɔ lemi nεε le mεεŋɔ we. **20** Si ntɛ mεεŋ ki ŋkεε ke si nuuŋ le le biee bini lənti, nse mbi li Pɔɔ li laa, kɔŋgisɔɔ le yεε Jerosaleŋ se bε saa nsa we fe kii biee bini le. **21** Se tuu le gii ba li yih yi ncha-a, le ε Mfɔŋ wu gii sonde nsa we. Nse ntee le be gεε wu li yi, bε ni bε kiichi wu nsiŋ gεεŋ bo mfi wu ŋgii ntuumi wu li Mfɔŋ wu Lom.” **22** Le Agripa yikε ni, tee li Festu le, “Mi kibεε ŋkɔŋgisɔɔ nlee ŋ'woo biee bini le kifime ki wi wulu.” Festu tuu le, “O gii o bo o woo fwaa.” **23** Le bu woo, Agripa bee Bəni deŋgi be bεε bε

buchuuŋ bu nɔŋa. Bee b̄ete bikoo bi b̄eniiŋ b̄e nchi mɔɔ
b̄eniiŋ b̄e nɔŋa b̄e nɔŋa b̄e bi bito-oŋ be dende be b̄e be lε
li yih yi nl̄ek̄ li Nyɔ-ɔ. Se Festu tee le be b̄e b̄e Pɔɔ. **24** Si
be t̄e b̄e b̄e wu, Festu tee le, “Mfɔŋ Agripa, b̄eniiŋ b̄echu
b̄e nuuŋ feni, ne ŋɛŋ ba a wi wuni. ε wi wu Bejuu b̄echu
b̄eε be fiengisi mi feni mɔɔ Jerosaleŋ kii wu, be dzɛŋgi be
tiiti le ε wi wu b̄e nuuŋ b̄e gεε le ni nuuŋ lu kε. **25** Nse
mmeeŋjɔ ki ŋɛŋ le wu feə fiee fi b̄e nuuŋ b̄e wo wu kε. Si
tuu saa wu l̄ek̄ le nsa we gεεŋ limfwe nuuŋ li Mfɔŋ wu
Lom, mi nse ŋɛŋgɔ le ŋgii ntuumi wu le wuu. **26** Se nuuŋ
le, mgbeŋgi ye ŋkii fiee fi nuuŋ ntseε li Mfɔŋ wu te kikoo
keŋ kii wi wuni kε. Se nuuŋ le, nse nl̄ek̄ wu li benε lii
dεen̄i, teege li wε-ε lii kibetεε Mfɔŋ Agripa, le ne taashε le
nsa we-e, ke se ŋkemε fiee fi nuuŋ ntseε. **27** Mi ŋɛŋgɔ fi
nuuŋ ye bujɔŋ le ntuumi wi wu ncha li Mfɔŋ mεεŋ ki
ndoonačhe ke fiee fi b̄e tee le wu feə kε.”

26 Mfɔŋ Agripa se tee li Pɔɔ li le, “ε kintsi ko dεen̄i le
yɔ b̄e kimfime ko.” Pɔɔ se tsaaki kibene kee liwe, b̄echi
teendi be kikoo kee, tee le, **2** “Buri, mi ŋɛŋgɔ le ŋkemɔɔ
kishi ŋge bεŋ yani le nleŋ ntaaŋ kikoo keŋ li bushi bwo-
o, li biee bichu bi Bejuu kayi kii mi. **3** Ntiiti neε lε, kifε
mgbeŋgɔ kii ntse wu kwεεŋ wu Bejuu mɔɔ bitechne bi
be shiiŋ be kemi. Se nuuŋ le, nse nl̄ek̄ le be yike nyεεkii,
be woo fiee fi ŋgii ntee. **4** Bejuu b̄echu kii baa ntse wεŋ
mbεečhe fe nt̄e mεεŋ sɔɔnε wi. Be kii baa si nt̄e tsiiŋ li
kwεεŋ wεŋ mɔɔ Jerosaleŋ. **5** Be kii baa bujɔŋ mbεečhe
lindεeri le nuuŋ wi wu kintutu ki Befarasii, kintutu ki
gbεŋgi ki teεmi li fiee fi Nyɔ-ɔ ki yεki bintutu bimu bichu.
Fini nuuŋ fiee fi ε be kɔŋgisi le be tee, be bεŋ le ε chεεŋ.

6 Nse nlemɔɔ feni dεεni li nsa kifε mbichɔɔ limfwe, ŋkii ŋkaache wu Nyɔ tè kaache bεtaa bεsεŋ lu. **7** ŋkaache wuni nuun wu bini bisεŋ bi yoofi ntsɔ bife tεŋgi bieε, si bi lεki li Nyɔ-ɔ butuu mɔɔ fenshaaj. Buri, ε kii ŋkaache wuni wu Bejuu kemi nsa tεe be. **8** Nse mbiitɔɔ li bee mɔɔ li bεniŋ bεchu laa, fi ge la fi ne ŋjŋgi fi tεεmi le ne bεŋ le Nyɔ nuun yi buu wi li kwe-e le? **9** Mi kibεε ntɛ gbεŋgi mbeechi le ŋkεmi le mfe ffee fichu le nlεeshε bukooŋ bu Jiso wu Nasare. **10** Fini gbεŋgi fi nuun ffee fi ntɛ mfeti Jerosaleŋ. Ntɛ fi buŋga li bεte muntofi-i bε nəŋja bε nəŋja ŋkɔoyi bεniŋ bε nuun bε Nyɔ-ɔ ŋge, mfeti be li yih yi ncha-a. Se nuun le, tè nuun ye fini kwaa ke. Fε bε nuun le bε gii bε woyε be, ke ŋgii mfefi. **11** Ntɛ nyεε ŋge li bee li mfi li mfi li yí yi nlεke li Nyɔ-ɔ chichi, ŋgwεnini le be ni be yeti n'yɔru wu bifi kii wi wu Jiso. Shéŋ fuuti mi bε be ŋge, nse mbiindi bikaa le be jiŋ, ŋgiingi mbuti li bitoŋ bi tεεŋ yimi. **12** Ntɛ ndza le giŋgɔ Damako, ε bεte muntofi bε nəŋja bε nəŋja tè tsεε kiŋwaati, be nyε mi buŋga. **13** Buri, le ni ŋgiingi tè nuun fenshaaj kintikinti, ntaa ndza ŋεŋ si kiŋ'wofu kimu dza ki lebi liboo ki wuuti ki yεki jobε, ki shee li tεe bεniŋ bε tεe be te tè dεŋgi. **14** Tε dza te weyε fεkwiiŋ bee bεchu, ŋ'woo si jε bii li mi le jé yi Hiburu le, ‘Sɔɔ, Sɔɔ, o biindi bikaa le mi jiŋ kii la? O fetɔɔ ni, o juti nuun yi ya, si sɔmbwaa wu nime wu juti yi li kimbaaj ki tee le.’ **15** Nse mbii laa, ‘E we noo Taa?’ Tuu le, ‘E mi Jiso, wɔɔ biindi bikaa le wu jiŋ. **16** Dza o leŋ we. Ffee fi fε se mi mbuse le wε lii nuun le ntsaa wε si wi wεŋ wu nime, se o ni o tiifi biee bi o ŋεŋ bεŋ bε bi mεεŋ nse doonche li wεε. **17** ŋgii mfi we li tsaj yi Bejuu mɔɔ bεniŋ

li be nuuŋ ye Bejuu kε, nuuŋ be be ŋgii ntonj we lε bee. **18**
O gii o gεεŋ o gwiye lii yibe, o buu be li kijibε-ε, o leeki be
li kin'wofu, be se bo li tsanj yi Satanj, be to be Nyɔ, be gεε
shéŋ li mi, Nyɔ feeki bibifi bi bee. Be se kεmε kimbe fe
kintsi ki benniŋ be wu fe le ε bee.’ **19** Buri, si fi tε keti neε
ni, nse mfe neε si tε tee li mi liboo. **20** Nse mbεchi ntiiifi
Damako, nse ndza ŋgεεŋ Jerosaleŋ. Mbεchi ndengi li nshe
yi Judiya chichi mao tεεŋ chichi yi tε nuuŋ ye yi Bejuu kε,
ntiifi be le be fiiki shéŋ yibe, be to benniŋ be Nyɔ-ɔ, be ni
be feti tε nuuŋ biee bi doonchi le be fiiki baa shéŋ yibe
kituŋ. **21** Fiee fiee fi tε fe Bejuu kɔɔ mi li yih yi muntofi-i
be wεki le be wo mi. **22** Se nuuŋ le, Nyɔ se fii mi nsiiŋ be
bo bεŋ. Se nlemao feni ntiiifi li benniŋ be nɔŋa-a mao be
ntεŋ. Se fiee fi ntiiifi nuuŋ neε fi Mɔɔse be bentomfɔŋ be
Nyɔ-ɔ tε tiifi le fi nuuŋ fi ka. **23** Be tε tiiti le, kinsofu ki
Nyɔ tε kaache kεmi le ki be ki ŋεŋ ŋge ŋge, se ki nuuŋ wi
wu ŋkosi li mbochu li kwe-e, ki doonche kin'wofu li Bejuu
li mao li benniŋ be nuuŋ ye Bejuu kε.” **24** Si Pɔɔ tε gii
teendi be ki kikoo kee giingi limfwe lε, Festu dza wan lεwe
ŋge le, “Pɔɔ jetɔɔ bu jeru. Laanche wa wu ŋge wee dza we
wu fe ojeti nuuŋ bu jeru.” **25** Pɔɔ tuu li Festu le, “Njeti ye
ke wi wu nyɔŋa. Fiee fi ntiiiti nuuŋ cheεŋ, nse ntiiitɔɔ be
bufii bweŋ fe. **26** Ntiiitɔɔ li Mfɔŋ gbanaa ni, kife be kii baa
le biee bini tε keti ye le munyiikɔɔ li kε, fimu nuuŋ ye
lu fi be tε kii ye kε. **27** Buri, mao be bεŋ baa li biee bi lε
Binwaati bi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ? ŋkiiɔ le be bεŋ baa.” **28**
Mfɔŋ Agripa bii li Pɔɔ li laa, “O beechi le o nuuŋ o fiiki mi
nto wi wu Krai li mfi niij li ni?” **29** Pɔɔ tuu le, “Dεεŋ li mfi
fi niij li, kε li mfi wu ŋge lee, nleke wεŋ li Nyɔ-ɔ nuuŋ ye

li wε kwaa kε. Wi kwikwi wu nuuŋ feni bεŋ wuki si ntiti, fiiki tε to si mi, fuki nεε bεncha bani kwaasirj.” **30** Mfɔŋ dza we, bee ŋgominā mɔɔ Bεni bee bεniiŋ bε bee be tε shee fe baa dza we tε. **31** Be bo, be yeti be be le, “Wi wuni mεεŋjø ki fe ffee fi bε nuuŋ bε wo wu buwo kε, kε le bε gεε wu li yih yi ncha-a kε.” **32** Mfɔŋ Agripa se tee li Festu le, “Bee nuuŋ yε le wi wuni ni mεεŋjø ki lεke ke kituŋ le nsa we gεεŋjø fe Mfɔŋ wu Lo-om kε, bee bε chine li wu-u.”

27 Bε tε nachε le tεe Pɔɔ lε yih yi li dzɔɔ tε gεεŋjø Itali, se bε tuu bε nyε Pɔɔ bee bεniiŋ bε ncha bamu li tsaj yi Julɔ wu tε nuuŋ kikoo ki kintutu kimu ki bεniiŋ bε nchi bε Mfɔŋ wu Lo-om. **2** Tεe be lε lε yih yi li dzɔɔ yi dzeti Adamitum yi tε nuuŋ le yi gii yi ni yi giingi yi geeyi li bintsii bi li ŋgemε yi dzɔɔ li, kimbe ki Eesha. Aristaku wi wu Tesalonya, kwεεŋjø wu Masadonya tε nuuŋ te bε bee. Tεe be se dza ŋgenu. **3** Butuu woo, tε fesi Sidɔŋj, se Julɔ doonchε kirkɔŋgise li Pɔɔ li, chine wu le gεεŋjø le nsaj yee yi li kitoŋ li, le yi ni yi fii wu bε ffee fi weki. **4** Se tε kaari tε lε lε yih yi li dzɔɔ fe, tε dza ŋgenu, mbaandze tε bε tusi bee lijiŋ, se tε wεεŋjø dze yi kwεεŋjø wu Saaplu wu dzɔɔ kintikinti, wu se barangi mfiee yilu. **5** Tε gεεŋjø te lenchi dzɔɔ yi nyɔŋya yi nuuŋ li kwεεŋjø wu Silisha bε kwεεŋjø wu Pamfila lichiŋ, se tε fesi li kitoŋ ki Mila-a, ki li kwεεŋjø wu Lisa-a. **6** Se kikoo ki kintutu ki bεniiŋ bε nchi-i kεε ŋεŋjø yih yi li dzɔɔ fe yi tε dza Alekesanda yi giingi Itali, biee buu bee, gεε lε yεε li. **7** Tε dza fe, tε dengi wεε li jo ŋge li, tε liingi se tε fesi li kitoŋ ki Sinidu lichiŋ. Si mbaandze wε ti mεεŋjø ki be-εŋ le tε gεεŋjø limfwe tsaaj ke lε, tε se ya tε baanshi dze yi Klet kwεεŋjø wu dzɔɔ kintikinti, wu barangi

mbaandze wε, tε se ka Samoni kintsii ki te tè gεεŋ te le dzəɔ yi li kwεεŋ wulu. **8** Se tε ba nεε te baanshi te tuu li ŋgemε yi dzəɔ li, te tè bε te liŋgi bu liŋgise se te gεεŋ te bo bintsii bi bε teenyi le Woon wu Dzəɔ yi Shiiŋ, ε wu tè nuuŋ li kiton ki Lasa lichiŋ. **9** Si te tè saa te biifi mfi le dze ŋge le, Jobε chi Nəŋja chi Mfekise Bibifi tè ka kituŋ, nuuŋ mfi wu mfiee yi tεεmi, Pɔɔ se nyε ntifi li bəniiŋ be li yih yi li dzəɔ baa le, **10** “Bətaa, ŋiŋgəɔ le mbəechε feni ŋgenu limfwe, ndəndε wu tεebəŋ gii bee, kinla gii ki nuuŋ lu, ki nuuŋ te nuuŋ nεε ki biee bi le yih yi li dzəɔ li kwaa ke, bəniiŋ gii be kwiye nεε te.” **11** Se nuuŋ le, kikoo ki bəniiŋ be nchi tè mεεŋ ki bəŋ ntifi yi Pɔɔ ke, woo fiee nuuŋ li te kikoo wu yih yi li dzəɔ be te yih yi li dzəɔ. **12** Si ŋgemε yi dzəɔ yilu tè mεεŋ ki dzəɔŋ ke le be ni be nuuŋ fe li mfi wu mfiee yi tεεmi wεε ke, bəniiŋ ŋge se fəfi le fi dzəɔŋ le bε gεεŋ limfwe, bε mɔŋ laa nuuŋ be fəsi li ŋgemε yi dzəɔ yi Fonik le, yi nuuŋ li kwεεŋ wu Klet wulu, le tε le mfi wulu fe. Woon wu dzəɔ yilu te bichi dze yi wewe wu tuu wu bichi te dze yi kwiiŋkwiiŋ le jobε sechi. **13** Mfiee yimi tè dza yi yεki dze lite ni wεε, bəniiŋ be yih yi li dzəɔ le baa bεechi be beečhi le be kεmε baa fiee fi be wεki. Be se buu kifase ki yih yi li dzəɔ, be se ŋgiŋgi li dzəɔ, be tuu nεε li ŋgemε li ŋgemε Klet wulu. **14** Kiŋkuŋku ki tεεmi ki bε teenyi le, “Ki kimbe ki kibene ki kimese le jobε tεti,” ki dza li kwεεŋ wulu, ki shee li dzəɔ. **15** Si ki shee le, ki ju yih yi li dzəɔ se dze ti mεεŋ ki nuuŋ lu yi gεne li ki ke, be se chine li yih yi li dzəɔ yilu-u, kiŋkuŋku kilu too ki giŋgi bε yi. **16** Tε ba te giŋgi le, te gεεŋ te ka kwiiŋkwiiŋ li kwεεŋ wumu wu ŋkwεŋ, dzəɔ kintikinti wu bε teenyi le Kawda.

Kwεεŋ wulu tè banjε bee mfiee yilu, tε se bεchi tε gwenini le tε yεεki ḥgo lε yih yi li dzøø li. **17** Le tε yεki wu, tε kaŋ ḥgo wulu bε bekuu kii ni shaanshε, tε giingi tε chəndi le yih yi li dzøø gii yi taa yi gεεŋ yi ju yi li kwεεŋ wu Saatis, li bikumu bi mfwεε bi nuuŋ li dzøø. Be se shiiki ndu yi mfiee, be chine le yih yi li dzøø li yi giingi lε yi-i bø. **18** Si kinjkuŋku kilu tè tεemi nεε ki giingi lε, le butuu woo, be se bεchi be buushi biee le yih yi li dzøø li, be lendi li dzøø. **19** Le butuu bo buwoo, se bεniŋ bε yih yi li dzøø li baa buushε biee bi li yih yi li dzøø li be lonyε li dzøø le be bø. **20** Jo tè ka ḥge yi tε tè mεεŋ ki ḥenj jobε ke muntsøŋ ke, kinjkuŋku buki nεε nuuŋ ye ki wεε ke, se tε kεε le fiseŋ ma fiee le mbochu lu mεεŋ ye ke. **21** Si bεniŋ tè tsi jo ḥge nje ffee siŋ lε, Pøø dza kiiŋgi leŋ limfwe, tee le, “Bεtaa, tuu nuuŋ le ne woo li mi le tε ba Klεt, bee tε kεmε-ε ḥge wuni bε kinla kini ni ke. **22** Se nuuŋ le, nlekøø le ne kεmε shéŋ, kife wi wumu li berj li nuuŋ te la ke, ε nεε yih yi li dzøø kwaa yi gii yi la. **23** Ntiitøø ni kife Nyø yi kεmi mi, yi nleki li yi, bee yi toŋ nchindaa we butuu bu bεŋ wu bε wu leŋ li mi lichiŋ, **24** Wu tee li mi le, ‘Pøø, kiiŋ o ni cheŋ ke. o kεmi løø leŋ limfwe li Mføŋ wu Lom. Biche o ḥenj, Nyø doonche ye kijkøŋgise li wε kituŋ, yi fε le wumu li kintutu ki bεniŋ bε nεε be nuuŋ le yih yi li dzøø li bani nuuŋ te la ke.’ **25** Se nuuŋ le, bεtaa, kane yεŋ shéŋ. Mi ḥgeεø shéŋ li Nyø-o le ffee fi yi tee li mi gii fi ka nεε si yi tee. **26** Si fi nuuŋ lε, yih yi li dzøø kεmi ye le ju yi li kwεεŋ wumu wu dzøø kintikinti.” **27** Le bε bo jo yoofi ntøø naa, kinjkuŋku mεεŋ nεε ki ndungi bε bee li dzøø yi nyøŋa yi Adaya. Le ni nuuŋ si butuu kintikinti lε, bεniŋ bε nindi lε

yih yi li dzəɔ̄ li dza be beeche le semukε be buti baa li nshe lichiŋ. **28** Le be fiche dzəɔ̄ si yi sechi bε kuu wu be tε shiŋε ffee lu, be ŋεŋ le yi yε bεntaŋ mbaamfieε. Le be kiŋgi limfwe niŋ, be tuu be fiche, be ŋεŋ le yi to yε kituŋ bεntaŋ yoofi ntsə bεtiinu. **29** Be se bεchi be chendi le nuuŋ yih yi li dzəɔ̄ ju yi li bimba-aŋ, be se shiiki bifasu bineε li dzəɔ̄ lejŋ le yih yi li dzəɔ̄ li, be se leki le butuu woo kwaa. **30** Beniiŋ be nindi li yih yi li dzəɔ̄ li baa tε dza be wski le be letε be bo le yih yi li dzəɔ̄ li, be se shiiki ngo wε li dzəɔ̄, be bεchi be yεŋgi le be wεki baa le be shiiki bifasu limfwe li yih yi li dzəɔ̄ li, li dzəɔ̄. **31** Pɔ̄ se tee li kikoo ki beniiŋ be nchi mɔ̄ li beniiŋ bee li le, “ε beniiŋ bani mɔ̄ le be bo le yih yi li dzəɔ̄ yini-i, kε mɔ̄ nuuŋ wi mumkpaŋ li beŋ nuuŋ tε bo lu kε.” **32** Se beniiŋ be nchi-i baa soome bεkuu bε be tε soote ŋgo baa, be se chine le ni deŋgi li dzəɔ̄ li liwe giŋgi. **33** Le butuu bεchi ŋ'wofu, Pɔ̄ leke beniiŋ bεchu le be ji biee, tee le, “Bεŋ yaa jo yoofi ntsə naa yi ne baa li chεnε, ffee mεεŋ ki le-ε le bene wa kε. **34** Nse nlekɔ̄ le ne ji ffee, se yih yine to beŋ fe. Nuuŋ yi mumkpan tε la li wi fa kε.” **35** Si wu tee le, dzə kibele, nyε kiyɔ̄oni li Nyɔ̄-ɔ̄, boote bεchi jii le beniiŋ bεchu lii. **36** Be se kaŋ shéŋ be bεchu be ji biee. **37** Bee bεchu bε tε nuuŋ le yih yi li dzəɔ̄ li tε nuuŋ wi gii fεε kitsɔ̄ gwii mfomenyaan ntsə busɔ̄. **38** Beniiŋ bεchu tε ji biee be fukε, be se buu giŋ yi tε nuuŋ le yih yi li dzəɔ̄ li, be lɔŋ li dzəɔ̄ le be fe le wu fuute. **39** Le butuu woo, le bukaka yene, beniiŋ be nindi li yih yi li dzəɔ̄ li tε kii yε kintsi kilu kε. Se nuuŋ le, be se ŋεŋ kibwan, ε ki gεεŋ nsiŋ ki bo li mfwεε, be ŋεŋ le be mɔ̄nchε yih yi li dzəɔ̄ le yi le yi gεεŋ

yi tsı li mfwee melu li njeme yi dzoo li. **40** Be se soome bifasu bi shee bi geenj li dzoo, be tuu be kaari be fanchebekuu be be te sooye biti bi be ti fiki yih yi li dzoo lu, be yeeki te ndu yi mfiee limfwe se mfiee le le, yi tuu yi kiiŋgi yih yi li dzoo yi geenj le kibwa-an kilu. **41** Se nuuj le, le giingo, ju yi li kikume ki mfwee li dzoo. Se kimbe ki yih yi li dzoo ki limfwe le ki finde limfwe ki ba ki te tuu le ki seesse ke. Se dzoo juti kimbe ki lejiŋ ki shaanshi. **42** Beniij be nchi se dza be weki le be woye beniij be ncha-a bechu le kiiŋ wumu li bee ni dza tande dzoo bo let e ke. **43** Se nuuj le, kikoo ki beniij be nchi te weki le ki soo Poɔ, se faan le kiiŋ be ni fe le ke, tee ffee le beniij be kii tandise dzoo saa be seri li dzoo, be tande be bo li bukaka kwɛ, **44** se kijke ki beniij le ni ki biki li bijke bi bimbache, ke li binshaanshe bi yih yi li dzoo li. Bedeeni se te dend e te fesi li bukaka wi meenj ki la ke.

28 Si te te fesi wi meenj ki laa ke le, te woo le be teenyi kintsii kilu le Maata, kweneenj wulu nuuj dzoo kintikinti. **2** Beniij be li kweneenj wulu doonche kijkongise li bee li, nuuj ye ki didi ke, be fi bee, be kuke wi te woensi, kife dzaaj te bechi yi bee mfiee guti bee. **3** Poɔ dza banche ngaŋ le kuke, ε fifaa te nuuj li ngaŋ yilu linti, wi yuuse wu fe fi se bo, fi nuj kibene kee fi shiŋe lu. **4** Beniij be li kweneenj wulu ngenj si fi shiŋe li kibene kee li le, be bechi be tiiti li yih yibe le, “Wi wuni we nuuj wi wu woyi beniij. Wu kifoo wu bo li dzoo, bedeeni, nyɔ yisenj koo ye wu, gii kwi.” **5** Se nuuj le, Poɔ se seesse fifaa filu fi we fe wi, ffee fimu meenj wu ki ge ke. **6** Beniij belu se təŋgi, be beechi le yih yi Poɔ gii yi bechi yi ni yi muchi, ke le gii taa dza

we kwi. Be se taaj be taaj nsij, be ɳεŋgε le ffee mεεŋ
fieε ki ge wu kε, be dza be fiiki mbeechε wu be, be dza be
kwengi nuuŋ le, “Wi wuni we nuuŋ nyɔ yimi.” **7** Wi wu
səki fe tè kəmi yɛh yee nεε tsəkε fe te tè nuuŋ. Bukooŋ bu
wi wulu tè nuuŋ le Publu. Fi bee, tεε tsi be wu jo taa,
bichi lε bee li bujɔŋ. **8** Fi ka le te Publu wulu tè gimi be
chigɔŋ chi kinkeŋke mao mfwamfu ɳgɔŋ. Pɔɔ se tuu gεεŋ
fe tè gimi, ləkε li Nyɔ-ɔ, gεε tsaj li wu bwiiŋ wənchε wu.
9 Le fi ka lε, bəniŋ be li kwεεŋ wulu bechu be tè kəmi
chigɔŋ bəchi be bεε Pɔɔ se wənchi be te. **10** Be se bəchi be
nyεε bee biee ɳge. Le te ni te dzəti fe, be tuu be bε
biee bichu bi te tè wəki be gεε lε yih yi li dzəo li. **11** Te lε
lε yih yi li dzəo li te giŋgi, ε te tè tsi Maata kwεεŋ wu
dzəo kintikinti wεε, kii tεε. Yi yi li dzəo yilu te nuuŋ yi
Alekesanda be teenyi yi le Benyɔ be Maaŋ, ε yi tè nuuŋ li
kwεεŋ wulu yi tεŋgi le mfi wu mfiee yi tεεmi yilu ka. **12**
Te se gεεŋ te bo li ɳgemε yi dzəo yi li kitɔŋ ki Silaku, te
tsi fe jo taa. **13** Le te dza fe, te gεεŋ te fesi li ɳgemε yi dzəo
yi li kitɔŋ ki Legium te tsi fe. Butuu woo, mfiee bəchi yi
yɛki dze lite, te dza te giŋgi, le bo jo faa, te fesi li ɳgemε
yi dzəo yi Potoli-i. **14** Si te tè fesi fe lε, te ɳεŋ bəniŋ be
kimbeenche-ε be fe, be ləkε bee le te gεεŋ te tsi be be jo
mfomenyaan. Tεε be te tsi, se te dza te gεεŋ te fesi Lom.
15 Si te tè giŋgi lε, bəniŋ be kimbeenche-ε be Lom tè woo
le te bεε baa, be bo be denji be bεε le tεε be te bike. Be
be siŋ be bo fe Waŋ wu Apiyu, mao fe Yi yi Beniŋ be
Ndendε-ε fufini fe. Pɔɔ ɳεŋ be, shéŋ yee deŋ, nyε kiyooŋi
li Nyɔ-ɔ. **16** Te be te fesi Lom, be gεε le Pɔɔ ni tsiŋ wuu
mbiŋ, wi wu nchi kiichi wu. **17** Le jo ka taa, Pɔɔ teeŋ

bikoo bi Bejuu bi fe. Bi be, tee li bi le, “Bεηwaanεj, mi
ŋ'we li ncha ni ε be tè kɔɔ mi Jerosaleŋ be nyε mi li tsaj
yi bəniiŋ be Lom, mmeeŋ ki nchɔ-ɔ mɔɔ fiee li bəniiŋ
bəseŋ mɔɔ li ntse wu bətaa bəseŋ wumu ke. **18** Bəniiŋ be
Lom belu tè biche le nsa wεŋ, be ti mεεŋ ki ŋεŋ fiee fi
nuuŋ be wo mi kii fi ke. Be se tè wεki le be chine li mi,
19 bedεenι, Bejuu faaŋ bu faanju. Nse ntɛ ŋkεmi le nlεke
le nsa wεŋ gεεŋ limfwe fe Mfɔŋ wu Lom. Ntɛ mfeti yε
ni le ŋkεmɔɔ fiee fi nuuŋ ne ŋkɔɔ bəniiŋ beŋ lu ke. **20**
Fiee fiee fi fe mi nse nteeŋ beŋ le tεebenj tε tee biee. Mi
ŋ'we li bəncha bani ni nuuŋ kii wi wu bee bəniiŋ be Iselεc
tuu tε tεŋgi.” **21** Bəniiŋ belu tuu li wuu le, “Tε mεεŋ baa
ki kεme ke Kijwaati ki dza Judiya kii wε ke, wi wumu li
bεηwaanεj bəseŋ be dzeti fe be bεε fεni mɔɔŋ ki jisi ke
fiee kii wε, ke le tee fiee fi bifi kii wε ke. **22** Se nuuŋ le,
te gii tε kɔɔŋgi le tε woo wa mbeechε. Fi tè ka ni nuuŋ
nεε kii kintutu kini ki o nuuŋ li ki kini nuuŋ ki bəniiŋ
bənisi yi be ki bintsii bichu kii ki.” **23** Be se gεε jobε chi be
gii be be Pɔɔ yo li bee. Le ni nuuŋ booyaa, bəniiŋ ŋge
banche fe tè gii tsiiŋ, bεchi taantaaŋ gεεŋ bo le fe mfoo,
kuti fiee fichu li bee, tiiti kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ. Se tuu yeti
doonchi biee bi nuuŋ le Kijwaati ki bənchi be Mɔɔse be le
Binwaati bi bəntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ kii Jiso, gwenini le fe
le be beŋ le fiee fi tiiti fini fiee nuuŋ cheεŋ. **24** Bəniiŋ
bamu beŋ fiee fi tè tiiti, bamu faaŋ mbeenchε. **25** Be dza
be saangini bebe be buti si Pɔɔ te tuu lɔŋ je le, “Fiee fi
Fiana yi Waan tè tee li bεchaa bεne le kimfime ki ntomfɔŋ
wu Nyɔ-ɔ wu Esaya fiee tè gbeŋgi fi nuuŋ cheεŋ. **26** Yi tè
kweenj le, ‘Gεne o tee li bəniiŋ belu le, ne gii ne ni ne yiki

biee bujɔŋ bɛdɛeni nɛ tɛ woo kɛ, nɛ ni nɛ bichi biee bujɔŋ
bɛdɛeni nɛ tɛ ŋɛŋ kɛ. **27** Fi fiɛɛ lɛ, kife shéŋ yi bɛniiŋ bɛlu
dɛŋ yɛɛ. Be jiinye baa bintooŋ bi bee, be baanyɛ lii yi be.
Be fe nɛɛ lɛ le kiiŋ lii yibe ni yi ŋiŋgi biee kɛ, bintooŋ bi
bee bi woo kɛ biee kɛ, shéŋ yibe ni yi yuusi, be to lijin lɛ
mi, nse ŋ'wɔnchɛ be.” **28** Pɔɔ se mɛɛshi le, “Nɛ kɛɛ le
ntoŋ wuni wu kii si Nyɔ suuti bɛniiŋ we nuuŋ ε wu tuumi
li bɛniiŋ be nuuŋ yɛ Bejuu li kɛ, be gii be woo.” **29** [Si tɛ
kween lɛ, Bejuu bɛlu se dza be buti, be techini bi techinc
li yɔru wulu nuuŋ yɛ wɛɛ kɛ.] **30** Pɔɔ tsiiŋ nɛɛ li yi, yi tɛ
suundi bu somfu biya bife, fii bɛniiŋ bɛchu be tɛ bɛɛ lɛ
wu. **31** Fenjisi kii bumfɔŋ bu Nyɔ, tuu tiifi bɛniiŋ kii Taa
Jiso Krai, tiiti nchenu nsiŋ, wi tɛ baŋɛ wu dze kɛ.

Lom

1 ε mi Poo wu ŋwanε nime wu Krai Jiso. Nyø tè teeŋ mi le ni nnuuŋ ŋwanε Jiso wu ntoŋ, yi tè gεε mi le ni mfenjisi ntoŋ wu yi wu dzeeŋ. **2** Ntoŋ wu dzeeŋ wuni nuuŋ wu Nyø tè kaache benniŋ lu keti li bentomføŋ bee li, fi fiεε si be tè tsεε le Kirŋwaati kee ki waaj li. **3** Ntoŋ wulu nuuŋ kii ɻwani wu tè to wiwoŋ, be biε wu li kini ki Mføŋ Daafi-i. **4** Jiso Krai nuuŋ wi wu Nyø tè doonche buŋga bu yi-i li wu-u keti li tsaaŋ yi Fiana yi Waaj li le ε wu ɻwani si yi tè buu wu li kwe-e. **5** ε Jiso wu tè fe, Nyø se tsaa mi le ni nnuuŋ ŋwani wu ntoŋ, le nse mfe benniŋ be li bitoŋ bichu-u be nuuŋ ye Bejuu ke gεε shéŋ li wu-u, be ni be wuki nuuŋ li wu-u be yøonchi bukoŋ bwēe. **6** Ne baa te li kintutu ki benniŋ be Nyø teeŋ le be ni be nuuŋ benniŋ be Jiso Krai le. **7** Ntsékø kijwaati kini li beŋ bechu be nuuŋ shéŋ yi Nyø be nuuŋ Lom, yi teeŋ ye beŋ le ne ni ne nuuŋ benniŋ bee. Nyø Baa wuseŋ be Taa Jiso Krai doonche beŋ shéŋ yi dzeeŋ be tuu be nyε beŋ shéŋ yi mbεεŋgi. **8** ɻ'wékø le nsaa nyε kiyøoni li Nyø yεεŋ kii beŋ bechu li bukooŋ bu Jiso Krai, kife nshe yini chichi tiiti ye kii shéŋ yi ne gεε li wu-u. **9** Nyø yi nnindi li yi-i be shéŋ yεŋ chi kii mfenjise ntoŋ wu dzeeŋ wu kii ɻwani lemi ye lejir le nsa we-εŋ le ɻkiimi le be-εŋ mfi kwi li nlækε li Nyø-o we-εŋ. **10** Mfi wu nlækε ntuu nlækε le ε dze nuuŋ yi bo lu, nuuŋ mbe le be-εŋ dεεni fe Nyø beŋ, **11** kife ɻkøŋgisøø ŋge le ŋεŋ beŋ le nyε beŋ nya yi fiana, yi fe ne se ni ne tεεmi. **12** Fi fiεε le, te kaŋgi shéŋ yisεŋ, shéŋ yi ne gεε li Nyø-o kaŋgi yεŋ se yεŋ kaŋgi yinε. **13** Beŋwaanεŋ, ɻ'wékø le ne kεε le mi nnachøø li kiŋga-a li kiŋga-a le ŋgii mbe le be-εŋ, ε mi

nnachε ffee fimu se bangi nεe nachε wulu. Ð'wekɔɔ le
mbε se ñkεmε ñ'wechε li be-eŋ nεe si ntε ñkεmε li bεniiŋ
bamu bε tε nuuŋ ye Bejuu ke le. **14** Nime chini chi bεniiŋ
bεchu cheε mi lεwe, mɔɔ nuuŋ bεniiŋ bε nuuŋ li kweŋŋ
wu woo kitu-uŋ, mɔɔ nuuŋ bε mεεŋ li kijibε-ε, mɔɔ nuuŋ
bεniiŋ bε kεmi bufii, mɔɔ nuuŋ bε mεεŋ bibere. **15** Fiεε
nεe ffee fi shéŋ yεŋ yuusi ñge le ntifi te ntonj wu dzeŋŋ li
beŋ bε nuuŋ Lo-om. **16** Ne ni ne kii le nnuuŋ ye bε buya
li ffee fi kii ntonj wu dzeŋŋ wu wu Nyɔ-ɔ ke, kifε ε fe fc
buŋga bu Nyɔ-ɔ bu suuti wi kwikwi wu gεε shéŋ li yi-i
nuuŋ. Ntonj wu dzeŋŋ wuni saaɔ wu gεεŋ nuuŋ li Bejuu li
wu se tuu wu gεεŋ li bεniiŋ bε nuuŋ ye Bejuu ke. **17** Fi
fieε le ntonj wu dzeŋŋ wuni doonchi dze yi Nyɔ dzeti le wi
wε tsaaŋ le le yi-i lii. Fini se bεchi nsiiŋ fi gεεŋ fi ma li
shéŋ yi mwε tε gεε li yi-i. Fiεε ffee fi bε tsεε le, “Wi wu
tsaaŋ gii naa ni tsiiŋ kii shéŋ yi wu gεε li Nyɔ-ɔ.” **18** Ntiiti
ni, kifε sheŋ yi Nyɔ ti fuuti liboo bε bεniiŋ bε faaŋ yi be
feti biee bi nuuŋ ye tsaaŋ ke, kiŋge kibee ki bifi lεeshi
cheŋŋ wu kii biee bi Nyɔ-ɔ. **19** Yi fuuti ni kifε ffee fi bεniiŋ
nuuŋ bε kεε kii Nyɔ ffee gbanaa, kifε yih yi Nyɔ doonche
ye li bee. **20** Fe mbεechε, si Nyɔ tε tɔŋ nshe, bεniiŋ ñεŋ
baa biee bi yi tɔŋ, be se kii buŋga bu yi-i bu ti mεε ye ke,
be kii te si yih yi Nyɔ nuuŋ, mɔɔ nuuŋ si be ñiŋgi ye yi be
lii ke le. Bedεeni dze yimi nuuŋ ye lu yi nuuŋ be ñgɔnε le,
le be kii ye Nyɔ ke. (aïdios g126) **21** Mɔɔ si be kii Nyɔ le, be
guundi ye yi si Nyɔ ke le be ni be nyεε kiyɔoni li yi-i ke.
Nεε le be mbεechε bε bee dza baa be to bε yee. Bikoo bi
bee bi kilεrε yisε bieε nuuŋ bε kijibε. **22** Be kweŋŋi le be
kεmi baa bufii, be se to baa nuuŋ bibere. **23** Be she baa

mbonu Nyɔ yi bunɔŋja yi nuun te kwi kε, be tuu be ka be bundi nuun bənyø be be nachε be tsanj be bosini bəniiŋ be nuun be kwi, be muniij mɔɔ nyáŋ yi dengi liwe, be yi kεndi kwiij. **24** Si fi nuun le Nyɔ se chine yε be le be ni be feti biee bi shén yibe kɔngisi bi nuun biee bi nyε-εŋ, be feti le be yi yibe wi bee wi, be chɔrisi yi yibe. **25** Be shε baa chεεŋ wu Nyɔ be biki nuun binsεε, be guundi yε Nyɔ kε, be guundi be nindi nuun li biee bi Nyɔ tɔŋ yuti fε bee be guundi be nindi-i li yi-i yi nuun Kintɔmu-u. Nuun yi yi be kəmi le be ni be guundi mfi kwi ma nsij. Fi nuun le. **(aiōn g165) 26** Si be feti le, Nyɔ se chine be, yi yuuse be le be ni be feti nuun biee bi buya-a. Se Bukeεŋ gimi be bukeεŋ, nuun ε Nyɔ ti mεεŋ ki tɔŋ ke bukeεŋ le be ni be feti le kε. **27** ε neε le si bunij tè chine dze yi Nyɔ tè gεε le be ni be gimi be bukeεŋ le, yi yuusi be le be ni be gimi nuun be bunij bamu. Se bunij feti biee bi buya-a be bunij bamu. Si be feti le be tuu be dzeti ŋgε fε bikoo bi bee wu nuun kinsomfu ki binje bi bee bibifi-i. **28** Si bəniiŋ bəlu tè mεεŋ ki ŋεŋ ke le fi dzɔɔŋ le be kεε Nyɔ ke le, Nyɔ se tuu yε yi chine be le be ni be kəmi bufii bu lɔɔlɔɔ be se ni be feti biee bi be kəmi yε le be fε kε. **29** Shén yibe se nuun ε yi yisε be biee bibifi chichi chichi. Be biiti teeh, lii yεchi be, be kəmi shén yi bifi, be fuumi bimi be bəniiŋ, be woyi bəniiŋ, be gwii bugwe, be feti kimfi, be seendi biee, be konsini bəniiŋ, **30** be bifisi mεŋkoŋ mε bəniiŋ le, be baanini Nyɔ, be sεenini biee, be tεemii bikoo, be tsakisi yi, be mɔnchi biee, be tεemii bikoo be betee be bee mɔɔ bəni be bee. **31** Be nuun bibere be tε leŋ li jε yi bee kε. Be ŋwεki be bəniiŋ bamu, be keeti yε nshiiŋ li bəniiŋ li kε. **32**

Be feti le be kii nεε le Nyø kɔɔ yε yi leeki le wi wu feti bini biee kεmi le kwi kε. Se nuuŋ le, be tuu be feti nεε be giŋgi limfwe limfwe, be tuu be picti bεniŋ bε feti ŋwaani biee bilu tε.

2 Bεdeeni, wε wu sεki kinjge ki wi wumu mɔɔ o nuuŋ noo le, o kεε le o fuki yε te chɔ kε, o ni o kii le si o sεki kinjge kee le, kε o waaŋ nuuŋ yi ya, kifε wε wu sεki o fetɔɔ te ffee fi feti. **2** Te kii le ε Nyø lendi ŋge li bεniŋ bε feti biee bini-i, kε yi lendi yε le yi biki cheεŋ. **3** Nεεle wε wu sεki kinjge ki bεniŋ bε feti ŋwaani biee bini-i, se nuuŋ le wε kibεε o feti te bi, o beečhi le o nuuŋ o bo li tsaaŋ yi nsa wu Nyø-o ni? **4** Kε o ŋiŋgi yε le Nyø doonchi shéŋ yee yi dzeεŋ li bεniŋ li ŋge, yi keeti nshiiŋ ŋge, yi nuuŋ te nyεεkii ŋge ke ni? O ŋiŋgi le o beečhi le ε ffee fi ləələɔ ni? O kii yε le shéŋ yi dzeεŋ yi Nyø li wεε doonchi le o fiiki shéŋ ya kε ni? **5** Se nuuŋ le, si o faaŋ mfikise shéŋ ya ni, o fetɔɔ nεε fi teεmi fi giŋgi bu limfwe-e, fi fieε le o tondinɔɔ nuuŋ ŋge li kikoo ko-o. ŋge wulu gii naa kɔɔ wε bu jobε chi Nyø gii yi ni yi doonchi sheŋ ye yi fuuti mfi wu yi sεki bεniŋ bεchu le dze ye yi tsaaŋ li. **6** Nyø gii yi sooŋ wi mumkpaŋ mumkpaŋ biki li ffee fi mwe fe-ε. **7** Bεniŋ bε kendi shéŋ, li nime chi dzeεŋ li, wεki nuuŋ le be kεmε bunɔŋa be ŋguŋu mɔɔ ntse wu nuuŋ te naa ma kε, yi gii yi nyε ntse wu kimake li bee. (*aiōnios g166*) **8** Se nuuŋ le bεniŋ bε bichi nuuŋ le yih yi bee, be fεŋgi le be wuki yε cheεŋ kε, be feti nuuŋ biee bibifi, be gii be ŋεŋ shéŋ yi Nyø yi tɔnyi be ŋge. **9** ŋge wu nyɔŋa be ntɔnyε gii naa nuuŋ li wi kwi wu feti bubieε li mbεεchε li Bejuu li ŋgenu mbochu li bεniŋ bε nuuŋ yε Bejuu kε-ε. **10** Se

nuun le, bunøja be ñguñu mœ mbœñgii gii naa nuun li benniñ be feti kinje ki dzeen li mbœchë li ki Bejuu li ñgenu mbochu li ki benniñ be nuun ye Bejuu ke-e. **11** Fi gii fi nuun le kife Nyø ti doonchi ye chichi ke. **12** Benniñ bechu be feti bubiee be kemi ye benchi be Mœse-e ke, be gii be le li ñge mœ nuun le be kemi ye benchi ke. Benniñ bechu be feti biee bibifi be nuun le benchi lkwiiñ, be naa sekì be biki si benchi belu tiiti. **13** Fi fíe le kife Nyø nuun te dzø wi le mwë we tsaan le yi-i lii kife wukoo fíe fi benchi tiiti ke. Yi gii yi dzø wi le we tsaan nuun mfi wu mwë feti fíe fi nchi weki. **14** E benniñ be nuun ye Bejuu ke, be nuun benchi nsij, be dza be feti biee be mbœchë wube nuun biee bi nchi weki, ke be baa be nchi li yih yibe mœ nuun le be kemi ye benchi be Nyø nyé li Bejuu li ke. **15** Fíe fíe fi doonchi le fíe fi benchi weki Nyø tseé ye li shéj yibe-e. Shéj yibe teendi be le. E be feti fíe fi bifi, shéj yibe sekì be. E be feti fíe fi dzeen, shéj yibe teendi be. **16** Biee bini gii bi naa bi ka jobe chi Nyø gii yi saa biee bi benniñ bechu feti le munyiikoo li keti li Krai Jiso-o. E le si nton wu dzeen wu mfenjisi doonchi. **17** We wu teenyi yi ya le o we wi wu be Juu, o giki yi ya li benchi be Mœse-e, o wuki yi le o we wi wu Nyø, **18** be tifi baa we benchi kituñ be o kii fíe fi Nyø kongisi, o kii te fíe fi gbengi fi dzeen ñge. **19** O dzeti yi ya le e we o doonchi dze li binyee li, o nuun lambo li benniñ be nuun li kijibe-e, **20** o nachi bibere, nuun we wu tiifi benniñ be kii ye biee ke si boøj be bwi. O feti le kife benchi nyé baa we bufii buchu mœ cheen. **21** We wu tiifi benniñ le, o tifoo te yi ya ni? We wu tiifi le kii wi ni yi buyi ke, o fetoo te le ni? **22** We wu

wami le kiiŋ nyumε wi ke kwεε wi ni giiŋ be wumu ke, o
feti te le ni? Wε wu banini bεnyo, o ti yi-i nεε ffee li yfh yi
muntofi yi bee ni? **23** Wε wu tsakisi yi be bεnchi be Nyɔ-
ɔ, o ti bondini nεε bεnchi, o chɔrisi Nyɔ ni? **24** Fieε ffee fi
be tε tseε le, “Bεniiŋ be nuuŋ ye Bejuu ke ti bifisi bukoŋ
bu Nyɔ-ɔ kii kiŋge ki beŋ Bejuu le.” **25** Oo nuuŋ wi wu biki
bεnchi, ke nsefu dzoo wa kεmɔɔ mbeŋ. Se nuuŋ le, oo
bondini bεnchi, ke nsefu dzoo wu be sεε wε wulu wε kεε
be mεεŋ baa ki sεε ke. **26** ε be mεεŋ wi dzoo ki sεε ke,
mwε feti ffee fi tsaŋ fi bεnchi wεki, nuuŋ be tε dzø le be
sεε baa wu dzoo, mɔɔ be mεεŋ ki sεε ke ni? **27** Nεε le,
bεniiŋ be be mεεŋ ki sεε ke be dzø li nyan yi yenŋi bwiŋ
ke be giki bεnchi, be gii naa be fe be lii beŋ Bejuu li ŋge
beŋ ne kεmi bεnchi be be tε tseε, ne seeti bεniiŋ dzø ne
tuu ne bondini bεnchi bεlu. **28** Ne kεε le wi wu Juu wu
kibεε nuuŋ ye wi wu yenŋi bwiŋ ke. Nsefu dzoo wu tsaŋ
nuuŋ ye ffee fi yenŋi lεkuuŋ li nyan yi bwiŋ ke. **29** Wi wu
Juu wu shaŋ nuuŋ li shéŋ. Nsefu dzoo wu shaŋ nuuŋ li
shéŋ, nuuŋ mferu wu Fiana yi Nyɔ, nuuŋ ye ffee fi biki
bεnchi be be tseε ke. Wεε wi ε Nyɔ yi piεti wu. Nuuŋ ye
bεniiŋ be piεti wu ke.

3 Si fi nuuŋ le, numu wi wu Bejuu kεmi mbeŋ yεki bεniiŋ
bamu ni? Ke bujɔŋ bumu nuuŋ lu li nsefu wu be seeti
bεniiŋ dzø li ni? **2** Iiŋ, Bejuu yεki bεniiŋ le dzé ŋgee li. Fi
ŋkosi nuuŋ le Nyɔ tε nyε je ye nuuŋ li tsaj yi bee. **3** Nuuŋ
be tuu be tee le si bεniiŋ bamu ti mεεŋ ki leŋ ke li je yilu
ke le, fi ffee le nuuŋ Nyɔ te leŋ li je ye ke ni? **4** Nuuŋ fi tε
nuuŋ le ke! Mɔɔ si bεniiŋ bεchu nuuŋ be binseε le, Nyɔ
lemini nεε li je ye-e, si be tε tseε le, “Nyɔ, o ti yeti, n'yɔru

wa nuun̄ n̄ee wu ch̄eεŋ. Ḷ se yεki n̄ee tε li nsa wa-a.” **5** Se nuun̄ le ε kinj̄e kisεŋ ki nuun̄ yε tsaaŋ ke feti kinj̄e ki Nyɔ-ɔ ki tsaaŋ yenḡi buj̄oŋ, tε se nuun̄ tε tee le la? Nuun̄ tε tee le Nyɔ feti bubieε fe yi lɔŋ̄ ŋge li bee li ni? Mbiiti ni si wiwoŋ ti biiti. **6** Nuun̄ fi tε nuun̄ le ke! ε fi nuun̄ le, Nyɔ geεŋ yi se naa yi saa nshε? **7** Se nuun̄ le ε nseεyi binseε bi feti le ch̄eεŋ wu Nyɔ ni giinḡi limfwe limfwe wu bεε bε n'yokise li bukooŋ bu yi-i, bε se tuu bε sεki mi le nnuun̄ wi wu bifi kii la? **8** ε fi nuun̄ le tε se tee le, “Fi dzɔɔŋ̄ le tεεbeŋ̄ ni tε feti bubieε ke se biee bi dzeeŋ̄ se bε ni?” Tefε chini nuun̄ chi beniij bifisi mεŋkoŋ̄ mesεŋ̄ be kwεŋgi le ε bee tε tiiti. Beeyε beniij gii be naa be kεmε ŋge wu bee nuun̄ le be kεmε. **9** Te gii tε kween̄ le la dεen̄i? Bee Bεjuu yεki beniij bamu ni? ε le ke! Te ŋεŋ̄ baa kituŋ̄ le Bεjuu mɔɔ beniij bε nuun̄ yε Bεjuu ke baa li tsan̄ yi bunga bu bibifi-i. **10** Fini fieε si bε tε tseε le, “Wi wu tsaaŋ nuun̄ yε mɔɔ lu ke dududu, mɔɔ nuun̄ mumkpaŋ̄. **11** Wi nuun̄ yε lu wu kεmi bufii ke, Wi nuun̄ yε lu wu wεki Nyɔ ke. **12** Beniij bechu baa baa dzaa li Nyɔ-ɔ. Be bechu to baa biee bi yee. Wi wu feti biee bi dzeeŋ̄ nuun̄ yε lu, mɔɔ nuun̄ mumkpaŋ̄ ke. **13** Be yansi baa bεndɔɔŋ̄ be gεε kpeeŋ̄ si dzíŋ̄, nuun̄ be nuun̄ beniij bε binseε le. Tefε chi buti li bimfimu bi bee nuun̄ chi wo wi si yεŋ̄ yi fifaa. **14** Je yi kinlɔɔ bε n'yɔru wu lochi yisɔɔ li bimfimu bi bee. **15** Bikaa bi bee letini tsεkε tsεkε li ŋ'wo wi. **16** Be bifisi biee, be bεε bε ŋge li bintsii bichu bi be giinḡi li bi-i. **17** Be kii yε fiee kii ntse wu mbεεŋgii ke. **18** Be kεmi yε chεnε chi Nyɔ-ɔ li shεŋ̄ yi bee ke.” **19** Te kεe baa dεen̄i le fiee fi benchi bε Nyɔ tε nyε Mɔɔse tiiti, be tiiti li beniij bε nuun̄

lə bənchi belu ləkwiij, le kiij wi ni kəmə ffee fi nuuj
ŋgənə le ke si wi kwikwi li nshə yini gii leŋ lə Nyə lii ku
bə kimfimə kee lə. **20** Nə kii yeeŋ le, wiwon nuuj ye lu wu
Nyə gii naa yi dzəo le wə tsaanj lə yi-i lii kii feti ffee fi
benchi weki kε, kife bənchi nuuj ffee fi feti bəniij kii
biee bibifi bi be feti. **21** Se nuuj le, dəenə Nyə doonchə
ye dze yih yi dzeti wi le le mwe wə tsaanj lə yi-i lii. Dze
yilu se kəmi ye ffee fi fərə bə benchi kε. Dze yini nuuj yi
Kinwaati ki bənchi bə Məose məo Biŋwaati bi bəntomfəŋ
bə Nyə-o tè teendi. **22** Dze yi Nyə dzeti wi le wə tsaanj
le, nuuj yi biki shéŋ yi wi wulu gəe li Jiso Krai. Nyə feti
fini li wi kwikwi wu gəe shéŋ li Krai li, kife li Nyə-o wi
wumu nuuj ye chichi kε, **23** kii wi kwikwi feə bubiee wu
ləe bunəŋa bu bee nuuj wu kəmə li Nyə-o. **24** Se nuuj
le, Nyə doonchə ye shéŋ yee yi dzeen li bəniij li le yi
nye be nya yi ye le yi dzəo be le be kəmi ye findzəŋ kε.
Fini tə ka li Krai Jiso-o si tè sonde bəniij li tsaj yi ŋge-ε.
25 Nyə tè nye wu si fintofi le maanj bə ŋgəŋ mee. Maŋu
wuni tè nuuj li wi wu gəe shéŋ li yi-i. Yi tè fe maŋu wuni
le doonchə le yih yi Nyə nuuj wi wu tsaanj, kife Nyə tè
kəndi shéŋ bə bibifi bi bee bi be tè shiŋ be feti ŋkosi. **26**
Bədəenə maŋu wu tè fe wuni doonchi li mfi wu dəenə le
yih yi Nyə kibee nuuj wi wu feti biee bi tsaanj, yi tuu yi
nuuj wi wu dzeti wi wu gəe shéŋ li Jiso-o le mwe kəmi ye
findzəŋ kε. **27** Si fi nuuj lə, ffee məeŋ ffee lu fi nuuj wi ni
tsakisi yi lu ni? Ffee məeŋ ye lu ke! Fi məeŋ ye lu ke kii la?
Nuuj fi nuuj kii nime chimu chi tə nindi ni? ε le kε. Fi
lemdi nuuj li shéŋ yi wi gəe li Jiso-o. **28** ε le fi ffee lə. Tə
leeki baa le Nyə dzeti wi le mwe nuuj ye bə findzəŋ kε

nuuŋ kii shéŋ yi wu gεe li Jiso-o, nuuŋ ye kii fε feti ffee fi bənchi wəki ke. **29** Nuuŋ le Nyə nuuŋ Nyə yi Bεjuu kwaa ni? Yi nuuŋ ye tε Nyə yi bəniiŋ bε nuuŋ ye Bεjuu ke ni? Iiŋ yi nuuŋ tε Nyə yi bəniiŋ bε nuuŋ ye Bεjuu ke, **30** si Nyə ba nεe mumkpar, ε yih yi gii naa yi dzəo bəniiŋ bε bε sεe be dzóo le be kəmi ye findzəŋ ke kii shéŋ yi be gεe li Krai li nεe si yi gii naa yi dzəo bε nuuŋ bintərə le be kəmi ye findzəŋ ke kii shéŋ yibe gεe li Krai. **31** Fi se fiee le tε chine bənchi kii shéŋ yi tε gεe li Krai ni? ε le ke, nuuŋ fi te nuuŋ le ke! Fi nuuŋ le tεebəŋ lekisi baa bənchi.

4 Nuuŋ tε tee le la kii Abrahaŋ wu te kini kiseŋ, wu kibεe tε ŋεŋ le la kii ffee fini? **2** ε Nyə tε dzə Abrahaŋ le wε findzəŋ nsiŋ, nuuŋ kii nime chi dzeenj chi tε nindi, ke nuuŋ ni juti ŋkondi kii le. Se nuuŋ le, kəmi ye ffee fi nuuŋ ni juti ŋkondi kii fi le Nyə lii ke, **3** kife kijwaati ki Nyə-ɔ tiiti le, “Abrahaŋ tε gεe shéŋ li Nyə-ɔ, Nyə se dzə wu le wε wi wu tsaanj.” **4** Wi wu nindi be suundi wu, nuuŋ be tε dzə le kinsomfu kee nuuŋ nya yi be nyε nεe li wuu ke. Nuuŋ be dzəo le bee nuuŋ kinsomfu ki bee kəmi le kəmε. **5** Se nuuŋ le, ε wi mεeŋ ki niŋ ke ffee ke, wu gεe nuuŋ shéŋ li Nyə-ɔ yi dzeti bəniiŋ bε bifi le be kəmi ye findzəŋ ke le yi-i lii, ke Nyə gii yi dzəo mwε le wε tsaanj le yi-i lii nuuŋ kii shéŋ yi wu gεe li yi-i. **6** Daafi tε tee tε le kineetinε ki nəŋja kee li bəniiŋ bε Nyə dzə le be baa tsaanj le yi-i lii nuuŋ ye kii nime chi be niŋ ke. **7** Tε tee le, “Kineetinε ki nəŋja kee ki bəniiŋ bε Nyə feeki mundzəŋ mu bee, yi baanyε bibifi bi bee. **8** Kineetinε ki nəŋja kee ki wi wu Taa mεeŋ ye le tuu fa bibifi biee ke.” **9** Si fi nuuŋ le, kineetinε ki nəŋja kini nuuŋ nεe li bəniiŋ bε bε sεe be dzóo le kwaa ni? Məo

le ki nuuj te li bennij be mœej bintorø le? Te bee te tee
kituj le, “Shéj yi Abrahañ tè gœe li Nyɔ-ɔ tè fe Nyɔ dzɔ
wu le we wi wu tsaañ.” **10** Nyɔ tè dzɔ Abrahañ le we wi
wu tsaañ nuuj mfi wu la? Tè nuuj ε be sœe wu dzoo mœ
mœej kintorø le? Be ti mœej saa wu dzoo ki sœe ke. **11** Be
tè sœe wu dzoo si ñkiki le fi doonchœ le we wi wu tsaañ kii
shéj yi tè gœe li Nyɔ-ɔ mfi wu tè mœej kintorø. Nœe le
Abrahañ se nuuj te bennij bechu be gœe shéj li Nyɔ-ɔ be
be mœej ki sœe ke be dzóo ke, ke se Nyɔ dzɔ tè be le be
baa bennij be tsaañ le yi lii. **12** Se nuuj te te bennij be be
tè sœe be dzóo, nuuj ye kife be sœe baa be dzóo ke. ε kii
be tè biee kikaa kee li shéj yi tè gœe li Nyɔ-ɔ, be se sœe
Abrahañ dzoo. **13** ñkaachœ wu Nyɔ tè kaachœ Abrahañ bee
bœøj bee le be gii naa be ji kikoo ki nshe tè nuuj ye kii
Abrahañ tè giki bœnchi ke. Tè nuuj kii shéj yi tè gœe li
Nyɔ-ɔ, Nyɔ se dzɔ wu le we tsaañ. **14** ε fi nuuj le bennij
be gii be naa be kœme fœee fi Nyɔ tè kaachœ nuuj nuuj
bennij be feti si bœnchi wœki, ke shéj yibe gœe li Nyɔ-ɔ
kœmi ye mœej ke, ke mœ œ ñkaachœ wu Nyɔ tè kaachœ wulu
we te li yee li. **15** Fœee fi nuuj lu nuuj le, bœnchi ti feti
Nyɔ dzeti shéj be bennij budzœtsu, kife ε nchi nuuj ye lu
ke, fœee fimu tè nuuj lu le wi bondœœ nchi ke. **16** Nœe le,
ñkaachœ wulu biki te nuuj shéj yi wu gœe li Nyɔ-ɔ, le se
ni nuuj shéj yi Nyɔ yi dzeerj yih yi doonchœ li wuu, se
ñkaachœ wulu kœmi le ke ka li kini kee kichu, nuuj ye li
bennij be lemi li bœnchi kwaa ke. Wu we te li bennij be
gœe shéj li Nyɔ-ɔ nœe si Abrahañ tè gœe le, kife Abrahañ
nuuj taa wuseñ bee bechu be nuuj bennij be Nyɔ-ɔ. **17**
Fini nuuj si be tè tsœe Nyɔ tiiti li Abrahañ le, “Mi mfœø le

ɔ ni ɔ nuuŋ te bitoŋ ŋge.” ε wu taa wuseŋ le Nyɔ lii. ε Nyɔ yi Abrahaŋ tè gεε shéŋ li yi-i. ε yi yi feti bəniiŋ bε kwiye karisi be tuu lu. ε yi yi tiiti biee bi ti mεεŋ saa ki nuuŋ lu kε, bi nuuŋ lu. **18** Abrahaŋ tè bichi nuuŋ limfwe le ke se naa kεmε ffee fi Nyɔ tè kaache mɔɔ nuuŋ si fi tè yεŋgi le fi nuuŋ tè nuuŋ lu kε le. Se nuuŋ le, tè gεε nεε shéŋ li Nyɔ-ɔ se dza to, “Te bitoŋ ŋge,” nεε si Nyɔ tè kaache li wu-u le, “Bɔɔŋ bo gii naa be yaŋ bu yanu.” **19** Abrahaŋ tè nuuŋ si biya gwii, se nuuŋ le ti mεεŋ ki we kε li shéŋ yi tè gεε li Nyɔ-ɔ kε, mɔɔ nuuŋ si te ŋjŋgi yi yee le wε si ki kwi ki wi-i kituŋ, ŋjŋgi tε le kwesi wu Saara wε kaa ε wu leri kituŋ le. **20** Tè mεεŋ ki bεchi kε le ni mεŋini, kε le ni kεmi shéŋ fieetu kii ŋkaache wu Nyɔ tè kaache wu wεε kε. Shéŋ yi tè gεε li Nyɔ-ɔ tè tεemi yi giŋgi nuuŋ bu limfwe, se yɔɔnchi Nyɔ. **21** Se tè beŋ bε shéŋ yee chi le Nyɔ kεmi buŋga bu fεrε ffee fi te kaache. **22** Fieε ffee fi shéŋ yi tè gεε li Nyɔ-ɔ tè fe Nyɔ dzø le wε wi wu tsaan lε yi-i lii. **23** Se nuuŋ le, n'yoru wu nuuŋ le, “Nyɔ tè dzø wu wε,” be ti mεεŋ ki tseε ke nuuŋ kii Abrahaŋ kwaa kε. **24** Wε tè li bee li. Nyɔ yi tεεbeŋ gεε shéŋ li yi-i, yi gii yi dzø te bee le. ε yih yi tè buu Jiso wu Taa wuseŋ li kwe-e. **25** Jiso nuuŋ wu be tè nyε le kwi kii bibifi biseŋ. Nyɔ se kaari yi buu wu li kwe-e kii tè nuuŋ yε be findzøŋ kε.

5 Dεεni si Nyɔ dzø yε bee le tε baa findzøŋ siŋ kii shéŋ yi tε gεε li yi-i ni, tε kεmi baa mbεεŋgii dεεni kii ffee fi Taa wuseŋ wu Jiso Krai fe. **2** ε wu wu fe tε se kεmε dze yi le li kinjkɔŋgise ki Nyɔ-ɔ ki tè nuuŋ li ki-i dεεni kii shéŋ yi tè gεε li wuu. Te se neki baa si te bichi limfwe le tε naa tε kεmε bunøŋa bu Nyɔ-ɔ. **3** ε nεε fieε kwaa kε, te neki baa

te li ηgε wu te ηingi, kife te kii baa le ηgε feti wi se kii shéj yi kanε. **4** Shéj yi kanε feti wi teti li kinjge ki mwε-ε. ε wi ta li kinjge kee li, kε mwε gii ni bichi nεε nuunj limfwe li ffee fi kii le gii kεmε. **5** Si bichi limfwe li fi-i le, fi nuunj te naa ka li yee li kε, kife Nyɔ yiiki yε shéj yisεη be kinjkɔŋgise ki yi-i kεti li Fiana yi Waaj yih yi nyεε li bee li. **6** Fi ffee le, mfi wu tè gii tè mεεη buŋga nsiŋ, Krai tè be nuunj le mfi-i lewa, kwi kii bee bεniiŋ be tè faaŋ Nyɔ. **7** ε cheεη le fi tεemi fe wi nuunj kwi kii wi wu nuunj tsaŋ, mɔɔ nuunj le fi nyε fi te nuunj le kε, wi nuunj nεε gwene le kwi kii wi wumu wu dzeεη. **8** Se nuunj le, Nyɔ tè doonche kinjkɔŋgise kee li bee li le dze yini le, mfi wu te tè mεεη bεniiŋ be bifi, Krai kwi kii bee. **9** Si te baa dεεni nuunj ε ηgɔŋ mee fe Nyɔ se dzɔ bee le te baa findzɔŋ nsiŋ ni, kε gii gεεη te limfwe soo bee li shεŋ yi fuuti Nyɔ-ɔ. **10** Fi nuunj le, mfi wu te tè mεεη bεniiŋ be mbani-i be Nyɔ-ɔ, kwe yi Iwani taashε bee be Nyɔ, kε gii gεεη limfwe dεεni soo bee be ntse we si wu taashε bee be Nyɔ le. **11** ε nεε fini kwaa fi te nεki kii fi kε. Te nεki baa te be Nyɔ kii Taa wuseŋ wu Jiso Krai wu nachɔɔ biee biseŋ be Nyɔ le. **12** Si bibifi tè ka li wi mumkpaŋ bi se be li nshe-ε, kwe tè ka te li bibifi yi se be, yi saaŋge yε dεεni yi gεεη li wi kwikwi, kife wi kwikwi feo bibifi. **13** Bibifi tè nuunj nεε li nshe-ε, Nyɔ se nyε bεnchi. Se nuunj le ε bεnchi nuunj yε lu kε, be tè fa bibifi bi wi feti kε. **14** Mɔɔ nuunj si fi nuunj le, mbeεeche li mfi wu Ada-aŋ mbe mbochu li mfi wu Mɔɔse wu tè be be bεnchi kwe tè kεmi buŋga le bεniiŋ bεchu lewe mɔɔ be tè fe bibifi, be ti mεεη ki fe kε si Adaŋ wu tè bonde nchi kε. Adaŋ tè nuunj le dze yimi si Krai wu tè

nuuŋ le gii naa bε gii nuuŋ. **15** Se nuuŋ le, nya yi Nyɔ yi tè nyε li bεniiŋ li li yee li, yi tè nuuŋ ye yεεŋ bε bibifi bi Adan tè fe kε. ε bεniiŋ ŋge tè kwi ye kii bibifi bi wi mumkpaŋ, ke ε chεεŋ le shéŋ yi dzeen yi Nyɔ-ɔ mɔɔ nya ye tè bε kii shéŋ yi dzeen yi wi mumkpaŋ wu nuuŋ Jiso Krai, gii naa bε li bεniiŋ li ŋge yi yaŋ yi yaa le. **16** Nya yini yi Nyɔ tè nyε li yee li nuuŋ ye yεεŋ si fīeε fi bibifi bi wi mumkpaŋ we tè bε bε fi kε. Bibifi bi wi mumkpaŋ tè bε bε nsa li bεniiŋ bεchu-u, bi lii be li ŋge. Se nuuŋ le, nya yi Nyɔ yini yi tè bε le bibifi bi bεniiŋ ŋge lεjŋ fe ye Nyɔ dzø be le be kεmi ye findzøŋ kε. **17** ε bibifi bi wi mumkpaŋ tè fe kwe kεmε buŋga laaŋ we li wi kwikwi kii wi mumkpaŋ wulu, fi fīeε te le bεniiŋ bε kεmε shéŋ yi Nyɔ yi dzeen yini, mɔɔ nya yi Nyɔ yi li yee li yi dzeti bεniiŋ le be baa findzøŋ siŋ, be gii be naa be kεmε ntse wu shaŋ kii wi mumkpaŋ wu nuuŋ Jiso Krai. **18** Bedεeni, si bibifi bi wi mumkpaŋ tè bε bε nsa li bεniiŋ bεchu-u ni, ε nεε le si mferu wu tsaaŋ wu wi mumkpaŋ gwiyɔɔ dze Nyɔ dzø be bεchu le be kεmi ye findzøŋ kε, be bεchu gii be kεmε ntse. **19** ε fi nuuŋ le si wi mumkpaŋ tè temi kikoo bε Nyɔ fini se fe le bεniiŋ ŋge nuuŋ bεniiŋ bε bifi, ε nεε le si wi mumkpaŋ wu woo Nyɔ gii fe le Nyɔ dzø bεniiŋ ŋge le be baa tsaaŋ. **20** Nyɔ tè bε bε bεnchi le yi fe le bibifi ni bi yεndi. Se nuuŋ le si bibifi yεndi ni, shéŋ yi Nyɔ yi dzeen yi kεmi li bεniiŋ li se yεndi nεε te buyanu. **21** Fi se nuuŋ le, si bubieε kεmi buŋga le bεniiŋ li lεwe be se kwiyi, ε nεε le te si shéŋ yi Nyɔ yi dzeen kεmi buŋga li bεniiŋ li kεti li ndzøtsu wu dzeti bεniiŋ le, le be baa tsaaŋ le ke

nyε be ntse wu kimake kεti li Jiso Krai wu Taa wuse-εŋ.

(aiōnios g166)

6 Si fi nuuŋ le, nuuŋ tε tee le la? Fi nuuŋ le tε ba tε ni tε feti bibifi tε giŋgi limfwe limfwe ke se shéŋ yi Nyɔ yi dzeer yi kεmi li bεniŋ li yaŋ yi yaa le ni? **2** Nuuŋ fi tε nuuŋ le kε! Nuuŋ fi geen se bee tε kwi tε gate bε bibifi tε tuu tε ni tε tsiiŋ li bibifi-i? **3** Nε kii yε le bee bεchu bε bε tε lii li dzɔɔ bε taashε bε Krai Jiso si bε tε lii le bε tε taashε bee tε nuuŋ bε kwe ye kε ni? **4** Bε tε lii bee li dzɔɔ le fi tuu fi nuuŋ le bε taashε baa bee bε kwe ye bε diyε, le ke si Krai tε kaari wu bo li kwe-e li bun̄ga bu Baa we-e, nuuŋ tε ni tε tsiiŋ li ntse wu fwεŋ tε. **5** Fi fiee le kife ε tε taashε bε Krai li kwe yi nuuŋ ye-e, kε ntaru maa nuuŋ yε lu le tε gii tε taashε li mbochu wu li kwe-e wu nuuŋ we kε. **6** Tε kii le yih yisεŋ yi tε nuuŋ ntse wu fichi yεε bε tε ta li kintaŋ li kituŋ bee bε Krai, le bε leeshe yih yi nuuŋ yi bibifi yεε, le nuuŋ tε tε tuu le tε nuuŋ li bumfa-a li tsan̄ yi bibifi kε, **7** kife wi kwi-i kε wu boɔ li tsan̄ yi bibifi. **8** Fi nuuŋ le ε tε kwi bε Krai, kε tε beŋ baa le tε gii tε ni tε tsiiŋ tε bε wu, **9** kife tε kii le si Nyɔ tε buu Krai li kwe-e, fi nuuŋ le Krai nuuŋ tε tuu le kwi kε. Kwe mεεŋ yε yi tuu yi kεmi bun̄ga le wu-u lewe kε. **10** Kwe yi tε kwi nuuŋ yi tε kwi kii bibifi mfwaa mumkpar fi ma le. Ntse wu tsiiŋ dεεni nuuŋ li Nyɔ-ɔ. **11** Bedεεni, nε ŋjŋgi yεεŋ yih yinε si bεniŋ bε kwi be gate bε bibifi, nε se tsiiŋ nε biki si Nyɔ wεki si nε taashε baa bε Krai Jiso le. **12** Bedεεni, kiiŋ ne ni beŋ le bibifi kεmε bun̄ga le yih yinε lewe yi nuuŋ yi kwe le bi fe ne ni ne wuki nuuŋ ffee fi ŋgɔŋ mεnε wεki le ne ni nε feti kε. **13** Kiiŋ ne tuu nε chine bibifi dzɔɔ bimbe bi yih

yine si biee bimu bi nime-ε le bi ni bi feti biee bibifi lu kε.
Nε nyεε yεεŋ yih yine nuuŋ li Nyɔ-ɔ si beniiŋ be be buu
be li kwe-e be nyε be ntse. Nε nyεε yεεŋ te bimbe bi yih
yine li Nyɔ-ɔ si biee biee bi nime-ε le ni feti biee bi tsaanŋ
lu. **14** Bibifi keme ye le bi ni bi kemi bunja le be-en lewe
kife ne nuuŋ ye le bənchi ləkwiŋ kε, ne baa nuuŋ le
shéŋ yi Nyɔ yi dzeen li ləkwiŋ. **15** Si fi nuuŋ le, nuuŋ te
tee le la? Te tee le te ni te feti biee bibifi kife te baa le
shéŋ yi Nyɔ yi dzeen li ləkwiŋ, nuuŋ ye le bənchi ləkwiŋ
ke ni? ε le ke! **16** Nε kεε le ε wi dzɔ yi yee wu nyε li wi
wumu le ni wuki li mwε si mfwa, kε gii ni nuuŋ mfwa wu
wi wulu wuki nuuŋ li wuu. ε wi nyε yi yee nuuŋ li bibifi,
kε we nuuŋ mfwa wu bibifi. Kε bi gii bi be be kwe. ε wi
nyε yi yee le ni wuki li Nyɔ-ɔ, kε we nuuŋ mfwa wu Nyɔ.
Se ŋ'wowu wu wuki li yi-i wulu gii fe se ni kemi ntse wu
tsaanŋ. **17** Se nuuŋ le kiyɔɔni nuuŋ li Nyɔ, le ne tuu ne
shiiŋ ne nuuŋ bəmfa be bibifi-i, dεeni ne beŋ baa be shéŋ
yine chichi ŋwaani ntiife wu be tε nyε li be-en. **18** Nε baa
nuuŋ ε be buu beŋ li tsanŋ yi bibifi, ne to baa nuuŋ bəmfa
be ntse wu tsaanŋ le. **19** Ntiitɔɔ fini si wiwoŋ, kife beŋ si
beniiŋ be weeti be bufii bu wiwoŋ ne nuuŋ te kεε biee
bichu kε. Nε kεε le tε nuuŋ ŋkosi ne nyεε bimbe bi bwiŋ
ye ne li biee bi nyε-εŋ be bibifi-i si bəmfa. Nε nyεε yεεŋ
bimbe bi bwiŋ ye ne dεeni nuuŋ li biee bi tsanŋ li ne se ni
ne nuuŋ beniiŋ be wuuti. **20** Mfi wu ne tε nuuŋ bəmfa be
bibifi-i, ntse wu tsanŋ tε kemi ye bunja le be-en lewe kε.
21 Si ne tε nuuŋ le mbeŋ wu ne tε kemi fe biee bini bi ne
kemi buya li bi-i dεeni bini tε nuuŋ la? Biee bilu bichu
merisi nee nuuŋ be kwe. **22** Se nuuŋ le si be buu baa beŋ

li tsan yi bibifi ni ne to baa bemfa be Nyɔ-o, mbenj wulu
nuuj le ne to baa beniij be waaj, kimerise kilu gii naa ni
nuuj ntse wu kimake. (aiōnios g166) 23 Fi nuuj le kinsomfu
ki bibifi nuuj kwe, bedeeni ntse wu kimake nuuj nya yi
Nyɔ nyee li yee li, li beniij be taashe be Krai Jiso wu Taa
wuseŋ. (aiōnios g166)

7 Beŋwaanenj, ŋ'wækɔo le ntee fini li be-eŋ si beniij be kii
nchi. Mɔɔ ne kii le nchi ti kemi buŋga le wi-i lewe nuuj
neɛ mfi wu mwɛ mɛɛŋ we nuuj lu ni? 2 Te dzɔɔ mbose
yi bugoo bu kwɛɛŋ bee nyu-uŋ. Nchi ti kendj kwɛɛŋ li
nyumi nuuj mfi wu nyumi mɛɛŋ lu. Se nuuj le ε nyumi
kwi, ke wu boɔ le nchi-i wu tè kendj wu bee nyumi-i
lekwiij. 3 Bedeeni ε wu dza wu gɛɛŋ tsiiŋ bee nyuŋ wumu
nyumi mɛɛŋ lu, be teenj wu le kinjikwiij. Se nuuj le ε
nyumi kwi, ke wu boɔ le nchi wulu lekwiij. ε wu gɛɛŋ
bugoo le nyuŋ wumu, ke mɛɛŋ ye kinjikwiij ke. 4 ε neɛ
le, beŋwaanenj si ne kwi baa ne gate be be benchi keti li yi
yi Krai si tè kwi ni, ne kwi baa le ke ne ni ne nuuj beniij
be wi wumu wu gwete-ε kituj. Wi wulu wuni nuuj wu be
tè buu li kwe-e, ke se te ni te tsiiŋ te feti te nuuj biee bi
dzeerj li Nyɔ-o. 5 Mfi wu te tè mɛɛŋ tè tsiiŋ tè biki si nyang
yisɛŋ weki, benchi tè shiij be kangisi ŋgɔŋ mɛɛŋ me fuu
le te ni te feti bubiee, me feti bimbe bi bwij yesɛŋ nindi
biee bi beɛ nuuj be kwe li bee li. 6 Se nuuj le, deɛni yani
te bo baa le benchi lekwiij te kwi te gate be benchi be tè
shiij be kendj bee belu. Te bo baa ke se te ni te nindi
li ntse wu fwɛŋ wu nuuj Fiana yi Nyɔ, nuuj ye le dze
yi fichi yi benchi be be tsɛɛ li ke. 7 Nuuj te tee le la kii
benchi? Fi nuuj le nchi nuuj ffee fi bifi ni? Fi nuuj ye le

ke! Tè gii nuuŋ yε kii nchi ke, bee nuuŋ mi nkii yε ffee fi bifi ke. ε nchi ti mεεŋ ki tee ke le, “Kiiŋ wi ni ni lendi lii li ffee fi wi wumu ke,” bee nuuŋ mi nkii yε le nlɔmu lii nuuŋ ffee fi bifi ke. **8** Bεdεεni, bibifi tè tuu bi nyiŋ le nchi wuni lεkwiŋ bi feti mi lendi lii le dzé le dzé. Nchi bee nuuŋ yε lu ke, bibifi bi kεmi yε buŋga ke. **9** Ntè ηgii nshiiŋ ntsiŋ mfeti si η'wεki bεnchi mεεŋ saa ki be ke. Se nuuŋ le, mfi wu bεnchi tè be, bibifi kaŋgi, nse nkwi. **10** Bεnchi bεlu kibεε be tè nuuŋ le be gii be be ntse, be tuu be be nuuŋ be kwe li mi-i. **11** Fi nuuŋ le bibifi tè kεmε dze li bεnchi bani, bi yεεŋ be mi, bi nyiŋ le lεkwiŋ bi wo mi. **12** Bεdεεni tε ηεŋ baa le bεnchi nuuŋ ffee fi waŋ, ffee fi bεnchi tiiti nuuŋ ffee fi waŋ, fi nuuŋ tsaŋ mɔo bujøŋ. **13** Fi se nuuŋ le, ffee fi dzeeŋ tè tuu fi be nuuŋ be kwe li mi-i ni? Nuuŋ fi tè nuuŋ le ke! Tè nuuŋ bibifi bi tè nyiŋ le ffee fi dzeeŋ fini-i lεkwiŋ bi se be be kwe le mi-i, nse ηεŋ ffee fi gbεŋgi fi nuuŋ bibifi, se fi doonchi nuuŋ ffee fi bεnchi tiiti le bibifi gbεεnε bi bee ηge. **14** Tε kii le bεnchi nuuŋ ffee fi dza fε Nyɔ-ɔ. Se nuuŋ le nnuuŋ fien wiwoŋ wu kεmi nyaŋ li bwiŋ, ε be kabε mi si mfwā li bibifi. **15** Mfeti ffee nkii yε ffee fi mfeti ke, kifε ffee fi η'wεki yε le mfe ke, ε fi fi mfeti. Ndzeti le mfe ffee, ntuu mfe nuuŋ fi mbaanini. **16** Si ndzeti mfeti nuuŋ ffee fi nkɔŋgisi yε ke ni, ke mbeenchɔɔ cheeŋ le nchi nuuŋ ffee fi dzeeŋ. **17** Si fi nuuŋ le, ke ε cheeŋ le ε mi wu mfeti ffee filu ke. ε bibifi bi nuuŋ li mi-i. **18** Ηkiiɔ le ffee fi dzeeŋ nuuŋ yε li mi-i ke. Fi nuuŋ le ffee fi dzeeŋ nuuŋ yε li ηgøŋ meŋ ke. Ndzeti ηkεmε nshøŋ le mfe ffee fi tsaŋ, se nuuŋ le ntè ntuu le mfe ke. **19** Ffee fi dzeeŋ fi η'wεki le mfe, ε fi fi nti mfeti ke,

nεε si ffee fi bifi fi η'wεki yε le mfe fi kε, ε fi fi nti mbεε ntuu mfe. **20** Si ndzeti ntuu mfeti ffee nuuŋ yε fi fi η'wεki ke lε, ε mi wu mfeti ffee filu kε. ε bibifi bi nuuŋ li mi-i bi feti. **21** Nεε lε, mi se ntuuə mi ηεŋ le, mbεε ε η'wεki le mfe ffee fi dzeenj, fi nuuŋ si nchi wumu le, fi tseke le mfe nuuŋ fi bifi. **22** Li shεŋ yεŋ, η'wukəə bujəŋ ηge be nchi wu Nyɔ. **23** Se nuuŋ le, ndzeti ηŋgi nchi wumu wu nuuŋ li mi-i. Wu tundi dziŋ be nchi wu mbeechε wεŋ biki, feti mi ntuu mfwā wu nchi wu bibifi bi nuuŋ li mi-i wε. **24** Kimkperŋmkpe ki ffee le si mi! ε noo wu gii soo mi li nyāŋ yi bεε be kwe yini? **25** Kiyɔɔni nuuŋ li Nyɔ yi nuuŋ yi soo mi keti li Jiso Krai Taa wuseŋ! Li mεrise-ε, nindəə dεen ni nuuŋ si mfwā wu bənchi be Nyɔ-ɔ li mbeechε wε-εŋ. Se nuuŋ le, li nyāŋ yε-εŋ nindəə si mfwā wu nchi wu bibifi.

8 Fi ffee le, dεen i wi wu taashε be Krai Jiso mεeŋ yε le li ηge-ε kε. **2** Mεeŋ yε tuu le li ηgεε ke kife nchi wu Fiana yi Nyɔ yi nyεε ntse li bənij li taashəə bee be Krai Jiso, wu buu bee li tsaj yi nchi wu nuuŋ wu bibifi be kwe wεε. **3** Nyɔ fe yε ffee fi nchi tè mεeŋ ki kεmε ke buŋga le wu fe kε. Nchi tè mεeŋ ki kεmε ke buŋga ke kife wiwoŋ ti nuuŋ wεε. Ffee fi Nyɔ tè fe nuuŋ le yi tè tuumi ɿwani le be si wiwoŋ wu fe biee bibifi le se lεeshe bibifi. Yεε dze yi Nyɔ tè wo buŋga bu biee bibifi li wiwoŋ. **4** Yi tè fe le le ke biee bi tsaj bi nchi wεki nuuŋ si bi nuuŋ, nuuŋ yε si bwiŋ yεseŋ wεki ke, te ni te tsijŋ nuuŋ si Fiana yi Nyɔ wεki. **5** Beniŋ be tsijŋ be biki si bwiŋ yε be wεki be giki bufii nuuŋ li biee bi ηgoŋ me bee tiiti be. Be tsijŋ be wuki nuuŋ li Fiana yi Nyɔ-ɔ be giki bufii bubee nuuŋ li biee bi Fiana yi Nyɔ tiiti be-e. **6** ε wi gεε bufii nuuŋ li yi yee li, kε gii

naa kwi. Fi tuu fi nuuŋ le ε wi gεε bufii li Fiana yi Nyɔ-ɔ, ke gii naa keme ntse be mbεεŋgii. **7** Si fi nuuŋ le wi wu gεε bufii nuuŋ li biee bi bwiŋ yee kɔŋgisi, ke baaninɔɔ Nyɔ. Wεε wi biki ye nchi wu Nyɔ ke. Fi fiee cheεŋ le nuuŋ te woo ke. **8** Wi wu tsiŋ si bwiŋ yee wεki ti feti ye ffee fi Nyɔ nuuŋ yi woo bujɔŋ be wu ke. **9** Se nuuŋ le ne nuuŋ fine bεniŋ be tsiŋ ye be biki si bwiŋ ye be wεki ke. Ne biki fine nuuŋ si Fiana wεki, ε nuuŋ le Fiana yi Nyɔ tsiŋ li yih yine. ε wi nuuŋ lu wu kemi ye Fiana yi Krai ke, ke nuuŋ ye wi wu Krai ke. **10** ε Krai nuuŋ li yí yine, mɔɔ nuuŋ si yí yine gii yi kwiyε kii bibifi le, fiana yine yεε we, kife Nyɔ fe ye ne nuuŋ tsaaŋ le yi-i lii. **11** ε Fiana yee yi wu wu tè buu Jiso li kwe-e tsiŋ li yi yine, ke wu wεε wu tè buu Krai Jiso li kwe-e gii nyε te ntse li bwiŋ ye ne yi ti kwi-i. Gii nyε keti li Fiana yee yi tsiŋ li bwiŋ ye ne-ε. **12** Si fi nuuŋ le bεŋwaanεŋ, te gbεŋgi baa te kemi ffee fi fere, ffee fini ffee le ne tsi ke biki si bwiŋ ye ne wεki ke. **13** ε ne tsiŋ ne biki si bwiŋ ye ne wεki, ke ne gii ne kwiyε. Se nuuŋ le, ε ne lεeshe bibifi bi bwiŋ ye ne wεki be bunga bu Fiana yi Nyɔ-ɔ, ke ne gii ne keme ntse. **14** Beniŋ bechu be tsiŋ be biki si Fiana yi Nyɔ wεki nuuŋ bɔɔŋ be Nyɔ-ɔ. **15** Nyɔ ti mεεŋ ki nyε ke nuuŋ fiana yi bumfa yi nuuŋ yi fe ne kaari ne ni ne tsiŋ li chεnε-ε ke. Te nyε Fiana li be-enŋ nuuŋ yi feti ne nuuŋ bɔɔŋ bee. Se ne teenyi yi le, “Abba, Baa wuseŋ.” **16** Fiana yilu yini kibεε be fiana yisεŋ yi teendi ye le te baa bɔɔŋ be Nyɔ-ɔ. **17** ε tè nuuŋ bɔɔŋ be Nyɔ-ɔ, ke te gii te ji bisheyε, bisheyε bi nuuŋ bi Nyɔ-ɔ. Bee be Krai gii te taashε te ji bi, ε nuuŋ le te ŋiŋgi baa ŋgε si Krai te ŋεŋge, te naa te keme te fe bunɔŋa bwεe li. **18**

ŋkii nεe bujəŋ le ŋgε wu tε ŋŋgi dεenι nuuŋ te kɔchε nεe
be wu nuuŋ be maa be bujəŋ bu gii naa bu nuuŋ buseŋ ke.

19 Biee bichu bi Nyɔ tε tɔŋ gbεŋgi biee bi tεŋgi mfi wu
Nyɔ gii naa yi doonche bɔŋŋ be gbεŋgi be nuuŋ bee. **20** Fi
nuuŋ le biee bichu bi Nyɔ tε tɔŋ te dza bi to biee bi lɔɔlɔɔ.
Bi ti mεεŋ ki nuuŋ ke le li ŋkɔŋgiſe wu bi-i ke. ε ŋkɔŋgiſe
wu Nyɔ wu tε fe le bi nuuŋ le. Se nuuŋ le bi bichi nεe
limfwe bi kii nεe le, **21** jobε chimu naa nuuŋ Nyɔ buu bi li
bumfa-a bi bɔnε li mfo wu bee nuuŋ bi fɔ-ɔ. Ke yi buu le,
bi gii bi kεmε mbɔnīnε wu shaŋŋ si bɔŋŋ be Nyɔ-ɔ. **22** Te
kii le biee bichu bi Nyɔ tε tɔŋ wuki biee ntɔnyε si kwεεŋ
wu tundi, bi wuki biee ntɔnyε nsiiŋ be bo dεenι. **23** ε biee
bi Nyɔ tε tɔŋ kwaa bi nuuŋ li ntɔnyε-ε ke. Bee te saa te
tsɔɔ sa wu nuuŋ Fiana yi Waanŋ yi Nyɔ nyε bee te chendi
baa le shén le shén si te gbεŋgi te tεŋgi le Nyɔ fe te nuuŋ
bɔŋŋ bee. Fini nuuŋ mbusu wu yi gii naa yi buu yí yisεŋ li
ŋgε-ε. **24** ε fiee fini fi te bichi limfwe li fii te kii le te gii
naa te kεmε fi ε Nyɔ tε soo bee kii fi. Se nuuŋ le fiee fi wi
bichi limfwe li fii le gii naa kεmε, ε tuu ŋŋgi fi nuuŋ wu
lii kituŋ, te tuu le ni tεŋgi fi ke. ε noo wu nuuŋ ni tuu
bichi limfwe li fiee li le gii kεmε fe fi nuuŋ wu lii? **25** Se
nuuŋ le ε te bichi limfwe li fiee fi te kii le te gii naa te
kεmε, ke te gii te kaŋ shén te ni te tεŋgi wεε. **26** Fiana yi
Nyɔ ti bεε yi fi bee mfi wu te weeti, si te kii ye nlεke li
Nyɔ-ɔ si be kεmi le be ni be leki ke le. Fiana yilu kibεε ti
leki li Nyɔ-ɔ kii bee yi dii li yi-i le dze yi nuuŋ wi te tee ke.
27 Nyɔ yi ti tεeti shén yi bεniŋ yi kii te mbeechε wu Fiana
yi Waanŋ, kife Fiana yi Waanŋ ti leki li Nyɔ-ɔ li bεniŋ be ti
nuuŋ be Nyɔ-ɔ le dze yi Nyɔ kɔŋgiſi. **28** Fiee fichu fi kεti

be bəniiŋ be kɔŋgisi Nyɔ yi fikisi fi tuu fi shaan. Bəniiŋ bani nuuŋ be wu teen si tè nache. **29** Bəniiŋ bani Nyɔ tè kii mɛɛŋ lindɛ̄eri nuuŋ be yi tè nache yi gɛ̄ le be gii be fiiki be ni be bosini ɻwani li biŋge bi bee. Ke se ɻwani wuni ni nuuŋ ŋkosi li bəŋwaani, be nuuŋ ŋgee. **30** Bəniiŋ bani be tè nache kituŋ wu gɛ̄ baa, tè teen be. Bəniiŋ belu be tè teen baa nuuŋ be tè dzɔ le baa findzɔŋ nsiŋ. Be belu be tè dzɔ le be baa findzɔŋ nsiŋ baa, tè nyɛ be bunəŋa bwee. **31** Si biee bini nuuŋ ni bichu, nuuŋ te tuu te tee le la? Si Nyɔ nuuŋ le kimbe kisɛŋ kituŋ ni, wi wu nuuŋ tuu fe bee be fiee nuuŋ noo? **32** ε yi yi Nyɔ ti mɛɛŋ ki yɛri ke lii be ɻwani ke, nyɛ be kwi kii bee bəchū, gii leeki nyɛ ke biee bichu li bee li tondɛ ni? **33** ε noo wu wɛ lu wu nuuŋ ni geendi nsa be bəniiŋ be Nyɔ tsaa kituŋ? ε Nyɔ yi ti dzeti bəniiŋ le be nuuŋ ye be findzɔŋ ke. **34** Wi wɛ lu wu nuuŋ tuu wo bee ni? Krai Jiso tè kwi, tuu kaari bo li kwe-e, wɛ dɛ̄eni le kibene ki Nyɔ-ɔ ki kigɔŋɛ, gbeŋgi leki li Nyɔ-ɔ li bee li. **35** Wi wu nuuŋ tuu gate bee be Krai le kii ni ni kɔŋgisi bee, ε noo? Nuuŋ ŋge, ke ntɔnyɛ, ke bikaa bi bəniiŋ biindi le besɛ jɪŋ, ke dzeɛŋ, ke tɪŋ kilɛrɛ, ke chenise, mɔɔ nuuŋ kwe, gate bee be Krai ni? **36** Fi fiɛɛ nɛɛ si be tsɛɛ bəniiŋ bamu beti li Nyɔ-ɔ le, “Te baa le kwe wa jo chichi kii wɛ. Bəniiŋ dzeti le te nuuŋ nshóŋ yi be nuuŋ be seeyɛ busseeyɛ.” **37** Mɔɔ nuuŋ nɛɛ si biee bini bichu keti le, te gbeŋgi baa te yɛki bu yawu li bungu bu Krai wu tè kɔɔŋgi bee li. **38** ɻkii nɛɛ bujɔŋ le kwe ke ntse, ke ŋwaani bənchindaa be la le, ke fiana yi nuuŋ bintsii bichu, ke biee bi nuuŋ dɛ̄eni, ke bi gii naa bi nuuŋ, ke biee bi kɛmɛ bungu, **39** ke bi nuuŋ liwe, ke bi nuuŋ leŋkwiiŋ,

mæɔ̄ nuuŋ la fiee fi nuuŋ li kintutu ki biee bi Nyɔ feti
bichu le, fimu nuuŋ ye lu fi nuuŋ fi gate bee be kiŋkəŋgise
ki Nyɔ-ɔ ki yi kəmi li bee li kii Krai Jiso wu Taa wuseŋ ke.

9 Fiee fi ŋgii ni ntiiti dɛɛni fini nuuŋ cheɛŋ si wi wu Krai.
N'yɛŋgi ye ke. Shéŋ yeŋ teendi yee keti li tsaj yi Fiana yi
Waaj li le n'yɛŋgi ye ke. **2** Fi nuuŋ le ŋkeməɔ̄ nshiiŋ ŋge
be ntɔnye wu mɛɛ ye ke li shéŋ yeeŋ, **3** kii beŋwaanenj be
kweenj le be tɛɛ be nuuŋ ŋgoŋ me mumkpaŋ. Mbeechɔɔ le
bee Nyɔ yi lɔɔ mi, mi se ŋgate tɛɛ Krai kii be. **4** Beniij
bani nuuŋ beniij be Iselɛɛ, Nyɔ tè dzo be yi fe le be ni be
nuuŋ bɔɔŋ bee, doonche be bunɔŋa bwē si Nyɔ, ji leh be
be, nyɛ banchi bee li tsaj yi bee, yi doonche be si nuuŋ
be ni be guundi yi, yi fe beŋkaache be be. **5** ε beniij be
bete tee be bee nuuŋ beniij be Nyɔ-ɔ be be kii be, Kinsofu
ki Nyɔ tè kaache tè gii ki nuuŋ le ki be si wiwoŋ be bie ki
li kini ki beniij bani-i. Te ni te nyɛɛ mpiaru mfi kwi ma
nsinj li Kinsofu kini ki nuuŋ Nyɔ le biee bichu lewe. Fi
nuuŋ le. (**aiōn g165**) **6** Fiee fi Nyɔ tè kaache beniij be Iselɛɛ
lu nuuŋ fi tè ka li yee li ke, kife ε beniij bechu be be tè bie
li kini ki Iselɛɛ be nuuŋ cheɛŋ cheɛŋ beniij be Iselɛɛ ke.
7 Se fi nuuŋ ye tè le ε bɔɔŋ be be bie li yih yi Abrahaŋ
bechu be nuuŋ bɔɔŋ bee cheɛŋ cheɛŋ ke. Fi nuuŋ si Nyɔ
tè tee li Abraha-aj le, “ε Adzi wu gii naa bie bɔɔŋ be gii
be gee bukoŋ bwo.” **8** Fini doonchi le ε bɔɔŋ be Abrahaŋ
bie bechu be nuuŋ bɔɔŋ be Nyɔ-ɔ ke. ε bɔɔŋ be Nyɔ tè
kaache Abrahaŋ lu be be dzo le ε bɔɔŋ be Abrahaŋ. **9** Nyɔ
tè gii yi feti ŋkaache wuni yi tee le, “Gii naa ni nuuŋ le
mfi lewa, ŋkaari mbɛ, Saara se kəmɛ ŋwaŋ wu nyuŋ.” **10**
Mɛɛŋ ki ba ke fini kwaa ke. Fiee si fini tè ka te be Lebika

wu te bəɔŋ bee tè nuuŋ Adzi kwaa wu te betaas besəŋ. **11**
Məə fe be tè məεŋ be se naa be biε maŋ yini, yi məεŋ saa
ki fe kε fiee fi dzeen ke fi bifi ke, Nyə tè tee li ni wu bee
le, “Wi wu kaan gii naa ni nindi li ŋwaŋ wu bwi.” Nyə tè
yø le le yi doonchε le yi tsəki wi yi biki li ntsawu we-e. Yi
tsəki ye kii nime chimu chi wi niŋ ke. Yi tsəki yi biki nuuŋ
si yi weki. **13** Fi fiee nee si be tè tsəε le, “Ntè ŋkəɔŋgi Yakɔ,
mbaane Esau.” **14** Si fi nuuŋ le, nuuŋ te tuu te ni te tiiti le
la? Fi se nuuŋ le Nyə feti ye tsaaŋ ke ni? Fi nuuŋ ye le ke!
15 Nyə tè tee li Məəse le, “Ngii naa ŋkɔɔ nshiiŋ li wi wu
ŋkɔŋgisi, ŋkeme nshiiŋ li wi wu ŋkɔŋgisi le ŋkeme-ε.” **16**
Bədəεni Nyə ti tsəki ye wi biki si wiwoŋ kɔŋgisi ke, ke
məə nuuŋ li nime chi wi ni-iŋ ke. Tsəki nuuŋ kii fe keeti
nshiiŋ li beniiŋ li. **17** Fini fiee nee si be tè tsəε le Kiŋwaati
ki Nyə-ɔ, Nyə yeti li Fərə Mfɔŋ wu Ijip le, “Ntè mbiingi we
si Mfɔŋ le ke se ndoonchε buŋga bweŋ li yi ya, beniiŋ
gεεŋ be bukoŋ bweŋ li kikoo ki nshe kichu.” **18** Fini se
doonchi le Nyə keeti nshiiŋ li wi wu yi kɔŋgisi-i, yi nyεε
kikoo ki tεemε li wi wu yi kɔŋgisi le ni tεemi kikoo. **19** Wi
wumu nuuŋ nee bii li mi laa, “E fi nuuŋ le, Nyə se tuu yi
gundi beniiŋ kii la? Wi wu nuuŋ faaŋ fiee fi Nyə kɔŋgisi
le fi nuuŋ, ε noo?” **20** O nuuŋ noo o nuuŋ o ni o məki
biee be Nyə? Nuuŋ wi ma fiee fi kaari fi bii li wu laa, “O
ma mi ni kii la le ni?” **21** Wi wu mεε sháŋ kəmi bunga lε
chimε-ε lewe bu nuuŋ dzəŋ kikeenε kimumkpaŋ ki chimε
chilu ma biee lu chichi chichi, fimu ni fi kəmi bufε bu
shaan fimu kəmi bufε bu ləələə. **22** Fi fiee nee le si Nyə
feti. Yi tè gii yi weki le yi doonchε sheŋ yee yi fuuti li
beniiŋ li, yi tuu yi fe beniiŋ se kεe buŋga bu yi-i. Se nuuŋ

le yi tè gbεεŋ yi kaŋ shéŋ bε bεniŋ bε tè feti shéŋ fuuti
yi bε be, mɔɔ nuuŋ si fi tè nuuŋ le gii lεeshe be lε. **23**
Yi tè fe le dεenι le yi doonche bunøja bu yi-i bu ñge bu
nuuŋ li bεniŋ bε keeti nshiiŋ li bee. Bεniŋ bani nuuŋ bε
tè nachε kitun mεεŋ lindεeri le be gii be naa be kεme
bunøja bulu. **24** ε bee kibεε bε nuuŋ bεniŋ bεlu bε wu
teenj. Nuuŋ ye Bεjuu kwaa ke. Bεniŋ bε nuuŋ ye Bεjuu ke
baa fe tε. **25** ε nεε fi fi Nyɔ tè tee lε Kiŋwaati ki ntomfɔŋ
we wu Hosia le, “Bεniŋ bε nuuŋ ye bεniŋ beŋ ke, ñgii ni
nteenyi be le, ‘Bεniŋ beŋ.’ Bε ntè mbuu ñkɔŋgisi ye be
ke, ni nteenyi be le, ‘Shéŋ yeŋ.’” **26** “ε fe kintsii kini-i ki
yi yi Nyɔ tè tiiti li bεniŋ bεlu le, ‘Nε nuuŋ ye bεniŋ beŋ
ke,’ bε gii bε ni bε nteenyi be le, ‘Bɔɔŋ bε Nyɔ yi nuuŋ lu-
u.” **27** εsaya ntomfɔŋ wu Nyɔ tè gii dii te kii bεniŋ bε
Isεlεε tiiti le, “Nε si bεniŋ bε Isεlεε tè yaŋ si mfwε mε
li ñgemε yi dzɔɔ li ni, bε gii bε naa bε soo be nεε niiŋ
kwaa. **28** Fi fιεε le Nyɔ gii naa yi dza yi taa yi lɔŋ ñge li
kikoo ki nshe mfwaa mumkpanj yi mεeshi ffee fichu.” **29** ε
wu wu εsaya tè saa kweenj le, “Tε gii nuuŋ ye le Taa Nyɔ
yi kεmi Buŋga Buchu bache bɔɔŋ li kini kisεŋ nsij, bee
nuuŋ yi lεeshe bee si kiton ki Sɔdɔŋ, mɔɔ ki Gεmɔra.”
30 Si fi nuuŋ lε, nuuŋ te tuu te tee le la? Nuuŋ te tee le
bεniŋ bε nuuŋ ye Bεjuu ke bε tè mεεŋ ki mɔnche ke le
be nuuŋ tsaaŋ le Nyɔ lii ke baa dεenι tsaaŋ le Nyɔ lii kii
shéŋ yibe gεε li yi-i. **31** Se nuuŋ le, bεniŋ bε Isεlεε bε tè
gwenini le be nuuŋ tsaaŋ le Nyɔ lii biki dze yi bεnchi
wεki lεjiŋ lεlu, be ti mεεŋ ki nuuŋ ke tsaaŋ le yi-i lii ke. **32**
Tε nuuŋ kii la? Tε nuuŋ kife be tè gwenini ye le be biee
dze yi nuuŋ be gεε shéŋ li Nyɔ-o ke. Be biki nuuŋ dze yi

nime. Be fe le be kote li tete chi bennij kotini li chi-i. **33**
Tete chini nuuj chi be tses kii chi le, “Biche yeej ne yej,
ngikao tete li kiton ki Sayo-oy, nuuj tete chi bennij gii be
ni be kotini li chi-i. Kimbaoy ki gii ki ni ki feti bennij weyi.
Se nuuj le, e wi gee shen li wuu, mwe te tuu le nuuj be
buya ke.”

10 Bejwaaney, ffee fi y'weki be shen yey chi, moa nleke
wey li Nyoo, nuuj le bennij bej be Iselae bani naa be
baone. **2** Ffee fi ykii, fi nuuj ntee nuuj le, be kemi ygeen
weseen li Nyoo. Se nuuj le be kii ye dze yi shaan yi nuuj
be biee yi le ke. **3** Si be kii ye dze yi Nyoo dzeti le bennij
baa tsaan le yi-i lii ke le, be se tuu baa be gwenini le be fe
yibe yi dze, be meey baa ki nyee ke yih yibe le be biee yini
dze yi Nyoo dzeti le wi we tsaan le yi-i lii ke. **4** Si Krai te be
le, dze yi benchi yi bennij te biki le be se nuuj tsaan le
Nyoo lii yini te ma, fi se fiee deeni le numu tsaan le Nyoo lii
nuuj le o gee shen li Krai li. **5** Moose te tses kii dze yi
nuuj tsaan le Nyoo lii yi biki nuuj benchi le, “Wi wu feti
si benchi weki gii ni tsiin kife kichao benchi belu.” **6** Se
nuuj le, fi fiee le wi ti nuuj tsaan le Nyoo lii biki shen yi
wu gee li yi-i nuuj e be tses le, “O bii ke li shen ya-a laa e
noo wu gii yee liboo le ke?” (Fi nuuj nuuj laa e noo wu
gii yee se bo be Krai le.) **7** Ke le, “O bii ke laa e noo wu
bo li kween wu bejku-u le?” (Fi nuuj nuuj laa e noo wu
gii bo li kween wu bejku-u se yee be Krai le.) (**Abyssos g12**)
8 Se nuuj le, fi tiiti le la? Fi tiiti le, “Je yi Nyoo ye nee liwe-
e lichiij. Yi nuuj li kimfime ko, moa li shen ya-a.” E yi yi
te fenjisi kii ygeewu shen li Krai. **9** Oo tee be kimfime ko
le Jiso nuuj Taa, o bej be shen ya le Nyoo te buu wu li

kwe-e, o bənε. **10** Fi nuuŋ le wiwoŋ beenchi nuuŋ bε shéŋ yee, Nyɔ se dzɔ wu le nuuŋ yε bε findzɔŋ ke. ε wi tee bε kimfime kee, kε Nyɔ soo yε wu. **11** Kijwaati ki Nyɔ-ɔ tiiti le, “Wi wu beŋ li yi-i nuuŋ tε naa kεmε buya ke.” **12** Nε kε le chichi chichi nuuŋ yε lu li wi wu Juu bε wi wu nuuŋ yε wi wu Juu ke. Taa wu nuuŋ Te bəniiŋ bεchu nuuŋ nεε mumkpanj. Ti shiŋ nεε gwiiyi tsan yee nyεε bulofu li wi kwikwi wu dii li wuu. **13** Fi nuuŋ si bε tε tsεε le Kinwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Wi kwikwi wu dii teenyi bukoŋ bu Taa lε, gii soo wu.” **14** Se nuuŋ le bəniiŋ nuuŋ be geen be se ni be dii be teenyi wu ŋgewu shéŋ li wuu nsinj? Nuuŋ be geen be se gεε shéŋ li wu fuki fe be saa be woo kii wu nsinj? Be nuuŋ be geen be se woo Wi wu Ntiife mεεŋ ki tee ke be ke. **15** Nuuŋ bəniiŋ geen be se gεεŋ be ni be fenjisi fuki fe be toŋ be nsinj? Fi fieε ε bε tsεε le, “Bikaa bi bəniiŋ bε ti bεε be ntoŋ wu dzeeŋ lε, nuuŋ bujɔŋ ŋge.” **16** Se nuuŋ le, ε bəniiŋ bε Iselεε bεchu bε beŋ baa ntoŋ wu dzeeŋ wuni ke. ε nεε lε si kinwaati ki ntomfɔŋ wu εsaya tε tiiti le, “Taa, ε noo wu se beŋɔ ntoŋ wu tε tiifi?” **17** Bedεeni, ŋgeεewu shéŋ dzeti nuuŋ li ffee fi wi woo kii krai. Fiee fi wi woo se dzeti li fi-i bε tiifi wu kii Krai. **18** Nse ntuu mbiiti laa be ti mεεŋ ki woo ke le? Bε cheεŋ be tε woo. Kijwaati ki Nyɔ-ɔ tiiti kεε kii biee bi Nyɔ tε toŋ le, “Jé yibe gεεŋ yε yi bo li kikoo ki nshe-ε kichu, n'yɔru wube gεεŋɔ wu bo li boo yi nshe-ε chichi.” **19** Nse ntuu mbiiti laa fi nuuŋ le bəniiŋ bε Iselεε tε mεεŋ ki woo ke bujɔŋ ke ni? Mεεsε tε saa kween le Nyɔ tiiti yε le, “Ngii mfe le kimi ni ki fuumi beŋ bε kintutu ki bəniiŋ bε yee lε, mfe tε le shéŋ ni yi tonyi beŋ bε kitɔŋ ki bəniiŋ

be nuuj bibere.” **20** Esaya tuu yø nchenu nsij le Nyø tiiti yø le, “Bøniij be ti mæej ki gøøj ke mi ke be ñej baa mi. Mi nse ndoonchøa yi yø li bøniij be ti mæej ki bii ke mi ke.” **21** Se nuuj le kii bøniij be Iselëe Nyø tè tee le, “Jo chi ntuu nuuj nekisi tsan yø le mfi bøniij, se nuuj le be teemí bikoo be giøgi yibe yi dzé.”

11 Nse mbiiti laa Nyø tè faaj bøniij bee bufaøu le? Fi nuuj yø le ke! Mi kibøe nuuj wi wu Iselëe. Nuuj ñwanj wu li kini ki Abrahaø, mi mbo li kitoj ki Benjamej. **2** Nyø mæej yø ki faaj ke bøniij bee bufaøu be tè tsaa mæej lindëeri ke. Ne kii nøe fíe fi Kiøwaati ki Nyø-ø tiiti kii Elaja si tè dii li Nyø-ø kii fíe fi bøniij be Iselëe tè feti ni? **3** Tè dii tiiti li Nyø-ø le, “Taa, be woyø baa bentomføj bo, be shaanshe ntántaa ya yi muntofi. She nøe mi kwaø, be se biki baa mi te le be mæeshi.” **4** Te de nøe le, Nyø se tuu li wuu le la? Yi tè tuu li wu-u le, “Mi ñkirø bøniij be nuuj bej be nuuj bønchuki mfomønyaø, be ti mæej ki toj ke nûj li nyø yi be teenyi le Baal yøe li limfwe le be lækø fe ke.” **5** E nøe le si fi fíe li mfi wu dæeni wuni. Bøniij bamu baa nøe lu Iselëe niij be she be nuuj be Nyø. Bani nuuj be yi tsaa kii shéj yee yi dzeerj li bee. **6** E fi nuuj le tè tsaa kii shéj yee yi dzeerj, ke nuuj yø kii nime chimu chi be fe ke. E fi nuuj kii nime chimu chi be fe, ke bee fi nuuj yø le e kii shéj yee yi dzeerj ke. **7** Fíe fi ntiiti nuuj le la? Fi nuuj le bøniij be Iselëe ñge tè ñgwénini le be nuuj tsaaø le Nyø lii ti mæej ki nuuj ke si be tè weki ke. Tè nuuj bøniij be Nyø tè tsaa be tè tuu be keme dze le be nuuj tsaaø le yi-i lii. Se nuuj le, Nyø tè fe shéj yi bamu temi yi ba nøe le. **8** Fini nuuj si be tè tsøe le,

“Nyɔ tè fe be, be to fi-i, lii yibe tè tuu le yi ni yi njingi biee kε, bintooŋ bi bee tè woo biee kε. Be se ba lε nsiij bε bo bεŋ.” **9** Daafi tè kween tε le, “Nyɔ fe biee bijε bi be jii be wuki bujøŋ bi liiŋ be si mungeetε, bi tuu bi kɔɔ be si bintasi. Bi to fiee fi nuuŋ fi bache be, be weyε, ni nuuŋ kinsomfu ki binjε bi bee. **10** Nyɔ fe lii yibe jinj le be tuu kε le be ηεŋ kε. Yi fe tè dzáa yibe guuŋ yi ba lε.” **11** Nse ntuu mbiiti laa fi nuuŋ le benniŋ bε Iselεε tè kote lε le be we be ba fekwiiŋ ni? Fi nuuŋ ye lε kε. Bibifi bi bee tè tuu bi bε nuuŋ be kinsofu li benniŋ be nuuŋ ye bε Iselεε kε, ke se benniŋ bε Iselεε ni be fuumi bimi. **12** Fi fiee le bibifi bi be tè fe tè be nuuŋ be bulofu li nshe-ε, η'we wu be tè weyε be nuuŋ be bulofu li benniŋ be tè nuuŋ ye bε Iselεε kε. ε nuuŋ le kε bulofu bu gii bu nuuŋ mfi wu benniŋ bε Iselεε bechu beŋ li Krai gii naa bu yan buyanu. **13** η'wekɔɔ le ntee dεeni nuuŋ li beŋ benniŋ be nuuŋ ye bε Iselεε kε. Si mi η'we nnuuŋ ηwanε nton wu Jiso li benniŋ be nuuŋ ye bε Iselεε kε, nse ntuuə ndzeti nime cheŋ chini le ε ffee fi nəŋa. **14** Mi mfεɔ le le nse mfε Bejuu beŋ ni be fuumi bimi, fe fi koŋ li bee, be bamu se bo lu. **15** ε fi nuuŋ le Nyɔ tè faaj benniŋ bε Iselεε, fini fe benniŋ bamu li nshe yini-i se to ffee fimumkpaj bε Nyɔ, ke mfi wu yi kaari yi fi benniŋ bε Iselεε, fi se nuuŋ niŋ? Fi gii fi nuuŋ si mfi wu wi wu kwi kaari wu bo li kwe-e. **16** ε wi saa wu kpa bunεεŋ bu ηkosi wu nyε li Nyɔ-ɔ, ke bunεεŋ bulu buchu bwεε bu Nyɔ-ɔ. ε geεŋ yi kitu nuuŋ yi Nyɔ, ke yéŋε yi kitu kilu yεε te yi Nyɔ. **17** Se nuuŋ le, fi ffee si be lootε yεε yi kitu kimu ki Oli-if ki be tè tɔye be lɔŋ, be geεŋ be dzɔ beŋ ne nuuŋ yéŋε yi kitu ki Oli-if ki li kɔ be lootε be ba li kitu ki be tè

tɔyε kεε, bε ba li yεŋε yilu le se nε ni ne fi-i dzɔɔ li kitι
kεε li, **18** bεdεεni ne kεmi yε le nε ni ne juti nkondi bε
yέŋε yilu ke. ε ne juti nkondi le ne kεε le ne baa nuun
yέŋε. Ne nuun yε gεεŋ yi teendi kitι kilu ke. ε gεεŋ yilu yi
feti ne se nuun lu. **19** Wi wumu nuun dza ni tiiti le, “Kε bε
tε lɔɔtε yέŋε yilu le bε ba mi li kitι kilu.” **20** ε chεεŋ. Bε tε
lɔɔtε bε lɔŋ kifε yi tε kεmi yε kimbeenchε-ε ke. Ne baa fe
ne tεεmi kii shéŋ yi ne gεε li Krai li. Nεε le, kiiŋ ne ni ne
tsakisi yi ke. Ne nuun yεεŋ bε chεεŋ. **21** Ne kεε le gii le
Nyo ni yi mεεŋ ki kɔɔ ke nshiiŋ bε yέŋε yi kitι ki bε tε yi-i
kεε ke, ke bε nuun te kɔɔ te nshiiŋ bε benj ke. **22** Bichε
yεεŋ ne ηεŋ le Nyo kεmi shéŋ yi dzeeŋ ηε yi tuu yi kεmi
tε shéŋ yi lochi. Yi ti lochi bε bεniiŋ bε we, se nuun le
doonchi shéŋ yi dzeeŋ li be-eŋ fe ne ba ne biki dze ye. ε
foo le nsinj, ke bε gii naa bε lɔnyε te benj bu lɔnyε. **23** Li
bεniiŋ bε Iselεε, ε nuun le be fiiki bε gεε shéŋ li Krai, Nyo
kaari yi dzɔɔ be yi ba li kitι kεε, kifε ε fīeε fi Nyo kεmi
bunga le yi fe. **24** Ne kεε yεεŋ le, ne baa yέŋε yi bε lɔɔchε
li kitι ki Oli-if ki kuu nuun li kikɔ-ɔ, bε bε bε ba li ki bε
tɔyε-ε, nuun yε fīeε fi kεmi le fi nuun le kε, ε nuun le,
se nuun bε kaari bε dzɔɔ yέŋε yi kitι ki bε tɔyε yi bε tε
lɔɔchε bε kaari bε tuu li kitι kilu yaa le ni? **25** Beŋwaanεŋ,
η'wεkɔɔ le ne kεε chεεŋ wu nuun le munyiikɔɔ li, le kiiŋ
ne ni dza ne ni ne tsakisi yi ke. Fi nuun le kikoo ki tεεmε
bε kεε li bεniiŋ bamu bε Iselεε tε. Be se gii be ni be tεεmi
nεε bikoo le gεεŋ bo mfi wu bεniiŋ bε tε nuun yε bε Iselεε
ke bεchu bε nuun le be naa be le li kintutu ki bεniiŋ bε
Krai le kitunj. **26** Fi gii fi ka le, bεniiŋ bε Iselεε bεchu se
bo. ε fi fi bε tε tseε le Nyo tiiti yε le, “Wi wu gii naa buu

bəniij li njε gii naa bo Sayɔŋ. Gii naa buu bibifi bi fεrε li kini ki Yako-ɔ. **27** Fini nuuŋ leh wu njii nji bε be mfi wu mi ntsaaki bibifi bi bee.” **28** Lε kimbe ki ntonj wu dzeenj wu Nyɔ-ɔ bəniij bε Iselεe bani nuuŋ bəniij bε mbani-i li Nyɔ-ɔ kii beŋ. ε tuu to le kimbe ki ntsawu ki Nyɔ tε tsaa be, bəniij bε Iselεe nuuŋ shéŋ yi Nyɔ kii leh wu yi tε ji bε bete betee bε bee. **29** Fi nuuŋ le kifε ε Nyɔ nyε wi fiee, yi mεŋ yε yi tuu yi kaari yi fi ke, ε yi teeŋ wi, yi nuuŋ tε tuu le yi kaari yi chine wu ke. **30** Si beŋ bəniij bε nuuŋ yε bε Iselεe ke tε shiiŋ ne wuki yε li Nyɔ-ɔ ke le, bεdeeni si fi nuuŋ, Nyɔ doonche yε nshiiŋ li be-εŋ kifε bəniij bε Iselεe mεŋ baa ki woo ke li yi-i ke, **31** fi fiee nee le si be tε wuki yε li Nyɔ ke nshiiŋ yi tε doonche li be-εŋ fe yεε te yi doonche nshiiŋ li bee. **32** Fiee fi fiee lu nuuŋ le, Nyɔ lii yε bəniij bεchu li kikoo ki tεεmε, ke se doonche nshiiŋ li be bεchu-u. (**eleɛsɛ g1653**) **33** Hooo, biche yεŋ ne ηεŋ, bulofu bu nuuŋ bu Nyɔ-ɔ nuuŋ bunøŋa, bufii bwēe gbεŋgi bu nuuŋ nee te bunøŋa, biee bi yi gbεŋgi yi kii nuuŋ nee te bi nøŋa! Nuuŋ wi te kεe dzé yi sondini biee biee le ke. Nuuŋ wi te kεe dzé yee le. **34** Fini nuuŋ si be tε tsεε le Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ le, “ε noo wu nuuŋ lu wu kii mbeeche wu Taa? ε noo wu nuuŋ nyε wu ntifi? **35** ε noo wu tε nyε Nyɔ fiee le ke Nyɔ kaari yi soοŋ wu?” **36** Biee bichu dza fe yi-i. Biee bichu kεti li tsaj yee li, biee bichu nuuŋ kii yi. N'yoɔnche ni nuuŋ li yi-i mfi kwi ma nsiŋ. Fi nuuŋ le. (**aiōn g165**)

12 Bεŋwaanεŋ, si Nyɔ doonche yε nshiiŋ li bee li le, ηkutøø bø le ne nyε yi yinε li Nyɔ-ɔ si biee bi muntofi-i bi yoŋ. Bi ni bi wuuti bi Nyɔ beŋ bi. Fini nuuŋ dze yi shaaj li be-εŋ le ne ni ne guundi Nyɔ le. **2** Kiiŋ ne ni ne biki biee

bi bəniij bε li nshε-ε yini feti kε. Gεε yεεj bəmbeeche bε
fεj bε Nyɔ nyεε bəniij be ni be fikisi bej, nε se ni nε
njingi biee lε dze yi fε-εj. ε ne feti lε, ne se kεe ntawu le
lenti ne kεe ffee fi Nyɔ kəŋgisi, fi nuuj fi dzeej, ε Nyɔ
benj, fi dzɔɔŋ fe yi-i fi gεεj fi mεeshi. (aiōn g165) **3** Mi si wi
wu Nyɔ doonche shéj yi dzeej li wu-u, ŋ'wεkɔɔ le ntee li
ben bεchu-u le, kiij wi ni beechi li yi yee li le wε ffee
fimu yεki ffee fi nuuj kε. Wi ni beechi li yi yee li nuuj lε
dze yi tsaaj li. Wi ni beechi ŋwaani mbeechε wu Nyɔ tε
nyε li wu-u, fiche yi yee ŋεŋgε ffee fi nuuj fe. **4** Tε kii le
yih yi wi nuuj yi mumkpaŋ, yi kεmi bimbε chichi chichi,
bimbε bilu se kεmi nime chichi chichi. **5** ε nεε lε si tε
nuuj. Mɔɔ nuuj si tε yan lε, tε baa yi yi mumkpaŋ bε
Krai. Wi wumu nuuj yε li yi yee li kwaa kε. **6** Tε kεmi
nyá chichi chichi biki mfie wu Nyɔ nyε li bee li. Tε se
nindi bε nyá yilu. ε nya yi wi nuuj le ni teyi biee bi Nyɔ
doonche li wu-u, teyi biki mfichine wu mbeechε wu Nyɔ
nyε li wu-u. **7** ε nya yi wi nuuj le ni nindi li bəniij li,
nin li bee. ε nya yi wi nuuj le ni tiifi bəniij, tiifi. **8** ε
nya yi wi nuuj le ni kangisi shéj yi bəniij, kangisi. ε yi
nuuj le ni nyεε bəniij bε fuki biee, gwiye tsaaj yee. ε
nya yi wi nuuj le ni nuuj te kikoo wu bəniij, bichi lε bee
bε shéj yee chichi. ε nuuj le ni keeti nshiij li bəniij li,
keeti bε kineetinε. **9** Kijkəŋgise kine kεmi le ki ni ki nuuj
ki cheεj. Ne baanini ffee fi bifī, ne lemi mkpaŋ li ffee fi
dzeej li. **10** Ne kəŋgisi yi yine bε shéj yine chi si bɔɔŋ bε
wi mumkpa-ŋ. Ne nyεε ŋguju li bəniij bamu yεki wu li
yi yine-ε. **11** Kiij ne ni ne nuuj wεε li ffee fimu-u kε. Ne
nindi nime chi Nyɔ-ɔ mfi kwi bε shéj yi yuusi. **12** Ne bichi

yeej limfwe li ffee fi ne gii ne kemē, fi fe ne ni ne neki. Ne kendī shēj li bēngē-ē. Ne leki li Nyō-ō mfi kwi. **13** Ne fii yeej bēniij be nuuj be Nyō-ō be fuki biee. Ne fii yeej bilō li yí yine-ē, ne bichi le bi-i bujōj. **14** Ne leki yeej le Nyō bōoni bēniij be biindi bikaa le bene jirj. Leke yeej nuuj le Nyō bōoni be bubōnisē. Ne lōo ke be ke. **15** Ne neki be bēniij be neki, ne dii be bēniij be dii. **16** Ne tsiij li ffee fimumkpa-aj. Kiij ne ni ne tsakisi yi ke. Ne keeti nsāj be bēniij be yee. Kiij ne ni ne dzeti le ne kii baa biee yeki si ne kii ke. **17** Kiij ne ni ne tusi bubiee be bubiee ke. Ne dzeti mfi le ne ni ne feti nuuj biee bi bēniij bechu ḷingi le bi biee bi dzeēj. **18** E dze nuuj lu, si ne ḷingi, ne gwenini le ne ni ne ntsiij be mbēengii be bēniij bechu. **19** Nsāj yeej yi shēj, kiij ne ni mōj ntusu nsōoŋkibaa ke. Gēe yeej Nyō gii yi doonchē shen yee yi fuuti li bee. E fi fi be tsēe le, “E mi wu ḷkēmi le ntuu nsōoŋkibaa E mi wu ḷgii ntuu. E Taa Nyō wu tiiti fini.” **20** Fi ne kēmi le ne ni ne feti nuuj fini fi be tsēe le Kijwaati ki Nyō-ō le, “E dzeēj wuu wi wu baanini wē, o nyē wu ffee ji. E ndōoŋ wondē wu, o nyē wu ffee woj. Oo fe le, buya ni bu nuuj fe wu-u fa.” **21** Kiij ne ni gēe bubiee ni bu yeki bej ke. Ne yeki yeej bibifi buyawu be biee bi dzeēj.

13 Wi kwikwi kēmi le ni wuki li bēniij be kēmi bunga bu nchi-i, kifē bunga nuuj ye lu fuki bu dza fe Nyō-ō nsij ke. Be be kēmi bunga bu nchi-i baa nuuj e Nyō yi tē gēe be. **2** Fi se fīeē le e wi doonchi kikoo ki tēēmē li bēniij be kēmi bunga bu nchi-i, ke mwe doonchōo nuuj li bēniij be Nyō gēe li. Beniij be doonchi kikoo ki tēēmē teenyi nuuj nsa fe be fa. **3** Ne kēe le bēniij be sekī kwēēj baa, bēniij be

kəmi kinjə ki dzeenj ti chəndi yε be kε. ε nεε be kəmi kinjə ki bifi bε ti chəndi be. ɔɔ wεki le ɔ ni ɔ nuunj ɔ tε chən wi wu kəmi bunga bu nchi-i kε, ɔ feti nuun biee bi dzeenj, se tuu ni pieti wε. 4 Wi wu səki bəniij nindi nuunj li Nyɔ-ɔ le bəniij ni be tsiij bujəj. Se nuun le, ɔɔ dza ɔ feti ffee fi bifi, ɔ chəndi wu, kife bunga bu be nyε li wuu le lii bəniij li ŋge nuun yε bu yee kε. ε wi wu nime wu Nyɔ, nuunj wu wu Nyɔ tε gεe le ni doonchi shəj yi Nyɔ yi fuuti le ni bεe be ŋge li bəniij be feti biee bibifi-i. 5 Bədeeni, ne kəmi le ne ni ne wuki li bəniij be səki kwəej li, kife le ne chəndi baa ŋge kwaa kε, ne feti yeej le kii shəj yine ni yi səki bej. 6 Fiee ffee fi fe ne se suuti kijwaati, kife bəniij be kəmi bunga bu nchi-i nindi nuunj li Nyɔ-ɔ, be se nyε mfi wube kwikwi li nime chilu-u. 7 Ne nyεe yeej ffee fichu fi ne kəmi le ne nyε li wi kwikwi. ε nuunj kijwaati ki biee bi ne kəmi le ne soo, ne soo. ε nuunj le ne sooj ffee fi ne kəmi le ne sooj, ne sooj. ε nuunj wi wu ne kəmi le ne ni ne chəndi, ne chəndi. ε nuunj wi wu ne kəmi le ne ni ne guundi, ne guundi mwε. 8 Kiij wi ni ni kəmi fioɔ be wi wumu fuki fioɔ yi nuunj kinkəngise nsij kε. Ne kεe le, ε wi kəngisi wi wumu, ke wu gεeɔ bənchi bəchu. 9 Be nchi be Nyɔ-ɔ be tiiti le, “ɔ la ke kwəe wi, ke nyumε wi ke ɔ wo ke wi ke ɔ yi ke biee ke ɔ ndzenj ke ffee fi wi-i kε,” mɔɔ nuunj nchi wu la le, be taashe baa li nchi wu tiiti le, “ɔ kəngisi wi wu nuunj li wε-ε lichiŋ səɔ kəngisi yi ya.” 10 ε wi kəngisi wi wumu be chən, te tuu le fe ffee fi bifi be wu ke. Nεe le, ε wi kəngisi wi wumu, ke wu gεeɔ bənchi bani bəchu kituj. 11 Ne feti biee bini ni ne kii si mfi wε dəeni. Mfi kəchəɔ li be-ej le ne kaangj kituj. Ne kaangj

kifε mfi wu kinsofu we tsεkεtsεkε yεki si wu te shiiŋ wu nuuŋ fe te tε gεe shéŋ li Jiso Krai. **12** Butuu mεe bwεe bu giŋgi, lεkuun se wuuti laa le bεe. Te too kinge ki bεniiŋ bε nuuŋ li kijibε-ε te dzəo nuuŋ kiŋge ki bεniiŋ bε nuuŋ li kiŋ'wofu si biee bi dzi-inj bi ni bi baŋgi bee. **13** Te ni te tsiŋŋ ntse wu shaŋŋ si bεniiŋ bε dεŋgi fenshaŋŋ. Kiiŋ ne ni ne giŋgi fe bintsii li ne feti si bwí ke. Kiiŋ ne ni ne wundi mbiŋŋ me keeti beŋŋ ke. Kiiŋ ne ni ne tsiŋŋ ntse wu nyεŋ yi bukwεe məo ntse wu bukwεe ke. Kiiŋ ne ni ne tsuki ntsooŋ ke, ne tuu ne yεetti shéŋ ke. **14** Dzəo yεεŋ nuuŋ ntse wu Taa Jiso Krai li yi yi ne. Kiiŋ ne ni nyε məo dze li nyaŋ yi bwiŋ le ne ni ne feti biee bibifi bi yi kɔŋgisi yε ke.

14 Ne fii bεniiŋ bε yi weeti be li kimbeenche ki bee lε be-εŋ lenti. Kiiŋ ne ni ne sεki wumu wu beenchi li ffee fi bεniiŋ bεchu beenchi yε le fi ffee tsaaŋ ke. **2** Wi wumu beenchi le nuuŋ ji ffee fichu. Se nuuŋ le wi wumu wu kimbeenche kee nuuŋ wε jii ffee nuuŋ mbási yi kεfε. **3** Kiiŋ wi wu jii ffee fichu ni nyamisi wi wu jii yε fi ke. Se wi wu jii yε ffee fichu ke, tuu ni sεki te sondini nsa wu wi wu jii ke. Kifε be bεchu Nyɔ fi yε be. **4** ε wε noo wu sεki wi wu nime wu wi wumu? ε te kikoo we wu kεmi le ŋεŋ laa ŋwani wu nime leməo bujəŋ məo wiɔ bu wε le. Gii leŋ we, kifε Taa gii leeki wu we se leŋ bujəŋ. **5** Wi wumu nuuŋ tε lu wu dzeti le jo yimi nuuŋ nyɔŋa. Se wi wumu dzeti ffee le jo chichi nuuŋ nεε yεεŋ. Ffee fi nuuŋ lu, nuuŋ nεε le wi kwi ni lemi li ffee ffee fi kii bujəŋ li mbeeche we le ε fishaaŋ. **6** Wi wu dzeti le jobε chimu nuuŋ chi nɔŋa feti le le ni nyεε ŋguŋu li Taa li. Wi wu jii

fiee fichu se jii te le ni nyee ηguju li Taa li, si feti le tuu nyee kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ. Wi wu nyamisi le jii ye fiee fichu nyamisi nee te le nyc ηguju li Taa li, si feti le nyee kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ. **7** Te ni te kii le ε wi nuuŋ lu, ke ε wu wu kemi yi yee ke. ε wu kwi, ε wu wu kemi yi yee ke. **8** ε te nuuŋ lu, ke te baa nee be Taa, ε te kwiyε, ke te baa nee be Taa. Bedεenι, mɔɔ te nuuŋ lu, mɔɔ nuuŋ le te kwi, ke ε Taa wu kemi bee. **9** Fiεe fiee fi Krai tè kwi kaari bo li kwe-e tuu nuuŋ lu. Tè fe le le se ni nuuŋ Taa wu bənij̩ bechu be mεεŋ lu be be tè kwiyε. **10** Bedεenι, ε kii la fi o sekι ηwaana o tuu o sondini nsa we bu sondine? Nuuŋ te kii la fi o nyamisi ηwaana? Ne kεe le bee bechu naa lemi limfwe li Nyɔ-ɔ yi se saa bee. **11** Fiεe fiee fi be tè tsεε le, “Mi wu Taa ntiitɔɔ le, si nuuŋ lu le, wi kwikwi gii toŋ nūŋ li mi-i lii, se wi kwikwi yɔ be kimfime kee le nnuuŋ Nyɔ.” **12** Fi se tuu fi nuuŋ le wi mumkpaŋ mumkpaŋ li bee kemi le naa leŋ le Nyɔ lii ku si kinge kee tè nuuŋ. **13** Bedεenι, kiiŋ te ni te sekι wi mɔɔ le wi tuu ni sondini nsa bu sondine ke. Fiee fi te kemi le te ni te feti nuuŋ le ε te feti fiee, te ηiŋgi le kiiŋ te ni fe fiee fi ηwaana nuuŋ kɔtε lu we buwε ke. **14** Mgbeŋgɔɔ nee ηkii, se mbeenchi si wi wu Taa Jiso le fiee fijε simu nuuŋ ye lu fi nuuŋ fi fi numu waŋ nsiŋ ke. Se nuuŋ le, ε wi wumu dza tuu ηiŋgi le fiee fijε simu nuuŋ ye lu fi wuuti ke, ke fi fiee nee le nuuŋ li mwε-ε. **15** Oo jii fiee fi bifisi shén yi ηwaana, ke o doonchi ye kiŋkɔŋgise li wuu ke. Kiiŋ o ni gεe fiee fi o jii le fi fe ηwaana wu Krai tè kwi kii wu, bee bubefu ke. **16** Bedεenι, kiiŋ o ni gεe fiee fi dzeenj fi o feti dza fi to fi bənij̩ yeti le ε fiee fi bifi ke. **17** Ne ni ne kii le bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ nuuŋ

yε kii biee bijε bε biee bi wonε kε. Bu nuuŋ nuuŋ ffee fi nuuŋ le o kemε ntse wu tsaanj bε wu mbεεŋgii mao le o kemε kinεetinε ki dzeti fe Fiana yi Waanj li. **18** ε wi nindi li Krai li lε yεe dze, ke Nyɔ gii yi ni yi wuki bujɔŋ bε wu, beniŋ se ni be pieti te wu. **19** Te tuu te ni te biki biee bi bεε nuuŋ be mbεεŋgii mao bi fii bee bi kurisi wi bee wi. **20** Kiij ne ni ne bifisi nime chi Nyɔ-o kii biee bijε kε. ε chεεŋ le biee bijε bichu wuuti lɔ, se nuuŋ le o jii ffee fi nuuŋ fi fe wumu we buwε, ke o fe o nuuŋ ffee fi bifi. **21** ε ffee fi dzeεŋ le o faaŋ njε nyaŋ, ke le o faaŋ ŋwonu mbiŋ, ke le o fe mao nuuŋ fi la fi ŋwaana nuuŋ te we buwε kε. **22** ε shéŋ ya yɔo gεε li Nyɔ-o beŋ li ffee fimu, o fe fi, neε Nyɔ beŋ befe ne kii fi. Kinεetinε ki nɔŋa nuuŋ li wi wu mbeeche we nuuŋ yε le ni sek̄i yi yee kε, kife kii o fetɔo ffee fi ŋingi le fi ffee tsaan. **23** Se nuuŋ le, wi wu jii ffee meŋini li shéŋ yee li we li ŋge-ε kituŋ, kife fetɔo ffee nuuŋ fi shéŋ yee yi wu gεε li Nyɔ-o beenchi yε li fii kε. Ne ni ne kii le ffee fichu fi wi feti fuki fe shéŋ yee yi wu gεε li Nyɔ-o beŋ siŋ, ke bubiee.

15 Bee te tεεmi li kimbeenche-ε kemε le te ni te kendı shéŋ be ŋ'we wu beniŋ be nuuŋ wεε weyi li kimbeenche kibee. Kiiŋ te ni te feti ffee fi yi nuuŋ yi dzɔŋ bee kwaα kε. **2** Wi mumkpaŋ mumkpaŋ li bee kemε le gwene le ni feti nuuŋ ffee fi dzeεŋ li ŋwaani, le fi ni fi fii wu le kimbeenche kee ni ki kuu. **3** Ne kεε te le Jiso Krai kibee tε feti yε biee bi yi nuuŋ yi ni yi dzeεŋ neε nuuŋ wu kε. Te gii feti ffee fi keti si be tε tsεε le Kijwaati ki Nyɔ-o le, “Beŋgaashε be beniŋ gaashε wε lu be to baa li yi yεεŋ.” **4** Te kii le biee bichu bi be tε tsεε le Kijwaati ki Nyɔ-o ki

ŋkosi tè nuuŋ le bi tifi bee, le ke bi se fε tε ni tε lemi tε
tεemι, shéŋ yisεŋ ni yi yuusi, tε se bichi limfwe li ffee fi tε
gii naa tè kεmε-ε. **5** Nlεkɔɔ le Nyɔ yi feti bεniiŋ lemi be
tεemι yi tuu yi feti shéŋ yi bεniiŋ yuusi, yi fε ne ni nε
tsiin li ffee fimumkpa-an ben be bεniiŋ bechu be biki Krai
Jiso, **6** le ke li kimbanche-ε, nε ni ne yɔɔnchi Nyɔ mɔɔ Baa
wu Taa wuseŋ wu Jiso Krai li fiko fimumkpa-an. **7** Ne fii
yεεŋ wi kwikwi nεe si Krai tè fi beŋ le, n'yɔɔnchε se gεεŋ
li Nyɔ-ɔ. **8** Ntee li be-en le Krai tè dzɔ yi yee si wi wu
nimε li Bejuu li le doonchε li bee le Nyɔ ti tiiti chεεŋ.
Tè fe le le ke se tɔɔŋ bεŋkaachε be Nyɔ tè nyε li bεte
tee be bee. **9** Tè tuu fe le le ke bεniiŋ be nuuŋ yε Bejuu
kε, yɔŋgi te Nyɔ kii nshiiŋ yi Nyɔ kεmi li bee. Fini nuuŋ
si be tè tsεε le, “Si fi nuuŋ ni, ŋgii ni n'yɔɔchi we lenti
le bεniiŋ be nuuŋ yε Bejuu kε. ŋgii ni n'yuuti n'yokisi
bukooŋ bwo.” **10** Fi tuu fi nuuŋ ε be tsεε le, “Beŋ be nuuŋ
yε Bejuu kε, ne nεki yεεŋ be bεniiŋ be Nyɔ-ɔ.” **11** Fi tuu
fi nuuŋ tε ε be tsεε le, “Bεniiŋ be nuuŋ yε Bejuu kε, ne
yɔɔnchi yεεŋ Taa. Bitoŋ bichu, ne yɔɔnchi yεεŋ Taa.” **12**
Esaya tè tuu tee tε le, “Biechi yimi gii yi saŋ li kini ki
Jeesi. Nuuŋ wi wu gii bo ni sεki bitoŋ bi bεniiŋ be nuuŋ yε
Bejuu kε. ε li wuu li bεniiŋ be nuuŋ yε Bejuu kε gii be gεε
bufii bubeε.” **13** Nlεkɔɔ le Nyɔ yi te bichi limfwe li yi-i,
yi ki shéŋ yine be kineetine kichu mɔɔ mbεεŋgii si ne gεε
shéŋ li yi-i le. Ne bichi yεεŋ nεe te nuuŋ limfwe mfi kwi
li ffee fi ne gii ne kεmε-ε, li bunga bu Fiana yi Waan li.
14 Beŋwaanεŋ, mi kibεε ŋkiɔ bujɔŋ le ne gbeŋgi baa ne
kεmi kiŋge ki dzeen ŋge, ne yisε baa be bufii, ne kii tε
ntiife yih yine. **15** Se nuuŋ le, li biee bimu bi mi ntsεε

li, mi mbəsəo yi le ntōchə butōchə li be-ej. Mi mfe le le
ŋkimi bej bukiimε, nuuŋ kii mfie wu Nyə nyε li mi-i, **16**
le ni nnuuŋ wi wu nime wu Krai Jiso li bəniiŋ bε nuuŋ yε
Bεjuu ke. Mfetəo nime chini si te muntofi. Nime chini
nuuŋ le ni mfenjisi ntonj wu dzeerj wu Nyə, ke bəniiŋ bε
nuuŋ yε Bεjuu ke ni be nuuŋ si fintofí fi Nyə bej li fi-i, bε
Fiana yi Waaj nachε yi gεe le be ni be nuuŋ chichi. **17**
Bεdεeni, nnuuŋ nni ntsakisi yi li nime chej chi nnindi li
Nyə-o kifc mi ntaashoo təe Krai Jiso. **18** Nnuuŋ ntε məŋ
ntefu kii ffee fimu chichi, fuki fi Krai fe keti li mi-i nsij, le
bəniiŋ bε nuuŋ yε Bεjuu ke gεe shéj li Nyə-o nsij ke.
Be tə woo biki biee bi ntə ntiiti bε bi ntə mfeti. **19** Be tə
wuki le biki buŋga bu biee bi doonchi buŋga bu Nyə-o
bε biee bi kimfime ki wondini bi ntə mfeti keti li buŋga
bu Fiana yi Nyə-o. Bεdεeni, mbεechε Jerosaleŋ ŋkenine
ŋgenu mbochu kimbe ki Ililikum, nuuŋ ε ntə mbəseyi
mfenjisi ntonj wu dzeerj kwikwi wu kii Krai le. **20** Ntə
mfeti le, mbeeche wεj wu nyəja nuuŋ le, nni ntiifi ntonj
wu dzeerj wuni nuuŋ fe bε ti mεej ki woo ke kii Krai ke,
le kiiŋ ni ndza ŋgeej nni ŋgwendi li kimfoo ki wi wumu
ke. **21** Ntə mfeti fini mbiki nuuŋ si bε tsəe le, “Bəniiŋ bε
bε ti mεej saa ki tee ke be kii wu ke, gii be ŋεj cheεj we,
bəniiŋ bε ti mεej ki woo ke kii wu ke, be gii be kεe wu.”
22 ε ndende wuni wu biifi mi kinga ŋge le mi mbe ke le tε
yεne ke. **23** Se nuuŋ le, dεeni yani kintsii ki nime-ε mεej
yε lu kimbe kini ke. Bεdεeni si ntə nshiiŋ ŋgeendi li biya
ŋge li le mbe tε yεne, **24** si mbichi limfwe, ŋkiiŋ nee le tε
gii tε yεne mfi wu ŋketi ŋgiingi Spεŋ ŋgii ŋgeri tεebεj tε
ŋgoone ŋ'woo bujəŋ le be-ej lenti. Mbeechoo le ne gii ne fi

mi li ndendə wəŋ wuni le ŋgəɛŋ mbo Spəŋ. **25** Se nuuŋ le, dəɛni yani ŋgii ŋgəɛŋ Jerosaleŋ ni mbichi le bəniiŋ bə Nyɔ-ɔ bə fe. **26** ɻgiinggəo le kifə bəniiŋ bə kimbeenche bə Masadonya mɔɔ bə Akeya tuu be kɔŋgisi le be cho kichore le be fi bəniiŋ bə tè nuuŋ bə Nyɔ-ɔ bə kifoo le bə Jerosaleŋ. **27** ε be bə tuu be kɔŋgisi le be fe lε, ε nɛɛ chɛɛŋ le be kəmi le be fe fiee li bee lε, kifə ε be bə nuuŋ ye Bejuu kε kəmi ntsiru wu fii fiana yibe wu nuuŋ wu Bejuu, kε be kəmi tε le be fi Bejuu bə biee bi li nshe yini bi Nyɔ tsi be lu. **28** Nɛɛ lε, mfi wu mi mɛɛshi nime chini, mi nse ŋɛŋ le fiee fi be cho, fiee li tsaq yi Bejuu li, nse ntuu ndza fe, ŋka lε bene, tε yɛnɛ, nse ntuu ŋgəɛŋ Spəŋ. **29** ɻkiiɔ le mfi wu mbɛɛ lε be-eŋ, ŋgii ni mbɛɛ bə ntsiru wu Krai ε wu yisɛ. **30** Beŋwaanɛŋ, nsuŋgəo bə busoŋu li be-eŋ li bukoŋ bu Taa wuseŋ wu Jiso Krai mɔɔ li kiŋkɔŋgise ki Fiana yi Nyɔ-ɔ, le nɛ taa li mi-i tε banchε tε lɛke li Nyɔ-ɔ mkpaanj li mi-i, **31** laa nuuŋ naa mbo li tsaq yi bəniiŋ bə nuuŋ ye bə kimbeenche kε be Judiya le. Nε lɛki li Nyɔ-ɔ tε le bəniiŋ bə nuuŋ be Nyɔ-ɔ beŋ li nime chi ɻgiinggi Jerosaleŋ chini-i, **32** ε Nyɔ beŋ, nse mbɛ lε be-eŋ ni ŋ'wuki bujɔŋ, shéŋ yɛŋ yaane li be-eŋ linti. **33** Nyɔ yi nuuŋ Nyɔ yi mbɛɛŋgi ni yi nuuŋ be beŋ bechu. Fi nuuŋ lε.

16 ŋ'wɛkɔɔ le ndoonche dzəmi yisɛŋ yimi yi bukoŋ bwee nuuŋ le Fube nɛ kɛɛ yi. Nindɔɔ nime chi Nyɔ-ɔ si kikoo li kintaashe ki bəniiŋ bə kimbeenche-ε ki Sɛŋkriya. **2** Mfi wu wu bε, nɛ fi wu si wi wu Taa lε dze yi nuuŋ yi bəniiŋ bə nuuŋ be Nyɔ-ɔ. ε fiee nuuŋ lu fi kɔŋgisi le nɛ fi wu lu, nɛ fi yɛɛŋ wu, nɛ kɛɛ le wu fiɔ te bəniiŋ ŋge, wu fiɔ te mɔɔ mi. **3** Yesi yɛɛŋ Prisilia bee Akwila li mi-i. ε bəniiŋ

be ntè ntaashé tée be li nime chi Krai Jiso-o. **4** Be lee baa
le be kwi kii mi. Ε benniij be mi kwaa nyee kiyøoni li bee
ke. Bintaashé bi benniij be kimbeenche bi benniij be nuun
ye Béjuu ke bichu nyee biee te kiyøoni li bee. **5** Yesi yeej
te kintaashé ki benniij be kimbeenche-e ki taashi li yih yi
bee li mi-i. Yesi yeej Abenetu wu sinej wu shéj. Tè nuun
wi wu nkosi le nuun wi wu Krai li kweej wu Eesha. **6** Yesi
yeej te Maariya wu nindøa nime ñge le be-ej lenti. **7** Yesi
yeej Andronikus be Junias be nuun benniij beñ be kweej
le, be tée be te tè nuun li ncha-a. Be nuun benniij beñ be kii
be li kintutu ki boøj be nto-on be Jiso-o. Ε be be tè saa be
gée shéj li Krai, li mi-i. **8** Yesi yeej Ampliyatu wu sinej
wu shéj wu tée wu taashé li Taa li. **9** Yesi yeej Ubanu wu
taashé tée be li nime chi Krai, ne yesi te Stachi wu nuun
sinej wu shéj. **10** Ne yesi Epelès. Ε wi wu niñ wu doonche
kituñ le we be Krai mkpaan. Ne yesi yeej te benniij be li
Aristobulu yih. **11** Ne yesi Erodion wu wi weñ wu kweej,
ne yesi te benniij be taashé li Taa li be nuun li Nasisu yih.
12 Ne yesi te Tifena bee Tifosa. Ε bukeej be nindi nime chi
Taa le mkpaan. Ne yesi Pesi wu nuun shéj yej. Ε kweej
tée wu te nindi nime chi Taa le ñge. **13** Ne yesi Lufu wu
Taa tè tsaa li wi we, ne yesi te ni wu ndzeti le ε naan tε. **14**
Ne yesi Asinkritu bee Fligøn mao Ermis mao Patroba mao
Ema, mao beñwaanenj besenj be nuun be beñ. **15** Ne yesi
Filologu bee Julia, ne yesi Neliu be dzemi ye. Ne yesi te
Olimba be benniij be nuun be Nyø-o be nuun be be. **16** Ne
yesi yi yine, ne koke yi yine be nkoke wu nuun wu benniij
be Nyø-o. Bintaashé bi benniij be kimbeenche-e bi Krai le
bechu yeeshi biee beñ. **17** Beñwaanenj, nlekøa beñ le ne ni

ne dzeti mfi be beniiŋ be bεε be buga be fiengisi beŋ be
ntifi yi firisi yi ne tè saa ne fi. Ne kiifi yεεŋ bεε beniiŋ. **18**
Ne kεε le ŋwaani bεε beniiŋ nindi yε nuuŋ li Taa wuseŋ
wu Krai li kε. Be nindi baa nuuŋ kii kite ki bee. Be dzeti
n'yɔru wu yiki nuuŋ wu kimfi be yεŋgi beniiŋ be kii yε
fiee ke lu. **19** Si beniiŋ bechu woo baa kii beŋ le ne nuuŋ
beniiŋ be wuki fiee ne feti lε, ntusoo ŋ'wuki bujɔŋ be beŋ.
Se nuuŋ le ŋ'wεkɔo le ne nuuŋ be bufii li fiee fi shaŋ li,
nɔ yi kɔo ke beŋ li fiee fi bif-i kε. **20** Sheɔ nee niiŋ Nyɔ yi
nuuŋ Nyɔ yi mbεεŋgii bache Sataŋ fεkwiŋ ne denc̄e wu
be bikaa bine. Nlekoɔ le Taa wuseŋ wu Jiso Krai doonch̄e
shéŋ yee yi dzeen li be-en. **21** Timɔti wu nindi tεe wu li
fiee fimumkpa-an yεsɔo li be-en. Lushus bee Jasɔŋ mao
Sosipata be nuuŋ beniiŋ beŋ be kwεen le yεsi baa tε li be-
en. **22** Mi wu Tetiu wu Pɔɔ tiiti nse ntsɛki kijwaati kini,
n'yεeshɔo te beŋ li bukooŋ bu Taa lε. **23** Gayɔŋ wu mi wu
Pɔɔ tsiiŋ li wuu yi, kintaashε ki beniiŋ be kimbeenche-ε
kichu taashi fe yεsɔo beŋ. Se Erastu wu nuuŋ wi wu babi
wu li kitɔŋ kini-i, be ŋwaanεŋ wuseŋ wu bukooŋ bwε
nuuŋ le Kwatu yεeshɔo te beŋ. **24** [Taa wuseŋ wu Jiso
Krai doonch̄e shéŋ yee yi dzeen li beŋ bechu-u. Gεε fi
nuuŋ lε]. **25** N'yɔɔnche nuuŋ li Nyɔ-ɔ. ε yi yi nuuŋ yi
fe le ne ni ne tεe mi bujɔŋ ne biki si nton wεŋ wu dzeen
tiiti. Ntoŋ wu dzeen wuni nuuŋ wu mfenjisi kii Jiso Krai.
Wu tè shiiŋ wu nuuŋ ntsooŋ yi fiee fi be tè nyike mεεŋ
lindεeri, dεeni be se doonch̄e baa li bee li. (*aiōnios g166*) **26**
Ntsooŋ yini be doonch̄e baa kituŋ. Biee bi bentomfɔŋ be
Nyɔ-ɔ tè tεe bi fe biee ntsooŋ yilu bo fe waŋ li bitoŋ
bichu-u. ε Nyɔ yi kimake yi tè tee le be doonch̄e li bitoŋ

bichu ke bi se gεε shénj li yi-i bi ni bi wuki li yi-i. (aiōnios
g166) 27 N'yøonchø nuuŋ li Nyo yini mfi kwi këti li Jiso
Krai. ε yi kwaa yi nuuŋ bε bufii. Gεε fi nuuŋ lε. (aiōn g165)

1 Kɔrεŋ

1 ε mi Pɔɔ wu Nyɔ tè teeŋ li mbeechɛ we le ni nnuŋ
wi wu ntonj wu Krai Jiso. Miɔ tɛɛ Sostɛnɛ wu ŋwaanɛŋ
wuseŋ. **2** Kiŋwaati kini giŋgi kɛɛ li kintaashɛ ki bəniiŋ bɛ
Nyɔ-o ki Kɔrεŋ, ki yi tsaa yi taashɛ yi gɛɛ chichi bɛ Krai
Jiso. Nyɔ tè teeŋ beŋ le nɛ ni nɛ nnuŋ bəniiŋ bɛ nnuŋ
bee, si bəniiŋ bɛchu bɛ teenyi bukoŋ bu Taa Jiso Krai
li bintsii bichu ti nnuŋ. Nnuŋ Taa wu be nɛɛ si nnuŋ tɛ
wuseŋ. **3** Nyɔ Baa wuseŋ bɛ Taa Jiso Krai doonchɛ shéŋ
yibe yi dzeerj li be-eŋ tuu nyɛ beŋ mbɛɛŋgii. **4** Nti mbɛɛ
nyɛɛ kiyɔoni li Nyɔ-o mfi kwi kii beŋ, kii mfiɛ wu Nyɔ fi
beŋ, si nɛ taashɛ bɛ Krai Jiso. **5** Si nɛ taashɛ baa bɛ Krai
Jiso lɛ, Nyɔ se shooshe ye bulofu li yi yinɛ lɛ dzé chichi
chichi-i, teege le nɛ ni kii biee bichu, nɛ tuu nɛ kii ntefu
fiee fichu bujɔŋ. **6** Bulofu buni li be-eŋ teendi le ntonj wu
nɛ tè woo kii Krai nɛ fi baa wu. **7** Si fi nnuŋ lɛ nɛ baa
dɛɛni nɛ fuki ye nya yi Nyɔ yimi ke, si nɛ tɛŋgi baa mfi
wu Taa wuseŋ wu Jiso Krai gii naa busɛ. **8** Wu wu Taa
wuseŋ wu Jiso Krai gii fe beŋ nɛ ni nɛ lemi nɛ tɛɛmi nsiŋ
fe kimerise-ɛ, nɛ tè kɛmɛ ŋgunu bu jobɛ chee chilu-u ke.
9 Nyɔ nnuŋ Nyɔ yi ti lemi li je yee. ε yih yi tè teeŋ beŋ, le
beŋ be ɿwani wu Jiso Krai wu nnuŋ Taa wuseŋ nɛ ni nɛ
nnuŋ li lɛke li Nyɔ-o. **10** Beŋwaanɛŋ, nlɛkɔɔ beŋ li bukoŋ
bu Taa wuseŋ wu Jiso Krai le beŋ bɛchu taashɛ nɛ ni nɛ
nnuŋ li kimfime ki mumkpa-aŋ. Kiiŋ buga ni bu nnuŋ le
be-eŋ lenti ke. Nɛ ni nɛ nnuŋ li fiko fimumkpa-aŋ, nɛ
kɛmɛ mbeechɛ mumkpaŋ, ne nindi li fiee fimumkpa-aŋ.
11 Ntiitɔɔ ni beŋwaanɛŋ, kifɛ bəniiŋ bɛ li yih yi Klo-o tee
baa mi le nɛ shiiŋ baa nɛ tsuki ntsooŋ lɛ be-eŋ lenti. **12**

Fiee fi ntiiiti nuuj le wi dzeti kweenj le bikao nuuj Pao, wi wumu kweej le bikao nuuj Apolo, wi wumu le bikao fiee nuuj Sefaa, wi wumu le bikao fiee nuuj Krai. **13** Fi nuuj le be gache baa Krai li biŋke-e li biŋke-e ni? ε Pao wu be tè ta li kintaan li kii beŋ ni? Məo be tè lii beŋ li dzao li bukoŋ bu Pao le le? **14** Nyeeə kiyəəni li Nyə-o le nti məeŋ ki lii ke wi wumu li be-enj li dzao fuki nəe Krispu bee Gayəŋ kwaa nsiŋ ke, **15** kiiŋ wi ni ni kweŋgi le be tè lii wu li dzao li bukoŋ bweŋ ke. **16** Ihiŋ, ntè lii te Tefana bebeniiŋ be li wuu yih li dzao. Fuki le nsiŋ, məeŋ ye ntuuŋkii wi wumu wu mi lii li dzao ke. **17** Te kəe le Krai ti məeŋ ki toŋ ke mi le mbə ni nlisi beniiŋ li dzao ke. Te toŋ mi le mbə ni ntiiiti nuuj toŋ we wu dzeenj. Mfenjisi ye bejé yi bufii bu wi wo-onj ke, le kiiŋ bunja bu kwe yi Krai tè kwi li kintaan li naa to fiee fi yee ke. **18** Fi fiee le ntonj wu dzeenj wu nuuj le Krai tè kwi li kintaan li nuuj yoomfe li beniiŋ be ləe li. Se nuuj le, ntonj wuni nuuj bunja bu Nyə-o li bee be yi ti suuti. **19** Fi fiee ε be tè tsəe le, “Ngii nleeshe bufii bu beniiŋ be doonchi bufii le, nshaanshe be mbeechε be beniiŋ be doonchi le be kii nge.” **20** Si fi nuuj ni, beniiŋ be doonchi bufii dəəni nuuj feŋ? Beniiŋ be tiifi banchi be Nyə-o nuuj feŋ? Beniiŋ be techini biee li mfi wuni nuuj feŋ? Məo Nyə doonche ye le bufii bu laŋkwiiŋ nuuj nəe kiyoomfe ni? (aiōn g165) **21** Fiee fiee fi Nyə yi kii biee bichu nge tè fe le nuuj beniiŋ be li nshe yini tè naa kəe yi be bufii bu bee ke. Yi tè nachε le nuuj nəe yi soo nuuj beniiŋ be beŋ ntonj wu tè fenjisi wuni wu beniiŋ nŋgi le ε kiyoomfe. **22** Bejuu wəki le be ŋεŋ fiee fi doonchi bunja bu Nyə-o be se beŋ, Begrik wəki bufii bu

fiee le be se bej. **23** Se nuuj le, tε fenjisi fisεŋ kii si be
tε ta Krai li kintaaŋ li. Fi se tuu fi tənyi Bejuu butonyε.
Bəniij be nuuj ye Bejuu ke ŋingi le ε kiyoomfe. **24** Se
nuuj le, li bəniij be Nyə tsaa li, məo nuuj Bejuu, məo
nuuj Begrik ntonj wu kii Krai wuni nuuj buŋga bu Nyə-
o be bufii bu Nyə-o bu nəŋja. **25** Fi nuuj le, kifε fiee fi
yenji le fi nuuj kiyoomfe li Nyə-o nuuj bufii bu yeki nε
bu wiwoŋ buchu. Fiee fi yenji le Nyə bieŋgi bə li fi-i, fi
nuuj buŋga bu yeki nε bu wiwoŋ buchu. **26** Bəŋwaanεŋ,
beechε yeeŋ bəniij be nε tε saa nε nuuj mfi wu Nyə tε
tsaa bej. Bej ŋge tε nuuj ye bəniij be bufii le si bəniij
be laaŋkwiij wəki ke. Bej ŋge tε nuuj ye bəŋga ke. Bej
ŋge ti mεenj ki bo ke li bini bi bəniij be nəŋja be ŋgee ke.
27 Se nuuj le, Nyə tsaa nε bibere bi li nshe yini le fi fe le
be bufii le kεmε buya, yi tsaa be bieŋgi bə li nshe yini le yi
fe bəŋga nuuj be buya. **28** Nyə tε tsaa biee bi bəniij dzeti
laaŋkwiij li nshe yini-i, məo biee bi bəniij nyamisi, tsaa
məo biee bi nuuj ye biee ke, le fe le biee bi bəniij ŋingi
to biee bi yee. **29** Yi tε fe le, le kii wiwoŋ ni tuu tsakisi yi
le yi-i lii. **30** ε yi yi Nyə yi tε taashε bej be Krai Jiso. Yi fe
Krai nuuj dze yi bufii bu nəŋja li bee li, yi se fe tε yi leeki
bee tsaaŋ le yi-i lii, yi nachε bee yi gεε li bəniij bee li, yi
soor bikoo bisεŋ li tsanj yi ŋge-ε. **31** Fi se tuu fi nuuj si be
tε tsεε le, “ε wi tsakisi yi, ni tsakisi yi nuuj be fiee fi Taa
feti.”

2 Bəŋwaanεŋ, nε kimi mfi wu ntε mbe le be-eŋ le ntee
ntoŋ wu Nyə li be-eŋ wu tε shiiŋ nuuj le munyiikəo li.
Nti mεenj ki mbe ke fieŋ le ni n'yeti jé yi kintsakise yi ke
be bufii bweŋ ke, **2** kifε mfi wu ntε nnuuj be bej ntε

nsone le nnuuj ntè ñgee bufii li ffee fimu fuki le ni ntiiti
nëe nuuñ kii Jiso Krai bë si bë tè taaj wu li kintaaj li nsij
kë. **3** Mfi wu ntè nuuñ tcebenj, ntè weeti, nchendi, ñkeeti
weseenj. **4** Mfi wu ntè n'yeti mfenjisi ntoj wu dzeenj li be-
enj, ntè ntiiti yë nuuñ bë jé yi bufii yi yiki kë. Ntè ñgii
ntiiti nuuñ buñga bu Fiana yi waaj bu tè doonchi cheenj
wulu. **5** Ntè mfeti lë, le kiij ne ni gëe shéñ li bufii bu
wiwoñ kë, se nuuñ le ne gëe nuuñ li buñga bu Nyɔ-ɔ. **6**
Beniij bë ti lemi bë Nyɔ be teemi, te ti nyee bufii li bee.
Bufii buni se nuuñ yë bu laanjkiij ke mao nuuñ bu noo
le wu sekì laanjkiij deeni kë. Bunga bu bee gii bu ma bu
la li yee li. **(aiōn g165)** **7** Bufii bu Nyɔ-ɔ bu noja bu ntè tiiti
buni nuuñ ffee fi tè shiij fi nuuñ le munyiikao li beniij tè
këe kë. Bufii bulu ε Nyɔ yi tè nachë nshe meenj yi se bechi,
le ke naa bë fe tcebenj ni tè nuuñ le bunøja bwëe li lenti.
(aiōn g165) **8** Bufii buni nuuñ wi wumu li kintutu ki beniij
bë sekì deeni kii yë kinyi kilu kë, kife gii le be ni be kii, gii
nuuñ be tañee Taa wu bunøja li kintaaj li kë. **(aiōn g165)** **9**
Se nuuñ le, li bee li, fi ffee si bë tè tsëe le, “Biee bi lii ti
meenj saa ki ñeeñ kë, bintooy meenj saa ki woo kë, wi ti
meenj saa ki beechë kë, ε bi bi Nyɔ tè nachë li beniij bë
kɔñgisi yi-i.” **10** Nyɔ fe yë Fiana yee doonche biee bini li
bee li. Fiana yi Nyɔ yi ti teeti biee bichu, yi teeti te mao
munyiikao mu Nyɔ-ɔ, **11** kife nuuñ wi wumu te këe ffee fi
wi wumu beechi li shéñ yee li fuki fiana yi mwë yi nuuñ li
yi yee li nsij kë. Fi ffee nëe tsaaj si nuuñ wi te këe ffee fi
Nyɔ beechi fuki Fiana yi Nyɔ nsij kë. **12** Fiana yi Nyɔ tè
nyë li bee li nuuñ yë yi li nshe yini-i kë. Fiana yini tè dza
fe Nyɔ-ɔ le yi fe te se këe nyá chi yi Nyɔ tè nyë li bee. **13**

Tε se tiiti biee bini nuuŋ yε bε jέ yi bε tifi bε bufii bu wiwoŋ kε. Tε tiiti nuuŋ bε jέ yi Fiana yi Nyɔ tiiti bee lu, tε se naanyi biee bi cheeŋ bi Fiana yi Nyɔ-ɔ li bəniiŋ bε kəmi Fiana yi Nyɔ. **14** Wi wu mεeŋ ki kəmε ke Fiana yi Nyɔ li yi yee li ti fii yε biee bi Fiana yi Nyɔ-ɔ kε. Dzeti ffee tuu ŋingi le ε biee bi kiyoomfe-ε. Nuuŋ te kε si bi nuuŋ kε, kife ε Fiana yi Nyɔ yi nuuŋ yi fe wi se kε biee bilu. **15** Se nuuŋ le, wi wu Fiana yi Nyɔ nuuŋ li yi yee li nuuŋ nεe taa ffee fichu bujɔŋ kε kinyi kilu, wi nuuŋ yε lu wu nuuŋ taa biee bi wεe wi kε. **16** Fi ffee ε bε tsεe le, “Wi nuuŋ yε lu wu kii ffee fi Taa beechi ke se tifi Taa kε.” Se nuuŋ le, tε kəmi baa bəmbeeche nuuŋ bε Krai kəmi.

3 Bejwaanεŋ, mfi wu tεebeŋ te tε nuuŋ, ntε ŋkəmi yε le ni n'yeti li be-eŋ si bəniiŋ bε wuki nuuŋ li tsąŋ yi Fiana yi Waan li kε. Ntε ntuu ntiiti li be-eŋ si bəniiŋ bε mεeŋ be biki te nuuŋ biee bi nyaaŋ yi bwiŋ kɔŋgisi, mɔɔ bε mεeŋ si mwənu mu bwi le dze yi Krai li. **2** Ntε nyee nuuŋ mbeen li be-eŋ. Nti mεeŋ ki nyε kε beŋ biee bijε bi tεeemi kε, kife nε ti mεeŋ ki kɔchε kε. Mbe mbochu deeni nε mεeŋ baa nεe ki kɔchε kε. **3** Nε mεeŋ baa nε biki nεe nuuŋ biee bi nyaaŋ yi bwiŋ kɔŋgisi. Si nε mεeŋ bε shéŋ yi yεchi, nε tsuki ntsooŋ li yi yine-ε ni, fini doonchi nεe le nε biki baa nuuŋ nyaaŋ yi bwiŋ ni? Mɔɔ fini doonchi nεe le nε mεeŋ baa nε kəmi kiŋge ki bəniiŋ bε laajkwiiŋ le nεe ni? **4** Wi dzeti tuu kweeŋ le bikɔɔ ffee nuuŋ Pɔɔ, wi wumu le bikɔɔ nuuŋ Apolo. Fini doonchi nεe le nε feti baa te nuuŋ si bəniiŋ bε laajkwiiŋ ni? **5** Apolo nuuŋ noo, Pɔɔ se nuuŋ noo? Tεe wu bεchu nuuŋ nεe bɔɔŋ bε nime-ε bε Taa le, bε tε fe nε gεe shéŋ li yi yee li, wi nindi chee nime si Taa nyε

li wuu. **6** Cherŋ nime tè nuuŋ le ntɔye nuuŋ ŋgo, chi Apolo
nuuŋ le ni mwachi dzɔɔ, ε Nyɔ yi se feti yi kuu. **7** Beðeεni,
wi wu tɔyi ŋgo bε wi wu mwachi dzɔɔ nuuŋ yε mɔɔ ffee
kε. Nyɔ yi feti bi kuu ε yi kwaayi nuuŋ ffee. **8** Wi wu
tɔyi bε wu mwachi dzɔɔ nuuŋ nεε yeeŋ, Nyɔ gii yi soon
wi kwikwi biki nime chee. **9** Tε se taashε baa tε nindi
nime chi Nyɔ-ɔ. Ne baa wε wu Nyɔ ne tuu ne nuuŋ yi yee.
10 Ntε gwaŋ kimfoo ki yih yilu-u si wi wu ŋgwanu wu
gbεŋgi kii nime chee, biki mfie wu Nyɔ wu yi tε nyc li mi-
i. Si ntε mfe lε, wi wumu se gwendi yih yilu. ε wi tuu
gwendi li kimfoo kini-i, ni kii tε si gwendi. **11** Ne ni ne
kii le kimfoo ba nεε ki bε tε fe ki nuuŋ Jiso Krai, nuuŋ
wi tε fe kimu kε. **12** Beniij se gwendi lu bε biee chichi
chichi. Wi wumu dzeti dzɔ kikwa ki yechi, wi wumu dzɔ
ki ncherere, wi wumu dzɔ nuuŋ ta yi tεemi kwa bε se
gwendi lu. Wi wumu nuuŋ biti, wi wumu yooŋ, wi wumu
yochε se gwendi lu. **13** Mɔɔ be gwendi niŋ le, jobε bεε
chεε chi bε gii bε ŋεŋ si nime chi wi-i nuuŋ mfi wu chi bo
fe waan, jobε chi Krai gii naa ni bεε bε wi. Wi wulu se
gii wu mɔŋ nime chi wi-i bε ŋεŋ si chi nuuŋ. **14** ε ffee fi
wi gwaŋ li kimfoo kini ba ndoru sinj, kε mwe gii kεmε
kinsomfu. **15** ε fi do, mwe lεε kinderi kee, wu kibεε gii
bønε, se nuuŋ le ni nuuŋ si wi wu ka li wi-i. **16** Ne kii yε le
ne nuuŋ yih yi muntofi yi Nyɔ, Fiana yi Nyɔ se tsiiŋ li yih
yine-ε ni? **17** ε wi biifi yih yilu, kε Nyɔ gii yi lεε mwe, kifε
yih yi muntofi-i yi Nyɔ ti wuuti lɔɔ, ne se baa yih yilu. **18**
Kiiŋ wi ni yεŋgi bε yi yee kε. ε wi wumu li be-en beečhi le
kemi bufii si nshe yini wεki, to kibere ke se kεmε bufii bu
bufii. (aiōn g165) **19** Ntiiti ni kifε biee bi beniij be laaŋkwiiŋ

ŋingi le ε bufii nuuŋ bi Nyə ŋingi le ε kiyoomfe. ε fi fi bε tè tsεε le, “Nyə dzeti nεe nuuŋ bufii bu beniiŋ be doonchi le be kəmi bufii yi keeti be lu.” **20** Fi tuu fi nuuŋ ε be tsεε le, “Taa kii le biee bi beniiŋ be bufii le beečhi nuuŋ nεe bi li yee li.” **21** Fi se tuu fi nuuŋ le, kiiŋ wi ni tsakisi yi le wi wumu nuuŋ wu mwe kε, kife biee bichu nuuŋ bine. **22** Pøo ke Apolo ke Sefa ke nshe yini ke ntse ke kwe ke biee bi dεenī ke bi mεεŋ bi se naa bi bε, nuuŋ bine bichu, **23** nε nuuŋ be Krai lε, Krai se nuuŋ wu Nyø.

4 Fi be fi dzøŋj le nε ni nε dzeti le tε nuuŋ bøŋj be nime-ε be Krai le be Nyø nyε nime chee chi ntoŋ wu tè shiinj nuuŋ le munyiikø li li tsaq yi bee. **2** Fi se tuu fi nuuŋ le, wi wu be nyε nime li tsaq yee li kəmi le ni feti si te kikoo we wəki. **3** Li mi-i, beŋ ke yih yi nsa yimi yi səki mi, nnuuŋ ntè ndzø le ε ffee fimu kε. Nnuuŋ ntè møø nsaa yi yεŋ kε. **4** Ffee nuuŋ yε lu li shéŋ yεŋ fi səki mi kε. Se nuuŋ le, ffee fimu doonchi yε le ŋ'wuułøø kε. ε nεe Taa kwaa wu gii saa buu mi. **5** Beđeeñi, kiiŋ ne ni tuu ne sonde nsa mfi ŋkochine nsiŋ kε. Ne tεŋgi Taa bε. ε wu wu gii buu biee fε waanj bi be nyike li kijibe-ε dεenī, sensi biee bi be kəmi li shéŋ yi bee. Neeleε, Nyø gii yi pia wi kwikwi wu be kəmi le be pia. **6** Beŋwaaneŋ, biee bi ntiiti kii tεε Apolo bini nuuŋ le bi fi beŋ, le ke ne laanche li bee li ne ni ne feti ffee ne biki nεe nuuŋ ffee fi be tsεε. Beđeeñi, ne mεεŋ yε le ne ni ne tsakisi yi be wi wumu ne dzeti le mwe wε fekwiiŋ kε. **7** ε noo wu fε le o ni o nuuŋ chichi li wi wumu? ε la fi o kəmi fuki fε be nyε li wε-ε nsiŋ? Si fi nuuŋ le, fi geenj o se tsakisi yi kεe be mεεŋ ki nyεε li wε bu nyε kε? **8** Møø ne dzeti baa le ne kəmi baa

fiee fihu, ne nuuj beniiŋ be bulofu-u, ne sek̄i si bəmfəŋ
bee nsij ni? Wi dzɔɔ le ne baa bəmfəŋ kituŋ ke tε se
bɔɔŋ te fe tceben ni te sek̄i bee bəchu. **9** Mi ŋεŋgɔɔ le
Nyɔ tuu ye yi gεε bee, bee tε nuuj bɔɔŋ be nto-oŋ be
Jiso be binshiingi. Te nuuj si beniiŋ be be giŋgi le be
woye gbanaa. Te to baa binjiinjii li nshe yini bi beniiŋ
mɔɔ bənchindaa be Nyɔ-o bichi. **10** Te to baa bibere kii
Krai, se nuuj le ne nuuj beniiŋ be Krai be be kii ŋge. Te
nuuj beniiŋ be biɛŋgi ne nuuj be bɛŋga. Beniiŋ guundi
beŋ, be dzeti bee fəkwiij. **11** Mbe mbochu dεen̄i, te baa be
dzeen̄, ndɔɔŋ se wondini bee, tc lisi nuuj binshaanshe bi
ndú, beniiŋ se ŋ'weki be bee, te se kəmi ye kintsi ki ntse-
ε ke. **12** ε bee tε gwenini te nindi be tsan yisεŋ te se jii
fiee. Beniiŋ tuu be gaashi bee, ε beniiŋ gaashi bee te leki
nuuj kimbonε li bee. ε be biindi bikaa le bεsε jin̄, te kend̄i
nεe nuuj shéŋ. **13** ε be tiiti jé yi bifi li bee li te tusi nuuj
be jé yi mbεŋgii, mbe mbochu dεen̄i, te baa si biee bi be
gii be too le fweej. Te to baa nuuj bimfə bi biee le li nshe
yini-i. **14** Ntseki ye biee bini li be-eŋ ni le ŋ'weki le nyε
beŋ buya ke. Ntiifɔɔ beŋ si bɔɔŋ beŋ be nuuj shéŋ yeŋ. **15**
Mɔɔ nuuj le ne kəmi beniiŋ ŋge be fenjisi beŋ kii Krai, ke
fi nuuj ye le ne kəmi ye bəchaa bəne ŋge ke. ε mi wu
nuuj chaa wunε, kife ε mi wu nt̄e mfe ne se taashe be
Krai Jiso mfi wu nt̄e mfenjisi ntoŋ we wu dzeen̄ li be-
eŋ. **16** Bεdeeni nlekɔɔ le ne ni ne təɔmi bikaa bine nεe si
ntəɔmi mbien̄. **17** Fiee fieu fi mi ntoŋ Timoti le be-eŋ, wu
nuuj ŋwaaneŋ li Taa li, nuuj shéŋ yeŋ, se lemi te li ntoŋ
wuni be shéŋ yee chi. Gii be tuu kimi beŋ si ntse wεŋ si
wi wu Krai nuuj. Fieu fi gii tee beŋ nuuj nεe fi ndeŋgɔɔ

mfenjisi li bintaashε bi bəniŋ bε kimbeenche-ε bεchu li
bintsii bichu-u. **18** Bəniŋ bamu li be-eŋ linti bεchi baa be
tsakisi yi kifε be beečhi baa le mmεεŋ yε ntuu mbe lε
be-eŋ ke. **19** Se nuuŋ le, ε Taa berŋ, ke shε ɔ niiŋ ntuu
mbe. Mfi wu mi mbe, nse ŋεŋ laa bəniŋ bε tsakisi yi bεlu
kuundi nuuŋ kimfime məɔ be kəmi nuuŋ ŋwaani bunga
bu la le, **20** kifε bumfəŋ bu Nyɔ-ɔ nuuŋ yε fiee fi kimfime
ki kumfe-ε ke. ε fiee fi bunga bu dzeti nuuŋ fe Nyɔ-ɔ. **21**
Nε beečhi le ŋgii mbe niŋ? Nε beečhi le ŋgii ni mbεε bε
fiŋwaanj məɔ be shεŋ yi kiŋkəŋgise bε yi mbεεŋgii le?

5 Bε gbeεŋ baa bε tee mi cheεŋ cheεŋ le ntse wu nyεŋ yi
bukwεε yε le be-eŋ lenti, nyεŋ yi bukwεε yilu se nuuŋ yi
wi wu kii yε məɔ Nyɔ ke nuuŋ tε naa məŋ ke. ɿ'wukɔɔ le
wi wumu li be-eŋ linti dzetɔɔ kwεε tee. **2** Nε ŋεŋ baa
ŋwaani yini nyεŋ ni nε se tε de kwe bu dε ke, nε tuu
nε tsakisi nuuŋ yi ni? Nε kəmi le nε buu ŋwaani wεε
wi wu məŋ fini fiee li be-eŋ linti. **3** Məɔ si nnuaŋ yε
teebeŋ gbanaa ke ni, mi ŋ'wε nεε teebeŋ li Fiana-a. Mi
nsondɔɔ nsa kituŋ nεε kεε mi ŋ'wε bε berŋ kundi wi wu
məŋ ŋwaani fiee fiee. **4** Li bukooŋ bu Taa wuseŋ wu Jiso-
o, mfi wu nε shee, nse nnuaŋ bε berŋ li fiana-a, buŋga bu
Taa wuseŋ wu Jiso nuuŋ tε fe, **5** nε dzɔ wi wulu, nε nyε li
tsáŋ yi Sata-aŋ, biifi nyāŋ ye, fiana yee se naa yi bəne
jobε chi Taa wuseŋ naa wu kaari wu bε. **6** Nε tsakisi baa
yi ni fi tε dzɔɔŋ ke. Nε kii nεε le bε ti dzeti kishee niiŋ bε
tɔ li musu-u, ki se biee ki fε musu malu mənchu fooki ni?
7 Buu yεεŋ kishee ki nuuŋ ntse wune wu fichi li yi yinε,
nε se to nuuŋ bəniŋ bε feŋ si musu me bε mεεŋ ki gεε
ke kishee le ke, nuuŋ le nε nuuŋ le. Nε kεε le Krai nuuŋ

Ijwane Nshɔɔŋ wu Nyɔ tè fe fintofí lu li tεεbenj nεε si wu
be ti sεeti mfi wu Tsɔnɔ chi N'yafuwé. **8** Nεε lε, tεεbenj
nuun si benniij be jii Tsɔnɔ chi N'yafuwé nuun be kibele
ki be mεεŋ ki gεε ke kishee le kε, ki nuun shéŋ yi wuuti
mɔɔ cheεŋ. Kiinj tεεbenj ni te nuun si benniij be jii Tsɔnɔ
chini nuun be kibele ki fichi ki be tè gεε kishee le ki nuun
ntse wu bifi mɔɔ kinjge ki bifi-i kε. **9** Le kinjwaati ki ntɛ
tsεε li be-eŋ, ntɛ ntse le kiiŋ ne ni ne fiinsini yi be benniij
be leti bukwéε kε. **10** Ntɛ ntiiti ye nuun kii benniij be li
nshe yini-i be leti bukwéε, kε be lii yechi be li biee li, kε
be bonyi bintsii be kwachi biee bi benniij lε, kε be leki li
bənyɔ be li yee li kε. ε nuun ŋwaani beeye ke ne kəmi baa
le ne dza li nshe yini-i. **11** Ntɛ ntiiti nuun le kiinj ne ni
ne fiinsini be wi wu teenyi yi yee le wε ŋwaani wuseŋ li
Krai, tuu leti bukwéε, kε wu lii yechi wu li biee li, kε leki
li bənyɔ be li yee li, kε gaashi benniij, kε wundi mbiij
me keeti wu, kε bonyi bintsii kwachi biee bi benniij lε kε.
Kiinj wi ni mɔŋ le ji biee be ŋwaani wεε wi kε dudu.
12 ε kintsiikiseŋ le te ni te sekí benniij be ti nuun ye lε
kintaashé ki benniij be kimbeenche-ε lenti kε. Beniij be
nuun te ni te sekí be nuun be nuun le kintaashé ki benniij
be kimbeenche-ε lenti. **13** Nyɔ gii yi saa benniij be nuun ye
li leke li Nyɔ-o kε. Kinjwaati ki Nyɔ-o tiiti le, “Buu yeeŋ wi
wu kəmi kinjge ki bifi li be-eŋ lenti.”

6 Fi mεεŋ ki dzɔɔŋ ke le wi wumu li be-eŋ lenti ni kəmi
fiee bənywaani fe nuun gεεŋ səəmi li benniij be nuun be
Nyɔ-o, ka tuu gεεŋ səəmi nuun li benniij be feti ye biee
bi tsaaŋ kεε. **2** Ne kii ye le benniij be nuun be Nyɔ-o gii
naa be saa benniij be nuun be li nshe yini ni? ε nuun

ben ne gii ne naa ne saa be, ke nuuŋ ne lee ki saa ke biee bi mwesimwesi le be-eŋ lenti ke ni? **3** Ne kii ye le te gii te saa benchindaa be Nyɔ-ɔ ke ni? Si fi nuuŋ le, ke nuuŋ ne kee nsawu biee bi keti li ntse wu deenii bujɔŋ. **4** ε biee si bini ketɔɔ, ne geenj ne dzeti bi ne gjingi be bi limfwe li benniŋ be kemi ye kintsii le kintaashé ki benniŋ be kimbeenche-ε lenti ke dududu? **5** Buya kɔɔ benj. Fi nuuŋ le wi nuuŋ ye le be-eŋ lenti wu kemi bufii bu nuuŋ sondɛ nsa wu wi bee ŋwaani ni? **6** Ne se dzeti baa wi tuu dzo ŋwaani gɛɛŋ sɔɔmi, sɔɔmi nuuŋ li benniŋ be nuuŋ ye be kimbeenche-ε ke. **7** Fiee fi nuuŋ le ne ni ne kemi bensa le be-eŋ lenti kwa, doonchi fiee le ne we baa kituŋ. Nuuŋ ne te gɛɛ nuuŋ le benniŋ bamu ni be feti biee bibifi li be-eŋ ke ni? Nuuŋ ne te gɛɛ te nuuŋ le benniŋ bamu ni be feti kimfi be ben ni? **8** Se nuuŋ le, ε ben ne dzeti ne tuu ne feti biee bibifi ne tuu ne feti kimfi, teege fe wi feti biee bini nuuŋ be ŋwaani. **9** Ne kii ye le benniŋ be feti biee bibifi bini nuuŋ tè naa keme kintsii le bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ lenti ke ni? Kiiŋ ne ni ne yɛŋgi be yi yine ke. Benniŋ be leti bukwɛɛ, ke be leki li bonyɔ-ɔ, ke be leti bukɛɛŋ be benniŋ bamu-u, ke buniŋ be gimi be buniŋ bamu, ke bukɛɛŋ be gimi be bukɛɛŋ bamu, **10** ke beyi, ke benniŋ be yɛrisi lii li biee li, ke benniŋ be wundi mbiin me keeti be, ke benniŋ be gaashi benniŋ bamu, ke be bonyi bintsii be kwachi biee bi benniŋ le, be nuuŋ tè naa keme kintsii le bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ lenti ke. **11** Biee bini biee bi benj bamu gii ne feti ŋkosi. Se nuuŋ le, Nyɔ tè tsootse benj, yi tsaa benj yi gɛɛ chichi, ne se baa tsaaŋ le yi-i lii. Yi tè feti biee bini li bukuŋ bu Taa Jiso Krai be li bu Fiana yee yi yi Nyɔ yisɛŋ. **12** Wi nuuŋ

ni kwenji le kemao burga bu fere fieu fihu fi Kongisi. Se nuuj le, ntiitao le ε fieu fihu fi nuuj fi fi wi ke. Wi nuuj ni kwenji nee le kemao burga bu fere fieu fihu fi kongisi. Se nuuj le, ntiitao nee le, nuuj ntε ηgeε le fieu fimu dzao mi fi tuu li mfwaa-wu fi-i ke. **13** Wi wumu nuuj ni tiiti te le, “Biee bije nuuj kii tee, tee nuuj kii biee bije.” Se nuuj le, ne kee le Nyø gii yi biifi bi bichu. Bwiŋ ye wi nuuj ye yi be leti bukwεε lu ke. Bwiŋ ye wi nuuj nuuj le ni nindi li Taa li, ε wu wu Taa wu kemi bwiŋ yelu **14** Si Nyø tè buu Taa wuseŋ li kwe-e le, ε nee le si yi gii naa yi buu te bee be bunga bu yi-i li kwe-e. **15** Ne kii ye le yi yine nuuj bikachu bi Krai le ke ni? Wi gii geen se tuu dzao bikachu bi Krai le taashε be bi kinjikwiij le? Fi nuuj fi te nuuj le ke! **16** Ne kii ye le ε wi taashε yi yee be kinjikwiij, ke bee ki to baa yi yi mumkpaŋ ke ni? ε fi fi be tè tsεε le, “ε kwεεŋ bee nyun taashε yi ke be to baa wi mumkpaŋ.” **17** Se nuuj le, wi wu taashε be Taa, mwε too fieu fi mumkpaŋ be wu li fiana-a. **18** Kifi yεεŋ ntse wu bukwεε. Biee bibifi bimu bichu bi wi feti ti feti ye nuuj li yi yee li ke, se nuuj le, wi wu jii bukwεε fetao bibifi nuuj li yi yee li kibεε. **19** Ne kii ye le yih yine yεε yih yi muntofi yi Fiana yi Waanj yi Nyø nyε beŋ tsiij lu ke ni? Ne nuuj ye le bene bo ke. **20** Be tè go beŋ be kwa ηge. Neε le, ne feti yεεŋ biee be yih yine bi yokisi Nyø.

7 Ηgii nyε ntusu deeni kii biee bi ne tè tsεε li mi-i. Fi dzaoŋ le wi wu koŋ ke li kwεεŋ li ke. **2** Se nuuj le, si manchε wu bukwεε we ləkuuj ni, fi dzaoŋ le nyun ni kemi we kwεεŋ, kwεεŋ kemi we nyun te. **3** Nyun kemi le ni feti nimε chi nyun li kwesi-i, kwεεŋ kemi te le ni feti

chee chi nimε chi kwεεŋ le li nyumi-i. **4** Mεεŋ yε kwεεŋ
wu kεmi bunja fε yi yee li kε, ε nyumi wu kεmi. ε nεe te
le si nyuŋ mεεŋ yε kεmi bunja fε yi yee li kε, ε kwεsi wu
kεmi. **5** Wi wu baa ke dzaa li wi wumu fuki fε nε nachε
ben bεchu nε ben nsin kε. ε ne fe nεe le li mfi niin li,
le nε se nyε yih yinε li nlεkε li Nyø-ø. Mfi wu nε fe le,
nε tuu nε kaari nε to li ntaashε wunε si nε ti shiin ne
nuuŋ, kii Sataŋ ni dza mənchε beŋ kifε ne kii yε si nuuŋ
nε kεme yi yinε kε. **6** Ntiitø fini nεe si ntifi le, nuuŋ yε
nchi wu nnyεε li be-eŋ kε. **7** Bee li mi-i kwaa, mi ŋ'wεki
le wi kwikwi ni nuuŋ kwεεŋ nsin si nnuuŋ ni. Se nuuŋ le,
ntuu ŋgeen, wi kwikwi kεmøo nya yi ye yi Nyø nyε wu.
Wi wumu kεmi yini nya wi wumu se kεmi yεε. **8** Dεenι, li
beniŋ be mεεŋ bεkwεre-ε møo be nuuŋ bukεεŋ bεεŋku-
u, ntiitø le, fi dzøŋ fiεε li bee le be ba be ni be nuuŋ
be be mbiŋ si nnuuŋ le. **9** Se nuuŋ le, ε nuuŋ le nuuŋ
be te kεme yih yibee kε, be fe bugoo, kifε fi dzøŋ le be
fe bugoo, yeki fe nuuŋ wi ni kwi-i be yi yi nyijini. **10**
Li beniŋ be fe bugoo li kituŋ, nse ntua ntiiti le kwεεŋ
ni ŋiŋgi le kiiŋ ni gate be nyumi kε. Wuni nchi mεεŋ ki
bo ke li mi-i kε. Wu boø nuuŋ li Taa li. **11** Se nuuŋ le, ε
wu gate, ke kεmi le ba ni nuuŋ wuu mbiŋ. ε fi nuuŋ te
nuuŋ le kε, kaari to li nyumi yih bee wu nachε biee be to
be nuuŋ. ε nεe fi fi ntiitø li bunij le nyuŋ kεmi yε le
koŋj be kwεsi kε. **12** Li beniŋ bamu-u, ntiitø li bee le, ε
ŋwaanεŋ wuseŋ nuuŋ lu wu nuuŋ wi wu kimbeenchε
kεmi kwεεŋ, kwεεŋ wulu se nuuŋ yε wi wu kimbeenchε
kε, kwεεŋ wulu køngisi le bee wu ni be nuuŋ, kiiŋ nyuŋ
wulu ni buu wu kε. Fini ε mi wu ntiiti. ε Taa wu tiiti

kε. 13 ε kwεεŋ kəmī nyumi, nyuŋ wulu nuuŋ yε wi wu kimbeenche ke, kəŋgisi le bee wu ni be nuuŋ, kiiŋ kwεεŋ wulu ni bo ke. 14 Ntiiti ni, kife ε nyuŋ wu nuuŋ yε wi wu kimbeenche ke kəmī kwεεŋ nuuŋ wi wu kimbeenche, ke Nyə gii yi dzəo wu kituŋ si wi we kii kwesi. Kwεεŋ tε wu nuuŋ yε nεe wi wu kimbeenche ke tuu kəmī nyumi wu nuuŋ wi wu kimbeenche, ke Nyə dzeti yε wu kituŋ si wi we kii nyumi. ε nuuŋ yε lε ke, ke bəəŋ bε bee wuuti yε ke. Se nuuŋ le, si fi nuuŋ, ke be wuuti baa. 15 ε wi wu nuuŋ yε wi wu kimbeenche ke dza tuu wəki le be gate, bε gεε lε. ε fi ka lε, kiiŋ ɻwaanεŋ wuseŋ wu nyuŋ ke wu kwεεŋ wu nuuŋ wi kimbeenche ni beechi le kəmī nεe le ni nuuŋ bee wu ke. Nyə tε teenj bee le tε ni tε tsiij nuuŋ li mbεεŋgii li. 16 Wε wu kwεεŋ, o kii bu laa le nuuŋ o fe Nyə soo nyuma? Wε wu nyuŋ o kii tε bu laa le nuuŋ o fe Nyə soo kwesa? 17 Fiee fi nuuŋ, fiee nεe le wi ni tsiij ntse nuuŋ wu Taa tε nyε li wuu. Ni nuuŋ nεe si Nyə tε teenj wu nuuŋ. Fini nuuŋ fiee fi ntiiti li bintaashε bi bəniiŋ bε kimbeenche-ε li bintsii bichu. 18 ε wi nuuŋ wu bε tε teenj mwε nuuŋ ε bε tε sεe wu dzoo kituŋ, kiiŋ ni tuu ni wəki le ni nuuŋ si wi wu mεεŋ kintərə ke. ε wi nuuŋ lu wu bε tε teenj wu mεεŋ kintərə, kiiŋ ni tuu ni wəki le bε sεe wu dzoo dεeŋi ke, 19 kife ε wi nuuŋ wu bε tε sεe wu dzoo, məo nuuŋ le bε ti mεεŋ wu dzoo ki sεe ke, ke fiee kəmī yε fiee fi fεre bε wu ke. Fiee fi nuuŋ fishaaŋ nuuŋ le wi ni kichi bənchi bε Nyə-o. 20 Wi kwikwi ba nεe ni nuuŋ si Nyə tε teenj wu, nuuŋ. 21 ε bε tε teenyi wε o nuuŋ mfwa, kiiŋ o ni o buki yi ke. Se nuuŋ le, o o kəmī dze yi bochε li bumfa-a, o bo fio. 22 Ne kεe le wi wu Taa tε teenj wu nuuŋ

mfwa, wu boɔ li bumfa-a kii Taa kituj. Nee yee si wi wu
be te teeŋ wu nuuŋ ye mfwa ke, ke we deen i mfwa wu
Krai. **23** Be tè go beŋ kwa ŋge. Kiiŋ ne ni ne nuuŋ bəmfa
be bəniiŋ le ke. **24** Nee le, beŋwaanę, wi ba nee ni nuuŋ
be Nyo le dze yi Nyo tè teeŋ wu, nuuŋ le. **25** Deen i, kii
bukęęŋ ke buniŋ be męęŋ bəkwere, Taa męęŋ ki tee ke
mi ffee le ntee ke. Se nuuŋ le, nyee wę wu ntą si wi
wu Taa kɔ̄ nshiiŋ be wu le nuuŋ be beŋ ffee fi tiiti. **26**
Ffee fi mbeechi kii ŋge wu nuuŋ deen i, fi dzɔɔŋ le wi ba
ni nuuŋ si ti nuuŋ. **27** ε wi kemi kwęęŋ kituj, kiiŋ ni tuu
ni weki le kooŋ be wu ke. ε wi nuuŋ kwęęŋ nsij, kiiŋ ni
tuu ni weki kwęęŋ ke. **28** Se nuuŋ le, le wi fe bugoo bee
kwęęŋ bee wu ni be nuuŋ, ke męęŋ ki fe ke bubieε ke. ε
sɔɔne kwęęŋ gęęŋ le nyu-un, ke męęŋ ki fe ke bubieε te
ke. Se nuuŋ le, ne kεe le bəniiŋ be fe bugoo gii naa be
kεme bęŋge li nshe yini-i. Li mi-i ŋ'wekɔ̄ le mbąŋe beŋ li
fini-i. **29** Beŋwaanę, ffee fi ntiti nuuŋ le mfi wu Nyo nyę
bee we fiŋkɔ̄si ŋge. Mbęeče deen i ŋgenu limfwe, bəniiŋ
be kemi bukęęŋ ni be nuuŋ kεe be kemi ye ke. **30** Beniiŋ
be dii kwe ni be nuuŋ kεe be dii ye ke, be neki ni be nuuŋ
kεe ffee dzeen ye fe bee ke, be guti biee ni be nuuŋ kεe be
kemi ye mɔɔ ffee ke. **31** Beniiŋ be feti biee li nshe yini ni
be nuuŋ kεe be kemi ye mɔɔ ffee fi fere be nshe yini ke.
Ntiitɔ̄ ni, kife nshe yini ye deen i ni, yi keti ye bukaru. **32**
ŋ'wekɔ̄ le ne ni ne nuuŋ ffee tè fieŋgi beŋ ke. Wi wu
nuuŋ kwęęŋ nsij ti giki bufii li ffee fi kii Taa le si nuuŋ
ni feti nee nuuŋ ffee fi Taa wuki bujɔ̄ŋ be wu. **33** Wi wu
kemi kwęęŋ ti giki bufii nuuŋ li biee bi li nshe yini-i, nee
si nuuŋ ni feti ffee fi yi dzeen kwesi. **34** Gii ni nuuŋ ε

bufii bwē gate. Fi fīeē nēe yēē si kweēj māō nuuŋ sōōne
kweēj wu mēē ki kēē ke nyuŋ ke ti nuuŋ. Ti bēē giki
bufii nuuŋ li fīee fi kii Taa lē, nēe si nuuŋ ni nyēē yi yee
bē shēj yee chi li wuu. Se wi wu kēmi nyuŋ ti giki bufii li
bīee bi li nshe yini-i, nēe si nuuŋ ni feti fīee fi yi nuuŋ yi
ni yi dzēēj nyumi. **35** Ntiiti ni nuuŋ le mfi bēj, nuuŋ
yē le n'wēkōō le mbājē dze li wi wumu-u kē. n'wēkōō
nuuŋ le wi kēē fīee fi nuuŋ tsāj, le ke ni nindi li Taa li bē
shēj yi mumkpanj bē bufii bwē bu mēē ki gate kē. **36**
ε nyuŋ koo fīej le n̄waakwēēj li, wu dza tuu n̄iŋgi le
kinge kee li n̄waakwēēj wulu nuuŋ yē tsāj kē, yi nyiñini
wu n̄ge, fi dzāj le be fē bugoo be ni be nuuŋ, ε wu fē
nēe si kōngisi, wu fē bugoo bee kweēj wulu, ke mēējō ki
fē ke bubieē kē. **37** Se nuuŋ le, nyuŋ wu gēē shēj yee le
nuuŋ te fē bugoo bee kweēj wu wu koo fīej le wuu kē,
wi kēndi yē wu le be fē bugoo kē, ε bichi lē yi yee li, gēē
shēj yee le bee wu nuuŋ te fē bugoo kē, ke wu fēō fīee
fishaaŋ. **38** Fi se tuu fi nuuŋ le, wi wu fē bugoo nuuŋ bee
kwesi wu tē koo fīej le wuu, ke wu fēō bujōj. Se nuuŋ le,
wi wu mēēj ki fē bugoo bē kweēj, ke wu ḡbēējōō wu fē
bujōj n̄ge. **39** Kweēj ti bēē nuuŋ kweē wi mfi wu nyumi
mēēj lu. Se nuuŋ le, ε nyumi dza wu kwi, ke nuuŋ nēe
gēēj le nyuŋ wumu wu kōngisi bee wu fē bugoo be ni be
nuuŋ, wēē wi kēmi le ni nuuŋ wi wu taashē bē Taa. **40** Se
nuuŋ le, si n̄iŋgi fīej nuuŋ kweēj wulu ba nēe le ni wuki
bujōj n̄ge. Ntiiti ni kii le n̄kēmi Fiana yi Nyō.

8 Ngii n'yō dēēni kii bīee bijē bi bēniij feti bēntaanche lu
li bēnyō-ō. Fi fīee chēēj si bē kweēj le bee bēchu kēmē
bufii. Buni bufii nuuŋ bu fē wi se ni piēti nuuŋ yi yee. Se

nuun le, kijkongise ti kurisi benniij be kuu bu ko. **2** ε wi dza tuu beechi le kii biee, mwε ȷkεε le mεεηø ki gbeεη ke le kε si kεmi le ni kii ke. **3** Se nuun le, ε wi kɔngisi Nyɔ, ke Nyɔ gii yi ni yi kii te mwε. **4** Bedεεni, fi kii njε biee bi be fe bentaanche lu li bεnyɔ-ɔ, te nuun te kε le bεnyɔ bani nuun ye ffee ke. Nyɔ ba nεε mumkpaŋ yimi nuun ye lu ke. **5** Benniij bamu dzeti le bεnyɔ bamu nuun lu liboo ke laaŋkwiij. Fi fiee cheεη le benniij dzeti le bεnyɔ nuun ȷge, bεte bikoo se nuun te ȷge. **6** Mɔɔ nuun si be dzeti lε, li bee li Nyɔ ba nεε mumkpaŋ. ε yih yi nuun Baa wuseŋ yi tε tɔŋ biee bichu. Te tsiin nuun kii yi. Te Kikoo ba mumkpaŋ wu nuun Jiso Krai. Se nuun nεε wu, wu te tɔŋ biee bichu kεti li tsan yee li, te kεmi ntε kεti li yi yee li. **7** Fini nuun ye ffee fi benniij bεchu be nuun le bee li linta kii ke. Benniij bamu be tε shiij be feti bentaanche li bεnyɔ-ɔ bεlu dzeti le be jii ȷwaani biee biee dεεni, be beechi nεε le be mεεη baa be jii nuun biee bi be fe bentaanche lu li bεnyɔ bεlu. Shéŋ yibe yi weeti se sεki be le biee bijε bilu biifi biee be. **8** Se nuun le biee bijε nuun te gεεη be bee li Nyɔ-ɔ lichiŋ ke. ε te jii ffee ffee ye te biifi bee be yi ke. ε te ba njε nsij, fi te fe le te ni te nuun benniij be dzeeŋ li yi-i ke. **9** Ben nε kii biee bini nε ni ne dzeti mfi le kiij wi ni dza dzɔɔ bungu bu kεmi bu fεre ffee fi kɔngisi lu tuu fe nuun ffee fi nuun fi fe ȷwaani we ke. **10** ε wi wu wεε wu shéŋ yee nuun wεε ȷεŋ wε wi wu bufii, jii biee fe kideŋ ki be feti bentaanche fe li bεnyɔ-ɔ, lee ki kɔɔŋgi ke te le ni jii biee bijε bi be feti bentaanche lu li bεnyɔ-ɔ ni? **11** ε wu fe lε, ke wε wu kii biee biifɔɔ ȷwaana wu nuun wεε wu Krai tε kwi kii wu wuni. **12** Ffee fi o fe fini gii nuun bibifi bi o fe bi biifi shéŋ

yi ɻwaana yi yee, ke bibifi bi ɔ fe bilu biee nuuj li Krai li.

13 Se nuuj le, ε fiee fi njii, feti ɻwaanεŋ wii li bifi-i, nte naa ntuu le nji nyaj ke, kii nni mfe ɻwaanεŋ we. (aiōn g165)

9 Nnuuj nee mfe fiee fi ɻkɔŋgisi ni? Nnuuj nee wi wu ntoŋ wu Jiso ni? Ntè ɻεŋ nee Taa wuseŋ wu Jiso ni? ε nee beŋ bani be nuuj mbeŋ wu nime cheŋ li Taa li ni? **2** ε beniij bamu weki le be ni be techini le nnuuj ye wi wu ntoŋ wu Jiso ke, ke nuuj ne te techε te ke. Ne nuuj ɻkiki wu doonchi chεŋ le nnuuj wi wu ntoŋ wu Taa Jiso. **3** Ntiiti fini le mbangε yi ɻεŋ li beniij be səosi mi-i. **4** Te kemi ye buŋga le ɻ'wonu be njε biee lewe le nime chini ke ni? **5** Te kemi ye te buŋga, bu dzotse bukeŋ besεŋ be nuuj beniij be kimbeenche-ε le te ni te dengi be be nee si Pita bee bəŋŋ be nto-oŋ bamu məo beŋwaani Taa Jiso ni? **6** Məo le ε təe Banaba kwaat kemi le te ni te nindi be tsaj yiseŋ te se jii biee le? **7** ε wi wu nchi wu la wu nuuj ni nindi nuuj wu wu bichi le yi yee li? ε noo wu nindi we wu muntaaŋ, te ji muntaaŋ mulu ke? ε wi kiichi nyáŋ, te kande mbeeŋ li yi-i le woŋ ke ni? **8** Biee bi ntiiti bini nuuj bi mbeechε wu wiwoŋ kwaat ni, məo fi fiee nee te le banchi be Nyɔ-ɔ le? **9** Məose tə tsεe le kinwaati ki banchi-i le, “ε wi dzə nyaj le yi gεεŋ yi nuuse giŋ, kiiŋ ni kaj kimfime ki nyaj yilu ke.” Ne beechi le Nyɔ tə tiiti le, nuuj kii nyáŋ ni? **10** Tə tiiti nuuj kii tεben, be se tə tsεe li bee li kii wi wu nindi we ke wu wechi, kemi le ni bichi limfwe, kii le gii keme ffee li we wulu. **11** ε tə tɔyε ɻgo yi fiana li shéŋ yinε, fi nuuj ɻge fe tə keme biee bi li nshe li be-eŋ ni? **12** ε beniij bamu kemi buŋga bu tefε le ne ni ne nyee biee li bee, nuuj te lee ki keme ke te yaa be

ni? Se nuuŋ le, tè ti mɛɛŋ ki doonchɛ ke buni bungɑ kɛ. Te tè kendi nuuŋ shéŋ li fiee fichu, yuti fɛ fiee nuuŋ fi biifi ntoŋ wu dzeenj wu kii Krai le wu gceŋ ke limfwe kɛ. **13** Mɔɔ nɛ kii le bɛniiŋ bɛ nindi li yih yi muntofi-i, biee bijɛ bi bee buti nuuŋ lu, bɛniiŋ bɛ nindi fɛ taantaa chi muntofi-i se beendi tɛ fɛ biee bi bɛ bɛe bɛ bi ni? **14** ε nɛε lɛ si Taa tè tee le bɛniiŋ bɛ fenjisi ntoŋ wu dzeenj kɛmi le be ni be tsiij kii ntoŋ wulu. **15** Mɔɔ nuuŋ si fi nuuŋ ni, mmɛɛŋɔ ki ndoonchɛ ke buni bungɑ kɛ, ntseki ye ni mbichi le ke nɛ ni ne feti fiee fimu li mi-i kɛ. ε fi nuuŋ le wi gii fɛ ntsakisi yi ntsakise wuni ni nuuŋ le mfio biee li bee, fi dzɔɔŋ le ŋkwi bu kwɛ. **16** ŋkɛmi ye le ni tsakisi yi le mfenjisɔ̄ ntoŋ wu dzeenj wu kii Jiso Krai kɛ. ε Nyɔ yi fɛ le ni mgbeŋgi mfenjisi. ε mi mfaaŋ le mfenjisi ye kɛ, ke Nyɔ gii yi lɔŋ ŋge li mi-i. **17** ε fi nuuŋ le nindi nime chini nuuŋ li mbeeche wɛŋ, ke ŋgii ŋkɛmɛ kinsomfu. Se nuuŋ le, ε mi wu ntɛ nachɛ kɛ. ε Nyɔ yi tè nachɛ yi nyɛ li tsaq yɛ-ɛŋ. **18** Bedeeŋi ŋwaani mbeŋ wu nuuŋ ŋkɛmɛ kii nime chini gbɛŋgi nuuŋ la? Mbeŋ wɛŋ nuuŋ nɛε le ni mfenjisi ntoŋ wu dzeenj li yee li, nlemi ye le nɛ soŋ mi si mfenjisi ntoŋ wulu kɛ. **19** Nɛ ni ne kii le nnuuŋ ye le wi wumu lɛkwiij kɛ. Se nuuŋ le, mi ntuuɔ yi yɛŋ le ni nnuuŋ mfwa wu bɛniiŋ bechu ke nse ŋkɛmɛ be ŋge, be to be ni be nuuŋ bɛ Krai. **20** Mi ntooɔ si Bejuu, mfeti si be ti feti, ke nse mfe be to bɛniiŋ bɛ Krai. Mbɛɛ ε nuuŋ tɛɛ be fɛ be biki bɛnchi bɛ Mɔɔsɛ-ɛ, mfeti nɛε si be le nse ŋkɛmɛ bɛniiŋ lɛ bee lenti. Mɔɔ nuuŋ si mi kibɛɛ nnuuŋ ye lɛ bɛnchi lɛkwiij kɛ lɛ. **21** Mfi wu nuuŋ tɛɛ bɛniiŋ bɛ nuuŋ ye lɛ nchi-i lɛkwiij kɛ, mfeti nɛε te si wi wu nuuŋ ye lɛ

banchi lèkwiij kε. Mfeti nεε le, ke nse nkemε benniij bε
bani be to benniij bε Krai. Fini nuuŋ yε le mεεŋ yε le nchi
wu Nyɔ-ɔ lèkwiij kε. Mi ɲ'wε le nchi wu Krai lèkwiij. **22**
Mfi wu nuuŋ tεε benniij bε weeti li kimbeenche-ε, nto
te si be le nse nkemε be. Mi nt ooɔ ffee fichu li benniij
bεchu-u, le nse mfε mao̥ nuuŋ la fi nnuuŋ mfε le be bamu
se naa be bɔnε. **23** Mfeti biee bini bichu ni kii nt oŋ wu
dzeerŋ wu kii Krai, ke nse nkemε te fe kimbɔnε ki nt oŋ
wulu nyεε li benniij li. **24** Mao̥ ne kii le mfi wu bε letini
ŋgweti, benniij bεchu letini, ε nεε wi mumkpanj kwaa wu
ti bεε kεmε kinderi ni? Nεε le, ne letini nuuŋ le dze yi
nuuŋ ne kεmε kinsomfu le. **25** Beniij bε gwii bεchu mao̥
nuuŋ bugwe bu ŋgweti wu letine, mao̥ nuuŋ bu la le, be ti
laanchi nεε bujɔŋ. Be laanche baa dεen i le, le be naa be
kεmε kinsomfu, kinsomfu kini nuuŋ ki ti mεε. Se nuuŋ le,
kiseŋ kinderi nuuŋ ki ti mεε yε kε. **26** Nletini fieŋ nletini
giingi nuuŋ tsaaŋ fe bε keeti. Nnuuŋ yε si wi wu muŋkɔ
wu lendi muŋkɔ likwiij likwiij kε. **27** ɻwεki bε yi yεŋ,
ŋgwεnini le yi biee nuuŋ ffee fi tsaaŋ, le nse ni mfεnjisi je
yi Nyɔ li benniij bamu-u, Nyɔ tε tuu le yi buu mi li kintutu
ki benniij bε kɔchε li benniij li kε.

10 Bεŋwaanεŋ, ɲ'wεkɔ le ne kimi ffee fi tε ka bε benniij
besεŋ bε nkosi mfi wu be te deŋgi libuka. Be bεchu tε
deŋgi le kikun lèkwiij, be gεεŋ bε bεchu be lenchi dzoo yi
nyɔŋa yi gaa li nshe-ε. **2** Si fi tε ka le, fi se nuuŋ nεε kεe li
kikun kεe lenti mao̥ li dzoo yi nyɔŋa yεε bε kεmε baa nlisu
lidzoo le be ni be nuuŋ benniij bε Mɔɔsε-ε. **3** Be bεchu tε
jii bijε bi tε dzεti fe Nyɔ-ɔ, **4** bε woŋ dzoo yi tε dzεti fe
Nyɔ-ɔ yi tε buti le kimba-anj. Kimbarj kilu tε nuuŋ Krai wu

tè dengi bε be. **5** Nee si be tè njingi biee bini ni, be nge tè gbeŋgi be feti nee biee bi shéŋ gii yi ni yi biiti Nyɔ. Yi se woyε bəniŋ balu, goon yi be gime litɔɔ lɔɔ. **6** Biee bini bi tè ka bε be nuuŋ ntifi li bee li, le kiiŋ te ni te kəmi mbeechε wu biee bibifi si be tè kəmi ke. **7** Kiiŋ te ni te leki li bənyɔ bε li yee li si be bamu tè leki ke. Be tsεε baa kii be le, “Bəniŋ tè shiiŋ, be jii biee, be wundi, be dza we be le bine be bindi bine chi kiyoomfε-ε.” **8** Kiiŋ tεebenj te ni te feti nyεŋ yi bukwεε si be bamu tè feti, Nyɔ se fe be kwiye bənchuki mbaamfiε ntsɔ betεetu li jobε chi mumkpa-an ke. **9** Kiiŋ tεebenj te ni te mənchi Taa si be bamu tè mənchε, Nyɔ se fe yó numε bəniŋ bəlu be kwiye ke. **10** Kiiŋ te ni te ŋunjini si be bamu tè ŋunjini, Nchindaa wu Kwe se woyi be ke. **11** Biee bini bichu bi tè keti bε be nuuŋ ntifi li bəniŋ li. Be tè tsεε ni le tεebenj bani tè tsiŋ li mfi wu nshe mεe wuni te ni te dzeti mfi. (aiōn g165) **12**
Bədεεni, wi wu beechi le lemɔɔ tεemi bujɔŋ, ni njingi le kiiŋ ni we ke. **13** Mənchε kwikwi wu bεε le be-eŋ nuuŋ wu ti bεε li bəniŋ bamu-u. Nyɔ yi nuuŋ Nyɔ yi cheεŋ, yi nuuŋ yi tè gεε le mənchε be le be-eŋ wu yaa bunja bune ke. ε mənchε bεε le be-eŋ, yi gii doonchε dze yi ne gii ne yaa mənchε wulu le. **14** Si fi nuuŋ le nsáŋ yεŋ yi shéŋ, ntiitɔɔ li be-eŋ le ne kifi biee bi bənyɔ-ɔ. **15** Ntiitɔɔ li be-eŋ ni si bəniŋ be kəmi bufii. Beechε yεŋ li yih yi ne fiee fi ntiiti li be-eŋ. **16** Məo te ti bεε ε te dzo fika fi ntεh, te nye kiyəoni li Nyɔ-ɔ, te wɔŋ li leke li Nyɔ-ɔ, nuuŋ nee le te taashe baa li ŋgɔŋ me Krai nee ni? ε te tuu te dzo kibele ki li mfi wu wulu-u, te booyε te ji li kintaashε, ke te taashε baa tεebenj li yi yi Krai li nee ni? **17** Si tsee yi

kibele nuuj nεe mumkpanj bee tε jii tε nuuj ηge, kε fi doonchi le tεebeη nuuj li wi mumkpa-aη, kife tεebeη jii baa tε nuuj tsee mumkpanj. **18** Dzøo yεεη mbose li bεnijj bε Isεlεε. Wi kwikwi wu jii ffee fe taantaa chi muntofi-i taashøa be Nyø kituη li muntofi mulu-u. **19** Fiee fi mi ntεe feni nuuj le la? Fi se nuuj le biee bi bε fe bεntaanche lu li bεnyø-o kemi ffee fi fεre, kε le bεnyø bεlu kemi tε ffee fi fεre ni? **20** Fi nuuj yε le kε. Fiee fi ntiti nuuj le muntofi mu bεnijj bε ti kii yε Nyø kε feti nuuj, be feti nuuj li bεnchindaa be Kiŋkundi-i. Be feti yε nuuj li Nyø-o kε. Nse ntuu ntiti le kiij ne ni ne taashi be bεnchindaa be Kiŋkundi-i kε. **21** Nuuj tε tε wοj le fika fi ntεh fi nuuj fi Taa le, le tε tuu tε wοj le fika fi Kiŋkundi-i kε. Nuuj tε tε ji biee bi Taa le le tε tuu tε ji bi Kiŋkundi-i kε. **22** Ne wεki le ne ni ne feti ffee fi shεj tonyi Taa ni? Ne tεεmi ne yεki wu ni? **23** Bee bamu dzeti tε kweη le tε kemi baa bunga bu fεre mao ffee fichu. Se nuuj le, tε kεe le ε ffee fichu fi nuuj fi shaaj kε. Bee bamu dzeti tε kweη le tε kemi bunga bu fεre ffee fichu. Se nuuj tε le ε ffee fichu fi nuuj fi fe wi se ni lemi tεεmi li kimbeenche kee li kε. **24** Kiij wi ni ni feti ffee beechi nuuj yi yee kwaa kε. Wi ni beechi tε nuuj kii ηwaani. **25** Ne jii nyaη chichi yi bε kabini fewaη ne səose ke laa yi bo feη le kε, kii shεj yine ni yi sekibεnji ffee li kε. **26** Ntiitøo ni, kife bε tsεe baa le Kiŋwaati ki Nyø-o le, “ε Taa wu kεmi nshe yini mao biee bichu bi nuuj li yi-i.” **27** ε wi wu nuuj yε wi wu kimbeenche kε teenj bεnji le ne bε ne ji biee, ε ne bεnji ne gεεη, ne ji ffee fichu fi bε nyε li be-enj, ne səose ke. Kii shεj yine ni yi sekibεnji ffee li kε. **28** Se nuuj le, ε wi wumu dza wu

tee li be-eŋ le biee bijɛ bilu bieɛ bi be fe ntaanche lu li
bənyɔ-ɔ, kiiŋ ne ni ji ke kii wi wu bee tee beŋ ni ŋɛŋ le ne
feti baa ffee fi bifi, le shéŋ yi wi yi saa ke te wi ke. **29**
Ntiitɔɔ shéŋ yini nuuŋ yi wi wu bee tiiti li be-eŋ. Ntiiti ye
nuuŋ yi ne ke. Se nuuŋ le, wi wumu nuuŋ bii laa nuuŋ
gɛɛ mferu ffee fi wi kɔŋgisi, kii fi nuuŋ fi ni fi sek̄i shéŋ yi
wi wumu le? **30** ε mi nji ffee mi nyɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, wi
se tuu ni sek̄i mi kii la? **31** Ntiitɔɔ fieŋ nuuŋ le ffee fichu fi
wi feti, mɔɔ nuuŋ biee bijɛ, mɔɔ nuuŋ biee bi wonɛ, ni
feti le dze yi wi wumu nuuŋ ŋɛŋ, nyɛ mpiaru li Nyɔ-ɔ. **32**
Kiŋ ne ni ne feti ffee fi nuuŋ fi biifi shéŋ yi bəniiŋ ke,
mɔɔ nuuŋ yi Bejuu, mɔɔ nuuŋ te yi bəniiŋ be tè nuuŋ
ye Bejuu, mɔɔ nuuŋ yi kintutu ki bəniiŋ be kimbeenchɛ
be Nyɔ-ɔ ke. **33** Ngweninɔɔ fierŋ le ni mfeti ffee fichu fi
wi kwikwi nuuŋ ni wuki bujɔŋ. Mbееchi ye nuuŋ kii yi
yɛŋ kwaak̄ ke. Mbееchɔɔ kii bəniiŋ bechu le mfe be naa be
baone.

11 Ne biki yeeŋ dze yeeŋ nee si mbiki yi Krai. **2**
N'yɔɔnchɔɔ beŋ si ne kiimi mi li ffee fichu-u ne tuu ne
biki ntiife nee si ntè ntifi beŋ. **3** Se nuuŋ le, ŋ'wɛkɔɔ le
ne kee bujɔŋ le kikoo ki nyuŋ kwikwi nuuŋ Krai, kikoo
ki kweeŋ le se nuuŋ nyuŋ, kikoo ki Krai le nuuŋ Nyɔ. **4**
Nyuŋ kwikwi wu lɛki li Nyɔ-ɔ, ke lanjini ntoŋ wu Nyɔ ε
wu baanyɛ kikoo kee, ke chɔrisɔɔ nuuŋ Krai wu nuuŋ
kikoo kee. **5** Se nuuŋ le, kweeŋ kwikwi wu lɛki li Nyɔ-
ɔ, ke lanjini te ntoŋ wu Nyɔ mbaanyɛ kikoo kee nsij, ke
chɔrisɔɔ nuuŋ nyumi wu nuuŋ kikoo kee. Chichi nuuŋ ye
lu be kweeŋ wu be kwaak̄ kikoo ke. **6** ε wu ŋɛŋ le nuuŋ
te baanyɛ kikoo ke kwaak̄ ki. Se nuuŋ le, ε buya nuuŋ be

kwεεŋ li kikoo ki wu kwa-a li, baanyε kikoo kilu. **7** Nyuŋ
kemi ye le baanyε kikoo kee mfi wu leki li Nyɔ-ɔ ke, kife
nuuŋ mbose yi Nyɔ tuu nuuŋ bujɔɔŋ bu Nyɔ-ɔ. Se nuuŋ
le, kwεεŋ nuuŋ bujɔɔŋ bu nyu-uŋ. **8** Nyuŋ ti mεεŋ ki bo
ke li kwεεŋ li ke, kwεεŋ tè bo nuuŋ li nyu-uŋ. **9** Nyɔ ti
mεεŋ ki tɔŋ ke nyuŋ kii kwεεŋ ke. Yi tè tɔŋ kwεεŋ nuuŋ
kii nyuŋ. **10** ε kii fini mɔɔ fi kii bεnchindaa bε Nyɔ-ɔ fi
kwεεŋ kemi le kεme ffee fimu li kikoo kee li fi doonchi
bunga bwee. **11** Mɔɔ si fi nuuŋ le, li tεεben bε taashε bε
Taa, kwεεŋ nuuŋ ye li yi yee li kwaakε, nyuŋ nuuŋ ye tε
li yi yee li kwaakε. **12** Fi nuuŋ le, kife si kwεεŋ tè bo nuuŋ
li nyu-uŋ, fi ffee deeni yani le ε kwεεŋ wu ti bee bie nyuŋ.
Ffee fichu se dzeti nuuŋ fe Nyɔ-ɔ. **13** Biche yεεŋ ne ŋεŋ
le lenti laa fi dzɔɔŋ le kwεεŋ ni leki li Nyɔ-ɔ fuki fe wu
baanyε kikoo nsiŋ le? **14** Mɔɔ neε si ne ŋiŋgi biee bi laan
we, ne kii le fe nyuŋ nuuŋ gεε yi ye yi dεεŋ ŋge nuuŋ
nuuŋ kinchɔrise li yi yee li. **15** Se nuuŋ le, ε kwεεŋ kemi
yi yi njeeŋ ε busɔɔŋ li yi yee li. Nyɔ tè nyε yi yi njeeŋ
li kwεεŋ li le yi ni yi baanyi kikoo kee. **16** Neε le, ε wi
nuuŋ lu wu wεki le ni tεchini ffee fini, ni kii le tεεben
mɔɔ nuuŋ bintaashε bi bεniiŋ bε Nyɔ-ɔ kemi ye dze yimi
yi fεre ffee le ke. **17** Se nuuŋ le, ffee fimu ffee lu fi ŋ'wεkɔɔ
le n'yɔ beŋ kii fi, ε ffee fi ne feti fi nuuŋ ntε mpia beŋ li
fi-i ke. Ne bee ε ne shee li kintaashε ki bo nuuŋ ffee fi
bifi yεki fi dzeen. **18** Ffee fi ŋ'wεki le nsaa ntee nuuŋ le,
ŋ'wuki le ne taashi si kintaashε ki bεniiŋ bε kimbeenche-
ε, ne tuu ne nuuŋ chichi chichi. Nse ŋiŋgɔɔ le nuuŋ ni
nuuŋ neε cheεŋ. **19** Fi dzɔɔŋ neε le chichi nuuŋ le be-en
lenti, be se kεe bεniiŋ bε gbeŋgi be nuuŋ be shaŋ le be-

ej lenti. **20** Mi ηεη le ne ti bεε li lkε li Nyɔ-ɔ le ne ji ntch wu Taa, ne te ji nuuŋ wu kε. **21** Ntiiti ni kife ne ti bεε fe ne jii lɔ, wi jii nee biee biee giingi limfwe, bamu ba be dzeenj, bamu woŋ mbiiŋ me kɔ be. **22** ε la fi nuuŋ le? Ne kemi ye yih yi je biee ke yi wonε biee lu ke ni? Moɔ ne weki le ne dzɔɔ kintaashε ki beniiŋ be kimbeenche ki Nyɔ fskwiŋ, ne fe beniiŋ be kifoo le keme buya le? Nuun ntee beŋ le la? N'yøŋgi beŋ ni? Wohoo, nuuŋ ntɛ n'yøŋgi kε. **23** Ntɛ ntifi beŋ nuuŋ be ffee fi Taa tɛ tifi mi lu, le tɛ nuuŋ butuu fe be tɛ kabε Taa wuseŋ wu Jiso, dzɔ tsee yi kibele, **24** nyε kiyɔoni li Nyɔ-ɔ, boote tee le, “Yiiŋ yi yεŋ yi mi nyε kii beŋ. Ne feti fini ne se ni ne kiimi mi.” **25** Le be ji be mεeshi, tuu dzɔ fika fe nee si bee fc ŋkosi lc, tee le, “Fika fini nuuŋ fi leh wu fwεŋ wu Nyɔ ji be ŋgɔŋ meŋ. Ne feti fini mfi kwi ne wundi ne se ni ne kiimi mi.” **26** Fi se fieε le, mfi kwi wu ne jii kibele kini, ne wundi moɔ fika fini ne fenjisi nuuŋ kii kwe yi Taa nsiin mfi wu wu naa wu kaari wu be. **27** Bedεeni, moɔ nuuŋ nee noo wu ji kibele kilu ke wu woŋ fika fi Taa le filu le dze yi bifi-i, ke mwε feɔ te nuuŋ bubieε kife mεεŋɔ ki guuŋ ke yi be ŋgɔŋ me Taa le kε. **28** Fe wi nuuŋ le gii ji kibele kini woŋ moɔ fika fini, saa biche yi yee bujɔŋ kwε se ji, **29** kife ε wi jii kibele kini, wundi fika fini, mbeechε ffee fi nuuŋ yi yi Taa nsiŋ, ke mwε jii wundi dzeti nuuŋ nsa fe yi yee li. **30** Fieε ffee fi yi weeti beniiŋ ŋge li beŋ lenti bamu gendi, bamu kwiye baa kituŋ. **31** Se nuuŋ le, tεεbeŋ beeche bujɔŋ te se ni te jii te wundi, Taa tɛ saa bee kε. **32** ε Taa sekí bee, ke nachɔɔ bee bu nachε le kii ni taashε bee be beniiŋ be li nshe yini-i le te we baa nsa. **33** Beŋwaanεŋ fi se fieε le mfi

wu nε taashε le nε ji bijinε bi Taa lε, nε taar wi kwikwi
bε. **34** ε dzeerj wuu wi, mwε ji biee fekuuj se bεε kii ne ni
be li lεke li Nyɔ-ɔ, wi dzɔɔ nuuŋ ŋgε li yi yee li. Fi kii biee
bimu, ŋgii mbε ntee beŋ kii bi mfi wu mi mbε.

12 Beŋwaanεŋ, ŋgii ntee dεεni kii nya yi Fiana yi Nyɔ
nyεε li bεniij li. ɿ'wεki yε le nε ni ne nuuŋ li kijibε-ε kε.
2 Nε ni ne kii le mfi wu nε tε mεεŋ bεniij bε tε kii yε Nyɔ
kε, tε nuuŋ ε bε yεεŋ bε beŋ ne jiki, nε guundi bεnyɔ bε li
yee li bε nuuŋ tε naa yɔ kε. **3** Nse ntuuɔ ntiiti le nε kεε
bujoŋ le ε wi nuuŋ bε Fiana yi Nyɔ li wuu bwiŋ, tε tuu le
tee le, “Kinləo kəo Jiso kε.” Nuuŋ wi tε tee le, “Jiso nuuŋ
Taa,” fuki le ε Fiana yi Waaj yi fi wu nsiŋ kε. **4** To kii nyá,
bεniij kεmi nyá chichi chichi nuuŋ yi Fiana yi mumkpaŋ
nyεε li bee. **5** Bεniij nindi niiŋ chichi chichi, te kikoo
wu be se nuuŋ nεε mumkpaŋ. **6** Dzé nuuŋ chichi chichi
yi bεniij nindi le, se nuuŋ nεε Nyɔ mumkpaŋ yi feti le
bεniij ni be nindi nime chilu chichu le dzé chi-i. **7** Nyɔ
nyε wi mumkpaŋ mumkpaŋ ye nya keti li tsaj Fiana yi
Waaj li le ni nindi fii kintaashε kichu lu. **8** Yi nyε yε li wi
wumu ye nya keti li tsaj yi Fiana yi Waaj li nuuŋ le ni
yeti si wi wu kεmi bufii, yi nyε wumu nuuŋ le ni yeti si
wi wu kii biee, biee bichu se keti nεε nuuŋ li Fiana yi
mumkpaŋ yini-i. **9** Yi se nyε yε wumu nya wu gεε shéŋ li
Nyɔ-ɔ bujoŋ, yi nyε wumu nya yi wɔnchε chigoŋ, biee
bini bichu se keti nεε nuuŋ li Fiana yi mumkpaŋ yini-
i. **10** Yi ti nyεε wi wumu nya le ni feti biee bi bintεwa,
yi nyε li wi wumu le ni tiiti bentoŋ bε Nyɔ-ɔ, yi nyε wi
wumu nuuŋ bufii le ni kii chichi chichi wu biee bi dzeti fe
Fiana yi Nyɔ-ɔ bε bi dzeti yε fe Fiana yi Nyɔ-ɔ kε, yi nyε

wi wumu nuun bunga bu yore jé yi be kii ye ke, yi nyé wi
wumu nuun naanyé wu biee bi wi wulu tiiti, li beniij li.

11 Be feti biee bini bichu nuun Fiana yi mumkpañ yilu yi
nyé bunga bulu li bee. Yi gachi li wi kwikwi si yi kengisi.

12 Te kee le yih yi wi nuun nee yi mumkpañ, se nuun le yi
kemi bikachu ñge. Mœ nuun si bikachu bilu ti nuun ñge
le, bi taashi bi fe yih yi mumkpañ. E nee le si Krai bee
beniij bee nuun. **13** Te nuun beniij chichi chichi, bamu
nuun Bejuu, bamu Begrik, bamu nuun bemfa, bamu se
nuun ye bemfa ke. E nee li Fiana yi mumkpañ yi be te lii
bee bechu lidzoo te se nuun li yi yi mumkpa-añ. Nyø te
gée nee nuun fiana yilu yi mumkpañ li shéñ yi tæbenj. **14**
Yi yi wi nuun ye kikache ki yi kimumkpañ ke. Yi nuun
bikachu ñge. **15** E kikaa dza ki tee le, “Si nuun ye kibene
ke ni, mœñ ye kikache ki yi ke,” fiee nuun fi te fe le ki to
numu kikache ki yi nsiñ ke. **16** E kintooñ dza te ki tee le,
“Si nnuun ye lisi ke ni, ke nuun ye kikache ki yi ke,” fiee
nuun fi te fe le ki to numu kikache ki yi nsiñ ke. **17** E yi
yi wi chichi bee yi nuun lii kwaa, yi ni yi wuki biee be
la? E yi bee yi nuun kintooñ kwaa, yi woo nsanu wu fíe
be la? **18** Fi fiee le, Nyø te tøñ wi nache bikachu biee bi
yi chichi chichi li ñkøngise wu yi-i **19** E yih yi wi bee yi
nuun kikache kimumkpañ kwaa, yi se nuun ni? **20** Si fi
nuun, bikachu bi yi biee ñge. Se nuun le, bi taashe biee bi
fe yih yi mumkpañ. **21** Lisi nuun chi te tee li kibene le,
“ñ'weki ye we ke.” Kikoo nuun ki te tee te li bikaa li le,
“ñ'weki ye beñ ke.” **22** Fíe fi nuun lu se nuun le, bikachu
bi yi bi yenji le bi weeti biee nuun bi yi yi wi nuun te
nuun fuki bi nsiñ ke. **23** Se bikachu bi yi bi te dzeti le bi

bieε yee, ε bi bi te bichi le bi-i bujəŋ. Bikachu bi buya keeti bee ndoonchε li bəniiŋ li se nuuŋ bi bi te baanyi.

24 Bikachu bi bəniiŋ ŋingi, ε bi te ti kəmi ye mfi le bi-i kε. Nyə tè nachε yi yi wi le dze yi nuuŋ bε ni bε guundi bikachu bi yengi le bi bieε yee li. **25** Tè fe le le buga bu nuuŋ kε li yih yi wi-i kε, le kikachε ni ki teendi kimu, kimu teendi kimu. **26** ε kikachε kimu dza ki wuki ntənyε, kε bikachu bilu bichu gii bi ni bi wuki ntənyε. ε bε guundi kikachε ki yi kimumkpaŋ, kε bi bichu gii bi neete bε ki.

27 To kii Krai, beŋ bεchu baa li yi yee li, wi mumkpaŋ mumkpaŋ li be-eŋ nuuŋ kikachε ki yi yilu. **28** Nyə gεε ye bəniiŋ nindi nime chichi chichi li kintaashε ki bəniiŋ bε kimbeenchε. Be limfwe nuuŋ bəoŋ bε nto-oŋ bε Jiso, bε biki li bee nuuŋ bəniiŋ bε laŋini bəntoŋ bε Nyə-ɔ, bamu nuuŋ bəniiŋ bε tiifi bəniiŋ. Yi fe ye bamu nuuŋ bəniiŋ bε feti mfiŋ, bamu bε wənchε chigoŋ, bamu bε fii bəniiŋ. Yi gεε ye bamu nuuŋ bε nachi si nime giŋgi, bamu se nuuŋ bε kii n'yəru jé yi bε kii ye kε. **29** ε bəniiŋ bεchu bε nuuŋ bəoŋ bε nto-oŋ bε Jiso-o kε. ε bεchu bε laŋini bəntoŋ bε Nyə-ɔ kε. ε bəniiŋ bεchu bε fenjisi bəniiŋ kε, ε bεchu bε feti mfiŋ kε. **30** ε bəniiŋ bεchu bε kəmi nya yi wənchε chigoŋ kε. ε bεchu bε ti yeti jé yi bε kii ye kε. Se ε bəniiŋ bεchu bε nuuŋ bε naanyε biee bi bəniiŋ tiiti le jé yimi li bəniiŋ li kε. **31** Si nyá yini nuuŋ chichi chichi ni, ne wəki yεεŋ ŋge le ne kəme nuuŋ nya yi ko yi yaa yí chichi. Se nuuŋ le, ŋgii ndoonchε beŋ ftee fi ko fi yaa biee bichu.

13 ε ŋkii məə nuuŋ n'yəru jé yi bitoŋ bichu məə jé yi bənchindaa bε Nyə-ɔ, ŋkəmε kiŋkəŋgise li bəniiŋ li nsıŋ, kε n'yetoŋ kweŋε si kiŋkeeŋ ki chake, kε si kipampa ki

wi kuti. **2** ε nti ŋkəmi buŋga bu laŋinę bəntoŋ bε Nyɔ-ɔ, ŋkii biee bichu mɔɔ bi nuuŋ lε munyiikɔɔ li, mi ŋgεε shéŋ li Nyɔ-ɔ ŋge fi nuuŋ le nuuŋ ŋkensi bεŋkumε, ε fi tuu fi nuuŋ le ŋkəmi yε kiŋkɔŋgise li bəniiŋ li kε, kε miɔ nεε ffee fi yee. **3** ε mi ndzɔ biee bien bichu mi ŋgache li bəniiŋ li, mi nyε te mɔɔ yi yεŋ le bε tɔŋ, fi nuuŋ le ŋkəmi yε kiŋkɔŋgise li bəniiŋ li kε, mbeŋ tɛ lu nuuŋ kε. **4** Wi wu kəmi kiŋkɔŋgise fe bəniiŋ li ti kendi shéŋ, feti kiŋge ki dzeeŋ li bəniiŋ li. Kimi ti fuumi yε wεε wi kε. Ti tsakisi yε yi, kε le ni yokisi yi yee kε. **5** Ti ŋasini yε bε bəniiŋ kε. Ti beečhi yε nuuŋ kii yi yee kwaa kε. Ti dzeti yε shéŋ tsɛkε kε. Ti giki yε wi le shéŋ kε. **6** Se ti neki yε bε ffee fi bifi kε. Wuki nuuŋ bujɔŋ bε ffee fi nuuŋ chεεŋ. **7** Wi wu kəmi kiŋkɔŋgise ti fii biee bichu, beenchi biee bichu, bichi nεε limfwe li ffee fichu-u, tuu kendi shéŋ li ffee fichu-u. **8** Kiŋkɔŋgise ti mεε yε kε. Se nuuŋ le, mfi gii naa wu bε wu buŋga bu Nyɔ nyε le bəniiŋ ni be laŋini bəntoŋ bee lu gii naa bu ma, jé yi bəniiŋ yeti yi be kii yε ke gii yi ma, bufii bu kεε biee bujɔŋ gii naa bu ma tε. **9** Bi gii bi ma bichu le kife tεeben tε kii baa biee dεeni nuuŋ biŋke biŋke, te laŋini bəntoŋ bε Nyɔ-ɔ nεε biŋke biŋke. **10** Se nuuŋ le, naa nuuŋ fe mfi wu biee kɔchε bi gεεŋ bi ma, biee bi biŋke bi biŋke bini se ma. **11** Mfi wu ntɛ nuuŋ ŋwaŋ wu bwi, ntɛ n'yeti si ŋwaŋ, mbeechi si ŋwaŋ, ŋiŋgi biee si ŋwaŋ. Le nta, nchine ntse wu bɔɔŋ bε bwi wuni. **12** Dεeni te ŋiŋgi baa biee jibi jibi si lε miado-ɔŋ. Se nuuŋ le, naa nuuŋ li mfi wulu-u, te se ŋεŋ biee li lii li, li lii li. Dεeni ŋkiiɔ biee biŋke biŋke, gii ni nuuŋ li mfi wulu-u, nse mεεshi ŋkεε biee bichu nεε si Nyɔ kii mi waan lε. **13**

Li mcrise-ε, biee biεε lu biteεtu bi gii bi ba bi ni bi lemi fe. Biee bilu bini biεε: Ƞgewu shéŋ li Nyɔ-ɔ, mbiche limfwe li ȏkaachε wu Nyɔ tè kaachε-ε, bε ȏkemε kiŋkɔŋgise. Se nuuŋ le, kiŋkɔŋgise se nuuŋ ffee fi ko fi yaa bi bichu.

14 Nε giki yeeŋ kiŋkɔŋgise limfwe li biee bichu-u, se nuuŋ le, nε kemi mbeechε ȏge li nyá yi Fiana yi Waan̄ nyee li benniŋ li, teege nya yi nuuŋ le nε ni nε laŋini bentoŋ be Nyɔ-ɔ. **2** ε wi yeti nuuŋ jé yi bε kii yε yi kε, kε yeti yε li benniŋ li kε, yetoŋ nuuŋ li Nyɔ-ɔ, kife wi wuki yε ffee fi laŋini kε. Yetoŋ nuuŋ biee bi lε munyiikɔɔ li, li bun̄ga bu Fiana yi Waan̄ li. **3** Se nuuŋ le, wi wu laŋini bentoŋ be Nyɔ-ɔ ti laŋini li benniŋ li, feti benniŋ kuu li kimbeenche ki bee, tuu kaŋgisi te shéŋ yibe, feti shéŋ yi benniŋ se fufini. **4** Wi wu yeti jé yi bε kii yε yi kε, kε fiiŋ nεε nuuŋ yi yee kwa. Se nuuŋ le, wi wu laŋini bentoŋ be Nyɔ-ɔ ti fii nuuŋ kintutu ki benniŋ be kimbeenche-ε kichu. **5** ȏkɔŋgisoo le nε ni ne yeti jé yi benniŋ kii yε yi kε. Se nuuŋ le, ffee fi ȏkɔŋgisi ȏge nuuŋ le nε ni ne laŋini nuuŋ bentoŋ be Nyɔ-ɔ li benniŋ li. Wi wu laŋini bentoŋ be Nyɔ-ɔ yeki wi wu yeti jé yi bε kii yε yi kε, fuki fe wu fiiki jé yilu li kintaashε ki benniŋ be kimbeenche-ε le be woo bujɔŋ yi se fi be nsij kε. **6** Beŋwaan̄εŋ, ε mi ndza dεen̄ mi mbe lε be-εŋ, ntuu n'yeti jé yi benniŋ kii yε kε, fieε fi beŋ li la-a? Fieε fi nuuŋ fi fi beŋ nuuŋ nεε mfi wu mi mbe be ffee fi feŋ fi Nyɔ doonche li mi-i, kε ffee fimu fi yi weki le mfe nε kεε, kε ntoŋ we wumu le ntee li be-εŋ, kε ffee fimu le ntifi beŋ lu. **7** Be dzɔɔ ffee si tebi kε kɔmi fi ti kemi yε mfiee kε. Wi gii ge niŋ se kεε ffee fi bi yeti, fuki fe be tɔɔŋ kε be ko lε dze yi tsaan̄ li nsij kε? **8**

ε wi dza le tɔɔŋ sɔŋ yi dzinj, mɛɛŋ ki tɔɔŋ ke le dze yi
tsaaŋ li kε, bəniiŋ ge niŋ be se nachε yi le be la dzinj?

9 Fi fiee nɛɛ yeeŋ ε ne tiiti jé li bəniiŋ li yi be wuki yε
kε, be se ge niŋ be se kεe ffee fi ne tiiti? Kε n'yɔru wunε
gii la li mfiee li. **10** Mεŋine nuuŋ yε lu le jé yeeŋ li nshe
yini chichi chichi kε. Yimi nuuŋ yε lu yi nuuŋ yi be kii
yε kinyi kilu kε. **11** Se nuuŋ le, ε wi dza tuu yeti li mi-i
le jé-ε fuki yi ŋ'wuki nsinj, kε mi ŋ'we mfondε li wuu,
nuuŋ te mfondε li mi-i. **12** ε nɛɛ le si fi fiee li be-enj, si ne
weki buŋga bu Fiana yi Waŋ le le bu yene le be-enj lenti,
gwene yeeŋ buŋŋ le ne kεmε nuuŋ nyá yeeŋ yi nuuŋ yi fc
kintaashε ki bəniiŋ be kimbeenche-ε ko bu ko. **13** Fi se
tuu fi nuuŋ le, ε wi yeti jé yi be kii yε yi kε, leke li Nyɔ-ɔ
le kεmε bufii bu naanyε ffee fi tiiti li bəniiŋ li filu. **14** ε mi
ndza ntuu nləki le jé yi be kii yε kε, kε nləkɔɔ nuuŋ li
fiana yeeŋ, nləki yε be bufii bweŋ kε. **15** Si fi nuuŋ le, ŋgii
ŋgeenj? ŋgii ni nləki be fiana yeeŋ, nləki be bufii bweŋ,
n'yuuti be fiana yeeŋ, n'yuuti be bufii bweŋ te. **16** ε foo le
nsinj, ɔɔ dza ɔ yokisi Nyɔ be fiana ya, wi wumu wu bee
nuuŋ fe yiki geeŋ se beŋ le, “Fi nuuŋ le.” Li kiyɔɔni ki ɔ
bee ɔ nyee, ε wuki yε jé yi ɔ bee ɔ yeti kε? **17** ɔɔ nyee
kiyɔɔni le, ɔ nyee nee ŋge le, kε ki nuuŋ te fi wi wumu we
kε. **18** Nnyee kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ le n'yetɔɔ jé yi be kii yε kε
n'yεki nee beŋ bechu. **19** Se nuuŋ le, mɔɔ si n'yeti nee le,
mfi wu nuuŋ le kintaashε ki bəniiŋ be kimbeenche lenti,
ŋkɔŋgisi le ni n'yeti jé yi nyee bufii shiŋ kwa, le ntifi
bəniiŋ bamu, yuti le ni n'yeti jé bənchuki yoofi be ŋkεe yi
nsinj. **20** Bεŋwaanεŋ, kiŋ ne ni ne kεmi be mbéeche be
bɔɔŋ be bwi-i kε. Ne nuuŋ yeeŋ si mwɔnu mu bwi mu kii

ye ffee kii bibifi ke. Se nuuj le, ne ni ne kemmi be mbeechs
nuuj be bekaaj le. **21** Be tses baa le kijwaati ki benchi le,
“Mi wu Taa Nyɔ ntiitɔɔ le njii naa n'yɔ li benniij bani le je
yi mfo-oŋ, le je yi be kii ye yi ke. Se nuuj le, fiee nuuj te
fe le benniij bani woo li mi-i ke.” **22** Fi se fies le, n'yɔru je
yi be kii ye yi ke, nuuj nkiki wu doonchi bunga bu Nyɔ-ɔ
li benniij be nuuj ye be kimbeenche ke. Nuuj ye nkiki li
benniij be nuuj be kimbeenche ke. Se nuuj le, nya yi tef
bentonj be Nyɔ nuuj nkiki wu doonchi bunga bu Nyɔ-ɔ li
benniij be nuuj be kimbeenche, nuuj ye be mesen ki nuuj
be kimbeenche-e ke. **23** Fi fies le, ε kintaashε ki benniij
be kimbeenche kichu dza ki be li kintaashε, wi kwikwi
se tuu bechi n'yɔru nuuj le je yi be kii ye ke, benniij be
yee, ke benniij be nuuj ye be kimbeenche ke, dza be le,
be woo si ne yeti, be lee ki beechε ke le ne yoomfi baa
ni? **24** Se nuuj le, ε wi kwikwi wu lajini nuuj ntonj wu
Nyɔ, moɔ nuuj wi wu yee, ke wi wu mesen ki nuuj wi wu
kimbeenche dza wu le, ffee fi ne tiiti fe wu keε le we nuuj
wi wu bifi, fi ni fi sekki wu li shén, **25** biee bi nyimi li shén
yee li, se yene waan. Bedeeni, se tuu tonj nūj fekwiij, nyc
kiyɔɔni ki noŋa li Nyɔ-ɔ tiiti le, “Nyɔ gbengi ye yi nuuj
be beŋ.” **26** Beŋwaaneŋ, ffee fichu fi ntiiti nuuj le la? Fi
nuuj le, mfi wu ne be li leke li Nyɔ-ɔ, wi wu kemmi jumi le
yoo, yoo, wi wu ntiife, tifi, wi wu kemmi ffee fi Nyɔ doonche
li wuu, tee fi, wi wu kii n'yɔru je yi be kii ye ke, yo yi, wu
naanyi je yilu li benniij li le be woo, naanye. Ne feti biee
bichu le dze yi bi nuuj neε bi ni bi fii kintaashε ki benniij
be kimbeenche-e le. **27** ε benniij yeti je yi be kii ye yi ke, be
yeti neε nuuj be befe ke be betεεtu kwa. ε be yetɔɔ wi

mumkpaŋ mumkpaŋ li bee naanyi ffee fi be yeti li bəniiŋ li. **28** ε wi nuuŋ yε lu wu nuuŋ naanyε ffee fi be tiiti kε, be ba bimfimu bi make li kintaashε ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε linti, wi yeti nεe nuuŋ le shéŋ le shéŋ li yi yee li bε Nyø. **29** ε bəntomføŋ bε Nyø-ø nuuŋ lu, bεfe ke bεtεetu be yo li bəniiŋ li. ε be yetøø, bamu bichi le ffee fi be yeti bujøŋ. **30** ε Nyø doonche ffee li wi wumu wu bee shee fe, wi wu bee saa laŋini wulu chikε, nyε dze li wεe wi yo. **31** Nε kεe le ben bechu nuuŋ ne laŋe bəntoŋ bε Nyø-ø. ε nc tiiføø, nc fenjisi wi mumkpaŋ mumkpaŋ bəniiŋ bεchu se laanche biee li be-eŋ, ne se tuu ne fe shéŋ yibe bechu ni yi yuusi. **32** Beniiŋ bε Nyø nyε be nya le be ni be laŋini bəntoŋ bee kεmi buŋga le nya yilu lewe, **33** kife Nyø nuuŋ yε Nyø yi shaanshi kε, Nyø nuuŋ Nyø yi denisi. Si fi nuuŋ li bintaashε bi bəniiŋ bε kimbeenche-ε be nuuŋ bε Nyø-ø bichu, **34** mfi wu bukeεŋ nuuŋ li kintaashε ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε linti, be nuuŋ bimfime bimake. Be mεεŋ ki nyε ke be buŋga bu yøre kε. Be kεmi le be ni be wuki li buni-inj, fi nuuŋ si nchi tiiti. **35** ε ffee nuuŋ lu fi be weki le be kεe, be bii li bunij be bee mfi wu be to li yih, kife fi nuuŋ buya fe kwεεŋ nuuŋ ni yeti le kintaashε ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε lenti. **36** Je yi Nyø tε beechi nuuŋ bε beŋ ni? Møø ε nεe beŋ kwaa bε je yi Nyø gεεŋ yi bo fe le? **37** Wi wu beechi møø le wε ntomføŋ wu Nyø, kii møø le Nyø nyε yε wu nya ye yi Fiana yi Waanj, kεmi le beŋ le ffee fi mi ntseε li be-eŋ fini ε Taa wu tee le ntseε. **38** ε wi mεεŋ ki beŋ ke fini kε, ke bε nuuŋ tε beŋ te wu kε. **39** Benjwaanεŋ, fi se ffee le, ne ni ne kεmi mbεechε ñge nuuŋ le ne ni ne laŋini bəntoŋ bε Nyø-ø. Se nuuŋ le, kiiŋ ne ni ne fεŋgi le

bəniij bε yø kε jé yi bε kii yε yi kε. **40** Mfi wu nε feti biee bini bichu, nε nachi bujøj, nε feti tε lε dze yi tsaaŋ li.

15 Beŋwaanεŋ, ŋ'wεkøo dεenι le ŋkimi beŋ kii ntonj wu dzeεŋ wu ntè tifi beŋ nε fi, nε se lemi li wuu dεenι. **2** ε ntonj wu dzeεŋ wuni wu suuti beŋ ε nε kεmε li wuu mkpaŋ. ε foo lε nsij, kε ne tè beŋ nuuŋ li yee li. **3** Nε ni ne kii le ntè nyε ffee li be-eŋ nuuŋ ffee fi shaŋ li biee bichu-u. ε nεe fi fi bε tè nyε li mi-i. Ffee fini nuuŋ le Krai tè kwi kii bibifi bi bisεŋ nεe si bε tè tsεŋ le Kiŋwaati ki Nyø-o, **4** le bε tè diyε wu, le tuu bo jo taa Nyø buu wu li kwe-e nεe si bε tè tsεŋ le Kiŋwaati ki Nyø-o, **5** mɔɔ le tè doonchε yi yee li Pita, tuu doonchε te li bɔɔŋ bee bε nto-oŋ bε yoofi ntsø bεfε baa. **6** Se tuu doonchε te yi yee li beŋwaanεŋ besεŋ bε kimbeenchε-ε be nuuŋ kintsiι kimumkpaŋ yεki wi gii tiŋ. Beniij ŋge li kintutu kini mεεŋ baa nεe we beŋ, bamu se kwiyε baa kituŋ. **7** Tuu doonchε te yi yee li Jeerj li, tuu doonchε te li bɔɔŋ bee bε nto-oŋ bechu. **8** Limerise doonchε te yi yee li mi wuni wu nuuŋ si ŋwaj wu bierø chee ti mεεŋ ki nuuŋ tsaaŋ ke. **9** Ntiitø le kife nnuuŋ si wi wu ŋkwεŋ le bɔɔŋ bε nto-oŋ bε Jiso-o lenti bechu. Nse mmεεŋø mɔɔ ki kɔchε ke wi wu bε nuuŋ bε teeŋ le wi wu ntonj wu Jiso kε, kife ntè ŋgii mbiindi bikaa le kintutu ki beniij bε kimbeenchε-ε be Nyø-o lejij. **10** Se nuuŋ le ε mfie wu Nyø wu fe nse nnuuŋ ffee fi nnuuŋ dεenι. Mfie wu Nyø tè nyε li mi-i wuni ti mεεŋ ki la kε li yee li kε. Ntè ntuu niŋ n'yaa bɔɔŋ bε nto-oŋ bε Jiso-o bechu. Se nuuŋ le nnindi yε bε buŋga bweŋ kε. Tè nuuŋ mfie wu Nyø wuni wu tè nindi li yi yεεŋ. **11** Fi se ffee le mɔɔ nuuŋ le mi wu ntè mfenjisi ntonj wuni li be-

er, ke be be tè fenjisi, ke nee ffee fimumkpaŋ fi teε be tè fenjisi, ne se beenchi li fi-i. **12** Dεεni si tè fenjisi le Nyɔ tè buu Krai li kwe-e, berŋ bamu geen ne se tuu ne kwengi le Nyɔ nuuŋ yi tè buu beniiŋ be tè kwiye li kwe-e kituŋ ke? **13** ε fi nuuŋ cheen le Nyɔ nuuŋ te buu beniiŋ li kwe-e ke, ke Krai tè mεεŋ ki bo ke te li kwe-e ke. **14** ε fi nuuŋ le Krai tè mεεŋ ki bo ke li kwe-e ke, ke ffee fi te fenjisi fieε li yee li, shéŋ yi ne gεε li wuu yee tè li yee li. **15** ε nuuŋ le, ke te lemi baa lejŋ le nsa wu binseε li kii Nyɔ, kife te dengi baa te fenjisi le yi tè buu Krai li kwe-e ke yi ti mεεŋ ki buu ke, ke fi fieε te cheen le beniiŋ be tè kwiye kituŋ nuuŋ tè naa bo li kwe-e ke. **16** ε nuuŋ le beniiŋ nuuŋ te bo li kwe-e ke, ke Krai ti mεεŋ ki bo ke te li kwe-e ke. **17** ε fi nuuŋ le, Krai tè mεεŋ ki bo ke li kwe-e ke, ke shéŋ yi ne tè gεε li wuu yee li yee li, ke ne mεεŋ baa li bibifi bine-ε lenti. **18** Bεdεεni beniiŋ be tè kwiye kituŋ ε be taashε be Krai la baa te li yee li. **19** ε te bichi limfwe li Krai le ni fi-i bee nuuŋ li ntse wuni kwa, ke te baa beniiŋ be nshiiŋ keeti beniiŋ be be yekι beniiŋ bechu. **20** Se nuuŋ le, cheen wulu we le Nyɔ tè buu Krai li kwe-e. Fi fieε le Krai we wi wu limfwe wu tè tø dze li beniiŋ be tè kwiye kituŋ. **21** Si wi mumkpaŋ tè fe kwe be li beniiŋ bechu le, ε nee le si wi mumkpaŋ gii fe le Nyɔ buu beniiŋ li kwe-e te. **22** Fi fieε le si beniiŋ bechu kwi-i kife be nuuŋ kini ki Ada-aŋ, ε nee le si beniiŋ bechu gii be ni be nuuŋ lu kife be taashε baa be Krai. **23** Se nuuŋ le, Nyɔ gii yi ni yi busi wi li mfi wu wu mwε. Krai nuuŋ wi wu tè saa wu tø dze wu bo. Fe gii naa tuu ni karisi bεε, beniiŋ be nuuŋ bee se bo te. **24** Mfi wu fi gii fi ni fi keti ni, se ni nuuŋ mfi wu nshe gii yi ma. Krai

gii léeshe bəmfəŋ be bungā mao bunəjā buchu bu sekī
dəeni, se tuu bumfəŋ bwē li Nyə-ə Baa we. **25** Wu wu
Krai se kəmi le ni sekī nsiij gəeŋ bo mfi wu Nyə gii yi gəe
beniij bee be mbani-i bəchu le wuu lekwiij se təmi bikaa
biee li bee lcwe. **26** Wi wu mbanī wu lejin wu gii məeshi
léeshe ε kwe. **27** ε fīeε fi be tə tseε le Kījwaati ki Nyə-ə le,
“Nyə gəe ye biee bichu le wuu lekwiij se sekī.” Se nuuŋ
le, ntefu le biee bichu bieε le wuu lekwiij ti nuuŋ ye le
Nyə gəe ye biee bichu le wuu lekwiij mao yih yi Nyə te le
wuu lekwiij ke. **28** Mfi wu biee bichu gii bi nuuŋ le Krai
lekwiij le ni sekī, wu wu ɿwanə Nyə se tuu gəe yi yee le
Tee li lekwiij wu gəe biee bichu le wuu lekwiij, le Nyə yi
nuuŋ le biee bichu-u lewe li bintsii bichu ni yi sekī. **29** ε fi
nuuŋ ye le Nyə gii yi buushə beniij be kwiye li kwe-e ke,
be se tuu be lisi beniij li dzəo li kintsi ki beniij be kwiye
kii la? Be lisi be li dzəo mbeŋ wulu se nuuŋ la, ε nuuŋ le
Nyə nuuŋ te buu beniij li kwe-e ke? **30** Te se deŋgi te
kwi-i mfi kwi ni kii la? **31** Beŋwaanəŋ, mi ɻ'we le kwe
wa jo chichi. Ntiitəo biee bini ni kifə ntsakisəo yi kii fīe
fi Krai Jiso Taa wuseŋ fe li be-əŋ kəti li tsəŋ yε-εŋ. **32**
ε fi nuuŋ ye le Nyə gii yi buu beniij be kwiye kitur li
kwe-e ke, si wiwoŋ ti tiiti biee, ntə ɻgeεŋ Efisheŋ, beniij
be nuuŋ si nyáŋ yi təo gwii be mi, mbeŋ wulu nuuŋ la?
Nnuuŋ ntə tee le, “Te ni te jii biee, te wundi biee kif
fwaa nuuŋ te bo te kwiye,” ni? **33** Kiiŋ wi ni yεεŋ be beŋ
ke. Ne ni ne kii le, “ε wi wu kinje kee dzeeŋ deŋgi be
kintutu ki bifi, ke kintutu kilu gii ki biifi wu.” **34** Teeŋ
yεεŋ bufii bune lijŋ, ne chine li bibifi-i. ɿŋgəo le beŋ
bamū kii ye Nyə ke. Nse ntiiti ni le mfε le ne keme buya.

35 Wumu nuuŋ dza ni biiti laa Nyɔ gii yi buu bəniij li kwe-e niŋ le? Be gii be kəmə nuuŋ ŋwaani yi yi la le? **36** Wɛɛ wi wu biiti le nuuŋ kibere. Kii yɛ le bɛ ti tɔyi ffee fi tc bo fuki fɛ fi saa fi kwi nsiŋ ke ni? **37** Yi yi ffee fi bɛ ti tɔyi ε yi yi ti buti yi se kuu ke. Be ti tɔyi nɛɛ nuuŋ ŋgo wərərɛ, mɔɔ nuuŋ ŋgo yi giiŋ, mɔɔ nuuŋ yi la le, **38** Nyɔ se nyɛɛ ŋgo yilu yih yi kɔŋgisi. Yi nyɛɛ yi chichi chichi li ŋgo-ɔ si ŋgo yilu numi. **39** Biee bichu ti kəmi yɛ yi yi bwiŋ yeeŋ ke. Beniij kəmi yi yi be yi bwiŋ chichi, nyáŋ kəmi yi, muniij kəmi yi yi mu, se nsúuŋ kəmi te yi yi. **40** Biee bi liwe kəmi yi yi bi, bi likwiij se kəmi yi bi. Biee bi liwe kəmi bujɔɔŋ bu bi-i, bi likwiij se kəmi te bujɔɔŋ bu bi-i. **41** Jobe kəmi bwee bujɔɔŋ, kwii se kəmi te bwee bujɔɔŋ, muntsɔŋ kəmi bujɔɔŋ bu mu mu-u. Fintsɔŋ fimu be fimu te kəmə bujɔɔŋ yeeŋ ke. **42** ε nɛɛ le si yi yi beniij gii naa yi nuuŋ mfi wu be gii be ni be buti li kwe-e. Be ti diyi wi yi yee fɔ, se nuuŋ le yi yi wi gii ni yi buti li kwe-e bɛ yi mɛɛŋ yɛ yi fɔ ke. **43** Be ti diyi wi be yi yi ti yɛŋgi yɛ bujɔŋ ke, yi ti kəmi yɛ bunga ke. Se nuuŋ le, gii ni buti li kwe-e bɛ yih yi kəmi bujɔɔŋ, yi kəmi bunga. **44** Be ti diyi wi, yi yee nuuŋ yi wiwoŋ. Se nuuŋ le, gii ni buti li kwe-e bɛ yi yi nuuŋ yi fiana kituŋ. ε yi yi wiwoŋ nuuŋ lu, ke yi yi fiana yee lu te. **45** Be tsɛɛ baa le, “Adan wu ŋkosi te nuuŋ yoŋ, yindini.” Le tuu Adan wu lejiŋ, te nuuŋ ffee nuuŋ fiana yi nyɛɛ ntse li beniij li. **46** Wi ti bɛɛ tɛ̄ saa le kəmə nuuŋ yi yi fiana ke. Ti bɛɛ saa kəmə nuuŋ yi yi wiwoŋ se tuu kəmə yi yi fiana. **47** Adan wu ŋkosi, bɛ tɛ̄ tɔŋ wu bɛ kibɔŋ ki li nshe-ɛ. Adan wu lejiŋ se tɛ̄ dza ffee nuuŋ liboo. **48** Beniij bɛ laajkwiij nuuŋ si wi wu ŋkosi wu bɛ tɛ̄ tɔŋ bɛ nshe,

bəniiŋ bə liboo se nuun si wi wu tə dza liboo. **49** Si tə dzə
baa mbose yi wi wu bə tə təŋ bə nshe, ε neε le si tə gii naa
tə dzə mbose yi wi wu tə dza liboo. **50** Beŋwaanεŋ, ntee
li be-eŋ le yih yini yi nuun nyāŋ bə ŋgəŋ nuun tə naa
kəmə kintsii le bumfəŋ bu Nyɔ-ɔ lenti ke. Mɔɔ te le fiee
fi nuun fi fɔ nuun fi te kəmə kintsii fe fiee nuun tə naa
fɔ fe kε-ε. **51** Yike yeeŋ ne woo ntee beŋ munyikɔɔ mu
fiee le. Bee bechu nuun tə naa kwi ye ke. Se nuun le yi yi
teeben bechu gii naa taa yi fiiki. **52** Mfi wu bə təŋ səŋ yi
le kimerise-ε, yi yisəŋ se fiiki neε ni ŋwaanŋ si wi ti ləebi
le. Mfi wu səŋ naa yi yɔ, Nyɔ buu bəniiŋ bə tə kwi ye be
bo li kwe-e bə yih yi məɛŋ ye le yi naa fɔ ke, bee tə məɛŋ
lu se fiiki. **53** Yi yi nuun yi fɔ kəmi le yi naa yi fiiki yi to yi
nuun tə naa le yi fɔ ke. Yi yi nuun yi kwi se kəmi le yi naa
yi fiiki yi to yi nuun tə naa kwi ke. **54** Mfi wu yih yi nuun
yi kwi fiiki yi to yi nuun tə naa kwi ke, fiee fichu se kəchə
si be tə tsəɛ le Kijwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Bε yaa baa kwe kitun
bə se bondə buŋga bu yi-i. **55** Oo kwe, buŋga bwo nuun
fəŋ? Oo kwe, nsəŋ ya yɔɔ tayi bəniiŋ lu nuun fəŋ?” (**Hadəs**
g86) **56** Nsəŋ yi kwe nuun bibifi, buŋga bu bibifi nuun
nchi wu Nyɔ. **57** Te ni te nyee kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ yi taashε
bee be Taa wuseŋ wu Jiso Krai se tə yaa bibifi mɔɔ kwe. **58**
Beŋwaanεŋ bə nuun shéŋ yeeŋ, ne lemi yeeŋ
mkpaŋ. Kiiŋ fiee ni səɛse beŋ ke. Ne nindi yeeŋ nimə chi
Taa le ne giŋgi bə chi limfwe mfi kwi, ne ni ne kii le nuun
nimə chi wi nindi kii Taa nuun chi tə naa la li yee li ke.

16 ŋgii ntee dəɛni kii nya yi bə nyee le bə ni bə fii bəniiŋ
bə nuun bə Nyɔ-ɔ lu. Ne feti neε si ntə ntee le bintaashe
bi bəniiŋ bə kimbeenche-ε bi Galashaŋ le bi ni bi feti. **2**

Mfi wu nuun jobe chi njkosi li fuu li chichu, wi mumkparj mumkparj buu ffee nache gee. **ε** wi busi lɔɔ, buu nee si Nyɔ bee yi bɔɔni wu. Ke mi ntuu mi mbe ne te tuu le ne ni ne chuti kichore ke. **3** Ke mi mfesi, ntuu ntsees kijwaati ntaa li nya yine, beniij be ne tsaa dzɔɔ be ηgeen be ki Jerosaleŋ. **4** ε fi dzɔɔŋ li be-eŋ le ηgeen, tεe be geen. **5** Ηgii nsa ηka dze yi Masadonya mfi wu mbεe le be-eŋ, kife η'wεkɔɔ le ηka dze le. **6** Nuun nee tεeben tsi, ntsi siij mfi wu fokpoŋ wu tεemi be wu ka, ne se fi mi li ndende we-ŋ, nse ni ηgiingi le ηgiingi le. **7** Η'wεki ye le ke mi mbe le be-eŋ deeni tεeben ηen yi nee fe fe ke. Mbichɔɔ limfwe le ke mi mbe tεeben se bɔseyi tε tsi, fe Taa nyε dze. **8** Se nuun le ηgii tsi εfeso feni geen mbo jobe chi Tsɔnɔ chi Pεntεko-ɔ. **9** Kigoo kinɔŋja gwiye kεe li mi-i lani le niŋ nime chi shaan li Nyɔ-ɔ, mɔɔ si beniij bamu baa lu be baanini nime chini ni. **10** ε Timɔti be, ne ηen le ne fe ni wuki bujɔŋ le be-eŋ lenti, kife nindɔɔ nime nuun chi Nyɔ tsaan nee si mi. **11** Kiŋ wi ni ni nyamisi wu ke. Ne fi wu dende to lijin nyεekii le mi-i, kife tεe beŋwaanen besen tengi baa wu. **12** Kii ηwaanen wuseŋ wu Apolo fi fiee le ntuu nlεke wu mkpaan le la ηka le be-eŋ bee beŋwaanen besen bamu baa, se nuun le kɔŋgisi-i le be deeni ke. Gii ke wu kεme dze, se be. **13** ε ne nuun lɔɔ ne bichi. Ne lemi ne tεemi li kimbeenche kine, ne nuun beniij be kemi shéŋ. Ne lemi ne tεemi. **14** ε ne feti ffee fichu fi ne feti, ne feti be kijkɔŋgise. **15** Ne kii le Tifena be yih ye nuun beniij be njkosi le kimbe ki Akeya-a be tε saa be gεe shéŋ li Taa li. Be nyε baa yih yibe le be ni be nindi li beniij be nuun be Nyɔ-ɔ. Beŋwaanen, nsungɔɔ bo li be-eŋ. **16** Le ne ni ne

wuki li bəniiŋ li si bani, nε tuu nε wuki tε li bəniiŋ bε
nindi be lingisi li ffee fimumkpa-aŋ bε be. **17** ɻ'wuki tε
bujəŋ si wu wu Tifəna bee Fotunatus məo Akaykus bε baa
le be ɻεŋ mi. Si mi ɻεŋ be ni fi tuu fi nuuŋ kεe mi ɻεŋgəo
ben kituŋ. **18** Be deeni baa shén yεŋ nεe yεεŋ si be deeni
baa yinε. ɻwaani bani bəniiŋ baa le nε ni nε guundi be.
19 Bintaashε bi bəniiŋ bε kimbeenche bi Eesha lani yεεshi
bεeε beŋ. Akwila bee Prisilia məo kintaashε ki bəniiŋ bε
kimbeenche ki shiiti li be yih yεεshi kεe beŋ bujəŋ li
bukooŋ bu Taa lε. **20** Bεŋwaanεŋ bεeεŋ bε kimbeenche-ε
bεchu tuumi baa n'yεεshe. Nε yεsi wi kwikwi bε ɻkokinc
wu bəniiŋ bε Nyə-o. **21** N'yεεshe wuni ε mi wu Pəo wu
ntseε bε tsəŋ yεŋ. **22** Kinləo kəo wi wu kɔŋgisi yε Taa kε.
Mintemii Taa, kaari nεe o bε. **23** Taa Jiso ni doonchi shén
yee yi dzeen li be-eŋ. **24** Kinkɔŋgise keŋ ni ki nuuŋ li be-
eŋ bεchu si tεebeŋ taashε baa li Krai Jiso-o. [Fi nuuŋ lε.]

2 Kɔrεŋ

1 ε mi Pɔo, nnuuŋ ŋwanε ntoŋ wu Krai Jiso li kiŋkɔŋgise ki Nyɔ-ɔ. Mi ŋ'we tεε ŋwaanεŋ wuseŋ wu Timɔti. Ntsɛkɔɔ kiŋwaati kini li kintaashε ki bəniiŋ bε Nyɔ-ɔ bε Kɔrεŋ, mɔɔ li bəniiŋ bε nuuŋ bε Nyɔ-ɔ bεchu bε kimbe ki Akeya kichu. **2** Nyɔ Baa wuseŋ bε Taa Jiso Krai doonche bεŋ shéŋ yi dzeerŋ, tuu nyε bεŋ mbeεŋgii. **3** Mpiaru ni nuuŋ li Nyɔ-ɔ yi nuuŋ Nyɔ mɔɔ Baa wu Taa wuseŋ wu Jiso Krai, tuu nuuŋ tee. Ti nuuŋ Te nshiiŋ, tuu nuuŋ Nyɔ yi denisi shéŋ yi bəniiŋ li biee bichu-u. **4** ε yi yi ti denisi shéŋ yi tεebεŋ li bεŋge bεseŋ bεchu-u le tε se ni tε kii tε ndenise shéŋ yi bəniiŋ bamu mfi wu be nuuŋ li ŋwaani bεŋge-ε mɔɔ nuuŋ bε la le. Tε nuuŋ tε ni tε kii ndenise le bε ndenise wu Nyɔ deeni shéŋ yisεŋ lu. **5** Tε kii baa nεε le si bεŋge bε Krai nuuŋ li bee li ŋge lε, ε nεε le si Nyɔ gii yi ka li Krai yi deeni shéŋ yisεŋ nεε tε ŋge lε. **6** ε tε nuuŋ li ntɔnyε-ε, ke ε kii ndenise shéŋ yinε mɔɔ li nsowu bε-εŋ. ε bε denisi shéŋ yisεŋ, ke bε feti baa le shéŋ yinε dεŋ. Fini gii fi fε ne se kεε ŋkanu shéŋ ne nuuŋ nyεekii li bεŋge bε ne ŋiŋgi nεε si tε ŋiŋgi. **7** Fiee fi tε bichi limfwe kii bεŋ nuuŋ fiee tε sεesε bee ke. Tε kii baa le si ne ŋiŋgi ŋge si bee lε, ne gii ne kεme shéŋ yi tsɔŋŋ tε si bee. **8** Bεŋwaanεŋ bεseŋ, tε weki yε le ne ni ne nuuŋ ŋkeε ŋwaani ŋge wu tε tε woo li kweεŋ wu Eesha nsij ke. ŋge wu wεε tε temi wu yaa bunga ŋge, tε se gii tε ŋiŋgi le nuuŋ tε tε bo lu ke. **9** Li chεεŋ li, tε tε kεε le fi leŋ fiee le tε fi baa nsawu wu kwi kituŋ. Se nuuŋ le fini tε keti ni le fi fε le kiiŋ tε ni tε yemi li yi yisεŋ ke, le tε ni tε yemi nuuŋ li Nyɔ-ɔ. ε yi, yi busi bəniiŋ li kwe-e. **10** Yi yilu yi tε buu bee li ŋwaani wεε ŋge

wu tè doonchi kwe, yi gii yi ba yi ni yi busi. Te gee baa
bufii buseŋ nuuŋ li yi-i le yi ba yi ni yi busi bee mfi kwi,
11 si ne gii ne ni ne teendi bee be nleke li Nyɔ-ɔ wunɛ.
Bɛdɛenɛni, bɛniiŋ se gii be ni be nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ li bee
li kii fiee fi dzeenɛ fi yi bɔɔni bee lu kii nleke li Nyɔ-ɔ wu
bɛniiŋ ŋge. **12** Fiee fieɛ lu fi te tsakisi yi kii fi, shéŋ yisɛŋ
se teendi bee kii fi. Fi fieɛ le kinge kisɛŋ ki li nshe yini-i,
teege li be-eŋ, ki keɛ ki waanɛ, ki nuuŋ ki cheɛŋ si Nyɔ
wɛki. Te feti ye kinge ki biki bufii bu li nshe yini-i ke. Te
feti te biki nuuŋ buŋga bu Nyɔ-ɔ. **13** Fiee fiee fi te tsɛki ye
fiee fimu li be-eŋ chichi fuki fi nuuŋ ne teeŋ ne keɛ nsinj
ke. Mbeechɔɔ le ne gii ne teeŋ ne keɛ fi fichu, **14** neɛ si ne
keɛ baa bee deenɛ niij le, le ke nuuŋ jobe chi Taa wuseŋ
wu Jiso bɛɛ, ne gii ne ni ne tsakisi yi be bee neɛ si te gii te
ni te tsakisi yi be beŋ. **15** Si ntɛ ŋkeɛ fini mɛŋine nsinj le,
nse ŋ'wɛkɔɔ le nsaa mbɛ le be-eŋ, le ne se kɛmɛ mbɛŋ
li mbɛ we-eŋ wu kinga kifɛ. **16** Ntɛ ŋkaachɛ le ke naa
ŋgiŋgi Masadonya ŋka dze le be-eŋ, mɔɔ le ke ŋkarisɔɔ
nse ntuu ŋka dze le be-eŋ ne se fi mi li ndɛndɛ we-eŋ wu
Judiya. **17** Ne beechi le si ntɛ mɛɛŋ ki ndɛndɛ ke le ŋka le
ke, nuuŋ le ntɛ ŋkaachi le mfeti nuuŋ sɔɔŋ ni? Mɔɔ le
ŋkaachi fiee ŋkaachi nuuŋ dze yi wi wu laajkwiij li wu
beenchi li fiee li le “Iiŋ,” tuu kaari faaŋ neɛ li mfi wulu le
“Aay,” le? **18** Be cheɛŋ, si Nyɔ shiiŋ yi lemi li je yee, fiee fi
te ti tiiti li be-eŋ nuuŋ ye fi te beenchi le, “Iiŋ”. Te tuu
te kaari te faaŋ le, “Aay,” ke. **19** Fi nuuŋ le kifɛ Jiso Krai
wu ɿwane Nyɔ wu tɛɛ be Silas mɔɔ Timɔti te tiifi le be-
eŋ lenti nuuŋ ye wu beenchi fiee le, “Iiŋ,” kaari faaŋ le,
“Aay,” ke. Fi ti nuuŋ le “Iiŋ,” mfi kwi. **20** Ne ni ne kii le e li

Krai li fi doonchi le Nyɔ beŋ yε le Iiŋ li be ŋkaachε bee bεchu-u. ε kii fini fi tε keti li Krai li tε tiiti li Nyɔ-ɔ le “Fi nuun le.” ε le si tε shiiŋ tε tendi bεndee bee. **21** ε Nyɔ yi leeki bee, yi leeki tε beŋ, tε tεemi li Krai li. Yi tsaa yε bee yi gεe chichi. **22** Yi fe yε ŋkiki we li yi yisε-εŋ nuun Fiana yee yi wu gεe li shéŋ yisε-εŋ si fiee fi ŋkosi fichu fi tε gii tε naa tε kεmε. **23** Nnuun nεe mbe Nyɔ le yi leŋ le nsa wε-εŋ leŋiŋ le nti mεεŋ ki ŋkaari ke le mbe Kɔrεŋ nuun kife ntè ŋ'wεki le mbache beŋ bu bache ke. **24** Fi nuun yε le tε lemi baa le ε nεe le si mbeenche wune kemi le ni nuun ke. Tε nindi baa bu nimu be beŋ le tε be be bujɔŋ li be-εŋ. Tε kii baa le ne lemi baa ne tεemi li mbeenche wune-ε.

2 Bedεni, mi nse ŋgeεo li shéŋ yε-εŋ le mεεŋ yε ntuu nla ŋka le be-εŋ wu bεe be ntɔnyε ke. **2** ε mi ndza mi ntuu mi mfe ne woo ntɔnyε, ε noo wu gii fe ŋ'woo bujɔŋ yεki beŋ baa be mi mfe ne wuki ntɔnyε? **3** Fiεε fiee fi tε fe nse ntsee kijwaati kee le dze yi ntè ntsee le-e. Tε nuun le ke mbεe le be-εŋ, ntè naa ŋkεmε ntɔnyε wumu wu dza li be-εŋ wu be tε kemi le be fe ŋ'woo nuun bujɔŋ, kife ŋkiiɔ nεe bujɔŋ kii beŋ bεchu le kinεetinε keŋ nuun nεe kinε beŋ bεchu. **4** Ne ni ne kii le kijwaati kee, ntè ntsee li ntɔnyε wu nyɔŋa, shéŋ biiti mi, ε musu yisε mi le lii. Ntè mεεŋ ki ntsee ke le le mfe ne woo nuun ntɔnyε ke. Ntè ntsee nuun le mfe ne kee kijkɔŋgise ki nɔŋa ki ŋkεmi li be-εŋ. **5** ε wi tε fe le ŋ'woo ntɔnyε, ke ntɔnyε wuni ti mεεŋ ki ba ke li mi-i kwaa ke. Le dze yimi-i, tε nuun tε li be-εŋ bεchu. (Fini nuun yε ffee fi nuun ni ntiti nlochi kii fi ŋge ke). **6** ŋge wuni wu bεniiŋ ŋge li be-εŋ nyεe li wi wεe wu kɔchɔɔ le. **7** Deεni nuun ne feeki bubieε bwee, ne fe shéŋ yee ni

yi dendì, kii nshiiŋ yi ŋge ni wo wu buwo kε. **8** Bεdεenì
ŋkutɔɔ bɔ li be-eŋ le ne kaari ne doonchε wu le ne ba
baa nee ne kɔŋgisi wu. **9** Fiee nee fiee fi tè fe nse ntse
kiŋwaati kε li be-eŋ le mɔnchε beŋ ŋkeε laa ne wuki
nee mi li fiee fiche le. **10** ε ne feeki bubiee bu wi-i, ke mi
mfekɔɔ tε. ε mi mfeeki fiee fimu, ε fiee nuuŋ lu fi ŋkemì
le mfeeki, ke mi mfeekɔɔ le Krai lii kii beŋ. **11** Tε feti ni le
kii Sataŋ ni dza le le lenti keme buŋga le bee li lewe kε. Tε
njingi ye si ti bee weendi kε. **12** Tè nuuŋ mfi wu ntɛ ŋgeŋ
mfesi li kitɔŋ ki Towa le ni ntifi ntonj wu dzeeŋ wu kii
Krai le, Taa tè gwiye kigoo li mi-i le ni nindi nime chee le.
13 Se nuuŋ le bufii bweŋ tè nuuŋ ye fe ke, kifε nti mεŋ ki
ŋen kε ŋwaanεŋ wu Taato le kε. Bεdεenì nse n'yεsi be
le be she baa, nse ŋkaari mbε Masadonya. **14** Se nuuŋ
le, kiyɔoni nuuŋ li Nyɔ-o yi ti tuuti mbaaŋ limfwe li bee
mfikwi, li Krai, wendi le mbetee, tè se biki si beniŋ be yi
keme li dziŋ. Yi se tuu yi keti li yi yisεŋ yi sεensi ntonj
wu kii Krai bintsii bichu bi kii wu bi wuki kintsi kee si
kidzoma ki be tɔŋ. **15** Tε baa si kintsi ki kidzoma-a ki Krai
le li Nyɔ-o le beniŋ be be suuti be mɔɔ be la kituŋ. **16** Li
beniŋ be lees kituŋ nsaju wuni bεε nuuŋ be kwe li bee.
Beniŋ be be suuti be, nsaju wuni bεε nuuŋ be ntse li bee.
Si fi nuuŋ le, ε noo wu kɔchε le niŋ chini nime? **17** Tε
nuuŋ ye si beniŋ ŋge be dzɔ je yi Nyɔ yi to si fiee fi wa-
ŋan fi be denŋi be kabini kε. Te baa fiseŋ beniŋ be taashε
li Krai li te fenjisi je yi Nyɔ li yi yi Nyɔ-o limfwe be shén yi
wuuti si beniŋ be yi tsaa yi ntonj.

3 Ntiiti ni nuuŋ le te kaari te doonchε yi yisεŋ li be-eŋ
ni? Mɔɔ le te weki bijwaati si beniŋ bamu weki bijwaati

ŋwaani bi dzeti fε bee li kε fε be-enj bi doonchi bəniiŋ bε
nuuŋ bee ni? 2 Beŋ kibεε ne baa kiŋwaati kisεŋ ki bε tsεε
li shénj yisεŋ le wi kwikwi kεε se tuu ni teenyi. 3 Ne yengi
le ne baa kiŋwaati ki Krai ki tε tsεε. Kiŋwaati kini nuuŋ
yε ki bε tsεε bε fitiŋ fi kiŋwaati kε. Be tsεε nuuŋ bε Fiana
yi Nyɔ yi kəmi ntse. Be mεεŋ ki tsεε kε nuuŋ li biŋke bi ta
yi ta kε. Be tsεε nuuŋ li biŋke bi nuuŋ shénj yi bəniiŋ. 4
Fini nuuŋ ffee fi tε tiiti mεŋjine nsiŋ li bushi bu Nyɔ-o keti
li Krai li. 5 Fi nuuŋ yε le tε kəchε lc bəsε bɔ le tε fε ffee
fimu fi tε gii tε dza tε ni tε kweŋgi le ffee fimu dza ffee fε
bee li kε. ε Nyɔ yi fε le tε kəchε. 6 Yi fε yε tε kəchε le tε ni
tε nindi li ntonj wu leh wu fwε-εŋ. Leh wuni nuuŋ yε wu
biki nuuŋ bənchi bε bε tε tsεε bε tsəŋ kε. ε wu Fiana yi
Waaj. Bənchi tε bεε nuuŋ bε kwe. Se nuuŋ le fiana nyεε
nuuŋ ntse li bəniiŋ li. 7 Dze yi fichi yi bε tε feti biee le
nuuŋ ε bε tε chəŋj bənchi bəlu li biŋke bi ta-a. Mfi wu
Məəsε tε bεε bε bənchi bəlu tε nuuŋ bəniiŋ bε Isəlεε tε kii
yε mbiche bushi bwēe kε, kii kiŋ'wofu ki Nyɔ-o tε baŋ li
bushi bwēe li. ε dze yi fichi yε yi tε bεε nuuŋ bε kwe, yi tε
bεε yi kəmi kiŋ'wofu ki Nyɔ-o, kiŋ'wofu kini se tε wuuti
lε, ki nyimi ki mεε ki giŋgi, 8 se kiŋ'wofu ki dze yi bε feti
biee le yi nuuŋ yi Fiana yi Waaj se gii lee ki yaa kε kεε
kiŋ'wofu kilu buyawu ni? 9 ε dze yi bε tε feti biee le yi tε
bεε bε ffee fi lisi bəniiŋ li ŋge-ε, ε yi tε bε bε Kiŋ'wofu ki
Nyɔ-o, kε dze yi bε feti biee le yi nuuŋ yi Nyɔ dzeti bəniiŋ
le be baa tsaaŋ le yi-i lii nuuŋ yi kəmi kiŋ'wofu ki yεki
tε kee yε! 10 Cheŋj wulu nuuŋ le ffee fi tε bεε fi kəmi
kiŋ'wofu ki Nyɔ kεε, lεe kεe kiŋ'wofu ki kife kiŋ'wofu kilu
ko ki yaa kε kεe kituŋ. 11 ε ffee fi tε mεε fi giŋgi tε bεε

be kinj'wofu ki Nyɔ-ɔ, ke kinj'wofu ki ffee fi bεε le fi ba fi ni nuuŋ lu ma nsij gii fi ko fi yaa buyawu! **12** Si te kii le mεŋinε nsij, te se tiifi baa chεnu nsij. **13** Te nuuŋ ye si Mɔɔse wu ti baanyi bushi bwēe be ndu le fe kii bεniiŋ be Iselεε ni be bichi si kinj'wofu ki tε miεŋini li bushi bwēe li ki nyimi ki mεε ki giŋgi ke. **14** Se nuuŋ le bεniiŋ belu tε nuuŋ ε bufii bu bee tε nuuŋ fii nsij be bo beŋ yani. ε be teenyi ffee le kiŋwaati ki leh wu fichi-i, ε be woo fi, ffee nuuŋ nεε lu fi baanyi bufii bube. ε nεε li Krai li, wu nuuŋ be tsaaki ffee fi baanyi filu. **15** Li chεŋŋ li, mbε mbochu beŋ yani, ε bc teenyi ffee le Kiŋwaati ki Mɔɔse-ε, ffee nuuŋ nεε lu fi baanye bufii bube. **16** Se nuuŋ le, ε wi to kituŋ be Taa, be se biee bc tsaaki ffee fi baanyi filu. **17** Taa wuni nuuŋ Fiana, se nuuŋ mɔɔ feŋ fe Fiana yini nuuŋ le, bεniiŋ buti li bumfa-a. **18** Fi fieε le bee bεchu be ffee mεεŋ ye fi banji mεnshi mεεŋ ke baa ε kinj'wofu ki Taa le wuuti kεε li bee li, ki feti te wuuti te fikisi te giŋgi limfwe limfwe te bosini nuuŋ wu. Mfikise wuni nuuŋ mfεru wu Taa wu ti nuuŋ Fiana yi Waŋ.

4 Bεdεeni, si te kεmi nime chini nuuŋ ε Nyɔ yi kɔɔ nshiiŋ yi nyεε li bee li, nuuŋ shéŋ te kwi bee kii chi ke. **2** Te baa baa dzaa li biee bi bεniiŋ feti le munyiikɔɔ li bi nuuŋ bi buya-a. Te faan baa dze yi mfirise. Te lisi ye binseε li je yi Nyɔ-ɔ ke. Te ti tiiti nuuŋ chεŋŋ gbanaa, te doonchi yih yiseŋ li wi kwikwi le Nyɔ lii, le ke be beeche be kεε bεniiŋ be nuuŋ bee. **3** Mɔɔ nuuŋ le ntoŋ wu dzeεŋ wu te tiifi wuni ε ffee nuuŋ lu fi baanyi, ke fi baanyi fieε nuuŋ li bεniiŋ be lee bula-a. **4** Li beeyε bεniiŋ be mεεŋ ki beŋ ke ntoŋ wuni ke, be baa ε Satan wu nuuŋ nyɔ yi li nshe yini-

i baanyoɔ bufii bu bee bu jiŋ. Wu fe le le ke be ŋeŋ ke
kiŋ'wofu ki ntoŋ wu dzeeŋ wu nuuŋ kii bunɔŋja bu Krai
wu nuuŋ mfiseŋ yi Nyɔ kε. (aiōn g165) **5** Ne ni ne kii le te
fenjisi ye nuuŋ kii yi yiseŋ ke. Te fenjisi nuuŋ kii Krai Jiso
le nuuŋ Taa. Te se nuuŋ nee fisəŋ bəniŋ be nindi li be-eŋ
kii Jiso. **6** Nyɔ yi te tee le, “Kin'wofu bo li kijibε-ε ki ni ki
wuuti,” ε Nyɔ yini yi fe kin'wofu kee woo li shéŋ yise-εŋ
le ki ni ki wuuti te kii bunɔŋja bu Nyɔ-ɔ bu nuuŋ li bushi
bu Jiso Krai li. **7** Se nuuŋ le, bulofu bu ntɔŋ wuni nuuŋ li
yi yise-εŋ, te se nuuŋ fisəŋ sháŋ yi chime. Te se nuuŋ le le
fi doonche le buŋga bu yeki buŋga buchu li bee li buni
nuuŋ bu Nyɔ-ɔ nuuŋ ye buseŋ ke. **8** Beŋge chiindi baa
bee bimbe bichu, se nuuŋ le, be bonyi ye bee ke. Te dzeti
bufii lee li bee li, se nuuŋ le, shéŋ ti kwi ye bee ke. **9** Be ti
biindi bikaa le besɛ jiŋ, se nuuŋ le Nyɔ ti daayi ye le bee li
ke. Be ti tuki bee te we fekwiiŋ, se nuuŋ le te tɛ kwi ke. **10**
Te ti deŋgi te kwi-i ŋwaani kwe yi Jiso mfi kwi, le se ntse
wu Jiso ni yeŋgi te li yi yiseŋ. **11** Si te tsiin le, te ti nuuŋ le
kwe wa mfi kwi kii Jiso, le ntse wu Jiso yene li biŋkwiye bi
li yi yiseŋ. **12** Neelε, te kwi kwe, se nuuŋ le kwe yiseŋ yini
beɛ ye nuuŋ be ntse li be-eŋ. **13** Te gɛɛ shéŋ li Nyɔ-ɔ si wi
wumu wu tɛ gɛɛ te si be tɛ tsɛɛ le, “Mi mbeŋ nse ntiiti,”
Bee te beŋ baa, te se tiiti. **14** Te kii baa le wu wɛ wu tɛ buu
Taa wuseŋ wu Jiso li kwe-e, gii buu te bee be nuuŋ be Jiso
li kwe-e, dzoɔ bee mɔɔ beŋ gɛɛŋ gɛɛ li wuu limfwe. **15**
Biee bini bichu keti kii beŋ, le ke si kiŋkɔŋgise ki Nyɔ-ɔ
keti ki giŋgi li bəniŋ li ŋge, kiyoɔni ki bəniŋ nyɛɛ li Nyɔ-
ɔ ni ki tondini, mpiaru se ni giŋgi li Nyɔ-ɔ. **16** Fiɛɛ fiee fi
shéŋ nuuŋ te kwi bee ke. Mɔɔ nuuŋ si yi yiseŋ yini yuki yi

mee ni, shén yisəŋ fikisi yi tuu nəe yi fiəŋ jo chichi. **17**

Bəŋge bəntəŋ bani bə te ŋingi li mfi wu wuni-i bani bə nachə baa bujəŋ bu nəja bu kimake li bee li bu nuuŋ wi te maa ke. (**aiōnios g166**) **18** Bədəeni, te meeŋ baa ki leeki ke bufii buseŋ li biee bi bə ŋingi bilu ke. Te leeki baa nuuŋ li biee bi bə ŋingi ye ke, kife biee bi te ŋingi nuuŋ bi keti bu karu, se nuuŋ le bi te ŋingi ye ke, nuuŋ bi kimake. (**aiōnios g166**)

5 Te kii baa le ε bə shaanshe kigoone kini ki nuuŋ yi yisəŋ yi təebeŋ tsiiŋ lu laaŋkwiŋ yini, ke te gii te kəmə yi fiəŋ fe Nyə-o yi bə meeŋ ki gwaŋ ke bə tsəŋ ke. Yi yi yee nuuŋ yi liboo, yi nuuŋ ye yi ti mee ke. (**aiōnios g166**) **2** Si te baa dəeni ni, te gbəŋgi baa te chendi kife te dii baa ŋge le bə lii yi yi liboo yee li yih yisəŋ si ndu. **3** Gii ni nuuŋ mfi wu bə lii yih yini li yi yisəŋ, te tə tuu le te ni te nuuŋ bwij kilere ke. **4** Si te meeŋ baa te tsiiŋ li kigoone kini-i le, bəŋge bə te dzeti feti baa le te ni te chendi ŋge. Nuuŋ ye le te weki baa le bə buushə bee ndu yi nuuŋ yi yisəŋ. Te weki baa nuuŋ le bə liishə yi yi liboo li yi yise-əŋ le ke ntse wu kimake se miye yi yisəŋ yi nuuŋ yi kwi. **5** ε Nyə yi nachə bee le te kəmə ffee fini. Yi nyə ye bee nuuŋ Fiana yi Waan̄ si ŋkosi wu ffee fichu fi te gii te naa te kəmə. **6** Bədəeni, te baa mfi kwi kii fini te kii fi meŋine nsiŋ. Te kii le si te tsiiŋ baa li yi yini li nshe yini ni, te baa mfiŋ li Taa li. **7** Te feti baa biee nuuŋ kii shén yi te gee li Nyə-o, nuuŋ ye kii le te ŋingi baa yi ke. **8** Te gbəŋgi baa te nuuŋ meŋine nsiŋ li fini, fi se dzəŋŋ ffee le te chine li yi yini-i, te geeŋ te ni te nuuŋ bə Taa fe la we-e. **9** Fi se ffee le məo nuuŋ le, te baa bə wu fe la we-e, məo te meeŋ feni, ke ffee fi bichi li fi-i,

nuuŋ nεe le tε ni tε feti wuki bujøŋ. **10** Nε ni nε kii le bee
bεchu kemi baa le tε naa tε leŋ li Krai limfwe se saa bee,
bedεeni wi mumkpaŋ mumkpaŋ se kεmε kinsomfu li fiee
fi tε feti li yi yini, mɔɔ nuuŋ fi dzeεŋ mɔɔ nuuŋ fi bifi. **11**
Si tε kii le fi nuuŋ le tε ni tε chεndi Taa, tε se gwenini
baa le tε fε bεniiŋ fiiki. Nyɔ gbeŋgi yε yi kii bεniiŋ bε
nuuŋ bee bujøŋ. Nse mbeechɔɔ te le nε kii baa bujøŋ li
shéŋ yinε-ε bεniiŋ bε nuuŋ bee. **12** Si tε yeti ni, fi nuuŋ yε
nuuŋ le tε gwenini baa le tε kaari tε doonchε yih yisεŋ li
be-εŋ kε. Te nyεε baa nuuŋ dze li be-εŋ le nε ni nε tsakisi
yi bε bee. Bedεeni ne se kεmε fiee fi nε nuuŋ ne tuu li
bεniiŋ bε yεkisi bεεŋ bε biee bi be ŋiŋgi li bεniiŋ li lε lii,
se nuuŋ yε bi li shéŋ yibe kε. **13** ε nuuŋ le bikoo dεŋgi
bεεŋ bee, kε bi dεŋgi bεε kii Nyɔ. ε nuuŋ le bi lemi fe, kε
bi lemi bεε kii beŋ. **14** Fiee fi feti tε se giŋgi limfwe bε
fiee fi tε feti nuuŋ kiŋkøŋgise ki Krai kemi li bee li. Te feti
baa nεe le kife te gbeεŋ baa te beŋ le wi mumkpaŋ tε kwi
li bεniiŋ bεchu-u, fi se fiee le bεniiŋ bεlu bεchu kwiye baa
te kituŋ. **15** Tε kwi li bεniiŋ bεchu-u le kiŋ beeys bε tsiŋ,
ni be tsiŋ kii yi yi be kε. Se nuuŋ le be ni be tsiŋ li wi wu
tε kwi kaari bo li kwe-e kii be wε. **16** Nεε le, li mbεεchε
dεeni ŋgenu limfwe te mεεŋ yε te bichi wi lε dze yi wiwoŋ
kε. Mɔɔ nuuŋ te tε saa te biche Krai lε dze yi wiwoŋ le, te
mεεŋ yε te biche wu dεeni lε yεε dze kε. **17** Fiee fi nuuŋ lu
fiee le, ε wi taashε kituŋ bε Krai, kε wε wi wu fwεŋ. Biee
bi fichi bichu ka bεε kituŋ, biee bichu se to bεε bi fεŋ. **18**
Bini bichu nuuŋ mfεru wu Nyɔ yi tε kaari yi dzø bee li yi
yee li si yi tε nachε biee bε bee kεti li Krai li. Yi se nyε yε
bee nime le tε ni tε feti bεniiŋ le be ni be nachi biee bi

bee bε Nyɔ. **19** Fi fiεε le, tè nuuŋ li Krai li wu Nyɔ tè nachε biee bε bəniiŋ bε li nshε yini le be to bε wu. Ti mεεŋ tuu kε le ni bonyi muntiŋ mu bibifi bi bee kε. Si tè fe le, se nyε ntoŋ wu nachε wuni li tsan̄ yisεŋ le tε ni tε laŋini li bəniiŋ li. **20** Tε se baa nuuŋ fe kintsii ki Krai, Nyɔ se keti li yih yisεŋ, yi leki bəniiŋ. Nεε le, tε sun̄gi baa bə li be-eŋ li bukoŋ bu Krai le ne kaari ne nachε biee bine bε Nyɔ. **21** ε kii tεεbeŋ bε yi yi Nyɔ tè fe Krai wu tè mεεŋ ki kεε kε bubieε kε, dza to bubieε, le tε se to tsaan̄ le Nyɔ lii kii wu.

6 Si tε nindi li kimbanche-ε bε Nyɔ le, tε se tusi baa tε sun̄gi bə li be-eŋ le kiiŋ ne ni dzəo shéŋ yi dzeen̄ yi Nyɔ doonchi li be-eŋ yini ne fe yi to ffee fi yee kε. **2** Nyɔ tè kween̄ le, “Mfi wu shaaj tè be kochε, nnyε bintooŋ li be-eŋ. Jobε chi kinsofu-u tè kochε mfi beŋ.” Biche yeeŋ ne ηεŋ, dεen̄i yaa mfi wu shaaj, chini se cheε jobε chi kinsofu-u. **3** Tε feti ye ffee duduŋ fi nuuŋ fi baŋε dze yi wi wumu kε. Tε feti baa le le kiiŋ be ni ηεŋ nchambie li nime chiseŋ kε. **4** Se nuuŋ le, tε doonche baa yih yisεŋ le dzé chichi le tε baa bəniiŋ bε nime-ε bε Nyɔ-ɔ. Tε doonche baa le dze yi tε kendi shéŋ le ηεŋ li bεŋge be tε ηεŋgi bε mfi wu biee tεεmi mɔɔ mfi wu biee ηεŋ dεŋgi ye be bee kε. **5** Beniiŋ ti dzeti be tuki bee, be tuu be dza be gεε bee li yih yi ncha-a, bəniiŋ dzeti be shiishe kpe be bee. Tε shiiŋ te wuu yi li nime-ε, ε tε gir̄ butuu tε tè lee kε, ε bo mfi wumu te kwi-i dzeen̄. **6** Tε doonchi te le tε baa bəniiŋ bε nime-ε bε Nyɔ-ɔ le dze yi ntse wuseŋ wu wuuti-i bε si tε kii ffee fi kii Nyɔ-ɔ, mɔɔ si tε kendi shéŋ, bε si tε kemi shéŋ yi dzeen̄ li bəniiŋ li. Tε tsiŋ te biki si Fiana yi Waŋ doonchi, tε kəŋgisi bəniiŋ bε kirŋkəŋgisse cheεŋ. **7** Tε ti

tiiti nuuj tefé chi chéenj, té feti biee li bunga bu Nyɔ-ɔ. Té
ti kemi ntse wu tsaaŋ wu nuuj si biee bi dzi-inj le kibene
ki kigɔŋɛ bɛ kibene ki kimɛsɛ-ɛ, **8** mɔɔ benniŋ gundi bee,
mɔɔ be gundi ye bee ke, mɔɔ be tiiti biee bibifi kii bee
mɔɔ be tiiti bi dzeeŋ. Beniŋ ti dzeti bee le té baa benniŋ
bɛ kimfi-i, se nuuj le té nuuj benniŋ bɛ chéenj. **9** ɛ benniŋ
tuu be dza be nuuj kee be kii ye bee ke, se nuuj le benniŋ
kii nɛe bee bujɔŋ. Té dzeti té ɲingi le té baa bɛŋkushee, se
nuuj le, biche yeeŋ ne ɲenj, té baa nɛe lu. Beniŋ dzeti be
nyee ɲge li bee li, se nuuj le be té woyɛ bee ke. **10** Té ti
bɛe té nuuj si benniŋ bɛ nuuj li nshinj li, se nuuj le té
nɛki nɛe mfi kwi, té nuuj si benniŋ bɛ kifoo le, se nuuj le
té feti nɛe benniŋ ɲge se nuuj benniŋ bɛ biee le. Té ti nuuj
kee té kemi ye mɔɔ ffee ke, se nuuj le té kemi baa biee
bichu. **11** Beniŋ bɛ Koreŋ, té tee baa li be-enj, té té nyike
ffee ke. Té gwiye baa shén yisəŋ té gɛɛ mkpeeŋ li be-enj.
12 Té mɛɛŋ baa ki nyike ke shén yisəŋ li be-enj ke. ɛ beŋ
ne nyike baa shén yinɛ li bee li. **13** Nse ntitɔɔ li be-enj nɛe
si bɔɔŋ beŋ le, ne feti nɛe yeeŋ si té feti li be-enj le, ne
gwiye té shén yinɛ li bee li. **14** Ne bɛnchi ke yi bɛ benniŋ
bɛ nuuj ye bɛ kimbeenche-ɛ ke. Ffee fi tsaaŋ nuuj fi geenj
fi se dende bɛ fi bifi li ffee fimumkpa-anj? Kij'wofu bee
kijibɛ nuuj bi naa bi kɛmɛ kintaashɛ ni? **15** Nuuj Krai
bee Bɛlial kɛmɛ kimfimɛ kimumkpaŋ ni? Ffee fi taashi
wi wu kimbeenche bɛ wi nuuj ye wi wu kimbeenche ke
nuuj la? **16** Yih yi muntofi yi Nyɔ nuuj yi kɛmɛ la fi fere
bɛ bɛnyɔ bɛ li nshe yini-i? Ne kee le té baa yih yi muntofi
yi Nyɔ yi nuuj lu. Fini nuuj si Nyɔ té tee le, “Ngii ni tsiinj
li bee, ndengi le bee lenti. Ngii ni nuuj Nyɔ yibe, be se ni

be nuuŋ bəniiŋ beŋ.” 17 Fi nuuŋ le, Taa tiitɔɔ le, “Bochɛ yeeŋ le bee li lenti, ne ni ne nuuŋ chichi be be. Kiŋ ne ni kon li ffee fi nyε-εŋ ke, Ngii mfi beŋ. 18 Ngii ni nuuŋ Baa wunε, ne nuuŋ bəoŋ beŋ be buniŋ mɔɔ be bukεεŋ. Fini nuuŋ ntefu wu Taa wu kəmi Burŋa Buchu.”

7 Nsáŋ yεŋ yi shéŋ, si Nyɔ nyε yε bəŋkaachɛ bani li bee li ni, tε tsootse ffee fitchu fi bifisi bee mɔɔ fiana yiseŋ. Tε woo tε gεeŋ te mεeshi si tε tsiiŋ li chεnε chi Nyɔ-ɔ le. 2 Gwiye yeeŋ shéŋ yine li bee li. Tε mεeŋ baa ki chɔ ke ffee be wi ke. Tε mεeŋ baa ki fiimfe ke be wi ke, tε se mεeŋ baa ki fe ke kimfi be wi wumu ke. 3 Ntiiti yε ni le nlili beŋ li ŋge-ε ke. Mi nteeo li be-eŋ kituŋ le ne nuuŋ shéŋ yiseŋ, mɔɔ nuuŋ kwe mɔɔ nuuŋ nta, ke tεebeŋ baa li lεke li Nyɔ-ɔ. 4 Mi ŋgeeo shéŋ yεŋ li be-eŋ ŋge. Ngemoo kintsakise yi ki ŋge kii beŋ. Shéŋ yεŋ fufε yee ŋge kii beŋ. Li bumfa buchu bu ntɛ ŋiŋgi ntɛ ŋ'wuki neε nuuŋ bujɔŋ. 5 Mɔɔ tε tε le li kwεeŋ wu Masadonya, tε ti mεeŋ ki kemε ke mfufine ke. Tε tε kəmi bəŋge bimbe bichu. Beniiŋ tε gii be leti bee kpε, tε tuu tε kəmi chεnε li shéŋ yise-εŋ. 6 Se nuuŋ le, Nyɔ yi ti denisi shéŋ yi bəniiŋ be nuuŋ li nshiiŋ li tε be yi deeni shéŋ yiseŋ be mbε wu Taato tε be. 7 ε mbε we kwaa wu tε deeni shéŋ yiseŋ ke. Tε nuuŋ le dze yi ne tε deeni shéŋ yi yee. Tε tee li bee li le ne kəmi baa ŋgeen ŋge le ne ŋεŋ mi, be si ne tε kəmi nshiiŋ fe yih yine-ε li ffee fi tε ka-a, mɔɔ si ne kəmi ŋgeen yeeŋ. Si ntɛ ŋ'woo le, ntuu neεtε ŋge. 8 Mɔɔ nuuŋ le kijwaati ki ntɛ ntseε li be-eŋ kεε tε fe ne nuuŋ nshiiŋ nshiiŋ, fi tε mεeŋ ki fe ke le ni nseki ke. Se nuuŋ le fi tε fe neε nseki, kife ŋiŋgi le kijwaati keŋ kilu tε fe ne nuuŋ nshiiŋ nshiiŋ. Se

nuuŋ le ne tè nuuŋ be nshiiŋ li mfi niiŋ li. **9** Nse n'wukəɔ bujəŋ, nuuŋ ye kifε ne tè nuuŋ nshiiŋ nshiiŋ ke. Fi fiεε kifε nshiiŋ yini tè fe ne fiiki shéŋ yine. Ne tè kemi nshiiŋ nuuŋ le dze yi Nyɔ wəki. Bədəeni, tè ti meεŋ ki fe ke fiee fimu fi bifi li be-eŋ ke. **10** ε wi kemi nshiiŋ le dze yi Nyɔ wəki, ke fi nuuŋ fi fe fiiki shéŋ ye-e. Fini se nuuŋ fi be wu nuuŋ be kinsofu, fi tè fe le ni seki ke. Se nuuŋ le, ε wi kemi nshiiŋ le dze yi bəniiŋ be li nshe yini, ke yi gii yi be wu nuuŋ be kwe. **11** ɻεŋ yeeŋ ffee fi nshiiŋ yi nuuŋ yi Nyɔ be be fi li be-eŋ. ɻεŋ yeeŋ si ne dzə baa biee be shéŋ yine chi. ɻεŋ yeeŋ te si ne fe baa ffee fichu le fi doonchε le ne kemi ye tsan̄ fe ffee fi bifi filu ke. ɻεŋ yeeŋ te si ffee filu tənyc beŋ. ɻεŋ yeeŋ chene chi ne keme. ɻεŋ yeeŋ ɻgeen̄ yi nyəŋa yi ne kemi le ne ɻεŋ mi. ɻεŋ yeeŋ ɻgeen̄ yi ne kemi le ne fe ffee fi tsan̄. ɻεŋ yeeŋ te ɻwaani ɻge wu ne nyε li wi wu tè chə biee wε-ε. Li ffee fichu ne doonchε baa le ne kemi ye tsan̄ fe ffee filu ke dududu. **12** Bədəeni, məɔ nuuŋ si ntè ntseε kijwaati kεε li be-eŋ nuuŋ ye le ntè ntseε kii wi wu tè chə biee, ke wi wu be tε chə biee li wu- u wε ke. Ntè ntseε le ke ne se doonchε yi yine li Nyɔ- o le ne kemi baa ɻgeen̄ li bee li. **13** Bədəeni fini fe ffee shéŋ fufε bee. Ntawu li shéŋ yisεŋ yi fufε-ε, fi ffee le tε woo baa bujəŋ ɻge kii bujəŋ bu Taato woo kifε bee bəchu tε gii tε fe shéŋ yee nuuŋ mbεεŋgii. **14** Məɔ nuuŋ si nti ntsakisi yi kii beŋ li Taato, ne ti meεŋ ki chəori ke mi ke. Kintsakise yi ki tε tè tsakisi be beŋ li Taato-o doonchε kεε le ε cheεŋ. Fi se ffee neε yeeŋ si ffee fichu fi tε tè shiiŋ tè tiiti li be-eŋ tè nuuŋ te cheεŋ. **15** Mfi wu, wu Taato kiimi si beŋ bəchu tè wuki wu, be si ne tè fii wu ne chəndi, ne

keeti, tuu kɔɔŋgi ben yaa le. **16** ɿ'wukɔɔ tè bujɔŋ kifɛ mi
ŋgeɛɔ bufii bweŋ li yi yinɛ mi ŋgeɛŋ mi mɛɛshi.

8 Beŋwaanɛŋ, te weki baa le ne kɛɛ ffee fi mfiɛ wu Nyɔ
fɛ li bintaashɛ bi benniij be kimbeenchɛ-ɛ bi le kimbe ki
Masadonya. **2** Beŋge be tɛɛmi mɔnchɛ baa be ŋge. Se
nuuŋ le bujɔŋ bunɔŋa bu be kɛmɛ fɛ bwɛɛ be se bɔseyi be
gwiye tsan yibe chichi li benniij bamu mɔɔ nɛɛ si be nuuŋ
li kifoo ki nɔŋa lenti le. **3** Ffee fi nuuŋ ntee fieɛ le ε be bɛ
tè beeɛhɛ le be nyɛ nya si bunja bubee tè nuuŋ. Le be ni
be tuu be nyɛɛ, be nyɛ yaa si be nuuŋ be nyɛ. **4** Be tè lɛkɛ
bee weseen le tè nyɛ nɛɛ be dze le be lii kibɛnɛ li nimɛ
chini, le be tɔɔŋ benniij be nuuŋ be Nyɔ-ɔ. **5** Be tè fɛ ffee
le dze yi tè ti mɛɛŋ ki beeɛhɛ kɛ le nuuŋ be fɛ kɛ. Be tè
saa be nyɛ yi yi be li Taa li, be se tuu be nyɛ te li bee li
si Nyɔ weki. **6** Beðɛɛni, te tè tuu te lɛkɛ Taato le si wu
bɛchi nimɛ chini le be-ɛŋ lenti, le tuu gɛɛŋ limfwe fi beŋ
mɛɛshi nimɛ chi mfiɛ-ɛ chini. **7** Si ne gbɛŋgi baa ne kii
mferu biee bichu ŋge ni, biee bi le kimbe ki kimbeenchɛ-
ɛ, bi le kimbe ki n'yɔru, bi le kimbe ki bufii le, bi le kimbe
ki ŋgeen yi fɛrɛ ffee lu-u, mɔɔ bi le kimbe ki kijkɔŋgise
kine li bee li, te se tuu baa te weki le ne gbɛɛŋ ne kɛɛ te
ŋgwiye tsan yinɛ li nimɛ chi mfiɛ chini bujɔŋ. **8** Ntiiti
yɛ ni nyɛɛ nuuŋ nchi kɛ. Mmɔnchɔɔ bu mɔnchɛ le ŋɛŋ
laa kijkɔŋgise kine nuuŋ te ki chɛɛŋ be ŋgeen yi benniij
bamu kɛmi li mferu ffee fimu-u. **9** Ntiiti ni kifɛ ne kii baa
shéŋ yi dzeeŋ yi Taa wuseŋ wu Jiso Krai tè kɛmi. Mɔɔ
nuuŋ si tè nuuŋ wi wu bunɔŋa le, tè dza to wi wu kifoo
kii beŋ, le kifoo kee se fɛ ne to benniij be bunɔŋa-a. **10** Li
ffee fi kii nyɛ fini-i, ɿ'wekɔɔ le nyɛ ntifi yi yɛŋ. Fi fieɛ

bujɔŋ le ε beŋ ne tè bɛchi fɛdɛɛŋ le ne fɛ ffee, nuuŋ yε neε
le ne fɛ ffee kwaα kε, ne tè nuuŋ te bɛniŋ bε tè bɛchi ne
kɛmi ŋgeen le ne fɛ ffee. **11** Gεnε yεεŋ limfwe ne mɛɛshi
nimɛ chilu, le ke ne mɛɛshi biki si buŋga bune nuuŋ, fi se
dɛndɛ kikaa kimumkpan bε ŋgeen yi ne kɛmi le ne fɛ
ffee. **12** Nε ni ne kii le ε wi kɛmi ŋgeen le nyε, kε Nyɔ
nuuŋ yi fi nya ye biki ffee fi mwε kɛmi, te biee ffee fi wi
mɛɛŋ ki kɛme kε. **13** Ntiiti yε ni le ε ne nyεε le ne fi bɛniŋ
bamu ne tuu ne kwii bu kωε kε. ε ffee fi fɛrε le bimbe
bichu kɛme neε yεεŋ. **14** Si ne kɛmi biee dɛeni bi yɛndi
buyanu le, bɛniŋ bamu fuki, nuuŋ ne fi be. Mfi wu be
gii be ni be kɛmi te bi yɛndi, ε ne fuki lɔ̄, be fi te beŋ.
Le bimbe bichu se tuu bi kɛme neε yεεŋ. **15** Fi fieε si be
tsεε le, “Wi wu tè banche ŋge, tè mɛɛŋ ki kɛme kε ŋge
kε. Wi wu tè banche neε niiŋ, se tè mɛɛŋ ki kɛme neε
niiŋ kε.” **16** Nnyεɔ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ yi tè gεε ŋgeen yinε li
shéŋ yi Taato neε si yi ŋkɛmi li be-enj. **17** Mɛɛŋɔ ki beŋ kε
le be le be-enj neε kife te leke baa wu kε. Bεεɔ le be-enj
nuuŋ li ŋgeen yi ye-e si tè gii kɛmi ŋgeen neε weseen li
be-enj. **18** Te tundi baa wu bε ŋwaanεŋ wuseŋ wu bε kii
wu le bintaashε bi bɛniŋ bε kimbeenchε-ε lenti bichu li
ntoŋ wu dzeenj wu ti deŋgi fenjisi. **19** ε neε fini kwaα fi
nuuŋ kii wu kε. Wε te nuuŋ wi wu bintaashε bi bɛniŋ bε
kimbeenchε-ε tè buu le ni deŋgi bε bee si te deŋgi te feti
nimɛ kii mfie wuni. Nime chini cheε le chi fε le bɛniŋ ni
be nyεε mpiaru li Taa li kibεε, bε ndoonchε le te kɛmi baa
ŋgeen yi mfie bɛniŋ bamu. **20** Te wεki baa le kiŋ ffee
fimu nuuŋ lu fi wi wumu nuuŋ ni gundi bee lu kii nya
yi nyɔŋa yi te nindi lu yini kε. **21** Te gwenini baa ŋge

le te fe nuun ffee fi nuun tsaan, nuun ye le Taa lii kwaa
ke. Te gwenini baa le te fe ffee fi dzeer te le beniiñ lii.
22 Te tundi baa te ñwaaneñ wuseñ wumu be be we wu
te monche wu kiñga ñge li biee li ñgee te ñey le kemoo
ñgeen le ni feti biee. Se we deeni kemi ne ñgeen yi nyøja
li be-ej, kife wu gøøø shéj li be-ej ñge. **23** Wi si Taato
nuun wi wu teε wu denji kikaa kimukpañ, nuun te wi
wu teε wu nindi li ffee fimumkpañ li be-ej. ε nuun li
beñwaanen besen bamu baa, be baa nuun beniiñ be ntøj
be bintaashø bi beniiñ be kimbeenche-ε be feti mpiaru
giangi li Krai li. **24** Bedeeni, doonche yeeñ kiñkøngise kinc
li bee gbanaa, bintaashø bi beniiñ be kimbeenche-ε ñey
le, yih yi te tsakisi kii beñ yini yee yi cheeñ.

9 Ffee fimu nuun ye lu fi nnuun ntuu ni ntseki butsewu
li be-ej kii nime chini li mfe beniiñ be nuun be Nyø-ɔ
Judiya ke. **2** ñkiø le ne kemi baa ñgeen le ne fi be. ε ffee
filu fi ntsakisi yi kii fi li beniiñ be Masadonya kii beñ,
ntiiti li bee le beñ be kimbe ki Akeya baa ε ne tè nache
meeñ fedeeñ le ne nyø nya. ñgeen yi ne kemi li nyee fe
ye te shéj yi beniiñ ñge le bee lenti dza we. **3** Se nuun
le, ntundøø beñwaanen besen bani le be-ej ke yih yi te
tsakisi kii beñ li ffee fini ni bo le ε ffee fi yee. Ntundøø
be le se ne ni ne nuun ε ne nache si ntø ntee le ne ni ne
nuun. **4** ε foo le nsij, ke teε beniiñ be Masadonya bamu
dza te be te ñey, ne meeñ ki nache ke, buya bulu gii bu
nuun niñ li bee li teege beñ be te tè gøø bufii li be-ej. **5**
Fieε ffee fi fe nse mbeechi le fi dzøø le nløke beñwaanen
besen bani le be too mbaañ be be le be-ej be nache nya yi
nyøja yini mfi meeñ wu ne tè kaache le ne nyø. Bedeeni

nya yilu ni nuuŋ ε ne nachε le ne nyε li ηkɔŋgise kine-ε,
te nuuŋ le be kendi berj bukanu ke. **6** Ne ni ne kii le wi wu
tɔyi niiŋ, gii weri nee niiŋ, wi wu tɔyi ηge, gii weri te ηge.
7 Wi kwikwi kemi le nyε si wu beeche li shéŋ yee li, te
nyε le ni chiiti yi kεe be kendi baa wu ke. Ne kεe le Nyɔ
kɔŋgisi wi wu nyεε be kineetinε. **8** Nyɔ nuuŋ yi nyε beŋ
biee bichu fe bi nuuŋ ηgɔɔkwe-e bi, le ne se kεme fiee
fichu mfi kwi fi kɔche li beŋ bechu-u, ne se tuu ne ni ne
feti nime chi dzeenj chichu bujɔŋ. **9** Fi fiee si be tε tsεε
le, “Wu shooshɔɔ kinderi bu shooshe li benniŋ be kifoo
lε, kin̄ge kee ki tsaanj gii ki ba ki ni ki nuuŋ lu mfi kwi.”
(aiōn g165) 10 Nyɔ yi nyεε ηgo li wi wu wε-ε be biee bijε be
jii, gii nyε te tondε ηgo yi biee bine, yi fe ntse wunε wu
tsaanj se be be η'weche wu ηge. **11** Nyɔ gii yi nyε te beŋ
bunɔŋa bwē lε dzé chichi le fe se ne gwiye tsanj yinε
bujɔŋ li benniŋ bamu, benniŋ se ni be nyεε kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ
mfi wu be kεme nya yini li tsanj yise-εη. **12** Nime chine
chi dzeenj chi ne nindi chini beε ye nee nuuŋ be biee bi
benniŋ be nuuŋ be Nyɔ-ɔ weki kwaa ke, chi feti te benniŋ
nyεε kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ lε dzé ηgee li. **13** Nime chini gii chi
doonche benniŋ be ne nuuŋ, benniŋ se ni be yɔɔnchi Nyɔ li
η'wowu wu ne wuki ntorj wu dzeenj wu kii Krai wu ne
teendi. Be gii be ni be yɔɔnchi te Nyɔ si ne gwiye baa tsanj
yinε li bee mɔɔ li benniŋ bamu bechu-u. **14** Be gii be ni be
leki Nyɔ li be-enj, shéŋ yibe se ni yi nuuŋ li be-enj ηge kii
mfiε wu Nyɔ wu nuuŋ li be-enj wuni ko wu yaa ηge. **15** Te
ni te nyεε kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ li nya ye yi nyɔŋa yi nuuŋ mɔɔ
wi te tee si yi nuuŋ ke yini.

10 Mi wu Pɔɔ kibee, ŋkutɔɔ bɔ li be-erj le dze yi nyεekii
be mbεεŋgii wu Krai. ε mi wu be kwengi le mbεε ε nnuuj
kimbe kimu nlochi ε nnuuj le bene lii, nnuuj mbεεŋgii.

2 Nlekɔɔ berj bulεkε le ke mi mbεε, kiiŋ ne ni fe ndza ni
ŋasini be berj si nnuuj ni ŋasini be beniiŋ be beečhi le te
feti biee biki nuuj mbeeče wu beniiŋ be li nshe yini-i ke.

3 Fi nuuj chεεŋ le te tsiiŋ baa li nshe yini-i, se nuuj le te
tundi ye dzij yisεŋ biki si beniiŋ be li nshe yini tundi ke.

4 Biee bi te tundi dzij yisεŋ lu nuuj ye bi li nshe yini ke.
Biee bi te tundi dzij yisεŋ lu kεmi bunga bu dzeti fe Nyɔɔ
ɔ, le te ni te buki bintsii bi teεmi lu. **5** Te ti dzeti biee
bi dzi-inj bini te bonyi bitechine bi beniiŋ techini lu, te
shikisi yi yi tsakise chichi yi banji le beniiŋ be kεs ke Nyɔ
ke, te yeki te bεmbeeče be beniiŋ le lu, te feti be wuki
nuuj li Krai li. **6** Mfi wu ne doonche le ne wuki baa li Krai
li be shεŋ yinε chichi, te se nyε ŋge deεni li wi kwikwi wu
mεεŋ teεmi kikoo li Krai li. **7** Ne biche yεεŋ ne ŋεεŋ ffee fi
nuuj berj lii! ε wi kii chεεŋ le we wi wu Krai, ni kiimi le si
we wi wu Krai le, ε neε le si te baa te. **8** Mɔɔ nuuj le nti
ndzeti ntsakisi yi ŋge kii bunga bu te kεmi bu Taa nyε le
te gwanj berj lu bu gwanu, nuuj ye le te shaanshe berj ke,
buya te kɔɔ mi ke. **9** ʃ'wεkiyε le fi nuuj kεs nchenisɔɔ
berj be bijwaati bien ke. **10** Ntiitɔɔ ni kife beniiŋ bamu
dzeti be tiiti kii mi be kwengi le, “Ti tsεki bijwaati bi
teεmi bi lochi, se nuuj le mfi wu mbεε le beniiŋ lii tuu to
wεε. N'yɔru we ti naa keeti ye ffee ke.” **11** Baa beniiŋ ni
be kii le ffee fi te tiiti le bijwaati mfi wu te ti nuuj ye fe
ke, te gii te fe fi mfi wu te be. **12** Te wεki ye dudu du le te
fiche yi yisεŋ, ke le te maa yih yisεŋ be beeče beniiŋ be

tiiti be bimfimu bi bee fiee fi be nuuj ke. Si be fichini yi yibe bebe, be meki te yi yibe bebe, fi doonchi le be kii ye ffee ke. **13** Fiseŋ fiee le te tsakisi ye yi te yeki bintsii bi nuuj te bo ke. Te tsakisi yi te nee nuuj li bintsii bi Nyɔ nyε li tsan yisεŋ le te ninj te be te bo moa fe be-eŋ. **14** Te dansini ye gwii si te bee te busini li be-eŋ ke. Te te nuuj beniij be ŋkosi le te dende be ntonj wu dzeeŋ wu kii Krai le te be te bo li be-eŋ. **15** Te tsakisi ye yi te dansini gwii ke, fi nuuj le te tsakisi ye yi li nime chi beniij bamu ninj li ke. Se nuuj le ffee fi te bichi limfwe li fi-i te kii fies le, si kimbeenche kine kuu ki giŋgi limfwe, fi fies tsaan si nime chiseŋ le be-eŋ lenti gii chi ni chi kuu te chi giŋgi limfwe bujɔŋ. **16** Neε le, te gii te ka bukaru fe kintsii kine-e te ni te tiifi ntonj wu dzeeŋ te giŋgi li bimbe bimu, nuuj ye le te tsakisi baa yi be nime chi be ninj fe kintsii ki wi wumu ke. **17** Fi se tuu fi nuuj si be tsεe le Kinwaati ki Nyɔ-o le, “ɛ wi tsakisi yi, tsakisi yi nuuj li ffee fi Taa fe-ɛ.” **18** ɛ wi wu doonchi yi yee le we wi wu shaan, wu nuuj wi wu shaan le Taa lii ke. ɛ wi wu Taa ŋjŋgi le we wi wu shaan wu nuuj wu shaan le wuu lii.

11 Nlekoɔ le ne gεe nee mi n'yo n'yɔru wu kiyoomfe nee niŋ. Mintemii, gεe yeeŋ nee le! **2** ŋkemɔɔ lii yi yechε be ber yi nuuj yi Nyɔ. Ne baa fe mi-i si soone kwεeŋ wu waan, wu meεeŋ ki kεe ke nyuŋ ke le, wu mi ŋkaache le ŋgi naa nyε wu li nyuŋ mumkpaŋ wu nuuj Krai. **3** Se nuuj le nchendɔɔ le nee si yo te weεeŋ yi yeeŋ be iff le, be gii be shaanshe te bufii bune ne chine dze yi nuuj yi cheεeŋ be yi wuuti yi ne biki Krai le. **4** Ntiitɔɔ ni kife ne kaabi baa biee bichu. ɛ wi dza wu be fenjisi kii Jiso wumu

wu gwet^ε fuki wu t^ε t^ε tiifi beŋ kii wu w^ε nsinj, ke kii
fiana yimi chichi fuki yi ne t^ε fi li Nyɔ-ɔ nsinj, ke kii ntoŋ
wu dzeenj wumu chichi fuki wu ne t^ε fi li bee li nsinj, ke
ne kaabi baa biee bukaabε. **5** Mbееchi ye le benniŋ be ne
teenyi le bækuba be bɔɔŋ be nto-onj be Jiso baa kuu be yeki
mi ke. **6** Mɔɔ nuunj le kii ye jé yi bælaanche bu laanche ke
fi nuunj ye le ŋkii ye fíee kii Nyɔ ke. Fini fíee fíee fi te
doonche baa li be-eŋ le dzé chichi mɔɔ li biee bichu-u. **7**
Si nt^ε mfenjisi ntoŋ wu dzeenj wu wu Nyɔ li be-eŋ li yee li
le, fi se bo fíee le nt^ε mfe nuunj bubíee le nshiiki yi yεŋ,
ntsaaki nuunj beŋ ni? **8** Nnuunj ntee le nt^ε yi-i li bintaashc
bi benniŋ be kimbeenche-ε bimu-u, si nt^ε mfii mfie li bee,
nindi nuunj li be-eŋ. **9** Mfi wu nt^ε nuunj tεebenj, nt^ε mεenj
ki ŋgeεε ke bente bamu li wunε wumu liwe mfi wu nt^ε
mfuki fíee ke. Bεŋwaanεŋ bεseŋ be t^ε dza Masadonya be
be t^ε nyεε fíee fichu fi nt^ε ŋgeendi. Bεdeeni, li fíee fichu-
u, nt^ε mfaan le ŋgiki ye bente li yih yine-ε ke. ε neε le si
ŋgii ni mfεŋgi le. **10** Si cheεŋ wu Krai nuunj li mi-i, wi
nuunj ye lu bimbε binε bi Akeya wu nuunj make kimfime
kenj li fíee fi ntsakisi yi be fi-i ke. **11** Nt^ε mfεŋgi mfie wunε
le kii la? Fi nuunj le ŋkɔŋgisi ye beŋ ke ni? ŋkɔŋgisoo beŋ
Nyɔ kii ye le. **12** Fíee fi mfeti ŋgii neε mba ni mfeti, ke
nse ni ŋketini bikaa bi benniŋ be wεki le be ŋεŋ le be baa
yεεŋ tεe be li fíee fi be tsakisi yi li fi-i fíee. **13** Beniŋ belu
nuunj ye bɔɔŋ be nto-onj be Krai be cheεŋ ke. Be baa nuunj
beniŋ be nime-ε be binsee le. Be tekisi Krai fe lii le be baa
bɔɔŋ be nto-onj. **14** Fini nuunj ye mɔɔ fíee fi tεwa ke. Mɔɔ
Satan kibεε ti bεε dzɔɔ fíee tεeki fe lii le ε wu nchindaa
wu kij'wofu. **15** Bεdeeni fi nuunj ye fíee fi feŋ mfi wu

bəniiŋ bee bə nime fichini yí yibe tə be yengi si bəniiŋ bə tiifi bəniiŋ si ntse wu tsaaŋ kəmi le ni nuuŋ kə. Kimerise ki bee gii naa ki nuuŋ nəe yeeŋ si nime chi bee nuuŋ. **16** Ntusoo ntiiti le kiiŋ wi ni dzeti mi le ε mi kibere kə. Se nuuŋ le, ε ne dzeti məo mi le mi n'we kibere, bedeensi gee yeeŋ le ke nse n'yə te n'yəru wu kintsakise yi niiŋ si kibere. **17** Fiee fi ntiiti kii fi ntsakisi yi li fi-i nchenu nsinj nuuŋ ye le ntiitoo be buŋga bu Taa le kə. Ntiitoo nuuŋ si kibere le. **18** Si bəniiŋ nge tsakisi yi le dze yi bəniiŋ bə li nshə yini-i, ngii ni ntsakisi yi yeeŋ te. **19** Ntiiti ni kife ne fii baa bibere ne kwengi le ne kəmi baa bufii! **20** Ne chinc baa le bəniiŋ ni be dzeti beŋ ne tuu bəmfa bə bee, be jii li be-enj, be michi li be-enj liwe, be tsakisi yi, be maami beŋ bə bibənu li lii. **21** Nkemoo nəe le ntee le buya keeti bwəε mi le te tə ba fiseŋ bimbiaambiaabə te tə fe le kə! Se nuuŋ le ε ffee fimu nuuŋ lu fi wi gwenini le ni tsakisi yi kii fi, kə ntsakisoo te yi li ffee ye ffee li. Mεεŋə ntiiti fini si kibere. **22** ε bəniiŋ belu nuuŋ be Hiburu, kə miə te wube wumu. ε be nuuŋ bəniiŋ be Iseləε, kə miə te wube wumu. **23** ε be nuuŋ bəniiŋ be nindi li Krai li, kə mi n'yaaŋ be li ffee ye li nge. (Ntiitoo fini si wi wu jeti.) Mi ngingoo mi n'yaa be, mi ngeen ncha mi n'yaa be, bə too baa mi ngookwe-e kinja, kwe faaŋ mi li kinja-a li kinja-a. **24** Mi fio muŋwaŋ li tsaj yi Bejuu li kinja kitine, be fiaamfiε mi mfwa mumkpaŋ bəse fuki mumkpaŋ le bo mbaanyee. **25** Beniiŋ be Lom too baa mi kinja kiteete be muŋwaŋ, bəniiŋ bamu tome mi bə ta kinja kimumkpanj. Yih yi li dzəo tə shaanshe bə mi kinja kiteete, ntsi li dzəo yi nyəŋa

mbo nshi lu. **26** Mi ndendəo weseenj, shə niiŋ le dzəo too mi mbo, mbo fe ntè ŋ'we li tsanj yi bəyi-i, mbo fe ntè ŋ'we li tsanj yi beniij beŋ be kweenj lε, mbo fe ntè ŋ'we li tsanj yi beniij be nuuŋ ye bəjuu ke-ε, mbo fe ntè ŋ'we li kitonj, mbo fe ntè ŋkwi-i libuka, mbo fe ntè ŋkwi-i li dzəo yi nyəŋja-a, mbo fe ntè ŋ'we li tsanj yi beniij be yəŋgi le be baa bəŋwaanenj li Krai li. **27** Mi ŋingəo nsiŋ mi nliingi. Mi ntsi kiŋga ŋge nlefū nsiŋ, ntsiŋ be dzeenj fuki məo dzəo yi nnuuŋ ŋ'woŋ nsiŋ. Mi ntsi kiŋga ŋge fiee fije nsiŋ, ntsiŋ be mfiee ndu nsiŋ. **28** Li ntawu li biee bimu, mi ŋ'we lε ntε-ε ləkwiin jo chichi kii mbeeché wu ŋkəmi fe bintaashé bi beniij be kimbeenche-ε bichu. **29** ε wi nuuŋ weε, ke ŋgii ni weeti tε. ε wi feti le wi wumu ni feti bubieε, ke yi gii yi sasi mi ŋge. **30** ε nuuŋ le ŋkəmi neε le ni ntsakisi yi, ni ntsakisi yi nuuŋ li biee bi doonchi le ŋ'weetəo. **31** Nyə kii le n'yeŋgi ye binseε ke, ε yih yi nuuŋ Nyə məo Baa wu Taa Jiso. Mpiaru ni nuuŋ li yi-i mfi kwi ma nsiŋ. (aiōn g165) **32** Tè nuuŋ mfi wu ntè nuuŋ Damako, ŋgəmina wu tè nuuŋ le Mfəŋ Arəta-a ləkwiin tè tee beniij kiichi fweenj wu mbaŋ wu kitonj kilu le be koo mi. **33** Se nuuŋ le beniij tè dzə mi be gεε le ŋkaa li, be buu mi le fwii wu mba-anj be shiiki mi ləkuuŋ, nse ndime li tsanj yee li.

12 ŋgii neε ni ntsakisi yi ŋgiŋgi bu limfwe-e məo nuuŋ le mbeŋ nuuŋ ye lu ke. ŋgii ŋgeenj limfwe li biee si bifiee məo biee bi lε munyiikəo bi Taa tè doonchi li mi-i. **2** ŋkiio wi wu Krai wumu wu Nyə tè chofi yee be wu ka kweenj wu liboo wu biji biteetu. Beŋ yaa biya yoofi ntsə binεε si fi tè ka. (Deεŋ tè yee fe be yi, ke yi nsiŋ le-e, ŋkii ye ke. ε Nyə kwaa yi kii.) **3** ŋ'wekəo le ntuu mbiine ŋkeε wi wu weε,

(dεεŋ tè yεε fe bε yi, kε yi nsij le-e, ŋkii yε kε. ε Nyɔ kwaa yi kii.) 4 Nyɔ tè chofi wu yi yεε bε wu kintsii ki kinεetinε ki Nyɔ-ɔ, woo biee fe bi nuuŋ mɔɔ wi tε tee kε. Biee biee se nuuŋ biee bi bε mεεŋ ki nyε kε bunja li wiwonj le ni tiiti kε. 5 ε wi si wεε wu nnuuŋ ni ntsakisi yi kii wu. Nnuuŋ ntε ntsaaki yi kii yi yεŋ kε, fuki le ni ntsakisi yi kii kimbiaambiaabɔ keŋ nsij kε. 6 ε fi nuuŋ le ŋ'wεki le ni ntsakisi yi kii yi yεŋ, kε nnuuŋ yε kibere kε, kife ffee fi ntiti nuuŋ cheεŋ. Se nuuŋ le mi mfaaŋɔ mfεru ffee, le kiiŋ wi wumu dza ni beechi chichi kii mi yεki ffee fi ŋingi li yi yεŋ bε fi wuki li mi-i kε. 7 Se nuuŋ le, le fi fe le kiiŋ ni ndza ni ntsakisi yi yεŋ ŋge kii biee bi tεemi bi Nyɔ tε doonchε li mi-i bini, tè tuumi ŋwaani bian yimi yi tè beeme mi. Biaŋ yini tè nuuŋ nchindaa wu Satan wu tè ŋwεε bε mi, le kiiŋ ni naa ndza ni ntsakisi yi yεŋ ŋge kε. 8 Ntè nlεkε li Nyɔ-ɔ li Taa li kii ffee filu kinga kiteεete nlεki le tsaaki nεε ffee filu li mi-i. 9 Se nuuŋ le, tè tuu li mi-i le, “Mfie wεŋ wu mi mfi wε lu kɔchɔɔ li wε-ε, kife bunja bweŋ ti nindi li wi-i, bu gεεŋ bu mεeshi mfi wu weeti.” Bedεεni ŋ'wukɔɔ bujɔŋ ntuu ntsakisi yi kii kimbiaambiaabɔ keŋ yεki tε, ke se bunja bu Krai ni bu nindi li yi yεŋ. 10 Fi se tuu fi nuuŋ le ŋ'wuki bujɔŋ bε kimbiaambiaabɔ keŋ mɔɔ begaashε bε beniij gaashi mi mɔɔ bεŋge bε ŋingi mɔɔ bikaa bi beniij biindi le mi-i jinj bε bεŋge bε biki mi kii Krai. 11 wuki bujɔŋ le kife mfi wu ŋ'weeti, wεε mfi wu nti mbεε ntεemi bɔ. 11 Mi ndzaɔ mi nto kibere! Se nuuŋ le ε berŋ ne fe mi nse nto le. ε berŋ ne bee ne kemi le ne doonchε wi wu nuuŋ mi. Mɔɔ nuuŋ si mεεŋ ki mbo kε ffee kε le, fi nuuŋ yε le beniij bε

teenyi yi yibe le bækuba bε bøøj bε nto-oj bε Jiso baa
kuu be yeki mi kε. **12** Biee bi doonchi buŋga bu Nyɔ-ɔ bε
biee bi koofiyi mɔɔ biee bi kimfime wondini biee nuuŋ ε
ntè ŋkaŋ shéŋ ŋge nse mbε le be-ej lenti. Bini se nuuŋ
bεŋkiki bε doonchi wi wu nuuŋ cheeŋ cheeŋ wu ŋwanε
ntoŋ wu Krai. **13** Fiee fi ntè mfeti li bintaashe bi benniŋ
bε kimbeenchε-ε bimu nshiŋ beŋ, fuki le nti mεeŋ ki
ŋgεe ke bente li yih yine-ε le ne ni ne fii mi ke nuuŋ la?
Feeki yeeŋ mi bubiee mbwen li fiee li! **14** Wuuŋ mi, wu
nachao le mbε le be-ej kiŋga kiteetε. Nnuuŋ ntè mbε
bε bente bamu le be-ej kε, kife ŋ'wεki yε biee bine kε.
ŋ'wεki nuuŋ beŋ. ŋ'wεki nuuŋ beŋ kife ε bøøj be kemi le
be ni kichi biee li betee bε bee bε benni bε bee kε. ε bete
bøøj be benni bøøj be ti kichi biee li bøøj be bee. **15** ŋgii
ni ŋ'wuki bujøŋ ŋge le mbiifi fiee fichu fi ŋkemi li be-ej
bε le nyε mɔɔ yi yεŋ kii beŋ. ŋkɔŋgisi beŋ ŋge, ε ŋkɔŋgisi
beŋ ŋge ne tuu ne ni ne kɔŋgisi mi niij ni? **16** Ne ŋεŋ
baa cheeŋ le nti mεeŋ ki ŋgεe ke bente li be-ej kε. Se
nuuŋ le benniŋ tiiti baa le ntè wεendi yεŋgi bε beŋ. **17**
Kε le wi wumu li benniŋ bε ntè ntoŋ le be-ej tε yeeŋ be
beŋ li bukoŋ bweŋ ni? **18** Ntè nleke Taato le bε le be-ej,
ntuu ntoŋ ŋwaaneŋ wuseŋ wε le bee wu bε. Taato tε yeeŋ
bε beŋ mfi wu tε bεε ni? Tεε wu ti mεeŋ ki fe ke biee li
mbeeche mumkpaŋ tε dengi kikaa kimumkpaŋ ni? **19**
Semuke ne beechi baa le si tε ba baa tε yeti ni nuuŋ le tε
wεki baa le tε bangε bimfimu bisεŋ li be-ej limfwe. Tε
yeti si benniŋ bε Krai Nyɔ limfwe. Nsáŋ yisεŋ yi shéŋ, fiee
fichu fi tε feti li be-ej nuuŋ le fi fe beŋ ne ni ne kuu bu
ko. **20** Nchendao le nnuuŋ ndza mbε ŋεŋ beŋ ne nuuŋ yε

si ḥkɔŋgisi le ne ni ne nuuŋ kε, ne tuu ne ḥeŋj nuuŋ ye si ne kɔŋgisi le ni nuuŋ kε. Nchendəo le nnuuŋ ndza mbε ḥeŋge si benniŋ tsuki ntsoonj, be yecti shéŋ, be kəmi shéŋ yi tsoo, be dii kii bimfimu bi bee, be bifisi mɛŋkooŋ mε benniŋ lε, be fieti bimfie, be yookisi yi li yee li, be ntaaki.

21 Nchendəo le ke fe mi ntuu mi mbε, Nyɔ yεŋ fe buya ni bu keeti mi, be le ḥgii ni nuuŋ li nshiiŋ li kii benniŋ be tuu be feti bibifi si nyεŋ be ntse wu njekwiij, mɔɔ nyεŋ yi bukwεε be mεεŋ saa lu ki chinc kε.

13 Kini kεε kiŋga keŋ kitεetε ki ḥgii mbε le be-eŋ. Kiŋwaati ki Nyɔ tiiti le, “E be səəmi wi, ke be gii be waanj benniŋ bεfe ke bεtεetu, be se leŋ le nsa wulu-u lejiŋ.” **2** Tε nuuŋ mfi wu ntè mbε le be-eŋ, li mbε wεŋ wu kiŋga kife-ε, ntè ntee li benniŋ be tε tsiiŋ ntse wu bibifi le, be ni be dzeti mfi. Ntè ntuu ntüti li bee dεen i mɔɔ li benniŋ bechu mɔɔ si ntè nuuŋ ye le bene lii ke le ne dzɔɔ mfi, kife mfi wu ḥgii ntuu mbε nuuŋ ntè ḥkɔɔ nshiiŋ be wi ke dududu.

3 Si ne wεki le mfe fiee fi doonchi le ε Krai wu tee li be-eŋ keti li mi-i, ke ḥgii mfe. Numi ye le mi wε wεe le nyε ḥgε li be-eŋ ke. ḥkeməo bunga le be-eŋ lenti. **4** Fi fiee cheeŋ le be tε taaj wu li kintaaŋ li wɔɔ. Se nuuŋ le dεen i wε lu li bunga bu Nyɔ-ɔ. Si te taashε baa be wu te weeti baa si te weeti. Se nuuŋ le li bunga bu Nyɔ-ɔ te gii te ni te tsiiŋ be wu te nindi li be-eŋ. **5** Biche yεεŋ yi yine ne ḥeŋge laa ne baa li kimbeenchε le. Mɔne yεεŋ yih yine. Ne ḥingi ye le Jiso Krai wε li be-eŋ ke ni? Gbεŋgəo nuuŋ be beŋ, ε fi nuuŋ ye le ne mɔŋ baa yi yine ne ḥeŋj le ne wε baa dududu kε. **6** Mgbeŋgəo ḥkii le ne gii ne ḥeŋj le ne mεεŋ baa ki wε-e kε. **7** Tε ləki baa li Nyɔ-ɔ le kiirj ne ni dza ne

fe ffee fuki fi shaan̄ nsin̄ kε. Te wεki yε le bεniiŋ ni be
ŋingi le te yaa baa mɔnchε wulu kε. Se nuuŋ le te leki li
Nyɔ-ɔ nuuŋ le ne ni ne feti te nuuŋ ffee fi shaan̄ mɔɔ si te
shiiŋ te nuuŋ kεe te we baa kituŋ mɔnchε wulu. **8** Nuuŋ
te tε fe ffee fi banini chεeŋ kε. Te nuuŋ te fe nuuŋ nee fi
teendi chεeŋ. **9** Beε ε nuuŋ mfi wu te biɛŋgi ne teεmi, te
wuki bujɔŋ nge. Te leki li Nyɔ yisεŋ nuuŋ le ne ko ne gεeŋ
ne meεshi. **10** Fiεε ffee fi ntseki biee bini li be-eŋ mmεeŋ
nse mbε, le ke mfi wu mi mbε, ntε ntuu le dzɔɔ bunga bu
Taa nyε mi le ni nlochi bε beŋ kε. Buŋga buni nuuŋ bu
wu nyε le gwaŋ beŋ lu, nuuŋ ye le nshaanshε beŋ lu kε.
11 Limerise beŋwaaneŋ, n'yeεshɔɔ beŋ le bε shε baa. Ne
nache yih yine, ne woo ntifi yεŋ, ne ni ne nuuŋ li ffee
fimumkpaŋ, ne ni ne tsiiŋ li mbεeŋgii li, bεdεeŋni Nyɔ yi
kiŋkɔŋgiſe bε mbεeŋgii ni yi nuuŋ bε beŋ. **12** Yεsi yεeŋ
yih yine, ne kokε bε kokine wu bεniiŋ bε Nyɔ-ɔ. **13** Beniŋ
bε nuuŋ bε Nyɔ-ɔ bεchu yεeshi baa beŋ. **14** Shεŋ yi dzeεŋ
yi Taa Jiso Krai, bε kiŋkɔŋgiſe ki Nyɔ-ɔ, mɔɔ kintaashε ki
Fiana yi Waan̄ le ni bi nuuŋ bε beŋ bεchu.

Galashan

1 Kijwaati kini ε mi Poo ŋwanε ntoiJ wu Jiso Krai wu tsεε. Nnuuŋ yε ŋwanε ntoiJ wu wiwoŋ tɔŋ ke, ke le wu nyε buŋga li mi-i ke. ε Jiso Krai bee Nyɔ Baa we wu tε buu wu li kwe-e, be tɔŋ mi. **2** Tεε bεŋwaana bεnε bε kimbeenchε-ε bεchu bε nuuŋ feni yεeshi baa beŋ bintaashε bi bεniiŋ bε kimbeenchε-ε bi li kwεεŋ wu Galasha-an. **3** Nyɔ Baa wuseŋ bε Taa Jiso Krai doonchε beŋ shεŋ yi dzeenJ tuu nyε beŋ shεŋ mbεεŋgii. **4** Jiso Krai nuuŋ wi wu tε nyε yi yee kii bibifi bisεŋ le buu bee li tsaq yi nshε yi bibifi yi dεenJ yini. Fini nuuŋ si Nyɔ yi nuuŋ Nyɔ mɔɔ Baa wuseŋ tε nachε. (aiōn g165) **5** Tε ni te nyεε n'yɔɔnchε mfi kwi li yi-i ma nsij. Gee fi nuuŋ le. (aiōn g165) **6** Kimfime wonde kεε mi le neε dεeŋ dεeŋ ni, ne dza baa ne baa dzáa li Nyɔ yi te teenJ beŋ kii shεŋ yi dzeenJ yi Krai kεmi li be-eŋ, ne biki nuuŋ ntoiJ wu dzeenJ wumu wu chichi. **7** Fi nuuŋ yε le ntoiJ wu dzeenJ wumu nuuŋ lu chichi ke. Fi nuuŋ neε le bεniiŋ bamu wεki baa le be fiiki bufii bunε, be biifi ntoiJ wu dzeenJ wu kii Krai. **8** Mfenjisɔɔ le mɔɔ nuuŋ bee tε bε, ke nchindaa wu Nyɔ wumu wu liboo fenjisi ntoiJ wumu wu gwetε li be-eŋ fuki wu tε tε fenjisi li be-eŋ wε nsij, ke mwe lɔɔ-ɔ yi yee! **9** Si te tε fenjisi ŋkosi le nse ntuaa ntua fe ntiiti le, ε wi dza tuu fenjisi ntoiJ wumu wu gwetε fuki wu ne tε fi wε nsij, ke mwe lɔɔ-ɔ yi yee! **10** Ne beechi le ŋ'wεki nuuŋ le bεniiŋ ni be pieti mi mɔɔ le Nyɔ ni yi pieti mi le? Mɔɔ ne beechi le ŋ'wεki le ni mfeti bεniiŋ wuki bujɔŋ le? ε bee nuuŋ le ŋ'wεki le ni mfeti bεniiŋ wuki nuuŋ bujɔŋ, bee nuuŋ mi nuuŋ yε wi wu nime wu Krai ke. **11** Bεŋwaanεŋ, ŋ'wεkɔɔ le ne kεε le ntoiJ wu dzeenJ wu

Nyɔ wu ntè mfenjisi li be-en nuuŋ yε ffee fi tè bo li wiwo-
ŋ ke. **12** Nti mεεŋ ki ŋ'woo ke le kimfime ki wi wumu ke,
ε wi wu tè tifi mi ke. ε Jiso Krai wu tè doonchε li mi-i.
13 Ntiiti ni, nε tè woo si kinjε keŋ tè shiiŋ ki nuuŋ mfi
wu ntè mεεŋ mbiki kimbeenche kisεŋ ki Bejuu le. Ntè
nshiiŋ mbiindi bikaa le bintaashε bi beniŋ be Nyɔ-ɔ lejŋ
le mu dete ŋ'weki le nlεeshe be bu leeshe. **14** Ntè ŋgiŋgi
limfwe be kimbeenche kisεŋ ki Bejuu le n'yεki besooŋ beŋ
le beniŋ besε-εŋ lenti, mgbeŋgi nyiitini ŋge li ntse wu
kwεεŋ wu betaabesε-εŋ. **15** Se nuuŋ le, Nyɔ tè tsaa mi yi
gεε mi mεεŋ le naaŋ shéŋ. Shéŋ yee yi dzeen se fe teen
mi. **16** ε yi yi tè doonchε ŋwani li mi-i si yi tè kəŋgi, le ni
ndengi mfenjisi kii wu li beniŋ be nuuŋ yε Bejuu ke-ε. Si
yi tè doonchε le, nse mfaaŋ te le nuuŋ ntè mbii ffee li wi
wo-ŋ ke. **17** Ntè mεεŋ ki n'yεε ke Jerosaleŋ le ŋεŋ beniŋ
be tè nuuŋ baoŋ be nto-ŋ ke Jiso li mi-i ŋkosi ke. Ntè dza
ŋgεεŋ fien nuuŋ Alabia, ndza ŋkaari nto lijŋ Damako. **18**
Le biya biteetu ka, n'yεε Jerosaleŋ le tεε Pita te yεne. Le
n'yεε, tεε wu te tsi jo yoofi ntso tiŋ. **19** Ntè mεεŋ ki tuu
ke le ŋεŋ wi wumu li kintutu ki baoŋ be nto-ŋ be Jiso-
o fuki Jeen wu ŋwaani Taa wuseŋ wu Jiso ke. **20** Ffee fi
ntseki fini nuuŋ cheεŋ, Nyɔ kii yε le n'yεŋgi yε binseε
ke. **21** Tè nuuŋ mfi wumu, ndza ŋgεεŋ bimbe bi Silia be
Silisha. **22** Mfi wulu tè nuuŋ ε bintaashε bi beniŋ be Krai
le bi le kimbe ki Judiya tè kii yε mi li bushi-i ke. **23** Be tè
wuki kwaa si beniŋ tiiti le, “Wi wεε wu tuu biindi bikaa
le besε jin dengoo deeni mfenjisi le beniŋ gεε shéŋ li Krai
li, nuuŋ ffee fi tuu shiiŋ weki le leeshe fi bulεeshe.” **24** Le
be woo le be yøŋgi Nyɔ kii ffee fi yi fe li mi-i.

2 Le ni nuun fe biya yoofi ntsø binεε tè ka, nse ntuu n'yεε Jerosaleŋ tεe Banaba. Le ni n'yεki, ndzø Taato. **2** Ntè n'yεε mfi wuni nuun Nyɔ yi tè doonche le n'yεε. Si ntè n'yεε le, ntè ŋεŋ bεniiŋ bε bε kii le ε bikoo, tεe be cheekiyi, nse ngeεε ntonj wu dzeenj wu wu Nyɔ wu ntè mfenjisi li bεniiŋ bε tè nuun yε Bejuu ke limfwe. Ntè fe le le kiij nime chi mi ninj bε chi mmeεŋ nse ni nnindi naa chi la li yee li kε.

3 Le be woo le, be ti mεεŋ ki leŋ kε le be sεe Taato wu tεe be gii tè nuun dzoo ke mɔɔ nuun si tè gii nuun wi wu Grik le. **4** Tè gii nuun yε kii bεniiŋ bamu bε tè yεŋgi le be nuun bεniiŋ bε kimbeenche-ε, bε tè wεεŋ be le fe te tè nuun kε, gii nuun be yeti yε be lii li fεε ffee li kε. Bεniiŋ bε bani tè be si bεntoŋkii le be ŋεŋ si te feti biee yaamfii kii te taashε baa bε Krai Jiso. Be se tuu be wεki le be kaari be tuu bee li bεmfα-a. **5** Tè ti mεεŋ ki benj kε ffee fi be tè bε bε fi mɔɔ niiŋ kε dududu. Tè gii tè feti le te wεki le te gεε cheεŋ wu ntonj wu dzeenj wu wu Nyɔ wuni li be-εŋ. **6** Bεniiŋ baa bε bε tè kii be le be nuun bikoo ti mεεŋ ki taa kε ffee li fi ntè mfenjisi-i kε. (Deεŋ be nuun la, kε la lee, kε fεε ffee kεmi yε ffee fi fεrε li mi-i kε, kifε Nyɔ ti doonchi yε chichi chichi kε.) **7** Se nuun le, be se tuu be ŋεŋ le bε nye baa ntonj wu dzeenj wu wu Nyɔ li tsanj yεεŋ le ni mfenjisi li bεniiŋ bε tè nuun yε Bejuu kε, tsaaŋ nεε si bε nye li Pita le ni fenjisi li Bejuu li. **8** Fi nuun le Nyɔ yi tè nye buŋga li Pita le ni nindi si ŋwane ntonj li Bejuu li, ε nεε yi yi tè nye li mi-i le ni nindi si ŋwane ntonj li bεniiŋ bε nuun yε Bejuu kε-ε. **9** Le be ŋεŋ dze yi Nyɔ tsaa mi le, Jeen bee Pita mɔɔ Jɔɔŋ be bε tè nuun bintɔŋ bi bεniiŋ bε kimbeenche-ε tuu be yesi tεe Banaba be bibenu le fi

doonchε le tεε be nindi baa li fiee fimumkpa-aŋ. Tεε be se nachε le tε gεεŋ tε ni tε nindi li bεniiŋ bε nuuŋ yε Bejuu kε, be se ni be nindi li Bejuu li. **10** Fiee fi be tε tee kwaa tε nuuŋ le tε ni tε kiimi le Bejuu bε kifoo lε. Fini se tε nuuŋ ffee fi ntε ŋkɔŋgisi nεε ŋge le ni mfeti. **11** Le ni tuu nuuŋ mfi wumu, Pita dza bε Antiøk, nse ŋ'wame wu li wuu lii kife tε cho biee ŋge. **12** Fi nuuŋ le tε saa bε jii biee bε bεniiŋ bε tε nuuŋ yε Bejuu kε, ntsawu nsij. Le bεniiŋ bamu bε Jeen tε tonj tuu be bε, bεchi chitiyi lijn, se dza gate bε be, tε tuu le ji biee bee be kε. Tε gii gatini le kife tε gii chendi kintutu ki tε shiiŋ ki lemi nεε le bε kemi le bε sεε wi wu nuuŋ yε wi Juu ke dzoo mwε se to wi wu Krai. **13** Si tε fe le bεniiŋ bε kimbeenchε-ε bamu bε tε nuuŋ Bejuu be se biki kiŋge kee ki dzɔɔ yi tsayε-ε. Mɔɔ Banaba kibεε njiindi tε biki kinge kibee kilu. **14** Le ntuu ŋεŋ le kiŋge kibee biki yε chεεŋ chεεŋ si ntoŋ wu dzeεŋ wu kii Krai doonchi kε, nse ntuu ntee li Pita-a li be bεchu mfwε le, “O wε wi wu Juu, o kɔɔ o tsiij si wi wu nuuŋ yε wi wu Juu kε, o se wεki le o kanj bεniiŋ bε nuuŋ yε Bejuu kε le be ni be tsiij si Bejuu nindee?” **15** Ntε ŋgii ntiiti li Pita-a le nuuŋ chεεŋ le tεε be nuuŋ bɔɔŋ bε Bejuu le bε kweεŋ le. Te nuuŋ yε beeyε bεniiŋ bε nuuŋ yε Bejuu kε, bε bε ŋingi le be baa bεniiŋ bε bifi kε. **16** Se nuuŋ le tε kii le Nyɔ dzeti yε wi le wε findzɔŋ nsij kife kichɔɔ bεnchi. Dzeti nuuŋ kife wu gεεŋ shéŋ li Jiso Krai. Mɔɔ bee bεjuu kibεε tε beŋ baa li Krai Jiso le le tε se ni tε nuuŋ findzɔŋ nsij le Nyɔ lii kii shéŋ yi tε gεε li yi yee li, nuuŋ yε kii bεnchi bε tε kichi kε. Fi fiee le ε wi kichi nuuŋ bεnchi Nyɔ tε naa dzɔ wu le wε findzɔŋ nsij kε. **17** ε tε gwenini le tε

nuuŋ findzɔŋ nsinj le Nyɔ lii kifε te baa bəniiŋ be Krai le, bəniiŋ se tuu be ŋiŋgi nεe le te baa bəniiŋ be bifi kifε te giki ye bənchi be Bejuu le ke, fi se nuuŋ le Krai teendi bubieε ni? Fi nuuŋ ye le ke! **18** ε mi ndza ntuu ŋgwəndi dze yi bənchi be ntè nshaanshe kituŋ, ke fieε doonchi fieε le mi ŋ'we wi wu bondini nchi bubondine. **19** Fiee fi nuuŋ lu, nuuŋ le le kimbe ki bənchi-i, mi ŋ'we kiŋkwi ki fiee le kituŋ, ε bənchi be wo mi, mi nse ŋkwis le nse ni ntsiŋ si Nyɔ weki. **20** Nuuŋ ntee le be te taan mi li kintaan li ŋkwi təe Krai. Ntse wu ŋkemi dəeni nuuŋ ye weŋ ke. ε Krai wu tsiŋ li yi yeeŋ. Ntse wu ŋkemi dəeni li yi yeeŋ nuuŋ wu shéŋ yi mi ŋgεε li ŋwanε Nyɔ wu tè doonchε kiŋkəŋgise kee li mi-i se nyε yi yee le kwi kii mi. **21** Fi nuuŋ le nnuuŋ ntè mfaaŋ shéŋ yi dzeen yi Nyɔ suuti bəniiŋ le ke. ε fi nuuŋ le wi nuuŋ nuuŋ tsaaŋ le Nyɔ lii kifε gikəo bənchi, ke kwe yi Krai tè nuuŋ li yee li.

3 Hooo bəniiŋ be Galashaŋ, ne baa bibere! ε noo wu lɔɔ beŋ? ε nεe beŋ be ntè naanyε beŋ bujɔŋ si be tè ta Jiso Krai li kintaan li ne ŋiŋgi gbanaa ni? **2** ŋgii mbii fiee fimumkpaŋ li be-eŋ. Fiana yi Nyɔ tè be li be-eŋ, kifε ne tè feti si bənchi tiiti mɔɔ kifε ne tè beŋ fiee fi ne tè woo le? **3** Ne nuuŋ bibere le kii la? Ne bəchi fiee be Fiana yi Nyɔ, fi se tuu fi nuuŋ dəeni le ne gii ne mεeshi nuuŋ be bunga bune ni? **4** Ne ŋεŋ beŋge ni nuuŋ li yee li ni? ŋkiiŋ le ε li yee li ke. **5** Nyɔ nyεε Fiana yee li be-eŋ yi tuu yi feti mfiŋ le be-eŋ lənti kii la? Yi feti le kifε ne kichi baa bənchi mɔɔ kifε ne woo baa ntɔŋ wu kii Krai ne beŋ le? **6** Fi fieε si be tsεε kii Abrahaŋ le Kiŋwaati ki Nyɔ-o le, “Te beŋ fiee fi Nyɔ tè tee li wuu, Nyɔ se dzɔ wu le wε wi

wu tsaanj.” **7** Ne se ηεŋ baa le bəniiŋ be gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ gbeŋgi be nuuŋ kini ki Abrahaŋ. **8** Kijwaati ki Nyɔ-ɔ tè kɔɔ ki doonchε le Nyɔ gii yi dzɔɔ bəniiŋ be nuuŋ ye Bejuu ke le be baa findzɔŋ nsiŋ le kii shéŋ yi be tè gεε li yi-i. Kijwaati ki Nyɔ-ɔ se feenji nton wu dzeen wuni li Abrahaŋ mεεŋ lindεeri ki tiiti le, “Ngii mbɔɔni bitɔŋ bichu bi li kikoo ki nshe-ε kii wε.” **9** Bεdεeni, fi se tuu fi nuuŋ le bəniiŋ be gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ, Nyɔ gii yi bɔɔni be si yi tè bɔɔni Abrahaŋ wu tè gεε shéŋ li yi-i. **10** Bəniiŋ bechu be ηiŋgi le nuuŋ be nuuŋ findzɔŋ nsiŋ le Nyɔ lii kife be kichi baa bənchi, be tuuti baa nuuŋ kinlɔɔ li bikoo bi bee, kife be tsεε baa le, “Wi kwikwi wu tsiiŋ ye si be tsεε le Kinwaati ki Benchi-i kε, feti ye te si bənchi bechu wεki kε, kε tuutɔɔ nuuŋ kinlɔɔ li yi yee li.” **11** Fi se doonchi fieε nεε te gbanaa le Nyɔ dzeti ye wi le wε findzɔŋ nsiŋ kii mwε kichɔɔ bənchi kε. Fieε ffee fi be tsεε le, “ε wi wu Nyɔ dzo le wε tsaanj kii shéŋ yi wu gεε li yi-i kwaa wu gii naa kəmi ntse.” **12** Benchi kəmi ye ffee fi fεrε be ηgewu shéŋ li Nyɔ-ɔ kε. Fi nuuŋ nuuŋ le, “Wi wu giki bənchi gii ni tsiiŋ biki nεε nuuŋ be.” **13** Krai tè sondε bee li tsanj yi kinlɔɔ ki bənchi bεε be ki-i. Tè too binlɔɔ bisεŋ li yi yee li, nuuŋ si be tè tsεε le, “Kinlɔɔ kεε li wi wu be shiŋe li kititi.” **14** Tè fe le, le kimboŋe ki Nyɔ tè nyε li Abraha-aŋ be te li bəniiŋ be nuuŋ ye Bejuu ke kii Krai Jiso, le se be be gεε shéŋ li wuu baa, kəmε te Fiana yi Nyɔ tè kaachε. **15** Beŋwaanεŋ, te dzɔɔ mbose li biee bi bəniiŋ shiiŋ be feti jo chi. ε bəniiŋ kɔɔ be kan ffee be chini, kε nuuŋ wi te tuu le kənchε, kε le tondε ffee lu kε. **16** Kii bεŋkaachε be Nyɔ tè kaachε, be baa nuuŋ ε yi tè kaachε Abrahaŋ bee ηwanj wu

gii naa bo li kini kee li. Be mεεŋ baa ki tsεε ke le, “Be baa li bøɔŋ be gii naa be bo li kini kee li ke,” fi doonchi le ε li bənijŋ ŋgee ke. Fi doonchi fieε nuun le, fe tiiti fεε kii ŋwaŋ mumkpaŋ, ŋwaŋ wuni se nuun Krai. **17** Fiee fi ŋ'wcki le ntee nuun le, Nyɔ tè fe ŋkaache wuni, biya tè ka gii nεε be mbaansheε se naa nyε bənchi. Si fi nuun ni, bənchi be tè bεε lejŋ nuun te tuu le be kənche leh wu Nyɔ tè fe ŋkosi ke, le be se fe fiee fi tè kaache la li yee li ke. **18** ε fi nuun le wi nuun kεmε kinderi kini nuun li mfi wu kichi bənchi kwaa, ke fi mεεŋ ye fi tuu fi nuun le Nyɔ tè kaache bənijŋ lu ke. Se nuun le, Nyɔ tè nyε kinderi kini li Abrahaŋ biki shén yee yi dzeεŋ yi tè doonche li wuu kife yi tè kaache wu. **19** Bənchi se nuun kii la? Be tè tondε bənchi le bε doonche biee bi bənijŋ cheti nεεlε nsiijŋ gεεŋ bo mfi wu ŋwaŋ wuni wu Nyɔ tè gεε ŋkaache wuni kii wu naa bε. Nyɔ se nyε yε bənchi bani li bənchindaa bee li, yi tuu yi nyε li tsaaŋ yi wi wumu le tuu li bənijŋ li. **20** Ne kii le ε bənijŋ dza be seesi fiee wi wumu nuun be kintikinti, ke wε li bee bεchu-u. Se nuun le, Nyɔ nuun yi yi mbiijŋ. **21** Si fi nuun le, nchi nuun wu tuu wu tεchε fiee fi Nyɔ tè kaache ni? Fi nuun te nuun le ke dudu! ε nchi wumu nuun lu wu nuun nyε ntse, ke wi nuun nuun tsaaŋ le Nyɔ lii kife kichøø bənchi cheεŋ cheεŋ. **22** Se nuun le, kiŋwaati ki Nyɔ-o tè tee le wi kwikwi wε mfwa le bibifi-i laŋkwiiŋ. Fi se nuun le ŋkaache wu Nyɔ tè kaache wi wu gεε shén li Jiso Krai, nuun nuun li wi wu kεmε kimbeenche li wuu wu gii naa kεmε. **23** Fi tè nuun ŋkosi Jiso mεεŋ saa ki bε-ε le bənijŋ gεε shén li wuu ke, bənijŋ se le nuun le bənchi-i lεkwiiŋ nuun ε be tè kaj be si bənijŋ be ncha-a le be tuu

be təŋgi, siij geeŋ bo mfi wu Nyə gii yi doonchə Jiso be se gee shéŋ li wuu. **24** Benchi tè nuuŋ si ndeeŋ wu ŋwaŋ wu tè shiiŋ be benniŋ be kiichi wu geeŋ bo mfi wu Krai gii be le ke benniŋ se gee shéŋ te nuuŋ li wuu Nyə se dzəo be le be baa findzəŋ nsiŋ le yi-i lii. **25** Si Krai tè kɔɔ wu bε, benniŋ gee shéŋ li wuu, ke te mεeŋ ye li tsəŋ yi ndeeŋ wu ŋwaŋ wuni ke. **26** Benj be taashe li Krai Jiso-o baa bɔɔŋ be Nyə-o bechu kii shéŋ yi ne gee li Krai li. **27** Ne kεe le wi kwikwi wu be tè lii Lidzəo be taashə wu be Krai wu too ffee fimumkpaŋ be Krai kituŋ. **28** Fi fiee le wi wumu nuuŋ ye chichi le nuuŋ wi wu Juu, ke le nuuŋ ye wi wu Juu ke. Fi nuuŋ le wi wumu nuuŋ ye chichi le nuuŋ nyuŋ ke le nuuŋ kweeŋ ke. Benj bechu baa ffee fimumkpan li Krai Jiso-o. **29** Si ne baa benniŋ be Krai le, ke ne baa bɔɔŋ be Abrahaŋ kituŋ, ne se gii ne kεmε biee bi Nyə tè kaache Abrahaŋ lu.

4 Fiee fi ntiti nuuŋ le, ε wi nuuŋ le gii naa ji bisheyε bi tee le, se nuuŋ le mεeŋ ŋwaŋ wu bwi, ke chichi nuuŋ ye lu be mfwā wu tee ke, mɔɔ nuuŋ le ε ŋwaŋ wulu wu bee kəmi le ji bisheyε bilu bichu. **2** Gii saa nuuŋ wi wu benniŋ bamu bichi le wuu, bisheyε bilu nuuŋ li tsəŋ yi benniŋ bamu be bichi le bii, nsiŋ geeŋ bo mfi wu tee te nachε. **3** ε nεe yeeŋ si fi fiee li bee li. Tè nuuŋ mfi wu tè gii tè nuuŋ si bɔɔŋ be bwi, te tè nuuŋ bəmfə li biee bi səki li nshe yini-i. **4** Le mfi tuu gbεeŋ kəchε, Nyə tè toŋ ʃwani be, kweeŋ bie wu, nuuŋ te le benchi-i ləkwiiŋ. **5** Tè be le ke soo benniŋ be nuuŋ le benchi-i ləjkwiŋ Nyə se dzəo bee si bɔɔŋ bee. **6** Si Nyə dzə ye bee si bɔɔŋ bee le, yi tuumi

yε Fiana yi ɻwani yi bε li shéŋ yisε-εŋ, yi se teenyi yi le,
“Abba, Baa wεŋ!” **7** Fi nuuŋ le Nyø fe yε kituŋ ne mεεŋ yε
bεmfa ke. Ne baa nuuŋ bøɔŋ be yi-i. Si ne baa bøɔŋ le, ke
fi fiee le ne gii ne kεmε biee bi yi gεε li bøɔŋ bee li. **8** Tε
nuuŋ ɻkosi mfi wu ne tε mεεŋ saa ki kεe ke Nyø ke, ne
tε nindi bumfa li biee bi ne tε dzeti le ε bεnyø nuuŋ yε
bεnyø ke. **9** Se nuuŋ le, dεenι si ne kεe baa Nyø kituŋ le,
møø si Nyø kεe yε beŋ dεenι si ɻgii ntee, fi geenι ne se tuu
ne weki le ne to lijiŋ le bεnyø bε li yee li bani bε kεmi
yε bunja ke. Ne weki le ne tuu ne to li bumfa bu bεnyø
bεlu bani kii la? **10** Ne kichi jo yi beshiinshi yimi yi nuuŋ
le yi nyøŋa, ne shiiŋ tε kii yimi, ne shiiŋ bεmfí bamu li
kiya-a, ne shiiŋ tε biya bimu kii la? **11** Ne feti ni nchendi
ŋge le nime cheŋ chi mi niŋ le be-εŋ lenti la cheε li yee
li. **12** Benjwaanεŋ, ɻkutøø bø li be-εŋ le ne fiiki ne ni ne
nuuŋ neε si mi mfiiki kii bεnchi, neε si ntε mfiiki nuuŋ
si beŋ mfi wu ne tε nuuŋ bεnchi nsij. Ne ti mεεŋ ki fe
ke fiee fi bifì li mi-i ke. **13** Ne kii le mfi wu ɻkosi wu ntε
mfenjisi nton wu dzeeŋ wu wu Nyø li be-εŋ tε nuuŋ kife
ntε nnuuŋ tεebεŋ ɻgendı. **14** Møø nuuŋ si ntε nnuuŋ li
chigo-øŋ le, chi tε nuuŋ si mønche wu tε bεε le be-εŋ, ne
ti mεεŋ ki kifi ke, ke le ne nyaami mi ke. Ne tε tuu ne fi
mi neε si nchindaa wu Nyø wumu ke si Krai Jiso kibεε. **15**
Ne gii ne wuki bujøŋ bε mi li mfi wulu-u, ε la fi ge dεenι?
Nnuuŋ neε ntee le gii le bε tee le ne buushe lii yine ne
nyε li mi-i, gii nuuŋ ne buushe le dze ni yi nuuŋ lu. **16** Mi
ntooø wi wu mbani li be-εŋ kii mfenjisi cheŋ li be-εŋ ni?
17 Beniŋ baa weki le be doonche le be kεmi ɻgeenι li be-
εŋ wu nyøŋa, se nuuŋ le be weki beŋ li fiee fi dzeeŋ yε ke.

Be kɔ̃ngisi le ne gate ne ni ne kemi ŋgeenj nuunj li bee. **18**
Fi dzɔ̃oŋj le wi ni kemi ŋgeenj li wi-i li fiee fi dzeerj li. Fi
ni fi nuunj bujɔ̃ŋ mfi kwi nuunj ye mfi wu nnuunj t̄eebenj
kwaa ke. **19** Bəəŋ beŋ be nuunj shéŋ yεεŋ, mi wε neε kεε
ŋgi i ntuu mbechi ntunu beŋ, ŋεŋ ŋge ŋgeenj mbo si ntse
wu Krai gii nuunj li yi yine-ε! **20** Be dzə̃o le bee mi nnuunj
t̄eebenj dεenj, le ke nse mfiiki n'yɔ̃ru wεŋ li be-εŋ. Ne feti
baa bufii lεe mi-i bu la. **21** Beŋ ne wεki le ne ni ne nuunj le
benchi lεŋkwiij, tee yεεŋ mi, ne wuki neε fiee fi benchi
tiiti ni? **22** Be tsεε baa le Abrahaŋ t̄e kemi bəəŋ be bunij
befε, t̄e bie wumu be kweεŋ wu t̄e nuunj mfwa, bie wumu
be kweεŋ wu t̄e nuunj ye mfwa ke. **23** Mfwa wuni t̄e bie
ŋwaj neε si be shiiŋ be bii bəəŋ bechu. Se nuunj le, kweεŋ
wu t̄e nuunj ye mfwa ke t̄e bie we biki nuunj ŋkaache wu
Nyɔ t̄e kaache. **24** Nuunj neε t̄eebenj dzə̃o fiee fini si mbose
yi fiee. Bukeεŋ be befε bani doonchi bεleħ befε. Aga wu t̄e
nuunj mfwa dzə̃o kintsi ki leh wu Nyɔ t̄e ji be beniiŋ be
Iselεε li ɻukumε wu Sina-a. Beniiŋ bechu be nuunj le leh
wulu lεkwiij baa bεmfα. **25** Si Aga dzə̃o kintsi ki leh wu li
ɻukumε wu Sina-a wu nuunj kweεŋ wu Alabia, wu tuu wu
dzə̃o t̄e kintsi ki kitɔ̃ŋ ki Jerosaleŋ ki dεenj, kifε beniiŋ be
li kitɔ̃ŋ kilu-u bechu nuunj li bumfa bu benchi-i lεkwiij.
26 Se nuunj le beniiŋ be Jerosaleŋ wu nuunj liboo nuunj ye
bεmfα ke. Jerosaleŋ wu wεε nuunj naaŋ wuseŋ. **27** Fiee fiee
fi be t̄e tsεε le, “Wε kweεŋ wu nuunj kaa wu ti bi-i ye ke,
ɔ nεki. Wε wu ti mεεŋ saa ki tuŋ ke ŋwaj ke, ɔ kwaki
chike. ɔ kεε le bəəŋ be kweεŋ wu be chine li wuu gii naa
be yan be yaa be kweεŋ wu nuunj be nyuŋ.” **28** Bedεenj,
bεŋwaanεŋ, ne baa bəəŋ be Nyɔ-ɔ biki si Nyɔ t̄e kaache

tsaanj si Abrahanj tè bie Adzi biki si Nyɔ tè kaachɛ. **29** Tɛ nuuŋ li mfi wulu ɻwaŋ wu bɛ tè bie si bɛ ti bii bɔɔŋ bechu tè bechi biindi bikaa lejir le wu Fiana yi Nyɔ tè nyɛ burŋa bɛ se bie wɛ. ɛ nɛɛ te le si fi keti dɛɛni. **30** Be tè tsɛɛ le Kinwaati ki Nyɔ-o kii fini fiee le la? Be tsɛɛ baa le, “Kooŋ bɛ kwɛɛŋ wu nuuŋ mfwa wɛ bee ɻwani bechu, kifɛ ɻwanɛ mfwa nuuŋ te gate bisheye bɛ ɻwanɛ kwɛɛŋ wu nuuŋ ye mfwa kɛ.” **31** Si fi nuuŋ ni beŋwaanɛŋ, fiee fi ntiiti fichu doonchi le tsebenj nuuŋ ye bɔɔŋ bɛ kwɛɛŋ wu nuuŋ mfwa wɛ-ɛ ke. Te baa nuuŋ bɔɔŋ bɛ kwɛɛŋ wu nuuŋ ye mfwa wɛ-ɛ ke.

5 Krai tè buu bee li bumfa-a kitunj. Tè buu le, le kiiŋ te ni te nuuŋ li bumfa bu bɛnchi-i lɛkwiiŋ kɛ. Fi se fiee le, ne lemi yɛɛŋ ne tɛɛmi. Kiiŋ ne ni beŋ le ne tuu ne le le kimboŋ ki bumfa-a lɛkwiiŋ kɛ. **2** Yike yɛɛŋ ne woo fiee fi mi wu Pɔɔ ɻgii ntee. ɛ ne beŋ le bɛ sɛɛ beŋ dzóo le ne se nuuŋ tsaanj le Nyɔ lii, kɛ fiee fi Krai tè fe li be-ɛŋ fiee yee. **3** Ntuuɔ ntiiti nchiinsini le wi kwikwi wu beŋ le bɛ sɛɛ wu dzoo ni kii le kɛmi le gɛɛ bɛnchi bɛ Bejuu le bechu si be nuuŋ. **4** Beŋ bechu ne wɛki le ne nuuŋ findzoŋ nsij le Nyɔ lii nuuŋ kii ne kichi bɛnchi, ne ni ne kii le ne gate baa yih yinɛ bɛ Krai. Ne buu baa yi yinɛ li ntsawu wu Nyɔ tè tsaa bɛniiŋ. **5** Li bee li fiee fi te bichi limfwe li fi-i nuuŋ le Nyɔ gii yi dzɔɔ bee si bɛniiŋ bɛ nuuŋ tsaanj le yi-i lii. Fini nuuŋ fiee fi Fiana yi Nyɔ nindi li yih yisɛŋ keti li shéŋ yi tè gɛɛ li Krai, yi fe le te ni te tɛŋgi. **6** Ne kɛɛ le wi wu taashe bɛ Krai Jiso, mɔɔ bɛ sɛɛ wu dzoo, mɔɔ bɛ mɛɛŋ ki sɛɛ kɛ wu dzoo kɛ, fiee ye kɛmi ye fiee fi fere bɛ wu kɛ. Fiee fi shaanj nuuŋ shéŋ yi wu gɛɛ li Krai, yi doonchi li

kinjķengisε. 7 Nε tuu nε letini ηgwεti wune bujøŋ, ε noo
wu fe le nε chine li mbiewu chεεŋ li? 8 Ηwaani yini ntifi
mεεŋ yεε ki bo ke fe Nyø yi tè teenj be-enj ke. 9 Nε kiimi
yε ηganjaa chi be tè wa le, “Kikoo kimumkpaŋ ti bifisi
kitobe kichu ke ni?” 10 Ηgiki bufii li yi yine kii Taa le nε
beŋ ke biee bi benniŋ bamu tiiti yeki fi ntiti ke. Wi we wu
bifisi bufii bune, mɔɔ nuuŋ noo le, ke Nyø gii naa yi lɔŋ
ηge li yi yee li. 11 Beŋwaanεŋ, bee nuuŋ le ni mmεεŋ
ntifi le be ni be seeti benniŋ dzóo be se nuuŋ tsaaŋ le Nyø
lii, benniŋ se tuu be biindi bikaa le mi jiŋ kii la? Bee le ni
nuuŋ le, ke ffee fi ntifi le Krai tè kwi li kintaanj li fini
bee fi bifisi yε shéŋ yi benniŋ ke. 12 Li benniŋ be fiengisi
bufii bune le be ni be seeti benniŋ dzóo baa, η'wεki le
ntee be le be geεŋ limfwe be chačhe yi yibe bu chačhe.
13 Beŋwaanεŋ, Nyø tè teenj ben le kiiŋ ne ni ne nuuŋ le
bumfa-a lεkwiiŋ ke. Se nuuŋ le, si ne mεεŋ yε li bumfa bu
be nchi-i ke ni, kiiŋ ne ni tuu nε dzøo le nuuŋ ne ni ne
feti bibifi si bwiŋ yεne wεki ke. Ne nindi yεεŋ bunimu li
beŋwaana bεne-ε li kinjķengisε-ε. 14 Nε feti le kife bεnchi
bεchu taashε baa li wuni mumkpaŋ kwaa le, o kongisi wi
wu nuuŋ li wε-ε lichiŋ si o kongisi yi ya. “O kongisi wi wu
nuuŋ li wε-ε lichiŋ si o kongisi yi ya.” 15 Se nuuŋ le, ε
ne dza ne ηasini beŋ beŋ si bwí, wi wεki le ji ηwaani,
ηεŋge yεεŋ le kiiŋ ne ni dza ne ni ne bifisi yí yine ke. 16
Ffee fi ntiti nuuŋ le, ne tsiiŋ ne biki nuuŋ si Fiana yi Nyø
doonchi beŋ, ne tuu ke le nε fe nuuŋ si bwiŋ yεne kongisi
le nε ni ne feti ke. 17 Ntiti ni kife ffee fi nyaj yi li bwiŋ
kongisi ti kochini yε be fi Fiana yi Nyø kongisi ke. Fi Fiana
yi Nyø kongisi kochini yε te be fi nyaj yi li bwiŋ kongisi

kε. Biee bi bife bini nuuj bi te dende kikaa kimumkpanj
kε. Fiee ffee fi nuuj ne te fe ffee fi ne weki le ne fe kε. **18**
ε ne tsiij ne biki nuuj si Fiana yi Nyɔ doonchi bej, ne
te tuu le ne nuuj le benchi lekwiij kε. **19** Biee bi bifi bi
nyaj yi li bwinj ti kɔngisi beniij menjini ye bi kε. Bi nuuj
nlaru bukwεε be mbeechε biee bi bukwεε le mɔɔ le o ni o
tsiij ntse wu nyεŋ yi bukwεε. **20** Be nleke li benyɔ be li
yee li be nlaru yεεŋ. Bi tuu bi nuuj mbaanine, ŋasine,
kinsɔɔŋ, shéŋ yi yechi, nkemε shéŋ yi tɔnyi be le wi ni
beechi nee nuuj fe yi yee li kwa. Be ntuu ŋgaashε beniij
mɔɔ ŋgatine beniij le o kεme ko kintutu. **21** Tuu nuuj
te ki kimi ki fuume, ŋ'wonu mbiij me keeti be n'yɔru
ŋkweŋe mɔɔ mferu biee bimu si bini. Ntiiitɔɔ nchiinsini si
ntè nsaa ntee ŋkosi li be-eŋ le, beniij be feti bini biee
nuuj te naa kεme kintsii le bumfɔŋ bu Nyɔ-o lenti kε. **22**
Se nuuj le, biee bi dzeti fe Fiana yi Nyɔ-o ti nuuj bini:
Kinkongise, kinεetine, mbεεŋgi, shéŋ yi kanε, kinge ki
dzeerj, numu bujɔŋ, nlemε li cheεŋ li, **23** kinge ki nyεekii,
mɔɔ biche le yi ya. Nchi wumu nuuj ye lu wu fεŋgi biee
bini kε. **24** Beniij be nuuj be Krai Jiso ta baa nyáŋ yibe be
biee bibifi bi nyáŋ yi be yi nyinji kɔngisi li kintaaj ki
Jiso-o. **25** Si te tsiij deeni li buŋga bu Fiana yi Nyɔ-o le, te
ni te feti biee biki nee si Fiana yilu doonchi. **26** Kiiŋ te ni
te tsakisi yi kε. Kiiŋ te ni te feti shéŋ biiti beniij bamu kε.
Kiiŋ te ni te fuumi bimi be beniij bamu kε.

6 Beŋwaaneŋ, ε ne dza ne ŋεŋ ε wi wunε wumu we li
bibifi-i, bej be tsiij si Fiana yi Nyɔ doonchi gwene le ne
tifi wu bo li bibifi-i linti. Se nuuj le, ε wi tuu tiifɔɔ, tiifi
dzeti mfi kii ni le li mɔnche-ε we. **2** Ne fii yεεŋ beŋwaana

bene li bengē be bee. ε ne feti le, ke ne kichi baa benchi be Krai. 3 ε wi dzeti yi yee le we ffee fimu, wu numu fi mwε nsiŋ, ke yengoo be yi yee. 4 Wi kwikwi biche le kinjē kee li, yengē laa fetoo tsaaj le. ε feti tsaaj, se ni tsakisi yi. Se nuun le, kiij ni ni meki yi yee be wi wumu ke. 5 Ne ni ne kii le wi kwikwi kemi le ni tuuti ntε wu we. 6 ε wi tiifi wi je yi Nyɔ, wi wu be tiifi we gate biee biee bi dzeen bichu nyε li wi wu tiifi wu wulu. 7 Kiij ne ni ne yengi be yi yine ke. Nyɔ nuun ye kibere ke. Ne ni ne kii le ffee fi wi toyi, ε fi fi gii naa weri. 8 ε wi toyε ygo ye nuun ffee fi nyān ye yi li bwin weki, ke gii naa weri neε nuun ffee fi nyān ye yi li bwin nyεε, fi nuun kwe. ε wi toyε ygo ye nuun ffee fi Fiana yi Nyɔ weki, ke gii weri ntε wu kimake wu Fiana yi Nyɔ nyεε. (aiōnios g166) 9 Neelε, kiij te ni te bieŋgi li mfəru biee bi dzeen li ke, kifε mfi gii naa be kochε te se keme y'wechε wulu fe te mεεŋ ki fiɔŋ ke. 10 Fi se ffee le, mfi kwikwi wu te kemi dze, te ni te feti neε nuun biee bi dzeen li beniij bechu-u teege li beniij be nuun li kini ki beniij be kimbeenche-ε. 11 Yengē yeeŋ si bíoŋ yí kinwaati yini ko yi nuun nyɔŋa! ε mi wu ntεε be kwaŋ wεŋ. 12 Beniij baa be kendi ben le be sεε beŋ dzóo nuun be weki kintsakise yi li biee bi li nyāŋ yi li bwi-iŋ. Be feti neε le le kiij beniij ni be biindi bikaa le be jij ke kii ffee fi be tiifi le Krai tè kwi li kintaaj li. 13 Mɔɔ beniij be be tè sεε be dzóo te giki ye benchi bechu ke. Se nuun le, be weki neε le ke be sεε beŋ dzóo be se ni be juti beŋkondi le ne fe baa ffee fi be kongisi li yi yine-ε. 14 Se nuun le, li mi-i, nuun ntè naa nju ykondi li ffee fimu-u yeki ntor wu kii le Taa wuseŋ wu Jiso Krai tè kwi li kintaaj li ke. ε

li kintaanj kini-i li biee bi li nshε yini bichu kwi bieε fe mi-i, mi nse ŋkwi te fe bi-i. **15** ε wi nuuŋ lu nuuŋ ε be sεε wu dzoo mao be mεεŋ ki sεε ke, fieε kεmi yε ffee fi fεre be wi ke. Ffee fi shaaj nuuŋ le Nyɔ nachε wi le mwε to wi wu fwεŋ. **16** Mbεεŋgii wu Nyɔ be nshiiŋ yee be li bεniŋ bεchu be biki dze yini, be baa bεniŋ be Isεlεε be Nyɔ-o kituŋ. **17** Mbεεchε dεεni ŋgεnu limfwe, kiŋ wi ni tuu ni fierŋisi mi ke, kife be nleli be nuuŋ li mi-i bwiŋ doonchi baa le nuuŋ wi wu Jiso. **18** Beŋwaanεŋ, Taa Jiso Krai doonchε beŋ shεŋ yee yi dzeeŋ li fiana yinε-ε. Fi nuuŋ le.

Efishenj

1 E mi wu Pœ, ȝwanæ ntoi wu Krai Jiso li kiŋkɔŋgise ki Nyɔ-ɔ. Ntsækɔ̄o kiriwaati kini li benniij be nuuŋ be Nyɔ-ɔ be Efeso be lemi mkpaaj li ffee fi kii Krai Jiso-o. **2** Nyɔ Baa wuseŋ be Taa Jiso Krai doonchë beŋ shéŋ yee yi dzeeŋ, tuu nyɛ beŋ mbɛɛŋgii. **3** Mpiaru nuuŋ li Nyɔ yi nuuŋ Nyɔ yi tuu yi nuuŋ Baa wu Taa wuseŋ wu Jiso Krai. Yi bɔɔni ye bee be kimboñe kichu ki kwɛɛŋ wu liboo ki fii Fiana yisɛŋ si te taashë be Krai. **4** Fe Nyɔ tè mɛɛŋ yi se gwaŋ kimfoo ki kwɛɛŋ le, yi tè tsaa bee le ke te naa te taashë be Krai, le te ni te wuuti, te ni te nuuŋ findzɔŋ nsiŋ le wuu lii. Li kiŋkɔŋgise kee li, **5** yi tè kɔ̄o yi nachë le yi gii naa yi be yi dzɔ̄o bee te ni te nuuŋ bɔɔŋ be yi-i keti li Jiso Krai. Yi tè fe le, biki ffee fi dzeeŋ fe yi-i si yi tè wəki le fi nuuŋ. **6** Fi tè nuuŋ le le mpiaru ni giŋgi li yi-i li nya ye yi nyɔŋja yi wu nyɛ li bee li yee li keti li ȝwani wu nuuŋ shéŋ yee. **7** Tè soo bee li tsaq yi bibifi-i nuuŋ be ȝgoŋ me ȝwani wuni-i. Fi nuuŋ le, yi feeki ye bibifi bisɛŋ, biki kiŋkɔŋgise ki ko ȝge ki tè doonchë li bee li. **8** Tè gii nuuŋ le doonchë shooshe bushooshe li bee li. Yi tè fe le be bufii bu yi-i buchu mœ̄ mbeechë wu yi kwikwi. **9** Nyɔ fe ye te kɛɛ ffee fi yi wəki fi tè shiiŋ fi nuuŋ le munyiikɔ̄o li. Yi fe ye biki ffee fi dzeeŋ fe yi-i si yi tè nachë le ke yi naa yi fe keti li Krai li. **10** Yi tè nachë le ke fe mfi be wu kɔchë gii banche biee bichu mœ̄ nuuŋ bi liboo, mœ̄ nuuŋ bi laaŋkwiiŋ, gɛɛ Krai ni nuuŋ kikoo ki bi-i. **11** Nyɔ tè tsaa te bee le te ni te nuuŋ benniij bee li Krai. Yi tè tsaa si yi tè nachë mɛɛŋ lindɛeri, biki ȝkaachë wu yi neɛ tsaq si yi tè shiiŋ yi feti biee biee bichu biki ntaj wu yi si yi kɔŋgisi. **12** Fi tè nuuŋ

lε, le bee tε nuuŋ bəniiŋ bε ŋkosi bε tε saa be gεε bufii li
Krai li tε ni tε tsiiŋ ntse wu feti bunəŋja bu Nyɔ-ɔ yεŋgi,
mpiaru se ni giŋgi li yi-i. **13** Ben tε ne taashε baa bε Krai
mfi wu ne tε woo jε yi chεεŋ yi nuuŋ ntonj wu dzeεŋ wu
tε bε bε kinsofu li be-eŋ. Si ne tε woo lε, ne tuu ne gεε
shéŋ li Krai, Nyɔ se fe ŋkiki wu yi li yi yine-ε wu nuuŋ
Fiana yi Waan̄ yi tε kaache bəniiŋ lu. **14** Fiana yi Waan̄
yini nuuŋ ffee fi doonchi ŋwaani bishεye bi tε gii tε naa
tε kεme. Te gii tε naa tε kεme mfi wu Nyɔ mεeshi yi soo
bəniiŋ bε nuuŋ bee li tsan̄ yi bibifi-i. Nεeεle, bunəŋja bwee
ni bu yεŋgi mpiaru se ni giŋgi fe yi-i. **15** Mi ŋ'wooŋ kituŋ
kii shéŋ yi ne gεε li Taa Jiso-o, mɔɔ kiŋkɔŋgise ki ne kemi
li bəniiŋ bεchu bε nuuŋ bε Nyɔ-ɔ. Fiεε ffee fi fe, **16** mfi wu
nleki Nyɔ ŋkiimi beŋ. Mmεεŋjø ki nchinε kε le ni nyεε
kiyəoni li Nyɔ-ɔ kii beŋ li nleke li Nyɔ wε-εŋ kε. **17** Nlekoɔ
le Nyɔ yi nuuŋ yi Taa wuseŋ wu Jiso Krai, Nyɔ yi nuuŋ Te
bunəŋja, le yi nyε beŋ Fiana yi nyε beŋ bufii, yi gwiye lii
yine ne kεε yi bujøŋ. **18** Nleki le Nyɔ kaŋgi bufii bune ne
kεε ffee fi ne bichi limfwe li fi-i, fi nuuŋ fi yi tε teeŋ beŋ
kii fi, ne tuu ne kεε bunəŋja bu ŋge bu bishεye bi bəniiŋ
bε nuuŋ bε Nyɔ-ɔ. **19** Nleki li Nyɔ-ɔ le yi gwiye bufii bune
ne kεε buŋga bwee bu yεki buŋga buchu. ε buŋga bu ŋge
buni bu yi nindi bε bu li bee tε gεε shéŋ li yi-i. **20** ε buŋga
buni bu tε nij bε bu se buu Krai li kwe-e, yεeki wu shiiki
lε kibεne kee ki kigɔŋε-ε li kwεεŋ wu liboo li. **21** Krai
gbeεŋ wu ko wu yaa biee bi səki bichu mɔɔ bεmføŋ mɔɔ
buŋga mɔɔ bunəŋja buchu. Tuu kεmi bukuŋ bu kuu bu
yεki mεŋkooŋ menchu mε bε teenyi bəniiŋ lu. Nuuŋ lε
nuuŋ yε neε li mfi wuni kwaa kε. Gii ni nuuŋ neε lε li

mfi wu bεε li. (aiōn g165) 22 Nyø gεε yε biee bichu lε wuu lεkwiiŋ, yi tuu yi biŋgi wu le ni nuuŋ kikoo ki fiee fichu li kintaashε ki bεniiŋ bε kimbeenche-ε. 23 Kintaashε ki bεniiŋ bε kimbeenche-ε kini nuuŋ yi yi Krai. Krai se tuu wu yisε wu kochε nuuŋ kii kintaashε kini, ε nεε wu wu feti biee bichu bi yiiki bi kochini lε dzé chichi-i.

2 Tè nuuŋ ŋkosi, ne nuuŋ bεniiŋ bε tè kwiyε li fiana kii bεnchi bε Nyø-ɔ bε ne tè bondini bε bibifi, 2 bi ne tè tsiiŋ ne feti. Ne tè tsiiŋ ne biki nuuŋ dze yi bεniiŋ bε li nshe yini tsiiŋ, ne tuu ne biki mfoŋ wu buŋga bu li mfiee li. ε wu wu we fiana yi nindi dεenli bεniiŋ bε teεmi bikoo li Nyø-ɔ. (aiōn g165) 3 Fi fiεε tε si bee bεchu tε tè shiiŋ tè tsiiŋ. Tε tè tsiiŋ tè feti biee bi nyaj yi bwiŋ neki yi kɔŋgisi, tè biki biee bi nyaj yi bwiŋ bε bεmbeeche bε tε wεki le tε ni tε feti. Bee si bεniiŋ beyoŋ tε tè nuuŋ bεniiŋ bε sheŋ fuuti Nyø bε bee, nεε yεεŋ si wiwoŋ kwikwi nuuŋ. 4 Se nuuŋ le Nyø yi yisε bε nshiiŋ li bee li tε kooŋgi bee ŋge, 5 yi taashε bee bε Krai yi buu li kwe-e maoŋ nuuŋ si tε tè nuuŋ ε tε kwi kituŋ kii bεnchi bε Nyø-ɔ bε tε tè gii tε bondini. Nyø tε soo beŋ nuuŋ kii shεŋ yee yi dzeen. 6 Si yi tε taashε bee bε Krai Jiso buu li kwe-e le, tuu yεeki bee shiiki bee li kwεεŋ wu liboo li. 7 Tε fe le le ke tuu nuuŋ mfi wu bεε, gii doonche bee shεŋ yee yi dzeen yi ŋge yi wi nuuŋ tε fiche kε. Shεŋ yee yi dzeen yini yi doonche yε li kinkɔŋgise kee li li bee li kεti li Krai Jiso-o. (aiōn g165) 8 Ne ni ne kii le Nyø tε soo beŋ tε nuuŋ kii shεŋ yee yi dzeen yi tε doonche li be-εŋ kεti li shεŋ yi ne tε gεε li Krai li. Fini nuuŋ yε beŋ ne tε fe kε. ε nya yi Nyø. 9 Tε gii nuuŋ yε kii nime chimu chi wi tε nir se kεmi le wi wumu

se tuu dza ni tsakisi yi ke. **10** Fiee fi nuuŋ lu, fice le si
te baa dæni ni, ε Nyɔ yi niŋ be tsaq yee. Yi taashε bee
be Krai Jiso yi fe bee te nuuŋ beniŋ befe, le te se ni te
nindi niŋ yi dzeeŋ yi tè nachε mæŋ lindæeri, le ε yi yi te
gii te ni te tsiŋ te nindi. **11** Ben beniŋ be nuuŋ ye kini
ki Bejuu le ke, ne kimi yeeŋ ffee fi ne tè shiiŋ ne nuuŋ
ŋkosi. Bejuu be teenyi yi yibee le be baa nuuŋ beniŋ be
be sse be dzoo, be tè teenyi beŋ le ne baa beniŋ be nuuŋ
bintoro. Nsefu dzoo wuni nuuŋ ffee fi be feti li wi-i bwin
be tsaq. **12** Ne kimi yeeŋ le tè nuuŋ li mfi we-ε, ne tè kemi
ye ffee fi fere be Krai ke. Ne tè gii ne nuuŋ ye le kingoke ki
beniŋ be Nyɔ-ɔ lenti be nuuŋ be Iselεe ke. Ne tè gii ne
kemi ye ffee fi fere be leh wu ŋkaache wu Nyɔ te ji be be
ke. Ne tè gii ne nuuŋ nee fine li nshe yini-i ne kemi ye ffee
fimu fi ne bichi limfwe li fi-i ke, ne kii ye te Nyɔ ke. **13** Se
nuuŋ le, li dæni si ne taashε baa be Krai Jiso ni, beŋ ne tè
shiiŋ ne nuuŋ mfiŋ li Nyɔ-ɔ, yi dzø ye beŋ kitun le ne be
li yi-i lichiŋ keti li ŋgɔŋ me Krai. **14** ε wu wu Krai kibεε
wu be be mbæŋgii li bee li. Wu feo Bejuu be beniŋ be
nuuŋ ye Bejuu ke to wi mumkpaŋ kitun. Wu shaanshoo
kimbe ki tè gatini ki nuuŋ mbani wu tè shiiŋ wu nuuŋ
le bee li lenti. **15** Wu nyεo yi yee li kwe-e le leeshe nchi
be biee bi nchi kweŋgi le be ni be feti le ne se ne nuuŋ
beniŋ be Nyɔ-ɔ. Wu feo le le se taashε wi kwikwi li yi yee
li be se to kitun wi mumkpaŋ wu fwεŋ li bintsii bi beniŋ
be befe lenti. Si tè fe le, tuu be be mbæŋgii. **16** Kwe ye li
kintaŋ li taashε ye bini bi bifeetu bini yi be be bi fe Nyɔ-ɔ
li yi yi mumkpaŋ, yi tuu yi leeshe mbani wube li kintaŋ
li wu ma. **17** Tè be tiiti ntoŋ wu beε be mbæŋgii li beŋ

ne tè nuunj mfiij, tee te ntoŋ wulu li bəniij be tè nuunj tseketske. **18** ε wu wu fe bee bechu te se kemə dze le te be fe Baa wuseŋ keti li Fiana yi mumkpa-aŋ. **19** Beddeeni, ne meεŋ ye bilo, ke bəniij be bu be ke. Ne baa nuunj bəɔŋ be kweεŋ le ne nuunj bəniij be nuunj be Nyɔ-ɔ, ne nuunj te bəniij be yih yi Nyɔ-ɔ. **20** Yih yini nuunj ε be gwaŋ yi li kimfoo ki nuunj bəɔŋ be nto-oŋ be Jiso be bəniij be tiifi bentorŋ be Nyɔ-ɔ, Krai Jiso kibee nuunj tete chi boo chi yih yilu-u. **21** ε li wuu li yih yilu chichi taashε yi se tuu yi kuu ke yi naa yi nuunj yih yi wuuti yi Taa. **22** Beŋ te ne baa ε be taashε be gwaŋ li Krai li, le ne naa ne nuunj kintsii ki Nyɔ tsiiŋ fe li Fiana yee li.

3 Si Nyɔ fe ye biee bini li be-eŋ li le, nse ntuuə nleki Nyɔ li be-eŋ. Mi wu Pɔɔ mi ŋ'we li ncha-a kii ntoŋ wu kii Krai Jiso. Nindɔɔ ncha wuni kii beŋ bəniij be nuunj ye Bejuu ke. **2** Mbeechoo le ne kɔɔ baa ne woo si Nyɔ tè tsaa mi yi nyε nime li mi-i le ntee li be-eŋ kii shéŋ yee yi dzeenj yi tè doonche li be-eŋ. **3** Fiee filu nuunj fi tè shiiŋ fi nuunj le munyiikɔɔ li Nyɔ se kɔɔ yee yi gwiye lii yεŋ mi ŋεŋ. Mi ntseesɔ niiŋkwa kii fi li be-eŋ. **4** ε ne teerŋ fini ne ŋεŋ ffee fi ŋkii kii munyiikɔɔ muni mu tè nuunj kii Krai. **5** Tè nuunj ŋkosi Nyɔ ti meεŋ ki fe ke kiŋgɔke ki bəniij le li mfi weε le ki kεe munyiikɔɔ mulu ke. Dεenii Fiana yi Nyɔ doonche ye bəɔŋ be nto-oŋ be Jiso-o be wuuti mɔɔ bəniij be tiifi bentorŋ be Nyɔ-ɔ, be kii. **6** Munyiikɔɔ muni nuunj le bəniij be nuunj ye Bejuu ke baa ε Nyɔ nyε te be bisheyε bi yi gεε li bəniij bee li. Be baa yi yi mumkparŋ be be, ŋkaachε wu Nyɔ tè fe li Bejuu li we te li bee si be taashε baa be Krai Jiso keti li ntoŋ wu dzeenj wu be berŋ li wuu. **7** Nyɔ tè fe

le ni nnuuj wi wu nime wu ntorj wu dzeen wuni, nime chini tè nuuŋ nya yi tè nyε li mi-i kii shéŋ yee yi dzeen li mi-i. Tè dzə bunga bwee niŋ be bu li mi-i le nyε nime chini li mi-i le ni nnindi. **8** Mmεεŋjɔ mɔɔ ki kɔchε ke wi wu nime wu kwεεŋ li kintutu ki bεniiŋ bεchu be nuuŋ be Nyɔ-ɔ ke dududu. Se nuuŋ le Nyɔ tè doonche shéŋ yee yi dzeen li mi-i yi nyε nime chini li mi-i, le ŋgeεŋ ni mfenjisi ntorj wu dzeen kii bunɔŋja bu Krai le bu kεmi ye mawu li bεniiŋ be tè nuuŋ ye Bejuu ke. **9** Fi tè nuuŋ le le bεniiŋ bεchu keε ntaj wu munyiikɔɔ wuni gbanaa wu fiee fi Nyɔ yi tè tɔŋ biee bichu tè shiŋ yi nyiki li yi yee li, li biya-a li biya-a. **(aiōn g165)** **10** Ntaj wuni tè nuuŋ le gii naa ni nuuŋ li mfi wu dεeni-i, Nyɔ gii yi ka li kintaashé ki bεniiŋ be kimbeenchε-ε, yi fe le bεnchindaa be fiana yi kεmi bunga ni yi sεki bintsii bi liboo, ne ŋεŋ bufii bu Nyɔ-ɔ bu nuuŋ le dzé-e le dzé-e. **11** Yi tè fe ni biki si tè nachε fεmbεechε-ε. Nuuŋ ε yi fe ffee fini keti li Krai Jiso wu Taa wuseŋ. **(aiōn g165)** **12** ε kii wu, wu tεεbenj kεme dze le te be li Nyɔ-ɔ lichiŋ ŋkεme chεne nsij mɔɔ nuuŋ ntaru maa kii shéŋ yi te gεε li yi-i nsij ke. **13** Si fi nuuŋ le, nse ntuaŋ nsuŋgi bɔ le shéŋ yi kwi ke ben kii ŋge wu ŋingi kii beŋ ke. Ne gii ne kεme bujɔŋ bulu. **14** ε kii biee bini bi ntundi nún li Taa wuseŋ limfwe, **15** wu mεŋkoŋ me bini bichu bi liboo mɔɔ bi laaŋkwiiŋ dzeti fe. **16** Ntundi nún nlεki le, kii bunɔŋja bwee bu nuuŋ ŋge, le nyε ben be bunga keti li Fiana yee li, bu fe shéŋ yi ne ni yi tεεmi. **17** Nεε le, Krai se ni tsiŋ li shéŋ yi ne-ε si ne gεε shéŋ li wuu le. Nlεki li Nyɔ-ɔ te le kiŋkɔŋgise ni ki nuuŋ li be-εŋ ki fe ne lii gεεŋ yi seri si kit i mɔɔ si kimfoo ki tεεmi, **18** le beŋ be bεniiŋ

bechu be nuuŋ be Nyɔ-o ni ne kɛmi buffi bu nuuŋ ne ni ne kii kiŋkɔŋgise ki Krai le. Ki nuuŋ li be-eŋ, ki ndeŋ kwiŋ be liwe nge, ki seri nge. **19** Nleki li Nyɔ-o le nuuŋ ne kɛ kiŋkɔŋgise kee kilu ki yɛki bɛniŋ le be kɛ, le ne ni ne nuuŋ ε ne yisε be fiee fi Nyɔ nuuŋ li fi-i fichu. **20** Te ni te pieti Nyɔ. ε yi yi nuuŋ yi fe fiee fichu be bungwa bwee bu nindi li yi yisε-εŋ. Se nuuŋ fe yaa te si te biiti mɔɔ si te nuuŋ te ni te beechi. **21** Mpiaru ni nuuŋ li yi-i kii kintaashɛ ki bɛniŋ be kimbeenche-ε mɔɔ kii Krai Jiso li mfi kwikwi mɔɔ mfi wu la le ma siŋ. Fi nuuŋ le. (aiōn g165)

4 Bɛdeɛni, mi wu Pɔɔ wu nuuŋ wi wu ncha kii Taa Jiso, nlɛkɔɔ beŋ le ne ni ne tsiŋ ntse wu kɔchɛ wu Nyɔ tɛ teeŋ beŋ le ne ni ne tsiŋ li wuu. **2** Shiiki yɛɛŋ yi yinɛ fekwiŋ, ne tuu ne ni ne nuuŋ nyɛɛkii, ne kendi shéŋ. Ne ni ne fii wi bee wi si mwɛ nuuŋ li kiŋkɔŋgise-ε. **3** Ne gwenini yɛɛŋ bujɔŋ le ne ni ne nuuŋ li kimbanchɛ ki Fiana yi Waaj beɛ be ki le be-eŋ neɛ si ne tsiŋ li mbɛɛŋgii wu taashi bɛniŋ li le. **4** Yi yi bɛniŋ be kimbeenche-ε nuuŋ yi mumkpaŋ, se Fiana yi Waaj nuuŋ yi mumkpaŋ. ε neɛ le si fiee fi Nyɔ tɛ teeŋ bee le te ni te bichi limfwe li fi-i nuuŋ te fimumkpaŋ. **5** Taa nuuŋ neɛ mumkpaŋ, kimbeenche nuuŋ kimumkpaŋ, nlisu wu be lisi bɛniŋ li dzɔɔ nuuŋ te mumkpaŋ. **6** Nyɔ nuuŋ neɛ mumkpaŋ yi nuuŋ Baa wuseŋ bee bechu. Yi nuuŋ le biee bichu-u lewe, yi nindi keti li bee bechu-u, yi nuuŋ te le bee li lenti bechu. **7** Fi nuuŋ te le Krai nyɛɔ kinderi li wi mumkpaŋ mumkpaŋ li bee li, biki mfichine wu nya ye li mwɛ-ε. **8** Fiɛɛ fiee fi be tsɛɛ le Kijwaati ki Nyɔ-o le, “Mfi wu tɛ yɛki giŋgi liboo, Tɛ gii feti bɛniŋ be tɛ keeti be biki wu. Tɛ nyɛ nyá li bɛniŋ li.” **9** Ntefu le,

“Tè yee geeñ liboo,” nuun le la? Fi doonchi le tè saa shee geeñ likwiij li nshε-ε. **10** Neele, wu wulu wu tè shee geeñ likwiij ε nee wu wu tè yee ka kiboo kichu geeñ lewe, le bintsii bichu se yise be wu. **11** ε nee wu wu tè nyε nyá li benniij li. Tè nyε li bamu-u le be ni be nuun bəoŋ bee be nto-oŋ, nyε li bamu-u be lajini biee bi be wuki Nyɔ tiiti, bamu dengi be fenjisi ntonj wu dzeenj, bamu be bichi le kintaashe ki benniij be kimbeenche-ε be tuu be tiifi benniij. **12** Tè nyε nyá yilu le ni nachi benniij be tè nuun be Nyɔ-ɔ lu be se kochε be nuun be ni be nindi nime chee, be gwendi yi li Krai yi nuun kintaashe ki benniij be kimbeenche-ε, **13** nsiij geeñ bo mfi wu tεebεŋ bechu gii tè nuun wi mumkpan li kimbeenche kiseñ be li ffee fi tεebεŋ kii, kundi ɻwanε Nyɔ. ε tεebεŋ tsiij lε, fi fe tε nuun benniij be ta be kochε be mεeshi be nuun si Krai nuun kwikwi lε. **14** Bedεeni, te mεen yε te ni te nuun si bəoŋ be bwi, be ntiife mɔɔ nuun wu la le keti ndungi be be giingi limfwe tuu lijin nee si ffee fi mfiee ti sεesi lε ke. Te mεen yε le te ni te nuun si benniij be benniij be denji be wεendi be bεε be yεngi binseε bi be nachε ke. **15** Te kemi le te ni te tiiti fiseñ nuun cheεñ li kiŋkɔŋgise-ε, te kuu le dzé chichi le te to si Krai wu nuun kikoo kiseñ. **16** ε wu wu feti bikachu bichu bi li yi yee li bi taashε bi bo li wuu bwiŋ se kuu, bi gwendi yi yee li kiŋkɔŋgise-ε, si kikache nindi chee chi nime bujɔŋ kimu se nindi chee. **17** Li dεeni-i, li bukoŋ bu Taa le ɻ'wεkɔɔ le ntuu ntee nchiinse li be-εŋ le kii ne ni ne tuu ne tsiij si benniij be kii yε Nyɔ ke. Bembeeche be bee ti nuun nee be yee. **18** Bufii bu bee nuun bu kijibε-ε. Be baa mfiij li ntse wu Nyɔ doonchi,

kifε be tè faaŋ Nyɔ nuuŋ kifε be tceemι bikoo. **19** Bikoo bi bee wondε ŋge. Be gεε baa yi yibe li nyεŋ yi bukwεε li, yi yibe yuusi nεε li mferu ŋwaani nyέŋ chichi. **20** Fini nuuŋ yε ffee fi be tè tifi beŋ lu kii Krai ke. **21** Mbeechoo le ne woo baa kii wu kituŋ, be tè tifi beŋ kii wu li cheeŋ wu kii Jiso-o. **22** Neε le buu yεεŋ yi yine yi fichi yi ne tè tsiiŋ ntse wu fichi lu wu bee kituŋ kii biee bi nyε-εŋ bi ne tè shiiŋ ne feti. **23** Ne fiiki bembeechε be ne kemι be to be feŋ. **24** Lii yεεŋ nuuŋ yi yi fiεŋ li yi yine-ε, yi Nyɔ fe yi bosini yi. Yini nuuŋ yi yi ntse wu gbεŋgi nuuŋ wu cheeŋ be wu tsaŋ wu wuuti. **25** Fi se ffee le, ne chine binseε, wi ni tiiti nuuŋ cheeŋ li ŋwaani kife tεebεŋ bechu baa bikachu bi yi yi mumkpa-anj. **26** ε wi dzø sheŋ, mwε ŋingi le kiiŋ ni dza neε fe bubieε ke. Kiiŋ ni gεε jobε seri sheŋ meεŋ wu lesheŋ ke. **27** Kiiŋ ni nyε dze le kiŋkundi le fe ke. **28** Wi wu yi-i buyi, chine lu ni nindi nuuŋ nimε chi dzeeŋ be tsan yee, ke se kemε ffee fi nuuŋ ni fi-i te bεniiŋ be kifoo le lu. **29** Ne ŋingi yεεŋ le kiiŋ n'yɔru wu bifi ni buti li bimfimu bine-ε ke. Wi ni tiiti ffee nuuŋ fi dzeeŋ fi nuuŋ fi gwaŋ bεniiŋ li ffee fi be fuki-i, ke tefε chee se ni chi fi-i bεniiŋ be wuki. **30** Kiiŋ ne ni ne feti ffee fi Fiana yi Waan yi Nyɔ nuuŋ yi ni yi wuki bubieε ke. Fiana yini nuuŋ ŋkiki wu Nyɔ li yi yine-ε wu doonchi le ε yi yi kemι beŋ le ke jobε kɔche yi mεeshi yi soo beŋ li tsan yi ŋge-ε. **31** Chine yεεŋ shεŋ yi tsoo be sheŋ yi fuuti mao shεŋ yi tɔnyi mao ntsooŋ mao mbifise mεŋkoŋ me bεniiŋ le mao shεŋ yi bifi. **32** Ne kemε nuuŋ kinge ki dzeeŋ be shεŋ yi dzeeŋ li wi bee wi-i. ε wi fe bubieε li wi-i, mwε feeki wu neε yεεŋ si Nyɔ tè feeki bifi bine keti li Krai li le.

5 Si ne baa baaŋ bε Nyɔ-ɔ bε yi kɔŋgisi nge lε, gwene yeeŋ
le ne ni ne feti neε si yi. **2** Ne tsiŋ yeeŋ li kiŋkɔŋgise-ε
neε si Krai tɛ kɔŋgi bee nyε yi yee kii bee lε. Nya ye yini
tɛ nuuŋ fintofí fi seendí shuuŋŋ li Nyɔ-ɔ. **3** Biee si bukwεε
bε ntse wu nyεŋ kwikwi mɔɔ kin'yerise lii bi nuuŋ ke biee
bi bε nuuŋ bε tso je kii bi lε be-eŋ lenti ke, kife bini nuuŋ
yε biee bi nuuŋ bi ni bi nuuŋ le benniŋ bε Nyɔ-ɔ lenti ke.
4 Fi meεŋ ki dzɔŋŋ ke dududu le tefε chi lɔolɔa bε tefε chi
kibere-e, mɔɔ sɔɔŋ wu lɔolɔa ni buti li bimfime bine-ε ke.
Ne nyεε yeeŋ nuuŋ kiyɔoni li Nyɔ-ɔ. **5** Ne kεε cheεŋ le
wi wu leti bukwεε, ke wi wu feti nyεŋ, mɔɔ nuuŋ wi wu
yerisi lii, kemi yε kintsiŋ le bumfɔŋ bu Krai bee Nyɔ-ɔ lenti
ke. Wi wu kin'yerise lii ti dzeti biee si nyɔ yi ye. **6** Kiiŋ ne
ni beŋ le wi yeeŋ be beŋ bε tefε chi yee kii biee bini ke.
Ne kεε le biee bilu bi tɛ fe shen se yee Nyɔ bε benniŋ bε tɛ
wuki yε yi ke. **7** Neε le, kiiŋ ne ni ne taashε bε kintutu ki
bani benniŋ le ke. **8** Tɛ gii nuuŋ ŋkosi ne nuuŋ benniŋ bε li
kijibε-ε. Se nuuŋ le deεni si ne taashε baa bε Taa le, fi fieε
le ne baa benniŋ bε kin'wofu-u kituŋ. Neε le, ne tsiŋ yeeŋ
neε si benniŋ bε li kij'wofu-u. **9** Fiee fi kij'wofu ti bee bε fi
nuuŋ ntse wu dzeeŋ bε wu tsaaŋ mɔɔ wu doonchi cheεŋ.
10 Gwene yeeŋ le ne kεε fiee fi dzeeŋ li Taa li. **11** Kiiŋ ne ni
ne lisi tsaaŋ li biee bi kijibε-ε bi waniti ke. Ne busi yeeŋ bi
fe waan. **12** Fi gbengi fi nuuŋ fiee fi buya-a le bε ni be tiiti
kii biee bi benniŋ baa feti le munyiikɔɔ li. **13** Se nuuŋ le
fiee fichu fi kij'wofu ti doonchi ti yenŋi be ŋŋgi fi, **14** kife
fiee fichu fi yenŋi ti wuutɔɔ. Fieε fiee fi feti be tiiti fiee
fimu le, “We wu liiti, kaanŋgi! Boche li kwe-e, kin'wofu ki
Krai be ki baŋ li we-ε.” **15** Beddeeni ne deŋgi ne kii si ne

tɔɔmi bikaa binε. Kiiŋ ne ni ne tsiiŋ si bibere kε. Ne tsiiŋ yεεŋ nuuŋ si bəniiŋ be kəmī bufii. **16** Ne gwenini le ε ne kəmī mfi wu fərε fiee kiiŋ ne ni lεε wu li yee li kε, kifε jo yi dεεni yεε yi bifi. **17** Fi se fiεε le kiiŋ ne ni ne nuuŋ bibere kε. Ne gwenini le ne kεε fiee fi Taa kəŋgisi le ne ni ne feti. **18** Kiiŋ ne ni ne wundi mbiiŋ me keeti beŋ ke. Fini nuuŋ fiee fi bifisi bəniiŋ. Ne baa le ε ne yisε be Fiana yi Waaj. **19** Ne yeti li yi yinε-ε le juuŋ yi buti le Kijwaati ki N'yɔɔnchε-ε, mɔɔ juuŋ yimi yi ki n'yɔɔnchε, mɔɔ yi Fiana yi Waaj nyεε li be-εŋ. Ne yuuti le ne yɔɔnchi Taa be shεŋ yinε chi. **20** Ne nyεε kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ Baa li mfi kwı be li fiee fichu-u keti li bukooŋ bu Taa wuseŋ wu Jiso Krai. **21** Ne nyεε yi yinε le wi bee wi-i biki ŋguŋu wu ne kəmī li Krai li. **22** Bukeεŋ be yi-ih, nyε yεεŋ yi yinε li bunij bənε-ε nεε si ne nyε li Taa li lε, **23** kifε nyun nuuŋ kikoo ki kweεŋ le, nεε si Krai nuuŋ kikoo ki kintaashε ki bəniiŋ be kimbeenchε-ε. Kintaashε kilu nuuŋ yi yee, wu kibεε se nuuŋ Kinsofu ki ki-i. **24** Bedεεni bukeεŋ be yi-ih kəmī le be ni be nyεε yi yibe li bunij be bee li fiee fichu nεε si kintaashε ki bəniiŋ be kimbeenchε-ε nyε kεε yi yi ki li Krai li. **25** Beŋ bunij, ne kəŋgisi bukeεŋ bənε nεε si Krai tè kɔɔŋgi kintaashε ki bəniiŋ be kimbeenchε-ε nyε yi yee, kwı kii ki. **26** Tè nyε yi yee le fε kintaashε kilu ni ki wuuti si tè tsootse ki be dzɔɔ mɔɔ je ye. **27** Tè nachε kintaashε ki bəniiŋ be kimbeenchε-ε kilu le ke dzɔɔ ki li wuu bwiŋ si kweεŋ wu fendi wu nuuŋ ye be kinjire kε, nuuŋ shiŋgii tε kεmε fiee fimu fi bifi kε, wuuti nuuŋ ye be findzɔŋ li wuu bwiŋ kε. **28** Nεε lε, bunij kəmī le be ni be kəŋgisi bukeεŋ be bee nεε si be kəŋgisi yi yibe lε, ε wi kəŋgisi

kwesi, ke kɔŋgisɔɔ te nuuj yi yee. **29** Wi nuuj ye lu wu ti baanini yi yee ke. Wi ti nyeki yi yee, bɔsiniyi bichi le yi-i bujɔŋ. ε nee le si Krai feti be bee be nuuj kintaashε ki bəniij be kimbeenche-ε le, **30** kife tεbenj baa bikachu bi li yi yee li. **31** Fiee ffee fi be tε tsε le Kirwaati ki Nyɔ-ɔ le, “ε kii fini fi nyuŋ gii naa shε tee bee ni, taashε bee kwesi, be bεfε se to wi mumkpan.” **32** Fiee fimu nyimi ffee le tefc chini lεkwiiŋ fi ko ŋge, nse ŋingɔɔ fienj le fi tiiti ffee kii Krai be kintaashε ki bəniij be kimbeenche-ε. **33** Mɔɔ si ntii ni, wi mumkpan mumkpan li be-enj kemi le kɔŋgi kwesi si kɔŋgisi yi yee, kwεenj kemi te le ni yokisi nyumi.

6 Bɔɔŋ, ne wuki yεεŋ bεchaa bene mɔɔ bena bene le dze yi Taa li, kife fini nuuj ffee fi dzeeŋ fi bɔɔŋ be taashε be Taa kemi le be ni be feti. **2** Nchi wu Nyɔ wu tiiti le, “ɔ guundi chaa bee na wε.” Wuni nuuj nchi wu ŋkosi wu bε taa ŋkaache fe. **3** ŋkaache wulu wuni nuuj le, “Wi wu kichi nchi wuni gii naa woo bujɔŋ, tuu tsi weseenj li nshε yini-i.” **4** Bεte bɔɔŋ, kiiŋ ne ni ne feti biee bi shéŋ tɔnyi bɔɔŋ bene ke. Ne kurisi be be kuu be laanche mɔɔ ntiife wu wu Taa. **5** Bεmfa, ne wuki yεεŋ bεte bikoo bene be li nshε yini-i, li nchenu be ŋguŋu be-e. Ne wuki be be shéŋ yine chichi si ne wuki Krai. **6** Ne fe ke le nuuj mfi wu be tundi lii li be-enj le yi se ni yi dzeeŋ be be beŋ ke. Ne feti nuuj si bεmfa be Krai be feti nuuj ffee fi Nyɔ weki be shéŋ yibe chichi. **7** ε ne nindi li bee, ne nindi be kinεetinε keε ne nindi baa nuuj li Taa li, nuuj ye li wiwoŋ ke. **8** Ne nindi, ne kiimi le ffee fi dzeeŋ fichu fi wi feti gii naa kεme te ffee fi dzeeŋ li Taa li, mɔɔ nuuj mfwa mɔɔ nuuj ye mfwa ke. **9** Beŋ bəniij be kemi bεmfa, ne kemi te be le

dze yi dzeen li, ne njingi le kiiñ ne ni ne chenisi be ke. Ne kiimi le beñ be be bchu kemi Te Kikoo mumkpañ liboo, li wuu chichi chichi nuuñ ye lu ke. **10** Li merise-ε, ntiitœ li be-eñ le ne ni ne lemi ne tœemi li Taa li, ne yemi nuuñ li bunga bwhee bu nœja-a. **11** Liishε yeeñ biee bi dzi-iñ bichu li bwiñ bi Nyø nyε li be-eñ, ke ne se naa ne len ne toñ dzin be kinkundi le dzé chichi yi ki weendi le-e. **12** Ne kee le tœbeñ gwii ye nuuñ be beniñ beyoñ ke. Tœbeñ gwii nuuñ be biee bichu bi kemi bunga moñ bunœja, bu sekí kwœñ wu kijibe-ε wuni. Biee bini biee fiana yi tii chichi yi nuuñ li bintsii bi liboo li. (**aiōn g165**) **13**

Se nuuñ le, ne liishε yeeñ biee bi dzi-iñ bichu bi Nyø nyε li be-eñ, ke naa nuuñ li jo yi bifi yee, ne se leñ mkpaan si ne baa ε ne fe ffee fichu kituñ le ne naa ne ni ne lemi bujœñ. **14** Neε le, ne lemi yeeñ mkpaan. Ne dzœ chœñ wu ni wu nuuñ si kitsaa ki ne kanj lituñ, ne dzœ ntsœ wu tsaan wu ni wu nuuñ si kikwa ki ne lii ne baanyε be ñkondi bœne lu. **15** Nuuñ ε ne nachε le ne ni ne fenjisi ntoñ wu dzeen wu bœe be mbœengii li beniñ li, wu ni wu nuuñ si bikpo bi dzi-iñ bi ne liishε li bikaa li. **16** Li ntawu fe-e, nuuñ le ne ni ne giki nuuñ shéñ li Krai li, fini ni fi nuuñ si kikœrœ ki dzi-iñ ki ne kœme le bœ. ε fi fi ne gii ne ni ne banjgi mumbieen mu duti be wi mu wi wu bifi we tumisi. **17** Ne dzœ kinsofu ki Nyø soo beñ lu ki ni ki nuuñ si kifo ki dzi-iñ ki ne been, ne tuu ne dzœ te nyø yi dzin yi Fiana yi Waaj nyee yi nuuñ je yi Nyø. **18** Li ffee fichu-u, ne leki li Nyø-œ mfi kwi ne biki si Fiana yi Waaj doonchi ε ne leki lœ ne biiti ffee fichu fi ne weki li Nyø-œ. Li fini-i, ne bichi bujœñ, ne kendí shéñ mfi kwi le ne ni ne leki li Nyø-œ li

bəniiŋ bε nuuŋ bε Nyɔ-ɔ bεchu. **19** Nε lεki li Nyɔ tε li mi-i le mfi wu ŋgwiiyi kimfime keŋ le n'yɔ, Nyɔ nyεε mi ffee fi ŋgii ni n'yeti, nchεnu nsinj kii munyiikɔɔ mu ntonj wu dzeenj wu wu Nyɔ-ɔ. **20** ε kii ntonj wulu wu miɔ li bεncha-a si wi wu nuuŋ fe kintsi ki Krai. Nε lεki li Nyɔ-ɔ le ε n'yetɔɔ, ni n'yeti si ŋkεmi le n'yɔ nchεnu nsinj. **21** Tichiku wu ŋwaanεŋ wuseŋ wu shéŋ wu nindi te li Taa li bε shéŋ yee chi gii tee beŋ ffee fichu kii mi, nε se kεε si nnuuŋ, mɔɔ ffee fi mfeti. **22** Fieε ffee fi mi ntonj wu le be-eŋ kii fi, le bε fe ne kεε si te nuuŋ, tuu kaŋgi shéŋ yinε. **23** Nyɔ Baa wuseŋ bee Taa Jiso Krai nyε beŋ mbεεŋgi bε kiŋkɔŋgiſe mɔɔ kimbeenchε. **24** Nyɔ doonche shéŋ yee yi dzeenj li bεniiŋ bεchu bε kεmi kiŋkɔŋgiſe ki mεε yε kε li Taa wuseŋ wu Jiso Krai.

Filipi

1 Kirjwaati kini ε mi Poo tεe Timoti be nuuŋ baoŋ be nimε-ε be Krai Jiso-o be tε tsεe. Kirjwaati kini giŋgi kεe li be-eŋ, benniŋ be nuuŋ be Krai Jiso-o bechu be Filipi mao bete bikoo be kintaashε ki benniŋ be kimbeenche-ε be benniŋ be fii li nimu nimε chi leke li Nyɔ-o lenti. **2** Nyɔ Baa wuseŋ be Taa Jiso Krai doonche shéŋ yee yi dzeenj li be-eŋ, tuu nyε beŋ mbεεŋgii. **3** Mfi wu mbeechi kii beŋ mfi kwi, nyεε nεe nuuŋ kiyɔɔni li Nyɔ yεeŋ. **4** Mfi kwi wu nleki li Nyɔ-o le nleki li Nyɔ-o wεŋ kwikwi kii beŋ bechu, nleki ŋ'wuki bujɔŋ, **5** kifε mbεεche li jobε chi ŋkosi-i mbε mbochu beŋ, nε taashε baa be bee le tε ni tε ni nindi li ntorj wu dzeenj wu kii Jiso Krai le ni giŋgi limfwe. **6** ŋkii nεe bujɔŋ le Nyɔ yi tε bechi nimε chi dzeenj chini li yih yinε-ε gii naa yi geεŋ be chi limfwe yi geεŋ yi mεeshi jobε chi Jiso Krai gii naa kaari be. **7** Fi fiee nεe tsaŋ le ni ŋkemi mbeechε kii beŋ bechu ni, kifε nε nuuŋ shéŋ yεŋ, se tεebeŋ lemi li fiee fimumkpa-aŋ, nuuŋ fi fi Nyɔ baoŋ bee be fi. Tε lemi baa lu dεeni nεe si tε ti shiiŋ tε lemi dεeŋ li mfi wu nuuŋ li ncha-a, kε li mfi wu ndεŋgi nteendi cheεŋ wu ntorj wu dzeenj mfeti se wu tεemi bujɔŋ. **8** Ntiitɔɔ ni Nyɔ kii nεe bujɔŋ le ŋkeməɔ ŋgeeŋ yinε ŋge, ŋkɔŋgisi beŋ bechu be kirkɔŋgise ki Krai Jiso-o. **9** Nlekɔɔ li Nyɔ-o le kirkɔŋgise kinε ko ki geεŋ bu limfwe-e, nε se ni ne kemi bufii, nε ni ne tεeti biee bujɔŋ. **10** Si ne tεeti lε, nε gii ne ni ne tseki bi gbεŋgi bi nuuŋ bujɔŋ. Nεeε, ke tuu nuuŋ jobε chi Jiso Krai karisi bεe, nε se ni ne nuuŋ waaj, findzɔŋ nsij. **11** Nε gii naa ne nuuŋ lε ε ne yisε be kinε ki ntse wu tsaŋ le wu ne kemi keti li

Jiso Krai. Fini gii fi se fe n'yɔɔnchɛ bɛ mpiaru ni bi giingi li Nyɔ-ɔ. **12** Beŋwaanɛŋ, ŋ'wɛkɔɔ le ne kɛɛ le biee bini bichu bi ka bɛ mi gbɛɛŋ bieɛ bi fi li mfɛru le nton wu dzeɛŋ wu kii Jiso ko gɛɛŋ nuuŋ bu limfwe-e. **13** Biee bini fe bieɛ bɛniiŋ bɛnchi-i bɛ kiichi ntɔ mɔɔ bɛniiŋ bɛchu se kɛɛ le mi ŋ'wɛ li ncha-a ni, nuuŋ kii Krai. **14** Ncha wu nnindi wuni tuuɔ wu fe shéŋ yuuse bɛŋwaanɛŋ ŋge li Taa li le ni mfɛnjisi jɛ yi Nyɔ mkpaaj, nchenu nsij. **15** ɻkiio le be bamu fenjisi baa kii Krai ni bimi fuumi be bɛ mi se be nukini le be yaa mi. Se nuuŋ le bamu fenjisi baa fi bee bɛ mbɛechɛ wu shaŋ. **16** Bani fenjisi baa lɛ, kifc be kɔŋgisi baa mi, be kii nɛɛ le mi ŋ'wɛ li ncha-a feni nuuŋ Nyɔ yi gɛɛ mi le se ni nteendi nton wu dzeɛŋ. **17** Bamu baa se fenjisi kii Krai nɛɛ fɛwe fɛwe be wɛki nuuŋ le be kɛmɛ bukoɔŋ li yi yibee, be se feti nɛɛ lɛ be tondini ŋge li ŋge wu ŋiŋgi li ncha-a feni. **18** Fieɛ fiee kɛmi la fi fere? Dɛɛŋ be fenjisi fɛwe lee, dɛɛŋ be fenjisi bɛ cheɛŋ lee, kɛ ŋ'wukɔɔ bujɔŋ fieŋ kifc fiche fi be fenjisi fieɛ nɛɛ kii Krai. **19** ε nɛɛ le si ŋgii ni ŋ'wuki bujɔŋ kifc ŋkii le ne lɛki baa li Nyɔ-ɔ li mi-i, Fiana yi Jiso Krai fii te mi, ŋgii naa mbɔne. **20** Fiee fi mbichi limfwe li fi-i nse mgbɛŋgi nteŋgi fi mkpaaj nuuŋ le kiiŋ ni nnaa ŋkɛmɛ buya kɛ dududu. ŋgii ŋkaŋ nɛɛ shéŋ bujɔŋ, ke se li biee bichu bi mfeti bɛ yi yɛŋ, bi gii bi ni bi tsakisi bukoɔŋ bu Jiso-o li we dɛɛni nɛɛ si mfi kwi, mɔɔ nnuuŋ we, mɔɔ ŋkwi. **21** Ntiitɔɔ ni kifɛ, li mi-i, ε nnuuŋ we, ni nnuuŋ li Krai, ε mi ŋkwi, ni nnuuŋ nɛɛ mbeŋ li mi-i. **22** Se nuuŋ le, ε fi nuuŋ le ni nnuuŋ we, kɛ ŋgii ni nindi nime chi fii bɛniiŋ ŋge. Si biee bini bieɛ bife ni, ŋkii yɛ laa ŋgii ntsaa nuuŋ fi la le

kε. **23** Mi nliiŋo fenti fero buliju. ḥwəkɔɔ le bee nuuŋ mi
ŋgeεŋ fieŋ, mi ŋgeεŋ mi nuuŋ tεε Krai. Fini dzəəŋ fi yaa
numu we. **24** Se nuuŋ le, fi fieε bujəŋ ŋge kii beŋ le ni
nnuuŋ we. **25** Si fi nuuŋ ni, mgbeŋgəɔ ŋkii nεε mεŋjine
nsin le ŋgii ni nuuŋ we nnindi tεεben bechu ke se nε ko
nε gεεŋ bu limfwe-e, nε se ni nε ŋ'wuki bujəŋ si nε gεε
shéŋ li Krai li lε. **26** Bedεen, ke mi ŋkaari mi mbe nnuuŋ
tεεben, nε ni nε tsakisi yi ŋge li Krai Jiso-o, kii mbe wεŋ.
27 Fiee fi ŋ'weki le ntee nuuŋ nεε le nε ni nε tsiin ntsc
nuuŋ wu ntoŋ wu dzeen wu Krai wεki. Nε tsiin lε, ke mi
ŋkaari mi mbe ŋεŋ beŋ, mao mmεεŋ ki be kε, ni ŋ'wuki
nεε le nε lemi baa mkpaan, nε kemi shéŋ yi mumkpan, nε
nuuŋ li wi mumkpa-an, nε gwii li fiee fi mumkpa-an, li
mbeenche kii ntoŋ wu dzeen. **28** Kiiŋ nε ni nε chəndi mao
nuuŋ beniiŋ be baanini beŋ li ntoŋ wuni-i kε. ε ne nuuŋ
nchenu be nsij, fini se doonche li bee le Nyɔ gii naa yi
soo beŋ, yi se biifi be. **29** Nε ni nε kii le Nyɔ ti mεεŋ ki
bəəni kε beŋ le nε ni nε nuuŋ beniiŋ be Krai nεε le nε beŋ
li wu-u kwaα kε. Yi tε bəəni beŋ te le nε ni nε ŋingi ŋge te
kii Krai. **30** Nε taashε baa be mi le tεεben ni te gwii li ntoŋ
wuni bee bechu wu ne tε ŋεŋ ŋgwii kii wu wε, se nuuŋ
nεε wu wu nε wuki le mεεŋ lu dεen.

2 Mao ne taashε baa be Krai kituŋ wu se kaanggi shéŋ yinε
nεε ni? Mao kin̄kɔŋgiſe kee li be-en fε kεε shéŋ yinε se
dendi nεε ni? Mao beŋ be Fiana yi Waaj to baa li kintaashε
kituŋ nεε ni? Mao ne kemi baa shéŋ yi dzeen ne tuu ne
keeti nshiin li wi bee wi-i nεε ni? **2** Si fi nuuŋ ni, fere
yεεŋ le mmεeshi ŋkeme kineetinε. Bufii bune ni bu nuuŋ
bumumkpan, kin̄kɔŋgiſe kine ni ki nuuŋ kimumkpan, nε

kəmi shéj yimumkpaŋ bε mbeechε mumkpaŋ. **3** Kiiŋ wi ni ni feti ffee beečhi nuuŋ yi yee kwaa, kε le ni yekisi yi yee kε. Wi kwi ni shikisi yi yee, njingi wi wumu yeki yi yee.

4 Kiiŋ wi ni ni feti ffee fi nuuŋ fi bε bε mbeŋ li yi yee li kwaa kε. Ni feti ffee fi nuuŋ fi bε bε mbeŋ li bəniŋ bamuu tε. **5** Kiŋge kine kəmi le ki ni ki nuuŋ nεe yεeŋ si ki Krai Jiso-o. **6** Tε gii gbεŋgi nuuŋ ffee fichu fi Nyɔ tε nuuŋ, se nuuŋ le, tε mεeŋ ki dzə ke fiee ffee le bee Nyɔ gbεŋgi be nuuŋ yεeŋ le ε ffee fi nuuŋ ba li fi-i kε, **7** tε chine kε kintsi, dzə nuuŋ ki mfwa-a. Be biε wu, nuuŋ yεeŋ si wiwoŋ. **8** Mfi wu tε nuuŋ wiwoŋ, tε shiiki yi yee to wuki li Nyɔ-o, se beŋ le gii kwi kwe, teege kwe yi li kintaaj li. **9** Si tε fe le, Nyɔ yεeŋki wu yi gεe wu fe kintsi ki yeki bintsi bichu-u, yooki wu bε bukoŋ bu yeki mεŋkooŋ mənchu, **10** le ke wi kwikwi wu nuuŋ li kwεeŋ wu liwe-e bε wu nuuŋ li nshe-ε məo wu nuuŋ le nshe-ε lekwiiŋ, naa woo bukoŋ bu Jiso bulu, toŋ nūŋ, **11** wi kwikwi se ni tiiti bε kimfime kee le Jiso Krai nuuŋ Taa. ε be feti le n'yɔonche ni giingi li Nyɔ yi nuuŋ Baa li. **12** Bedeεni, nsáŋ yεŋ yi shéj, si ne ti shiiŋ ne wuki li Nyɔ-o mfi wu nnuuŋ be beŋ, teege dεeŋni si nnuuŋ yε bε beŋ kε, ne giingi yεeŋ limfwe ne nindi kii kinsofu kine. Ne feti yεeŋ le bε chene məo nkawu. **13** Ne ni ne kii le ε Nyɔ yi nindi li yi yine-ε, yi feti le ne kəŋgi mferu biee bi yi Kəŋgisi, ε nεe yih yi nyε beŋ bunga bu fere biee bilu lu. **14** ε ne feti ffee fichu fi ne feti, kiiŋ ne ni ne ŋuŋini, kε le ne ni ne techini biee kε, **15** ne se ni ne wuuti, ne te keme ŋgunu kε. Bedeεni, ne se nuuŋ baoŋ be Nyɔ-o be kəmi ye findzəŋ kε le kiŋgəkε kini-i lenti ki kəmi shéj yi tii, ki betini biee. Li nshe yini-i ne

bəndi baa si muntsəŋ, **16** si ne kəmi bujəŋ li ntonj wu nyεε ntse wu mεε yε li bəniiŋ li ke lε. ε ne feti lε, ke naa nuuŋ jobe chi Jiso Krai karisi bεε, ni ntsakisi yi le mεεŋjə ki nlete ke ŋgwəti wu ləələo, ke le niŋ nime chi li yee li kε.

17 Si ne gεe shén li Nyɔ-ɔ lε, ε fintofí fi ne fe baa li yi-i. Məə fi nuuŋ le bε gii bε mεeshi bε foŋ mi si mbiiŋ mε fíee fi ntaanche, bε taa li fintofí fine-ε, ni ŋ'wuki nεε nuuŋ bujəŋ, neki li beŋ bεchu-u. **18** Bεdεεni, taashε yεεŋ bε mi te ni te wuki bujəŋ, te neki. **19** ε Taa Jiso beŋ, ke mi ŋεŋgəo le sheɔ niiŋ ntonj Timəti le be-eŋ. Gii ke wu bε wu kaari wu to lijŋ, tee mi si ne nuuŋ, shén yεŋ se dεŋ. **20** ŋkəmi yε wi wumu si wu, wu gbəŋgi kəmi te ŋgeen fε be-εŋ si ntɛ ŋkəmi ke. **21** Ntiiti ni, kifε bəniiŋ bεchu nyε baa ŋgeen nuuŋ li yi yi bee kwa, be te biche lε fíee fi Jiso Krai wəki ke. **22** Se nuuŋ le, Timəti wε wi wu ne kii le wu doonchəo wi wu nuuŋ wu, si nindi tεε wu fenjisi ntonj wu dzeen, nindi tεε wu nεε tsaaŋ si ŋwaŋ ti nindi bee tee. **23** Fieε fíee fi ŋjŋgəo le sheɔ niiŋ ntonj nuuŋ wu. Fíee fi mεεŋ mbichi nuuŋ le ŋεŋ laa biee gii bi to nindee bε mi le. **24** ŋgikəo bufii li Taa li le sheɔ niiŋ, mi kibεε mbe ŋεŋ beŋ tε. **25** ŋjŋgəo le fi dzəoŋ le ŋkaari ntuumi Epafraditus le be-eŋ. Wε nuuŋ ŋwaanεŋ wuseŋ, tεε be tuu tε nindi tε gwii li jε yi Nyɔ-ɔ. ε wi wunε wu ntonj wu ne tε toŋ le bε ni bichi le mi-i. **26** Se keməo ŋgeen weseen le ŋεŋ beŋ bεchu, shén wəsini wu si wu woɔo le ne woo baa le gendəo le. **27** ε chεεŋ, te gbeεŋ wu goŋ she nεε niiŋ le kwi. Se nuuŋ le, Nyɔ tuu yi kəo nshiiŋ bε wu. Yi se mεεŋ ki kəo ke nuuŋ bε wu kwa ke, yi kəo te bε mi le kiiŋ ni ŋkwi ntuu ntonde ŋge li wu ŋjŋgi kituŋ wuni-i ke. **28**

Bεdεenī, ntuuə ŋkɔŋgisi nεe ŋge le ntuumi wu, le nε se tuu nε ŋεŋ wu nε woo bujɔŋ, shéŋ yεεŋ mεεŋ yi ni yi wεsini ŋge kε. **29** Nε fi wu si bεniiŋ bε Taa lε bε kineetinε kichu. Bεniiŋ si wu ε be bε nuuŋ nε ni ne guundi be. **30** Ntiitɔɔ ni kifε tuu she nεe niij le kwi kii nime chi Krai si tuu nyε yi yee le ni bichi lε mi-i fe kintsi kine-ε lε.

3 Bεŋwaanεŋ, li mεrise-ε, nε nεki yεεŋ le nε baa bεniiŋ bε Taa lε. Mi ntseesɔ biee li be-εŋ, nse nuuŋ ntε mfiɔɔŋ le ŋka ntsees nto fe kε. Mfeti lε le ŋkiiche beŋ bu kiiche. **2** Nε dzeti mfi bε bεniiŋ bε feti biee bibifi baa, be lemi le bε kεmi le bε ni bε sεeti yi yi bεniiŋ. Bεniiŋ belu nuuŋ bwí. **3** ε bee bani bε bε sεe baa bee dzóo yi chεεŋ, tεεbeŋ te leki li Nyɔ-o si Fiana yee tiifi, te tsakisi yi kii Krai Jiso. Te giki yε bufii li biee bi nyāŋ yi bwi-iŋ kε. **4** Se nuuŋ le, nnuuŋ ni ŋkεmi te ŋgeen le ŋgees bufii li biee biee li te. ε wi nuuŋ lu wu beechi le nuuŋ kεme ŋgeen le gεe bufii li biee bi nyāŋ yi bwi-iŋ, kε ŋkεmɔɔ n'ye ki mwε. **5** Ntε bo jo nyaan bε sεe mi dzoo, nnuuŋ wi wu Isεlεε, li kini ki Benjamε-εŋ, nnuuŋ wi wu Hiburu, nnuuŋ mbie wu Bεhiburu. Le tuu le kimbe ki bεnchi bεsε-εŋ, ntε nnuuŋ wi wu Bεfarasii. **6** Lε kimbe ki ŋkεme ŋgeen ŋge yi fεre fεee fi Nyɔ-o lε dze yi Bεjuu li, ntε mbiindi bikaa lε kintaashε ki bεniiŋ bε kimbeenche-ε lejij. Le kimbe ki bεnchi bεsε-εŋ si nuuŋ wi ni nuuŋ tsaaŋ, ntε ŋkεmi yε findzɔŋ kε. **7** Se nuuŋ le biee bi tε shiir bi nuuŋ tε nuuŋ biee bi mbe-εŋ li mi-i, ŋingɔɔ le ε biee bi kinla-a, kii Krai. **8** ε fεeε kwaa kε, ŋinggi biee bichu bi nuuŋ te biee bi kinla-a li mi-i, kifε fεee fi ko fi yaa biee bichu nuuŋ le ŋkεe Taa wεŋ Krai Jiso bujɔŋ. Mi nleesɔ biee bini bichu kii wu. ŋingɔɔ bi nuuŋ biee bi

kinjirε-ε, le mbeŋ wεŋ se ni nuunj Krai, **9** tεε wu mεeshi tè to wi mumkpaŋ. Mmεεŋ yε ntuu nni ndzeti le Nyɔ dzo yε mi le mi we tsaanj li yi-i limfwe biki yε dze yεŋ yi nuunj yi banchi bεsεŋ kε. Yi dzo mi nuunj kife mi ŋgeεεø shεŋ li Krai li. Numu tsaanj li Nyɔ-ɔ limfwe biki nuunj shεŋ yi wi gεε li Krai. **10** Fiee fi ŋ'wεki dεenι nuunj le ŋkeε Krai bujɔŋ, ŋkeme bunga bu kemi si tè kaari wu bo li kwe-e, be le nnunj si wu li kwe yee, **11** le semuke Nyɔ buu tε mi li kwe-e. **12** Ntiiti yε ni nuunj le mi mfεø biee bini kε le mi fεsøø kituŋ kε. Mεεŋø nyiitini le nløŋ tsanj ŋkeme li biee bilu-u le mi-i bø, kife Krai Jiso dzo o mi kituŋ si wi we. **13** Bεŋwaaneŋ, ŋinjgi yε le mi ŋkemøø biee bilu le mi-i bø kituŋ kε. Se nuunj le fiee fimumkpaŋ fi mfeti nuunj le nti ndaayi le biee bi ka kituŋ, nyiitini le ŋkeme nuunj bi nuunj limfwe. **14** Nyiitini mbichi tε nuunj fe ŋgiŋgi, le ŋkeme kinsomfu ki nuunj nteenyε wu Nyɔ bee teenj mi le n'yεε liboo si mi ntaashe tεε Krai Jiso le. **15** Bee bεchu be ta li kimbeenche-ε kemi le tε ni tε beechi biee le yini dze-e. Se nuunj le, ε beŋ bamu beechi biee bimu chichi chichi, kε Nyɔ yi gii yi yiingi bieε yε tε li be-eŋ. **16** Fiee fi nɔŋa nuunj le tε ni tε kemi bujɔŋ nuunj fiee fi tε tε laanche. **17** Bεŋwaaneŋ, dzøø yεεŋ mbose li mi-i, ne ni ne bichi tε nuunj ntse wu benniŋ bamu tsiŋ be dzø mbose li bee li. **18** Ntiiti ni kife si ntè ntiiti li be-eŋ li kiŋga li kiŋga, nse ntuuø ntiiti dεenι møø be musu le lii le benniŋ baa ŋge be tsiŋ ntse wu doonchi le be baanini ntorj wu nuunj le Krai tε kwi li kintaanj li. **19** Beeye benniŋ be gii be naa be leeshe be. Yibe nyɔ nuunj fiee fi lii le téeh yibee. Be tsakisi yi nuunj li biee bi bee be kemi buya-a li bi-i. Mbееchε

wube nuuŋ li biee bi laŋkwiij li. **20** Tε nuuŋ fiseŋ bəniij
bε kwεεŋ wu liboo li. ε fe fe tεebeŋ te gbεŋgi te tεŋgi le
Kinsofu kisεŋ ki Taa Jiso Krai gii dza se bε. **21** Mfi wu wu
bε, gii fiiki yih yi tεebeŋ yi ləɔləɔ yini yi to si yi yee yi
kəmi ŋguŋu. Gii fiiki nuuŋ bε bunga bwē bu gii banchε
biee bichu nuuŋ le bi-i lεwe.

4 Bεdeεni bεŋwaanεŋ, ŋkəŋgisəɔ̄ beŋ ŋge ntuu ŋkəmi
mbeeche le ŋεŋ beŋ. ε beŋ ne feti nse ŋ'wuki bujəŋ, ne
tuu ne nuuŋ kifɔ keŋ ki bumfɔ-ŋ. Nsáŋ yεŋ, ne lemi yεŋ
mkpaaj li Taa li. **2** Nlekaa le Ewoja bee Sintichi be to
kimfime kimumkpaaj si be nuuŋ wi bee ŋwaani li Taa li. **3**
Ntiitɔ̄ te li wε wu gbεŋgi nuuŋ wi wεŋ wu kintutu-u li
nimε-ε le ɔ fi bukεŋ bani be to kimfime kimumkpaaj. ε
beniiŋ be tεe be tε gwene baa te nindi li nimε chi ntonj wu
dzeeŋ wu kii Jiso Krai mɔ̄ Keremeŋ mɔ̄ beniiŋ bεchu bε
tεe be nindi. Beniiŋ bani baa bε bε tsεe meŋkoŋ me bee
kituŋ le kinwaati ki ntse wu kimake-ε. **4** Ne neki mfi kwi
li Taa li. Si mi ntee ni, ŋgii ŋkaari nto fe le ne ni ne neki.
5 Ne doonchi kinje ki mbεεŋgii li wi kwikwi, ne kiimi le
mfi wu Taa gii naa kaari bε wε tsεkεtseke kituŋ. **6** Kiiŋ ne
ni ne buki yi kii fiee fimu kε. Ne leki yεŋ li Nyɔ-ɔ bulεke
li fiee fichu-u ne giki li Nyɔ-ɔ limfwe. Ne tuu ne leki li
Nyɔ-ɔ ne biiti biee bi ne wεki-i li yi-i, ne nyεε kiyoɔoni li
bi Yi feti-i. **7** ε ne feti le, mbεεŋgii wu Nyɔ gii ni kiichi
shéŋ be bufii bune si ne baa beniiŋ bε Krai Jiso. Mbεεŋgii
wu Nyɔ wuni yεki bufii bu wiwoŋ buchu li ŋkεε li. **8** Le
mεeshi, bεŋwaanεŋ, biee bi ne kəmi le ne ni ne beečhi
kii bi bi nuuŋ bi chεεŋ bε biee bi kəmi ŋguŋu, mɔ̄ biee
bi nuuŋ tsaŋ. Ne beečhi biee nuuŋ bi wuuti bε biee bi

beniij nuuj be ni be kɔŋgisi mɔɔ biee bi nshɔɔŋ nuuj
nɛɛ yi ta wi lu. ε biee nuuj lu bi gbɛŋgi bi dzeŋ, ε biee
nuuj te lu bi nuuj beniij ni be pieti, nɛ beeche te nuuj
kii bieɛ. **9** Nɛ feti biee nɛ biki nɛɛ te nuuj ntiife wu ntɛ
ntifi beŋ lu, mɔɔ nuuj biee bi nɛ tɛ wuki te li mi-i, ke
bi nɛ tɛ ŋɛŋ. ε ne feti ni, Nyɔ yi nuuj Nyɔ yi mbɛɛŋgii
se nuuj be beŋ. **10** Taa feɔ mi nɛki ŋge si nɛ tuu baa nɛ
doonchi ŋgeen yine li mi-i nɛɛ si nɛ tɛ nshiij nɛ doonchi.
ŋkii nɛɛ bujɔŋ le nc tuu nɛ kemi ŋgeen li mi-i, dze se
fuki. **11** Ntiiti ye ni le ntuu mfuki fiee ke. Mi nlaanchɔɔ mi
ŋkɛɛ si nuuj ni mfi-i biee bichu. **12** ŋkii si wi ti nuuj
mfi wu fuki, ŋkii si wi ti nuuj mfi wu kemi ŋge. Mi nse
nlaanchɔɔ fini mi ŋkɛɛ si nnuuj ni nnuuj kimfuke ke be
biee bichu bi nuuj, mɔɔ nji, mɔɔ mmɛɛŋ ki njii ke. **13** ŋkii
le nnuuj mfɛ biee bini ni, keti li buŋga bu Krai nyɛɛ li
mi-i. **14** Se nuuj le, si nshiij ntiiti ni, ne fe baa bujɔŋ le
nɛ fi mi li mfi wɛŋ wu ŋge wuni. **15** Benj beniij be Filipi
nɛ kii le mfi wu ntɛ ndzɛti li kweɛŋ wunɛ Masadonyaa si
ntɛ mbɛchi ntiifi ntoŋ wu dzeen wuni li be-ŋ, kintutu ki
beniij be kimbeenche-ɛ kimu tɛ mɛɛŋ ki taashɛ ke be mi
le tɛ bike tsan ke. Tɛ ba nɛɛ beŋ kwaa. **16** Tɛ nuuj nɛɛ mfi
wu ntɛ nuuj Tesalonika, nɛ tɛ tuumi kinderi li mi-i, nɛ
ka nɛ tuumi. **17** Ntiiti ye ni le mbichi le nɛ ni nɛ tumisi
biee li mi-i ke. Mbichɔɔ ŋge nuuj kinsomfu ki Nyɔ gii
naa yi nyɛ be-ŋ li fiee fi nɛ tɛ feti li mi-i. **18** Nɛ tɛ toŋ
ɛpafraditus be nyá le be nyɛ li mi-i. Mi nse ŋ'wɛ dɛɛni
mfowu fiee nsirj. Ntɛ mfi nyá yilu chichi, ŋɛŋ yi nuuj
weseen yɛki si ntɛ ŋ'weki. Nyá yini nuuj fintofí fi nɛ feti
baa li Nyɔ-o, yi se fii, yi sɛɛndi ni shuujj Nyɔ se kɔŋgisi.

19 Nyɔ yεŋ kəmi gwεε wu bunəŋa buchu bu tεebenj weki,
yi gii yi nyε beŋ fieu fihu fi nε weki, keti li Krai Jiso-o.

20 Te ni te nyεε n'yɔɔnchε nuuŋ li Nyɔ yi nuuŋ Nyɔ tuu
nuuŋ Baa wuseŋ mfi kwi ma nsij. Fi nuuŋ lε. (**aiōn g165**)

21 Yesi yeeŋ bəniŋ bechu be wuuti be Krai Jiso-o li mi-
i. Beŋwaanεŋ be nuuŋ be mi feni yeešhi baa te beŋ. **22**
Bəniŋ bechu be nuuŋ be Nyɔ-ɔ feni yeešhi baa beŋ, teege
bəniŋ be nuuŋ lε ntə wu Kaisa-a. **23** Taa Jiso Krai doonchi
beŋ shéŋ yee yi dzeen li fiana yine-ε. Fi nuuŋ lε.

Kolosi

1 ε mi Poo, ŋwanε ntonj wu Krai Jiso li kɔŋgise wu Nyɔ-ɔ.
Mio tεe Timɔti wu ŋwaanεj wusej. **2** Kiŋwaati kini giŋgi
kεs li beŋ bεŋwaanεj bεsej be Kolosi-i, bεniiŋ be nuuŋ be
Nyɔ-ɔ, be lemi mkpaaj li Krai li. Nyɔ Baa wusej doonchε
beŋ shéj yi dzeenj, yi tuu nyε beŋ mbεεŋgii. **3** Tε bεe fe te
leki li Nyɔ-ɔ kii beŋ mfi kwi, te nyεe nεe nuuŋ kiyɔəni li
Nyɔ-ɔ yi Te Taa wusej wu Jiso Krai, **4** kife te woo baa kii
shéj yinε yi ne gεe li Krai Jiso-o, be kiŋkɔŋgise ki ne kemi
li bεniiŋ bεchu be nuuŋ be Nyɔ-ɔ. **5** Tε kii le ne feti le
kife ne bichi baa limfwe nuuŋ li ffee fi Nyɔ nachε yε yi
gεe li be-eŋ liboo. Ffee fini se nuuŋ fi ne tε woo kituj
le je yi cheeŋ li, yi nuuŋ ntonj wu dzeerj. **6** Ntonj wuni
tε be li be-eŋ nεe yeeŋ si wu bεe li bεniiŋ li, li kikoo ki
nshe-ε kichu fikisi ntse wu bεniiŋ wu se tuu wu saaŋgini
wu giŋgi limfwe limfwe. Fi ffee nεe te yeeŋ si fi tε ka be
beŋ mbεeche jobε chi ne tε woo ntonj wulu ne tuu ne kεs
te cheeŋ cheeŋ le Nyɔ doonchε yε shéj yee yi dzeenj li
bεniiŋ li. **7** Ne tε woo wuni ntonj li Epafraas wu nuuŋ shéj
yiseŋ, tεe be nindi li ffee fimumkpa-aŋ. ε wi wu nime wu
Krai, wu se dzɔ o kintsi kiseŋ se nindi be shéj yee chi. **8**
Wu teeɔ bee kituj kii kiŋkɔŋgise ki Fiana yi Nyɔ fe ne
kemi li bεniiŋ li. **9** Mbεeche jobε chi te tε woo kii beŋ le,
te mεeŋ baa ki chike ke nleke li Nyɔ-ɔ li be-eŋ ke. Tε leki
li Nyɔ-ɔ te leki le Nyɔ yiiki beŋ be bufii ŋge le ne kεs ffee
fi yi wεki. Fini gii fi ka li bufii buchu-u be biee bi Fiana
yee fe ne kii. **10** Bedεeni ne se ni ne tsiiŋ ntse nuuŋ wu
kɔchε fe Taa li, nuuŋ wu wu gbεŋgi Kɔŋgisi. ε ne tsiiŋ
le ne se ni ne nindi nime chi dzeenj le dzé le dzé, ne ni

nε kuu nε giingga limfwe limfwe li ffee fi nε kii kii Nyɔ-
ɔ. **11** Te leki li Nyɔ-ɔ te le Nyɔ yi bunja bu nɔŋa buchu
nuunj bwee nyε benj bunja buchu le nε se ni nε tεεmi
mfi kwi, nε kendi shéŋ ne giingga limfwe li ffee li fichu, bε
kineetinε, **12** nε nyεs kiyɔɔni li Baa wuse-εŋ. ε yi yi gii yi
fe tεεbenj te kɔchε le ke te naa te kεme ffee fi yi nachε yi
gεε li beniijj bε nuunj bee li fe bumfɔŋ bu kij'wofu-u. **13**
Yi buu yε bee li tsanj yi bunja bu kijibε-ε, yi gεε bee lε
bumfɔŋ bu ɻwani wu nuunj shén yee. **14** ɻwani wuni ε
wu wu yi ka li wu-u yi se sondε tεεbenj li tsanj yi ŋge yi
nuunj mfekise wu bibifi bi tεεbe-εŋ. **15** ɻwani wuni kεmi
mbose yi Nyɔ yi tεεbenj ŋingi yε ke. ε wu wu nuunj mbiε
wu ŋkosi li biee bichu bi bε tε tɔ-ɔŋ. **16** Nyɔ tε tɔŋ biee
bichu kεti li tsanj yee li, biee bi liboo bε bi laaŋkwiinj, bi bε
ŋingi, bε bi bε ŋingi yε ke, mɔɔ nuunj bεnchindaa bε la,
bε deŋgi li mbaandze-e, mɔɔ nuunj bε kεmi bunja, mɔɔ
nuunj bεnɔŋa bεnɔŋa, mɔɔ nuunj bε sekí. Biee bini bichu
nuunj ε Nyɔ yi tε tɔŋ kεti li tsanj yee li, bi nuunj li Wu-u.
17 Tε nuunj lu kituj biee bichu se nuunj. ε wu wu kεmi
biee bichu bi se taashε bi nuunj si bi nuunj. **18** Nuunj kikoo
ki kintaashε ki beniijj bε kimbeenche-ε ki nuunj yi yee.
ε wu wu tε bεchi kintaashε kini. ε wu wi wu ŋkosi wu
tε bo li kwe-e mεεŋ yε tuu kwi kε, le li ffee fichu-u ni
nuunj ŋkosi. **19** Biee bini nuunj le kife Nyɔ tε weki le ffee
fichu fi yi nuunj, ni fi nuunj li ɻwani-i. **20** Nyɔ se fe kεti li
ɻwani-i le biee bichu, mɔɔ nuunj bi laaŋkwiinj mɔɔ nuunj
bi liboo bi kaari bi to bε yih yi Nyɔ. Yi tε fe nuunj kimaanj
bε ŋgɔŋ me ɻwani-i le bε bε mbεεŋgii mfi wu tε kwi li
kintaajj li. **21** Li be-εŋ, nε tε shiij nε nuunj ε nε gate bε

Nyɔ, ne kəmi bəmbeeche bε bifi kii yi, si ne tè feti biee
bibifi le. **22** Se nuuŋ le, dεen Niyo kaari yε yi taashε bε
ben li yi yi ɻwani-i wu tè to wiwoŋ. Tè fe fini keti li kwe
yee, le ne se ni ne nuuŋ yi limfwe ne wuuti ne kəmi yε
findzəŋ ke ɻgunu ke. **23** Ne gii ne ni ne nuuŋ le ε ne ba ne
giŋgi limfwe bε shéŋ yine gεε li wuu, ε ne lii gεεŋ yine ne
lemei mkpaan ffee seesi yε ben li ffee fi ne bichi limfwe li
fi-i fi ne tè woo li ntoŋ wu dzeen li ke. Ntoŋ wu dzeen
wuni nuuŋ wu bε feenji baa kituŋ li wi kwikwi li nshc
yini-i. ε nton wuni wu mi wu Pɔo nnuuŋ wi wu nime
li wu-u. **24** Nekəo dεen li bεŋge ben bε ɻingi kii be-eŋ.
Ndzetəo bεŋge bani li kikoo ke-eŋ le le n'yiiki bεŋge bε
Krai tè ɻen kii kintaashε ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε ki
nuuŋ yi yee. **25** Nyɔ gεε yε mi le ni nindi li kintaashε ki
bəniiŋ bε kimbeenche-ε, ni mfenjisi je ye li be-eŋ si yi
nuuŋ chichi. **26** Je yini nuuŋ yi tè shiiŋ yi nuuŋ ε bε tè
nyike li kiŋgəke ki bəniiŋ le kichu li biya bi lindεeri, dεen
yani Nyɔ doonche yε li bəniiŋ bε nuuŋ bee li. (**aiōn g165**) **27**
Nyɔ tè tsaa le yi fe bəniiŋ bee bani kεε le bəniiŋ bε nuuŋ
yε Bεjuu ke gii naa be kəmε bunəŋa ɻge bu ntoŋ wu bε tè
shiiŋ bε nyiki wuni-i. Ntoŋ wuni nuuŋ le Krai we li yi
yine-ε. Bedεen ne se bichi baa limfwe le ne kəmε bunəŋa.
28 ε Krai wulu wuni wu tè fenjisi kii wu li bəniiŋ bechu-u.
Tè tiifi be bε bufii buchu bu Nyɔ nyε li bee li, tε tuu tε
nyεε be ntifi le tε se fe be ni be nuuŋ ε be ta be kəchε le
Nyɔ lii si bəniiŋ bε Krai le kəmi le be ni be nuuŋ. **29** ε neε
fi fi ntεendi muŋaja, nindi bε buŋga buchu bu Krai nindi
li yi yε-εŋ.

2 Nse n'wəkəo le mfc beŋ be Kolosi kεε si n̄gwəninič
ŋge kii beŋ, mɔɔ kii bəniiŋ be Lawdesia be bəniiŋ be
kimbeenche-ε bechu be mεen baa saa ki n̄eŋ ke mi l e lii
kε. **2** Mfetəo ni le shéŋ yine be yibe ni yi yuusi, nε taashε
nε ni ne nuuŋ li kijkɔŋgise-ε, le nε ni ne gbeŋgi ne kii
biee bichu bujɔŋ si wi kəmi le kεε, le se nε tuu nε kεε te
munyiikəo mu Nyɔ-ɔ mu nuuŋ krai. **3** Nyɔ nyike ye fikoo
fi bufii buchu-u be biee bi bəniiŋ kəmi le be ni be kii, kii
yi nuuŋ li Krai. **4** Ntiitəo fini le kiiŋ wi wumu ni tuu dza
be be n'yɔru wu yiki lewa lewa le ni yεŋgi beŋ lu kε. **5** Nε
ni ne kii le mɔɔ si nnuuŋ ye le be-εŋ lənti ke ni, miɔ nεε
teebenj li fiana-a. Nnɛkəo si n̄iŋgi ne feti biee le dze yi
tsaan li, mɔɔ si ne giki shéŋ li Krai li yi tεemi n̄ge. **6** Si
nε fi baa Krai Jiso le nuuŋ Taa lε, nε ni ne tsiiŋ li wuu
nεε lε. **7** Lii yεεŋ gεεŋ ne ni ne kuu li yi yee li, nε lemi
mkpaanj li kimbeenche kine-ε nεε si be te tifi beŋ, nε nyεε
kiyɔoni li Nyɔ-ɔ weseenj. **8** Nε n̄iŋgi yεεŋ le kiiŋ wi ni dzəo
bufii bu kilere bu laŋkwiiŋ bu kinsεe le liiŋ beŋ lu ne to
bəmfə kε. Bufii buni nuuŋ bu biki nuuŋ ntse wu kwεεŋ
wu wiwoŋ mɔɔ be bu fiana yi səki nshe yini. Bu biki ye
nuuŋ bu krai wəki kε. **9** Nε ni ne kii le si Krai tε to wiwoŋ,
fiee fi Nyɔ nuuŋ fichu fiee li wuu. **10** Nε kəmε baa biee
bichu si ne taashε be Krai lε. ε wu kikoo ki biee bichu-u bi
kəmi bunga mɔɔ bi səki. **11** Si ne tε taashε be wu lε, tε sεe
beŋ dzəo. Nsewu dzəo wuni nuuŋ ye si wu be sεeti be tsanj
mfi wu be sεeti kintərə li wi-i bwiŋ kε. Wuni nuuŋ wu
Krai fε le sεe nyaŋ yine yi bwiŋ yi bibifi. **12** Mfi wu be tε
lii beŋ lidzəo be tε taashε beŋ be Krai be diye. Nyɔ kaari
yi buu tε beŋ kii shéŋ yi ne tε gεε li yi-i le nuuŋ buu tε

ben li kwe-e be bunga bu tè buu Krai lu li kwe-e. **13** Ne tè shiiŋ ne nuuŋ ε ne kwi li fiana-a kii banchi be Nyɔ-ɔ be ne tè bondε, be mεεŋ saa ki sεε ke ben dzɔ̄o le be buu ben li biee bi nyar wεki-i ke. Dεεni yani, Nyɔ kɔ̄o ye yi fe ne kaari ne to lu, yi taashε ben be Krai. Yi kɔ̄o ye yi leeshe bibifi bisεŋ bichu. **14** Yi leeshe ye biee bi tè keeti bee lε Kinwaati ki banchi-i bi be tè tsεki kii bee. Yi dzɔ̄ ye biee bini bichu yi ta li kintaan li. **15** Krai se bonyɔ̄o bunga bu biee bi sεki bini-i bichu, wu buu bi lε waan, wu nyε bi buya, yi se ta bi li kintaan li. **16** Bedεεni, kiiŋ ne ni tuu ne ben le wi ni sεki ben kii biee bi ne jii be bi ne wundi ke, ke le ne fe ke tsəəŋ ke, mɔ̄o nuuŋ tsənə chi kwii wu fwε-εŋ, mɔ̄o le ne shiiŋ ye fe bu beshiinshi ke. **17** Be feti biee bini bi nuuŋ nεε si kinjiinjii ki ffee fi tè nuuŋ le fi gii fi be, ffee filu kibee nuuŋ Krai. **18** Kiiŋ ne ni ben le benniŋ bamu ni be sεki ben be tiiti le ne tan baa dze ke. Benniŋ bani nuuŋ be kwengi le ne ni ne shikisi yi yine fεkwiŋ si be shikisi, nuuŋ ye le dze yi shaaj li ke, be tiiti le ne ni ne nyεε ŋguŋu li banchindaa be Nyɔ-ɔ si be ti guundi lε. Be tiiti le be kii biee kife be ŋingi biee lε bifee li. Be tsakisi yi li biee bi buti li be fa-a, kinyi kilu se nuuŋ ye lu ke. **19** Beeyε benniŋ gate baa be Kikoo ki nuuŋ Krai. Krai nuuŋ wu nyεε bunga li yi yee li yi se kuu si Nyɔ nachε le yi ni yi kuu. Te taashε baa nεε si yi yi wi ti taashi li bin'yoŋ li be li ŋgii li bi se nindi bujɔ̄ŋ. **20** Si ne kwi baa kituŋ ben be Krai kimbe ki fiana yi sεki nshe yini, ε kii la fi ne tuu tsiŋ si benniŋ be li nshe yini-i? Ne tuu ne beenchi le ne ni ne biki bani banchi kii la? **21** Be dzεti be chini le, “Kiiŋ wi ni kεmε li fini ffee li ke. Kiiŋ wi ni mɔ̄ŋ fini ffee lewa ke.

Kiiŋ wi ni koŋ li fini kε.” **22** Biee bini bichu se nuuŋ bi bəniiŋ feti bi kəti bukaru kifε be biki bənchi bε bəniiŋ gεε be biki nuuŋ si bufii bubeē doonchi. **23** Beniiŋ dzəti be ŋingi le bufii nuuŋ li bənchi bani-i, si be kendi bəniiŋ be doonchi dze le bəniiŋ ni be guundi le, se nuuŋ ye le dze yi tsaŋ li kε, si be shikisi yi yibe məo ŋwewu bε yi. Se nuuŋ le, biee bini nuuŋ bi te məo fi wi li biee bi bifi bi nyan yi bwiŋ kəŋgisi kε.

3 Si Nyə kəo ye yi buu beŋ bε Krai li kwe-e, gεε yeeŋ shéŋ yinε li biee bi liboo li fe Krai nuuŋ ε Nyə shiiki wu lε kibənε ki yi-i ki kigɔŋjε-ε. **2** Ne gεε bufii bune li biee bi liboo li. Kiiŋ ne ni gεε li bi laaŋkwiiŋ li kε, **3** kifε ne kwi baa kituŋ, ntse wunε se wε dεenι ε Nyə nyike bε Krai li yi yi Nyə-ə. **4** Mfi wu Krai wu nuuŋ ntse wunε gii busε, ne gii ne busε te bε wu li bunəŋa bwee li linti. **5** Fi fiεε le, ne leeshe biee si bini li yi yinε bi nuuŋ bi laaŋkwiiŋ. Bi nuuŋ si biee bi nyε-εŋ, məo yi yinε yi nyijini, məo kəŋgise mferu biee bibifi, məo mbuushe lii li biee li. Wi wu buushi lii li biee li nuuŋ ε biee bini to si nyə yimi fe wuu. **6** ε kii ŋwaani bini biee bi Nyə gii yi doonchε sheŋ ye yi fuuti li bəniiŋ bε feti bi-i. **7** Tè nuuŋ ŋkosi ne tè feti ŋwaani bini biee mfi wu ne tè mεεŋ ne tsiiŋ ŋwaani wεε ntse. **8** Dεenι, ne kəmi le ne chine li bi bichu-u. Ne chine li shéŋ yi tonyi bε shéŋ yi tsoo məo li shéŋ yi bifi. Kiiŋ wi ni bifisi bukoŋ bu wi-i kε. Kiiŋ n'yɔru wu bifi ni buti le wi-i wa kε. **9** Kiiŋ wi ni yεŋgi bε ŋwaani kε. Ne ni ne kii le ne kəo baa ne buu bwiŋ ye fichi bε kinge kilu, **10** ne lii nuuŋ kifεŋ. Yini yεε Nyə nachi mfi kwi yi fikisi yi tuu si yi, yi nuuŋ Kintəmu, le ne se gbeεŋ ne kεε yi. **11** Feni

wi wumu ti nuuj ye chichi li wumu ke. Wi wumu nuuj ye lu le nuuj wi Juu wumu nuuj wi Grik ke. Wi wumu nuuj ye lu le be seet baa wu dzoo wumu ba kintorø ke. Wi wumu nuuj ye lu le nuuj wi wu tøø ke. Wumu nuuj ye lu te le nuuj nyar yi tøø ke. Nee le wi wumu nuuj ye te lu le nuuj mfwā wumu nuuj ye mfwā ke. Krai nuuj fieu fichu li bee li, tuu nuuj li bee bechu. **12** Si Nyø køø ye yi tsaa bej, ne se wuuti baa, se køngisi bej, ne keeti nshiij, ne feti biee bi dzeenj, ne shikisi yi, ne nuuj wεε, ne kendi shéj. **13** Ne ni ne dzeti wi bee wi si mwε nuuj. ε wi feti mao nuuj la fi tønyi wi le, mwε feeki wu. Si Taa feeki bibifi bine, ne kemi le ne ni ne fekisi bibifi bi beniij bamu-u te. **14** Ne feti biee bini bichu, ne giki kiŋkøngise limfwe. Kiŋkøngise nuuj fieu fi taashi biee bichu bi se gbengi bi nuuj li fieu fimumkpa-aŋ. **15** Ne gεε mbεεŋgi wu buti fe Krai li ni nuuj li shéj yine-ε wu doonchi bej dze. Mbεεŋgi wuni nuuj wu Nyø teenyi bej le ne kemε si ne nuuj yih yi mumkpaŋ. Ne nyεε kiyoɔni li Nyø-ø. **16** Gεε yεεŋ jε yi Krai yi ni yi nuuj li shéj yine-ε bujøŋ, ne tuu ne tifi yi yine be bufii buchu. Ne yuuti ne nyεε kiyoɔni li Nyø-ø li shéj yine-ε be juuj yi buti le Kijwaati ki N'yøɔnchε-ε mao juuj yimi yi n'yøɔnchε, mao yi Fiana yee nyεε li beniij li. **17** Mfi wu ne feti fieu fichu fi ne feti, mao nuuj fi tefε mao nuuj fi fere, ne feti li bukoɔŋ bu Taa Jiso-o, ne nyεε kiyoɔni li Nyø-ø Baa we keti li wuu. **18** Buκεεŋ, ne nyεε yεεŋ yi yine li bunij bene-ε. ε fieu fi kočhe le beniij be Taa le ni be feti. **19** Bunij, ne køngisi buκεεŋ bene. Kiij ne ni yasini be be ke. **20** Boɔŋ, ne wuki li bena bene be bechaa bene li fieu fichu-u. ε ne feti le, fi

ni fi dzeenj fe Taa li. **21** Bete baoŋ, kiiŋ ne ni ne feti biee bi shéŋ tonyi baoŋ bene bu tonye ke. ε ne feti le, shéŋ kwi be. **22** Bemfa ne wuki li bete bikoo binε-ε bi laajkwiiŋ li ffee fichu-u. Kiiŋ ne ni ne nindi li bee nee mfi wu lii yibe nuuŋ li yih yine le ne fe le yi ni yi dzeenj be beŋ ke. Ne nindi be shéŋ yi mumkpaŋ, ne chendi yeeŋ nuuŋ Taa. **23** ε wi nindi ffee fichu fi nindi, nindi be shéŋ yee chi le nindooŋ nuuŋ li Taa li nuuŋ ye li wi-i ke. **24** Ne ni ne kii le wi gii keme ffee fi be nachε be gee fi nuuŋ kinsomfu kee nuuŋ li Taa li. ε Taa Krai wu ne nindi li wuu. **25** Se nuuŋ le, beniŋ be feti bubieε Nyɔ gii yi soon be li bubieε bu be feti-i. Nyɔ ti doonchi yee chichi chichi li beniŋ li ke.

4 Beŋ bete bikoo be kemi bemfa, ne feti biee li bee le dze yi tsaaŋ li be yi dzeenj, ne kiimi yeeŋ le ne kemi baa te Te Kikoo liboo. **2** Beŋ bechu ne leki li Nyɔ-o ne giŋgi limfwe ne fiœŋ kε. ε ne leki li Nyɔ-o ne giki bufii ne nyee kiyœoni li yi-i. **3** Ne leki Nyɔ li bee li te le Nyɔ gwiye kigoo li je yee le te ni te fenjisi je yini yi nuuŋ munyiikoo kii Krai. Fieε ffee fi mnauŋ li ncha-a kii fi. **4** Ne leki li Nyɔ-o le ni mgbeŋgi mfenjisi yi wuuti bujɔŋ si nkemi le ni mfenjisi. **5** ε ne feti biee be beniŋ be nuuŋ ye be kimbeenche-ε ke, ne feti be bufii. Mɔo nuuŋ mfi wu la wu ne keme le ne fe ffee, ne gwene le ne fe ffee fi shaaj li mfi wulu-u. **6** Tefε chinε ni chi nuuŋ mfi kwi nuuŋ chi mbεεŋgi, chi yiki si ntɔŋ, ne se ni ne kii ntusu ffee li wi kwikwi le dze yi tsaaŋ li. **7** Tichiku gii tee beŋ ffee fichu kii mi. Nuuŋ ŋwaani wuseŋ, nuuŋ te shéŋ yi tseben. Tee be nindi li Taa li ffee fi mumkpa-ŋ se nuuŋ wi wu nime wu nindi be shéŋ yee chi. **8** Ntundooŋ wu le be-ŋ be mbeechε wu

nuuŋ le bε fe ne kee si te nuuŋ, tuu kaangi shén yinε.

9 Ntundɔɔ bee Onesimu wu nuuŋ wi wunε wumu, tuu nuuŋ te ŋwaani wuseŋ wu nuuŋ shén yi tεebεŋ nindi li ffee fi Krai li mkpaaj. Be gii be tee beŋ ffee fichu fi keti feni. **10** Aristaku wu tεε wu baa li yih yi ncha-a feni yesɔɔ beŋ. Mak wu ŋwaante Banaba yesɔɔ beŋ tε. ε wu wu ne woo baa ntɔŋ kii wu. ε wu bε, ne fi wu. **11** Jiso wu bε teenyi le Justu yesɔɔ beŋ tε. ε nee benniŋ be bεtεetu bani kwaa bε te nuuŋ Bεjuu bε tεε be nindi li ffee fimumkpaaj li bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ. Be fi-i mi ŋge, be feti te shén yεŋ fufini. **12** Epafraſ wu nuuŋ te wi wunε wumu, wu nindi li Krai Jiso yesɔɔ beŋ tε. Mfi wu lεki li Nyɔ-ɔ mfi kwi kiimi beŋ nee ŋge, lεki le Nyɔ fe ne ni ne lemi ne tεemí si benniŋ be ta kituŋ, be gbεŋgi be kii ffee fichu fi Nyɔ wεki. **13** Mi ŋkɔɔ ɔ mi ŋεŋ be lii yεŋ le nindɔɔ li be-εŋ ŋge mɔɔ li benniŋ be Lawdesia bε Irapoli. **14** Luk wu wɔnchi benniŋ wu nuuŋ nsan yiseŋ yi shén be Dεma yεeshi baa tε beŋ. **15** Nyε yεεŋ n'yεeshε wεŋ li bεŋwaaneŋ bεseŋ be kimbeenche-ε be Lawdesia, mɔɔ li Nimfa be li kintaashε ki benniŋ be kimbeenche-ε be taashi fe wuu kuuŋ. **16** ε ne teen kiŋwaati kini, ne ntuumi li kintaashε ki benniŋ be kimbeenche-ε ki Lawdesia be teen tε, ne ŋεŋ te le be tuumi baa kiŋwaati ki nuuŋ be be ne teen. **17** Ne tee li Akipu-u le ŋεŋ le wu mεeshɔɔ nime chi Taa nyε li tsan yee li. **18** N'yεeshε wuni ε mi Pɔɔ wu ntseε be kwan wεŋ. Ne kiimi yεεŋ le miɔ li ncha-a. Nyɔ doonche yε shén yee yi dzeεŋ li benniŋ li.

1 Tεsalonika

1 ε mi Pɔɔ, miɔ tεε Silas mɔɔ Timɔti. Ntsekɔɔ kiŋwaati kini li kintaashε ki bəniiŋ be kimbeenche-e ki li kitɔŋ ki Tεsalonika-a ki taashε ki nuuŋ be Nyɔ Baa wuseŋ mɔɔ Taa Jiso Krai. Nyɔ doonche beŋ shéŋ yi dzeenj, yi tuu nyε beŋ mbεεŋgi. **2** Te shiiŋ te nyεe kiyɔoni li Nyɔ-o mfi kwi kii beŋ bechu, te teenyi beŋ bechu mfi kwi li nleke li Nyɔ-o wuseŋ. **3** Mfi wu te nuuŋ limfwe li Nyɔ Baa wuseŋ, te kiimi kiŋge kine ki buti li shéŋ yi ne gεe li Krai li be nime chine chi buti li kiŋkɔŋgise kine-e mɔɔ shéŋ yi ne kendi yi buti li mbiche wu ne bichi limfwe li Taa wu tεεbeŋ wu Jiso Krai. **4** Beŋwaanεŋ besεŋ be Nyɔ kɔŋgisi, te kii baa le Nyɔ tsaa ye beŋ. **5** Te kii baa le kife ntoŋ wu dzeenj wu te tε be be wu le be-eŋ tε nuuŋ ye be n'yeru kwaa ke. Wu tε be te be buŋga bu dzeti li tsaj yi Fiana yi Waanj li, te se gbeŋgi baa te kii le ntoŋ wulu nuuŋ cheŋ. Ne kii baa ŋwaani bəniiŋ be te tε nuuŋ mfi wu te tε tsiiŋ le be-eŋ lenti kii beŋ. **6** Ne tε biki dzé yisεŋ mɔɔ yi Taa kife ne tε fii ntoŋ wulu be kineetinε ki dzeti li tsaj yi Fiana yi Waanj li mɔɔ nuuŋ si ne tε nuuŋ li ŋge wu nyɔŋa-a le. **7** Bedεeni ne se to bəniiŋ be kimbeenche-e be bəniiŋ bechu be le kimbe ki Masadonyaa mɔɔ ki Akeya nuuŋ be ni be biki dzé yibe. **8** Ntiiti fini kife ε je yi Taa kwaa yi bo li be-eŋ yi dεnde kimbe ki Masadonya be ki Akeya ke. Ntoŋ wu kii shéŋ yinε yi ne gεe li Nyɔ-o dεndəo te li bintsii bichu-u. Fi se fieε le, te kəmi ye le te tuu te ni te tiiti ffee fi fimu ke. **9** Ne ni ne kii le bəniiŋ belu kibee tiiti baa kii si ne tε fii bee le be-eŋ lenti, mɔɔ si ne tε chine munyɔkine ne to be Nyɔ le ne ni ne nindi li Nyɔ yi cheŋ yi kəmi ntsε-e. **10** Be tiiti

te si ne tengi Ijwani wu gii naa dza liboo be. Ijwani wuni nuuŋ ε wu wu te buu li kwe-e, ε Jiso wu busi tεεberŋ li tsanŋ yi shenŋ yi Nyɔ yi fuuti yi gii naa doonche li beniiŋ li.

2 Beŋwaanεŋ bεseŋ, beŋ kibεε ne kii baa le ŋka wu te tε la le be-eŋ ti mεeŋ ki la ke li yee li ke. **2** Mɔɔ nuuŋ si ne kii si beniiŋ tε nyε ŋge li bee li be ŋwεε be bee li kitοŋ ki Filipi-i, te tε kaŋ nεe shénŋ li bunŋa bu Nyɔ yiseŋ le te tifi ntoŋ wu dzeeŋ wu kii Nyɔ li be-eŋ mɔɔ nuuŋ si beniiŋ gii be baŋgi bee ŋge le. **3** Ntoŋ wu te tε fenjisi te leki beŋ lu tε nuuŋ yε wu bifi ke te tε fenjisi yε be mbeeche wu bifi ke, ke le te tε weki le te yeeŋ be beŋ ke. **4** Se nuuŋ le, si Nyɔ tε ŋεŋ le te kɔchε baa beniiŋ be yi nuuŋ yi nyε ntoŋ wu dzeeŋ wuni li tsanŋ yi bee le, te se fenjisi baa, te fenjisi yε nuuŋ le te yooki beniiŋ ke. Te fenjisi baa nuuŋ le te yooki Nyɔ yi tεeti shénŋ yiseŋ. **5** Si ne kii, fi nuuŋ le te ti mεeŋ saa ke le te be be jé yi n'yeŋu, ke le te tεeki ffee fe lii le te se ji ffee li tsanŋ yine-ε ke. Fini nuuŋ ffee fi Nyɔ lemi bee lejiŋ fi-i bee. **6** Te tε geendi yε le te kεmε mpiaru li wi-i, ke wu buti li be-eŋ, ke li beniiŋ bamu ke. Mɔɔ nuuŋ si te nuuŋ kintsii kisεŋ si bɔɔŋ be nto-onj be Krai le le te ni te biiti biee le ne ni ne feti li bee li. **7** Te tε nuuŋ fisεŋ nyεekii le beŋ lenti si ni bɔɔŋ ti bichi le bɔɔŋ bee li. **8** Le fi nuuŋ le, te se dzo beŋ libwiŋ bujοŋ be kinkɔŋgise, te tε mεeŋ ki nyε ke beŋ nuuŋ ntoŋ wu dzeeŋ wu Nyɔ kwaa ke, te tε nyε te yi yiseŋ li be-eŋ le kife ne te to nuuŋ shénŋ yiseŋ ŋge. **9** Beŋwaanεŋ bεseŋ, mɔɔ ne kiimi baa te nime chisεŋ be kiyubε kisεŋ. Te tε nindi butuu mɔɔ fenshaŋ le kiiŋ te ni gεe bente li wi wumu li be-eŋ, te tε fenjisi ntor wu dzeeŋ wu wu Nyɔ li be-eŋ. **10** Berŋ kibεε

m  o   nuu   Ny   nuu   ne lej   lej   le nsa wuse  -   le ntse wuse   le bej   b  niij   be kimbeenche  -   t   nuu   wu wuuti wu nuu   te tsaaj   wu t  le kemi ye findz  j   fimu ke. **11** Ne kii baa te te t   feti be bej   si te b  o  j   ti shiij   feti be b  o  j   bee le. **12** Te t   kangisi sh  j   yine, te yokisi bej  , te teendi le ne ni ne tsiij   ntse wu Ny   weki. **E** Ny   yi teenyi bej   le ne le li bumf  j   bu yi-i be bun  n  ja bwee. **13** Te shiij   te ny  e   kiy  o  ni li Ny  -   o   kii fini le mfi wu te t   be be je yi Ny   li be-ej  , ne te fi je yilu si yi gb  engi yi nuu   le e je yi Ny   yi nuu   ye si je yi wi ke. **E** yi yi se nindi li yi yine, bej   be nuu   b  niij   be kimbeenche  -  . **14** Ne kii baa bej  waan  j   bes  ej   le fiee fi t   keti be bintaashe bi b  niij   be kimbeenche  -   bi Ny  -   o   bi t   biki Krai Jiso le kimbe ki Judiya fi t   ka te be bej  . Ne se tuu ne   ej   te bej  ge li tsan yi b  niij   bene be kw  e  j   le nee si be t     ej   te li tsan yi b  niij   be bee be nuu   Bejuu. **15** Bejuu bani nuu   b  niij   be t   wo Taa Jiso. **E** nee be be t   woyi bentomf  j   be Ny  -   o  . **E** be be t   kooj   be bee le be. Be feti le Ny   te woo buj  j   be be ke. Be baanini te b  niij   bechu bu baanine, **16** si be t   bangi dze li bee li le te tee ke li b  niij   be nuu   ye Bejuu ke le be bo lu ke le. Be feti le mfikwi bibifi bi bee se y  ndi bi y  ki. Shej   yi Ny   yi fuuti se be ye kituj   li bee de  eni. **17** Bej  waan  j   bes  ej  , si t   tuu t   gate, te gwen   baa   ge te kemi geen   le bee nuu   te   ej   bej   be lii m  o   nuu   si fi me  ej   f  ee ki   o  ne ke si t   tuu t   gate le ke. Te gate baa nuu   be lii kwa  . Te me  ej   ki gate ke be sh  ej   ke. **18** Te weki baa le te kaari te be le be-ej  . Mi wu P  o   kib  e   mi   gw  n  o   li kin  ga-a li kin  ga-a, se nuu   le, Sataj   se ban  go   nee bee. **19** Te kemi baa   geen   le kife f  ee fi te nuu   te ni

te bichi limfwe li fi-i, dεεŋ mao bujɔŋ busεŋ, be kifø kisen
ki te gii te ni te tsakisi yi lu limfwe li Taa wuseŋ wu Jiso
mfi wuu tuu wu kaari wu be tuu nuuŋ la? ε nee beŋ ni?
20 ε beŋ be nuuŋ bunøŋa busεŋ be kinεetine kisen.

3 Bεdεenι te tè ηεj le fi yaa fιeε numu bε bej nsij lε, te cho ntaj le te shε lejij Atej bee bε mbiij, **2** te se toj Timoti wu ηwaani wusej wu tεe be nindi li Nyɔ-ɔ li mfenjise ntoj wu dzeεj wu kii Krai. Te tè toj wu le be leeki bej li kimbeenchε kisε-εj bujοj, tuu tifi bej, **3** le kiij bεŋge ηwaani bani ni bε be seεε wi wumu li be-εj kε. Bej kibεε ne kii baa bujοj le bεŋge baa nuuj fιeε fιeεj. **4** Ne kii baa le mfi wu te tè nuuj be bej, te tè kɔɔ te tee bej mfi mεεj le te gii te ni te ηirgi bεŋge. **5** ε fi fi tè fe se ηεj le fi yaa fιeε, nse ntoj Timoti le ηkεε si kimbeenchε kine nuuj, kife ntε nchendi le semuke wi wu ti mɔnchi bεniij we mɔnchɔɔ bej kituj wu fe nime chichu chi te niij li be-εj chi to chi yee. **6** Se nuuj le, dεenι yaa ε Timoti be kituj le be-εj wu kaari wu to lijij le bee li, wu tee ntoj wu dzeεj wu kii shεj yi ne gεe li Krai li be si ne doonchi baa kinkongise li bεniij li. Wu teeɔ te si ne kiimi baa bee bujοj ne tuu ne kongisi le ne ηεj bee nεe si te kεmi te kongise le te ηεj bej lε. **7** Kii fini, bεŋwaanεj besεj, li ntɔnye be bεŋge be te kεmi, shεj dendj yεe bee kii bej ηge kii shεj yi ne gεe li Krai li. **8** Te yinde baa dεenι kife ne lemi baa ne tεemi be Taa. **9** Bεdεenι, te nyεe baa kiyɔoni li Nyɔ-ɔ ηge kii bej. Te nyεe baa kiyɔoni li Nyɔ-ɔ kii bujοj bu te wuki limfwe li yi-i kii bej. **10** Te leki baa li Nyɔ-ɔ mkpaan butuu be fenshaan laa lii yisen nuuj yi tuu yi bike be yine

te se nyε beŋ fiee fi mεεŋ fi fuki li kimbeenchε kine-ε le.

11 Te leki baa li Nyɔ-o yi nuuŋ Nyɔ mɔɔ Baa wuseŋ kibεε
be Taa wu tεebenj wu Jiso le gwiye dze te be le be-eŋ. **12**
Te leki baa li Nyɔ-o le Taa fe le kiŋkɔŋgise kine ko ki gεεŋ
limfwe ne ni ne kɔŋgisi yí yine be bεniij bεchu nee si te
kɔŋgisi beŋ le. **13** Te leki baa li Nyɔ-o le, le yi fe shéŋ yine
ni yi tεemi, le ke ne ni ne nuuŋ findzɔŋ nsinj, ne wuuti li
Nyɔ Baa wuseŋ limfwe mfi wu Taa wu tεebenj wu Jiso gii
ni bεε be bεniij bεchu be nuuŋ bee.

4 Li merise-ε, beŋwaanεŋ bεseŋ te leki baa beŋ te sungi
bo si bεniij be taashε li Taa Jiso-o, le si ne tε laanche li bee
li si ne kεmi le ne ni ne tsiiŋ si Nyɔ kɔŋgisi le, ε nee le si ne
tsiiŋ baa deenī le, ne feti yεeŋ nee le ne giŋgi bu limfwe-
e. **2** Ne kii baa ntifi yi te tε nyε li be-eŋ li buŋga bu Taa
Jiso-o. **3** Fiee fi Nyɔ kɔŋgisi nuuŋ le ne ni ne nuuŋ waaj.
Kiiŋ ne ni ne leti bukwεε ke. **4** Wi mumkpaŋ mumkpaŋ li
be-eŋ kεmi le ni kii ŋkεme yi yee le dze yi wuuti-i tuu
kεmi ŋguju. **5** Kiiŋ yi yi wi ni yi yuusi, yi mwaki, si yi wi
wu kitonj wu ti kii ye mɔɔ Nyɔ ke. **6** Kiiŋ wi ni fe bubiεε
ke, ke le fiibe be ŋwaani li nsa wuni-i ke. Te tε tee li be-eŋ
tε chiinse mεεŋ lindeeri le Taa gii lɔŋ ŋge li bεniij be feti
biee bini bichu. **7** Ne ni ne kii le Nyɔ tε mεεŋ ki teeŋ ke
bee le te ni te tsiiŋ ntse wu nuuŋ wu nyεŋ ke. Te teeŋ bee
le te ni te tsiiŋ nuuŋ ntse wu wuuti. **8** Fi se nuuŋ le, mɔɔ
nuuŋ noo wu faaŋ ŋ'wowu ntifi yini le, ke mεεŋo ki faaŋ
ke ŋ'wowu nuuŋ li wi wo-oŋ ke. Wu faaŋo ŋ'wowu nuuŋ
li Nyɔ-o yi nyεε Fiana yee yi Waarj li be-eŋ. **9** Fiee fi kii
kiŋkɔŋgise ki ne kεmi le ne kεme li beŋwaana bεne-ε be
kimbeenchε-ε te kεmi ye le te tuu te tseŋ kii fi li be-eŋ ke.

Fini nuunj ffee fi Nyɔ tè saa yi tifi beŋ kibee, si nuunj ne ni ne kɔŋgisi yi yine. **10** Be chεεŋ, ne kɔŋgisi baa kituŋ beŋwaana bene bechu be kimbe ki Masadonya. Se nuunj le beŋwaanenj besenj, te se tuu baa nee tè nyee beŋ ntifi le ne ni ne feti le ne giingi limfwe limfwe. **11** Ngeneŋ yine yi nyɔŋa ni yi nuunj le ne ni ne tsiiŋ ntse wu mbεεŋgii, ne te lii kimfime fe biee bi beniij le ke. Ne nindi be tsan yine te tè saa tè tee beŋ. **12** Bedeeni, beniij be lekuunj gii be ni be nyee ḥguṇu li be-eŋ, ne te tuu le ne ni ne bichi ffee li wi-i ke. **13** Beŋwaanenj besenj, te weki ye le ne ni ne nuunj li kijibe-ε si beniij be kwiye kituŋ ke. Te weki baa le ne kec le kii ne nuunj nshiiŋ nshiiŋ si beniij be bichi ye limfwe li ffee fi shaŋ fi nuunj lu-u ke. **14** Te beŋ baa le Jiso tè kwi tuu kaari bo li kwe-e, ε nee le si Nyɔ gii naa yi kaari yi be be Jiso mao beniij be tè kwiye ε be taashε be wu. **15** Te gii te ni te tiiti fini te biki nuunj je yi Taa, le bee te shε lejin te gii te ni te meenj we mfi wu Taa gii be, nuunj te tè too mbaanj li beniij be tè saa be kwiye-ε ke. **16** Ne kee le Taa kibee gii naa dza liboo ni shiiti bεε dzenjgi lewe ḥge be je yi teem, kikoo ki bεnchindaa be Nyɔ ni ki dzεŋgi te, sɔŋ yi Nyɔ ni yi yeti. Beniij be tè kwiye ε be taashε be Krai se saa be bo. **17** Bedeeni, Nyɔ se chofi bee te tè shε te meenj lu mao be, taashε li kiku-uŋ le te geenj te bike be Taa li kiboo li. Teebeŋ be Taa se te ni te nuunj lu mfikwi. **18** Neε le, ne denisi yeeŋ shéŋ yi wi bee wi be je yini.

5 Beŋwaanenj besenj, kii mfi be jobε chi mbe wu Taa le, be kεmi ye le be tuu be tseε kii fini li be-eŋ ke. **2** Beŋ kibee ne kii baa bujɔŋ le jobε chi mbe wu Taa le gii chi nuunj si chi wi-ih butuu. **3** Fe beniij gii be ni be tiiti le, “Mbεεŋgii we

lu, fiee fi chene lu ke,” nge se taa dza we li bee si ntunu
ti beε le kwεεŋ wu nuuŋ be fwe-e le, dze te nuuŋ lu yi
letine ke. **4** Se nuuŋ le, bεŋwaanεŋ besεŋ ne nuuŋ ye fine
li kijibε-ε si jobε chilu nuuŋ chi taa chi dza chi taa chi be
le be-en si wih ke. **5** Ntiitao ni kife beŋ bechu baa beniij
be kij'wofu-u, mao beniij be fenshaaj. Te nuuŋ ye beniij
be butuu, ke be li kijibε-ε ke. **6** Bedeeni, kiŋ te ni te liiti si
beniij bamu liiti ke. Te ni te nuuŋ we be bufii busεŋ fe
buchu. **7** Beniij be liiti, ti liiti nuuŋ butuu, se beniij be
piendi, ti piendi nuuŋ butuu. **8** Se nuuŋ le, si te nuuŋ
fisεŋ beniij be fenshaaj le, te ni te nuuŋ be bufii busεŋ fe
buchu. Te dzao kimbeenche be kijkɔŋgise bi ni bi nuuŋ si
bikərə bi dzi-inj bi te lii te baŋε beŋkondi besεŋ lu, te dzao
te kimbiche ki te bichi limfwe li kinsofu-u ni ki nuuŋ si
kifə ki dziinj ki te beenj. **9** Te kεε le Nyə tε meεŋ ki tsaa ke
bee le ke yi doonche nuuŋ sheŋ yee yi fuuti li bee li ke. Yi
tε tsaa le ke te keme nuuŋ kinsofu keti li Taa wuseŋ wu
Jiso Krai. **10** Jiso Krai nuuŋ wi wu tε kwi kii bee, le ke mao
te nuuŋ lu, mao te kwiye, te ni te nuuŋ be wu. **11** Bedeeni,
ne kaŋgisi shéŋ yi wi bee wi, ne gwendi te wi bee wi neε
si ne feti le. **12** Bεŋwaanεŋ besεŋ, te leki baa beŋ le ne ni
ne guundi beniij be nindi le be-en lenti be bichi le be-en
li nsa wu Taa li, be tiifi te beŋ. **13** Ne doonchi nguju li
bee bujəŋ li kijkɔŋgise kii nime chi bee. Ne ni ne kemi te
ntse wu mbεεŋgii li yi yine-ε. **14** Te tuu baa te leki beŋ
bεŋwaanεŋ besεŋ le ne ni ne tiifi beniij be nuuŋ yee, ne
ni ne kaŋgisi te shéŋ yi beniij be kemi jaŋ, ne ni ne fii
te beniij be wεε. Ne ni ne kendi shéŋ be beniij bechu.
15 ɻεŋ yeeŋ le kiiŋ wi ni tusi bubieε be bubieε ke. Ne

ŋgwənini mfikwi le nε ni ne feti nuuŋ biee bi dzeŋ li yi
yinε-ε mao li bəniiŋ bəchu-u. **16** Nε neki yeeŋ mfikwi,
17 nε leki li Nyɔ-ɔ mfikwikwi, **18** nε nyee yeeŋ kiyəoni li
Nyɔ-ɔ li ffee fitchu fi keti-i. Fini nuuŋ ffee fi Nyɔ wəki li
be-enj be nuuŋ li Krai Jiso-o. **19** Kiŋ nε ni shitini nime chi
Fiana yi Waanj le ke. **20** Kiŋ nε ni ne dzeti bəntoŋ be Nyɔ-
ɔ be bəniiŋ laŋini li be-enj li kite-ε ke. **21** Nε teeti biee
bichu, nε dzeti bi dzeŋ ne lemi li bi-i, **22** nε busi yeeŋ
tsan li biee bibifi-i bichu. **23** Nlekoŋ le Nyɔ kibee yi nuuŋ
Nyɔ yi mbεεŋgii fe nε ni ne gbeŋgi ne wuuti li biee bichu-
u. Yi fe fiana yinε be shéŋ yinε mao yi yinε yi ni yi nuuŋ
findzəŋ nsiŋ li mfi wu Taa wu tεebeŋ wu Jiso Krai gii be.
24 Yi yi Nyɔ yi tɛ teenj beŋ yi ti gbeŋgi yi lemi nεe li je ye-
e, yi se gii yi fe le. **25** Beŋwaanεŋ besεŋ, ne leki li Nyɔ-ɔ li
bee li. **26** Nε yesi beŋwaanεŋ besεŋ bəchu ne tache be
ntache wu bəniiŋ be Nyɔ-ɔ. **27** Ntiitɔŋ nchinsini li be-enj li
buŋga bu Taa le le ne teenj kiŋwaati kini li beŋwaanεŋ
besεŋ bəchu be woo. **28** Kiŋkɔŋgise ki Taa Jiso Krai ni ki
nuuŋ be beŋ. Fi nuuŋ le.

2 Tesalonika

1 Ε mi Pəo, miə təe Silas məo Timoti. Ntsəkəə kiŋwaati kini li kintaashə ki bəniiŋ be kimbeenche-e be li kitəŋ ki Təsalonya ki taashə ki nuuŋ be Nyə baa wuseŋ məo Taa Jiso Krai. **2** Nyə baa wuseŋ be Taa Jiso Krai doonche ben shéŋ yibe yi dzeen, tuu nyə beŋ mbəeŋgii. **3** Beŋwaanəŋ bəseŋ, te kəmi le te ni te nyee kiyəoni li Nyə-ə mfikwi kii beŋ. Fi dzəŋl 1ε, kife kimbeenche kine kuu kəe ki giŋgi bu limfwe-e, kiŋkəŋgise ki wi bee wi kəmi li yi yibe-e giŋgi kəe te bu limfwe-e. **4** Beđeəni, bee kibee te ti shiiŋ te tsakisi yi kii beŋ li bintaashə bi bəniiŋ be kimbeenche-e bi Nyə-ə bimu. Te ti tsakisi yi kii si ne lemi mkpaan be kii si bəniiŋ biindi bikaa le bene jiŋ ne kəmi nee li kimbeenche kine-e le, məo kii beŋge be ne ŋiŋgi ne kendı nee shéŋ. **5** Fini nuuŋ ffee fi doonchi le Nyə gii yi naa yi saa bəniiŋ le dze yi tsaaŋ li, ke ne se ni ne nuuŋ le ne kəche baa bəniiŋ be bumfəŋ bu Nyə-ə bu ne ŋiŋgi beŋge bani kii bu. **6** Si Nyə nuuŋ wi wu tsaaŋ le, yi gii yi naa yi tuu ŋwewu wu bəniiŋ ŋweki be beŋ be ŋwewu te, **7** nyə mfufine li be-ŋeŋ be ŋiŋgi ŋge məo li bee li te. Fini gii fi ka mfi wu Taa Jiso gii naa mbundə liboo ni bəe li nimi chi wi-i chi ləebi. Gii ni bəe le be bənchindaa bee be təəmi. **8** Gii naa tuu nsooŋkibaa li bəniiŋ be feŋgi Nyə məo be məeŋ ki beŋ ke li ntoŋ wu dzeer wu kii Taa wuseŋ wu Jiso-o ke. **9** Be gii be məešhi be be, be se kəme ŋge wu kimake, be gate be be Taa kii be ni be wu limfwe məo li bunəŋa bwē bu ŋgee. (aiōnios g166) **10** Fini gii fi ka boo bu gii be ke se bəniiŋ be nuuŋ bee ni be guundi wu, bəniiŋ bechu be gəe shéŋ li wuu se kəme kintewa be wu. Ne gii

ne nuuj te be be kife ne te bej ntorj we wu te te tee li be-
ej. **11** Fiεε ffee fi te leki baa Nyɔ kii bej mfikwi le Nyɔ
yisεŋ fe bej ne ni ne nuuj ε ne kɔchε ɲwaani benniŋ be
yi teeŋ le ne ni ne nuuj. Te se leki Nyɔ te le yi fi bej li
bunga bwee li, ne fe ffee fi dzeen fichu fi ne weki mɔɔ
nimε chichu chi ne nindi kii shéŋ yi ne gεε li Krai li. **12** Te
leki baa te Nyɔ le, le ke bukoŋ bu Taa wuseŋ wu Jiso, ni
bu kemi kin'yokise le be-eŋ lenti, ne se keme te kin'yokise
li yi yee li. Fini nuuj kii shéŋ yi dzeen yi Nyɔ yisεŋ be Taa
Jiso Krai kemi li be-eŋ.

2 Beŋwaanεŋ beseŋ, fi kii mbe wu Taa wuseŋ wu teεbeŋ
wu Jiso Krai be si teεbeŋ gii naa te banche le te gεεŋ te ni
te nuuj be wu, nse nləkɔɔ le, **2** kiŋ ne ni dza bufii taa bu
shaanshe te li bej tsεke, le ne dza ne ni ne yeyini le ne
woo baa n'yoru wumu wu dzeti li tsaj yi Fiana yi Waaj li,
ke le te yo baa, ke le te tsεε baa kinjwaati le jobε chi mbe-ε
chi Taa le be cheε kituŋ ke. **3** Kiŋ ne ni naa ne gεε le wi
yεεŋ be bej mɔɔ nuuj le dze yi la-a le ke. Ne ni ne kii le
jobε chi mbe wu Taa le chilu nuuj te naa kɔchε fuki fe
mfi wu benniŋ gii naa be dza be ni be techini biee be Nyɔ
saa wu be siŋ ke, ke fuki fe wi we wu bondini nchi wu
Nyɔ yene te nsij ke. ε wu, wu be gii naa be mεeshi be wu
bumerise. **4** ε wu wu gii yεεki yi yee tuu ni teεnini ffee
fichu fi be teenyi le nyɔ ke ffee fi be bundi fi. Se gεεŋ le
shee li yih yi muntofi yi Nyɔ-ɔ se ni teenyi yi yee le ε wu
Nyɔ. **5** Mɔɔ ne kiimi yε le mfi wu ntɛ nuuj be bej, ntɛ
ntee ffee fini li be-eŋ neε ni? **6** Ne kii baa deenī kituŋ ffee
fi bangi wu nuuj le ke buse nuuj li mfi wu be gεε li wuu.
7 Nindɔɔ deenī be bunga bwee le munyiikɔɔ li, le ni feti

bəniŋ baanini bənchi bə Nyɔ-ɔ fi se nuuŋ le wi wu bangi
wu gii ni bangi wu nεε le nsiiŋ gεεŋ bo mfi wu bε gii bε
tsaaki wu lε dze. **8** Bε gii ke bε tsaaki wu, wi wu bondini
nchi wu Nyɔ wε se buse, Taa Jiso se fεε wu bu fewu bε
mfiee yi lε wuu wa, mεeshi bε nleebε wu gii ni bεε bε wu.
9 Wi wu bondini nchi wulu gii ni bεε li bunja bu Sata-aŋ,
kεmi bunja buchu, feti biee bi doonchi bunja bwεε bε
biee bi kintε wa-a bi nuuŋ bi kinlamise-ε bichu. **10** Gii ni
bεε te bε ŋwaani biee bibifi bichu le ni lamisi bəniŋ bε
laye lu. Be layi baa kife be tε faaŋ ŋkɔŋgise cheεŋ le be
se bənε. **11** Si be kɔŋgisi yε cheεŋ ke lε, Nyɔ fε yε le be
gbεεnε be ni be nuuŋ jikεε le be se ni be beenchi nuuŋ li
fiee fi binseε lε. **12** Nyɔ tε feti lε le be bεchu se we nsa, be
bε mεεŋ ki beŋ ke li cheεŋ li kε, be wuki bujɔŋ li mferu
biee bi nuuŋ yε tsaaŋ kε. **13** Se nuuŋ le, bεŋwaanεŋ bεsεŋ
bε Taa kɔŋgi ŋge, tε kεmi nεε le tε ni tε nyεε kiyɔɔni
li Nyɔ-ɔ mfikwi kii beŋ, kife Nyɔ tε tsaa beŋ kituŋ fε
mbεεchε le yi naa yi soo beŋ kεti li nime chi Fiana yi
Waŋ feti le ne ni ne wuuti, bε li kimbeenche ki ne beŋ li
cheεŋ li. **14** Tε teeŋ beŋ le kεti li ntoŋ wu dzeeŋ wu tε tε
tiifi, le ke ne kεme fε bunɔŋa bu Taa wuseŋ wu Jiso Krai.
15 Nεε lε, bεŋwaanεŋ bεsεŋ, ne lemi yεεŋ mkpaŋ, ne
kεme ntifε wu tε tε nyε li be-εŋ, mɔɔ nuuŋ wu tε tε tiifi
beŋ lu bε kimfime, mɔɔ nuuŋ wu tε tε tsεε li be-εŋ. **16**
Taa wuseŋ wu Jiso Krai kibεε mɔɔ Nyɔ Baa wuseŋ wu tε
kɔŋgi bee tuu kaŋgisi shεŋ yisεŋ mfikwi ma nsinj, tuu
nyε bee fiee fi dzeeŋ fi tε bichi limfwe kii shεŋ yee yi
dzeeŋ (*aiōnios g166*) **17** kaŋgi shεŋ yinε, fε yi tεmi li nime
chi dzeeŋ chichu chi ne feti be li fiee fichu fi ne tiiti.

3 Li merise, bəŋwaanəŋ bəseŋ ne ləki yeeŋ Nyɔ li bee li.
Ne ləki yeeŋ Nyɔ le je yi Taa ni yi deŋgi yi giŋgi limfwe
tseketske, bəniij ni be guundi je yilu nee si ne tə feti. **2**
Ne ləki yeeŋ Nyɔ te le ke te naa te bəne li tsəŋ yi bəniij be
kəmi shén yi bifi be feti biee bibifi, kife e bəniij bəchu be
kəmi kimbeenche ke. **3** Se nuuŋ le Taa ti lemi nee li je ye-
e. Gii nyε ben bunga, tuu ni kiichi ben kii ne ni le li tsəŋ
yi wi wu bifi-i. **4** Taa feə tə gεe bufii busəŋ li be-eŋ le ne
feti baa ffee fi te tiiti, ne gii ne ba ne ni ne feti. **5** Neε le te
ləki baa le Taa leeki shén yi ne yi ni yi nuuŋ li kiŋkəŋgise
ki nuuŋ ki Nyɔ-ɔ, tuu fc ben ne ni ne kendi te shén si krai
te gii kendi le. **6** Bəŋwaanəŋ bəseŋ, te tiiti baa bu tewu li
be-eŋ li bukoŋ bu Taa wu təebeŋ wu Jiso Krai le, ne weti
yi li bəŋwaanəŋ bəseŋ be nuuŋ yee mfəru ffee nsiŋ be
tsiŋ yε ntse ŋwaani wu te tə doonche berj ke. **7** Ntiiti ni
kife ben kibee ne kii baa le ne kəmi le ne ni ne biki ffee fi
te tə feti. Te tə nuuŋ yε yee mfi wu te tə nuuŋ təebeŋ
ke. **8** Te tə jii yε ffee fi wi nsonu nsiŋ ke. Te tə nindi te
lingisi butuu mɔɔ fənshaŋ le kiŋ te ni gεe bente li wun
wumu-u ke. **9** Te gii te feti yε le le te nuuŋ yε kintsi kisəŋ
le te ni te biiti biee li berj ke. Fi tə nuuŋ le te tə doonchi li
kiŋge kisə-εŋ le ne ni ne biki ffee fi te feti. **10** Ne kii le mfi
wu te tə nuuŋ təebeŋ, te tə nyε nchi li be-eŋ le, “ε wi
nuuŋ le nuuŋ te niŋ ke, be nyε ke wu ffee fijε ke.” **11** Ntiiti
ni kife te wuki baa le berj bamu shiiti baa yee, nimu nsiŋ,
be dengi kwaa be lisi bimfimu fc biee bi bəniij bamu-u.
12 Beeyε bəniij, te tiiti baa te tuu te chiisini li bukoŋ bu
Taa Jiso krai le be shee fəkwiiŋ be ni be nindi be se kəmi
fee fi be gii be ni be jii. **13** Li berj bəŋwaanəŋ bəse-εŋ,

kiij ne ni naa ne fiɔɔŋ li mfəru bujɔɔŋ kε. **14** ε wi faaŋ
ŋ'wowu ffee fi te tiiti le kiŋwaati kini-i, ne kii kii mwε. Ne
tuu ke le ne kεmε ffee fi fεrε bε wεε wi kε, ke se kεmε
buya. **15** Se nuuŋ le, ne dzø ke wu si wi wu mbani ke. Ne
tiifi wu si ŋwaana wunε. **16** Taa wu mbεεŋgii ni nyεε beŋ
mbεεŋgii mfi kwi le dzé chi-i. Taa ni nuuŋ bε beŋ bεchu.
17 Mi wu Pɔɔ, ntsekɔɔ n'yεeshe wuni bε kwaŋ wεŋ. Fini
nuuŋ ŋkiki wεŋ wu mfeti le biŋwaati bienj bichu-u. Fi fiεε
neε si nti mbεε tseki. **18** Kiŋkɔŋgisc ki Taa wuseŋ wu Jiso
Krai ni ki nuuŋ bε beŋ bεchu.

1 Timoti

1 ε mi Pɔɔ, nnuuŋ ŋwanε ntɔŋ wu Krai Jiso si Nyɔ yi Kinsofu kisεŋ be Krai Jiso wu tεεbeŋ gεε bufii li wuu tε tee le ni nuuŋ. **2** Ntsekɔɔ kiŋwaati kini li wε-ε Timoti wu nuuŋ ŋwanεŋ wu chεεŋ li kimbeenche-ε. Nyɔ Baa be Krai Jiso wu Taa wuseŋ doonche wε shéŋ yi dzeenj, tuu kɔɔ nshiiŋ be wε, nyε wε mɔɔ mbεεŋgii. **3** Si ntε nsooŋ bɔ li wε-ε mfi wu ntɛ ŋgiŋgi Masadonya le o shε o ni o nuuŋ Efeso le, ntuuŋ nsuŋgi bɔ te le o ni o nuuŋ le o loosi beniiŋ baa be fenjisi mfenjisε wumu wu gwe. **4** O loosi te le kiŋ be ni be dzeti mfi wube be bifisi li mulo-orj mɔɔ li meŋkooŋ me bete bini bi beniiŋ le me be ti shiiŋ be feε maa be giŋgi be me limfwe ke. Bini nuuŋ biee bi bεε nuuŋ be bitechine, nuuŋ ye be nime chi Nyɔ-o chi biki kimbeenche ke. **5** Fiee fi shaŋ li tefε chini lanti fiee le chi fe beniiŋ kemε kiŋkɔŋgisε ki dzeti fe shéŋ yi wuuti, be ki dzeti li shéŋ yi wi feti ffee nuuŋ ye fi shéŋ yee sek̄i wu ke mɔɔ fi dzeti li shéŋ yi chεεŋ yi wi gεε li Nyɔ-o. **6** Beniiŋ bamu chine baa yini dze kitunj, be tuu be mbwerŋi be giŋgi nuuŋ li tefε chi li yee li. **7** Be wεki baa le be ni be nuuŋ beniiŋ be fenjisi beniiŋ benchi be Nyɔ-o, se nuuŋ le be te kεε ffee fi be tiiti kii fi ke kinyi ki ffee fi be tεchini li fi-i, meŋine nsiŋ ke. **8** Te kii baa le nchi wu Nyɔ nuuŋ ffee fi dzeenj fe wi dzeti nchi wulu le dze yi shaŋ li si kem̄i le dzɔɔ. **9** Te kii baa te le be ti meεŋ ki gεε ke nchi li beniiŋ be nuuŋ tsaaŋ li ke. Be te giki nuuŋ li beniiŋ be cheti benchi mɔɔ be tεεmi bikoo, mɔɔ be fεŋgi Nyɔ, mɔɔ be feti bibifi, mɔɔ be wuuti ye ke, mɔɔ be nyamisi ffee fi kii Nyɔ, ke be woyi be tee be bee ke be ni be bee, ke be

woyi bəniiŋ bamu. **10** Wu nuuŋ te li bukeen be buniŋ be
jii bukwəe li, məə li buniŋ be gimi be bamu. Wu nuuŋ te li
beniŋ be yii bəniiŋ be giingi be be, məə be seeyi binsəe,
məə be chinini le be tiiti baa cheen be tuu be fenjisi nuuŋ
binsəe. Tuu nuuŋ te le be ni be feti nəə məə nuuŋ la le fi
biki ye mfenjise wu tsaaŋ ke. **11** Mfenjise wuni biki nton
wu dzeen wu nyəŋja wu nuuŋ wu Nyə yi be pieti, nton
wulu se nuuŋ wu be te nyə li tsaaŋ yeeŋ. **12** Nyeeə kiyəoni
li Krai Jiso wu Taa wuseŋ wu nyə mi bunga le ni nindi
nimə chee. Te biche mi ŋəŋ le mi ŋkəchə, se tsaa mi
le ni nindi. **13** Məə nuuŋ si ntè nnuuŋ ŋkosi ntiiti jé yi
bifi kii wu, mbiindi bikaa le bəniiŋ bee jiŋ, ŋgaashi be, se
nuuŋ le, tè kəə nshiiŋ be mi, kifə ntè mfeti biee bini li
kijibə-ə ntè ŋkəmi ye kimbeenche ke. **14** Taa wuseŋ tè
doonche kijkəŋgise kee li mi-i ki yan ŋge, se fe mi ŋkəme
kimbeenche be kijkəŋgise nəə si wi wu taashə be Krai
Jiso ti kəmi. **15** Tefə chi nuuŋ le Krai Jiso tè be li nshe
le soo bəniiŋ be bifi nuuŋ cheen. E tefə chi kəche, chi
nuuŋ wi beŋ li chi chichu-u məŋjine nsij. Mi kibə nnuuŋ
ŋkunə bibifi. **16** Se nuuŋ le, Taa tè kəə nshiiŋ be mi, le Jiso
Krai se doonche kəti li mi-i nshiiŋ yee yi keeti yi giingi
limfwe ma nsij li bəniiŋ li. Mi wu nuuŋ ŋkunə bibifi, nse
nuuŋ nəə si mbose li bəniiŋ be gii naa be beŋ li wuu be se
kəme ntse wu kimake. (aiōnios g166) **17** Nyə nuuŋ Mfəŋ wu
lindəeri wu ti məə ye ke, ti kwii ye ke, be te ŋiŋgi ye yi ke.
E nəə yi kwaa yi nuuŋ Nyə. Te ni te nyee ŋguju li yi-i te
tendi bəndee be yi-i, mfi kwi ma nsij. Fi nuuŋ le. (aiōn
g165) **18** Timəti ŋwanəŋ, nyeeə tefə chi fiee fi ntiiti fini li
tsaaŋ ya, chi biki chee nuuŋ fiee fi bəniiŋ te tee kii we si

bəniij bə lajini bənton bə Nyɔ-ɔ, le fi naa fi fi wε ɔ se toŋ
dziŋ yi dzeenj. **19** ɔ lemi nε li kimbeenchε ko-o, ɔ yiki
fiee fi shaanj fi shéŋ ya tiiti li wε-ε. Beniij bamu chine
baa n'yike fiee fi shéŋ yibe tiiti be, be we li bəmbeenchε
bə bee, si yih yi dzɔɔ, fe yi kesi. **20** Li kintutu ki bee ε
Imenayus bə Alekesanda. Mi nyε be li tsaj yi Sata-aŋ
kitunj, fi fies le ε be keme bufii, be chike bə bukoonj bu
Nyɔ-ɔ bu be bifisi bwεε.

2 Fiee fi ŋkosi fi nləki se fies le, beniij bə Nyɔ-ɔ ni be ləki
li Nyɔ-ɔ li beniij bəchu-u. Be ni be ləki li Nyɔ-ɔ be dii
li Nyɔ-ɔ, be tuu be ləki Nyɔ li beniij bamu bəchu-u, be
nyε te kiyɔoni li yi-i. **2** Be ni be ləki li Nyɔ-ɔ li bəmfɔ-ɔŋ,
bə li beniij bəchu bə nuuŋ li bintindu bi nɔŋa bi nɔŋa.
Be ni be ləki li Nyɔ-ɔ lε ke se te ni te tsiij ntse wu tsɔŋj
bə wu mbεεŋgii mao wu beniij bə Nyɔ-ɔ mao wu kem
ŋguju lε dzé chi-i. **3** Nləke li Nyɔ-ɔ lε nuuŋ ffee fi dzeenj,
fi kɔchini li Nyɔ yi nuuŋ Kinsofu kisε-εŋ, **4** yi kɔŋgisi le
wi kwikwi naa bo mao le wi kwikwi kεe chεεŋ. **5** Nyɔ
nuuŋ mumkpaŋ kwa, wi wu nuuŋ kintikinti li Nyɔ-ɔ
bə beniij nuuŋ nε te mumkpaŋ. Wi wuni se nuuŋ Krai
Jiso. **6** ε wu, wu tε nyε yi yee le ya beniij bəchu li ŋge-ε.
Fini nuuŋ ffee fi Nyɔ tε doonchε mfi wu mfi wu shaanj tε
kɔchε. **7** Fies ffee fi Nyɔ te tsaa mi le ni nnuuŋ wi wu
fenjisi, mao ŋwane ntoŋ wu Jiso bε le ni nnuuŋ Wi wu
Ntiife wu beniij bε tε nuuŋ ye Bejuu kε. Te nuuŋ le ntiifi
be, be se gεe shéŋ li Krai li, le ni ntiifi te be bε chεεŋ.
Fiee fi ntiiti fini n'yeŋgi ye kε. Ntiiti nuuŋ chεεŋ. **8** Nse
ŋ'wεkɔɔ le buniŋ ni be ləki li Nyɔ-ɔ li bintsii bichu-u, be
tsakisi nuuŋ tsaj yi wuuti liwe, shéŋ yi tɔŋye kε be kε, kε

le be ni be tsuki ntsooŋ ke. **9** ॥'wəkəo tə le bukeəŋ ni
be lisi ndú le dze yi shaŋ li, yi doonchi ḥguŋu, məo yi
beniij ḥŋgi le yi ye yi shaŋ. Kiiŋ be ni be luu yí məo
nuuŋ le be ni be lisi biee bi be nache be kikwa ki yechi
məo nuuŋ bikəmu, ke ndú yi təemi kwa ḥge ke. **10** Be
ni be chumini yi yibe nuuŋ be kiŋge ki dzeeŋ si bukeəŋ
be be ḥŋgi le be guundi baa Nyə. **11** Kweəŋ kəmi le nyə
yi yee chi le ni yiki bəntiife bu yikə, ni nuuŋ kimfime
kimake. **12** Mməeŋə ki nnyə ke dze le kweəŋ ni tiifi buniŋ
ke, ke le ni kəmi buŋga le buniŋ li lewe ke. Kəmi le ni
nuuŋ kimfime kimake. **13** Fi nuuŋ le kifə ε Adaj wu Nyə
te saa təŋ, se təŋ If. **14** ε Adaj wu Sataŋ tə yeeŋ be wu ke.
ε kweəŋ wu be tə yeeŋ be wu se bonde nchi wu Nyə. **15**
Məo nuuŋ si fi fiee le, Nyə gii yi soo kweəŋ kəti li biərə-ɔ.
Fini gii fi nuuŋ fe wu ba lemi li shéŋ yi wu gəe li Nyə-ɔ,
kəmi kiŋkəŋgise, tsiiŋ ntse wu waŋ kəmi ḥguŋu.

3 Tefe chimu chee lu chi nuuŋ nee cheeŋ. Tefe chini nuuŋ
le: ε wi gbeŋgi wəki kintinde le ni nuuŋ te kikoo wu
kintaashə, ke wəkəo te nuuŋ nimə chi kəmi ḥguŋu. **2** Te
Kikoo wu kintaashə ki bəniiŋ be kimbeenche-ε kəmi le ni
nuuŋ wi wu kəmi ye fiee fi be gundi wu li fi-i ke. Kəmi le
ni nuuŋ nyumə kweəŋ mumkpaŋ, te fe biee bi kiŋga-an
ke, beečhi biee bujəŋ, kəmi ḥguŋu, fii bəniiŋ be ndənde li
wuu yih, kii ntiife bəniiŋ. **3** Kəmi ye le ni nuuŋ wi wu ti
wundi mbiij me keeti wu ke. Kəmi le ni nuuŋ mbəeŋgii
be bəniiŋ te tase be wi ke, te tsoo ntsooŋ ke, te kəme
kiŋkəŋgise li kwaa ke. **4** Kəmi le ni nuuŋ wi wu kii mbiche
le yih ye bujəŋ, feti boŋŋ bee wuki wu li fiee fichu-u, be
guundi wu. **5** ε wi kii ye mbiche le yih ye bujəŋ ke, geen

se ni bichi le kintaashé ki bəniiŋ bε Nyɔ-ɔ? **6** Kəmi ye le ni nuuŋ wi wu mεεŋ fe wu fiiki wu to wi wu kimbeenche ke. ε nuuŋ wεε wi, ke gii dza mfi wumu tuu ni tsakisi yi, dza le li ŋge-ε si wu kiŋkundi. **7** Kəmi te le ni nuuŋ wi wu bəniiŋ bε lekuun ŋingi te le wε wi wu shaŋ. ε foo le nsiŋ, taa dza nyε buya li yi yee li dzɔɔ li kintasi ki kiŋkundi-i. **8** Bəniiŋ bε fii li mferu nime chi li kintaashé ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε kəmi te le be ni be nuuŋ bε kiŋge ki shaŋ. Be kəmi ye le be ni be tiiti jé fieetu ke, te nuuŋ bəniiŋ bε nyεε yih yibe li mbiŋ me ŋgee ke, te nuuŋ bəniiŋ bε kunggi nee nuuŋ mbenj kwaa ke. **9** Be kəmi le be ni be kəmi ntsooŋ yi ffee fi Nyɔ doonche li bee kii kimbeenche, ffee fimu te saa be li shén ke. **10** Fe bε gii bε ni be giki be li nime-ε, be kəmi le bε saa bε mənchε be kwε. ε be doonche le be kəmi ye chø ke, be se gεε be, be ni be nindi si bəniiŋ bε fii li nime chi li yih yi nləkε li Nyɔ-ɔ ki bəniiŋ bε kimbeenche lenti. **11** Bukeŋ bε bee kəmi te le be ni be nuuŋ bε kiŋge ki shaŋ, be te fie kimfie ke. Be kəmi ye le be ni be feti biee bi kiŋga-aŋ ke. Be kəmi te le be ni be lemi li cheεŋ li, li ffee fichu-u. **12** Wi wu fii li nime le kintaashé lenti kəmi le ni nuuŋ nyume kwεεŋ mumkpaŋ. Tuu kəmi te le ni kii mbiche le bøŋ bee li mao yih ye bujøŋ. **13** Bəniiŋ bε fii li nime-ε li kintutu ki bəniiŋ bε kimbeenche ε be niŋ bujøŋ, be kəmε bukoŋ bu shaŋ li yih yi bee, be nuuŋ te məŋine nsiŋ dududu kii shén yibe gεε li Krai Jiso-o. **14** ɻingøɔ le shεɔ niŋ mbe ŋεŋ wε. Se nuuŋ le, ntsekøɔ biee bini li wε-ε le, **15** ε mi ndza mi ŋøøne, o kεε si bəniiŋ kəmi le be ni be feti biee li yih yi Nyɔ-ɔ yi nuuŋ kintaashé ki bəniiŋ bε Nyɔ-ɔ yi kəmi ntse-

ε. Kintaashε kini nuuŋ kintəsi bε kimfoo ki kəmi chεεŋ.

16 Fiee fiee lu fi gbεεŋ fi ko ŋge. Fiee fini nuuŋ fi tε shiiŋ fi nuuŋ le munyiikɔɔ li kii kimbeenche kiseŋ ki tε tiiti, Nyɔ se fe yε te se kεε. Fiee fini nuuŋ le: Tε doonche yi yee li nyar yi wiwoŋ. Fiana yi Waan tε doonche wi wu nuuŋ wu. Benchindaa bε Nyɔ-ɔ te ŋεŋ wu. Be tε fenjisi kii wu li bito-onj. Beniij te gεε shéŋ li wuu nshe chichi Bε tε dzo wu yεε liboo fe kintsii ki bunəŋja.

4 Fiana yi Waan tiiti yεε le gii ni nuuŋ mfi wumu, beniij bamu gii naa be chine li kimbeenche-ε be ni be wuki biee nuuŋ bi fiana yi yεŋgi be beniij mɔɔ bentiife be benchindaa bε kiŋkundi-i. **2** Bentiife bani gii be ni be bεε li tsaj yi beniij be dengi be fumisi beniij be yεŋgi binsεε, shéŋ yibe chiinde yεε kεε be tɔŋ be fiŋkɔŋ. **3** Be gii be ni be fεŋgi le kiiŋ beniij ni be feti bugoo kε, mɔɔ le kiiŋ wi ni ji ŋwaani biee bimu kε. Biee bini se nuuŋ bi Nyɔ te fe le beniij ni be jii, beniij be kəmi kimbeenche be tuu be kii chεεŋ mfi wu be jii be gii be ni be nyεε kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ. **4** Fiee fichu fi Nyɔ te tɔŋ fiee fi dzeeŋ, fimu se nuuŋ yε lu fi wi nuuŋ faaŋ ε nuuŋ le wu fi be kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ kε, **5** kife n'yɔru wu nuuŋ wu Nyɔ be nleke li Nyɔ-ɔ feɔ fi woo kituŋ. **6** O doonchi biee bini li bεŋwaaneŋ bεseŋ, o ni o nuuŋ wi wu nime wu Krai Jiso wu dzeeŋ wu kurisi yi yee be je yi Nyɔ yi nuuŋ kii kimbeenche be ntiife wu dzeeŋ wu o biki. **7** Kiiŋ o ni o kəmi ffee fi fεrε be muloŋ mu li yee li mu kəmi yε ffee fi fεrε be Nyɔ kε. Tifi yi ya le o ni o tsiij ntse nuuŋ wu Nyɔ weki. **8** Mfεru səəŋ le yi yaane kəmi neε mbeŋ li wi-i. Se nuuŋ le fe nuuŋ o ni o tsiij nuuŋ ntse wu Nyɔ weki kəmi mbeŋ li wi-i le dzé chichi,

kifé fini kemi mbeŋ li ntse wu dɛ̃eni, fi tuu fi kemi li mfi
wu bɛ̃ li. **9** Tefé chini gbɛ̃ŋgi chi nuuŋ chɛ̃ɛŋ, ε tefé chi
kɔ̃che chi wi nuuŋ beŋ te meŋe ke. **10** Fiɛ̃ ffee fi te tɛ̃endi
muŋjara li nime chini kifé te leeki baa bufii busɛ̃ŋ buchu
li Nyɔ yi kemi ntse. Nyɔ nuuŋ Kinsofu ki bɛ̃niŋ bɛ̃chu-u,
teege bɛ̃niŋ bɛ̃ beŋ li yi-i. **11** Ⓛ tiifi bɛ̃niŋ biee bini o tiiti
le be ni be feti bi. **12** Kiiŋ o ni chine le wi nyaami we kife
o mɛ̃ɛŋjɔ̃ ŋwaj wu sɔ̃ŋ ke. Ⓛ nuuŋ mbose li bɛ̃niŋ bɛ̃
kimbeenche lc dze yɔ̃ yeti le-e, bɛ̃ li ntse wa-a, mɔ̃ li
kiŋkɔ̃ngisɛ ki o kemi-i, bɛ̃ li shéŋ yɔ̃ gɛ̃ li Nyɔ-o, mɔ̃ le
dze yɔ̃ giki yi ya le, yi se wuuti. **13** Nyɛ yi ya li nteenyc
Kiŋwaati ki Nyɔ-o li bɛ̃niŋ bɛ̃ kimbeenche-ε gbanaa, o
tuu o ni o fenjisi je yi Nyɔ, o tiifi be nsiŋ gɛ̃ɛŋ bo mfi wu
mi mbe. **14** Kiiŋ o ni nyaami kinderi ko ke. Kinderi kini
nuuŋ ki be tɛ̃ nyɛ li we-ε mfi wu kintutu ki bɛ̃te bikoo bi
kintaashɛ ki bɛ̃niŋ bɛ̃ kimbeenche-ε te gɛ̃ tsaj yibe li yi
ya nton wu bɛ̃tomfɔ̃ŋ be Nyɔ-o be le we-ε. **15** Nyɛ yi ya li
biee bini, o ni o feti bi bichu se bɛ̃niŋ bɛ̃chu ni be ŋjŋgi
ŋgenu limfwe wa. **16** Ⓛ dzeti mfi bɛ̃ yi ya mɔ̃ be ntifɛ wa.
o kemi lu mkpaŋ ke o feti le o soo yi ya, o soo te mɔ̃
bɛ̃niŋ bɛ̃ wuki ffee fi o tiiti.

5 Mfi wu o nachi wi wu kaŋ kiiŋ o ni o wami wu bu
wame ke. Se nuuŋ le tifi wu bu tiife si chaa. Ⓛ dzeti bɛ̃sɔ̃ŋ
si bɛ̃ŋwaana. **2** Ⓛ dzeti te bukɛŋ bɛ̃kaŋ si bɛ̃na, o dzeti
bɛ̃sɔ̃ŋ bɛ̃ bukɛŋ le si dzémi ya, o bichi be le dze yi wuuti
li ffee fichu-u. **3** Ⓛ bichi le bukɛŋ bɛ̃ŋku-u, be gbɛ̃ŋgi be
fuki wi wu bichi le bee. **4** Se nuuŋ le, ε kwɛ̃ɛ ŋku kemi
bɔ̃ŋ, ke bɔ̃ŋ be bɔ̃ŋ le, be saa be laanche mfɛ̃ru nime
chi bee chi kimbeenche-ε, le be ni be bichi te le be ni be

bee. Si be tè bichi lε bee. Fini nuunj ffee fi kɔchε lε Nyɔ
lii. **5** Kwεεŋku wu gbεŋgi nuunj kwεε ŋku wu kεmi yε
wi wu bichi lε wu-u kε, wu bichi limfwe nuunj li Nyɔ-ɔ,
lεki li yi-i mfi kwi, dii li Nyɔ-ɔ butuu mɔɔ fenshaaq. **6** Se
nuunj le, kwεε ŋku wu dεŋgi ffee jii nuunj kikuunj kee,
wu kwiɔ kituj mɔɔ nuunj le mεεŋjø dεŋgi we. **7** O tiiti
biee bini li bee, kii bεniij ni dza be ni be gundi be. **8** ε
wi nuunj mbiche lε kini kee li nsiŋ, teege yi ye, kε wu
faaŋjø ntse wu nuunj wu bεniij bε kimbeenche-ε. ŋwaani
wεε wi kiŋge kee fɔ kε ki yaa ki wi wu nuunj yε wi wu
kimbeenche kε. **9** Kwεεŋku wu bε nuunj bε lii bukoŋ
bwee li kintutu ki bukεεŋ bεεŋku le bε ni bε fii be kεmi
le ni nuunj wu bo biya mbaanj busɔɔ, ε tè saa wu nuunj
kwεεŋ wu wi mumkpaŋ, **10** tuu nuunj wu bε kii bujøŋ le
kεmi kiŋge ki dzeeŋ. Fi fieε le: Ti kisi bɔɔŋ bee lε dzε yi
dzeeŋ li, fii mfoŋ li wuu yih, nuunj wu tsootsi bikaa bi
bεniij bε nuunj bε Nyɔ-ɔ, fii te bεniij bε ŋge-ε, ε wu nyε
yi yee le ni feti nimε chi dzeeŋ le dzé chichi. **11** Se nuunj
le, o bεŋ kε le o lii bukεεŋ bεεŋku-u bε mεεŋ besɔɔŋ li
kintutu ki bε gii bε ni bε fii be kε, kifε ε yí yi bee dza
yi bεchi yi tuu yi nyiŋini, be tuu be daaye ŋkaache wu
be tè kaache li Krai, be bεchi be ni be geendi le be kaari
be gεεŋ bugoo lε bunij bamu-u. **12** ε be fe lε, kε be dzo
baa ŋge li bikoo bi bee kifε be bonde baa ŋkaache wube
wu ŋkosi. **13** Li ntawu fe, oɔ lii be li kintutu-u, be dza be
laanche be to si bεniij bε nuunj yee, bε mbweŋgi li yíh yi
bεniij li. Nuunj yε le be gii be ni be nuunj yee kwaa kε, be
gii be ni be fieti mɔɔ bimfie, be lisi bimfimu fe biee bi
bεniij lε, be tiiti biee bi be kεmi yε le be ni be tiiti kε. **14**

Bεdεenī, nse η'wεkω le bε gεe bukeεŋ bεεŋku-u bε mεeŋ
bεsəoŋ baa kaari be gεeŋ ba le bunij bamu-u, be bie bəoŋ,
be ni be bichi le bεla bε bee, kii wi wu mbani ni dza ni bεe
lejij bifisi mεŋkoŋ mεseŋ. **15** Ntiitəo ni kifε bεniiŋ bamu
tanj baa dze be to kimbe ki Sata-aŋ. **16** ε kwεeŋ wu nuuŋ
wi wu kimbeenche kεmi bukeεŋ bεεŋku-u li kini kibee, ni
fii be, kii kintutu ki bεniiŋ bε kimbeenche ni too bεntε
ŋge. Ki gii ki ni ki fii nuuŋ bukeεŋ bεεŋku-u bε gβεŋgi be
nuuŋ be bε mbiij. **17** Bεte bikoo bi kintaashε ki bεniiŋ bε
kimbeenche-ε bε nindi bujɔŋ bε kεmi le bε ni bε nyεe
be ŋguŋu bε kinsomfu, teege bε fenjisi je yi Nyɔ be tiifi
bεniiŋ. **18** Be kεmi le bε ni bε nyεe le kifε Kijwaati ki
Nyɔ-o tiiti le, “Kiiŋ o ni kaŋ kimfime ki nya-aŋ mfi wu
yi nusini giŋj ke.” Fi tuu fi nuuŋ le, “Wi wu nime kεmi
le ni kεmi kinsomfu kee.” **19** Kiiŋ wi ni səoŋmi te kikoo
wu kintaashε kimu li wε-ε, o beŋ fuki fe bεniiŋ bεfe ke
bεtεetu leŋ lejij le nsa wulu nsij ke. **20** ε nuuŋ bamu baa
bε ba be feti kijge ki bifi be giŋgi bu limfwe, o wame be
le bεniiŋ lii bεchu, ke bamu baa se chεŋ. **21** Ntiitəo fini li
wε-ε Nyɔ limfwe bε Krai Jiso məo bεnchindaa bε Nyɔ buu
le, o feti fiee fi ntiiti fini o to ke dzij yi wumu ke, o feti
fiee o doonche ke chichi chichi ke. **22** Kiiŋ o ni o bakini
le o gεe tsaj li wi-i le ni nuuŋ te kikoo wu kintaashε ki
bεniiŋ bε kimbeenche-ε ke. Kiiŋ o ni o lisi fio tsaj fe bibifi
bi wi wumu ke. Gεe yi ya yi ni yi wuuti. **23** Kiiŋ o ni o
wundi nuuŋ dzəo kwaak ke. O wundi te mbiij niij kii tee
cho bε si o gβεŋgi o gendi mfi kwi ni. **24** Bibifi bi bεniiŋ
bamu ti yengi ŋge bi doonchi le be we baa nsa, bi bamu ti
dzeti mfi bi se yinε. **25** ε nee le si kijge ki dzeεŋ ti nuuŋ. ε

ki mœŋ ki yene ke tséké ke, ke ki nuuŋ te ba le munyiikɔɔ
li ke.

6 Beniij bechu be nuuŋ le kimboŋ ki bumfa-a, be kemi le
be ni be nyee ḡuŋu le dzé chichi-i li bête bikoo be kemi
bee. Be ni be feti le, kii beniij ni ni be tiiti jé yi bifi kii
bukooŋ bu Nyɔ-o mɔɔ ntiife wuseŋ. **2** Kiij bəmfa be kemi
bete bikoo be bee be nuuŋ beniij be kimbeenche-e, ni be
nyamisi be ke kife be bechu baa bɔɔŋ be wi mumkpaŋ li
Krai li. Be kemi le be ni be nindi li bee bujɔŋ yeki mɔɔ,
kife beniij be kemi mbeŋ wu nime chi bee nuuŋ beniij be
kimbeenche-e be kinjɔŋgise be ḡe. **3** Tiifi beniij biee
bini, o nyee be ntifi le be ni feti biee bini **3** ε wi tiifi ntiife
wumu wu chichi wu beenchi ye ntiife wu chɛeŋ wu Taa
wuseŋ wu Jiso Krai mɔɔ ntiife wu kɔchɛ be ntse wu Nyɔ
weki ke, **4** ke mwe tsakisɔɔ yi li yee li, kii ye fiee ke. Wεε
wi gendɔɔ be chigɔŋ chi bitechine be bisɛenine kii jé yi
bεε be shéŋ yi yεeti, mɔɔ ntsooŋ mɔɔ be ḡaashɛ mɔɔ
mbinine wi kemi mbeechɛ wu bifi, **5** be kimfime ki binine
le beniij li lenti be nuuŋ ε bufii bubee lake nuuŋ ε be lεε
chɛeŋ. Be feti le be bichi le fiee fi Nyɔ-o nuuŋ dze yimi yi
nuuŋ be loo le. **6** Se nuuŋ le, ε wi tsiir ntse wu Nyɔ weki
tuu wuki bujɔŋ be fiee fi kemi, ke ε nee bunɔŋa bu ḡe, **7**
kife te tε be li kwɛeŋ wuni-i bɔ kilere, te se gii te kaari
bɔ kilere. **8** Bedeeeni, ε te kemi bijine be ndú, ke bi kɔchɛ
bεε fe bee li. **9** Se nuuŋ le, beniij be weki le be ni be
nuuŋ beniij be bulofu-u, be ti wii li mɔnchɛ-e, be dzeti li
kintasi-i, be lii li ḡeeri yi biee bi ḡee bi kibere-e bi bεε
be bεŋge. Biee bini bi se nuuŋ bi lisi beniij li ḡe-e wu
nuuŋ wu lεε be bu lesu-u. **10** ε kinjɔŋgise ki kwa-a ki

nuunj kinyi ki ŋwaani bibifi bichu-u. ε kii kiŋkɔŋgise ki
ŋge ki bəniiŋ kəmi li kwa-a kini ki bəniiŋ bamu taŋ baa
dze li kimbeenche ki bee, be se beemi shén yibe be biee bi
tənyi yi ŋge. **11** Li wε-ε Timəti, o wε fio wi wu Nyɔ. Kifi
fio biee bini bichu. O ni o bichi nuunj le o kəmə ntse wu
tsaaŋ məo ntse wu Nyɔ wəki. O ni o kəmi li kimbeenche
ko-o, o kəmi kiŋkɔŋgise, o kendi shén, o kəmi te ntse wu
mbəɛŋgii. **12** O gwii bugwe bu kimbeenche bu dzeeŋ. O
kəmi ntse wu kimake wu be te teen wε le o le li wuu, o te
lenj bəniiŋ ŋge limfwe be te lenj lejiŋ le nsa wa, o se tee
fiee fi shaanj kii kimbeenche ko. (aiōnios g166) **13** Nse ntiitəo
li wε-ε le Nyɔ lii yi nyee ntse li biee bichu, məo le Krai Jiso
lii wu te lenj limfwe li Pontu Pailət ku fiee fi shaanj be
kimfime kee kii yi yee, **14** ntiitəo le o ni o kichi bənchi
bani, o nuunj findzəŋ nsij, o nuunj ŋkəmə fiee fi nuunj wi
guŋ wε li fi-i nsij, ni giŋgi buti mfi wu Taa wuseŋ wu
Jiso Krai gii naa buse. **15** Se gii naa buse nuunj le mfi-i le
wa, wu Nyɔ yi be pieti gii yi doonche, ε yi kwaa yi səki
biee bichu, Nyɔ yi nuunj Mfəŋ wu bəmfəŋ məo Taa wu
betaa bechu. **16** ε nee yi kwaa yi nuunj te naa kwi ke, ε yi
yi tsiiŋ li Kiŋ'wofu ki nuunj wi te naa kiŋgi li ki-i lichinj
ke. Wi ti mεeŋə saa ki ŋεŋ ke yi ke, se wi nuunj te ŋεŋ yi
ke. ɿguŋu nuunj li yi-i, yi səki biee bichu ma nsij. Fi nuunj
le. (aiōnios g166) **17** Li nto le kimbe ki bəniiŋ be kwa-a be li
nshe yini-i, tee li bee le kiiŋ be ni be tsakisi yi ke. Kiiŋ be
ni gεe bufii bubeen li kwa wu gii naa wu dza wu ma-a ke.
Be gεe bufii nuunj li Nyɔ-ɔ yi gbeŋgi yi shooshi biee bichu
li bee li le te ni te wuki bujəŋ lu. (aiōn g165) **18** Be ni be feti
nuunj biee bi dzeeŋ, bulofu bu bee ni bu nuunj nuunj biee

bi dzeenj bi be feti. Be gwiye tsanj yibe be ni be nyee nya
mbeechε nsiŋ. **19** Yini nuuŋ dze yi nuuŋ be ni be giki
bulofu bu biee lε li yi yi bee kii fwaa si kimfoo ki teem, o
be se kemε ntse wu gbengi wu nuuŋ ntse. **20** Timoti, o
kiichi nee ffee fi be gεe li tsanj ya-a. O wakisi tefε chi kemi
yε ffee fi fere be Nyø ke, mɔo tefε chi bitechine chi beniinj
beechi le ε chi bufii lε. **21** Beniinj bamu dza baa be weki le
be ni be kunggi ŋwaani bini biee, be se dza baa be tanj
dze lε kimbe ki kimbeenche ki bee. Taa doonche shén yi
dzeenj li beŋ.

2 Timoti

1 ε mi Poo, nnuuj յwanε ntoi wu Krai Jiso li kiжkօnгisε ki nuuj ki Nyօ-օ. Fini biki յkaachε wu kii ntse wu kimakε wu nuuj li Krai Jiso-o. **2** Ntsəkօo kiжwaati kini li wε-ε Timoti յwanεj. Ծ nuuj shéj yεj. Nyօ Baa be Krai Jiso wu Taa wusej doonchε wε shéj yi dzeej, kօo nshiij be wε, nyε wε mbεεnjgii. **3** Mbεε յkiimi wε mfi kwi butuu be fənshaarj li nləkε li Nyօ-օ wεj ntuu nyεε tε kiyօoni li Nyօ-օ yi nindi li yi-i fiee tε saa mi li shéj ke neε si betaα tε nindi. **4** Mbεε fe յkiimi musu me օ tε shiikisi mfi wu tεε wε tε tε gate, nshօoŋ teti mi le bee mi յεj wε, le shéj yεj yise be kinεetinε. **5** Nti mbεε յkiimi tε kimbeenchε ko ki chεej ki օ kəmi. Kimbeenchε kini tε saa ki nuuj ki յkoko wa wu Loys be na wu Yuni tε kəmi, nse յkiio мεjine nsiј le ε ki ki օ kəməo dεenι. **6** Fiee fiee fi յ'wεkօo le յkimi wε le օ kaari օ kaңgi li nya yi Nyօ yi nuuj li wε-ε, օ foke yi, yi ni yi duti li wε-ε si wi. Nya yini nuuj yi օ tε kəme mfi wu ntε յgees tsaj yεj li wε-ε. **7** Ծ kεe le Nyօ ti mεej ki nyε ke fiana li tεεbej le yi fe bee tε ni tε kəmi chεne kε. Yi tε nyε nuuj fiana yi bunga be yi kiжkօnгisε mօo yi nuuj yi fe bee tε ni tε ni bichi le yi yise-εj. **8** Bedεenι, kiij օ ni օ nuuj be buya li ntefu li bəniij bamu kii Taa wusej wu nnindi ncha kii wu kε. Se nuuj le օ dzeti tε wa յge li ntoi wu dzeej wuni be bunga bu Nyօ nyε li wε-ε. **9** ε Nyօ yi tε soo bee, yi teej bee le tε ni tε tsiij ntse wu nuuj wu bəniij bee. Yi tε mεej ki fe ke fini kii nime chimu chi tε tε fe kε. Tε gii nuuj kii nachε wu yi li bee li, mօo shéj yee yi dzeej yi tε kəmi li bee li keti li Krai Jiso-o nshε mεej yi se naa yi bechi. (aiōnios g166)

10 Dœeni, Nyɔ doonchɛ yε shéŋ yee yi dzeenj yilu li bee li si Kinsofu kisɛŋ ki Krai Jiso bε kεe le. Wu lεeshɔɔ buŋga bu kwe-e, yi se doonchɛ ntse gbanaa, le wi mεenj yε tuu kwi ke. Yi fe yε fi yene gbanaa nuuŋ bε ntonj wu dzeeŋ.

11 ε ntonj wu dzeeŋ wulu wuni wu Nyɔ buu yε mi le ni nuuŋ wi wu mfenjise bε ŋwane ntonj wu Krai mɔɔ Wi wu Ntiife. **12** ε kii fini fi ŋingi ŋge wu ŋingi wuni ni. Se nuuŋ le ŋkemi yε buya ke, kife ŋkiiɔ wi wu mi ŋgeε shéŋ li mwε-ε. ŋkiiɔ mεnjine nsij le nuuŋ nee ni bichi le fiee fi mi nyε li tsáŋ yee li fini, gεεŋ bo bu jobε chi kimerise-ε **13** o biki nee nuuŋ dze yi ntiife yi cheenj yi ntè ntifi we lu. Si o biki le gεε nee shéŋ nuuŋ li Krai, o kemi te kinjkɔŋgise li benniŋ li, fichu ni fi nuuŋ le dze yi benniŋ bε Krai Jiso-o.

14 o kemi li ntiife wu cheenj li wu bε tè nyε li tsáŋ ya-a. o bichi bε buŋga bu Fiana yi Waan yi nuuŋ li yi yise-εŋ. **15** o kiiɔ le benniŋ bεchu bε le kimbe ki Eesha tε too mi. Li kintutu kibee tè nuuŋ, Figelu bε Hemogenes. **16** Nlekɔɔ li Nyɔ-ɔ le Taa kɔɔ nshiiŋ bε yih yi Onesifolu. Ti shiiŋ feti nee li kinga-a li kinga-a shéŋ yεŋ se dend. Buya tε keeti yε wu kii ncha wu ntè nnuuŋ lu ke. **17** Tè nuuŋ mfi wu tε fesi Lom feni, te bəseyi gəŋŋ mi siŋ gεεŋ bo si tè ŋεŋ mi. **18** Nlekɔɔ li Nyɔ-ɔ le Taa fe le ke bu jobε chi kimerise-ε, Taa se kɔɔ nshiiŋ bε wu. o gbeŋgɔɔ o kii nime chichu chi tè nindi li mi-i li kitonj ki Efeso.

2 Timɔti ŋwanεŋ, li wε-ε, o lemi mkpaŋ o tεemí biki shéŋ yi dzeenj yi Krai doonchɛ li wε-ε. **2** o dzeti fiee fi o ti shiiŋ o wuki ntiiti li benniŋ li ŋge limfwe fiee o giki li tsáŋ yi benniŋ bε nuuŋ tsaaj bε nuuŋ be kɔchε le bε nuuŋ be ni be fenjisi benniŋ bamu lu tε. **3** o dzeti tε wa ŋge si wi

wu nchi wu chεεŋ wu Krai Jiso. **4** Wi wu nchi ti bεε ε
nuuŋ li nime chee li tε tuu le lii yi yee li biee bi bεniiŋ bε
yee le kε, kifε ffee fi bichi li fi-i nuuŋ le fc ffee fi te kikoo
we Køngisi. **5** ε nee le si wi wu letini ḡgweti nuuŋ te naa
lete le sø, fuki fc letini biki bεnchi bε ḡgweti-i nsinj kε. **6**
Wi wu nindi we bujøŋ, ε wu wu kεmi le saa møŋ ffee le
biee bi te tøye-ε linti. **7** Beechε kii biee bi ntiiti bini Taa se
fe o kεε bi bichu. **8** O kiimi Jiso Krai. Tε bo li kwe-e. Tε gii
nuuŋ wi wu li kini ki Mføŋ Daafi-i. ε fi fi mfenjisi li ntonj
wεŋ wu dzeeŋ li. **9** ε kii ntonj wu dzeeŋ wuni wu ḡnjingi
ŋge, nnuuŋ li bεmfange-ε si wi wu bonde nchi. Se nuuŋ
le, møo nuuŋ si mi ḡ'we li bεmfange-ε le, jε yi Nyø nuuŋ
ye li bεmfange-ε kε. **10** Si fi nuuŋ le, nse ḡkendi nee shεŋ
li ffee fihu-u kii bεniiŋ bε Nyø te tsaa, ke be se kεme te
kinsofu li Krai Jiso bε bunøŋa bu kimakε. (aiōnios g166) **11**

Tefε chini nuuŋ nee chεεŋ, chi nuuŋ le: ε te taashε te kwi
be wu, te naa te ni te tsiij bε wu. **12** ε te kaŋ shεŋ, te naa
te ni te sekí bumføŋ bε wu. ε te faaŋ wu, naa faaŋ te bee.
13 ε te lemi ye mkpaan kε, ba nee ni lemi mkpaan, kifε
nuuŋ te faaŋ yi yee kε. **14** Kimi be biee bini, o tuuø tee li
bee li Nyø-o limfwe le be chikε bε bitechine kii jé. Bi fi-i ye
wi kε. Bi bifisi bεniiŋ be yiki bi. **15** O gwenini ḡge le o ni o
doonchi yi ya le Nyø lii si wi wu Nyø ḡnjingi le nuuŋ tsaanj.
O nuuŋ wi wu nime wu kεmi ye ffee fi buya keeti wu lu
kε, møo wu kεmi chεεŋ wu jε yi Nyø le dze yi tsaanj li. **16** O
wεti yi li tefε chi kεmi ye ffee fi fere bε Nyø kε, kifε tefε
chilu gii chi fe bεniiŋ ni be tsiij ntse wu nuuŋ ye wu Nyø
wεki kε be giŋgi bε wu bulimfwee. **17** Bentiiife bε bee bεlu
dzeti be nuuŋ si kikøti ki jii wi ki yεedi ki kuu. Kintutu ki

bəniiŋ bə tiifi ntiife wuni nuuŋ Imenayus bə Filitus. **18** Be chine baa dze yi chεεŋ si be lemi le Mbochu wu li kwe-e dzə we kintsiŋ kituŋ. Si be fe lε, be biifi baa kimbeenche ki bəniiŋ bamu. **19** Se nuuŋ le, kimfoo ki nuuŋ ŋgewu wu Nyə, nuuŋ ki tεemi, ki lemi nee fe. Kimfoo kini nuuŋ ε Nyə tsεe ŋkiki we li ki-i wu nuuŋ le, “Taa kii bəniiŋ bə nuuŋ bee,” məo le, “Wi kwikwi wu teenyi bukoŋ bu Taa lε, kəmi le chine mferu biee bibifi.” **20** Li yih yi wi wu nyøŋa-a, bətasa bə bəke ke muka mu ti nuuŋ lu ti nuuŋ yε ε bə nachε bə bikwa bi gaa ke bi ncherere kwaakε. Yimi ti nuuŋ ε bə nachε bə biti məo ε bə nachε bə chime. Shó yini nuuŋ yimi kəmi nime chi shaan, yimi se kəmi nime chi ləoləo. **21** Nee lε, ε wi wu buu tsáŋ yee fe biee bi kəmi nime chi ləoləo, ke gii ni nuuŋ si sho yi nuuŋ bə ni bə dzeti bə nindi nime chi shaan lε lu. We wi wu Nyə fe le ni nuuŋ wi we kituŋ. We wi wu tεŋgi te kikoo we le ni dzeti wu nindi nime chee chi dzeeŋ chichu lu. **22** Nee lε, o kiifi fio biee bi yi nyinini bəsəoŋ li bi-i. O gwenini le o ni o bichi fio nuuŋ le ntse wu tsaaŋ li bə le o ni o kəmi kimbeenche məo kiŋkəŋgise bə ntse wu mbεεŋgii. O feti lε nee si bəniiŋ bə teenyi te bukoŋ bu Taa lε bə shéŋ yibe yi wuuti feti. **23** Kiŋ o ni o kəmi fiee fi fere bə bitechine bi kibere bə bi ləoləo ke, kife bi ti bεe nee nuuŋ bə ntsooŋ. **24** Wi wu nime wu Taa se kəmi yε le ni tsuki ntsooŋ bə bəniiŋ ke. Kəmi le ni nuuŋ bə shéŋ yi dzeeŋ li wi kwikwi, nuuŋ wi wu kii ntiife bəniiŋ, kii te ŋkanu shéŋ bə bəniiŋ. **25** Kii si nachi fiee bə mbεεŋgii li bəniiŋ bə techini wu-u. Ti bεe nachi lε, bə mbeeche le nuuŋ Nyə fi be, be se fiiki shéŋ yibe be kεe fiee fi chεεŋ, **26** be tuu be teeŋ bufii bu

bee lijinj, be kifi be bo li kintasi ki kinjkundi-i ki kɔɔ be ki feti le be ni be feti nuuj ffee fi ki Kɔŋgisi.

3 O kεε le, naa nuuj li jo yi leji-iŋ, biee bi tεεmi gii naa bi ni bi kεti ŋge. **2** Beniiŋ gii naa be dza be ni be kɔŋgisi nuuj yí yibe, be ni be kɔŋgisi kwa, be tsakisi yi, be doonchi yi, be yeti jé yi bifi kii beniiŋ bamu. Be se tε tuu le be ni be wuki bəni bε bee bε tee bε bee kε, be tε nyε kiyɔɔni li ffee li kε, be tε kεmε kinge ki wuuti tε kε. **3** Be nuuj tε kεmε nshiiŋ li beniiŋ li kε, be tε feeki bidzɔ bi beniiŋ lε kε. Be gii be ni be bifisi mεŋkoŋ me beniiŋ lε, be tε nuuj le nuuj be kεmε yí yibe kε. Be gii naa be ni be kεmi biŋge bi bəndi yi, be tε kɔŋgi ffee fi dzeenj kε. **4** Be gii naa be ni be lii ntsuuŋ kii beniiŋ, be tsiij ntse wu waniti-i, nuuj ε be yise bε yi yi tsakisε. Be gii naa be ni be kɔŋgisi nuuj kikuuj ki je yeki fe nuuj be ni be kɔŋgisi nuuj Nyɔ. **5** Be gii be ni be doonchi le be lemi li ffee fi Nyɔ-ɔ, se nuuj le be fεŋgi buŋga bu ffee fi Nyɔ-ɔ filu. O weti yi li ŋwaani beeyε beniiŋ li. **6** Beniiŋ bani bamu dεŋgi baa be lii li yih yi beniiŋ li be kεti bukεεŋ be nuuj wεε be bibifi bi bee yike be, be njiindi be giki ŋgeenj lε biee chichi chichi-i. **7** Bani bukεεŋ nuuj be ti shiiŋ be yiki ntiife mfi kwi, se nuuj le be nuuj tε naa kεε ffee fi nuuj fi cheεŋ kε. **8** Si Janis bee Jambres tε fεŋgi Mɔɔse, ε nεε lε si beniiŋ bani tε fεŋgi cheεŋ wu Nyɔ. Nuuj beniiŋ be bufii bubee bu lake, shéŋ yi be kwεŋgi le be gεε baa li Krai se nuuj binsεε. **9** Se nuuj le be nuuj tε fe lε le be gεεŋ mfiŋ kε, kife kibere kibee gii ki yene gbanaa li beniiŋ bεchu si ki Janis bee Jambres tε yene. **10** Timɔti, o we fio, o kii kii ntiife wεŋ kituŋ be ntsewu wεŋ mɔɔ ffee fi nti

nlekisi bufii li fi-i. Ḷ kiiō te kii shéj yi mi ḥgεε li Nyɔ-ɔ bε shéj yi nti ḥkendi, maō kiŋkəŋgise ki ḥkəmi li bəniij li, bε si nshiij ḥgwénini li fiee fichu ḥgiŋgi limfwe. **11** Ḷ kiiō te bikaa bi bəniij te biindi le mi-i jiŋ mō bεŋge beŋ. Ḷ kiiō biee bi tè keti bε mi Antiɔk bε Ikonyoŋ mō Listra. Ḷ kiiō ḥwaani bikaa bi bəniij te biindi le mi-i jiŋ. Se nuuŋ le, li bεŋge bani bεchu-u Taa tè suuti nee mi li bee. **12** Fi nuuŋ chεŋj le wi kwikwi wu weki le ni tsiiŋ ntse wu Nyɔ weki si wi wu taashε bε Krai Jiso bε gii bε ni bε biindi nee bikaa le wu-u jiŋ. **13** Beniij bε cheti biee bε bəniij bε nimi-i, kiŋge kibee gii naa ki fo ki ni ki giŋgi te si be yεŋgi bε bəniij bamu be yεŋgi te bε yi yibe. **14** Se nuuŋ le, li wε-ε, ō lemi nee nuuŋ li fiee fi bε tè tifi wε lu-u, ō beŋ fi bε shéj ya chi. Ḷ lemi li fi-i kife ō kiiō bəniij bε tifi wε fi. **15** Ḷ tè bεchi ō kii biee bi bε tsεε le Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ ō meεŋ ḥwaŋ wu bwi. Biee bini nuuŋ bi nuuŋ bi tifi wε ō kεmε kinsofu keti li shéj yi ō gεε li Krai Jiso-o. **16** Fiee fichu fi bε tsεε le Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ nuuŋ ε bufii bulu dza fe Nyɔ-ɔ. Fi fi-i li ntiife bəniij lu-u, fi doonchi chɔ yi wi, fi naanyi biee bε bəniij le, fi tiifi bəniij ntse wu tsaaj, **17** le ke wi wu nuuŋ wi wu Nyɔ ni nuuŋ ε wu kɔchε, kəmi fiee fichu fi fεrε nime chi dzeeŋ chichu lu.

4 Ntiiti fini li wε-ε Nyɔ limfwe bε Krai Jiso wu gii naa saa bəniij bε meεŋ lu mō bε tè kwiyε. Ntiiti kii mbundine wu gii naa mbundε mō kii bumfɔŋ bwēe ntiiti le, **2** ō fenjisi jε yi Nyɔ. Ḷ fenjisi nee ō giŋgi bε yi, mō nuuŋ mfi wu tsaaj mō nuuŋ yε mfi wu tsaaj ke. Ḷ tɔchi bubiee bu bəniij le, ō lekisi be, ō kaŋgisi shéj yibe bε mbeεŋgii mō ntiife wa. **3** Ḷ kεε le mfi bεε wu bəniij nuuŋ te leŋ li

mfenjisë wu tsaan li kε. Bintoon bi bee gii bi ni bi fuu le bi woo nuuŋ ffee fimu fi chichi. Be gii be ni be geendi nuuŋ bəniŋ bε ntiife-ε, bε gii be ni be tiifi be nuuŋ ffee fi be kəŋgisi le be woo. **4** Be gii be chine ŋ'wowu ffee fi cheeŋ, be ni be njiindi be giingi nuuŋ le mulon mu nuuŋ ye cheeŋ ke. **5** Se nuuŋ le, li wε-ε, o giki yi ya tsaan mfi kwi, o kendi shén li bəŋge-ε, o nindi nime chi wi wu deŋgi fenjisi je yi Nyø. O nindi nime cho chi be nye li wε-ε chichu. **6** Li mi-i, mio dəeni si mbiij, mfi kəchəo kituŋ wu bε gii be dzəo mi be foŋ si be ti fundi mbiij le. Mfi wu ŋgii ŋkoo kəchəo kituŋ. **7** Mi ŋgwəo bugwe bu dzeeŋ li ffee fi Nyø-o, mi nletəo ŋgweti mi məeshi, mi ŋkəməo kimbeenche keŋ mi mba li ki-i. **8** Mbəeche li dəeni, bε gεe baa kifə keŋ ki bumfə-əŋ ki nuuŋ ki ntse wu tsaan le. Kifə kini kε ki Taa wu nuuŋ wi wu səki bənsa tsaan gii naa beeŋ li mi-i fa bu jobε chi kimerise. Se nuuŋ te beenj nuuŋ keŋ kwaa kε. Gii beenj te ki bəniŋ bəchu be tengi le kaari bε. **9** Timəti, gwene nee bujəŋ le o bake o be tsekə le mi-i. **10** O kii le Dema kəoŋgəo biee bi li nshe bi dəeni bini, wu chinəo mi wu gεeŋ Tesalonika. Kresens gεeŋo Galashan, Taato se gεeŋ Dalmatia. (**aiōn g165**) **11** Sheəo nee Luk wuu mbiij wu we tεe wu. Mfi wuə bεε, o dzəo Mak nee wu se bε. Nuuŋ ni fii mi li nime-ε. **12** Mi ntoŋo Tichiku Efeso. **13** Mfi wu o bεε, o dzəo kinkoŋ keŋ ki nəja ki ntə ŋkiri li yih yi Kapu li kitoŋ ki Towa-a. O bεε te be biŋwaati bieŋ, teege bi be tə nache be dzí yi nyáŋ bieε. **14** Alekesanda wu tendi gwe feo ŋge bε le mi-i nuuŋ ye wu didi kε. Taa gii naa sooj wu li kinje kee li. **15** O dzeti te mfi be wu. Fenjəo ntoŋ wu te fenjisi wuni ŋge. **16** Li nsa wu wε-εŋ,

tè nuunj jobε chi ηkosi chi ntè nleŋ le ηko wu nsa-a, wi tε
mεεŋ mi lejiŋ ki leŋ kε. Bεniij bεchu tè tuu be kifi mi.
Kiiŋ Nyɔ ni saa be li ffee yε kε. **17** Se nuunj le, Taa tè tuu
leŋ le mi-i jiŋ, nyε mi buŋga bu fenjisε ntoŋ wu dzeenj lu
ŋge le bεniij bεchu bε tè nuunj yε Bεjuu kε woo ntoŋ
wulu. Nεelε, tè soo mi le kimfime ki buri-i. **18** Taa gii ni
suuti neε mi li tsaq yi ffee fi bif-i fichu, nsiŋ gεεŋ bo bε
mi li bumfɔŋ bwee bu liboo li nyεekii. Te ni te yɔɔnchi yi
mfi kwi ma nsinj. Gεε fi nuunj le. (**aiōn g165**) **19** Yesi Prisilia
be Akwila mao li yih yi Onesifolu. **20** Erastu tè she Koreŋ,
ntè nshe Tufimu Miletus gendi. **21** Gwene neε ŋge le o bε
mfiee yi tεemi se bεchi. Yubulus tuumao n'yεeshe li wε-ε.
Buden bee Lanɔs mao Klawda be bεŋwaanεŋ bεseŋ bεchu
li Krai tuumi baa te n'yεeshe. **22** Nlekɔo le Taa ni bichi le
fiana ya-a. Nyɔ doonche yε shén yee yi dzeenj li bεniij li.

Taato

1 ε mi Poo, nnuuj ŋwane nime wu Nyø mao ŋwane ntoj wu Jiso Krai. Nime cheŋ nuuŋ le ni mfeti kimbeenchε ki benniŋ be Nyø tsaa ni ki giŋgi limfwe, be le be ni be kii ffee fi cheŋ fi biki ntse wu nuuŋ wu Nyø, **2** be ni be bichi limfwe li ntse wu kimake-ε. Ntse wuni nuuŋ wu Nyø yi ti yɛŋgi ye binsεe ke te kaachε nshe mεŋyi se naa yi bechi. (aiōnios g166) **3** Fε mfi wu shaŋ gii be kochε, se doonchε je ye gbanaa keti li je ye yi mfenjisi-i. ε Nyø kinsofu kisεŋ yi nyε buŋga bulu li mi-i le ni ntiifi. **4** Ntsekø kijwaati kini li wε-ε Taato wu nuuŋ ŋwaanεŋ wu cheŋ li kimbeenchε ki nuuŋ kisεŋ bee bechu. Nyø Baa be Krai Jiso wu nuuŋ Kinsofu kisεŋ doonchε beŋ shεŋ yi dzeeŋ, nyε beŋ mbεŋgii. **5** Fiee fi ntè nshe we Klet te nuuŋ le ɔ she ɔ leeki biee bi te mεŋ binεŋ, ɔ tuu ɔ gεε bεte bintaashε bi benniŋ be kimbeenchε-ε li bintoŋ bichu-u le dze yi ntè ndoonchε li wε-ε. **6** Wi wu nuuŋ ni nuuŋ te kintaashε, kεmi le ni nuuŋ wi wu ti kεmi ye ffee fi nuuŋ be ni be gundi wu li fi-i kε. Kεmi le ni nuuŋ nyumε kwεŋŋ mumkpaŋ, bøŋ bee se nuuŋ benniŋ be kimbeenchε-ε, nuuŋ ye be benniŋ ŋiŋgi le be wεsini baa be tuu be tεemi mao bikoo kε. **7** Si te kikoo wu kintaashε wu nuuŋ wi wu nime wu Nyø, kεmi ye le ni kεmi ffee fi be gundi wu li fi-i kε. Kεmi ye le ni nuuŋ wi wu lemi le be ni be wuki li wuu kwaa kε, kε le ni kεmi shεŋ yi tsoo tuu nuuŋ mao wi wu wundi biee piendi kε. Kεmi ye le ni nuuŋ wi wu wami benniŋ tuu nuuŋ te wi wu kuŋgi mbeŋ wu løløø kε. **8** Kεmi le ni nuuŋ wi wu fii benniŋ be ndendε-ε, køŋgisi nuuŋ ffee fi dzeeŋ, bichi le yi yee li,

tsiŋ ntse wu tsaŋ, kemi ntse wu waan, se kii nkem yi yee. **9** Kemi le ni nuuŋ wi wu kemi ntiife wu ti nuuŋ wu cheeŋ, wu be te tiifi wu lu bujŋ. Bedeeni gii se ni nyee ntiifi li benniŋ li biki nuuŋ ntifi yi nuuŋ yi cheeŋ, tuu tɔchi te benniŋ be techini ntiife wulu. **10** Ntiitoa ni kife benniŋ baa lu nge be teem bi koo, be tiiti jé yi waniti, be yengi be benniŋ, teege kintutu ki benniŋ be lemi nee le be ni be seti benniŋ dzoo. **11** Bani nuuŋ benniŋ be bee nuuŋ be make bimfimu bi bee, kife be dengi be kenji yih yi benniŋ chichi, si be tiifi biee bi be kemi ye le be ni be tiifi ke le. Be feti le nuuŋ kii mbeŋ wu lələa wu be kungi. **12** Benniŋ bani baa ε wi wu be wumu kibee wu ti njingi biee te saa tee kii be tiiti le, “Benniŋ be Klet ti shiŋ be nuuŋ benniŋ be binsε le mfi kwi. Be nuuŋ nyáŋ yi tao yi bifi, be nuuŋ bimbibiaambabø bi wuti nuuŋ biee bije.” **13** Tefε chi kii be chini chee nuuŋ cheeŋ. Bedeeni, o gbengi o tɔchi be gbanaa, ke be se kemε kimbeenche ki tsaŋ, **14** yuti fε nuuŋ be nyε yih yibe le be ni be wuki nuuŋ muloŋ mu Bejuu le, mao biee bi benniŋ be te faaŋ biee bi cheeŋ bi Nyø tiiti le benniŋ ni be biki. **15** Li benniŋ be kemi shéŋ yi wuuti-i, biee bichu wuuti li bee. Se nuuŋ le, li be kemi shéŋ yi tii be te kemε kimbeenche ke, ffee te nuuŋ lu fi wuuti li bee ke, kife bembeeche be bee be dze yi shéŋ yibe nuuŋ le, bee baa kituŋ. **16** Beeye benniŋ kwengi le be kii Nyø, se nuuŋ le binje bi bee doonchi le be faaŋ baa Nyø. Ntse wube nyendi nge, be teem bi koo. Be nuuŋ ye benniŋ be nuuŋ be fε ffee fimu fi dzeen ke.

2 Li we-e Taato, fio fies le o kemi le o ni o tiifi benniŋ nuuŋ biee bi kochini li ntiife wu tsaŋ li. **2** O tiifi buninj

bekaan le be ni be bichi le yi yibe-e li ffee fichu-u, be kəmi ŋguŋu li yih yibe-e, be feti biee si bəniiŋ be kəmi bufii, be ni be kəmi kimbeenche nuun ki tsaan, be kəmi kinjkəŋgise nuun ki tsaan, be kəndi shéŋ li bəŋge bechu-u.

3 Ne tiifi yeeŋ te bukeen bekaan le be ni be kəmi bingē bi doonchi ŋguŋu li Nyɔ-ɔ. Kiiŋ be ni be bifisi məŋkooŋ mə bəniiŋ le ke, be nuun ke bəmfa be mbiin le ke. Be ni be tiifi bəniiŋ nuun biee bi dzeeŋ. **4** Bedeeni, be se ni be tiifi besəoŋ be bukeen le si nuun be ni be kəngisi bunin be bee məo bəoŋ be bee, **5** be ni be feti biee si bəniiŋ be kəmi bufii, be tsiin ntse wu waan, be bichi le yi yibe-e, be kəmi shéŋ yi dzeeŋ li bəniiŋ li, be wuki li bunin be bee. Nee le wi se te tuu le nuun lu wu nuun tee jé yi bifi kii jé yi Nyɔ ke. **6** Fi fiee nee yeeŋ si o gii o ni o yeti li besəoŋ li le be kəmi le be ni be kii mbiche le yih yibe-e. **7** O doonchi kinge ki dzeeŋ li ffee fichu fi o feti-i, le bəniiŋ ni be ŋiŋgi be biki. Mfi wəo tiifi bəniiŋ ffee, o gee shéŋ ya chi li fi-i, o tiifi be ŋgeeŋ, **8** n'yɔru wa ni nuun wu tsaan wu wi nuun te kəme ffee fi bifi fi nuun tee ffee le lenti ke. Bedeeni, bəniiŋ be techini biee be we se kəme buya kifé be kəmi ye ffee fi bifi fi tefé kii bee ke. **9** O tiifi bəmfa le be ni be guundi bəniiŋ be kəmi be, be ni be feti ffee fichu si be weki le be ni be feti. Kiiŋ be ni be tusi ffee li bimfimu bi bee ke. **10** Kiiŋ be ni be yi-i biee bi bee ke. Be kəmi le be ni be doonchi le dzé chichi-i le be baa bəniiŋ be cheeŋ. ε be feti le li ffee fichu-u, bəniiŋ ni be ŋiŋgi ntiife wu kii Nyɔ yi nuun Kinsofu kiseŋ, le ε ffee fi kəmi kineetinε. **11** O tiifi be le, kifé kinjkəŋgise ki Nyɔ-ɔ be kəe le ke bəniiŋ bechu se naa be bəne. **12** Ki tiifi bee le te chine li ntse wu nuun ye

wu Nyɔ wəki kε-ε, bε le kiiŋ tε ni tε kəmi ŋgeen yi ŋge li
biee bi li nshe-ε kε. Le tε ni tε kii mbiche lε yih yise-εŋ, tε
ni tε tsiiŋ ntse wu tsaan̄ mɔɔ ntse wu Nyɔ wəki li nshe
yini-i. (aiōn g165) 13 Tε ni tε tsiiŋ lε, tε tèŋgi kinεetinε ki tε
bichi limfwe li ki-i ki gii naa ki buse, ki nuuŋ bunøja bu
Nyɔ yiseŋ yi nyøŋya yi nuuŋ Kinsofu ki Jiso Krai. 14 Tε
nyε yi yee kii bee le go bee li bibifi bichu-u, le fe tε ni tε
wuuti, tε nuuŋ tε benniŋ bee bε kəmi ŋgeen ŋge yi fεrε
biee bi dzeen̄. 15 Bini nuuŋ biee bi o kəmi le o ni o tiifi
benniŋ bi. O kaŋgisi shéŋ yibe, o lekisi be bε bunøga buchu
bu o kəmi. Kiiŋ o ni beŋ le wi ni jindi wε kε.

3 O kiimi benniŋ bε kimbeenchε-ε le be ni be wuki li
benniŋ bε sekí kwεεŋ li mɔɔ bε kəmi bunøga lε bee lεwe. Be
ni be feti ftee fi be tiiti, be ni be nuuŋ ε be nachε yi li
mferu ftee fichu fi nuuŋ bujøŋ. 2 Kiiŋ be ni be tiiti ftee
fi bifi kii wi kε. Kiiŋ be ni be tsuki ntsooŋ kε. Be ni be
nuuŋ mbεεŋgii, be dzeti yi yibe fεkwiiŋ li benniŋ bεchu-
u limfwe. 3 O kimi le tε tè saa tε nuuŋ bibere, tε tεem̄i
bikoo, benniŋ feti tε təndi dzé, tε nuuŋ bεmfa bε biee
chichi chichi bi yih yiseŋ tε kənggisi, tε jii kikuuŋ, tε tè
tsiiŋ ntse wu wuseŋ tε kəmi shéŋ yi bifi bε bimi bi fuumε,
benniŋ baanini bee, tε baanini tε benniŋ. 4 Se nuuŋ le, mfi
wu Nyɔ yi nuuŋ Kinsofu kisεŋ tε doonchε kiŋge ki dzeen̄
bε kiŋkənggise li bee li, 5 yi se soo bee. Yi tε mεεŋ ki soo
kε bee kii ftee fimu fi tsaan̄ fi tε tè fe kε. Yi tε soo bee
kii nshiiŋ yee kəti li ntsootse wu yi tε tsootse bee tε se
kεme bierø chi feŋ, Fiana yi Waan̄ se fiiki bee tε to nuuŋ
benniŋ bε feŋ. 6 Fiana yi Waan̄ yini nuuŋ yi Nyɔ tε bəsεyi
yi shooshe li yi yise-εŋ kəti li Jiso Krai wu nuuŋ Kinsofu

kise-εη. 7 Yi te fe le le se dzɔɔ bee le te baa findzɔŋ nsinj kii kiŋkɔŋgise kee li bee li. Beðeñni te se ni te nuuŋ binjila te bichi limfwe le te naa te keme ntse wu kimake. (aiōnios g166) 8 Tefε chi ntiiti chini nuuŋ chi cheεη. ñgeendəo le o ni o tiiti o chiinsini biee bini li benniij li, le benniij be benj li Nyɔ-ɔ se ñεη le be nyε yih yibe le be ni be feti bingje bi dzeenj. Bini nuuŋ biee bi dzeenj ñge, bi beε be mbenj li benniij bechu-u. 9 Se nuuŋ le, o weti yi li bitechine bi kibere-e, be meŋkooŋ me bete bini-i, me benniij ti teenyi. O weti yi te li bitechine be ntsooŋ yi nuuŋ kii banchi be Bejuu le. Biee bini kemi ye mbenj ke. ε biee bi yee. 10 ε wi nuuŋ lu wu beε be buga, o tee li mwε-ε. Oo tee li wu-u kinga kimumkpaŋ ke bo kinga kife meεŋ ki chike ke, o daaye le dze ye-e. 11 O kε le ñwaani wee wi chinəo dze yi tsaan tuu tendi, ntse we se nuuŋ wu bifi, wu liiɔ yi yee li ñge-ε. 12 ñgi ntuumi Atema ke Tichiku le we-ε. Ke wu be, o gwene ñge le o be le mi-i Nikopolis. Mi nnachəo le nnuuŋ le mfi wu fokpɔ-ɔŋ. 13 Gwene ñge le o fi Senas wi wu gbεŋgi kii banchi, be Apolo li ndende wu bee. Gwene o ñεη le be keme baa ffee fichu fi be weki. 14 Beniij besεŋ kemi te le be laanche nyε yi yibe li nimu nime chi dzeenj li, le be se ni be fii li biee bi kemi le be ni be fii li. Kiiŋ be ni be nuuŋ yee ke. 15 Beniij bechu be nuuŋ be bee fəni tuumi baa n'yeeshe li we-ε. O yesi benniij be kɔŋgisi bee bechu li kimbeenche-ε. Nyɔ doonche benj bechu shén yee yi dzeenj.

Filimu

1 ε mi Pøø, mi η'wε li ncha-a kifε mi η'wε wi wu Krai Jiso. ε tεε ηwaani wuseŋ wu Timøti. Ntsékøø kijwaati kini li wε-ε, Filimu, nsaq yisεŋ yi shéŋ yi nindi bε bee li fiee fimumkpa-aŋ. **2** Ntsékøø te li Afia-a dzemí yisεŋ, bε Akipu wu tεε be nuuŋ li fiee fimumkpa-aŋ si benniŋ be dzi-iŋ, mɔø li kintaashε ki benniŋ be kimbeenche-ε be taashi li wε-ε yih. **3** Nyø Baa wuseŋ be Taa Jiso Krai doonche beŋ shéŋ yi dzeerj tuu nyε te beŋ mbεεŋgii. **4** Filimu, mfi kwi wu nlèki li Nyø-ø, ηkiimi wε, nyεε te kiyøøni li Nyø yεŋ kii wε, **5** kifε η'wukøø kii shéŋ yi o gεε li Taa Jiso-o mɔø si o køngisi benniŋ be nuuŋ be Nyø-ø bechu. **6** Nlèkøø li Nyø-ø le si o gεε shéŋ li Jiso-o, beŋ be benniŋ be Nyø-ø nuuŋ li fiee fimumkpa-aŋ, fini gii fi fe o mεeshi o kεε biee bi dzeerj bichu bi nuuŋ bi tεebeŋ be taashε be Krai. **7** Ηwaanεŋ, ηwaani kijkøngise ki o doonchi fe kεε η'wuki bujøŋ ηge shéŋ yεŋ se yuusi, kifε o feti shéŋ yi benniŋ be Nyø-ø dendı. **8** Fiee fimu se fiee lu fi η'weki le o fe, bee nuuŋ neε mi ntee butefu be bunja bu ηkemi si wi wu Krai le o fe. **9** Se nuuŋ le, kii kijkøngise, ηgii nsoonj nuuŋ bø li wε-ε busoŋu. Mi Pøø mi η'wε wi wu kaŋ, mi nse η'wε li ncha-a dεeni nuuŋ kifε ε mi ηwanε Krai Jiso. **10** Nsuŋgøø bø li wε-ε kii ηwanεŋ wu Onesimu, wu ntè ndzø wu li ηwanεŋ wu kimbeenche-ε nnuuŋ li yih yi ncha-a feni. **11** Ηkosi tè nuuŋ ffee fi yee li wε-ε, se nuuŋ le dεeni gbeŋgøø nuuŋ wi li bee bechu-u. **12** Nse ntundøø wu lejɪŋ li wε-ε dεeni, gbeŋgøø nuuŋ shéŋ yεŋ. **13** Mbee ηkøngisi ηge le ηgεε wu li mi-i lichiŋ le ni bichi le mi-i fe kintsi ko-o si nnuuŋ li ncha-a feni kii ntonj wu dzeerj wu kii Jiso.

14 Se nuuŋ le, mi nse ḥεŋgɔɔ le nuuŋ ntè mfɛ ffee si fini
wɛ ḥkɛɛ fe nsiŋ kɛ, kifɛ ḥ'wɛki yɛ le nime cho chi dzeeŋ
chi o feti li mi-i chini nuuŋ kɛ ḥkendɔɔ wɛ kɛ. ḥ'wɛkɔɔ le
fi nuuŋ si shéŋ ya berŋ. **15** Semuke Onesimu tè dza le wɛ-ɛ
lii li mfi niij li ni, le ke wu to lijiŋ, nee wu se ba ne ni
ne nuuŋ dududu, (**aiōnios g166**) **16** se mɛeŋ yɛ tuu nuuŋ
mfwa kɛ, wu yaaɔ mfwa. Wɛ nuuŋ ḥwaana wu shéŋ li
Krai li, se nuuŋ te nyɔŋja li mi-i teege li wɛ-ɛ, si nuuŋ
wiwon tuu nuuŋ wi wu Taa. **17** Neɛ le, o ḥeŋ le tɛe wɛ baa
li ffee fimumkpa-aŋ, o fi wu si bee le ni nuuŋ mi o fi. **18** E
nuuŋ le wu chɔ ffee li wɛ-ɛ, ke le kɛmɔɔ fiɔɔ neɛ wu, o
gɛɛ li bukoon bwe-eŋ. **19** Ntsɛkɔɔ fini nuuŋ be kwaj wɛŋ
le, “Mi wu Pɔɔ ḥgii nsooŋ.” Ntiitɔɔ ni mbeechɛ wumu
nuuŋ yɛ lu wu ḥgii ni ntiiti butefu le o kɛmɔɔ te fiɔɔ te
wɛ kɛ, kifɛ ntse wu o kɛmi dɛeni wɛ kii mi. **20** Bedeɛni
ḥwaanɛŋ, fi neɛ mi li ffee fini-i kifɛ tɛe wɛ taashɛ baa li
Taa li. Fere le kii kintaashɛ ki tɛe wɛ li Krai, yi se dzɔɔŋ
mi. **21** Ntsɛkɔɔ li wɛ-ɛ ni, ḥkii mɛjine siŋ le o gii o berŋ le
o fe ffee fi ntiiti, le ke o feti lɔɔ, o gii o fe ya le. **22** Li ntawu
fe-e, nachɛ kintsii ki ntse-ɛ li mi-i, kifɛ mbichɔɔ limfwe
ṅkii le Nyɔ gii yi woo nlɛkɛ li Nyɔ-ɔ wunɛ yi tuumi mi le
be-eŋ. **23** Epafraſ wu tɛe wu nuuŋ li ncha-a feni kii nton
wu dzeeŋ wu Krai Jiso, yesɔɔ wɛ. **24** Mak, Aristaku, Dɛma
mɔɔ Luk be tɛe be nindi li kintaashɛ-ɛ, yɛeshi baa te wɛ.
25 Kijkɔŋgise ki Taa Jiso Krai ni ki nuuŋ be fiana yinɛ.

Hiburu

1 Tε mεεŋ lindεeri, Nyɔ yeti li bεte taa bεsεŋ li bimfimu bi bεntomfɔŋ bee li, li kin̄ga ŋge bε le dzé chichi chichi. **2** Se nuuŋ le, li jo yi le kimerise yini-i, yi yo ye li bee li nuuŋ le kimfime ki ɿwani-i. ε ɿwani wuni wu yi tsaa ye le gii nuuŋ kinjila li biee bichu-u. ε nεε wu wu Nyɔ tε tɔŋ nshε bε biee bichu kεti li tsáŋ yee li. (aiōn g165) **3** Kirj'wofu ki Nyɔ-o bεndi kεε li yi yee li, se gbεŋgi nuuŋ mbose yi Nyɔ kibεε. ε wu wu feti kiboo bε nshε se nuuŋ lu. Se feti biee bini nuuŋ nεε bε je ye yi kεmi buŋga. Tε maaj kimaaj ki bibifi bise-εŋ. Le maaj le, se yεε liboo shee le kibεε ki kigɔŋε ki Nyɔ yi Bunɔŋja-a. **4** Fi se tuu fi nuuŋ le, Nyɔ tε fe ɿwani ko ŋge yaa bεnchindaa bε Nyɔ-o, nεε si bukooŋ bu Nyɔ tε nyε wu ko tε ŋge bu yaa bu bee. **5** Tε kii le wu koo ŋge kife nchindaa wu Nyɔ wumu nuuŋ ye lu wu Nyɔ tε saa yi teeŋ wu le, “ɿwani ke, Ke le bεŋ yani mi nteeo le ε mi baa wa, ke.” Wumu nuuŋ ye lu wu tε saa wu tee kii wuu le, “ɿgii ni nuuŋ tee. Ni nuuŋ ɿwanεŋ ni.” **6** Tε gii nuuŋ mfi wu Nyɔ tε nuuŋ le yi tɔŋ ɿwani wu ŋkosi wuni li nshε yini, yi tε tee le, “Bεnchindaa bε Nyɔ-o bεchu kεmi le be ni be guundi wu.” **7** Fiee fi Nyɔ tε tee kii bεnchindaa bee nuuŋ fini le, “Yi ti feti be be nuuŋ si mfi, yi feti tε be be nuuŋ bεniiŋ bee bε nime-ε be nuuŋ si nimi chi wi-i.” **8** Le tuu to li ɿwani-i, tee le, “Hooo Nyɔ, o gii naa o shee li kabara wa-a o ni o sεki mfi kwi ma nsij. Ntse wu tsaaj gii naa ni nuuŋ kimbaaj ki bumfɔŋ bwo-o. (aiōn g165) **9** C kɔŋgisoo nuuŋ ffee fi tsaaj, o baanini ffee fi bifi. Nεε le, mi wu Nyɔ yi nuuŋ Nyɔ ya mi n'yεεkoo wε, o yaa kintutu ko, mi se mfwao wε be mbee yi bumfɔŋ bu

kinætine-ε.” **10** Yi se tuu yi ka yi tee li ɿwani-i le, “Taa, ε
wε wu tè tօŋ nshε fembεεchε-ε, se biee bichu bi nuuŋ
liboo nuuŋ mferu wu tsan̄ ya. **11** Biee bini gii bi ma, ε wε
kwaa ɔ gii ɔ ba lu. Bi gii bi doŋ si ndu. **12** ɔ gii ɔ baar̄ bi si
kinjkon̄. ɔ gii ɔ fiiki bi si ndu yi doŋ. Se nuuŋ le, ɔ gii ɔ ba
ɔ ni ɔ nuuŋ neε si ɔ nuuŋ le. Biya bio nuuŋ te naa ma ke.”
13 ε nchindaa wu Nyɔ wu la wu Nyɔ tè saa yi tee li wuu le,
“Shee le kibene keŋ ki kigɔŋε-ε, nsiij gεεŋ bo mfi wu mi
ŋgiiki bəniiŋ bo bε mbani-i wε limfwe si kilaanda ki bikaa
bio-o, ɔ təmi bikaa bio li bee ni?” **14** Məo bəchindaa bε
Nyɔ-ɔ bani nuuŋ neε si fiana yi nindi li Nyɔ-ɔ, bε yi tundi
be be deŋgi be fii bəniiŋ bε gii be kəmε kinsofu neε ni?

2 Bədeεni, te kəmi le te gεε bufii busen̄ bujəŋ li fiee fi
te tè woo li, le kiiŋ te ni dza te ni te mbweŋgi kε. **2** Te
beechi le, ε bentoŋ be bənchindaa bε Nyɔ-ɔ tè tiiti ŋkosi
tè nuuŋ fiee fi teεmi ŋge, ε wi bonde nchi wumu kε wu
faaŋ mferu si nchi wulu tiiti, mwε kəmε kinsomfu kilu si
wəki, **3** se ε la fi gii fi fe se te tè ŋεŋ ŋge ke ε te nyaami
kinsofu ki nəŋa kini? Kinsofu kini nuuŋ ε Taa Jiso wu tè
saa fenjisi kii ki, bəniiŋ be tè woo si fenjisi te teendi cheŋŋ
wulu si be tè fenjisi li bee li. **4** Nyɔ kibεε tè tօŋ be biee bi
doonchi bu bun̄ga bwεe be bəŋkiki məo bintewa bi biee lε
məo mfiŋ yi tè feti. Se gache te nyá yi Fiana yi Waar̄ si tè
kəŋgisi le tօŋ lu. **5** Nyɔ tè meεŋ ki gεε ke kwεεŋ wu fwεŋ
wu gii wu bε wu tè tiiti kii wu wuni le ε bənchindaa bee
bε gii be ni be səki kε. **6** Be tsεε baa le kintsii kimu lε
Kirjwaati ki Nyɔ-ɔ kii nsa wuni le, “Wiwoŋ nuuŋ məo fi
la fi ɔ beechi kii wu? ɿwanε wiwoŋ nuuŋ fi la fi ɔ kəmi
ŋgeer̄ ye? **7** Li mfi fintε-εŋ ɔ tè shiiki wiwoŋ nuuŋ fe

kintsii ki nuuŋ ləkwiij le bənchindaa bo. ɔ se tɛ bɛ ɔ koke
wu, se tuu keme bunəŋja be ŋguŋu. 8 ɔ gɛɛ biee bichu le
wiwo-on ləkwiij, seki.” Si Nyɔ tɛ gɛɛ biee bichu le wiwo-
on ləkwiij, fiee fimu se mɛɛŋ yɛ lu fi fuki numu le wuu
ləkwiij nsin̄ ke. Mɔɔ nɛɛ si fi nuuŋ le te se ŋiŋgi yɛ le
biee bichu biee le wiwo-on ləkwiij ke. 9 Te ŋiŋgi le Nyɔ
tɛ fe Jiso nuuŋ le bənchindaa bee li ləkwiij li mfi fintɛ-
ŋi. Se nuuŋ le, Nyɔ se yɛɛki wu kemi bunəŋja be ŋguŋu.
Kife tɛ ŋɛŋ ŋge kwi, le kwi kwe yi wi kwikwi kii shén̄ yi
Nyɔ yee yi dzeɛŋ li bəniij li. 10 ε Nyɔ yi tɛ fe biee bichu,
biee bichu se nuuŋ biee. Si tɛ wəki le gii naa dzɔɔ bəniij
ŋge be nuuŋ bɔɔŋ bee be se le li bunəŋja bwee li, fi se
fiee tsaaŋ le fe Jiso ŋɛŋ ŋge le ni nuuŋ wu wu kɔchɛ wu
gɛɛŋ wu mɛɛshi wi wu tɔ dze yi kinsofu li bee. 11 Wu wu
Jiso wu feti bəniij se wuuti le Nyɔ lii, wu bee bəniij be
feti be wuuti baa, kemi Tee wube mumkpan̄. Fiee fiee fi
kemi yɛ buya le ni nteenyi be le bɛŋwaani ke. 12 Tɛ tee li
Nyɔ-ɔ mfi wumu le, “Ngii ni ntsakisi bukooŋ bwo li we le
bɛŋwaanɛŋ lenti. Ngii ni n'yuuti mpieti wɛ le kintaashɛ
kibee lenti.” 13 Se tuu tee le, “Ngii ŋgees bufii bweŋ li Nyɔ-
ɔ.” Tuu ka tee le, “Wuuŋ mi feni be bɔɔŋ be Nyɔ nyɛ li
mi-i.” 14 Si bɔɔŋ be tiiti bani kemi baa nyaŋ yi bwiŋ be
ŋgoŋ le, wu wu Jiso se tɛ dzɔ te nyaŋ yi wiwoŋ, le ke se
kwi se shaanshe kiŋkundi ki kemi bunja bu kwe-e. 15
Tɛ fe le se buu bəniij be te tsiŋ li bumfa-a li ntse wube
kwikwi kife be tɛ chendi kwe. 16 Fi gbɛŋgi fiee fi nuuŋ
gbanaa le kemi yɛ ŋgeen̄ li bənchindaa be Nyɔ-ɔ ke. Tɛ gii
kemi nuuŋ li kini ki Abraha-an̄. 17 Fiee fiee fi tɛ fe Jiso se
to si bɛŋwaani li fiee fihu, le se ni nuuŋ te kikoo wu bɛte

muntofi be bee ni keeti nshiij li bee, ε wu gεε te shéj li
nimε chi Nyɔ-ɔ le maaj kimaaj Nyɔ feeki bibifi bi bee. **18**
Si tè ηεη ηγε, bεmənchε be le wuu le, se tuu kii si nuuŋ ni
fi-i bεniiŋ be mənchε bεε te le bee.

3 Nεε le, bεjwaanεj be waaj, be be teenj be te le be le li
kwεεj wu liboo li, gεε yεεj bufii li Jiso-o. Nuuŋ ηwane
ntoŋ wu Nyɔ tuu nuuŋ te kikoo wu bεte muntofi wu
kimbeenchε kisεj ki tè ti tiiti li bεniiŋ li le ε kisεj. **2** Tè
nindi be shéj yee chi li Nyɔ-ɔ yi tè gεε wu le ni nindi li
wuu nεε si Məose tè nindi te be shéj yee chi li yih yi Nyɔ-
ɔ. **3** Se nuuŋ le Jiso nuuŋ wi wu be kεmi le be ni be pieti
wu bujɔŋ yεki Məose nεε si wi ti gwendi yih be se tuu
be pia wu yaa yih yilu. **4** Yih yimi nuuŋ yε lu yi nuuŋ
fuki ηgwanu wu wi nsiŋ kε. Se nuuŋ le, Nyɔ nuuŋ wi wu
gwaŋ biee bichu. **5** Məose tè nindi nεε bujɔŋ be shéj yee
chi li yih yi Nyɔ-ɔ si ηwane nimε. Biee bichu bi tè feti
te teendi nuuŋ ffee fi Nyɔ tè nuuŋ le yi naa yi tee. **6** Se
nuuŋ le Krai tè be nuuŋ lewe le yih yi Nyɔ-ɔ be shéj
yee chi si ηwane Nyɔ. Yih yi Nyɔ yini ε bee ε nuuŋ le te
leme mkpaanj li ffee fi te kaŋ shéj te bichi limfwe be yi yi
tsakise. **7** Bεdεenj, tè tuu te woo ffee fi Fiana yi Waaj tiiti.
Yi tè tee le, “Ε ne woo Nyɔ yeti li be-eŋ bεŋ, **8** kiiŋ ne ni
ne temi bikoo si bεchaa bεne be tè sεenini be Nyɔ mfi
wu be tè mənchε Nyɔ libuka kε. **9** Ε le le bεchaa bεne
tè mənchε mi wu Nyɔ, be ηεη bintewa bi biee le bi ntè
mfe li biya mbaanyεε li. **10** Nεεle, shéj tè ntɔnyε te mi be
kingokε ki bεniiŋ le kilu, nse ntee le, ‘Shéj yi be ti lemi
yε li mi-i kε dududu. Be mεεŋ baa ki kεε kε dzé yεŋ kε.’
11 Shéj tè tɔnyε mi, nchini le, ‘Nuuŋ be te naa le be le

kintsii kej ki mfufine-ε ke.” **12** Beŋwaanεŋ, ḡεŋge yeeŋ le kiiŋ wi wumu li be-eŋ ni nuuŋ wu kəmi shéŋ yi bifi ke, yi fengi mbeenchε li Nyɔ-ɔ, yi nuuŋ yi fe wi baa dzaa li Nyɔ-ɔ yi kəmi ntse-ε ke. **13** Fiee fi ne kəmi le ne ni ne feti nuuŋ le ne ni ne kangisi shéŋ yi wi bee wi-i jo chichi, si fi nuuŋ le jobε chilu, “ɛ beŋ.” Ne feti yeeŋ neelε kii fiee fi bifi fimu ni dza fi ləenchi wi bechi ni teem kikoo ke. **14** Ne kε le te baa fiee fimumkpaŋ be Krai ε nuuŋ le te ba te kəmi li fiee fi tɛ gii tɛ lemi li fi-i ḡkosi te geeŋ te meeshi. **15** Ne kiimi yeeŋ fiee fi nuuŋ le, “ɛ ne woo Nyɔ yeti li be-εŋ beŋ, kiiŋ ne ni ne teem bikoo si bechaa bənε be tɛ seɛnini biee be Nyɔ ke.” **16** ɛ baj be tɛ woo Nyɔ yeti li bee be nyaami be se tuu be seɛnini be yi? ɛ neε be bechu be Məəsε tɛ dza Ijip bo be be ni? **17** ɛ be bani be shéŋ yi Nyɔ tɛ tonyε yi be be, li biya mbaanyε li ni? ɛ neε be be tɛ fe biee bibifi, be kwiye libuka neε ni? **18** Ke ε neε be be Nyɔ tɛ leeh le nuuŋ be te naa le kintsii kee ki mfufine ke ni? ɛ neε be belu be te teem bikoo neε ni? **19** Neε le, te ḡεŋ baa le nuuŋ beniiŋ belu te naa le be geeŋ be le kintsii kilu ke, kife be tɛ meɛŋ ki gεε ke shéŋ li Nyɔ-ɔ ke.

4 Fi se fiee le, ḡkaache wu Nyɔ tɛ gεε le beniiŋ gii be naa be le li mfufine we meɛŋɔ lemi fe. Beðεen i te ni te chendi le kiiŋ be naa be biche be ḡεŋ wi wumu li be-eŋ meɛŋ ki kɔche ke le le ke. **2** Ntiitɔɔ ni kife ntoŋ wu dzeerŋ wuni bεεɔ kituŋ li bee li neε yeeŋ si tɛ be li bee. Se nuuŋ le, ntoŋ wulu wu be tɛ woo tɛ meɛŋ ki fi ke be ke, kife wu tɛ be le bee, be ba mbeenchε nsiŋ. **3** Li bee te be-eŋ nuuŋ te le mfufine wulu. Beniiŋ bamu baa be Nyɔ tɛ tee le, “Shéŋ tɛ tonyε mi, nchini le, ‘Nuuŋ be te naa le, be le

kintsii keŋ ki mfufine-ε ke.”” Nyɔ tè yeti lε, fi nuuŋ yε le kintsii ki Mfufine-ε fuki kεε ke, kifε nime chee tè ma kituŋ fεmbεechε-ε mfi wu tè tɔŋ nshe. **4** Tε kii baa le bε te tsεε le Kijwaati ki Nyɔ-ɔ kintsii kimu kii jobε chi mfomenyaan chini, le dze yini le, “Nyɔ tè niŋ nime chee chichu, le bo jo mfomenyaan yi fufε.” **5** Fε kintsii kεε yi tuu yi tee le, “Be nuuŋ te naa le le mfufine wε-εŋ ke dududu.” **6** Fi mεεŋ fieε fi lemi le bεniŋ bamu gii be le li mfufine wuni. Beniŋ be tè saa be woo ntonj wu dzeenj wuni baa se tè mεεŋ ki le ke kifε be tè woo nεε, se nuuŋ le, be tè faan mfεru si Nyɔ tiiti. **7** Nεεlε, Nyɔ se tuu yi kaari yi gεε jobε chimu chi yi teenyi le, “Bεŋ.” Si yi tè gεε le yi tuu yi yo ffee fimu le kimfimε ki Mfɔŋ Daafi ε biya tè ka ŋge te tè wuki kituŋ le, “ε ne woo Nyɔ yeti li be-εŋ bεŋ, kiiŋ ne ni ne tεεmi bikoo ke.” **8** ε nuuŋ le kintsii ki Joshwa tè dzo bεniŋ gεεŋ le be be fe kεε tè nuuŋ kintsii ki mfufine kilu-u, ke bee Nyɔ yi tiiti yε kii jobε chimu le ε chi mfufine ke. **9** Fi se fieε le jobε chi mfufine mεεŋ cheε limfwe li bεniŋ be Nyɔ-ɔ si chi Nyɔ tè fufε cheε. **10** Fi nuuŋ le, ε wi le mfufine wuni, ke mwe fufɔŋ kituŋ li nime chee chichu-u nεε yεεŋ si Nyɔ tè fufε li chee chi nime-ε. **11** Bedεεni te ni te gwenini ŋge ke te le mfufine wuni, le kiiŋ wi wumu ni dza we, le ε kii kikoo ki tεεmε si bεniŋ be ŋkosi baa ke. **12** Ne ni ne kii le jε yi Nyɔ yε we, yi nindi. Yi keeti yi yeki nyɔ yi be fɔŋ bimbe bichu. Yi ti lii yi gεεŋ yi bo fe biyooŋ be mfɔŋ yi wi taashi. Yi ti fushi bεmbεechε mɔɔ biee bi nuuŋ li shéŋ yi wi-i. **13** Fiee fimu nuuŋ yε lu dududu fi Nyɔ tɔŋ fi nuuŋ fi ni fi nyiki yi li yi-i ke. Biee

bichu yengi le yi-i lii gbanaa. Ε yi yi tè kemi le te be te ku
be bimfimu bisεŋ li yi-i limfwe. **14** Beðεenι si tè bee tè tee
le te kemi baa kikoo ki bete muntofi ki nɔŋa, ki nuuŋ
Jiso wu Ijwanε Nyɔ, tè miri to kiboo yεε liboo, tè keme
kimbeenche mkpaanj ki tè ti tiiti li beniin li. **15** Kikoo ki
bete muntofi kisεŋ kini nuuŋ wi wu nuuŋ te ba nkɔwu
nshiin be bee nsinj kii mbiaŋu bɔ wuseŋ ke. Nuuŋ wi wu
mɔnche tè be te le wuu le dzé chi-i si bee le bee li, se nuuŋ
le ti mεεŋ ki fe ke bubiee ke. **16** Beðεenι, te ni te kingisi te
bee meŋine nsinj li kabara wu Nyɔ fe kintsii ki yi doonchi
shén yee yi dzeenj, le ke se ni keeti nshiin li bee li tuu
doonche shén yee yi dzeenj fi bee mfi wu ftee yeki bee.

5 Te kii le be te ti tsəki kikoo ki bete muntofi li beniin li
linti be gεε le ni nindi li Nyɔ-ɔ kii beniinj, se dzeti nyá yi
beniinj nyεε li Nyɔ-ɔ, feti muntofi lu kii bibifi bi beniinj le.
2 Si wu wu te muntofi weeti te le dzé nge le, gii ni kii
numu nyεεkii be beniinj be kii ye biee ke be tendi bu tanu.
3 Kii n'wɔawu we wuni, se kεmo le fe muntofi li bibifi
biee li nεε yεεŋ si feti li beniinj bamu-u. **4** Nuuŋ wi te
yεεki yi yee le gii ni nuuŋ kikoo ki bete muntofi ke. Ε Nyɔ
yi ti tsəki mwε nεε si tè tsaa εrɔŋ. **5** Ε nεε le si Krai ti
mεεŋ ki yεεki ke yi yee le ni nuuŋ te muntofi ke. Ε Nyɔ yi
tè gεε wu yi tee le, “Ε we Ijwanεŋ, beŋ yani mi nteeo le ε
mi cha.” **6** Se tuu tee kintsii kimu te le, “O we te muntofi
wu kimake le dze yi Melkisεdεk nuuŋ le-e.” (**aiōn g165**) **7** Tè
nuuŋ mfi wu Jiso tè nuuŋ laajkwiiŋ, tè shiinj lεki li Nyɔ-ɔ,
dii lεwe nge shiikisi musu li Nyɔ-ɔ yi nuuŋ yi fi wu li tsarj
yi kwe-e. Si tè nuuŋ wi wu chendi tuu guundi Nyɔ le, Nyɔ
se woo nlεke li Nyɔ-ɔ we. **8** Nεε si Jiso tè nuuŋ Ijwanε Nyɔ

lε, bεŋε be tε ηεŋ tε fε wu le laanche si nuuŋ ni wuki nε
nuuŋ li Nyɔ-ɔ. **9** Nyɔ se fε wu nuuŋ wi wu kɔchε wu gεεŋ
wu mεeshi le ni nuuŋ dze yi Kinsofu li bεniiŋ be wuki li
wuu, Kinsofu kini nuuŋ ki ti mεε yε kε. (aiōnios g166) **10** Nyɔ
tε tsaa Jiso yi tɔmi le ni nuuŋ te kikoo ki bete muntofi lc
dze yi Melkisεde-ek. **11** Biee biee lu ηεŋ bi tε mεεŋ baa tε
kεmi le tε tee kii nsa wuni. Se nuuŋ le fi tεεmi naanye le
nε woo, kifε nε baa wεε li η'wowu biee li. **12** Bee le fi ni fi
nuuŋ tsaan, bee nuuŋ nε tiifi bεniiŋ. Nε se kaari baa nε to
kεε be ni be tiifi beŋ be biee bi nuuŋ kii jε yi Nyɔ, nuuŋ
bi, bi be ti bechi li bi-i. Nε mεεŋ baa si mwɔnu mu bwi mu
mεεŋ mu yεendi nuuŋ mbeen, mu jii yε biee bi tεεmi kε.
13 Wi wu mεεŋ yεendi nuuŋ mbeen nuuŋ tε nuuŋ ε wu
ta wu kɔchε kituŋ li fiee fi chεεŋ fi jε yi Nyɔ-ɔ kε. Wε si
fionu fi bwi fi mεεŋ fi yεendi nuuŋ mbeen. **14** Biee bije bi
tεεmi ε bεniiŋ be ta kituŋ be ti jii. Bani nuuŋ bεniiŋ be tifi
yi yibe be to jin be mfwe be kεε chichi wu biee bi dzeen
be bibifi.

6 Si fi nuuŋ lε, tε chine ntiife wu kii Krai wu bɔŋ be bwi,
tε gεεŋ limfwe nuuŋ be wu bεniiŋ be ta kituŋ. Kiŋ tε ni
tuu tε bechi ηgewu kimfoo ki ntiife wu nuuŋ le bεniiŋ
fiiki shεŋ yibe li binge bi bee bi nuuŋ bi bεε be kwe, mɔɔ
ntiife wu nuuŋ le bεniiŋ gεε shεŋ li Nyɔ-ɔ kε. **2** Neele,
nuuŋ tε tε bechi ntiife wu kii ntsootε bεniiŋ lidzɔɔ wuni,
be ntuu ηgewu tsaj li bεniiŋ li kε. Nuuŋ tε tε tuu le tε
bechi ntifi kii mbochu li kwe-e be kii nsa wu nsondinε wu
kimake kε. (aiōnios g166) **3** Biee bini nuuŋ tε chine tε gεεŋ
limfwe fε Nyɔ nyε dze. **4** Tε chine kifε ε bεniiŋ nuuŋ lu be
tε saa be naanye be kituŋ kii fiee fi Krai, be tε saa be mɔŋ

nya yi dzeti liboo, be keme te Fiana yi Waanj, be dza be kaari be chee bikaa kii biee bini, ke dze nuuj ye lu yi nuuj be tuu be fe se be fiiki shén yibe be kaari be to lijinj ke. **5** Bani beniij nuuj be məŋ bujəŋ bu je yi Nyə-ə be se woo, be tuu be kee bunga bu ntse wu bee li. (**aiōn g165**) **6** ε be le li biee bini-i, be kaari be chee bikaa li bi-i, ke dze nuuj ye lu le be kaari be fiiki shén yibe be to lijinj ke, kii ffee fi be feti be dzeti nuuj ɿwanə Nyə be təti li kintaanj li be tsanj yibe, be chɔrisi wu gbanaa. **7** Wε wu dzaanj wii li wu-u mfi kwi yi lii likwiij wu se nyee biee li beniij be be ninj we wulu kii be le be ni be fi-i yi yibe lu, wu ti kemi mbənise wu Nyə. **8** Se nuuj le, ε nuuj bifafu be biaŋ yi kuu li we wulu-u, ke gii to ffee fi yee. ε nuuj le ke kinləo gii ki kəo we wulu, be dza be təŋ we wulu butəmu. **9** Nsánj yisəŋ yi shén, məo nuuj si te tiiti ni, te kii le ne lemi fine nuuj li biee bi dzeenj bi yeki bi bee, nuuj bi bi bee be kinsofu li be-enj. **10** Nyə nuuj ye Nyə yi kinləo yi nuuj yi daayε nime chine chi ne nindi məo kiŋkəŋgise ki ne doonchi fe mbəeche be bo deeni li beniij be nuuj bee li kii wuu ke. **11** ɿgeenj yisəŋ ɿge nuuj le wi be yi yee ni lemi nee li ffee li le geenj məeshi, le ne se keme ffee fi ne gεe bufii buchu ne tuu ne bichi limfwe li fi-i. **12** Kiiŋ ne ni ne nuuj be kininge li ffee li ke. Ne dzəo mbose li beniij be tə gεe shén li Nyə-ə, be kaj shén be se keme ffee fi Nyə tə kaache. **13** Kimi yeeŋ mfi wu Nyə tə fe ɿkaache li Abrahāŋ. Tə chini nuuj li bukoŋ bwēe bu yi yi Nyə-ə, kife wi wumu tə nuuj ye lu wu ko wu yaa yi wu nuuj chini li bukoŋ bwēe li ke. **14** Tə chini tee le, “Cheεŋ, ɿgi ntiij we mwε mfe bəoŋ bo yanj.” **15** Si Abrahāŋ te woo le, kaj

shéŋ təŋgi siŋ kəmə fīeē fī yi Nyə tè kaachē wū lu. **16** ε
chəŋj le wi feti nchinine, chini li bukooŋ bu wi wū ko wū
yaa wū, nchini wulu se sondini nsa. **17** Fi fīeē nēe yeeŋ si
Nyə tè gii yi wəki le yi fē ŋkaachē yi fē le bəniiŋ be gii naa
be kəmə fīeē fī wū kaachē fini, be kēe bujōŋ le nuuŋ tē
fiiki fīeē fī wəki kε. Le kaachē le chini. **18** Si Nyə tè kaachē
yi tuu yi chini lε, bīeē bīni se bo bīfē bi nuuŋ be tē naa
fiiki kε, kīfē bi tè bo nuuŋ li kimfīmē ki Nyə-ə yi nuuŋ
tē naa yeeŋ binseē kε. Nēe le bee tē kīfi tē nyiŋ lε yi-i
lēkwiij tē ni te kəmi shéŋ yi tēemī le tē kəmə li fīeē fī bē
gēe tē bichi limfwe li fī-i. **19** Fīeē fini fī tē bichi limfwe
li fī-i nuuŋ fī kəmi shéŋ yīseŋ chēŋ chēŋ, yi tēemī si
kīfāsē le kīiŋ yi ni yi sēesi kε. ε fī fē fīeē le tē ka tē gēeŋ
tē le fē kībo ki Nyə lējīŋ lε ndu yi bē shiŋe yi baanyi le.
20 ε fe fē Jiso tè le si wi wū wuseŋ too mbaan le nachē
kīntsii li bee li. Wε kīkoo ki bēte muntofi wū kīmake tē
dze yi Melkīsēdēk nuuŋ le-e. (*aiōn g165*)

7 Melkīsēdēk wuni tè nuuŋ Mfōŋ wū Saleŋ, tuu nuuŋ
tē te muntofi wū Nyə yi nuuŋ Kikoo ki Bīeē Bīchu-u.
Tè nuuŋ mfi wumu, Abrahāŋ la dīzī tōŋ yaa bēmfōŋ
bamū. Melkīsēdēk tè bīke bē wū si tē kūuki, se tīiŋ mwe
li wuu. **2** Abrahāŋ gate bīeē bi tè lōche li dī-iŋ bīeē
bīntsii yoofī, nyē kīntsii kīmūmkpāŋ ki bīeē Bīchu-u li
Melkīsēdēk. Te muntofi wuni kīnyi ki bukooŋ bwee lε
nuuŋ le, “Mfōŋ wū Tsaarj,” Bukooŋ bwee būmu nuuŋ le,
“Mfōŋ wū Mbēeŋgii,” kīfe tè nuuŋ Mfōŋ wū Saleŋ. **3** Kēmi
yē tē, kē ni kē, kē kīni kīe kē. Ntsē we kēmi yē mbēeche,
kē mērise kē. Nuuŋ te muntofi wū ba nuuŋ lu nēe yeeŋ si
Ijwanē Nyə nuuŋ. **4** Bīche yeeŋ nē ŋeŋ wi wū tè nuuŋ

Melkisèdèk wuni! Tè gbèngi nuuŋ wi wu ko. Abrahaŋ kibee wu tè nuuŋ te kini ki benniŋ be Iselëe tè keme biee li dzi-inj be gate li biŋke yoofi, nyε kimumkpaŋ li wuu. **5** Fi kii baoŋ be Lebi-i be ti nindi nime chi bête muntofi fe kintsii kimu li benchi be Mɔɔse be tee baa le be ni be fii biee li benniŋ be Iselëe kimbe kimumkpaŋ le biee bi yoofi lenti, nε si benniŋ bani tè nuuŋ bɛŋwaani be bee, be bɛchu se nuuŋ baoŋ be Abraha-aŋ. **6** Melkisèdèk wuni tè nuuŋ ye wi wu kini ki Lebi-i ke. Se nuuŋ le ε wu wu tè fi biee li Abrahaŋ kintsii kimumkpaŋ le biee bi bintsii yoofi lenti, tiŋ mwe li wuu, Abrahaŋ nuuŋ wi wu Nyɔ tè gεε ŋkaache li wu-u. **7** ε fíeε fí meŋine le wi wu tiŋgi mwe li wi wumu kuu yeki wi wu tiŋ mwe li wuu ke. **8** Bête muntofi be li kini ki Lebi bani fii biee li benniŋ li kintsii kimumkpaŋ le bintsii yoofi lenti, be bɛlu be fii nuuŋ benniŋ be nuuŋ nε be kwi. Se nuuŋ le Melkisèdèk wu tè fi biee kintsii kimumkpaŋ le bintsii yoofi lenti li Abraha-aŋ nuuŋ ε Kijwaati ki Nyɔ-o tee bee le nuuŋ kimbooshe. **9** Nuuŋ nε be tee le Lebi kibee wu kini kee fii biee li benniŋ li kintsii kimumkpaŋ le bintsii yoofi lenti tè nyε biee biee tε li Melkisèdèk keti li tsan yi Abraha-aŋ. **10** Nuuŋ nε be tee le kifε mfi wu Melkisèdèk tè bike be Abrahaŋ nuuŋ ε Lebi tè mεεŋ le Abrahaŋ shéŋ wu tè nuuŋ te ŋkosi wu tee wube. **11** ε fi nuuŋ le nime chi kini ki Lebi feti si bête muntofi kochε chi fere le benniŋ ni be nuuŋ tsaaŋ le Nyɔ lii, ke mbiche te muntofi wumu se tè nuuŋ kii la? Te kii le Nyɔ nyεε benchi li benniŋ be Iselëe biki nime chi bête muntofi be li kini ki Lebi tè feti. ε fi nuuŋ le, be tuu be tee le wεε te muntofi kεmi le naa

ni nuuj le dze yi Melkisèdèk nuuj le ni, fuki le ni nuuj
nuuj le dze yi te muntofi wu li kini ki Erəŋ nuuj le siŋ?
12 Fi fiee cheeŋ le ε kini ki bcte muntofi ti fikisi lɔ̄, ke be
kəmi le be fiiki bənchi tε. **13** Wi wuni wu tè tiiti kii wu, ε
wu wu tè bo li kini kimu ki detε-ε, wi tè mεeŋ saa ki bo ke
li kini kilu-u le ni nindi fe taantaa chi muntofi-i ke. **14** Wi
wuni nuuj Taa wuseŋ. Se nuuj nee cheeŋ le tè bo li kini
ki Juda-a. Məose se tè mεeŋ ki kweeŋ ke fiee kii kini kini
mfi wu tè tiiti kii bcte muntofi ke. **15** Fiee fi tè tiiti kii fi
fini gbəŋgi fi doonchi le te muntofi wumu boø kitun si
Melkisèdèk. **16** Wu dzaø wu to te muntofi nuuj ye le dze
yi nchi tiiti si wi kəmi le nuuj li kini ki bcte muntofi-i ke.
We te muntofi nuuj li buŋga bu ntse wu nuuj te naa ma
17 Fiee fi be tsεe baa kii wu le, “O we te muntofi
wu kimake le dze yi Melkisèdε-ek.” (**aiōn g165**) **18** Fi se tuu
fiee fi nuuj le, dze yi fichi yi be tè feti biee be gεe baa
fəngooŋ, kifε yi mεeŋ ye yi kəmi buŋga ke nime ke. **19**
Bənchi be Məose tè feti ye fiee le fi kəche fi gεeŋ fi mεeshi
ke. Se nuuj le, dəen Niyo doonchε ye dze yi dzeeŋ ŋge yi
te nuuj te ni te giki bufii li yi-i, yi yeki yimi ye. ε yih yi
te keti le te se beε tsəkətseke fe Niyo-ɔ. **20** Li ntawu fe-
e, fi fiee le mfi wu Niyo tè giki te muntofi le dze yi fieŋ
yini-i, yi tè chini, ti mεeŋo saa ki chini ke mfi wu tè giki
bamu baa ke. **21** Se nuuj le, fe tè giki wuni, chini kii wu
tee le, “Mi wu Taa mi mfεø nchini, mεeŋ ye naa ntuu
mfiiki je yeŋ ke, ‘ε we te muntofi wu kimake.’” (**aiōn g165**)
22 Nchinine wu Niyo tè chini wuni doonchi le nchinine wu
Jiso wu fwεŋ wuni lemi wu tεemi yeki wu fichi. **23** Bεte
muntofi be ŋkosi tè nuuj ŋge, kifε kwe tè nuuj ye le yi

chinε wi ba ni nindi nimε chee chi te muntofi-i ke. **24** Se nuuŋ le, Jiso nuuŋ ffee te muntofi mfi kwi kife ntse we kemi ye ma ke. (aiōn g165) **25** Nee le, nuuŋ ni suuti benniij mfi kwi be kingisi be bee le Nyɔ-ɔ keti li wuu. Suuti le, kife ti nuuŋ lu mfi kwi le ni leki li Nyɔ-ɔ li bee. **26** Fi ffee bujɔŋ le te ni te kemi ŋwaani kini kikoo ki bete muntofi-i. We ffee wi wu waan, mɛɛŋɔ ki keme ke bubiee ke findzoŋ li yi yee li ke. Lemɔɔ ffee chichi li benniij be bibifi-i. Nyɔ yɛeki wu, wu miri nsiij wu ka kiboo wu yee liboo. **27** Kemi ye le ni feti muntofi si bikoo bi bete muntofi shiiŋ bi feti muntofi jo chi ke. Fe be feti be saa be fe li yi yi bee, le be tsootse bibifi bi bee, be se ni be feti bi benniij le. Tè fe ffee fintofi mfwa mumkpaŋ si tè nyɛ yi yee le tangi benniij lu. **28** Li mfi wu banchi be Mɔɔse-ɛ, be tè tseki bikoo bi bete muntofi-i nuuŋ benniij be biɛŋgi bɔ. Se nuuŋ le le banchi bani lejiŋ, Nyɔ fe ye ŋkaache yi chini, yi tsaa nuuŋ ɻwani wu yi fe wu, wu kɔche wu gɛɛŋ mɛɛshi mfi kwi. (aiōn g165)

8 Kikoo ki ffee fi te tiiti kii fi nuuŋ le, te kemi ŋwaani kikoo ki bete muntofi-i kimu nuuŋ wi wu shee le kibene ki kigɔŋɛ ki kabara wu Nyɔ yi Bunɔŋja liboo. **2** We nuuŋ wi wu nindi fe Nyɔ nuuŋ fe-e, nindɔɔ fe kibo ki nuuŋ ki cheɛŋ nuuŋ kigɔŋɛ ki Nyɔ-ɔ, nuuŋ ye ki benniij fe ke. ε yih yi Taa Nyɔ yi fe kigɔŋɛ kilu. **3** Kikoo ki bete muntofi kichu nuuŋ ki Nyɔ ti bee yi tsaa yi gɛɛ le ki ni ki nyɛɛ nyá ki tuu ki feti muntofi li Nyɔ-ɔ. Nee le, fi se ffee bujɔŋ li weɛ te muntofi le ni kemi te ffee fi nuuŋ nyɛ li Nyɔ-ɔ. **4** Bee le ni nuuŋ laaŋkwiij, wu nuuŋ ye te muntofi ke, kife bete muntofi baa lu be nyɛɛ nyá biki si nchi wu Mɔɔse weki. **5** Nime chi be nindi laaŋkwiij nuuŋ nee mbose mɔɔ

kinjiinjii ki kibo ki Nyɔ-ɔ liboo. Fiee fiee fi tè nuuŋ mfi wu
Mɔɔse tè nuuŋ le fe kigɔɔne ki Nyɔ-ɔ laajkwiiŋ, Nyɔ tifi
wu yi tee le, “Nyɛŋɛ le ɔ feo fiee fichu fi nuuŋ nɛɛ yɛɛŋ si
fi ntè ndoonchɛ wɛ li ŋkumɛ-ɛ.” **6** Se nuuŋ le Jiso wɛ ε bɛ
nyɛ nime li wuu chi ko chi yaa chi bɛte muntofi bɛ ŋkosi
baa, nɛɛ si leh wu lemi limfwe li wuu kintikinti ki Nyɔ
bee wiwoŋ ko wu yaa te wu fichi. Wu yaa kife wuni biki
nuuŋ bɛŋkaachɛ bɛ yɛki bɛ ŋkosi. **7** ε nchinine wu ŋkosi
tè gii kemi ye chɔ ke, ke bee bɛ bichi ye nchinine wumu
ke. **8** Nyɔ tè ŋɛŋ le beniij baa bɛ chó, tee le, “Mi wu Taa
ntiitɔɔ le jobɛ bɛɛ chee chi ŋgii nji leh wu fwɛŋ tɛɛ yih
yi Iselɛɛ mɔɔ yi Juda. **9** Se leh wuni nuuŋ ye si wu ntè
nji tɛɛ bɛte tee bɛ bee jobɛ chi ntè ŋkemɛ be li kibɛnɛ,
ndzo be mbo bɛ be li kwɛŋ wu Ijip ke. Leh wuni nuuŋ wu
be ti mɛɛŋ ki ba ke le be ni be lemi li wuu ke. Bɛdɛenɛ,
nse mbaa dzaa li bee. ε mi Taa wu tiiti fini. **10** Mi wu
Taa ntuuŋ ntiiti le, mfi gii bɛ kɔchɛ, ntuu nji leh wumu
bɛ yih yi Iselɛɛ. Wu gii wu nuuŋ le ŋgii ŋgɛɛ bɛnchi bɛŋ
li bɛmbeeche bɛ bee, ntseɛɛ nuuŋ li shén yi bee. ŋgii ni
nuuŋ Nyɔ yibe, be ni be nuuŋ beniij bɛŋ. **11** Wi mɛɛŋ ye
tuu ni tiifi wi we wu kwɛŋ wumu mɔɔ nuuŋ ŋwaani le
keε Taa Nyɔ ke, kife wi kwikwi gii ni kii mi mbɛɛche fe wi
wu ŋkwɛ-ɛŋ ŋgenu mbochu fe wi wu nyɔŋa-a. **12** ŋgii
ŋkɔɔ nshiiŋ li bee, mfeeki biee bi bee bibifi. Mmɛɛŋ ye
ntuu ni ŋkiimi bibifi bi bee ke.” **13** Si Nyɔ tè tee le leh wu
fwɛŋ gii naa nuuŋ, ke wu feo le wu ŋkosi wɛ to nuuŋ fiee
fi fichi. ε fiee to fi fichi ke fi don fiee kituŋ, ke sheo niiŋ fi
la le beniij lii.

9 Fi nuun le, leh wu njkosi tè kemi banchi bε doonchi dze
yi bennij leki li Nyɔ-ɔ le, wu tè kemi te kintsii ki bε nachε
le ki ni ki nuun kigɔɔne ki Nyɔ-ɔ ki laanjkwiiŋ. **2** Be tè
nachε kigɔɔne bε ndu bε gate li biŋke bife-ε, kimbe ki
njkosi bε teenyi le Kintsii ki Waaj. Kini nuun fe fiee fi bε
ti təomi kij'wofu fe məə fe kideŋ ki bε tè giki kibele ki
bε tsaa bε gεε le ε ki Nyɔ-ɔ. **3** Kimbe ki biki le lenti bε
tè teenyi le Kintsii ki gbɛŋgi ki Wuuti bujɔŋ nge Kintsii
kilu tè nuun lejin le ndu yimi yi bε tè shinjε yi gatini
kigɔɔne kilu kintikinti. **4** Kintsii ki kini nuun fe taantaa
chi kidzoma tè nuun fe-e, ε bε te nachε taantaa chilu bε
kikwa ki gaa. Nko wu leh wu Nyɔ tè ji bε bennij nuun
tè fe, ε bε laan bwin yεlu bε kikwa ki gaa. Le nko wuni
tene chi mana-a tè nuun le, ε bε nachε te bε kikwa ki gaa.
Kimbaan ki Erɔŋ ki naŋ tè bɔchi lu kεε tè nuun le nko
wulu-u. Bimbache bi ta-a yi bε tè tsεε banchi bε leh wulu
lu te nuun tè le nko wulu-u. **5** Lewe le nko wuni nuun ε
bε tè leeki biee bimu bi nuun si banchindaa bε Nyɔ-ɔ bε
Kin'wofu-u, ε be saŋ yih yibe li kabara wu Nyɔ-ɔ yi fekisi
bibifi. Biee bini nuun yε le te ni te yeti te giŋgi le lenti
dεni nge ke. **6** Si bε tè nachε biee bini le yini dze ni,
bεte muntofi se giŋgi be lii le kimbe ki limfwe kεε jo chi
be feti bufε bu bee lu. **7** Se nuun le, wi wu te shiŋ lii
le kimbe ki lenti kεε te nuun nεε kikoo ki bεte muntofi
kwaa. Tè gii shiŋ lii lu nεε kinŋa kimumkpaŋ li kiya-a. Tè
gii shiŋ lii yε lu fuki bε ngor me nyan yi gii fe muntofi lu
li yi yee li məə li bibifi bi bennij tè feti nkεε siŋ ke. **8** Nεε
le, yini nuun dze yi Fiana yi Waaj doonchi li bennij li le
dze yi wi tè nuun le le se gεεŋ fe Kintsii ki gbɛŋgi ki Wuuti

nee bujɔŋ ti mɛɛŋ saa ki yiingi ke yi ke, si kigɔɔne ki Nyɔ
ki limfwe kεε tè mɛɛŋ ki lemi fe le. **9** Biee bini bichu nuuŋ
ŋkiki wu biee bi keti li mfi wu dɛɛni wuni. Fini doonchi le
biee bi be tè nyee li Nyɔ-ɔ mɔɔ muntofi mu be tè feti li
Nyɔ-ɔ nuuŋ bi tè fe le shén yi benniŋ be leki li Nyɔ-ɔ woo
yi gɛɛŋ yi mɛeshi ke. **10** Biee bilu kɛmi fiee fi fɛrɛ kwa
nuuŋ be biee bije mɔɔ biee bi wonɛ mɔɔ dze yi benniŋ
tsootsi yi le be ni be wuuti le Nyɔ lii. Bini se nuuŋ biee bi
kundi nee nuuŋ nyan yi li bwinj, bi be tè kɛmi le be ni feti
gɛɛŋ bo mfi wu mfikise be. **11** Se nuuŋ le si Krai wu nuuŋ
kikoo ki bɛte muntofi bɛɛo kitun le, ε wu wu be be biee bi
dzeerj, wu se le li kigɔɔne, nuuŋ ki nɔŋa ki woo ki gɛɛŋ ki
mɛeshi. Ke yɛ nuuŋ yɛ ŋgwanu wu benniŋ ke. Fi nuuŋ le,
ki nuuŋ yɛ kigɔɔne ki li nshɛ yini-i ke. **12** Fe tè le nuuŋ
Kintsii ki gbɛŋgi ki Wuuti ŋge. Tè le mfwɑ mumkpan fi
ma le. Ti mɛɛŋ ki le ke fe nuuŋ be ŋgɔŋ me bí, ke me bɔɔŋ
be bɛna-aŋ ke. Tè le nuuŋ be ŋgɔŋ mee. Si tè fe le, fini se
sooŋ bikoo bisɛŋ li bibifi-i, nsonju wuni nuuŋ wu kimake.

(aiōnios g166) **13** Mfi wu wi nuuŋ be ntaanche li yi yee li,
be dzɔ ŋgɔŋ me bí, mɔɔ me bintomu bi bɛna-aŋ, mɔɔ
nuuŋ taŋɛ chi kintome ki naŋ ki be tɔŋ ki do, be sɛri ke
be mwachɛ mwɛ, se kaari to waarj. **14** ε fi nuuŋ le, ke
nuuŋ ŋgɔŋ me Krai lee ki fe ke yaa me ni? Tè nyɛ yi yee
nuuŋ findzɔŋ nsij li Nyɔ-ɔ keti li Fiana yi kimake. Tè fe
le, se tsootse shén yisɛŋ li biee bi bɛɛ be kwe-e, le ke tɛ
ni te nindi li Nyɔ yi kɛmi ntse-ɛ. (aiōnios g166) **15** Fiee nee
fiee fi Krai nuuŋ wi wu lemi limfwe li leh wu fwɛŋ wuni
kintikinti ki Nyɔ bee wi wo-oj. Se lemi le benniŋ be Nyɔ
teenj le ε bee naa kɛme bintsii li bujɔŋ bu kimake bu Nyɔ

tè tiifi be lu. Be gii naa be këmë kife wë ε wu kwi kituŋ, kwe ye yini se tè soo be li ŋge wu tè nuuŋ le gii naa bë kii bibifi bi bë tè shiiŋ bë feti ŋkosi li leh wu fichi-i. (aiōnios
g166) 16 Tè kii le fe wi tee chee ye, bë nyε te biee chee yilu ke fuki fe bë nεŋ le wu kwi nsiŋ ke. 17 Fi nuuŋ nεe le, kife chee ti këmi ye bunga wi se kwi ke. Be ti biki ye chee wi wulu mεεŋ lu ke. 18 Fiee ffee fi mao leh wu ŋkosi tè lemi ye fuki fe bë sεε nyāŋ ŋgoŋ bo nsiŋ ke. 19 Tè nuuŋ mfi wu Mɔɔse tè teen ffee fichu fi tè nuuŋ le kinwaati ki banchi-i li beniŋ bechu-u, se tuu dzø yεŋ yi kiti ki iso-ob ε bë liŋ dzúŋ yi nshóŋ li kii ε bë fwa ki yeri. Si tè dzø le se fooŋ li ŋgoŋ me baoŋ bë bëna-aŋ, bë me bí, mao dzø, sechi li kinwaati ki banchi-i tuu sechi te li beniŋ li bechu. 20 Se sechi tiiti le, “ŋgoŋ mani nuuŋ leh wu Nyɔ ji bë beŋ, tiiti le lemi nεe li fi-i.” 21 Se sechi te ŋgoŋ melu li kigɔɔne ki Nyɔ ye mao li biee bi kigɔɔne kilu bi bë feti nlɛke li Nyɔ-ɔ lu. 22 Fi gbεŋgi fi nuuŋ cheeŋ le biee ŋge tè shiiŋ bi nuuŋ si nchi tiifi le be këmi le be fe nεe te nuuŋ bë ŋgoŋ bi se woo. Be se tè fekisi ye bibifi bi wi-i fuki fe bë sεε ffee ŋgoŋ bo nsiŋ ke. 23 Fi tè gbεŋgi fi nuuŋ bujɔŋ le bë tsootse biee bini bi nuuŋ nεe mbose yi biee bi liboo le yini dze-e. Se nuuŋ le, tsootse wu gbεŋgi wu nuuŋ li liboo bë muntofi yεki wuni. 24 Fi nuuŋ le Krai tè le le kibo ki Nyɔ-ɔ, ε tè nuuŋ ye ki wiwoŋ tè gwaŋ ke, ki tè nuuŋ nuuŋ mbose yi kibo ki Nyɔ-ɔ ki cheeŋ cheeŋ. Tè le nuuŋ liboo kibee. ε fe fe wë dεen Ni limfwe lεki li Nyɔ-ɔ kii bee. 25 Nuuŋ ye fe le le ni feti muntofi bë yi yee li Nyɔ-ɔ li kinga-a li kinga-a si kikoo ki bëte muntofi tè shiiŋ ki lii fe Kintsii ki gbεŋgi ki Wuuti ŋge li kiya-a li kiya-a, le fe muntofi bë ŋgoŋ fuki

nuuŋ mee nsij kε. **26** ε fini tè nuuŋ bujəŋ, kε Krai tè kəmi
le ni kwi-i, kaŋgisi karisi kwi-i mbεeche si be tè tɔŋ nshε.
Se nuuŋ le si fi nuuŋ le, tè be mfwa mumkpaŋ kituj fi se
ka le. Tè be mfi wuni wu nshε tè mεε le dzɔɔ yi yee fe
fintofí lu, kwi le tsootse bibifi. (aiōn g165) **27** Nεε yεεŋ si fi
nuuŋ le wi kəmi le kwi nεε mfwa mumkpaŋ le ni tεŋgi
nuuŋ nsa, **28** nuuŋ nεε si Krai tè nyε yi yee li kwe-e li
beniiŋ li mfwa mumkpaŋ le too bibifi bi beniiŋ le ŋge. Se
gii kaari be li kiŋga ki kife tè tuu le fe fiee be bibifi kε. Gii
be kituj dεeni le soo beniiŋ be tεŋgi wu mkpaan.

10 Benchi be Nyɔ tè nyε li Mɔɔse-ε nuuŋ nuuŋ kinjiinjii
ki biee bi dzeεŋ bi tè nuuŋ le bi gii bi nuuŋ lu. Be nuuŋ
yε cheεŋ wu biee bi tè nuuŋ le bi gii bi ni bi nuuŋ kε.
Be tè shiiŋ be feti muntofi be tuu fe mfi kwi li biya-a, li
biya-a, muntofi muni se tè feti yε beniiŋ be kiŋgisi be
bεε fe Nyɔ-ɔ le be ni be wuuti kε dududu. **2** ε nuuŋ le
muntofi mweε nuuŋ mu fe beniiŋ ni be wuuti, bee nuuŋ
be feti yε muntofi li kiŋga-a, li kiŋga-a kε, kife beniiŋ be
tè guundi Nyɔ bee nuuŋ ε be tsootse bibifi bi bee mfwaa
mumkpaŋ, shén yibe mεεŋ ye yi tuu yi səki be li bibifi-i
kε. **3** Se nuuŋ le muntofi muni mu be feti be tuu be feti
beniiŋ kiimi bibifi bi bee li kiya-a li kiya-a. **4** Fi fiee le kife
nuuŋ ŋgoŋ me benaj be me bí tè tsootse bibifi bi wi-i kε
dududu. **5** Fiee fiee fi tè fe mfi wu Krai tè be laŋkwiiŋ
tuu tee li Nyɔ-ɔ le, “ɔ kəmi yε ŋgeeŋ li muntofi mu be
feti be nyáŋ mɔɔ li biee bi be nyεε li wε-ε kε, o nachɔɔ
nuuŋ yi yi wiwoŋ li mi-i. **6** Nyáŋ yi be nyεε le be tɔŋ be fe
muntofi lu li wε-ε, mɔɔ biee bi be nyεε le be fe muntofi lu
le be tsootse bibifi bi beniiŋ le mεεŋ biee mɔɔ ki fe kε le o

woo bujɔŋ ke. **7** Nse ntuu ntee le, ‘Hooo Nyɔ biche ɔ ñεŋ, mi mbɛ ɔ le mfe fiee fi ɔ kɔŋgisi, nɛɛ si be tè tsɛɛ kii mi le Kinwaati ko-o.’’ **8** Tè saa tee li Nyɔ-ɔ le, “ɔ kemi ye mɔɔ nshɔɔŋ ke ŋ'wowu bujɔŋ li muntofi-i, mɔɔ nya yi be nyɛɛ li we-ɛ mɔɔ nyáŋ yibe nyɛɛ, be tendi le be fe muntofi lu li we-ɛ, mɔɔ biee bi be nyɛɛ be feti muntofi lu le be tsootse bibifi bi beniij le ke.” Biee bini nuuŋ bi be feti nɛɛ biki si nchi weki. **9** Si tè tee le, tuu taa fe tee li Nyɔ-ɔ le, “Biche ɔ ñεŋ mi mbɛɔ le mfe fiee fi ɔ kɔŋgisi.” Tè tee le, se lɛɛshɛ muntofi mu fichi le gɛɛ mu fɛŋ. **10** Si Jiso Krai tè fe fiee fi Nyɔ tè kɔŋgisi le fe le, nyɛ yi yee mfwaa mumkpan fi ma le, fe te se woo. **11** Te muntofi kwikwi ti giŋgi lemi fe kintsií kee ki nime-ɛ jo chi feti muntofi li kinga-a li kinga-a, nuuŋ muntofi mulu nuuŋ mu tè tsaaki bibifi bi beniij le ke. **12** Se nuuŋ le Krai tè fe fiee fintofi mfwaa mumkpan fi se kɔchɛ fi nuuŋ fi tsaaki bibifi bi beniij le nsa ma, si tè fe le biee shee le kibɛnɛ ki Nyɔ-ɔ ki kingɔŋɛ. **13** Wɛ fe mbɛɛchɛ li mfi wɛ-ɛ, tɛŋgi gɛɛŋ bo mfi wu Nyɔ gii yi giiki beniij bee be mbani si kilaanda le tɔmi bikaa li bee liwe. **14** Fintofi fimumkpan fini fe fiee beniij be feti le be ni be wuuti, be se wuuti tɛ le Nyɔ lii be gɛɛŋ be mɛeshi. **15** Fiana yi Waan yeti tɛ li bee li yi teendi tɛ fiee fini. Yi tè saa yi tee le, **16** “Taa Nyɔ kwengɔɔ le, ε nɛɛ leh wuni wu ŋgií nji tɛ be le jo yi lejɪŋ yɛɛ: ŋgií ŋgɛɛ bɛnchi bɛŋ li shén yibee, ntuu ntseɛ li bɛmbeeche be bee.” **17** Si tè tee le tuu taa fe le, “Mmɛɛŋ ye ntuu mbeechɛ bibifi bi bee mɔɔ nuuŋ bijŋe bi bee bibifi ke.” **18** Fi fiee nɛɛ le ε be feeki bibifi bi beniij le, ke fiee mɛɛŋ ye lu fi fere muntofi lu le be feeki bibifi bi beniij le lu ke. **19** Bɛŋwaanɛŋ, fi fiee

nuun le ḥgɔŋ me Jiso gwiye ma dze li bee li le nuun te
le dεen i nchenu nsinj, tè gεεŋ fe Kintsii kee ki gbεŋgi ki
Wuuti ḥge. **20** Nuun nee te ka te le dze yi fiŋ yi nyee ntse
yi Jiso tè gwiye li bee li. Tè gwiye dze yini bε yi yee, fi tuu
fi nuun le wu kɔɔ wu tsaaki ndu yi bε tè shiŋε yi baanyi
kintsii kilu ye. **21** Te kεmε baa te muntofi wu nyɔŋja wu
nuun le yih yi Nyɔ-o lewe. **22** Si biee bini nuun neelε, te ni
te kiŋgisi te bεe li Nyɔ-o lichiŋ bε shéŋ yi mumkpaŋ te
gεe baa shéŋ chi li yi-i mεŋjine nsinj. Te kiingi kifc bε seri
baa shéŋ yisεŋ bε ḥgɔŋ me Krai le yi to waan, yi mεεŋ ye
yi tuu yi ni yi seki bee li fiee fimu-u ke. Te baa te ε bc
tsootse yí yisεŋ bε dzɔɔ yi waan. **23** Te ni te lemi mkpaan
li fiee fi te bichi limfwe li fi-i, fi te shiŋε te tiiti li bεniiŋ li
kii fi. Kiŋj te ni te bakini ke, kifc wi wu tè kaache bee
lemɔɔ li je ye-e. **24** Te ni te geendi dze le te kaangj shéŋ yi
wi bee wi li kiŋkɔŋgise bε mferu biee bi dzeenj. **25** Kiŋj te
ni chine li mbε li kintaashε si bεniiŋ bamu dza baa be
feti le ke. Te ni te kaangj shéŋ yisεŋ, teege si te ḥŋgi
baa le jobε chi Taa wuseŋ gii kaari bε kɔɔ cheε chi nuun
tsekεtseke. **26** Te kεε le ε te dza te tuu te feti bibifi, te feti
te kii, nuun ε te tè fi je yi cheεŋ, te ni te kii le fintofi fimu
mεεŋ ye lu fi be gii naa be tuu be fe li bibifi bise-εŋ ke. **27**
ε wi feti le, mwε ni tεŋgi bε chene nsa wu Nyɔ mɔɔ wi wu
bifi wu gii naa wu fwεyε bεniiŋ bε mbani-i bε Nyɔ-o. **28**
Mfi wu wi ti bondini nchi wu Mɔɔsε, ε bεniiŋ leŋ bεfe ke
bεtεetεtu be beŋ le be ḥεŋ baa fiee fi wu fe, nsa se kɔɔ mwε,
be se wo wu bu wo ḥkɔwu nshiŋ nsinj. **29** ε fi nuun le, se
ne beechi baa le wi wu nyamisi ḥwanε Nyɔ, dzeti ḥgɔŋ
me leh wu Nyɔ tè ji le tsootse wu lu ni wuuti we to fiee fi

waniti-i, gaashi te Fiana yi Waan yi bee be mfiε wu Nyɔ li bəniij li, ŋwaani ŋge wu weε wu gii naa kəmε gii naa nuun nin? **30** Wεe ŋge gii naa ni bəndi yi kifε te kii baa wi wu tè tiiti le, “ε mi wu ŋgii naa ntuu nsoorjkibaa, ε mi wu ŋgii naa nyε kinsomfu kibee.” Se tuu tee le, “ε mi wu Taa ŋgii naa nsaa bəniij beŋ.” **31** ε ffee fi chənε ŋge le wi we li tsəŋ yi Nyɔ yi kəmi ntse-ε. **32** Nε ni ne kiimi jo yi limfwe yi be tè gwiye beŋ bufii li ffee fi Nyɔ-ɔ. Nε tè kanj shéŋ ne gwii be bənge be tè bee le be-eŋ. **33** Mfi wumu tè nuun bəniij tuu be gaashi beŋ be ŋwəki məo be beŋ gbanaa. Mfi wumu, ne taashi li kintutu ki bəniij be be nyεε te ŋge li bee le yini dze. **34** Nε ti bee ne keeti nshiiŋ be beeyε bəniij be nuun li bəncha-a, ne fii be. Be ti ləchi biee bine, ne chiingi neε lu ne wuki nuun bujɔŋ, kifε ne kii le ne kəmi baa biee bimu bi yεki biee yε nuun bi gii naa bi ba bi ni bi nuun lu mfi kwi. **35** Neεle, kiiŋ ne ni chine ffee fi ne lemi li fii mεjine nsiŋ, kifε ε ffee fi kəmi kinsomfu ki nɔŋa. **36** Nε kendi yεεŋ shéŋ le nuun ne ni ne feti nuun ffee fi Nyɔ kəngisi, ne se tuu ne kəmε ffee fi wu kaache. **37** Be tsεε baa le, “Sheɔ neε niiŋ le wi wu nuun le gii be we tuu fesi. Nuun te ŋɔɔne ke. **38** Wi wεŋ wu tsaŋ gii kəmε ntse kii shéŋ yi wu gεε li mi-i. Se nuun le ε wu dza tuu chəndi chiiti bikaa, shéŋ yεŋ te dzəŋ mi be wu ke.” **39** Te nuun yε fiseŋ beeyε be chiiti bikaa be gii be la ke. Te baa nuun bəniij be gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ be fiana yibe gii yi naa yi kəmε kinsofu.

11 ŋgewu shéŋ li Nyɔ-ɔ nuun mbiche limfwe li ffee fi Nyɔ tè kaache wi lu, kii te bujɔŋ le gii naa kəmε fi, kii te le fi ffee lu mεεŋ saa ki ŋεŋ ke fi ke. **2** Nyɔ tè pia bəniij be

ηkosi kifε be tè gεε shéŋ li yi-i. 3 ε shéŋ yi te tè gεε li Nyɔ-ɔ yi tè fe se te keε bujɔŋ le Nyɔ tè tɔŋ nshε yini nuuŋ bε je ye, fi nuuŋ le biee bi te njingi bo li bi be ti njingi ye kε-ε. (aiōn g165) 4 ε shéŋ yi Abε tè gεε li Nyɔ-ɔ yi tè fe se fe fintofι fi shaan yaa Keen. Nyɔ se tuu yi dzɔ wu le wε wi wu tsaan, se fi nya ye le doonchε le wε wi wu tsaan. Abε tè kwi, se nuuŋ le shéŋ yi tè gεε li Nyɔ-ɔ fe yεε te ba te wuki si yeti li bee li mbε mbochu beŋ. 5 ε shéŋ yi εnɔ tè gεε li Nyɔ-ɔ, Nyɔ se dzɔ wu yi yεε bε wu liboo yon kwe mεεŋ ki koŋ ke li wuu ke. Be tè dza be to ηεnu wu nsij, kifε Nyɔ tè dzɔ wu liboo kituŋ. Fe Nyɔ tè dzeti εnɔ liboo tè nuuŋ ε Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ tee le tè shiiŋ feti Nyɔ wuki bujɔŋ. 6 Nεε le ε wi nuuŋ lu fuki fe wu gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ siŋ, ke nuuŋ Nyɔ te woo bujɔŋ bε wu ke, kifε ε wi weki le ni kiŋgisi bεε li Nyɔ-ɔ lichiŋ, ke kεmi le beŋ le Nyɔ ye lu, mɔɔ le yi suundi wi kwikwi wu gbεŋgi wεki wu. 7 ε shéŋ yi Noaa tè gεε li Nyɔ-ɔ, fe Nyɔ tè wεki le yi nyε wu ntifi kii ffee fi tè nuuŋ le fi naa fi ka mεεŋ sa ki ηεŋ fi ke, tè woo li Nyɔ-ɔ se fe yih yi dzɔ yi nyɔŋa le naa soo yi ye lu. Si tè gεε shéŋ le tuu doonchε le bεniiŋ bamu bε li nshε yini nuuŋ be bifi le Nyɔ lii. ε wu, wu Nyɔ tè nyε kintsi ki wi wu tsaan le li wuu, ki ti nyεε li wi wu gεε shéŋ li yi-i. 8 ε shéŋ yi Abrahaŋ tè gεε li Nyɔ-ɔ, se woo Nyɔ li mfi wu yi tè teeŋ wu le dza li kwεεŋ wube-e gεεŋ li wumu wu tè nuuŋ le gii naa kεmε si kwεεŋ wee. Si Abrahaŋ tè woo le se biee gεεŋ nεε, tè gii kii ye mɔɔ fe giŋgi ke. 9 ε shéŋ yi tè gεε li Nyɔ-ɔ yilu yi tè fe se gεεŋ tuu tsiij li kwεεŋ wu Nyɔ tè kaachε wu lu si kilo ki gεεŋ ki tsiij nuuŋ li kwεεŋ wu bεniiŋ bamu-u. Tè gii nuuŋ le deŋgi tsiij li bigɔɔnu-u

bee Adzi maō Yakɔ bɛ Nyɔ tè kaache be bechu be kwεεŋ wulu le wu gii naa wu nuuŋ wube. **10** Tè tsiiŋ li bigoɔnu-u lɛ kife tè bichi limfwe le gii naa lɛ li kiton ki kemi kimfoo ki Nyɔ nache si kiton kilu gii ki nuuŋ, se gwaŋ. **11** ε shéŋ yi Abrahaŋ tè gee li Nyɔ-ɔ se keme ŋwaaŋ nuuŋ ε wu doŋ kituŋ Saara mεεŋ ye le bie ke. Fi tè ka le kife Abrahaŋ tè ben le. Nyɔ yi tè kaache wu ti lemi nεe li je ye-e. **12** Se fi tuu fi nuuŋ le wi mumkpaŋ wu Abrahaŋ wu tè nuuŋ ε tè doŋ nεe ŋge, nuuŋ lɛ kwe wa, kingɔke ki beniŋ lɛ tè dza ki bo li wuu ki yaŋ si muntsɔŋ mu liwe maō si mfwε me li ŋgemε yi dzɔɔ yi nyɔŋa me wi nyε tè naa fa me ke. **13** Beniŋ bani bechu tè dɛndɛ be mεεŋ ki keme ke ffee fi Nyɔ tè kaache filu ke, be tè dɛndɛ lɛ be kwiye ε be tè gεe nεe shéŋ li Nyɔ-ɔ. Be tè ŋεŋ nεe fi, fi mεεŋ fi bεε mfiŋ, be fi be kineetinc, be yo be bimfimu bi bee le, be kii baa le be baa nuuŋ bilɔ be mfoŋ li nshe yini-i. **14** ε beniŋ yeti ni, ke fi doonchi fies nεe ŋge le be mεεŋ baa be wεki kwεεŋ wu nuuŋ wube. **15** ε be tè tuu be seki kii kwεεŋ wu be tè dza le, ke bee be keme dze yi karise nto le. **16** Si fi nuuŋ ni, be tè wεki te nuuŋ kwεεŋ wu yεki wεε, wu nuuŋ kwεεŋ wu liboo. Nεe le Nyɔ nuuŋ ye be buya mfi wu be teenyi yi le Nyɔ yibe ke, kife yi nache ye kiton yi gεe li bee. **17** Tè nuuŋ shéŋ yi Abrahaŋ tè gee li Nyɔ-ɔ yi tè fe, le Nyɔ ni mendi wu, se beŋ le dzɔɔ ŋwani wu Adzi fe fintofí lu li Nyɔ-ɔ. ε wu wu Abrahaŋ nuuŋ wu wu Nyɔ tè kaache le kingɔke ki wiwoŋ gii naa ki bo li wuu. Se beŋ nεe le dzɔɔ ŋwani kwaa, le fe fintofí lu. **18** ŋwani wuni nuuŋ wu Nyɔ tè tiiti ŋkosi li Abraha-an le, “ε li Adzi-i, li bɔɔŋ be gii be gεe bukoŋ bwo gii be bo.” **19**

Abrahaŋ tè kii nεε le ε wi tuu kwi-i lø, ke Nyɔ nuuŋ nεε yi kaari yi fe se to lu. Beðeεni lε dze yimi nuuŋ nεε tè dzø le Adzi tè kwi se Nyɔ kaari yi nyε wu li Abrahaŋ mεεŋ yoŋ. **20** ε shéŋ yi Adzi tè gεε li Nyɔ-ɔ yi tè fe se tsı Yakɔ bee εsau yo li bee kii kimbønε ki gii ki naa ki be lε bee. **21** ε shéŋ yi Yakɔ tè gεε li Nyɔ-ɔ yi tè fe le tuu kwi-i lø, tsi bɔɔŋ be Jøse wu ŋwani. Tè gii tsiti lε ε wu guuŋ li kimbaaŋ li se nyεε ŋguŋu li Nyɔ-ɔ. **22** Tè nuuŋ shéŋ yi Jøse tè gεε li Nyɔ-ɔ yi tè fe le ni nuuŋ le gii kwi tuu tee chee ye doonchi le benniŋ be Iselεε gii naa be shε be bo li kwεεŋ wu Iji-ip. Se tuu tee le ke be naa butøø, be dzø binqkomfu biee. **23** Tè nuuŋ shéŋ yi te Møøse be ni tè gεε li Nyɔ-ɔ yi tè fe se be nyike Møøse kii tεε kii be ni wo wu, mfi wu be tè bie wu. Be tè nyiki le kife be tè ŋεŋ le tè nuuŋ ŋwaŋ wu tè nuuŋ be buchuuŋ ŋge. Be ti mεεŋ ki chεεŋ ke bondine nchi wu Mføŋ tè buu ke. **24** Tè nuuŋ shéŋ yi Møøse tè gεε li Nyɔ-ɔ mfi wu tè kuu yi tè fe se faaŋ le kiiŋ be ni be teenyi wu le ŋwane ŋwane Fero wu kwεεŋ ke. **25** Tè tsaa fiee le ŋεŋ nuuŋ ŋge be benniŋ be tè nuuŋ be Nyɔ-ɔ, yuti le ni wuki bujøŋ be biee bi bibifi bi gii bi ŋøøne niŋkwaa. **26** Tè dzø le be ŋwεε be wu kife nuuŋ wi wu Kinsofu ki Nyɔ tè kaache, fiee ye kemi mbeŋ yεki le keme bulofu bu Ijip buchu. Tè dzø le kife tè bichi kinsomfu ki gii ki naa ki be le wuu. **27** ε shéŋ yi tè gεε li Nyɔ-ɔ yi tè fe se dza Ijip te chεεŋ shéŋ yi tonyi Mføŋ le nuuŋ fe fiee fimu be wu ke. Tè kaŋ shéŋ dza tuu giŋgi kife tè bichi fiee te nuuŋ limfwe ŋiŋgi nuuŋ Nyɔ, yi be tè ŋiŋgi ye be lii ke. **28** ε shéŋ yi tè gεε li Nyɔ-ɔ se fe Tsønø chi N'yafuwhee, fe be dzø ŋgøŋ be fwa li laaŋ yi mfweenŋ li,

le ke Nchindaa wu Kwe wu tè woyi bœŋj bunij be ŋkosi li kini-i, tuu bee buti fe bigoo bi beniij be Iselεε, yaa we ka.

29 ε shéŋ yi beniij be Iselεε tè gεε li Nyɔ-ɔ yi tè fe be se gεεŋ be lenchi Dzɔɔ yi Nyɔŋja yi Yεchi kwiij kεε be ka li nshε yi siij li. Le beniij be Ijip tuu bee le be bo fe dzɔɔ yilu-u, le be mɔnchi nleenche tε, yi fweeni be bεchu yi gεεŋ be be. **30** ε shéŋ te yi beniij belu tè gεε li Nyɔ-ɔ yi tè fe be se gεεŋ be bo Jεriko, be dende be kene kiton kilu, le be kene bo jo mfomenyaan, Bimbe bi kiton kilu se kensi bichu. **31** ε shéŋ yi Lahab wu tè nuuŋ kinjikwiij kimu tè gεε li Nyɔ-ɔ se ba ki kwi ke li kintutu ki beniij be bee bc kweεŋ le be tè teεmi bikoo li Nyɔ-ɔ. Ti mεεŋ ki kwi ke kife beniij be Iselεε tè tonj beniij le be be be dende be tonjki li kweεŋ wulu-u, se kweεŋ wulu fi be li wuu yi. **32** ε fi nuuŋ le ni mfeε beniij be tè gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ, nse naa mfa ŋgεεŋ mbo feŋ? Mfi nuuŋ ye lu wu nuuŋ mbεchi naanyε biee bi beniij si Gidion, Balak, Samsin, Jεfta mɔɔ nuuŋ Daafi bee Samwe mɔɔ bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ bamu ke. **33** Beniij bani bεchu nuuŋ be tè gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ. Bamu tè sɔ bitoŋ li dzi-iŋ, bamu sεki bumfɔŋ le dze yi tsaaŋ li, bamu kεmi biee bi Nyɔ tè kaache be lu, bamu kεmi bunja bu beŋε bimfimu bi be buri kii be ni senji be. **34** Bamu tè kεmi bunja le be fe wi wu tè duti wu teεmi wu nyiŋ. Bamu kεmi bunja le be bo li tsaaŋ yi beniij be tè wεki le be wachε be be nyó yi dziŋ. Bamu be tè yenji le be biεŋgi bo be to beŋga. Bamu to beniij be dzi-iŋ be teεmi, Bamu koŋ be beniij be dzi-iŋ be li bitoŋ bimu be kifi. **35** Bamu tè nuuŋ bukeεŋ be tè gεε tè shéŋ li Nyɔ-ɔ. Nyɔ tè fe beniij be bee bamu be tè saa be kwiye kaari be bo li kwe-e be

nuuj bee be. Beniiŋ bamu nuuj be be tè keeti be ŋweki
be be, be ti mεεŋ ki beechε kε mao le be chine li bee kε,
kifε be tè ŋεŋ le ε be kwi, be kaari be bo li kwe-e be kεmε
ntse wu dzeen yεki wuni. **36** Bamu nuuj be be tè yεndi
be, be fiaamfi be be munjwaŋ be kεmi bibaa, be kendi
bamu be bεncha be feti li yih yi ncha-a. **37** Be tomi bamu
be ta se be kwiyi, be bachi bamu be nyó yi be seetit biti lu
se be buti biŋke bife bife, be beemi bamu be munyø mu
dzi-in be kwiyi. Bamu tè denji be lisi nuuj dzí yi nshόŋ
be yi bí. Be tè nuuj beniiŋ be kifoo le, se beniiŋ nsheshini
be be, be ŋweki be be te. **38** Be tè denji be tsiiŋ libuka
mao li beŋkumε-ε be le ntuuŋ li mao le bitoo li. Tè nuuj
beniiŋ be kween wuni tè mεεŋ ki kochε kε wu be tsiiŋ lu
kε. **39** Beniiŋ bani bechu nuuj be tè gεε shéŋ li Nyɔ-o, se
Nyɔ pia be ŋge. Se nuuj le wu be wumu ti mεεŋ mao ki
kεmε kε ffee fi Nyɔ tè kaachε kε. **40** Be ti mεεŋ ki kεmε kε
kifε Nyɔ tè kεmi mbeechε wu dzeen ŋge li beeyεki wube,
le ke naa nuuj mfi be taashε bee be be, be se ni be nuuj ε
be kochε te le Nyɔ lii be gεεŋ be mεεshi.

12 Si te baa ε kintutu ki beniiŋ be gεε shéŋ li Nyɔ-o kini
kεnε bee ki tase kituŋ, ki doonchi si nuuj wi gεε shéŋ li
Nyɔ-o le, te gwene te bo le bεnε bechu be baŋgi bee, mao
bibifi bi nuuj tsεkε li nliju bee li, te kaj shéŋ te ni te
letini ŋgweti wu Nyɔ gεε bee limfwe. **2** ε te letini lɔɔ te
tundi lii nuuj li Jiso-o. ε wu wu tè gwiye dze li bee li
le te gεε shéŋ li Nyɔ-o, se ε neε wu wu feti se shéŋ yi
te gεε li Nyɔ-o kochini yi giŋgi yi mεrisi. Tè kaj shéŋ
beŋ le kwi kwe li kintaŋ li. Tè mεεŋ ki tuu kε le biche le
buya bu ŋwaani yini kwe-e kε, kifε tè bichi limfwe nuuj li

bujɔŋ bu nuuŋ wu limfwe. Wε dεenι ε wu shee lε kibεnε
ki kigɔŋε ki kabara wu Nyɔ-ɔ. 3 Nε kiimi yεεŋ kii wεε wi
wu tε fi ŋwaani wεε ŋge wu bεniŋ bε bifi tε nyε li wuu,
le ke fieε tε fe le shεn yinε wɔɔ, yi se fiɔŋ dzetsi ke. 4
Dziŋ yi ne tundi bε bibifi, ne mεεŋ baa ki ton ke le ne
gεεŋ ne bo fe gwini chi wi-i nuuŋ chi gjiŋ ke. 5 Nε daayε
baa ntifi yi Nyɔ ti nyεε li be-en si bɔɔŋ bee ni? Tiiti le,
“Ijwanεŋ, mfi wu Taa lekisi wε, kiiŋ ɔ ni dzɔɔ wεε ke. ε
wami wε li fiee li, kiiŋ shεn ni yi kwii wε ke. 6 ɔ kii le Taa
ti lekisi nuuŋ wi wu kɔŋgisi, fiaamfi nuuŋ ŋwaŋ kwikwi
wu wu dzɔ le ε we.” 7 Nε kendi yεεŋ shεn li bεŋε bε ne
ŋjŋgi-i, ne kεε le Nyɔ lekisi bεŋ si bɔɔŋ bee. Ijwanŋ wumu
wε lu wu tee ti lekisi yε wu ke ni? 8 ε Nyɔ chiŋgi bεŋ
nlekise nsiŋ si ti lekisi bɔɔŋ bee bεchu, ke ne nuuŋ yε
bɔɔŋ bee ke, ke ne baa bikɔyε. 9 Te kεmi baa te bεtaa
bεseŋ bε laaŋkwiiŋ bε ti lekisi bee te guundi be. ε te tε
guundi be lε, ke nuuŋ tε lee ki nyε ke yi yisεŋ li Baa wu
fiana yisε-εŋ, yaa te lε le te naa tε kεmε ntse wu kimake
ni? 10 Bεtaa bεseŋ baa tε lekisi bee neε li mfi niŋ li si
be tε ŋεŋ le fi fieε tsaŋ li bee. Se nuuŋ le, Nyɔ ti lekisi
bee, mbeŋ wulu nuuŋ wuseŋ le te ni te wuuti si wuuti.
11 Bεε ε nuuŋ mfi wu bε fiaamfi wi le bε leeki wu, wuki
ntɔnyε li mfi wu wεε, te woo bujɔŋ ke. ε tuu nuuŋ lejŋ lε
mfi wulu-u, se fieε bε bε mbεεŋgii mɔɔ ntse wu tsaŋ li
wεε wi wu bε tifi wu lε yini dze-e. 12 Bεdeenι fεre yεεŋ
bibεnε bine bi nuuŋ wεε bi kaari bi temi, ne fe te nūŋ
yinε yi kεeti kaari yi temi. 13 Fεre yεεŋ nuuŋ dzé yi tsaŋ
li bikaa bine-ε, le kii bikaa bi mεndi ni mεeshi bi lɔsi, bi
temi butεεmε. 14 Nε gwenini bujɔŋ le ne ni ne tsiiŋ li

mbεεŋgii li be bəniiŋ bəchu, nε gwene te bujɔŋ le nε ni nε tsiiŋ ntse wu wuuti. ε wi nuuŋ fuki fe tsiir ntse wu wuuti nsiŋ, ke nuuŋ tè naa ŋεŋ Taa ke. **15** Nε bəsini yεεŋ yi le kiiŋ wi wumu ni foo ŋkemε mfiε wu Nyø nsiŋ ke, nε bəsε yεεŋ yi te le kiiŋ ŋgɔ yimi yi bifi ni dza yi bo li be-eŋ lenti yi be bεŋgε yi lɔ̄ bəniiŋ ŋge ke. **16** Nε bəsini yεεŋ yi te le kiiŋ wi wumu li be-eŋ ni kəmi ntse wu nyεŋ yi bukwεε ke. Kiiŋ wi ni nyaami te fiee fi kii Nyø si εsau wu tè kabε kimbənε kee ki tè nuuŋ le kəmε si ŋwanŋ wu kaaŋ kii biee bijε bi mfwā mumkpaŋ kwaakε. **17** Mɔ̄o nε kii le lejɪŋ ləlu tè dza tuu wεki le kəmε kimbənε kini li tsaq yi tee li, se tee faaŋ wu bu faaŋ ni? Dze yi fikisε tè mεεŋ yε lu kε, mɔ̄o nuuŋ si tè gii wεki be musu le lii le kaari kəmε kimbənε kilu. **18** Nε ni nε kii le fe nε lemi fe dεenι nuuŋ yε si bintsii bi laŋkwiiŋ bi bəniiŋ be Iselεe tè lemi fe be kundi lu kε. Be tè lemi, wi yεki ni lululu, se kijibε nuuŋ lu ləkuuŋ liki ni titititi, se mfiee ndunjgi te ni kukukuku. **19** Be tè wuki tè si sɔŋ yeti, se jε yimi yeti. Biee bi jε yilu tè yeti tè chεnisi be, se be tè ləki le kiiŋ jε yilu ka yi yø li bee ke. **20** Be tè ləki le kifε fiee fi jε yilu tè tiiti tè yaa bunga bubeε. Jε yilu tè yø yi chiinsini li bee le, “Kiiŋ fiee ni kiiŋgi li ŋkumε wuni lichiŋ ke. Mɔ̄o nuuŋ nyāŋ, ke be gii be tome yi be ta yi kwi.” **21** Chεεŋ, biee bi be tè ŋεŋ fe tè koofi yi ŋge. Mɔ̄ose kibεε se kweeŋ le, “Chεnε chi nəŋa fe chεε yi dza yi kεeti mi bu kafu”. **22** Nε baa fine ε ne leŋ nuuŋ li ŋkumε wu Sayø-ɔŋ, nuuŋ kitoŋ ki nuuŋ ki Nyø yi kəmi ntse-ε, se tuu nuuŋ Jεrosaleŋ wu liboo. ε fe fe bənchindaa be Nyø-ɔ be wi nuuŋ tè naa fa kε bεε be neki li kintutu. **23** Nε kɔ̄o baa nε be li kintaashε ki

beniij be Nyɔ-o be nuuj bɔɔŋ bee be ɔjkosi, nuuj ε yi tsεε mɛŋkoŋ mε bee lε kiŋwaati kee li liboo. Ne be baa limfwe li Nyɔ yi sondini bensa be beniij bɛchu-u. Ne kɔɔ baa ne be te limfwe li fiana yi beniij be tɛ nuuj tsaanj yi Nyɔ fe yi wuuti yi giingi yi mɛrisi. **24** Ne kɔɔ baa ne be te li Jiso wu lemi limfwe li leh wu fwɛŋ kintikinti ki Nyɔ be beniij, ne be baa te limfwe li ɔgɔŋ mε Jiso-o mε be tɛ seri li bee li. ɔgɔŋ mani tiiti fiee fi dzɔɔŋ fi yaa ɔgɔŋ mε Abɛ-ɛ. **25** Ne bɔsini yeeŋ yi le kiij ne ni ne fɔŋgi mbeenchɛ li wi wu yeti li be-eŋ ke. Ne beechi le beniij be Iselɛɛ ti mɛɛŋ ki bo ke li tsaŋ yi ɔgɛ wu tɛ bɛɛ lε bee ke kifɛ be tɛ faaŋ mbeenchɛ li wi wu Nyɔ tɛ tsaa le ni yeti li bee laŋkwiij keti lε dze ye-e. ε fi tɛ nuuj lε, ke dze yε lu li bee li yi nuuj te bo ε te faaŋ mbeenchɛ wi wu tiifi bee wu nuuj liboo ni? **26** Tɛ nuuj mfi wɛɛ le yɔ nshe seɛɛɛ. Dɛɛni wu kaachɔɔ le, “Mfi wu ɔgii ntuu nseɛɛɛ, ε nshe kwaakɛ. Kiboo gii ki seɛɛɛ te fe.” **27** N'yɔru wu le, “Mfi wu mi ntuu mi nseɛɛɛ,” fi doonchi le Nyɔ gii naa tsaaki biee bichu bi tɛ tɔŋ bi nuuj bi seɛɛɛ, se shɛ nuuj bi nuuj bi tɛ seɛɛɛ ke. **28** Fi se nuuj le te ni te nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-o le bumfɔŋ bu te fi-i nuuj bu te seɛɛɛ ke. Bɛdɛeni te tuu te ni te guundi Nyɔ-o le dze yi wu be-eŋ, te nyɛɛ ɔguuju li yi-i, te chɛndi yi. **29** Te nyɛɛ le kifɛ, “Nyɔ yisɛŋ nuuj si wi wu nuuj wu duuri fiee bu durise.”

13 Ne kɔŋgisi yeeŋ le ne giingi limfwe si bɔɔŋ be wi-i. **2** Kiij ne ni chine mfie mfoŋ li bɛla bɛnɛ-ɛ ke. Ne kɛɛ le beniij bamu tɛ fi nɛɛ te le be fi-i nuuj bɛnchindaa be Nyɔ-o be kii yε ke. **3** Ne kiimi beniij be nuuj li yih yi ncha-a, ne nuuj kɛɛ ne baa be be li yih yi ncha-a. Ne

kiimi yeej te bennij be be jweki be be, kife ne kemii baa te
bwiij. 4 Wi kwikwi ni nyee njuju li ntaashé yi wi bee
kwesi-i, kweej bee nyuñ ni be njingi le kij wi ni tuu ni
buti lekuunj bifisi kintaa ki bee ke. Ne kee le Nyɔ gii yi
saa bennij bechu be tsiij ntse wu nyee moø be chiiingi li
ntaashé yi wi bee kwesi-i be buti lekuunj. 5 Kij ne ni gee
bufii bune li kwa-a li ntse wuné ke. Wi ni wuki bujøn be
fiee fi kemii, kife Nyɔ tee ye le, “Nnuuj ntse naa le nchiné
li we-e ke, nnuuj ntse naa le nløn we ke.” 6 Fini fe fiee le te
yo meñine nsij si wi wumu tè tee le, “Taa nuuñ wi wu fi-i
mi. Nnuuj ntse nchenj ffee ke. E la fi nuuñ wi ge be mi?” 7
Ne kiimi yeej bennij be tè nuuñ bikoo bine be te be tee je
yi Nyɔ li be-ej. Ne kimi yeej si ntse wube tè be wu ma, ne
se ni ne fiki dze yi be tè gee shéj li Nyɔ-o. 8 Jiso Krai ti
fikisi ye ke. Si tuu nuuñ mfobø, e nee le si we beej, e nee
le si gii ni nuuñ mfi kwi. (aiōn g165) 9 Kij ne ni chine le
bennij ni be bee be jwaani bentiife bamu be wi kii ye fe
be bo be ni be firisi bej lu ke. Fi dzøøj le shéj yisø temi
kii mfië wu Nyɔ li bee li, yek fe nuuñ ni nuuñ kii benchi
be kii biee bije. Benchi bani fii ye bennij be biki be ke. 10
Tè kemii baa taantaa chi muntofi, se bête muntofi be nindi
li taantaa chi muntofi chi li kigøøne ki Nyɔ-o ki laajkwiij
kemi ye bunja bu je ffee fi dza fe chini taantaa li ke. 11 Ne
ni ne kii le be ti dzeti nyán yi kikoo ki bête muntofi fe
muntofi be ngøø me yi-i fe Kintsii ki gøøngi ki Wuuti øge
keø li bibifi bi bennij le, be bo be yi li kitoø kilu-u be tøø
yi do. 12 Jiso tè kwi te lekuunj le kito-øø le tsootse bibifi bi
bennij le be ngøø mee. 13 Bedeeni, te bo te biee wu te
lekuunj le kito-øø le te fi te beøgaashé si tè fi le. 14 Te kii

baa le la wu te nuuj fe wuni te nuuj te ba le te ni te nuuj fe mfi kwi ke. Te bichi baa limfwe nuuj li la wu mœej bœj li. **15** Bœdeeni, te bœj le Jiso-o jij tè fe muntofi mu n'yœonche li Nyɔ-ɔ mfi kwi fi nuuj ffee fi buti li bimfimu bisej fi tiiti kii bukoon bwhee. **16** Kiij ne ni daaye mferu biee bi dzeen mœ œgache biee bine bi ne kemi be bœnij bamu ke. ε ne feti le, ke ε muntofi mu dzeen li Nyɔ-ɔ. **17** Ne wuki bœnij be nuuj bikoo bine, ne feti si be kœngisi, kife be bichi le fiana yine si bœnij be kii le be gii naa be ku be bimfimu bi bee limfwe li Nyɔ-ɔ kii nime chi bee. Ne feti le be se fe nime chi bee be kinæetinε, be tè nuuj bc nshiij ke. ε be feti be nshiij, fœe te fi bej ke. **18** Ne leki li Nyɔ-ɔ li bee li. Te kii nee cheen le shœj yisen sekj yœ bee li ffee fimu ke, kife te ti kœngisi le te ni te feti ffee fichu be œguju. **19** Mgbeñgœœ nleki nee bej œge le ne ni ne leki li Nyɔ-ɔ le nnuuñ nee ntuu mbake œkari mbe le be-ej. **20** Nyɔ yi mbeñgii, ε yi yi tè tuu yi buu Jiso wu Taa wusej wu nuuj Kiñkiiche Nshœj ki nojja li kwe-e. Yi tè buu keti li bunga bu œgoj me leh wu kimake-ε. (*aiōnios g166*) **21** Nlekœœ le yi nyœ bej biee bi dzeen bichu, le se ne ni ne feti ffee fichu fi yi kœngisi. Nlekœœ te le yi ni yi nindi ffee fichu li bee li keti li Jiso Krai, fi yi œnjgi fi dzeen fe yi-i. Te ni te nyœœ n'yœonche li Jiso Krai wuni mfi kwi ma nsij. Fi nuuj le. (*aiōn g165*) **22** Bœjwaanej, nlékœœ le ne kaj shœj ne woo je yi ntiifi yini. Ffee fi mi ntseœ fœe nee finjkœsi. **23** œ'wekœœ le ne kœœ le œwaanej wusej wu Timoti boœ li yih yi ncha-a. ε wu buchi wu be, tœœ wu dœnde kikaa kimumkpaœ te be te œej bej. **24** Ne yesi bœnij be nuuj bikoo bine bechu mœ œnij be nuuj be Nyɔ-ɔ bechu li

mi-i. Beŋwaanəŋ beseŋ be Itali tuumi baa tε n'yεεshε li
be-eŋ. 25 Nyɔ doonchε shér yee yi dzeer li beŋ bεchu-u.

Jeenj

1 Kijwaati kini ε mi Jeenj ŋwane nime wu Nyɔ bε Taa Jiso Krai wu tsεε. Mi tsεε li bini bi bəniŋ bε Nyɔ-ɔ bi yoofi ntso bife bi saŋge li nshe chichi. N'yεeshɔɔ li be-eŋ. **2** Beŋwaanεŋ, ε mənche bεε le beŋ le dzé le dzé, nε dzə le ε bujɔŋ. **3** Ntiitɔɔ le kife nε kii baa le si nε keti li mənchε-ε lini ni, nε mεεŋ nε giki nεe shéŋ li Nyɔ-ɔ, nε kεe shéŋ yi kane ŋge. **4** Nε kendi shéŋ le nsiŋ nε gεεŋ nε mεeshi, ke nε se ni nε nuuŋ bəniŋ bε ta be kəchε, bε fuki yε fiee ke. **5** ε wi wumu li be-eŋ fuki bufii bu nuuŋ bu Nyɔ-ɔ, leke nuuŋ li Nyɔ-ɔ yi se nyε wu. ε Nyɔ yi ti nyεε li wi kwikwi bε shéŋ chichi ŋ'wame wi nsiŋ. **6** Se nuuŋ le, ε wi leki li Nyɔ-ɔ, mwe leŋ nεe bε Nyɔ shéŋ yi mumkpaŋ, wu mεŋε ke. Nε kεe le wi wu mεŋini nuuŋ si dzəo yi nyɔŋa yi mbaandze kundi yi nduŋgi yi biki le wu giŋgi le. **7** Kiŋ wi si wεε ni beečhi le nuuŋ leke fiee li Nyɔ li kεmε ke. **8** Wεε wi kεmoɔ shéŋ fieetu, fiindi li fiee fichu fi feti. **9** Wi wu kimbeenche wu kifoo ni wuki bujɔŋ le Nyɔ yεeki yε wu, kife gii naa gεεŋ she kwa wee nεe si flaaba ti yεŋgi li kitɔɔ li tuu dza kεeri. **11** Si jobε ti teti ε chi beečhi mbanu, chi soŋ kitɔɔ ki wɔobε, flaaba wu nuuŋ li ki-i kεeri, bujɔŋ bu ki-i se ma, ε nεe le si wi wu deŋgi kungí kwa gii naa gεεŋ. **12** Kineetinε ŋge kεe ki wi wu kendi shéŋ mfi wu mənche bε le wu-u, kife mfi wu lemi tεεmi, bε gii naa bε beeŋ wu gwini chi nuuŋ ntse wu kimake wu Nyɔ kaache li wi kwikwi wu kɔŋgisi wu lu. **13** Fε fiee mənchi wi le fε bubieε, mwe wu tuu kε le tee le ε Nyɔ yi mənchi wu kε, kife fiee nuuŋ tε naa mɔŋ Nyɔ le yi fε bubieε ke, Nyɔ se ti

teeki ye wi ke. **14** Fiee fi ti teeki wi le, nuunj biee bibifi bi kəmi ŋgeenj li bi-i, mfi wu bi chee wu bi liij wu, **15** bi fe kinge kini fwee, ki biε bibifi, ε bibifi tuu bi ta bi kəchε, bi bie nuunj kwe. **16** Beŋwaanεŋ be nuunj shéŋ yεŋ, kiiŋ ne ni ne yεŋgi be yi yine ke. **17** Biee bichu bi dzəoŋ be nyá chi yi dzəoŋ yi gεŋŋ yi mεeshi, bi dzeti nuunj liboo fe Nyɔ-ɔ, Te Ntəmu wu biee bichu bi nyεε kinj'wofu. Nyɔ ti fikisi ye si kinjiinjii ti fikisi bintsii ke. **18** ε yi yi tè tsaa bee yi nyε bee je yi nuunj cheεŋ yi nyεε ntse wu fwεŋ, le tε ni tε nuunj ffee fi ŋkosi fi tè tsaa le fi ni fi gbεŋgi fi nuunj ffee le biee bichu bi tè tɔ-ɔŋ lenti. **19** Beŋwaanεŋ be nuunj shéŋ yεŋ, ne keε le wi kwikwi kəmi le ni nuunj tsəke li nyε bintoŋ li ffee li, dzeti mfi be n'yɔru, dzeti mfi be shéŋ yi ŋamiŋami, **20** kife wi wu dzeti shéŋ ti feti ye ffee fi tsaanj fi Nyɔ kəŋgisi ke. **21** Fi se fieε le, ne chine li ntse wu nyε-εŋ mɔɔ kikoo ki teεmi, ne shiiki yi yine, ne fi je yi Nyɔ yi be gεε li shéŋ yine-ε. Je yini nuunj yi soo fiana yine. **22** Kiiŋ ne ni ne yεŋgi be yih yine le ne ni ne wuki li je yi Nyɔ kwaa ke. Ne feti neε si yi tiiti. **23** Wi wu wuki neε je yi Nyɔ tε fe si yi tiiti ke, we si wi wu biche bushi bwhee le miadəŋ, **24** si wu bichi le, bεεti dzaa, biee daayε fefe si mbose yee bee yi nuunj. **25** Se nuunj le, wi wu gbεŋgi bichi le nchi wu banchi bənchi bəchu tuu busi tε bəniiŋ li bumfa-a, lemi li bee mfi kwi, tε daayε ffee fi wuki be tiiti wu ke, feti si yi tiiti, Nyɔ gii yi tiin mwε li ffee fichu fi feti. **26** ε wi teenyi yi yee le mwε gbεŋgəŋ nuunj wi wu kimbeenche, ŋkəmε li nimi chee li nsinj, ke yεŋgəŋ be yi yee, ke ffee fi teenyi yi yee le ε wu wi wu kimbeenche nuunj li yee li. **27** Kimbeenche ki Nyɔ Baa wuseŋ ŋiŋgi le ki kəchε ki tuu ki

wuuti le wuu lii, nuun ki wi wu bichi le bəəŋ bəεŋku-u
məə̄ le bukeεŋ bəεŋku-u li bəŋgə bə bee. Tuu nuun te wi
wu dzəə̄ mfi bə yi yee kii biee bi li nshe yini ni libi wu.

2 Beŋwaaneŋ, si ne gεε shéŋ li Taa wu tεεbeŋ wu Jiso
Krai wu nuun Taa wu bunəŋha le, kiiŋ ne ni ne doonchi
chi chi ke. **2** Ntiitəə̄ le kife beniiŋ bəfə nuun be dza be le
li yih yinε yi kinshewu, wumu lii ndu yi dzeeŋ, tuu lii
munchi mu tεεmi kwaa, wumu nuun ffee wi wu kifoo, wu
lii ndu yi shaanshe. **3** Ne se dza ne tee li wi wu kifoo wεε
le, “Lemε fe ye,” məə̄ nuun le, “Be ɔ shee fəkwiiŋ feni li
nshe-ε,” Ne se nyε bufii nuun li wi wu chuumε yi we-ε, ne
tee li wuu le, “Be ɔ shee feni wi wu nyəŋja.” **4** ε ne dza ne
fe le, ke ne mεεŋ baa ki to ke beniiŋ be sondini bensa be
shéŋ yi tii ni? Məə̄ fini doonchi fieε le ne kəmi baa chi chi
le be-eŋ lenti nεε ni? **5** Beŋwaaneŋ be nuun shéŋ yεŋ,
yike yεŋ ne woo, ε nεε beniiŋ be kifoo le be laŋkwiiŋ be
Nyə tsaa le be gbeŋ be kəme kimbeendche ki yise ni? ε
nεε be be Nyə gii yi nyε be kintsi le bumfəŋ bwē li lenti
bu tə kaache wi kwikwi wu kəŋgisi wu ni? **6** Se nuun le,
ne dzeti fine ne tuu ne nyεε wi wu kifoo buya le yini dze,
ne ŋinŋgi te nuun wi wu kwa. Beniiŋ be michi be shiiti li yi
yinε-ε be chiti beŋ be giŋgi be beŋ li yi-ih yi bensa nuun
baŋ? ε nεε beniiŋ be kwa-a ni? **7** ε nεε be be yeti jé yi bifi
kii chunę bukooŋ bu kəmi ŋguŋu bu bəchoŋ beŋ lu bwεε
ni? **8** Gbeεne yεεŋ ne ni ne giki nchi wu Mfəŋ wu Nyə wu
nuun le kiŋwaati kee li. Nchi wuni wε le, “ɔ kəŋgisi wi wu
nuun li wεε lichirj səə̄ kəŋgisi yi ya.” ε ne feti le, ke ne feti
baa bujəŋ. **9** Se nuun le, ε ne doonchi chi chi, ke ε bibifi bi
ne feti, ke ne bondε baa nchi wu kəə̄ beŋ. **10** Ne kεε le ε

wi kichi bənchi bε Nyɔ-ɔ bεchu, ε wu bondε mumkpaŋ, ke
wu bondəɔ bεchu. **11** Fi se fieε le, kife Nyɔ tè tee le, “Kiiŋ
kwεε wi ke nyumε wi giŋ bε kwεε wi ke nyumε wi ke,” ε
nεε yih yi tè tee le, “Kiiŋ ɔ ni wo wi ke.” ɔɔ mεεŋ ki giŋ
bε kwεε wi ke nyumε wi ke, ɔɔ tuu ɔ wo wi, ke ɔ bondəɔ
nεε nchi wu Nyɔ. **12** Neele, ne tiiti ne feti biee si bəniiŋ bε
Nyɔ gii naa yi saa be biki nchi wu busi bəniiŋ li bumfa-a.
13 Ne ni ne kii le Nyɔ gii ke yi səki nsa, yi tè kɔɔ nshiiŋ li
wi wu tè mεεŋ ki kɔɔ ke nshiiŋ li wi wumu ke. Se nuuŋ
le, wi wu keeti nshiiŋ li wi wumu gii naa bo li nsa-a. **14**
Bεŋwaanεŋ, ε wi dza tiiti le wu gεεɔ shéŋ li Nyɔ-ɔ, kinge
kee doonchi yε le ke, fieε gii fi fi wu la? Shéŋ yi wu gεε
nuuŋ yi soo wu ni? **15** Be dzəɔ le, ε ŋwaana wu nyuŋ ke
wu kwεεŋ dza fuki ndú mɔɔ biee bije jo chichi, **16** ε wu bε
le wε-ε, ɔ tee li wuu le, “Nyɔ tiin mwε li wε-ε, ɔ kεmε ndú
be biee bije.” ɔɔ tee le kwaa, wε nyε wu biee bi weki nsiŋ,
fieε se fi wu la? **17** Ne mεεŋ baa ki ŋεŋ ke le ε wi tiiti le
wu gεεɔ shéŋ li Nyɔ-ɔ, kinge kee ndoonchε le nsiŋ, ke
shéŋ yi wu gεε kwaa yεε li yee li ni? **18** Wi wumu nuuŋ
dza tee le, fi wi wumu nuuŋ le wu gεεɔ shéŋ li Nyɔ-ɔ, fi
wi wumu nuuŋ le ni feti nuuŋ kinge ki shaŋ. Nse ntiiṭɔɔ
le doonchε si wi nuuŋ gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ kinge kee nuuŋ
yε ki shaŋ ke, ŋgii ndoonchε wu si mi ŋgεεɔ shéŋ li Nyɔ-
ɔ nuuŋ li kinge keŋ ki shaŋ li. **19** ε wi beŋ le Nyɔ nuuŋ
mumkpaŋ, ke fi fieε bujəŋ. Mɔɔ, bənchindaa bε Kinkundi-
i beenchi baa neelε be se chəndi, be keet. **20** Wεε wi ε
kibere. Weki le ndoonchε le ε wi gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ mferu
nsiŋ, ke fi fieε yee nεε ni? **21** Mɔɔ fiee fi tè fe Nyɔ se ŋεŋ
le Abrahaŋ wu baa wuseŋ kɔchɔɔ wi we tè nuuŋ kinge

kee ki shaan ni? Tè dzo ñwani wu Adzi, giiki li taantaa chi muntofi le fe muntofi lu li Nyɔ-ɔ. **22** Nε mεεŋ ki ñεŋ ke le shéŋ yi tè gεε li Nyɔ-ɔ bε kinje kee ki shaan tè dengi kikaa kimumkpaŋ ni? Kinje kee ki shaan tè doonche le shéŋ yi tè gεε li Nyɔ-ɔ tè nuun ε yi yisε. **23** Fi se kochε si bε tè tsεε le kijwaati ki Nyɔ-ɔ ki tiiti le, “Abrahaŋ tè gεε shéŋ li Nyɔ-ɔ, kii lε, Nyɔ se ñεŋ le we nuun wi wu tsaan.” Be se tuu bε teenyi wu le sineŋ Nyɔ. **24** Nε tuu nε ñεŋ le fiee fi ti feti Nyɔ se ñεŋ le wi kochøɔ wi we nuun kinje kee ki shaan, nuun yε shéŋ yi wi gεε li Nyɔ-ɔ kwaa kε. **25** Fi fiee yεεŋ si Lahab wu tè nuun kinjikwiŋ tè nuun. Fiee fi tε fe Nyɔ se ñεŋ le wu kochøɔ wi we tε nuun kinje kee ki shaan. Tè fi bεntoŋkii bε Iselεε li wuu yi, se doonche be dze yimi yi jetε le be wεεŋ be to lijiŋ le yi-i. **26** Fi se fiee le, nεε si fiana ti chiingi li nyāŋ yi bwi-iŋ yi to fiee fi kwi lε, ε le si fi fiee nεε bε wi wu giki shéŋ li Nyɔ-ɔ mferu nime chi shaan nsij ke wε fiee fi kwi.

3 Bεŋwaanεŋ, kiiŋ beŋ ñge nε ni ne wεki le nε ni ne nuun beniŋ bε ntiife-ε kε. Mɔɔ nε kii baa bujɔŋ le beniŋ bε ntiife-ε, wu be wu nsa, bε gii bε bɔseyi bε taa le ñge ni? **2** Fi fiee nuun chεεŋ le bee bεchu tε tendi ñge. Se nuun le, ε wi nuun lu wu ti tendi ye li n'yɔru we-e kε, kε wεε wi kochøɔ wu gεεŋ wu mεeshi, tuu kii tε ñkiiche yi yee chichi. **3** Tè ti dzeti ncha tε lii kikuŋ lewa le tε fe ki ni ki wuki bee. Te se fikisi ki, ki giŋgi si tε wεki. **4** Ñεŋgε yεεŋ te si yih yi li dzøɔ ti nuun. Yi gbeεŋ yi ko nεε ñge, mbaandze wu tεemi se chiindi yi. Se nuun le, fiee fi wi ti kundi yih yi li dzøɔ lu, yi se giŋgi si wεki, ti nuun nεε ni niiŋ kwaa. **5** Fi fiee nεε le si nimi ti nuun. Chi nuun

nεe ffee fi niij li wi-i bwiŋ. Se nuuj le chi ti tiiti biee bi kintsakise yi ŋge. Mɔɔ ne kii baa si wi bεe fe wu munchi le kɔ ni kpa, wu duuri kikɔ fekwiŋ kichu nεe ni? **6** Nimi nuuj kikache ki li wi bwiŋ lεnti le bikachu bichu li biee bibifi bi laajwe bichu banche li chi-i, chi leendi chi bifisi yí yi wi chichi. Nimi ti kuki wi wu se bifisi ntse wu wi kwikwi. Wi wuni nuuj wu nimi ti dzeti fe wi wu nyɔŋja-a. (Geenna g1067) **7** Beniiŋ nuuj be kiiche bini bi nyá-anj bichu yi ni yi wuki be. Be se kiiche baa nyáŋ yi libuka bε muniiŋ mɔɔ nyáŋ yi keendi be yi li dzɔɔ. **8** Se nuuj le, wi gbeŋgi ye nuuj lu wu nuuj kiiche nimi ke. Nimi ti gbeŋgi chi wesini be n'yɔru wu bifi, chi yise be bibifi, bi nuuj be nsɔɔŋ yi nuuj yi wo wi. **9** ε nεe nimi chini chi tεebεŋ ti yokisi Taa wu Baa wuseŋ lu, se tuu nuuj nεe chi, chi tεebεŋ leti beniiŋ lu, ε beniiŋ bani nuuj ntɔmu wu Nyɔ be bosini yi. **10** Kimfime kimumkpaŋ se busi yɔɔnchε ki tuu ki leti kpe. Beŋwaanεŋ, fi kεmi ys le fi nuuj le ke. **11** Dzɔɔ yi wuuti be kilebe nuuj yi bo le ntuuj wu mumkpaŋ ni? **12** Beŋwaanεŋ, nuuj fimbι woŋ li feri-i ni? Mɔɔ nuuj tɔri woŋ li fimbι-i le? Beđeŋni kimfime ki dzɔɔ yi yiki-i nuuj te buu dzɔɔ yi dzeen ke. **13** ε noo li beŋ linti wu kwengi le nuuj wi wu bufii tuu kii mɔɔ biee? Mwε doonche yi yee li ntse we wu dzeen be kinje kee ki shaŋ ki feti tε tsaaki yi kεε, si wi wu bufii ti nuuj. **14** Se nuuj le, ε wi fuuti be kin'yeε shéŋ mɔɔ ntsi le wuu shéŋ, wu tsaaki ke yi le we be bufii ke. ε feti le, ke feŋgɔɔ cheεŋ. **15** ɻwaani bwεε bufii nuuj ye bu liboo ke. Buni nuuj bu li nshe, bu nuuj bu wiwoŋ, tuu nuuj bu Kiŋkundi-i. **16** Ne kεε le mɔɔ nuuj feŋ fe beniiŋ kεmi kin'yeε shéŋ be ntsi le, biee

ti shaanshi fe bu shaanshe. Be gii be ni be feti njwaani biee bibifi bichu. **17** Se nuuj le, wi wu kəmi bufii bu dzəti liboo kəmi le saa ni wuuti, kəngisi mbəεŋgii tuu nuuj nyεεkii, nyεε te bintooŋ li wi wumu, nuuj ε wu yisε be nshiiŋ məo kinge ki dzeenj, tə doonche chichi chichi ke, tə kəme jé fiεetū ke. **18** Bədəεni bəniiŋ be nuuj mbəεŋgii, be tɔyi n̊go yih yi mbəεŋgii, n̊'wechε se nuuj ntse wu tsaaŋ.

4 Fiee fi dzəti fi bεε be n̊kweŋe məo bugwe lε beŋ lənti nuuj la? ε neε kiŋkəŋgise ki biee bi yi yine weki bi fuuti li shéŋ yine ni? **2** Mfi wu ne weki fiee, ε ne mεεŋ ki kəme ke ne weki le ne wo wi ne se kəme. ε ne ti buushi lii li fiee li, ε fi foo, ne se bechi n̊kweŋe, ne gwii. Fiee fi feti ne te kəme biee bini ke nuuj kife ne leki ye li Nyɔ-ɔ ke. **3** ε ne tuu leki lɔɔ, ne te kəme ke, kife ne leki ye be bəmbeeče be shaanj ke. Ne leki biee nuuj le ne fe biee bi yi yine weki li bi. **4** Ne gbəŋgi baa ne nuuj si bəniiŋ be chine bukeŋj ke buniŋ be bee be jii nuuj bukwεε. Ne kii ye le ε wi shi nsaj be nshe yini, ke wu toɔ wi wu mbani li Nyɔ-ɔ ke ni? Neε le, ne kεε le məo nuuj noo wu tsaa nuuj le kɔɔ nsaj be nshe yini le, ke mwe toɔ wi wu mbani li Nyɔ-ɔ kituj. **5** Fi geeŋ ne se beechi le fiee fi be tə tsεε le kiŋwaati ki Nyɔ nuuj yee? Be tə tsεε le, “Nyɔ kəmi n̊geeeŋ, yi dii n̊ge li fiana yi tə gεε le yi ni yi nuuj li yi yisεŋ.” **6** Nyɔ fii ye neε tεεbeŋ n̊ge. Fiee fiee fi be tsεε le kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Nyɔ shikisi bəniiŋ be yokisi yi yibe, se nuuj le, yi yokisi bəniiŋ be shikisi yi yibe.” **7** Neε le, nyε yεεŋ bikoo bine li Nyɔ-ɔ, ne taanj muŋaŋa be kiŋkundi ki se kifi le bene jiŋ. **8** Be yεεŋ li Nyɔ-ɔ lichiŋ, yi se be te li be-eŋ lichiŋ. Beŋ bəniiŋ be bifi, buushe yεεŋ tsaj fe biee bibifi,

ne tsootse shéj yine bej be lemi be shéj ficeetu li Nyɔ-o. **9**
Ne nuuŋ yeeŋ be nshiiŋ, ne ni ne dii ne shikisi musu ni
wəwəwə. Ne chike yeeŋ be chike, ne ni ne dii nuuŋ kwe,
ne chike be bujəŋ bu ne wuki, ne sə nuuŋ bikoo be nsewu.
10 Ne shiiki bikoo bine le Nyɔ lii, yi se tsaaki bej liwe. **11**
Bεŋwaanεŋ, kiiŋ wi ni tiiti jé yi bifi kii ŋwaani ke. ε wi
tiiti jé yi bifi kii ŋwaani ke le ni sekí kinge ki ŋwaani-i, ke
tiitoa jé yi bifi nuuŋ kii nchi wu Nyɔ tuu sekí nchi wulu. ε
wi sekí nchi wu Nyɔ, ke mεεŋ yε wi wu kichi nchi ke. Wε
wi to o wi wu sekí nchi wulu busawu. **12** Wi wu nyee nchi
tuu sondini bensa be beniŋ le nuuŋ nee mumkpaŋ. ε wu
kwaa wu nuuŋ soo wi ke lεε wi. O nuuŋ noo wu sekí wi
wumu? **13** Yike yeeŋ ne woo, bej ne dzeti ne kwengi le,
“Bej mɔɔ ke fwaa te gii te gεeŋ kini kiton ke keε, te tsi le
li kiya kimbiri, te fe wan, te kεmε mbej.” **14** Ne ti tiiti le
ne kii ffee fi nuuŋ fi bo fi ka fwaa ni? Ne kii ffee fi nuuŋ
ntse wune ni? Ntse wune we si kibuumε ki be bεε ε be ŋεŋ
ε ki ŋɔɔne niiŋ, ki laayε. **15** Ffee fi bee nuuŋ ne tiiti nuuŋ
le, “ε Taa bej le te nuuŋ lu, te fe fini, ke fieε.” **16** Se nuuŋ
le, ne dzeti fine ne tuu ne tsakisi yi, ne juti bεŋkondi. Ne
keε le yih yi tsakise le nuuŋ bubieε. **17** Bedeeεni, ε wi kii
ffee fi dzeeŋ fi kemi le fe, wu se ba mfεru nsinj, ke wu fe
bibifi.

5 Beniŋ be biee le, yike yεŋ ne woo ffee fi ntiiti. Ne dii
yεŋ, ne wendi kwe kii ŋε wu gii be le be-eŋ. **2** Bulofu
bunε fɔ bwεε kituŋ, shee kaŋ yεε ndú yine. **3** Maŋgere
jiø biee bine bi kwa kituŋ. Maŋgere wuni gii naa doonche
ntse wune wu kin'yerise lii tuu ji yi yine si wi. Yi yεε nuuŋ
jo yi kimεrise, ne se banchi baa nuuŋ bu kwa-a. **4** Biche

yeeŋ ne ḥeŋ, ne yeeŋ baa bε benniŋ be nindi yε yinε. Be
weri baa biee binε ne se faaŋ be nsomfu, be dii. Be de baa,
Taa Nyɔ wu kemi Burŋa Buchu woo kwe yibe. **5** Ne tsi baa
laaŋkwiiŋ kituŋ ne jii kikuŋ kine si yih yinε kəŋgisi. Ne
ji baa biee ne bo teen si binsø bi nyáŋ bi tengi jobε chi be
gii naa bε sεε bi. **6** Ne beeŋ baa bikaa le benniŋ jiŋ be le li
ŋge-ε. Ne woyε benniŋ, be nchɔru ftee nsiŋ, nuuŋ benniŋ
be nuuŋ te yaa beŋ ke. **7** Beŋwaanεŋ, fi ftee le ne ni ne
kendi shéŋ nsiŋ gεeŋ bo mfi wu Taa gii naa kaari bε.
Biche yeeŋ ne ḥeŋ si benniŋ be ti nindi yéh ti gbεŋgi be
kendi shéŋ nsiŋ gεeŋ bo mfi wu be wechi bijine bi dzeεŋ
li yéh yi bee. Be ti tengi dzaaŋ nsiŋ yi we be se tɔyi biee,
be tuu be taan nsiŋ bi be bi ta. **8** Ne nuuŋ nεε nyεεkii le.
Ne lemi yεŋ nεε mkpaan kifε mfi wu Taa bεεø tseke tseke.
9 Beŋwaanεŋ, kiŋ wi ni ḥunyi ḥwaani ke. Wi wu ḥunyi
ŋwaani gii kεmε nsa. Wi wu gii ni sondini bensa wε fweeŋ
kituŋ. **10** Beŋwaanεŋ dzøo yeeŋ mbose li bentomføŋ be
Nyɔ-ɔ be tε shiiŋ be yeti li benniŋ li li bukooŋ bu Taa le.
Be tε ḥeŋ beŋge, be kendi nεε shéŋ. **11** Teebenεŋ ḥeŋ baa le
benniŋ bechu be tε kaŋ shéŋ be gεeŋ be mεeshi, Taa tε tiiŋ
mwε li bee. Ne woo baa kii Jøb si tε kaŋ shéŋ gεeŋ mεeshi,
ne tuu ne woo te si Taa tε fiiki ḥeŋ we to bujøŋ. Taa tε fe
le, kifε ti kemi shéŋ yi dzeεŋ li benniŋ li, keeti te nshiiŋ li
bee. **12** Beŋwaanεŋ, ftee fi yεki biee bichu nuuŋ le, ε wi
tiiti ftee, wu fe ke nchinine ke dududu, ke le chini li nshe
yi Nyɔ-ɔ, ke li nshe, ke li bukooŋ bu ftee fi la le. ε wi beŋ
ftee le, “liŋ,” fi ba si fi nuuŋ. ε wu faaŋ le, “Wohoo,” Fi ba
si fi nuuŋ. ε ne feti le, Nyɔ te tuu le yi lii wi li ḥeŋ-ε ke. **13**
ε wi wu ne wumu ḥingi ḥeŋ, mwε leke li Nyɔ-ɔ. ε wi wuki

bujəŋ, mwε yoo juuŋ yooki Nyø. **14** ε wi wu ne wumu
gendəo, teeŋ bete kintaashε ki bəniiŋ be kimbeenche-ε,
be be be leke li Nyø-ø le wuu lεwe, be fwa wu be mεεŋ
li bukooŋ bu Taa le, **15** nleke li Nyø-ø wulu wu be gεε
shéŋ li Taa li, gii fi wu temi, Nyø se tsaaki wu we. ε fi
nuuŋ le wi wulu tε fe bubieε, ke Nyø gii yi feeki wu. **16**
Nεεε, fi se fieε le, ε wi fc fiee fi bifi, tee li ηwaani, be leke
li Nyø-ø li wi bee wi, Nyø se wənchε be. Nleke li Nyø-
ø wu wi wu tsaan̄ kəmi bunga ηge feti tε biee ηge. **17**
Dzøo yeeŋ mbose li Elaja. Tε nuuŋ nεε wiwoŋ tε si bee.
Tε leke li Nyø-ø weseen̄ le kiiŋ dzaan̄ ni we li nshe-ε ke.
Dzaan̄ ba liwe biya biteεtu be kiŋkε. **18** Se dza kaari leke li
Nyø-ø, Nyø se shiiki dzaan̄, biee kaari bi kuu li nshe-ε.
19 Beŋwaaneŋ, ε wi wu ne wumu dza wu chine li dze yi
cheεŋ li tendi, wumu dzø wu to be wu lijin̄, **20** wi wu to be
wu lijin̄ we kεε le ε wi fiiki wi wu feti biee bibifi we, wi
wulu chine li dze yi ləələo yε, ke wu səə fiana yee li tsan̄
yi kwe-e, Nyø feeki bibifi biee bi yan̄ ηge.

1 Pita

1 Kirjwaati kini ε mi Pita wu ηwanε ntorj wu Jiso Krai wu tsεε. Mi ntsεεo li beniiŋ bε Nyɔ tsaa le be ni be nuuŋ bee bε tε saŋgε be to mfoŋ li bimbe bi Pontu, Galashan, Kapadosia, Eesha mɔɔ Bitina. **2** Nyɔ Baa wuseŋ tε tsaa beŋ si yi tε kεe kituŋ mεεŋ lindεeri le fi gii naa fi nuuŋ. Fiana yee nachε beŋ yi gεe chichi le ne woo li Jiso Krai bε seri beŋ bε ηgoŋ mee. Nyɔ doonchε shéŋ yee yi dzeeŋ li be-eŋ ηge nyε beŋ shéŋ yi mbεεŋgii ηge. **3** Mpiaru ni nuuŋ li Nyɔ-ɔ yi nuuŋ Nyɔ mɔɔ Baa wu Te Taa wuseŋ wu Jiso Krai. Wu bieo tεebeŋ li biero chi fe-εŋ si Jiso Krai tε bo li kwe-e, nuuŋ nshiiŋ yi kεmi ηge li bee li yi fe. Fini fe fiee tεebeŋ se te tsiiŋ dεeni te bichi nuuŋ bu limfwe-e, **4** le tεebeŋ naa tε ji bisheyε bi wu gεe li be-eŋ, li kwεεŋ wu liboo li. Bisheyε bini nuuŋ bi te naa fo ke, nuuŋ bi tε naa bee ke, nuuŋ bi tε naa kwi nchaoŋ ke. **5** Nyɔ kiichi ye beŋ be buŋga bwēe le gεeŋ bo li kinsofu kine ki yi nachε yi gεe le ki gii naa ki yene bu jobε chi kimerise-ε. Yi kiichi ye beŋ le keti li shéŋ yi ne gεe li yi-i. **6** Si ne kii baa le, ne se wuki baa bujəŋ. Se nuuŋ le ne kεmi le ne ni ne wuki bubiee li mfi niiŋ li kii bεmənchε bε bεe le be-eŋ le dzé le dzé. **7** Wu bεeŋ le mənchε laa shéŋ yinε yi ne gεe li Nyɔ-ɔ yεe cheεŋ le. Mɔɔ kikwa ki bε feti kwa lu bε ti mendi ki bε wi, kikwa kini se nuuŋ ffee fi nuuŋ fi booŋ, ke nuuŋ bε moŋ neε te shéŋ yinε yi ne gεe li Nyɔ-ɔ, kifε yi nuuŋ ffee fi yeki kikwa ki bε feti kwa lu. Bedεeni, naa nuuŋ jobε chi Jiso Krai doonchε yi yee, mpiaru, n'yɔɔnchε bε ηguŋu ni nuuŋ li be-eŋ. **8** Ne kɔŋgisi baa Jiso Krai ne mεεŋ saa ke le ne ηεŋ wu ke, ne beŋ baa li wuu dεeni, mɔɔ nuuŋ si ne

ŋingi ye wu ke le. Ne se wuki baa bujəŋ ŋe bu nuuŋ wi te
tee ke, 9 kife ne kii baa le si ne gεε shéŋ li wuu le, fiee fi
gii naa fi be le lejŋ gii naa nuuŋ kinsofu ki fiana yinε-ε.
10 Bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ be tè tiiti kii kiŋkɔŋgise ki Nyɔ-ɔ
tè nuuŋ le yi gii naa doonchε li be-eŋ, be tè teeti be weki
le be kεε kii kinsofu kini. **11** Fiana yi Krai tè nuuŋ li bee si
be tè laŋini le Krai gii naa ŋεŋ ŋe ke tuu nuuŋ lejŋ, se
kεme bunɔŋja. Be se tuu be weki le be kεε mfi wu biee bilu
gii naa bi ka, be dze yi bi gii naa bi dɛndɛ bi se ka le. **12**
Nyɔ se tuu yi fε le be kεε le biee bi be tε tiiti bini nuuŋ ye
bi be tiiti li yih yi bee ke, le bi biee li be-eŋ. ε bi bi ne
te woo li bimfimu bi benniŋ be tè fenjisi ntonj wu dzeeŋ
wu kii Krai li be-eŋ li bun̄ga bu Fiana yi Waan̄ yi Nyɔ tè
tuumi yi be liboo. Bini nuuŋ biee bi mɔɔ banchindaa be
Nyɔ-ɔ dii le be kεε bi. **13** Si fi nuuŋ le, nachε yεεŋ bufii
bunε, ne kaŋ bitsaa bine. Ne ni ne bichi le yi yinε-ε, ne
bichi limfwe bujəŋ nuuŋ li kiŋkɔŋgise ki Nyɔ gii naa be
doonchε li be-eŋ mfi wu Jiso Krai kaari wu doonchε yi
yee. **14** Ne wuki nuuŋ li Nyɔ-ɔ si bɔɔŋ bee. Kiiŋ ne ni ne
biki biee bi nyan yi bwiŋ kɔŋgisi bi ne tè feti mfi wu ne tè
mεεŋ li kijibε-ε ke. **15** Si yih yi tè tsaa beŋ wuuti le, ne
wuuti yεεŋ te li biŋge bine bichu-u, **16** si be tsεε fi nuuŋ
le, “ŋ'wuutɔɔ ne nuuŋ waan̄ kife mi ŋ'we waan̄.” **17** Si
ne teenyi Nyɔ le Baa wunε, nuuŋ yi yi sεki wi kwikwi li
kinge kee li te doonchε chichi chichi ke, ke ne kεmi le ne
ni tsiŋ ntse wunε be nchenu Nyɔ li mfi kwikwi wu ne
nuuŋ li nshe yini si mfoŋ le. **18** Mɔɔ ne kii le Nyɔ tè go
beŋ kituŋ li ntse wu lɔɔlɔɔ wu bechaa bεnε tè kuuri beŋ
lu, tè mεεŋ ki go ke nuuŋ be fiee si kwa wu nuuŋ wu naa

wu bee ke. **19** Tè go nuuŋ be ŋgəŋ mε Krai mε nuuŋ ye
fiee fi lɔɔlɔɔ ke, mε nuuŋ si mε ŋwane nshəəŋ yi muntofi
yi ti kemi ye chø ke, ke fiee fimu fi bifi lu linti ke. **20** Nyɔ
tè tsaa wu nshe mεεŋ yi se naa yi bəchi, yi doonche wu li
jo yi kimerise-e yini kii beŋ. **21** ε Krai wu tè fe ne se beŋ li
Nyɔ-ɔ yi tè buu wu li kwe-e yi nyε wu bunəŋja. Si tè fe le,
shéŋ yine be bəmbeeche bene se nuuŋ be ne gεε li Nyɔ-ɔ.
22 Si ne woo baa li cheŋŋ li le, cheŋŋ wulu fetɔɔ fiana yinε
wuuti le ne se keme kinkongise li bəŋwaana ki cheŋŋ, ne
ni ne kɔŋgisi nεε le be shéŋ yine chi. **23** Ne ni ne kii le be
kaari baa be bie beŋ li bierɔ chi fe-εŋ. Wu wu bie beŋ
wuni nuuŋ ye wu nuuŋ kwi ke. ε Nyɔ kibεε yi nuuŋ te
naa kwi ke. Yi bie ye beŋ nuuŋ be je ye yi nyεε ntse. Je ye
yini gii yi ba yi ni yi lemi fe. (**aīōn g165**) **24** Fi nuuŋ si be tè
tsεε le Kijwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Wiwoŋ kwikwi nuuŋ nεε si
kitɔɔ le, bujɔŋŋ bwee se nuuŋ si flaaba wu litɔɔ. Kitɔɔ ti
beε ki wɔɔbeε, flaaba se kεεri, **25** Se nuuŋ le je yi Taa gii yi
ni yi lemi nεε fe mfi kwi.” Je yilu nuuŋ ntoŋ wu dzeŋŋ wu
kii Krai wu be tè feenji li be-εŋ. (**aīōn g165**)

2 Fi se fiee nuuŋ le, ne chine li shéŋ yi bifi-i chi, ne chine
li kimfi kichu-u mɔɔ jé fieetu, ne chine li kimi ki fuumε-
ε mɔɔ jé yi bifi chi kii beniiŋ. **2** Nshəəŋ ni yi gbəŋgi yi
teti beŋ li n'yamfu mbeεŋ yi wuuti yi li fiana-a nεε si yi
ti teti bɔɔŋ be bwi li mbeεŋ li, ke yi se fe ne ni ne kuu
nsiŋŋ ne naa ne keme kinsofu kine. **3** Ne feti yεεŋ le si ne
mɔŋŋ baa ne ŋεŋ le Taa nuuŋ bujɔŋ. **4** Ne bεε fe Krai wu
nuuŋ Tete chi kemi ntse, beniiŋ tè faaŋ le chi dzeeŋ ye ke,
se nuuŋ le Nyɔ tsaa chi le ε chi shaaŋ fe yi-i. **5** Ne baa
te si ta yi kemi ntse yi Nyɔ gwəndi yih yi fiana be yí, le

ne ni ne nuuŋ kintutu ki bete muntofi bee be waaj, ne feti muntofi mu fiana-a li yi-i mu yi kɔŋgisi keti li Jiso Krai. 6 Fi fiee le Kiŋwaati ki Nyɔ-o le, “Biche yeeŋ ne ŋɛŋ, ŋgičoo tete li kitoŋ ki Sayɔ-ɔŋ, nuuŋ tete chi boo chi yi-ih. ε tete chi mi ntsaa, chi dzeen fe mi-i. Tete chini chee le ε wi geeŋ ŋgeen li wuu, mwe tè naa de ke.” 7 Li beŋ be gee shéŋ li wuu bani, tete chini chee ftee fi shaan fe beŋ. Se nuuŋ le, li benniŋ be mœŋ ki gee ke shéŋ li wuu ke, chi chee fe bee si be te tsee le Kiŋwaati ki Nyɔ-o le, “Tete chini, ε chi chi benniŋ be ŋgwanu tè faaj, chi se dza chee chi to chi be gwendi nuuŋ boo chi yi-ih lu.” 8 Fi se tuu fi nuuŋ ε be tsee le, “Tete chini gii chi fe benniŋ ni be kɔtini li chi-i. ε kimbaŋ ki gii ki ni ki feti benniŋ weeyi.” Be kɔtini baa li chi-i kife be faaj baa mbeenche je yi Nyɔ, fi fiee si Nyɔ tè nache kituŋ le fi gii naa fi nuuŋ. 9 Se nuuŋ le, ne baa fine nuuŋ kiŋgɔkε ki Nyɔ tsaa kituŋ. Ne baa kintutu ki bete muntofi be nindi li Mfo-ɔŋ. Ne baa kitoŋ ki waaj, benniŋ be Nyɔ fe le be ni be nuuŋ bee, le ne ni ne tiiti biee bi dzeeŋ bi yi feti. ε yi yi teen beŋ, ne se bo li kijibε-ε, ne le li kiŋ'wofu kee ki nɔŋa-a. 10 Tè nuuŋ ŋkosi ne nuuŋ ye benniŋ ke, deenani yani ne baa benniŋ be Nyɔ-o. Ne tè mœŋ ki fi ke nshiin yi Nyɔ ke, deenani yani ne fi baa nshiin yi Nyɔ. 11 Nsáŋ yɛŋ yi shéŋ, si ne baa bilo bi nyin li nshe yini-i le, mi nse mbɔsɔɔ yi nsungi bo li be-eŋ le kiiŋ ne ni ne feti biee bibifi bi nyaŋ yi bwij kɔŋgisi ke, kife biee bini gwii biee be fiana yine. 12 Ne doonchi kinje ki dzeen le benniŋ be kii ye Nyɔ ke-ε lenti ke mao be kayi biee li be-eŋ le ne bee baa, be ni be ŋingi kinje kine ki dzeen, ke naa nuuŋ jobe chi Nyɔ beε, be ni

be tendi bəndee be yi-i. **13** Nyε yεεŋ yih yinε li wi kwikwi kii Taa, li bəniiŋ be be gεε le be ni be səki bəniiŋ. Ne nyεε yεεŋ yih yinε li Mfɔŋ wu Lo-om wu nuuŋ Mfɔŋ wu nyɔŋa, **14** məō nuuŋ bəniiŋ be wu gεε le be ni be səki bimbe bi kweεŋ le, be lisi bəniiŋ be feti biee bibifi li ŋge-ε, be pieti be feti biee bi shaaŋ. **15** Nyɔ wəki le ne ni ne feti biee bi shaaŋ, ne se ni ne maki bimfimu bi bibere bi bəniiŋ le bi tiiti biee bi be kii yε biee bi be tiiti ke. **16** Ne tsiŋ yεεŋ si bəniiŋ be ftee fimu kendi yc be ke. Se nuuŋ le, kiŋ ne ni ne dzeti fiee ne tekisi fe lii ne feti bibifi ke. Ne tsiŋ nuuŋ si bəmfə be Nyɔ-ɔ. **17** Ne guundi bəniiŋ bechu, ne kəŋgisi bəŋwaana bəne be kimbeenche-ε bechu, ne chəndi Nyɔ, ne guundi Mfɔŋ wu nyɔŋa wu Lom. **18** Beŋ bc nindi li bəniiŋ bamu-u, ne nyεε yεεŋ yi yinε li bəniiŋ be ne nuuŋ le bee ləkwiŋ, ne guundi be bujɔŋ. Kiŋ ne ni ne nyεε yi yinε nuuŋ li bəniiŋ be mbəɛŋgii li be bichi le be-εŋ kwaα ke. Ne nyεε tε yi yinε məō li bəniiŋ be ŋasini-i. **19** Ntiitəo ni kifε Nyɔ ti wuki bujɔŋ be wi wu be ŋwəki be wu, wuki ntəŋyε, ftee fi wu fe nsij, kendi nee nuuŋ shéŋ kifε wu gεεŋ bufii bwē li Nyɔ-ɔ. **20** ε be sungi beŋ le ne chə baa ftee, ne kendi shéŋ, mbeŋ wulu se nuuŋ la? Se nuuŋ le, ε ne ŋiŋgi ŋge nuuŋ li ftee fi dzeeŋ fi ne feti-i, ne kendi shéŋ, Nyɔ woo bujɔŋ be beŋ. **21** ε kintsii kine le ne ni ne ŋiŋgi ŋge, kifε Krai tε ŋen ŋge tε kii beŋ, doonche mbose li be-εŋ le ne dzəō kikaa kee. **22** Ti mεεŋ məō ki fe ke bibifi ke, jé ftee ti mεεŋ məō saa ke li yi bo le wuu wa ke. **23** Mfi wu be tε gaashi wu, ti mεεŋ ki tuu ke be ŋgaashε ke. Fe be tε ŋwəki be wu, tε mεεŋ məō ki binε ke, tε nyε ftee fichu nuuŋ li tsaj yi Nyɔ yi kii nsawu nsa tsaaŋ. **24**

Wu kibee tè too bibifi bi tsebej li wuu bwij li kintaan li. Tè fe le le tsebej se kwi te gate be bibifi, te ni te tsiij ntse wu tsaanj. Bibaa biee fe biee ne temi kitunj. **25** Ne tè shiij ne mbweŋgi si nshóoj, dëeni ne se kaari baa ne be li Kinjkiiche be Kimbicé ki ntse wunε-ε.

3 Bukeej be yi-i, ne nyee yeej te yi yine li bunij bennε. ε ne feti le, wi wumu li bee wu fengi mbeenche li je yi Nyɔ-o, gii dza bej wi mœej mɔɔ ki tee ke ftee li wuu ke, nuuj kinje ki kwesi ki fe, **2** si bunij bennε njingi ne tsiij ntse wu waaj, ne kemi ḥguju le. **3** Kiij ftee fi doonchi bujɔɔŋ bune ni fi nuuj nuuj biee bi libwij si biee bi be nache yi yi lifa le yi dzɔɔŋ ke, be nlisu bitsaa, mɔɔ nchumine yi be ndú yi dzeerj ke. **4** Ftee fi kemi le fi ni fi doonchi bujɔɔŋ bu wi-i ni fi nuuj ftee fi nuuj li shéj yee li. ḥwaani bujɔɔŋ buni nuuj tè naa kwi nchɔŋ ke, bu nuuj bu shéj yi dendy yi nuuj mbɛɛngii. Buni nuuj bu Nyɔ njingi le ε bu shaanj fe yi-i. **5** ε le si bukeej be waaj be ḥkosi be tè gεe bufii bube li Nyɔ-o, tè shiij be doonchi bube li bujɔɔŋ le. Be tè nyε yih yibe li bunij be bee. **6** Kweej si Saara, tè wuki li Abraha-anj se teenyi wu le taa. Bej te, ne baa bɔɔŋ be Saara ε ne feti biee bi tsaanj ncheni ftee nsij. **7** Bunij, ne kii te dze yi ne kemi le ne ni ne tsiij be bukeej bennε le. Ne nyee ḥguju li bee si be kemi yε bunga si bej ke le, mɔɔ si Nyɔ bɔɔni yε bej bechu be ntse wu kimake le. Ne tsiij neε le, le kiij ftee fimu ni fi banj nleke li Nyɔ-o wunε ke. **8** Li merise-ε, nyeeo bej bechu ntifi le, ne ni ne kemi shéj yi mumkpanj, ne keeti nshiij, ne kemi te kinjkonjise ki bennij be kimbeenche-ε, ne kemi shéj yi mbɛɛngii, ne shikisi yih yine fekwij. **9** ε wi fe

bubieε be wi, wi wu tuu ke be bubieε ke. ε wi gaa wi, kiiŋ
wi ni tuu te be ηgaashε ke, se nuuŋ le tiiŋ nuuŋ mwε li
mwε-ε. Fini nuuŋ ffee fi Nyɔ teen beŋ kii fi le yi gii yi tiiŋ
mwε li be-eŋ. **10** ε fi fi be tsεε baa le, “ε wi kɔŋgisi le woo
buŋŋ li ntse we-e, be le ηεŋ jo yi dzeen, mwε dzɔ mfi be
nimi chee li bibifi-i, jé fiεetu yi bo ke le kimfime kee li ke.
11 Kemi le baa dzaa li biee bibifi-i, ni feti nuuŋ bi dzeen,
ni kɔŋgisi mbεεŋgii biki wu **12** kifε Taa ti bichi le benniŋ
be tsaŋ li, wuki nlεke li Nyɔ-o wube. Se nuuŋ le, Taa ti
nyεε ye mao bintooŋ biee li benniŋ be feti bibifi-i ke.” **13** ε
ne kemi ηgeen yi nyɔŋa le ne ni ne feti biee bi dzeen le,
wi wu gii naa tuu fe ffee fi bifi be beŋ se nuuŋ noo? **14**
Se nuuŋ le, mao benniŋ nyεε beŋ ηge kifε ne feti biee bi
tsaŋ, ke Nyɔ gii yi tiiŋ mwε li be-eŋ. Kiiŋ ne ni ne chendi
be ke, ke shén ni yi wεsini beŋ ke. **15** Ne ni ne guundi
nuuŋ Krai li shén yinε-ε si Taa wunε le. Ne nachi yeeŋ yi
yinε mfi kwi, ne ni ne tεŋgi le ne nyε ntusu li wi wu nuuŋ
bii ffee fi ne bichi limfwe li fi-i. Se nuuŋ le ε ne tusi lɔɔ,
ne tusi mbεεŋgii be ηguŋu. **16** Kiiŋ ne ni ne feti ffee fi
nuuŋ fi ni fi sekí beŋ li shén li ke, neε le ε be gaashi beŋ,
be tiiti jé yi bifi kii bingε bine bi dzeen kii ne nuuŋ benniŋ
be Krai le, buya ni bu keeti be. **17** Ne ni ne kii le fi dzɔŋŋ
le ne ηεŋ ηge kii ffee fi dzeen fi ne feti fe Nyɔ kɔŋgisi le fi
nuuŋ, yeki le ne ηεŋ ηge kii ffee fi bifi fi ne fe. **18** ε neε le
si Krai tε ηεŋ ηge kwi. Tε kwi kii bibifi bi benniŋ le mfwa
mumkpaŋ fi ma le. Wu wu tε nuuŋ wi wu tsaŋ tε kwi li
benniŋ be te nuuŋ ye tsaŋ ke le be be bee fe Nyɔ-o. Be tε
wo wu kwi li nyāŋ yee, se nuuŋ le Nyɔ fe le ni nuuŋ lu
li fiana-a. **19** ε li fiana yini-i yi tε gεεŋ tiiti jé yi Nyɔ li

fiana yi nuun li yih yi ncha-a. **20** Fíana yini nuun yi tè faaj ñ'wowu li Nyɔ-ɔ li mfi wu Noaa li. Nyɔ tè gbeεŋ yi kan shéŋ be yí, tɛŋgi nsiŋ gεεŋ bo mfi wu Noaa tè chɔ ñgo wu li dzɔɔ. Ñgo wuni nuun wu benniŋ tè le le nyaan̄ kwaa, ε be be dzɔɔ tè soo be. **21** Dzɔɔ yilu yini nuun si Nlisulidzɔɔ wu suuti beŋ dεen̄i. Be lisi ye wi li dzɔɔ nuun le be tsootse wu li kinjire kee li kε. Wu nuun nuun le be fe ñkaache be Nyɔ be bεmbeeche be waanj. Nlisulidzɔɔ wuni suuti beŋ be bunga bu Jiso Krai tè bo be bu li kwe-e. **22** Jiso Krai wuni yεεɔ liboo kituŋ, wu shee le kibene ki kigɔŋe ki Nyɔ-ɔ, se we lu, bεnchindaa be Nyɔ-ɔ be fiana yi kεmi buŋga mɔɔ yi seki chi nuun le wuu lεkwiiŋ.

4 Si Krai tè ñεŋ ñge li nyaŋ yee le, ne kεme te ñwaani yεε shéŋ yi tè kεmi le ñεŋ ñge, ne kimi le wi wu ñεŋ ñge kituŋ li wuu bwij we nuun ε bee biee bibifi ma. **2** Nεε le, mεεŋ ye tuu ni tsiiŋ ntse si wu laaŋkwiij biki biee bibifi si bwij yee wεki kε. Tsiiŋ biki nuun biee bi Nyɔ wεki. **3** Ne ni ne kii le mfi wu ne tè shiiŋ ne feti biee bi benniŋ be kii ye Nyɔ ke kɔŋgisi mferu ka we. Ne tè tsiiŋ ntse wu nyεŋ yi bukwεε, ne biki si yi yine nyiŋini, ne wundi mbiŋ me keeti beŋ, ne feti tsɔɔŋ ne jii biee le kiyɔŋ nti, ne wundi biee ne yeti ñkweŋe si bwí. Ne tè gbeŋgi ne guundi li bεnyɔ be yee li nuun biee bi bendi yi. **4** Dεen̄i bimfimu wondini biee benniŋ be kii ye Nyɔ ke si ne mεεŋ ye ne tuu ne taashi li kintutu ki bee li ntse wu nuun si wu nyáŋ wuni-i kε, be se fiiki baa be gaashi beŋ. **5** Se nuun le, be gii be lerŋ be ku be bimfimu bi bee Nyɔ limfwe yi tɛŋgi le yi saa benniŋ be mεεŋ lu be be tè saa be kwiye. **6** Fiee ffee fi tè fe be se fenjisi te ntorŋ wu dzeerŋ li benniŋ be tè

kwiyεε. Be tè feenji li bee lε ke se si be nuuŋ ε be tè saa be li nya-aŋ si bəniiŋ be bεyoŋ, be se ni be tsiij ntsε wu li fiana wu nuuŋ si wu Nyɔ tsiij. **7** Mfi wu ffee fichu gii fi ma bεεo tseketske. Bedεeni, ne nuuŋ neε be bufi bune fe, ne kiichi yi yine, le se ne ni ne leki li Nyɔ-o. **8** Ffee fi yεki biee bichu nuuŋ neε le wi ni kɔŋgisi ŋwaani be shεŋ yee chi kife kin̄kɔŋgise ti baanyi bibifi ŋge. **9** ε ŋwaani wi la dεndε le wu-u, fi wu, biche lε wuu wu nyaami ke wu kε. **10** Si Nyɔ nyε beŋ nyá chichi chichi lε, wi ni dzeti nya yi ye nindi li bəniiŋ bamu-u. Ne nindi be kimbəne kini ki Nyɔ nyε le dzé lε dzé si bəniiŋ be Nyɔ gεε nime chee lε be bø le be ni nindi bujøŋ. **11** ε wi tiiti ffee fi Nyɔ-o, ni tiiti neε nuuŋ ffee fi buti le kimfime ki Nyɔ-o kibεε. ε wi nindi li bəniiŋ bamu-u, nindi neε nuuŋ be buŋga bu Nyɔ nyε li wuu. Ne feti le le ffee fichu fi ne feti, n'yɔɔnchε ni giŋgi li Nyɔ-o keti li Jiso Krai. Bunɔŋja be buŋga ε wu wu kεmi mfi kwi ma nsij. Fi nuuŋ lε, (aiōn g165) **12** Nsáŋ yεŋ yi shεŋ, kiiŋ ne ni ne tεti maa li tɔnyε wu ne wuki li yi wu bεε lε be-eŋ le wu mɔnchε beŋ kε. Kiiŋ fi ni fi nuuŋ si ffee fimu fi bendi yi fi keti be beŋ kε. **13** Ne neki bunewu le ne ŋingi baa ŋge si Krai tè ŋεŋ le ke mfi wu wu buse be bunɔŋja bwεe, ne se tuu ne ni ne neki, ne wuki bujøŋ. **14** ε bəniiŋ gaashi beŋ kii bukoŋ bu Krai lε, ke bujøŋ bu ŋge bwεε bune. Fini doonchi le Fiana yi bunɔŋja yi nuuŋ Fiana yi Nyɔ yεε li be-eŋ. **15** ε wi ŋingi ŋge, kiiŋ ni tuu ni ŋingi nuuŋ kife wu woɔ wi kε, ke le wu yiɔ ffee, ke le wu feɔ ffee fimu fi bifi, ke le wu liiɔ kimfime li biee bi bəniiŋ bamu kε. **16** Se nuuŋ le ε wi ŋingi ŋge kife we wi wu Krai, kiiŋ ni ni nuuŋ be buya kε. Ni yokisi nuuŋ Nyɔ le kεmɔɔ

bwεε bukoοŋ. **17** Nε feti yεεŋ le kifε mfi bεεω wu Nyɔ gii saa bεniŋ, yi gii yi bεchi bε yih ye. ε yi bεchi nuuŋ bε tεebenj le, fi se nuuŋ niŋ bε bεniŋ bε faan le be beenchi yε ntoiŋ wu dzeeŋ wu Nyɔ ke? **18** Bε tsεε baa le Kijwaati ki Nyɔ-ɔ le, “ε fi tεemi li bεniŋ bε tsaŋ li le be bɔnε, fi se nuuŋ niŋ bε bεniŋ bε faan Nyɔ, be feti biee bibifi?” **19** Bεdeeni, bεniŋ bε ɲingi ɳge si Nyɔ wεki le be ni be ɲingi, be feti biee nuuŋ bi tsaŋ, be giki yi yibe li tsaj yi Nyɔ Kintɔmu ki ti lemi li ɳkaachε wu ki-i.

5 Ntuuŋ ɳ'wεki le nsooŋ bɔ li bεte kintaashε ki bεniŋ bε kimbeenche-ε le be-εŋ lenti. Mi si wi wu kintutu ki bεte kintaashε-ε, ntɛ ɳεŋ bε lii yεŋ si Krai tε ɳεŋ ɳge, nse ntuu nuuŋ tε wi wu gii naa kεmε fe bunøja bu gii naa bε bε buu. **2** Ntuuŋ nyεε ntifi le, nε ni ne bichi yεεŋ le nshøoŋ yi Nyɔ-ɔ yi wu gεε li tsaj yine-ε bujøŋ. Fε ne bichi kiiŋ ne ni ne bichi, ne bichi kεε bε kendi beŋ bukanu ke. Ne ni ne bichi bε kijkøngise si Nyɔ wεki. Kiiŋ ne ni ne bichi ne kεmε ɳgeen li mbeŋ wu kwa-a ke. Ne kεmε ɳgeen nuuŋ li nime-ε. **3** Kiiŋ ne ni ne shiiti li nshøoŋ yi Nyɔ gεε le ne ni ne kiichi ke. Ne doonchi nuuŋ kinjε ki dzeeŋ ki yi ɳingi yi biki. **4** ε ne feti le, ke Kikoo ki Biŋkicħe nshøoŋ le busε, ne se kεmε kifø ki bunøja-a ki nuuŋ tε naa kwi nchøŋ ke. **5** Ntiitøo te li besøoŋ li le, ne nyεε yeeŋ yi yine li bεte kintaashε ki bεniŋ bε kimbeenche-ε bujøŋ. Beŋ bechu ne shikisi yi yine li wi bee wi-i limfwe. Ne kii le, “Nyɔ ti bεeti dzaa li wi wu tsakisi yi-i. Se nuuŋ le, yi ti doonchi shéŋ yi dzeeŋ li wi wu shikisi yi yee li.” **6** Ne shiiki yi yine ne ni ne nuuŋ le buŋga bu Nyɔ-ɔ lεkwiŋ, ke mfi kɔchε, yi se yεeki beŋ. **7** Ne gεε biee bichu bi fiengisi beŋ li tsaj yee

li, kife kəməə ŋgeen yine. **8** Ne kiichi yi yine, ne bichi bujəŋ kife wi wunə wu mbani wu kiŋkundi wəendəə si buri wu fuuti, wəki wi le booye. **9** Ne taan̄ murjaŋa bə wu, ne gəe nəe nuuŋ shéŋ li Nyə-ɔ yi ni yi təəmi, ne ni ne kiimi le bəŋwaana bəne ŋiŋgi baa te ŋge le li nshe chichi.

10 ɿge wuni wə nəe li mfi niiŋ li, Nyə gii yi fe ne kaari ne to si ne tuu ne nuuŋ, yi nyə ben̄ bunga, yi fe ne ni ne lemi mkpaar̄ ne təəmi. Nyə nuuŋ yi nyə kimbəne kichu li bəniŋ li. Yi teen̄ ye ben̄ le ne le li bunəŋa bwē bu

kimake-ε kife ne nuuŋ bəniŋ bə Krai le. (*aiōnios g166*) **11** Bunga buchu ba nəe bwē mfi kwi bu ti məc ye ke. Fi

nuuŋ le. (*aiōn g165*) **12** Mi ntseəə fiŋkəsi li be-eŋ nuuŋ Silas wu fi mi fe wu nuuŋ ŋwaanə wuseŋ. Si ŋiŋgi nuuŋ wi wu nuuŋ wi gəe bufii li wuu. Mi ntseəə le ŋkaaŋgi shéŋ yine, ntuu mfe ne se kəe le fiee fichu fi mi ntseə doonchi chəeŋ wu kii mfi wu nuuŋ wu Nyə. Ne lemi lu ne təəmi.

13 Kintaashə ki bəŋwaanə bəseŋ ki Babiləŋ ki Nyə tsaa te yesi kəe ben̄. Mak wu nuuŋ ŋwanəŋ li kimbeenche-ε yeehəə ben̄ te. **14** Ne yesi yih yine, ne koke bə kiŋkəŋgise. Mbəeŋgii nuuŋ li beŋ bəchu-u bə nuuŋ li Krai li.

2 Pita

1 ε mi Simu Pita, ηwanε nime wu Jiso Krai mօɔ ηwani
wu ntoj. Ntsekօo kijwaati kini li bej ne fi kimbeenchε
kishaaj ki nuuj si kisej, fini nuuj kii ntse wu tsaaj
wu Jiso Krai wu nuuj Nyɔ tuu nuuj Kinsofu kisej. **2**
Nyɔ doonche bej shéj yi dzeenj ηge, yi tuu yi nyε bej
mbεεŋgiη ηge, keti li ηkεε wu ne kii Nyɔ mօɔ Jiso Krai Taa
wusej. **3** Buŋga bwee bu nuuj bu Nyɔ-ɔ nyε bwεε bee
biee bichu bi tè weki li ntse wuni-i, mօɔ le te ni te tsiij
ntse wu Nyɔ weki. Bu nyε bwεε le keti li ηkεε wu te kii
Nyɔ yi teej bee le te le bunəja be bujəj bu nuuj bwee. **4**
ε le dze yini-i yi yi ka le yi se nyε bee biee bi shaaj bi yaa
biee bichu bi yi tè kaachε. Biee bini biee le bi fe ne se ni
ne kiifi biee bibifi bi li nshe yini-i bi nyaŋ yi bwiŋ kɔŋgisi
bi bifisi beniij. Nee le, ne se ni ne nuuj le dze yi Nyɔ
nuuj le-e. **5** Si fi nuuj ni, gwene yeej bujəj le ne tondε
ntse wu dzeenj li shéj yi ne gee li Krai. Li ntse wu dzeenj
li, ne tondε ηkεε biee. **6** Li ηkεε biee li, ne tondε ηkiiche
yi yine. Li ηkiiche yi yine, ne tondε shéj yi kane. Li shéj
yi kane-ε, ne tondε ntse wu Nyɔ weki. **7** Li ntse wu Nyɔ
weki-i, wi ni kemi ηgeeŋ li ηwaani-i. Li ηkeme ηgeeŋ li
ηwaani wi-i, ne tondε kijkɔŋgise. **8** Ntiitօo ni kife, ε ne
keme wuni ntse, ke ne gii ne ni ne giŋgi bu limfwe-e,
wu fe ne te tuu le ne ni ne nuuj yee ke, ke le ne ni ne
nuuj si beniij be nuuj be te fe ffee si beniij be kemi ye
bufii kii Taa wusej wu Jiso Krai ke. **9** Ne ni ne kii le ε wi
kemi ye ηwaani wuni ntse ke, ke wu nyεεo li biee bi Nyɔ-ɔ
kituj, ke ηingi ye biee mfiij ke. Wu daayօo kituj le Nyɔ
tè tsootse bibifi biee bi tè shiij feti ηkosi. **10** Beŋwaanεj,

fi se tuu fi nuuŋ le ne ni ne gwenini nge le ne ni ne feti
biee nuuŋ bi doonchi le nteenyε wu Nyɔ teenj beŋ, bε
ntsawu wu yi tsaa beŋ ffee nuuŋ te seesε beŋ kε. ε ne feti
le, ne tè naa le ne we li kimbeenche kine-ε kε. **11** Beðεεni
be gii be gwiye dze li be-enj yi mgbeŋε ni mgboonj, ne se le
le bumfɔŋ bu kimake bu Taa wuse-εŋ wu Jiso Krai wu
nuuŋ Kinsofu. (aiōnios g166) **12** ɿkii le ne kii baa biee bini
kituŋ, ne lemi te li cheŋεŋ wu ne te woo wu tεεmi. Se nuuŋ
le mɔɔ si ne kii baa bi lε, n'wskɔɔ le ntuu ni ɿkiimi beŋ
kii bi mfi kwi. **13** ɿŋgɔɔ le fi dzɔɔŋ le ni ɿkangisi beŋ
kii biee bini si mεεŋ lu ni, le ne se ni ne kiimi, **14** kifc
ɿkiio le sheɔ nee niiŋ fiana bo li mi-i bwiŋ si Taa wuseŋ
wu Jiso Krai feɔ mi ɿkeε kituŋ. **15** Nse ntuuɔ ɿ'weki le
gwene bujɔŋ le ke mfi wu mi nchinε li be-enj, ne se ni
ne kiimi biee bini mfi kwi. **16** Ne ni ne kii le biee bini bi
te tè tee li be-enj kii buŋga mɔɔ mbε wu Taa wuseŋ wu
Jiso Krai gii naa kaari be, tè nuuŋ ye muloŋ mu binseε le
mu beniiŋ bøseyi be nachε te se tiiti li be-enj kε. Te tè
ŋεŋ bunøŋa bwee be lii yisεŋ. **17** Tè nuuŋ mfi wu Nyɔ
Baa wuseŋ tè nyε wu ɿguŋu be bunøŋa, je te bo li Nyɔ yi
Bunøŋa bu nge yi tiiti le, “Wuni nuuŋ ɿwanεŋ, wu nuuŋ
shéŋ yεŋ. ɿ'wuki bujɔŋ be wu nge.” **18** Bee kibεε te tè
woo je yini si yi shiiti yi bee liboo mfi wu te tè nuuŋ be
Jiso li ɿkumε wu waaj li. **19** Si te tè woo le, te mεeshi
te kεe cheεŋ wu ffee fi bεntomfɔŋ be Nyɔ-o tè tee mεεŋ
lindεeri. Fi se dzɔɔŋ ffee le ne gεe bufii li ffee filu-u bujɔŋ,
kife fi ffee nee si lambo ti wuuti li kijibe-ε nsiinj Butuu
woo, Jiso se ni wuuti li shéŋ yine-ε si lah wu kwii. **20** Ffee
fi ko fi yaa biee bichu feni nuuŋ le, ne kεmi le ne kεe le

ntonj wu Nyɔ wumu nuuj yε lu le Kijwaati ki Nyɔ-ɔ wu ntomfɔŋ wu wu Nyɔ nuuj ni fenjisi bε mbeechε we kε. **21**
Fi nuuj le Ntomfɔŋ wu Nyɔ wumu nuuj yε lu wu tε dzeti li fiee fi wiwoŋ tε weki le fi nuuj. Bentomfɔŋ tε tiiti nuuj Fiana yi Waanj yi tε feti be se tiiti je yi buti li Nyɔ-ɔ.

2 Nεε yεεŋ si, benniŋ bamu tε dza ŋkosi be buse li benniŋ li lenti be yεŋgi le ε be bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, ε nεε le si benniŋ be ntiife-ε be binsee le gii be ni be nuuj le be-εŋ lenti. Be gii be ni be wεendi be bεε bε bentiife bamu bε nuuj be biifi benniŋ, be se ni be fεŋgi Te Kikoo wu tε kwi le sooj be. Be gii be fe le be bε bε ŋge mfwaa mumkpaŋ be lɔŋ li yi yibee. **2** Beniŋ ŋge gii be biee kinjε kibee ki nyε-εŋ, fini gii fi fe benniŋ ni be yeti jé yi bifi kii Dze yi chεεŋ. **3** Lii yi yεchi li biee li gii yi fe be ni be seendi biee bine bε mulonj mu binsee le mu be nachε. Bani benniŋ nuuj bε Nyɔ tε nachε ŋge wube kituj mεεŋ lindεeri, ŋge wulu nuuj nεε fe tεŋgi be. **4** Nε ni ne kii le Nyɔ ti mεεŋ ki fεfi ke benchindaa bε tε fe bubieε baa kε. Tε shiiki be bε gεεŋ fe kintsi ki ŋge-ε, lii be li bencha-a le bitoo bi jimi ni fiii, fe be gii be ni be nuuj gεεŋ bo jobε chi nsaa. (**Tartaroō g5020**) **5** Tε mεεŋ ki bache ke te kwεεŋ wu ŋkosi mfi wu tε tuumi dzəo yi bε yi fweeni kwεεŋ wu benniŋ bε tε tsiiŋ yε ntse wu Nyɔ weki kε. Tε fεfi nεε nuuj Noaa wu te tiiti le benniŋ ni be tsiiŋ ntse wu tsaaŋ le Nyɔ lii, məo benniŋ bamu mfomenyaŋ. **6** Tε tɔŋ kitɔŋ ki Sədɔŋ bε ki Gəmora bε wi bi do buukii, fe fini nuuj si mbose yi fiee fi gii naa fi ka be benniŋ be tsiiŋ yε si Nyɔ weki kε. **7** Se nuuj le, soo Lət wu tε tsiiŋ ntse wu tsaaŋ yi se gbeŋgi yi bonyi wu bε ntse wu nyεŋ wu benniŋ bε bifi tε kəmi. **8** Biee bi wi wu

tsaanj wuni tè njingi tuu wuki si tè tsiiŋ le bee lenti tè fe se shér yee yi wuuti tuu yi wesini wu jo chichi li kinje kibee ki bifi-i. **9** Si biee bini tè keti le, ke fi doonchi le Taa kii si suuti bəniiŋ be tsiiŋ ntse wu wəki li tsanj yi ŋge-ε, tuu kii te si nuuŋ gεe bəniiŋ be tsiiŋ ntse wu nuuŋ ye wu tsaanj ke li ŋge-ε, gεeŋ bo jobε chi nsaa. **10** ɿge wuni nuuŋ wu bəniiŋ bamu gii naa wu yaa wu wi kwikwi. Beeyε bəniiŋ nuuŋ be kəŋgisi biee bi yi yibe nyijini yi kəŋgisi se nuuŋ ε bi bi bifisi wi. Be tuu be dzeti wi wu səki bəniiŋ fekwiiŋ. Bəniiŋ be tiifi binsεε bani wi ti yiiki be le lii ke, be tsakisi yi ŋge, be ti chəndi ye ŋgaashε fiana yi liwe yi kəmi bung̊a ŋge ke. **11** Məə nuuŋ bənchindaa be Nyɔ-ɔ be kəmi bung̊a be tεəmi be yεki be ti kayi yε biee li fiana yini li Taa li limfwe ke. **12** Se nuuŋ le bəniiŋ bani feti biee nuuŋ bi ŋgɔŋ̊ mε bee wəki si nyáŋ yi tɔo yi ti feti biee mbeechε nsiŋ, yi nuuŋ nεε le bəniiŋ kəoyε yi be sεεyε yi. Bani bəniiŋ nuuŋ be gaashi biee bi be kii ye bi ke. Nyɔ gii yi mεeshi be be nεε si nyáŋ yi tɔo yini, **13** kinsomfu kibee gii ki nuuŋ ŋge wu be gii be ŋεŋ kii ŋge wu be tè be be wu. Be ti beechi le nje biee məə ntuu ŋwonu biee weseenj fənshaanj kintikinti nuuŋ bujɔŋ̊ li bee. Be nuuŋ nuuŋ kinjire le be-eŋ lenti be libisi beŋ. Mfi wu be jii biee be beŋ, be wuki bujɔŋ̊ le be ni be yεŋgi beŋ be binge bi bee bi kinchɔrise. **14** Lii yibe ti nuuŋ nεε yi bukweε, be ti fuki ye bibifi ke. Be ti yεŋgi be bəniiŋ be nuuŋ wεε li kimbeenche ki bee, bee be feti bibifi. Kin'yεrise lii kεε li ŋgɔŋ̊ mε bee kituŋ. Be too baa kinlɔɔ fe be fa! **15** Be chine baa dze yi tsaanj be biee nuuŋ yi waniti. Be dzə baa kikaa ki Balaŋ wu ŋwanε Bwɔɔ wu tè beŋ le fe fiee fi nuuŋ ye

tsaanj ke kife te kongisi kwa. **16** Sombwaa se wame wu li ffee fi bifi fini-i. Sombwaa wu ti yeti ye ke, se yo si wiwoj, loosee kinge ki jere-e ki ntomfɔŋ wu Nyɔ wuni tè feti. **17** Bani benniij bentiife be bee nuuj si ntuuj wu dzɔɔ wu dzɔɔ ti mɛɛŋ ye yi buti le ke, be tuu be nuuj si kikuŋ ki we lekuuj kiŋkuŋku se ka ki too ki. Nyɔ nache ye kintsi ki jimi ni fiii, yi gee li bee kituj. **18** Be juti kimfime nge be tsakisi yi li yee li. Be teeki benniij be mɛɛŋ be kiifi bukiife le be bo le benniij be kii ye ffee fi tsaanj ke-e lenti. Be teeki be be ntiife wu nuuj le, nuuj be kaari be ni be feti biee bi nyɛ-ɛŋ bi yi yi nyinini kongisi. **19** Be dzeti be kaachi li benniij li le be gii be buu be li bumfa-a, se nuuj le be belu kibee be tiiti mɛɛŋ nee bɛmfa be biee bi bifisi yi yi wi. Be nuuj bɛmfa kife ε wi nyɛ yi yee li ffee li, ke mwɛ too mfwɑ wu ffee filu. **20** Ne ni ne kii le ε benniij kifi biee bi bifisi benniij li nshe yini kituj kife be kii baa Taa Jiso Krai wu nuuj kinsofu, be kaari be gɛɛŋ be le li biee bilu-u, bi liiŋ be bi kemi be, ke biee gii bi fo li be-e yaa si bi tè shiiŋ bi nuuj nkosi. **21** ε benniij fe le, bee fi dzɔɔŋ le be nuuj be kεε yεε dze yi ntse wu tsaanj ke, yeki fe be kεε be tuu be kaari be chine nchi wu waanj wu be nyɛ li benniij li. **22** Nwaani beeyε benniij feti ffee fi nuuj le ngaŋaa li fi buti cheɛŋ le, “Bwi ti yendi biee yi kaari yi to fe yi ji.” Chimu tuu chi nuuj le, “Be ti tsootsi dziiŋ yi kaari nee yi gɛɛŋ yi tuu yi fiindi yi li bintsangu-u.”

3 Nsáŋ yεŋ yi shéŋ, kiŋwaati ki dɛɛni kini kεε ki kiŋga kife ki mi ntseɛɔ li be-ɛŋ. Le biŋwaati bini bichu-u mi ntseɛɔ si nkime le nkaaŋgi beŋ le ne ni ne kemi bɛmbeeche be tsaanj. **2** N'wɛkɔɔ le ne ni ne kiimi biee bi bentomfɔŋ be

Nyɔ-ɔ bε waaj tè tee lindεeri le bi gii bi naa bi ka, nε tuu nε kimi mɔɔ biee bi bɔɔŋ bε Jiso-o bε nto-oŋ bene tè tee li be-eŋ le Taa wu nuuŋ Kinsofu tè tee le nε ni nε feti. **3** Fiee fi nɔŋja nuuŋ le nε kεε le gii naa ni nuuŋ jo yi kimεrise, beniij bε ŋkwεrise-ε gii be dza be bε be ni be kwerisi, be feti biee bibifi bi yi yibe wεki. **4** Be gii be ni be kwerisi be kwengi le, “Mɔɔ tè kaache le gii kaari bε, wu se fεŋj dεenι? Mɔɔ si bεtaa bεsεŋ tè saa be kwiyε, biee bichu lemi biee nεe li bikaa li si bi tè shiŋ bi nuuŋ fεmbεeche-ε si Nyɔ tè tɔŋ nshe.” **5** Be tiiti le be kii nεe te bujɔŋ, be se fεŋgi le Nyɔ tè tee nuuŋ nεe je ŋkosi kiboo nuuŋ lu. Se yo nshe bo li dzɔɔ, tè fe nshe yilu bε dzɔɔ. **6** ε nεe dzɔɔ yi tè bo yi baanye nshe, yi se lεeshe kweεŋ wu tè nuuŋ ŋkosi. **7** ε nεe je yilu yi wu gεε kiboo bee nshe dεenι yani, yi se tεŋgi wi. Yi tεŋgi ye nuuŋ jobε chi yi gii naa yi saa bεniij bε tsiiŋ ye si yi wεki ke, yi lεeshe be. **8** Se nuuŋ le nsάŋ yeŋ yi shέŋ, kiiŋ nε ni daaye fieve fimumkpan ke, le li Taa li jobε chi mumkpan nuuŋ nεe si biya nchuki, biya nchuki se nuuŋ si jobε chi mumkpan tε. **9** Taa ti chiiti ye yi si bεniij bamu beechi, le fe si te kaache ke. Kεndi nuuŋ shέŋ bε beŋ, kife wεki ye le wi wumu naa la ke. Weki nuuŋ le bεniij bεchu fiiki shέŋ yibe. **10** Jobε chi Taa gii naa kaari bε chi gii chi naa chi nuuŋ si chi wi-ih le. Booyaa kiboo gii ki nduuŋ lewe ŋge bε bunja ki gεεŋ ki laayε, wi se ni wu durisi biee bi nuuŋ liwe, nshe bε biee bichu bi nuuŋ lu se do buukii. **11** Si wi gii naa wu duuri biee bichu le yini dze le, nε beechi le nε gii nε ni nε nuuŋ ŋwaani bεniij bε la li ntse wune-ε? Ne kεmi le nε ni nε nuuŋ bεniij bε tsiiŋ ntse wu waaj ε nε nyε yi yine li Nyɔ-

ɔ, **12** ne tengi Jobe chi Nyɔ-ɔ chini, ne gwenini le chi bε tsεkε. Gii ni nuuŋ jobe chi wi gii wu duuri kiboo kini ki do, biee bi nuuŋ liwe gii bi boonj. **13** Se nuuŋ le, te tengi baa nuuŋ kiboo kifeŋ bε nshe yi fiɛŋ yi Nyɔ tè kaache, ŋwaani wuni kwεεŋ nuuŋ wu ntse wu tsaanj gii ni nuuŋ fe kwaa. **14** Bedεeni nsáŋ yεŋ yi shéŋ, si ne tengi biee bini le, ne gwenini bujɔŋ le ne ni ne nuuŋ findzɔŋ nsinj le Nyɔ lii, bε numu mbεεŋgii bε yi. **15** Ne ni ne kiimi le Taa wuseŋ kendi shéŋ ni, nyεε te nuuŋ mfi li bεniiŋ li le be naa be bɔne. Fiee fini nuuŋ nee fi ŋwaani wuseŋ wu Pɔɔ wu nuuŋ shéŋ yisεŋ tè tsεε li be-εŋ bε bufii bu Nyɔ tè nyε li wuu. **16** Le binwaati bichu bi wu tsεε li, tiiti nee kii fiee fini le lenti. Tsεkɔɔ biee bimu bi tεεmi li bεniiŋ li le be kεε, fi se fiee le, binchiinch bi ti kii ye fe bi lemi ke se tuu bi firisi kinyi ki biee bilu-u, si bi firisi li bintsii bimu-u le Kinwaati ki Nyɔ-ɔ. Bi feti le, bi teenyi nuuŋ ŋge li yi yi bi-i. **17** Nsáŋ yεŋ yi shéŋ, si ne kii biee bini le, ne dzeti mfi le kiiŋ bεniiŋ bε kichi ye bεnchi bε Nyɔ-ɔ bani ni chee beŋ bε kinje kibee ki bifi kini ne dza fe ne lemi kituj fiee nseesε beŋ nsinj ne kaari ne we buwε ke. **18** Se nuuŋ le, ne ni ne kuu bu ko li mfiε wu Taa wuseŋ wu Jiso Krai wu Kinsofu fi beŋ lu, ne ni ne kii wu ne giŋgi tè limfwe limfwe. Kin'yokise ni ki nuuŋ li wuu dεεni mɔɔ mfi kwi ma nsinj. Fi nuuŋ le. (aiōn g165)

1 Jēcij

1 Fiee fi tè tsəki fini nuuŋ kii Je yi nyee ntse yi tè nuuŋ fəmbəeche-e. Je yini nuuŋ yi te tè woo biee bi yi tè tiiti, tè ŋey yi be lii yisəj, tè biche si yi nuuŋ, tè koŋ li yi-i be tsáj yisəj. **2** Ntse wuni tè yene te ŋey wu, te se tuu te tiiti kii wu, te fenjisi baa li be-ej kii ntse wu kimake wuni wu tè nuuŋ be Baa we, wu se yene li bee li. (aīōnios g166) **3** Fiee fi te tè ŋey te tuu te woo fies, ε fi fi te fenjisi baa te li be-ej le ne ni ne nuuŋ li kintaashε-e be bee. Kintaashε kisej nuuŋ bee be Baa wusej be ɻwani wu Jiso Krai. **4** Te se tsəki baa fini ke kinεetine kisej se ni ki nuuŋ ε ki yisε bujəj. **5** Wuni nuuŋ ntoj wu te tè woo li wuu, te se laŋini li be-ej le, Nyə nuuŋ kiŋ'wofu, kijibε nuuŋ ye li yi-i ke dududu. **6** Bedεeni, ε te kwεŋgi le te baa li kintaashε-e be yi, te se tuu te denji nuuŋ li kijibε-e, ke te seeyi baa binseε, te tsinj ye te biki cheej ke. **7** Se nuuŋ le, ε te denji li kiŋ'wofu lanti si nuuŋ te li kiŋ'wofu lanti le, ke te gii te ni te nuuŋ li kintaashε wi bee wi, ŋgoŋ me Jiso wu ɻwanewi tsootsi tεebəj te wuuti li bibifi bise-ej bichu. **8** ε tεebəj kwεŋgi le te kəmi ye bibifi ke, ke te yeŋgi baa be yí yisəj, ke cheej nuuŋ ye li tεebəj ke. **9** Se nuuŋ le, ε te jiishi bibifi bisej li wu-u, si nuuŋ wi wu ti lemi li je ye-e feti biee tsaaŋ le, ke gii feeki bibifi bisej, tsootse bee, tεebəj te ni te wuuti li biŋge bisej bichu bi ti nuuŋ ye tsaaŋ ke. **10** ε tεebəj kwεŋgi le te mεej baa ki fe ke bibifi ke, ke te dzo baa yi le yi yee wi wu binseε, je ye kəmi ye kintsi li yí yi se-ej ke.

2 Boøŋ bej, ntsekɔɔ biee bini li be-ej kii ne ni dza ne ni ne feti biee bibifi. Se nuuŋ le, ε wi fe biee bibifi, te

kəmi baa, wi wu sungi bɔ li Baa wuseŋ kii təebeŋ. Wi wuni nuuŋ Jiso Krai wu nuuŋ wi wu tsaaŋ. **2** ε wu wu nuuŋ kimanj ki fekisi bibifi bisęŋ. Kimanj kini nuuŋ yε li bibifi bisę-εŋ kwaα kε, ki kε te li bi bəniŋ bəchu bε li nshε yini-i. **3** ε təebeŋ giki bənchi bε Nyɔ-ɔ, fini se nuuŋ məŋine nsiŋ le təebeŋ kii baa yi. **4** Wi wu kweŋgi le kii Nyɔ, ntuu ŋkiche bənchi bee nsiŋ, we wi wu binseɛ, chεŋŋ nuuŋ yε li wuu bwıŋ kε. **5** Se nuuŋ le, wi wu giki n'yɔru we, nuuŋ wi wu kɔŋgi Nyɔ chεŋŋ, wu gεŋŋ wu məeshi. Fiee fi nuuŋ fi doonche məŋine nsiŋ le təebeŋ taashε baa bε Nyɔ nuuŋ fini fi le: **6** ε wi kweŋgi le we mfikwi bε Nyɔ kε kəmi le ni tsiŋŋ nεε yεŋŋ si Krai tε tsiŋŋ le. **7** Nsáŋ yεŋŋ yi shéŋŋ, nchi wu ntseki li be-eŋ wuni nuuŋ yε nchi wu fwεŋ kε. ε nchi wu fichi wu ne tε kəmε mεŋŋ fəmbεeche-ε. Nchi wu fichi wuni ε ntonj wu ne woo baa kituj. **8** Se nuuŋ le, nchi wu ntseki li be-eŋ wuni we nεε nchi wu fwεŋ. Chεŋŋ wu nchi wuni yεŋgi li Krai mɔɔ li be-eŋ, wu se yene te li yih yinε-ε. Nchi wulu yεŋgi fwεŋ kife kijibε ma kε kituj ki gεŋŋ, kij'wofu ki chεŋŋ bəchi ki wuuti. **9** ε wi kweŋgi le we li kij'wofu linti tuu baanini ŋwaani, kε mεŋŋ nεε li kijibε-ε linti. **10** Wi wu kɔŋgisi ŋwaani nuuŋ mfi kwi li kij'wofu-u linti fiee nuuŋ yε li yi yee li fi nuuŋ fi fe wu ni denji kɔtini kε. **11** Se nuuŋ le, wi wu baanini ŋwaani we wi wu nuuŋ li kijibε-ε denji te kε fe giŋgi kε, kife kijibε kilu fe kε wu wu nyεε. **12** Bəɔŋŋ beŋ, ntsekɔɔ li be-eŋ kife be feeki baa bibifi bine kii Krai. **13** Betaa, ntsekɔɔ li be-eŋ kife ne kε baa wi wulu we wu tε nuuŋ fəmbεeche-ε. Bəɔŋŋ, ntsekɔɔ li be-eŋ kife ne sɔ baa wi wu bibifi we kituj. Bəɔŋŋ beŋ, ntsekɔɔ li be-eŋ kife ne kε

baa Nyɔ Baa wuseŋ. **14** Betaa, ntsekɔɔ li be-eŋ kifɛ ne
kɛɛ baa wi wulu wu tè nuuŋ fembɛɛchɛ-ɛ kituŋ. Besɔɔŋ,
ntsekɔɔ li be-eŋ kifɛ ne teɛmi baa je yi Nyɔ se nuuŋ li yí
yinɛ mfi kwi, ne sɔ baa wi wu bifi wɛ. **15** Nse ntuuə nyɛɛ
benj ntifi le, kiiŋ ne ni ne kɔŋgisi nshe yini ke biee bi li yi-
i ke. ε wi kɔŋgisi nshe yini, ke kɔŋgisi ye Baa wuseŋ ke.
16 Ne kɛɛ le biee bichu bi li nshe yini-i bi nyanj yi bwinj
kɔŋgisi be biee bi tɛ biindi lii li bi-i, mɔɔ bi bɛniiŋ tsakisi
yi li bi-i li ntse wuni-i, nuuŋ ye bi dzeti fe Nyɔ Baa wuseŋ
ke. ε bi li nshe yini-i. **17** Nshe yini gii yi ma, biee bi li
nshe yini bi bɛniiŋ biindi lii li bi-i gii bi se ma tɛ. Se nuuŋ
le, wi wu feti nuuŋ fiee fi Nyɔ kɔŋgisi gii booshe. (aiōn
g165) 18 Bɔɔŋ benj, mfi wuni wɛ wu kimerise kituŋ. Si ne tɛ
woo le wi wu mbani wu Krai gii naa be, dɛɛni yani bɛniiŋ
be mbani-i be Krai be baa weseen kituŋ. Fiee fiee fi fe tɛ
se kɛɛ le wuni nuuŋ mfi wu kimerise. **19** Bɛniiŋ bani tɛ bo
li tɛɛbenj linti, fi se fiee le be tɛ nuuŋ ye bɛniiŋ besɛŋ ke.
Gii nuuŋ le be ni be nuuŋ bɛniiŋ besɛŋ, gii nuuŋ be ba be
nuuŋ be bee. Nee le, be se tɛ bo le fi doonchɛ gbanaa le
wu be wumu tɛ nuuŋ ye wuseŋ ke. **20** Ne baa fine ε wu wu
nuuŋ wi wu Wuuti fwaɔ̄ benj kituŋ, benj bɛchu se kii baa
biee bi chɛɛŋ. **21** Ntseki ye li be-eŋ nuuŋ le kifɛ ne meŋɛ
baa chɛɛŋ ke. Ntsekɔɔ kifɛ ne kii baa chɛɛŋ, ne kii tɛ le
binsee ti buti ye li chɛɛŋ li ke. **22** Wi wu binsee nuuŋ wu
la? ε neε wi wu fɛŋgi le Jiso nuuŋ ye Kinsofu ki Nyɔ tɛ
kaache ke ni? Wi wu fɛŋgi Baa wuseŋ be ɻwani ε wu wu
nuuŋ wi wu mbani wu Krai. **23** Wi wu fɛŋgi ɻwaj kɛmi ye
kintaashɛ be Baa wu ɻwaj ke. Wi wu yo be kimfime kee le
wu beŋɔ̄ ɻwaj, ke mwe kɛmɔɔ kintaashɛ be Baa wu ɻwaj

te. **24** Ne gεε ffee fi ne tè woo fe mbεεchε fi ni fi nuuŋ mfi kwi li yí yine. ε ne gεε ffee fi ne tè woo fe mbεεchε fi nuuŋ mfi kwi li yí yine, ne se ni ne nuuŋ mfi kwi li Iwanj bε Baa we-e. **25** Ffee fi Krai kaache tεebεj bε fi nuuŋ ntse wu kimake. (aiōnios g166) **26** Ntsekω biee bini li be-en nuuŋ kii bεniij bε wεki le be ni be yεŋgi bε beŋ. **27** Se nuuŋ le, ntsiru wu ne tè kεme li Krai wε mfi kwi li yih yine, ne mεεŋ yε ne tuu ne wεki wi wumu le tuu tifi beŋ kε. Si ntsiru we wuni tifω bεn kituŋ kii biee bichu, ntsiru wulu se wε wu chεεŋ, nuuŋ yε wu binsee kε, ne nuuŋ yεεŋ te mfi kwi li Krai li nee si ntsiru wuni tifi beŋ le. **28** Dεen i yani bωŋ beŋ, ba yεεŋ ne ni ne nuuŋ mfi kwi li yí yee li, ke mfi wu wu buse, tεebεj kεme shεŋ yi ηεŋge wu, yuti fe nuuŋ te ni te nyimi bε buya li mbe we-e. **29** ε ne kii te le ti nuuŋ wi wu feti biee tsaŋ, ke ne kεmi te le ne ni ne kii le wi kwikwi wu feti ffee fi tsaŋ nuuŋ nuuŋ mbiε we.

3 Biche yεεŋ ne ηεŋ ηwaani kiŋkɔŋgise kinɔŋja ki Baa wuseŋ doonchε li bee li, yi se fe le be ni be teenyi bee le bωŋ be Nyɔ-ɔ! Te se baa bωŋ be Nyɔ-ɔ chεεŋ. Ffee fi bεniij bε nuuŋ be li nshe yini kii yε tεebεj kε nuuŋ kife be ti mεεŋ ki kεε ke yi. **2** Nsáŋ yεŋ yi shεŋ, dεen i tεebεj baa nuuŋ bωŋ be Nyɔ-ɔ kituŋ, se nuuŋ le te mεεŋ baa ki kεε ke si te gii te ni te nuuŋ ke. Fi te kii nuuŋ neε le gii naa ni nuuŋ mfi wu Krai buse, te gii te ni te nuuŋ si wu, kife te gii te ηεŋ wu si nuuŋ. **3** Fi se tuu fi nuuŋ le, wi kwikwi wu bichi limfwe li wuu kεmi le ni tsootsi yi yee mfi kwi wuuti si ti wuuti. **4** Wi kwi wu feti biee bibifi nuuŋ wu ti bondini nchi wu Nyɔ, kife biee bibifi nuuŋ nchi wu wi bonde. **5** Ne kεε le Krai tè bε le tsaaki biee

bibifi bi bəniij lε. Wu wu Krai kəmi yε biee bibifi kε. **6**
Wi wu nuuŋ li Krai li nuuŋ tε ba le ni feti biee bibifi kε.
Wi wu ba feti biee bibifi mεεŋjø saa ki ŋεŋ kε wu kε, kε
le kεε wu kε. **7** Bəŋj beŋ, kiiŋ wi ni yεεŋ bε beŋ kε. Wi
wu feti fīe fi tsaaŋ wε nεε wi wu tsaaŋ si Krai nuuŋ wi
wu tsaaŋ lε. **8** Wi wu ba feti bibifi nuuŋ wi wu kiŋkundi,
kifε kiŋkundi kini tε feti biee bibifi fεmbεeche-ε. Fīe fi
ŋwane Nyø tε bε tε nuuŋ le lεshε ninj yi kiŋkundi yini. **9**
Wi wu nuuŋ mbiε wu Nyø nuuŋ tε ba le ni feti biee bibifi
kε, kifε fīe fi nuuŋ fi Nyø-ø fichu nuuŋ li wuu mfi kwi,
nuuŋ tε ba le ni feti bibifi kε, kifε nuuŋ mbiε wu Nyø. **10**
Fīe fi nuuŋ fi fε tε ŋεŋ bəniij bε nuuŋ bəŋj bε Nyø-ø bε
bε kiŋkundi nuuŋ fini: Wi kwikwi wu feti yε biee tsaaŋ
kε məo ŋkəŋgise ŋwaani nsiŋ, kε nuuŋ yε ŋwane Nyø
kε. **11** Ntøŋ wu nε tε woo fε mbεeche nuuŋ nεε wuni le,
tε ni tε kəŋgisi wi bee wi. **12** Kiiŋ tε ni tε nuuŋ si Keeŋ
kε. Tε nuuŋ ŋwane wi wu bifi wε, tε dza wo ŋwaani. Tε
wo wu kii la? Tε wo wu kifε kiŋge kee tε nuuŋ ki bifi, ki
ŋwaani se nuuŋ ki tsaaŋ. **13** Bεŋwaanεŋ, kiiŋ ne ni ta maa
le bəniij bε nuuŋ bε li nshe yini baanini baa beŋ kε. **14** Tε
kii baa le tε bo baa li tsaj yi kwe-e, tε le li ntse-ε kifε
tε kəŋgisi baa bεŋwaanεŋ besεŋ. Wi wu nuuŋ ŋkəŋgise
ŋwaani nsiŋ kε mεεŋjø nεε nuuŋ li tsaj yi kwe-e. **15** Məo
nuuŋ noo wu baanini ŋwaani le, kε mwe wε nuuŋ wi wu
woyi bəniij. Ne kii baa le wi wu woyi bəniij kəmi yε ntse
wu kimake li wuu bwiŋ kε. (aiōnios g166) **16** Fīe fi doonchi
si kiŋkəŋgise nuuŋ fini le: Krai tε nyε ntse we li kwe-e kii
bee. Tε kəmi le tε nyε tε ntse wuseŋ kii bεŋwaanεŋ besεŋ.
17 ε wi kəmi biee bi li nshe yini-i, ŋingi ŋwaani fuki, wu

ba ḥgwiyε tsaj yee li wuu nsij, kin̄kɔŋgise ki Nyɔ-ɔ geenj
ki se nuuŋ li wεε wi-i? **18** Bɔɔŋ beŋ, kiiŋ te ni te kɔŋgisi
nuuŋ lewa lewa ke, mɔɔ nuuŋ li n'yɔru ke. Te ni te kɔŋgisi
be chεεŋ, te ni te doonchi li kin̄ge kisε-εŋ. **19** ε fini fi gii fi
fe te se kεε le te baa beniiŋ be chεεŋ, fi tuu fi fe te deeni
shéŋ yisεŋ li Nyɔ-ɔ limfwe, **20** mɔɔ nuuŋ mfi wu la le,
shéŋ yisεŋ səki bee. Te kii le Nyɔ ko yi yaa shéŋ yisεŋ, yi
kii ffee fichu. **21** Nsáŋ yεεŋ yi shéŋ, ε shéŋ yisεŋ səki yε
bee ke, ke te kəmi yε chεeŋ chimu li Nyɔ-ɔ limfwe ke. **22**
ε te leke mɔɔ nuuŋ la le li yi-i, nyε bee, kife te giki baa
benchi be yi-i te feti ffee fi dzeenj li yi-i. **23** Nchi we nuuŋ
wuni le, te gεε shéŋ li ḥwani wu Jiso Krai, te ni te kɔŋgisi
wi bee wi neε si Krai tè tee li bee li. **24** Beniiŋ bechu be
kichi benchi be Nyɔ-ɔ nuuŋ li wuu mfi kwi nuuŋ te li bee
mfi kwi. Ffee fi feti ts se kii le nuuŋ li bee li mfi kwi nuuŋ
Fiana yee yi nyεε li bee li.

4 Nsáŋ yεεŋ yi shéŋ, ε wi kwengi le ffee fi tiiti dzeti fe
Fiana yi Nyɔ-ɔ, kiiŋ ne ni beŋ ke. Məne yεεŋ fiana yilu ne
ŋεŋ laa yi buti fe Nyɔ-ɔ le. Ntiiti ni kife beniiŋ be yεŋgi le
be baa bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ bo baa be gεεŋ li nshe yini
ŋge. **2** Ffee fi nuuŋ fi fe ne se kεε Fiana yi nuuŋ yi Nyɔ li
wi-i nuuŋ fini: Wi kwikwi wu tiiti be kimfime kee le Jiso
Krai tè be laŋkwiiŋ si wiwoŋ, wεε wi wu kəmi Fiana yi
Nyɔ. **3** Wi kwikwi wu mεεŋ ki tee ke ni kii Jiso ke, wεε wi
kəmi yε fiana yi nuuŋ yi Nyɔ ke. Yini fiana nuuŋ yi wi wu
mbani wu Krai wu ne tè woo le gii naa be wε, dεεni wu se
bεεɔ li nshe yini kituŋ. **4** Bɔɔŋ beŋ, ne nuuŋ beniiŋ be
Nyɔ-ɔ, ne yaa baa beniiŋ bechu. Ne yaa baa be kife Fiana
yi nuuŋ li yi yinε yεki yi nuuŋ li nshe yini-i. **5** Beeyε

bəniij nuuŋ bε li nshe yini-i. Məɔ biee bi be tiiti nuuŋ bi li nshe yini-i, bəniij bε nuuŋ bε li nshe yini-i se wuki li bee. **6** Tε nuuŋ fisεŋ nuuŋ bəniij bε Nyɔ-ɔ. Wi kwikwi wu kii Nyɔ wuki li bee li, wi wu nuuŋ ye wi wu Nyɔ ke wuki ye ffee li bee li ke. Fini nuuŋ ffee fi feti tε se kii fiana yi nuuŋ yi chεεŋ bε yi binseε. **7** Nsáŋ yεŋ yi shéŋ, tε ni tε kɔŋgisi yi yisεŋ, kife kiŋkɔŋgise nuuŋ ffee fi Nyɔ-ɔ. Wi wu kɔŋgisi wi wumu, nuuŋ li mbiε wu Nyɔ, se kii Nyɔ. **8** Wi wu nuuŋ ŋkɔŋgise wi nsinj kii ye Nyɔ ke. Fi nuuŋ le kife Nyɔ nuuŋ Nyɔ yi kiŋkɔŋgise. **9** Yiŋ dze yi Nyɔ tε doonche kiŋkɔŋgise kee li bee li le: Tε tonj Iwani wu mumkpaŋ li nshe yini le tε nuuŋ te keme ntse keti li wu-u. **10** Kiŋkɔŋgise ki kiŋkɔŋgise nuuŋ kini le ε bee tε tε kɔŋgi Nyɔ ke. ε Nyɔ yi tε kɔŋgi bee, yi tonj Iwani le bε feeki bibifi biseŋ. **11** Nsáŋ yεŋ yi shéŋ, si Nyɔ tε kɔŋgi bee le yini dze-e ni, tε kemi le tε ni tε kɔŋgisi yi yisεŋ. **12** Wi nuuŋ ye lu wu tε saa wu ŋεŋ Nyɔ ke. ε te kɔŋgisi lɔ, Nyɔ ni yi nuuŋ mfi kwi li yi yisεŋ, kiŋkɔŋgise kee ni ki nuuŋ li bee li mfi kwi ki gεεŋ ki mεeshi. **13** Tε se kεε le tε baa li yi bwiŋ mfi kwi yi nuuŋ tε li yi yisεŋ, kife yi nyεε bee Fiana yi nuuŋ yee. **14** Tε tε ŋεŋ se tε tiiti tε li bəniij li le Baa we tε tonj Iwani le bε nuuŋ Kinsofu li nshe yini-i. **15** Le məɔ nuuŋ noo le wu tee bε kimfime kee le Jiso nuuŋ Iwanε Nyɔ, ke Nyɔ ye li mwε se nuuŋ tε li Nyɔ-ɔ. **16** Si fi nuuŋ ni, tε kεε baa, tε beŋ kiŋkɔŋgise ki Nyɔ kemi li bee li. Nyɔ nuuŋ Nyɔ yi kiŋkɔŋgise, wi wu tsiiŋ li kiŋkɔŋgise, tsiiŋ nuuŋ li Nyɔ-ɔ, Nyɔ tsiiŋ te li wu-u. **17** Ffee fi doonchi le kiŋkɔŋgise kεε li bee li, ε ki yisε ki gεεŋ ki mεeshi nuuŋ fini le, tε kemi ye chεε kii jobε chi nsa wu kimake ke. Tε

se kəmi yε chεnε kε kifε te tsiiŋ baa li nshε yini si Krai. **18**
Chεnε ti nuuŋ yε li kiŋkəŋgise linti ke. Kiŋkəŋgise ki le ki
geŋj ki mεeshi ti kungj be chεnε bukonju, kifε chεnε kəmi
fiee fi fεrε nuuŋ be ŋge wu nuuŋ be nyε li wi-i. Wi wu
kəmi chεnε mεεŋ yε geŋj le li kiŋkəŋgise le mεeshi ke.
19 Te ni te kəŋgisi kifε Nyɔ tè saa yi kəoŋgi bee. **20** ε wi
kwengi le kəŋgisi Nyɔ, tuu baanini ŋwaani, kε ε wi wu
binseε, kifε ε wi kəŋgisi yε ŋwaani wu ŋingi wu ke, te tuu
le kəoŋgi Nyɔ yi ŋingi yε yi ke. **21** Nchi wu te tè kəmε li
yi-i nuuŋ wuni le, wi wu kəŋgisi Nyɔ kəmi le ni kəŋgisi
ŋwaani te.

5 Wi kwikwi wu beŋ le Jiso nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tè
kaache wε nuuŋ mbiε wu Nyɔ, wi kwikwi wu kəŋgisi wi,
kε kəŋgisoo mbiε wu mwε te. **2** Fiee fi feti te se kii le te
kəŋgisi baoŋ be Nyɔ-ɔ nuuŋ mfi wu te kəŋgisi Nyɔ te
kichi bənchi bee. **3** Ne ni ne kii le kiŋkəŋgise ki Nyɔ nuuŋ
ŋkiche bənchi bee, bənchi bee ti luuti yε ke, **4** kifε wi
kwikwi wu ti nuuŋ mbiε wu Nyɔ yaaø nshε yini. Te yeki
baa nshε yini nuuŋ be kimbeenche kisəŋ. **5** Wi wu yaa
nshε yini nuuŋ wu la? ε neε weε wu beŋ le Jiso nuuŋ
ŋwanε Nyɔ ni? **6** Jiso Krai tè be li nshε yini-i, ka li dzəø li
be li ŋgo-ɔŋ. Ti mεεŋ ki ka kε nuuŋ li dzəø li kwaa ke. Te
ka li dzəø li be li ŋgo-ɔŋ. Fiana yi Waŋ lemi le nsa wu
fiee fini lejŋ kifε fiana tiiti cheŋj. **7** Biee bieε lu biteεtu bi
lemini le nsa wulu lejŋ. **8** Biee bini se nuuŋ, Fiana yi Waŋ,
məø dzəø be ŋgoŋ. Biee bi biteεtu bini bichu se nuuŋ li
fiee li fimumkpaŋ. **9** Te tè shiŋt tè beenchi fiee fi wiwoŋ
tiiti li bee li. Se nuuŋ le, fiee fi nuuŋ ntefu wu Nyɔ fi luuti
fi yeki fi wiwoŋ. Ne ni ne kii le fini nuuŋ fiee fi Nyɔ tè tiiti

li bee li, yi lemi le nsa wu ɿwani lejiŋ. **10** Wi wu beŋ li ɿwanε Nyɔ-ɔ nuuŋ wi wu kemi ffee fi Nyɔ tee fini li wuu. Wi wu mɛɛŋ ki be-en li Nyɔ-ɔ ke nuuŋ wi wu feti Nyɔ nuuŋ wi wu binsɛɛ, kife mɛɛŋɔ ki beŋ ke ffee fi Nyɔ tiiti li bee li kii ɿwani ke. **11** Tefɛ chi Nyɔ-ɔ chini nuuŋ le Nyɔ nyɛ yɛ bee ntse wu kimake, ntse wuni dzeti li ɿwani-i.

(aiōnios g166) **12** Wi wu kemi ɿwanε Nyɔ li yi yee li kemi ntse wulu, wi wu mɛɛŋ ki keme ke ɿwanε Nyɔ li yi yee li ke se kemi yɛ ntse wulu ke. **13** Ntseki biee bini li be-en ne beŋ li ɿwanε Nyɔ-ɔ, le ne kɛɛ le ne baa nuuŋ ε ne keme ntse wu kimake kituŋ. (aiōnios g166) **14** Te kemi yɛ chɛnɛ le te kiiŋgi te gɛɛŋ li Nyɔ-ɔ limfwe le te lɛkɛ ffee li yi-i ke, kife ε te lɛki ffee li yi-i te biki si yi kɔŋgisi, woo ffee fi te tiiti. **15** ε te kii le ti wuki ffee fi te tiiti mfi wu te lɛki mao nuuŋ la le li yi-i, te se kɛɛ chɛɛŋ le te keme baa ffee fi te lɛki li yi-i. **16** ε wi ɿŋɛŋ ɿwaani feti bubieɛ bu nuuŋ te fe le kwi bu kwɛ ke, mwe lɛkɛ li Nyɔ-ɔ nuuŋ le nyɛ wu ntse. Fini fieɛ li wi wu bubieɛ bwɛɛ nuuŋ te fe le kwi bu kwɛ ke. Bubieɛ bumu bwɛɛ lu bu nuuŋ bu fe le wi kwi bu kwɛ. Ntiiti yɛ le wi ni lɛki li Nyɔ-ɔ li bwɛɛ li ke. **17** Kiŋge ki bifi kichu nuuŋ bubieɛ, se nuuŋ le bubieɛ bumu bwɛɛ lu bu nuuŋ bu fe wi kwi bu kwɛ. **18** Te kii le wi wu nuuŋ mbie wu Nyɔ nuuŋ te ba le ni feti bubieɛ ke, kife wu wu nuuŋ Mbie wu Nyɔ we, Nyɔ kiichi yɛ wu, wi wu bifi we te tuu le kon li wuu ke. **19** Te kii le te baa bɛniŋ be Nyɔ-ɔ, mao nuuŋ le bɛniŋ be nuuŋ be li nshe yini bechu baa li tsan yi wi wu bifi we. **20** Te kii le ɿwanε Nyɔ bɛɛŋ kituŋ le gwiye bufi busɛŋ le te kɛɛ le yi yi Nyɔ nuuŋ yi chɛɛŋ. Te se nuuŋ li yi-i, yi nuuŋ chɛɛŋ si te nuuŋ li ɿwani wu Jiso

Krai. ε yi yi Nyə yi nuuŋ chεεŋ yi tuu yi nuuŋ ntse wu
kimakε. (aiōnios g166) 21 Bəoŋ beŋ, dzoŋ yεεŋ mfi bε munyɔ
mu yee.

2 Jecij

1 ε mi wu te kikoo wu kintaashε ki bəniiŋ bε kimbeenchε-ε. Ntsəkəo kijwaati kini li wε kwεεŋ wu Nyə tsaa məo li bəoŋ bo. ɻkəŋgisəo beŋ li chεεŋ li. ε nεε mi kwaa wu kəŋgisi beŋ ke. Beniiŋ bəchu bε kii chεεŋ kəŋgisi baa tε beŋ. **2** Tε kəŋgisi baa beŋ kii chεεŋ wu nuuŋ li bee li, wu gii nεε wu ba wu ni wu nuuŋ nεε li bee li mfi kwi.

(aiōn g165) **3** Nyə Baa wuseŋ bε Jiso Krai wu ɻwani gii be doonchε shér yibe yi dzeenj bε nshiiŋ məo mbεεŋgii li bee li si tεεbeŋ nuuŋ li chεεŋ li bε li kijkəŋgise-ε. **4** Nekəo ɻge si mi ɻεŋge te si bəoŋ bo bamu biki chεεŋ nεε si Baa wuseŋ tε tee le te ni te feti. **5** Li dεeni, ni bəoŋ, nlekəo wε bu ləke ntiiti le te ni te kəŋgisi wi bee wi, fini nuuŋ ye nchi wumu wu fwεŋ wu ntseki li wε-ε ke. ε nεε nchi wu te tε kəmε kituŋ mεεŋ fembεeche-ε. **6** Fiiŋ ffee fi nuuŋ Kijkəŋgise, le te ni te biki nchi we. Nchi wulu nuuŋ wuni wu ne tε saa ne woo mεεŋ fembεeche-ε le te ni te tsiiŋ li kijkəŋgise-ε. **7** Beniiŋ bε binseε le ɻge bo baa be gεεŋ li nshe yini-i kituŋ, be nuuŋ ye bəniiŋ bε ti beenchi le Jiso Krai tε bε laŋkwiiŋ si wiwoŋ ke. Baa bəniiŋ nuuŋ bε wi wu binseε le wu nuuŋ te wi wu mbanı wu Krai. **8** Ne dzeti yεεŋ mfi bε yih yinε le kiiŋ ne ni dza ne lεε ffee fi ne niŋ kituŋ ke. Ne gwenini yεεŋ nuuŋ le ne naa ne kəmε kinsomfu kine kichu. **9** Wi kwikwi wu njiindi giŋgi limfwe nleme li ntiife wu Krai nsiŋ, wεε wi mεεŋ ye kəmi Nyə li yi yee li ke. Wi wu lemi mfi kwi li ntiife wu Krai, kəməo Nyə Baa wuseŋ məo ɻwaŋ li yi ye-e li. **10** ε wi bε le be-eŋ bε ɻwaani wuni ntiife nsiŋ, kiiŋ ne ni fi wu li bene yih, ke le ne yesi məo wu ke. **11** ε wi yesi wu, ke wu

taashoɔ be wu li nime chee chi bifi-i kituj. **12** ḥkeməɔ nɛɛ
biee ŋge le ntseɛ li be-eŋ, se nuuŋ le nuuŋ ntɛ ntseɛ le
kinwaati-i lenti kɛ. ḥingɔɔ le ŋgii naa mbe ŋeŋ beŋ tɛɛbenŋ
se ni te yeti wi ŋingi wi li lii, ke se bujɔŋ bu tɛɛbenŋ ni bu
nuuŋ ε bu yisɛ kituj. **13** Dzəmi ya yi Nyɔ tsaa, yɛɛshi yɛɛ
wɛ.

3 Jccij

1 ε mi wu te kikoo wu kintaashε-ε ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε. Ntsəkəo kījwaati kini li wε Gayɔŋ wu sineŋ wu shéŋ. ḥkɔŋgisəo wε li chεeŋ li. **2** Sineŋ wu shéŋ, nləkəo li Nyɔ-o le biee bichu ni bi giŋgi bujɔŋ le kimbe ko-o, o tεem̩i li bwiŋ ya-a nεe si ȳkii le o tεem̩o li fiana-a. **3** Ntè ntuu ȳ'woo bujɔŋ ȳge si bεŋwaanεŋ bεseŋ bamu t̩e fesi feni be tee kii si o lem̩o li chεeŋ li bε shéŋ ya chi. Fi se fiee nεe chεeŋ le o bikəo chεeŋ. **4** Fiee fimu nuuŋ yε lu fi nuuŋ fi fe nse ni ȳ'wuki bujɔŋ yεki le ni ȳ'wuki le bɔŋ bε beŋ biki baa chεeŋ ke. **5** Sineŋ wu shéŋ, nime chi o nindi li bεŋwaanεŋ bεseŋ, teege li mfo-oŋ, baa o ni o nindi nεe tsaaŋ le. **6** Be t̩e tee li kintaashε ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε ki lani kii kījkɔŋgisε ko. O gwenini nεe o fii bəniiŋ bəlu le dze yi Nyɔ wəki-i li dende wu bee. **7** O ni o kii le be bo baa ləkuuŋ nuuŋ kii bukooŋ bu Krai, be bichi yε le wi ni fii be wu nuuŋ yε be Nyɔ ke. **8** Bεdεen̩i, tε kemi le tε ni tε teendi bəniiŋ bε beeyε, ke se tεe be nuuŋ bəniiŋ bε nindi li fiee fimumkpa-aŋ kii chεeŋ. **9** Ntè ntseɛ fiee li kintaashε ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε kine, fi se nuuŋ le Diotefes wu kɔŋgisi le ni tuuti mbaaŋ, t̩e mεeŋ ki woo ke li wi wu nuuŋ mi-i ke. **10** Bεdεen̩i, ȳgii ke mi mbε, nshiiki fiee fi feti fini fekwiŋ. Si den̩gi fieti kimfiε, tiiti jé yi bifi kii mi. Si feti le, mεeŋo nεe ki fuke ke be fi ke. Fεngi mfie bεŋwaanεŋ bεseŋ, loosi tε le kiiŋ bəniiŋ bε wəki le be ni be fii be, fi be ke. Fε be wəki le be ni be fii be, se tuu kung̩i be bu koŋu le kintaashε ki bəniiŋ bε kimbeenche-ε lenti. **11** Sineŋ wu shéŋ, kiiŋ o ni o biki fiee fi bifi ke. O biki nuuŋ fiee fi dzeeŋ. Wi wu feti fiee fi dzeeŋ nuuŋ wi wu Nyɔ, wi

wu feti ffee fi bifi nuuj wi wu mεεŋ ki kεε ke Nyɔ kε. **12**

Dεmεtrus wε ffee wi wu bεniŋ bεchu tiiti biee bi dzeεŋ
kii wu, kιŋge kee ki dzeεŋ se tiiti tε kii wu. Tε se tuu tε
tiiti tε kii wu. O kii tε le ffee fi tε tiiti kii wu nuuj chεεŋ.

13 Mεεŋo nkεmi biee nge le ntsεε li wε-ε, se nuuj le
nkɔŋgisi ye le ntsεε tε bε fintiŋ fi kιŋwaati ke. **14** Dιŋgɔɔ
le shεɔ niij mbe nεŋ wε, tε wε se ni tε yeti wi nŋgi wi li
lii. Mbεεŋgii ni nuuj li wε-ε. Nsáŋ yi tεewε yεeshi yεε wε.
Yεsi mi li nsáŋ yi tεewε chichi wi mumkpaŋ mumkpaŋ.

Jut

1 ε mi Jut ŋwane nime wu Jiso Krai, nnuŋ ŋwaani Jeŋ.

Ntsekəo kiŋwaati kini li bəniiŋ bə Nyə Taa teeŋ, be se tsiŋ li kiŋkəŋgiſe kee li, be se nuuŋ li tsan̄ yi Jiso Krai. **2** Nshiiŋ yi Nyə bə mbeɛŋgiſi məo kiŋkəŋgiſe bi ni bi nuuŋ bə beŋ bi kuu bi giŋgi bulimfwee. **3** Nsáŋ yεŋ yi shéŋ, ntuu mbeechi ŋge le ŋgii ntseɛ li be-eŋ kii kinsofu ki təebeŋ bəchu kəmə, mi nse ndza mi ŋεŋ le fi dzoŋŋ ŋge le ntseɛ nleke beŋ le ne ni ne gwii ne teendi kimbeenche ki bə tə nyε li bee bə nuuŋ bəniiŋ bə Nyə-ɔ. **4** Fiee fi bə tə nyε li bee li mfwa mumkpaŋ, fi ma lε. **4** Ntiitəo ni kife bəniiŋ bamu wεŋŋ baa be lε lε be-eŋ lenti, nuuŋ be bə bə tə tsɛɛ kii be mεŋŋ lindəeri le Nyə gεɛ yε ŋge wu be. Bani nuuŋ bəniiŋ bə faaŋ Nyə, be dzeti shéŋ yi dzeen̄ yi Nyə be fikisi yi tuu fiee fi be nyimi le ləkwiiŋ be feti biee bi nyεŋ, be tuu be fεŋgi Te Kikoo wuseŋ wu Taa Jiso Krai, wu ba nεɛ wu kwaa. **5** Dεɛni ŋ'wekəo le ntuu kimi beŋ kii biee bimu məo nuuŋ le ne kii baa kii bi bujɔŋ. Taa tə buu bəniiŋ bee li kwεŋŋ wu lji-ip, be se bo li ŋge-ɛ, se nuuŋ le, tə tuu kaari lεeshe bəniiŋ bə tə mεŋŋ ki gεɛ kε shéŋ li wuu kε. **6** ε nεɛ lε tε si benchindaa bee bə tə lemi yε fε tə gεɛ be kε, bə tə chine bintsi bi tε nuuŋ bi bee bi ntse-ɛ bi tsaan̄ baa, wu gεɛ be li bəncha bə kimake-ɛ, fε kintsii ki jimi ni fiii, fε be gii be ni be nuuŋ fe nsiŋ gεɛŋ bo Jobε chi nəŋa chi nsa-a. (aiddios g126) **7** Fi se fiee nεɛ tε lε si Nyə tə duuri kitɔŋ ki Sədəŋ be ki Gəməra bə wi wu kimake, məo bitɔŋ bi tə nuuŋ li bi-i lichiŋ, bi tə tsiŋ ntse wu nyεŋ yi bukwεɛ, bukεŋ bee buniŋ dzeti yi yibe be feti bə yi nuuŋ yε le dze yi Nyə tə tɔŋ le wi ni feti le kε. Fiee fini fiee mbose yi fiee

fi gii naa fi ka be benniij be tsiij ñwaani wuni ntse. (aiōnios
g166) 8 Mɔɔ si fi nuuŋ ni, benniij bani dzo baa nuuŋ nee
kinge kilu. Be bifisi yih yibe, be fengi wi wu sekki be, be
gaashi fiana yi liboo. Be feti le be kweŋgi le fi fiɛɛ le kife
be ñingi biee le bifee li. 9 Mfi wu Maake wu nuuŋ kikoo
ki banchindaa be Nyɔ-o tè gwii le gwini chi Mɔɔse lewe,
bee biŋkundi nukini gwini chilu, tè mɛɛŋ mɔɔ ki buu ke
je yi bifi le yo li kiŋkundi-i ke, tè tuu li ki-i nuuŋ le, “
Taa wu gii naa saa we.” 10 Benniij bani gaashi biee bichu
bugaashé bi be kii ye si bi nuuŋ ke. Be feti nuuŋ biee bi
ŋgoŋ me bee weki si nyáŋ yi tɔɔ. Se nuuŋ nee biee bilu bi
bifisi be. 11 ñge wu nyɔŋa we li bee! Be biee baa kikaa ki
Keen le. Be dza baa be kungi nuuŋ kwa be se le li bibifi si
Balaanj. Be teemí bikoo nee si Kora, be se gii naa be kwiye
nee si Kora tè kwi le. 12 Bani benniij baa be kinjire le be-en
lenti mfi wu ne jii tsənɔ chi kiŋkɔŋgise kine-e. Be shiiŋ be
feti si bwí li mfi wu biee bije wuni, wi bichi nee nuuŋ fe yi
yee li, buya tè kɔɔ wu ke. Be nuuŋ si kikuŋ fe ki banche
dzaan ñ'we nsinj, mfiee ka yi shaanshé ki. Be baa te si biti
bi wundi ye muttaanj ke mɔɔ nuuŋ fe ndzɛɛŋ. Be baa si
biti bi be mube likwiij. Be kwi baa be ka be tuu be kwi. 13
Be baa si dzɔɔ yi nyɔŋa yi kiŋkuŋku feeti ki yekisi liwe,
kinge ki bee ki buya kee si befuu be kiŋkuŋku feeti ki
yekisi le dzɔɔ li lewe. Be baa si muntsɔŋ mu deŋgi waa
yee. Nyɔ nache ye bintsii bi jimi ni fiii kituj mfi kwi, yi
gɛɛ li bee. (aiōn g165) 14 Enɔ wu kiŋgɔke kee tè nuuŋ ki
mfomonyaan mbɛɛchɛ li Ada-an, tè kɔɔ wu yo si ntomfɔŋ
wu Nyɔ, kii benniij bani tiiti le, “Biche yeeŋ ne ñeŋ, Taa gii
naa be be kintutu ki banchindaa bee be waanj be nuuŋ

li bənchuki-i, li bənchuki-i, **15** le saa wi kwikwi. Gii naa
bə doonche kiŋge ki bifi kichu ki bəniiŋ bəchu be kii yε
Nyɔ ke tè feti si be tè faan̄ yi bufan̄u məo jé yi kinjasine
chi yi bəniiŋ be bifi tè shiiŋ be tiiti kii Nyɔ.” **16** Bəniiŋ
bani nuun̄ be ti shiiŋ be ŋunjini mfi kwi, be gundi bəniiŋ
bamu, be biki nεe nuun̄ ffee fi yi yibe neki yi kəŋgisi, be
tsakisi yi li yee li, be yεŋgi bəniiŋ be jé yi yiki le be se
kəmε biee bi be wεki. **17** Se nuun̄ le, nsáŋ yεŋ yi shéŋ, nε
kiimi yεŋŋi biee bi bəoŋ be nto-oŋ be Taa wuseŋ wu Jiso
Krai tè tee li be-eŋ le bi gii naa bi ka. **18** Be tè tee li be-eŋ
le, “Fε gii ni nuun̄ li jo yi le kimcerise-ε, bəniiŋ be nchoose-
ε gii be nuun̄ be tsiin̄ yε ntse si Nyɔ wεki kε, be gii be
ni be feti nuun̄ biee bi yi yibe yi nyiŋini wεki.” **19** Bani
bəniiŋ baa be ti bεe be buga le bəniiŋ li lənti, be biki nuun̄
bəmbeeche be buti li be fa, be kəmi yε Fiana yi Nyɔ li yih
yi be-e kε. **20** Se nuun̄ le, nsáŋ yεŋ yi shéŋ, gwane yεŋ yi
yine nε ni ne lemi nεe nuun̄ li kimbeenchε kine ki nuun̄ ki
waŋ, ne leki li Nyɔ-ɔ mfi kwi li buŋga bu Fiana yi Waan̄
lε. **21** Ba yεŋŋi ne ni ne nuun̄ nεe li kiŋkəŋgise ki Nyɔ-ɔ, nε
tεŋgi Taa wuseŋ wu Jiso Krai wu gii kɔɔ nshiiŋ, fe ne le li
ntse wu kimake-ε. (**aiōnios g166**) **22** Ne keeti nshiiŋ be bəniiŋ
be mεŋŋi li mεŋjine-ε. **23** Ne choofi yεŋŋi bəniiŋ be nuun̄ fe
wi-i, ne suuti be. Ne keeti nshiiŋ be bəniiŋ bamu, se nuun̄
le, ε ne keeti nshiiŋ lε, ne dzeti mfi. Ne baanini məo ndú
yibe te yi be liibi be ntse wube wu bifi. **24** N'yɔonche ni
nuun̄ li Nyɔ-ɔ! ε yi yi nuun̄ yi ni yi kiichi beŋ le ne we kε,
yi gii se be be beŋ li bunəŋa bu yi-i limfwe ne nuun̄ cho
nsiŋ, ne nuun̄ be kineetine. **25** Te ni te nyεe n'yɔonche li
Nyɔ yi nuun̄ Kinsofu kisεŋ ki ba nεe ki kwaa, keti li Jiso

Krai wu Taa wusε-εŋ. Bunəŋja bε bumfɔŋ bε buŋga mɔɔ
nsawu kεmi nεε yi yi Nyɔ mbεεchε si nshe tε bεchi mbε
mbochu dεenι mɔɔ mfi kwi ma siŋ. Fi nuuŋ lε. (aiōn g165)

Bifiee bi Jœøj le

1 Kiŋwaati kini nuuŋ kii biee bi Nyø tè nyε li Jiso Krai-i le doonchε li bəniŋ bee li, le bi biee biee bi kəmi le bi nuuŋ mfi fintεŋ. Jiso Krai se tuu ntoŋ nchindaa we lε wi we wu nime-ε wu Jœøj li le fe le be kεe biee bilu. **2** Se tsεε nεe ffee fihu fi tè ŋεŋ, fi nuuŋ je yi Nyø yini bε biee bi Jiso Krai tè tee li wuu. **3** Kinεetinε ki nəŋa gii ki nuuŋ ki wi wu gii ni teenyi ntoŋ wu Nyø wuni lewe ŋge. Se kinεetinε ki nəŋa gii ki nuuŋ te li bəniŋ bε gii be woo ffee fi bε tsεε le kiŋwaati kilu-u kini be giki, kifε mfi wu biee bilu we tsekεtseke. **4** ε mi wu Jœøj, ntsekɔɔ kiŋwaati kini li bintaashε bi bəniŋ bε kimbeenchε-ε bi mfomenyaŋ bi nuuŋ le bimbe bi kwεŋ wu Eesha-a. Shéŋ yi Nyø yi dzeŋ bε mbεŋgii ni bi nuuŋ bε beŋ bi dzəti fe Nyø yi nuuŋ lu, yi te nuuŋ lu, yi se gii yi be. Kimbənε bε mbεŋgii bini ni bi nuuŋ li be-eŋ bi buti te li fiana yi mfomenyaŋ yi nuuŋ li kabara we-e limfwe, **5** məɔ li Jiso Krai-i wu nuuŋ nεe wu wu ti doonchi ffee fi cheŋ kii Nyø li bəniŋ li. Gii nuuŋ wi wu ŋkosi li ŋkarise mbochu li kwe-e. ε wu wu seki bəmfəŋ bəchu bε li nshe yini-i. N'yoŋchε ni nuuŋ li wuu. ε wu wu kəŋgisi bee, tè buu bee li tsaj yi bibifi-i bε ŋgoŋ mee. **6** Wu feŋ bee te nuuŋ bəniŋ bε bumfə-ŋ, wu fe te bee te nuuŋ bəte muntofi bε Nyø-ɔ yi nuuŋ Nyø məɔ Baa we. Bunəŋja bε bunja buchu nuuŋ li wuu mfi kwi ma nsij. Fi nuuŋ le. (**aīōn g165**) **7** Biche yeeŋ ne ŋεŋ, Jiso bεεŋ, gii ni bεε li kiku-uŋ. Bəniŋ bəchu gii be ŋεŋ wu məɔ bəniŋ bε tè beeŋ wu bε ŋoŋε. Bitoŋ bi li nshe-ε bichu gii bi ni bi fuuti bε kwe kii wu. ε lεe fi gii fi nuuŋ le. Fi nuuŋ le. **8** Taa Nyø tiitəo le ε wu wu nuuŋ Alfa, ε wu wu nuuŋ

Omega. ε wu wu we lu, ε wu wu tè nuuŋ lu, ε nεε wu
wu gii naa bε. ε wu wu nuuŋ Bunja Buchu. **9** ε mi Jøŋ,
ŋwaana wunε li Jiso-o, bee bεchu ŋingi ŋge kii wu, tε
nuuŋ li bumføŋ bwee li linti, tε kendi shéŋ li biee bichu-u.
Ntè nuuŋ li kingen ki Patmo-o ε bε tè buu mi bu busu kii
je yi Nyø yi ntè ntiifi ntuu mfenjisi kii Jiso. **10** Tè gii nuuŋ
li jobε chi Taa le, le ni nuuŋ li tsan yi Fiana yi Nyø-ɔ, nse
ndza ŋwoo si je yø le mi-i jin lewe ŋge si søŋ. **11** Yi tè yeti
yi tiiti le, “Tseε biee bi o ŋingi bini le kinwaati-i o tuumi li
bintaashε bi benniŋ be kimbeenche-ε bi mfomenyaan bi
nuuŋ le bintsii bi Efishøŋ, Similna, Pegamum, Tayatira,
Sadis be Filadelfia mɔɔ Lawdesia.” **12** Le mfikisi yi le ŋεŋ
wi wu tiiti li mi-i. Le mfiiki, ŋεŋ biee bi be tøomi belambo
li bi-i mfomenyaan ε bε nachε be kikwa ki yεchi-i. **13** Wi
wumu nuuŋ lenti le biee bi be tøomi belambo lu liwe bieε,
si ŋwanε wi, ε wu chuumε kiŋkoŋ ki ndeeŋ, wu wa kønde
li ŋkondi-i ε bε nachε be kikwa ki yεchi. **14** Yi ye yi li fa tè
nεŋgi si chikpisi, yi tè nεŋgi ni mpwøŋgi si biŋ, lii yee
lεεbi si nimi chi wi-i. **15** Bikaa biee nuuŋ shiŋgii si kikwa
ki yεchi ki be tøŋ, je ye tundi si dzø yi mfwamfwa. **16** Tè
gii kemi muntsøŋ mfomenyaan le kibene kee ki kigøŋε-ε,
nyø yi dziŋ yi keeti bimbe bichu buti wu lewa, bushi bwee
mienini si jobε ti lεεbi. **17** Si ntè ŋεŋ wu le, nse we le wu
lii nnuuŋ si gwini chi wi-i. Gee kibene kee ki kigøŋε li mi-i
bwiiŋ tee le, “Kiiŋ o ni o chendi ke. ε mi wu nuuŋ ŋkosi,
ntuu nuuŋ wu Lejiŋ. **18** ε mi wu we lu. Ntè ŋkwi, se nuuŋ
le biche o ŋεŋ, mi nse ŋkaari mi mbo, ŋgi ni nuuŋ lu mfi
kwi. ŋkemi kiŋgwiyε ki kwe-e be ki li kweεŋ wu biŋkwi-i.
(aiōn g165, Hadēs g86) 19 Beddeeni, tseε biee bi o ŋεŋ, biee bi

nuuŋ dɛeni mɔɔ bi gii bi ni bi keti lejɪŋ. **20** Kinyike ki fiee
le ki nuuŋ kii muntsɔŋ mu mfomənyaaŋ mu o bee o ŋɛŋ
le kibene keŋ ki kigɔŋɛ-ɛ bɛ biee bimu mfomənyaaŋ bi bɛ
nachɛ bɛ kikwa ki yɛchi bi bɛ tɔmi belambo li bi-i bieɛ
doonchi nuuŋ fini: Muntsɔŋ mu mfomənyaaŋ mwɛɛ nuuŋ
bɛnchindaa bɛ Nyɔ-ɔ bɛ nuuŋ bɛ bintaashɛ bi bɛniiŋ bɛ
kimbeenche-ɛ bi mfomənyaaŋ bilu, biee bi mfomənyaaŋ
bi bɛ tɔmi belambo li bi-i liwe bieɛ nuuŋ bintaashɛ bi
bɛniiŋ bɛ kimbeenche-ɛ bi mfomənyaaŋ bilu.”

2 Wi wu ntɛ ŋɛŋ wɛ tee li mi-i le, “Tsɛɛ kiŋwaati li
nchindaa wu Nyɔ-ɔ wu nuuŋ wu kintaashɛ ki bɛniiŋ bɛ
kimbeenche-ɛ ki Efisheŋ le, ‘Wuni nuuŋ n'yɔru wu wi
wɛ wu kɛmi muntsɔŋ mu mfomənyaaŋ le kibene kee ki
kigɔŋɛ-ɛ, denŋgi lenti le biee bi mfomənyaaŋ bi bɛ nachɛ
bɛ kikwa ki yɛchi ki bɛ tɔɔmi belambo li ki-i liwe. **2** ɻkiio
kinge kine bɛ si ne nindi ne lingisi, ɻkiio te shéŋ yi ne
kendi bɛ si nuuŋ ne te beŋ fiee fi bɛniiŋ bɛ bifi bɛɛ bɛ fi
ke. Ne mɔŋ baa kituŋ bɛniiŋ bɛ ti teenyi yi yibe le ε be
baɔŋ bɛ nto-oŋ bɛ Jiso-o be se nuuŋ yɛ mɔɔ ke, ne ŋɛŋ
baa le be baa bɛniiŋ bɛ binseɛ le. **3** ɻkii si ne gbɛŋgi ne
kendi shéŋ li fiee fichu-u kii mi mfiɔŋu nsij. **4** Se nuuŋ
le, fiee fimu fieɛ lu fi ɻkɛmi kii beŋ fi dzeeŋ yɛ fe mi-i ke.
Ne mɛɛŋ yɛ ne kɛmi kiŋkɔŋgise ki ne tɛ shiiŋ ne kɛmi
ŋkosi keɛ ke. **5** Kimi yɛɛŋ fe ne tɛ saa ne nuuŋ se ne dza
ne we. Ne fiiki shéŋ yinɛ ne kaari ne ni ne feti si ne tɛ
feti ɻkosi. ε ne mɛɛŋ ki fiiki ke, ke mi mbɛ, ntsaaki fiee
fine fi bɛ tɔɔmi kiŋ'wofu li fi-i fieɛ fe fi lemi. **6** Se nuuŋ
le, fiee fi tsaaŋ fi ne feti nuuŋ le ne baanini baa kinge
ki kintutu ki bɛniiŋ bɛ Nikola-a, nuuŋ fiee fi mbaaniŋɛ

te. 7 Wi wu kəmī bintooŋ, mwe woo fiee fi Fiana yi Nyɔ
tiiti li bintaashə bi bəniiŋ bə kimbeenche-ε. Wi wu gii
sə ŋgii nyε dze le ji muntaan mu kitī ki nyεε ntse-ε, ki
nuuŋ fe kintsii ki bujəŋŋ bu Nyɔ-ɔ.” 8 Wi wulu tuu tee li
mi-i le, “Tsεε kiŋwaati li nchindaa wu Nyɔ-ɔ wu nuuŋ li
kintaashə ki bəniiŋ bə kimbeenche-ε ki Similna le, ‘Wuni
nuuŋ n'yɔru wu wi wu nuuŋ ŋkosi, tuu nuuŋ wu Lejin. ε
wu wu tè kwi wu se tuu wu kaari nuuŋ lu. 9 ŋkii bəŋge
bə ne ŋingi məo kifoo kinε, se nuuŋ le ne baa bəniiŋ bə
bulofu-u. ŋkii jé yi bifi yi bəniiŋ tiiti kii beŋ. Be teenyi yi
yibe le be baa Bejuu, be se nuuŋ yε kε. Be nuuŋ kintutu ki
Sata-aŋ. 10 Kiiŋ ne ni ne chəndi bəŋge bə ne gii ne ŋεŋ kε.
Yike yeeŋ ne woo, kiŋkundi weki kεe le ki lii beŋ bamu li
yih yi ncha-a kituŋ le ki mənchə beŋ. Ne gii ne ŋεŋ ŋge li
jo yoofi-i. Məo nuuŋ le ne gii ne kwi, ne lemi ne tεemi, neε
le ŋgii naa nyε kifø ki bumfø-ɔŋ ki nuuŋ ntse wu kimake
li be-εŋ. 11 Wi wu kəmī bintooŋ, mwe woo fiee fi Fiana yi
Nyɔ tiiti li bintaashə bi bəniiŋ bə kimbeenche-ε. Wi wu gii
naa sə, kwe yi kiŋga kifε nuuŋ tε naa le yi kɔŋ li wuu kε.”
12 Wi wε tee li mi-i le, “Tsεε kiŋwaati li nchindaa wu Nyɔ-
ɔ wu kintaashə ki bəniiŋ bə kimbeenche-ε ki Pegamum le,
‘Wuni nuuŋ n'yɔru wu wi wu kəmī nyɔ yi dzin yi keeti
bimbe bichu: 13 ŋkii ŋ fe ne tsiiŋ. Ne tsiiŋ neε ŋ fe kabara
wu Sataŋ nuuŋ ŋ. Se nuuŋ le, ne lemi yeeŋ neε ŋ li bukoŋ
bwe-εŋ ne tεemi. Ne ti mεεŋ ki faaŋ ŋ ŋgewu shén li mi-i
li jo yi Antipa wi wu lemi lε nsa wε-εŋ lεjiŋ wu nuuŋ wi
wu tsaŋ kε. Tè tiiti kii mi, bε se wo wu lε be-εŋ lenti
fe Sataŋ tsiiŋ ŋ. 14 Se nuuŋ le, ŋkeməo neε biee bimu
niij kii beŋ bi dzeeŋ yε ŋ mi-i kε. Bəniiŋ bamu baa lu li

kintutu kine-ε bε biki ntiife wu Balaanj wu tè tifi Balak
le fε ffee fi bɔɔŋ bε Iselεε nuuŋ be kɔtε li fi-i be we. Tè
feti be jii biee bi bε fe bentaanche lu li bənyo-ɔ tuu fε be
tuu be tsiiŋ ntse wu nyεŋ yi bukwεε. **15** Ε nεε le si ne
kemi baa te bəniiŋ bamu li kintutu kine-ε bε biki ntiife
wu bəniiŋ be Nikola. **16** Bεdεeni, fiiki yεεŋ shéŋ yinε. Ε ne
mεεŋ ki fiiki ke, ke ŋgii mbe mfi Fintεŋ ŋgwε be bəniiŋ
bεlu bε nyɔ yi dziŋ yi buti le mi-i wa. **17** Wi wu kemi
bintoor mwε woo ffee fi Fiana yi Nyɔ tiiti li bintaashc
bi bəniiŋ be kimbeenche-ε. Wi wu gii sɔ, ŋgii ndzɔɔ fε
mana wu bc tè nyike nyε li wuu, ntuu nyε wu tεtε chi
ncherere chi bε tsεε bukoŋ bu feŋ li chi-i, wi nuuŋ ye lu
wu kii bukoŋ bulu fuki wi wu fi tεtε chilu siŋ ke.” **18**
Wi wε tuu tee li mi-i le, “Tsεε kiŋwaati li nchindaa wu
Nyɔ wu kintaashε ki bəniiŋ be kimbeenche-ε ki Tayatira
le, ‘Wuni nuuŋ n'yɔru wu ɿwanε Nyɔ. Ε wu wu lii yee
duti si nimi chi wi-i, bikaa biee nuuŋ shiŋgii si kikwa ki
yεchi ki bε tɔŋ fεgwε. **19** ɿkiiɔ kiŋge kine, ŋkii si ne kemi
kiŋkɔŋgise, ŋkii te shéŋ yi ne gεε li mi-i mɔɔ nime chi ne
nindi bε si ne kendi shéŋ. ɿkiiɔ te le kiŋge kine ki dεenι
dzeεŋ kεε ki yεki ki ne te kemi ŋkosi. **20** Se nuuŋ le, ffee
fimu ffee lu fi ŋkemi kii beŋ fi mεεŋ ki dzɔɔŋ ke fe mi-i
ke. Ne gεε baa kwεεŋ wu Jεsεbe wε le ni feti ffee fi feti.
Teenyi yi yee le ε wu ntomfɔŋ wu Nyɔ, yεŋgi bəniiŋ beŋ
bε ntiife we, feti be tsiiŋ ntse wu nyεŋ yi bukwεε, be tuu
be jii biee bi bε fe bentaanche lu li bənyo-ɔ. **21** Mi nyεɔ
wu mfi le fiiki shéŋ yee, se nuuŋ le wu faŋŋ le fikisi yε
ntse wu bukwεε ke. **22** Yike yεεŋ ne woo, ŋgii nton
chigɔŋ li wuu chi giiki wu fentaa bε bəniiŋ bε bee bε feti

3 Wi wu ntè ḷeŋ wε tuu tee li mi-i le, “Tsεε kiŋwaati li nchindaa wu Nyɔ-ɔ wu li kintaashε ki bεniiŋ be kimbeenchε-ε ki Sadis le, ‘Wuni nuuŋ n'yɔru wu wi wu kεmi fiana yi Nyɔ yi mfomεnyaŋ mɔɔ muntsɔŋ mu mfomεnyaŋ: ḥkiio kiŋge kinε. Ne yεŋgi li bεniiŋ li le ne mεεŋ baa bεyοŋ, nuuŋ ε ne kwiyε kitun. **2** Kaaŋgi yεεŋ, ne tonde bunga le ffee fi shε-ε, fi nuuŋ le kwe wa. Ne kεε le mmεεŋ ki ḷeŋ ke kiŋge kinε le ki dzɔŋŋ ki gεεŋ ki mεεshi le Nyɔ yεŋ lii ke. **3** Ne kimi yεεŋ ffee fi ne tε fi mɔɔ ffee fi ne tε woo. Ne kεmi yεεŋ lu, ne kεmi le ne fiiki shεŋ yine. ε ne mεεŋ ki kaangjι ke, ke ḷgii naa dza mbε le

be-enj si wih, ne te kεε mfi wulu kε. **4** Se nuuj le, ne mεεŋ
baa ne kεmi bεniiŋ bamu niiŋ Sadis bε mεεŋ baa ki liibi
kε ndú yibe kε. Beeyε baa bε gii be ni be denji tεε be, ε
be chuumε ndú yi ncherere, kifε be baa bεniiŋ bε kochε
te. **5** Wi wu gii naa sō, mwε gii naa lii te ndú yi ncherere.
Wεε wi nuuj ntε naa η'wøøye bukoŋ bwee lε kiŋwaati ki
bεniiŋ bε kεmi ntεε wu kimake-ε kε. ηgii naa ntee bε
kimfime kenj limfwe li Taa li bε bεnchindaa bee le ηkiio
wu. **6** Wi wu kεmi bintooŋ woo ffee fi Fiana yi Nyø tiiti li
bintaashε bi bεniiŋ bε kimbeenche-ε.” **7** Wi wulu se tuu
tee li mi-i le, “Tseε kiŋwaati li Nchindaa wu Nyø wu li
kintaashε ki bεniiŋ bε kimbeenche-ε ki Filadelfia-a le,
‘Wuni nuuj n'yøru wu wi wu waan wε tuu nuuj wi wu
chεεŋ. ε wu wu kεmi kiŋgwiye ki bumføŋ bu Daafi-i. Ti
gwiyi, wi tε nuuj lu wu nuuj fa kε, ε wu fa, wi tε nuuj lu
wu nuuj gwiye ke: **8** ηkiio biŋge bine. Yike yεεŋ ne woo,
mi ηgwiyoŋ kigoo li be-enj mi ηgεε mkpeenj, wi se nuuj
yε lu wu nuuj fa kε. ηkiio te le ne kεmi yε buŋga ηge kε,
se nuuj le, ne kichi baa nεε tefε cheŋ. Ne mεεŋ baa ki
faanj ke mi kε. **9** Yike yεεŋ ne woo, bεniiŋ baa bε nuuj
li kintutu ki Sata-an be kweŋgi le be baa Bejuu, nuuj
be yεŋgi bu yεŋu, be nuuj yε Bejuu kε, ηgii naa mfe be,
be bε be we li bikaa bine-ε ne kεε le ηkøŋgisi beŋ. **10** Si
ne gεε baa tefε cheŋ kii ηkanu shéŋ lε, ηgii ηkiiche beŋ
mfi wu mɔnche gii be li kikoo ki nshe-ε kichu le mɔnche
bεniiŋ bε nuuj li nshe-ε. **11** Mbεεŋ mfi fintεŋ. Ne kεmi
li ffee fi ne kεmi-i mkpaanj, kii wumu ni fi kifø kine ki
bumfø-øŋ. **12** Wi wu gii sō, ηgii mfe wu ni nuuj kintəsi ki
li yih yi muntofi-i yi Nyø yεεŋ se te naa tuu le bo lu kε.

Ngii ntsee bukoonj bu Nyɔ yeej li yi yee li be bukoonj bu kitoŋ ki Nyɔ yeej ki nuuŋ Jerosaleŋ wu fwɛŋ wu buti fe Nyɔ yeej liboo. Ngii ntsee te bukoonj bweŋ bu feŋ li yi yee li. **13** Wi wu kemi bintooŋ mwɛ woo ffee fi Fiana yi Nyɔ tiiti li bintaashɛ bi beniiŋ be kimbeenche-ɛ.” **14** Se tuu tee li mi-i le, “Tsɛɛ kijwaati li nchindaa wu Nyɔ-ɔ wu li kintaashɛ ki beniiŋ be kimbeenche-ɛ ki Lawdesia le, ‘Wuni nuuŋ n'yɔru wu wi wu bukoonj bwee nuuŋ le, Fi nuuŋ le. Nuuŋ wi wu ti lemi li je ye-e, nuuŋ wi wu tiiti cheɛŋ kii Nyɔ. ε wu kimbeɛɛche ki ffee fichu fi Nyɔ tɛ tɔŋ:
15 Nkiio bingé binɛ. Ne baa fine! Ndɛmu siŋ, n'yuuse siŋ. N'wɛkɔɔ le bee nuuŋ ne ndendi ke ne yuusi! **16** Bedɛeni, si ne baa fine kintikinti ndɛmu nsinj n'yuuse nsinj le, ngii nkwiye beŋ le mi-i wa. **17** Ne kweŋgi le ne baa beniiŋ be kwa-a le ne loo baa kituŋ ne mɛɛŋ ye ne wɛki ffee ke. Ne tiiti le, ne tɛ ηɛŋ le fine fo fiee ke ni? Ne baa beniiŋ be nshiiŋ keeti beniiŋ be be, beniiŋ be kifoo le, ne baa binyee mɔɔ beniiŋ be deŋgi tiŋ bilɛlu! **18** Nse N'wɛkɔɔ le ntifi beŋ le ne go kikwa ki yɛchi li mi-i ki be tɛ tɔŋ be nachɛ ki wuuti, ne se nuuŋ beniiŋ be kwa. Ne go ndú yi ncherere ne baanyɛ binyi binɛ lu, kii beniiŋ ηŋgi beŋ ne kemi buya. Ne go te ntsi yi lii li mi-i, ne fwa lii yine lu, ne se ni ne ηŋgi biee. **19** Beniiŋ be nkɔŋgisi, nti η'wami be li bingé bi bee, nyee ηge li bee le ntifi be. Bedɛeni, doonche yeeŋ kiŋgi ki shaanj, ne fiiki shéŋ yine. **20** Yike yeeŋ ne woo, nlemɔɔ fweej ηkundi. ε wi woo je yɛŋ, wu gwiye kigoo, nle mbe tɛe wu te ni te jii biee, ffee fimumkpanj. **21** Wi wu gii so, ngii naa nyɛ wu kintsii shee tɛe wu li kabara we-ɛŋ si ntɛ nsɔ nse nshee tɛe Baa wɛŋ li kabara we-e.

22 Wi wu kemi bintooŋ woo ffee fi Fiana yi Nyɔ tiiti li bintaashε bi benniŋ be kimbeenche-ε.”

4 Lejij le biee bini-i, le ntuu mbiche, dza ŋɛŋ kigoo liboo ki nuuŋ mkpeenj. Je yi ntɛ nsaa ŋ'woo ŋkosi yi yeti li mi-i si sɔŋ, yi tuu yi tee li mi-i le, “Kiiŋgi o be feni ŋgii ndoonche li wee biee bi kemi le bi ka lejij li mfi wuni-i.”

2 Mfwaa mumkpaŋ, ndza ntuu nuuŋ li tsan yi Fiana yi Nyɔ-ɔ, mbiee ŋɛŋ kabara wu nuuŋ liboo, ε wi shee li wuu liwe. **3** Wi wu tɛ shee lu we tɛ miɛŋini si ŋwaani ta yimi yi tɛɛmi kwa yi be teenyi le Jaspa mɔɔ yi be teenyi le kanelia, ε kila laaŋ ki kene kabara wulu ki miɛŋini si tɛtɛ chi be teenyi le emeraa. **4** Bekabara bamu mbaamfiee ntsɔ bennɛɛ tɛ kene kabara wulu, bekaŋ bamu tɛ shee li be mbaamfiee ntsɔ bennɛɛ baa ε be liishe ndú yi ncherere, ε be beeŋ bifɔ bi bumfɔŋ bi be nache be ki kwa ki yechi be li fa. **5** Dzaŋ yi lɛebi tɛ buti li kabara wee, yi wami, yi nduŋgi belambo duti li kabara wulu-u limfwe mfomənyaaj be tɛ nuuŋ fiana yi Nyɔ yi mfomənyaaj. **6** Fiee fimu nuuŋ tɛ li kabara wulu-u limfwe fi bosini dzɔɔ yi nyɔŋa yimi yi wuuti ni waajj si miadɔŋ. Biee bi yoŋ bimu binɛɛ tɛ lej bi kene kabara wulu bimbe bichu bi nuuŋ ε bi yise be lii limfwe be lejij. **7** Fiee fi yoŋ fi limfwe tɛ bosini buri, fi biki bosini naŋ wu nyuŋ, fi tɛ tuu fi biki fe kemi bushi si bu wiwoŋ, fi lejij se bosini kindooŋ fe ki jiindi. **8** Biee bi yoŋ bi binɛɛ bilu tɛ kemi bibe busɔɔ busɔɔ, ε bi yise be lii lewe be lekwiiŋ. Biee bilu tɛ shiiŋ bi yuuti biee butuu mɔɔ fenshaaj bi tɛ chike ke. Bi tɛ shiiŋ bi yuuti le, “Nyɔ yɛ waaj! Nyɔ yɛ waaj! Nyɔ yɛ waaj! ε Taa Nyɔ yi Kemi Buŋga Buchu. ε yi yi tɛ nuuŋ, ε yi yi nuuŋ, ε yi yi gii yi

be.” 9 Mfi wu biee bi yon bilu tè shiiŋ bi pieti Nyɔ bi nyeeŋ
ŋguŋu be kiyɔɔni li yi yi tè shee li kabara nuuŋ lu mfi kwi
ma siŋ, (aiōn g165) 10 bekaanŋ be mbaamfiee ntsɔ bennɛe baa
se we be geɛŋ yi limfwe li yi yi tè shee li kabara wɛ-ɛ, be
nyee n'yɔɔnchɛ wu nyɔŋa li wu wu nuuŋ lu mfi kwi ma
siŋ. Fɛ be feti lɛ be se buushi bifɔ bi bee bi bumfɔ-ɔŋ, be
giki li kabara-a limfwe be yuuti le, (aiōn g165) 11 “Wɛ wu
nuuŋ Taa, o nuuŋ Nyɔ yisɛŋ, o kɔchɛ le be ni be tendi
bendee bo, be nyee ŋguŋu li wɛ-ɛ, be pieti bunja bwo,
kife ε wɛ wu tè tɔŋ biee bichu, ε wɛ wu tè kɔɔŋgi o se tɔŋ
bi, bi se nuuŋ lu.”

5 Ntè dza ŋɛŋ kiŋwaati kumu le kibene ki kigɔŋɛ ki wi
wu tè shee li kabara wɛ-ɛ, ε be tsɛɛ ki lenti be lɛkuuŋ
be fiɛɛmɛ ki bu fiɛɛmɛ, be laaŋ bintsii mfomonyaaŋ be
ŋwɛɛŋ. 2 Nse ndza ntuu ŋɛŋ nchindaa wu Nyɔ wumu wu
teɛmi laŋini lɛwe ŋge biiti laa, “ε noo wu kɔchɛ le gwiye
ŋwɛɛŋ mani, fanchɛ kiŋwaati kini le?” 3 Wi tè mɛɛŋ ki
nuuŋ ke lu liboo mɔɔ nuuŋ li nshɛ-ɛ mɔɔ nuuŋ likwiiŋ li
nshɛ-ɛ, wu nuuŋ fanchɛ kiŋwaati kilu mɔɔ nuuŋ le biche
le kiŋwaati kilu-u ke. 4 Nse nde kwe ŋge le wi tɛ mɛɛŋ ki
nuuŋ ke lu wu kɔchɛ wu nuuŋ gwiye kiŋwaati kilu mɔɔ
nuuŋ le biche le ki-i lenti ke. 5 Wi wumu li kintutu ki
bekaaŋ le baa tee li mi-i le, “Kiiŋ o ni de ke. Yike o woo, wi
wu be teenyi le Buri wu li kini ki Juda-a, be tuu be teenyi
le Biɛchi yi saŋ le kini ki Mfɔŋ Daafi-i tè sɔ, ε wu wu gii
gwiye ŋwɛɛŋ me mfomonyaaŋ maa fanchɛ kiŋwaati kilu.”
6 Nse ndza ŋɛŋ ʃwanɛ Nshɔɔŋ lemi kintikinti le kabara-a
be biee bi yon bi bineɛ bieɛ mɔɔ bekaanŋ be beniŋ lɛ baa,
se nuuŋ keɛ be sɛɛ. Tè gii kemi bitooŋ mfomonyaaŋ be lii

mfomenyaan. Lii yilu nuun fiana yi Nyɔ yi mfomenyaan
yi wu toŋ yi le yi bo yi gεεŋ li kikoo ki nshε-ε kichu. 7
Ijwane Nshɔɔŋ wulu tuu gεεŋ fi kinwaati kee le kibene ki
kigɔŋɛ ki wi wu tε shee li kabara wε-ε. 8 Si tε fi kinwaati
kilu lε, biee bi yon bi bineε bieε mɔɔ bekaŋ be mbaamfieε
ntsɔ bεnεe baa biee be we fekwiiŋ li Ijwane Nshɔɔŋ wulu-
u limfwe. Wi mumkpan mumkpan li bee tε kemi kɔmi be
ke wu be fe be kikwa ki yechi, ε kidzoma yisε le. Kidzoma
kini nuun nleke li Nyɔ-ɔ wu bεniiŋ be nuun be Nyɔ-ɔ.
9 Biee bieε be bekaŋ baa se yuuti jumi chimu chi fεŋ
chi tiiti le, “ε wε wu kɔchε le o fi kinwaati kilu, o gwiyc
ŋwεεŋ melu, kife be tε sεε wε ŋgɔŋ mo ya bεniiŋ, li tsan
yi bibifi-i be nyε li Nyɔ-ɔ. Beniiŋ bani bo li bini bichu,
be li jé chichi-i, bεniiŋ chichi mɔɔ bitoŋ bichu. 10 O nyε
be bumfɔŋ o se fe be to bεte muntofi be Nyɔ yisε-εŋ. Be
gii be ni be sekí li nshε-ε.” 11 Le ntuu ni mbichi, ndza
ŋ'woo jé yi bεnchindaa be Nyɔ-ɔ be nuun li bεnchuki-i
li bεnchuki-i be li bεmara-a li bεmara-a. Be tε lemε be
kεnε kabara be biee bi yon bieε mɔɔ bekaŋ baa. 12 Be tε
yuuti lεwe ŋge be tiiti le, “Ijwane Nshɔɔŋ wu be tε sεε,
ε wu wu kɔchε le kεmε bunja be bulofu mɔɔ bufii bu
nɔŋa mɔɔ bukuŋ bu nɔŋa mɔɔ ŋguŋu mɔɔ bunɔŋa mɔɔ
n'yɔɔnchε.” 13 Nse ndza ŋ'woo biee bichu bi Nyɔ tε tɔŋ
bi nuun liboo mɔɔ li nshε-ε mɔɔ lekwiiŋ mɔɔ li dzɔɔ yi
nyɔŋa-a, be biee bichu bi nuun li bintsii bini-i, bi yuuti
le, “N'yɔɔnchε be ŋguŋu mɔɔ bunɔŋa mɔɔ bunja giŋgi
nuun fe wu wu tε shee li kabara-a be Ijwane Nshɔɔŋ wuni
mfi kwi ma nsij!” (aiōn g165) 14 Si bi yuuti lε, biee bi yon bi

binee biee beenchi le, “Fi nuuŋ lε!” Se bεkaaŋ baa gεeŋ be we fεkwiiŋ be nyee n'yøənchε wu nyøŋa.

6 Nse mbεchi mbichi si ɿwanε Nshøøŋ wε gwiye ɿwεεŋ me ɱkosi li ɿwεεŋ me mfomenyaan maa, ntaa ɱ'woo fiee fimu li kintutu ki biee bi yoŋ biee yo be je si dzaaŋ yi wεndi, fi tee le, “Bε!” **2** Le mbiche, ɱεŋ kikuŋ kimu ki ncherere ε wi beeŋ le lεwe, kεmi kikøro. Bε beeŋ wu kifo ki bumfø-øŋ li fa, bo le gεeŋ si wi wu ti gwii yεki, gwe yaa. **3** ɿwanε Nshøøŋ se tuu gwiye ɿwεεŋ me kiŋga kife, nse ɱ'woo fiee fi kiŋga kife li kintutu ki biee bi yoŋ biee tee le, “Bε!” **4** Kikuŋ kimu bo ki yεchi ni gaaa, bε nyε nyø yi dzin yimi yi nyøŋa li wi wu tε miri le lεwe, bε nyε wu bunja le tsaaki mbεεŋgii li kikoo ki nshe-ε kichu le bεniŋ ni be woyi bamu. **5** Le ɿwanε Nshøøŋ tuu gwiye ɿwεεŋ me kiŋga kiteεtε, ɱ'woo fiee fi kiŋga kiteεtε li kintutu ki biee bi yoŋ biee tee le, “Bε!” Le mbiche, ntaa ɱεŋ kikuŋ kimu ki tii, ε wi wu tε miri le lεwe kεmi kimfichine ki bε fichini biee lu lε bø. **6** Ntuu ɱ'woo fiee si je yimi yeti lε biee bi yoŋ bi binee biee lenti fi tiiti le, “Wi gii dzø kinsomfu ki li jobε-ε kichuchu se go fishigari fi ndzaa lu, kε nuuŋ dzø kinsomfu ki li jobε kichuchu se go mushigari mu ndzaa lε munteεtu lu. Se nuuŋ le kiiŋ wi ni finse mεεŋ bε mbiŋ kε!” **7** ɿwanε Nshøøŋ wulu gwiye ɿwεεŋ me kiŋga kinεε, ɱ'woo je yi fiee fi kiŋga kinεε li kintutu ki biee bi yoŋ biee si yi tee le, “Bε!” **8** Le mbiche, ɱεŋ kikuŋ kimu ki neŋgi buriburi, se bukoŋ bu wi wu tε miri le nuuŋ le Kwe, kweεŋ wu biŋkwi biki wu lejŋ. Bε nyε be bunja bu dzøtse bεniŋ bε li kimbe ki nshe-ε kimumkpaŋ lε bi binee biee lenti, be woyε bεniŋ bεlu bε nyø yi dzin møø dzeeŋ bε

chigəŋ məɔ nyáŋ yi libuka yi li nshε-ε. (Hadēs g86) **9** ɿwanə Nshəoŋ gwiye ɳwεεŋ mε kiŋga kitiiŋ, ɳεŋ fiana yi bəniiŋ lε taantaa chi muntofi-i ləkwiij. Fiana yini se nuuŋ yi bəniiŋ bε bε tε woyε be kii jε yi Nyɔ bε fiee fi be tε tiiti be lemi li fi-i. **10** Yi se wendi lewe le, “Hooo Taa Nyɔ yi nuuŋ lε Biee Bichu-u Lewe, wε wu waan, wu nuuŋ chεεŋ. ɔ gii ɔ taan gεεŋ bo buŋ ɔ se sondε nsa wusεŋ ɔ tuu nsoonkibaa li bəniiŋ bε tε woyε bee bε nuuŋ li kikoo ki nshε-ε?” **11** Be se nyε be ndú yi ncherere li wi mumkpaŋ mumkpaŋ li bee, bε tee le be fufε niiŋ, gεεŋ bo fe bε gii bε mεeshi bε woyε bεŋwaani bε bee bε nuuŋ bəniiŋ bε nime chi Nyɔ-ɔ bε bε gii bε nuuŋ le bε gii bε woyε be nεε si be tε woyε bee. **12** ɿwanə Nshəoŋ be gwiye ɳwεεŋ mε kiŋga busɔɔ, ndza mbiche ɳεŋ si nshε sεesε bε buŋga, jobε fiiki chi liki ni tiii si ndú yi be tuki kwe lu, kwii se fiiki wu yεchi ni gaaa si ɳgoŋ. **13** Muntsəŋ dzəti liboo mu weyi laaŋkwiij si montaan mu mεεŋ dzεkidzeki mfiee kərisi. **14** Kiboo dza ki kεbi si kibε ki kiŋwaati ki se layε. Bεŋkumε bεchu bε biŋgəŋ bichu dza fe bi ti nuuŋ. **15** Bεmfəŋ bε li nshε-ε məɔ bəniiŋ bε nəŋa be nəŋa bεchu məɔ bikoo bi bəniiŋ bε nchi-i be nəŋa be nəŋa məɔ bəniiŋ bε biee lε məɔ bεŋga məɔ bəniiŋ bεchu məɔ nuuŋ bεmfə məɔ bε ti nuuŋ yε bεmfə kε, be se kiifi be nyimi lε ntuuŋ li məɔ lε bimbaŋ ləkwiij bi li bεŋkumε. **16** Si be tε nyime lε, be dzεŋgi li bεŋkumε-ε bε li bimba-an be tiiti le, “Weyε yεεŋ lε bee li, nε baanyε bee kii wi wu shee li kabara wε ni ɳεŋ bee məɔ kii ɿwanə Nshəoŋ ni doonche shen yi fuuti li bee li. **17** Jobε chi be gii be doonche shen yibe yi fuuti bε chεε chi kochε kituŋ, wi se nuuŋ yε lu wu nuuŋ leŋ be limfwe kε.”

7 Lejinj lelu, nse ḥejn bənchindaa bə Nyɔ-ɔ bənəe be lemi
fə boo yi nshe yi naa yee, be barji mfiee yi buti li boo yilu
kii yi ni yi keti li nshe-e ke li dzəɔ yi nyəŋja-a, ke li biti-i. **2**
Ntuu ḥejn nchindaa wu Nyɔ wumu, buti le kimbe ki jobe
teeti, nuuŋ bə fiee fi Nyɔ yi kəm i ntse fi feti ḥikiki li bəniiŋ
li lu le bə. Se teeŋ bənchindaa bə Nyɔ-ɔ bə bənəe baa bə je
yi təemi. Bechindaa bani nuuŋ ε be bə bə tə nyε bungu li
bee, le be biifi nshe məɔ dzəɔ yi nyəŋja. **3** Se teeŋ tee le,
“Kiŋ ne ni biifi nshe ke dzəɔ yi nyəŋja ke biti, tə məeŋ ki
fə ke ḥikiki li bəniiŋ bə nime-e bə Nyɔ yisəŋ ke.” **4** Nse
ŋ'woo le bəniiŋ bə bə tə fə ḥikiki tə nuuŋ bənchuki gwii bə
kitsə mbaanyee ntsə bənəe, ε be bo li bini bi Iseləe bichu.
5 Bə tə fə ḥikiki li bəniiŋ bə li kini ki Juda-a, bənchuki
yoofi ntsə bəfə, li kini ki Lubə-ɛŋ, bənchuki yoofi ntsə
bəfə, li kini ki Ga-ad, bənchuki yoofi ntsə bəfə, **6** li kini
ki Asha-a, bənchuki yoofi ntsə bəfə, li kini ki Naftali-i,
bənchuki yoofi ntsə bəfə, li kini ki Manasi-i, bənchuki
yoofi ntsə bəfə, **7** li kini ki Simio-ɔŋ, bənchuki yoofi ntsə
bəfə, li kini ki Lebi-i, bənchuki yoofi ntsə bəfə, li kini ki
Isaka-a, bənchuki yoofi ntsə bəfə tε, **8** li kini ki Səbulə-ɔŋ,
bənchuki yoofi ntsə bəfə, li kini ki Jəse-e, bənchuki yoofi
ntsə bəfə, li kini ki Benjame-ɛŋ, bə fe bəŋkiki bənchuki
yoofi ntsə bəfə. **9** Lejinj lelu, ndza ḥejn kintutu ki bəniiŋ
le ni mamama ki nuuŋ yε ki wi nuuŋ fa ke. ε be bo li
bitoŋ bichu-u, bə li bini bichu-u məɔ bəniiŋ bechu bə jé
chichi chichi-i, be lemi li kabara-a məɔ li ɿwane Nshəŋ
li limfwe, ε be liishə ndú yi ncherere be kəm i biaate le bə.
10 Be tə wuuyi ləwe ḥejn be tiiti le, “Kinsofu dzəti nuuŋ fə
Nyɔ yisəŋ yi shee li kabara-a məɔ li ɿwane Nshəŋ li.”

11 Benchindaa be Nyɔ-ɔ bɛchu leŋ be kɛnɛ kabara wulu
mɔɔ bɛkaaj mɔɔ biee bi yoŋ bi binɛɛ bieɛɛ, be tuu be weyi
be tondi menshi fɛkwiŋ li kabara wɛ limfwe, be nyɛɛ
n'yɔɔnchɛ wu nyɔŋja li Nyɔ-ɔ. **12** Be tɛ feti lɛ, be tiiti le,
“Fi nuuŋ le! Kimbɔne be bunɔŋja mɔɔ bufii bu nɔŋja kɛmi
nuuŋ Nyɔ yisɛŋ. Te ni te nyɛɛ kiyɔɔni li yi-i. ɛ yi yi kɛmi
ŋguŋu be bungɑ, yi tɛɛmi mfi kwi ma nsij. Fi ni fi nuuŋ
lɛ.” (aiōn g165) **13** Wi wu kaaŋ wumu li bɛkaaj baa, bii li
mi-i laa, “Bani nuuŋ banj be liishe ndú yi ncherere ni?
Be bo feŋ?” **14** Ntuu li wuu le, “Te Kikoo, kii nɛɛ wɛ.”
Se tee li mi-i le, “Bani nuuŋ bɛniŋ be bo li mfi wu ŋgɛ
wu tɛɛmi-i. Be tsootse baa ndú yibe be ŋgoŋ me ʃwane
Nshɔɔŋ le, yi se tuu yi neŋgi, **15** be se nuuŋ li kabara wu
Nyɔ-ɔ limfwe, be nindi li yi-i butuu mɔɔ fenshaaj li yih
ye yi muntofi-i. Wi wu shee li kabara wulu gii ni nuuŋ be
be si kimba kibee. **16** Dzeenj mɛɛŋ ye yi ni yi wuu be kɛ,
ndɔɔŋ mɛɛŋ ye le tuu ni wondini be kɛ. Wiŋ mɛɛŋ ye wu
ni wu sungi be kɛ, kiyubɛ mɛɛŋ ye ki ni ki mukini be kɛ.
17 Fi gii fi nuuŋ le, kifɛ ʃwane Nshɔɔŋ wu nuuŋ fe kabara-
a fenti gii naa ni kiichi be si kiŋkiichɛ nshɔɔŋ, dzeti yi
ki giingi be yi fe dzɔɔ yi nyɛɛ ntse nuuŋ fe-e. Nyɔ gii yi
wɔɔyɛ musu menchu me nuuŋ le lii yi bee tɛ.”

8 Le ʃwane Nshɔɔŋ gwiye ŋwɛɛŋ me mfomonyaaŋ le
kinwaati kee li, bintsii chikɛ liboo ni nshiiŋŋ gɛɛŋ bo
kingate ki kikaa ki mfi-i. **2** Nse ntuu ŋɛŋ si benchindaa be
Nyɔ-ɔ be mfomonyaaŋ be ti lemi li Nyɔ-ɔ limfwe baa si
be nyɛ be sɔɔŋ mfomonyaaŋ. **3** Nchindaa wu Nyɔ wumu
se dza be leŋ li taantaa chi muntofi-i kɛmi filaaŋ fi be
tendi kidzoma le, ɛ be nachɛ be kikwa ki yɛchi. Be nyɛ

kidzoma li wuu ḥe le tondε bε nlεkε li Nyɔ-ɔ wu bεniiŋ
bε nuuŋ bε Nyɔ-ɔ fε taantaa chi muntofi-i. Taantaa chilu
tè nuuŋ ε bε nachε bε kikwa ki yεchi, ki nuuŋ li kabara-
a limfwe. 4 Se tɔŋ, njiŋ me kidzoma-a mεlu bε nlεkε li
Nyɔ-ɔ yi bεniiŋ bε nuuŋ bε Nyɔ-ɔ bo lε wuu bɔ me yεε
me gεεŋ li nchindaa wu Nyɔ-ɔ limfwe. 5 Nchindaa wu
Nyɔ wulu se dza dzɔ filaaŋ fi bε tendi kidzoma le fιεε,
dzɔ wi fε taantaa chi muntofi-i, gεε le wu yιεε, se biee
lɔŋ li nshe yini-i. Si tè lɔŋ lε, dzaaŋ bεchi yi lεεbi, yi
kumini yi nduŋgi, nshe sεesi. 6 Benchindaa bε Nyɔ-ɔ bε
mfomεnyaŋ bε tè kεmi sóŋ yi mfomεnyaŋ baa biee be
nachε yi le be tɔŋ sóŋ yilu. 7 Nchindaa wu Nyɔ wu ḥkosi
tɔŋ yee sɔŋ, biŋ bε wi bε bi fiinse bε ḥgɔŋ bi shooshi li
nshe-ε. Kimbe ki nshe-ε kimumkpaŋ le bimbe biteεtu-
u do, kimbe kimumkpaŋ le bimbe biteεtu-u bi biti-i do,
kitɔŋ ki tsɔŋ kichu do tε. 8 Nchindaa wu Nyɔ wu kinga
kifε tɔŋ yee sɔŋ, bε tuumi ffee fimu wi duti lu, fi nuuŋ si
ŋkume wumu wu nyɔŋa. Fi we li dzɔ yi nyɔŋa-a. Kimbe
kimumkpaŋ le bimbe biteεtu-u bi dzɔ yi nyɔŋa-a dza bi
to ḥgɔŋ. 9 Kimbe kimumkpaŋ le bi biteεtu-u bi biee bi
yon bi nuuŋ li dzɔ yi nyɔŋa-a kwiye. Kimbe kimumkpaŋ
le bimbe biteεtu-u bi yih yi dzɔ le shaanshe. 10 Nchindaa
wu Nyɔ wu kinga kiteεete tɔŋ yee sɔŋ, fintsɔŋ fimu fi
nɔŋa dza liboo fi duti si Kiŋ'wofu, fi we fi baanyε kimbe
kimumkpaŋ le bi biteεtu-u bi dzɔ yi beki bε bintsi bε
dzɔ yi shiiŋ buti li bi-i. 11 Bukooŋ bu fintsɔŋ filu nuuŋ le
Nlochε. Le fi we lε, kimbe kimumkpaŋ le bimbe bi biteεtu-
u bi dzɔ le bεchi bi lochi. Beniiŋ ḥe tè kwiye fe be tè
woŋ dzɔ yilu, kifε fintsɔŋ filu tè fe dzɔ yilu tuu yi lochi.

12 Nchindaa wu Nyɔ wu kinɛɛ we tɔɔŋ yee sɔŋ, fiee fimu sande jobe kimbe kimumkpaŋ le bimbe bi biteetu-u be kimbe kimumkpaŋ ki kwii le le bi biteetu-u. Se fi sande te muntsɔŋ kimbe kimumkpaŋ lenti le biteetu-u. Bimbe bi bee bimumkpaŋ bimumkpaŋ se to kijibɛ. Kin'wofu te mɛɛŋ tuu ke le ki nuuŋ lu li kimbe kimumkpaŋ le bimbe bi biteetu-u fenshaan mɔɔ butuu ke. **13** Le ni ntuu mbichi, ndza ŋ'woo kindooŋ fumfini liwe si ki tɛ jiindi kintikinti ki kiboo le ki dii le, “ŋge loo, ŋge loo, ŋge gii nuuŋ li benniŋ be nuuŋ li kikoo ki nshe-ɛ mfi wu be naa be tɔɔŋ sɔŋ yi shee yi banchindaa be beteetu nuuŋ le be gii be tɔɔŋ yee.”

9 Nchindaa wu Nyɔ wu kinga kitine tɔɔŋ yee sɔŋ, ŋɛŋ fintsɔŋ fimu fi tɛ dza liwe fi we li nshe-ɛ. Be nyɛ kingwiye li fintsɔŋ filu-u ki gwyi kitoo ki sechi ni wuuŋŋ. (*Abyssos* g12) **2** Fintsɔŋ filu se gwyiɛ kimfime ki kitoo kilu-u, njin bo le ni wooo, me se bo le si ŋko wu be tɔŋ. Njŋ me tɛ buti le kitoo kilu-u tɛ fe jobe be kiboo dza bi liki bu like. (*Abyssos* g12) **3** Tsóma bo li njin melu yi shee li nshe-ɛ. Be nyɛ tsóma yilu bunga le yi ni yi tayi si bibobu bi li nshe-ɛ, **4** be chiinse li yi-i le kiiŋ yi ni biifi biee bi kuu li nshe-ɛ ke, mɔɔ nuuŋ kitoo, mɔɔ nuuŋ biti, mɔɔ nuuŋ la le, be tɛ gɛɛ le yi nyɛ ŋge nuuŋ li ŋwaani benniŋ be kemi ye ŋkiki wu Nyɔ fe be lii ke. **5** Be tɛ gɛɛ le tsóma yilu nyɛ ŋge li benniŋ li kii tiiŋ. Se nuuŋ le, kiiŋ yi ni woyɛ be ke. ŋge wu yi te nuuŋ le yi nyɛ te nuuŋ si kibobe bɛɛ ki ta wi le. **6** Li kii yi tiiŋ yini-i benniŋ gii be ni be geendi kwe be tɛ ŋɛŋ yi ke. Be gii be ni be dii le be kwi, kwe ni yi kiifi be bu kiife. **7** Tsóma yini tɛ nuuŋ si bikur bi be nache kitur le bi bo bi

la dzinj. Biee bimu tè nuunj bi li fa si bifɔ bi bumfɔ-ɔŋ bi bɛ nachɛ be kikwa ki yɛchi, menshi mɛ yi-i se nuunj si mɛ bəniij lɛ. **8** Yí yi li bi fa tè nuunj si yi bukɛɛŋ, bige bi yi-i nuunj si bige bi bəburi-i. **9** Yi tè kəmi bifabu bi nuunj si bikɔrɔ bi bəniij bɛ dzinj baanyi be ŋkondi lu. **ɛ** yi jiindi lɔɔ bibɛ bi yi-i yeti si bikpɔtɔ bi bikuŋ chiiti mfi wu bi letini li kweɛŋ wu dzi-inj. **10** Yi tè kəmi yuuŋ be nsáŋ lu si bibobu. Buŋga bu yi-i bu yi nyɛɛ ŋge li bəniij li kii tij tè nuunj li yuuŋ yilu-u. **11** Yi tè kəmi mfɔŋ wu yi nuunj nchindaa wu bichi fe kitoo ki sechi ni wuuŋŋ kee, bukoŋ bwɛe se nuunj lɛ jé yi Hiburu-u le Abadɔŋ, lɛ jé yi Gri-ik le, Apoliɔŋ (bukoŋ buni nuunj le wi wu bifisi bu bifise.)

(Abyssos g12) **12** Wuni ŋge wu ka mɛɛŋɔ wu ŋkosi. Se nuunj le, yikɛ yeeɛn ne woo bɛŋge bamu mɛɛŋ baa be biki lejin bɛfɛ. **13** Nchindaa wu Nyɔ wu kinga busɔɔ tɔɔŋ yee sɔŋ, nse ŋ'woo je bo le shé yi nyɛɛ yee yi nuunj li taantaa chi muntofi chi bɛ tè nachɛ be kikwa ki yɛchi, chi nuunj Nyɔ limfwe, **14** tiiti li nchindaa wu Nyɔ wu kinga busɔɔ wu tè kəmi sɔŋ we le, “Fanche yeeɛn bənchindaa bɛ bənɛɛ bɛ bɛ kaŋ li dzɔɔ yi nyɔŋa yi Yuflɛt lichiŋ.” **15** Bedɛeni, nchindaa wu Nyɔ wulu biee fanche bənchindaa bɛ bənɛɛ bɛlu. Bənchindaa bɛlu bɛ bɛ tè nachɛ be gɛɛ be tengi mfi bɛ jobɛ mɔɔ kwii bɛ kiya ki be gii naa be fanche be, be se woye kimbe kimumkpaŋ le bimbe bi biteɛtu-u bi bəniij lɛ. **16** Ntè ŋ'woo si kintutu ki bəniij bɛ dzi-inj be bikuŋ tè nuunj. Be tè nuunj bəmara gii fɛɛ. **17** Bikuŋ bi ntè ŋɛŋ lɛ fieu firu-u si kifiee fieu be bəniij bɛ tè miri li bi-i biee tè nuunj ni: Bəniij bɛlu tè liishe bikwa be baanye be ŋkondi lu bi yɛchi si wi lɛ, bi tuu bi nuunj si kiboo lɛ, bi tuu bi

nuunj gbao. Bikoo bi bikuŋ bilu-u te bosini bi bəburi-i, ε
wi be njiŋ mao ffee fimu si mukaj mu duti le, buti bi lewa.

18 Biee bi ŋge bini te nuunj si wi be njiŋ mao ffee si mukaj
mu duti, bi tè buti le bikuŋ bilu wa bi wo bəniiŋ kimbe
kimumkpaŋ le bimbe biteetu-u. **19** Bunga bu bikuŋ bilu-u
te nuunj bi lewa mao li yuuŋ yi bi-i. Yuuŋ yi bi nuunj si yó,
yi kemi bikoo, nuunj ffee fi yi nyee bəniiŋ bibaa lu. **20** Neε
si fi tè keti le, kiŋke ki bəniiŋ le ki biee bi ŋge bini tè meεŋ
mao ki woye ke be baa ke, tè meεŋ ki fiiki ke shéŋ yibe li
biee bi be tè feti be tsaq yi be ke. Be tè meεŋ ki fiiki ke li
nleke li baoŋ be kiŋkundi be munyø mao nuunj mu be fe
be kikwa ki yečhi mao nuunj ki ncherere be kitu ki gbao,
mao nuunj ta, mao nuunj kiti. Munyø muni nuunj mu nuunj
te ŋεŋ ffee ke mu te woo ffee ke mu te dende ke. **21** Be ti
meεŋ mao ki fiiki ke shéŋ yi woye bəniiŋ mao nuunj yi
fere mfinj mao nuunj nyεŋ yi bukwæ mao nuunj buyi ke.

10 Ntuu ŋεŋ nchindaa wu Nyø wumu wu teεmi shiiti beε
liboo, ε kikuŋ sumε wu si ndu, ε kila laaŋ wu li bwiŋ.
Bushi bwē nuunj si jobε, bikaa biee nuunj si nimi chi wi-i
fe wu duti. **2** Tè kemi fiŋwaati fimu le bø ε be gwiye. ε
wu shee wu tømi kikaa kee ki kigøŋε li dzøɔ yi nyøŋa-
a, ε wu tømi ki kimesε li nshe-ε. **3** Si tè tømi le, dzaaŋ
lewe ŋge si buri ti dzøŋgi le. Si tè dzaaŋ le, dzaaŋ yi ti
wami kiŋga mfomønyaan yø. **4** Si dzaaŋ yi ti wami kiŋga
mfomønyaan yilu te yø le, le ntuu ŋ'weki le ntseε ffee fi
yi yeti, je yimi yø li mi-i liboo le, “Geε ffee fi dzaaŋ yi ti
wami kiŋga mfomønyaan fini yeti shiij. Kliŋ o ni tsεε le
kiŋwaati-i ke.” **5** Nchindaa wu ntè ŋεŋ lemi li dzøɔ yi
nyøŋa-a mao li nshe-ε we tsaaki kibene kee ki kigøŋε, **6**

chini li bukoɔŋ bu wi wu nuuŋ lu mfi kwi ma siŋ wεε le ε
wu wu tɛ tɔŋ kiboo bε biee bichu bi nuuŋ lu, mɔɔ nshe bε
biee bichu bi nuuŋ lu, mɔɔ dzɔɔ yi nyɔŋa bε biee bichu bi
nuuŋ lu. Tuu wan̄ tee le, “Nyɔ mεεŋ yε yi chee yi li ffee fi
yi weki le yi fe-ε ke! (aiōn g165) 7 Gii naa ni nuuŋ jobε chi
nchindaa wu Nyɔ wu kinga mfomənyaan̄ gii naa tɔŋ yee
sɔŋ, Nyɔ fe ffee fi yi nyike bε fi kɔche si tɛ yeti kituŋ li
beniiŋ bee bε nime-ε bε nuuŋ beniiŋ bee bε nto-on̄.” 8 Jε
yi mbee nsa mi ɳ'woo liboo yε tuu yi kweeŋ li mi-i le,
“Gene ɔ fi finjwaati fi bε bee bε gwiye ffee le kibene ki
nchindaa wu Nyɔ-ɔ wεε wu bee len̄ li dzɔɔ yi nyɔŋa-a bε
li nshe-ε wε.” 9 Ntuu ɳgeεŋ fe nchindaa wu Nyɔ wulu-
u ntee li wuu le nyε finjwaati filu li mi-i. Tee li mi-i le,
“Kɔ ɔ ji, mfi wu fi shee wε le shéŋ fi gii fi loche bu loche.
Se nuuŋ le, fi gii fi yikɔɔ lewa si ɳgɔɔ.” 10 Nse ntuu mfi
finjwaati filu le nchindaa wu Nyɔ wulu bɔ nji. Si ntɛ njii le,
fi se tuu fi yiki mi lewa si ɳgɔɔ. Se nuuŋ le, mfi wu fi tɛ
seri mi le shéŋ fi tuu fi lochi bulochε lɔɔ. 11 Si ntɛ njii le,
be se tuu be tee li mi-i le, “ɔ kemi le ɔ tuu ɔ tifi ntoŋ wu
Nyɔ li beniiŋ li. Ntoŋ wuni nuuŋ kii ɳwaani beniiŋ bε
bito-on̄ mɔɔ beniiŋ bε yeti ɳwaani jé mɔɔ bεmfɔŋ.”

11 Be se dza bε nyε mi fii wu nuuŋ si kimbaan̄ le, bε tee
li mi-i le, “Gene ɔ fiche yih yi muntofi yi Nyɔ mɔɔ taantaa
chi muntofi-i, ɔ fa mɔɔ beniiŋ bε leki li Nyɔ-ɔ lu, 2 se
nuuŋ le kiiŋ ɔ ni fiche la wu ləkuuŋ kε. Gee le kife bε saa
baa bε nyε li beniiŋ bε nuuŋ yε Bejuu kε-ε. Be gii be miri
li kiton̄ ki wuuti-i, be noose kiton̄ kilu kii mbaanyεe ntsɔ
faatu. 3 ɳgii nyε buŋga li beniiŋ beŋ bε bεfε-ε be lemi
lejir̄ le nsa wε-εŋ be tiiti kii mi, be gii be ni be larjini ntor̄

wεŋ li bəniŋ li jo nchuki bε gii fεε bε kitsø mbaambusø. Be gii be ni be laŋini ε be liishe ndú yi kwe.” **4** Bəniŋ bε bεfε bani nuuŋ ε biti bi Oli-if bi bife mao biee bi bife bi bε ti tøomi belambo li bi-i bi ti lemi Taa limfwe wu kəmi nshε. **5** ε wi dza weki le fε ffee fi bifi bε be, wi gii wu bo lε be wa wu duuri wi wu be wu mbani wulu. ε le si ε wi weki le fε ffee fi bifi bε be ke mwε gii kwi neε le. **6** Be kəmi bunga bu be nuuŋ be bəŋε kiboo le dzaaŋ yi sεyε ke mao li nshe-ε li jo yibe laŋini ntonj wu Nyɔ-ɔ ke. Be kəmi te bunga bu be nuuŋ be fiiki dzøø yi to ŋgøŋ mao bunga bu løne ŋwaani chigøŋ li nshe-ε mfi kwi wu be kɔŋgisi. **7** Fε be gii be mæshi be tee ffee fi be kəmi le be tee, nyang yi koofiyi yi buti le kitoo ki sechi ni wuuŋ kεε, yi gii yi bo yi tonj dzinj bε be, yi yaa be, yi woyε be, (*Abyssos g12*) **8** goonj yibe ba yi ni yi gimi le dze li kitonj ki nɔŋa-a. Kitonj kini nuuŋ ki bε teenyi le jé yi kimfε-ε le sədøŋ ke Ijip, nuuŋ le, le bε tø ta Tee wube le li kintaanj li. **9** Li jo taa bε kingate, ŋwaani bəniŋ mao nuuŋ be bitonj bi la le, mao nuuŋ be yeti jé yi la le, mao nuuŋ be li tεŋ yi la le, be gii be ni be bichi goonj yibe si yi gimi, be faaŋ le be diiyi be ke. **10** Bəniŋ be nuuŋ be li nshe yini gii be ni be neki bu newu laa bəniŋ bani gbeεŋ be kwiyε cheεŋ le. Be gii be ni be shakisi bu shakisε, wi tumisi nya li wi, wi tumisi nya li wi. Be gii be ni be feti le kifε bentomføŋ be Nyɔ-ɔ bε bεfε bani tø bε, be ŋge wu nyɔŋa li bəniŋ be nuuŋ be li nshe-ε. **11** Le fi bε fi ka lε, jo yi taa bε kingate yini ka, fiana yi nyεε ntse dza fε Nyɔ-ɔ yi lε li bee, be se dza we, bəniŋ ŋεŋ le, be se kεme chεnε ŋge. **12** Bəniŋ bε bεfε bəlu tuu be woo te je kwenji liboo bε bunga yi tiiti li bee le, “Miri yeeŋ ne

be feni!” Be michi be giingi be lii li kiku-uŋ linti, bəniij
be bee be mbani se bichi. **13** Nee li mfi wulu-u, nshe dza
yi s̄eesə be bunja nge, kimbe kimumkpan le bi yoofi-i li
kitoŋ kilu se kemə. Beniij bənchuki mfomənyaaj kwiyə
fe nshe yilu t̄e s̄eesə. Kijke ki bəniij be te shə, kemə chəne
nge, be se guumə be bundi Nyə yi nuuŋ liboo. **14** Wuni wu
ka ε nge wu kinja kifə. Se nuuŋ le yikə yeeŋ ne woo, nge
wu kinja kiteetə gii be mfi fintəŋ. **15** Nchindaa wu Nyə
wu kinja mfomənyaaj t̄oŋ yee yi səŋ, n'woo si jé yeti be
bunja liboo yi tiiti le, “Bumfəŋ bu li nshe yini-i to bwəɛ
bu Taa wuse-εη məo Kinsofu kee ki t̄e kaache, gii ni sekí
mfi kwi ma nsiŋ.” (**aiōn g165**) **16** Bekaaŋ be mbaamfieɛ ntsə
bənɛɛ baa be t̄e shee li bəkabara-a be bee Nyə limfwe baa
ton mənshi mə bee fəkwiiŋ, be nyee n'yəonchə wu nyəŋa
li Nyə-ɔ. **17** Be feti le, be tiiti le, “Te nyee baa kiyooni li
wε-ε, Taa Nyə wu Kəmi Bunja Buchu, o we dəenī, o t̄e saa
o nuuŋ lu. Te nyee baa kiyooni kifə o dzəo, bunja bwo bu
nəŋa o bəchi o sekí kituŋ. **18** Beniij be kii ye wε ke shén t̄e
tənyi be, mfi wuə gii o doonchə shen̄ ya yi fuuti kəchə ye
kituŋ. Nuuŋ mfi wuə gii o saa beniij be kwiyə kituŋ. Se
tuu nuuŋ te wuə gii o sooj beniij bo be nime-ε, be nuuŋ
beniij bo be nto-oŋ, o tuu o sooj beniij be nuuŋ be Nyə-
ɔ, o sooj te beniij bəchu be guundi bukoŋ bwo, məo
nuuŋ be ntəŋ be ntəŋ məo nuuŋ be nəŋa be nəŋa. Se tuu
nuuŋ te mfi wuə gii o ləe finyə, fi beniij be bibisi kikoo ki
nshe-ε.” **19** Be se dza be gwiye kigoo ki yih yi muntofi yi
Nyə-ɔ yi liboo. Iŋko wu leh wu Nyə wu t̄e nuuŋ li yih yi
muntofi yilu-u yene. Dzaaj dza yi bəchi yi ləebi, yi kumini
yi nduŋgi, nshe s̄eesi, bij yi nyəŋa nyəŋa se shiiti.

12 Ndza ηεη ηwaani ffee fimu fi kimfime wondini liboo. Te nuuŋ kwεεŋ wumu wu tè chuumε bwiŋ yee bε jobε si ndu le, kwii nuuŋ le bikaa biee li lεkwiŋ, ε wu beeŋ kifɔ ki bumfɔ-ɔŋ, muntsɔŋ se nuuŋ lu yoofi ntsɔ mumfeεŋ. 2 Te nuuŋ bε fwe, tundi kituŋ le biε, wuki ntɔnyε wu ntunu, dii. 3 Nse ntuu ηεη ηwaani ffee fimu fi kimfime wondini liboo. Te nuuŋ kiŋguŋ ki nyaŋ yimi-i yi yechε, yi bosini nyaŋ yi dzɔø. Yi kemi bikoo mfomenyaan bε shé yoofi, bifɔ bi bumfɔ-ɔŋ bi niiŋ niŋ mfomenyaan nuuŋ li bikoo bilu-u. 4 Fiaaŋ wuuŋ wee wu keeri kimbe kimumkpaŋ le bi biteetu-u bi muntsɔŋ mu liboo li, lɔŋ li nshe. Kiŋguŋ ki nyaŋ kilu dza ki leŋ li kwεεŋ wu tè tundi wεε limfwe, le ke kwεεŋ wulu biε, se ki kabi ηwaŋ wulu bukaabε. 5 Se bie ηwaŋ wu nyuŋ, nuuŋ wu gii naa ni sεki bitoŋ bichu bε kimbaaŋ ki fiŋkɔ-ɔŋ. Se nuuŋ le, si tè bie le, bε tè chofι ηwaŋ wulu bε yεε bε wu fe Nyɔ-ɔ, fe kabara we-e. 6 Kwεεŋ wulu se biee kifi gεεŋ libuka kintsii ki Nyɔ tè nachε kituŋ li wuu. Se nuuŋ fe bε gii bε ni bε bichi le wuu li jo nchuki bε gii feε bε kitsɔ mbaambusɔø. 7 Dziŋ dza yi bechi li kwεεŋ wu Nyɔ-ɔ, nchindaa wu Nyɔ wu Maake bε kintutu kee ki bεnchindaa gwii bε kiŋguŋ ki nyaŋ yi bosini nyaŋ yi dzɔø yεε. Nyaŋ yilu bε bee bεnchindaa gwii bε be, 8 se nuuŋ le be tè sɔ kiŋguŋ ki nyaŋ yilu-u bε kintutu kee, be tè mεεŋ ki tuu ke le be kεme kintsii li kwεεŋ wu Nyɔ-ɔ ke. 9 Be buu kiŋguŋ ki nyaŋ yi bosini nyaŋ yi dzɔø yεε be finchi yi lεkwiŋ li nshe-ε. Kiŋguŋ ki nyaŋ kini nuuŋ yø yi lindεeri yi ti nuuŋ kijkundi yi tuu yi nuuŋ Sataŋ. ε wu wu yεŋgi bε bεniiŋ li kikoo ki nshe-ε kichu. Be tè finchi

wu bε bεnchindaa bee, be we li nshε-ε. **10** Ndza n'woo jε yeti liboo ηge yi tiiti le, “Ε neε dεεni yi Nyɔ gii yi soo bεniij bee, yi doonche bunga bwē bu nimε-ε, yi ni yi sekí bumfɔŋ bu yi-i, Kinsofu kee ki yi tε kaache doonche tε bunga bwē bu nsawuu. Fi fieε dεεni le kife bε finchi baa wi wε laaŋkwiij wu ti lemi Nyɔ yisεŋ limfwe butuu mɔɔ fenshaan kayi biee li bεŋwaanεŋ. **11** Se nuuŋ le, bε sɔ baa wu kii ηgɔŋ me Ηwane Nshɔŋ le mɔɔ je yi Nyɔ yi bε lemi le lejin le nsa wulu-u. Be tε kɔŋgisi ye ntɔɔ wube kε, le dze yi nuuŋ be cheŋ kwe le-e kε. **12** Bεdεεni, kwεεŋ wu Nyɔ ni wu nεki, bεniij bεchu bε nuuŋ lu, ni be nεki tε. Se nuuŋ le, ηge wu nyɔŋa wε li beŋ be li nshε-ε mɔɔ be li dzɔɔ yi nyɔŋa-a, kife kinkundi shee kεε kituŋ ki be le be-eŋ. Ki yisε kεε be shεŋ yi fuuti ηge, kife ki kii kεε le mfi wu ki shεɔ niij.” **13** Kinjuun ki nyāŋ yi bosini nyāŋ yi dzɔɔ ye tuu yi ηεŋ le bε lɔŋ baa yi, yi we li nshε-ε, yi ton ηgweti le kwεεŋ wu tε bie ηwan wu nyuŋ wεε fetin. **14** Se nuuŋ le, bε tε nyε bibe bi kindooŋ le bife li kwεεŋ wulu-u le jiŋ lu kifi yɔ ye gεεŋ ni nuuŋ libuka biya biteetu bε kiŋke bε ni bε bichi le wuu. **15** Yɔ yilu se tuu yi buu dzɔɔ lewa si dzɔɔ yi beki le kwεεŋ wulu-u lejiŋ le yi too wu yi gεεŋ bε wu. **16** Se nuuŋ le, nshε fi kwεεŋ wulu, yi gwiye kimfime ki yi-i, yi miyε dzɔɔ yi kinjuun ki nyāŋ yilu tε buu le yi-i wa yε. **17** Sheŋ se tɔŋ nyāŋ yilu bε kwεεŋ wulu, yi dza yi la bugwe le kiŋke ki bɔɔŋ bε kwεεŋ wulu-u, nuuŋ neε be bε ti kichi bεnchi bε Nyɔ-o be lemi te lejiŋ le nsa wu Jiso-o.

13 Yi se gεεŋ yi lemi li ηgεmε yi dzɔɔ yi nyɔŋa-a. Nse ntuu ndza ηεŋ si nyāŋ yi koofiyi buti li dzɔɔ yi nyɔŋa-a, yi kεmi bikoo mfomenyaaj bε shε yoofi mɔɔ bifɔ bi

bumfɔ-ɔŋ bi niij niij yoofi li shé yilu-u liwe, se mɛŋkoŋ
me tè bifisi bukooŋ bu Nyɔ-ɔ nuuŋ li bikoo bilu-u. **2** Nyaŋ
yi ntè ḥeŋ yilu tè bosini kibaba, bikaa bi yi-i se nuuŋ si
bi nyaŋ yimi yi bε teenyi le bεε, kimfimε kee nuuŋ si ki
buri-i. Kiŋguuŋ ki nyaŋ yi bosini nyaŋ yi dzɔɔ yε tuu ki
nyε nyaŋ yilu buŋga bu yi-i mɔɔ kabara we le yi ni yi
sekí bε buŋga bu nɔŋa. **3** Kikoo ki nyaŋ yilu kimu tè kemi
ŋwaani kikɔti kimu ki tε nuuŋ le ki gii ki wo yi, se nuuŋ
le ki tè taa kituŋ. Bimfimu wonde bɛniŋ bɛchu li kikoo
ki nshe-ε, si be biki nyaŋ yilu le jiŋ. **4** Se bɛniŋ tè nyεε
n'yɔɔnchε wu nyɔŋa li kiŋguuŋ ki nyaŋ yi bosini nyaŋ yi
li dzɔɔ yεε, kife yi tè nyε nyaŋ yi koofiyi yilu buŋga bu yi-
i. Be tuu be nyεε tε n'yɔɔnchε wu nyɔŋa li nyaŋ yi koofiyi
yilu be tiiti le, “ε noo wu nuuŋ si nyaŋ yi koofiyi yini, ε
noo wu nuuŋ gwe bε yi?” **5** Be tè chine nyaŋ yilu yi kemi
kimfimε ki nuuŋ yi ni yi yeti jé yi kintsakise yi, yi tuu yi
bifisi bukooŋ bu Nyɔ-ɔ, bε tuu bε chine le yi ni yi sekí kii
mbaanyεε ntsɔ faatu. **6** Yi se bɛchi yi yeti jé yi bifi kii
Nyɔ, yi bifisi bukooŋ bwee bε bintsii bi Nyɔ nuuŋ fe mɔɔ
bɛniŋ be nuuŋ li kwεŋ wu Nyɔ-ɔ. **7** Be tè chine te yi toŋ
dzinj be bɛniŋ be nuuŋ be Nyɔ-ɔ, yi yaa be, bε chine te yi
kemε buŋga le bitoŋ bichu-u lewe bε bɛniŋ bɛchu mɔɔ
bɛniŋ be jé chichi-i, mɔɔ tεŋ chichi. **8** Bɛniŋ bɛchu be li
kikoo ki nshe-ε tè nyεε n'yɔɔnchε wu nyɔŋa li yi-i. Bɛniŋ
bani nuuŋ wi kwikwi wu bε te mεŋ ki tsεε ke bukooŋ
bwee le kiŋwaati-i nshe se bɛchi kε. Kiŋwaati kini se nuuŋ
ki bukooŋ bu bɛniŋ be kemi ntse nuuŋ le, nuuŋ kiŋwaati
ki ɿwanε Nshɔɔŋ wu bε tè sεε. **9** Wi wu kemi bintooŋ,
mwε woo. **10** ε fi wi nuuŋ le bε gii bε kɔɔ wu, kε bε gii bε

kəo wu. ε fi wi nuuŋ le gii kwi li nyə yi dziŋ, kε bε gii bε wo wu bε nyə yi dziŋ. Fini giŋgi li bəniiŋ bε nuuŋ bε Nyə-ɔ le be kan shéŋ, be gεε shéŋ li yi-i. **11** Nse ntuu ndza ŋεŋ nyāŋ yimi yi koofiyi, yi tè buti li nshε-ε linti, yi kəmi shé fieetu si yi ŋwaŋ nshəoŋ, yi yeti si kinguuŋ ki nyāŋ yi bosini nyāŋ yi dzəo yε. **12** Yi tè doonchi buŋga buchu bu nyāŋ yi koofiyi yi ŋkosi yεε, li bukoŋ bu nyāŋ yilu-u. Yi se fe kikoo ki nshε kichu bε bəniiŋ bεchu bε li nshε-ε nyεε n'yəoŋchε wu nyəŋja li nyāŋ yi ŋkosi yεε li kikoti kee ki tè nuuŋ le ki gii ki wo yi, ki se tuu ki təmi keε. **13** Yi tè feti biee bi doonchi buŋga bu yi-i, yi feti məo wi wu buti liboo wu shiiti laŋkwiiŋ, bəniiŋ ŋiŋgi. **14** Si bε tè chine le yi ni yi feti biee bi doonchi bunga bu yi-i li bukoŋ bu nyāŋ yi koofiyi yimi yεε lε, yi se yεŋgi bε bəniiŋ bε nuuŋ li nshε-ε bε buŋga bulu. Yi se tee le bε chə kee ki nuuŋ mfise yi nyāŋ yi bε tè nyε yi kibaa bε nyə yi dziŋ yi ba nεε we yε. **15** Bε tè chine le yi nyε mfiee li kee ki bε tè chə ki nuuŋ mfise yi nyāŋ yi koofiyi le ki ni ki yeti ki feti te le be ni be woyi bəniiŋ bεchu bε fεŋgi nyε n'yəoŋchε wu nyəŋja li kee kilu-u. **16** Yi tè tee le bε fe ŋkiki li bəniiŋ bεchu-u li kibene ki kigɔŋε-ε məo nuuŋ fe lii, yi tee le bε fe li wi məo nuuŋ wi wu ŋkwεŋ məo nuuŋ wu nyəŋja, məo nuuŋ wi wu biee, məo nuuŋ wi wu kifoo, məo nuuŋ mfwa, məo nuuŋ yε mfwa kε, **17** le kiiŋ wi ni go ffee, kε kabε ffee fuki fe kəmi ŋkiki wulu nsiŋ kε. ŋkiki wuni nuuŋ bukoŋ bu nyāŋ yi koofiyi yεε, kε bioŋ yi kijwaati li bukoŋ bu nyāŋ yilu-u. **18** Fini nuuŋ ffee fi wεki bufii bu nəŋja. Wi wu kəmi bufii teeŋ bioŋ yi kijwaati kini yi nuuŋ bukoŋ

bu nyar yini-i. Bioŋ yi kinjwaati kini lemi li bukoŋ bu wiwo-oŋ, bioŋ yilu yee le 666.

14 Yike yeeŋ ne woo, le ntuu ni mbichi, ndza ḡen Nshooŋ si lemi li ḡkumε wu Sayo-oŋ, se beniiŋ banchuki gwii be kitsø mbaanyee ntsø benee nuuŋ be wu. Beniiŋ bani nuuŋ be tè kemi beŋkiki be bukoŋ bwē be bu Tee le fe be lii. **2** Nse ḡ'woo je bęe liboo si dzəo yi shiiti li ḡkumε-ε, yi nduŋgi si dzaaŋ yi wami. Je yi ntè ḡ'woo yilu tè yeti si kəoŋ yi beniiŋ kuti. **3** Be tè yuuti jumi chimu chi feŋ li kabara-a limfwe be biee bi yoŋ bi binee biee mao bekaaŋ baa. Wumu tè nuuŋ ye lu wu tè kii jumi chilu fuki nee beniiŋ banchuki gwii be kitsø mbaanyee ntsø benee baa nsij ke, nuuŋ be be be tè ya li tsəŋ yi bibifi-i li nshe-ε. **4** Bani nuuŋ beniiŋ be tè meeŋ ki biifi ke yí yi be be bukeεŋ ke, kife be te meeŋ saa ki kee ke bukeεŋ ke. ε be be ti shiiŋ be biki Nshooŋ mao nuuŋ feŋ fe giŋgi le. Beniiŋ bani nuuŋ be be tè ya le kinjgokε ki beniiŋ le lenti kichu be nuuŋ si montaaŋ mu Nyɔ-o mu ḡkosi be Nshooŋ. **5** Kinseŋ ti meeŋ kee saa ki bo ke li bimfimu bi bee ke. Be nuuŋ fibee findzoŋ nsij. **6** Nse ntuu ndza ḡen nchindaa wu Nyɔ wumu si jiindi kiboo kintikinti. Tè gii kemi ntoŋ wu dzeen wu kimakε le laŋε li beniiŋ be nuuŋ li nshe-ε bechu. Tè gii nuuŋ le laŋε li tεeŋ chichi, be li bitoŋ bichu-u, mao beniiŋ be yeti mao nuuŋ jé yi la le, mao beniiŋ be la le. (*aiōnios g166*) **7** Nchindaa wulu se dzaaŋ lewe le, “Ne chendi yeeŋ Nyɔ ne bundi yi, kife mfi we wu nsawu kachoo. Ne nyee yeeŋ n'yooŋche wu nyəŋa li yi-i, yi tè təŋ kiboo be nshe mao dzəo yi nyəŋa be bitsii bi dzəo buti li bi-i.” **8** Nchindaa wu Nyɔ wumu wu

kifε, se tuu biki wu tiiti le, “Babilonj wu nyɔŋja weɔ kituŋ, wu weɔ. ε wu wu fe bitoŋ bichu woŋ ntse we wu bukwεε si mbiij.” **9** Nchindaa wu Nyɔ wu ki kiteetε biee be tε, tuu dzεŋgi lewe ŋge le, “ε wi mɔŋ wu nyε n'yɔɔnchε wu nyɔŋja li nyāŋ yi koofi yi yεε be kee ki be chɔ ki nuuŋ mfisε yi nyāŋ yilu, kemi te biooŋ fe lii ke li kibene-ε, **10** ke gii worj mbiij me nuuŋ sheŋ yi Nyɔ yi fuuti. Shen yilu nuuŋ ε wu yiiki le fika ftee li mfisine nsij. Wεε wi be gii be naa be lɔŋ wu li ftee fi duti si muŋkaŋ, ni ŋingi ŋge fe. Fini gii naa fi nuuŋ li bencindaa be Nyɔ-ɔ be waaj be li ɔ̄wanε Nshɔɔŋ li limfwe. **11** Njinj gii naa me ni me jiinyi nεε mfi kwi ma nsij fe be lɔŋ be li ŋge wulu-u. Beniiŋ be nyεε n'yɔɔnchε wu nyɔŋja li nyāŋ yi koofiyi be neki li kee ki be chɔ ki nuuŋ mfisε yi nyāŋ yilu mɔɔ beniiŋ be kemi biooŋ yi bukooŋ bwee nuuŋ te naa keme mfufine li ŋge wu bee fenshaaj ke butuu ke.” (**aīōn g165**) **12** Fini gjingi ftee li beniiŋ be nuuŋ be Nyɔ-ɔ be yi nuuŋ be be, be kichi banchi be Nyɔ-ɔ, be giki shéŋ li Jiso le be kemi le be ni be kendj shéŋ. **13** Nse ndza ŋ'woo jε yeti li kwεεŋ wu Nyɔ-ɔ yi tiiti li mi-i le, “Tsee fini Mbεεchε dεenj ŋgenu limfwe kinεetine kinɔŋja kεe li beniiŋ be kwiye ε be tε taashε be Taa.” Fiana yi Nyɔ teendi le, “Kinεetine ki nɔŋja nuuŋ ki bee chεεŋ, kife be gii be fufe li bεntɔŋye be bee, nime chi bee chi dzeeŋ ni chi biki be.” **14** Yike yεεŋ ne woo, nse ndza mbiche ŋεŋ kikuŋ ki neŋgi ni ncherere, ε wi shee li kikuŋ kilu linti tε bosini ɔ̄wanewi. ε wu beeŋ kifo ki bumfɔ-ɔŋ ε be nachε be kikwa ki yεchi, kemi kin'wo le bɔ ki keeti. **15** Nchindaa wu Nyɔ wumu se dza bo li yih yi muntofi-i, waŋ wi wu tε shee li kiku-uj linti ŋge,

tee le, “Neeeki Kin'wo ko o ni o wechi n'wechə lu. Mfi wu n'wechə kəchəo kituj, kikoo ki nshə kəchə kee ki wechə.”

16 Fi se ka le, wi wu tè shee li kiku-uŋ we tè biee shiiki Kin'wo kee li kikoo ki nshə-ε, bəchi wechi bə ki li nshə-ε.

17 Nchindaa wu Nyə wumu se tuu bo li yih yi muntofi-i liboo, kəmi te Kin'wo ki keeti le bə. **18** Nchindaa wu Nyə wumu biee bo fe taantaa chi muntofi-i, ε te nuuŋ wu wu kəmi buŋga bu wi-i. Se dzaaj ləwe nge li wumu wu tè kəmi Kin'wo kee le, “Neeeki Kin'wo ko o soome bichun bi muntaaŋ mu mbiij le lu li nshə-ε, kife muntaaŋ mulu yəri mwə kituj.” **19** Nchindaa wu Nyə wulu biee shiiki Kin'wo kee li nshə-ε, soome muntaaŋ mu mbiij le mu li nshə-ε, banche, turi le kisə kinəja-a ki bə seendi mbiij le, fini se fies ffee fi doonchi sheŋ yi Nyə yi fuuti yi gii naa fe bə bəniij. **20** Be se tuu bə seendi muntaaŋ mu mbiij le mulu bə bikaa ləkuuŋ le kito-oŋ, mu se busi nuuŋ ngoŋ, me yəki me buti bə kimfime ki kiku-uŋ yəεŋ, me letini me giŋgi, me buti si bəma gii fəε.

15 Nse ndza ntuu nəŋ nwaani ffee fimu fi wondini kimfime nge liboo, nuuŋ ffee fi nəŋa. ε tè nuuŋ bənchindaa bə Nyə-ə mfomenyaar be kəmi bəŋge mfomenyaaj bə nuuŋ bə kimerise-ε le be nyə li bəniij li, kife bani nuuŋ bə Nyə gii yi məeshi yi doonche sheŋ yee yi fuuti lu. **2** Ntuu ndza nəŋ ffee fimu fi bosini dzəo yi nyəŋa yimi yi nuuŋ ε bə tè fiinse bə wi, yi miεŋini nəε si miadəŋ. Beniij bamu lemi li dzəo yi nyəŋa yilu-u lichiŋ nuuŋ bə tè sə nyəŋ yi koofi yi ye bə kee ki bə chə ki nuuŋ mfise yi nyəŋ yilu məə bioŋ yi kijwaati yi nuuŋ bukoŋ bu nyəŋ yilu-u. Be tè lemi fe be kəmi kəŋj yi Nyə le bə, **3** be yuuti jumi

chi Mɔɔsε wi wu nime wu Nyɔ bε jumi chi ʃwanε Nshɔɔŋ
lε. Be tè yuuti le, “Hooo Taa Nyɔ wu Kεmi Buŋga Buchu,
biee bi o feti nuuŋ nεε bi nɔŋa bε bi tεεmi. O nuuŋ Mfɔŋ
wu bitoŋ bichu, Dze yi o feti biee le nuuŋ yi tsaaŋ bε yi
chεεŋ. 4 Hooo Taa, wi wu nuuŋ te chεŋ wε kε, te guume
le ni bundi wε kε nuuŋ noo? Ba nεε wε kwaα o wuuti.
Bitoŋ bichu gii bi ni bi bεε bi nyε n'yɔɔnchε wu nyɔŋa li
wεε, kife be ŋεŋ baa le biee bi o feti nuuŋ bi tsaaŋ.” 5
Lεjŋ lεlu ndza mbiche, ŋεŋ si bε gwiye yih yi muntofi yi
liboo yi nuuŋ kigɔɔnε ki doonchi le Nyɔ yε bε bεniiŋ. 6
Bεnchindaa bε Nyɔ-ɔ bε mfomenyaan bε tε kεmi bεŋε bε
mfomenyaan baa tuu be bo li yih yi muntofi yilu-u. Be tε
chuume ndú yi miɛɛfi yi gbεŋgi yi miɛŋini, be wa kɔndε
li bε ŋkondi-i ε bε tε nachε bε kikwa ki yεchi. 7 Fiee
fimukpan li kintutu ki biee bimu biyon bi binεε biee fi
nyε bεke mfomenyaan li bεnchindaa bε mfomenyaan baa
ε bε tε nachε bε kikwa ki yεchi. Bεke baa tε yisε bε sheŋ
yi Nyɔ yi fuuti yi nuuŋ lu mfi kwi ma nsinj. (aiōn g165) 8 Yih
yi muntofi se dza yi yisε bε njin me dzeti fe kin'wofu ki
Nyɔ-ɔ li buŋga bwee li. Fi se tuu fi nuuŋ le wi tε mεεŋ ki
mɔ-ɔŋ nle li yih yi muntofi yi Nyɔ yilu-u kε, nsinj gεεŋ
bo si bεŋε bε mfomenyaan bε bεnchindaa bε Nyɔ-ɔ bε
mfomenyaan baa tε kεmi le be nyε li bεniiŋ li baa ma.

16 Ndza ŋ'woo je yimi yɔ liboo li yih yi muntofi yilu-u
li bεnchindaa bε Nyɔ-ɔ bε mfomenyaan baa li le, “Genε
yεεŋ ne shooshε sheŋ yi Nyɔ yi fuuti yi nuuŋ lε bεke bε
mfomenyaan baa, li nshe-ε.” 2 Nchindaa wu Nyɔ wu ŋkosi
gεεŋ shooshε we ke wu sheŋ yi Nyɔ yi fuuti li nshe-ε.
Bikəti bi koofi yi bi tɔnyi, kɔɔ bεniiŋ bε tε kεmi ŋkiki wu

nyan yi koofi yi ye be nyee mao n'yaonche wu nyanya li kee ki be chə ki nuuj mfise yi nyar yilu. **3** Nchindaa wu Nyə wu kinga kife shooshe we ke li dzəo yi nyanya, dzəo yilu fiiki yi to si ŋgɔŋ me gwini chi wi-i. Fiee fichu fi te tsiiŋ li dzəo yilu-u kwi. **4** Nchindaa wu Nyə wu kinga kiteete shooshe we ke li dzəo yi beki-i mao li bintsii bi dzəo buti li bi-i, yi dza yi to ŋgɔŋ. **5** Nse ŋ'woo si nchindaa wu Nyə wu bichi fe dzəo yilu-u tee le, “Nyə, o nuuj Nyə yi nuuj tsaanj le dze yi o sondini bensa bani le-e. We wu nuuj dəeni, wu te saa wu nuuj lu. Hooo Nyə, we wu wuuti. **6** Beniŋ bani baa be ŋgɔŋ me beniŋ be nuuj bo-o mao me be ntomfɔŋ bo maa li tsan yi bee. O se nyε ŋgɔŋ li bee, be won. Fini fiee nee kinsomfu kibee.” **7** Ndza ŋ'woo si je bo fe taantaa chi muntofi yi teendi le, “Eε Taa Nyə yi Kəmi Bunga Buchu, o sondini bensa bo o biki dze yi cheen be yi tsaanj.” **8** Nchindaa wu Nyə wu kinga kinεe shooshe we ke nuuj li jobε-ε, jobε kəme dze chi se bechi chi tənyi beniŋ si wi. **9** Ntənyε wu nyanya te buti li jobε-ε wu tənyi beniŋ. Se nuuj le be ti mεen ki fiiki ke shén yibe, le be ni be pieti Nyə ke. Be tuu be bifisi bukoŋ bu Nyə-o yi kəmi Bunga bu bəŋge bani bubifise. **10** Nchindaa wu Nyə wu kinga kitine shooshe we ke nuuj li kabara wu nyan yi koofi yi ye-ε, kween wu nyan yilu te sekí dza wu jiiŋ. Beniŋ nuuj li ntənyε be numi niiŋ yibe. **11** Be dza be yeti je yi bifi li Nyə yi nuuj liboo kii ntənyε wu bikəti bi bee. Se nuuj le be te mεen ki fiiki ke binje bi bee ke. **12** Nchindaa wu Nyə wu kinga busəo se shooshe we ke nuuj li dzəo yi nyanya yi Yuflət, dzəo yilu se tuu yi wondε, le nachε dze le bəmfɔŋ be buti le kimbe ki jobε təti chi keti le-e. **13**

Ndza ηεŋ fiana yi tii yimi shεε yi bosini biŋkwεεnu. Yi buti le kimfime ki kin̄guuŋ ki nyar yi bosini nyar yi dzəɔ yεε, be kimfime ki nyar yi bendi yi yεε, məɔ kimfime ki wi wu yεŋgi le nuuŋ ntomfəŋ wu Nyə wεε. **14** Fiana yini nuuŋ benchindaa be Kiŋkundi-i. ε yi yi tè feti biee bi doonchi bun̄ga bu bee. Yi der̄gi yi giŋgi fe bəmfəŋ be biton bichu-u li kikoo ki nshe-ε, yi banchi be le yi nache be kii dziŋ yi gii naa yi nuuŋ jobε chi nəŋja chi Nyə yi Kəmi Bun̄ga Buchu-u. **15** Jiso tiitəɔ le, “Yike yεεŋ ne woo, mbεεɔ si wih. Kineetinε ki nəŋja kεε ki wi wu mεεŋ ki lee kε, wu kəmi ndú li wuu bwin̄ le kii ni tuu dza ni buti tiŋ kilεre le beniiŋ be ηεŋ ke tiŋ kilεre yee ke.” **16** Fiana yilu se tuu yi banchε bəmfəŋ belu fe kintsi ki be tè teenyi le jé yi Hiburu-u le Amagedəŋ. **17** Nchindaa wu Nyə wu kinga mfomenyaan shooshe we ke li mfiee li. Je yimi se bo li yih yi muntofi-i fe kabara-a, yi yo lεwe le, “Fi ji fiεε!” **18** Dzaaŋ dza yi lεεbi, yi wami, yi ndungi nshe sεesε be bun̄ga ηge. ɻwaani wεε nseesε wu nshe tè sεesε be bun̄ga ηge ni ti mεεŋ saa ke le nuuŋ lu mbεεche si wi te bεchi nuuŋ li nshe-ε ke. Nseesε wulu tè nuuŋ bu biee ηge. **19** Kitɔŋ ki nəŋja gate ki to bimbe biteεtu. Bitɔŋ bi tεεŋ kεεshi. Nyə tè kimi kitɔŋ ki nəŋja ki Babilɔŋ kini, nyε fika fi sheŋ ye yi fuuti li ki-i le ki siri. **20** Biŋgen̄ bichu kifi, se bεŋkumε laayε tε. **21** Biŋ yi nyəŋja yi nyəŋja tuu yi weyi liboo yi mumkpaŋ mumkpaŋ luuti si be kilo mbaanyεε. Biŋ yilu weyi li beniiŋ li. Be se tuu nεε be yeti jé yi bifi li Nyə-ɔ, kife yi tuumi ye ηge wu biŋ li bee, ηge wulu yεki bun̄ga.

17 Nchindaa wu Nyə wumu le benchindaa be Nyə-ɔ be mfomenyaan be tè kemi bεke be mfomenyaar baa dza be

tee li mi-i le, “**B**ε, ηgii ndoonchε wε ηwaani ηge wu bε
gii bε nyε li ηgi wu kinjikwiij wu shee li dzɔɔ yi nyοja
yεε. **2** Kinjikwiij kini nuuŋ ki bεmfοŋ bε li nshε yini-i
feti bukwεε bε ki, ntse we wu bukwεε wuni kɔɔ o bεniij
bε li nshε yini-i si mbiij.” **3** Nchindaa wu Nyɔ wulu dza
dzo mi ε ntɛ nuuŋ li tsaj yi Fiana yi Nyɔ-ɔ, gεεŋ bε mi li
bukaka. Ηεŋ kwεεŋ wumu ε wu shee lε nyαŋ yi bεndi yi-i,
yi yεchi ni gaa ε yih yise bε mεŋkoŋ li yi-i bwiŋ me bifisi
bukooŋ bu Nyɔ-ɔ. Nyαŋ yilu tε kεmi bikoo mfomenyaan
bε shε yoofi. **4** Kwεεŋ wulu tε sa ndú yi bεniij bε nɔŋa bε
nɔŋa yi yεchi, se mιεŋini bwiŋ bε munchi mu bε nachε
bε kikwa ki yεchi mɔɔ ηwaani ta yi tεemi kwa yimi bε
ηwaani biee bi tεemi kwa bimu. Tε gii kεmi fika lε wuu bo
ε bε nachε bε kikwa ki yεchi ε fi tε yise bε biee bi bεndi
yi mɔɔ nyεŋ yi bukwεε. **5** Bε tε tsεε bukooŋ bumu wu
fe lii bu nuuŋ lε ηgaŋga li le, “Babilɔŋ wu nyɔŋa wu
ni binjinkwiij mɔɔ wu biee bi bεndi yi bi li nshε yini-
i.” **6** Nse ηεŋ kwεεŋ wε ε wu woŋ ηgoŋ mε bεniij bε tε
nuuŋ bε Nyɔ-ɔ bε bε tε woyε be kii Jiso, me kɔɔ wu si
mbiij. Si ntɛ ηεŋ kwεεŋ wulu lε, kimfime wondε mi ηge.
7 Nchindaa wu Nyɔ we bii li mi-i laa, “Kimfime wondini
wε kii la? Ηgii mfusi wε kinyi ki ffee fi kwεεŋ wuni bε
nyαŋ yi bεndi yih yini yi kεmi bikoo mfomenyaan bε shε
yoofi yi tuuti wu yini. **8** Nyαŋ yi bεndi yi yini, yi o ηεŋ
yini tε nuuŋ lu, dεenι yani yi mεεŋ yε lu ke. Yi gii yi
bo likwiij fe kitoo ki shiiti ni wuuŋŋ keε, yi yεε lεwe yi
gεεŋ fe bε gii bε lεε yi fe. Kimfime gii ki wondε bεniij
bε nuuŋ li nshε-ε bε ti mεεŋ saa ke le be tsεε mεŋkoŋ
mε bee lε kijwaati ki bεniij bε kεmi ntse-ε mbεεchε si

nshε tè bεchi kε. Ki gii ki wondε be si be gii be ni be
ŋingi nyaŋ yini, kifε nyaŋ yini tè nuuŋ lu, se nuuŋ le yi
mεεŋ yε lu kε, yi mεεŋ yε se yi tuu yi bε kε. (Abyssos g12) 9

Fini nuuŋ ffee fi wεki bufii bunəŋja. Bikoo bi nyaŋ yεε bi
mfomenyaŋ biee nuuŋ bεŋkume mfomenyaŋ bε kwεεŋ
wε shiiti lu. Bikoo bilu nuuŋ te bεmfəŋ mfomenyaŋ. 10
Bεmfəŋ bε bεtiinu we baa kituŋ, mumkpaŋ mεεŋjɔ səki,
wumu mεεŋjɔ ki bε-ε kε. Wεε naa bε lɔɔ, ni kəmi le nuuŋ
lu nεe li mfi niij li. 11 Fi kii nyaŋ yi bendi yi yε yi tè nuuŋ
lu, yi se mεεŋ yε lu kε, yi yε te mfəŋ, mfəŋ wuni nuuŋ
wu kin̄ga nyaan̄, se nuuŋ le wε li kintutu ki bεmfəŋ bε
mfomenyaŋ baa. Wεε gii ke wu naa wu bε te, gii gεεŋ fe
bε gii bε lεε wu bu lεewu. 12 Shé yi yoofi yi o ŋingi yini
nuuŋ bεmfəŋ bε yoofi bε bε mεεŋ ki nyε kε bunḡa bu
nsawuu li bee kε. Bε gii naa bε kokε be, se be tuu be kεmε
bunḡa le be ni be səki bε nyaŋ yi bendi yi yε. Se nuuŋ le
be gii be saa ntaj wu mfi mumkpaŋ kwaa. 13 Bani bεchu
kəmi baa nεε mbeeche mumkpaŋ. Be gii be nyε bunḡa
bubee bu nsawuu buchu li nyaŋ yi bendi yi yε-ε. 14 Be gii
be banchε be toŋ dzin̄ bε ɻwanε Nshəoŋ, ɻwanε Nshəoŋ
se yaa be, kifε nuuŋ Taa wu bεtaa bεchu tuu nuuŋ Mfəŋ
wu bεmfəŋ bεchu. Gii naa toŋ yaa bε bεniiŋ bee bε wu
teen̄ wu tsaa be lemi bε wu mfi kwi.” 15 Nchindaa wu Nyɔ
wε tee li mi-i le, “Dzɔɔ yi o bee o ŋεŋ kinjikwiŋ kεe shee
li yi yε nuuŋ ŋwaani bεniiŋ bε bintutu bi bεniiŋ le mɔɔ
bitoŋ bε bεniiŋ bε yeti jé chichi chichi. 16 Se shé yi yoofi
yi o bee o ŋεŋ yεε nuuŋ yi, yi bee nyaŋ yi bendi yi yε gii
be ni be baanini kinjikwiŋ kεe. Bε gii naa bε fweeni biee
biee bichu se she tij kilere, bε ŋɔonyε nyaŋ ye, bε mεeshi

be təŋ wu be wi. **17** Fini nuuŋ ε Nyə yi gεε li shéŋ yi bee le be fe ffee fi yi kəŋgisi, yi tuu yi fe le be ni be kəmi kimbeenche kimumkpaŋ le nyε bunga bubeet bu nsawuu li nyaŋ yi bəndi yi ye-ε gεεŋ bo si je yi Nyə gii yi be yi kəchε. **18** Kweεŋ wəo bee o ŋεŋ we nuuŋ kitonj ki nəŋja ki kəmi bunga le bəmfəŋ be li nshe yini lewe bəchu.”

18 Lejŋ lelu ŋεŋ nchindaa wu Nyə wumu shiiti beε liboo kəmi bunga bu nəŋja, kiŋ'wofu kee bəndi li kikoo ki nshe-ε kichu. **2** Se dzeŋgi liboo be je yi teεmi le, “Babiləŋ wu nyəŋja weo kituŋ! Wu weo kituŋ! Wu too fe bintsii bi bəŋŋ be kiŋkundi tsiiŋ fe-e. We ntuuŋ wu fiana yi tii chichi. We ntuuŋ wu muniiŋ mu nyεŋ be mu be baanini munchu. **3** Wu weo kituŋ kife bitoŋ bichu woŋ bieε ntse we wu nyεŋ yi bukwεε wu kəo be si mbiij, bəmfəŋ be li nshe-ε fe baa ntse wu nyεŋ be wu. Beniiŋ be wa-an bəchu be li nshe-ε loo baa kii wu kii kwa wee wuu banche ŋge.” **4** Nse ntuuŋ'woo je yimi dzeŋgi liboo yi tiiti le, “Beniiŋ beŋ, bo yeeŋ fe, kiiŋ ne ni le li bibifi biee li kε, be le kiiŋ ne ni le te li ŋge wu gii naa be le wu-u kε. **5** Bibifi biee gbεεŋ bieε bi yise bi bo liboo, Nyə kimi yε wu li biee biee bibifi-i. **6** Be fe be wu si feti li beniiŋ bamu-u. Be sooŋ wu li kiŋge kee li kiŋga kife. Be gεε mbiij me nuuŋ ŋge, muka mumfeεŋ le fika fi ti giki li beniiŋ bamu le, be nyε li wuu le woŋ. **7** Be fiche ŋge be ntənyε be nyε li wuu, neε si tə gii tsakisi yi li bunəŋja-a linti jii kikuŋ kee. Shiiti juti ŋkondi tiiti le, ‘Nnuuŋ Yaa li kabara, nnuuŋ yε kwεε ŋku kε, nnuuŋ ntə naa le ni ndii nseti kikoo kε.’ **8** Si tiiti le, ε neεle si ŋge gii be li wuu jobε chi mumkpaŋ. Chigəŋ gii chi we li wuu ni dii seti kikoo. Dzeerŋ gii yi kəo wu. Be gii be təŋ wu be

wi, kifc Taa Nyɔ wu gii saa wu nuunj wi wu kemi bunga. **9**
Bemfɔŋ be li nshɛ-ɛ be tuu be feti nyɛŋ yi bukwɛɛ be wu,
be jii kikuŋ be wu, be gii be ni be dii be fiengi mfi wu be
ŋɛŋ si njŋ yɛki li wuu mɔɔ si duti. **10** Be gii be ni be lemi
mfiŋ be chɛnɛ, be se ni be ŋiŋgi si be ŋwɛki be wu. Be gii
be ni be jaachi yi yi be tiiti le, ‘Hebee! Hebee! Babilɔŋ, wɛ
wu kiton ki nɔŋa! ɔ nuun kiton ki ko! ŋge geen wu be li
wɛ mfwaa mumkpaŋ ni?’ **11** Beniŋ be wa-aŋ be li nshɛ-ɛ
gii be ni be dii wu be seti bikoo kifc wi mɛɛŋ ye lu wu
gii naa ni guti biee bi bee ke. **12** Wi mɛɛŋ ye lu wu gii
ni guti biee bi bee si bi be nache be kikwa ki yɛchi ke ki
ncherere, ke bi be nache be ŋwaani ta yi tɛɛmi kwa, ke
bige bi fɛŋkeŋ bi tɛɛmi kwa. Nee si wi mɛɛŋ ye lu wu gii
ni guti ndú yi be yi shiŋgii ke yi yɛchi ŋgeminjgemi, ke yi
nuun miefimiefi, ke yi yɛchi gaa ke. Wi mɛɛŋ ye lu wu
gii ni guti biti bi bee bi sɛɛndi shuuŋŋ, ke biee bi bee
bichu bi be nache be bige bi kiyɔ-ɔ be biee bichu bi be
nache be biti bi tɛɛmi kwa ke kikwa ke kitu mɔɔ ta yi
lɛɛbi ke. **13** Wi mɛɛŋ ye lu wu gii ni guti biti bi bee bi be
feti mɛɛŋ me sɛɛndi lu mɔɔ biee bi sɛɛndi bi be deeki
biee lu mɔɔ kidzoma mɔɔ ŋwaani mɛɛŋ me sɛɛndi mamu,
mɔɔ ŋwaani kidzoma kimu ke. Mɔɔ mbiŋ mɔɔ mɛɛŋ mɔɔ
musu me giŋ le be giŋ yi fɔŋ ke. Wi mɛɛŋ ye lu wu gii ni
guti bɛnaŋ be bee mɔɔ nsháŋŋ mɔɔ bikuŋ mɔɔ bikpɔtɔ
bi bee bi nyáŋ chiiti ke. Wi mɛɛŋ ye te lu wu gii ni guti
beniŋ be bee bɛyoŋ be be kabini li bɛmfa-a ke. **14** Be gii
be ni be tiiti li wu le, ‘Biee bichu bi shéŋ ya tɛ nuun li bi-i
gɛɛŋ biee waŋ, kwa wa be bunɔŋa bwo buchu ma bwɛɛ, ɔ
mɛɛŋ ye o tuu o naa o ŋɛŋ bi ke.’ **15** Beniŋ be wa-aŋ be tɛ

kabini biee be jii mben li tsan yee li, gii be lej mfiij be chen si be bichi wu ḥingi ḥge le. Be gii be ni be woki kwe lwe ḥge, be ni be seti bikoo be jaachi yi be tiiti le, **16** ‘Hebee mi! Hebee mi! Nshiij yi ḥge li kiton ki nɔja kini-i, ki tuu ki seti ndú yi shingii ke yi yechi ḥgemingemi ke yi yechi gaa, yi mienjini be biee bi be nache be kikwa ki yechi ke ḥwaani ta yi teemi kwa yimi ke ḥwaani biee bi teemi kwa bimu. **17** Be yensi baa bunɔja bwee li kikaa ki mfi-i kimukpanj?’ Bete bikoo be yih yi dzɔɔ le be beniij be denji le yih yi dzɔɔ li mao be nindi le mao beniij bechu be denji li dzɔɔ be kabini wan, be gii be lej te mfiij. **18** Be gii be ni be ḥingi si njiŋ yeki me duti be tuu be ni dii be kwengi le, ‘Kiton ki tuu ki nuuj si kiton ki nɔja kini nuuj ki la?’ **19** Be gii be ni be lendi kibon li fa be dii kwe be seti bikoo, be ni be dii be kwengi le, ‘Hebee mi! Hebee mi! Nshiij yi ḥge li kiton ki nɔja kini-i ki beniij bechu be kemi yih yi dzɔɔ loo baa li bunɔja bwee li! Be yensi baa wu li kikaa ki mfi kimukpanj ni?’ **20** Beŋ be nuuj li kween wu Nyɔ-ɔ, ne neki fine li ffee fi keti be wuu. Beŋ bechu be nuuj beniij be Nyɔ-ɔ be bɔɔŋ be nto-oŋ be Jiso-o mao bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ bechu, ne neki yeeŋ kife Nyɔ sonde ye nsa li ffee fi wu fe be be-eŋ!” **21** Nchindaa wu Nyɔ wu teemi wumu se dza too tete chi nɔja si jeni chi nɔja, shiiki chi shee li dzɔɔ yi nyɔja ni guuu. Si wu shiiki le tuu tee le, “E nee le si be gii be shiiki we wu kiton ki nɔja ki Babilɔŋ ɔ shee be buŋga le, be te tuu le be ḥej we ke. **22** Be meeŋ ye be tuu be woo kɔmi mao tebi cho mao nuuj sɔŋ ya ke. Be meeŋ ye mao be ḥej wi wu nindi ffee mao nuuj fi la le kii we ke. Be meeŋ ye be woo jeni

yeti li kintsi ko-o ke. **23** Lambo mεεŋ yε le wu tuu wu
woo kii wε ke. Be mεεŋ yε be tuu be woo te je yi nyuŋ
wutso mɔɔ nuuŋ yi kwεetso yeti li wε-e ke. Fi gii fi nuuŋ
le kifε bεniiŋ be wa-aŋ be tε nuuŋ li wε-e tε nuuŋ bεniiŋ
be nɔŋja be nɔŋja be li nshe-e, o tε gii o yεŋgi be bitoŋ
bichu be mfiŋ ya. **24** E kitoŋ kini ki ŋgɔŋ me bεntomfɔŋ
be Nyɔ-ɔ be me bεniiŋ be nuuŋ be Nyɔ-ɔ nuuŋ li tsan yi
ki-i. E ki ki bεniiŋ bεchu be be woyi li nshe-e baa li tsan yi
ki-i.”

19 Lejŋ lεlu, ndza ŋ'woo ffee si jé li kimbanche ki bεniiŋ
le ki nɔŋja liboo, ki dzεŋgi le, “N'yɔɔnche ni nuuŋ li Nyɔ
yise-εŋ. E yi yi suuti bεniiŋ, e yi yi kemi bunɔŋja be buŋga.
2 Yi sondini bεnsa bee yi biki cheεŋ be dze yi tsaaj. Yi lɔŋ
yε ŋge li ŋgi wu kinjikwiŋ wεε tuu bifisi kikoo ki nshe-e
be ntse we wu kinjikwiŋ. Yi tuu yε nsooŋkibaa li kweεŋ
wulu-u kii bεniiŋ bee be nime-e be be tuu be woye.” **3** Be
tuu be kaari be dzεŋgi le, “N'yɔɔnche ni nuuŋ li Nyɔ-ɔ.
Njin me jiinyi li kiton kini-i gii me ni me jiinyi mfi kwi
nyimu nsiŋ.” (**aiōn g165**) **4** Bεkaaŋ be mbaamfiee ntsɔ binee
baa mɔɔ biee bi yɔŋ bi binee biee tuu bi we fεkwiiŋ bi
nyee n'yɔɔnche wu nyɔŋja li Nyɔ-ɔ yi shee li kabara-a. Bi
tiiti le, “Fi nuuŋ le. N'yɔɔnche nuuŋ li Nyɔ-ɔ”. **5** Je yimi
se tuu yi bo li kabara-a yi tiiti le, “Beŋ bεchu be nuuŋ
bεniiŋ be nime-e be Nyɔ-ɔ, ne yɔɔnchi yεεŋ Nyɔ yiseŋ,
beŋ bεchu be chendi yi mɔɔ be nteŋ be nteŋ mɔɔ be nɔŋja
be nɔŋja, ne nyee yεεŋ n'yɔɔnche li yi-i.” **6** Nse ntuu ndza
ŋ'woo ffee fimu si je yi kimbanche ki bεniiŋ le yi yeti
si dzɔɔ yi beki li mbεmε, yi kumini si dzaaŋ yi wami be
buŋga yi tiiti le, “N'yɔɔnche ni nuuŋ li Nyɔ-ɔ, kifε Taa

wuseŋ wu Nyɔ wu Kemi Bunja Buchu sɛkɔɔ kituŋ. **7** Te ni te neki, te wuki bujɔŋ, te nyee n'yɔɔnchɛ li yi-i, kife mfi wu bugoo bu ɿwanɛ Nshɔɔŋ le bɛɛɔ kituŋ, Kwɛetso nachɔɔ yi yee. **8** Be nyε baa ndu kituŋ yi nuuŋ shiingii yi wuuti yi miɛŋini wu chuumε.” (Ndu yini nuuŋ kinge ki tsaanɔ ki bɛniiŋ be nuuŋ be Nyɔ-ɔ.) **9** Nchindaa wu Nyɔ wulu tuu tee li mi-i le, “Tseɛ fini le, ‘Kineetinɛ ki nɔŋa keɛ ki bɛniiŋ be be teeŋ li tsɔnɔ chi bugoo bu ɿwanɛ Nshɔɔŋ le.’” Tuu tee li mi-i le, “Tefɛ chini cheɛ tefɛ chi Nyɔ-ɔ cheɛŋ.” **10** Nse ndza we li bikaa biee li le nyε n'yɔɔnchɛ wu nyɔŋa li wuu. Tuu tee li mi-i le, “Kiiŋ o ni o feti le ke. Nnuuŋ nεε te wi wu nime si we mɔɔ bɛŋwaana be lemi li fiee fi be tiiti kii Jiso. O nyee n'yɔɔnchɛ wu nyɔŋa nuuŋ li Nyɔ-ɔ. Fiee fi be tiiti kii Jiso fini nuuŋ nεε fi kibɛɛ fi bɛntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ tɛ tiiti.” **11** Ndza ŋɛŋ si kiboo gwiye, kikun̄ kimu ki nɛŋgi lemi. Wi wu tɛ nuuŋ le ki-i lewe be tɛ teenyi wu le Wi wu Lemi li Je ye-e be le Wi wu Cheɛŋ, ti sondini bɛnsa bee tundi mɔɔ dziŋ yi tsaanɔ. **12** Lii yee tɛ nuuŋ si nimi chi wi-i, bifɔ bi bumfɔŋ nuuŋ wu li fa ŋge. Tɛ gii kɛmi bukooŋ ε be tsɛɛ li wuu bwij bu wi wumu kii ye ke fuki wu nsinj. **13** Tɛ gii nuuŋ ε wu chuumε ndu yi njeeŋ li bwij ε be lii li ŋgo-ɔŋ. Bukooŋ bu be tɛ teenyi wu lu nuuŋ le Je yi Nyɔ-ɔ. **14** Beniiŋ be dzi-iŋ be liboo biki wu lejin le bikuŋ bi ncherere-e ε be liishe ndú yi miɛfii yi wuuti yi nɛŋgi ncherere. **15** Nyɔ yi dziŋ yi keeti tɛ buti le wuu wa yi gii nuuŋ le yaa bitoŋ lu tuu ni sɛki bi be bunja bu nɔŋa. Gii buu sheŋ yi Nyɔ yi Kemi Bunja Buchu doonchɛ li bɛniiŋ li. Sheŋ yi Nyɔ yini nuuŋ yi fuuti ŋge nεε si kisɔ ki be ti seendi muntaaŋ le mbiij buti. **16** Li

kikorj kee li bε li yeen yee li ε bε tsεε bukoorj bwee le,
“Mfɔŋ wu bεmfɔŋ, bε le Taa wu bεtaa.” **17** Ntuu ndza
ŋεŋ nchindaa wu Nyɔ wumu lemi li jobε-ε. Tè lemi le
dzeŋgi li muniiŋ munchu mu jiindi liwe tiiti le, “Bε yεεŋ
nε baanche fe tsənə chi nəŋja chi Nyɔ fe chini-i. **18** Nε gii
nε ji goorj yi bεmfɔŋ bε yi bεte bikoo bi bεniŋ bε dzi-inj
məo bεniŋ bε kemi bunga məo yi bikuŋ bε yi bεniŋ bε
beeŋ le bi-i, məo yi bεniŋ bεchu bε nuuŋ bεmfα məo bε
nuuŋ yε bεmfα ke məo bεniŋ bε nτεŋ bε nτεŋ bε nəŋja
bε nəŋja.” **19** Nse ŋεŋ nyāŋ yi bεndi yi bε bεmfɔŋ bε nshε-
ε məo bεniŋ bε bee bε dzi-inj ε bε banche le be ton dzinj
bε wi wu tè shee le kiku-uŋ məo bεniŋ bee bε dzi-inj. **20**
Dzinj bεchi, yi kəo nyāŋ yi bεndi yi yε bε wi wu tè yεŋgi le
nuuŋ ntomfɔŋ wu Nyɔ. Wi wuni nuuŋ wu ti shiinj shiiti
nyāŋ yilu limfwe, feti bintε wa bi biee le. Biee bini nuuŋ
bi yi tè yεŋgi bεniŋ bε kemi ŋkiki wu nyāŋ yi koofiyi
li be bwiŋ, məo bε nyεε n'yɔonchε wu nyāŋ li kee ki
nuuŋ mfise yi nyāŋ yi bεndi yi yilu. Tè lɔŋ be bε bεfε
bani be mεεŋ bεyοŋ le libε chi wi bε muŋkaŋ duti le-e.
(Limnē Pyr g3041 g4442) **21** Wu wu tè shee le kikuŋ kεε lewe
wache kinke ki bεniŋ le kεε bε nyāŋ yi dziŋ yi tè buti le
wuu wa, muniiŋ munchu ji li taŋ wu mfi kimumkpaŋ
goorj yi bεniŋ belu mu ŋεεndi.

20 Ntuu ndza ŋεŋ nchindaa wu Nyɔ wumu shiiti bεε
liboo kemi kinjwiye ki kitoo ki shiiti ni wuuŋj kεε, məo
kincha kimu ki nəŋja le wuu bə. **(Abyssos g12)** **2** Kəo kinjuŋ
ki nya-aŋ kεε ki bosini nyāŋ yi dzəo yi tè nuuŋ yə yi
lindεeri yε yi nuuŋ kinjkundi məo Sataŋ, kaŋ bε kincha
kεε le yi ni yi nuuŋ lu nsiŋ geεŋ bo biya nchuki. **3** Si tɛ

kan lε, tuu ləŋ lε kitoo ki sechi ni wuuŋ kεε, fa, se tuu laaŋ kimfime kilu le yi ni yi nuuŋ le, kii yi ni yi deŋgi yi yεŋgi be benniŋ li tεεŋ li, nsiŋ gεεŋ bo mfi wu biya bi nchuki bieε naa bi ka. Lejiŋ ləlu be gii be kaari be fanche yi be chine li yi-i neε li mfi niiŋ li. **(Abyssos g12)** 4 Ntuu ndza ŋεŋ bekabara, ε benniŋ be tε shee ye lu nuuŋ be be be tε nye bunga bu nsawuu li tsan yi bee. ŋεŋ te fiana yi benniŋ be be tε woyε be buushe be bikoo kii be tε tiifi kii Jiso mao je yi Nyɔ. Benniŋ bani nuuŋ be tε mεεŋ ki nye kε n'yɔonche wu nyɔŋa li nyāŋ yi bendi yi yee, ke mfise yee ke, be ti mεεŋ ki gεε ke ŋkiki wu nyāŋ yi bendi yih yilu fε lii, ke li tsāŋ yi bee ke. Bani tε kaari be to lu be sek̄i be Krai li biya nchuki-i. 5 Fini fiεε le benniŋ be tε kaari be to lu bani baa nuuŋ mbochu wu ŋkosi li kwe-e. Kιŋke ki benniŋ be tε saa be kwiye ti mεεŋ ki kaari ke le ki to lu ke, gεεŋ bo mfi wu biya bi nchuki bieε tε ka. 6 Benniŋ be kεmi kineetinε ki nɔŋa be tuu be nuuŋ waŋ, ε be be kεmi kintsi li mbochu wu li kwe-e wu ŋkosi wεε. Kwe yi kinga kife kεmi ye bunga lε bee lewe ke. Be gii be ni be nuuŋ bεte muntofi be Nyɔ-o be be Kinsofu ki Nyɔ tε kaache, be ki gii be ni be sek̄i nsiŋ gεεŋ bo biya nchuki. 7 Biya bi nchuki bini gii ke bi ka, be fanche Satan li yih yi ncha-a, 8 gii naa tuu bo be ni deŋgi yεŋgi be tεεŋ chi yi nuuŋ li boo yi nshe yi naa li. Tεεŋ yini nuuŋ Gog bee Magog. Gii banche be be nache si be gii be toŋ dzin. Be gii naa be ni be nuuŋ si mfwε me li dzao yi nyɔŋa-a. 9 Be gii be naa be bo be dεnde be gεεŋ li nshe-e be kεne kintsi ki benniŋ be nuuŋ be Nyɔ-o be kitoŋ ki kɔŋgisi. Se nuuŋ le, wi gii naa wu shee liwe wu leeshe be bu leeshe. 10 Be gii

naa bε koo kirkundi ki tε denji ki yεngi bε be, bε lɔŋ ki
lε libε-ε nuuŋ chi wi bε mukaj duti le, fe nyaŋ yi bəndi
yi bε wi wu tε yεngi le nuuŋ ntomfəŋ wu Nyɔ nuuŋ. Be
gii naa be ni be ŋirŋgi ŋge fe butuu mɔɔ fənshaarŋ mfi
kwi ma nsinj. (aiōn g165, Limnē Pyr g3041 g4442) 11 Ntuu ndza
ŋεŋ kabara wu nyɔŋa wumu wu nεŋgi, ŋεŋ te wi wu tε
shee lu. Kiboo bε nshe dza bi kifi bi laaye wu limfwe, bε
ti mεεŋ ki tuu ke le bε ŋεŋ bi fεmu ke. 12 Ntuu ŋεŋ te
beniŋ bechu bε tε kwiye kitun bε nɔŋa bε nɔŋa mɔɔ bε
ntεŋ be ntεŋ, be lemi kabara limfwe. Be gwiye biŋwaati,
be gwiye kimu nuuŋ ki kεmi mεŋkoŋ mε beniŋ be kεmi
ntse-ε. Be bεchi be sondini bensa li beniŋ bε tε kwiye
kitun baa, be biki si kinje ki wi-i tε nuuŋ si bε tε tsεε li
biŋwaati bieε. 13 Dzɔɔ yi nyɔŋa se buushe beniŋ bε tε
kwiye lu be bε. Kwe bε kwεεŋ wu biŋkwi buushe bε bee
beniŋ bε tε kwiye be bε te. Be se sondini nsa wu wi biki
fiee fi tε feti. (Hadēs g86) 14 Be lɔŋ kwe bε kwεεŋ wu biŋkwi
lε libε-ε nuuŋ chi wi duti le-e. Libε chi wi duti le chini
nuuŋ kwe yi kinja kife. (Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442) 15
Wi wu bε tε mεεŋ ki tsεε ke bukoŋ bwεe lε kinwaati ki
beniŋ be kεmi ntse-ε le ke kεε, be lɔŋ wu lε libε-ε nuuŋ
chi wi duti le-e. (Limnē Pyr g3041 g4442)

21 Nse ŋεŋ nuuŋ kiboo ki feŋ bε nshe yi fieŋ, kife kiboo
ki fichi bε nshe yi fichi tε ka kitun, dzɔɔ yi nyɔŋa mεεŋ ye
te lu ke. 2 Nse ŋεŋ kitoŋ ki waŋ ki nuuŋ Jerosaleŋ wu
fwεŋ si ki bo liboo fe Nyɔ-ɔ ki shiiti ki bεε si kwεetso wu
bε tε bəseyi be nachε wu le bε gεεŋ bε nyε li nyumi-i. 3
Nse ŋ'woo je yeti li kabara-a liwe ŋge le, “Biche yεεŋ ne
ŋεŋ, kinstii ki Nyɔ gii yi ni yi tsiiŋ kεε bε beniŋ bee fe. Yi

gii naa yi ni yi tsiij bee be. Be gii be ni be nuuj bəniij bee, yih yi Nyɔ kibɛe ni yi nuuj bee be, se yi ni yi nuuj Nyɔ yibe. **4** Gii naa wɔɔyε musu mənchu mε shiiti be lii. Bəniij mεεŋ yε naa tuu be kwi kε, ffee mεεŋ yε lu fi bəniij gii naa be ni be dii be seti bikoo, kε le be ni be kəmi ntənyε wumu kε, kife biee bi tè shiij bi nuuj lu ko biee bi ka.” **5** Se wu we wu tè shee li kabara-a liwe wε tee le, “Biche yεεŋ ne ŋεŋ, ŋgii mfe biee bichu dεenbi to bi fεŋ.” Se tuu tee li mi-i le, “Tseε ffee fini le kiŋwaati-i, kife tefε chini cheε nuuj chi cheεŋ li bəniij be gεε bufii li chi-i.” **6** Tuu kaari tee li mi-i le, “Fi ji fieε. ε mi Alfa, ε mi Omεga. ε mi Kimbeεchε, ε mi Kimerise. Wi wu ndəŋ wondini wu, ŋgii nyε wu dzəo yi buti le ntuuŋ wu dzəo yi nyεε ntse le-e woŋ li yee li, tè soonfiee kε. **7** Wi wu gii so gii kəmε biee bini bichu si bisheyε. ŋgii ni nuuj Nyɔ ye, ni nuuj ŋwanεŋ. **8** Se nuuj le bəniij be jaaj le moo be kəmi yε kimbeenche kε, moo be kiŋge ki waniti-i, moo be woyi bəniij, moo be feti nyεŋ yi bukwεε, moo be feti mfiŋ, moo be leki li bənyɔ bamu-u moo be binsee le bechu be gii naa be nuuj fibee le libε-ε, nuuj chi wi be muŋkan duti le-e. Fini nuuj kwe yi kiŋga kife.” (**Limnē Pyr g3041 g4442**) **9** Nchindaa wu Nyɔ wumu li kintutu ki bənchindaa be Nyɔ-o be mfomenyaaj be tè kəmi bəke be mfomenyaaj be tè yisε be beŋge mfomenyaaj le lejɪŋ baa, dza be be be tee li mi-i le, “Be, ŋgii ndoonche Kweetso wu nuuj kwεε ŋwane Nshəŋ li wεε.” **10** Se biee dzə mi nuuj li tsaj yi Fiana yi Nyɔ-o, tee wu gεεŋ fe ŋkumε wumu wu nyɔŋa-a wu dεenfiee liwe. Se doonche mi kitoŋ ki waaj ki nuuj Jerosaleŋ ε ki bo liboo fe Nyɔ-o ki shiiti ki bεε. **11** Ki

tè shiiti le, kinj'wofu ki Nyɔ-ɔ bendi li ki-i ki mienjini si tete chimu chi lεebi chi teεmi kwa chi be teenyi le Jaspa, ki wuuti ni waaj si miadɔŋ. **12** Kiton kilu tè kemi mbaŋ wu nyɔŋa wu dεεŋ liwe ŋge, feen nuuŋ li mbaŋ wulu-u yoofi ntsɔ faa, bεnchindaa be Nyɔ-ɔ yoofi ntsɔ bεfε nuuŋ li feen yi mbaŋ wulu-u. Be tè tsεε meŋkooŋ me bini bi Iselεε bi yoofi ntsɔ bifeεtu li feen yi mbaŋ wulu-u. **13** Feen yini te nuuŋ le kimbe ki jobe tεti shεε, yi nuuŋ wewe shεε, yi nuuŋ kwiŋkwiiŋ shεε, yi nuuŋ le jobe sechi shεε. **14** Mbaŋ wu kiton kilu tè kemi bimfoo yoofi ntsɔ bife ε be tsεε meŋkooŋ me bɔŋ be nto-oŋ be ɔwanε Nshɔŋ le be yoofi ntsɔ bεfε li ta yilu-u. **15** Nchindaa wu Nyɔ wu tè yeti li mi-i tè kemi fii le bɔ nuuŋ kimbaan ki be nachε be kikwa ki yεchi. Fii wulu tè nuuŋ le fiche kiton kilu be feen yi mbaŋ wulu mɔɔ bimbe bi mbaŋ wulu-u lu. **16** Kintsi kilu tè nuuŋ bimbe binεε bi nuuŋ yεεŋ bichu, ndεŋu be ɔkuŋu mɔɔ lewe nuuŋ yεεŋ. Se tuu fiche kiton kilu be fii we wε ki bo bεma nchuki be gii tiŋ. Si tè fiche le ndεŋu be ɔkuŋu mɔɔ lewe bo nεε yεεŋ. **17** Fiche tε bimbe bi bo ɔkeεŋkee mbaanshεε ntsɔ busɔɔ li nsi-i. Nchindaa wu Nyɔ wulu tè fiche be fii nuuŋ nεε wu wiwoŋ ti fichini lu. **18** Be tè gwaj bimbe bilu be ta yi teεmi kwa yi be teenyi le Jaspa, kiton kilu tè nuuŋ ε be gwaj be kikwa ki yεchi kiki ki wuuti ni waaj si miadɔŋ. **19** Be tè kɔkε kimbe ki kiton kilu-u be ɔwaani ta yimi yi teεmi kwa chichi chichi yi kemi bεnchɔŋ chichi chichi. Tεtε chi ɔkosi be teenyi le Jaspa, chi biki le Safiye, chi kiteεtε le Agεt, chi kineε le Emεraa, **20** chi kitinε le Oniks, chi busɔɔ le Kanelia, chi mfomenyaaj le Krisolit, chi nyaaj

le Bæril, chi mfomeyoofi le Topa, chi yoofi le Krisobles, chi yoofi ntsø chimumkpaŋ le Jasiŋ, chi yoofi ntsø kife le Ametis. **21** Feenj yi mbaŋ yi yoofi ntsø faatu yini nuuŋ ε bε tè fe bε munchi yoofi ntsø mumfeentu, bε dzø finchi fimumkpaŋ bε fa fweenj wu mbaŋ wu mumkpaŋ lu. Dze yi kitonj kilu, ε bε fe bε kikwa ki yechi kiki, dze yilu wuuti si miadəŋ. **22** Nti mæeŋ ki ŋej ke yih yi muntofi li kitonj kini-i ke, kife Taa Nyø wu Kəmi Buŋga Buchu bee ɿwane Nshœŋ tè nuuŋ kitun yih yi muntofi. **23** Kitonj kilu tè mæeŋ ye ki weki jobe mao nuuŋ kwii wu bendi fe ke, kife kinj'wofu ki Nyø tè bendi fe, ɿwane Nshœŋ nuuŋ lambo wu fe. **24** Bitonj bichu gii naa bi ni bi deŋgi tè nuuŋ li kinj'wofu ki kitonj kilu, bəmfəŋ bε li nshe yini gii be ni be bεε bε bunəŋja bu bee li kitonj kini-i. **25** Be nuuŋ tè naa beŋje fweenj wu mbaŋ li kitonj kini-i jobe chimumkpaŋ ke, kife lekuuŋ nuuŋ tè naa jiŋ fe ke. **26** Be gii bε naa bε bε bunəŋja mao bulofu bu li bitonj bichu-u li kitonj kini-i. **27** Se nuuŋ le nuuŋ ffee fi wuuti ye ke tè naa le li kitonj kini-i ke. Wi wu feti biee bi buya-a mao nuuŋ wu yεŋgi binseε nuuŋ tè naa le fe ke. ε neε beniŋ be bε tsεε meŋkoŋ me bee le Kiŋwaati ki ɿwane Nshœŋ le ki be tsεε meŋkoŋ me beniŋ be kəmi ntse le-e.

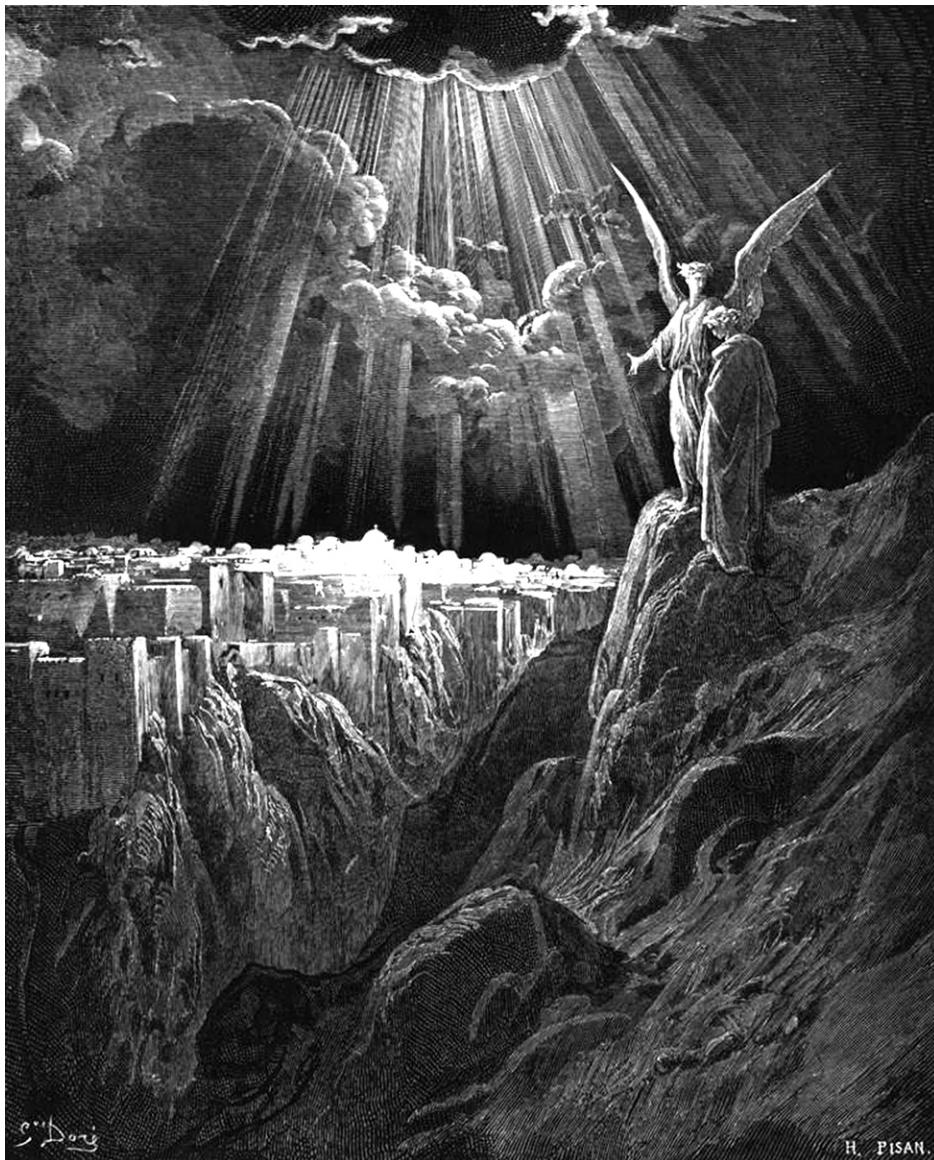
22 Nchindaa wu Nyø wulu tuu doonche mi dzø yi nyεε ntse yi buti le kabara wu Nyø-ə bee ɿwane Nshœŋ li lekwiiŋ, yi beki yi wuuti ni waaj si miadəŋ. **2** Yi tè beki le, yi keti le dze yi le kitonj kilu-u kintikinti. Kiti ki nyεε ntse tè kuu bimbe bi dzø yilu-u bichu. Kiti kini ti wundi muntaanj kiŋga yoofi ntsø kife li kiya-a, ki wundi kiŋga kimumkpaŋ kimumkpaŋ li kwii li. Bibε bi kitonj kini-i tè

nuuŋ ntsi yi be wənchi tceŋ chichi lu. **3** Fiee fi Nyə tson
nuuŋ te naa nuuŋ li kitoŋ kini-i ke. Gii ni nuuŋ nee kabara
wu Nyə be ɻwanə Nshəɔŋ fe kwaa. Beniin bee be nime-ε
gii naa be nyε n'yɔɔnchε wu nyɔŋja li wu-u. **4** Be gii be ni
be ɻingi bushi bwee, bukoon bwee ni bu nuuŋ ε be tseɛ
fe mənshi me bee. **5** Butuu mɛɛŋ yε le bu jɪŋ le ke, be
mɛɛŋ yε be tuu be ni be weki lambo wu nyee kin'wofu
mɔ̄a nuuŋ li jobε-ε ke, kife Taa Nyə gii ni nuuŋ kin'wofu
kibee. Be gii be ni be sekí si bəmfɔŋ mfi kwi. (aiōn g165) **6**

Nchindaa wu Nyə wulu tee li mi-i le, “Tefε chini chee chi
cheeŋ li beniin be gεe bufii li chi-i. Taa wu nuuŋ Nyə yi
fiana yi bəntomfɔŋ bee toŋo nchindaa we le be doonche
beniin bee be nime-ε, fiee fi kəmi le fi gii fi ka mfi fintεŋ.”

7 Jiso tee le, “Woo yeeŋ, mbɛɛo mfi fintεŋ.” Kineetiné ki
nɔŋa kεe ki wi wu gεe ntoŋ wu Nyə wuni nuuŋ tefε chi
nuuŋ le kiŋwaati kini-i. **8** Mi wu Jɔɔŋ nnuaŋ wi wu ntɛ
ŋ'woo ntuu ŋεŋ biee bini bichu. Le ŋ'woo ntuu ŋεŋ bi le,
ŋ'we li bikaa bi nchindaa wu Nyɔ-ɔ wu tɛ doonchi biee
bilu li mi-i, le nyε ŋguŋu wu nyɔŋja li wuu. **9** Se nuuŋ le,
tɛ tee li mi-i le, “Kiiŋ o ni mɔŋ le ke. Mi ŋ'we nee te wi wu
nime si we mɔ̄a bəŋwaana be nuuŋ bəntomfɔŋ be Nyɔ-
ɔ mɔ̄a beniin be giki tefε chi nuuŋ le kiŋwaati kini-i. O
nyε ŋguŋu wu nyɔŋja nuuŋ li Nyɔ-ɔ.” **10** Nchindaa wu
Nyə wulu tuu tee li mi-i le, “Kiiŋ o ni nyike ntoŋ wu Nyə
wuni wu nuuŋ tefε chi nuuŋ le kiŋwaati kini-i ke, kife mfi
wu bi gii naa bi dzɔ̄o kintsii we kituŋ tseketsɛke. **11** Wi
wu feti biee bibifi ba ni feti nee biee bibifi, wi wu feti
nyεŋ ba ni feti nee nyεŋ. Wi wu feti fiee fi tsaŋ ba ni feti
nee fiee fi tsaŋ, wi wu waŋ ba ni wuuti.” **12** Jiso tiitɔ̄o

le, “Yike yeeñ ne woo, mbeeeñ mfi fintey. Se mbeeeñ be
kinsomfu soon wi kwikwi lu biki si nimë chee nuun. **13**
ε mi Alfa, ε mi Omega. ε mi ñkosi ε mi wu Lejin. ε mi
Kimbeechë, ε mi Kimerise.” **14** Kinæetine ki nøja kee li
beniij be tsootse ndú yi bee, le nuun be lc fc fweej wu
mban wu giingi fe kitoy kilu-u, be le be kemë dze le be ji
biee fe kiti ki nyee ntse-ε. **15** Beniij be gii be ba lkuun lc
mban wulu baa be feti si bwí mao be feti mfiij mao be feti
nyee yi bukwëe mao be woyi beniij mao be leki li bonyo
bamu-u, mao beniij be kongisi binsëe, be yengi binsëe. **16**
“Mi wu Jiso, mi ntoñj nchindaa weñ le be-en le tee biee
bini bi giingi li bintaashë bi beniij be kimbeenche. ε mi
Biechi mao ñwañ wu li Kini ki Mføñ Daafi-i, ε mi wu nuun
Fintsoñ fi teti Feñwëej.” **17** Fiana yi Nyø be Kweetso tiitø
le, “Be!” Mao nuun noo wu wuki le, tee te le “Be!” Wi wu
ndøñj wondë li wuu be, wi wu kongisi be, mwe kemë dzø
yi nyee ntse ε mœej ki cho ke ffee ke. **18** Nchisinø li wi
kwikwi wu woo ntoñ wu Nyø wu nuun tefé chi buti le
kiñwaati kini-i le, ε wi møy wu taa ffee li chi-i, ke Nyø gii
yi tonde bengë be be tee le kiñwaati kini-i li wuu. **19** Wi
wu møy te le buu ffee le tefé chi buti le kiñwaati kini-i
chi nuun ntoñ wu Nyø, ke Nyø nuun te naa gëe le kemë
kee kimbe ki kiti ki nyee ntse-ε mao kee kimbe li kitoy ki
waañ ki be tsëe le kiñwaati kini-i ke. **20** Wi wu tee kii biee
bini tiitø le, “Cheej cheej, mbeeeñ mfi fintey.” Fi nuun
le. Taa Jiso, be! **21** Taa Jiso doonchë beñ bechu be nuun
beniij be Nyø-ø shéñ yi dzeen. Fi nuun le.

Nse yey kiton ki waan ki nuuj Jerosaleŋ wu fwęj si ki bo liboo fe Nyɔ-o ki shiiti ki bee si
kweetso wu be tè bɔseyi be nache wu le be gęęj be nye li nyumi-i. Nse y'woo je yeti li kabara-
a liwe yge le, "Biche yeej ne yey, kinstii ki Nyɔ gii yi ni yi tsiiy kęe be beniij bee fe.

Yi gii naa yi ni yi tsiiy bee be. Be gii be ni be nuuj beniij bee,
yih yi Nyɔ kibee ni yi nuuj bee be, se yi ni yi nuuj Nyɔ yibe.

Bifiee bi Jɔɔŋ lε 21:2-3

Reader's Guide

Nsari at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Nsari at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aidios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Sari---Sari-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luk 8:31	Kirwaati ki nime-e 3:21	1 Pita 1:25
Lom 10:7	Kirwaati ki nime-e 15:18	1 Pita 4:11
Bifiee bi Jœøj le 9:1	Lom 1:25	1 Pita 5:11
Bifiee bi Jœøj le 9:2	Lom 9:5	2 Pita 3:18
Bifiee bi Jœøj le 9:11	Lom 11:36	1 Jœøj 2:17
Bifiee bi Jœøj le 11:7	Lom 12:2	2 Jœøj 1:2
Bifiee bi Jœøj le 17:8	Lom 16:27	Jut 1:13
Bifiee bi Jœøj le 20:1	1 Koreŋ 1:20	Jut 1:25
Bifiee bi Jœøj le 20:3	1 Koreŋ 2:6	Bifiee bi Jœøj le 1:6
	1 Koreŋ 2:7	Bifiee bi Jœøj le 1:18
	1 Koreŋ 2:8	Bifiee bi Jœøj le 4:9
	1 Koreŋ 3:18	Bifiee bi Jœøj le 4:10

aïdios

Lom 1:20	1 Koreŋ 8:13	Bifiee bi Jœøj le 5:13
Jut 1:6	1 Koreŋ 10:11	Bifiee bi Jœøj le 7:12

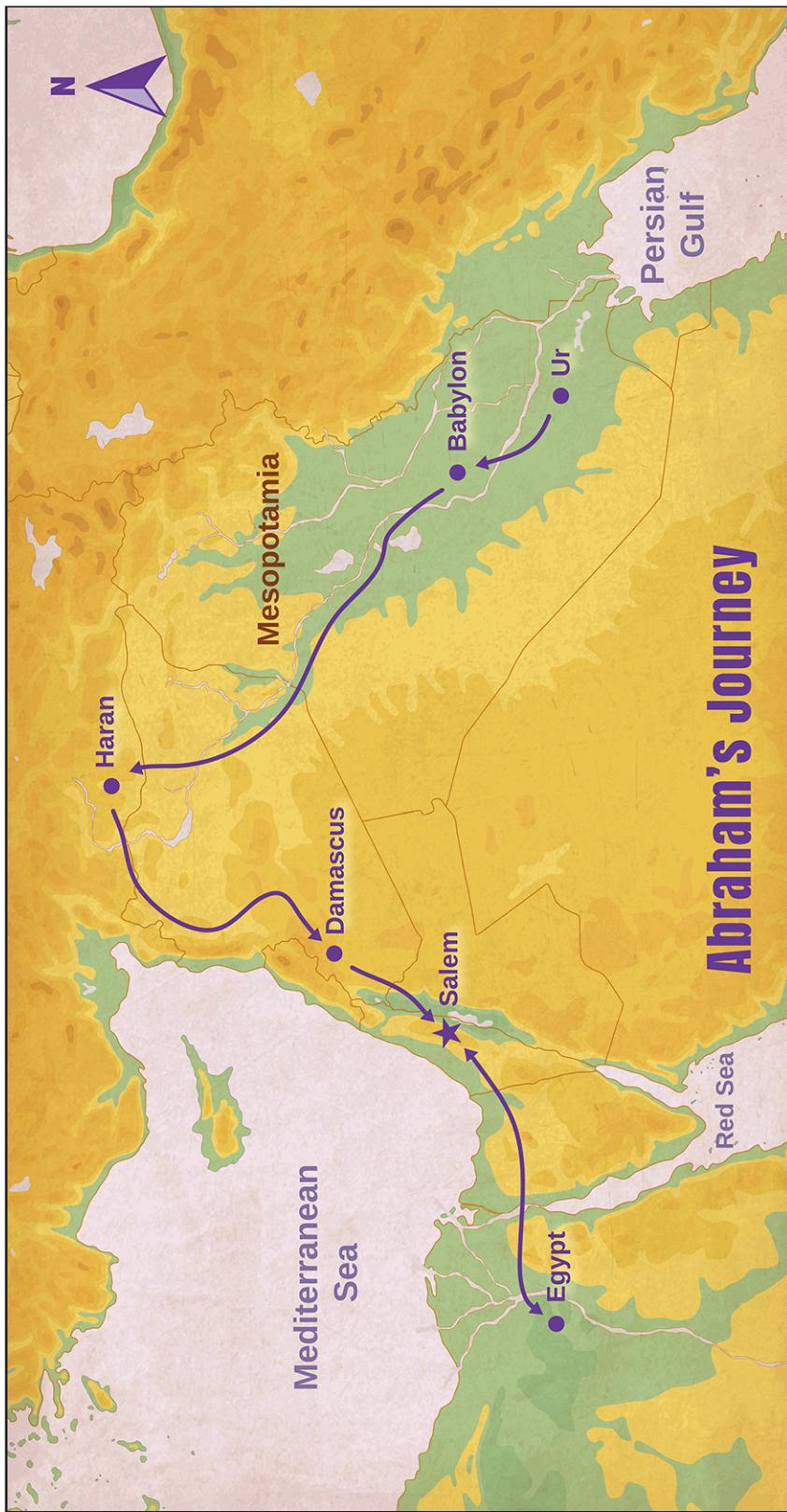
aiōn

Maacho 12:32	2 Koreŋ 11:31	Bifiee bi Jœøj le 14:11
Maacho 13:22	Galashaj 1:4	Bifiee bi Jœøj le 15:7
Maacho 13:39	Galashaj 1:5	Bifiee bi Jœøj le 19:3
Maacho 13:40	Efishenj 1:21	Bifiee bi Jœøj le 20:10
Maacho 13:49	Efishenj 2:2	Bifiee bi Jœøj le 22:5
Maacho 21:19	Efishenj 2:7	
Maacho 24:3	Efishenj 3:9	
Maacho 28:20	Efishenj 3:11	
Mak 3:29	Efishenj 3:21	
Mak 4:19	Efishenj 6:12	
Mak 10:30	Filipi 4:20	
Mak 11:14	Kolosi 1:26	
Luk 1:33	1 Timoti 1:17	Mak 3:29
Luk 1:55	1 Timoti 6:17	Mak 10:17
Luk 1:70	2 Timoti 4:10	Mak 10:30
Luk 16:8	2 Timoti 4:18	Luk 10:25
Luk 18:30	Taato 2:12	Luk 16:9
Luk 20:34	Hiburu 1:2	Luk 18:18
Luk 20:35	Hiburu 1:8	Luk 18:30
Jœøj 4:14	Hiburu 5:6	Jœøj 3:15
Jœøj 6:51	Hiburu 6:5	Jœøj 3:16
Jœøj 6:58	Hiburu 6:20	Jœøj 3:36
Jœøj 8:35	Hiburu 7:17	Jœøj 4:14
Jœøj 8:51	Hiburu 7:21	Jœøj 4:36
Jœøj 8:52	Hiburu 7:24	Jœøj 5:24
Jœøj 9:32	Hiburu 7:28	Jœøj 5:39
Jœøj 10:28	Hiburu 9:26	Jœøj 6:27
Jœøj 11:26	Hiburu 11:3	Jœøj 6:40
Jœøj 12:34	Hiburu 13:8	Jœøj 6:47
Jœøj 13:8	Hiburu 13:21	Jœøj 6:54
Jœøj 14:16	1 Pita 1:23	Jœøj 6:68

aiōnios

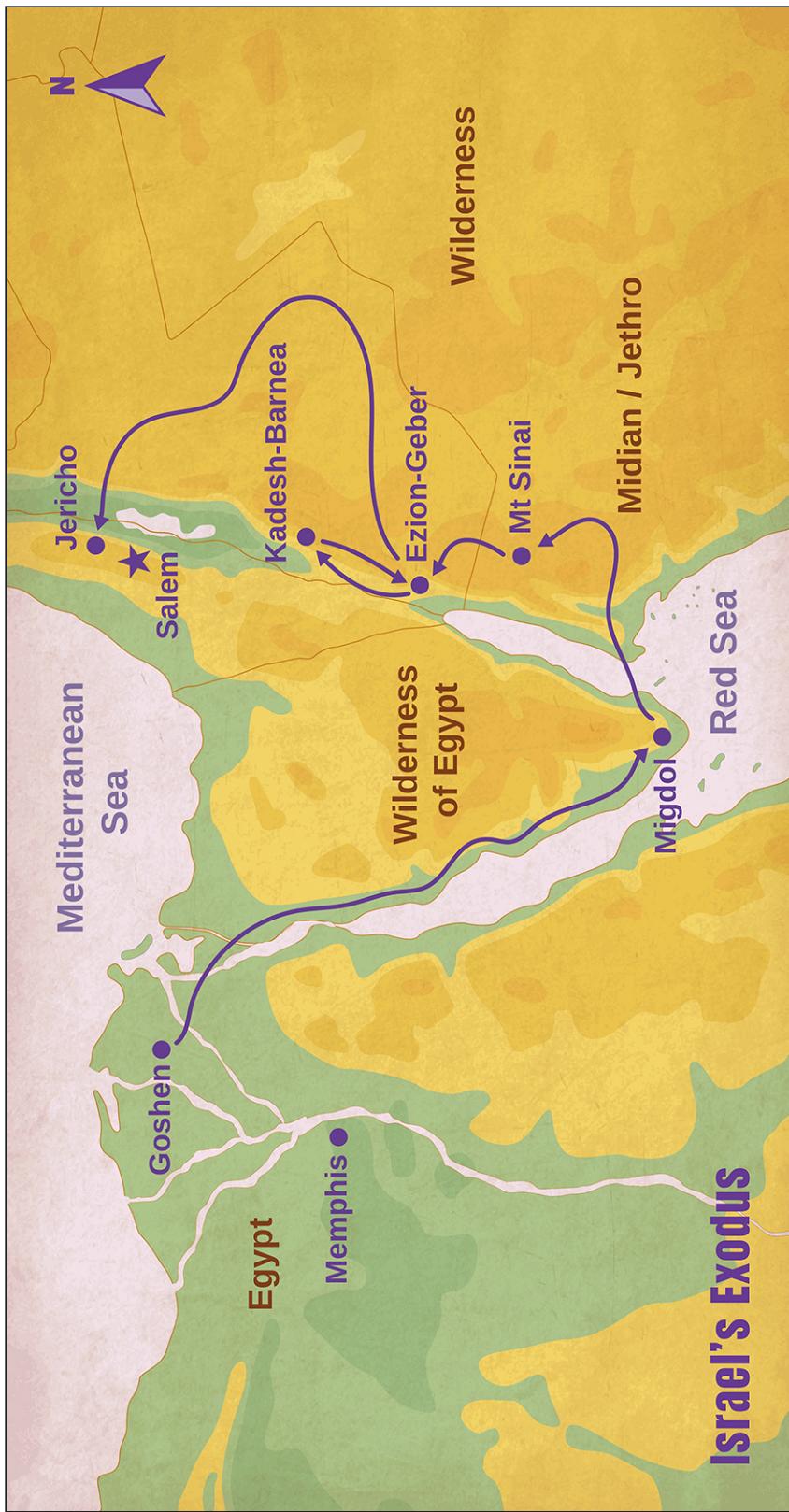
Maacho 18:8	
Maacho 19:16	
Maacho 19:29	
Maacho 25:41	
Maacho 25:46	
Mak 3:29	
Mak 10:17	
Mak 10:30	
Luk 10:25	
Luk 16:9	
Luk 18:18	
Luk 18:30	
Jœøj 3:15	
Jœøj 3:16	
Jœøj 3:36	
Jœøj 4:14	
Jœøj 4:36	
Jœøj 5:24	
Jœøj 5:39	
Jœøj 6:27	
Jœøj 6:40	
Jœøj 6:47	
Jœøj 6:54	
Jœøj 6:68	

Jœøj 10:28	Mak 9:45	Psalms 116:3
Jœøj 12:25	Mak 9:47	Psalms 139:8
Jœøj 12:50	Luk 12:5	Psalms 141:7
Jœøj 17:2	Jeej 3:6	Proverbs 1:12
Jœøj 17:3		Proverbs 5:5
Kiœwaati ki nime-e 13:46		Proverbs 7:27
Kiœwaati ki nime-e 13:48		Proverbs 9:18
Lom 2:7	Maacho 11:23	Proverbs 15:11
Lom 5:21	Maacho 16:18	Proverbs 15:24
Lom 6:22	Luk 10:15	Proverbs 23:14
Lom 6:23	Luk 16:23	Proverbs 27:20
Lom 16:25	Kiœwaati ki nime-e 2:27	Proverbs 30:16
Lom 16:26	Kiœwaati ki nime-e 2:31	Ecclesiastes 9:10
2 Kœrej 4:17	1 Kœrej 15:55	Song of Solomon 8:6
2 Kœrej 4:18	Bifiee bi Jœøj le 1:18	Isaiah 5:14
2 Kœrej 5:1	Bifiee bi Jœøj le 6:8	Isaiah 7:11
Galashaj 6:8	Bifiee bi Jœøj le 20:13	Isaiah 14:9
2 Tesalonika 1:9	Bifiee bi Jœøj le 20:14	Isaiah 14:11
2 Tesalonika 2:16		Isaiah 14:15
1 Timoti 1:16	Bifiee bi Jœøj le 19:20	Isaiah 28:15
1 Timoti 6:12	Bifiee bi Jœøj le 20:10	Isaiah 28:18
1 Timoti 6:16	Bifiee bi Jœøj le 20:14	Isaiah 38:10
2 Timoti 1:9	Bifiee bi Jœøj le 20:15	Isaiah 38:18
2 Timoti 2:10	Bifiee bi Jœøj le 21:8	Isaiah 57:9
Taato 1:2		Ezekiel 31:15
Taato 3:7		Ezekiel 31:16
Filimu 1:15	Genesis 37:35	Ezekiel 31:17
Hiburu 5:9	Genesis 42:38	Ezekiel 32:21
Hiburu 6:2	Genesis 44:29	Ezekiel 32:27
Hiburu 9:12	Genesis 44:31	Hosea 13:14
Hiburu 9:14	Numbers 16:30	Amos 9:2
Hiburu 9:15	Numbers 16:33	Jonah 2:2
Hiburu 13:20	Deuteronomy 32:22	Habakkuk 2:5
1 Pita 5:10	1 Samuel 2:6	
2 Pita 1:11	2 Samuel 22:6	
1 Jœøj 1:2	1 Kings 2:6	
1 Jœøj 2:25	1 Kings 2:9	
1 Jœøj 3:15	Job 7:9	
1 Jœøj 5:11	Job 11:8	
1 Jœøj 5:13	Job 14:13	
1 Jœøj 5:20	Job 17:13	
Jut 1:7	Job 17:16	
Jut 1:21	Job 21:13	
Bifiee bi Jœøj le 14:6	Job 24:19	
	Job 26:6	
	Psalms 6:5	
	Psalms 9:17	
	Psalms 16:10	
	Psalms 18:5	
	Psalms 30:3	
	Psalms 31:17	
	Psalms 49:14	
	Psalms 49:15	
	Psalms 55:15	
	Psalms 86:13	
	Psalms 88:3	
	Psalms 89:48	

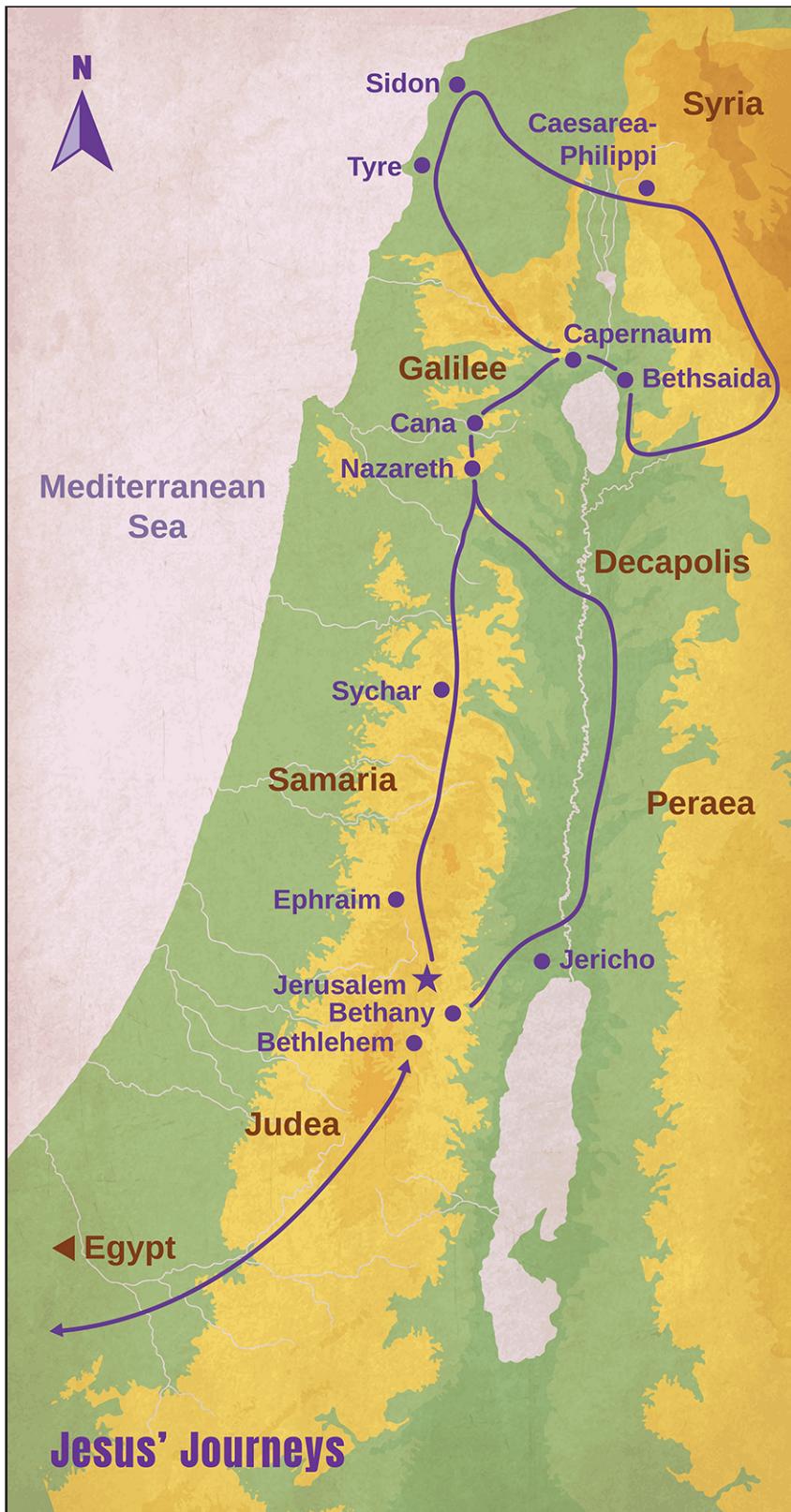

ε shénj yi Abraham tè gée li Nyɔ-o, se woo Nyɔ li mñfí wu yí tè teey wu le dza li kweej wu tè nuuy le gii naa keme si kweej wee.

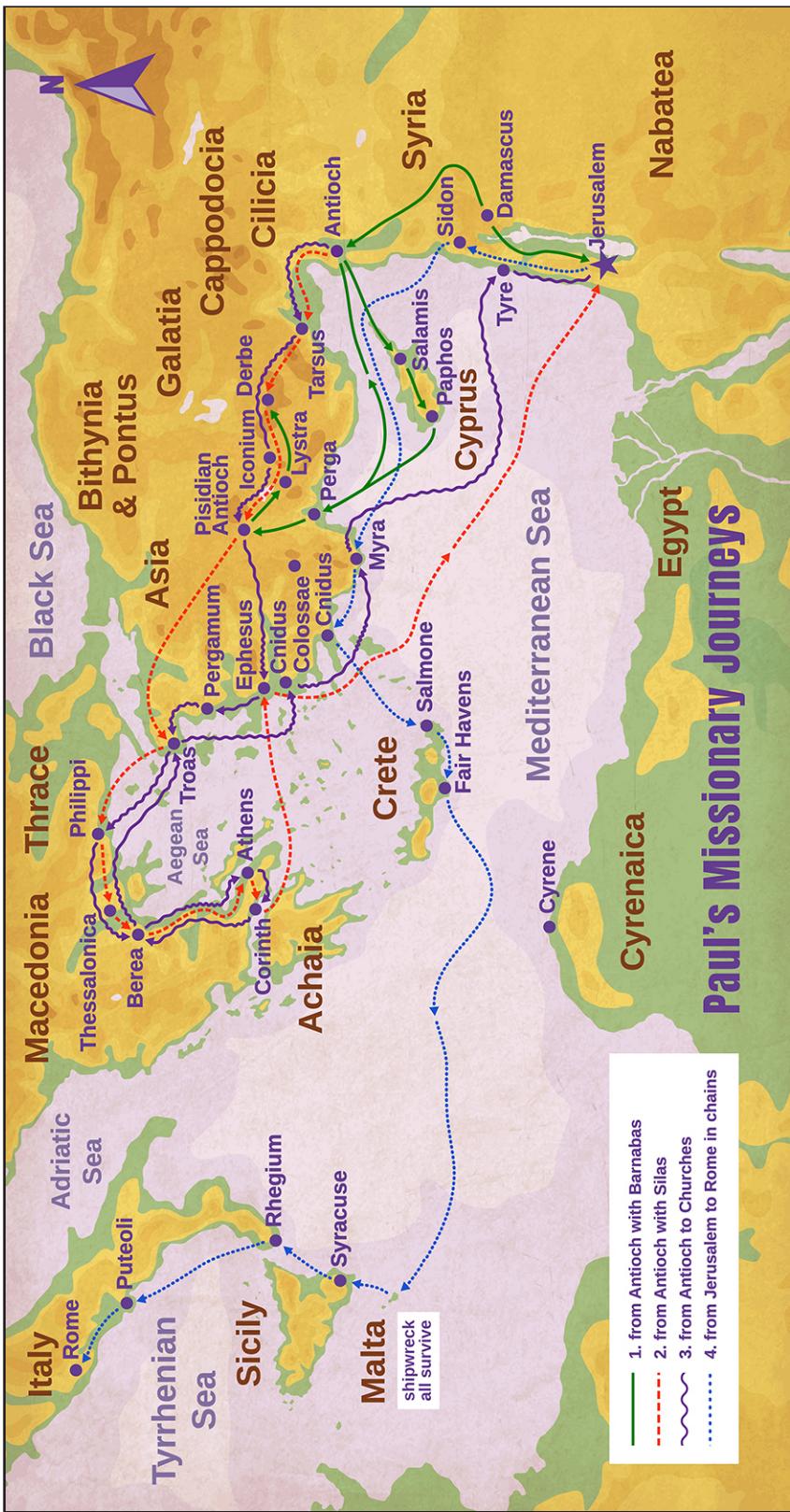
Si Abraham tè woo le se biee gesy nes, tè gii kii ye mao fe giijgi ke. - Hiburu 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Né kee le Ijwaniwi meey ki be ke le beniiy ni be nindi li wuu k.e. Të be nuuy le niy li beniiy li, nyé ntse we soo beniiy yge li tsaj yi kwe-e." - Mak 10:45

ε mi Poo wu ywanε nime wu Kraijso. Nyø tè teey mi le ni muuy ywanε jiso wu ntøy, yi tè gee mi le ni mferijisti ntog wu yu dzeey. - Lom 1:1

Creation 4004 B.C.

- Adam and Eve created
Tubal-cain forges metal
- Enoch walks with God
- Methuselah dies at age 969
- God floods the Earth
- Tower of Babel thwarted
- Abraham sojourns to Canaan
- Jacob moves to Egypt
- Moses leads Exodus from Egypt
- Gideon judges Israel
- Ruth embraces the God of Israel
- David installed as King
- King Solomon builds the Temple
- Elijah defeats Baal's prophets
- Jonah preaches to Nineveh
- Assyrians conquer Israelites
- King Josiah reforms Judah
- Babylonians capture Judah
- Persians conquer Babylonians
- Cyrus frees Jews, rebuilds Temple
- Nehemiah rebuilds the wall
- Malachi prophesies the Messiah
- Greeks conquer Persians
- Seleucids conquer Greeks
- Hebrew Bible translated to Greek
- Maccabees defeat Seleucids
- Romans subject Judea
- Herod the Great rules Judea**

Jesus Christ born 4 B.C.
(The Annals of the World, James Usher)

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- Jim Elliot martyrdom in Ecuador
- John Williams reaches Polynesia
- Zinzendorf leads Moravian mission
- Japanese kill 40,000 Christians
- Jesuits reach Mexico
- Martin Luther leads Reformation
- Gutenberg prints first Bible
- Franciscans reach Sumatra
- Ramon Llull trains missionaries
- Crusades tarnish the church
- The Great Schism
- Adalbert martyrdom in Prussia
- Bulgarian Prince Boris converts
- Boniface reaches Germany
- Alopen reaches China
- Longinus reaches Alodia / Sudan
- Saint Patrick reaches Ireland
- Carthage ratifies Bible Canon
- Ulfila reaches Goth / Romania
- Nicæa proclaims God is Trinity
- Denis reaches Paris, France
- Tertullian writes Christian literature
- Titus destroys the Jewish Temple
- Paul imprisoned in Rome, Italy
- Thomas reaches Malabar, India
- Peter reaches Gentile Cornelius
- Holy Spirit empowers the Church**

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?

		When?						
		Innocence		Fallen		Glory		
	Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth
God	Father	God's Perfect Fellowship	God's Perfect Fellowship with Adam in the Garden of Eden	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16	Pre-Incarnate, John 8:58 Everywhere, Psalm 139:7	Incarnate, John 1:14 Indwelling Believers, John 14:17	Paradise, Luke 23:43	God's Perfectly Restored Fellowship with All Mankind in the Holy City
	Son	John 10:30						All Restored Acts 3:21
	Holy Spirit							
	Living Mankind							
	Deceased Believing Mankind							
	Deceased Unbelieving Mankind							
	Holy Angels							
	Imprisoned Angels							
	Fugitive Angels							
	First Beast Demon							
	False Prophet Demon							
	Satan							
		Who?						
		Angels		Fallen Angels		Fallen Angels		
		Thalaasa, Rev 20:13		Prepared for the Devil and his Angels		Prepared for the Devil and his Angels		
		Rebelling Against Christ		Lake of Fire Revelation 19:20		Lake of Fire Revelation 19:20		
		Accusing Mankind		Mat 25:41 Rev 20:10		Mat 25:41 Rev 20:10		
		1 Peter 5:8 and Revelation 12:10		Abyss Revelation 20:2		Abyss Revelation 20:2		

Destiny

Nsari at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail,*" Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up,*" Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid,*" because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump,*" Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Beđđenī, gene yeeŋ li bitoy bichu-u, ne fe beniiy ni be nuuy beniiy beŋ be kintutu, ne ni ne lisí be li dzoo, li bukoŋj bu Baa weŋ be bu Ijwaay mao bu Fiana yi Waay le.

- Maacho 28:19